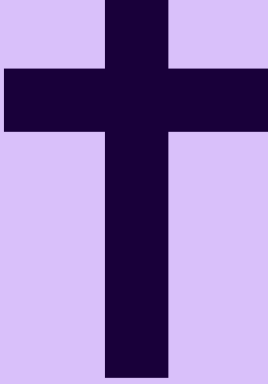

Wε Tɔno dɪ kasɪm

Kasem (Kassem): Wε Tɔno dɪ kasɪm New Testament

Wε Tɔnɔ dɪ kasum

Kasem (Kassem): Wε Tɔnɔ dɪ kasum New Testament

copyright © 1997 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Kasem)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022

993cfae5-b100-5981-87e7-5a648d773cb9

Contents

Matiyu	1
Marıku	73
Luki	118
Zan	194
Tıtıŋa Tıŋa	246
Rom	316
1 Korentu	348
2 Korentu	378
Galatı	399
Efεεzı	411
Filipi	422
Kolısu	430
1 Tesaloniki	438
2 Tesaloniki	445
1 Timoti	449
2 Timoti	458
Titi	465
Filimın	469
Ebru	471
Zaku	496
1 Pıyεeri	504
2 Pıyεeri	514
1 Zan	520
2 Zan	528
3 Zan	530
Zudi	532
Brum Tıŋa	535

**Wε taani dɪlɔ
MATIYU
na pɔpɔni tun
Wε taani dɪlɔ
Matiyu na
pɔpɔni tun na bɾi
dɪbam kulɔ tun
mɔ tuntu**

Matiyu dɛɛn yɪ Zezi kara-
biə fugə-bale bam wɔ dɪdɔa
mɔ (Matiyu 9:9 dɪ 10:3).

Matiyu bɾi nɪ Zezi Kɾisi yɪ
Vɪrɪv wɔm Wε na goni ni dɪ
Zwifə bam faɲa faɲa sɪ oó ba
tɪn mɔ. O ma ta bɾi Zwifə
yigə tiinə dɛɛn na vɪ-o te tɪn.

Zezi Kɾisi dɛɛn tu lɔgɔ
baɲa dwi tiinə maama
ɲwaanɪ mɔ, kɔ dai Zwifə
bam má ɲwaanɪ. O pɛ
o karabiə ni, sɪ ba tɔɔlɪ
o kwər-ywəɲə kam ba bɾi
lɔgɔ baɲa dwi tiinə maama
(Matiyu 28:19).

Matiyu ɲɔɔnɪ Zezi lɔra dɪ
o biini wɔɲo, o bɾi nɪ o
yɪ Pɛ wɔlɔ na tu sɪ o vɾɪ
nɔɔna ba lwarɪm wɔnɪ tun
mɔ (pɔɔrɪm 1-2).

O daa ta maa bɾi Zan
na miisi Zezi na wɔnɪ te
dɪ sɔtaani na maɲ-o te tɪn
(pɔɔrɪm 3-4),

yɪ o bɾi Zezi na tɔɲɪ Galile
nɪ te tɪn: o tɔɔlɪ Wε kwərə, o
bɾi nɔɔna Wε cɪga kam, o pa
yawɪna na yazurə (pɔɔrɪm
5-18).

Kuntu kwaga nɪ Zezi ma
vu Zeruzalem. Zwifə yigə
tiinə ma pa ba ja-o ba pa
tɔɔn-dagara baɲa nɪ ba gɔ.

Da yatɔ dɛ nɪ o ma joori o bi
o yagɪ tɔɔnɪ (pɔɔrɪm 19-28).

Matiyu bɾi Zezi zaasɪm
dɪm na cɛ kuni binu te tɪn:

1. O bɾi balɔ na zɔ Wε
paari dɪm wɔ tɪn na
maɲɪ sɪ ba taa tɔgɪ cɪga
te tɪn (pɔɔrɪm 5-7).
2. O kwe balɔ na maɲɪ
sɪ ba tɔɔlɪ Wε paari dɪm
kwərə kam ba bɾi nɔɔna
tɪn (pɔɔrɪm 10).
3. O mɛ mɪmaɲa yarpe mɔ
o ma bɾi Wε paari dɪm
ta na sɛgi yɪ dɪ wó ba
dɪ bɾi jaja te tɪn (pɔɔrɪm
13).
4. O bɾi Wε nɔɔna na
maɲɪ sɪ ba taa ɲwɪ te tɪn
(pɔɔrɪm 18).
5. O bɾi nɪ dí maɲɪ sɪ
dí taa cɛgi maɲa kalɔ
Wε paari dɪm na wó ba
dɪ wanɪ wo-lwaanɔ dwi
maama te tɪn (pɔɔrɪm
24-25).

*Zezi kwə dwi dɪm na tɔɲɪ
te tɪn
(Luki 3:23-38)*

¹ Zezi Kɾisi nabaara bam
kuri na puli te tɪn mɔ tuntu:
Zezi Kɾisi yɪ Davidi dwi tu
mɔ,

Davidi dɪ maa yɪ Abraham
dwi tu.

² Abraham ma lɔ Yizakɪ.
Yizakɪ ma lɔ Zakɔbɪ.
Zakɔbɪ ma lɔ Zuda dɪ o
zumbaara dɪ o nyaana.

³ Zuda dɪ Tamaari ma lɔ
Faresɪ dɪ Zara.

Faresɪ ma lɔ Esrɔm.
Esrɔm ma lɔ Aram.

⁴ Aram ma lɔ Amɪnadabɪ.
Amɪnadabɪ ma lɔ Naason.

Naason ma lɔ Salɪmɔn.
⁵ Salɪmɔn dɪ o kaani Rahabɪ
ma lɔ Bɔazi.

Buazı dı o kaanı Ruuti ma lu
Obedi.

Obedi ma lu Zese.

⁶ Zese ma lu Davidi wulu na
jigi pe tin.

Davidi deen di kadem
wulu na yi Yuri kaanı tin,
yi ba lu Salomon.

⁷ Salomon ma lu Robbam.

Robbam ma lu Abia.

Abia ma lu Aza.

⁸ Aza ma lu Zuzafati.

Zuzafati ma lu Zoram.

Zoram ma lu Yoziyasi.

⁹ Yoziyasi ma lu Zvatam.

Zvatam ma lu Asasi.

Asasi ma lu Ezekiasi.

¹⁰ Ezekiasi ma lu Manasi.

Manasi ma lu Amon.

Amon ma lu Zuziasi.

¹¹ Zuziasi ma lu Yikonıa dı o
nyaana.

Yikonıa mımaña kam nı
mu ba jaanı Yisırayelı tiınə
bam ba vu ba yagi Babilonı
tıv nı.

¹² Yisırayelı tiınə bam vi-
irim dım kwaga nı mu
Yikonıa lugi Salatıyelı.

Salatıyelı ma lu Zorobabelı.

¹³ Zorobabelı ma lu Abidu.

Abidu ma lu Eliyakım.

Eliyakım ma lu Azori.

¹⁴ Azori ma lu Sadoki.

Sadoki ma lu Akimi.

Akimi ma lu Eliyudi.

¹⁵ Eliyudi ma lu Eleyazaarı.

Eleyazaarı ma lu Matan.

Matan ma lu Zakobi.

¹⁶ Zakobi ma lu Zuzefu,
wuntu mu jigi Mari
baru.

Mari deen ma ba o lu Zezi
wulu ba na bəñi nı
Krisi.

¹⁷ Kontu maa brı nı, ku
na zıgı Abraham nı ku vu
ku yi Davidi tin, ba dwi dım
yi kuni fugə-bına mu. Ku
na zıgı Davidi nı ku vu ku
yi Yisırayelı tiınə bam viirim

dım maña kam nı tin, bantu
dı dwi dım yi kuni fugə-bına
mu. Ku na zıgı maña kam
kontu nı sı ku vu ku yi ba
na lugi Zezi Krisi maña kalı
tin, bantu dı dwi dım maa yi
kuni fugə-bına.

*Zezi lura kam na de te tin
(Luki 1:26-38, 2:1-7)*

¹⁸ Ba na lugi Zezi Krisi te
tin mu tintu. O nu Mari dı
Zuzefu tiınə maama deen ya
se sı ba pa ba zı daanı, yi
Mari daa ta wu ve o baru
wum te. Maña kam kontu
nı o ma ba o ja pugə dı We
Joro dam. ¹⁹ Zuzefu wulu o
na lugi o zı tin maa yi non-
num. O maa ba lugi sı o
pa cavıra ja o kaanı wum
noona maama yigə nı. O
ma bunı sı o daanı o yag-
o, sı noona yi zanı ba lwarı.
²⁰ O na bunı kontu tin, Baña-
We maleka ma ba o te o
dındwıa wunı, yi ka ta did-
o ka wı: «Zuzefu, Pe Davidi
dwi tu, yi pa n wu cıgı sı n
jonı Mari n ma n ji n kaanı.
Benwaanı, o na jıgı pugə
kam tin, ku yi We Joro kum
dam nwaanı mu. ²¹ O lugi o
lu bəkərə mu, sı n pa o yırı
nı Zezi, benwaanı oó ba o
vrı o noona ba lwarım wunı
o yagi.»

²² Zezi lura kam deen sıunı
ka tıgı kontu donı mu, sı
ku pa Baña-We deen na tagı
kulı tin sıunı ku kı. Faña
faña tin, Dı nijonnu wodonı
deen tıolı Dı kwərə kam o
wı:

²³ «Bukə wulu ta na yəri
baarı tin wú ba o ja
pugə o lu bəkərə,

yi baá bəŋi bu wóm yırı ni
Emanuyeli.»

O yırı dım kuntu kuri mu yi
Wε wura dıdaani dıbam.

²⁴ Zuzefu na do o zaŋi
tın, o ma se o ki Baŋa-Wε
maleka kam na tagi ni o ki
te tın. O ma se o jonji Mari o
ja vu soŋo. ²⁵ O ma wu pəni
did-o si ku vu ku yi o na lugi
bu wóm maŋa kalu tın. O
laan ma pa o yırı ni Zezi.

2

*Yiyən-yeenə na tu si ba
zuli Zezi te tın*

¹ Ba deen lugi Zezi Zude
tu kudon ni mu, ku yırı
mu Betelhem. Ku maa yi
maŋa kalu Erədi deen na yi
pe tın. Yiyən-yeenə badaara
deen ma nunji wa-puli seeni
ba ba ba yi Zeruzalem. ² Ba
laan ma bwe noona ba wı:
«Bu wóm ba na lugi si o
ji Zwifə pe tın wu yən mu?
Benwaani dıbam ne calıva
kalu na bri o lura kam tın
na nunji bri-kwaga seeni, yi
dıbam ba si dı zul-o.»

³ Pe Erədi deen na ni
kuntu tın, liə maa jig-o di
noona balu maama na zuuri
Zeruzalem ni tın. ⁴ O laan
ma bəŋi Zwifə kaanum yigə
tiinə bam maama, dıdaani
Wε cullu karanyına tiinə
bam, yi ba la daani. O ma
bwe-ba o wı: «Yən mu ba
maŋi si ba lu Krisi wóm?»

⁵ Ba ma lər-o ba wı: «Kub
ta yi Betelhem ni mu, Zude
tu ni. Benwaani faŋa faŋa
Wε nijonnu wodon pɔpɔni o
wı:

⁶ «Betelhem, tu kulub na yi
balaŋa Zude tıni dım

wonu tın, dai tu kulub
na muri tın.

Benwaani nmu wonu mu
baá lu dıdeeru wulu
na wu ta nii a noona
balu na yi Yisrayeli
dwi tiinə tın baŋa ni.»

⁷ Erədi na ni kuntu tın,
o ma daani o bəŋi yiyən-
yeenə bam si ba ba o te. O
ma kwaanı o bwe-ba, si o
lwarı de dım calıva kam na
puli ka nunji tın. ⁸ O laan ma
tuŋi-ba si ba vu Betelhem,
yi o wı: «Ve-na á kwaanı á
beeri bu wóm jəgə, si á na
ne-o, si á joori á ba á ta á bri-
ni, si a di vu a zul-o.»

⁹ Pe wóm na tagi kuntu di
ba tın, ba laan ma zaŋi ba
maa kea. Ba na maa ke tın,
ba ma da ba na calıva kalu
ba ya na maŋi ba na wa-puli
seeni tın. Ka laan maa wu
ba yigə ni weyuu ni ka veə,
yi ka vu ka zigı ka maŋi di
bu wóm na wu me tın. ¹⁰ Ku
ma pa ba tiini ba jigı wupolo
lanyıranı. ¹¹ Ba ma vu ba zu
soŋo kum wu. Ba ma na bu
wóm di o nu Mari. Ba ma
kuni doonə ba zul-o. Ba laan
ma bwəli ba zıla ba li peera
ba pa-o. Ba peera yam yi
səbu-sıŋa, di wənu tılu ba
na zwe yi ti lwəm ywəmmə
tın, di tralı nugə kalu yırı na
yi Miiri tın. ¹² Wε ma pa ba
lwarı ba dıdwıa wonu, ni
ba daa yi joori ba da Erədi
te. Ba laan ma togi cwə-gaa
ba joori ba vu ba tu kum.

*Erədi na kwaanı si o gv
bu wóm te tın*

¹³ Yiyən-yeenə bam na ke
ba daari kuntu tın, Baŋa-Wε

maleka ma da ka ba Zuzefu te o dindwɔa wɔni, yi ka wɔ: «Zaɲi n ja bu wɔm di o nu n ja n duri n vu Ezipi tɔ, si á taá zɔuri da, si kɔ yi maɲa kam a na wó pa abam ni si á nuɲi Ezipi á joori á ba tɔn. Beɲwaanɔ Erɔdi mu lagɔ o zaɲi o beeri bu wɔm si o gu-o.»

14 Zuzefu na ni kɔntɔ tɔn, o ma sɔni o zaɲi o ja bu wɔm di o nu wɔm, o nuɲi tɔtɔ dɔm kɔntɔ ni o vu Ezipi. 15 Ba ma zɔuri da taan, si kɔ vu kɔ yi maɲa kalɔ Erɔdi na tɔgi tɔn. Kɔ deen ki kɔntɔ mu, si kɔ pa Baɲa-We deen na tagɔ kulɔ tɔn sɔni kɔ ki. Faɲa faɲa tɔn, Di deen pe Di nijonɲu wɔdon tɔɔli Di kwɛrɛ o wɔ:

«Amɔ We bɛɲi a bu wɔm si o nuɲi Ezipi ni mu o ba.»

16 Erɔdi deen na tu o lwarɔ ni yiyɛn-yeenɛ bam lɔuri o yigɛ ni ba viiri tɔn, o bam ma tiini di zaɲi. O ma pa ni si o nɔɔna vu Betelhem di kɔ tɔ-balwa bam maama wɔni, ba gu bɛkɛri-balɛ silɔ na yi bɔna yale di balɔ na muri bɔna yale tɔn maama. O nan ki kɔntɔ, si kɔ maɲi di yiyɛn-yeenɛ bam na pe o lwarɔ maɲa kalɔ calɔva kam na nuɲi tɔn mu.

17 Biɛ bam gum dɔm ma pa We nijonɲu Zeremi na tagɔ We kwɛrɛ kalɔ faɲa faɲa tɔn sɔni kɔ ki. 18 O deen tagɔ o wɔ:

«Sɔɔ mu zaɲi Rama tɔ wɔni.

Nɔɔna mu wɔra ba keerɛ, yi ba coosɛ zanzan.

Rasɛli mu tiini o keerɛ o biɛ ɲwaanɔ,
o maa ba se si nɔɔn-nɔɔnu gan-o,
o biɛ bam na tɔga tɔn ɲwaanɔ.»

19 Erɔdi deen ma ba o tɔ, yi Zuzefu daa ta wɔ Ezipi ni. Baɲa-We maleka ma daa ba Zuzefu te o dindwɔa wɔni, yi ka wɔ: 20 «Zaɲi n ja bu wɔm di o nu n joori n vu Yisrayeli tɔ. Beɲwaanɔ wɔlɔ ya na lagɔ si o gu bu wɔm tɔn laan tɔga.»

21 Zuzefu na ni kɔntɔ tɔn, o ma sɔni o zaɲi o ja bu wɔm di o nu o joori o vu Yisrayeli tɔ kɔm. 22 O laan ma ba o lwarɔ ni Erɔdi bu Arɔsila mu lɛni o ko wɔm yuu ni o di paari Zude tɔni dɔm baɲa ni. Kɔ ma pa o kwari fɔni si o joori o vu jɛgɛ kam kɔntɔ. O dindwɔa wɔni We ma pa o lwarɔ kulɔ o na maɲi si o ki tɔn, kɔ pa o lɛri o vu Galile tɔ. 23 O laan ma vu o yi tɔ kɔdon, kɔ yiri mu Nazareti, yi o zɔuri da. Kɔ laan ma pa We nijonɲɛ bam deen na tɔɔli Di kwɛrɛ faɲa faɲa te tɔn sɔni kɔ ki. Ba deen tagɔ ba wɔ: «Baá bɛɲ-o ni Nazareti tu.»

3

Zan na miisi nɔɔna na wɔni yi o bri-ba te tɔn

(Mariki 1:1-8, Luki 3:1-18, Zan 1:19-28)

1 Nɔɔnu wɔdon deen mu wɔra, o yiri mu Zan. Wɔntɔ mu yi wɔlɔ na miisi nɔɔna na wɔni tɔn. O deen ma ba o wɔ Zude ni o beeri kagva wɔni, yi o tɔɔli We kwɛrɛ.

² O maa yəni o ta o brɪ-ba sɪ ba ləni ba wɔrɔ ba yagɪ kəm-balwaarɔ, sɪ maŋa kam laan yiə Wɛ paari dɪm na lagɪ dɪ ba nɔɔna tɪtari nɪ tɪn. ³ Zan yɪ wɔlɔ Wɛ nijonɔnu Ezayi na maŋɪ o ŋɔɔnɪ o taani faŋa faŋa tɪn o wɪ:

«Nɔɔnɔ mɔ wɔ kagɔa wɔnɪ o tɔɔlɪ o kwərə o wɪ:
 <Zaŋɪ-na á fɔgɪ á kwe dí Yu-utu wɔm cwəŋə kam, o na lagɪ o ba o tɔgɪ da tɪn. Pa-na cwe sɪlɔ o na lagɪ o ba o tɔgɪ tɪn fɔgɪ sɪ yɔɔrɪ lanyɪranɪ.»

⁴ Zan dɛɛn zɔɔrɪ gɔrɔ kɔlɔ ba na sɔgɪ dɪ yogondi kɔrɔ tɪn mɔ. O maa maɪ kilə o ma ja o təŋə. O wɔdiu mɔ yɪ kayɪra dɪ tɔɔrɔ. ⁵ Nɔɔna zanzan maa yəni ba nuŋɪ Zeruzalem, dɪ Zude tɪnɪ dɪm maama, dɪ Zɔrden bugə ni je sɪm, ba ve o te. ⁶ Ba maa te ba brɪ kɔlɔ ba na kɪ ba cɔgɪ tɪn. O laan maa paɪ ba tu Zɔrden bugə kam wɔnɪ, yɪ o miisi-ba na wɔnɪ Wɛ ŋwaanɪ.

⁷ Zan na wɔra o miisi nɔɔna na wɔnɪ tɪn, o nɛ nɪ Farizian tiinə dɪ Sadustian tiinə zanzan tui o te. O ma ta dɪ ba o wɪ: «Abam nyɪ dɪ bɪsankwɪ-dwə mɔ. Wɔɔ mɔ brɪ abam sɪ á kwaanɪ á lu cam dɪlɔ Wɛ na lagɪ Dɪ pa nabiinə na tɪn wɔnɪ? ⁸ Abam nan maŋɪ sɪ á taá kɪ kənə yalɔ na wú brɪ nɪ á sɪnɪ á ləni á wɔrɔ á yagɪ kəm-balwaarɔ tɪn mɔ. ⁹ Abam yɪ taá buŋa á pa á tɪtɪ nɪ, á na yɪ Abraham dwi tiinə tɪn, á daa wɔ maŋɪ sɪ á ləni á wɔrɔ. Wɛ na laga, Dɪ wú

wanɪ Dɪ pa kandwa yantɔ ləni ya ji Abraham dwi tiinə. ¹⁰ Nɔɔnɔ nan maŋɪ o jɔgɪ dooru o juŋa nɪ, sɪ o ta maa goni tweeru tum o dɪ tɪga nɪ. Tiu kɔlɔ maama na ba ləri bu-ŋona tɪn, o maŋɪ sɪ o gɔkɔ mɔ o dɪ mini wɔnɪ sɪ kɔ dɪ. Mɔ Wɛ dɪ na lagɪ Dɪ kɪ nɔɔna balɔ na wɔ ləni ba wɔrɔ ba yagɪ kəm-balwaarɔ te tɪn. ¹¹ Amɔ nan miisi abam na wɔnɪ mɔ, sɪ kɔ brɪ nɪ abam ləni á wɔrɔ á yagɪ kəm-balwaarɔ tum. Kɔ daari wɔlɔ na lagɪ o saŋɪ amɔ kwaga o ba tɪn tiini o dwe amɔ. A wɔ maŋɪ sɪ a zeeri o nɛ natra dɪ. Wɔntɔ nan wú miisi abam Wɛ Joro dɪ mini wɔnɪ mɔ. ¹² Wɔntɔ nan ze zɔŋ-kɔgɔ mɔ sɪ o ma caari o mina o pɛ o kɪ o tulə nɪ, sɪ o daari mɪn-swaanɔ tum o zwe dɪ mini dɪlɔ na ba dɪ dɪ dwe tɪn. Mɔ Wɛ na lagɪ Dɪ pɔɔrɪ nɔɔna daanɪ Dɪ kɪ-ba te tɪn.»

Zan na miisi Zezi na wɔnɪ te tɪn
 (Marikɪ 1:9-11, Luki 3:21-22)

¹³ Zan dɛɛn na wɔ Zɔrden bugə kam ni nɪ tɪn, Zezi ma nuŋɪ Galile tɔv nɪ o vu o te sɪ o miis-o na wɔnɪ. ¹⁴ Zan dɛɛn ya wɔ sɛ, yɪ o ta did-o o wɪ: «Amɔ mɔ maŋɪ sɪ a ba nmɔ te sɪ n miisi-nɪ na wɔnɪ, sɪ kɔ daɪ nmɔ mɔ wú ba amɔ te sɪ a miisi-m na wɔnɪ.»

¹⁵ Zezi ma lər-o o wɪ: «Yagɪ sɪ kɔ kɪ kɔntɔ lele, sɪ kɔ maŋɪ sɪ dí kɪ kɔntɔ mɔ, sɪ dí wanɪ dí kɪ kɔlɔ maama na yɪ Wɛ wɔbuŋa tɪn.» O laan ma sɛ.

¹⁶ Zezi na miisi na kɔntɔ tɪn, o ma da o nuŋɪ na bam

wɔnti. O laan ma na weyuu na puri o banja ni, yi o na We Joro kum na de da ku tu o banja, yi ku nyi di kunkwɛnɛ te. ¹⁷ Kwɛrɛ laan ma nɔɔni weyuu ni ka wi:

«Wɔntɔ mu yi amɔ bu-dɔa a na so-o di a wɔ maama.

O ma yɛni o pa a wɔ poli zanzan.»

4

Sɔtaanɔ na maɲi Zezi te tin

(*Mariki 1:12-13, Luki 4:1-13*)

¹ We Joro kum deen na tu Zezi te kɔntɔ tin, ku laan ma ja-o ku vu kagɔa wɔnti, si sɔtaanɔ maɲ-o di nii. ² Zezi deen maa wɔra taan da finna, yi o ba di wɔdiu wia di titi maama. Kana maa jig-o.

³ Sɔtaanɔ laan ma ba o te, yi di ta did-o di wi: «Nmɔ na sɔnti n yi Baɲa-We Bu, si n ta di kandwa yantɔ si ya ji wɔdiu si n di.»

⁴ Zezi ma lɛri o wi: «Ku nan pɔpɔni We tɔnɔ kum wɔnti ku wi:

«Ku dai wɔdiu yiranɔ mu pai nabiinu nɔwi,

ku yi We ni-taanɔ dim maama mu pai nabiinu nɔwia.» »

⁵ Sɔtaanɔ laan ma ja-o di ja vu di zɔ We titi tu Zeruzalem wɔ. Di ma ja-o di vu di di We-di-kamunu kum yuu me na dwara tin di zig-o da, ⁶ yi di wi: «Nmɔ na yi We Bu, si n fanɔ n cu tiga ni si di nii. Beɲwaanɔ ku pɔpɔni We tɔnɔ kum wɔnti ku wi:

«We wɔ pa Di malesɔ ba nmɔ nɔwaanɔ,

si lwɛri-m di si ja, si n yi tu tiga ni n magi n naga di kandwe.» »

⁷ Zezi ma lɛri o wi: «Ku ta pɔpɔni ku wi:

«Yi zanɔ n maɲi n Yuutu Baɲa-We n nii.» »

⁸ Sɔtaanɔ daa ma ja-o di ja vu di di piu kɔlɔ na tini ku dwara tin yuu. Di laan ma bri-o lɔgɔ banja tɔnti dim maama di wo-laaru tɔlɔ maama na wɔra tin. ⁹ Di ma ta did-o di wi: «Nmɔ na se n kuni doonɔ n zuli amɔ, aɔ pa n ta n te wɛɛnu tintɔ maama.»

¹⁰ Zezi laan ma ta di-di o wi: «Sɔtaanɔ, ve daa a tee ni! Si ku pɔpɔni We tɔnɔ kum wɔnti ku wi:

«Ku yi n Yuutu Baɲa-We yiranɔ mu

n maɲi si n kuni doonɔ n zuli,

si n ki Di wɔbɔɲa na lagɔ te tin.» »

¹¹ Sɔtaanɔ laan ma viiri di daar-o. We malesɔ laan ma ba Zezi te si zɛn-o.

Zezi na puli si o tɔɔli We kwɛrɛ te tin

(*Mariki 1:14-15, Luki 4:14-15*)

¹² Zezi deen na lwarɔ ni ba jaanɔ Zan ba ki pɔina digɛ ni tin, o ma joori o vu Galile. ¹³ O maa daa wɔ maɲi Nazaretɔ ni, yi o ke o vu Galile tu kɔdon, ku yiri mu Kapernawum, o zɔuri da. Tu kum kɔntɔ wɔ nɔntɔ ni ni mu, di je silɔ Zabulon dwi tiinɔ di Nefitali dwi tiinɔ ya na zɔuri tin. ¹⁴ O na zɔuri da kɔntɔ tin, ku deen ma pa We nijonɲu Ezayi na maɲi o

tɔɔɫi We kwərə faŋa faŋa te
tɪn sɪni kɔ ki. ¹⁵ O dɛɛn tagi
o wɪ:

«Kɔ na yi Zabulon di Nɛfitali
tɪni dɪm,
di je sɪɔ na wɔ nɪnɔ kɔm
seeni tɪn,

di je sɪɔ na wɔ Zɔrdɛn bugə
kam bubɛ didɔŋ dɪm
kwaga ni tɪn,

di Galile je sɪɔ dwi-gɛ tiinə
na zɔvri da tɪn,

¹⁶ jəgə kantɔ tiinə bam dɛɛn
ya wɔ lim wɔni mɔ,
yi ba laan ba ba na pooni
zanzan.

Balɔ na zɔvri da tɪn ya ba
jɪgi tɪna di We,
tɔvni mɔ ya te-ba.

Pooni laan ma zəŋi ba banja
ni.»

¹⁷ Zezi na joori o vu Galile
tɪn, kɔ zɪgi maŋa kantɔ ni
mɔ o puli o tɔɔɫi We kwərə,
o bri nɔɔna ni ba maŋi sɪ ba
ləni ba wɔvɔ ba yagi kəm-
balwaarɔ, bɛŋwaani maŋa
kam laan yiə We paari dɪm
na lagɪ di ba nɔɔna titari ni
tɪn.

*Zezi na bəŋi nɔɔna bana
sɪ ba taa tɔg-o te tɪn*

(Mariki 1:16-20, Luki 5:1-11)

¹⁸ Zezi dɛɛn maa wɔ Galile
nɪnɔ kɔm ni ni o vɛə. O
ma na nɔɔna bale, ba yi
cɔvɔ mɔ. Ba didɔba yiri mɔ
Simɔn, o yiri didɔŋ maa yi
Pɪyɛɛri. Wɔdɔŋ wɔm maa yi
o nyaani, o yiri mɔ Andre.
Ba yi kaləŋ-jara mɔ, yi ba
wɔ na bam wɔni ba dɔɫi
buri ba ma jaani kale. ¹⁹ Zezi
laan ma ta di ba o wɪ: «Zaŋi-
na á ba á taá tɔgi-ni. Aá pa

á taá beeri nɔɔna mɔ á pa-
ni sɪ ba da amɔ kwaga, ni á
na yəni á jaani kale te tɪn.»

²⁰ O na tagi kuntu tɪn, ba ma
zaŋi lila ba yagi ba buri sɪm,
yi ba vu ba tɔgi o kwaga.

²¹ Zezi na ve o maa kɛ tɪn,
o daa ma na nɔɔna bale, ba
di yi cɔvɔ mɔ. Ba ko yiri
mɔ Zebede. Ba didɔba yiri
mɔ Zaki. Wɔdɔŋ wɔm maa
yi o nyaani, o yiri mɔ Zan.
Bantu bale di ba ko Zebede
maa wɔ naboro wɔni ba
kwe ba buri, sɪ ba ma ja kale.
O ma bəŋi biə bam sɪ ba ba
ba taa tɔg-o. ²² O na bəŋi-ba
kuntu tɪn, ba ma zaŋi lila ba
yagi ba ko wɔm di naboro
kɔm, yi ba vu ba tɔg-o.

²³ Zezi dɛɛn maa tɔɫi Galile
tɪni dɪm maama. O maa
yəni o ve Zwifə bam We-
di sɪm sɪ o taa bri nɔɔna
We cɪga kam. O maa tɔɔɫi
We kwərə-ywəŋə kam di We
na lagɪ Di di paari nɔɔna
titari ni te tɪn. O maa kwəri
o pa yawɪna na yazurə di
yawurɔ tɪɔ dwi maama na
jɪgi-ba tɪn. ²⁴ Nɔɔna ma ba
ba ni o ŋwa je sɪm kuntu
ni, di Siiri tɔv kɔm maama
wɔni. Ba maa yəni ba jaani
yawɪna dwi dwi ba tu o
te, balɔ yira na tiini ya wɔɛ
tɪn, kɔ wəli di balɔ ciciri na
yaari-ba tɪn, di balɔ na sai
kɔvɔ tɪn, di kwaarɔ. Ba
na tu Zezi te kuntu tɪn, o
maa yəni o pa ba na yazurə.
²⁵ Non-kɔgɔ zanzan dɛɛn ma
nɔŋi Galile tɪni dɪm, di
je sɪɔ ba na bə ni Tɪni
Fugə tɪn, di Zeruzalem, di
Zude maama, di je sɪɔ na
wɔ Zɔrdɛn bugə kam bubɛ

dıdonj dım nı tın ba tögı dıd-
o.

5

Zezi zaasım-dıvırı dım (Luki 6:20-23)

¹ Zezi deen na ne non-kogö
na tög-o tın, o ma vu o di piu
kudonj yuu o jəni da. O na je
tın, o karabiə bam ma ba o
te. ² O laan ma puli o brı-ba
o wı:

³ «Balv na ye nı ba yı yinigə
tiinə We yigə nı tın
mı jıgı yu-yonjo,

ba na wó tögı ba di We paarı
dım tın ıwaanı.

⁴ Balv wırv na cögı tın mı
jıgı yu-yonjo,

We na wó pa-ba wı-zuru tın
ıwaanı.

⁵ Balv na jıgı ban-pıvıv tın
mı jıgı yu-yonjo,

We na wó pa ba taa te lıgv
tın ıwaanı.

⁶ Balv na paı We cıga kam
tögım jıgı fra dı ba tın
mı jıgı yu-yonjo,

We na wó pa ba bıcara pəni
tın ıwaanı.

⁷ Balv na jıgı noona ıwanja
tın mı jıgı yu-yonjo,

We na wó duri ba dı ıwanja
tın ıwaanı.

⁸ Balv na yı wı-pıonjo tiinə
tın mı jıgı yu-yonjo,

ba na wó ba ba na We tın
ıwaanı.

⁹ Balv na paı noona jıgı
ywəəni daanı tın mı
jıgı yu-yonjo,

We na wó ta bə-ba nı Dı bıə
tın ıwaanı.

¹⁰ Balv na tögı We cıga kam
yı noona beesi-ba tın
mı jıgı yu-yonjo,

ba na wó tögı ba di We paarı
dım tın ıwaanı.

¹¹ Noona na twı abam yı
ba beesi abam, yı ba fı
vwan ba te wo-balwaarv dwı
maama ba pa abam amıv
yırv ıwaanı tın, á jıgı yu-
yonjo. ¹² Á taá jıgı wıpolo
lanyıranı sı We wó pa á na
nyöörı zanzan Dı tee nı. Kı
na yı We nijonə balv deen
na loori abam yigə ba ba tın,
noona deen manı ba beesi-
ba kıntıv mı.

¹³ Ye na paı wıdıu ywəəni
te tın, abam dı nan manı
sı á taá paı ywəəni taa wı
nabiinə tee nı. Ye ywəəni
nan na ti, n daa n bá wanı n
pa dı joorı dı ja ywəəni. Dı
daa ba jıgı kuri. Baá dı-dı ba
yagı mı, sı noona taa nwanı
dı banja nı.

¹⁴ Abam nyı dı lıgv banja
pooni mı nabiinə tıtarı nı.
Tıv kılıv ba na lıgv piu yuu
nı tın bá wanı kı səgi, kı
nı mı jaja. ¹⁵ Noon-noonıv
bá se o tarıgı kanıa o pu
tıtögı kuri nı. Oó kwe-ka o
palı weeni mı, sı ka pooni
dım taa nı dı paı noona
balv maama na wı digə kam
wıvı tın. ¹⁶ Abam dı nan
manı sı á zəni á pooni dım
kıntıv mı noona tıtarı nı. Ba
laan wó na wo-laarv tılv á
na kı tın, yı ba zuli á Ko We
wılv na wı weyuu nı tın.»

*Zezi na pe We callu tım
tiini ti ja kuri te tın*

¹⁷ «Abam nan yı taá bıvı
nı amıv tu sı a pa We tıno
kım na brı kılıv tın ji kafe,
kı na yı We callu tılv Dı

dɛɛn na pɛ Moyisi, dɪ DI ni-
joɲnə bam na bri kʊɫɔ faja
faja tɪn dɪ. Amʊ tu sɪ a
pa tɪ tiini tɪ taa jɪgɪ kuri
mʊ lanyɪranɪ, sɪ kʊ daɪ nɪ
a lagɪ a cɔgɪ-tɪ mʊ. 18 A
lagɪ a ta cɪga mʊ dɪ abam
sɪ, lʊgʊ baɲa dɪ weyuu na
wʊ daanɪ sɪ kʊ taa ve maɲa
kalʊ tɪn, kʊɫɔkʊɫɔ bá wanɪ
kʊ lɪ Wɛ cullu tɪm wʊnɪ dɪ
finfɪn dɪ. Tɪ nan wʊ ta wʊra
kʊntʊ mʊ taan, sɪ kʊ ba kʊ
yɪ maɲa kalʊ Wɛ na wʊ pa
woɲo maama kɪ kʊ tɪ tɪn.
19 Nɔɔnʊ wʊɫɔ maama na wʊ
sɛ Wɛ niə yam dɪdʊa yɪ o
daarɪ o bri o donnə sɪ ba dɪ
yɪ sɛ-dɪ tɪn, dɪ na maɲɪ dɪ yɪ
mumɪ dɪ, kʊntʊ tu wʊ ba ji
balaɲa Wɛ paarɪ dɪm wʊnɪ.
Kʊ daarɪ, wʊɫɔ maama na
sɛ Wɛ niə yam yɪ o daarɪ o
bri o donnə sɪ ba dɪ sɛ tɪn,
kʊntʊ tu wʊ ba ji kamunu
Wɛ paarɪ dɪm wʊnɪ. 20 A
nan taá ye nɪ, abam na wʊ
sɛ Wɛ cɪga kam á dwəni á
cullu karanyɪna tiinə bam
dɪ Farizɪan tiinə bam, á bá
wanɪ á na cwəɲə sɪ á tɔgɪ á
zʊ Wɛ paarɪ dɪm wʊ.»

*Ban-zɔɲɔ na nyɪ dɪ nɔn-
gura te tɪn*

21 «Abam ye nɪ ba dɛɛn bri
dɪbam kwə bam ba wɪ: <Yɪ
zanɪ n gʊ nɔɔnʊ. Wʊɫɔ nan
na gʊ nɔɔnʊ, ba maɲɪ sɪ ba
dɪ o taanɪ mʊ.> 22 Kʊ daarɪ,
a nan lagɪ a ta dɪ abam nɪ,
nɔɔnʊ wʊɫɔ na jɪgɪ ban-zɔɲɔ
dɪ o ko-bu, kʊ maɲɪ sɪ ba dɪ
kʊntʊ tu dɪ taanɪ mʊ. Wʊɫɔ
na tagɪ dɪ o ko-bu o wɪ, o
ba jɪgɪ wʊbʊɲa, kʊ maɲɪ
sɪ dɪbam sariya-dirə nakwa

bam mʊ dɪ kʊntʊ tu taanɪ.
Nɔɔnʊ wʊɫɔ dɪ na tagɪ dɪ
o ko-bu o wɪ, o yɪ joro, kʊ
maɲɪ sɪ kʊntʊ tu zʊ min-tɪɔ
mʊ. 23 Kʊntʊ ɲwaanɪ, nmʊ
na lagɪ n kwe n pɛɛrɪ n pa
Wɛ, yɪ n laan na guli nɪ n
ko-bu jɪgɪ n ban-zɔɲɔ, 24 sɪ n
tiɲɪ n pɛɛrɪ dɪm, sɪ n joori n
vu n ko-bu wʊm te sɪ á fɔgɪ
daanɪ. Nmʊ na kɪ kʊntʊ, sɪ n
laan joori n ba n kwe n pɛɛrɪ
dɪm n pa Wɛ.

25 Kʊ daarɪ, nɔɔnʊ nan na
jaanɪ-m o vu o sanɪ, sɪ n kɪ
lɪla n pa á fɔgɪ daanɪ yɪ á
daa ta wʊ yɪ sariya yam dim
jəgə kam. Kʊ na daɪ kʊntʊ, o
laan wʊ kɪ nmʊ sariya-diru
wʊm jɪɲa nɪ, sɪ o pa n na
cam. Wʊntʊ dɪ laan wʊ kɪ-m
o tintʊɲnʊ jɪɲa nɪ, sɪ o ja-m
o vu o kɪ pɪna digə nɪ. 26 A
lagɪ a ta cɪga dɪ nmʊ sɪ, nɪ
ta n wʊra taan. Nmʊ na wʊ
ɲwɪ jɪnɪ dɪm maama n ti, ba
bá yagɪ-m.»

*Ka-laga na yɪ kəm-balɔɔ
te tɪn*

27 «Abam nan ye nɪ ba
maɲɪ ba ta ba wɪ: <Yɪ zanɪ n
pəni dɪ n don kaanɪ.> 28 Amʊ
nan lagɪ a ta abam nɪ, nɔɔnʊ
wʊɫɔ na nii kaanɪ dɪ fra
tɪn, kʊ nyɪ dɪ o maɲɪ o
pəni dɪd-o mʊ o wʊbʊɲa na
lag-o tɪn ɲwaanɪ. 29 Kʊntʊ
tɪn, nmʊ jazɪm yɪ na paɪ
n kɪ lwarɪm, sɪ n lɪ-dɪ n
yagɪ. Nmʊ yɪra daa dɪdʊa
na cɔgɪ, kʊv ta lana kʊ pa-m
kʊ dwe n yɪra yam maama
na wʊra yɪ ba dɪ-ya min-tɪɔ
nɪ. 30 Nmʊ jazɪm mʊ na paɪ
n kɪ lwarɪm, sɪ n go-dɪ n
yagɪ. Nmʊ yɪra daa dɪdʊa na

cɔgi, kúv ta lana kv pa-m kv dwe n yira yam maama na zv min-tv.»

Kaani yagim

(Matiyu 19:9, Mariki 10:11-12, Luki 16:18)

³¹ «Ba manj ba ta ba wɪ: <Nɔɔnv wɔlv na yagi o kaani, kuntu tu manj sɪ o pa-o tɔɔv kɔlv na wó brɪ nɪ ba yagi daani tɪn.>

³² Amv nan lagi a ta abam nɪ, nɔɔnv wɔlv na yagi o kaani yɪ kv dai nɪ o cɔgi dɪ baarv tɪn, kuntu tu pɛ kaani wɔm kɪ bwəŋə mv, dɪ o daa na zv barv wɔdoŋ tɪn. Nɔɔnv wɔlv maama nan na dɪ kaani wɔm kuntu tɪn, kuntu tu dɪ kɪ bwəŋə mv.»

Durə duum na wv manj te tɪn

³³ «Abam manj á ye nɪ ba dɛɛn brɪ dɪbam kwə bam ba wɪ: <Yɪ zaŋj n kwani n nɪ, dɪ nmv na dugə n wɪ nɪ kɪ kɔlv n pa n Yuutu Baŋa-Wɛ tɪn.> ³⁴ Amv nan lagi a ta a brɪ abam sɪ á yɪ zaŋj á du dɪ kɔlvkɔlv. Yɪ zaŋj á du durə dɪ Wɛ-sɔŋɔ, bɛŋwaani dáani mv yɪ Wɛ jəŋə je. ³⁵ Yɪ du-na dɪ tɪga baŋa dɪ, ka na yɪ Wɛ nɛ cwiim jəgə tɪn ŋwaani. Nan yɪ du-na dɪ Zeruzalem dɪ, sɪ kuntu yɪ Wɛ pa-farv wɔm tɪv mv. ³⁶ Nan yɪ zaŋj á du dɪ á tɪtɪ yuu dɪ, bɛŋwaani á bá wani á pa á yuuyua dɪdɪba tɪtɪ ləni ka ji naponɔ naa nazono. ³⁷ Nan pa-na abam <ɛɛn> ji <ɛɛn>, sɪ abam <awo> ji <awo>, sɪ á daa yɪ wəli kɔlvkɔlv da. Wɔŋo

na wəli da, kuntu yɪ svtaani nyɪm mv.»

Dí na manj sɪ dí taá jɪgɪ wv-zuru te tɪn
(Luki 6:29-30)

³⁸ «Abam manj á ni sɪ ba tagɪ ba wɪ: <Nɔɔnv na pi n yɪ, sɪ ba pi kuntu tu dɪ yɪ. Nɔɔnv nan na guri n yəli, sɪ ba guri kuntu tu dɪ yəli.> ³⁹ Amv nan lagi a ta a brɪ abam nɪ, nɔɔnv na kɪ-m lwarɪm, sɪ n dɪ daa yɪ kɪ-o lwarɪm n ma n ŋwɪ. Nɔɔnv nan na lɔgɪ n jazɪm pɔpɔŋɔ, sɪ n guni kɔdoŋ kɔm dɪ, sɪ o lɔ o wəli da. ⁴⁰ Nɔɔnv nan na saŋj-m sɪ o jonj n gwar-bu o junɪ ŋwaani, sɪ n pa o kwe n gwar-bwərə dɪ o wəli da. ⁴¹ Dɪdɛɛrv nan na fi-m sɪ n zɪŋj o zɪla n vu nabaa yɪ mɔrv, sɪ n zɪŋj n vu nabaa yɪ mɔrr-tɪle. ⁴² Nɔɔnv nan na loori-m wɔŋo, sɪ n kwaani n pa-o-kv. Nɔɔnv nan na lagi sɪ o junɪ wɔŋo n tee nɪ, sɪ n yɪ van-o.»

Sono taani

(Luki 6:27-28,32-36)

⁴³ «Abam manj á ni sɪ ba tagɪ ba wɪ: <N manj sɪ n ta n soe n donnə mv, sɪ n daari n ta n culi n dɔna.> ⁴⁴ Amv nan lagi a ta abam nɪ, á taá soe á dɔna, sɪ á daari á taá loori Wɛ á pa balv na jɪgɪ abam ba bɛɛsɪ tɪn. ⁴⁵ Á na kɪ kuntu doŋ, kúv brɪ nɪ abam yɪ Baŋa-Wɛ biə mv. Bɛŋwaani dɪntv ba pɔɔrɪ nɔɔna daani, Dɪ pai wɪa nyɪ nɔn-balwaarv dɪ nɔn-ŋɔna maama baŋa nɪ. Dɪ ta kwəri Dɪ pai dɪba nɪ ka pai balv na kɪ lanyirani dɪ

balu na ki baloro tun maama. ⁴⁶ Abam nan na soe balu di na soe abam tun yirani, bee nyoori mu á wú na We tee ni? Lampo-jonno di yéni ba ki kuntu don mu. ⁴⁷ Abam nan na zuli á curru yirani mu, abam ki á dwe á donno bam na? Balu na yéni We tun di nan yéni ba ki kuntu don mu. ⁴⁸ Abam nan manji si á taá yi lanyirani di ciga tiinè, ni á Ko Baŋa-We na yi lanyirani di ciga tu te tin.»

6

Zezi na bri pɛera pam di We-oro di ni-voom na manji si ku taa yi te tin

(Luki 11:2-4)

¹ «Á taá yiri á titi, si á yi taá bri kəm-laaru tɔɔ á na ki tun noona yigə ni. Á na ki kuntu don, ku bá pa á na nyoori á Ko We tee ni. ² Kuntu tin, á na kwe wojo á pa yinigə tu, á yi zaŋi á pa noona lwarɔ abam na ki kulɔ tin ni ni, ni pipiri-nyina bam na yéni ba bri ba na ki kulɔ tin ba We-di sum wɔni, di ba tɔɔ kum pooni yigə ni, si ku ta pa noona zuli-ba te tin. A lagɔ a ta ciga mu di abam si, bantɔ manji ba na ba ŋwuru. ³ Nmɔ nan na lagɔ n wəli yinigə tu, si n yi pa noon-noonu lwarɔ ku ni ni, nɔnɛni noonu na kwe wojo o pa di o jazim yi o jagwiə yéni ku ni ni te tin. ⁴ N Ko We nan nai kulɔ n na səgi n ki tin. Di laan wó pa n na nyoori ku ŋwaani.

⁵ Abam na yéni á lagɔ á warɔ We, si á yi zaŋi á taá bri á titi ni pipiri-nyina bam na ki te tin. Bantɔ soe si ba taa zaŋi wɛɛni mu ba warɔ We ba We-di sum wɔni di pooni yigə ni, si noona maama taa na-ba. A lagɔ a ta ciga mu di abam si, bantɔ manji ba na ba ŋwuru ba ti. ⁶ Nmɔ nan na lagɔ n warɔ We, zɔ digə wɔ n ja ka ni n pi, si n laan warɔ n Ko We dilu na wɔ jəgə kalu na səgi tin ni. Dintɔ nan nai kulɔ n na səgi n ki tin. Di laan wó pa n na nyoori ku ŋwaani.

⁷ Abam na wɔra á warɔ We, á yi taá tiini á ŋooni bitar-yooru nɔnɛni balu na yéni We tin na yéni ba ŋooni te tin. Bantɔ yéni ba buŋi ni, ba na tiini ba ŋooni tafari mu, We wó ləri ba loro. ⁸ Abam nan yi zaŋi á ki ni bantɔ na ki te tin. Beŋwaani á Ko We manji Di ye kulɔ abam na lagɔ tin, yi á ta wɔ loori-Di ku ŋwaani.

⁹ Abam nan manji si á taá warɔ We tintɔ don mu:

«Dɔbam Ko wɔlu na wɔ wɛɛni tin,

si nmɔ yiri na tiə di zulə,

¹⁰ si nmɔ paari ba,

si nmɔ wɔbuŋa ki lugu baŋa ni,

ni ku na ki n soŋo ni te tin.

¹¹ Pa dɔbam wɔdiu zim si ku manji dɔbam.

¹² Yagɔ dí lwarim n ma n cɛ dɔbam,

ni dɔbam di na yagɔ dí ma cɛ dí donno te tin.

¹³ Yi pa dí na manjim dilu na wó pa dí tu tin.

Nan vri dıbam wo-lwaanu tu
juŋa ni.

(Nm̄u te paaru dı dam dı tiə
sı ku taa ve maŋa kalu na ba
ti tın. Amina.)»

14 Abam na yagı á ma
ce n̄ona balu na kı abam
lwarım tın, á Ko We dı wú
yagı abam lwarım DI ma ce
abam. 15 Ku daaru, abam na
wu yagı á ma ce balu na kı
abam lwarım tın, á Ko We
dı bá yagı abam lwarım DI
ma ce abam.

16 Abam nan na v̄ogı ni, sı
á yı nywanı á yigə, ni pipiri-
nyına bam na yəni ba kı te
tın. Bantu yəni ba pa ba
yibiyə ləni sı ku pa n̄ona
lwarı ni ba v̄ogı ni mu. A
lagı a ta cıga mu dı abam sı,
bantu maŋı ba na ba ŋwıru.
17 Nm̄u nan na v̄ogı ni, sı n
su n yıə sı n daaru n li n yuu
lanyıranı. 18 Kuntu mu wú
pa n̄on-n̄onbu bá lwarı ni
n v̄ogı ni. N Ko We dılu na
wu jəgə kalu na səgi ni tın
yıranı mu ye. Duntu nan nai
kulu n na səgi n kı tın. DI
laan wú pa n na nȳoru ku
ŋwaanı.»

We-s̄oŋo jıjıgıru taanı

(Luki 12:33-34, 11:34-36,
16:13, 12:22-31)

19 «Nan yı zanı á kwaanı
sı á na jıjıgıru zanzan lugu
kuntu baŋa ni. A na tiŋi
jıjıgıru lugu baŋa yo, ti wú
ba ti c̄ogı. Twa wú mu-tı, yı
tı wú s̄uŋı ti c̄ogı. Ŋwına
dı ma wú bwəri s̄oŋo kum
ba zu ba ŋo-tı. 20 Abam nan
maŋı sı á tiŋi á jıjıgıru zan-
zan We-s̄oŋo ni mu. Dáanı

mu tua daa bá wanı ka mu-
tı, yı ti bá s̄uŋı ti c̄ogı, yı
ŋwına dı bá wanı ba ŋo-tı.
21 Beŋwaanı, abam jıjıgıru
na tigi me tın, á bıcara dı tigi
dáanı mu.

22 N̄onbu yıə mu nyı
nıneeni kanıa kalu na paı o
yıra jıgı pooni te tın. Kuntu
tın, nm̄u yıə na lana, ku
paı n yıra maama wu pooni
w̄onu mu. 23 Nm̄u yıə nan
na ba lana, ku paı n yıra
maama wu lim w̄onu mu.
Kuntu tın, nm̄u yıə ya na
maŋı sı ya taa yı pooni tın
nan na yı lim, ku laan wú ta
tiini ku yı lim ku ja gaalı.

24 N̄on-n̄onbu bá wanı o li
w̄obuŋ-dıdwı, sı o ma t̄uŋı o
pa o yuutiinə bale. Oó ta culi
dıdu w̄um yı o daaru o soe
w̄odon̄ w̄um, naa oó ta nıgı
dıdu w̄um yı o daaru o gooni
w̄odon̄ w̄um. Kuntu ŋwaanı
abam bá wanı á pa sı We taa
yı á yuutu, sı á daaru á pa
səbu dı taa yı á yuutu.

25 Kuntu ŋwaanı mu a lagı
a ta abam, sı á yı taá liə dı
lugu baŋa kulukulu, ku na yı
á ni-w̄odiu, naa á na wú zu
gwaarı tılu tın. Beŋwaanı á
ŋwıa garı w̄odiu. Yıra yalı
We na pe abam tın dı maa
garı gwaarı. 26 Nan maanı-
na á nii zunə na yı te tın.
Bantu ba duə, yı ba ba zagı
mına ba kı tuli ni. Ku nan yı
á Ko We mu nii ba baŋa ni dı
ba ni-w̄odiu. Abam nan ba
jıgı kuri á dwe zunə bam na?
27 Abam w̄ulw̄ulu bá wanı
o toŋı o ŋwıa dı finfin dı, o
na maŋı o li te dı.

28 BEE nan mu yi á kɪ liə dɪ gwaaru woŋo? Maani-na á nii ga-punnu tum lam na yi te tun. Tuntu nan warɪ tɪ tɔŋɪ yi tɪ warɪ gwaaru tɪ so. 29 Nan taá ye-na ni, tuntu jɪgɪ lam tɪ dwe Pɛ Salomɔn deen na maŋɪ o zɔvri gwar-ŋɔnnu tɪb tun. 30 Kɔ nan na yi gaaru tum kuntu, tuntu ba jɪgɪ de dɪ nɔɔna na zwe-tɪ. Dɪ kuntu dɪ We ta mu pai tɪ jɪgɪ lam kuntu doŋ. Kuntu ŋwaani, kɔ na yi abam, We bá nii abam baŋa ni cɪga? BEE nan yi á ba kɪ á wu-dɪɖa dɪ We?

31 Kuntu ŋwaani, á yi taá liə dɪ á na wú dɪ woŋo kulɔ naa á na wú zɔ woŋo kulɔ tun. 32 Balɔ na yəri We tun mu tiini ba buŋɪ wəənu tum kuntu maama wɔbuŋa. Abam Kɔ We nan maŋɪ Dɪ ye woŋo kulɔ na maŋɪ dɪ abam tun. 33 Abam maŋɪ sɪ á da yigə á beeri Baŋa-We paari dɪm dɪ ŋwɪa kalɔ na toŋɪ We wɔbuŋa tun. Á na kɪ kuntu, We laan wú wəli abam wəənu tɪb na daari tun. 34 De maama tui dɪ dɪ titɪ cam mu. Á nan yi taá pa liə jɪgɪ abam dɪ jwa woŋo. Yagɪ-na sɪ jwa de dɪm titɪ wú nii dɪ titɪ woŋo.»

7

Yi ŋɔɔni n doŋ wəənu
(Luki 6:37-38,41-42)

1 «Abam yi taá ŋɔɔni á donnə wəənu, sɪ We yi ŋɔɔni abam dɪ wəənu. 2 Beŋwaani, abam na ŋɔɔni á donnə wəənu te tun, We wú toŋɪ kuntu doŋ mu Dɪ ma di á

sariya. Abam na mai bwaŋa kalɔ á maŋɪ á pa á donnə tun, We dɪ wú mai bwaŋa kantɔ mu Dɪ maŋɪ Dɪ pa abam sɪ kɔ taa mai daani.

3 Abam nyɪ dɪ nɔɔnu na nii o doŋ yi ni o na ga-balaŋa da, yi o daari o ba lagɪ sɪ o lwarɪ ni o titɪ yi jɪgɪ daa tun. Kɔ maŋɪ sɪ kɔ taa yi kuntu doŋ na? 4 Daa na wɔ nmu yi ni tun, nn kɪ ta mu n ta dɪ n doŋ ni o pa n li gaa o yi ni n yagɪ? 5 Nmu yi pipirinyim dɪ nmu na kɪ n doŋ te tun. Nmu nan maŋɪ sɪ n li n titɪ yi daa kam mu, sɪ n laan wani n nii lanyirani sɪ n li n doŋ yi gaa kam.

6 Yi zaŋɪ á kwe wəənu tɪb na yi wo-kamunə We yigə ni á pa balɔ na vin We tun. Á na kɪ kuntu, baá cɔgɪ-tɪ, yi ba daari ba cɔgɪ abam titɪ dɪ ba wəli da.»

We-loro
(Luki 11:9-13)

7 «Á taá loori We, sɪ Dɪ wú pa abam kulɔ á na lagɪ tun. Beeri-na kulɔ á na lagɪ tun, sɪ á wú na. Magɪ-na boro, sɪ baá purɪ ba pa abam. 8 Beŋwaani wɔlɔ maama na loori We sɪ Dɪ pa-o woŋo tun wú joŋɪ. Wɔlɔ maama na beeri woŋo tun wú na-kɔ. Baá purɪ ba pa wɔlɔ maama na magɪ boro tun.

9 Abam wɔlɔ na jɪgɪ bu yi o na loori-m wɔdiu, nmu wú sɛ n kwe kandwe n pa-o na? 10 Naa o na loori-m kaləŋə, nn sɛ n pa-o bɪsankwɪa na? 11 Awo. Abam wɔru na ba lana yi á ta ye sɪ á taá pai á

biə wo-laaru tulv ba na lagu tin, á Ko We na lamma DÍ dwe abam tin bá kwe wo-laaru DÍ pa balv na loori-DÍ tin na?

¹² Á taá kɪ á donnə lanyirani, si ku manɪ dɪ á na lagu si bantv taa kɪ abam te tin. Kuntv mu yɪ cɪga kalv Moyisi dɪ We nijonə bam zaasum dim na manɪ dɪ bri tin.»

Zezi karabiə na wó tɔgi cwəŋə kalv tin
(Luki 13:24)

¹³ «Á taá cv á tɪtɪ, si á wani á tɔgi cwə-mumina kam á vu á na ŋwɪa We tee ni. Kɪ daari cwəŋə kalv ni na yalma yɪ ka vəŋə yɪ mwali mwali tin maa ve ka kweeli cɔgum jəgə ni mu, yɪ nɔɔna zanzan mu tɔgi cwəŋə kantv. ¹⁴ Kɪ daari cwəŋə kalv nmu na wó da si n vu n jonɪ ŋwɪa We tee ni tin ni yɪ mumina mu, yɪ ka piɪni. Nɔɔna finfin yirani mu tɔgi cwəŋə kam kuntv.»

Ba lwarɪ tiu kv biə lərim ni mu
(Luki 6:43-44, 13:25-27)

¹⁵ «Á taá yɪrɪ á tɪtɪ dɪ balv na pai ba yɪ We nijonə yɪ ba dai tin. Bantv yəni ba kɪ ba yibiyə ni ba yɪ nɔn-ŋvna mu te abam yigə ni, yɪ ba nan lagu ba cɔgi abam ni nywənkuri na lagu si cɔgi peeni te tin mu. ¹⁶ Ba titvŋa nan mu wó pa á lwarɪ ba na yɪ balv tin. Bəŋwaanɪ tiu tərə kv na wó wani kv lə kv donj biə. N bá na swan sabara yuu ni naa mɔɔla kaligonɔ yuu ni.

¹⁷ Tu-ŋvŋv mu ləri bu-ŋvna. Tu-balɔɔ dɪ maa ləri bu-balwaarv. ¹⁸ Tu-ŋvŋv tərə kv na wó lə bu-balwaarv. Tu-balɔɔ dɪ nan tərə kv na wó lə bu-ŋvna. ¹⁹ Tiu kulv maama na ba ləri bu-ŋvna tin, baá go-kv ba dɪ mini ni mu. ²⁰ Kuntv tin, ba titvŋa mu wó pa á lwarɪ ba na yɪ balv tin.

²¹ Kɪ dai ni balv maama na bə amv ni <Yuutu, Yuutu> tin mu wó tɔgi ba zu We paari dim wvni. Kɪ nan yɪ balv na siɪni ba tɔgi amv Ko We wvbvŋa tin mu. ²² Sariya de dim na yiə, nɔɔna zanzan wó ta dɪ amv ba wɪ: <Dí Yuutu, dɪbam deen tɔgi nmu yɪrɪ dim ŋwaanɪ mu dí ŋɔɔni We yiyiu-ŋwe, yɪ dí ma nmu yɪrɪ dim dí zəli ciciri nɔɔna yira ni, yɪ dí daari dí ma dí kɪ wo-kɪnkagila zanzan.> ²³ A laan wó ta dɪ ba a wɪ: <A manɪ a yəri abam. Ve-na daa ni, abam kəm-balwaarv tiinə-ba.> »

Dí na manɪ si dí sɛ We taani te tin
(Luki 6:47-49)

²⁴ «Kuntv ŋwaanɪ, wulv maama na cəgi a taani dim yɪ o kɪ a na tagɪ kulv tin, kuntv tu nyɪ dɪ wvbvŋa tu wulv na cwi o sɔŋɔ kuri pulɔɔ baŋa ni yɪ o laan lə-kv tin mu. ²⁵ Dva ma ba ka ni ka pa bwi su si peeli. Vudɪv dɪ ma ba kv magɪ sɔŋɔ kum, yɪ kv wv tv, kv kuri na cwi pulɔɔ kum baŋa ni tin ŋwaanɪ. ²⁶ Kɪ daari wulv maama nan na cəgi a taani dim yɪ o ba kɪ a na tagɪ kulv

tin nyi di nɔn-joro na logi ku sɔŋɔ kasulɔ baŋa ni te tin mu. ²⁷ Dɔa ma ba ka ni ka pa bwi su si pɛɛli, yi vu-diɔ di magi sɔŋɔ kum, ku pa ku tiini ku tɔ tɔga ni buri buri.»

²⁸ Zezi dɛɛn na tagi wɛɛnu tintɔ maama o ti tin, nɔn-kɔgɔ kulɔ na wɔra tin ma tiini ba yi yɛɛu di o zaasim dɔm. ²⁹ Bɛŋwaani o ni-taani dɔm jigi dam di dwe ba titi cullu karanyina tiinɛ bam taani dɔm.

8

Zezi na pɛ nanyɔŋɔ na yazurɛ te tin

(*Mariki 1:40-45, Luki 5:12-16*)

¹ Zezi laan ma zanɔ o tu piu kum yuu ni o maa kɛa, yi kɔ-fɔrɔ tɔgi o kwaga. ² O na maa kɛ tin, nanyɔŋɔ kudonɔ ma vu o te, yi ku kuni doonɛ o yigɛ ni ku loor-o ku wi: «Amɔ tu, nmɔ na laga, nɔi wani n pa a na yazurɛ a ji lanyirani.»

³ Zezi ma sɛ. O ma twi o jɔŋa o dwe-o, yi o wi: «ɛɛn, a laga. Zanɔ di yazurɛ si n ji lanyirani.» O na tagi kuntu bidwi baŋa ni tin, mu nɔɔnɔ wɔm nanywaanu tim dɛ ti je yi o yira ji lanyirani. ⁴ Zezi laan ma ta did-o o wi: «Yi zanɔ n ta kulɔ na ki tin n bri nɔɔna. Nan yɔɔri n vu We kaanum tu wɔm te si n pa o nii n yira yam, si n daari n ja pɛera yalɔ Moyisi cullu tim na bri ni ya manɔ tin n vu n pa-o, si o ma kaani Baŋa-Wɛ. Kuntu mu wɔ bri

nɔɔna maama ni n yawɔ kum sɔni ku je.»

Zezi na pɛ pamaŋna yigɛ tu tintɔŋɔ na yazurɛ te tin
(*Luki 7:1-10*)

⁵ Zezi laan ma vu o yi tɔ kudonɔ, ku yiri mu Kapernawum. Pamaŋna yigɛ tu wudonɔ ma ba o te, ⁶ yi o loor-o o wi: «Amɔ tu, a jigi a tintɔŋɔ mu o tigi sɔŋɔ ni yi o wɛɛ, ku tiini ku cana o yira ni. O ma gwarigi yi o wari o zanɔ.»

⁷ Zezi ma lɛr-o o wi: «Aá da a vu si a pa o na yazurɛ.»

⁸ Pamaŋna yigɛ tu wɔm ma lɛri o wi: «Amɔ tu, a wɔ manɔ si n ba n zu amɔ sɔŋɔ. Nan weeni n ta di n ni ni a tintɔŋɔ wɔm zanɔ. N na tagi kuntu, oó na yazurɛ. ⁹ Bɛŋwaani, amɔ di yi nɔɔnɔ wulɔ nɔɔna badonnɛ na jigi dam amɔ baŋa ni tin, yi a di daa ta jigi dam pamaŋna badaara baŋa ni. A na tagi a wi, nɔɔnɔ wulɔ ve, o manɔ si o vu mu. A nan daa na wi, nɔɔnɔ wulɔ ba, o di wɔ ba mu. Ku daa zi yi a tintɔŋɔ, a na wi o ki wɔŋɔ, oó ki mu. Kuntu, a ye si, nmɔ na tagi kulɔ maama kú ki.»

¹⁰ Zezi na ni kuntu tin, ku ma tiini ku sɔ-o. O ma ta di balɔ na tɔgi ba wɔra tin o wi: «A lagɔ a ta cɔga mu di abam si, a wɔ nɛ nɔɔn-nɔɔnɔ o na jigi wɔ-dɔdɔa di amɔ nɔnɛɛni nɔɔnɔ wuntu na jigi wɔ-dɔdɔa te tin, ku na manɔ ku yi Yisrayeli dwi tiinɛ bam wɔni di. ¹¹ A lagɔ a ta abam si, nɔɔna zanzan wɔ nuɔi lɔgɔ baŋa

je maama ni, ba ba ba zu We paari dim wo. Daani mu ba laan wu jeni di dibam nabaara Abraham di Yizaki di Zakobi, yi ba di ywæni daani. ¹² Ku daari, Yisrayeli dwi tiinæ balu ya na manji si ba zu We paari dim wo tin, bantv daa bá na cwæjæ si ba zu. We wu zæli-ba Di yagi lim je ni, me noona na yaara yi ba keeræ yi ba doni ba nwa tin.»

¹³ Zezi laan ma ta di pa-manja yigæ tu wum o wi: «Nan ve. Nmυ na ki n wu-didva di amυ si a ki kulv tin, We wu pa kv ki.»

Manja kam kuntv ni noo mu o tintvnhv wum svni o na yazuræ.

Zezi na pe Piyæeri tinkaani di yawuna zanzan na yazuræ te tin

(Mariki 1:29-34, Luki 4:38-41)

¹⁴ Zezi laan ma vu Piyæeri-ba sojv. O ma na Piyæeri tinkaani na tigæ o ba jigv yazuræ. Kv yi paa mu jig-o. ¹⁵ Zezi ma vu o ja o jija, yi paa kam nunji o yira ni. Kaani wum laan ma zanji o kv wodi u pa-o.

¹⁶ Tuga na tu ka wura ka yi tin, noona maa jaani ciciri na jigv balv tin zanzan ba tui Zezi te. O maa yæni o ma o ni-taani o zæli ciciri sum, yi o daari o pa yawuna bam maama na yazuræ. ¹⁷ O kv kuntv, si kv pa We nijonnu Ezayi na manji o ta kulv faja faja tin mu svni kv kv, ni o deen na tagi o wi:

«Wuntv mu jonji dibam cam di di yawuru maama o ziji.»

Balu na lagv si ba togv Zezi tin na manji si ba kv te tin

(Luki 9:57-62)

¹⁸ Zezi deen na ne ni ko-forv tiini kv wo o tee ni tin, o ma pa o karabiæ bam ni si ba be ninv kum ni didon dim. ¹⁹ Ba daa ta na wo ke tin, We cullu karanyina tu wodon ma vu o te, yi o ta did-o o wi: «Karanyina, nmυ na lagv n vu je silv maama tin, amυ wu togv a vu.»

²⁰ Zezi ma lær-o o wi: «Kv na yi yiræ, bantv jigv boona ba tigi da. Zunæ di jigv pwæru ba tigi da. Kv daari amυ Nabiin-bu wum ba jigv jægæ si a pæni da a sin.»

²¹ Noovv wodon di na yi o karabiæ bam wo noovv didva tin ma ta did-o o wi: «Amυ tu, yagi si a vu a kv a ko luæ, si a laan ba a togv nmυ.»

²² Zezi ma lær-o o wi: «Ta n togv-ni, si n yagi si balv na ba jigv nvwa We tee ni tin taa kv ba lwi.»

Zezi na jigv dam vu-forv di na banja ni te tin

(Mariki 4:35-41, Luki 8:22-25)

²³ Zezi di o karabiæ bam laan ma vu ba zu naboro wo si ba ke. ²⁴ Vu-forv ma da kv zanji kv magv boro kum, yi kv wura kv miisi na bam kuri ni, di Zezi ya tigi o doa. ²⁵ O karabiæ bam ma vu ba zanji o ba wi: «Dí Yuutu, vrv dibam n yagi, si di lagv di ti.»

26 O ma ta di ba o wi: «Benwaani mu yi fubuni jigi abam? Abam ba jigi wu-didba di amu na?» O laan ma zaji weeni, yi o bagi vii kum di na bam, yi ti manji da cimm.

27 Ku ma tiini ku ki nƙona bam yaƙu, yi ba te ba wi: «Nƙonu wuntu yi wƙo mu, yi vii di na di ta se o ni?»

Zezi na zali ciciri nƙona bale yira ni te tin

(Mariki 5:1-20, Luki 8:26-39)

28 Ba laan ma vu ba be nuni kum ni didonɗiɗi, me Gadara tiine na zuri da tin. Nƙona bale maa wura ciciri na jigi-ba si yaara. Bantu tigi yibeelɗe je ni mu, yi ba jigi fubuni, ku pai nƙon-nƙonu wari o togi cwajɗe kam kuntu o ke. Ba laan ma nuni yibeelɗe je sum ni ba vu ba jeeri Zezi. 29 Ba ma kaasi banja banja ba wi: «Banja-We Bu, nmu tu dibam te si n ki bee mu? Nmu tu si n yaari dibam yi We saruya de dim ta wu yi mu na?»

30 Je sum kuntu ni tara zanzan mu ya wura ba beeri ba di. 31 Ciciri sum ma loori Zezi si wi: «Nmu na lagi n zali dibam, si n pa di vu di zu tara bantu.»

32 O ma ta o wi, si ve. Si ma suni si nuni nƙona bam yira ni si vu si zu tara bam. Tara bam maama ma duri ba tu ba tu nuni kum wuni ba li na ba ti.

33 Nƙona balu ya na nii tara bam tin ma duri ba vu tu kum wu. Ba ma ta kulɗu maama na ki tin, di Zezi na zali ciciri sum nƙona bale bam yira ni te tin. 34 Ku

ma pa tu kum nƙona bam maama nuni ba vu si ba jeeri Zezi. Ba na ne-o tin, ba ma loor-o si o nuni ba tu kum wuni o viiri.

9

Zezi na bri ni o jigi dam si o yagi nƙona lwarim o ma ce-ba te tin

(Mariki 2:1-12, Luki 5:17-26)

1 Zezi laan ma joori o vu o zu naboro kum. O ma be nuni kum o vu o yi o titi tu Kapernawum. 2 O na wura tin, nƙona badonna ma zaji koro di gungolo ba ba o te. Zezi ma lwarɗi ba na tiini ba ki ba wu-didba did-o te tin. O ma ta di koro kum o wi: «A bu, ki pu-dia, si nmu lwarim dim ti.»

3 We cullu karanyina tiine badonna maa wura, yi ba bwe ba titi ni ba wi: «Nƙonu wuntu njoni o twi We mu o pai o di We yi bidwi mu.»

4 Zezi ma lwarɗi ba na buɗi kulɗu tin. O ma bwe-ba o wi: «Bee mu yi a jigi wubun-balwaarɗu tintu a wuni?» 5 Koo mu yi mwali ku dwe, a na tagi di koro kum a wi: «Nmu lwarim dim ti» mu yi mwali, naa a na tagi a wi: «Zaji n ta n vea» mu yi mwali? 6 Amu nan wu pa abam lwarɗi ni, amu na yi Nabiin-bu wum tin jigi dam lugu banja ni, si a yagi nƙona lwarim a ma ce-ba.» O laan ma ta di koro kum o wi: «Zaji weeni si n kwe n gungolo kum n ja n vu sɗoɗo.»

7 O na tagi kuntu tin, nƙonu wum ma suni o zaji o vu sɗoɗo. 8 Non-kogo kum

maama na ne kuntu tin, fɔɔni ma zu-ba. Ba ma zuli We di Di na pe dam dintu don wu nabiine tee ni tin.

Zezi na bæji Matiyo si o taa tog-o te tin

(Mariki 2:13-17, Luki 5:27-32)

⁹ Zezi laan ma nunji o maa kea. O ma na noonu wodon, o yiri mu Matiyo. O deen je me seeni o na yæni o jonji lampoo tin mu. Zezi ma ta did-o o wi: «Zan n ta n togi-ni.» O ma suni o zanji o togi o kwaga.

¹⁰ Zezi deen ma vu Matiyo soho si o di wodi, o di o karabiæ bam. Lampo-johnæ di non-cicogiru zanzan di maa togi ba wura ba di wodi kum di ba. ¹¹ Farizian tiinæ di maa togi ba wura. Bantu na ne Zezi na ki te tin, ba ma vu ba ta di o karabiæ bam ba wi: «Bee mu ki yi á karanyina kam di wodi didaani lampo-johnæ di non-cicogiru tim kuntu?»

¹² Zezi ma ni ba na tagi kulɔ tin. O laan ma ta o wi: «Ku na yi balu na jigi yazuræ tin, bantu wu manji si ba vu dogita tu te si o sooni-ba. Ku daari balu na ba jigi yazuræ tin mu manji si ba vu si ba na soonim. ¹³ We titi manji Di ta Di wi: <A lagɔ si nabiine taa jigi da-ɲwanja mu, si ku dai ni ba taa mai ba wænu mu ba kaani-ni.> Ve-na á zaasi taani dum kuntu kuri ciga. Amu na tu lugu banja tin, ku dai si a bæji balu na manji ba yi non-ɲuna tin, amu nan tu si a bæji non-balwaarɔ mu si ba ba amu te.»

Zezi zaasim dum na yi zaasim-dvuri te tin

(Mariki 2:18-22, Luki 5:33-39)

¹⁴ Zan karabiæ deen ma vu Zezi te, yi ba bwe-o ba wi: «Dibam di Farizian tiinæ bam yæni di vo ni manja zanzan. Bee mu yi nmu karabiæ bam ba vo ni kuntu?»

¹⁵ Zezi ma læri-ba o wi: «Noonu na di kaani yi o ki candiæ, yi o cilonnæ na wura si ba togi ba di, bantu wu wani ba nywani ba yigæ si ba yi di wodi yi kan-baru wum ta wu ba tee ni na? Ba bá se ba ki kuntu. Ku nan wu ba ku yi manja kam ba laan na wu ja kan-baru wum ba viiri tin. Manja kam kuntu ni yi o daa na ba ta wu ba tee ni tin, mu o cilonnæ bam laan wu vo ni.

¹⁶ Non-nononu di nan bá se o kwe garyi-dvuri o ma færi gwar-donjo kulɔ na kaari tin. O na ki kuntu, ku færim dum laan wu vuuri goro kum ku pa ku tiini ku cogi zanzan.

¹⁷ Non-nononu di nan bá se o kwe sa-dɔɲa o lo o ki lo-donjo wuni. O na ki kuntu yi sana kam na keeri, kaá pa loo kum bagi mu. Kuntu ɲwaanɔ sana kam wu lo, yi loo kum di cogi. Noonu nan manji si o kwe sa-dɔɲa o ki lo-dɔɲu wuni mu, si ti maama manji daani.»

Zezi na pe kaani na yazuræ yi o bi Zwifæ yigæ tu buko te tin

(Mariki 5:21-43, Luki 8:40-56)

¹⁸ Zezi deen na wura o ɲooni kuntu tin, Zwifæ yigæ tu wodon ma ba o te. O

kuni doonə o yigə nı yı o wı: «Amu buko mu tıga lele kuntu. Nan ba sı n ma n jıŋa n dwe-o, sı o joori o na ŋwıa.»

¹⁹ Zezi ma zanı o tög-o, dı o karabiə bam maama.

²⁰⁻²¹ Ba na maa ke kuntu tın, kaanı wodon dı ya tögı o wura, o na tiini o wəe kawu taan bına fugə-yale. O maa buŋı o wunı o wı: «A na maŋı a dwe o goro kum yıranı dı, aá na yazurə.» O ma ke Zezi kwaga o dwe o goro kum ni. ²² O na dwe-o kuntu tın, o ma pipiri o niio yı o wı: «A buko, kı puđıa. Nmu na kı n wu-đıđba dı amu te tın mu pe n na yazurə.»

Maŋa kam kuntu nı noco mu kaanı wum sunı o na yazurə.

²³ Zezi laan ma vu o zu Zwifə yigə tu wum soŋo. O ma zu o na balu na maŋı ba wu wı yı ba kwe noona ba kı tın na ti ba yigə sı ba kı-o, dı noona zanzan na keeri yı ba fıri ba tıti. ²⁴ O ma ta dı ba o wı: «Zanı-na á nunji, sı bu wum wu tıgi, o tigi o do mu.» O na tagı kuntu tın, noona bam maa jig-o ba mwana. ²⁵ Ba na pe kogo kum maama nunji tın, Zezi laan ma vu o zu digə kam bu wum na wura tın. O ma ja o jıŋa o pa o bi o zanı weenu.

²⁶ O kam dım kuntu ma jagı dı yı tıw kum je sum maama.

Zezi na puri lilwə bale yia te tın

²⁷ Zezi deen ma zanı o maa kea. O na maa ve tın,

lilwə bale ma zanı ba tögı o kwaga, yı ba te dı kwər-đıa ba wı: «Pe Davidi dwi tu! Duri dıbam yibwənə!»

²⁸ O ma vu o zu soŋo kudoŋ. Lilwə bale bam ma tögı ba zu da. O laan ma bwe-ba o wı: «Abam buŋı sı aá wanı a kı á na lagı kulı tın a pa abam na?»

Ba ma lər-o ba wı: «Dıbam tu, eɛn, ní wanı n kı.»

²⁹ O laan ma dwe ba yie yam yı o wı: «Abam na kı á wu-đıđba dı amu sı a kı kulı a pa abam tın, We wó pa ku kı.» ³⁰ O na tagı kuntu tın, ba yie yam ma sunı ya joori ya puri. O ma kaanı-ba sı ba yı pa noon-noonu lwarı ku ni ni. ³¹ O na kaanı-ba kuntu tın, ba ta zanı ba karı ba noonu o taanı je sum maama ni.

Zezi na pe mımaa noonu te tın

³² Maŋa kalı ba na maa ke tın, noona badonnə ma ja mımaa ba ba Zezi te. Ku yı cıcirə mu tög-o ka pa o warı o noonu. ³³ Zezi ma zəli cıcirə kam o yıra nı, yı noonu wum laan wai o noona. Ku ma su non-kogo kum maama, yı ba te ba wı: «Dıbam maŋı dí wu ne wo-kınkagılı dıntu doŋ Yıstrayeli tıw ni.»

³⁴ Ku daarı Farızıan tıinə bam deen wu se, yı ba wı: «Wuntu na wai o zəli sutaana tın, ku yı sutaana-pe dam ŋwaanı mu.»

³⁵ Zezi deen maa kaagı tı-kamunə dı tı-bale sum maama wunı. O maa yəni o zıırı Zwifə bam We-di sum o

bri-ba We kwər-ywəŋə kam, dɪ We na lagɪ Dɪ dɪ paari nɔɔna tɪtari nɪ te tɪn. O maa paɪ nɔɔna na yazurə dɪ ba yawurɔ dwi dwi. ³⁶ O dɛɛn na nɛ nɔn-kɔgɔ kɔm yaara yam na yɪ te tɪn, ba ŋwana ma zɔ-o lanyirani, bɛŋwaanɪ ba tiini ba bwəni yɪ ba dam dɪ ti. Ba nyɪ dɪ peeni sɪlɔ na ba jɪgɪ nayirɔ sɪ o taa nii sɪ banja nɪ te tɪn. ³⁷ O laan ma ta dɪ o karabiə bam o wɪ: «Kɔ nyɪ dɪ faa na kɪ lanyirani yɪ tintɔŋna finfɪn yirani mu wɔra sɪ ba kɪ-kɔ te tɪn. ³⁸ Nan loori-na faa kɔm tu sɪ o tɔŋɪ nɔɔna zanzan, sɪ ba vu ba kɪ o faa kɔm ba pa-o.»

10

Zezi na tɔŋɪ o karabiə fugə-bale bam te tɪn

(Mariki 3:13-19, 6:7-13, 13:9-13, 9:41, Luki 6:12-16, 9:1-6, 21:12-17, 12:2-9, 51-53, 14:26-27)

¹ Zezi dɛɛn ma bɛŋɪ o karabiə fugə-bale bam sɪ ba ba o te. O ma pa-ba dam sɪ ba wanɪ ciciri ba zəli nɔɔna yɪra nɪ, sɪ ba daari ba pa nɔɔna na yazurə dɪ ba yawurɔ dwi maama.

² O karabiə fugə-bale bam yɪra mu tintɔ:

O ma da yigə o bɛŋɪ Simɔn wɔlɔ yɪri didɔŋ na yɪ Pɪyɛɛrɪ tɪn,

dɪ Andre wɔlɔ na yɪ Simɔn nyaanɪ tɪn,

dɪ Zaki, dɪ o nyaanɪ Zan balɔ na yɪ Zebede biə tɪn,

³ Filipɪ dɪ Batelemi,

Toma dɪ Matiyu wɔlɔ ya na yɪ lampo-joŋnu tɪn,

Zaki wɔlɔ na yɪ Alfi bu tɪn, dɪ Tadi,

⁴ Simɔn wɔlɔ na yɪ Zelɔtɪ nɔɔna bam wɔ nɔɔnɔ tɪn,

dɪ Zudasɪ Yiskariyo wɔlɔ na wɔ ba o yəgi Zezi o pa nɔɔna tɪn.

⁵ Zezi laan ma tɔŋɪ bantɔ fugə-bale bam sɪ ba nuŋɪ ba vu ba tɔɔli We kwərə kam. Ba na lagɪ ba kɛ tɪn, o ma pa-ba ni o wɪ: «Yɪ zanɪ á vu dwi-gɛ tiinə na zɔurɪ mɛ tɪn, naa á vu Samari tiinə tɔ. ⁶ Á nan manɪ sɪ á vu Yisrayelɪ dwi tiinə bam te, bɛŋwaanɪ bantɔ nyɪ dɪ peeni sɪlɔ na je tɪn mu. ⁷ Nan ve-na á bri-ba nɪ manja kam yɪə, We paari dɪm lagɪ dɪ ba nɔɔna tɪtari nɪ. ⁸ Ve-na á taá pa yawuna na yazurə, sɪ á daari á taá bi balɔ na tɪgɪ tɪn, sɪ á pa nanywaanɔ joorɪ tɪ na yazurə tɪ ji lanyirani, sɪ á daari á taá zəli ciciri nɔɔna yɪra nɪ. Á nan manɪ sɪ á zəni nɔɔna zaanɪ mu, nɪ abam dɪ na joŋɪ We dam dɪm zaanɪ te tɪn. ⁹ Á na maa ve, sɪ á yɪ zanɪ á kwe səbu-sɪŋa naa səbu á kɪ á gwar-fwɛɛla nɪ á wəli da. ¹⁰ Nan yɪ kwe-na tampɔgɔ kulɔ ba na kɪ wɔdiu da tɪn. Á nan yɪ kwe gwaarɔ tile tile naa natra naa nacəgə á wəli da. Bɛŋwaanɪ tintɔŋnɔ manɪ dɪ o ni-wɔdiu mu.

¹¹ Abam nan na ve á yɪ tɔɔ kulɔ maama, sɪ á lagɪ nɔɔnɔ wɔlɔ na wɔ jeeri abam dɪ wɔpolo tɪn, á vu o sɔŋɔ á taá wɔra sɪ kɔ ba kɔ yɪ á viirim. ¹² Á nan na ve á zɔ sɔŋɔ kulɔ, sɪ á jɔɔnɪ-ba á ta nɪ: <We

wó pa abam yazurə. > ¹³ Səŋə kum tiinə nan na jeeri abam lanyiranı, yazurə yam wó ta wora dı ba. Kú daarı, ba na wó jeeri abam lanyiranı, yazurə yam wó joori ya ba abam te. ¹⁴ Abam nan na ve səŋə kulb naa tıv kulb, yı ba na wó sɛ sı ba jeeri abam naa ba cəgi abam taanı, sı á nunji je sım kuntu nı. A na maa viirə, sı á pıısi á ne fogo kum á yagı da. ¹⁵ A nan lagı a ta cıga mɔ dı abam sı, Wɛ sarıya dɛ dım na yiə, Sodom dı Gomcöri tiinə bá tiini ba na leerv nı tıv kum kuntu nɔona te.

¹⁶ Cəgi-na, a lagı a tıŋı abam nıneeni peeni na maa ve sı sı gwaanı nywənkuri wɔnı te tın mɔ. Kuntu ŋwaanı á maŋı sı á taá cɔ á tıti, sı á taá jıgı swan nı bısanıkwı te, sı á daarı á pa á wɔrv taa lana nı kunkwəne na yı te tın. ¹⁷ Á taá cɔ á tıti, sı nɔona wó ja abam ba vu ba saŋı sarıya-dirə nakwa bam tee nı, yı ba daarı ba magı abam ba Wɛ-di sım wɔnı. ¹⁸ Abam na tɔgı amɔ tın ŋwaanı, baá ja abam ba vu ba saŋı dıdɛera dı pwa tee nı. Kuntu mɔ á wó wanı á brı-ba Wɛ cıga kam, yı á daarı á brı dwi-ge tiinə bam dı. ¹⁹ Ba nan na jaanı abam ba vu ba saŋı, sı á yı taá liə dı á na wó ta kulb tın naa á na wó ta te tın. A na wó taá zıgı ba yıgə nı maŋa kalı tın, Wɛ wó pa á lwarı á na wó ta kulb tın. ²⁰ Kú dai abam tıti mɔ wó ŋcɔnı, kú yı á Ko Wɛ Joro kum mɔ wó pa abam taanı dılv á na wó

ŋcɔnı tın.

²¹ Nɔona badonnə wó ja ba tıti cɔrvv ba kı nɔona jıa nı sı ba gɔ-ba. Kwə dı wó kı ba biə kuntu doŋ. Biə dı wó zaŋı ba pa ba ja ba niinə dı ba kwə ba gɔ. ²² Nɔona maama wó ta culi abam, á na yı amɔ nɔona tın ŋwaanı. Wɔlv maama nan na tiini o zıgı kəŋkəŋ sı kú vu kú yı yaara yam tiim tın, Wɛ wó vrı kuntu tu ŋwıa. ²³ Ba nan na bɛɛsı abam tıv kulb nı, sı á duri á vu kudon. A lagı a ta cıga mɔ dı abam sı, abam bá wanı á tılv tıni dılv maama na wó Yısrayeli nı tın á ti, yı amɔ Nabiin-bu wum daa ta wó joori a ba.

²⁴ Karabu nan tərə o na dwe o karanyına. Tıntıŋnɔ dı nan tərə o na dwe o yutu. ²⁵ Karabu nan na tu o yı nı o karanyına te, kú maŋı kuntu. Tıntıŋnɔ dı nan na tu o yı nı o yutu te, kú maŋı kuntu. Ba na jıgı səŋə tu ba bə ba wı <Sutaana-pe Belizebulı> tın, ba laan wó tiini ba twı o səŋə tiinə bam sı kú dwəni kuntu.

²⁶ A nan yı taá fɔna dı nabiinə. Wɔŋo kulb maama na səgi nɔona tee nı tın jwa wó ba kú lwarı jaja. Wɔŋo kulb na pugı tın jwa wó ba kú purı. ²⁷ A na səgi a brı abam cıga kalı maama tın, á maŋı sı á pa ka nunji pooni mɔ. A na waası kulb dı abam tın, á maŋı sı á di nayuu mɔ á tɔɔlı-kú. ²⁸ Abam yı taá kwarı fɔbıni dı nɔona balı na wó wanı ba gɔ á yıra yam yı ba bá

wani á jwæru ba gv tin. Á nan manɔ si á taá kwari We mu, beɗwaani dɪntu mu wó wani Dɪ pa á yira dɪ á jwæru maama cɔgi min-tu ni.

²⁹ Kɔ na yi kabæmbæli, sintu yælo yi mwalɪ mwalɪ mu. Á Ko We nan nii si baɗa ni, yi si diduwa bá wani ka tu tɪga ni ka ti dɪ We na wɔ se. ³⁰ Kɔ nan na yi abam, We ye abam yuuywe sim ni na mai te tin. ³¹ Kuntu ɗwaani, á yi taá kwari fɔnu, si abam diduwa diduwa tiini á jɪgi kuri á dwe kabæmbæli zanzan.

³² Nɔɔnu wɔlu maama na zɪgi nabiinæ yigæ ni o bri jaja ni wuntu yi amu nɔɔnu tin, amu dɪ nan wó zɪgi kuntu tu kwaga ni a bri ni o yi a nɔɔnu a Ko We yigæ ni. ³³ Kɔ daari, nɔɔnu wɔlu maama na vin amu nabiinæ yigæ ni tin, amu dɪ wó vin kuntu tu a Ko We yigæ ni.

³⁴ A na tu lugu baɗa tin, á yi taá buɗi ni, kɔ yi si a pa nɔɔna mu na ywæni daani. A nan tu si a pa nabiinæ mu pɔɔri daani. ³⁵ A tu si a pa nɔɔna dɪ ba kwæ mu pɔɔri daani, si a daari a pa bukwa dɪ ba niinæ dɪ pɔɔri daani, kɔ daari si kaana dɪ ba banna niinæ dɪ pɔɔri daani. ³⁶ Kɔ ma wó pa nɔɔnu dɪ o titi sɔɗɔ tiinæ taa culi daani.

³⁷ Wɔlu na soe o nu dɪ o ko o dwe amu tin, kuntu tu wɔ manɔ si o taa yi a nɔɔnu. Wɔlu maama na soe o biæ o dwe amu tin, kuntu tu wɔ manɔ si o taa yi a nɔɔnu. ³⁸ Wɔlu maama na wɔ se si o tɔgi amu kwaga, si o na

yaara ni wɔlu na zɪɗi tɔun-dagara o maa ve o tɔnu jægæ te tin, kuntu tu wɔ manɔ si o taa yi amu nɔɔnu. ³⁹ Wɔlu maama nan na lagɪ si o yiri o titi ɗwɪa tin, oó ga-ka mu. Kɔ daari, wɔlu na se si o ga o ɗwɪa amu ɗwaani tin, oó na ɗwɪa We tee ni.

⁴⁰ Nɔɔnu wɔlu na jeeri abam lanyirani tin, kɔ tu jeeri amu mu. Nɔɔnu wɔlu na jeeri amu lanyirani tin, kɔ tu jeeri Baɗa-We dilu na tɔɗi-ni tin mu. ⁴¹ Nɔɔnu wɔlu maama na jeeri We nijonnu lanyirani tin, dɪ We na tɔɗ-o tin ɗwaani, We wó pa kuntu tu dɪ tɔgi o na nyɔɔri ni Dɪ nijonnu wum te. Kɔ daari, nɔɔnu wɔlu na jeeri nɔn-ɗum lanyirani o nɔn-ɗunum dim ɗwaani tin, We wó pa kuntu tu dɪ tɔgi o na nyɔɔri dilu Dɪ na wó pa nɔn-ɗum wum tin. ⁴² A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam si, nɔɔnu wɔlu na manɔ o ki na-zuræ finfin dɪ o pa amu nɔɔna bam wɔ diduwa, o na yi a karabu tin ɗwaani, kɔ tu wó na nyɔɔri We tee ni.»

11

Zan wɔlu na miisi nɔɔna na wɔnu tin tɔɗi o karabiæ Zezi tee ni
(Luki 7:18-35)

¹ Zezi deen na bri o karabiæ fugæ-bale bam ba na manɔ si ba ki te o ti tin, o laan ma ke o vu je sim kuntu tɔnu dim wɔnu si o taa bri nɔɔna, yi o tɔɔli We kwæra kam dɪ ba.

² Zan wɔɔɔ na miisi nɔɔna na wɔɔɔ tɔn dɛɛn maa wɔɔ pɔna digɛ nɔ. O ma ni wɔɔnu tɔɔ Zezi Krisi na kɔ tɔn. O ma tɔɔɔ o karabiɔ badonnɔ sɔ ba vu o te, ³ sɔ ba bwe-o ba nii: «Nmɔ mu yɔ wɔɔ Wɛ na tagɔ dɔ dɔbam nɔ nɔ ba tɔn na, naa dɔ ta wɔ ta cɛgi nɔɔnu wɔɔɔɔ mu?»

⁴ Ba na bwe Zezi kuntu tɔn, o ma lɛri-ba o wɔ, ba ve ba ta dɔ Zan kɔɔ maama ba na niɔ yɔ ba kwɛri ba na tɔn.

⁵ «Á taá brɔ-o nɔ lilwɔ yɔ puri, kwaarɔ dɔ wai tɔ veɔ, nanywaanɔ yɔra dɔ joori ya kwe lanyɔranɔ, zwa-kwarɔ dɔ zwa ni, twa dɔ joori ba bi. Kɔɔ na wɔli da tɔn, yinige tiinɔ dɔ maa ni Wɛ kwɛrywɛɔ kam. ⁶ Wɔɔ maama na ba joori amɔ kwaga nɔ tɔn mu yɔ yu-yoɔo tu.»

⁷ Zan karabiɔ bam na ma viiri tɔn, Zezi laan ma ta Zan taanɔ o brɔ nɔn-kɔɔo kum o wɔ: «Abam dɛɛn na ve Zan te kagɔa wɔɔ tɔn, á bɔɔɔ nɔ á wɔ na bɛɛ mu? Á ve sɔ á nii miu kɔɔ vii na jɔɔ kɔ zuuli tɔn mu na? ⁸ Aye, kɔ daɔ kuntu. Sɔ bɛɛ mu? Á ve sɔ á nii nɔɔnu wɔɔ na ve gwar-ɔɔnu tɔn mu na? Aye, kɔ daɔ kuntu. Nɔɔna balɔ na zɔ gwar-ɔɔnu tɔn zɔɔrɔ sɔ-ɔɔnu wɔɔ mu, sɔ kɔ daɔ kagɔa wɔɔ. ⁹ Bɛɛ nan mu á ve sɔ á nii? Á ve sɔ á na Wɛ nijonnu mu na? ɛɛn, kɔ yɔ kuntu mu. Á nan na nɛ wɔɔ tɔn tiini o dwe faɔa faɔa Wɛ nijonɔ bam na yɔ te tɔn. ¹⁰ Bɛɔwaanɔ Wɛ tɔɔo kum manɔ kɔ ta wɔntu taanɔ kɔ wɔ:

«Nii, amɔ Wɛ lagɔ a tɔɔɔ a

nijonnu mu,

sɔ o da nmɔ yigɔ o vu o kwe cwɛɔɔ kalɔ nmɔ na wɔ ba n tɔɔ da tɔn.»

¹¹ A lagɔ a ta cɔga mu dɔ abam sɔ, nabiinɔ balɔ maama ba na manɔ ba lɔ tɔn wɔɔ nɔɔn-nɔɔnu tɔɔ o na dwe Zan. Kɔ daari lele kuntu, nɔn-nabwɛm wɔɔ maama na zɔ Wɛ paari dɔm wɔɔ tɔn laan tu o dwe Zan. ¹² Kɔ na zɔɔ manɔ kalɔ Zan na miisi nɔɔna na wɔɔ sɔ kɔ ba kɔ yɔ zim tɔn, Wɛ paari dɔm laan jagɔ dɔ vu yigɔ dɔ dam, yɔ nɔn-balwaarɔ dɔ kwaanɔ sɔ ba cɔ-dɔ dɔ dam. ¹³ Faɔa faɔa Wɛ nijonɔ bam dɔ Moyisi cullu tɔm dɛɛn manɔ tɔ brɔ Wɛ paari dɔm cɔga kam, sɔ kɔ ba kɔ yɔ manɔ kalɔ Zan laan na tu tɔn. ¹⁴ Abam na sɛ á jonɔ ba na brɔ cɔga kalɔ tɔn, á wɔ lwarɔ nɔ Zan na tu o wɔra tɔn, wɔntu mu yɔ Eli wɔɔ ba dɛɛn na tagɔ o taanɔ nɔ oɔ ba tɔn.

¹⁵ Abam nan fɔɔ á cɛgi amɔ taanɔ dɔm.

¹⁶ A ma bɛɛ mu a manɔ zim nɔɔna bam kɛm na yɔ te tɔn? Ba nyɔ dɔ biɔ na je yaga kaporo nɔ ba kwɛera te tɔn mu. Ba maa te dɔ ba yuu donnɔ ba wɔ:

¹⁷ «Dɔ magɔ gullu mu sɔ á sa, yɔ á wɔ sagɔ.

Dɔ ma daari dɔ leeni luɔ le, yɔ á yigɔ wɔ nywanɔ.»

¹⁸ Bɛɔwaanɔ Zan na tu tɔn, o pɔnɔ o kana mu yɔ o ba nyɔ sana. Nɔɔna na nɛ-o tɔn, ba maa jɔg-o ba yáala ba wɔ, kɔ yɔ cicirɔ mu tɔg-o. ¹⁹ Kɔ daari, amɔ Nabiin-bu wɔm

nan na tu tɪn, a wɔ vɔgɪ ni. Nɔɔna daa ta maa yáali amɔ dɪ, yɪ ba wɪ, a yɪ nɔn-kolo mɔ, yɪ a yɪ sa-nyɔrɔ dɪ. Ba daa ta maa wɪ, a yɪ lampo-joŋnə dɪ nɔn-cɪcɔgɪrɔ cilɔŋ mɔ. <Wɔbɔŋa tu titɔŋa mɔ brɪ nɪ o jɪgɪ wɔbɔŋa.> »

Balɔ na vin Zezi tɪn na wɔ na lɛɛrɔ te tɪn
(Luki 10:13-15)

²⁰ Zezi na tagɪ kɔntɔ o ti tɪn, o laan maa jɪgɪ balɔ na nɛ o wo-kɪnkagɪla yam yɪ ba ta wɔ sɛ sɪ ba ləni ba wɔrɔ tɪn taanɪ o ŋɔɔna. O ma kaanɪ balɔ na zɔɔrɪ tɪnɪ dɪlɔ o na kɪ wo-kɪnkagɪla zanzan da tɪn o wɪ: ²¹ «Abam Korazin tiinə, á wɔ na lɛɛrɔ! Kɔ wəli dɪ abam Betisayida tiinə dɪ wɔ na lɛɛrɔ! Bɛŋwaanɪ, wo-kɪnkagɪla yalɔ maama a na kɪ abam tee nɪ tɪn, yadonnə ya na kɪ Tiiri dɪ Sidɔn tiinə tee nɪ, bantɔ ya wɔ kɪ lɪla ba ləni ba wɔrɔ ba yagɪ kəmbalwaarɔ, yɪ ba ya wɔ zɔ gwar-zɪnzwara ba lo puru ba yuu nɪ, sɪ kɔ brɪ nɪ ba wɔrɔ mɔ tiini tɪ cɔgɪ zanzan. ²² Taá ye-na nɪ, Wɛ sariya dɛ dɪm na yiə, Tiiri dɪ Sidɔn tiinə bá tiinjɪ ba na lɛɛrɔ nɪ abam na wɔ na lɛɛrɔ te tɪn.

²³ Abam Kapernawum tiinə, á ga bɔŋɪ nɪ Wɛ lagɪ Dɪ zəŋɪ abam weyuu nɪ mɔ na? Aye. Abam nan lagɪ á tɔ tɪga nɪ mɔ, á tu á kwaarɪ curu goŋ-luŋu kɔm kuri. Bɛŋwaanɪ, wo-kɪnkagɪla yalɔ maama a na kɪ abam tee nɪ tɪn, yadonnə ya na kɪ Sodɔm tiinə tee nɪ,

ba ya wɔ ləni ba wɔrɔ yɪ Wɛ ya daa bá cɔgɪ ba tɪv kɔm. ²⁴ Á taá ye nɪ, Wɛ sariya dɛ dɪm na yiə, Sodɔm tiinə bá tiinjɪ ba na lɛɛrɔ nɪ abam na wɔ na lɛɛrɔ te tɪn.»

Zezi na wɔ pa nɔɔna na siun dɪ ba cam te tɪn
(Luki 10:21-22)

²⁵ Maŋa kantɔ nɪ, Zezi laan ma kɪ o Ko Baŋa-Wɛ le yɪ o wɪ: «A Ko, nɔmɔ yɪ wɔlɔ na te weyuu dɪ tɪga baŋa maama tɪn. Nɔmɔ nan mɔ pɛ n cɪga kam səgɪ swan tiinə dɪ yiyɪu tiinə tee nɪ, yɪ n daari n pa balɔ na nyɪ dɪ bu-balɛ te tɪn lwarɪ ka kuri. ²⁶ A Ko, a kɪ nɔmɔ le. Nɔmɔ na kɪ kɔntɔ tɪn, kɔ yɪ n wɔbɔŋa na lagɪ kɔlɔ tɪn ŋwaanɪ mɔ.»

²⁷ O laan ma ŋɔɔnɪ dɪ nɔɔna bam o wɪ: «A Ko Wɛ nan kwe woŋo maama o kɪ a jɪŋa nɪ. Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanɪ o lwarɪ Wɛ Bu wɔm, kɔ na dai o Ko yɪranɪ. Nɔɔn-nɔɔnɔ dɪ nan bá wanɪ o lwarɪ a Ko Wɛ, kɔ na dai amɔ wɔlɔ na yɪ o Bu tɪn yɪranɪ, kɔ wəli dɪ amɔ na lagɪ sɪ a pa nɔɔnɔ wɔlɔ maama lwar-o tɪn.

²⁸ Á ba-na amɔ te, abam balɔ bam maama á na bwəni yɪ á zɪŋɪ zɪla yalɔ na dunə tɪn, sɪ amɔ wɔ pa á na siun.

²⁹ Á sɛ-na sɪ á tɔŋɪ á pa amɔ, sɪ á zaasi kɔlɔ a na lagɪ a brɪ abam tɪn. Bɛŋwaanɪ a yɪ wɔ-bono tu mɔ yɪ a yɪ tu-n-tɪtɪ tu. Aá pa á wɔbɔŋa taa tigi jəgə dɪdɔa. ³⁰ Bɛŋwaanɪ amɔ titɔŋa yam ba cana, yɪ a na lagɪ sɪ á kɪ kɔlɔ tɪn yɪ mwali mwali mɔ.»

12

*Zezi na brɪ nɪ o dwe siun
de cullu tɪm te tɪn*
(Mariki 2:23-28, 3:1-6,
Luki 6:1-11)

¹ Da yam kuntu ni nɪ Zezi dɛɛn ma tɔgɪ kari wɔ o maa kɛa. Kɔ dɛɛn yɪ Zwifə bam siun dɛ nɪ mɔ. O karabiə bam dɪ maa tɔgɪ ba wɔra, yɪ kana jɪgɪ-ba. Ba ma bwəri mɪna ba yu ba dɔna. ² Farizian tiinə dɪ ma tɔgɪ ba wɔra. Ba ma na ba na kɪ kulɔ tɪn. Ba laan ma ta dɪ Zezi ba wɪ: «Nii nmɔ karabiə bam na kɪ kulɔ. Ba tɔɲɪ tɪtɔɲɪ dɪlɔ na cɔgɪ dɪbam siun dɛ cullu tɪm tɪn mɔ.»

³ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Abam ta wɔ fɔgɪ á karɪmɪ Wɛ tɔnɔ kɔm na brɪ Pɛ Davidi taanɪ te tɪn na? Kɔ brɪ sɪ kana dɛɛn mɔ jaanɪ wɔntɔ dɪ o nɔɔna. ⁴ O ma vu o zɔ Wɛ digə, yɪ o kwe culu dɪpɛ dɪlɔ na tigi da Wɛ nɔwaaɪ tɪn o pa o dɪ o nɔɔna bam di. Kɔ nan ya culə sɪ bantɔ di dɪpɛ dɪm. Kɔ yɪ Wɛ kaanɪm tiinə yɪranɪ mɔ jɪgɪ cwəɲə sɪ ba di-di. ⁵ Naa, abam ta wɔ fɔgɪ á karɪmɪ Wɛ tɔnɔ kɔm na brɪ nɪ, Wɛ kaanɪm tiinə bam yəni ba cɔgɪ siun dɛ culu kɔm dɪ ba na tɔɲɪ Dɪ digə kam tɪtɔɲa siun dɛ maama wɔntɪ tɪn? Ba nan na yəni ba tɔɲɪ kuntu tɪn, ba ta jɪgɪ bura kɔ wɔntɪ. ⁶ Kɔ daari lele kuntu, wɔlɔ na dwe Wɛ-di-kamunɔ kɔm tɪn nan mɔ wɔ yo. ⁷ Wɛ tagɪ Dɪ wɪ: «Amɔ lagɪ sɪ nabiinə taa jɪgɪ da-nɔwaaɪ mɔ, sɪ kɔ dai nɪ a lagɪ sɪ ba taa mai ba wəənu mɔ ba kaanɪ-nɪ.» Abam ya na lwarɪ taanɪ dɪntɔ kuri, á

ya bá di balɔ na jɪgɪ bura tɪn taanɪ. ⁸ Bɛɲwaaɪ amɔ Nabiin-bu wɔm jɪgɪ ni siun dɛ cullu tɪm baɲa nɪ.»

⁹ Zezi laan ma nunjɪ jəgə kantɔ nɪ o vu o zɔ Zwifə bam Wɛ-digə. ¹⁰ Nɔɔnɔ maa wɔra o jɪɲa dɪdɔba na tɪga. Farizian tiinə badonnə dɪ maa tɔgɪ ba wɔra ba na lagɪ cwəɲə sɪ ba brɪ nɪ Zezi kɪ o tusi. Ba ma bwe-o ba wɪ: «Nɔɔnɔ jɪgɪ cwəɲə sɪ o pa o doɲ na yazurə siun dɛ dɪm nɪ na?»

¹¹ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Abam wɔlɔ na jɪgɪ piə, yɪ ka na tɔ wɔl-kɔgɔ wɔntɪ siun dɛ dɪm nɪ, á bá nii ka baɲa nɪ sɪ á lɪ-ka na? ¹² Nabiinu nan tiinɪ o jɪgɪ kuri o dwe piə. Kuntu nɔwaaɪ nɔɔnɔ jɪgɪ cwəɲə sɪ o kɪ o doɲ lanyɪranɪ siun dɛ dɪm nɪ.» ¹³ O na tagɪ kuntu tɪn, o laan ma ta dɪ nɔɔnɔ wɔlɔ jɪɲa kam na tɪgɪ tɪn o wɪ: «Twi n jɪɲa kam.»

Nɔɔnɔ wɔm ma sunɪ o twɪ-ka. O jɪɲa kam ma joorɪ ka jɪ lanyɪranɪ nɪ o jɪ-nɔɲa kam te. ¹⁴ Farizian tiinə bam na nɛ kuntu tɪn, ba ma nunjɪ ba vu ba banɪ daanɪ sɪ ba lagɪ cwəɲə ba gɔ Zezi.

¹⁵ Zezi dɛɛn ma lwarɪ ba na lagɪ ba kɪ-o te tɪn. O ma nunjɪ jəgə kam kuntu nɪ. Nɔn-kɔgɔ zanzan dɛɛn maa tɔg-o. O ma pa ba maama na yazurə dɪ ba yawɪrɔ. ¹⁶ O ma daari o kaanɪ-ba o wɪ, ba yɪ zanɪ ba pa nɔɔna lwarɪ o ni nɪ. ¹⁷ Zezi na kɪ kuntu tɪn, kɔ yɪ sɪ kɔ pa Wɛ nijɔɲnu Ezayi na manɪ o ta kulɔ faɲa

faŋa tɪn mu sɪni ku ki. O dɛɛn tagi o wɪ:

18 «Nii, wɔntu mu yi amu We tintuŋu wɔlɔ a na kuri tɪn.

Wɔntu mu yi wɔlɔ a na so-o yi o yɛni o paɪ a wɔ poli zanzan tɪn.

Aá pa a Joro kum taa wɔ o tee ni.

O ma wú pa dwi maama tiinɛ ba ba lwarɪ amu cɪga kam na yi te tɪn.

19 Wɔntu nan bá ta magi kantɔgɔ naa o taa ki sɔɔ.

O nan bá ta paɪ o kwɛrɛ zɛŋa cwe jeerɛ ni.

20 Wɔntu bá cɔgi nɔɔna balu na tiini ba bwɛnɛ tɪn,

oó ta jigi ba ŋwaja, nɪnɛɛni nɔɔnu wɔlɔ na bá bwɛri miu kulɔ na tiiri tɪn,

yi o bá dwe kaniɛ kalɔ mini na ba dana tɪn.

Oó ta ki kuntu mu, si ku vu ku yi maŋa kalɔ o na wú pa amu We cɪga kam ba ka taa jigi dam nɔɔna titari ni, yi lanyirani wani balɔɔ.

21 Wɔntu yiri ŋwaani mu dwi maama wú ta jigi tɪna amu We tee ni.»

Wɔɔ dam mu Zezi mai o zɛli sutaana?

(Mariki 3:22-30, Luki 11:14-23, 12:10, 6:43-45)

22 Nɔɔna badonnɛ dɛɛn ma ja lilwe, yi o kwɛri o yi mɪmaa ba ba Zezi te. Bɛŋwaani cicirɛ dɛɛn mu jug-o ka yaara. Zezi ma pa nɔɔnu wɔm na yazurɛ. O yiɛ ma joori ya nai, yi o daari o wai o ŋɔɔna. 23 Ku ma su

nɔn-kɔgɔ kum maama, yi ba te ba wɪ: «Nɔɔnu wɔntu mu yi Pɛ Davidi dwi tu wɔlɔ We na lagi Di tuŋi tɪn na?»

24 Farizian tiinɛ bam na ni kuntu tɪn, ba ma ta ba wɪ: «Wɔntu na wai o zɛli sutaana tɪn, ku yi sutaana-pɛ Belizebuli dam mu o ma o zɛli-ya.»

25 Zezi na lwarɪ ba wɔbuŋa na yi te tɪn, o ma ta di ba o wɪ: «Tɪu kulɔ paari na pɔɔri kuni bile yi ba jigi daani tɪn, ku bá daani ku cɔgi. Tɪu kulɔ maama naa sɔŋɔ kulɔ maama na pɔɔri ku titi wɔni kuni bile tɪn, kúu tu mu. 26 Ku ya na

sɪni ku yi cɪga ni a mai sutaana-pɛ dam mu a ma a zɛli sutaana nɔɔna tee ni, kuntu ya wú bri ni sutaana-pɛ dam diɪm pɔɔri kuni bile mu, yi o paari diɪm bá daani di cɔgi. 27 Ku na sɪni ku yi amu jigi Belizebuli dam mu a ma a zɛli sutaana, abam nɔɔna bam di nan mai dam diɪm kuntu mu ba maa zɛli-ya na? Abam titi nɔɔna bam na ki te tɪn mu bri ni cɪga tɛri á tee ni. 28 Ku nan yi We Joro kum dam mu a ma a zɛli sutaana. Kuntu maa bri ni We maŋi Di ba abam te, si Di di paari nɔɔna titari ni.

29 Sutaana-pɛ nan nyi di nɔn-diɛɛru na yiri o sɔŋɔ te tɪn mu. Nɔɔnu na lagi si o vu nɔn-diɛɛru wɔm sɔŋɔ o ŋɔ, o maŋi si o da yigɛ o ja nɔn-diɛɛru wɔm o vɔ mu. O na vɔg-o o ti tɪn, mu o laan wú wani o wɛɛnu tɪm maama o kwalimi.

³⁰ Nɔɔɔɔ wɔɔɔ maama nan na dai a nɔɔɔɔ tɔn, o yɔ a dɔm mu. Nɔɔɔɔ wɔɔɔ maama nan na ba tɔɔɔ o lai amu nɔɔɔna o ki jɔgɔ didɔba tɔn, o jagɔ-ba mu. ³¹ A taá ye ni, kɛm-balwaarɔ tɔɔ maama nɔɔɔna na ki tɔn, naa ta-balwaarɔ tɔɔ maama ba na nɔɔɔni tɔn, Wɛ wai Dɪ jagɔ-tɔ Dɪ ma ɛɛ-ba. Kɔ daari, nɔɔɔɔ wɔɔɔ nan na nɔɔɔni o twɔ Wɛ Joro kum tɔn, Wɛ bá sɛ sɪ Dɪ ma ɛɛ kuntu tu. ³² Nɔɔɔɔ wɔɔɔ na nɔɔɔni ta-balwaarɔ o pa amu Nabiin-bu wɔm tɔn, Wɛ wó sɛ sɪ Dɪ ma ɛɛ kɔ tu. Nɔɔɔɔ wɔɔɔ nan na nɔɔɔni o twɔ Wɛ Joro kum tɔn, Wɛ bá sɛ sɪ Dɪ ma ɛɛ kuntu tu maɲa dɪ maɲa.

³³ A na wɔ, tiu yɔ tu-ɲɔɲɔ, kɔ biə dɪ yɔ bu-ɲɔna mu. A na wɔ, tiu yɔ tu-balɔɔ, kɔ biə dɪ yɔ bu-balwaarɔ mu. Ba lwarɔ tiu kɔ biə lərim ni mu. Kuntu tɔn, abam na sɛ ni amu kɛm dɔm lana, á maɲɔ sɪ á sɛ ni amu dam dɔm nuɲi Wɛ Joro kum te mu.

³⁴ Abam nyɔ dɪ bɪsankwɔ-dwə mu. Abam na yɔ nɔn-balwaarɔ tɔn, á bá wani á nɔɔɔni wo-ɲɔnnɔ. Woɲo kɔɔ maama na wɔ nɔɔɔni wɔɔɔɔ ni tɔn mu tɔɔ o ni kɔ nuɲə. ³⁵ Nɔn-ɲɔm nɔɔɔni wo-ɲɔnnɔ tɔɔ na wɔ o wɔɔɔɔ ni tɔn mu, yɔ nɔn-balɔɔ dɪ nɔɔɔni wo-balwaarɔ tɔɔ na wɔ o wɔɔɔɔ ni tɔn. ³⁶ A taá ye ni, Wɛ sariya de dɔm ni Dɪ wó bwe nɔɔɔɔ maama sɪ o ma o ni o ta bitar-yɔɔɔ tɔɔ maama o na tagɔ tɔn.

³⁷ Bɛɲwaani abam tɔtɔ ni-taani mu wó brɔ ni á jɔgɔ bura naa á ba jɔgɔ bura.»

Balɔ na vɪn Wɛ ɔɔɔ kam tɔn wó na bura na?
(*Mariki 8:11-12, Luki 11:29-32*)

³⁸ Wɛ cullu karanyɔna tiinə dɪ Farizian tiinə badonnə deen ma zaɲɔ ba ta dɪ Zezi ba wɔ: «Karanyɔna, dɔbam lagɔ sɪ n ki wo-kɔkagɔli mu, sɪ kɔ brɔ dɔbam ni n nuɲi Wɛ te mu.»

³⁹ O ma ləri-ba o wɔ: «Zɔm nɔɔɔna bantɔ yɔ nɔn-balwaarɔ mu, ba ba tɔɔ Wɛ dɪ ɔɔɔ, yɔ ba lagɔ sɪ a ki wo-kɔkagɔli a brɔ-ba. Ba nan bá na, kɔ na dai wo-kɔkagɔli dɔɔ na maɲɔ dɪ ki dɪ Wɛ niɲoɲnu Zonasɔ faɲa faɲa tɔn. ⁴⁰ Wɔntɔ deen ki da yatɔ mu wɔa dɪ tɔtɔ maama kaləɲ-kamunu wɔni. Kɔ nan maɲɔ sɪ kɔ ki amu Nabiin-bu wɔm kuntu dɔɲ mu, amu dɪ wó ki da yatɔ mu wɔa dɪ tɔtɔ maama yiɔɔɔli wɔni. ⁴¹ Zonasɔ deen na ve Niniivi tiinə te o tɔɔli Wɛ kwərə kam dɪ ba tɔn, bantɔ ləni ba wɔɔ ba yagɔ kɛm-balwaarɔ. Wɔɔ na dwe Zonasɔ tɔn nan wɔ abam tee ni yɔ á wɔ sɛ kɔ tu. Kuntu nɲaani, Wɛ sariya de dɔm na yiə, Niniivi tiinə laan wó zaɲɔ ba brɔ ni abam ba jɔgɔ bura. ⁴² Pa-kana kalɔ deen na te Saba tɔɔ tɔn dɪ wó zaɲɔ o dɪ abam sariya, yɔ o vɪn abam bura. Bɛɲwaani wɔntɔ deen zaɲɔ o tɔtɔ tɔɔ kɔɔ na tiini kɔ yɔ yigə yigə tɔn ni, o ba pɛ Salɔmɔn te sɪ o ɔɔɔ o swan taani dɔm.

Wɔlɔ nan na dwe Salɔmɔn tɪn mu wɔ abam tee ni, yɪ á ba lagɪ sɪ á cæg-o.»

Cicirə na nunji nɔɔnɔ yɪra ni yɪ ka joori ka ba, kv na yɪ te tɪn

(Luki 11:24-26)

⁴³ «Cicirə na nunji nɔɔnɔ yɪra ni, ka laan wɔ vu ka beeri kapwərə yigə mu sɪ ka lagɪ jəgə ka sin da. Ka na beeri ka ga tɪn, ⁴⁴ ka laan maa wɪ: «Á joori a vu a na nunji mɛ tɪn mu a taa wɔra.» Ka ma joori ka vu nɔɔnɔ wɔm te, yɪ ka na ni ka jəgə kam fɔgɪ ka kwɛ lanyɪranɪ, yɪ kɔlɔkɔlɔ wɔ zɔ da. ⁴⁵ Ka laan ma joori ka vu ka lagɪ ciciri sɪrpe sɪlɔ na tiini sɪ yɪ balwaarɔ sɪ dwe ka titɪ tɪn. Sɪ ma tɔgɪ daanɪ sɪ vu sɪ zɔɔrɪ da. Kuntɔ, nɔɔnɔ wɔm laan wɔ tiini o na cam kv dwəni faɲa. Mu kv na lagɪ kv kɪ zɪm nɔn-balwaarɔ tɪm di te.»

Zezi nu di Zezi nyaana na yɪ balɔ tɪn

(Marikɪ 3:31-35, Luki 8:19-21)

⁴⁶ Zezi dɛɛn ta na wɔra o ŋɔɔnɪ di nɔn-kɔgɔ kɔm kuntɔ tɪn, o nu di o nyaana ma ba ba zɪgɪ sɔŋɔ kɔm manɔŋo ni, yɪ ba lagɪ sɪ ba ŋɔɔnɪ did-o. ⁴⁷ Nɔɔnɔ wɔdon ma ta di Zezi o wɪ: «N nu di n nyaana tu ba wɔ cɪwəŋə ni, yɪ ba lagɪ sɪ ba na-m.»

⁴⁸ Zezi ma ta di nɔɔnɔ wɔm o wɪ: «Wɔɔ mu yɪ a nu, bran yɪ a nyaana?»

⁴⁹ O laan ma nii o karabiə bam seeni yɪ o wɪ: «A nu di a nyaana mu tɪntɔ.

⁵⁰ Bɛŋwaanɪ wɔlɔ maama na kɪ a Ko Wɛ wɔbɔŋa na lagɪ te tɪn mu yɪ a nyaanɪ di a nakɔ di a nu.»

13

Zezi na manɪ mɪmanɪ o bri nɔɔna te tɪn

(Marikɪ 4:1-20, Luki 8:4-15, 10:23-24)

¹ Dɛ dɪm kuntɔ ni Zezi ma nunji sɔŋɔ kɔm ni o vu nɪnɔ kɔm ni. O ma jəni tɪga ni sɪ o bri nɔɔna. ² Nɔn-kɔgɔ ma ba kv gilim-o. Kuntɔ ŋwaanɪ o mā zanɪ o vu o zɔ naboro wɔ o je da, yɪ kɔgɔ kɔm laan zɪgɪ na bam ni ni sɪ ba taa cəgi o taanɪ dɪm. ³ O ma manɪ mɪmanɪ o bri-ba wəənu zanzan o wɪ:

«Valɔ dɛɛn mu wɔra. O ma zanɪ o vu kara sɪ o du.

⁴ O ma karɪ o dɔlɪ o wo-duuru tɪm. Tɪdonnə ma tɔ cwəŋə ni ni. Zunə ma ba ba twɛ-tɪ ba di. ⁵ Tɪdonnə ma tɔ kandwa jəgə ni valɪm na ba daga mɛ tɪn. Tɪ ma wɔ daanɪ tɪ puli, valɪm dɪm na ba lirɛ tɪn ŋwaanɪ. ⁶ Wɪa ma ba ka baanɪ tɪ maama. Tɪ bɔnnɔ na wɔ zɔ tɪga tɪn, tɪ ma tɪ. ⁷ Kv daari wo-duuru tɪdonnə ma tɔ sabari wɔnɪ. Tɪ na puli tɪn, sabari sɪm laan ma zanɪ sɪ li-tɪ sɪ gv.

⁸ Kv daari tɪdonnə ma tɔ ti-ywəŋə jəgə ni. Tɪ ma nunji tɪ kɪ biə lanyɪranɪ. Tɪdaara kɪ nɪɛɛnɪ biə bi bi. Tɪdaara ma kɪ nɪɛɛnɪ biə fusɪrdɔ fusɪrdɔ. Tɪdaara di ma kɪ nɪɛɛnɪ biə fiintɔ fiintɔ.

⁹ Abam nan fɔgɪ á cəgi a taanɪ dɪm lanyɪranɪ.»

¹⁰ Zezi na manɪ mɪmanɪ dɪm kuntɔ o ti tɪn, o karabiə bam laan ma vu o te, yɪ ba

bwe-o ba wɪ: «Bɛɛ mu yɪ nmɔ yəni n maŋɪ mɪmaŋa n brɪ nɔɔna bam?»

¹¹ O ma ləri-ba o wɪ: «Wɛ paari dɪm kuri ya səgi mu. Kɔ nan na yɪ abam, Wɛ maŋɪ Dɪ pa á lwarɪ Dɪ paari dɪm kuri na yɪ te tɪn. Kɔ daari nɔɔna badaara bam, Wɛ wɔ pɛ ba lwarɪ Dɪ paari dɪm kuri. ¹² Mɪmaŋa yam na maŋɪ sɪ ya zəni nɔɔna wɔbɔŋa te tɪn nyɪ dɪ nɔɔnɔ na maŋɪ o jɪgɪ wɔŋo, o ta wó jɔni kɔdoŋ o wəli da sɪ kɔ taa daga. Nɔɔnɔ wɔlɔ nan na maŋɪ o ba jɪgɪ kɔlɔkɔlɔ tɪn laan wó ba o ga kɔlɔ finfɪn o ya na jɪgɪ tɪn mu. ¹³ Kɔntɔ, a maɪ mɪmaŋa mu a brɪ-ba, bɛŋwaani bantɔ yɪə mu nai a na kɪ wənu tɪlɔ tɪn, yɪ ba ba ni tɪ kuri. Ba ta maa ni a zaasɪm dɪm, yɪ ba ba lwarɪ dɪ kuri. ¹⁴ Kɔntɔ mu brɪ nɪ Wɛ nijɔŋnu Ezayi dɛɛn na tagɪ kɔlɔ faŋa faŋa tɪn sɪnɪ kɔ kɪ bantɔ tee nɪ. O dɛɛn tagɪ o wɪ:

«Abam wó fɔgɪ á cəgi Wɛ taani dɪm dɪ á zwa, yɪ á bá ni dɪ kuri.

Abam wó fɔgɪ á nii dɪ á yɪə, yɪ á bá na.

¹⁵ Bɛŋwaani nɔɔna bam kɔntɔ wɔbɔŋa tɪgɪ mu.

Ba zwa dɪ ma kwarɪmɪ, yɪ ba daari ba pu ba yɪə, sɪ ba yɪə yɪ zaŋɪ ya na, sɪ ba zwa yɪ zaŋɪ ya ni, sɪ ba wɔbɔŋa yɪ zaŋɪ ya lwarɪ Wɛ taani dɪm kuri.

Kɔ na dai kɔntɔ, ba ya wó pipiri ba sɛ amɔ Wɛ, yɪ aá pa-ba yazurə.»

¹⁶ Zezi laan ma ta dɪ o karabiə bam o wɪ: «Kɔ nan na yɪ abam, á jɪgɪ yu-yoŋo, bɛŋwaani abam yɪə nai yɪ á zwa dɪ ni. ¹⁷ A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, faŋa faŋa Wɛ nijɔŋnə bam dɪ nɔn-ŋɔna zanzan dɛɛn jɪgɪ tɪna sɪ ba ya na kɔlɔ abam na nai lele tɪn, yɪ ba wɔ wantɔ ba na. Ba dɛɛn ta jɪgɪ tɪna sɪ ba ya ni Wɛ taani dɪlɔ abam na ni tɪn, yɪ ba wɔ wantɔ ba ni-dɪ.

¹⁸ Nan cəgi-na, sɪ a maŋɪ valɔ wɔm mɪmaŋɪ dɪm kuri a brɪ abam. ¹⁹ Wo-duuru tɪlɔ na tɔ cwəŋə kam ni nɪ tɪn nyɪ dɪ nɔɔna balɔ na ni Wɛ paari dɪm taani yɪ ba wɔ lwarɪ dɪ kuri tɪn. Wɔlwaanɔ tu sɪtaani laan ma ba o li-dɪ, yɪ dɪ wɔ zɔ ba wɔbɔŋa. ²⁰ Wo-duuru tɪlɔ na tɔ kandwa jəgə nɪ tɪn dɪ maa nyɪ dɪ nɔɔna balɔ na ni Wɛ taani dɪm yɪ ba jɔni-dɪ lɪla dɪ wɔpolo. ²¹ Taani dɪm ma wɔ tiini dɪ zɔ ba wɔbɔŋa, ba ma wɔ zɪgɪ kəŋkəŋ. Yaara na yi-ba yɪ ba na bɛɛsɪ-ba Wɛ taani dɪm ŋwaani, baá da ba kwe ba yagɪ mu lɪla. ²² Wo-duuru tɪlɔ na tɔ sabari sɪm wɔnɪ tɪn maa nyɪ dɪ nɔɔna balɔ na ni Wɛ taani dɪm yɪ ba ta jɪgɪ liə dɪ lɔgɔ baŋa wənu tɪn. Səbu-lagɪ ma cɔgɪ ba wɔbɔŋa, nɪ sabari sɪm na ligɪ wo-duuru tɪm te tɪn. Kɔ ma pa ba kwe Wɛ taani dɪm ba yagɪ, yɪ dɪ wɔ jaani kuri dɪ pa-ba. ²³ Kɔ daari wo-duuru tɪlɔ na tɔ ti-ywəŋə jəgə kam nɪ tɪn maa nyɪ dɪ balɔ na ni Wɛ taani dɪm yɪ ba pa dɪ tiini dɪ zɔ ba

wobuŋa tɪn. Kuntɔ ma pa We taanɪ dɪm ja kuri dɪ pa-ba, nɪnɛɛnɪ wo-duuru na kɪ biə lanyɪranɪ te tɪn. Tɪdaara kɪ biə bi bi, tɪdonnə ma kɪ biə fusiɾdɔ fusiɾdɔ, tɪtɪm ma kɪ biə fiintɔ fiintɔ.»

Mɪn-ŋɔna dɪ mɪn-kayalɪ mɪmaŋa

²⁴ Zezi dɛɛn ma maŋɪ mɪmaŋɪ dɪdoŋ o bri-ba o wɪ: «A lagɪ a bri abam We paari dɪm na wɔ nɔɔna tɪtarɪ nɪ te tɪn mɔ. Kɔ nyɪ dɪ valɔ na kwe mɪn-ŋɔna o ja vu o kara o du. ²⁵ O na dugi-ya kɔntɔ tɪn, o dɔm ma zanɪ pən-dɔba maŋa nɪ o ja mɪn-puure o vu o du o gwaanɪ valɔ wɔm kara mɪn-ŋɔna yam wɔnɪ, yɪ o daari o joori o vu sɔŋɔ. ²⁶ Mɪn-ŋɔna yam ma ba nunɪ ya jɪ mɪn-kwɪuru. O dɔm wɔm na dugi yalɔ tɪn ma nunɪ ya jɪ mɪn-kayalɪ. ²⁷ Sɔŋɔ tu wɔm tɪntɔŋna laan ma vu ba ta dɪd-o ba wɪ: «Dɪbam yuutu, nmɔ na dugi n kara kam tɪn, kɔ dai mɪn-ŋɔna yɪranɪ mɔ n dugi na? Bɛɛ mɔ yɪ mɪn-kayalɪ laan nunɪ sɪ gwaanɪ da?» ²⁸ O ma ləri-ba o wɪ: «Kɔ yɪ a dɔm mɔ kɪ kɔntɔ.»

Ba laan ma bwe-o ba wɪ: «Dɪ nan ve dɪ gɔ mɪn-kayalɪ sɪm dɪ yagɪ na?» ²⁹ O ma wɔ sɛ, yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Abam na kɪ kɔntɔ, á wú kɛ á gɔ mɪn-ŋɔna yam dɪ mɔ á wəli da. ³⁰ Nan yagɪ-na sɪ ya maama taa wɔra sɪ kɔ ba kɔ yɪ zagɪm maŋa. Kantɔ maŋa kam nɪ, a laan wú ta dɪ mɪn-zagɪna bam, sɪ ba da yigə ba pɔɔrɪ mɪn-kayalɪ sɪm ba zagɪ

ba kɪ daanɪ ba zwe, sɪ ba daari ba zagɪ mɪn-ŋɔna yam ba pɛ ba kɪ a tulə nɪ.» »

Wo-duu na yɪ mɪmɪnɔ mɪmaŋa

(*Marɪkɪ 4:30-32, Luki 13:18-19*)

³¹ Zezi daa ta ma maŋɪ mɪmaŋɪ dɪdoŋ o bri-ba o wɪ: «We paari dɪm nyɪ dɪ nɔɔnɔ na kwe wo-duu na yɪ mɪmɪnɔ o vu o du o kara nɪ. ³² Wo-duu kɔm kɔntɔ mɔ tiini kɔ yɪ mɪmɪnɔ wo-dwə maama wɔnɪ. Kɔ ma nunɪ, yɪ kɔ jɪ kamunu kɔ dwəni dwə balɔ maama na wɔ o kara kam nɪ tɪn. Kɔ laan maa jɪ tu-kamunu, yɪ zunə tui ba sɔ ba pwəru da.»

Dabilɪ mɪmaŋa

(*Luki 13:20-21*)

³³ Zezi daa ta ma maŋɪ mɪmaŋɪ dɪdoŋ o bri-ba o wɪ: «We paari dɪm nyɪ dɪ kaanɪ na kwe dabilɪ o gwaanɪ dɪ dɪpɛ muni zwɪ-zɛ sɪtɔ te tɪn mɔ. Dɪ laan ma pa dɪpɛ muni dɪm maama tiini dɪ fɔlɪ.»

³⁴ Wəənu tɪm kɔntɔ maama Zezi dɛɛn na bri nɔn-kɔgɔ kɔm tɪn yɪ mɪmaŋa yɪranɪ mɔ o ma bri-ba. O wɔ ŋɔɔnɪ wo-wɔŋɔ dɪ ba yɪ kɔ wɔ dɛ dɪ mɪmaŋa.

³⁵ O nan kɪ kɔntɔ, sɪ kɔ pa We nijɔŋnu wɔdoŋ taanɪ mɔ sɪnɪ dɪ kɪ. O dɛɛn tagɪ o wɪ: «Amɔ na lagɪ a ŋɔɔnɪ a bri-ba,

aá ta mai mɪmaŋa mɔ a ma bri-ba.

Aá pa ba lwarɪ We cɪga kalɔ na sɛgi lɔgɔ pulim maŋa nɪ sɪ kɔ ba kɔ yɪ zɪm tɪn.»

*Mun-kayalı mımanı dım
kuri na yı te tın*

³⁶ Zezi dɛɛn ma zanı o yagı nɔn-kɔɔ kum, yı o daarı o joori o vu sɔɔɔ. O karabiə bam ma ba o te yı ba wı: «Bri dıbam mun-kayalı sım mımanı dım kuri.»

³⁷ O ma ləri-ba o wı: «Nɔɔnɔ wɔɔ na dugi mun-ɲɔna yam tın bri amɔ Nabiin-bu wɔm na kɪ te tın mɔ. ³⁸ Kara kam maa nyi dı lɔɔɔ banja. Mun-ɲɔna yam maa nyi dı nɔɔna balɔ na yı Wɛ paarı dım nɔɔna tın. Kɔ daarı mun-kayalı sım maa nyi dı balɔ na yı sɔtaanı nɔɔna tın. ³⁹ Dım wɔɔ na dugi mun-kayalı sım tın maa nyi dı sɔtaanı dım titi. Zagım manja kam maa nyi dı lɔɔɔ na wó ba kɔ ti te tın. Mun-zagına bam maa nyi dı Wɛ malesı sım. ⁴⁰ Nı mun-zagına bam na zagı mun-kayalı sım ba zwe te tın, kuntu donj mɔ wó kɪ lɔɔɔ tiim manja nı. ⁴¹ Kɔ na wó kɪ te tın, amɔ Nabiin-bu wɔm wó tɔɲı a malesı tiinə bam sı ba vu ba lı kɔɔ maama na paı nɔɔna tusi tın dı wɔlwaan-kərə bam maama Wɛ paarı dım wɔnı. ⁴² Ba laan wó zəli-ba ba yagı min-lɔɔɔ wɔnı sı dı di-ba. Dáanı mɔ ba laan wó ta wɔra ba keerə yı ba dɔnı ba nwa. ⁴³ Kɔ daarı balɔ maama na sɛ Wɛ yı ba kɪ lanyıranı tın laan wó ta tiini ba nyına ba Ko Wɛ paarı dım wɔnı, nı wıa na nyi te tın.

Fɔɔɔ-na á cəgi a taanı dım lanyıranı.»

*Wo-ɲɔnɔ tıɔ na səgi tın
mımanja*

⁴⁴ «Wɛ paarı dım daa ta nyi dı wo-ɲɔnɔ tıɔ na yı lɔnı nyım tın na səgi kara wɔnı. Nɔɔnɔ wɔdonj laan ma na-tı. O ma joori o fɔɔɔ o səgi-tı. O wɔ na tiini kɔ poli tın, o ma vu o kwe o wəənu maama o yəgi səbu, sı o vu o yəgi kara kantɔ, sı wo-ɲɔnɔ tım taa yı o nyım.»

Kandwe-ɲɔnı mımanja

⁴⁵ «Wɛ paarı dım daa ta nyi dı pipimpiinu na beeri o lagı kandwa-ɲɔna sı o yəgi te tın. ⁴⁶ O ma ba o na kandwe dıɔ na tiini dı jigı lam yı dı səbu daga tın. O laan ma joori o vu o kwe o wəənu maama o yəgi, o ma yəgi kandwe dım kuntu yıranı.»

*Kaləɲ-jara dı ba bura
mımanja*

⁴⁷ «Wɛ paarı dım daa ta nyi dı nɔɔna na kwe bura ba dı bugə nı sı ba ma ja kale te tın. Ba na dı-ka da tın, ba ma ja kale dwi dwi. ⁴⁸ Ka ma ba ka su lanyıranı. Nɔɔna bam laan ma vanı-ka ba tuuri ba ja bɛ. Ba laan ma jəni tıga nı ba kuri kaləɲ-ɲwı sım ba kɪ ba tampwarɔ wɔnı. Ba ma daarı ba kwe sıɔ na ba lana tın ba dıɔ ba yagı. ⁴⁹ Kɔ nan wó ba kɪ kuntu mɔ lɔɔɔ tiim manja nı. Wɛ malesı wó ba sı pɔɔrı nɔn-balwaarɔ dı balɔ na sɛ Wɛ yı ba kɪ lanyıranı tın daanı. ⁵⁰ Sı laan wó daarı sı zəli nɔn-balwaarɔ tım sı yagı min-lɔɔɔ kum wɔnı sı dı di-ba. Dáanı mɔ ba laan

wó ta wúra ba keerə yi ba dóni ba nwa.»

Zaasım-duburi di zaasım-doori na wəli daani te tin

⁵¹ Zezi na n̄ɔɔni o ti tin, o laan ma bwe o karabiə bam o wɪ: «Abam ni wəənu tɪm maama kuri na?» Ba ma lər-o ba wɪ: «Ɛen, di niə.» ⁵² O ma ta di ba o wɪ: «Kuntɔ tin, Wɛ cullu karanyina wɔlɔ maama na tu o zaasɪ Wɛ paari dɪm ciga kam tin nyi di sɔŋɔ tu wɔlɔ na li wo-dɔnnu di wo-dwəənu o jɪjiguru wɔni o paɪ nɔɔna te tin mɔ. Kuntɔ tu laan wai o li zaasım-duburi o wəli di zaasım-doori dɪm sɪ o ma bri o nɔɔna bam.»

Zezi titi tiv kɔm tiinə na vi-o te tin

(Mariki 6:1-6, Luki 4:16-30)

⁵³ Zezi deen na maɲi mɪmaɲa yam kuntɔ o ti tin, o laan ma nuɲi jəgə kam kuntɔ ni. ⁵⁴ O ma joori o vu o titi tiv o na bigi me tin. O ma zɔ Zwifə Wɛ-digə kam sɪ o bri-ba. O na bri-ba te tin, kɔ deen sɔ-ba lanyirani. Ba ma ta ba wɪ: «Nɔɔnɔ wɔntɔ ki ta mɔ o jigi swan yam kuntɔ doɲ? O nan ki ta mɔ o na dam o ma ki wo-kɪnkagɪla yantɔ? ⁵⁵ Wɔm mɔ dai da-lwaru wɔm bu wɔm na? O nu mɔ dai Mari na? Kɔ dai o nyaana mɔ yi Zakɪ di Zuzɛfɔ di Simɔn di Zudasɪ na? ⁵⁶ Kɔ dai o nakwa bam maama mɔ wúra didaani dɪbam tin na? Wɔntɔ nan nɛ dam dɪm kuntɔ maama yən mɔ?»

⁵⁷ Kuntɔ n̄waani ba deen wɔ sɛ ni Zezi sɪni o nuɲi Wɛ te. Zezi ma ta di ba o wɪ: «Nɔɔnɔ na yi Wɛ niɲoɲnu,

nɔɔna pa-o zulə lanyirani, kɔ daari o titi tiv tiinə di o sɔŋɔ tiinə nan bá niɲ-o.»

⁵⁸ Ba deen na wɔ ki ba wɔ-dɪdɔba sɪ ba sɛ-o tin mɔ pɛ o wɔ tiini o ki wo-kɪnkagɪla ba tee ni.

14

Pɛ Erɔdi na gv Zan te tin
(Mariki 6:14-29, Luki 9:7-9)

¹ Kantɔ maɲa kam ni, Galile Pɛ Erɔdi deen ma ba o ni Zezi n̄wa. ² O ma ta di o tintɔɲna o wɪ: «Wɔntɔ wó ta yi Zan wɔlɔ na mi-si nɔɔna na wɔni tin mɔ. Wɔntɔ mɔ joori o bi o yagi tɔɔni. Kuntɔ n̄waani mɔ o jigi dam yi o wai wo-kɪnkagɪla o kɪa.»

³⁻⁴ Erɔdi deen tagi kuntɔ doɲ, bɛn̄waani o deen ya wɔ ki Zan lanyirani, yi o ta pa ba gv-o. O deen di kaani wɔdoɲ mɔ, o yiri mɔ Erɔdiadi. Kaani wɔm deen yi o zumbaaru Filipi kaani mɔ. Zan ma ta o bri-o o wɪ, kɔ culə sɪ o di o zumbaaru kaani yi o ta n̄wi. Zan na kaan-o kuntɔ tin, o ma pa ba ja-o ba vɔ ba ki pɪna digə ni.

⁵ O ya maa bɔɲi sɪ o gv-o, yi o laan kwarɪ tiv kɔm nɔɔna bam, bɛn̄waani ba deen nii Zan ni o yi Wɛ niɲoɲnu mɔ.

⁶ Erɔdi lɔra maɲa laan ma ba ka yi. O ma bɛɲi nɔɔna zanzan sɪ ba ba ba tɔɲi ba di candiə. Erɔdiadi bukɔ ma zaɲi o vu vərə bam yigə o sa o bri-ba. O sɛ dɪm na lana kuntɔ tin, kɔ ma pa Erɔdi wɔ poli. ⁷ O wɔ na poli tin, o ma ta o du o wɪ, wɔɲo kulɔ

maama bukɔ wɔm na lagi tɪn, oɔ pa-o. ⁸ Bukɔ wɔm nu ma ta o brɪ-o, o na wú loori kulɔ tɪn. O laan ma vu Erɔdɪ te o wɪ: «Wɔŋɔ kulɔ a na lagi tɪn, kɔ yɪ Zan yuu mɔ. Nmɔ na goni-kɔ, sɪ n kɪ zɔŋ-tanlaŋa wɔnɪ n pa-nɪ.»

⁹ Pɛ Erɔdɪ na ni kɔntɔ tɪn, o wɔ ma tiini kɔ cɔgi. O nan na tagɪ o du yɪ o vɛrɛ bam ni tɪn, o ma pa ni sɪ ba kɪ kɔntɔ ba pa-o. ¹⁰ O ma tɔŋɪ nɔɔna sɪ ba vu pɪna digɛ kam ba go Zan yuu kɔm. ¹¹ Ba ma sɪnɪ ba go o yuu kɔm ba kɪ zɔŋ-tanlaŋa wɔnɪ ba ja nuŋɪ ba pa bukɔ wɔm. O laan ma kwe-kɔ o ja vu o pa o nu Erɔdɪadɪ.

¹² Zan karabiɛ bam ma zaŋɪ ba vu ba kwe o yɪra yam ba ja vu ba kɪ. Ba laan ma vu ba ta dɪ Zezi kulɔ na kɪ tɪn.

Zezi na pɛ baara mɔrr-tɪnu (5.000) dɪ kaana dɪ biɛ dɪ wɔdiu ba su te tɪn
(Marɪkɪ 6:30-44, Luki 9:10-17, Zan 6:1-14)

¹³ Zezi dɛɛn na ni ba na kɪ Zan te tɪn, o ma zaŋɪ o vu o zɔ naboro o nuŋɪ jɛgɛ kam kɔntɔ nɪ. O ya lagi sɪ o bɛ nɪnɔ kɔm ni o vu jɛgɛ kalɔ na yɪ gaa wɔ tɪn o yɪranɪ. Nɔɔna zanzan ma ba ba lwarɪ o na maa ve jɛgɛ kalɔ tɪn. Ba ma zaŋɪ ba nuŋɪ ba tɪnɪ dɪm nɪ, yɪ ba vu tɪga nɪ ba vu o te. ¹⁴ Zezi ma nuŋɪ naboro kɔm wɔnɪ. O laan ma na nɔn-kɔgɔ kɔm na tu kɔ wɔra. Ba ŋwaŋa ma zɔ-o lanyɪranɪ, yɪ o pa balɔ na ba jɪgi yazurɛ tɪn na yazurɛ.

¹⁵ Tɪga na wɔra ka yɪ tɪn, o karabiɛ bam laan ma vu ba ta dɪd-o ba wɪ: «Maŋa kam wɔra ka kɛa, yɪ jɛgɛ kalɔ dɪbam na wɔra tɪn yɪ gaa wɔ mɔ. Wɔdiu tɛri yo. Kɔntɔ ŋwaanɪ, pa nɔɔna bam vu sam wɔ ba yɛgi wɔdiu ba dɪ.»

¹⁶ Zezi ma lɛri-ba o wɪ: «Ba wɔ maŋɪ sɪ ba viiri. Abam tɪtɪ pa-ba wɔdiu sɪ ba dɪ.»

¹⁷ Ba ma ta ba wɪ: «Dɪbam na jɪgi kulɔ tɪn yɪ dɪpwa yanu dɪ kale sɪle yɪranɪ mɔ.»

¹⁸ Zezi ma ta dɪ ba o wɪ, ba ja ba ba pa-o. ¹⁹ O laan ma ta dɪ nɔɔna bam maama sɪ ba jɛni tɪga nɪ. O ma kwe dɪpwa yanu yam dɪ kale sɪle sɪm, yɪ o kwɛni o yuu wɛɛnɪ o kɪ Wɛ le tɪ ŋwaanɪ. O ma fɔ fɔ dɪpwa yam o maŋɪ o pa o karabiɛ bam, yɪ bantɔ dɪ laan jɔŋɪ-ya ba pa nɔɔna bam. ²⁰ Nɔɔna bam maama ma dɪ ba su ba daari. Ba ma pɛ cicwɛuru tɪlɔ na daari tɪn ba su tɪtwarɔ fugɛ-tɪle. ²¹ Nɔɔna balɔ dɛɛn na dɪ kɔntɔ tɪn yɪ nɪnɛɛnɪ baara mɔrr-tɪnu mɔ (5.000), kɔ wɛli dɪ kaana dɪ biɛ dɪ.

Zezi na ve na banja nɪ te tɪn
(Marɪkɪ 6:45-56, Zan 6:15-21)

²² Kɔntɔ kwaga nɪ Zezi ma da o pa o karabiɛ bam vu ba zɔ naboro kɔm, sɪ ba da yɪgɛ ba bɛ nɪnɔ kɔm ni dɪdɔŋ dɪm. Ba na maa kɛ tɪn, o ma pa kɔgɔ kɔm viiri. ²³ O na pɛ ba viiri tɪn, o ma vu o dɪ piu yuu o yɪranɪ sɪ o warɪ Wɛ. Tɪga ma ba ka yɪ, yɪ o ta wɔra o yɪranɪ ²⁴ dɪ o karabiɛ

bam manɔ ba ja naboro kum ba ke nuɔv kum titari yigə yigə. Vu-dɔv ma ba kv jeeri-ba, yi na-ɲum tiini si dana kv pa na bam pɔgɔli ba magɔ naboro kum.

²⁵ Tɔga na wɔra ka pɔvri tɔn, Zezi laan ma zanɔ o ve na bam banja ni o maa ve o karabiə bam te. ²⁶ Ba na ne-o tɔn, fɔvni ma tiini di ja-ba, di o na wɔ na bam banja ni o ve tɔn. Ba ma ta ba wɔ: «Kɔv ta yi ciru mu!» Fɔvni na zv-ba kuntu tɔn, ba ma kaasi banja banja.

²⁷ O laan ma ɲɔvni di ba o wɔ: «Pa-na á wɔvɔ kv dam, si kv yi amv mu. Yi pa-na fɔvni taa jɔgɔ abam.»

²⁸ Pɔyɛri ma lər-o o wɔ: «A Yuutu, kv na suni kv yi nmv, si n pa-ni ni si a di vu na bam banja ni a ba nmv te.»

²⁹ Zezi maa wɔ, o ba. Pɔyɛri laan ma nuɲi naboro kum wɔvni o tu na bam banja ni o ve o maa jeeri Zezi. ³⁰ O na ne viuv kum na tiini kv dana te tɔn, fɔvni ma zv-o, yi o laan wɔra o miisi na bam kuri ni. O na wɔra o miisi tɔn, o ma loori Zezi di kwər-dia o wɔ: «A Yuutu, vri a ɲwɔa!»

³¹ Zezi laan ma da o twi o jɔɲa o ja-o, yi o ta did-o o wɔ: «Bɛɛ mu yi n ba jɔgɔ wɔ-didva di amv? Bɛɲwaani mu n jɔgɔ bubwɛa di amv?»

³² Ba laan ma vu ba zv naboro kum wɔ. Viu kum ma da kv zɔgɔ. ³³ Nɔvna balv na wɔ naboro kum wɔvni tɔn ma kuni doonə ba zuli Zezi, yi ba ta ba wɔ: «N suni n yi Banja-Wɛ Bu cɔga cɔga.»

³⁴ Ba ma vu ba bɛ ba yi bubɛ didim dim. Ba na yi jəgə kalv tɔn yɔri mv Zenezareti. ³⁵ Tɔv kum kuntu tiinə bam ma ba ba lwarɔ Zezi. Ba na lwar-o tɔn, ba ma tɔɲi ni ba pa nawurə yam maama, yi ba ja balv na ba jɔgɔ yazurə tɔn ba ba o te, si o pa ba na yazurə. ³⁶ Ba ma loor-o si o na sɛ, si o yagɔ si yawɔna bam dwe o gɔrɔ kum ni má. Balv maama na dwe o gɔrɔ kum kuntu tɔn dɛɛn suni ba na yazurə.

15

Wo-digiru tɔlv na cɔgɔ nɔvna tɔn
(*Mariki 7:1-23*)

¹ Farizian tiinə badaara di Wɛ cullu karanyina tiinə badonnə dɛɛn ma nuɲi Zeruzalem ni ba vu Zezi te, ba ma bwe-o ba wɔ: ² «Bɛɛ mu yi n karabiə bam yəni ba cɔgɔ cullu tɔlv di nabaara bam na pe dɔbam tɔn? Ba na lagɔ ba di wɔdiu, ba yəni ba ba sanɔ ba ja si kv togɔ di cullu tɔm na bɔri te tɔn.»

³ Zezi ma ləri-ba o wɔ: «Bɛɲwaani mv abam yəni á togɔ á titi wɔbɔɲa cullu, yi á daari á vɔn Wɛ ni dim na bɔri te tɔn? ⁴ Wɛ tagɔ Di wɔ: «Nɔvɔv manɔ si o taa zuli o nu di o ko.» Wɛ daa ta bɔri ni, nɔvɔv na ɲɔvni ta-balɔrɔ di o ko naa o nu, kuntu tu manɔ si ba gv-o mv. ⁵ Kv daari abam nan yəni á ja Wɛ taani dim á gugwəli yi á wɔ: «Nɔvɔv na jɔgɔ wonɔ kulv o ya na wɔ ma o zəni o nu di o ko tɔn, yi o na wɔ, wonɔ kuntu yi Wɛ nyum, ⁶ wɔvntu

daa wu manji si o kwe-ku o ma zani o ko.» A na ki te tin bri ni a pai We taani dum daa ba jigi kuri di abam, yi a daari a tigi a titi cwe mu. 7 Abam yi pipiri-nyuna mu. Ezayi deen jigi bura di o na manji o ta abam taani faja faja te tin. 8 O deen tagi o wɪ:

«Nɔɔna bantu zuli amu We di ba niə mu, yi ba wubɔɔna banwe di amu. 9 Ba na pai amu zulə yalu maama tin yi kafe mu. Ba yəni ba bri nabiinə wubɔɔna cullu, yi ba pai ti yi amu zaasum dum mu.» »

10 Zezi laan ma bəɔɔi nɔn-kɔɔɔ kum o pa ba ba o te, yi o ta di ba o wɪ: «Cəgi-na lanyiran si a ni a taani dum kuri. 11 Ku dai woɔo kulɔ na tigi nɔɔnɔ ni ku zu o wu tin mu cɔg-o. Ku yi woɔo kulɔ na tigi nɔɔnɔ ni ku nunji tin mu cɔg-o.»

12 Zezi karabiə bam laan ma vu o te, yi ba ta did-o ba wɪ: «Nmɔ wu lwarɪ ni Farizian tiinə bam wuru cɔgi di nmɔ taani dum na?»

13 Zezi ma ləri-ba o wɪ: «A nan yi taá nii bantu. A Ko We na wu jəri tiu kulɔ maama tin manji si ku gɔ ku yagi mu. 14 Yən-na-ba si bantu nyɪ di lilwe vanjuna balu di na ba nai tin mu. Lilwe nan na lagi o vanji o don, ba maama wu vu ba tu goɔo wɔni mu.»

15 Piyeyeri laan ma ta di Zezi, si o bri-ba taani dum kuri na yi te tin. 16 O ma ta di ba o wɪ: «Abam di ta ba jigi wubɔɔna na? 17 A

manji si a taá ye ni, woɔo kulɔ maama na yəni ku zu nɔɔnɔ ni tin mu yəni ku tu o kana, yi o laan daari o to-ku o yagi. 18 Ku daari kulɔ na nunji nɔɔnɔ ni ni tin yəni ku zigi o wubɔɔna ni mu ku nunji. Ku nan yi wəənu tum kuntu mu yəni ti cɔgi nɔɔna. 19 Nɔɔnɔ wubɔɔna mu pai o lagi wo-balwaarɔ kəm, ti na yi nɔn-gura di boorim wo-zɔɔna dwi maama, di ŋwɔni, vwa-fɔra, bɔbara di nɔn-tura. 20 Ku nan yi wəənu tum kuntu mu cɔgi nɔɔna. Ku daari, nɔɔnɔ na di wɔdiu yi o wu sani o jia, kuntu wari ku cɔg-o.»

Kaani wɔdon na ki o wɔ-didwa di Zezi te tin (Mariki 7:24-30)

21 Zezi deen ma zanji o nunji jəgə kam kuntu ni, yi o vu Tiiri di Sidon tɔni dum wɔni. 22 Kaani wɔdon maa zɔuri je sum kuntu ni, o yi dwi-gɛ tu mu. O ma vu Zezi te, yi o kaasi di kwər-dia o ta did-o o wɪ: «Amu tu, Pe Davidi dwi tu, popo duri a yibwənə. Cikirə mu jigi a buko, yi ka tiini ka jig-o ka yaara.»

23 Zezi maa cum. O karabiə bam ma vu o te, ba loor-o si o zani kaani wɔm si o viiri, o na tigi-ba yi o ki sɔɔ tin ŋwaani. 24 Zezi ma ləri-ba o wɪ: «We tɔɔɔ amu si a ba a zani Di titi nɔɔna Yisrayeli dwi tiinə bam mu, bɛɔwaani bantu nyɪ di peeni silu na je tin mu.»

25 Kaani wɔm laan ma vu o kuni doonə o yigə ni, yi o

loor-o o wɪ: «Amɔ tu, zəni-nɪ!»

²⁶ Zezi ma lər-o o wɪ: «Kɔ wɔ maŋɪ sɪ nɔɔnɔ jɔŋɪ o biə wɔdiu o duɪ o pa kakuri.»

²⁷ Kaani wɔm ma ləri o wɪ: «Amɔ tu, n tagɪ cɪga. Kakuri nan wai sɪ twɛ wɔdiu kɔɔ sɪ tu wɔm na di yɪ kɔ siiri tɪga nɪ tɪn sɪ di.»

²⁸ Zezi laan ma lər-o o wɪ: «Kaani, n cɪga sɪni n kɪ n wɔ-dɪdɔa di amɔ. Kuntɔ tɪn, nmɔ na lagɪ kɔɔ tɪn, Wɛ wɔ kɪ Dɪ pa-m.» Maŋa kam kuntɔ nɪ nɔɔ mɔ o buko wɔm nɛ yazurə.

Zezi na pɛ baara mɔrr-tɪna (4.000) dɪ kaana dɪ biə dɪ wɔdiu ba su te tɪn

(Mariki 7:31-37, 8:1-10)

²⁹ Zezi laan ma kɛ o vu o toɔɔ Galile nunɔ kɔm nɪ, yɪ o daari o vu o di piu yuu o jəni da. ³⁰ O na je da kuntɔ tɪn, kɔ-fɔɔ maa tui o te, yɪ ba jaani yawɪna zanzan ba wəli da ba tui. Badaara dɛɛn yɪ gwani, badonnə maa yɪ lilwə dɪ kwaarɔ dɪ mumaarɔ, kɔ wəli dɪ balɔ yawɪrɔ dwi dwi na jɪɔ-ba tɪn. Ba maa jaani-ba ba ve ba tinji Zezi yigə nɪ, yɪ o pa ba na yazurə.

³¹ Kɔ dɛɛn ma sɔ nɔn-kɔɔ kɔm dɪ ba na nɛ mumaarɔ joori tɪ nɔɔna, yɪ gwani dɪ na yazurə, yɪ kwaarɔ dɪ wai tɪ veə, yɪ lilwə yɪə dɪ joori ya nai tɪn. Ba na nɛ wɔ-kɪnkagɪla yam tɪn, kɔ ma pa ba zuli Baŋa-Wɛ dɪɔ na yɪ Yistrayeli tiinə bam Yuutu tɪn.

³² Zezi laan ma bəŋɪ o karabiə bam, yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «A jɪɔ nɔɔna bantɔ nwanja, dɪ ba na tu ba wɔ a

tee nɪ zɪm da yatɔ yɪ ba daa ba jɪɔ wɔdiu sɪ ba di tɪn. A ba lagɪ sɪ a pa ba viiri yɪ ba wɔ dɪ kulɔkɔɔ. Ba na lagɪ ba viiri kuntɔ, kana wɔ pa ba bəri cwəŋə nɪ mɔ.»

³³ O karabiə bam ma bwe-o ba wɪ: «Dɪbam wɔ kɪ ta mɔ dɪ na wɔdiu gaa kuntɔ wɔni dɪ pa kɔ-fɔɔ kuntɔ di?»

³⁴ O ma bwe-ba o wɪ: «Abam jɪɔ dɪpwa yagra mɔ?»

Ba ma lər-o ba wɪ: «Dɪpwa yarpe mɔ wɔra, dɪ kaləŋ-bale sɪgratɔ.»

³⁵ Zezi laan ma ta dɪ nɔn-kɔɔ kɔm sɪ ba maama jəni tɪga nɪ. ³⁶ O ma daari o kwe dɪpwa yarpe yam dɪ kale sɪm, yɪ o kɪ Wɛ le tɪ nwanɪ. O ma ja-tɪ o fɔ fɔ o pa o karabiə bam, yɪ bantɔ dɪ laan jɔŋɪ ba pa nɔɔna bam. ³⁷ Nɔɔna bam maama dɛɛn ma dɪ ba su ba daari. Ba laan ma twɛ cɪcwəuru tɪɔ na daari tɪn ba su tɪtwarɔ tɪrpe. ³⁸ Nɔɔna balɔ dɛɛn na di kuntɔ tɪn yɪ nɪ baara mɔrr-tɪna (4.000), kɔ wəli dɪ kaana dɪ biə dɪ.

³⁹ Zezi laan ma banɪ kɔɔ kɔm o pa kɔ viiri. O ma daari o vu o zɔ naboro o bɛ o vu o yɪ tɪɔ kudɔŋ kɔ yɪrɪ mɔ Magadan.

16

Farizian tiinə dɪ Sadusian tiinə na yɪ te tɪn

(Mariki 8:11-21, Luki 12:54-56)

¹ Farizian tiinə badaara dɪ Sadusian tiinə dɛɛn ma zanɔ

ba vu Zezi te, si ba maŋ-o ba nii. Ba ma ta did-o ba wɪ, o kɪ wo-kɪnkagɪlɪ dɪlɔ na wɔ brɪ-ba ni o dam dɪm sɪni dɪ nunji Wɛ te tɪn.

² Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Kɔ na yi didaan-ni ni yi weyuu na yi nasɔŋɔ, á yəni á tɛ á wɪ, tɪga wɔ pɔɔri lanyiranɪ.

³ Kɔ nan na yi zɪzɪnzɪŋa yi weyuu na yi liirə liirə, á yəni á tɛ á wɪ, dɔa mu lagɪ ka ni. Abam yəni á wai á nii weyuu ni á lwarɪ tɪga kam yibiyə na wɔ ta yi te tɪn. Bɛɛ nan mu yi á warɪ á lwarɪ ni wəənu tɪlɔ na wɔra tɪ kɪ lele tɪn brɪ Wɛ na lagɪ Dɪ kɪ wo-kamunnu tɪlɔ tɪn? ⁴ Zɪm nɔɔna bam yi nɔn-balwaarɔ mu, ba yigə tərə dɪ Wɛ, yi ba laan lagɪ si a kɪ wo-kɪnkagɪlɪ a brɪ-ba. Ba nan bá na, kɔ na dai wo-kɪnkagɪlɪ dɪlɔ na maŋɪ dɪ kɪ dɪ Wɛ nijɔŋnu Zonasɪ faŋa faŋa tɪn.»

O na tagɪ dɪ ba kɔntɔ tɪn, o laan ma yagɪ-ba yi o viiri.

⁵ Zezi karabiə bam dɛɛn na ve ba bɛ nɪnɔ kɔm ni didɔŋ dɪm tɪn, ba ya swe si ba ja dɪpɛ ba wəli da. ⁶ Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «Fɔgɪ-na á cɪ á tɪtɪ si á yi pa Farizɪan tiinə bam dɪ Sadusɪan tiinə bam dɪ abam ba dabɪlɪ dɪm.»

⁷ O na tagɪ kɔntɔ tɪn, ba ma banɪ daanɪ ba wɪ: «Dɪbam na wɔ jaanɪ dɪpɛ dɪ wəli da tɪn mu te o ŋɔɔnɪ kɔntɔ.»

⁸ Zezi ma lwarɪ ba na jɪgɪ kɔlɔ ba ŋɔɔnɪ tɪn, yi o wɪ: «Bɛɛ mu yi á ŋɔɔnɪ daanɪ á wɪ, á na ba jɪgɪ dɪpɛ tɪn mu te a ŋɔɔnɪ kɔntɔ? Bɛɛ nan yi á ba kɪ á wɔ-dɪdɔa dɪ Wɛ?

⁹ Abam ta wɔ lwarɪ Wɛ na jɪgɪ dam te tɪn na? Á nan swe ni a dɛɛn kwe dɪpwa yanu mu a fɔ fɔ a pa baara mɔrr-tɪnu dɪ ba su ba daari na? Á wɔ guli titwarɔ tɪm ni á dɛɛn na twe wɔdiu kɔlɔ na daari á kɪ da tɪn na? ¹⁰ Á nan wɔ guli ni a dɛɛn kwe dɪpwa yarpe mu a pa baara mɔrr-tɪna dɪ ba su ba daari na? Á wɔ guli titwarɔ tɪm ni á dɛɛn na twe á su tɪn na? ¹¹ Bɛɛ mu nan yi á wɔ lwarɪ ni kɔ dai dɪpɛ taanɪ mu a ya tɛa? Á nan fɔgɪ á cɪ á tɪtɪ, si á yi pa Farizɪan tiinə bam dɪ Sadusɪan tiinə bam dɪ abam ba dabɪlɪ dɪm.»

¹² O karabiə bam laan ma lwarɪ ni, kɔ ya dai dabɪlɪ dɪlɔ ba na kɪ dɪpɛ ni tɪn taanɪ mu o ŋɔɔnɪ dɪ ba. Kɔ nan yi si ba yi pa Farizɪan tiinə dɪ Sadusɪan tiinə zaasɪm dɪm mu cɔgɪ-ba.

Piyɛeri tagɪ o wɪ, Zezi mu yi Krisi wɔm Wɛ na tɔŋɪ tɪn (Marikɪ 8:27-30, Luki 9:18-21)

¹³ Zezi dɛɛn ma vu o yi Sezaari kɔlɔ na yi Filipi tɪv tɪn. O ma bwe o karabiə bam o wɪ: «Nɔɔna yəni ba tɛ amɔ Nabiin-bu wɔm taanɪ ba wɪ amɔ yi wɔɔ mu?»

¹⁴ Ba ma lər-o ba wɪ: «Badaara te ba wɪ, nmu yi Zan wɔlɔ na miisi nɔɔna na wɔnɪ tɪn mu. Badaara dɪ maa tɛ ba wɪ, nmu yi Eli mu. Badaara dɪ maa tɛ ba wɪ, nmu yi Zeremi naa faŋa faŋa Wɛ nijɔŋnu wɔdɔŋ mu.»

¹⁵ O laan ma bwe-ba o wɪ: «Kɔ nan na yi abam, abam bɔŋɪ ni amɔ yi wɔɔ mu?»

16 Simɔn Pɩyɛɛri ma lɛr-o o wɩ: «Nmɔ yɩ Krisi mɔ, Ŋwɩa Tu Baŋa-Wɛ Bu wɔɔɔ Dɩ na tɔŋɩ tɩn.»

17 Zezi ma lɛr-o o wɩ: «Simɔn, Zonasi bu, nmɔ yɩ yu-yoŋo tu. Bɛŋwaani, kɔ dai nabiinu yiyu mɔ pɛ n lwarɩ cɩga kam kɔntɔ, kɔ yɩ a Ko Wɛ mɔ pɛ n lwarɩ-ka.

18 A nan wɔ ta a bri-m ni nmɔ yɩri mɔ Pɩyɛɛri, kɔ na lagi kɔ ta ni pulɔɔ. Pulɔɔ kɔm kɔntɔ yuu ni mɔ a lagi a puli a kɔgɔ kɔm kuri da, niŋɛɛni nɔɔnɔ na cwɩ sɔŋɔ kuri pulɔɔ yuu ni te tɩn. Yɩ tɔɔni dɩ dɩ dam maama bɔ wani-kɔ dɩ cɔgɩ. 19 A nan wɔ kwe Wɛ paari dɩm borbɩa a kɩ nmɔ jɩŋa ni, sɩ n wani n ma n pɔri cwɛŋɔ n pa nɔɔna taa tɔgɩ da ba zɔɔri Wɛ paari dɩm wɔ. Nɔɔnɔ wɔɔɔ maama nmɔ na pɛ ni sɩ o zɔ tɩn, Wɛ wɔ zɩgɩ nmɔ kwaga ni dɩ kɔntɔ. Wɔɔɔ maama nmɔ nan na wɩ o bɔ zɔ tɩn, Wɛ daa ta wɔ zɩgɩ nmɔ kwaga ni dɩ kɔntɔ.»

20 Zezi laan ma kaani o karabiɔ bam, sɩ ba yɩ pa nɔɔn-nɔɔnɔ lwarɩ ni wɔm mɔ yɩ Krisi wɔm Wɛ na tɔŋɩ tɩn.

Zezi na bri o tɔɔni na wɔ ta yɩ te tɩn

(Mariki 8:31—9:1, Luki 9:22-27)

21 Kɔ na zɩgɩ kantɔ maŋa kam ni tɩn, Zezi ma ŋɔɔni jaja dɩ o karabiɔ bam o wɩ: «A maŋɩ sɩ a vu Zeruzalem a na yaara zanzan Zwifɔ nakwa bam dɩ ba kaanɩm yigɔ tiinɔ bam dɩ ba cullu karanyɩna tiinɔ bam tee ni.

Baá gɔ-nɩ, yɩ a laan wɔ joori a bi a yagɩ tɔɔni da yato de ni.» 22 Zezi na tagɩ kɔntɔ tɩn, Pɩyɛɛri ma ja-o o nuŋi daa, yɩ o kaan-o o wɩ: «A Yuutu, yɩ ta n te kɔntɔ! Wɛ bɔ se sɩ kɔntɔ woŋo kɩ nmɔ.»

23 Zezi ma guni o nii Pɩyɛɛri, yɩ o ta did-o o wɩ: «Sutaani, ve daa a tee ni! Nmɔ lagi n pa a tusi mɔ. Nmɔ wɔɔɔŋa yam yɩ nabiinɔ nyɩm mɔ, ya ba tɔgɩ Wɛ na lagi te tɩn.»

24 Zezi laan ma ta dɩ o karabiɔ bam o wɩ: «Nɔɔnɔ wɔɔɔ maama na lagi sɩ o taa tɔgɩ amɔ kwaga tɩn, kɔntɔ tu maŋɩ sɩ o vɩn o titi wɔɔɔŋa, sɩ o se yaara ni wɔɔɔ na zɩŋɩ tɔɔn-dagara o maa ve o tɔɔni jɔgɔ te tɩn mɔ, sɩ o laan taa tɔgɩ-nɩ. 25 Wɔɔɔ maama nan na lagi sɩ o yɩri o ŋwɩa tɩn, kɔntɔ tu wɔ ga-ka mɔ. Kɔ daari, wɔɔɔ maama na se sɩ o ga o ŋwɩa amɔ ŋwaani tɩn, kɔntɔ tu wɔ na ŋwɩa Wɛ tee ni.

26 Nɔɔnɔ nan na ne lɔgɔ baŋa wɔɔɔni tɩm maama, yɩ o laan na ge ŋwɩa Wɛ tee ni, bɛɛ nyɔɔri mɔ o nea? Kulɔkɔɔɔ nan tɔrɔ nɔɔnɔ na wɔ wani o ma lɔni o ŋwɩa Wɛ tee ni. 27 Amɔ Nabiin-bu wɔm nan wɔ ba dɩ paari-zulɔ ni a Ko Wɛ na jɩgɩ te tɩn, yɩ Dɩ malesɩ sɩm dɩ wɔ tɔgɩ-nɩ. Kantɔ maŋa kam ni, a laan wɔ pa nɔɔnɔ maama jɔŋɩ ŋwɩurɔ tɩɔ na maŋɩ dɩ o titɔŋa na yɩ te tɩn. 28 A lagi a ta cɩga mɔ dɩ abam sɩ, nɔɔna balɔ zɩm na wɔ yo seeni tɩn badaara bɔ ti, yɩ

baá na amv Nabiin-bu wvm na maa bvnti di a paari dvm tin.»

17

Zezi yibiyə na ləni te tin

(Mariki 9:2-13, Luki 9:28-36)

¹ Da yardv na ke tin, Zezi laan ma ja Piyeri di Zaki di o nyaant Zan, ba tvgi daant ba vu ba di pu-kamunu yuu, ba wvra ba yiranv. ² Ba na wvra kvntv tin, Zezi yibiyə ma ləni ba yigə nı. O yibiyə kam maa nıv di wıa na nıvnti te tin. O gvaarv tm ma ji napwənu nı pooni te. ³ Yı ba laan na Moyisi di Eli na wv Zezi tee nı, yı ba vovnti dıd-o. ⁴ Piyeri ma ta di Zezi o wı: «A Yuutu, dı na wv yo seeni tin, kv tiini kv lana kv pa dıbam. Nmı nan na se, sı n pa a pu vwə yatv yo, sı nmı di Moyisi di Eli taa zvıvı da.»

⁵ Piyeri na wvra o vovnti kvntv tin, kunkwənu tlv na nıvnti tin ma ba ti kwəli-ba. Ba laan ma ni kwərə na vovnti ti wvnti ka wı: «Wvntv mıv yı amv bu-dva a na soe di a wv maama, yı o yəni o pa a jıgı wvpolo. Á nan taá cəgi o taant lanyiranı.»

⁶ Zezi karabiə bam na ni kwərə kam kvntv tin, ba ma vi ba yigə tıga nı, fvnti na tiini di zv-ba tin vwaantı. ⁷ Zezi laan ma vu ba te o dwe-ba yı o wı: «Zanjı-na, sı á yı pa fvnti taa jıgı abam.»

⁸ Ba laan ma kwəni ba yum wəentı, yı ba daa wv ne vovnti-kvntv, kv na dai Zezi

yiranı. ⁹ Ba ma zanjı piu kvntv yuu nı ba maa tvə. Zezi laan ma kaantı-ba o wı: «Yı pa-na vovnti-kvntv lvarı á na ne kvntv tin, sı kv taa ve maıa kalv amv Nabiin-bu wvm na wv ba a bı a yagı tvnti tin.»

¹⁰ O karabiə bam laan ma bwe-o ba wı: «Wv cullu karanyına tiinə bam yəni ba te ba wı, Eli mıv maıı sı o da yigə o ba, sı wvntv Wv na tvıı tin laan da kwaga. Kv yı cıga naa vwan mıv?»

¹¹ Zezi ma ləri-ba o wı: «Kv yı cıga mıv. Eli maıı sı o da yigə o ba o kwe wovnti maama, sı wvntv Wv na tvıı tin laan ba. ¹² Á nan taá ye nı, Eli maıı o ba yı vovnti wv lvar-o. Ba ma tiini ba bəes-o nı ba na lagı te tin. Kv nan na yı amv Nabiin-bu wvm, ba daa ta wv bəesı amv di kvntv mıv.»

¹³ O karabiə bam laan ma lvarı nı, kv yı Zan wvntv na miisi vovnti na wvnti tin taant mıv o vovnti.

Zezi na zəli cıvirə bu yıra nı te tin

(Mariki 9:14-32, Luki 9:37-45)

¹⁴ Zezi di o karabiə batv bam laan ma joori ba vu ba yı vovnti-kvntv kvntv te. Vovnti wvovnti ma vu o kuni doonə Zezi yigə nı o ta dıd-o o wı: ¹⁵ «Amv tu, duri a bu yıbwənə. O sat kvntv mıv yı kv tiini kv cana o yıra nı, yı o yəni o tvı mini di na wvnti. ¹⁶ Amv nan jaan-o a ba nmıv karabiə bam te mıv, sı ba pa o na yazurə, yı ba wv wantı.»

¹⁷ Zezi na ni kvntv tin, o ma ta o wı: «Abam zıv

nɔɔna bam brɪ á ba jɪɣɪ wɔ-
dɪdɔa dɪ amɔ, yɪ á ba kɪ
lanyɪranɪ. Amɔ wó daanɪ
abam tɪtarɪ nɪ sɪ kɔ taa ve
maɲa kɔɔ? Amɔ wó kɪ wɔ-
zuru dɪ abam sɪ kɔ taa ve
maɲa kɔɔ? Ja-na bu wɔm
á ba yo seeni.» ¹⁸ Zezi laan
ma bagɪ cicirə kalɔ na jɪɣɪ
bu wɔm tɪn, o pa ka nuɲɪ ka
yag-o. O ma da o na yazurə
maɲa kam kɔntɔ nɪ nɔɔ.

¹⁹ Nɔn-kɔɔɔ kɔm dɛen na
viiri maama tɪn, Zezi kara-
biə bam laan ma vu o te
ba bwe-o ba wɪ: «Bɛɛ mu
yɪ dɪbam warɪ cicirə kam dɪ
zəli?»

²⁰ O ma ləri-ba o wɪ: «Kɔ
yɪ abam na ba tiini á jɪɣɪ
wɔ-dɪdɔa dɪ amɔ tɪn ɲwaanɪ
mɔ. A lagɪ a ta cɪga mu
dɪ abam sɪ, abam na jɪɣɪ
wɔ-dɪdɔa dɪ amɔ, yɪ kɔ na
maɲɪ kɔ yɪ finfin yɪranɪ nɪ
nyasaɲ-bu na yɪ mɪmɪnɔ te
tɪn, á wó wanɪ á ta dɪ pu-
kamunu kɔntɔ sɪ kɔ zaɲɪ kɔ
vu kɔ jəni je-ge, yɪ kɔv sɪnɪ
kɔ kɪ. Abam na jɪɣɪ wɔ-
dɪdɔa dɪ amɔ, kɔlɔkɔlɔ tərə
á na bá wanɪ á kɪ. [²¹ Ciciri
sɪntɔ dɔwɪ warɪ sɪ zəli kɔ na
dai Wɛ-loro dɪ ni-vɔrɪ.]»

²² Zezi karabiə bam dɛen
ma ba ba wɔ daanɪ Galile nɪ,
Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «Baá
ja amɔ Nabiin-bu wɔm ba kɪ
nɔɔna ja nɪ, ²³ yɪ ba laan wó
gɔ-nɪ. Da yatɔ dɛ nɪ a nan
wó joori a bi a yagɪ tɔvɔnɪ.»

O taanɪ dɪm kɔntɔ ma tiini
dɪ cɔɣɪ ba wɔvɔ.

*Zwifə Wɛ-di-kamunu lam-
poo ɲwɪum taanɪ*

²⁴ Ba dɛen ma vu ba yɪ
Kapernawum. Nɔɔna balɔ

na yəni ba jonɪ lampoo
Zwifə bam Wɛ-di-kamunu
kɔm ɲwaanɪ tɪn ma vu
Pɪyɛɛrɪ te, yɪ ba bwe-o ba
wɪ: «Abam karanyɪna ba
ɲwɪ lampoo na?»

²⁵ Pɪyɛɛrɪ ma ləri o wɪ: «O
ɲwɪa.»

O laan ma joori o vu o zu
sɔɲɔ kulɔ ba na wɔra tɪn.
Zezi ma da yigə o bwe-o o
wɪ: «Simɔn, nmɔ wɔbɔɲa
yɪ tɪta mu? Lɔgɔ baɲa pwa
bam yəni ba jonɪ lampoo
nɔɔna bra tee nɪ mu? Ba
yəni ba jonɪ-kɔ ba tɪtɪ tɪv
biə tee nɪ mu naa nɔɔna
badonnə tee nɪ mu?»

²⁶ Pɪyɛɛrɪ ma lər-o o wɪ:
«Kɔ yɪ nɔɔna badonnə tee nɪ
mɔ.»

Zezi laan ma ta o wɪ: «Kɔ
nan brɪ nɪ, dɪ na yɪ Wɛ biə
tɪn, dɪ wɔ maɲɪ sɪ dɪ ɲwɪ.

²⁷ Dɪ nan ba lagɪ sɪ dɪ pa
lampo-jonɲə bam wɔbɔɲa
cɔɣɪ. Kɔntɔ ɲwaanɪ, zaɲɪ
n vu nɪnɔv kɔm nɪ, sɪ n
dɪ gwələ n ma n ja kaləɲə.
Nmɔ na wó da yigə n ja
kaləɲə kalɔ tɪn, sɪ n kəɲɪ
ka nɪ, sɪ n na səbu-dalɪ
da. Səbu-dalɪ dɪm kɔntɔ wó
wanɪ dɪ yɪ Wɛ-digə kam lam-
poo kɔm kuni bɪle ɲwɪum. N
na lɪ-dɪ, sɪ n ja n ba n ma n
ɲwɪ n pa amɔ dɪ n tɪtɪ.»

18

*Wɔɔ mu yɪ nɔn-kamunu o
dwe Wɛ paari dim wɔnɪ?*

(Marikɪ 9:33-37, 42-48,
Luki 9:46-48, 17:1-2)

¹ Kantɔ maɲa kam nɪ Zezi
karabiə bam ma vu o te,
yɪ ba bwe-o ba wɪ: «Wɔɔ
mɔ wó ta yɪ nɔn-kamunu o

dwe maama We paari dum wɔnti?»

2 Zezi laan ma bɛɛɛi bu-balaɲa o pa o ba o zigi ba maama titari ni. 3 O ma ta o wɔ: «A lagi a ta ciga mu di abam si, abam na wɔ lɛni á wɔbɔɲa á ji ni bu-balwa te, á bá na cwɛɲɛ si á zu We paari dum wɔ. 4 Wɔɔ na dwe maama We paari dum wɔnti tin mu yi wɔɔ na tu o titi o ji nɛɛɛni bu-balaɲa kantɔ doɲ te tin. 5 Kuɔ na wɛli da tin, wɔɔ maama na niɲi bu wɔntɔ doɲ lanyirani amɔ yiri nɛwaani tin, kɔntɔ tu niɲi amɔ mu.

6 Balɔ na ki ba wɔ-didɔba di amɔ tin, ba na maɲi ba muri ni bu-balwa te di, nɔɔnɔ wɔɔ na pɛ ba didɔba yagi We cwɛɲɛ tɔgum tin, ba na lɛgi kandwɛ kamunu mu kɔntɔ tu ba ni ba di-o nɛnɛ wɔnti yi o ti, kɔɔ ta gari cam dilɔ o na wɔ ba na We tee ni tin. 7 Ku yi lɛɛɛɛ lɛgɔ baɲa ni di nabiinɛ balɔ na gani nɔɔna si ba yagi We cwɛɲɛ tɔgum tin. Gana yam kɔntɔ wari si ya yi ba. Ku nan na yi nɔɔnɔ wɔɔ maama na gani nɔɔna si ba yagi We cwɛɲɛ tɔgum tin, lɛɛɛ wɔ o yuu ni.

8 Nmɔ juna naa n naga na wɔ pa n yagi We cwɛɲɛ tɔgum, ku maɲi si n go-ka mu n yagi. N na gɛ n juna naa n naga, yi n daari n na nɛwɛ We tee ni, kɔntɔ gari n na jigi n yira yam maama, yi ba laan di-m ba yagi mini dilɔ na bá ti tin wɔnti. 9 Nmɔ yi nan na wɔ pa n yagi We

cwɛɲɛ tɔgum, ku maɲi si n li-di n dilɔ n yagi. N na jigi yi didɔba yi n na We nɛwɛ kam, ku gari n na jigi yiɛ yale, yi ba laan di-m ba yagi mini dilɔ na bá dwe tin wɔnti.»

Pi-jiɛ mimanɛ
(Luki 15:3-7)

10 «Á taá ye si á yi gooni wɔɔ maama na muri amɔ nɔɔna bam wɔnti tin. Nan lwarɛ-na ni, We maɛsi silɔ na nii bantɔ baɲa ni tin zigi amɔ Ko We tee ni Di sɔɲɔ ni mu manɛ maama. [11 Amɔ Nabiin-bu wɔm na tu lɛgɔ baɲa tin, ku yi si a beeri balɔ na je tin mu, si a vri-ba lwarim wɔnti.]

12 Kɔntɔ tin, nɔɔnɔ na jigi peeni bi (100), yi piɛ didɔba na je, abam bɔɲi ni oó ki ta mu? O nan maɲi si o yagi peeni funɔgɔ nɔgɔ kum (99) kaporo ni mu piu yuu ni, si o daari o vu o beeri pi-jiɛ kam. 13 A lagi a ta ciga mu di abam si, o nan na beeri o naka, o laan wɔ na wɔpolo zanzan kantɔ nɛwaani ku dwani peeni silɔ na daari yi si wɔ je tin. 14 Ku nan yi bidwi mu di abam Ko We na ba lagi si Di nɔɔna balɔ na muri tin didɔba di je.»

Nɔɔnɔ di o doɲ na maɲi si ba fɔgi daani te tin

15 «Nmɔ ko-bu na ki-m lwarim, si n vu n kaan-o di o na ki kulɔ tin, si ku taa yi abam yirani taani, si nɔɔn-nɔɔnɔ ta tɔgi o tɛrɛ. O nan na sɛ nmɔ na tagi kulɔ tin, ku bri ni n joori n di-o We cwɛɲɛ kam wɔnti mu. 16 O nan na wɔ sɛ si o cɛgi nmɔ

taanı dım, sı n lagı nõõnu dıdva naa nõõna bale sı á tõi daanı á vu o te, sı ba bwe-o ba nii, sı We tõõõ kum tagı kv wı: «Nõõnu na jıgı taanı dı o don, kv manı sı nõõna bale naa batõ mu taa yı o maana tiinõ.»¹⁷ Nõõnu wum nan ta na wu se sı o cõgi bantv dı, sı n laan vu n ta dı We-digõ kõgõ kum kv na yı te tın. O nan daa ta na wu se sı o cõgi á We-digõ kõgõ kum taanı dım, sı n laan ta n nii-o nınẽeni o yı nõn-balõõõ kulv na manı kv yeri We tın mu.

¹⁸ A lagı a ta cıga mu dı abam sı, nõõnu wulv maama abam na pe ni sı o zv We kõgõ kum wunı tın, We wó zıgı abam kwaga nı dı kuntv. Yı abam na wı o bá zv, We daa ta wó zıgı abam kwaga nı dı kuntv. ¹⁹ Kv wæli da, abam nõõna bale na kı ni daanı lvgv banja nı, sı á loori wonjo kulv maama amv Ko We tee nı, dıntv wó kı Dı pa abam. ²⁰ Benwaanı, jægõ kalv maama nõõna bale naa batõ na lagı daanı amv yıri nwaanı tın, amv wu ba titarı nı.»

Nõõnu na manı sı o yagı o don lwarım o ma ce-o te tın

²¹ Pıyẽeri laan ma vu Zezi te, yı o bwe-o o wı: «A Yuutu, amv ko-bu na kı-nı lwarım, kuni bıgra mu a manı sı a yagı a ma ce-o? Kv manı sı kv yı kuni bırpẽ mu naa?»

²² Zezi ma lær-o o wı: «Awo, kv dat kuni bırpẽ yıranı, kv manı sı kv taa yı fusırpe kuni bırpẽ mu.

²³ Benwaanı We paarı dım nyı nınẽeni pe wõdon na lagı o jeeli o sæbu o tıntõjna tee nı o nii te tın mu. ²⁴ O na puli sı o jeeli-kv tın, ba laan ma ja o tıntõjnv wõdon na jıgı o jını zanzan nınẽeni sæbu-dala murr-fugõ te tın (10.000) ba ba o te. ²⁵ Nõõnu wum kuntv maa warı o nıwı o jını dım. Pe wum laan ma pa ni sı ba ja nõõnu wum dı o kaanı dı o bıõ ba yõgi, kv wæli dı o wænu maama, sı ba ma sæbu kum kuntv ba nıwı jını dım. ²⁶ Tıntõjnv wum na ni kuntv tın, o ma vu o kuni doonõ pe wum yıgõ nı o loor-o o wı: «Amv tu, popo ja n banı dı amv, sı amv wó nıwı n jını dım maama a pa-m.»

²⁷ Pe wum ma duri o nwanja yı o yagı jını dım o ma ce-o, yı o daa wu kı-o kulvkvlv.

²⁸ Nõõnu wum kuntv laan ma nunji o vu o jeeri tıntõjnv wõdon na jıgı o jını finfın nınẽeni sæbu-dalı dıdva te tın. O laan ma sõ nõõnu wum ba, yı o fı-o sı o nıwı o jını dım. ²⁹ Nõõnu wum ma kuni doonõ o don tıntõjnv wum yıgõ nı o loor-o o wı: «Popo ja n banı dı amv, sı amv wó nıwı n jını dım a pa-m.»

³⁰ O ma wu se, yı o ja nõõnu wum o vu o kı pına digõ nı, sı kv vu kv yı manja kam o na wó nıwı o jını dım tın.

³¹ Pe wum tıntõjna badonnõ na nẽ kuntv tın, kv ma pa ba wõrv tiini ti cõgi. Ba laan ma vu ba ta ba

brɪ pɛ wɔm kʊlɔ maama na kɪ tɪn. ³² Pɛ wɔm laan ma bɛŋi o tɪntɔŋnɔ wɔm kʊntɔ o ta dɪd-o o wɪ: «Nmɔ yɪ nɔn-balɔɔ mɔ. Amɔ yagɪ nmɔ jɪ-farɪ dɪm maama mɔ a ma cɛ-m, nmɔ na loori-nɪ tɪn ŋwaanɪ. ³³ Kɔ ya maŋɪ sɪ nmɔ dɪ duri n doŋ wɔm ŋwaŋa, nɪnɛɛnɪ a na duri nmɔ ŋwaŋa te tɪn.»

³⁴ Pɛ wɔm banɪ ma tiini dɪ zaŋɪ zanzan dɪ o tɪntɔŋnɔ wɔm. O ma kɪ-o o tɪntɔŋna bam jɪŋa nɪ, sɪ ba pa o na cam, sɪ kɔ vɔ kɔ yɪ maŋa kalɔ o na wɔ ŋwɪ o jɪnɪ dɪm maama tɪn.

³⁵ Kʊntɔ tɪn, abam wɔlɔ maama na wɔ yagɪ o ma cɛ o kɔ-bu dɪ o wɔ maama tɪn, amɔ Ko Wɛ dɪ wɔ pa abam na cam kʊntɔ doŋ mɔ.»

19

*Kaanɪ vɪm taanɪ
(Marikɪ 10:1-12, Luki
16:18)*

¹ Zezi dɛɛn na brɪ-ba wɛɛnɔ tɪm kʊntɔ maama o tɪ tɪn, o laan ma zaŋɪ Galile nɪ o vɔ o yɪ Zude tɪ-niɛ yam, Zɔrdɛn bugɛ kam nɪ didoŋ dɪm nɪ. ² Nɔn-kɔgɔ ma tɔg-o kɔ vɔ, yɪ o pa ba yawɪna na yazurɛ je sɪm kʊntɔ nɪ.

³ Farizɪan tiinɛ badaara dɛɛn ma zaŋɪ ba vɔ Zezi te. Ba maa lagɪ sɪ ba maŋ-o ba nii, yɪ ba bwe-o ba wɪ: «Nɔɔnɔ jɪgɪ cwɛŋɛ sɪ o vɪn o kaanɪ, kɔ na maŋɪ kɔ yɪ kʊlɔ maama ŋwaanɪ na?»

⁴ Zezi ma lɛri-ba o wɪ: «Kɔ pɔpɔnɪ Wɛ tɔnɔ kɔm wɔnɪ kɔ wɪ: «Pulim nɪ, Wɛ na kɪ nabiinɛ tɪn, Dɪ kɪ-ba sɪ ba taa yɪ baarɔ dɪ

kaanɪ mɔ.» Abam nan ta wɔ karɪmɪ kʊntɔ na? ⁵ Kʊntɔ ŋwaanɪ, nɔɔnɔ na di kaanɪ, o maŋɪ sɪ o pɔɔrɪ o tɪtɪ o nu dɪ o kɔ tee nɪ, sɪ o daari o pa o dɪ o kaanɪ wɔm jɛni daanɪ. Kʊntɔ wɔ pa ba laan jɪ nɔɔnɔ didɔba. ⁶ Kʊntɔ tɪn, ba daa dai nɔɔna bale, ba laan yɪ nɔɔnɔ didɔba mɔ. Wɛ na kɪ nɔɔna balɔ daanɪ tɪn, nɔɔn-nɔɔnɔ daa wɔ maŋɪ sɪ o pɔɔrɪ-ba daanɪ.»

⁷ Farizɪan tiinɛ bam daa ma bwe-o ba wɪ: «Bɛɛ nan mɔ yɪ Moyisi dɛɛn pa nɪ, nɪ nɔɔnɔ jɪgɪ cwɛŋɛ sɪ o pɔpɔnɪ tɔnɔ o pa o kaanɪ, sɪ kɔ brɪ nɪ o vɪ-o?»

⁸ Zezi ma lɛri-ba o wɪ: «Abam wɔrɔ na dana tɪn ŋwaanɪ mɔ pɛ Moyisi dɪ sɛ sɪ á vɪn á kaana. Kɔ na zigɪ pulim maŋa nɪ tɪn, kɔ ya wɔ maŋɪ sɪ nɔɔna vɪn ba kaana. ⁹ A nan lagɪ a ta abam sɪ, nɔɔnɔ na vɪn o kaanɪ, yɪ kɔ na dai nɪ o cɔgɪ dɪ baara, yɪ o daari o di kaanɪ wɔdoŋ, kʊntɔ tu kɛm dɪm yɪ balɔɔ nɪnɛɛnɪ o na pɛni dɪ o doŋ kaanɪ te tɪn mɔ.»

¹⁰ Zezi na tagɪ kʊntɔ tɪn, o karabiɛ bam ma ta dɪd-o ba wɪ: «Kɔ na sɪnɪ kɔ yɪ kʊntɔ mɔ baarɔ dɪ o kaanɪ laŋa nɪ, kɔ ya lamma dɪ nɔɔnɔ na maŋɪ o wɔ di kaanɪ.»

¹¹ O ma lɛri-ba o wɪ: «Kɔ nan dai nɔɔna maama mɔ wɔ wanɪ ba nɪ taanɪ dɪntɔ kuri, kɔ yɪ balɔ yɪranɪ Wɛ na zɛni-ba sɪ ba wanɪ ba jɔŋɪ-dɪ tɪn mɔ. ¹² Nɔɔna badaara wɔra ba na ba buŋɪ sɪ ba di kaana, bɛŋwaanɪ ba maŋɪ ba lɔ bantɔ bakanɪ mɔ. Badaara dɪ maa wɔra ba na

ba buɲɪ sɪ ba di kaana, yɪ kʊ yɪ nɔɔna mu jaanɪ-ba ba lwi. Kʊ daari badaara wɔra ba titi na vin sɪ ba di kaana, yɪ kʊ yɪ ba na lagi sɪ ba tɔɲɪ Wɛ paari dim titɔɲa yam tin ɲwaani mu.

Nɔɔnɔ wɔlɔ na wɔ wani o ni zaasum dintu kuri tin, sɪ o se.»

Zezi na wari Wɛ o pa bu-balwa te tin

(Mariki 10:13-16, Luki 18:15-17)

¹³ Nɔɔna badonnɔ dɛɛn ma ja bu-balwa ba vu Zezi te, sɪ o danɪ o jia ba yuu ni sɪ o wari Wɛ o pa-ba. O karabiɔ bam ma zanɪ ba kaani-ba sɪ ba yɪ taa ki kuntu. ¹⁴ Zezi laan ma ta di ba o wɪ: «Yagɪ-na sɪ biɔ bam taa tui a te, sɪ á yɪ zanɪ á cɪ-ba. Bɛɲwaani balɔ na nyɪ ni bu-balwa te tin mu manɪ sɪ ba zu Wɛ paari dim wɔni.»

¹⁵ O na tagɪ kuntu tin, o laan ma danɪ o jia ba yuu ni o wari Wɛ o pa-ba, yɪ o daari o viiri.

Nadunɔ wɔ wani ba na ɲwɪa Wɛ tee ni na?

(Mariki 10:17-31, Luki 18:18-30)

¹⁶ Dɛ didwi nɔn-dɔɲɔ kɔdɔɲ dɛɛn ma zanɪ o vu Zezi te. O ma bwe-o o wɪ: «Karanyɪna, kɛm-laa kɔɔ mu a manɪ sɪ a ki, sɪ a ma na ɲwɪa kalɔ na ba ti tin Wɛ tee ni?»

¹⁷ Zezi ma lɛr-o o wɪ: «Kʊ yɪ ta mu yɪ n bwe amɔ sɪ n lwarɪ wɔɲɔ kulɔ na lana tin sɪ n ki? Wɛ yɪranɪ mu lana. Nmɔ na lagi sɪ n na ɲwɪa DI

tee ni, kʊ manɪ sɪ n ta n tɔɲɪ DI cullu tum mu.»

¹⁸ Nɔɔnɔ wɔm ma bwe-o o wɪ: «DI cullu tɔɔ mu kuntu?»

Zezi ma lɛr-o o wɪ: «Yɪ zanɪ n gɔ nɔɔnɔ. Yɪ zanɪ n pɛni di n dɔɲ kaani. Yɪ zanɪ n ɲɔ. Yɪ fɔ vwan n pa n dɔɲ. ¹⁹ Ta n zuli n nu di n kɔ. Ta n soe n dɔɲ ni n titi te.»

²⁰ Nɔn-dɔɲɔ kum laan ma ta o wɪ: «A manɪ a tɔɲɪ cullu tintu maama. Kʊ nan ta gɛ bɛɛ mu sɪ a ki?»

²¹ Zezi ma ta did-o o wɪ: «Nmɔ na lagi sɪ n manɪ di Wɛ cwɛɲɔ kam fasi, kʊ manɪ sɪ n kwe kulɔ maama n na jɪɲɪ tin n yɛɲi, sɪ n laan ma ti sɛbu kum n ma n zɛni yinigɛ tiinɔ. Kuntu wɔ pa n ta n jɪɲɪ jɪɲɪgɪrɔ Wɛ-sɔɲɔ ni. Nmɔ na ki kuntu, sɪ n laan ba n ta n tɔɲɪ-nɪ.»

²² Nɔn-dɔɲɔ kum na ni kuntu tin, kʊ ma pa o wɔ cɔɲɪ zanzan, o jɪɲɪgɪrɔ tin na tiini ti daga tin ɲwaani. O ma viiri Zezi tee ni.

²³ Zezi laan ma ta di o karabiɔ bam o wɪ: «A lagi a ta cɪga mu di abam sɪ, nadum na lagi sɪ o zu Wɛ paari dim wɔni, kʊ ta tiini kʊ cana kʊ pa-o. ²⁴ A nan ta lagi a ta di abam ni, kʊ ta yɪ mwalɪ sɪ yogondi da gar-lwe bɔɔni di nunɪ kʊ dwe nadum na lagi sɪ o zu Wɛ paari dim wɔ.»

²⁵ O karabiɔ bam na ni kuntu tin, kʊ ma tiini kʊ sɔ-ba. Ba maa tɛ ba wɪ: «Kʊ nan na yɪ kuntu, wɔɔ mu wɔ wani o na ɲwɪa Wɛ tee ni?»

²⁶ Zezi ma nii-ba yɪ o wɪ: «Nabiinɔ mu bá wani ba ki,

si We wai woŋo maama Di kia.»

²⁷ Piyeeɾi laan ma ta o wi: «Nii. Dɔbam yagi dɔ woŋo maama mu, yi dɔ daari dɔ togi nmu. Bee mu dɔbam lagi dɔ na We tee ni?»

²⁸ Zezi ma ta di ba o wi: «A lagi a ta ciga mu di abam si, abam balu na togi amu tin wu ba a togi a di paari, maŋa kalu We na wu ki wænu maama si ti taa yi naduunu tin. Maŋa kam kuntu ni amu Nabiin-bu wum wu ba a jani a paari jangɔŋo kum baŋa ni, yi abam di wu jani paari jangwaanu fugə-tile baŋa ni, si a togi a di Yisrayeli dwi tiinə kuri fugə-bile dum taani.

²⁹ Nɔɔnu wulu maama na yagi o sɔŋo di o nu-bie di o nu di o ko di o bie di o kari amu yiri dum ŋwaani tin, kuntu tu wu ba o na kulɔ maama o na yagi tin kuni bi mu, yi o daari o na ŋwɔa kalu na ba ti tin We tee ni.

³⁰ Balu na maŋi ba yi yigə tiinə tin zanzan wu joori ba ji kwaga tiinə. Ku daari balu di na maŋi ba yi kwaga tiinə tin zanzan wu ba ba ji yigə tiinə We paari dum wuni.»

20

Sɔŋo tu na ŋwi o kara tintuŋna te tin mumaŋa

¹ Zezi daa ma daari o wi: «We paari dum nyi di nɔɔnu wodon na jigi o kara. O ma zaŋi o nuŋi zizɔŋa ni o vu si o lagi nɔɔna balu na vari ba joni sɔbu tin, si ba vu ba tuŋi o kara kam ni. ² O ma se si o ŋwi-ba sɔbu kulɔ ba

na maŋi si ba joni de wuni tin. Ku yi sɔbu-dali didua mu. Ba na ŋɔɔni ba maŋi daani kuntu tin, o ma tuŋi-ba si ba vu o kara kam ba taa tuŋa.

³ Wɔa na bigi finfin nɔɔɛni luu nuɔu maŋa ni te tin, o daa ma vu yaga o na nɔɔna badonnə na wura, yi ba ba jigi tituŋa. ⁴ O ma ta di ba o wi: «Abam di ba a togi a tuŋi a kara kam ni, si amu wu ŋwi abam te na maŋi tin.» ⁵ Ba ma se ba vu. Wɔa titari ni o daa ma joori o vu o lagi nɔɔna badonnə o weli da. We-gunim maŋa ni o daa ta ma vu o lagi nɔɔna badonnə di o weli da. ⁶ Dɔdaan-ni ni o daa ma vu yaga o na nɔɔna badonnə ta na zigɔ da. O ma bwe-ba o wi: «Bee mu yi abam zigɔ yo seeni de dum wuni maama, yi a ba ki kulɔkulɔ?» ⁷ Ba ma lər-o ba wi: «Nɔɔn-nɔɔnu wu kwe dɔbam si dɔ tuŋi dɔ pa-o.» O ma ta di bantɔ di, si ba vu ba togi ba tuŋi o kara kam ni.

⁸ Tɔga na lagi ka yi tin, o laan ma ta di o tituŋa yigə tu wum si o ta di tintuŋna bam, si ba zaŋi ba ba ba joni ba ŋwuru. O ma ta dido si o puli o ŋwi tintuŋna balu na tu ba kweeli tin. ⁹ Nɔɔna balu na tu ba suŋi tituŋa dɔdaan-ni ni tin ma ba si ba joni ba ŋwuru. Ba ma ŋwi-ba sɔbu-dali didua didua. ¹⁰ Ku daari balu na puli ba tuŋi titutu tin di laan ma ba si ba joni ba ŋwuru. Ba maa buŋi ni ba a joni ŋwuru ku dwe bantɔ nyim

tum. Ba dı nan jonji səbu-dalı dıdva dıdva mu. ¹¹ Ba ma jonji ba səbu, yı ba daarı ba pıuna dı kara kam tu wum ba wı: ¹² «Balı na tu kwaga tın tıjı fınfın yıranı mu, nıneenı luu dıdva te. Dıbam nan tu dı tıjı tıtıtı mu, kv ce dı yıra wıa yigə nı de dım maama wunı, yı nmı pa bantı ıwıw maı dı dıbam na jonji te tın.»

¹³ Kara kam tu wum ma ləri ba dıdva o wı: «A cilonı, nıı yo. A wı kv nmı kampınə, beıwaanı nmı se sı n tıjı n jonji səbu-dalı dıdva mu de wunı. ¹⁴ Nan ja n səbu kum n viiri, sı taanı tərə. Amı laga, yı a ıwı nıonı wıw na tu kwaga o tıjı tın, sı kv maıjı dı nmı na jonji te tın. ¹⁵ A nan ba jıgı cwəıə sı a ma a səbu kum a kv kulı a na lagı tın na? Nmı nan jıgı wı-gıw dı a na jıgı wı-yonıo tın mu na?»

¹⁶ Mı kv kuri, balı na wı kwaga nı tın wı ba ba jı yigə tiinə, yı balı na wı yigə nı tın wı joori ba jı kwaga tiinə.»

Zezi daa na ıonı o tıvunı taanı te tın
(*Marıkı 10:32-34, Luki 18:31-34*)

¹⁷ Zezi dı o karabiə deen ma zanı ba maa ke Zeruzalem. Ba na wı cwəıə nı tın, o ma pıorı o karabiə fugə-bale bam kəgı kum wunı o pa ba tıgı dıd-o ba veə. ¹⁸ O ma ta dı ba o wı: «Taá ye-na, dı na maa ve Zeruzalem tın, dáanı mu ba laan wı ja amı Nabiin-bu wum ba kv kaanı yigə tiinə

bam dı cullu karanyına tiinə bam jıja nı. Nıona bam kuntu wı dı a taanı sı kv brı nı a maıjı sı a tı mu. ¹⁹ Ba laan wı daarı ba kını dıwı-ge tiinə bam jıja nı. Bantı dı wı mwanı amı, yı ba daarı ba magı-nı dı balaara. Ba laan wı ja-nı ba pa tıvun-dagara baıa nı ba gı. Da yatı de nı, a laan wı joori a bı a yagı tıvunı.»

Zezi cwəıə kam na jıgı yaara te tın

(*Marıkı 10:35-45, Luki 22:24-27*)

²⁰ Zebede bıə bam nu deen ma vu Zezi te dı o bıə bale bam. O ma kuni doonə o yigə nı sı o loor-o. ²¹ Zezi ma bwe-o o wı: «Beı mu n laga?»

O ma lər-o o wı: «Popo, pa nı sı n na tu n dı n paarı dım, sı n pa a bıə bale bantı janı nmı tee nı, n jazım nı dı n jagwıə nı.»

²² Zezi ma ta dı ba o wı: «Abam tıtı yəri á na loori kulı tın. Abam wı wanı á tıgı á yaarı nı a na lagı a ba a na yaara yalı tın na?»

Ba ma lər-o ba wı: «Een, dı wı wanı.»

²³ Zezi laan ma ta dı ba o wı: «Abam wı sıunı á tıgı á yaarı amı yaara yam donı. Kv daarı wıw na wı janı a jazım nı naa a jagwıə nı amı paarı dım wunı tın, a ba jıgı cwəıə sı a kuri nıona sı ba janı da. A Ko We mu maıjı o tıjı je sım kuntu, sı o pa balı na wı ba ba janı da tın.»

²⁴ O karabiə fugə kam na lıwı ba donnə bale bam na loori kulı Zezi tee nı tın,

ba bana ma tiini ya zaŋɪ dɪ ba. ²⁵ Zezi laan ma bəŋɪ ba maama, yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Abam maŋɪ á ye lɔɔ baŋa pwa na yəni ba jɪɔ ba nɔɔna ba bɛɛsi te tɪn, yɪ ba dɪdɛera mu di dam ba baŋa nɪ. ²⁶ Kɔ nan na yɪ abam, kɔ wɔ maŋɪ sɪ kɔ taa yɪ kɔntɔ doŋ abam tɪtari nɪ. Bɛŋwaani, abam wɔɔ na lagɪ sɪ o ji nɔn-kamunu á wɔnɪ tɪn, kɔntɔ tu maŋɪ sɪ o ji abam maama tɪntɔŋɔ mu. ²⁷ Wɔɔ na lagɪ sɪ o ji abam yigə tu tɪn, kɔntɔ tu maŋɪ sɪ o ji á gambiaa mu. ²⁸ Kɔ yɪ kɔntɔ doŋ mu, amɔ Nabiin-bu wɔm wɔ tu sɪ nɔɔna tɔŋɪ ba pa-nɪ. Amɔ nan tu sɪ a tɔŋɪ a pa nabiinə mu, sɪ a daari a kwe a ŋwɪa a ma ləni nɔɔna zanzan ŋwɪa Wɛ tee nɪ.»

Zezi na puri lilwə bale yia te tɪn

(*Marikɪ 10:46-52, Luki 18:35-43*)

²⁹ Zezi dɪ o karabiə bam dɛɛn ma nuŋɪ Zeriko nɪ ba maa kɛa. Ba na maa kɛ tɪn, nɔn-kɔɔɔ maa tɔɔɔ-ba. ³⁰ Lilwə bale dɛɛn ma je cwəŋə kam ni nɪ. Ba na lwarɪ nɪ Zezi mu tɔɔɔ dáani o maa kɛ tɪn, ba laan ma kaasi baŋa baŋa dɪ kwər-dɪa ba wɪ: «Dí Yuutu! Pɛ Davidi dwi tu! Duri dɪbam yibwəŋə!»

³¹ Nɔn-kɔɔɔ kɔm ma kaani-ba sɪ ba pu ba niə. Ba laan ma tiini ba kaasi ba wɪ: «Dɪbam Yuutu! Pɛ Davidi dwi tu! Duri dɪbam yibwəŋə!»

³² Zezi na ni kɔntɔ tɪn, o ma zɪɔ yɪ o bəŋɪ-ba o bwe

o wɪ: «Abam lagɪ sɪ a kɪ bɛɛ mu a pa abam?»

³³ Ba ma ləri ba wɪ: «Dí Yuutu, dɪbam lagɪ sɪ n pa dí yia mu joori ya taa nai.»

³⁴ Zezi ma duri ba ŋwanja. O ma twɪ o jɪŋa o dwe ba yia yam, yɪ ya joori ya nai bɪdwɪ baŋa nɪ. Ba laan ma zaŋɪ ba tɔɔɔ o kwaga.

21

Zezi na zɔ Zeruzalem yɪ nɔɔna zul-o te tɪn

(*Marikɪ 11:1-11,15-19, Luki 19:28-40,45-48, Zan 12:12-19, 2:13-17*)

¹ Zezi dɪ o karabiə bam dɛɛn ma vu ba twe Zeruzalem. Ba ma vu ba yɪ tɪw kɔdoŋ, kɔ yɪrɪ mu Betifaazi. Kɔ wɔ Olivi piu kɔm saŋa nɪ mu. ² Zezi laan ma li o karabiə bale yɪ o wɪ: «Ve-na á vu á zɔ tɪw kɔɔɔ na wɔ abam yigə nɪ tɪn. Á na yɪ da, á wú na bɪnaga na lægi da, yɪ bɪna-pɔla dɪ tɔɔɔ ka wɔra. Á na nɛa, sɪ á bwəli-sɪ á ja ba á pa-nɪ. ³ Nɔɔnɔ na bwe abam sɪ wonɔ, sɪ á ta dɪd-o nɪ, kɔ yɪ dí Yuutu wɔm mu lagɪ-sɪ. Kɔ tu wú sɛ o yagɪ o pa abam, yɪ á ja á ba.»

⁴ Kɔ kɪ kɔntɔ, sɪ kɔ pa Wɛ nijonnu wɔdoŋ dɛɛn na tagɪ kɔɔɔ faŋa faŋa tɪn mu sɪnɪ kɔ kɪ. O dɛɛn tagɪ o wɪ:

⁵ «Ve-na á ta dɪ Siyon tiinə bam nɪ:

«Nii-na á pɛ wɔm,
o maa bɪnɪ á te.
Wɔntɔ tu o titɪ mu,
yɪ o di bɪnaga o maa bɪna.
Ka yɪ bɪna-pɔla mu o diinə,
yɪ ka nu mi zɪla zɪŋɪm.» »

⁶ Zezi karabiə bale bam ma sũnu ba togi yigə, ba vu ba ki kulv o na tagi si ba ki tin. ⁷ Ba ma ja bina-kwũn kũm di bina-pola kam ba ba, yi ba li ba gwaaru ba danj si banja ni. Zezi laan ma di bina-pola kam, yi ba ve ba maa kea. ⁸ Ba na maa ke tin, ko-foro maa togi-ba, yi ba zanzan li ba gwaaru ba lwarĩ cwəŋə kam yuu ni, si Zezi togi ti banja o ke. Badaara di ma goni vɔɔru ba di cwəŋə kam yuu ni, si o togi ti banja o ke. ⁹ Non-kɔgo kulv na wv o yigə ni di o kwaga ni ba ve tin maa kaasa, yi ba te ba wĩ:

«Ozaana! Zulə taa wv Pe Davidi dwi tu wvm tee ni!

Zuli-na wvɔv na tu dí Yuutu We yiri nwaani tin.

Ozaana! Zulə taa wv Banja-We tee ni!»

¹⁰ Ba deen ma vu ba maa yi Zeruzalem tiv kũm ni. Tiv kũm tiinə bam maama ma zanj ba yi zulimaa ba sirigi je sim maama. Ba maa bwe ba wĩ: «Nɔɔnv wɔɔ mv tuntu?»

¹¹ Non-kɔgo kulv na togi Zezi tin maa te ba wĩ: «Wvntv yi We nijonnu Zezi mv, o na nunji Galile tiv Nazareti tin.»

¹² Zezi deen ma vu o zv We-di-kamunu kũm wv. O ma na nɔɔna na wv ka kunkolo kũm ni ba pipiə. O ma zəli-ba o pa ba nunji. O ma vu o ja səbu-lənnə bam taabullv tum o pipiri o pu tiga ni, o pa ba səbiə bam jagi. O ma daari o yigi yitunnu tiv nɔɔna badonnə

na je da ba yəgi kunkwənpulə tin o di tiga ni. ¹³ O na wvra o zəli-ba kuntu tin, o ma ta di ba o wĩ: «Kv pɔpɔni We tɔnɔ kũm wvni, ni We mv wĩ: <Amv digə kantv manj si ka taa yi jəgə kalv nɔɔna na wv ta tui ba warĩ amv da tin mv.> Abam nan pe kv ji nwiina joro je.»

¹⁴ Lilwə di kwaaru deen ma ba Zezi te We-di-kamunu kũm wvni, yi o pa ba na yazurə. ¹⁵ Zwifə kaanum yigə tiinə bam di ba cullu karanyina tiinə bam ma na wo-kinkagila yalv o na ki tin, yi ba daari ba na biə na zigi We-digə kam kunkolo kũm ni ba kaasi ba wĩ: «Ozaana! Zulə taa wv Pe Davidi dwi tu wvm tee ni!»

Ba na ne kuntu tin, ba bana ma zanj zanzan. ¹⁶ Ba ma ta di Zezi ba wĩ: «Nmuv ba ni biə bam na te nmuv taani te? N bá ci-ba si ba yi taa te kuntu na?»

Zezi ma ləri-ba o wĩ: «A ye ba na te kulv tin. Kv nan pɔpɔni We tɔnɔ kũm wvni kv wĩ: <Nmuv We mv pe biə di bu-sisun zuli nmuv di ba niə.> Abam manj á wv karĩm kuntu na?»

¹⁷ O laan ma zanj ba tee ni o viiri. O ma nunji tiv kũm ni o vu Betani, yi o pəni dáani.

Zezi na sooli kapurv yi kv ti te tin

(Mariki 11:12-14,20-24)

¹⁸ Tiga na pɔvri tituti tin, o ma zanj si o joori o vu Zeruzalem. O na wv cwəŋə ni tin, o kana maa wɔe. ¹⁹ O ma na kapurv na zigi cwəŋə kam daa ni. O ma vu si o nii, yi o piini di vɔɔru yirani

mu wura, yi moola tərə si o di. O ma ta di kapuru kum o wɔ: «N daa n bá joori n lə biə maɲa di maɲa.» O na tagi kuntu tin, kapuru kum ma da ku kwaarɔ bidwi banya ni.

²⁰ Zezi karabiə bam na ne kuntu tin, ku ma su-ba. Ba ma bwe ba wɔ: «Ku ki ta mu yi kapuru kum da ku kwaarɔ lila kuntu?»

²¹ Zezi ma ləri-ba o wɔ: «A lagɔ a ta ciga mu di abam si, á na ki á wu-didwa di amu yi á ba jigi bubwea, abam di wó wani á ki kulɔ na ki kapuru kum tin don. Ku nan dai kuntu yirani má. A wó wani á ta di pu-kamunu kuntu ni, ku gɔ ku na wu me tin ku vu ku tu nɔɔ kum wɔni, yi We nan wó pa ku ki. ²² Kulɔ na wəli da tin, abam na loori woɲo kulɔ maama We tee ni, yi á na ki wu-didwa ni á wó na, We wó pa á sɔni á na-ku.»

Nɔɔna na bwe Zezi dam dim na nuɲi me tin

(Mariki 11:27-33, Luki 20:1-8)

²³ Zezi deen ma joori o vu o zu We-di-kamunu kum wu. O maa wura o bri nɔɔna bam. Zwifə nakwa bam di ba kaanum yigə tiinə bam ma vu o te ba bwe-o ba wɔ: «Wɔɔ dam mu n ma n ki wəənu tɔlɔ maama n na ki tin? Wɔɔ mu pe nmu ni si n ta n ki kuntu?»

²⁴ O ma ləri-ba o wɔ: «A di jigi bwiə a lagɔ a bwe abam. Á na ləri á pa-ni, si a laan bri abam wɔlɔ na pe amu ni si a tɔɲi tin. ²⁵ A lagɔ a bwe abam a nii, Zan na miisi nɔɔna na wɔni tin, ku yi We

mu pe-o cwəɲə naa nabiinə mu?»

O na bwe-ba kuntu tin, ba maa wura ba bwe daani si ba nii, ba na wó lər-o te tin. Ba maa wɔ: «Dɔbam na ləri dí wɔ, ku yi We mu, o laan wó bwe dɔbam o nii, bwe mu yi dí nan wu se Zan taani dɔm? ²⁶ Ku daari, dí na wɔ ku yi nabiinə mu pe-o cwəɲə, nɔn-koɲo kum wó ja di dɔbam, di ba maama na pai Zan yi We nijonnu tin ɲwaanɔ.» ²⁷ Ba na bani daani ba ga kulɔ ba na wó ta tin, ba ma ləri Zezi ba wɔ: «Dí yəri wɔlɔ na pe Zan cwəɲə tin.»

Zezi di ma ta di ba o wɔ: «Ku na yi kuntu, amu di nan bá ta wɔlɔ na pe amu ni si a taa tɔɲi tin.»

Nɔɔnu di o biə bale mimanɲa

²⁸ Zezi laan ma ta o wɔ: «A lagɔ a maɲi mimanɲi didon a bri abam, si á buɲi á nii. Nɔɔnu mu wura di o biə bale. O ma ta di bu-kwian kam o wɔ: <Ve n tɔɲi a kara ni zim de dim ni.> ²⁹ Bu wum ma lər-o o wɔ: <A há vu.> Ku na ki fiun tin, o ma joori o ləni o wɔbɔɲa yi o vu o tɔɲi.

³⁰ Nɔɔnu wum daa ma ta di o bu wɔdon wum si o di vu o kara kam o tɔɲi. Wɔntu ma ləri o wɔ: <A ko, aá vu.> Yi o laan daari o wu ve.

³¹ Kuntu tin, biə bam kuntu bale wɔni, wɔɔ mu sɔni o ki ba ko wum na lagɔ kulɔ tin?»

Ba ma lər-o ba wɔ: «Ku yi bu nakwi wum mu.» Ba na ləri kuntu tin, Zezi laan ma ta di ba o wɔ: «A lagɔ a

ta ciga mu di abam si, non-cicogiru, ku na yi lampo-jonja di ka-bwæru, wu zu We paari dum wuni ba daari abam. ³² Benwaanu, Zan na tu abam te tin, o deen bri abam cwajja kalu a na wu da si a na ciga We tee ni tin, yi a wu se o taani dum. Non-cicogiru tum nan se-o yi ti lani ti wuru ti yagi kam-balwaaru tum. Abam nan ne bantu na ki te tin, yi a daa ta wu se si a lani a wubnja si a se o taani dum.»

Noonu di o gaari mumaŋa (Mariki 12:1-12, Luki 20:9-19)

³³ Zezi daa ma ta di ba o wi: «Cegi-na, si a daa maŋi mumaŋi didon a bri abam. Soŋo tu wudon mu wura. O ma zaŋi o ci gaari, yi o daari o jeri tweeru tlu yiri na yi vinye tin di wuni. O ma daari o ku goŋo ti-dia je ni, si o na gwari tweeru tum biɛ bam, si o ki daani o no o ka ti na bam. O ma daari o cwi dapala si noonu taa je da o yiri gaari dum. O na fogi o ci-di kuntu tin, o laan ma kwe noonu o yagi da si ba taa taja, yi o daari o beeri o vu tiv kudonj.

³⁴ Ku na yi tweeru tum biɛ bam gwirim maŋa tin, o ma tuni o tintuna, si ba vu noonu balu na nii o gaari dum baŋa ni tin te, si ba joni tweeru tum biɛ bam ba ja ba pa-o. ³⁵ O tintuna bam na tu tin, noonu bam ma jaba, ba magi didua lanyirani, ba gu wudonj, yi ba daari ba duli didua di kandwa ba gu.

³⁶ Gaari dum tu wum ta ma joori o tuni o tintuna badonna noonu bam tee ni. Bantu kogo dwe dayige noonu bam. Noonu bam daa ta ma ki bantu di kuntu donj. ³⁷ Ku kweelim ni tin, o laan ma tuni o titi bu noonu bam tee ni, yi o tuni ni, ba a nigu wuntu. ³⁸ O bu wum na maa ve yi noonu bam na-o tin, ba maa noonu daani ba wi: «Mu gaari dum tu bu, wuntu mu lagi o ba o taa te o ko wum wænu tum. Nan pa-na di gu-o, si di daari di taa te o wænu tum.» ³⁹ Ba laan ma ja-o ba vani ba ja nuni gaari dum wuni, ba mag-o ba gu.

⁴⁰ Kuntu tin, gaari dum tu wum laan na tuɛ, o o ki noonu bam kuntu tita mu?»

⁴¹ Zezi na bwe-ba kuntu tin, ba laan ma leri ba wi: «O maŋi si o gu non-balwaaru tum kuntu mu, si o daari o kwe gaari dum o pa noonu badonna si ba taa nii-di, si tweeru tum biɛ bam gwirim maŋa na yiɛ, si ba taa pa-o o tweeru tum biɛ bam.»

⁴² Zezi daa ma ta di ba o wi: «Ku pupuni We tonu kum wuni ku wi:

«Kandwe dilu lwara na vin tin laan mu joori di ba di ji kandwe dilu na pa soŋo kum dana tin.

Kuntu yi Baŋa-We mu kia, yi ku yi wo-kamunu ku pa dɪbam.»

Abam maŋi a wu karimu kuntu na? ⁴³ Ku bri ni We laan wu joni Di paari dum abam tee ni, yi Di daari Di pa balu na se Di ni tin na cwajja ba zu Di paari dum

wɔ. [⁴⁴ Kɔ na yɛ kandwe dɪlɔ Wɛ na kuri tɪn, nɔɔnɔ wɔlɔ maama na tɔ dɪntɔ baɲa nɪ tɪn, kɔntɔ tu wɔ tiini o cɔcɔɔɔtɔ o tɪtɪ mɔ. Kɔ daari, wɔlɔ maama kandwe dɪm na tɔ o baɲa nɪ tɪn, dɪ wɔ mɪurɪ kɔntɔ tu mɔ.]»

⁴⁵ Zezi dɛɛn na maɲɪ mɪmaɲa yam kɔntɔ maama tɪn, kaanɪm yigə tiinə bam dɪ Farizian tiinə bam ma lwarɪ nɪ kɔ yɛ bantɔ taanɪ mɔ o tɛa. ⁴⁶ Ba maa kwaanɪ ba lagɪ cwəɲə sɪ ba ja-o, yɛ ba kwari fɔbɔnɪ dɪ nɔn-kɔgɔ kɔm, bantɔ na pɛ o yɛ Wɛ nijɔɲnu tɪn ɲwaanɪ.

22

Pɛ bu kadiri candiə mɪmaɲa
(Luki 14:15-24)

¹ Zezi dɛɛn ma maɲɪ mɪmaɲɪ dɪdɔɲ o bɪrɪ nɔɔna bam o wɪ: ² «Wɛ paari dɪm nyɪ dɪ pɛ wɔdɔɲ na lagɪ sɪ o kɪ kadiri candiə o pa o bu te tɪn. ³ Pɛ wɔm ya tagɪ dɪ nɔɔna badonnə mɔ sɪ ba ba ba tɔgɪ ba dɪ kadiri candiə kam. Dɛ dɪm na tu dɪ yɪ tɪn, o ma tɔɲɪ o tɪntɔɲna sɪ ba vu ba bəɲɪ nɔɔna bam kɔntɔ sɪ ba ba. Ba ma wɔ sɛ sɪ ba ba. ⁴ O laan ma joorɪ o tɔɲɪ o tɪntɔɲna badonnə, sɪ ba vu nɔɔna bam te ba ta dɪ ba nɪ: «Ba-na, sɪ amɔ tɪ wɔɲo maama yɛ a pa ba gɔ na-paala dɪ vari-nunuguru. Nan ba-na sɪ dɪ dɪ candiə kam.»

⁵ Nɔɔna balɔ ba na bəɲɪ kɔntɔ tɪn ma zanɪ ba vu ba wɔbɔɲa je, ba na ba nɪgɪ o beeri dɪm tɪn ɲwaanɪ.

Ba dɪdɔba ve o kara mɔ. Dɪdɔba ma vu sɪ o kɪ o pipɪu. ⁶ Nɔɔna balɔ na daari tɪn ma ja pɛ wɔm tɪntɔɲna bam, ba bɛɛsɪ-ba ba gɔ.

⁷ Pɛ wɔm banɪ ma tiini dɪ zanɪ. O ma tɔɲɪ o pamajna sɪ ba vu ba gɔ nɔn-gɔra bam kɔntɔ, sɪ ba daari ba zwɛ ba tɪɔ kɔm maama. ⁸ O laan ma ta dɪ o tɪntɔɲna bam o wɪ: «Kadiri dɪm wɔɲo maama tɪ kɔ yigə sɪ dɪ dɪ. A nan na bəɲɪ balɔ sɪ dɪ dɪ candiə kam tɪn ya wɔ maɲɪ dɪ ka. ⁹ Nan nunɪ-na á vu tɪɔ kɔm je sɪm maama nɪ, á nɪi cwe sɪm nɪə nɪ. Á na nɛ nɔɔnɔ wɔlɔ maama tɪn, sɪ á bəɲ-o sɪ o ba o tɔgɪ o dɪ.» ¹⁰ O tɪntɔɲna bam ma nunɪ ba beeri tɪɔ kɔm maama, ba la nɔɔna balɔ maama ba na nɛ tɪn, kɔ na yɛ nɔn-ɲɔna dɪ nɔn-balwaarɔ dɪ. Pɛ wɔm sɔɲɔ kɔm ma tiini kɔ su dɪ nɔɔna.

¹¹ Pɛ wɔm laan ma nunɪ sɪ o zaanɪ nɔɔna bam. O ma na nɔɔnɔ dɪdɔba na wɔra o na wɔ zɔ gwar-ɲɔɲɔ kɔlɔ na maɲɪ dɪ kadiri dɪm tɪn. ¹² Pɛ wɔm ma bwe-o o wɪ: «A cilɔɲ, nɔm kɪ ta mɔ n tɔgɪ n zɔ yo seeni, yɛ nɔm wɔ zɔ gɔɔ kɔlɔ na lana tɪn?» Nɔɔnɔ wɔm ma ga ka lərə je. ¹³ Pɛ wɔm laan ma ta dɪ o tɪntɔɲna bam o wɪ: «Ja-na nɔɔnɔ wɔntɔ á vɔ o jɪa dɪ o nɛ, sɪ á ja-o á nunɪ á dɪ lim wɔnɪ, yaara na wɔ mɛ yɛ nɔɔna keerə yɛ ba dɔnɪ ba nwa tɪn.»

¹⁴ Kɔntɔ bɪrɪ nɪ, Wɛ bəɲɪ nɔɔna zanzan mɔ, yɛ Dɪ daari Dɪ kuri ba finftɪn yɪranɪ.»

Lampoo njwim taani

(Mariki 12:13-17, Luki 20:20-26)

¹⁵ Fariztan tiinə bam laan ma zanjı ba vu sı ba banı ba nii, ba na wó kı te ba pa Zezi njoonı o tusi sı ba ja-o tın. ¹⁶ Ba ma lı ba karabiə badonnə, sı ba tɔɔɔ dı Pɛ Erɔdı kwaga nɔɔna badonnə ba vu Zezi te. Ba ma vu ba ta did-o ba wı: «Karanyına, dıbam ye nı nmı yı cıga tu mu, yı n yəni n brı nɔɔna Wɛ cwəŋə kam cıga. Nmı yigə tərə dı nɔɔna na bɔŋı kulu ba pa nmı tın, nmı nan ba kuri nɔɔna daanı. ¹⁷ Dı nan lagı sı dı bwe nmı dı nii, nmı wɔbɔŋa yı tita mu? Dıbam Zwifə bam cullu pɛ ni sı dı njwı lampoo dı pa lɔɔ kum pa-farɔ wum na? Mu na kɔ wɔ manı?»

¹⁸ Zezi na lwarı ba na jıɔ wɔbɔŋ-balwaarɔ tılv tın, o ma ləri-ba o wı: «Abam yı pipiri-nyına mu. Bɛɛ nan mu yı á lagı sı á manı-nı á nii? ¹⁹ Nan brı-na-nı səbu-dalı dılv dı na yəni dı ma njwı lampoo tın.»

Ba ma lı səbu-dalı dım ba brı-o. ²⁰ O ma bwe-ba o wı: «Wɔɔ nyinyɔɔ dı o yırı mu pɔpɔnı dı banı nı?»

²¹ Ba ma lər-o ba wı: «Kɔ yı pa-farɔ wum mu.»

O laan ma ta dı ba o wı: «Kɔ lamma. Nan taá njwı-na kulu na yı pa-farɔ wum nyım tın á pa-o, sı á daarı á taá paı Wɛ kulu dı na yı Dı nyım tın.»

²² O na ləri-ba kuntu tın, kɔ ma sɔ-ba zanzan. Ba laan ma yag-o yı ba viiri.

Twa biim taani

(Mariki 12:18-27, Luki 20:27-40)

²³ De dım kuntu nı, Sadusıan tiinə badonnə dɛɛn ma zanjı ba vu Zezi te. Bantɔ mu brı nı, nɔɔnɔ na tıga o daa bá joori o bi tın. ²⁴ Ba ma vu ba ta dı Zezi ba wı: «Karanyına, Moyisi dɛɛn brı nı, nɔɔnɔ na tıga, yı o dı o kaanı na ba jıɔ biə daanı, o nu-bu mu manı sı o di kadəm wum sı ba lɔ biə o curɔ kulu na tıɔ tın njwaanı. ²⁵ Kuntu, nu-pugə-biə barpe mu ya wɔ dıbam tıtarı nı. Ba dıdva ma di kaanı yı o tı o daar-o, yı o wɔ lɔɔ bu did-o. Wɔlv na sanı tın dı daa ma ləri o di kaanı wum. ²⁶ O dı ma tı o daar-o. Batɔ tu wum dı daa ma di-o. Kɔ kı kuntu doŋ mu dı ba maama barpe, yı ba wɔ lɔɔ bu dı kaanı wum. ²⁷ Ba maama na tıɔ tın, kaanı wum dı laan ma tı. ²⁸ Dı nan lagı dı bwe dı nii, ba maama na di kaanı wum tın, ba laan na tu ba bi ba yagı tɔnı, bantɔ wɔɔ mu wó ta te kaanı wum?»

²⁹ Zezi ma ləri-ba o wı: «Abam tiini á tusi mu. Abam nan wɔ ni Wɛ tɔnɔ kum zaasım dım kuri dı, yı á yəri Wɛ dam dım na yı te tın. ³⁰ Bɛnjwaanı, nɔɔna na tu ba bi ba yagı tɔnı, baá ta nyı dı Wɛ malesı sım na yı te tın mu, baara daa bá di kaana, kaana dı nan daa bá zu banna dı. ³¹ Kɔ nan na yı twa biim dım dı, abam manı á wɔ karımı kulu Wɛ na tagı Dı brı abam yı kɔ pɔpɔnı Dı tɔnɔ kum wɔnı tın na? ³² Dı tagı Dı wı: «Amı yı

Abraham Wε, dɪ Yizakɪ Wε, dɪ Zakɔbɪ Wε mɔ.› Kɔ bɪ nɪ bantɔ daa ta jɪgɪ ŋwɪa mɔ Dɪ tee nɪ, bɛŋwaaɪ Baŋa-Wε yɪ naŋɔna Wε mɔ sɪ Dɪ dai twa Wε.»

³³ Nɔn-kɔgɔ kɔm na ni Zezi zaasɔm dɪm na yɪ te tɪn, kɔ ma tiini kɔ sɔ-ba.

Wε niə yam wɔnɪ dɔɔ mɔ yɪ kamunu dɪ dwe?

(Marikɪ 12:28-34, Luki 10:25-28)

³⁴ Farizian tiinə bam dɛɛn ma lwarɪ Zezi na ləri Sadusian tiinə bam te tɪn, kɔ pa ba daa warɪ taanɪ ba ta. Ba laan ma kikili daanɪ sɪ ba lagɪ cwəŋə ba ma ja-o. ³⁵ Ba wɔ dɪdɔba na yɪ Wε cullu tɪm karanyɪna tɪn ma zaŋɪ sɪ o maŋ-o o nii o swan na yɪ te tɪn, o ma bwe-o o wɪ: ³⁶ «Karanyɪna, Wε niə yam maama wɔnɪ dɔɔ mɔ yɪ kamunu dɪ dwe?»

³⁷ Zezi ma lər-o o wɪ: «Ta n soe n Yuutu Baŋa-Wε dɪ n bɪcarɪ maama, dɪ n wɔ maama, dɪ n wɔbɔŋa maama. ³⁸ Dɪntɔ nan mɔ yɪ Wε dayigə ni yɪ dɪ yɪ kamunu. ³⁹ Dɪlɔ na saŋɪ tɪn dɪ nyɪ dɪ dɪntɔ mɔ, dɪ tagɪ dɪ wɪ, ta n soe n doŋ nɪ n titɪ te. ⁴⁰ Moyisi zaasɔm dɪm dɪ faŋa faŋa Wε niŋɔŋnə bam zaasɔm dɪm maama yɔɔrɪ dɪ puli niə yantɔ yale baŋa nɪ mɔ.»

Krisi wɔm Wε na tɔŋɪ tɪn yɪ Davidi Yuutu mɔ

(Marikɪ 12:35-37, Luki 20:41-44)

⁴¹ Farizian tiinə badonnə dɛɛn ma ba ba kikili daanɪ. Zezi ma zaŋɪ o bwe-ba o wɪ:

⁴² «Kɔ na yɪ Krisi wɔm Wε na lagɪ Dɪ tɔŋɪ tɪn, abam bɔŋɪ nɪ oó ta yɪ wɔɔ dwi tu mɔ?»

Ba ma lər-o ba wɪ: «Oó ta yɪ Pɛ Davidi dwi tu mɔ.»

⁴³ Zezi laan ma ta dɪ ba o wɪ: «Kɔ nan wó kɪ ta mɔ kɔ taa yɪ kɔntɔ? Wε Joro kɔm dɛɛn pɛ Davidi ŋɔɔnɪ o wɔŋo, yɪ o bəŋ-o nɪ o Yuutu. Faŋa faŋa tɪn Davidi tagɪ o wɪ:

⁴⁴ «Yuutu Baŋa-Wε tagɪ dɪ a Yuutu Dɪ wɪ:

Ba n jəni a jazɪm nɪ, sɪ aá kɪ nmɔ dɔna maama n nɛ kuri nɪ.»

⁴⁵ Davidi nan na sɪtɪn o bəŋɪ Krisi wɔm o wɪ o Yuutu tɪn, o nan daa wó kɪ ta mɔ o taa yɪ Davidi naa daga?»

⁴⁶ Zezi na tagɪ kɔntɔ tɪn, nɔɔn-nɔɔnɔ daa maa warɪ sɪ o ləri kɔlɔkɔlɔ. Kɔ na zɪgɪ dɛ dɪm kɔntɔ nɪ tɪn, nɔɔna bam maama maa kwarɪ sɪ ba daa bwe-o taanɪ.

23

Pipiri-nyɪna na wó ba na lɛɛrɔ te tɪn

(Marikɪ 12:38-40, Luki 20:45-47, 11:37-54)

¹ Zezi laan ma ŋɔɔnɪ dɪ o karabiə bam dɪ nɔn-kɔgɔ kɔm maama. ² O ma ta dɪ ba o wɪ: «Kɔ na yɪ Farizian tiinə bam dɪ Wε cullu karanyɪna tiinə bam, bantɔ mɔ tu ba ləni Moyisi yuu nɪ, sɪ ba pa nɔɔna lwarɪ o zaasɔm dɪm na yɪ te tɪn.

³ Kɔntɔ ŋwaaɪ á maŋɪ sɪ á taá tɔgɪ kɔlɔ maama ba na bɪ abam tɪn. Á nan yɪ zaŋɪ á lwəni ba na kɪ kɔlɔ maama tɪn, bɛŋwaaɪ ba titɪ ba tɔgɪ kɔlɔ ba na bɪ nɔɔna tɪn.

⁴ Ba na kɪ te tɪn, ba yəni ba yaari nɔɔna mu dɪ cul-dɛɛru sɪ ba taa tɔɔɔ-tɪ. Kɔ maa nyɪ dɪ ba na fɪ-ba sɪ ba zɪɪɪ zɪla yalɔ duuni na dwe ba zɪɪɪm tɪn, yɪ ba tɪtɪ yigə tərə sɪ ba twəri zɪla yam finfɪn dɪ ba zɪɪɪ. ⁵ Kɔlɔ na wəli da tɪn, ba yəni ba brɪ ba kəm-laaru tɪm jaja mu sɪ nɔɔna maama taa nai. Ba yəni ba brɪ ba tɪtɪ nɔɔna yigə nɪ, nɪ ba jɪɔ Wɛ tɔnɔ kɔm sono, dɪ ba na tiini ba vɔ-tɪ ba yɪra nɪ jaja tɪn. Ba ma kɪ zala zanzan ba gwaaru yɪra nɪ, sɪ kɔ pa nɔɔna taa zuli-ba. ⁶ Ba na yəni ba vu nɔɔnɔ sɔɪɔ sɪ ba di candiə, kɔ yɪ je-ɲɔɲa je nɪ mu ba lagɪ sɪ ba taa je da. Ba na zɔ ba Wɛ-di sɪm, ba daa ta lagɪ je-kamunnu mu sɪ ba taa je yigə nɪ. ⁷ Ba na ve yaga, ba lagɪ sɪ nɔɔna maama taa tui ba zuli-ba mu, yɪ ba ta lagɪ sɪ nɔɔna taa bə-ba nɪ <Karanyɪna>.

⁸ Kɔ nan na yɪ abam, á yɪ taá lagɪ sɪ ba taa bə abam nɪ <Karanyɪna>, bɛɲwaani á maama yɪ nu-biə mu daani, yɪ á jɪɔ Karanyɪna dɪdɔba mu. ⁹ Á yɪ zanɪ á ma nɔɔn-nɔɔnɔ á ma bəɲɪ nɪ á <Ko> lɔɔɔ baɲa yo, Wɛ cwəɲə kam tɔɔɔm ɲwaani. Bɛɲwaani abam maama jɪɔ Ko dɪdɔba mu, wɔntɔ mu yɪ Baɲa-Wɛ. ¹⁰ Kɔlɔ na wəli da tɪn, á nan yɪ taá lagɪ sɪ nɔɔna taa bə abam nɪ <Yigə tiinə>, bɛɲwaani á Yigə Tu yɪ dɪdɔba mu. Wɔntɔ mu yɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔɲɪ tɪn.

¹¹ Abam nɔn-kamunu mu yɪ wɔlɔ na yɪ tintɔɲnɔ á

wɔnɪ tɪn. ¹² Bɛɲwaani, wɔlɔ na zəɲɪ o tɪtɪ tɪn, Wɛ wó tu kɔntɔ tu. Wɔlɔ nan na tu o tɪtɪ tɪn, Wɛ wó zəɲɪ kɔntɔ tu.

¹³ Wɛ cullu karanyɪna tiinə-ba dɪ Farizɪan tiinə-ba, lɛɛru wɔ á yuu nɪ. Abam yɪ pipiri-nyɪna mu. Á yəni á cɪ cwəɲə á pa nɔɔna warɪ sɪ ba zɔ Wɛ paari dɪm wɔnɪ. Abam tɪtɪ ba lagɪ sɪ á zɔ, yɪ á daari á cɪ balɔ maama na lagɪ sɪ ba zɔ tɪn cwəɲə.

[¹⁴ Wɛ cullu karanyɪna tiinə-ba dɪ Farizɪan tiinə-ba, lɛɛru wɔ á yuu nɪ. Abam yɪ pipiri-nyɪna mu. Á yəni á ganɪ kadənə á jɔɲɪ ba wəənu. Á kwəri á kɪ Wɛ-lor-dɪdɔwaaru sɪ kɔ taa nyɪ nɪ á yɪ nɔn-ɲɔna mu te. Kɔntɔ ɲwaani Wɛ wó tiini Dɪ pa abam na cam kɔ ja gaalɪ.]

¹⁵ Wɛ cullu karanyɪna tiinə-ba dɪ Farizɪan tiinə-ba, lɛɛru wɔ á yuu nɪ. Abam yɪ pipiri-nyɪna mu. Á yəni á beeri lɔɔɔ baɲa je maama mu sɪ á nii, á wó wantɪ á pa dwi-gɛ tu dɪdɔba ba o tɔɔɔ cullu tɪlɔ Wɛ na pɛ dɪbam Zwifə bam tɪn na. Bantu dɪdɔba nan na tu o sɛ Wɛ, á laan wó brɪ-o á tɪtɪ cullu mu, sɪ á pa o tiini o jɪ min-tɪlɔ nɔɔnɔ kɔ dwəni abam tɪtɪ na yɪ te tɪn.

¹⁶ Lɛɛru wɔ á yuu nɪ. Abam nyɪ dɪ lilwə na vanɪ ba donnə lilwə te tɪn mu. Abam yəni á brɪ nɔɔna á wɪ, nɔɔnɔ na dugi durə dɪ Wɛ-di-kamunu kɔm, kɔntɔ dai kɔlɔkɔlɔ. Á ma daari á brɪ á wɪ, nɔɔnɔ nan na dugi dɪ sɛbu-sɪɲa kalɔ na wɔ Wɛ-digə kam wɔnɪ tɪn, kɔ yɪ

fifɔn mu si kuntu tu ki kulɔ o na dugi di ku tin. ¹⁷ Abam yi jwæru yi á kwæri á nyi di lilwæ mu. Ku yi digæ kam na yi We nyim tin nwaani mu pe sæbu-sija kam di yi We nyim. Kuntu tin, tintu wɔni kɔɔ mu jigi kuri ku dwe kɔdon? ¹⁸ Abam daa ta bri ni, nɔɔnɔ na dugi di We kaanum bimbim dɔm, kuntu dai kulɔkulɔ. Á ma daari á bri ni, nɔɔnɔ na dugi di kaanum wænu tɔlɔ maama na tigi bimbim dɔm baɔa ni tin, ku yi fifɔn mu si kuntu tu ki kulɔ o na dugi di ku tin. ¹⁹ Abam nyi di lilwæ mu yi á ba nai kulɔ na yi ciga tin. Ku yi bimbim dɔm na yi We nyim tin mu pe kaanum wænu tim di yi We nyim. Kuntu tin, tintu wɔni kɔɔ mu jigi kuri ku dwe kɔdon? ²⁰ Kuntu, nɔɔnɔ wɔlɔ na dugi di kaanum bimbim dɔm tin, ku bri ni kuntu tu dugi di bimbim dɔm tɔti ku wæli di woɔo kulɔ maama na tigi di baɔa ni tin mu. ²¹ Wɔlɔ di na dugi di We-digæ kam tin, ku bri ni kuntu tu dugi di We mu, We na wɔ ka wɔni tin nwaani. ²² Nɔɔnɔ wɔlɔ di nan na dugi di We-sɔɔo kum tin, ku bri ni kuntu tu dugi di We paari jangɔɔo kum mu, ku bri ni kuntu tu dugi di Baɔa-We mu.

²³ We cullu karanyina tiinæ-ba di Farizian tiinæ-ba, leeru wɔ á yuu ni. Abam yi pipiri-nyina mu. Ku na manɔ ku yi dwæ dwi maama, ba zi ba daga di, á yæni á li We tæri á pa-DI. Ku lana.

Ku daari á yigæ tæra di We niæ yadaara yalɔ na tiini ya yi kamunæ tin, nunæni ciga tɔgum di yibwæn-duræ di wu-didua kæm. Ku ya manɔ si á taá ki wænu tim kuntu mu si á yi yagi We niæ yadaara yam. ²⁴ Abam sɔni á nyi di lilwæ balɔ na vai ba donnæ lilwæ tin mu. Abam nyi di nɔɔna balɔ na lagi ba nyo na, yi ba yæni ba leeri-ba, si kalisi na wura si ba li-di ba yagi, yi ba yigæ nan tæra di wo-kamunu kulɔ ba na liri tin, ku na manɔ ku ma di yogondi di.

²⁵ We cullu karanyina tiinæ-ba di Farizian tiinæ-ba, leeru wɔ á yuu ni. Abam yi pipiri-nyina mu. Abam nwa kam nyi di ba na sɔn zwi di kabæli kwe si ku tɔgi cullu na bri te yi si wɔ su di digiru te tin mu. Abam wɔru su di kampinæ di pu-sija mu. ²⁶ Farizian tu, nmɔ nyi di lilwe mu te. Nmɔ manɔ si n da yigæ n sɔn n zwi wɔ mu, si si kwe di daa yi taa jigi digiru.

²⁷ We cullu karanyina tiinæ-ba di Farizian tiinæ-ba, leeru wɔ á yuu ni. Abam yi pipiri-nyina mu. Abam nyi di yibeelæ yalɔ ba na fɔgi ya kwaga si ya taa lana nɔɔna yibiyæ ni tin mu. Yibeelæ yam kuntu wɔ ma su di twa kwi, yi ya tiini ya yi digiru yirani. ²⁸ Abam di nan yi kuntu mu. Á pa á jigi ciga mu nɔɔna yibiyæ ni, yi á wɔru laan su di lwarim yirani, didaani pipiræ kikiæ.

²⁹ We cullu karanyina ti-

inə-ba dı Farizian tiinə-ba, lɛɛrv wɔ á yuu nı. Abam yı pipiri-nyına mv. Abam yəni á fɔɟı á kɪ faŋa faŋa Wɛ nijonɔnə bam yibeelə, yı á daarı á kwɛ Wɛ nɔn-ɲona bam yibeelə lanyıranı.

³⁰ Á ma daarı á tɛ á wɪ, abam dɛɛn ya na wɔra á kwə nakwa bam maŋa kam nı, á ya bá sɛ á wəli dı ba á gv Wɛ nijonɔnə bam.

³¹ Abam tıti ni-taanı nan mv brı nı á yı balv na gv Wɛ nijonɔnə bam tın biə.

³² Kuntv, nan kwaanı-na á tɔŋı á kwə nakwa bam na kɪ wo-lwaanv tılv ba daarı tın sı kv vu kv ti. ³³ Abam dı á kwə bam maama nyı dı bısankwı-dwə mv. Á brı á bá lu min-tıv cam dım wɔnı.

³⁴ Kuntv ɲwaanı a lagı a tɔŋı a nijonɔnə abam tee nı, dı yiyıu tiinə dı Wɛ tɔnɔ karanyına tiinə dı. Abam wó ja badaara á gv, yı á daarı á pa badaara tɔvndagara baŋa nı á gv. Á ma wó ja badaara á Wɛ-di sım wɔnı á magı, yı á daarı á taá tɔɟı ba nɛ tıv dı tıv á beesti-ba. ³⁵ Kuntv ɲwaanı Wɛ wó pa abam na cam nıɲɛɛnı kv yı abam tıti mv gv nɔn-ɲona balv maama ba na maŋı ba gv lvgv pulim nı sı kv ba kv yı zım tın. Kv na puli dı Abɛl wɔlv na yı nɔn-ɲım tın, sı kv ba kv kweeli dı Barası bu Zakarı wɔlv abam kwə na gv Wɛ di-laa kım dı Wɛ kaanım bimbim dım tıtarı nı tın. ³⁶ A lagı a ta cıga mv dı abam sı, nɔɔna bantv maama caa wó ta tɔɟı zım nɔɔna bam.»

Zezi wɔ na cɔɟı Zeruzalem tiinə ɲwaanı te tın

(Luki 13:34-35)

³⁷ «Həii! Zeruzalem tiinə-ba, á yəni á gv Wɛ nijonɔnə, yı á dvl nɔɔna balv Wɛ na tɔŋı abam tee nı tın dı kandwa. Kuni zanzan mv a ya lagı sı a la abam nɔn-biə a kɪ daanı, sı a taa nii á baŋa nı, nıɲɛɛnı coro na kukwəri kv biə kv kɪ kv vwana kuri nı te tın. Abam maa ba sea. ³⁸ Kuntv ɲwaanı abam tıv kım laan wó ba kv ji di-dwənu. ³⁹ Nan taá ye-na nı, á daa bá na-nı sı kv taa ve maŋa kalv á na wó ta á wı: <Zuli-na wɔlv na bııı dı Yuutu Wɛ yıı ɲwaanı tın.>»

24

Lɛɛrv na wó ba lvgv baŋa te tın

(Marıkı 13:1-23, Luki 21:5-24)

¹ Zezi laan ma nıŋı Wɛ-dikamunu kım nı sı o viiri. O na maa ke tın, o karabiə bam ma ba o te, sı ba pa o maanı Wɛ-digə kam loom dım na lana te. ² O ma ta dı ba o wı: «Abam wɔ nɛ ka na yı te tın na? A lagı a ta cıga mv dı abam sı, ka maama wó ba ka tı tıga nı ka cɔɟı maama. Kandwɛ daa bá danı dı don baŋa nı.»

³ Zezi dɛɛn ma vu o jəni Olivi piu kım yuu nı. O karabiə bam yıranı ma vu o te, yı ba bwe-o ba wı: «Maŋa kɔɔ mv Wɛ-digə kam wó ba ka tı kuntv? Bɛɛ mv lagı kv kɪ maana kv brı dıbam nı maŋa kam yı sı

nmv joori n ba lvgv banja, sv lvgv tiim mumaŋa laan yi?»

⁴ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Á fɔgɪ á cɪ á tɪtɪ, sv á yɪ pa nɔɔn-nɔɔnv ganɪ abam.

⁵ Beŋwaantɪ nɔɔna zanzan wó ba abam te, yɪ baá ma amv yɪrɪ ba ma ganɪ abam ba wɪ, bam dɪdva dɪdva mv yɪ Krisi wvm Wɛ na tɔŋɪ tɪn. Kuntv doŋ mv baá ganɪ nɔɔna zanzan. ⁶ Á wó ba á na tigurə na wv abam je sɪm nɪ, yɪ á kwəri á ni ka ŋwa tɪnɪ dɪlv na banwe tɪn nɪ. Nan yɪ pa-na fɔvntɪ zv abam, beŋwaantɪ wəənu tɪm kuntv maama maŋɪ sv tɪ kɪ mv, yɪ kv ta dai lvgv tiim maŋa. ⁷ Dwi wó zanɪ dɪ kɪ jara dɪ dwi dɪdoŋ, yɪ tɪv dɪ kv doŋ wó zanɪ tɪ magɪ jara. Kana dɪ wó ba ka taa wv je zanzan nɪ, yɪ tɪga dɪ wó sisinɪ je sɪdonnə nɪ. ⁸ Wəənu tɪm kuntv maama nan nyɪ dɪ kaantɪ na sɪŋɪ o vri pugə yɪ ka wɛ te tɪn mv, yɪ cam daa ta wv kwaga nɪ.

⁹ Kantv maŋa kam nɪ nɔɔna wó ja abam ba kɪ dɪdɛera jɪa nɪ sv ba beestɪ abam, yɪ ba daari ba gv abam. Abam na yɪ amv nɔɔna tɪn ŋwaantɪ, lvgv banja nɔɔna maama wó ta culi abam. ¹⁰ Kantv maŋa nɪ nɔɔna zanzan wó ba ba yagɪ amv kwaga tɔgɪm. Nɔɔna badaara wó kv da-kurə ba brɪ daantɪ, yɪ badonnə dɪ wó ta culi daantɪ. ¹¹ Nɔɔna zanzan wó ba ba brɪ nɪ ba yɪ Wɛ nijonɔnə mv yɪ ba dai, yɪ baá ganɪ nɔɔna zanzan. ¹² Wo-balwaarv tɪm na

wó ba tɪ tiini tɪ gaaltɪ tɪn, kvv pa nɔɔna zanzan sono tɪ. ¹³ Wvlv maama nan na kɪ pu-dɪa o zɪgɪ kəŋkəŋ sv kv vu kv yɪ kweelim tɪn, Wɛ wó vri kuntv tu ŋwɪa. ¹⁴ Nɔɔna dɪ wó beeri lvgv banja je maama ba tɔɔlɪ Wɛ kwər-ywəŋə kam nɪ Wɛ lagɪ Dɪ dɪ paari nɔɔna tɪtarɪ nɪ, sv kv taa yɪ maana nabiinə maama tee nɪ, sv lvgv tiim laan yɪ.

¹⁵ Abam nan wó ba á na wo-lɔŋɔ kulv na yɪ cɔgɪnv tɪn na wó ba kv zv kv zɪgɪ Wɛ tɪtɪ di-kamunu kmwvntɪ kv cɔgɪ-ka. Wɛ nijonɔnu Daniyelɪ maŋɪ o ta wo-lɔŋɔ kmv kuntv taantɪ. (A lagɪ a ta dɪ abam sv wvlv na karɪmɪ tɪn, sv o kwaantɪ o ni kv kuri lanyɪranɪ.)

¹⁶ Abam na ne wo-lɔŋɔ kmv kuntv, sv abam balv na zɔvri Zude nɪ tɪn kɪ lɪla á nunɪ á duri á vu pweeru yuu á səgɪ da. ¹⁷ Nɔɔnv nan na wv nayuu nɪ, o daa yɪ tu o zv digə sv o kwe kulvkvlv. ¹⁸ Nɔɔnv wvlv nan na wv kara nɪ tɪn, o dɪ yɪ joori sɔŋɔ sv o kwe o gɔɔɔ o zv. ¹⁹ Kantv maŋa kam nɪ kvv tiini kv taa yɪ leerv dɪ kaana balv na jɪgɪ pwi tɪn, dɪ balv na jɪgɪ biə yɪ ba ŋɔgɪ yɪlv tɪn. ²⁰ Nan taá loori-na Wɛ, sv cam durim dɪm kuntv yɪ zanɪ dɪ ba taa yɪ waarv mumaŋa nɪ naa siun de dɪm nɪ. ²¹ Beŋwaantɪ yaara yalv na lagɪ ya ba maŋa kam kuntv nɪ tɪn wó ta tiini ya camma ya dwe yalv na maŋɪ ya kɪ lvgv pulim maŋa nɪ sv kv ba kv

yi zım tın. Yaara yantı nan na ke, yaara yadonnə daa bá ba nınɛɛnı yantı te. ²² Baŋa-We na wı pe yaara yam da yam tri, nɔɔn-nɔɔnɔ bá wəri. Kɔ nan yi We titi nɔɔna bam DI na kuri tın ɲwaanı mɔ DI wı pa yaara yam da yam tri.

²³ Kantı maŋa kam nı, nɔɔnɔ wɔlɔ maama na tagı dı abam o wı: <Nii-na Kriŋi wɔm We na tɔŋı tın wı yo seeni> naa: <O wı jəgə kadoŋ nı>, sı á yi se kuntu tu. ²⁴ Nɔɔna badaara wı zaŋı ba brı nı bam dıdɔa dıdɔa yi Kriŋi wɔm We na tɔŋı tın mɔ, yi ba yaŋı ba daı. Badonnə dı wı brı nı bantı yi We niŋoŋnə mɔ, yi ba yaŋı ba daı. Ba ma wı kı wo-kınkagıla yalɔ na wı sɔ nɔɔna tın, sı ba ya na wai, sı ba sɔŋı We titi nɔɔna balɔ DI na kuri tın. ²⁵ Nii-na, amɔ nan wuuri a ta a brı abam mɔ, yi ka maŋa kam ta wı yi.

²⁶ Woŋo kulɔ na wəli da tın, nɔɔna na tagı dı abam ba wı: <Nii-na Kriŋi tu o wı kagɔa wɔnı>, sı á yi zaŋı á vu da. Naa ba na tagı ba wı: <Nii-na, sı o wı sɔŋo kuntu nı>, sı á yi se. ²⁷ Benwaanı, de dım amɔ Nabiin-bu wɔm na lagı a ba lɔgɔ baŋa tın na yiə, kú ta nı dı dɔa na pıpılı weyuu nı ka zıŋı bri-kwaga nı ka vu ka yi mancoŋo te tın mɔ, ²⁸ nı bıtar-dındıa na tagı ka wı: <Wo-tɔɔ na wı me tın, duurə dı gilimi da mɔ.> »

Nabiin-bu wɔm na wı ba

lɔgɔ baŋa te tın

(*Marıkı 13:24-27, Luki 21:25-28*)

²⁹ «Yaara yam kuntu maŋa kam na tu ka ke, kɔ bá daanı, yi wıa kam laan ji nazono tim tim.

Cana dı daa bá fuŋı sı pooni taa wɔra.

Weyuu wı sisıŋı yi calıwı sım wı kwəri sı tu tıga nı,

yi wənu tıɔ maama na wı weyuu nı tın wı vugimi daanı.

³⁰ Nɔɔna laan wı na wo-kınkagılı weyuu nı, sı kɔ brı nı Nabiin-bu wɔm maa bına. Lɔgɔ baŋa dıi tiinə maama wı ta keerə, dı ba na ne Nabiin-bu wɔm na maa bıni tın. Oó ta wı weyuu nı kunkwənu baŋa nı o bına dı dam, yi We paarı-zulə zanzan wı o tee nı. ³¹ Nabɔn-zɔŋo wı tiini kɔ taa wı weyuu nı, yi Nabiin-bu wɔm laan wı pa o malesı sım nuŋı sı jagı sı vu lɔgɔ baŋa je maama, kɔ na yi wapılı dı wa-zɔɔrı, jazım dı jagwiə, sı la o nɔɔna balɔ We na kuri tın je maama sı kı daanı.»

Kapɔɔ nyinyɔgɔ na zaası dibam kulɔ tın

(*Marıkı 13:28-31, Luki 21:29-33*)

³² «Nan maanı-na á nii kapɔɔ na yi te tın. Kuntu na yəni kɔ wɔra kɔ kwi vɔɔɔ, á yəni á lwarı nı kɔ twe yade. ³³ Kɔ nan yi bıdwi mɔ dı á na ne wənu tıɔ maama a na tagı a brı abam tın na wɔra tı kıa, sı á lwarı nı Nabiin-bu wɔm tum dım laan twe dı ti mɔ. ³⁴ A lagı

a ta ciga mu di abam si, wænu tum kuntu maama wú ba ti wura ti kia, yi zim nɔɔna bam ta wu tigi ba ti. ³⁵ Weyuu di tiga banja maama wú ba ti ke, yi amu taani dum bá ke manja di manja.»

We yirani mu ye lgv tiim de

(Mariki 13:32-37, Luki 17:26-30,34-36)

³⁶ «Nɔɔn-nɔɔnu yæri de dilɔ Nabiin-bu wum na lagi o joori o ba tin, nɔɔn-nɔɔnu yæri de dum wuni manja kam o na wú ba tin, ku na manji ku yi We malesi sim di Di Bu wum titi di. Ku nan yi a Ko Banja-We yirani mu ye. ³⁷ Nabiin-bu wum na wú joori o ba manja kalɔ tin, kusú ta nyi nuneeni ku deen na ki Nowe manja kam ni te tin. ³⁸ Ku na wú loori du-fara kam ninum tin, nɔɔna deen di ba wodiiru, yi ba daari ba di kaana, yi kaana di zuri banna, si ku vu ku yi de dum Nowe na zu naboro kamunu kum wu tin. ³⁹ Ba deen wu lwarɔ wonjo kulɔ na lagi ku ba ku ki tin, si ku vu ku yi manja kalɔ du-fara kam na bam na tu ba li nɔɔna bam maama tin. Nabiin-bu wum di lagi o ba kuntu don mu. ⁴⁰ Kuntu manja kam ni, nɔɔna bale na wu kara ni ba tɔɔna, We wú li ba didɔa Di daari wodon wum. ⁴¹ Kaana bale di na wura ba cu muni nɔɔɔ ni, We wú li ba didɔa Di daari wodon wum.

⁴² Kuntu nwaani, á fɔɔɔ á ci á titi, si á yæri de dum á Yuutu wum na wú joori o

ba tin. ⁴³ Lwarɔ-na si, sɔɔɔ tu ya na lwarɔ manja kalɔ nwanu na lagi o ba titi ni o nɔɔ tin, o ya wú yiri o sɔɔɔ kum, si nwanu wum yi na cwɔɔɔ o zu o nɔɔ. ⁴⁴ Kuntu tin, abam manji si á ci á titi mu, beɔɔwaani amu Nabiin-bu wum lagi a ba manja kalɔ abam na ba buɔɔ ni aá ba tin mu.»

Tintɔɔ-nɔɔm di tintɔɔ-balɔɔ mimanja

(Luki 12:41-48)

⁴⁵ «Wɔɔ mu yi tintɔɔ-nɔɔm wulɔ na jigi wubɔɔna tin? O nyi nuneeni tintɔɔnɔ wulɔ o yuutu na yagi o titɔɔna o pa-o yi o daari o vu cwɔɔɔ tin. O yuutu wum ma li-o si o taa nii o donnɔ tintɔɔna bam banja ni, si o daari o taa pa-ba ba ni-wodi manja maama. ⁴⁶ O yuutu wum na joori o ba, yi o piini di o ki kulɔ maama o na wi o ki tin, tintɔɔnɔ wum kuntu laan wú na yu-yonjo. ⁴⁷ A lagi a ta ciga mu di abam si, o yuutu wum laan wú pa o taa nii o jijiguru tum maama banja ni.

⁴⁸ O nan na yi tintɔɔ-balɔɔ yi o buɔɔ ni, o yuutu wum daani zanzan yi o ba tui, ⁴⁹ yi o na jigi o donnɔ tintɔɔna bam o maga, yi o daari o tɔɔɔ di sa-nyɔɔra o di yi o nyɔ sana di ba, ⁵⁰ tintɔɔnɔ wum kuntu yuutu wum laan wú joori o ba de dum tintɔɔnɔ wum na ba buɔɔ ni oó ba tin, di manja kalɔ o na wú ba o zu tin. ⁵¹ O yuutu wum nan na tu o pur-o kuntu, o laan wú pa

o na cam, yi o daari o pa o togi di pipiri-nyina o na yaara zanzan, jægə kalu ni ba na wú ta keerə yi ba duni ba nwa tun.»

25

Bukwa fugə mimaŋa

¹ «Kantu maŋa kam ni We paari dim wú ta nyi di bukwa fugə na zanɔ ba vu si ba jeeri kan-bar-duru te tun. Ba ma kwe ba min-zwəenu ba ja wəli da ba vu. ² Bukwa bam banu maa yi jwəeru, yi banu bam yi swan tiinə. ³ Balu na ba jigi swan tun ma wu ki nugə ba wəli da, si ba taa ki ba min-zwəenu tum ni. ⁴ Ku daari swan tiinə bam ma ki nugə wəenu wuni ba ziə. ⁵ Kan-baru wum na tiini o daani yi o ba tui tun, ku ma pa ba maama tigi ba dca.

⁶ Tiga na tu ka kwuru tun, noona maa tooli ba wi: «Kan-baru wum maa bina! Zanɔ-na á nunji á jeer-o.»

⁷ Bukwa bam ma zanɔ ba tarigi ba min-zwəenu tum. ⁸ Bukwa balu na ba jigi swan tun min-zwəenu tum maa lagi ti dwe. Ba ma ta di ba donnə swan tiinə bam si ba ki nugə ba pa-ba, si ba min-zwəenu tum lagi ti dwe. ⁹ Swan tiinə bam ma ləri ba wi: «Aye, nugə kam ba daga si ka yi dibam maama. Kuntu nwaani, abam di ve balu na jigi nugə ba yəgi tun te á yəgi.»

¹⁰ Ba laan ma ke si ba yəgi. Ba na ke ba daari tun, mu kan-baru wum yiə. Badaara bam na maŋi ba ti

ba yigə tun, ba ma togi di kan-baru wum ba vu ba zu kadiri dim soŋo kum. Ba ma pi mansoŋo kum ni. ¹¹ Ku na ki funfun tun, mu bukwa banu balu na ba jigi swan tun laan tuə, yi ba bəŋi kan-baru wum ba wi: «Dí yuutu, dí yuutu, puri si dí zu!» ¹² O ma ləri-ba o wi: «A lagi a ta ciga mu di abam si, a yəri abam.»

¹³ Kuntu nwaani á maŋi si á taá cu á titi, bəŋwani á yəri de dilu naa maŋa kalu amu Nabiin-bu wum na wú joori a ba tun.»

Tintuŋna batɔ mimaŋa (Luki 19:11-27)

¹⁴ «We paari dim daa ta nyi di soŋo tu wodon na lagi o nunji o vu cwəŋə. O ma bəŋi o tintuŋna, yi o kwe o wəenu o pa-ba si ba taa niə. ¹⁵ O ma ce səbu-dala murr-tinu (5.000) o pa ba didva, yi o daari o pa didva səbu-dala murr-tile (2.000). O ma pa didva kam di səbu-dala muru didva (1.000). O nan pe-ba səbu kum, si ku maŋi ba didva didva dam na mai te tun mu. O laan ma daari o viiri. ¹⁶ Tintuŋnu wulu na joni səbu-dala murr-tinu tum tun ma ki lila o kwe səbu kum o ma ki pipiu, yi o na səbu-dala murr-tinu nyooŋi o wəli da. ¹⁷ Səbu-dala murr-tile tu wum di ma na səbu-dala murr-tile nyooŋi o wəli da. ¹⁸ Ku daari səbu-dala muru didva kam tu wum ma kwe səbu kulb o tu wum na pe-o tun o ku goŋo o suli da.

¹⁹ Ku na daani tun, soŋo tu wum laan ma joori. O ma

bəŋi o tıntuŋna bam sɪ ba ba ba jeeli o səbu kum ba nii. ²⁰ Səbu-dala murr-tinu tim tu wum ma ja səbu-dala murr-tinu nyɔɔri dilɔ o na ne tin o wəli da o vu o pa-o. O ma ta di o tu wum o wɪ: <Amu yuutu, nii. Nmɔ ya n pɛ-nɪ səbu-dala murr-tinu mɔ, yɪ a laan kɪ pipiu a na səbu-dala murr-tinu nyɔɔri a wəli da.> ²¹ O tu wum ma lər-o o wɪ: <Nmɔ kɪ cɪga, n jɪgɪ yawala, n yɪ tıntuŋ-ŋum. Nmɔ sɪni n kɪ cɪga di n na nii kulɔ finfin a na kɪ n juŋa ni tin baŋa ni. Kuntɔ, a laan wó pa n ta n nii a wənu zanzan baŋa ni. Nan ba sɪ dí kɪ wɔpolo daani.>

²² Səbu-dala murr-tile tu wum di ma vu o te, yɪ o ta did-o o wɪ: <A yuutu, nmɔ ya n pɛ-nɪ səbu-dala murr-tile mɔ, yɪ a laan kɪ pipiu a na səbu-dala murr-tile a wəli da.> ²³ O tu wum ma lər-o o wɪ: <Nmɔ kɪ cɪga, n jɪgɪ yawala, n yɪ tıntuŋ-ŋum. Nmɔ sɪni n kɪ cɪga di n na nii kulɔ finfin a na kɪ n juŋa ni tin baŋa ni. Kuntɔ, a laan wó pa n ta n nii a wənu zanzan baŋa ni. Nan ba sɪ dí kɪ wɔpolo daani.>

²⁴ Səbu-dala murr didɔba kam tu wum laan ma vu o ta di o tu wum o wɪ: <Amu yuutu, a ye ni nmɔ laŋa dana. N yəni n zagɪ mɪna yalɔ n titɪ na wɔ dugɪ tin, yɪ n daari n jɔŋi nyɔɔri dilɔ na dai nmɔ tituŋa nyim tin. ²⁵ Kuntɔ ŋwaani a kwari fɔni di nmɔ, yɪ a kwe nmɔ səbu kum a vu a suli tɪga ni. Nan joori n jɔŋi n səbu kum.>

²⁶ O tu wum ma ta did-o o wɪ: <Nmɔ yɪ tıntuŋ-balɔɔ mɔ, yɪ n jɪgɪ yawɔɔ zanzan. Nmɔ na ye ni amu laŋa dana, yɪ a yəni a zagɪ mɪna yalɔ a titɪ na wɔ dugɪ tin, yɪ a lagɪ nyɔɔri dilɔ na dai a tituŋa nyim tin, ²⁷ ku ya maŋɪ sɪ nmɔ kwe a səbu kum n tiŋi bankɪ ni. Nmɔ ya na kɪ kuntɔ, a ya wó ba a jɔŋi-ku di nyɔɔri. ²⁸ Kuntɔ tin, jɔŋi-na səbu-dala murr didɔba kam o tee ni á pa wulɔ na jɪgɪ səbu-dala murr-fugə kam tin. ²⁹ Bɛŋwaani, nɔɔnɔ na maŋɪ o jɪgɪ wɔŋo, o ta wó jɔŋi kudonɔ o wəli da sɪ ku tiini ku taa daga. Nɔɔnɔ wulɔ nan na maŋɪ o ba jɪgɪ kulɔkulɔ tin laan wó ba o ga kulɔ finfin o ya na jɪgɪ tin di mɔ. ³⁰ Ku nan na yɪ tıntuŋ-kayaa kantɔ, ja-o-na á nuŋi á di á yagɪ lim jəgə ni, mɛ yaara na tiini ya wura yɪ nɔɔna keerə yɪ ba dɔni ba nwa tin.> »

Nabiin-bu wum na wó ba o di paari yɪ o pɔɔri nɔɔna daani te tin

³¹ «Nabiin-bu wum nan na joori o ba di o paari-zulə yam, yɪ Wɛ malesɪ sɪm maama tɔgɪ sɪ wɔ o tee ni, o laan wó ba o jəni o paari jangɔŋo kum baŋa ni. ³² Lɔgɔ baŋa dwi tiinə maama wó ba ba la daani o yigə ni. O laan wó pɔɔri-ba kuni bile, ni nayɪɪ na pɔɔri o peeni di o bunɪ daani te tin. ³³ Oó pɔɔri peeni sɪm o pa sɪ taa wɔ o jazim ni, yɪ o daari o yagɪ bunɪ dim o jagwiə ni. ³⁴ Nabiin-bu

wóm na yi pe kóntu tɪn, o laan wó ta dɪ balu na wó o jazim ni tɪn o wɪ: <Abam balu a Ko Wɛ na kɪ lanyɪranɪ tɪn, á ba-na á tɔgɪ á di paari dɪlu Dɪ na maɲɪ Dɪ tiɲi Dɪ pa abam, ku na sɪɲɪ lɔgɔ pulim ni tɪn. ³⁵ Bɛɲwaani, kana dɛɛn jaani amɔ, yi á pa-nɪ wɔdiu yi a di. Na-nyɔm dɛɛn jaani-nɪ, yi á pa-nɪ na yi a nyɔ. A dɛɛn tu abam sam, yi á kɪ-nɪ voro lanyɪranɪ. ³⁶ A dɛɛn ba jɪgɪ gɔrɔ sɪ a zɔ, yi á pa-nɪ gɔrɔ. A dɛɛn ba jɪgɪ yazurɛ, yi á ba á nii-nɪ. Ba dɛɛn kɪ-nɪ pɪna digɛ ni, yi á ba á nii-nɪ.>

³⁷ Wɛ nɔn-ɲɔna bam laan wó zanɪ ba bwe-o ba nii: <Dí Yuutu, maɲa kɔɔ mu dɪbam nɛ kana jɪgɪ nmɔ yi dí pa-m wɔdiu yi n di, naa na-nyɔm jɪgɪ-m yi dí pa-m na yi n nyɔ? ³⁸ Maɲa kɔɔ mu nmɔ tu dɪbam sam yi dí kɪ nmɔ voro, naa maɲa kɔɔ mu n ba jɪgɪ gɔrɔ yi dí pa-m gɔrɔ, ³⁹ naa maɲa kɔɔ mu nmɔ ba jɪgɪ yazurɛ naa n wɔ pɪna digɛ ni yi dí ba dí nii-m?>

⁴⁰ Pɛ wóm laan wó lɛri o ta dɪ ba o wɪ: <A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, abam nan na kɪ kóntu doɲ á ma á wɛli a nɔɔna bam tɪn, ku na maɲɪ ku yi wɔlu na tiini o muri ba maama wɔni tɪn dɪ, ku yi amɔ mu á kɪ kóntu.>

⁴¹ O laan ma wó daari o ta dɪ balu na wó o jagwiɛ ni tɪn o wɪ: <Á ve daa a tee ni, sɪ abam mu yi balu Wɛ sɔɔla na wó á yuu ni tɪn. Kɛ-na á vu á zɔ mini dɪlu na ba dwe tɪn wɔ, Wɛ na maɲɪ Dɪ tiɲi

sɪ Dɪ pa sɔtaani dɪ dɪ malesɪ sɪm tɪn. ⁴² Bɛɲwaani, kana dɛɛn jaani amɔ, yi á wɔ pɛ-nɪ wɔdiu sɪ a di. Na-nyɔm dɪ ma ja-nɪ, yi á wɔ pɛ-nɪ na sɪ a nyɔ. ⁴³ A dɛɛn tu abam sam, yi á wɔ kɪ-nɪ voro. A dɛɛn ba jɪgɪ gɔrɔ, yi á wɔ pɛ-nɪ gɔrɔ sɪ a zɔ. A dɛɛn ba jɪgɪ yazurɛ, yi ba ta kwɛri ba kɪ-nɪ pɪna digɛ ni, yi á wɔ tu sɪ á nii-nɪ.>

⁴⁴ Ba ma wó lɛri ba bwe-o ba wɪ: <Dí Yuutu, maɲa kɔɔ mu dɪbam kɪ nmɔ kóntu? Maɲa kɔɔ mu dí nɛ kana dɪ na-nyɔm na jɪgɪ nmɔ, naa n na yi vɛru, naa n ba jɪgɪ gɔrɔ, naa n ba jɪgɪ yazurɛ, naa ba kɪ-m pɪna digɛ ni, yi dɪbam wɔ zɛni-m?> ⁴⁵ O ma wó ta dɪ ba o wɪ: <A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, abam na vɪn sɪ á wɛli amɔ nɔɔna bam tɪn, ku na maɲɪ ku yi wɔlu na tiini o muri ba maama wɔni tɪn dɪ, ku yi amɔ mu á vɪn sɪ á wɛli.>

⁴⁶ Bantu laan wó kɛ ba vu cam dɪlu na bá fɔgɪ dɪ ti tɪn wɔni. Ku daari Wɛ nɔn-ɲɔna bam ma wó zɔ Dɪ te ba na ɲwɪa kalu na ba ti tɪn.>

26

Zwifɛ bam yigɛ tiinɛ na kɪ ni daani sɪ ba gɔ Zezi te tɪn
(*Marikɪ 14:1-2, Luki 22:1-2, Zan 11:45-53*)

¹ Zezi dɛɛn na tagɪ wəənu tɪm kóntu maama o ti tɪn, o laan ma ta dɪ o karabiɛ bam o wɪ: ² «Abam ye sɪ ku daari da yale mu sɪ Pakɪ candiɛ kam yi, yi ba laan wó ja amɔ Nabiin-bu wóm ba kɪ

dɪdɛera jta nɪ, sɪ ba pa-nɪ tʊn-dagara baɲa nɪ ba gʊ.»

³ Zwifə nakwa bam dɪ ba kaanɪm yigə tiinə bam ma kikili daanɪ Kayifu sɔŋɔ nɪ. Wɔntʊ mʊ yɪ ba kaanɪm yu-utu. ⁴ Ba ma banɪ daanɪ sɪ ba nii, ba na wʊ kɪ swan yalʊ ba ma ja Zezi ba gʊ tɪn. ⁵ Ba na wɔra ba bwe kɔntʊ tɪn, ba ma ta ba wɪ: «Dɪ nan wʊ maɲɪ sɪ dɪ ja-o candiə kam maɲa nɪ, sɪ kʊv pa vuvugə ʒəni nɔɔna bam titari nɪ.»

Kaanɪ wɔdon ɲa kɪ te o zuli Zezi tɪn
(Marɪkɪ 14:3-9, Zan 12:1-8)

⁶ Zezi dɛɛn maa wʊ Betani nɪ nɔɔnʊ wɔdon sɔŋɔ nɪ, o yɪrɪ mʊ Simɔn. Wɔntʊ dɛɛn ya yɪ nanyɔŋɔ mʊ. ⁷ Zezi na wɔra o di wɔdiu maɲa kalʊ tɪn, mʊ kaanɪ wɔdon tu o te. O maa jɪgɪ kunkwələ ka na su dɪ tralɪ nugə kalʊ səbu na daga tɪn. O ma vu o lo nugə kam Zezi yuu nɪ sɪ o ma zul-o. ⁸ Zezi karabiə bam na nɛ kɔntʊ tɪn, ba maa ba jɪgɪ wɔpolo. Ba maa tɛ ba wɪ: «Bɛɛ mʊ yɪ o ja nugə kam o cɔgɪ tɪntʊ? ⁹ Dɪ ya wʊ wanɪ dɪ kwe-ka dɪ yəgɪ səbu zanzan dɪ ma wəlɪ yinigə tiinə.»

¹⁰ Zezi ma lwarɪ ba na tɛ kʊlʊ tɪn, yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Bɛɛ mʊ yɪ á jɪgɪ kaanɪ wɔm á yaara? O na kɪ-nɪ zulə yalʊ tɪn yɪ kəm-laa mʊ o kɪ-nɪ. ¹¹ Kʊ nan na yɪ yinigə tiinə, bantʊ wɔra mʊ dɪ abam maɲa maama sɪ á taá zəni-ba. Kʊ daari amʊ nan bá ta wɔra dɪ abam maɲa maama. ¹² Kaanɪ wɔm

na logi nugə kam a yɪra nɪ tɪn, kʊ brɪ nɪ o wuuri o turi a yɪra yam mʊ, sɪ ba laan kwe-nɪ ba kɪ. ¹³ A lagɪ a ta cɪga mʊ dɪ abam sɪ, ba na wʊ toolɪ amʊ kwər-ywəŋə kam lɔgʊ baɲa je maama nɪ tɪn, baá ta kaanɪ wɔm kɔntʊ dɪ taanɪ sɪ ba taa guli o gulə.»

Zudasɪ na kɪ ni dɪ Zwifə yigə tiinə bam sɪ ba ja Zezi te tɪn
(Marɪkɪ 14:10-11, Luki 22:3-6)

¹⁴ Kɔntʊ kwaga nɪ, Zudasɪ Yiskariyo wɔlʊ na yɪ Zezi karabiə fugə-bale bam wʊ dɪdʊa tɪn laan ma zaɲɪ o vu Zwifə bam kaanɪm yigə tiinə bam te. ¹⁵ O ma bwe-ba o wɪ: «Abam wʊ pa amʊ bɛɛ mʊ, sɪ a brɪ abam cwəŋə sɪ á ja Zezi?» Ba na ni kɔntʊ tɪn, ba ma sɛ sɪ ba pa-o səbu-dala fiintʊ. ¹⁶ Kʊ na puli maɲa kam kɔntʊ nɪ tɪn, o laan ma kwaanɪ o beeri cwəŋə sɪ o ja Zezi o kɪ ba jta nɪ.

Zezi na di Pakɪ candiə wɔdiu dɪ o karabiə bam te tɪn
(Marɪkɪ 14:12-26, Luki 22:7-23, Zan 13:21-30, 1 Korɛntɪ 11:23-25)

¹⁷ Kʊ ma ba kʊ yɪ dɛ dɪlʊ ba na puli sɪ ba di dɪpɛ dɪlʊ na ba jɪgɪ dabɪlɪ dɪ wɔnɪ tɪn. Zezi karabiə bam ma vu ba bwe-o ba wɪ: «Nmʊ lagɪ sɪ dɪ di Pakɪ candiə kam jəgə kɔɔ nɪ mʊ, sɪ dɪ vu dɪ ti wɔŋo maama yigə dɪ pa-m?»

¹⁸ O ma ləri-ba o wɪ: «Zaɲɪ-na á vu tɪv kʊm wʊ nɔɔnʊ don te, sɪ á ta did-o nɪ: <Karanyɪna mʊ wɪ, o maɲa kam yɪə. O nan lagɪ o tɔgɪ dɪ o karabiə bam o ba nmʊ

soŋɔ mu, sɪ ba di Pakɪ candiə kam wɔdiu da.» »

¹⁹ O karabiə bam ma vu ba kɪ o na tagi kulɔ tɪn, yɪ ba kwe candiə kam wəənu tɪn ba ti.

²⁰ Tɪga ma ba ka yi. Zezi dɪ o karabiə fugə-bale bam laan ma jəni sɪ ba di wɔdiu kum. ²¹ Ba na wɔra ba di tɪn, Zezi laan ma ta o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, abam wɔ nɔɔnɔ dɪdɔa mu lagɪ o yəgi amɔ o pa nɔɔna.»

²² Ba na ni kuntu tɪn, ba wɔrɔ ma tiini tɪ cɔgi zanzan, yɪ ba puli sɪ ba taa bwe-o dɪdɔa dɪdɔa ba wɪ: «Amɔ Yuutu, kɔ yɪ amɔ mu na?»

²³ O ma ləri-ba o wɪ: «Nɔɔnɔ wɔlɔ na tɔgi dɪ amɔ o lu zɔŋa dɪdɔa wɔnɪ tɪn mu lagɪ o yəgi amɔ o pa nɔɔna. ²⁴ Kɔ nan maŋɪ sɪ amɔ Nabiin-bu wɔm vu a tɪ, nɪ Wɛ tɔnɔ kum na maŋɪ kɔ brɪ a taanɪ te tɪn. Kɔ nan za wɔ ta yɪ lɛɛrɔ mu kɔ pa nɔɔnɔ wɔlɔ na wɔ yəgi amɔ Nabiin-bu wɔm o pa tɪn. Ba ya na maŋɪ ba wɔ lɔgi nɔɔnɔ wɔm kuntu, kɔ ya wɔ ta gara.»

²⁵ Zudasɪ wɔlɔ na lagɪ o yəg-o o pa tɪn laan ma bwe-o o wɪ: «Karanɪna, kɔ yɪ amɔ mu na?»

Zezi ma lər-o o wɪ: «Mu ka da n taga.»

²⁶ Ba na wɔra ba di maŋa kalɔ tɪn, Zezi ma kwe dɪpɛ yɪ o kɪ Wɛ le dɪ ŋwaanɪ. O ma daari o fɔ-dɪ o pa o karabiə bam yɪ o wɪ: «Jɔŋɪ-na á di, sɪ dɪntɔ yɪ a yɪra mu.»

²⁷ O daa ma kwe tweeru biə sana dɪ zɔŋa, yɪ o kɪ Wɛ le tɪ ŋwaanɪ. O ma

kwe o pa-ba yɪ o wɪ: «Abam maama jɔŋɪ-na á nyɔ. ²⁸ Wo-nyɔɔrɔ tɪntɔ mu yɪ a jana kalɔ na lagɪ ka nunɪ ka duri sɪ ka ma vrɪ nɔɔna zanzan ba lwarɪm wɔnɪ tɪn. Kɔ maa brɪ nɪ Wɛ goni ni sɪ Dɪ yagɪ nɔɔna lwarɪm Dɪ ma cɛ-ba amɔ jana kam ŋwaanɪ. ²⁹ Taá ye-na nɪ, a daa bá nyɔ wo-nyɔɔrɔ tɪntɔ, sɪ kɔ taa ve maŋa kam abam na wɔ tɔgi dɪ amɔ á jəni amɔ Ko Wɛ paari dɪm wɔnɪ, sɪ dí daa nyɔ daanɪ.»

³⁰ Ba laan ma leeni ba zuli Wɛ, yɪ ba daari ba nunɪ ba vu Olivi piu yuu.

Zezi na wuuri o brɪ Pɪyɛɛrɪ na wɔ vi-o te tɪn (Marikɪ 14:27-31, Luki 22:31-34, Zan 13:36-38)

³¹ Zezi laan ma ta dɪ ba o wɪ: «Tɪtɪ dɪntɔ tɪtɪ nɔɔ mu abam maama wɔ joori amɔ kwaga nɪ, nɪ Wɛ tɔnɔ kum na maŋɪ kɔ brɪ te tɪn. Wɛ deen tagɪ Dɪ wɪ:

«Aá pa ba gɔ nayɪrɔ wɔm, yɪ o peeni sɪm maama jagɪ.»

³² Kɔ daari, Wɛ na joori Dɪ bi-nɪ, aá da yigə a vu a taa cɔgi abam Galile nɪ.»

³³ Zezi na tagɪ kuntu tɪn, Pɪyɛɛrɪ ma ta dɪd-o o wɪ: «Nɔɔna bam maama na maŋɪ ba joori nmɔ kwaga nɪ, amɔ bá fɔgi a joori nmɔ kwaga nɪ.»

³⁴ Zezi ma ta lər-o o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mu dɪ nmɔ sɪ, tɪtɪ dɪntɔ tɪtɪ nɔɔ mu, kɔ na wɔ loori sɪ cɪbwɔ keeri tɪn, nmɔ wɔ fɔ kuni bitɔ nɪ n yəri amɔ.»

³⁵ Pɪyɛɛrɪ laan ma ta dɪd-o o wɪ: «A brɪ a bá fɔ nɪ a

yəri nmɔ, kɔ na maŋɪ kɔ yɪ ba na lagɪ ba gɔ amɔ dɪ nmɔ maama dɪ.»

Zezi karabiə bam maama dɪ ma ta kɔntɔ doŋ.

Zezi na cɛ dɪ Wɛ-loro te tɪn

(*Marikɪ 14:32-42, Luki 22:39-46*)

³⁶ Zezi laan ma zaŋɪ o tɔgɪ dɪ o karabiə bam o vu jəgə kadoŋ, gaarɪ na wɔra yɪ ba bə-ka nɪ Jesemanɪ tɪn. O ma ta dɪ ba o wɪ: «Á taá je yo, sɪ a vu daa a warɪ Wɛ sɪ a ba.» ³⁷ O ma pa Pɪyɛɛrɪ dɪ Zebede biə bale bam tɔg-o ba vu. O wɔ ma tiini kɔ cɔgɪ yɪ o bɪcarɪ dɪ. ³⁸ O ma ta dɪ ba o wɪ: «A wɔ mɔ tiini kɔ cɔgɪ sɪ kɔ yɪ a tɔvɪ. Á nan zɪgɪ-na yo, á taá kogili-nɪ sɪ á warɪ Wɛ, sɪ á yɪ zaŋɪ á dɔ.»

³⁹ O laan ma fɔfɔ o vu daa. O ma vi o yigə tɪga nɪ o wɔra o loori Wɛ yɪ o wɪ: «Amɔ Ko, kɔ na wai, sɪ n pa cam dɪlɔ na lagɪ dɪ ba amɔ baŋa nɪ tɪn kɛ. Nmɔ nan kɪ te na yɪ nmɔ wɔbɔŋa tɪn, sɪ n yɪ kɪ amɔ wɔbɔŋa na lagɪ kɔlɔ tɪn.»

⁴⁰ O na loori Wɛ o ti tɪn, o ma joori o vu o karabiə batɔ bam te. O ma na nɪ ba tigi ba dɔa. O ma zaŋɪ-ba, yɪ o ta dɪ Pɪyɛɛrɪ o wɪ: «Bɛɛ mɔ yɪ abam warɪ sɪ á kogili amɔ, sɪ á yɪ zaŋɪ á dɔ sɪ kɔ yɪ mumaŋa finfin dɪ? ⁴¹ Fɔgɪ-na á yɪrɪ á tɪtɪ sɪ á taá loori Wɛ, sɪ á yɪ tɔ maŋɪm dɪm maŋa nɪ. Bɛŋwaanɪ nanzwənə wɔbɔŋa lagɪ sɪ ya sɛ Baŋa-Wɛ, yɪ o yɪra laan bɔwənə.»

⁴² Zezi daa ma joori o vu daa, yɪ o loori Wɛ o wɪ:

«Amɔ Ko, cam dɪntɔ na bá wanɪ dɪ lɪ amɔ baŋa nɪ dɪ yagɪ, yɪ a na maŋɪ sɪ a zɔ dɪ wɔ mɔ, amɔ ta sɛ sɪ kɔ kɪ nmɔ wɔbɔŋa na lagɪ te tɪn.»

⁴³ O daa ma joori o vu o na nɪ ba ta tigi ba dɔa, dɔɔm na tiini dɪ wai-ba tɪn ŋwaanɪ.

⁴⁴ O ma yagɪ-ba, yɪ o joori o vu daa o daa ta loori Wɛ o kɪ kuni bɪtɔ, nɪ o ya na maŋɪ o ta kɔlɔ tɪn. ⁴⁵ O daa ma joori o vu o karabiə bam te, yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Á ta tigi á dɔ mɔ na? Nii-na! Maŋa kam yɪə, sɪ ba ja amɔ Nabiin-bu wɔm ba kɪ nɔn-balwaarɔ jɪa nɪ. ⁴⁶ Zaŋɪ-na sɪ dɪ vu. Nɔɔnɔ wɔlɔ na lagɪ o yəgɪ-nɪ o pa tɪn maa bɪna.»

Ba na jaanɪ Zezi te tɪn

(*Marikɪ 14:43-50, Luki 22:47-53, Zan 18:3-12*)

⁴⁷ Zezi ta na wɔra o ŋɔɔnɔ kɔntɔ tɪn, mɔ Zudasɪ wɔlɔ na yɪ o karabiə fugə-bale bam wɔ dɪdɔa tɪn tu o yɪ o te, yɪ nɔn-kɔgɔ zanzan tɔgɪ dɪd-o kɔ ba, yɪ ba ze sɔlwaanɔ dɪ da-lwaanɔ. Kɔ yɪ Zwifə nakwa bam dɪ ba kaanɪm yigə tiinə bam mɔ tɔŋɪ-ba. ⁴⁸ Zudasɪ ya maŋɪ o pa kɔgɔ kɔm lwarɪ nɪ, o na ve o kukwəri nɔɔnɔ wɔlɔ tɪn, sɪ ba ja kɔntɔ tu.

⁴⁹ O laan ma yɔɔrɪ o yɪ Zezi te o jɔɔn-o yɪ o wɪ: «Karanyɪna, dɪnle», yɪ o daarɪ o kukwər-o. ⁵⁰ Zezi ma ta dɪd-o o wɪ: «Amɔ cilonɔ, nmɔ na tu sɪ n kɪ kɔlɔ tɪn, kɪ-kɔ lɪla.»

Nɔɔna bam laan ma yɪ ba ja Zezi. ⁵¹ Nɔɔna balɔ na maŋɪ ba wɔ Zezi tee nɪ tɪn dɪdɔa ma lɪ o sɔgɔ o

ma zagi kaanum yuutu wum tintuḡnu zwe o go. ⁵² Zezi ma ta did-o o wi: «Joori n sin n sugu kum ku polo ni, si noonu wulu maama na soe jara di sugu tin, sugu mu wu gu ku tu. ⁵³ Nmu yeri ni, a ya na lagi zanə, a ya wu ta di a Ko We, yi o da o tuḡi malesi kogo kuni fugə-bile, si si ba si wəli-ni na? ⁵⁴ Amu nan ya na ki kuntu, We tɔno kum na bri ni ku maḡi si ku ki amu te tin daa wu wani ku ki na?»

⁵⁵ Zezi laan ma bwe kogo kum o wi: «Abam na kwe sulwaanu di da-lwaanu á ba si á ja amu tin, a yi ḡwuuḡ mu na? De maama a yəni a je We-di-kamunu kum wunu a bri noona, yi á wu jaani-ni. ⁵⁶ Kuntu maama nan ki, si ku pa faḡa faḡa We nijonə bam na puḡuni kulu We tɔno kum wunu tin mu ba ku sɔni ku ki.»

Zezi karabiə bam na ni kuntu tin, ba ma duri ba viiri ba daar-o.

*Ba na di Zezi taani te tin
(Mariki 14:53-65, Luki
22:54-55,63-71, Zan 18:13-
14,19-24)*

⁵⁷ Noona balu na tu ba ja Zezi tin ma ja-o ba vu ba kaanum yuutu Kayifu soḡo, me Zwifə cullu karanyina tiinə di ba nakwa bam na maḡi ba kikili da tin. ⁵⁸ Piyəeri ma dalu o toḡi ba kwaga, o da o vu o yi kaanum yuutu wum soḡo. O ma zu o jəni soḡo kum tintuḡna bam tee ni, si o nii kulu na lagi ku ki Zezi tin. ⁵⁹ Zwifə kaanum yigə tiinə bam di ba sariya-dirə nakwa bam

maama maa kwaanu si ba na noona balu na wu fo vwan ba pa Zezi tin, si ku bri ni ku maḡi si ba gu-o. ⁶⁰ Noona zanzan ma zaḡi ba fo vwan ba pa-o, yi ba daa ta wu wani ba na kulu na bri ni ku maḡi si ba gu-o tin. Ku kwaga seeni mu noona bale zaḡi ba ba, yi ba ta ba wi: ⁶¹ «Noonu wuntu tagi o wi, wum wu wani o magi dibam We-di-kamunu kum maama o di tɔga ni, yi o joori o ma da yatə o lo-ka.»

⁶² Kaanum yuutu wum na ni kuntu tin, o laan ma zaḡi o bwe Zezi o wi: «Noona bantu na tagi kulu ba pa nmu tin, nmu ba jigɔ taani si n ləri na?» ⁶³ Zezi maa cim. Kaanum yuutu wum laan ma ta did-o o wi: «Kwari Nwɔa Tu Baḡa-We fuḡu, si n ta n bri dibam, nmu yi We Bu Krisi wum Di na tuḡi tin mu na?»

⁶⁴ Zezi ma lər-o o wi: «Mu ka da n taga. Amu nan lagi a ta di abam ni, abam wu ba á na Nabiin-bu wum o na je Dam-foḡo Tu Baḡa-We jazum ni, yi á ta wu daari á na-o o na nuḡi We-soḡo ni o maa buḡi kunkwəənu wunu.»

⁶⁵ Kaanum yuutu wum na ni kuntu tin, o ma zaḡi o kaari o tɔti goḡo, si ku bri ni o wu tiini ku cogu di Zezi taani dum. O ma ta o wi: «Nii-na, o ḡoḡu o twi We mu, o paɔ o di We ma daani mu. Dí daa ba lagi maana tiinə si ba ḡoḡu o taani dum. Abam maama maḡi á ni, o na ḡoḡu o twi We te.

⁶⁶ Kuntɔ tɪn, abam wɪ bɛɛ mu?»

Ba ma lɛr-o ba wɪ: «O maɲɪ sɪ ba gu-o mu.»

⁶⁷ Ba laan ma twɪ lileeru ba yagɪ o yɪə nɪ, yɪ ba mag-o lanyiranɪ. Badaara ma lo o pupwaanɔ, ⁶⁸ yɪ ba wɪ: «Nmɔ na yɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔɲɪ tɪn, sɪ n lwarɪ n brɪ dɪbam wɔlɔ na magɪ-m tɪn.»

Piyɛɛrɪ na sɪnɪ o vɪn Zezi te tɪn

(Marɪkɪ 14:66-72, Luki 22:56-62, Zan 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Kantɔ maɲa kam nɪ Piyɛɛrɪ maa je kunkɔlɔ kum wɔnɪ. Kaanum yuutu wɔm sɔɲɔ tɪntɔɲ-kana ma vu o te, yɪ o ta dɪd-o o wɪ: «Nmɔ dɪ tɔɲɪ dɪ Zezi, Galile tu wɔm mu.»

⁷⁰ Piyɛɛrɪ ma fɔ ba maama yigə nɪ o wɪ: «A yəri wɔɲo kulɔ nmɔ na tɛ tɪn.» ⁷¹ O ma zanɪ o nunɪ mancoɲo nɪ. Tɪntɔɲ-kana kadoɲ dɪ daa ma na-o, yɪ o ta dɪ nɔɔna balɔ na wɔra tɪn o wɪ: «Nɔɔnɔ wɔntɔ tɔɲɪ dɪ Nazaretɪ tu Zezi mu.»

⁷² Piyɛɛrɪ ma du durə, yɪ o ta fɔ o wɪ: «A brɪ a yəri nɔɔnɔ wɔm kuntɔ.»

⁷³ Kɔ na kɪ fɪn tɪn, nɔɔna badonnə ma vu ba ta dɪ Piyɛɛrɪ ba wɪ: «Nmɔ sɪnɪ n yɪ ba kɔɲo kum wɔ nɔɔnɔ dɪdɔa mu. Nmɔ ɲwanɲa kam mu brɪ nɪ n sɪnɪ n nunɪ dɔanɪ mu.»

⁷⁴ O laan ma soolɔ o pa o tɪtɪ, sɪ kɔ brɪ nɪ o taanɪ dɪm yɪ cɪga, yɪ o wɪ: «A brɪ a yəri nɔɔnɔ wɔm kuntɔ.»

O na tagɪ kuntɔ tɪn, cɪbwɔlɔ laan ma da kɔ keeri. ⁷⁵ Piyɛɛrɪ laan ma guli Zezi

ya na tagɪ kulɔ dɪd-o o wɪ: «Kɔ na wɔ loori sɪ cɪbwɔlɔ keeri tɪn, nmɔ wɔ fɔ kuni bɪtɔ nɪ n yəri amɔ.» O na guli kuntɔ tɪn, o laan ma nunɪ, yɪ o tiini o keeri zanzan.

27

Ba na jaanɪ Zezi ba vu Pilatɪ te te tɪn

(Marɪkɪ 15:1, Luki 23:1-2, Zan 18:28-32)

¹ Tɪga na tu ka pɔɔrɪ tɪtɪtɪ tɪn, Zwifə kaanum yigə tiinə bam dɪ ba tɪv kum nakwa bam maama ma kɪ ni daanɪ, sɪ ba pa ba gu Zezi. ² Ba ma ja-o ba vɔ, yɪ ba ja-o ba vu ba kɪ gɔvɪrma tu Pilatɪ ɲɲa nɪ.

Zudasɪ na gv o tɪtɪ te tɪn (Titɔɲa Tɔnɔ 1:18-19)

³ Zudasɪ wɔlɔ na yəɲi Zezi o pa nɔɔna bam tɪn na lwarɪ nɪ ba dɪ o sarɪya yɪ ba lagɪ ba gu-o tɪn, o wɔ laan ma cɔɲɪ dɪ o na kɪ kulɔ tɪn, yɪ o joori o kwe sɛbu-dala fiintɔ kum, sɪ o pa kaanum yigə tiinə bam dɪ nakwa bam. ⁴ O ma ta dɪ ba o wɪ: «Amɔ kɪ wɔ-balɔrɔ, dɪ a na yəɲi nɔɔnɔ wɔlɔ na wɔ kɪ kulɔkulɔ tɪn a pa abam yɪ ba lagɪ ba gu-o tɪn.»

Ba ma lɛr-o ba wɪ: «Dɪbam yigə tərə, kɔ tɔɲɪ dɪ n tɪtɪ.»

⁵ O laan ma kwe sɛbu kum o vu o dɪ o yagɪ Wɛ-di-kamunu kum wɔnɪ, yɪ o daari o vu o kuuri ɲɔna o tɪ.

⁶ Kaanum yigə tiinə bam dɛɛn ma kwe sɛbu kum yɪ ba wɪ: «Sɛbu kuntɔ yɪ jana nyum mu, kɔ culə sɪ dɪ gwaanɪ-kɔ Wɛ-digə sɛbiə bam wɔnɪ.»

⁷ Ba ma bwe daani, yi ba ma-ku ba yegi tiga kadoŋ, ka yiri mu Kamɔ-mɔru tiga, yi ba ma ki vɛrɛ yibeelɛ jɛgɛ.
⁸ Kuntu ŋwaani mu noona jigi jɛgɛ kam kuntu ba ma bɛ ni Jana tiga, si ku ba ku yi zim.

⁹⁻¹⁰ Kuntu ma pa Wɛ ni-joŋnu Zeremi dɛɛn na tagi kulɔ faŋa faŋa tɪn ba sɪni ku ki. O dɛɛn tagi o wɪ: «Ba kwe sɛbu-dala fiinto mu, ba ma yegi kamɔ-mɔru tiga kam, ni Baŋa-Wɛ dɛɛn na pɛ-ni ni, si a ta te tɪn. Ku maa yi sɛbu kulɔ Yisurayɛli dwi tiinɛ bam na sɛ si ba ma yegi noonu wɔm tɪn mu.»

Pilatɪ na bwe Zezi taani te tɪn
 (Mariki 15:2-15, Luki 23:3-5, 13-25, Zan 18:33—19:16)

¹¹ Zezi ma zaŋi o zigɪ gɔvɪrma tu Pilatɪ yigɛ ni. Gɔvɪrma tu wɔm ma bwe-o o wɪ: «Nmɔ mu yi Zwifɛ bam pɛ wɔm na?»

Zezi ma lɛr-o o wɪ: «Mu ka da n taga.»

¹² Ku daari Zwifɛ kaanum yigɛ tiinɛ bam di ba nakwa bam na ŋooni taani dilɔ maama ba pa-o tɪn, o wɔ lɛri kulɔkulɔ. ¹³ Pilatɪ ma ta did-o o wɪ: «Nmɔ wɔ ni ba na ŋooni kulɔ maama ba pa nmɔ tɪn na?»

¹⁴ Zezi ma wɔ sɛ si o lɛri ba taani dim dilɔdilɔ. Ku ma pa gɔvɪrma tu wɔm tiini o yi yɛu did-o.

¹⁵ Bɪm maama Pakɪ candiɛ kam maŋa na yɛni ka yi, gɔvɪrma tu wɔm yɛni o li puɔ didɔa mu o pa non-kɔgɔ kɔm, ni nɛɛni bantɔ na

lagɪ wɔlɔ tɪn. ¹⁶ Kantɔ maŋa kam ni puɔ wɔdon maa wɔra, o yiri mu Barabasi. Noona maama dɛɛn ye o kɛm-balwaarɔ tɪm ni ni. ¹⁷ Noona bam na tu ba la daani tɪn, Pilatɪ ma bwe-ba o wɪ: «Abam lagɪ si a yagi bantɔ wɔɔ mu a pa abam? Ku yi Barabasi mu naa Zezi wɔlɔ ba na bɛ-o ni Krisi tɪn mu?» ¹⁸ O dɛɛn bwe-ba kuntu, bɛŋwaani o ye ni, ku yi wɔ-gurɔ ŋwaani mu ba jaani Zezi ba ki o jɪŋa ni.

¹⁹ Pilatɪ na je sarɪya dim jɛgɛ kam ni tɪn, o kaani ma tɔŋi ni o pa-o o wɪ: «Yi zaŋi n ki noonu wɔm kuntu kulɔkulɔ, o na jigi cɪga tɪn ŋwaani. Bɛŋwaani titɪ dɪntɔ ni amɔ tiini a na yaara zanzan di noonu wɔm kuntu dɪndwɪa wɔni.»

²⁰ Zwifɛ kaanum yigɛ tiinɛ bam di ba nakwa bam ma sugɪ non-kɔgɔ kɔm, si ba ta di Pilatɪ ni, o yagi Barabasi o pa-ba, si o daari o pa ba gɔ Zezi. ²¹ Pilatɪ daa ma joori o bwe-ba o wɪ: «Noona bantɔ bale wɔni, abam lagɪ si a yagi wɔɔ mu a pa abam?»

Ba ma lɛr-o ba wɪ: «Barabasi.»

²² Pilatɪ laan ma bwe-ba o wɪ: «Si ku na yi Zezi wɔlɔ ba na bɛ-o ni Krisi tɪn, abam wɪ a ki-o ta mu?»

Ba maama ma ta did-o ba wɪ: «Pa-o tɔun-dagara baŋa ni n gɔ.»

²³ O ma joori o bwe-ba o wɪ: «Wɔntɔ ki bɛɛ mu o cɔgɪ?»

Ba laan ma tiini ba kaasi baŋa baŋa ba wɪ: «Pa-o tɔun-dagara baŋa ni n gɔ.»

24 Pilati ma lwaru ni ku ba jigi kuri si o taa njoni taan taan, ku na lagi ku ja bubwaka ku ba tin njwaani. O ma joni na o ma san o jia non-kogo kum maama yige ni, yi o wu: «A yige togi ka tere njoni wuntu tuntu dim wuntu. Ku yi abam yige mu.»

25 Non-kogo kum maama ma lar-o ba wu: «Yagi si o tuntu dim caa taa togi dibam di di bia.»

26 O laan ma yagi Barabasi o pa-ba. O ma daari o pa ba magi Zezi, yi o pa-ba cwaje si ba ja-o ba vu ba pa tuntu-dagara bana ni ba gu.

Ba na jaani Zezi ba vu ba pa tuntu-dagara bana ni te tin (Mariki 15:16-41, Luki 23:26-49, Zan 19:2-3,17-30)

27 Gvirma tu wum pamaña bam laan ma ja Zezi ba vu ba zu o sone kum kunkolo. Pamaña kogo kum maama ma gilim-o da.

28 Ba ma li o gwaaru tum, yi ba daari ba zu-o gwar-sune.

29 Ba ma so sabari yipuge ba pu o yuu ni. Ba ma kwe miu ba ma ji nacage ba ki o jazim ni. Ba laan ma yaal-o ba mwana, yi ba ve ba kuni doone o yige ni, yi ba te ba wu: «Zwifa bam pe, dule.»

30 Ba ma daari ba twi lileeru ba yagi o yira ni, yi ba jigi miu kum ba le o yuu ni.

31 Ba na mwan-o ba ti tin, ba laan ma li gwar-sune kum, yi ba daari ba joori ba zu-o o titi gwaaru tum. Ba laan ma ja-o ba nuni ba vu si ba pa-o tuntu-dagara bana ni.

32 Ba na jig-o ba maa ke tin, ba ma jeeri njoni wodon, o yiri mu Simon o nuni Sireni mu. Pamaña bam ma fi-o ba pa o joni tuntu-dagara kam o zini si ba vu. 33 Ba maama ma vu ba yi jage kadon ba na be si Goligota tin. Yiri dim kuntu kuri mu Yukol-pua piu. 34 Ba na yi da tin, ba ma ki sana ba gwaani di liri silu ni na cana tin ba pa Zezi si o nyo. O ma lanj o nii, yi o wu se si o nyo.

35 Ba laan ma ja-o ba pa tuntu-dagara kam bana ni. Ba na pag-o kuntu tin, ba ma kwe o gwaaru tum si ba man-ti ba pa daani. Ba ma ta joro si ba nii, wu mu wu twari kul o na lagi tin. 36 Ba laan ma je da ba yir-o.

37 Ba deen ma tani tone dagara kam yira ni Zezi yuu bana ni, si ku bri kul o na ki o cogi yi ba gu-o tin. Ba deen pupuni ba wu:

«Wuntu yi Zezi wulu na yi Zwifa bam pe tin mu.»

38 Ba ma daari ba ja njwana bale ba pa daga sidonne bana ni. Ba ma cwi didua Zezi jazim ni. Wuwum maa wu o jagwio ni.

39 Nona balu na togi da ba ke tin maa nio, yi ba gogisi ba yuni yi ba twi-o. Ba maa yaal-o, 40 yi ba wu: «Nmu ya na buni si n cogi We-dikamunu kum n di tiga ni si n daari n ma da yato n joori n fogi n lo-ka tin, nmu na suni n yi Bana-We Bu, si n laan vri n titi, n tu dagara kam yuu ni si di nii.»

⁴¹ Zwifə nakwa bam dı ba kaanım yigə tiinə dı ba cullu karanyına tiinə bam dı maa twı-o ba mwana, yı ba tē daanı ba wı: ⁴² «O yəni o vrı nɔɔna badonnə ɲwıa, yı o laan warı o titi ɲwıa o vrı. O maa brı nı o yı Yıstrayeli dwi tiinə pɛ mu. O laan nan tu dagara kam yuu nı lele sı dı nii, sı dı wú ba dı sıını dı sɛ-o. ⁴³ O ta brı nı o tıgtı Wɛ, yı o tɛ sı o yı Wɛ Bu mu. Kuntv, Wɛ na sıını Dı lag-o, sı Dı laan jon-o Dı yagı.»

⁴⁴ ɲwıına balv ba na pagı dagarı sım baɲa nı ba wəli da tın dı maa jıg-o ba twı kuntv don.

⁴⁵ Kɔ ma vu kɔ yı maɲa kam wɛ na tu dı yı yuparı baɲa nı tın. Lvgv kım maama ma ba kɔ jı lim kɔ vu kɔ yı wɛ-gunım maɲa nı, ⁴⁶ kɔ kı nınɛɛnı luu batv mu tɛ. Maɲa kam kuntv nı Zezi laan ma kaası baɲa baɲa dı kwər-dıa o wı: «Eli, Eli, lɛma sabakitani?» Taanı dıntv kırı mu: «Amv Wɛ, amv Wɛ, bɛɛ mu kı yı n yagı amv?»

⁴⁷ Nɔɔna balv na zıgtı da yı ba nı taanı dım tın ma bɔɲı nı, o bə Eli mu sı o ba. ⁴⁸ Ba dıdva ma kı lıla o duri o vu o kwe sıpɔɔ. O ma dı-kɔ sanywana wɔnı, yı o daarı o kı-kɔ miu nı nı, o vu o tɛ o pa Zezi sı o nyc. ⁴⁹ Nɔɔna badaara bam na nɛ kuntv tın, ba maa wı: «Yagı sı dı cəgi dı nii, Eli wú ba o jon-o o yagı na?»

⁵⁰ Zezi daa ma joori o kaası dı kwər-dıa baɲa baɲa. O laan ma pa o sıun ti.

⁵¹ Zezi na tıgtı kuntv tın, gɔɔɔ kɔlv ba na ləgi ba ma cı Wɛ-di-laa kım tın ma kaarı bıle, kɔ zıgtı baɲa nı kɔ tu kɔ kwaarı kɔ kırı. Tıga kam maa sisinə, yı pulwaarv bagı tı yarı. ⁵² Yıbeelə yam ma purı. Kɔ daarı Wɛ nɔn-ɲuna balv ya na tıgtı tın zanzan ma joori ba bi ba yagı tɔvntı, ⁵³ yı ba nunjı ba yıbeelə wɔnı, maɲa kalv Zezi titı na tu o bi o yagı tɔvntı tın kwaga nı. Bantv laan ma vu ba zv Wɛ titı tıv Zeruzalem wɔ ba pa nɔɔna zanzan na-ba.

⁵⁴ Pamaɲna bam yigə tu wɔm dı o nɔɔna balv na wɔra ba yırı Zezi tın ma na tıga kam sisinım dım, dı kɔlv maama na kı tın. Fɔvntı ma tiini dı zv-ba, yı ba tɛ ba wı: «Nɔɔnv wɔntv ya sıını o yı Baɲa-Wɛ Bu mu.»

⁵⁵ Kaana zanzan dı togtı ba wɔra, ba ma zıgtı yigə yı ba niə. Bantv dɛɛn ya togtı dı Zezi mu ba nunjı Galile ba ba, yı ba yəni ba togtı ba zən-o. ⁵⁶ Mari wɔlv na nunjı Magıdala tın dɛɛn togtı o wɔ kaana bam kuntv wɔnı, dıdaanı Mari wɔlv na yı Zakı dı Zvzɛfv nu tın, kɔ wəli dı Zebede biə bam nu.

Ba na kı Zezi bɔɔnı wɔnı te tın

(Marıkı 15:42-47, Luki 23:50-56, Zan 19:38-42)

⁵⁷ Nɔɔnv wɔdon dɛɛn mu wɔra, o yırı mu Zvzɛfv, o na nunjı Arimatı, yı o kwəri o yı nadum. Wɔntv dı dɛɛn yı Zezi karabu mu. Tıga dɛɛn na lagı ka yı tın, ⁵⁸ o ma

zani o vu Pilati te, si o looro cwəŋə si o vu o kwe Zezi yira yam o ki. Pilati ma se, yi o pa ni si ba kwe Zezi yira yam ba pa-o. ⁵⁹ Zuzəfu laan ma vu o kwe Zezi yira yam o pipiri-ya di gar-jali dilu na lana tin. ⁶⁰ Ba ma daari ba kwe-ya ba ja vu ba tini piu booni woni. Dintu manji di yi o titi nyim mu, ba deen lugi-di piu yira ni mu. Di yi bon-duburi mu. Ba na tini Zezi yira yam da tin, ba laan ma bibili kandwe-pulogo kamunu ba ma pi booni dum ni, yi ba daari ba viiri. ⁶¹ Ba na wura ba ki-o kontu tin, Mari wulu na nunji Magidala tin di Mari wodon wum maa je yibeeli dum yige ni ba niə.

Ba na pe pamaŋna yiri yibeeli dum te tin

⁶² De dum Zwifə bam na yəni ba ti ba yige si ba siun de dum laan yi tin ma ke. Tiga na puuri yi ku yi ba siun de dum tin, Zwifə kaanum yige tiinə bam di Farizian tiinə bam laan ma zani ba vu Pilati te. ⁶³ Ba ma ta did-o ba wi: «Dibam tu, di guli ni, vwan nyim wum ya na wura manja kalu tin, o deen tagi o wi, wum wu joori o bi da yato de ni. ⁶⁴ Kontu ŋwaan, nan pa ni si noona wuuri ba vu ba fəri yibeeli dum ni, si ba fogi ba taa yiri-di si ku vu ku yi da yato yam. Ku na dai kontu, o karabiə bam wu wani ba vu ba kwe-o ba ja viiri, yi ba daari ba ta di noona ba wi, o bi o yagi tɔni mu. Kontu ma wu pa

ba vwan yam laan tiini ya ji ciga ku dwəni pulim dum ni.»

⁶⁵ Pilati ma se yi o wi: «Abam jigi noona. Nan pa-na ba vu si ba kwaan ba taa yiri-di, si ku manji di abam na lagi te tin.»

⁶⁶ Ba ma zani ba vu yibeeli dum jəgə kam, ba fəri di ni kandwe kamunu kom na pi tin. Ba ma daari ba yagi noona da si ba taa yiri-di.

28

Zezi na bi o yagi tɔni te tin

(*Mariki 16:1-8, Luki 24:1-12, Zan 20:1-10*)

¹ Ba siun de dum na ke tin, ti-bra-pura ni Mari wulu na nunji Magidala tin di Mari wodon wum ma zani ba vu yibeeli dum jəgə kam si ba nii. ² Tiga ma da ka sisinji zanzan. Baŋa-We maleka ma nunji weyuu ni, ka tu ka ba ka bibili kandwe kamunu kom ka yagi daa ni, yi ka daari ka jəni di baŋa ni. ³ Ka yibiyə maa tiini ka nyuna ni dɔa na pipili te tin, yi ka gwaaru tum di tiini ti puri pari pari. ⁴ Noona balu na wura ba yiri yibeeli dum tin ma bəri di fɔni nɔnɔni ba tigi mu te.

⁵ Maleka kam laan ma ta di kaana bam ka wi: «Á yi taá kwari fɔni. Amu ye ni abam lagi si á na Zezi wulu ba na jaani ba pa tɔndagara kam baŋa ni ba gu tin mu. ⁶ O nan təri yo. O joori o bi o yagi tɔni, nɔnɔni o ya na manji o ta

kuḷu dɪ abam tɪn. Nan ba-na á nɪi o yɪra yam ya na tigi me tɪn. ⁷ Abam nan kɪ lɪla á vu á ta dɪ o karabiə bam nɪ, Wɛ pɛ o joori o bi o yagɪ tʊʊnɪ, yɪ o laan wó da yigə o vu o taa cəgi abam Galile nɪ. Dáanɪ mu á wó vu á na-o. Mu kuḷu a na lagɪ a ta a brɪ abam tɪn.»

⁸ Malɛka kam na tagɪ kuntʊ tɪn, kaana bam ma kɪ lɪla ba nunɪ yibeeli dɪm jəgə kam nɪ ba maa kɛa, yɪ fʊʊnɪ dɪ wɔpolo kamunu jɪgɪ-ba. Ba ma duri ba vu sɪ ba ta dɪ Zezi karabiə bam kuḷu na kɪ tɪn.

⁹ Ba na maa kɛ tɪn, Zezi ma da o jeeri-ba, yɪ o kɪ-ba le. Ba ma vu ba yɪ o te, ba kuni doonə ba ja o nɛ yɪ ba zul-o. ¹⁰ Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «Á yɪ taá kwarɪ fʊʊnɪ. Ve-na a ko-biə bam te, sɪ á ta dɪ ba sɪ ba vu Galile, sɪ dáanɪ mu baá na amʊ.»

¹¹ Kaana bam na nunɪ yibeeli dɪm jəgə kam nɪ kuntʊ tɪn, nɔɔna balʊ na wɔra ba yɪrɪ-dɪ tɪn badaara ma zanɪ ba joori ba vu tɪʊ kʊm wɔ, yɪ ba ta kuḷu maama na kɪ tɪn ba brɪ Zwifə kaanum yigə tiinə bam. ¹² Kaanum yigə tiinə bam laan ma vu ba ɲɔɔnɪ dɪ tɪʊ kʊm nakwa bam. Ba ma kɪ ni daanɪ yɪ ba kwe səbu-fɔɔ ba pa pamaɲna bam, ¹³ yɪ ba wɪ: «Abam manɪ sɪ á ta nɪ, Zezi karabiə bam mu tu titɪ nɪ, ba ɲɔ o yɪra yam ba kwe ba ja viiri, yɪ abam tigi á dɔa. ¹⁴ Gʊvɪrma tu wɔm nan na tu o lwarɪ kʊ ni nɪ, yɪ kʊ na jɪgɪ taanɪ, dɪbam

wó ɲɔɔnɪ dɪ jonɪ abam dɪ yagɪ, sɪ liə yɪ taa jɪgɪ abam.»

¹⁵ Pamaɲna bam ma jonɪ səbu kʊm, yɪ ba sɪnɪ ba kɪ kuḷu ba na tagɪ-ba sɪ ba kɪ tɪn. Mu taanɪ dɪntʊ mu Zwifə bam jɪgɪ ba tea, kʊ ba kʊ yɪ zɪm maama.

Zezi na ɲɔɔnɪ kuḷu dɪ o karabiə bam o kweeli tɪn
(*Marɪkɪ 16:14-18, Luki 24:36-49, Zan 20:19-23, Titʊɲa Tɔɔɔ 1:6-8*)

¹⁶ Zezi karabiə fugə-dɪdʊa kam laan ma zanɪ ba vu Galile, piu kuḷu yuu nɪ o na manɪ o ta dɪ ba sɪ ba vu tɪn. ¹⁷ Ba ma sɪnɪ ba vu ba na-o, yɪ ba kuni doonə ba zul-o. Badaara maa ta jɪgɪ bubwɛa dɪd-o. ¹⁸ Zezi laan ma vu o yɪ ba te, yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Wɛ pɛ-nɪ dam sɪ a taa te weyuu dɪ tɪga banɪ wəənu maama. ¹⁹ Kuntʊ ɲwaanɪ, nan ve-na lʊgʊ banɪ dwi tiinə maama te, sɪ á pa ba ji amʊ karabiə, sɪ á daari á miisi-ba na wʊnɪ dɪ amʊ Ko Wɛ yɪrɪ, dɪ amʊ na yɪ Dɪ Bu tɪn yɪrɪ, dɪ Dɪ Joro kʊm yɪrɪ ɲwaanɪ, ²⁰ sɪ á daari á brɪ-ba sɪ ba sɛ wɔɲo kuḷu maama amʊ na pɛ abam ni sɪ á kɪ tɪn. Nan taá ye-na nɪ, amʊ wó ta wɔra dɪ abam manɪ maama, sɪ kʊ vu kʊ yɪ lʊgʊ tiim manɪ.»

**Wε taani dɔlɔ
MARIKI
na pɔpɔni tɔn
Wε taani dɔlɔ
Mariki na
pɔpɔni tɔn na bri
dibam kulɔ tɔn
mɔ tɔntɔ**

Mariki yɔ wɔlɔ dɛɛn na tɔgi o tɔŋi Wε tɔtɔŋa o zɛni Pooli dɔ Pɔyɛɛri tɔn mɔ. (Nii-na Tɔtɔŋa Tɔnɔ 13:5, Kolɔsi 4:10, 1 Pɔyɛɛri 5:13.)

Mariki tɔnɔ kɔm bri nɔ Zezi yɔ Wε Bu mɔ, o jɔgi ni wɔŋɔ maama baŋa nɔ (Mariki 1:1 dɔ 15:39).

Mariki dɛ yigɔ o pɔpɔni Zan wɔlɔ na miisi nɔɔna na wɔni tɔn na tu o kwe cwɛŋɔ o pa Zezi te tɔn. O ta bri Zezi dɔ dɛɛn na pɛ Zan miis-o na wɔni te dɔ sɔtaani na maŋ-o te tɔn (Mariki 1:1-13).

O bri Zezi na bɛŋi nɔɔna sɔ ba taa tɔg-o te, dɔ o na zaasi nɔɔna te, dɔ o na pɛ yawɔna na yazurɛ yɔ o zɛli ciciri nɔɔna yɔra nɔ, yɔ o yagɔ nɔɔna lwarɔm o ma ɛ-ba te tɔn (Mariki 1:14—10:52).

Zezi wuuri o ta dɔ o karabiɛ bam nɔ, o na ve Zeruzalem, oɔ na yaara yɔ o tɔ, sɔ o laan joori o bi o yagɔ tɔbɔni. Ba nan wɔ ni o taani dɔm kuri (Mariki 8:31-32 dɔ 9:30-32 dɔ 10:32-34).

Zezi dɛɛn na maa zɔvri Zeruzalem tɔn, nɔn-kɔgɔ zul-o zanzan. Zwifɛ yigɔ tiinɛ bam maa cul-o. O laan ma zaasi nɔn-kɔgɔ kɔm dɔ o karabiɛ bam dɔ o dɔna dɔ o maa guri (pɔɔrim 11-13).

Tɔnɔ kɔm tiim jɔgɔ nɔ Mariki bri Zezi na tɔgi tɔbɔn-dagara baŋa nɔ yɔ o joori o bi te tɔn (pɔɔrim 14-16).

Zan na miisi nɔɔna na wɔni yɔ o bri-ba te tɔn
(Matiyu 3:1-12, Luki 3:1-17, Zan 1:19-28)

¹ Baŋa-Wε Bu Zezi Krisi kwɛr-ywɛŋɔ kam na puli te tɔn mɔ tɔntɔ: ² Kɔ kɔ nɔ Wε nijɔŋnu Ezayi na maŋi o pɔpɔni kulɔ faŋa faŋa yɔ o tɔɔli Wε kwɛrɛ o wɔ: «Nii, amɔ Wε lagɔ a tɔŋi a nɔɔnɔ mɔ, sɔ o da nɔmɔ yigɔ o vu o kwe cwɛŋɔ kalɔ nɔmɔ na wɔ ba n tɔgi da tɔn.»

³ «Nɔɔnɔ mɔ wɔ kagɔa wɔni o tɔɔli kwɛrɛ o wɔ: <Zaŋi-na á fɔgi á kwe dí Yu-utu wɔm cwɛŋɔ kam, o na lagɔ o ba o tɔgi da tɔn. Pa-na cwe silɔ o na lagɔ o ba o tɔgi tɔn fɔgi sɔ yɔɔri lanyiranɔ.> »

⁴ Kɔ dɛɛn sɔmɔ kɔ kɔ kɔntɔ dɔŋ mɔ. Nɔɔnɔ wɔdɔŋ dɛɛn mɔ wɔra, o yɔri mɔ Zan. O maa wɔ kagɔa wɔni, yɔ o miisi nɔɔna na wɔni Wε ŋwaani. O maa yɛni o tɔɔli Wε kwɛrɛ, o bri nɔɔna nɔ ba maŋi sɔ ba lɛni ba wɔrɔ ba yagɔ kɛm-balwaarɔ, sɔ ba daari ba pa o miisi-ba na wɔni, sɔ Wε laan wɔ yagɔ ba lwarɔm DI ma ɛ-ba. ⁵ Nɔɔna zanzan maa yɛni ba nunji Zude tɔ-biɛ bam maama dɔ Zeruzalem ba ve o te. Ba na ve o te kɔntɔ tɔn, ba maa te ba bri kulɔ ba na kɔ ba cɔgi tɔn. O laan maa paɔ ba tu Zɔrden bugɔ kam wɔni,

yi o miisi-ba na wɔni We
ɲwaani.

⁶ Zan deen zɔuri gɔrɔ kulɔ
ba na sɔgi di yogondi kuru
tin mu. O maa mai kilɔ o ja o
tɔŋɔ. O wɔdiu mu yi kayira
di tɔuru. ⁷ O maa tɔoli We
kwɛrɛ di nɔɔna bam o wi:
«Nɔɔnɔ wɔdon wɔ saɲi amɔ
kwaga o ba, wɔntɔ tiini o
dwe amɔ. A wɔ maɲi si a
tiiri a li o ne natra a pa-
o. ⁸ Amɔ miisi abam na
wɔni mu. Wɔntɔ nan na
tuɔ, oɔ miisi abam We Joro
kum wɔni.»

*Zan na miisi Zezi Krisi na
wɔni te tin*

(*Matiyu 3:13—4:11, Luki
3:21-22, 4:1-13*)

⁹ Maɲa kam kuntu ni, Zezi
deen ma nuɲi Galile tu
kudon, ku yiri mu Nazareti.
O ma vu o yi Zan te, yi o tu
Zurden bugɛ kam wɔ yi Zan
miis-o na wɔni. ¹⁰ Zezi na
maa nuɲi na bam wɔni tin,
o ma na weyuu na puri yi
We Joro kum tɔgi da ku tu o
baɲa, yi ku nyi di kunkwɛɲɛ
te. ¹¹ O ma ni kwɛrɛ laan na
ɲɔɔni weyuu ni ka wi:

«Nmɔ mu yi amɔ bu-dua
a na soe di a wɔ
maama.

A tiini a jigi wɔpolo zanzan
di nmɔ.»

¹² Ku na-niɔ da mu We Joro
kum de ku pa o vu kagva
wɔ. ¹³ O maa wɔ kagva kam
wɔni taan da fiinna. O na
wɔra tin, sutaani laan ma tui
o te, si di gan-o si o ya ki o
cɔgi. O maa zɔuri di kagu-
vara, yi We malesi di tui o
te si zɛn-o.

*Zezi na bɛɲi nɔɔna bana
si ba taa tɔg-o te tin*

(*Matiyu 4:12-22, Luki
4:14-15, 5:1-11*)

¹⁴ Ba deen ma ja Zan ba
ki pɔna digɛ ni. Kuntu
kwaga ni Zezi ma joori o vu
Galile. O maa wɔra o tɔoli
We kwɛr-ɣwɛɲɛ kam o bri
nɔɔna, ¹⁵ yi o wi: «Maɲa
kam laan yiɔ, We paari dim
na lagi di ba nɔɔna titari ni
tin. Kuntu ɲwaani, lani-na á
wuru á yagi kɛm-balwaaru
tim, si á daari á se We kwɛr-
ɣwɛɲɛ kam.»

¹⁶ Zezi deen maa wɔ Galile
nɔnɔ kum ni ni o veɔ. O ma
na nɔɔna bale, ba na yi curu.
Ba didua yiri mu Simon. O
nyaani yiri mu Andre. Ba yi
kalɛɲ-jara mu. Ba maa wɔ
na bam wɔni ba duli buri si
ba ma ja kale. ¹⁷ Zezi ma ta
di ba o wi: «Zaɲi-na á ba á
taá tɔgi amɔ. Aá pa á taá
beeri nɔɔna mu á pa-ni, si
ba taa tɔgi-ni, ni á na yɛni
á jaani kale te tin.» ¹⁸ O na
tagi kuntu tin, ba ma zaɲi
lila ba yagi ba buri sim, yi
ba vu ba tɔgi o kwaga.

¹⁹ Zezi na ve yigɛ finfin
tin, o daa ma na nɔɔna bale.
Ba didua yiri mu Zaki. O
nyaani di maa wɔra, o yiri
mu Zan. Ba ko yiri mu
Zebede. Ba maa wɔ naboro
wɔni ba kwe ba buri. ²⁰ O
laan ma bɛɲi-ba. O na bɛɲi-
ba kuntu tin, ba ma zaɲi
lila ba yagi ba ko wɔm di
o tintuɲna bam naboro kum
wɔni, yi ba vu ba tɔg-o.

Zezi na zɛli cicirɛ nɔɔnɔ

yira ni te tin

(Luki 4:31-37)

²¹ Zezi dı o karabiə ma tɔgı daanı ba vu ba zu tıv kɔdon wɔ, kɔ yırı mu Kapernawum. Zwifə bam siun de na yi tin, Zezi ma vu o zu ba We-digə kam sı o brı-ba. ²² O na brı-ba tin, nɔɔna balɔ na wura tin maa tiini ba yi yəu dı o zaasım dım, berıwaanı o ni-taanı dım jıgı dam dı dwe ba tıttı cullu karanyına tiinə bam taanı dım.

²³ Nɔɔnɔ wɔdon deen maa wɔ ba We-digə kam wɔnı, yi cicirə jıg-o. O ma kaası dı kwər-dıa o wı: ²⁴ «Zezi, Nazaretı tu, bεε mu n lagı dıbam tee ni? Nmɔ tu sı n cɔgı dıbam dwi mu na? A ye nmɔ na yi wɔlɔ. Nmɔ yi Wɔ-ponjo Tu wɔlɔ We na tıjı tin mu.»

²⁵ Zezi ma kaanı cicirə kam o wı: «Cəgi sɔɔ, sı n nuji n daarı baarɔ wɔm.»

²⁶ O na tagı kuntu tin, cicirə kam ma tiini ka ja nɔɔnɔ wɔm ka su. Ka ma kaası dı kwər-dıa yi ka nuji ka daarı nɔɔnɔ wɔm.

²⁷ Nɔɔna bam na ne kuntu tin, kɔ ma sıv ba maama lanyıranı, yi ba bwe daanı ba wı: «Bεε mu kuntu? O brı cwə-dıja mu yi o zaasım dım jıgı dam. Nii, o na te ciciri ni sı viiri, yi sı se o ni.»

²⁸ Nɔɔna balɔ maama na zɔvri Galile je sım ni tin deen ma ni Zezi ıjwa lıla.

Zezi na pe yawına zanzan na yazurə te tin

(Matıyu 8:14-17, Luki 4:38-44)

²⁹ Zezi dı o nɔɔna bam ma nuji We-digə kam ni, ba tɔgı dı Zakı dı Zan ba vu ba yi Simɔn dı Andre-ba sɔɔjo. ³⁰ Paa maa jıgı Simɔn tınkaanı yi o tigə. Ba ma ta dı Zezi kɔ na kı-o te tin. ³¹ O ma vu kaanı wɔm te, o ja o jıja o pa o zanı wεenı. Paa kam ma da ka yag-o. O ma zanı o kı wɔdiu o pa-ba.

³² We na zu yi tıga wura ka yi tin, nɔɔna maa jaanı balɔ maama na yi yawına dı ciciri na jıgı balɔ maama tin ba tui Zezi te. ³³ Tıv kım nɔɔna bam maama ma vu ba gilimi Simɔn-ba sɔɔjo ni ni. ³⁴ Zezi ma pa nɔɔna zanzan na yazurə dı ba yawıru dwi dwi, yi o daarı o zəli ciciri zanzan nɔɔna yira ni. O ma wɔ se sı ciciri sım ıjɔnı kulɔkulɔ, sı na manı sı ye o na yi wɔlɔ tin ıjwaanı.

³⁵ Tıga na pɔvri tıttıti yi we daa ta wɔ puli tin, Zezi ma zanı o nuji o vu jəgə kalɔ nɔɔn-nɔɔnɔ na tərə tin. O wura o warı We o yıranı. ³⁶ Simɔn-ba laan ma zanı ba nuji sı ba beeri o jəgə. ³⁷ Ba na ne-o tin, ba ma ta did-o ba wı: «Nɔɔna bam maama lagı sı ba na nmɔ.»

³⁸ Zezi ma ləri-ba o wı: «Zanı-na sı dı ke dı vu je sıdonnə. A manı sı a vu tı-balwa balɔ na wɔ yoba seeni tin a tɔɔlı We kwərə kam. Kɔ yi kuntu ıjwaanı mu a nuji We te a ba.»

³⁹ O laan ma beeri o tɔgı Galile wɔ maama. O maa yəni o zɔvri Zwifə bam We-di sım. O maa brı nɔɔna

Wε cıga kam, yı o zəli ciciri nɔɔna yıra nı.

Zezi na pε nanyɔɔɔ na yazurə te tın

(*Matiyu 8:1-4, Luki 5:12-16*)

⁴⁰ Nɔɔnɔ wɔdonɔ dεen mu wɔra, o na yı nanyɔɔɔ. O ma zanɔ o vu Zezi te, o kuni doonə o yigə nı o loor-o o wı: «Nmɔ na laga, nı wani n pa a na yazurə a ji lanyıranı.»

⁴¹ O nwanja ma zɔ Zezi. O ma twı o juja o dwe-o, yı o wı: «Eεn. A laga. Zanɔ dı yazurə sı n ji lanyıranı.» ⁴² O na tagı kuntu bıdwı banja nı tın, mu yawı kum yagı nɔɔnɔ wɔm, yı o yıra yam ji lanyıranı. ⁴³ Zezi ma daa ta dıd-o o wı, o ve, yı o daarı o kaan-o o wı: ⁴⁴ «Yı zanɔ n ta kulɔ na kı tın n brı nɔɔn-nɔɔnɔ. Nan yɔɔrı n vu Wε kaanım tu wɔm te, sı n pa o nıi n yıra yam, sı n daarı n kwe wəənu tıɔ Moyisi cullu tım na brı nı tı manɔ tın n pa-o, sı o ma o kaanı Banja-Wε. Kuntu wɔ brı nɔɔna maama nı n yawı kum sıni kɔ je.»

⁴⁵ Zezi na tagı kuntu tın, nɔɔnɔ wɔm ma nunɔ yı o karı o nɔɔnı kulɔ na kı tın o pa nɔɔna maama lwarı kɔ nı nı. Kuntu nwaanı Zezi daa warı o zɔ tıɔ dı tıɔ wɔ yı o wɔ səgi o tıti. O ma lεεrı o manɔ gaa wɔnı nɔɔna na tərə mε tın. Nɔɔna maa yəni ba nunɔ je maama ba ve o te.

2

Zezi na brı nı o jıgı dam sı o yagı nɔɔna lwarım o ma

cε-ba te tın

(*Matiyu 9:1-8, Luki 5:17-26*)

¹ Da funfun na kε tın, Zezi ma joorı o vu Kapernawum. Tıɔ kum nɔɔna bam ma lwarı nı o tu o wɔ sɔɔɔ nı. ² Ba zanzan ma ba ba la daanı sɔɔɔ kum nı, yı lanja daa tərə kɔ nı nı dı funfun dı. O maa wɔra o nɔɔnı Wε taanı o brı-ba. ³ O na wɔra o brı-ba kuntu tın, nɔɔna badonnə ya jıgı kɔɔɔ ba bıni o te, yı nɔɔna bana zıɔ-o dı gungolo. ⁴ Ba na yı jəgə kam tın, ba maa warı ba ja-o ba yı Zezi te, kɔgɔ kum na daga tın nwaanı. Ba ma ja-o ba di digə kalɔ Zezi na wɔ ka wɔnı tın nayuu, ba zagı ba purı bɔɔnı ba manɔ dı Zezi na wɔ mε tın. Ba ma daarı ba pa gungolo kum kɔɔ kum na tıgı kɔ banja nı tın tɔgı da kɔ tu digə kam wɔ. ⁵ Zezi ma lwarı nı ba kı ba wɔ-dıdɔa dıd-o. O ma ta dı kɔɔ kum o wı: «A bu, nmɔ lwarım dım ti.»

⁶ Wε cullu karanyına tiinə badaara ya tɔgı ba wɔra. Ba maa je ba bwe ba wɔnı ba wı: ⁷ «Bεε mu yı o nɔɔnı kuntu donɔ? O paı o dı Wε yı bıdwı mu. O nɔɔnı o twı Wε mu. Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wani o yagı nɔɔnɔ lwarım o ma cε-o, kɔ na dai Wε Dı yıranı.»

⁸ Zezi ma lwarı ba na jıgı wɔbɔɔja yalɔ ba wɔnı tın. O ma ta dı ba o wı: «Bεnwaanı mu á bɔnı kuntu donɔ? ⁹ Kɔɔ mu yı mwalı kɔ dwe, a na tagı dı kɔɔ kum a wı: <Nmɔ lwarım dım ti> mu yı mwalı, naa a na tagı a wı: <Zanɔ

wɛɛni n kwe n gungolo kum n ta n veə» mu yi mwalı? ¹⁰ A nan wú pa abam lwarı nı, amu wub na yi Nabiin-bu wum tin jıgı dam lıgı banya nı, sı a yagi nɔɔna lwarım a ma ɛɛ-ba.»

O laan ma ta dı kɔɔ kum o wı: ¹¹ «A lagı a ta dı nmı, zanı wɛɛni sı n kwe n gungolo kum n ja n vu sɔɔɔ.»

¹² Zezi na tagı kuntu tin, bıdwı banya nı mu nɔɔnu wum zanı ba maama yıgə nı o kwe o gungolo kum o nuɔi o viiri. Ba na ne kuntu tin, ku ma kı ba maama yəəu. Ba ma zuli Wɛ yi ba wı: «Dı daa ta wu fɔgı dı na kəm dıntu doɔ.»

Zezi na bəɔi Leevi sı o taa tɔg-o te tin

(Matiyu 9:9-13, Luki 5:27-32)

¹³ Zezi daa ma nuɔi o vu o wu Galile nınu kum ni nı. Kɔɔ zanzan ma ba o te ku gilim-o. O maa wura o brı-ba Wɛ ɛıga kam. ¹⁴ O daa ma zanı o maa kea. O na maa ke tin, o ma na nɔɔnu wudɔɔ, o yırı mu Leevi. O ko yırı mu Alıfı. O dɛɛn je me seeni o na yəni o je o jonı lampoo tin mu. Zezi ma ta dıd-o o wı: «Zanı n ta n tɔgı-nı.» O ma sıntı o zanı o tɔgı o kwaga.

¹⁵ Zezi dɛɛn ma vu Leevi sɔɔɔ sı o di wɔdiu dı o karabiə bam. Lampo-jonɔ dı nɔn-ɛıɔgıru zanzan dı maa tɔgı ba wura ba di wɔdiu kum dı ba, bɛɔwaanı balu dɛɛn na tɔg-o tin daga.

¹⁶ Wɛ cullu karanyına tiinə

badaara na nuɔi Farizian tiinə kɔɔ kum wu tin maa tɔgı ba wura. Ba na ne Zezi na je o di wɔdiu dı nɔn-ɛıɔgıru dı lampo-jonɔ kuntu tin, ba ma bwe o karabiə bam ba wı: «Bɛɛ mu kı yi o di wɔdiu dıdaanı lampo-jonɔ dı nɔn-ɛıɔgıru tin kuntu?»

¹⁷ Zezi ma ni ba na tagı kulı tin. O laan ma ta dı ba o wı: «Ku na yi balı na jıgı yazurə tin, bantı wu maɔı sı ba vu dɔgıta tu te sı o soonı-ba. Ku daarı balı na ba jıgı yazurə tin mu maɔı sı ba vu sı ba na soonım. A na tu lıgı banya tin, ku dai sı a bəɔi balı na maɔı ba yi nɔn-ɔɔna tin, amu nan tuə, sı a bəɔi nɔn-balwaarı mu sı ba ba amu te.»

Zezi zaasım dım na yi zaasım-dvırı te tin

(Matiyu 9:14-17, Luki 5:33-39)

¹⁸ Zan karabiə bam dı Farizian tiinə bam dɛɛn yəni ba vɔ ni. Nɔɔna badonnə ma vu Zezi te ba bwe-o ba wı: «Bɛɔwaanı mu Zan karabiə bam dı Farizian tiinə bam yəni ba vɔ ni, yi nmı karabiə bam ba vɔa?»

¹⁹ Zezi ma ləri-ba o wı: «Nɔɔnu na di kaanı yi o kı candıə, yi o cılonnə na wura sı ba tɔgı ba di, bantı wu wantı ba vɔ ni yi kan-barı wum ta wu ba tee nı na? Ba bá sɛ ba vɔ ni maɔa kalı kan-barı wum ta na wu ba tee nı tin. ²⁰ Ku nan wú ba ku yi maɔa kam ba na wú ja kan-barı wum ba viiri tin. Maɔa kam kuntu nı o daa na

təri ba tee ni tun, mu ba laan wó vó ni.

²¹ Nɔɔn-nɔɔnu bá se o kwe garyi-dɔvri o ma fəri gwardoŋo kulu na kaari tun. O nan na ki kuntu, garyi-dɔvri dum laan wó vuuri gwardoŋo kum di pa ku tiini ku cɔgi zanzan. ²² Nɔɔn-nɔɔnu di nan bá se o kwe sa-dɔŋa o lo o ki lo-dɔŋo wunu. O na ki kuntu, yi sana kam na keeri, kaá pa loo kum bagu mu. Loo kum wó cɔgi yi sana kam di lo. Kuntu nwaani nɔɔnu manɔ si o kwe sa-dɔŋa o ki lo-dɔŋo wunu mu.»

Zezi Kri si na dwe siun de cullu tum te tin
(Matiyu 12:1-8, Luki 6:1-5)

²³ Zwifə bam siun de didoŋ na yi tun, Zezi deen ma togi kari wu o maa kea. O karabiə bam di maa togi ba veə, yi ba bwəri mina ba yu ba duna. ²⁴ Farizian tiinə bam na ne ba na ki te tun, ba ma ta di Zezi ba wi: «Nii ba na ki te tun. Bɛɛ mu yi ba tɔŋi titɔŋi dilu na cɔgi siun de cullu tum tun?»

²⁵ Zezi ma ləri-ba o wi: «Abam ta wu fɔgi á karimi We tɔno kum na bri Pe Davidi taani te tin na? Ku bri ni manja kalu Abiata deen na yi We kaanum yuutu tun, kana deen jigu Davidi di o nɔɔna bam, yi ba ba jigu wɔdiu si ba di. ²⁶ O ma vu o zu We digə, yi o kwe dipwa yalu na tigi da We nwaani tun o di. Dipe dum kuntu culə si non-gaa di-di, ku na dai We kaanum tiinə yiranu. Davidi deen di dipe dum, yi

o daari o pa o nɔɔna bam di togi ba di.»

²⁷ O daa ma ta di ba o wi: «We na ki nabiinə Di yagu lugu banja ni tun, Di tiji siun de da yarpe maama wunu, si ku taa jigi zənə mu ku pa-ba, si ku dai ni We ki nabiinə siun de cullu tum togi nwaani mu. ²⁸ Kuntu nwaani amu Nabiin-bu wum jigi ni siun de cullu tum banja ni.»

3

Zezi na pe nɔɔnu na yazurə siun de ni te tin
(Matiyu 12:9-14, Luki 6:6-11)

¹ Zezi daa ma joori o vu o zu ba We-digə kam. Nɔɔnu maa wura o juna didua na tiga. ² Farizian tiinə badonnə maa lagu cwəŋə si ba bri ni Zezi ki o cɔgi. Kuntu nwaani ba ma je ba yiri Zezi si ba nii, oó se o pa nɔɔnu wum na yazurə siun de dum ni naa o bá se. ³ Zezi ma ta di nɔɔnu wum o wi: «Zanɔ n zigu nɔɔna bam maama fitari ni.»

⁴ O laan ma bwe ba maama o wi: «Culu bri bɛɛ mu? Koo mu manɔ di culu kum, nɔɔnu na ki o doŋ lanyiranu siun de ni mu manɔ naa o na ki-o lwarim mu gara? Nɔɔnu na vru o doŋ nwa siun de ni mu manɔ naa o na gu-o mu gara?»

O na bwe-ba kuntu tun, ba maa cum. ⁵ O ma nii ba maama yi o banu zanɔ. O wu ma cɔgi zanzan ba wubɔŋa na tigi tun nwaani. O laan ma ta di nɔɔnu wum o wi:

«Twi n jija kam.» O ma twi-ka, yi ka joori ka ji lanyuranu.

⁶ Farizian tiine bam na ne o na ki te tin, ba ma nunji ba vu ba banu di Pe Erudu kwaga noona bam, si ba lagu cwajja ba gu Zezi.

Non-kogɔ na tu Zezi te te tin

⁷ Zezi di o karabiə bam ma zanɔ ba ke. Ba ma vu ba yi ninu kum ni. Kogɔ zanzan ma nunji Galile je sum ni ba togi o kwaga.

⁸ Noona badonne di ma nunji Zeruzalem di Zude maama, di Yidume je sum ni. Badaara di ma nunji je silu na wu Zurdən bugə kam bubə didonɔ dɔm ni tin, di Tiiri di Sidon ti-niə yam maama wunu. Ko-foro zanzan ma vu Zezi te, ba na lwaru o na ki kulɔ maama tin njwaani. ⁹ Ba kogɔ kum na daga yi ba tiini ba pɔn-o zanzan tin, o ma ta di o karabiə bam si ba ja naboro ba ba ba zigi da, si o wantu o zu ku wu. ¹⁰ O na manɔ o pa noona zanzan na yazure tin, ku ma pa yawuna bam maama yigi ba pɔn-o, yi ba kwaanu si ba dwe o yira.

¹¹ Manja kalɔ maama ciciri sum na yəni si na-o, si wu tu o yigə ni mu, yi si kaasi si wi: «Nmu mu yi We Bu wɔm.» ¹² Ciciri sum na yəni si te kuntu donɔ, o yəni o kaani-si mu, si si yi pa noon-noonu lwaru o na yi wulu tin.

Zezi na kuri o tintɔhna fugə-bale bam te tin

(Matiyu 10:1-4, Luki 6:12-16)

¹³ Zezi laan ma zanɔ o vu o di piu kudonɔ yuu. O ma bənji balu o na lagu tin si ba ba o te. ¹⁴ Ba na tu tin, o ma kuri noona fugə-bale si ba taa wu o tee ni, si o taa tuni-ba si ba taa ve ba tola We kwərə kam di noona. ¹⁵ O ma daaru o pa-ba dam si ba wantu ciciri ba zəli noona yira ni.

¹⁶ Noona fugə-bale bam o na kuri tin yira mu tintu: Simɔn wulu Zezi na pe o yiru ni Piyeri tin,

¹⁷ di Zaku wulu na yi Zebede bu tin, di o nyaanu Zan.

Zezi ma pa bantɔ yiru ni Buanergesi, ku kuri mu Du-baka biə.

¹⁸ Di Andre, di Filipi, di Batelemi, di Matiyu, di Toma,

di Zaku wulu na yi Alifi bu tin, di Tadi,

di Simɔn wulu na yi Zeloti noona bam wu noonu tin,

¹⁹ didaani Zudası Yiskariyo wulu na wu ba o yəgi Zezi o pa noona tin.

Wɔɔ dam mu Zezi mai o zəli ciciri sum?

(Matiyu 12:22-32, Luki 11:14-23, 12:10)

²⁰ Zezi ma joori o vu soho. Kogɔ zanzan daa ta ma ba ku gilimi soho kum. Ku ma pa Zezi di o karabiə bam daa waru ba na laja si ba di wɔdiu di. ²¹ O soho tiine na ni kuntu tin, ba ma zanɔ ba nunji si ba vu ba ja-o ba viiri, bəjwaanu noona te ba wi, o co mu.

²² We cullu karanyina tiine ya nunji Zeruzalem ba ba

si ba nii-o. Ba maa te ba wɪ: «Sutaana-pe Belizebuli mu jig-o. Ku yi wuntu dam mu o ma o zali sutaana.»

²³ Zezi laan ma bæŋi-ba si ba ba o te, yi o daari o maŋi mumaŋa o bri-ba o wɪ: «Nɔɔnu wó wani o ma sutaana-pe dam o ma zali sutaana na? ²⁴ Tiɔ kulu paari na pɔɔri kuni bile yi ba jigi daani tin, kúɔ tu mu. ²⁵ Soŋɔ kulu maama na pɔɔri ku titi wuntu tin, ku di wó tu mu. ²⁶ Sutaana-pe na joori o jigi di o titi, ku bri ni o paari dim pɔɔri bile mu yi o dam ti. Oó tu mu. ²⁷ Ku nan na yi te tin, sutaana-pe nyi di non-didæeru na yiri o soŋɔ te tin mu. Nɔɔnu na lagi si o zu didæeru wum soŋɔ o ŋɔ, o maŋi si o da yigə o ja didæeru wum o vɔ mu. O na de yigə o vɔ-o, o laan wó wani o zu o kwalimi o jijigiru tum maama o ja viiri.

²⁸ A lagi a ta ciga mu di abam si, kəm-balwaarɔ tɪɔ maama nɔɔna na ki tin, naa ta-balwaarɔ tɪɔ ba na ŋɔɔni tin, Wɛ wai Di yagi-ti Di ma cɛ-ba. ²⁹ Ku daari, wulu maama na ŋɔɔni o twi Wɛ Joro kum tin, Wɛ bá se si Di ma cɛ kuntu tu maŋa di maŋa. Lwarim dim kuntu wó ta togi kuntu tu si ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti tin.» ³⁰ Ba na tagi ba wɪ, cicirə mu jig-o tin, mu o tagi kuntu di ba.

Zezi nu di Zezi nyaana na yi balɔ tin
(Matiyu 12:46-50, Luki 8:19-21)

³¹ Zezi nu di o nyaana ma ba o na wu me tin, ba zigi soŋɔ kum manɔŋo ni, yi ba pa ni si ba bæŋ-o. ³² Kɔgɔ zanzan maa je ba gilim-o. Ba ma ta did-o ba wɪ: «N nu di n nyaana tu ba wu manɔŋo ni, yi ba lagi-m.»

³³ O ma læri-ba o wɪ: «Wɔɔ mu yi a nu, bran yi a nyaana?» ³⁴ O laan ma nii balɔ na je ba gilim-o tin seeni yi o wɪ: «Amu nu di a nyaana mu tintu. ³⁵ Bɛŋwaani wulu maama na ki Wɛ wubɔŋa na lagi te tin mu yi a nyaani di a nako di a nu.»

4

Zezi na maŋi mumaŋa o bri nɔɔna te tin
(Matiyu 13:1-23, Luki 8:4-15)

¹ Zezi deen maa wu nɪnɪɔ kum ni ni o bri nɔɔna bam. Nɔɔna zanzan ma ba ba gilim-o. Ba kɔgɔ kum na daga tin, o ma zaŋi o di naboro ku na wu na bam wuntu tin, yi o jani si o bri-ba. Nɔɔna bam maama ma maŋi na bam ni ni, si ba taa cəgi o taani dim. ² O maa mai mumaŋa o bri-ba wəənu zanzan, yi o zaasi-ba o wɪ:

³ «Cəgi-na. Valɔ deen mu wura. O ma zaŋi o vu o kara si o du. ⁴ O ma kari o duli o wo-duuru tum. Tidonnə ma tu cwəŋə ni ni. Zunə ma ba ba twe-ti ba di. ⁵ Tidonnə ma tu kandwa jəgə ni valim na ba daga me tin. Ti ma wu daani ti puli, valim dim na ba lirə tin ŋwaani. ⁶ Wi ma ba ka baani ti maama. Ti bunnɔ na wu zu tɪga tin,

ti ma ti. ⁷ Kɔ daari wo-duuru tidonnə ma tɔ sabari wɔni. Ti na puli tɔn, sabari sɔm laan ma zanɔ si li-ti si gb, yi ti daa wɔ ki biə. ⁸ Kɔ daari tidonnə ma tɔ ti-ywəŋə jəgə ni, ti ma puli ti nunɔ ti ki biə lanyirani. Tidonnə ki nɔnɛni biə fiintɔ fiintɔ. Tidaara ki nɔnɛni biə fusiɔɔ fusiɔɔ. Titim di maa ki nɔnɛni biə bi bi.»

⁹ Zezi laan ma ta o wɔ: «Á nan fɔgi á cəgi a taani dɔm lanyirani.»

¹⁰ Kɔgɔ kɔm na viiri kɔ daari Zezi o yirani tɔn, nɔɔna balɔ ya na wɔ o tee ni tɔn badaara ma tɔgi di o karabiə fugə-bale bam, ba vu ba bwe-o mɔmaŋa yam kuri. ¹¹ O ma ləri-ba o wɔ: «Kɔ na yi abam, Wɛ maŋi DI pa á lwarɔ DI paari dɔm kuri na yi te tɔn, yi cɔga kam kɔntɔ ya maŋi ka səgi mɔ. Kɔ daari, balɔ na dai amɔ kɔgɔ kɔm wɔ nɔɔna tɔn, a mai mɔmaŋa yirani mɔ a bri-ba Wɛ cɔga kam, ¹² si

«ba na niə, si ba yi taa nai lanyirani,

ba na cəgə, si ba yi taa ni ka kuri.

Kɔ na dai kɔntɔ, ba ya wɔ pipiri ba sɛ Wɛ,

yi DI wɔ yagi ba lwarim DI ma cɛ-ba.» »

¹³ Zezi laan ma bwe-ba o wɔ: «Á wɔ ni mɔmaŋi dɔntɔ kuri na? Kɔntɔ tɔn, á nan wɔ ki ta mɔ á ni mɔmaŋa yadonnə yam kuri? ¹⁴ Mɔmaŋi dɔm kuri mɔ tɔntɔ:

Wo-duuru tɔlɔ valɔ wɔm na jigi o du tɔn mɔ bri Wɛ taani dɔm na yi te tɔn.

¹⁵ Nɔɔna badonnə nyi di cwəŋə kam ni wo-duuru tɔm na tɔ mɛ tɔn mɔ. Bantɔ na ni Wɛ taani dɔm tɔn, sɔtaani ma da di ba di li-di, yi di wɔ zɔ ba wɔbɔŋa. ¹⁶ Nɔɔna badonnə nyi di kandwa jəgə kalɔ wo-duuru tɔm na tɔ da tɔn mɔ. Bantɔ na ni Wɛ taani dɔm tɔn, ba jonidi lɔla di wɔpolo. ¹⁷ Taani dɔm ma wɔ tiini di zɔ ba wɔbɔŋa. Yaara na yi-ba, yi ba na bɛɛsi-ba Wɛ taani dɔm ŋwaani, baá da ba kwe-di ba yagi mɔ lɔla. ¹⁸ Nɔɔna badaara nyi di sabari sɔm jəgə kam wo-duuru tɔm na tɔ da tɔn mɔ. Bantɔ mɔ yi balɔ na ni Wɛ taani dɔm, ¹⁹ yi ba ta jigi liə di lɔgɔ baŋa wəenu tɔm. Səbu-lagi ma cəgi ba wɔbɔŋa yi wo-yɔɔɔɔ fra jigi-ba, kɔ pa ba kwe Wɛ taani dɔm ba yagi, yi di wɔ jaani kuri di pa-ba. ²⁰ Kɔ daari nɔɔna badaara nyi di ti-ywəŋə jəgə kam wo-duuru tɔm na tɔ da tɔn mɔ. Bantɔ mɔ yi balɔ na ni Wɛ taani dɔm yi ba sɛ-di lanyirani tɔn. Kɔntɔ ma pa Wɛ taani dɔm ja kuri di pa-ba, nɔnɛni wo-duuru na ki biə lanyirani, si kɔ maŋi di biə fiintɔ fiintɔ, yi tidaara di ki biə fusiɔɔ fusiɔɔ, yi tidonnə di ki biə bi bi tɔn.»

Kanɔa mɔmaŋa

(Luki 8:16-18)

²¹ Zezi daa ma maŋi o bri-ba o wɔ: «Nɔɔnɔ na tarigi kanɔa, oó sɛ o kwe-ka o pu titɔgɔ kuri ni, naa o zigika gadogo kuri ni na? Aye. Oó kwe-ka o palɔ wɛeni mɔ. ²² Kɔlɔ maama na səgi zɔm

noona tee ni tun wó ba ku kwín. Kulú maama na pugi zum tun wó ba ku puri si noona maama lwarí-ku. ²³ Á nan fɔgi á cegi a taani dím lanyirani.»

²⁴ O daa ma ta o wɪ: «Kwaaní-na á pa á na ni kulú tun zú á wɔbɔŋa. Abam na mai bwanja kalú á manj á pa á donnə tɪn, Wɛ dɪ wó ma bwanja kantú mu Dɪ manj Dɪ pɛɛh Dɪ pa abam. ²⁵ Bɛŋwaanɪ, noonɔ wulɔ na manj o jigɪ wonjo tɪn, o ta wó jonj kudonj o wəli da, yɪ noonɔ wulɔ nan na manj o ba jigɪ kulukulú tɪn wó ba o ga kulú finfɪn o ya na jigɪ tɪn dɪ.»

Wo-vaalɔ birɔ mɪmanja

²⁶ Zezi daa ma ta o wɪ: «Wɛ paari dím nyɪ dɪ noonɔ na kwe wo-duuru o du o kara wɔnɪ tɛ tɪn mu. ²⁷ Tɪtɪ nɪ o maa tigi o dɔa. Wɪa nɪ o maa yəni o zanj. Wɪa dɪ tɪtɪ maama wo-vaalɔ tɪm maa pulə yɪ tɪ bɪra, yɪ valɔ wɔm yəri tɪ na kɪ tɛ tɪ puli. ²⁸ Tɪga kam nɪ mu wəənu tɪm tɪtɪ yəni tɪ puli tɪ nunjɪ tɪ da yigə tɪ kɪ vɔɔrɔ. Tɪ laan ja pugə yɪ tɪ daari tɪ kɪ biə. ²⁹ Wo-vaalɔ tɪm na bɪgɪ tɪ tɪ, valɔ wɔm laan wó kwe o sɔgɔ o vu o zagɪ-tɪ, faa manja kam na yɪ tɪn ŋwaanɪ.»

Wɛ paari dím na yɪ tɛ tɪn
(*Matiyu 13:31-32, Luki 13:18-19*)

³⁰ Zezi daa ta ma ta o wɪ: «Amɔ wó ma bɛɛ mu a maa manj a bri abam Wɛ paari dím na nyɪ tɛ tɪn? Aá ma mɪmanja mu a bri

abam sɪ á lwarɪ lanyirani. ³¹ Wɛ paari dím nyɪ dɪ noonɔ na kwe wo-duu na yɪ mɪmɪnɔ o du tɪga nɪ, yɪ wo-duu kɔm kɔntɔ mu tiini ku yɪ mɪmɪnɔ wo-dwə maama wɔnɪ. ³² O na dugi-ku tɪn, ku laan ma nunjɪ ku jɪ kamunu ku dwəni dwə balɔ maama na wɔ o kara kam nɪ tɪn. Ku ma ta nɛ kamunə kamunə, yɪ zunə tui ba sɔ ba pwəru ku yuu nɪ, ku na jigɪ woro tɪn ŋwaanɪ.»

³³ Zezi maa mai mɪmanja yantɔ dwi zanzan mu o manj Wɛ taani dím o bri noona bam. O maa yəni o bri-ba nɪnɛnɪ ba na wó wani ba ni dɪ kuri tɛ tɪn. ³⁴ O maa mai mɪmanja yirani mu o bri noona bam. Ku na yəni ku yɪ wɔntɔ dɪ o karabiə bam yirani, o yəni o tɛ wəənu tɪm maama kuri o bri-ba.

Zezi na jigɪ dam vu-fɔrɔ dɪ na banja nɪ tɛ tɪn

(*Matiyu 8:23-27, Luki 8:22-25*)

³⁵ Dɛ dím kɔntɔ wa-zɔurɪ manja nɪ, Zezi ma ta dɪ o karabiə bam o wɪ: «Pa-na dɪ kwe naboro dɪ vu dɪ bɛ bube didonj dím.» ³⁶ O na je naboro kɔm wɔnɪ kɔntɔ tɪn, ba ma kwe-o ba ja viiri yɪ ba daari kɔgɔ kɔm. Nabwəəru tidonnə dɪ maa tɔgɪ-ba tɪ veə. ³⁷ Vu-fɔrɔ laan ma zanj ku magɪ boro kɔm. Na bam ma pɔgɪli zanzan ba wɔra ba sui boro kɔm, yɪ ku lagɪ ku miisi na bam kuri nɪ. ³⁸ Zezi maa wɔ naboro kɔm kwaga kam nɪ o tigi pɔlɔ banja nɪ o dɔa. O karabiə bam ma vu ba zanj-o, yɪ ba ta did-o ba

wɪ: «Karanyina, dí na lagi dí ti tɪn, kɔ daɪ kulɔkulɔ di nmɔ na?»

³⁹ O laan ma zaɲɪ wɛɛni, yɪ o baɣi vu-fɔɔ kɔm o wɪ, kɔ kwəri, yɪ o daari o ta di na bam o wɪ, ba yaɣi sɔɔ! O na tagi kɔntɔ tɪn, vii kɔm ma sɪni kɔ ja, yɪ na bam di maɲɪ da cɪmm. ⁴⁰ O ma ta di o karabiə bam o wɪ: «Bɛɛ mu yɪ á fɔmma kɔntɔ? Abam ta wɔ kɪ á wɔ-dɪdɔba di amɔ na?»

⁴¹ Fɔɔni ma tiini di ja-ba. Ba ma bwe daani ba wɪ: «Nɔɔnɔ wɔntɔ yɪ wɔɔ mu, yɪ vii di na di ta se o ni?»

5

Zezi na zali ciciri nɔɔnɔ yira ni te tɪn

(Matiyu 8:28-34, Luki 8:26-39)

¹ Ba ma vu ba be niɔnɔ kɔm ni didoɲ diɔm mɛ Zeraaza tiinə na zɔɔri da tɪn. ² Zezi ma nuɲi naboro kɔm wɔni. Nɔɔnɔ wɔdoɲ ma da o nuɲi yibeelə je ni o ba o jeer-o. Cicirə mu jig-o ka yaara. ³⁻⁴ O deen tigi yibeelə je ni mu. Kuni zanzan ba yəni ba maɪ capɔnnɔ mu ba ma vɔ o jia di o ne. O maa yəni o vaɲɪ capɔnnɔ tɪlɔ na wɔ o jia ni tɪn o kɔ. O ma daari o magi luguru tɪlɔ ba na kɪ o ne sɪm ni tɪn o cɔɣɪ. O na tiini o dana tɪn, nɔɔn-nɔɔnɔ daa warɪ o ja-o o vɔ, naa o ja-o o pa o jəni cɪm. ⁵ Maɲa maama wɪa di titi o beeri yibeelə je sɪm ni di pweeru yuu ni mu, yɪ o kaasa. O maa yəni o magi o titi di kandwa o fwələ.

⁶ O na tɔlɪ o na Zezi yigə yigə tɪn, o ma nuɲi yibeelə yam wɔni o duri o vu o jeer-o. O na yɪ o te tɪn, o ma kuni doonə o yigə ni, ⁷ yɪ o kaasɪ di kwər-dɪa o wɪ: «Zezi, Yuutu Baɲa-Wɛ Bu, n tu amɔ te sɪ n kɪ bɛɛ mu? A loori-m di Wɛ yɪri, sɪ n yɪ zaɲɪ n yaari-nɪ.» ⁸ O tagi kɔntɔ, beɲwaanɪ Zezi maɲɪ o wura o tɛ di cicirə kam sɪ ka nuɲi o yira ni.

⁹ Zezi laan ma bwe-o o wɪ: «N yɪri mu bɛɛ?»

O ma ləri o wɪ: «A yɪri mu Kɔɔ, beɲwaanɪ dí yɪ ciciri zanzan mu.» ¹⁰ Ciciri sɪm ma pa nɔɔnɔ wɔm tiini o loori Zezi, sɪ o yɪ pa sɪ nuɲi je sɪntɔ ni sɪ viiri.

¹¹ Tərə zanzan deen ma wɔ je sɪm kɔntɔ ni ba beeri piu kɔm təɲə ni ba di. ¹² Ciciri sɪm ma loori Zezi sɪ wɪ: «Pa dɪbam cwəɲə sɪ dí vu dí zɔ tərə bam.» ¹³ O ma se. Ciciri sɪm laan ma yaɣi nɔɔnɔ wɔm yira yɪ sɪ zɔ tərə bam. Tərə bam kɔɔ kɔm maama laan ma duri ba tu ba tɔ bugə kam wɔni ba li na ba tɪ. Ba deen yɪ niɛɛni tərə murr-tile (2.000) mu te.

¹⁴ Nɔɔna balu ya na nii tərə bam baɲa ni tɪn ma duri ba vu tɪtɔ kɔm wɔ di de sɪm maama ni, ba ta di nɔɔna bam kɔlɔ na kɪ tɪn. Nɔɔna bam ma nuɲi ba vu sɪ ba nii kɔ na kɪ te tɪn. ¹⁵ Ba ma vu ba yɪ Zezi te. Ba ma na nɔɔnɔ wɔlɔ ciciri kɔɔ kɔm ya na jig-o tɪn. O maa je yɪ o wɔbɔɲa joori ya ba o titi yɪ o zɔ gwaarɔ. Ba na ne-o kɔntɔ tɪn, fɔɔni ma zɔ-ba. ¹⁶ Balu yia na ne kəm diɔm tɪn

ma ta ba bri nɔɔna bam ku na ki nɔɔnu wɔm te tin, di kulɔ na ki tɛrɛ bam di tin. ¹⁷ Tɩv kum nɔɔna bam laan ma loori Zezi si o nunji ba tiv kum ni o viiri.

¹⁸ Zezi ma vu si o joori o zu naboro kum wɔ. Nɔɔnu wɔlv ciciri sum ya na jigi si yaari tin ma loor-o, si o na sɛ, si o taa tɔg-o.

¹⁹ O ma wɔ sɛ. O ma ta did-o o wɔ: «Ve sɔɔɔ, si n ta di n sɔɔɔ tiinɛ n Yuutu Banja-Wɛ na duri nmɔ ɲwanja di DI na ki wonjo kulɔ maama DI pa-m tin.»

²⁰ Nɔɔnu wɔm laan ma ke o vu je silɔ ba na bɛ ni Tɩni Fugɛ tin, yi o tɛ o bri nɔɔna bam Zezi na ki kulɔ o pa-o tin. Balɔ maama na ni o taani dim tin, ku ma sɔ-ba.

Zezi na bi Zayirusi buko yi o pa kaani wɔdon na yazurɛ te tin

(Matiyu 9:18-26, Luki 8:40-56)

²¹ Zezi dɛɛn ma joori o da nɩnuv kum wɔ di naboro o bɛ bube didonɔ dim. O na zigɩ nɩnuv kum ni ni tin, nɔn-kɔgɔ ma ba o te ba gilim-o. ²² Nɔɔnu wɔdon maa tɔgɩ o wɔra, o yiri mɔ Zayirusi. O yi Wɛ-digɛ kam yigɛ tiinɛ wɔ didɔva mɔ. O na nɛ Zezi tin, o ma kuni doonɛ o yigɛ ni, ²³ yi o tiini o loor-o o wɔ: «Amɔ buko balanja mɔ lagɩ o ti. Popo, a loori-m si n ba n danɩ n jia o banja ni, si kulɔ pa o yawɩv kum je si o joori o na ɲwɩa.»

²⁴ Zezi ma sɛ yi o tɔgɩ did-o o ma ve. Kɔ-fɔɔɔ di maa tɔg-o, yi ba piin-o zanzan.

²⁵ Kaani wɔdonɔ maa tɔgɩ o wɔra, o na wɔɛ ka-wɔ taan bɩna fugɛ-yale. ²⁶ O dɛɛn tiini o yaari dɔgɩta tiinɛ zanzan tee ni. O dɛɛn cɔgɩ o sɛbu maama o yawɩv kum banja ni, yi ku ta ba garɩ ku pa-o, ku fɔgɩ ku jiri lɛɛrɔ mɔ o yira ni. ²⁷ O laan na ni Zezi ɲwa tin, o ma tɔgɩ kɔgɔ kum wɔ o ke o kwaga o vu o dwe o gɔɔɔ. ²⁸ O maa bunɩ o wɔ: «A na manɩ a dwe o gɔɔɔ kum má di, aá na yazurɛ.»

²⁹ O na dwe-o kuntu tin, jana kam ma da ka kɔ. O ma lwarɩ ni o yawɩv kum sɩni ku je o yira ni. ³⁰ Bidwɩ banja ni mɔ Zezi maani ni dam nunji o yira ni. O maa zigɩ kɔgɔ kum wɔni o pipiri o nii, yi o bwe o wɔ: «Wɔɔ mɔ dwe a gɔɔɔ?»

³¹ O karabiɛ bam ma ta did-o ba wɔ: «Nmɔ wɔ nɛ nɔɔna bam maama na yigi ba piini nmɔ te tin na? Bɛɛ mɔ yi n bwe ni, wɔɔ mɔ dwe-m?»

³² O daa ta maa fɔgɩ o nii kɔgɔ kum wɔni si o lwarɩ wɔlv na dwe-o tin. ³³ Fɔɔni laan maa jigi kaani wɔm yi o yira sai, o na ye kulɔ na ki-o yi o na yazurɛ tin ɲwaanɩ. O ma vu Zezi te o kuni doonɛ o yigɛ ni, yi o ta o ciɔa maama did-o. ³⁴ Zezi ma ta did-o o wɔ: «A buko, nmɔ na ki n wɔ-didɔva di amɔ te tin mɔ pɛ n na yazurɛ. Ve si Wɛ wɔ wɛli-m, si n sin di n yawɩv kum.»

³⁵ Zezi ta na wɔra o ɲɔɔni kuntu tin, nɔɔna badonnɛ ma nunji Zayirusi sɔɔɔ ba ba, ba ta did-o ba wɔ: «N buko

wòm tɪga. Daa n yɪ ta n jɪgɪ karanyɪna kam n yaara.»

³⁶ Zezi maa cɪm, yɪ o ta dɪ Zayirusi o wɪ: «Yɪ pa fʊɒnɪ ja-m. Za n weeni n kɪ n wʊ-dɪdʊa dɪ amʊ.»

³⁷ Zezi ma wʊ sɛ sɪ nɔɔna toɪɔ dɪd-o ba vu Zayirusi soɲɔ kʊm, kʊ na dai Pɪyɛɛɪ dɪ Zaki dɪ o nyaanɪ Zan yɪranɪ. ³⁸ Ba ma vu ba yɪ soɲɔ kʊm. Zezi ma ni nɪ soɔ yɪranɪ mʊ wʊra bɔɪ bɔɪ, yɪ nɔɔna keerə yɪ ba coosə. ³⁹ O ma zʊ soɲɔ kʊm, yɪ o ta dɪ nɔɔna bam o wɪ: «Bɛɲwaanɪ mʊ yɪ á kɪ soɔ yɪ á keerə? Bu wòm wʊ tɪɪɪ, o dɔ mʊ.»

⁴⁰ O na tagɪ kʊntʊ tɪn, ba ma mwan-o. O ma pa ba maama nunɪ. O ma daari o ja bu wòm nu dɪ o ko dɪ o tɪtɪ karabiə batɔ bam o vu o zʊ digə kalʊ bu wòm na tigi da tɪn. ⁴¹ O ma ja bu wòm jɪɲa, yɪ o ta dɪd-o o wɪ: «Talita kumi.» Taanɪ dɪntʊ kuri mʊ: «Bɪsankana, a lagɪ a ta nmʊ, zaɲɪ wɛɛnɪ.»

⁴² O na tagɪ kʊntʊ tɪn, bɪsankana kam ma da ka zaɲɪ wɛɛnɪ ka veə. O bɪna dɛɛn yɪ fugə-yale mʊ. Ba na nɛ kʊntʊ tɪn, kʊ ma sʊ-ba lanyɪranɪ. ⁴³ Zezi laan ma kaanɪ-ba o wɪ, ba yɪ zaɲɪ ba pa nɔɔn-nɔɔnʊ lwarɪ kʊlʊ na kɪ tɪn. O ma daari o ta dɪ ba o wɪ, ba kɪ wʊdiu ba pa bu wòm sɪ o di.

6

Zezi tɪtɪ tɪv kʊm tiinə na vi-o te tɪn

(Matiyu 13:53-58, Luki 4:16-30)

¹ Zezi dɛɛn ma nunɪ jəgə kam kʊntʊ nɪ, yɪ o joorɪ o vu o tɪtɪ tɪv. O karabiə bam dɪ toɪɔ-o ba vu. ² Zwifə bam siun dɛ na yɪ tɪn, o ma vu o zʊ ba Wɛ-digə kam yɪ o puli sɪ o brɪ-ba Wɛ taanɪ. Nɔɔna zanzan maa wʊra yɪ ba cəɪɪ o zaasɪm dɪm. Ba na ni tɪn, kʊ ma sʊ-ba lanyɪranɪ. Ba maa tɛ ba wɪ: «Nɔɔnʊ wʊntʊ kɪ ta mʊ o lwarɪ wəənu tɪntʊ donɔ? O kɪ ta mʊ o jɪgɪ swan tɪntʊ, yɪ o jɪgɪ dam o ma kɪ wo-kɪnkagɪla yantʊ?

³ Kʊ dai wòm mʊ yɪ dalwarʊ wòm na? Wòm mʊ dai Mari bu wòm na? Kʊ dai wòm nyaana mʊ yɪ Zaki dɪ Zʊzefʊ dɪ Zudasɪ dɪ Simɔn na? Kʊ dai wòm nakwa mʊ wʊ dɪbam tɪtarɪ nɪ tɪn na?»

Kʊntʊ ɲwaanɪ mʊ ba dɛɛn wʊ sɛ nɪ Zezi sunɪ o nunɪ Wɛ te. ⁴ O laan ma ta dɪ ba o wɪ: «Nɔɔnʊ na yɪ Wɛ niɲoɲnu, nɔɔna yəni ba pa-o zulə lanyɪranɪ, kʊ daari o tɪtɪ tɪv tiinə dɪ o soɲɔ tiinə dɪ o cʊrrʊ nan bá nɪg-o.»

⁵ O dɛɛn ma wʊ kɪ wo-kɪnkagɪla ba tee nɪ. Kʊ na dai o na kwe o jɪɲa o danɪ yawɪna finfɪn baɲa nɪ o pa ba na yazurə tɪn. ⁶ Kʊ ma sʊ Zezi dɪ ba na wʊ kɪ ba wʊ-dɪdʊa dɪd-o tɪn.

Zezi na tʊɲɪ o karabiə fugə-bale bam te tɪn

(Matiyu 10:5-15, Luki 9:1-6)

Zezi dɛɛn maa tʊlɪ tɪ-balwa bam o karɪ o brɪ nɔɔna Wɛ cɪga kam. ⁷ O laan ma bəɲɪ o karabiə fugə-bale bam sɪ ba ba o te. O ma li-ba bale bale sɪ o tʊɲɪ-ba, yɪ o pa-ba dam sɪ ba wantɪ ba

zæli ciciri nõona yira ni. ⁸ O ma ta di ba o wi: «Á na maa ve, á yi zanj á kwe kulukulu á wæli da á ja á vu, ku na dai nacægə yiranu. Á nan yi kwe wɔdiu naa tampɔgɔ. Á yi kwe səbu á ki gwarfwæla ni á wæli da. ⁹ Zuna natra, si á yi kwe gwaaru tile tile. ¹⁰ Á na ve á zu soŋɔ kulɔ á pəni da, si á taá zɔvri daanu si ku ba ku yi á viirim maŋa. ¹¹ Ku daaru, á na yi tu kulɔ yi ba na wɔ se si ba jeeri abam lanyiranu, naa ba na wɔ cəgi abam taanu, si á nunji tu kum kuntu ni. Á na maa viirə, si á puɔ si á ne fogo á yagi da, si ku pa nõona bam lwaru ni ba wɔ ki lanyiranu.»

¹² O na tagi kuntu di ba o ti tun, ba laan ma nunji ba vu ba tɔɔli Wɛ kwərə, ba bri nõona ni ba maŋi si ba læni ba wɔvɔ ba yagi kəmbalwaaru tum. ¹³ Ba ma zæli ciciri zanzan nõona yira ni. Ba ma kwəri ba kwe nugə ba ma dwe yawuna zanzan, yi ba na yazurə.

Pɛ Erɔdi na pɛ ba gv Zan te tin
(Matiyu 14:1-12, Luki 9:7-9)

¹⁴ Pɛ wɔdon dɛen mu wɔra, o yiri mu Erɔdi. O ma ba o ni Zezi ŋwa, nõona zanzan na jigi o taanu ba ŋɔɔni tun ŋwaanu. Nõona badonnə maa tɛ ba wi: «Ku yi Zan wɔvɔ na miisi nõona na wɔni tun mu joori o bi o yagi tɔvni. Kuntu ŋwaanu mu o jigi dam yi o wai wɔkinkagila o kia.»

¹⁵ Nõona badaara maa wi: «Ku yi Wɛ nijonnu Eli mu tuə.» Badaara di ta maa wi: «O yi Wɛ nijonnu mu, nɛnɛni balɔ na tɔɔli Wɛ kwərə faŋa faŋa tun.»

¹⁶ Ku daaru, Pɛ Erɔdi na ni Zezi ŋwa tun, o ma ta o wi: «Kuv ta yi Zan wɔvɔ amv na pɛ ba go o yuu tun mu joori o bi o yagi tɔvni.»

¹⁷ O dɛen tagi kuntu, bɛŋwaanu o ya wɔ ki Zan lanyiranu. O pɛ ba ja Zan ba vɔ ba ki puuna digə ni. Ku dɛen ki tintu don mu: Erɔdi ya di kaanu wɔdon, o yiri mu Erɔdiadi. Kaanu wɔm dɛen yi o zumbaaru Filipi kaanu mu. ¹⁸ Zan dɛen ma ta did-o ni, ku culə si o di o zumbaaru kaanu yi o ta ŋwi. ¹⁹ Kuntu ŋwaanu mu Erɔdiadi culi Zan. O maa lagi si ba gv-o, yi o wɔ nɛ cwəŋə, ²⁰ bɛŋwaanu Erɔdi dɛen kwari Zan. O maa ye ni Zan yi wɔ-pono tu yi o tɛ ciga. Kuntu ŋwaanu Erɔdi ma fɔg-o o nii lanyiranu, si kulukulu yi ki-o. O maa yəni o cəgi o taanu di wɔpolo, yi ku pa o wɔvɔŋa vugimi.

²¹ Erɔdiadi dɛen laan ma ba o na cwəŋə si ba gv Zan. Pɛ Erɔdi lura maŋa na tu ka yi tun, o ma ki candiə yi o bəŋi o tu kum didɛera bam di pamaŋna yigə tiinə, di nadunə balɔ na zɔvri Galile ni tun, si ba tɔgi ba di candiə kam. ²² Ba na wɔra ba di candiə kuntu tun, Erɔdiadi buko laan ma zanj o zu o sa o bri vərə bam. Ku ma pa pɛ wɔm di o vərə bam wɔ poli lanyiranu. Pɛ wɔm ma

ta di bukɔ wɔm o wɪ: «Wɔŋo kɔlɔ maama nmɔ na lagi tɪn, amɔ wú pa-m.» ²³ O ta ma ta o du o wɪ: «Aá pa-m wɔŋo kɔlɔ maama n na wú loori a tee ni tɪn. Kɔ na maŋi kɔ yi a tɪv kɔm cicoro di, a ta wú pa-m.»

²⁴ Bukɔ wɔm na ni kɔntu tɪn, o ma nuŋi o vu o nu te o bwe-o o wɪ: «Bɛɛ wɔŋo mu amɔ wú loori?» O ma ləri o wɪ: «Ve n ta ni n lagi si o go Zan yuu mu o pa-m.»

²⁵ Bukɔ wɔm ma ki lɪla o joori o zɔ pɛ wɔm te, yi o ta did-o o wɪ: «A lagi si n go Zan yuu mu n ki zɔŋ-tanlaŋa wɔni n pa-ni lele.»

²⁶ Pɛ Erɔdi na ni kɔntu tɪn, o wɔ ma tiini kɔ cɔgi zanzan. O nan na tagi o du vɛrɛ bam yigɛ ni tɪn, o maa ba lagi si o vɪn. ²⁷ O ma ki lɪla o tɔŋi o pamaŋnɔ didɔva si o vu o go Zan yuu kɔm o ja ba. Nɔɔnɔ wɔm ma vu piina digɛ kam o go Zan yuu kɔm. ²⁸ O ma kwe-kɔ o ki zɔŋ-tanlaŋa wɔni o ja ba o pa bukɔ wɔm. O ma jonji o ja vu o pa o nu.

²⁹ Zan karabiɛ bam na lwarɪ kɔlɔ na ki tɪn, ba ma zaŋi ba vu ba kwe o yɪra yam ba ja vu ba ki.

Zezi na pɛ kɔ-fɔrɔ di wɔdiu ba su te tɪn
(Matiyu 14:13-21, Luki 9:10-17, Zan 6:1-14)

³⁰ Zezi karabiɛ fugɛ-bale bam ma joori ba ba o te. Ba ma ta ba bri-o kɔlɔ maama ba na kɪa, di ba na bri nɔɔna Wɛ cɪga kam te tɪn. ³¹ Nɔɔna zanzan maa yɛni ba tui Zezi te, yi ba joori ba viirɛ. Ba

na daga kɔntu tɪn, Zezi di o karabiɛ bam daa warɪ ba na pwɛlɛ si ba di wɔdiu di. Kɔntu ŋwaani o ma ta di ba o wɪ: «Abam nan ba á yɪrani, si dí vu gaa wɔ si á wani á sin finfin.»

³² Ba laan ma vu ba zɔ naboro, si ba vu je sɪlɔ na yi gaa wɔ tɪn ba yɪrani. ³³ Ba na maa ke tɪn, nɔɔna zanzan ma na-ba yi ba lwarɪ-ba. Ba ma zaŋi ba nuŋi ba tɪni dim maama ni, ba duri di nɛ ba vu ba loori-ba jɛgɛ kalɔ ba na maa ve tɪn ni. ³⁴ Zezi ma nuŋi naboro kɔm wɔni. O laan ma na nɔn-kɔgɔ kɔm na tu kɔ wɔra. Ba ŋwaŋa ma zɔ-o lanyɪrani, beŋwaani ba nyɪ di peeni sɪlɔ na ba jɪgi nayɪrɔ si o taa nii si baŋa ni tɪn. O laan ma puli o wɔra o bri-ba wɛɛnu zanzan.

³⁵ Kɔ na tiini kɔ daani yi wɛ ba wɔra di zɔvɪ tɪn, o karabiɛ bam ma vu ba ta did-o ba wɪ: «Maŋa kam wɔra ka kea, yi jɛgɛ kalɔ dɪbam na wɔra tɪn yi gaa wɔ mu. Wɔdiu tɛri yo. ³⁶ Kɔntu ŋwaani, pa nɔɔna bam vu sam wɔni ba yɛgi wɔdiu ba di.»

³⁷ O ma ləri-ba o wɪ: «Abam tɪti pa-ba wɔdiu si ba di.»

Ba ma ta ba wɪ: «Dí na lagi dí yɛgi dɪpɛ si di yi ba maama dim, kɔv yi nɪnɛni sɛbu-dala biɛ yale mu (200). Dí wú wani dí yɛgi kɔntu na?»

³⁸ O laan ma bwe-ba o wɪ: «Abam jɪgi dɪpwa yagra mu? Ve-na á nii.»

Ba na ve ba nii tɪn, ba ma joori ba ba, ba ta did-o ba wɪ:

«Ya yi dɪpwa yanu dɪ kale sɪle yɪranɪ mʊ.»

³⁹ Zezi laan ma pa o karabiə bam ni, sɪ ba pa nɔɔna bam pɔɔrɪ kɔgɔ kɔgɔ ba jəni tɪga nɪ ga-lɪv kʊm baɲa nɪ.

⁴⁰ Ba maama ma pɔɔrɪ yi ba jəni, badaara kɔgɔ bi bi, badaara kɔgɔ fiinnu fiinnu.

⁴¹ Zezi laan ma kwe dɪpwa yanu yam dɪ kale sɪle sɪm, yi o kwəni o yuu wɛɛntɪ o kɪ Wɛ le tɪ nɲwaanɪ. O ma fɔ fɔ dɪpwa yam o maɲɪ o pa o karabiə bam, sɪ ba laan jɔɲi-ya ba ja vu ba maɲɪ ba pa nɔɔna bam. O ma daari o maɲɪ kale sɪle sɪm dɪ o pa ba maama sɪ ba di.

⁴² Nɔɔna bam maama ma di ba su ba daari. ⁴³ Zezi karabiə bam ma pɛ dɪpwa dɪ kale cicwəru tɪlv na daari tɪn ba su tɪtwarv fugə-tɪle.

⁴⁴ Nɔɔna balv dɛɛn na di kʊntv tɪn yi baara mʊrr-tɪnu mʊ (5.000), kʊ wəli dɪ kaana dɪ biə dɪ.

Zezi na ve na baɲa nɪ te tɪn

(Matiyu 14:22-36, Zan 6:16-21)

⁴⁵ Kʊntv kwaga nɪ Zezi ma da o pa o karabiə bam vu ba zv naboro kʊm, sɪ ba da yigə ba bɛ nɪnv kʊm ba vu ba yi Betisayida. Ba na maa ke tɪn, o ma pa kɔgɔ kʊm viiri. ⁴⁶ O na pɛ ba viiri tɪn, o ma vu o di piu yuu sɪ o warɪ Wɛ.

⁴⁷ Tɪga ma ba ka yi. Naboro kʊm maa wʊ nɪnv kʊm tɪtarɪ nɪ, yi Zezi ta wʊ buburu kʊm nɪ o yɪranɪ. ⁴⁸ O ma na o karabiə bam na tiini ba kwaanɪ ba yɛ yi kʊ cɛ ba yɪra nɪ, vu-fɔrɔ na zaɲɪ kʊ

jeeri-ba tɪn nɲwaanɪ. Tɪga na wʊra ka pʊvɪ tɪn, Zezi ma zaɲɪ o ve na bam baɲa nɪ o maa ve ba te. O ma vu o lagɪ o gaalɪ-ba o ke. ⁴⁹ Ba na nɛ-o o ve na bam baɲa nɪ tɪn, ba ya bʊɲɪ nɪ kʊ yi ciru mʊ. Ba ma kaasi baɲa baɲa,

⁵⁰ bɛɲwaanɪ ba maama nɛ-o yi fʊvɪnɪ zv-ba zanzan.

Zezi laan ma nɔɔnɪ dɪ ba o wɪ: «Pa-na á wʊrv kɪ dam, sɪ kʊ yi amʊ mʊ. Á yi pa fʊvɪnɪ taa jɪgɪ abam.»

⁵¹ O laan ma vu o zv naboro kʊm wʊ. O na yi ba te kʊntv tɪn, viuv kʊm ma da kʊ kwəri. Kʊ ma tiini kʊ sv-ba, ⁵² bɛɲwaanɪ Zezi na maɲɪ dɪpɛ dɪm o pa nɔn-kɔgɔ kʊm yi ba di tɪn, ba wʊ ni wo-kɪnkagɪlɪ dɪm kʊntv kuri, Wɛ cɪga kam na wʊ wantɪ ka zv ba wʊbʊɲa tɪn nɲwaanɪ.

⁵³ Ba ma vu ba bɛ ba yi bube dɪdɪm dɪm. Ba ma ja naboro kʊm ba ja nuɲɪ ba zɪgɪ da. Ba na yi je sɪlv tɪn yɪrɪ mʊ Zenezareti. ⁵⁴ Ba na nuɲɪ naboro kʊm wʊnɪ tɪn, nɔɔna bam ma lwarɪ Zezi. ⁵⁵ Ba laan ma duri je sɪm kʊntv maama nɪ, ba vu ba ta ba pa nɔɔna lwarɪ. Mɛ maama ba na lwarɪ nɪ o tu da tɪn, ba ma kwe balv na ba jɪgɪ yazurə tɪn ba zɪɲɪ gungwəlu wʊnɪ ba ja vu o te. ⁵⁶ O na yəni o ve je sɪlv maama tɪn, kʊ na yi tɪ-bale naa tɪ-kamunə, nɔɔna yəni ba ja yawɪna mʊ ba nuɲɪ ba jeer-o yaga ni nɪ, yi ba loor-o sɪ o pa-ba cwəɲə sɪ ba dwe o gɔrɔ kʊm ni má. Balv

maama na dwe o goro kum
kuntu tin deen ne yazura.

7

*Wo-digiru tlv na cegi
nɔɔna tin
(Matiyu 15:1-20)*

¹ Farizian tiinə badaara
di We cullu karanyina ti-
inə badonnə deen ya nunji
Zeruzalem ba ba, ba gilimi
Zezi tee ni. ² Ba ma na o
karabiə badonnə na je ba
di wɔdiu, yi ba wɔ sani ba
jia si ku togi bantv cullu
tim cwəŋə. ³ Benwaani
Farizian tiinə bam di Zwifə
bam maama ba fɔgi ba di
wɔdiu, yi ba wɔ sani ba
jia si ku togi cullu tlv ba
nabaara bam na pe-ba tin.
⁴ Ba na yəni ba zigi yaga ni
ba ba soŋo, baá ki na mu
ba ma zari ba titi si ba ji
lanyirani, yi ba laan daari
ba di wɔdiu. Ba ta jigɔ cullu
tidonnə zanzan ba na togi-ti
ba wəli da. Ba yəni ba fɔgi
ba sin ba zwi di ba kɔɔra
di ba luu-kambi, yi ba laan
daari ba ki wɔdiu da.

⁵ Ku yi kuntu nwaani mu
Farizian tiinə bam di We
cullu karanyina tiinə bam
deen bwe Zezi ba wi: «Bee
mu yi n karabiə bam yəni ba
di wɔdiu, yi ba wɔ sani ba
jia ni dibam nabaara bam
na pe dibam cullu tlv tin?»

⁶ O ma ləri-ba o wi:
«Abam yi pipiri-nyina mu.
We nijonnu Ezayi deen jigɔ
bura di o na manɔ o ta abam
taani faja faja te tin. Ku
pupuni We tɔnɔ kum wɔni
ku wi:

«Nɔɔna bantv zuli amv We
di ba niə mu,
yi ba wɔbɔŋa banwe di amv.

⁷ Ba na pai amv zulə yalv
maama tin yi kafe mu.
Ba yəni ba bri nabiinə
wɔbɔŋa cullu,
yi ba pai ti yi amv zaasim
dim mu.»

⁸ Kuntu, abam kwe We niə
yam na bri te tin á yagi
mu, yi á daari á togi nabiinə
cullu.»

⁹ O daa ta ma ta di ba o
wi: «Abam yəni á vin We
niə yam, yi á daari á jigɔ á
titi wɔbɔŋa cullu mu á toga.

¹⁰ Faja faja tin, Moyisi deen
bri We ni dim o wi, nɔɔnu
manɔ si o taa zuli o nu di o
ko. O daa ta bri ni, nɔɔnu
na nɔɔni ta-balɔɔ di o nu
naa o ko, kuntu tu manɔ si
ba gu-o mu. ¹¹ Ku daari
abam nan yəni á ja We taani
dim á gugwəli mu yi á wi,
nɔɔnu na jigɔ woŋo kulv o
ya na wó ma o zəni o nu
di o ko tin, yi o na tagi di
ba o wi, woŋo kum kuntu
yi «Kɔriban» mu (ku kuri mu
ku yi We nyim), ¹² ku bri ni
kuntu tu daa wɔ manɔ si o
kwe woŋo kum o ma zəni
o nu di o ko. ¹³ Abam na
bri nɔɔna si ba taa togi á
titi cullu tin pai We taani
dim daa ba jigɔ kuri abam
tee ni. Abam nan ta yəni á
ki wo-balwaarv tintv donnə
zanzan á wəli da.»

¹⁴ Zezi daa ta ma bəŋi nɔn-
kɔɔ kum si ba ba o te, yi o
ta di ba o wi: «Abam maama
cegi lanyirani si á ni a taani
dim kuri. ¹⁵ Ku dai woŋo
kulv na togi nɔɔnu ni ku zv o

wu tun mu wu wani ku cog-o. Ku yi wono kulu na togi nconu ni ku nunji tun mu wu cog-o. [¹⁶ A nan fogi a cegi a taani dum lanyirani.]»

¹⁷ O laan ma vu o zu soro o daari non-kogo kum pooni ni. O karabiya bam ma bwe-o taani dum kuri. ¹⁸ O ma ta di ba o wi: «Abam di ba jigi wubuya na? A manji si a taay ye ni, wono kulu maama nconu na wu kwe o pa ku togi o ni ku zu o wu tun ba wani ku cog-o. ¹⁹ Benwaani ku ba wani ku zu o wubuya. Ku nan wu tu o kana yirani mu, yi o laan daari o to-ku o yagi.»

Zezi deen na tagi ciga kam kuntu tun, o bri ni wodiuru maama manji si ncona taa di-ti.

²⁰ O daa ta ma ta o wi: «Ku yi kulu na manji ku wu nconu wuni yi ku laan nunji tun mu cog-o. ²¹ Benwaani ku yi nconu wubuya mu pai o lagi wo-balwaarv kam, ku na yi boorim wo-zona dwi maama, di nyuni, di nongura, ²² di wo-swana zanzan, di pu-siya, di kampina, di wo-digiru kikiya, di wo-guru, di bbara di non-tura, di kamunni, di jwerim. ²³ Wo-balwaarv tuntu maama nunji nconu wuni mu yi ti cog-o.»

Kaani wudon na ki o wu-didva di Zezi te tin
(Matiyu 15:21-28)

²⁴ Zezi deen ma nunji je sum kuntu ni o vu Tiiri nawura yam seeni. O maa vu o zu soro kudon. O ma ba lagi si ncona lwaru ni o wura, yi o wu wani o segi o titi

di ncona bam. ²⁵⁻²⁶ Kaani wudon maa wura, o na yi dwi-ge tu. Ba ya lug-o Siiri ni mu, je silu yiri na yi Fenisi tun. Cicira maa jigi o buko ka yaara. O maa na ni Zezi nywa tun, o ma ki lila o vu o te, yi o kuni doona o yiga ni o loor-o, si o zali cicira kam o pa ka yagi o buko wum yira. ²⁷ Zezi ma ta did-o o wi: «Biya bam mu manji si ba da yiga ba di ba daari. Ku wu manji si nconu joni o biya wodiuru o di kakuri yiga ni.»

²⁸ Kaani wum maa leri o wi: «Amu tu, n tagi ciga. Kakuri silu nan na tigi taabulu kuri ni tun wai si twe wodiuru kulu biya bam na di yi ku siiri tiga ni tun si di.»

²⁹ O laan ma ta di kaani wum o wi: «Nmu lera yam na lana tun nywaani, a se n loro kum. Joori n vu soro. Cicira kam manji ka yagi n buko wum yira.»

³⁰ Kaani wum ma sunu o joori o vu soro. O ma na o buko wum o tigi o tige je ni, di cicira kam nunji ka daar-o.

Zezi na pe zwa-kogo na yi bibaku na yazura te tin

³¹ Zezi laan ma zari o nunji Tiiri nawura yam ni o da Sidon o ke. O laan ma togi je silu ba na ba ni Tuni Fuga tun o vu o yi Galile nuntu kum je sum. ³² Nconu ma wura o na yi zwa-kogo yi o wari o nonu lanyirani. Ba ma ja-o ba vu Zezi te. Ba ma loor-o si o kwe o juna o dani nconu wum baya ni si o pa o na yazura. ³³ Zezi ma ja-o o vu daa o yirani o daari kogo

kum. O ma kwe o nwa o tɔri nɔɔnɔ wɔm zwa ni, yi o daari o twi lileeru o ki o nwa ni o ma dwe o dindɛlimi. ³⁴ O ma kwɛni o yuu o nii wɛɛni, yi o suuri. O ma ta di nɔɔnɔ wɔm o wɔ: «Efata», kɔ kuri mu Puri! ³⁵ O na tagi kɔntu tin, o zwa yam ma sɔntu ya puri, yi o dindɛlimi di wai di pipirɛ. O maa wai o nɔɔntu lanyirani.

³⁶ Zezi ma kaani nɔɔna bam maama, si ba yi ta kulɔ na ki tin ba bri nɔɔn-nɔɔnɔ. O na kaani-ba kɔntu tin, mu ba laan fɔgi ba te di nɔɔna bam. ³⁷ Ku ma tiini ku su balɔ maama na ni tin zanzan. Ba maa wɔ: «Wɔŋɔ kulɔ maama o na ki tin yi lanyirani mu. O paɔ zwa-kwarɔ joori ti ni, yi mumaarɔ di wai ti nɔɔna.»

8

Zezi na pɛ kɔ-fɔrɔ di wɔdiu ku su te tin
(Matiyu 15:32-39)

¹ Kantu maɲa kam ni kɔgɔ zanzan daa ma joori ku gilimi daani Zezi tee ni. Ba maa ba jigi kulɔkulɔ si ba di. Zezi ma bɛɲi o karabiɛ bam yi ba ba o te. O ma ta di ba o wɔ: ² «Nɔɔna bantɔ nwanja jigi-ni, di ba na tu ba wɔ a tee ni zɔm da yatɔ yi ba daa ba jigi wɔdiu si ba di tin. ³ A na pɛ ba viiri yi ba wɔ di kulɔkulɔ, kana wɔ pa ba bɛri cwɛɲɛ ni, bɛɲwaanɔ ba badaara nunji yigɛ yigɛ mu ba ba amɔ te.»

⁴ O karabiɛ bam ma lɛr-o ba wɔ: «Dí nan wɔ ki ta mu dí na wɔdiu gaa kɔntu wɔnti si ku yi ba maama dim?»

⁵ O ma bwe-ba o wɔ: «Abam jigi dipwa yagra mu?»

Ba ma lɛri ba wɔ: «Ya yi yarpe mu.»

⁶ Zezi laan ma ta di kɔgɔ kum si ba maama jɛni tɔga ni. O ma kwe dipwa yarpe yam yi o ki Wɛ le ya nwaanɔ. O ma ja-ya o fɔ fɔ o pa o karabiɛ bam, yi bantɔ di laan jonji ba ja vu ba pa nɔɔna bam. ⁷ Ba dɛɛn jigi kalɛɲ-bale funfun ba wɛli da. Zezi ma kwe-si o ki Wɛ le, yi o daari o ta di o karabiɛ bam si ba kwe sɔntu di ba maɲi ba pa nɔɔna bam maama. ⁸ Ba maama ma di ba su ba daari. Ba laan ma twɛ cicwɛru tuɔ na daari tin ba su titwarɔ turpe. ⁹ Balɔ dɛɛn na di kɔntu tin yi baara mɔrr-tina mu (4.000), ku wɛli di kaana di biɛ di.

Zezi laan ma pa kɔgɔ kum viiri. ¹⁰ O ma daari o vu o zɔ naboro di o karabiɛ bam. Ba ma vu ba yi jɛgɛ kalɔ yiri na yi Dahmanuta tin.

Farizian tiinɛ na yi te tin
(Matiyu 16:1-12)

¹¹ Farizian tiinɛ badonnɛ dɛɛn ma ba Zezi te ba ma puli ba magi kantɔgɔ did-o, yi ba lagɔ si ba maɲ-o ba nii. Ba ma ta did-o, si o ki wo-kɔnkagɔli dɔlɔ na wɔ bri-ba ni o dam dɔm nunji Wɛ tee ni tin. ¹² O ma tiini o suuri o wɔnti, yi o ta o wɔ: «Bɛɛ mu yi zɔm nɔɔna bam lagɔ si a ki wo-kɔnkagɔli a bri-ba? A lagɔ a ta tɔga mu di abam si, a bá ki wo-kɔnkagɔli a bri-ba.»

¹³ O na tagi kɔntu tin, o ma yagɔ ba te, yi o joori o vu o

zɔ naboro kum sɪ ba vu ba be bube didim dim.

14 Ba deen na wɔ naboro kum wuni ba maa ve ba be tin, Zezi karabiə bam ya swe sɪ ba ja dɪpe ba wəli da, dɪpe didɔba yiranɪ mu ba ya jɪga. 15 Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «Fɔgɪ-na á cɪ á tɪtɪ sɪ á yɪ pa Farizian tiinə bam dɪ Pɛ Erɔdɪ dɪ abam ba dabilɪ dim.»

16 O na tagɪ dɪ ba kuntu tin, ba ma ɲɔɔnɪ daanɪ ba wɪ: «Kɔ yɪ dɪpe taanɪ mu o tɛa, dɪ na ba jɪgɪ tin ɲwaanɪ.»

17 Zezi ma lwarɪ ba na jɪgɪ kulɔ ba ɲɔɔnɪ tin, yɪ o wɪ: «Bee mu yɪ á ɲɔɔnɪ daanɪ á wɪ, á na ba jɪgɪ dɪpe tin mu te a ɲɔɔnɪ kuntu? Abam ta wɔ lwarɪ We na jɪgɪ dam te tin na? Á wɔbɔɲa tɪgɪ mu na? 18 Abam jɪgɪ yɪə yɪ ya ba naɪ We cɪga kam. Á jɪgɪ zwa yɪ á ba ni We taanɪ dim kuri. 19 Abam maɲɪ á swe a deen na kwe dɪpwa yanu mu a fɔ fɔ a pa baara mɔrr-tɪnu tɪm yɪ ba di na? Ba na di ba ti tin, abam twe cicwæru tɪm á su titwarɔ tɪgra mu?»

Ba ma lər-o ba wɪ: «Titwarɔ fugə-tɪle.»

20 O daa ma bwe-ba o wɪ: «A daa ta na kwe dɪpwa yarpe yam a fɔ fɔ a pa baara mɔrr-tɪna tɪm yɪ ba di tin, á twe cicwæru tɪm á su titwarɔ tɪgra mu?»

Ba ma lər-o ba wɪ: «Titwarɔ tɪrpe.»

21 O laan ma ta dɪ ba o wɪ: «Abam nan daa ta ba ni kɔ kuri mu na?»

Zezi na puri lilwe yɪə te tin

22 Ba deen ma vu ba yɪ Betisayida. Nɔɔna badonnə ma ja lilwe ba ja vu Zezi te, yɪ ba loor-o sɪ o ma o jɪɲa o dwe-o, sɪ o na yazurə. 23 O ma ja lilwe wɔm jɪɲa o vanɪ o ja nunɪ tɪɔ kum daa. O ma twɪ lileeru o kɪ o yɪə nɪ, yɪ o danɪ o jɪa lilwe wɔm banɪ nɪ. O laan ma bwe-o o wɪ: «Nmɔ naɪ wɔɲo na?»

24 Lilwe wɔm ma puri o yɪə o nii, yɪ o wɪ: «A naɪ nɔɔna mu. Ba nan nyɪ dɪ tweeru mu te yɪ ba veə.»

25 Zezi daa ma danɪ o jɪa nɔɔnɔ wɔm yɪə nɪ. O laan ma fin o yɪə yam, yɪ ya joori ya naɪ. O maa wai o naɪ wɔɲo maama lanyiranɪ. 26 Zezi laan ma ta did-o o wɪ, o yɔɔrɪ o vu sɔɲɔ, sɪ o daa yɪ joori o zɔ tɪɔ kum wɔ.

Pɪyeeri tagɪ sɪ Zezi yɪ Krisi wɔm We na tɔɲɪ tin mu (Matiyu 16:13-20, Luki 9:18-21)

27 Zezi dɪ o karabiə bam daa ma ke, ba vu ba yɪ Sezaari kulɔ na yɪ Filipi tɪɔ tin. Ba na maa ve tin, o ma bwe-ba o wɪ: «Nɔɔna yəni ba tɛ ba wɪ, amɔ yɪ wɔɔ mu?»

28 Ba ma ləri ba wɪ: «Badaara tɛ ba wɪ, nmɔ yɪ Zan wɔlɔ deen na mi-si nɔɔna na wɔnɪ tin mu. Babam dɪ maa tɛ ba wɪ, nmɔ yɪ We niɲonɲu Eli mu. Badonnə dɪ maa tɛ ba wɪ, nmɔ yɪ faɲa faɲa We ni-ɲonɲə bam didɔba mu.»

29 O laan ma bwe-ba o wɪ: «Kɔ nan na yɪ abam, abam bɔɲɪ sɪ amɔ yɪ wɔɔ mu?»

Pɪyɛɛri ma lər-o o wɪ: «Nmɔ yɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔŋɪ tɪn mɔ.»

³⁰ Zezi laan ma kaanɪ-ba sɪ ba yɪ ta kɔntɔ ba brɪ nɔɔn-nɔɔnɔ.

Zezi na brɪ o tɔɔnɪ na wɔ ta yɪ te tɪn

(Matiyu 16:21-28, Luki 9:22-27)

³¹ Kɔ na zɪgɪ kantɔ maŋa kam nɪ, Zezi ma ŋɔɔnɪ o brɪ-ba o wɪ: «Amɔ Nabiin-bu wɔm maŋɪ sɪ a na yaara zanzan. Zwifə nakwa bam dɪ ba kaanɪm yigə tiinə bam dɪ ba cullu karanyɪna tiinə bam mɔ wɔ culi amɔ. Baá gɔ-nɪ, yɪ da yatɔ dɛ nɪ a laan wɔ joori a bi.» ³² O maa ŋɔɔnɪ kɔntɔ jaja o brɪ-ba. Pɪyɛɛri ma ja-o o vu daa, yɪ o kaan-o o wɪ, o yɪ taa ŋɔɔnɪ kɔntɔ doŋ.

³³ Zezi ma guni o nii o karabiə bam seeni, yɪ o bagɪ Pɪyɛɛri o wɪ: «Sɔtaani, ve daa a tee nɪ! Nmɔ wɔɔɔŋa yam yɪ nabiinə nyɪm mɔ, sɪ ya ba tɔgɪ Wɛ na lagɪ te tɪn.»

³⁴ Zezi laan ma bəŋɪ nɔn-kɔgɔ kɔm maama dɪ o karabiə bam sɪ ba ba o te. O ma ta dɪ ba o wɪ: «Nɔɔnɔ wɔɔɔ maama na lagɪ sɪ o taa tɔgɪ amɔ kwaga tɪn, kɔntɔ tu maŋɪ sɪ o vɪn o tɪtɪ wɔɔɔŋa sɪ o sɛ yaara nɪ wɔɔɔ na zɪŋɪ tɔɔn-dagara o maa ve o tɔɔnɪ jəgə te tɪn, sɪ o laan taa tɔgɪ-nɪ. ³⁵ Wɔɔɔ maama nan na lagɪ sɪ o yɪrɪ o ŋwɪa tɪn, kɔntɔ tu wɔ ga-ka mɔ. Kɔ daari, wɔɔɔ maama na sɛ sɪ o ga o ŋwɪa amɔ ŋwaani dɪ Wɛ kwər-ywəŋə kam ŋwaani, kɔntɔ

tu wɔ na ŋwɪa Wɛ tee nɪ. ³⁶ Nɔɔnɔ nan na nɛ lɔgɔ baŋa wəənu tɪm maama, yɪ o laan na gɛ ŋwɪa Wɛ tee nɪ, bɛɛ nyɔɔri mɔ o nɛa?

³⁷ Kɔɔɔkɔɔɔ nan tərə nɔɔnɔ na wɔ wantɪ o ma ləni o ŋwɪa Wɛ tee nɪ. ³⁸ Kɔntɔ tɪn, nɔɔnɔ wɔɔɔ maama na kwari cavɪra amɔ ŋwaani dɪ amɔ taani dɪm ŋwaani zɪm nɔɔna bam titari nɪ, ba na yɪ nɔn-balwaarɔ yɪ ba yigə tərə dɪ Wɛ tɪn, amɔ Nabiin-bu wɔm dɪ wɔ kwari kɔntɔ tu cavɪra, maŋa kam a na wɔ joori a ba lɔgɔ baŋa dɪ a Ko Wɛ paari-zulə dɪ Dɪ malesɪ sɪm tɪn.»

9

¹ O daa ta ma ta dɪ ba o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mɔ dɪ abam sɪ, nɔɔna balɔ zɪm na wɔ yo seeni tɪn badaara bá tɪ, yɪ baá na Wɛ paari dɪm na wɔ ba nɔɔna titari nɪ dɪ dam te tɪn.»

Zezi yibiyə na ləni te tɪn

(Matiyu 17:1-13, Luki 9:28-36)

² Da yardɔ deen na kɛ tɪn, Zezi laan ma ja Pɪyɛɛri dɪ Zakɪ dɪ Zan o pa ba tɔgɪ daani ba vu ba di pukamunu yuu. Ba wɔra ba yɪrani. Ba na wɔra kɔntɔ tɪn, Zezi yibiyə ma ləni ba yigə nɪ. ³ O gwaarɔ tɪm ma tiini tɪ purɪ pari pari yɪ tɪ nyɪna. Tɪ purɪ tɪ gaalɪ nabiinu na wɔ wantɪ o zari o gwaarɔ o pa tɪ purɪ te tɪn. ⁴ Eli dɪ Moyisi ma da ba nunɪ ba yigə nɪ, yɪ ba ŋɔɔnɪ dɪ Zezi.

⁵ Pɩyɛeri laan ma ta di Zezi o wɩ: «Karanyina, di na wu yo seeni tun, ku tiini ku lana ku pa dibam. Nan pa di pu vwə yatɔ yo seeni, si nmu di Moyisi di Eli taa zɔɔri da.»
⁶ Fɔɔni deen zu-ba zanzan. Kuntu njwaan mu o gari o njɔɔni kuntu donj.

⁷ Kunkwəənu laan ma ba ti kwəli-ba. Ba ma ni kwərə na njɔɔni ti wɔni ka wɩ: «Wuntu mu yi amu bu-dua a na so-o di a wu maama. A nan taá cəgi o taani lanyirani.»

⁸ Ba ma da kwəni ba nii jəgə maama, yi ba daa wu ne nɔɔn-nɔɔnu, ku na dai Zezi yirani. ⁹ Ba ma zanjɩ piu kum yuu ni ba maa tuə. Zezi laan ma kaani-ba o wɩ: «Yi pana nɔɔn-nɔɔnu lwarɩ á na ne kulɩ tun, si ku taa ve maɲa kalɩ amu Nabiin-bu wum na wú ba a bi a yagi tɔɔni tun.»
¹⁰ Ba ma se yi ba njɔɔni ba yirani ba bwe ba nii, ka bi ka yagi tɔɔni taani diɩ kuri mu beɛ.

¹¹ Ba laan ma bwe-o ba wɩ: «Wɛ cullu karanyina tiinə bam yəni ba te ba wɩ: Eli mu maɲɩ si o da yigə o ba, si Krisi wum laan da kwaga. Ku yi cigə mu naa vwan mu?»

¹² Zezi ma ləri-ba o wɩ: «Ku yi cigə mu. Eli maɲɩ si o da yigə o ba o kwe wɔɲo maama, si Krisi wum laan ba. Beɛ nan mu yi ku pɔpɔni Wɛ tɔɲɔ kum wɔni ku wɩ, Nabiin-bu wum maɲɩ si o yaari zanzan si nɔɔna cul-o? ¹³ A nan taá ye-na ni, Eli maɲɩ o ba, yi nɔɔna tiini ba beɛs-o ni ba wubɔɲa na

lagɩ te tun, ni ku na maɲɩ ku pɔpɔni o wɔɲo Wɛ tɔɲɔ kum wɔni te tun.»

Zezi na zəli cicirə bu wɔdonj yira ni te tun

(*Matiyu 17:14-23, Luki 9:37-45*)

¹⁴ Zezi di o karabiə batɔ bam laan ma joori ba vu ba yi o karabiə babam bam te. Ba ma na kɔgɔ zanzan na gilimi-ba. Wɛ cullu karanyina tiinə badonnə maa wɔra ba magɩ kantɔgɔ didaani ba. ¹⁵ Kɔgɔ kum na ne Zezi tun, ba ma tiini ba yi yəəu, yi ba duri ba vu o te ba jɔɔn-o. ¹⁶ O ma bwe-ba o wɩ: «Beɛ njwaan mu á zigi á magɩ kantɔgɔ di ba?»

¹⁷ Nɔɔnu wɔdonj maa wu kɔgɔ kum wɔni, o ma lər-o o wɩ: «Karanyina, a ya jaani a bu mu a ba nmu te, si n pa o na yazurə. Cicirə mu jɔg-o ka yaara, ka pa o warɩ o njɔɔni. ¹⁸ Maɲa kalɩ ka na yəni ka ja-o tun, ka yəni ka dul-o ka di tɔga ni mu. Lile-punə ma nunjɩ o ni ni yi o doni o yələ. O yira yam maama maa yəni ya ku. A ma loori nmu karabiə bam si ba zəli cicirə kam si ka yag-o, yi ba wu want.»

¹⁹ Zezi na ni kuntu tun, o ma ta o wɩ: «Abam zim nɔɔna bam bri á ba jigɩ wu didua di amu. Amu wú daani abam titari ni a kɩ wuzuru di abam si ku taa ve maɲa kɔɔ? Ja-na bu wum á ba.» ²⁰ Ba ma ja-o ba vu o te.

Cicirə kam na ne Zezi tun, ka ma su bu wum ka pa o yira saɩ pɔgɩ pɔgɩ. O ma tu tɔga ni o bibilə. Lile-punə

maa nunji o ni nu. ²¹ Zezi ma bwe bu wum ko o wɪ: «Maŋa koo mu ku puli ku ki-o kuntu?»

O ma lər-o o wɪ: «O biini nu. ²² Kuni zanzan cicirə kam yəni ka dul-o ka di mini wunɪ di na wunɪ mu, si ka gu-o. Nmu nan na wú wanɪ, si n duri dɪbam yibwənə n zəni dɪbam.»

²³ Zezi ma lər-o o wɪ: «Nmu tagɪ n wɪ, amu na wú wanɪ mu. Wulɪ maama nan na ki o wu-dɪɖa di amu tɪn, kulɪkulɪ tərə Wɛ na bá wanɪ Dɪ ki Dɪ pa kuntu tu.»

²⁴ Bu wum ko laan ma kaasi o wɪ: «A sunɪ a jigɪ wu-dɪɖa di nmu. Nan wəli-nɪ si a taa fɔgi a jiga.»

²⁵ Zezi ma na non-kogo zanzan na durə ku maa bunɪ ba te. O laan ma bagɪ cicirə kam, yɪ o ta di ka o wɪ: «Nmu wulɪ na paɪ noona jiri mumaaru di zwa-kwaru tɪn, a tɛ di nmu si n nunji bu wum yɪra ni n viiri, si n daa yɪ joori n jaar-o.»

²⁶ Zezi na tagɪ kuntu tɪn, cicirə kam ma kaasi, yɪ ka tiini ka su bu wum ka pa o yɪra sai pɔgi pɔgi, yɪ ka nunji ka daar-o. Ka na yag-o tɪn, o ma bəri. Noona zanzan maa tɛ ba wɪ: «O tigɪ mu.» ²⁷ Zezi laan ma ja o jɪŋa o pa o zanɪ wɛnɪ o zɪgi.

²⁸ Zezi na joori o zu digə tɪn, o karabiə bam ma vu o te ba yɪranɪ, yɪ ba bwe-o ba wɪ: «Bɛŋwaanɪ mu dɪbam wu wanɪ dí zəli cicirə kam?»

²⁹ O ma ləri-ba o wɪ: «Cicirə kantɪ donɪ zəlɪm cana. Cicirə kantɪ dwi warɪ ka zəlɪ ku na dai di Wɛ-loro dam.»

³⁰ Ba dɛɛn ma nunji jəgə kam kuntu ni ba vu ba togi Galile wu ba kɛ. Zezi maa ba lagɪ si noon-noonu lwarɪ ba je, ³¹ o na jigɪ o karabiə bam o brɪ tɪn ŋwaanɪ. O maa brɪ-ba o wɪ: «Baá ja amu Nabiin-bu wum ba ki noona jɪŋa ni yɪ ba gu-nɪ. Ba nan na gu-nɪ, da yatɔ de ni a laan wú joori a bi a yagɪ tɔunɪ.»

³² O karabiə bam ma wu ni o taanɪ dɪm kuri, yɪ ba kwarɪ si ba bwe-o ba nii.

Woo mu yɪ kamunu o dwe maama?

(Matiyu 18:1-9, Luki 9:46-50, 17:1-2)

³³ Ba ma vu ba yɪ Kapernawum. Ba ma zu soŋo. Zezi ma bwe o karabiə bam o wɪ: «Dí na wu cwəŋə ni dí maa bunɪ tɪn, á ya magɪ kantogo bɛɛ ŋwaanɪ mu?»

³⁴ Ba maa cɪm. Bɛŋwaanɪ, ba ya na maa bunɪ tɪn, ba ya magɪ kantogo daanɪ si ba nii, bantɪ wunɪ woo mu yɪ kamunu o dwe ba maama.

³⁵ Zezi ma jəni tɪga ni. O ma bəŋi o karabiə fugə-bale bam si ba ba o te. O ma ta di ba o wɪ: «Wulɪ na lagɪ si o taa yɪ yigə tu tɪn, kuntu tu maŋɪ si o ji ba maama kwaga tu mu, si o taa tɔŋɪ o pa ba maama.»

³⁶ O ma ja bu balaja o pa o zɪgi ba maama titari ni. O ma kwe-o o ki o jakukoro ni, yɪ o ta di ba o wɪ: ³⁷ «Wulɪ maama na nigɪ bu balaja kantɪ donɪ lanyɪranɪ amu yɪri ŋwaanɪ tɪn, kuntu tu nigɪ amu mu. Wulɪ maama nan na nigɪ

amu tɪn, kʊ daɪ amu yɪranɪ mu o nɪga, kʊ yɪ o nɪgɪ Baŋa-We dɪlʊ na tuŋɪ-nɪ tɪn dɪ mu.»

³⁸ Zan ma ta dɪ Zezi o wɪ: «Karanyɪna, dɪ ya nɛ nɔɔnʊ wɔdɔŋ na zɛli ciciri nɔɔna yɪra nɪ dɪ nmʊ yɪrɪ. O nan na daɪ dɪbam kɔgɔ kʊm wʊ nɔɔnʊ tɪn, dɪ ma kwaanɪ sɪ dɪ cɪ-o, sɪ o daa yɪ taa kɪ kʊntʊ.»

³⁹ Zezi ma lɛrɪ o wɪ: «Á ya wʊ maŋɪ sɪ á cɪ-o. Nɔɔnʊ wʊlʊ maama na tɔgɪ amu yɪrɪ ŋwaanɪ o kɪ wo-kɪnkagɪlɪ tɪn bá wanɪ o pipiri lɪla o ŋɔɔnɪ ta-balɔɔ o pa-nɪ. ⁴⁰ Benwaanɪ wʊlʊ maama na ba culi dɪbam tɪn yɪ dɪbam nɔɔnʊ mu. ⁴¹ A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, nɔɔnʊ wʊlʊ na kwe na o pa abam sɪ á nyɔ, á na yɪ amu Zezi Krisi nɔɔna tɪn ŋwaanɪ, kʊntʊ tu wʊ na pɛɛrɪ We tee nɪ.

⁴² Kʊ na yɪ balʊ na kɪ ba wʊ-dɪdʊa dɪ amu tɪn, ba na maŋɪ ba muri nɪ bu-balwa te dɪ, nɔɔnʊ wʊlʊ na pɛ ba dɪdʊa yagɪ We cwɛŋɔ tɔgɪm tɪn, ba na lɛgɪ kandwe kamunu mu kʊntʊ tu ba nɪ ba dɪ-o nunʊ wʊnɪ yɪ o tɪ, kʊb ta garɪ cam dɪlʊ o na wʊ ba o na We tee nɪ tɪn. ⁴³ Nmʊ jɪŋa na lagɪ ka pa n kɪ lwarɪm, kʊ maŋɪ sɪ n go-ka mu n yagɪ. N na gɛ n jɪŋa, yɪ n daari n na ŋwɪa We tee nɪ, kʊntʊ garɪ nmʊ na jɪgɪ n jɪa maama yɪ n vu min-tɪv, mɛ na yɪ mini dɪlʊ na bá dwe maŋa dɪ maŋa tɪn. [⁴⁴ Jɛgɔ kam kʊntʊ nɪ,

<kanzwa wʊ ta di ba yɪra,

yɪ ya ba fɔgɪ ya tʊa.

Mini wʊ ta di-ba,
yɪ dɪ ba fɔgɪ dɪ dwea. >]

⁴⁵ Nmʊ naga na lagɪ ka pa n kɪ lwarɪm, kʊ maŋɪ sɪ n go-ka mu n yagɪ. Nmʊ na yɪ na-dʊa yɪ n na ŋwɪa We tee nɪ, kʊntʊ garɪ nmʊ na jɪgɪ n nɛ sɪm maama, yɪ ba laan dɪ-m ba yagɪ min-tɪv nɪ. [⁴⁶ Jɛgɔ kam kʊntʊ nɪ,

<kanzwa wʊ ta di ba yɪra,
yɪ ya ba fɔgɪ ya tʊa.

Mini wʊ ta di-ba,
yɪ dɪ ba fɔgɪ dɪ dwea. >]

⁴⁷ Nmʊ yɪ nan na lagɪ dɪ pa n kɪ lwarɪm, kʊ maŋɪ sɪ n lɪ-dɪ n dʊlɪ n yagɪ mu. N na jɪgɪ yɪ dɪdʊa yɪ n zʊ We paari dɪm wʊnɪ, kʊntʊ garɪ nmʊ na jɪgɪ yɪə yale, yɪ ba laan dɪ-m ba yagɪ min-tɪv nɪ. ⁴⁸ Jɛgɔ kam kʊntʊ nɪ,

<kanzwa wʊ ta di ba yɪra,
yɪ ya ba fɔgɪ ya tʊa.

Mini wʊ ta di-ba,
yɪ dɪ ba fɔgɪ dɪ dwea. >

⁴⁹ Nɔɔnʊ maama maŋɪ sɪ We kwe mini mu Dɪ ma maŋ-o Dɪ nii, sɪ Dɪ pa o bɪcarɪ fɔgɪ dɪ kwe, nɪ ye na kwe wɔdiu te tɪn. ⁵⁰ Ye ywɛnɔ yɪ dɪ wat dɪ kwe wɔdiu. Ye ywɛnɪ nan na ti, n daa n bá wanɪ n pa dɪ joorɪ dɪ ja ywɛnɪ. Pa-na á wʊrʊ taa ywɛmmɛ da-ŋwaanɪ, sɪ á jɛnɪ dɪ yazurɔ, nɪ ye na paɪ wɔdiu ywɛmmɛ te tɪn.»

10

Kaanɪ vɪm taanɪ
(*Matiyu 19:1-12, Luki 16:18*)

¹ Zezi laan ma zaŋɪ o nunjɪ je sɪm kʊntʊ nɪ o vu o da

Zude ti-niə yam. O ma vu o be Zorden bugə kam ni didonj dum ni. Non-kogo zanzan daa ma ba ba gilimo. O ma ta bri-ba We ciga kam, ni o na yəni o ki te tin.

² Farizian tiinə badaara deen ma zanj ba vu o te si ba manj-o ba nii. Ba ma bwe-o ba wɪ: «Nɔɔnɔ jɪgɪ cwəŋə si o vɪn o kaanɪ na?»

³ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Moyisi deen pe abam culu kum o wɪ beɛ?»

⁴ Ba ma lər-o ba wɪ: «Moyisi pe ni, ni nɔɔnɔ jɪgɪ cwəŋə si o pɔpɔni tɔnɔ o pa o kaanɪ, si kɔ bri ni o vi-o mu.»

⁵ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Moyisi deen pɔpɔni kuntu o pa abam, á wɔrɔ na dana tin ŋwaanɪ mu. ⁶ Kɔ daari, pulim ni We na ki nabiinə tin, Di ki-ba si ba taa yi baarɔ di kaanɪ mu. ⁷ Kuntu ŋwaanɪ, nɔɔnɔ na di kaanɪ, o manj si o pɔɔri o titi o nu di o ko tee ni, si o daari o pa o di o kaanɪ wɔm jəni daanɪ. ⁸ Kuntu wɔ pa ba laan ji nɔɔnɔ didɔa. Ba daa dai nɔɔna bale, ba laan yi nɔɔnɔ didɔa mu. ⁹ We na ki nɔɔna balɔ daanɪ tin, nɔɔn-nɔɔnɔ daa wɔ manj si o pɔɔri-ba daanɪ.»

¹⁰ Zezi di o karabiə bam laan ma joori ba vu sɔŋɔ. Ba na zɔ tin, ba ma bwe-o o taanɪ dum kuri. ¹¹ O ma ta di ba o wɪ: «Nɔɔnɔ na vɪn o kaanɪ yi o daari o di kaanɪ wɔdonj, kuntu tu kəm dum di ka-bwəŋə yi bidwɪ mu. ¹² Kaanɪ di na vɪn o barɔ yi o vu o zɔ barɔ wɔdonj, o di

kəm dum di bwəŋə yi bidwɪ mu.»

Bu-balwa na manj di We paari dim te tin

(Matiyu 19:13-15, Luki 18:15-17)

¹³ Nɔɔna badonnə maa jaanɪ biə ba tui Zezi te si o danj o ja ba banja ni. O karabiə bam ma zanj ba bagɪ-ba si ba yi taa ki kuntu.

¹⁴ Zezi na ne ba na ki te tin, o banɪ ma zanj yi o ta di ba o wɪ: «Yagɪ-na si biə bam taa tui amɔ te, si á yi zanj á taá cɔ-ba. Benwaanɪ balɔ na nyɪ ni bu-balwa te tin mu manj si ba zɔ We paari dim wɔ. ¹⁵ A lagɪ a ta ciga mu di abam si, nɔɔnɔ na wɔ se si We taa te-o ni bu-balaŋa te, o bá na cwəŋə o zɔ We paari dim wɔ.»

¹⁶ Zezi na tagɪ kuntu tin, o laan ma ja ja biə bam o ki o ja-kukoro ni. O ma danj o ja ba banja ni o warɪ We o pa-ba.

Nadunə wɔ wanɪ ba na ŋwɪa We tee ni na?

(Matiyu 19:16-30, Luki 18:18-30)

¹⁷ Zezi ma zanj o maa kea. Nɔɔnɔ wɔdonj ma duri o vu o yi o te. O ma kuni doonə o yigə ni yi o wɪ: «Karanyina, n yi nɔn-ŋɔm. Nan bri-ni kulɔ a na wɔ ki, si a want a na ŋwɪa kalɔ na ba ti tin We tee ni.»

¹⁸ Zezi ma ta did-o o wɪ: «Benwaanɪ mu n bəŋi-ni ni nɔn-ŋɔm? Nɔɔn-nɔɔnɔ tərə o na yi nɔn-ŋɔm, kɔ na dai We Di yɪranɪ. ¹⁹ Nmɔ manj n ye We cullu tim na bri kulɔ

tin. Yi zanjɪ n gu nɔɔnɔ. Yi zanjɪ n pəni dɪ n doŋ kaanɪ. Yi ŋɔnɪ. Yi zanjɪ n fɔ vwan n pa n doŋ. Yi pini n doŋ. Ta n zuli n nu dɪ n ko.»

²⁰ Nɔɔnɔ wɔm ma ta did-o o wɪ: «Karanyɪna, kɔ na sɪŋɪ a biini nɪ tin, a maŋɪ a sɛ cullu tintɔ maama.»

²¹ Zezi ma nii-o dɪ sono, yɪ o ta did-o o wɪ: «Kɔ nan ta gɛ woŋo didɔba mu sɪ n kɪ. Ve sɔŋɔ n kwe woŋo kɔlɔ maama n na jɪgɪ tin n yɔgi, sɪ n laan kwe tɪ sɛbu kɔm n ma n wɛli yinigɛ tiinɛ. Kuntɔ wɔ pa n ta n jɪgɪ jɪjɪgɪrɔ zanzan Wɛ-sɔŋɔ nɪ. Nmɔ na kɪ kuntɔ, sɪ n laan ba n ta n tɔgɪ-nɪ.»

²² Nɔɔnɔ wɔm na ni kuntɔ tin, o wɔ ma cɔgɪ zanzan yɪ o yigɛ nywanɪ, o jɪjɪgɪrɔ tum na tiini tɪ daga tin ŋwaanɪ. O ma yagɪ Zezi yɪ o viiri.

²³ Zezi laan ma pipiri o nii o karabiɛ bam seenɪ, yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Nadunɛ na lagɪ sɪ ba zɔ Wɛ paarɪ dɪm wɔ, kɔvɔ ta tiini kɔ cana kɔ pa-ba.»

²⁴ O karabiɛ bam na ni kuntɔ tin, kɔ ma sɔ-ba. Zezi daa ta ma ta dɪ ba o wɪ: «A biɛ-ba, nɔɔna na lagɪ sɪ ba zɔ Wɛ paarɪ dɪm wɔ, kɔvɔ ta tiini kɔ cana kɔ pa-ba.

²⁵ Kɔvɔ ta yɪ mwali sɪ yogondi da gar-lwe bɔɔnɪ dɪ nunjɪ kɔ dwe nadum na lagɪ sɪ o zɔ Wɛ paarɪ dɪm wɔ.»

²⁶ Zezi na tagɪ kuntɔ tin, kɔ ma tiini kɔ sɔ o karabiɛ bam zanzan, yɪ ba tɛ daanɪ ba wɪ: «Kɔ nan na yɪ kuntɔ, wɔɔ mu wɔ wantɔ o na ŋwɪa Wɛ tee nɪ?»

²⁷ Zezi ma nii-ba yɪ o wɪ: «Nabiinɛ mu bɔ wantɔ ba kɪ, sɪ Wɛ watɔ Dɪ kɪa. Bɛŋwaanɪ Wɛ watɔ woŋo maama Dɪ kɪa.»

²⁸ Pɪyɛɛrɪ laan ma ta did-o o wɪ: «Nii. Dɪbam yagɪ dɪ woŋo maama mu, yɪ dɪ daarɪ dɪ tɔgɪ nmɔ.»

²⁹ Zezi ma lɛrɪ o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, nɔɔnɔ wɔlɔ maama na tagɪ amɔ ŋwaanɪ dɪ Wɛ kwɛr-ywɛŋɛ kam ŋwaanɪ, o yagɪ o sɔŋɔ naa o nu-biɛ naa o nu dɪ o ko naa o biɛ naa o karɪ dɪ tin,³⁰ kuntɔ tu wɔ ba o na kɔlɔ maama o na yagɪ tin kuni bi mu lɔgɔ kuntɔ baŋa nɪ. Oɔ na sam dɪ nu-biɛ dɪ niinɛ dɪ biɛ dɪ karɪ, yɪ oɔ na yaara dɪ o wɛli da. Kɔ daarɪ maŋa kalɔ na wɔ ba tin, kuntɔ tu wɔ na ŋwɪa kalɔ na ba ti tin Wɛ tee nɪ.

³¹ Balɔ na maŋɪ ba yɪ yigɛ tiinɛ tin zanzan wɔ joorɪ ba jɪ kwaga tiinɛ. Kɔ daarɪ balɔ dɪ na maŋɪ ba yɪ kwaga tiinɛ tin zanzan wɔ ba ba jɪ yigɛ tiinɛ Wɛ paarɪ dɪm wɔnɪ.»

Zezi daa na ŋɔɔnɪ o tɔvɔnɪ taanɪ te tin

(Matiyu 20:17-19, Luki 18:31-34)

³² Zezi dɪ nɔɔna zanzan maa zanjɪ ba wɔ cwɛŋɛ nɪ ba maa ve Zeruzalem. Zezi maa wɔ ba yigɛ nɪ o veɔ. O karabiɛ bam maa yɪ yɛɔ. Nɔɔna balɔ dɪ na tɔgɪ ba kwaga tin maa fɔmma. Zezi ma bɛŋjɪ o karabiɛ fugɛ-bale bam daa nɪ, yɪ o ta o bɪrɪ-ba kɔlɔ na lagɪ kɔ kɪ-o Zeruzalem nɪ tin. ³³ O maa ta dɪ ba o wɪ: «Taá ye-na, dɪ na maa

ve Zeruzalem tun, dáani mu ba laan wó ja amu Nabiin-bu wóm ba kí Zwifá kaanum yigə tiinə bam dı ba cullu karanyına tiinə bam jıja nı. Nɔɔna bam kuntu wó di a taanı ba wı, ku manı sı a tı mu, yı ba daarı ba kını dwi-ge tiinə bam jıja nı. ³⁴ Baá yáalı-nı ba mwanı, yı ba daarı ba twı lileeru ba yagı a yıra nı. Baá magı-nı dı balaara, yı ba laan daarı ba gu-nı. Da yatɔ de nı a nan wó joori a bi a yagı tɔvntı.»

Zezi cwəŋə kam na jıgı yaara te tın

(Matiyu 20:20-28)

³⁵ Zaku dı Zan balu na yı Zebede biə tın deen ma vu Zezi te ba ta did-o ba wı: «Karanyına, popo, kí wonjo kulɔ dí na lagı tın n pa dıbam.»

³⁶ Zezi ma bwe-ba o wı: «Á lagı sı a kí beɛ mu a pa abam?»

³⁷ Ba ma lər-o ba wı: «Nmu na tu n ba n di n paarı dım, sı n pa dıbam didva jəni n jazım nı sı didva jəni n jagwiə nı.»

³⁸ Zezi ma ta dı ba o wı: «Abam tıti yəri á na loori kulɔ tın. Abam wó wanı á togtı á yaarı, nı amu na lagı a ba a na yaara yalɔ tın na? Á wó wanı á yaarı á tı, nı a na lagı a yaarı a tı te tın na?»

³⁹ Ba ma lər-o ba wı: «Een, dí wó wanı.»

Zezi laan ma ta dı ba o wı: «Ku yı cıga, abam nan wó sunı á togtı á yaarı amu yaara yam doŋ. ⁴⁰ Ku nan dai amu mu manı sı a kuri wɔɔ na wó jəni a jazım nı

naa a jagwiə nı tın. Ku yı Baŋa-Wɛ mu manı Dı tıŋi je sım kuntu, sı Dı pa balu na wó jəni da tın.»

⁴¹ O karabiə fugə kam na tu ba lwarı ba donnə bale bam na loori kulɔ Zezi tee nı tın, ba bana ma tiini ya zanı dı Zaku dı Zan. ⁴² Zezi laan ma bəŋi ba maama, yı o ta dı ba o wı: «Abam nan manı á ye nı lugu baŋa pwa kí dam mu dı ba nɔɔna, yı ba didɛera di dam ba baŋa nı. ⁴³ Ku nan na yı abam, ku wɔ manı sı ku taa yı kuntu doŋ abam tıtarı nı. Bəŋwaanı, abam wɔɔ na lagı sı o ji nɔn-kamunu á wɔvntı tın, kuntu tu manı sı o ji abam maama tıntɔŋnɔ mu. ⁴⁴ Wɔɔ na lagı sı o ji abam yigə tu tın, kuntu tu manı sı o ji abam maama gambaa. ⁴⁵ Bəŋwaanı amu Nabiin-bu wóm wɔ tu sı nɔɔna tɔŋi ba pa-nı. Amu nan tu sı a tɔŋi a pa nɔɔna mu, sı a daarı a kwe a ŋwıa a ma ləni nɔɔna zanzan ŋwıa Wɛ tee nı.»

Zezi na pɛ lilwe yiə puri te tın

(Matiyu 20:29-34, Luki 18:35-43)

⁴⁶ Zezi dı o karabiə bam ma vu ba yi tıv kɔdoŋ, ku yıri mu Zeriko. Ba ma togtı da ba nunji ba maa kea. Ba na maa ke tın, nɔn-kɔgɔ maa togtı-ba. Nɔɔnɔ wɔdoŋ maa wɔra o na yı lilwe. O yıri mu Batime, o ko mu yı Time. O maa je cwəŋə kam ni nı yı o loorə. ⁴⁷ O ma lwarı nı ku yı Nazareti tu Zezi mu togtı dáani o maa kea. O laan ma

puli o kaasi bana bana o wɪ:
«Zezi, Pɛ Davidi dwi tu, duri
a yibwənə!»

⁴⁸ Nɔɔna zanzan ma bag-
o si o pu o ni. O laan ma
tiini o kaasi zanzan yi o wɪ:
«Pɛ Davidi dwi tu, duri a
yibwənə!»

⁴⁹ Zezi laan ma zɪgi yi o ta
o wɪ, ba bəŋ-o si o ba. Ba ma
bəŋ-o, yi ba ta did-o ba wɪ:
«Kɪ wɔpɔlo, si n zanɪ wɛɛni,
si o bə-m o wɪ n ba.»

⁵⁰ Lilwe wɔm ma da pɪsi
o gɔɔɔ o yagi, yi o zanɪ lɪla
o vu o yi Zezi te. ⁵¹ Zezi ma
bwe-o o wɪ: «Nmɔ lagɪ si a
kɪ bɛɛ mɔ a pa-m?»

O ma ləri o wɪ:
«Karanyina, a lagɪ si a joori
a taa naɪ mɔ.»

⁵² Zezi ma ta did-o o wɪ:
«Nan ve, nmɔ na kɪ n wɔ-
didɔa di amɔ te tɪn mɔ pɛ n
na yazurə.»

Zezi na tagɪ kɔntɔ bɪdwɪ
bana ni tɪn, mɔ lilwe wɔm
yɪə joori ya naɪ. O maa tɔgi
Zezi kwaga cwəŋə kam ni.

11

*Zezi na zɔ Zeruzalem yi
nɔɔna zul-o te tɪn*

*(Matiyu 21:1-11, Luki
19:28-40, Zan 12:12-19)*

¹ Zezi dɪ o karabiə
bam dɛɛn ma vu ba twe
Zeruzalem. Ba ma vu ba
yi ti-balwa bale, ba yiri mɔ
Betifaazi dɪ Betani. Je sɪm
kɔntɔ wɔ Olivi piu kɔm saŋa
ni mɔ. Zezi ma li o karabiə
bam bale o tɔŋɪ, ² yi o ta dɪ
ba o wɪ: «Ve-na á vu á zɔ
tɪv kɔlɔ na wɔ abam yigə ni
tɪn. Á na zɔ tɪv kɔm wɔni,
á wɔ na bɪna-pɔla na lægi
da, yi nɔɔn-nɔɔnɔ daa ta wɔ

diini ka bana. Ve-na á bwəli-
ka á ja ba á pa-nɪ. ³ Nɔɔnɔ
na bwe abam ni: «Bɛɛ mɔ
yi á bwəli-ka?», si á ta did-
o ni: «Kɔ yi dí Yuutu wɔm
mɔ laga. Oó joori o pa ka ba
lele.» »

⁴ Ba ma zanɪ ba vu si ba
nii. Ba na yi tɪv kɔm wɔ tɪn,
ba ma sɪni ba na bɪna-pɔla
cwəŋə ni ni. Ka lægi sɔŋɔ
kudɔŋ ni ni. Ba ma vu ba
bwəli-ka. ⁵ Nɔɔna badonnə
maa zɪgi da. Ba ma bwe Zezi
karabiə bam ba wɪ: «Bɛɛ mɔ
yi á lagɪ á bwəli bɪna-pɔla
kam?»

⁶ Ba ma ləri-ba ni Zezi na
manɪ o ta te tɪn. Nɔɔna bam
ma sɛ. ⁷ Ba ma ja bɪna-pɔla
kam ba ja vu ba yi Zezi te.
Ba laan ma kwe ba gwaarɔ
ba danɪ ka bana ni. Zezi
ma di ka bana, yi ba ve ba
maa kɛa. ⁸ Ba na maa kɛ
tɪn, nɔɔna zanzan ma zul-o
ba kwe ba gwaarɔ ba lwarɪ
cwəŋə kam yuu ni, si Zezi ba
o tɔgi ti bana o kɛ. Nɔɔna
badaara ma vu ba go tweeru
nɛ dɪ vɔɔrɔ ba dɪ cwəŋə yuu
ni, si o tɔgi ti bana o kɛ.
⁹ Nɔɔna balɔ na wɔ o yigə ni
dɪ o kwaga ni ba ve tɪn maa
tɔɔh ba wɪ:

«Ozaana! Zulə taa wɔ Wɛ
tee ni!

Zuli-na wɔlɔ na tu dí Yuutu
Wɛ yiri ŋwaanɪ tɪn.

¹⁰ Zuli-na wɔlɔ na wɔ ta te o
nɔɔna,

nɪnɛɛni dɪbam ko Davidi
dɛɛn na jɪgi paari te
tɪn.

Ozaana! Zulə taa wɔ Bana-
Wɛ tee ni!»

¹¹ Zezi ma vu o zɔ
Zeruzalem tɪv kɔm wɔ. O
ma vu o yi Wɛ-di-kamunu

kum o zu ku wu. O ma kaagi o nii wænu tum maama na yi te. We na lagi di zu tin, o ma joori o nuji tu kum wuni, o tugi di o karabiæ fugæ-bale bam o vu Betani.

Zezi na soohi kapuru te tin (Matiyu 21:18-19)

¹² Tuga na puuri tin, ba ma zaji Betani ni si ba joori Zeruzalem. Kana maa jigi Zezi. ¹³ Ba na maa ve tin, o ma tui o na kapuru. Ku deen li di wooru mu. O ma vu si o nii moola wura na si o di. O na yi da tin, o ma wu ne kulokulu, ku na wu yi ku lërim manja tin nwaani. ¹⁴ O laan ma ta di kapuru kum o wi: «Nooon-noonu daa bá na moola nmu yuu ni o di.»

O karabiæ bam ma ni o na tagi kulv tin.

Zezi na zæli pipimpiina We-di-kamunu kum wuni te tin

(Matiyu 21:12-17, Luki 19:45-48, Zan 2:13-22)

¹⁵ Ba ma vu ba yi Zeruzalem. Zezi ma vu o zu We-di-kamunu kum wu. O ma na noonu na wu ka kunkolo kum ni ba pipiæ. O ma zæli-ba o pa ba nuji. O ma vu o ja sæbu-lønnæ bam taabullu tum o pipiri o pu tuga ni, o pa ba sæbiæ bam jagu. O ma daari o yigi yitunnu tlu noonu badonnæ na je da ba yægi kunkwænpulæ tin o di tuga ni. ¹⁶ O ma wu se si noonu taa ziji ba zila ba tugi kunkolo kum wu ba kea. ¹⁷ O ma bri noonu bam o wi: «Ku puuru We tonu kum wuni ni, We mu wi: <Amu digæ kantu manj

si ka taa yi jægæ kalv lugv banja dwi tiinæ maama na wu ta tui ba wari amu da tin mu.> Abam nan pe ka ji njwuna joro jægæ.»

¹⁸ Zwifæ kaanum yigæ tiinæ bam di ba cullu karanyina tiinæ bam ma ni Zezi na tagi kulv tin. Ba laan ma beeri cwæjæ si ba gu-o. Ba ma kwari founi did-o, o zaasim dim na su non-kogv kum maama tin nwaani.

¹⁹ Tuga na lagi ka yi tin, Zezi di o karabiæ bam ma nuji tu kum wuni.

Zezi noonu kapuru kulv na kugi tin taani

(Matiyu 21:20-22)

²⁰ Tuga na puuri tin, ba ma daa zaji ba maa kea. Ba ma na kapuru kum na kuga, di ku bunnu maama. ²¹ Piyæeri ma guli Zezi ya na tagi te tin. O ma ta di Zezi o wi: «Karanyina, nii kapuru kum nmu diin na soohi tin, ku kuga.»

²² Zezi ma ta di ba o wi: «Fogv-na á ki á wu-didva di We. ²³ A lagi a ta cigu mu di abam si, abam wulu na tagi di piu kamunu kuntu ni, ku gv ku na zigv me tin ku vu ku tu ninu kum wuni, We wu pa ku ki. Nmu na jigi wu-didva ni nmu na tagi kulv tin wu suni ku ki, yi n ba jigi bubwea, We wu pa ku ki. ²⁴ Kuntu nwaani a lagi a ta di abam ni, wono kulv maama á na wu loori We tee ni tin, si á taá jigi wu-didva ni á wu suni á na-ku, yi We wu pa á na-ku. ²⁵ Manja maama abam na

wɔra á warɪ Wɛ, yɪ taanɪ na wɔ abam dɪ nɔɔnɔ wɔdon laɲa nɪ, sɪ á yagɪ á ma ɛ-o. Á Ko Wɛ laan wú yagɪ abam dɪ lwarɪm Dɪ ma ɛ abam. [²⁶ Kɔ daari, abam na wɔ sɛ sɪ á yagɪ nɔɔna lwarɪm á ma ɛ-ba, á Ko Wɛ bá yagɪ abam dɪ lwarɪm Dɪ ma ɛ abam.]»

Zezi dam dɪm nunji yæn mu?

(Matiyu 21:23-27, Luki 20:1-8)

²⁷ Ba daa ma vu ba yi Zeruzalem. Zezi ma vu o zɔ Wɛ-di-kamunu kɔm wɔ, o karɪ ka wɔnɪ o beerə. Zwifə kaanum yigə tiinə bam dɪ ba cullu karanyɪna tiinə bam dɪ ba nakwa bam ma vu o te, ²⁸ ba bwe-o ba wɪ: «Wɔɔ dam mu n ma n kɪ wəənu tɪɔ maama n na kɪ tɪn? Wɔɔ mu pɛ nmɔ ni sɪ n ta n kɪ kɔntɔ?»

²⁹ O ma ləri-ba o wɪ: «A dɪ jɪgɪ bwiə a lagɪ a bwe abam, sɪ á na ləri-ya á pa-nɪ, sɪ a laan brɪ abam wɔɔ na pɛ amɔ ni sɪ a tɔɲɪ tɪn. ³⁰ A lagɪ a bwe abam a nii, Zan na miisi nɔɔna na wɔnɪ tɪn, kɔ yɪ Wɛ mu pɛ-o ɛwəɲə naa nabiinə mu pɛ-o?»

³¹ O na bwe-ba kɔntɔ tɪn, ba maa wɔra ba bwe daanɪ sɪ ba nii ba na wú ləri te tɪn. Ba maa wɪ: «Dɪbam na ləri dí wɪ, kɔ yɪ Wɛ mu, o laan wú bwe dɪbam nɪ, bɛɛ mu yɪ dí nan wɔ sɛ Zan taanɪ dɪm? ³² Kɔ daari, dí bá wanɪ dí ta nɪ kɔ yɪ nabiinə mu pɛ-o ɛwəɲə.» Ba tagɪ kɔntɔ, bɛɲwaanɪ ba kwari fɔnɪ dɪ nɔɔna bam, dɪ ba maama na sɛ nɪ Zan sɪnɪ o yɪ Wɛ niɲonɲu tɪn. ³³ Kɔntɔ

ɲwaanɪ mu ba ləri Zezi ba wɪ: «Dí yəri wɔɔ na pɛ Zan ɛwəɲə tɪn.»

Zezi dɪ ma ta dɪ ba o wɪ: «Kɔ na yɪ kɔntɔ, amɔ dɪ nan bá ta wɔɔ na pɛ amɔ ni sɪ a taa tɔɲɪ tɪn.»

12

Nɔɔnɔ dɪ o gaari mumaɲa (Matiyu 21:33-46, Luki 20:9-19)

¹ Zezi ma maɲɪ mumaɲa o brɪ nɔɔna bam o wɪ: «Nɔɔnɔ wɔdon mu wɔra. O ma zanɪ o ɔ gaari, yɪ o daari o jəri tweeru tɪɔ yɪ na yɪ vinyə tɪn dɪ wɔnɪ. O ma daari o kɔ goɲo tɪ-dɪa je nɪ, sɪ o na gwəri tweeru biə bam, sɪ o kɪ dáanɪ o nɔ o kan tɪ na bam. O ma daari o cwi dapala sɪ nɔɔnɔ taa je da o yɪ gaari dɪm. O na fɔgɪ o ɔ-dɪ kɔntɔ tɪn, o laan ma kwe nɔɔna o yagɪ da sɪ ba taa tɔɲa, yɪ o daari o nunji o vu ɛwəɲə. ² Tweeru biə bam gwərim maɲa na yɪ tɪn, o ma tɔɲɪ o tɪntɔɲnɔ sɪ o vu nɔɔna balɔ na nii o gaari dɪm baɲa nɪ tɪn te, sɪ ba ɛ o təri ba pa-o. ³ Tɪntɔɲnɔ wɔm na yɪ ba te tɪn, ba ma ja-o ba magɪ, yɪ ba daari ba pa o viiri dɪ jɪ-kurɪ. ⁴ Nɔɔnɔ wɔm daa ma tɔɲɪ o tɪntɔɲnɔ wɔdon. O na yɪ ba te tɪn, ba ma magɪ o yuu ba kaari yɪ ba twɪ-o. ⁵ O daa ta ma tɔɲɪ o tɪntɔɲnɔ wɔdon o wəli da. Wɔntɔ na yɪ ba te tɪn, ba ma mag-o ba gɔ. Nɔɔnɔ wɔm ta ma tɔɲɪ o tɪntɔɲna zanzan nɔɔna bam tee nɪ, yɪ ba magɪ ba badonnə, ba daari ba gɔ ba badaara.

⁶ Kɔ laan ma daari o titi bu wɔlɔ o na so-o zanzan tɔn yɔrɔnɔ. O ma tɔŋ-o ba tee ni o ma kweeli, yi o buɔi si, baá niɔi wɔntu. ⁷ Nɔɔna bam na nɛ-o tɔn, ba maa ŋɔɔni daani ba wɔ: «Mɔ gaari dɔm tu bu, wɔntu mɔ lagɔ o ba o taa te o ko wɔm wænu tɔm. Nan pana dí gu-o, si dí daari dí taá te o wænu tɔm.» ⁸ Ba laan ma gu-o, yi ba daari ba van-o ba ja nuɔi gaari dɔm wɔni ba yagi.

⁹ Kuntu tɔn, gaari dɔm tu wɔm laan wɔ ki nɔɔna bam kuntu tita mɔ? O manɔ si o ba o gu-ba mɔ, si o daari gaari dɔm o pa nɔɔna badonnɛ si ba taa niá. ¹⁰⁻¹¹ Kɔ pɔpɔni Wɛ tɔnɔ kɔm wɔni kɔ wɔ:

«Kandwɛ dɔlɔ lwara na vɔn tɔn laan mɔ joori dɔ ba dɔ ji kandwɛ dɔlɔ na paɔ sɔŋɔ kɔm dana tɔn.

Baɔa-Wɛ na ki te tɔn mɔ kuntu,
yi kɔ yi wo-kamunu kɔ pa dɔbam.»

Abam manɔ á wɔ karɔmɔ kuntu na?»

¹² Zwifə yigə tiinə bam na ni kuntu tɔn, ba ma lwarɔ ni o manɔ mɔmanɔ dɔm bantɔ ŋwaanɔ mɔ. Ba laan maa beeri cwəŋə si ba ja-o. Ba maa warɔ, ba na kwarɔ fɔbɔni dɔ nɔn-kɔgɔ kɔm tɔn ŋwaanɔ. Ba ma yag-o, yi ba daari ba viiri.

Zwifə bam na bwe Zezi lampoo ŋwum woŋo te tɔn
(Matiyu 22:15-22, Luki 20:20-26)

¹³ Zwifə bam dɛɛn ma li Farizian tiinə badonnɛ dɔ Pɛ

Erɔdɔ kwaga nɔɔna badonnɛ si ba vu Zezi te. Ba maa lagɔ si ba pa o ŋɔɔni o tusi, si ba wanɔ ba ja-o. ¹⁴ Ba ma yi o te, yi ba ta did-o ba wɔ: «Karanyina, dí ye ni nmɔ yi cɔga tu mɔ. Nmɔ yigə tərə dɔ nɔɔna na buɔi kɔlɔ ba pa nmɔ tɔn, nmɔ nan ba kuri nɔɔna daani. Nmɔ nan yəni n bri nɔɔna Wɛ cwəŋə dɔ cɔga mɔ. Dí lagɔ dí bwe dí nii, dɔbam Zwifə bam culu pɛ ni si dí ŋwɔ lampoo dí pa lɔgɔ kɔm pa-farɔ wɔm naa kɔ wɔ manɔ? Dí manɔ si dí ŋwɔ naa dí wɔ manɔ si dí ŋwɔ?»

¹⁵ Zezi nan manɔ o ye ba na yi pipiri-nyina te tɔn. O ma ta dɔ ba o wɔ: «Bɛɛ nan mɔ yi á lagɔ si á manɔ-ni á nii? Ja-na səbu-dalɔ didɔva á ba si a nii.»

¹⁶ Ba ma li səbu-dalɔ dɔm ba bri-o. O ma nii yi o bwe-ba o wɔ: «Wɔɔ nyinyugɔ dɔ o yɔri mɔ pɔpɔni dɔ baɔa ni?»

Ba ma lər-o ba wɔ: «Kɔ yi pa-farɔ wɔm mɔ.» ¹⁷ Zezi laan ma ta dɔ ba o wɔ: «Kɔ lamma. Á nan taá ŋwɔ kɔlɔ na yi pa-farɔ wɔm nyɔm tɔn á pa-o, si á daari á taá paɔ Wɛ kɔlɔ dɔ na yi Dɔ nyɔm tɔn.»

O na ləri-ba kuntu tɔn, kɔ ma su-ba zanzan.

Ba na bwe Zezi twa biim woŋo te tɔn

(Matiyu 22:23-33, Luki 20:27-40)

¹⁸ Sadusian tiinə badonnɛ dɛɛn ma zanɔ ba vu Zezi te. Bantɔ mɔ bri ba wɔ, nɔɔnɔ na tɔga, o daa bá joori o bi.

¹⁹ Ba ma vu ba ta dɔ Zezi

ba wɪ: «Karanyɪna, Moyisi deɛn na pɔpɔni kulɔ o tiŋi o pa dɪbam tɪn, kɔ bri ni, nɔɔnɔ nu-bu na tɪga yɪ o daari o kaani, ba na wɔ lɔgi biɛ daani, tɔ wɔm cɔrɔ mu maŋi sɪ o di kaani wɔm sɪ ba wani ba lɔ biɛ o nu-bu wɔlɔ na tɪgi tɪn ŋwaani. ²⁰ Kuntɔ, nu-biɛ barpe ya mu wura. Ba didɔa ma di kaani, yɪ o tɪ o daar-o, yɪ o wɔ lɔgi bu. ²¹ Wɔlɔ na saŋi tɪn laan ma di kadɛm wɔm. O dɪ ma tɪ o daari kaani wɔm, yɪ ba dɪ wɔ lɔgi bu. Bato tu wɔm dɪ daa ma di-o. ²² Ba maama barpe di kaani wɔm, yɪ ba wɔ lɔgi bu did-o. Ba maama na tɪgi tɪn, kaani wɔm dɪ laan ma tɪ. ²³ Ba maama barpe na di kaani wɔm tɪn, ba laan na tu ba bi ba yagi tɔɔni, bantɔ wɔɔ mu wɔ ta te kaani wɔm?»

²⁴ Zezi ma lɛri-ba o wɪ: «Abam tiini á tusi mu. Abam wɔ lɔwari Wɛ tɔnɔ kum zaasum dɪm kuri, yɪ á ta yɛri Wɛ dam dɪm na yɪ te tɪn. Á wɔ tusi cɪga na? ²⁵ Nɔɔna na tu ba bi ba yagi tɔɔni, ba lagi ba taa nyɪ dɪ Wɛ malesɪ sum na yɪ te tɪn mu, ba ba di kaana, kaana dɪ nan ba zɔɔri banna dɪ. ²⁶ Kɔ nan na yɪ tɔa biim dɪm dɪ, Moyisi na pɔpɔni kulɔ tɪn bri ni nɔɔna wɔ sɪni ba bi. Abam maŋi á wɔ karɪmi kulɔ Wɛ na tagɪ dɪ Moyisi Dɪ na bri Dɪ titɪ did-o sabari puɔu kum wɔni maŋa kalɔ tɪn na? Wɛ deɛn tagɪ Dɪ wɪ: <Amɔ yɪ Abraham Wɛ, dɪ Yizaki Wɛ, dɪ Zakɔbi Wɛ mu.> ²⁷ Kɔ bri ni bantɔ daa ta jigi ŋwɪa mu Wɛ tee ni, beŋwaani Baŋa-

Wɛ yɪ nanɔna Wɛ mu, sɪ Dɪ dai tɔa Wɛ. Mu kɔ kuri á tiini á tusi dɪ á na bɔŋi te tɪn.»

Wɛ niɔ yam wɔni dɔɔ mu yɪ kamunu dɪ dwe?

(Matiyu 22:34-40, Luki 10:25-28)

²⁸ Ba na wura ba ŋɔɔni kuntɔ tɪn, Wɛ cullu karanyɪna tu wɔdoŋ ma yɪ ba te, yɪ o ni ba taani dɪm. O ma lɔwari ni Zezi tiini o kwaani dɪ o na lɛri Sadustian tiinɔ bam te tɪn. O laan ma tɔe Zezi te, yɪ o bwe o wɪ: «Wɛ niɔ yam maama wɔni dɔɔ mu yɪ kamunu dɪ dwe?»

²⁹ Zezi ma lɛr-o o wɪ: «Wɛ ni dɪlɔ na yɪ kamunu dɪ dwe ya maama tɪn mu tɪntɔ: <Yisurayeli tiinɔ-ba, cɛgi-na. Yuutu Baŋa-Wɛ mu yɪ dɪbam Yuutu didɔa má.

³⁰ Ta n soe n Yuutu Baŋa-Wɛ dɪ n bɪcari maama, dɪ n wɔ maama, dɪ n wɔbɔŋa maama, dɪ n dam maama.>

³¹ Wɛ ni dɪlɔ na saŋi tɪn mu tɪntɔ: <Ta n soe n doŋ ni n titɪ te.> Wɛ ni didoŋ daa tɛrɔ dɪ na yɪ kamunu dɪ dwe niɔ yantɔ yale.»

³² Wɛ cullu karanyɪna tu wɔm ma ta dɪ Zezi o wɪ: «Karanyɪna, n tagɪ cɪga. Nmu na tagɪ n wɪ, Wɛ didɔa yɪrani mu wura yɪ Dɪ doŋ daa tɛrɔ tɪn, kɔ yɪ cɪga mu.

³³ Kɔ maŋi sɪ dɪ taá soe Wɛ dɪ dɪ wɔ maama, dɪ dɪ wɔbɔŋa maama, dɪ dɪ dam maama, sɪ dɪ daari dɪ taá soe dɪ donnɔ ni dɪ titɪ te. Dɪ na kɪ kuntɔ, dɪ kɪ lanyɪrani kɔ dwe dɪ na mɛ vara naa woŋo

kuḽu maama dí ma kaanu-DI.»

³⁴ Zezi na ne ni o leri taanu dum lanyirani di wubur-ḡḡona tin, o ma ta did-o o wi: «Nmu batwari di We paari dum.»

Ku na zigi manja kam kuntu ni, noon-noonu daa maa kwari si o bwe-o taanu.

Krisi wum We na tɔɔri tin yi Davidi Yuutu mu

(Matiyu 22:41-46, Luki 20:41-44)

³⁵ Zezi deen maa wu We-di-kamunu kum ni o bri noona, yi o ta o wi: «We cullu karanyina tiine bam yeni ba bri ni, Krisi wum We na tɔɔri tin yi Pe Davidi dwi tu mu. Ku nan wu wani ku taa yi kuntu na? ³⁶ We Joro kum deen pe Davidi titi ta o wi:

«Yuutu Banja-We tagi di a Yuutu DI wi:

Ba n jeni amu jazim ni, si a laan ki nmu dona maama n ne kuri ni.»

³⁷ Davidi titi nan na sɔɔri o beɔri Krisi wum o wi o Yuutu tin, dibam nan daa wu ki ta mu dí beɔri-o ni Davidi naa daga?»

Zezi na bri We cigu kam kuntu tin, ku ma pa non-koɔɔ kuḽu na je ku cegi tin wu poli zanzan.

Zezi kaanu noona, si ba yi lwani cullu karanyina tiine bam

(Matiyu 23:1-36, Luki 20:45-47)

³⁸ O daa ta ma bri-ba yi o wi: «Taá yiri-na á titi di cullu karanyina tiine bam. Bantu soe si ba taa zuri gwar-didwaarv, si ba taa

beerə yi noona nii-ba. Ba na ve yaga, ba lagi si noona maama taa tui ba zuli-ba mu. ³⁹ Ba na yeni ba zu ba We-di sɔɔri, ba lagi je-kamunnu mu si ba taa je yigə ni. Ba na ve noonu sɔɔri si ba di candia, ku yi je-ḡḡona jəgə ni mu ba lagi si ba taa je da. ⁴⁰ Ba maa yeni ba ganu kadəna ba jonji kuḽu maama ba na jigɔ tin, yi ba kwəri ba loori We di bitar-didwaarv, si ku taa nyi ni ba yi non-ḡḡona mu te. We wu tiini DI pa bantu na cam ku ja gaali.»

Kadəm na pe We peeri te tin

(Luki 21:1-4)

⁴¹ Zezi ma vu o jeni We-di-kamunu kum wuni, jəgə kalu daka na zigi da yi noona di We peera ka wuni tin tukəri ni. O maa je o nii noona bam na ve ba di ba sɔɔri ka wuni te tin. Naduna zanzan ma ba ba di sɔɔri zanzan ka wuni. ⁴² Kadəm wodon na yi yinigə tu tin ma ja sɔɔri-dal-balwa bale, o ja vu o di da. ⁴³ Zezi na ne kuntu tin, o ma beɔri o karabiə bam, yi o ta di ba o wi: «A lagi a ta cigu mu di abam si, kadəm wuntu na yi yinigə tu tin, o di sɔɔri ku dwani noona balu maama na di da tin. ⁴⁴ Bantu maama li ba daari sɔɔri mu tata. Kadəm wum nan yi yinigə tu mu, yi o kwe wono kuḽu maama o na jigɔ si o ma yegi o ni-wodi tin o di da.»

13

Leeru na wu ba lugu banja

te tin

(Matiyu 24:1-28, Luki 21:5-24)

¹ Zezi laan ma zanjı o nunji We-di-kamunu kum wunu. O na maa ke tin, o karabiə bam didva ma ta did-o o wı: «Karanyına, nii kandwa yantv ba na me ba lo digə kam tin na lana te. Nii ka loom dum na dana te.»

² Zezi ma lər-o o wı: «Nmu wu ne ka na daga te tin na? Ka maama nan wó ba ka tu tıga nı ka cöğü. Kandwe daa bá danı dı doŋ banja nı.»

³ Zezi deen ma vu o jəni Olivi piu kum yuu nı, yı o tolı o na We-di-kamunu kum o yigə nı. O na je kuntu tin, Pıyeeri dı Zaki dı Zan dı Andre yıranı ma vu o te, yı ba bwe-o ba wı: ⁴ «Maŋa koo mu We-digə kam wó ba ka cöğü kuntu? Bee mu lagi ku ki maana ku bri dibam, sı dí lwarı nı wənu tıntv maama lagi ti ki?»

⁵ Zezi ma ləri-ba o wı: «Á föğü á cı á tıti, sı á yı pa noon-noonu ganı abam.

⁶ Benwaanı noona zanzan wó ba abam te, yı baá ma amv yırı ba ma ganı abam ba wı, bantv didva didva mu yı Krisi wum We na tıŋı tin, yı baá ganı noona zanzan. ⁷ Á wó ba á na tıgure na wu abam tıntv dım nı, yı á kwəri á ni ka ŋwa tıntv dilv na banwe tin nı. Á nan na ni kuntu, sı á yı pa fuvuı zv abam. Wənu tum kuntu maŋı sı ti ki mu, yı ku ta dai lvgv tiim maŋa.

⁸ Dwi wó zanjı dı ki jara dı dwi didoŋ, yı tiv dı ku doŋ

wó zanjı ti magı jara. Tıga dı wó sisinı je sıdonnə nı, yı kana dı wó ba ka taa wu je zanzan nı. Yaara yam kuntu maama nan nyı dı kaanı na sıŋı o vri pugə yı ka wəe yı cam daa ta wu kwaga nı te tin mu.

⁹ Á föğü á cı á tıti, sı noona wó ja abam ba vu ba sanı sarıya-dirə nakwa tee nı. Ba ta wó ja abam ba magı ba We-di sim wunu. Baá ja abam ba vu ba sanı didəera dı pwa tee nı, abam na toğü amv tin ŋwaanı. Kuntu mu wó pa á wanı á bri-ba We cıga kam. ¹⁰ Ku nan fıın mu sı ba da yigə ba tolı We kwər-ywəŋə kam ba bri dwi maama tiinə, sı woŋo maama tiim laan yı. ¹¹ Ba na jaanı abam ba vu ba sanı, sı á yı taá liə dı á na wó ta kulv tin. Á na wó taá zıgi ba yigə nı maŋa kalv tin, sı á laan ŋoonı kulv We na wó pa abam tin. Ku dai abam tıti mu wó ŋoonı, ku yı We Joro kum mu wó pa abam kulv á na wó ŋoonı tin. ¹² Noona badonnə wó ja ba tıti cırrv ba ki noona jıa nı sı ba gv-ba. Kwə dı wó ki ba biə kuntu doŋ. Biə dı wó zanjı ba pa ba ja ba niinə dı ba kwə ba gv. ¹³ Noona maama wó ta culi abam, á na yı a noona tin ŋwaanı. Wulv maama nan na ki pu-dıa o zıgi kəŋkəŋ sı ku vu ku yı kweelim tin, We wó vri kuntu tu ŋwıa.

¹⁴ Abam nan wó ba á na wo-ləŋə kulv na yı cöğütv tin na wó ba ku zıgi jəgə

kalu na wu manɔ si ku taa zigɔ da tɪn.» (A te abam si wulu na karɪmɪ tɪn, si o kwaanɪ o ni ku kuri lanyirani.)

«Abam na ne wo-ɔɔɔ kum kuntu, si abam balu na zuuru Zude ni tɪn ki lɪla á nuɔɔi á duri á vu pweeru yum á sɛgi da. ¹⁵ Nɔɔɔɔ nan na wu nayuu ni, o daa yi tu o zu digɛ si o kwe kulukulu.

¹⁶ Nɔɔɔɔ wulu nan na wu kara ni tɪn, o daa yi joori soɔɔ si o kwe o gɔɔɔ o zu.

¹⁷ Kantu maɔa kam ni kuɔ ta tiini ku yi leeru di kaana balu na jigɔ pwi tɪn, di balu na jigɔ biɛ yi ba ɔɔɔɔ yi tɪn.

¹⁸ Nan taá loori-na We, si cam dim kuntu yi ba waaru mumaɔa ni. ¹⁹ Beɔwaanɪ yaara yalu na lagɔ ya ba da yam kuntu ni tɪn wó ta tiini ya camma ya dwe yalu na manɔ ya ki pulim ni We na ki lugu si ku ba ku yi zim tɪn. Yaara yantu nan na ke, yadonnɛ daa bá ba nɪɛɛɪ yantu te. ²⁰ Baɔa-We nan na wu pe yaara yam da yam tri, nɔɔɔn-nɔɔɔɔ bá wɛri. Ku nan yi We titi nɔɔɔna balu DI na kuri tɪn ɔwaanɪ mu, DI wó pa yaara yam da yam tri.

²¹ Kantu maɔa kam ni, nɔɔɔɔ wulu maama na tagɔ di abam o wɔ: <Nii Krisi wum We na tuɔi tɪn, o wu yo seeni> naa <o wu jɛgɛ kantu ni>, si á yi se kuntu tu. ²² Nɔɔɔna badaara wó zanɔ ba bri ni bantu didba didba mu yi Krisi wum, yi ba yagɔ ba dai. Badonnɛ di wó bri ni bantu mu yi We nijonɔ,

yi ba yagɔ ba dai. Baá ki wo-kunkagɪla yalu na wó su nɔɔɔna tɪn, si ba ya na wai, si ba sɔɔi We titi nɔɔɔna balu DI na kuri tɪn. ²³ Á taá cu á titi, si a wuuri a ta a bri abam mu yi wɛɛnu tim maɔa daa ta wu yi.»

Nabiin-bu wum na wó ba lugu baɔa te tɪn

(Matiyu 24:29-44, Luki 21:25-36)

²⁴ «Yaara yam kuntu maɔa na tu ka ke, da yantu wuni <wɔa kam laan wó ji nazono tim tim,

cana di daa bá funɔ si pooni taa wura.

²⁵ Weyuu wó sisinɔ yi calcwɔ sim kwɛri si tu tɔga ni, yi wɛɛnu tɪɔ maama na wu weyuu ni tɪn wó vugimi daanɪ.>

²⁶ Maɔa kam kuntu ni nɔɔɔna wó na Nabiin-bu wum na maa biɪni lugu baɔa. Oó ta wu kunkwɛɛnu wuni o biɪni di dam, yi We paari-zulɛ wu o tee ni zanzan. ²⁷ O laan wó pa o malesɔ sim nuɔi si jagɔ si vu lugu baɔa je maama, ku na yi wa-puli di wa-zuuru, jazum di jagwiɛ, si la o nɔɔɔna balu We na kuri tɪn je maama si ki daanɪ.

²⁸ Nan maanɪ-na á nii kapuru na yi te tɪn. Kuntu na yɛni ku wura ku kwi vɔɔru, á yɛni á lwarɔ ni ku twe yade. ²⁹ Ku nan yi bidwɔ mu di á na tu á na wɛɛnu tɪɔ a na tagɔ a bri abam tɪn na wura ti kɪa, si á lwarɔ ni maɔa kam laan twe ka ti. ³⁰ A lagɔ a ta cɔga mu di abam si, wɛɛnu tim kuntu maama wó ba ti wura ti kɪa,

yɪ zɪm nɔɔna bam ta wɔ tɪgɪ ba ti. ³¹ Wɛyuu dɪ tɪga baɲa maama wɔ ba tɪ kɛ, yɪ amɔ taanɪ dɪm bá kɛ maɲa dɪ maɲa.

³² Nɔɔn-nɔɔnɔ nan yɛri dɛ dɪlɔ Nabiin-bu wɔm na lagɪ o joori o ba tɪn, yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ yɛri dɛ dɪm wɔnɪ maɲa kam o na wɔ ba tɪn, kɔ na maɲɪ kɔ yɪ Wɛ malesɪ sɪm naa Dɪ Bu wɔm tɪtɪ dɪ. Kɔ yɪ a Kɔ Baɲa-Wɛ yɪranɪ mɔ ye. ³³ Á taá fɔgɪ á cɔ á tɪtɪ, sɪ á yɛri maɲa kam o na wɔ joori o ba tɪn. ³⁴ Kɔbɔ ta nyɪ dɪ sɔɲɔ tu na nuɲɪ sɪ o beeri o vu yigɛ yigɛ te tɪn. O ma pa o tɪntɔɲna bam ni sɪ ba taa nii o sɔɲɔ kɔm baɲa nɪ. O ma pa ba nɔɔnɔ maama o tɪtɔɲɪ. O ma ta dɪ ba dɪdɔa, sɪ o taa yɪrɪ o manɔɲo kɔm lanyɪranɪ. ³⁵ Abam dɪ maɲɪ sɪ á fɔgɪ á taá yɪrɪ kɔntɔ donɪ mɔ. Bɛɲwaanɪ á yɛri maɲa kalɔ sɔɲɔ tu wɔm na wɔ joori o ba tɪn. O wai o tui dɪdaan-nɪ nɪ naa tɪtɪ kɔnkɔrɔ nɪ, naa tɪ-bra-pɔra nɪ naa wapulɪ maɲa nɪ. ³⁶ Kɔntɔ tɪn, o na tu bɪdɔwɪ baɲa nɪ, sɪ o yɪ darɪ abam dɪ á tɪgɪ á dɔa. ³⁷ Á lagɪ a ta dɪ abam dɪ nɔɔna bam maama nɪ, á maɲɪ sɪ á taá cɔ á tɪtɪ mɔ.»

14

Zwifə bam yigə tiinə na kɪ ni daanɪ sɪ ba gv Zezi te tɪn

(Matiyu 26:1-5, Luki 22:1-2, Zan 11:45-53)

¹ Kɔ dɛɛn daari da yale mɔ sɪ Pakɪ candiə kam yɪ. Candiə kam kɔntɔ nɪ mɔ

Zwifə bam yəni ba di dɪpɛ dɪlɔ na ba jɪgɪ dabilɪ tɪn. Zwifə bam kaanɪm yigə tiinə bam dɪ ba cullu karanyɪna tiinə bam maa kwaanɪ ba lagɪ cwəɲə, sɪ ba kɪ swan ba ma ja Zezi ba gv. ² Ba ma ta ba wɪ: «Dí nan wɔ maɲɪ sɪ dí ja-o candiə kam maɲa nɪ, sɪ kɔbɔ pa vuvugə jəni nɔɔna bam tɪtarɪ nɪ.»

Kaanɪ wɔdonɪ na zuli Zezi te tɪn
(Matiyu 26:6-16, Zan 12:1-8)

³ Zezi dɛɛn maa wɔ Betani nɪ nɔɔnɔ wɔdonɪ sɔɲɔ nɪ, o yɪrɪ mɔ Simɔn. Wɔntɔ dɛɛn ya yɪ nanyɔɲɔ mɔ. Zezi na wɔra o di wɔdiu maɲa kalɔ tɪn, mɔ kaanɪ wɔdonɪ tu o te. O maa jɪgɪ kunkwələ ka na su dɪ trali nugə kalɔ yɪrɪ na yɪ naadi tɪn. Nugə kam lana yɪ ka yələ cana zanzan. O ma purɪ kunkwələ kam ni, o lo nugə kam Zezi yuu nɪ o ma kɪ-o zulə. ⁴ Balɔ na tɔgɪ ba wɔra yɪ ba na tɪn badonnə maa ba jɪgɪ wɔpɔlo, yɪ ba tɛ daanɪ ba wɪ: «Bɛɛ mɔ yɪ o cɔgɪ nugə kam kɔntɔ? ⁵ Dí ya wai dí yəgɪka dí na səbu zanzan, kɔ dwe səbu-dala biə yatɔ, yɪ dí ma wəli yinigə tiinə.» Ba ma tiini ba jɪgɪ kaanɪ wɔm ba ɲɔɔna dɪ o kəm dɪm.

⁶ Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «Á yag-o. Bɛɛ mɔ yɪ á jɪg-o á yaara? O na kɪ amɔ zulə yalɔ tɪn yɪ kəm-laa mɔ o kɪ-nɪ. ⁷ Kɔ nan na yɪ yinigə tiinə, bantɔ wɔra mɔ dɪ abam maɲa maama, yɪ á wɔ wanɪ á zəni-ba maɲa kalɔ á na

lagi tın. Kú daari amú nan bá ta wúra dí abam maña maama. ⁸ Kaani wuntu kí kúlu ó na wai tın mu. Ó na logi nugə kam a yira ní tın, kú brí ní ó wuuri ó turi a yira yam mu, sí ba laan kwe-ní ba kí. ⁹ A lagi a ta ciga mu dí abam sí, ba na wú tóóli amú kwər-ywəŋə kam lugu baña je sim maama ní tın, baá ta kaani wóm kuntu dí taani sí ba taa guli ó gulə.»

¹⁰ Zudasí Yiskariyo wulu na yí Zezi karabiə fugə-bale bam wú dídba tın laan ma zaŋi ó nuŋi. Ó ma vu Zwifə kaanım yigə tiinə bam te, sí ó brí-ba cwəŋə sí ba wani ba ja Zezi. ¹¹ Ba na ní ó na tagi kúlu tın, ba wú ma poli zanzan. Ba ma go ní ní baá pa-o səbu. Ó laan maa kwaani ó beeri cwəŋə sí ó ja Zezi ó kí ba jıŋa ní.

Zezi na di Paki candiə wədiu di ó karabiə bam te tın (Matiyu 26:17-30, Luki 22:7-23, Zan 13:21-30, 1 Korenti 11:23-25)

¹² Kú ma ba kú yí de dílu ba na puli sí ba di dípe dílu na ba jıgı dabılı dí wóni tın. De dím kuntu ní Zwifə bam yəni ba gú pibalı mu, ba ma di Paki candiə kam. Zezi karabiə bam ma vu ba bwe-o ba wı: «Nmú lagi sí dí di Paki candiə kam jəgə kóó ní mu, sí dí vu dí tí wəŋə maama yigə dí pa-m?»

¹³ Ó ma tɔŋi ó karabiə bam bale, yí ó ta dí ba ó wı: «Zaŋi-na á vu tíw kóm wú. Á na yí da, nɔɔnɔ wɔdonj wú jeeri abam ó na zıŋi kóóru dí na. Sí á da-na ó kwaga á vu.

¹⁴ Ó na zú sɔŋɔ kúlu tın, sí á dí zú á ta dí kú tu ní: «Dí Karanyina mu wı, dí ba dí bwe dí nii, digə kalı wóm na wú jəni da dí ó karabiə bam sí ba di Paki candiə kam wədiu tın wú yən mu?» ¹⁵ Á na bwe-o kuntu, ó laan wú brí abam wəyuu digə. Kaá ta daga lanyıranı, yí ka jıgı wəŋə kúlu maama dí na lagi tın ka wóni. Ve-na á kwə candiə kam wənu tım á tí, sí dí laan ba.»

¹⁶ Ó karabiə bale bam ma zaŋi ba vu tíw kóm wú. Ba ma sını ba na wəŋə maama ní Zezi na maŋi ó ta te tın. Ba ma kwə Paki candiə kam wədiu kóm ba tí.

¹⁷ Tıga ma ba ka yí. Zezi ma ba ó zú digə kam dí ó karabiə fugə-bale bam. ¹⁸ Ba ma jəni sí ba di wədiu kóm. Ba na wúra ba di tın, Zezi laan ma ta ó wı: «A lagi a ta ciga mu dí abam sí, abam balı na je á tɔgı á dí dí amú tın wú nɔɔnɔ dídba mu lagi ó yəgi amú ó pa nɔɔna.»

¹⁹ Ba na ní kuntu tın, kú ma pa ba wú cɔgı zanzan. Ba maa bwe-o dídba dídba ba wı: «Kú yí amú mu na?»

²⁰ Ó ma ləri-ba ó wı: «Kú yí abam fugə-bale bam wú dídba mu. Kú yí wulu na tɔgı dí amú ó lu zɔŋa dídba wóni tın mu. ²¹ Kú nan maŋi sí amú Nabiin-bu wóm vu a tí, ní Wə tɔnɔ kóm na maŋi kú brí a taani te tın mu. Kú nan za wú ta yí leeru mu kú pa nɔɔnɔ wulu na wú yəgi amú Nabiin-bu wóm ó pa tın. Ba ya na maŋi ba wú

lugi nɔɔnɔ wɔm kɔntɔ, ku ya wó ta gara.»

²² Ba na wɔra ba di maɲa kalɔ tɪn, Zezi ma kwe dipe yi o ki Wɛ le di ɲwaanɪ. O ma daari o fɔ-di o pa o karabiə bam yi o wɪ: «Jɔŋi-na, si dɪntɔ yi a yira mu.»

²³ O daa ma kwe tweeru biə sana di zɔɲa, yi o ki Wɛ le ti ɲwaanɪ. O ma kwe o pa-ba, yi ba maama nyɔ. ²⁴ O maa wɪ: «Wo-nyɔɔrɔ tɪntu mu yi a jana kalɔ na lagɪ ka nuɲi ka duri si ka ma vri nɔɔna zanzan ba lwarɪm wɔnɪ tɪn. ²⁵ A lagɪ a ta cɪga mu di abam si, a daa bá nyɔ wo-nyɔɔrɔ tɪntu, si ku taa ve maɲa kam a na wó jəni Wɛ paari dɪm wɔnɪ a daa nyɔ tɪn.»

²⁶ Ba laan ma leeni ba zuli Wɛ, yi ba daari ba nuɲi ba vu Olivi piu kɔm yuu.

Zezi na wuuri o bri Pɪyɛɛri na wó vi-o te tɪn
(Matiyu 26:31-35, Luki 22:31-34, Zan 13:36-38)

²⁷ Zezi ma ta di ba o wɪ: «Abam maama wó ba á joori amɔ kwaga ni, ni Wɛ tɔnɔ kɔm na maɲi ku bri te tɪn. Wɛ deen tagɪ DI wɪ:

<Aá pa ba gɔ nayɪrɔ wɔm, yi o peeni sɪm maama jagɪ.>

²⁸ Ku daari, Wɛ na joori DI bi-nɪ, aá da yigə a vu a taa cəgi abam Galile ni.»

²⁹ Zezi na tagɪ kɔntɔ tɪn, Pɪyɛɛri ma ta o wɪ: «Nɔɔna bam maama na maɲi ba joori nmɔ kwaga ni, amɔ bá fɔgi a joori nmɔ kwaga ni.»

³⁰ Zezi ma lər-o o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mu di nmɔ

si, zɪm titɪ dɪntɔ ku na wó loori si cɪbwɔrɔ keeri kuni bile tɪn, nmɔ wó fɔ kuni bitɔ ni n yəri amɔ.»

³¹ Pɪyɛɛri laan ma fɔgi o ta di baari o wɪ: «A bri a bá fu ni a yəri nmɔ, ku na maɲi ku yi ba na lagɪ ba gɔ amɔ di nmɔ maama mu di.»

Zezi karabiə bam maama di ma ta kɔntɔ doɲ.

Zezi na cɛ di Wɛ-loro te tɪn
(Matiyu 26:36-46, Luki 22:39-46)

³² Ba laan ma zaɲi ba vu jəgə kadoɲ gaari na wɔra yi ba bə-ka ni Jesemanɪ tɪn. Zezi ma ta di o karabiə bam o wɪ: «Á taá je yo, si a vu a warɪ Wɛ si a ba.» ³³ O ma pa Pɪyɛɛri di Zaki di Zan tɔgi did-o ba vu. O wɔ ma tiini ku cɔgi zanzan, yi o bicari di. ³⁴ O ma ta di ba o wɪ: «A wɔ mu tiini ku cɔgi si ku yi a tɔbɔni. Á nan taá zɪgi yo, si á warɪ Wɛ si á yi zaɲi á dɔ.»

³⁵ O laan ma fufɔ o vu daa. O ma vi o yigə tɪga ni o loori Wɛ o wɪ, ku na wai si cam dɪm ke di daar-o. ³⁶ O ma loori Wɛ o wɪ: «Amɔ Ko Baba, nmɔ wai wɔɲo maama n kɪa. Nan pa cam dilɔ na lagɪ di ba amɔ baɲa tɪn ke. Nan ki te na yi nmɔ wɔbɔɲa tɪn, si n yi ki amɔ wɔbɔɲa na lagɪ kulɔ tɪn.»

³⁷ O na loori Wɛ o ti tɪn, o ma joori o vu o karabiə batɔ bam te. O piini ba tigi ba dɔa. O ma ta di Pɪyɛɛri o wɪ: «Simɔn, n tigi n dɔ mu na? Bɛɛ mu yi n warɪ n ta n niə, si n yi zaɲi n dɔ, si ku yi maɲa finfin di?

³⁸ Fōgi-na á yiri á titi si á taá loori Wε, si á yi tu manjūm dūm maŋa ni. Beŋwaani nanzwənə wəbūŋa laŋi si ya se Baŋa-Wε, yi o yira laan bwənə.»

³⁹ O ma yaŋi-ba, yi o joori o vu o loori Wε, ni o ya na manjū o loori te tin. ⁴⁰ O daa ta ma joori o vu o piini ba tigi ba dōa, dōom na tiini di wai-ba tin ŋwaani. Ba maa yəri ba daa na wó ta kulə did-o tin. ⁴¹ O daa ma vu o loori Wε o ki kuni bitə, yi o joori o ba ba te. O laan ma ta di ba o wɪ: «Á ta tigi á dōa mu na? Kū manjū. Nii-na! Maŋa kam yiə, si ba ja amu Nabiin-bu wum ba ki non-balwaaru jia ni. ⁴² Zanjū-na si di vu. Nōonə wulə na laŋi o yəŋi-ni o pa tin maa bina.»

Ba na jaani Zezi te tin

(Matiyu 26:47-56, Luki 22:47-53, Zan 18:3-12)

⁴³ Zezi ta na wura o ŋooni kuntu tin, mu Zudası wulə na yi o karabiə fugə-bale bam wu didba tin tu o yi o te, yi non-kogə zanzan toŋi did-o ku ba, yi ba ze su-lwaanu di da-lwaanu. Ku yi Zwifə bam kaanum yigə tiinə bam di ba cullu karanyina tiinə bam di ba nakwa bam mu tūŋi-ba. ⁴⁴ Zudası ya manjū o pa kogə kum lwarı ni, o na ve o kukwəri nōonə wulə tin, si ba vu ba ja kuntu tu, si ba fōgi ba ja-o lanyiranı ba ja viiri.

⁴⁵ O laan ma yoorı o vu o yi Zezi te yi o wɪ: «Karanyina.» O ma daari o kukwər-o. ⁴⁶ Nōona bam laan ma yi

ba ja Zezi. ⁴⁷ Nōona balu na toŋi ba wu Zezi tee ni tin didba ma li o sugu o ma zagi kaanum yuutu wum tintuŋu zwe o go. ⁴⁸ Zezi laan ma bwe kogə kum o wɪ: «Abam na kwe su-lwaanu di da-lwaanu á ba si á ja amu tin, a yi ŋwunə mu na? ⁴⁹ De maama a yəni a wu abam tee ni a bri nōona Wε-dikamunu kum wunı, yi á ba jaani-ni. Ku nan manjū si ku ki kuntu mu, si ku pa kulə na manjū ku pəpəni Wε tōnə kum wunı tin sunı ku ki.»

⁵⁰ O karabiə bam maama na ne kuntu tin, ba ma duri ba viiri ba daar-o.

⁵¹ Non-duŋu kudonj ya wura, o na toŋi Zezi. O ya kukwəri gar-jalı yiranı mu. Ba ma kwaanı si ba ja-o. ⁵² O ma vri o titi o daari o goro kum o yaŋi o pa-ba, yi o duri kalambolo o viiri.

Ba na di Zezi taani te tin

(Matiyu 26:57-68, Luki 22:54-55,63-71, Zan 18:12-14,19-24)

⁵³ Ba ma ja Zezi ba vu kaanum yuutu wum soŋo. Zwifə kaanum yigə tiinə bam di ba cullu karanyina tiinə di ba tu kum nakwa bam maama ma gilimi daani jəgə kam kuntu ni. ⁵⁴ Pıyεeri ma dalt o toŋi ba kwaga o da o vu o yi kaanum yuutu wum soŋo. O ma zu o jəni di soŋo kum tintuŋna bam o toŋi o weeri mini.

⁵⁵ Zwifə bam kaanum yigə tiinə bam di ba sarıya-dirə nakwa kogə kum maama maa kwaanı si ba na cwəŋə kalu ba na wó da da ba ma

sanj Zezi si ba laan pa ba gu-
o tin. Ba ma kwaan taan ba
ga. ⁵⁶ Nɔɔna zanzan ma zanj
ba fo vwan ba pa-o, yi ba
na te ba wi o ki wænu tilu
tin ba togi daani. ⁵⁷ Nɔɔna
badonnə di daa ma zanj ba
fo vwan ba pa Zezi ba wi:
⁵⁸ «Dɔbam ni nɔɔnu wuntu
na tagi o wi, oɔ magi We-
di-kamunu kuntu nabiinə na
logi tin o di tuga ni, yi o joori
o ma da yatə o lo kadoŋ,
yi ku dai nabiinə mu wu lo-
ka.» ⁵⁹ Nan di nɔɔna bam na
manj ba te kuntu di tin, ba
niə daa ta ba togi daani.

⁶⁰ Kaanum yuutu wum
laan ma zanj ba maama
titari ni, yi o bwe Zezi o wi:
«Nɔɔna bantə na tagi kulə
ba pa nmu tin, nmu ba jig
taan si n ləri na?»

⁶¹ Zezi maa cim yi o wu
ləri kuləkulə. Kaanum yuutu
wum ma joori o bwe-o o wi:
«Nmu mu yi Krisi wum We
na tunj tin na? Nmu mu yi
Banja-We dilu dɔbam na zuli
tin Bu wum na?»

⁶² Zezi ma ləri o wi: «Een,
amu mu kuntu. Nan taá ye-
na ni, á wu ba á na Nabiin-
bu wum na je Dam-foro Tu
Banja-We jazim ni, yi á ta
wu na-o o na nunj weyuu
ni o maa biini kunkwænu
wunt.»

⁶³ Kaanum yuutu wum na
ni kuntu tin, o ma zanj o
kaari o titi goro, si ku bri
ni o wu tiini ku cogi di Zezi
taan dɔm. O ma ta o wi: «Dí
daa ba lagi maana tiinə si ba
nɔɔni o taan dɔm. ⁶⁴ Abam
maama manj á ni o na nɔɔni
o twi We, o pai o di We ma

daani mu. Kuntu tin, abam
wi bee mu?»

Ba maama ma ləri ba wi,
o manj si o ti mu. ⁶⁵ Ba
badaara ma twi lileeru ba
yagi o yira ni. Ba ma kwe
goro ba ma pu o yiə, yi
ba daari ba mag-o di jag-
ulə yi ba wi: «Lwari n bri
dɔbam wulu na magi-m tin.»
Pamaŋna bam ma jig-o ba
maga.

*Piyeri na suni o vin Zezi
te tin*

(Matiyu 26:69-75, Luki
22:56-62, Zan 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Piyeri ya daa ta togi o
je kunkulo kum ni. Kaanum
yuutu wum soŋo tintuŋ-
kana ma ba ka togi da ka
maa kea. ⁶⁷ O ma na Piyeri
na je o weeri mini. O ma fogi
o nii-o lanyiran, yi o wi:
«Nmu di togi di Nazareti tu
Zezi mu.»

⁶⁸ O ma fu o wi: «A yəri
woŋo kulə n na te tin. A
ba ni ku kuri.» O ma zanj
o nunj o vu mancoŋo ni.
Cɔbwu ma da ku keeri.

⁶⁹ Tintuŋ-kana kam daa
ma na-o. O daa ta ma ta
di nɔɔna balu na zigi da tin
o wi: «Nɔɔnu wuntu togi o
yi Zezi kogo kum wu didba
mu.» ⁷⁰ O daa ma fu o wi, o
dai ba wu nɔɔnu.

Ku na ki fun tin, nɔɔna
balu na zigi da tin ma ta di
Piyeri ba wi: «Nmu suni n
yi ba wu didba mu. Nmu di
yi Galile tu mu.»

⁷¹ O laan ma soolu o pa o
titi, si ku taa yi ni cigə mu
o taga, yi o wi: «A bri a yəri
nɔɔnu wulu á na te o taan
tin.»

⁷² O na tagi kuntu tin, cibwɔ laan ma da ku keeri ku ki kuni bile. Piyɛɛri laan ma guli Zezi ya na tagi kulɔ did-o o wɔ: «Ku na wɔ loori si cibwɔ keeri kuni bile tin, nmɔ wɔ fu kuni bitɔ ni n yəri amɔ.» O na guli kuntu tin, o wɔ ma tiini ku cɔgi zanzan, o ma zanɔ o nunɔ yi o keerə.

15

Pilatɔ na bwe Zezi taanɔ te tin
(Matiyu 27:1-2,11-26, Luki 23:1-5,13-25, Zan 18:28—19:16)

¹ Tɔga na tu ka pɔɔri titɔti tin, Zwifə kaanum yigə tiinə bam dɔ ba tɔ kum nakwa bam, dɔ ba karanyina tiinə bam dɔ ba sarɔya-dirə nakwa kɔgɔ kum maama ma ba ba ki ni daanɔ. Ba ma pa ba ja Zezi ba vɔ, yi ba ja-o ba vu ba ki gɔvirma tu Pilatɔ jɔja ni. ² Pilatɔ ma bwe-o o wɔ: «Nmɔ mu yi Zwifə bam pɛ wɔm na?»

Zezi ma lər-o o wɔ: «Mɔ ka da n taga.»

³ Zwifə kaanum yigə tiinə bam ma tiini ba manɔ wəənu zanzan ba pa-o. ⁴ Pilatɔ ta ma joori o bwe-o o wɔ: «Nmɔ ba lagɔ n ləri ba taanɔ dɔm na? Nmɔ wɔ ni ba na nɔɔni kulɔ maama ba pa nmɔ tin na?»

⁵ Zezi daa ta ma wɔ ləri ba taanɔ dɔm didɔdɔ. Ku ma pa Pilatɔ tiini o yi yəəu did-o.

⁶ Bɔni maama Pakɔ candiə kam manɔ na yəni ka yi, gɔvirma tu yəni o li pɔɔni didɔba mu o pa nɔɔna bam, ninɛɛni bantɔ na lagɔ wɔlɔ

tin. ⁷ Pɔɔni wɔdɔnɔ dɛɛn maa wɔra, o yiri mu Barabasɔ. Ba dɛɛn ya pɔ-o dɔ balɔ na wəli daanɔ ba ki jara dɔ ba tɔ kum yigə tiinə yi ba gɔ nɔɔni tin mu. ⁸ Nɔɔna bam ma ba ba la kɔgɔ, yi ba ta dɔ Pilatɔ si o li pɔɔni didɔba o pa-ba, ni o na yəni o ki te tin. ⁹ Pilatɔ ma bwe-ba o wɔ: «Á lagɔ si a li Zwifə bam pɛ wɔm mu a pa abam na?» ¹⁰ O dɛɛn bwe-ba kuntu, bɛnwaanɔ o ye ni ku yi wɔ-gɔrɔ nɔɔni mu kaanum yigə tiinə bam ya jaanɔ Zezi ba ki o jɔja ni.

¹¹ Kaanum yigə tiinə bam ma sɔgi nɔn-kɔgɔ kum, ba pa ba ta dɔ Pilatɔ ni ba lagɔ si o yagɔ Barabasɔ mu o pa-ba. ¹² Pilatɔ laan ma bwe-ba o wɔ: «Si wɔlɔ á na bə-o ni Zwifə bam pɛ tin, abam lagɔ si a ki-o ta mu?»

¹³ Ba ma kaasɔ banɔ banɔ ba wɔ: «Pa-o tɔɔn-dagara banɔ ni n gɔ.»

¹⁴ O ma joori o bwe-ba o wɔ: «Wɔntɔ cɔgi bɛɛ mu?»

Ba laan ma tiini ba kaasɔ banɔ banɔ ba wɔ: «Pa-o tɔɔn-dagara banɔ ni n gɔ.»

¹⁵ Pilatɔ maa lagɔ si o pa kɔgɔ kum wɔ poli. Kuntu nɔɔni o ma pa ba pɔri Barabasɔ ba yagɔ. O daari o pa ba magɔ Zezi dɔ balaara, yi o pa-ba cwəɔ sɔ ba ja-o ba vu ba pa tɔɔn-dagara banɔ ni ba gɔ.

Ba na jaanɔ Zezi ba vu ba pa tɔɔn-dagara banɔ ni te tin
(Matiyu 27:27-56, Luki 23:26-49, Zan 19:2-3,17-30)

16 Pamaḡna bam laan ma ja Zezi ba vu ba zu gũvırma tu Pilati soḡo kum kunkolo. Ba ma pa pamaḡna bam kogo kum maama gilimi da, 17 yi ba pa o zu gwar-sũḡu. Ba ma daari ba kwe sabari ba ma so yipugə ba pu o yuu ni. 18 Ba laan maa ki ni ba zul-o mu te yi ba wi: «Zwifə bam pe, dinle.» 19 Ba maa jigi miu ba loe o yuu ni, yi ba twi lileeru ba yagi o yira ni. Ba ma kuni doonə o yigə ni, yi ba ki ni ba zul-o mu te. 20 Ba na yaali yaal-o ba ti tun, ba ma li gwar-sũḡu kum, yi ba joori ba zu-o o titi goḡo kum. Ba laan ma ja-o ba nunji ba vu si ba pa tũn-dagara banja ni ba gu.

21 Ba na maa ke tun, ba ma na noḡnu wudoḡ, o yiri mu Simoḡ. O nunji Sireeni mu. Wuntu mu yi Alesandri di Rufusi ko. O deen ya nunji kara mu o ba o yi tiv wu o maa kea. Pamaḡna bam na ne-o tun, ba ma fi-o si o kwe tũn-dagara kam o zũḡi si ba vu. 22 Ba ma ja Zezi ba vu ba yi jəgə kalu ba na bə ni Goligota tun. Yiri dum kuntu kuri mu Yukol-pua piu. 23 Ba na yi da tun, ba ma ki sana kalu na gwaanı di liri silu yiri na yi Miiri tun, ba pa Zezi si o nyo. O ma wu se o nyo.

24 Ba laan ma ja-o ba pa dagara kam banja ni. Ba ma kwe o gwaaru tum si ba manı ba pa daanı. Ba ma ta joro si ba nii, woo mu wu twəri kulı o na lagi tun. 25 Ba na pag-o maḡna kalu tun yi

tititi luu nuḡu maḡna ni mu.

26 Ba ma puḡuḡu tongo, si ku bri kulı o na cogi yi ba gu-o tun, ba tanı tũn-dagara kam yuu ni. Ba puḡuḡu ba wi:

«Wuntu yi Zwifə bam pe mu.»

27 Ba ma ja ḡwuna bale di ba pa dagari sidonnə banja ni. Ba ma cwi didua Zezi jazim ni. Wuwum maa wu o jagwiə ni. [28 Kuntu ma pa kulı na puḡuḡu We tongo kum wunu tun sunı ku ki, ni ku na wi: «Ba wəlo di non-balwaarı mu, ku ma pa noḡna nii-o ni non-baloro te.»]

29 Noḡna balu na toḡi da ba ke tun maa niə, yi ba goḡisi ba yuni ba twi-o. Ba ma yaal-o yi ba wi: «Nii. Nmu ya na bunı si n ciḡuḡi We-di-kamunu kum mu n di tıga ni, si n daari n ma da yatı n joori n fogi n lo-ka tun, 30 laan nan vri n titi n tu dagara kam yuu ni si di nii.»

31 Zwifə kaanım yigə tiinə bam di ba cullu karanyına tiinə bam di maa twi-o ba bri daanı ba mwana. Ba maa te daanı ba wi: «O yəni o vri noḡna badonnə ḡwia, yi o laan wari o titi ḡwia o vri. 32 O bri o titi ni o yi Krisi wum We na tũḡi tun, di Yisırayelı dwi tiinə pe. O nan tu dagara kam yuu ni lele si di nii. Di na ne kuntu, di laan wu se-o.»

Noḡna balu ba na pagı dagari sum banja ni ba wəli da tun di maa jig-o ba twia.

33 Ku ma vu ku yi maḡna kam we na tu di yi yuparı

baŋa ni tɪn. Luɔv kum maama ma ba kv ji lim kv vu kv yi wε-guni maŋa ni. ³⁴ Kv na ki nɪnɛɛni luu bato te tɪn, Zezi laan ma kaasi baŋa baŋa di kwɛr-dɪa o wɪ: «Eli, Eli, lɛma sabakitani?» Taani dɪntv kuri mv: «Amv Wε, amv Wε, bεε mv ki yi n yagi amv?»

³⁵ Nɔɔna balv na zɪgi da yi ba ni taani dɪm tɪn badaara maa wɪ: «Cɛgi-na. O lagi o bɛŋi Eli mv si o ba.» ³⁶ Ba didva laan ma duri o vu o kwe sipɔɔ o di sa-nywana wɔni, o ki-kv miu ni ni o vu o te o pa Zezi si o nyɔ. O daari o wɪ: «Yagi si di cɛgi di nii, Eli wɔ ba o pa o tu dagara kam yuu ni na?»

³⁷ Zezi laan ma kaasi baŋa baŋa, yi o daari o pa o siun ti.

³⁸ Zezi na tigi kɔntv tɪn, ɔɔɔ kɔlv ba na lɛgi ba ma ci Wε-di-laa kum tɪn ma kaari bile, kv zɪgi baŋa ni kv tu kv kwaari tɪga. ³⁹ Pamaŋna bam yigɔ tu wɔlv na zɪgi Zezi yigɔ ni tɪn ma na o na kaasi yi o daari o ti te tɪn. O na nε kɔntv tɪn, o maa wɪ: «Nɔɔnv wɔntv ya siun o yi Baŋa-Wε Bu mv.»

⁴⁰ Kaana badonnɔ maa tɔgi ba wɔra, ba ma zɪgi yigɔ yigɔ ba niɔ. Mari wɔlv na nunji Magɪdala tɪn maa wɔ ba wɔni, didaani Mari wɔlv na yi Zaki kukulɔ di Zuzesi nu tɪn. Salomɪ di maa tɔgi o wɔra. ⁴¹ Kaana bantv dɛɛn ya tɔgi di Zezi Galile ni mv, yi ba yɛni ba tɔŋi ba zɛn-o. Kaana badaara zanzan di

maa wɔra, ba ya na tɔgi did-o ba ba Zeruzalem.

Ba na ki Zezi bɔɔni wɔni te tɪn

(Matiyu 27:57-61, Luki 23:50-56, Zan 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Nɔɔnv wɔdonɔ dɛɛn mv wɔra, o yiri mv Zuzɛfv, o na nunji Arimatɪ. O yi Zwifɔ bam nakwa kɔɔɔ kum yigɔ tu didva, yi nɔɔna pa-o zulɔ. O maa jigi tɪna ni Wε paari dɪm wɔ ba nɔɔna tɪtari ni. Dε dɪm ba na gv Zezi tɪn maa yi dε dilv Zwifɔ bam na maŋi si ba ti ba yigɔ ba siun dε dɪm ŋwaanɪ tɪn. Tɪga na yi, mv ba siun dε dɪm pulim. Kɔntv ŋwaanɪ Zuzɛfv ma ki pu-dɪa, yi o zanɪ o vu Pilatɪ te o loor-o cwɛŋɔ, si o kwe Zezi yira yam o ki. ⁴⁴ Pilatɪ na lwarɪ ni Zezi maŋi o ti tɪn, mv kv sv-o lanyiranɪ. O ma tɔŋi nɔɔna si ba vu ba bɛŋi pamaŋna bam yigɔ tu wɔm si o ba. O na tu tɪn, o ma bwe-o si o nii, Zezi siun o ti mv na. ⁴⁵ O na lwarɪ ni o tigi tɪn, o ma sε si Zuzɛfv vu o kwe o yira yam o ki. ⁴⁶ Zuzɛfv ma nunji o vu o yɛgi gar-jali dilv na lana tɪn. O ma vu o pari Zezi yira yam dagara kam yuu ni. O ma kwe ɔɔɔ kum o ma pipir-o, yi o daari o ja vu o tinji piu bɔɔni wɔni. Dɪntv yi yibeeli dilv ba dɛɛn na lugi-di piu yira ni tɪn mv. O laan ma bibili kandwε-pulogɔ o ma pi bɔɔni dɪm ni. ⁴⁷ Mari wɔlv na nunji Magɪdala di Mari wɔlv na yi Zuzesi nu tɪn maa zɪgi ba nii o na tinji Zezi yira yam mε tɪn.

16

Zezi na bi o yagɪ tɔvɔni te tɪn

(Matiyu 28:1-8, Luki 24:1-12, Zan 20:1-10)

¹ Ba siun de dɪm ma ba dɪ ke. Mari wɔlv na nuɲi Magɪdala dɪ Mari wɔlv na yɪ Zaki nu tɪn dɪ Salomɪ ma zaɲɪ ba nuɲi ba vu ba yɛgi trali nugə, sɪ ba ma turi Zezi yɪra yam. ² De dilɔ na saɲɪ siun de dɪm tɪn, ba maa zaɲɪ ba go tɪga dɪ wɛ wɔra dɪ pulə, ba vu yibeeli dɪm jəgə kam. ³ Ba na maa ve tɪn, ba ma bwɛ daani ba wɪ: «Wɔɔ mu wɔ bibili kandwɛ dilɔ na pɪ yibeeli dɪm ni tɪn o yagɪ daa ni o pa dɪbam?»

⁴ Kandwɛ dɪm na yɪ kamunu tɪn mu te ba ɲɔɔni kɔntɔ. Ba na yɪ jəgə kam tɪn, ba ma fɔgi ba nii ba na dɪdaani kandwɛ dɪm bibili dɪ tigi daa ni. ⁵ Ba ma vu ba zu bɔɔni dɪm wɔ. Ba na zu tɪn, ba ma na nɔn-dɔɲɔ, ku na je ba jazim seeni. O zu gwar-pɔɲo dɪdɔɔ mu. Ba na nɛ-o tɪn, ku ma pa ba yɪra sɔɔri. ⁶ O ma ta dɪ ba o wɪ: «Á yɪ taá kwari fɔvɔni. Abam lagɪ sɪ á na Nazareti tu Zezi wɔlv ba na jaani ba pa tɔvɔn-dagara kam baɲa ni ba gv tɪn mu. O nan təri yo. O joori o bi. Nii-na ba ya na tiɲi o yɪra yam mɛ tɪn. ⁷ Nan ve-na á ta dɪ Pɪyɛri dɪ Zezi karabiə bam maama ni, o lagɪ o da yigə o vu o taa cəgi abam Galile ni. Dáani mu abam wɔ vu á na-o. Kuv kɪ ni o na maɲɪ o ta kɔlv o brɪ abam tɪn.»

⁸ Kaana bam na ni kɔntɔ tɪn, fɔvɔni maa pa ba yɪra sai,

yɪ ba wɔbɔɲa vugimi. Ba ma nuɲi bɔɔni dɪm wɔni ba duri ba ke. Fɔvɔni na jɪgi-ba kɔntɔ yɪ ba maa ve tɪn, ba ma wɔ tagɪ kɔlv na kɪ tɪn ba brɪ nɔɔn-nɔɔvɔ.

Zezi na brɪ o titɪ nɔɔna badonnə te tɪn

(Matiyu 28:9-10, 16-20, Luki 24:13-53, Zan 20:11-23, Titɔɲa Tɔvɔ 1:6-11)

[⁹ De dɪm Zezi na bi titɪtɪ tɪn maa yɪ de dilɔ na saɲɪ Zwifə bam siun de dɪm tɪn. O na bi tɪn, o ma puli o brɪ o titɪ Mari wɔlv na nuɲi Magɪdala tɪn tee ni. Wɔntɔ mu yɪ kaani wɔlv o ya na zəli ciciri sirpe o yɪra ni tɪn. ¹⁰ Mari laan ma vu o ta o brɪ balɔ ya na tɔgi dɪ Zezi tɪn. O yɪ ba te dɪ ba wɔvɔ cɔgi zanzan yɪ ba keerə. ¹¹ Ba na ni ni Mari wɪ, Zezi joori o bi o ɲwɪ yɪ wɔm na-o tɪn, ba wɔ sɛ o taani dɪm.

¹² Ku kwaga seeni, Zezi ma ləni o yibiyə yɪ o brɪ o titɪ o karabiə bale. Ba ya nuɲi Zeruzalem mu ba maa ve ti-balaɲa kadoɲ. ¹³ Ba na nɛ-o tɪn, ba ma joori ba vu Zeruzalem ba ta ba brɪ ba donnə karabiə bam. Ba maa daa ta wɔ sɛ ni ku yɪ cɪga.

¹⁴ Kɔntɔ kwaga ni, Zezi laan ma ba o brɪ o titɪ o karabiə fugə-dɪdɔba kam, ba na wɔra ba di wɔdiu maɲa kalɔ tɪn. O ma kaani-ba dɪ ba wɔbɔɲa na muri yɪ ba wɔ sɛ We cɪga kam tɪn, bɛɲwaani ba vɪn sɪ ba sɛ balɔ na tagɪ ba brɪ-ba ni wɔntɔ joori o bi yɪ ba na-o tɪn.

¹⁵ O laan ma ta dɪ ba o wɪ: «Zaɲɪ-na á vu lɔgv baɲa je

maama, si á tóolɩ Wɛ kwər-
 ywəŋə kam á brɩ nabiinə
 maama. ¹⁶ Wɔlɔ maama na
 kɩ o wɔ-dɩdɔba dɩ amɔ yɩ o
 daari o pa ba miis-o na wɔnɩ
 Wɛ ŋwaanɩ tɩn, Wɛ wó vrɩ
 kuntu tu ŋwɩa. Kɔ daari
 balɔ maama na wɔ se tɩn wó
 ga bura yɩ ba na cam Wɛ tee
 nɩ. ¹⁷ Balɔ na se amɔ tɩn wó
 wanɩ ba taa kɩ wo-kɩnkagɩla
 yalɔ na brɩ Wɛ dam tɩn. Baá
 da amɔ yɩrɩ ŋwaanɩ ba zəli
 ciciri nɔɔna yɩra nɩ. Baá ta
 ŋɔɔnɩ ta-ge. ¹⁸ Ba na jaanɩ
 bɩsankwɩ dɩ ba jɩa, si bá kɩ-
 ba kulɔkulɔ. Ba na nyɔŋɩ
 coŋo, kɔ bá kɩ-ba kulɔkulɔ.
 Ba na danɩ ba jɩa yawɩna
 baŋa nɩ, baá na yazurə.»

¹⁹ Dɩ Yuutu Zezi na ŋɔɔnɩ o
 brɩ-ba kuntu tɩn, Wɛ laan ma
 pa o zanɩ o di Dɩ sɔŋɔ. O ma
 vu o jəni Baŋa-Wɛ jazɩm nɩ.
²⁰ O na diini Wɛ-sɔŋɔ kuntu
 tɩn, o karabiə bam ma nunɩ
 ba vu ba beeri je maama nɩ
 ba tóolɩ Wɛ kwərə kam ba
 brɩ nɔɔna. Dɩ Yuutu wɔm
 maa wɔ ba tee nɩ o tɔŋa. O
 ma pa-ba dam si ba taa kɩ
 wo-kɩnkagɩla, si kɔ brɩ nɩ o
 taanɩ dɩlɔ ba na brɩ tɩn sɩnɩ
 dɩ yɩ cɩga.]

Wε taani dɔlɔ
LUKI
na pɔpɔni tɪn
Wε taani dɔlɔ
Luki na pɔpɔni
tɪn na brɪ dɪbam
kuɔɔ tɪn mu tuntu

Luki yɪ wɔɔɔ dɛɛn na tɔgɪ dɪ Pooli o tɔŋɪ Wε tɪtɔŋa tɪn mu (Filimɔn 24). O dɛɛn yɪ dɔgɪta tu mu. Wɔntu mu daa ta pɔpɔni Tɪtɔŋa Tɔnɔ kum dɪ. O dai Zwifu. O nan tiini o kwaani o pɔpɔni Zezi wɔŋɔ maama lanyɪrani mu o ma brɪ dwi-gɛ tiinɛ dɪ, sɪ ba lwarɪ tɪ kuri cɪga cɪga (Luki 1:1-4).

Luki brɪ dɪbam nɪ Zezi yɪ Zwifɛ tiinɛ dɪ lɔgɔ baŋa dwi maama tiinɛ vɪrnɔ mu. O yɪ wɔɔɔ na jɪgɪ yinigɛ tiinɛ dɪ yawɪna dɪ nɔɔna na culi balɔ tɪn ŋwaŋa zanzan. O brɪ nɪ Zezi tɔŋɪ dɪ Wε Joro dam mu, yɪ o ta brɪ nɪ Wε kwɛr-ywɛŋɛ kam jɪgɪ wɔpɔlo zanzan (Luki 2:10 dɪ 24:52).

Luki dɪ pɔpɔni Zezi ŋwɪa kam na dɛ te tɪn, nɪ Matiyu dɪ Marɪkɪ dɪ na pɔpɔni te tɪn. O brɪ Zezi na puli o tɪtɔŋa yam te, dɪ o na zaasi nɔɔna yɪ o pa ba na yazurɛ te tɪn, dɪ o na ve Zeruzalem yɪ ba ja-o ba pa tɔvɔn-dagara baŋa nɪ ba gɔ yɪ o joori o bi te tɪn. Luki ta brɪ Zezi na diini Wε sɔŋɔ te tɪn.

Luki tɔnɔ kum jɪgɪ wɛɛnu zanzan tɪ na wɔ pɔpɔni twaanɔ tɪdonnɛ tum wɔni. O tagɪ Wε na tɔŋɪ maleka

yɪ ka ba ka ŋɔɔni dɪ Mari Zezi lɔra kam wɔŋɔ te tɪn, dɪ Zan wɔɔɔ na miisi nɔɔna na wɔni tɪn dɪ lɔra kam wɔŋɔ (pɔɔrɪm 1). Luki ta brɪ Zezi lɔra kam na dɛ te tɪn, dɪ malesɪ na brɪ nayɪra yɪ ba vu ba zul-o te tɪn. O ta brɪ ba na kwe Zezi ba pa Wε yɪ Simeyon dɪ Anni ŋɔɔni o wɔŋɔ te tɪn, dɪ Zezi na kɪ te o bɪna fugɛ-yale maŋa nɪ Wε-di-kamunu kum wɔni tɪn (pɔɔrɪm 2). O ta tagɪ Zezi na maŋɪ mɪmaŋa o brɪ Samari tu na sooni nɔɔnɔ te tɪn (Luki 10:30-35), dɪ bu wɔɔɔ na nuŋɪ o yagɪ o ko sɔŋɔ yɪ o joori o ba tɪn (Luki 15:11-32).

1-3 A cilɔŋ Teofili, a buŋɪ sɪ ku lana sɪ a pɔpɔni tɔnɔ kuntu a pa nmɔ, sɪ n wantɪ n lwarɪ kuɔɔ na yɪ cɪga tɪn. Nmɔ maŋɪ n ye wokamunnu tɪɔ na kɪ dɪbam tee nɪ tɪn ni nɪ. Nɔɔna badonnɛ dɛɛn mu wɔra wokamunnu tuntu pulim nɪ. Ba nɛ kuɔɔ maama na kɪ tɪn, yɪ ba brɪ Wε kwɛrɛ kam. Ba ma daari ba pa dɪbam lwarɪ kuɔɔ na kɪ tɪn. Nɔɔna zanzan ma kwaani sɪ ba pɔpɔni wɛɛnu tuntu ba tiŋɪ. Mu ku kuri a buŋɪ sɪ kuɔɔ ta lamma sɪ a dɪ pɔpɔni-tɪ lanyɪrani a pa nmɔ. A kwaani a zaasi wɛɛnu tum tɪ pulim nɪ mu, yɪ a lwarɪ tɪ kuri cɪga cɪga. ⁴ Kuntu tɪn, aá wantɪ a pɔpɔni wɛɛnu tuntu na kɪ te tɪn, sɪ n wantɪ n lwarɪ lanyɪrani nɪ, wɛɛnu tɪɔ ba na tagɪ ba brɪ nmɔ tɪn sɪntɪ tɪ yɪ cɪga.

Zakari bu Zan lbra kam taani

⁵ Maŋa kam Erɔɔɔ dɛɛn na yi Zude pɛ tɪn, nɔɔnɔ wɔɔɔn mu wɔra, o yiri mu Zakari. Wɔntu mu yi We kaanum tu. O nunji Abia dwi tiinɛ wɔntu mu. O kaanɪ yiri mu Elizabeti. Wɔntu di dɛɛn nunji kaanum tu Aarɔn dwi dum wɔntu mu. ⁶ Bantu maama ki lanyiranɪ We yigɛ ni, yi ba sɛ We niɛ yam di DI cullu tum maama. ⁷ Elizabeti dɛɛn yi ka-dɔgɔ mu yi o ba jigi bu. Ba maama dɛɛn kwɪn mu. ⁸ Maŋa ma ba yi si Abia dwi tiinɛ bam zu We-di-kamunu kum ba taa tɔŋi ba pa We. Zakari maa tɔŋi o wɔra o tɔŋa.

⁹ We kaanum tiinɛ bam yɛni ba ta jɔɔɔ mu si ba nii, ba wɔntu wɔɔ mu wɔ zu We-di-laa kum wɔntu o zwe wɛɛnu tɪɔ lwɛm na ywɛmmɛ tɪn o pa We. Ba ma ta jɔɔɔ yi Zakari di. ¹⁰ O ma sɔntu o zu si o zwe wɛɛnu tum o pa We. Maŋa kam o na wɔ digɛ kam wɔntu tɪn, nɔɔn-kɔgɔ zanzan dɛɛn ma wɔ kɔnkɔɔ kum ni ba zigi ba wari We.

¹¹ Baŋa-We maleka laan ma da ka ba o te, ka zigi wɛɛnu zwɛɛm bimbim dum jazum ni. ¹² Zakari na nɛ-ka tɪn, o maa yi yɛɔu yi fɔntu zu-o lanyiranɪ. ¹³ Maleka kam ma ta did-o ka wɔ: «Zakari, yi ta n kwari fɔntu, si We ni nmu na loori-DI kɔɔ tɪn. Nmu kaanɪ wɔm laan wɔ ja pugɛ o lɔ bu o pa-m, si n pa o yiri ni Zan. ¹⁴ O lbra kam wɔ pa n na wɔpolo zanzan. Nɔɔna zanzan di wɔ tiini ba taa jigi wɔpolo di

o lbra kam. ¹⁵ Oɔ ta yi nɔn-kamunu Baŋa-We tee ni. O nan yi zanɪ o nyɔ sana naa wɔŋo kɔɔ na kɪkari yiɔ tɪn. We Joro kum wɔ ta wɔ o tee ni maŋa maama, ku na wɔ sɔŋi o lbra kam maŋa ni tɪn. ¹⁶ O nan wɔ pa Yisɪrayɛɪ dwi tiinɛ zanzan wɔbɔŋa joori ya taa tɔŋi ba Yuutu Baŋa-We. ¹⁷ Oɔ tɔŋi di Yuutu wɔm yigɛ, yi We Joro kum dam wɔ ta wɔ o tee ni, nɪnɛɛnɪ We nijɔŋnu Eli dɛɛn na yi te tɪn. Oɔ pa kwɛ joori ba taa soe ba biɛ, yi o kwɛri o pa vɪnvɪna joori ba taa jigi nɔn-ŋɔna wɔbɔŋa, si o fɔŋi o kwɛ di Yuutu wɔm nɔɔna bam yigɛ o pa-o.»

¹⁸ Zakari laan ma bwe maleka kam o wɔ: «A yi nankwɪan mu, yi a kaanɪ di kwɪn. Bɛɛ mu wɔ pa a lwarɪ ni nmu taanɪ dum yi cɪga?»

¹⁹ Maleka kam ma lɛr-o ka wɔ: «Amu nan yi Gabɪɪyɛɪ mu, wɔɔ na zigi We tee ni tɪn. DI tɔŋi-ni si a ba a ŋɔɔni di nmu, si a ta ta-ŋum dum a bri-m. ²⁰ Nmu nan na wɔ sɛ a taanɪ dum tɪn, We wɔ pa n ni mɛɛri. Maŋa kam na yiɔ, wɛɛnu tɪɔ a na tagɪ a bri-m tɪn wɔ sɔntu ti ki. Nan ta n ye si nmu bɔ wani n ŋɔɔni, si ku taa ve maŋa kam wɛɛnu tum na wɔ ki tɪn.»

²¹ Kɔntu maama na wɔra ku ki tɪn, nɔɔn-kɔgɔ kum maa zigi ba cɛgi Zakari si o nunji We-di-laa kum wɔntu. Ba ma cɛg-o taan ba ga. Ku ma ki-ba yɛɔu di o na daanɪ te tɪn. ²² O laan ma ba nunji, yi o wari o ŋɔɔni di ba. O ni na mɛɛri tɪn, o maa mai o ja o

manji o biri-ba. Ba ma maani si o ne wo-kinkagili mu We-di-laa kum wonu.

²³ Da yalɔ o na manji si o taa tunji We-di-kamunu kum wonu tun ma ba ya ti. O ma joori o vu soɔɔ. ²⁴ Da yantu na ke tin, o kaani wɔm laan ma ja pugə. O maa wɔ soɔɔ ni taan, canɔ sinu. ²⁵ O na wɔra kuntu tin, o maa wɔ: «Mu woɔo kulɔ Yuutu Baɔa-We na ki Di pa-ni tin. Di li woɔo kulɔ ya na yi a cavura noɔna titari ni tin.»

*Zezi lɔra kam taani
(Matiyu 1:18-25)*

²⁶⁻²⁷ Bɔsankana kadoɔ deen mu wɔra, o yiri mu Mari. O ta yəri baaru. O soɔɔ tiinə wɔbuɔa deen ya yi si o zu noɔnu wudoɔ mu, yi o daa ta wɔ zu-o. Noɔnu wɔm yiri mu Zuzefu. O yi faɔa faɔa Pe Davidi dwi tu mu. Mari deen zuuri Galile tiɔ kudoɔ ni mu, ku yiri mu Nazareti. Maɔa kam Zakari kaani Elizabeti pugə kam na yi ninɛni canɔ sirdu tin, Baɔa-We daa ma tunji maleka Gabriyelɔ si ka vu Mari te. ²⁸ Ka ma zu o te ka jooɔ-o yi ka wɔ: «Ki wɔpolo, n Yuutu Baɔa-We wɔ nmu tee ni si Di zani-m lanyirani.»

²⁹ Mari na ni ka na tagi kulɔ tin, o bicari ma di. O ma buɔi o wɔ: «Taanɔ dinto kuri mu beɛ?» ³⁰ Maleka kam laan ma ta ka wɔ: «Mari, yi ta n kwari fuɔni, si Baɔa-We ki nmu yu-yoɔo. ³¹ Nmu wɔ ba n ja pugə n lu bəkərə, si n pa o yiri ni

Zezi. ³² Wuntu wɔ ta yi non-kamunu. Baá ta bə-o ba wɔ, Baɔa-We Bu. Di Yuutu We wɔ pa o di paari ni o ko-nakwi Davidi deen na di paari faɔa faɔa te tin. ³³ O ma wɔ ta yi Zakobi dwi tiinə bam pe maɔa maama. O paari dum daa bá ti maɔa di maɔa.»

³⁴ Mari ma ləri maleka kam o wɔ: «Kuntu wɔ ki tita mu ku ki, yi a ta wɔ zu baru?»

³⁵ Maleka kam ma ləri ka wɔ: «Ku na wɔ ki te tin, We Joro kum wɔ ba nmu te, yi Baɔa-We titi dam-fɔɔ kum wɔ ba ku kwəli nmu. Kuntu nwaani bu wɔlu n na wɔ lu tin wɔ ta yi We titi nyim, yi ba taa bə-o ni Baɔa-We Bu. ³⁶ Maani n nii nmu cɔru Elizabeti na yi te. Wuntu jaani pugə mu si o lu bu, yi o manji o kwɔn. Noɔna ya buɔi si o yi ka-dugɔ mu, yi o laan jigi pugə ka yi ninɛni canɔ sirdu. ³⁷ Kulɔkulɔ tərə Baɔa-We na bá wanɔ Di ki.»

³⁸ Mari ma ta o wɔ: «Amu yi di Yuutu We tintuɔ-kana mu. We nan pa ku ki ni n na tagi te di amu tin.» Maleka kam laan ma viiri.

*Mari na zaɔi o vu o na
Elizabeti te tin*

³⁹ Da yam kuntu ni ni Mari ma zaɔi o ki lila o maa diini Zude tiɔ kudoɔ na wɔ pweeru titari ni. ⁴⁰ O ma vu o yi Zakari soɔɔ. O ma zu o na o kaani Elizabeti. O ma ki o pwəgə. ⁴¹ Maɔa kam Elizabeti na ni Mari na jooɔ-o tin, o bu wɔm na tigi o wonu tin ma pipiri. We

Joro kum ma ba Elizabeti te,
 42 yi o nɔɔni baɲa baɲa di
 kwær-dia o wɪ: «Wɛ tiini DI
 ki nmɔ yu-yoɲo DI dwɛni
 kaana maama. Kɔ na yi
 bu wɔɔ na wɔ n wɔni tɪn,
 Wɛ ki-o yu-yoɲo lanyirani.
 43 Amɔ yi wɔɔ mɔ sɪ a Yuutu
 nu ba amɔ te? 44 N jɔɔnim
 dum na tu di tɔ a zwɛ ni
 tɪn, bu wɔm na wɔ a wɔni
 tɪn tigi o pipiri mɔ, o na jigi
 wɔpolo tɪn nɔwaani. 45 Nmɔ
 na sɛ ni Baɲa-Wɛ jigi cɪga
 tɪn, nmɔ yi yu-yoɲo tu. Kulɔ
 maama Wɛ na tagi DI bri-m
 tɪn wɔ sɪni kɔ ki.»

*Mari na tee Baɲa-Wɛ te
 tɪn*

46 Mari laan ma ta o wɪ:
 «Aá pa a Yuutu Baɲa-
 Wɛ zulɔ di a bicari
 maama.
 47 Wɔntɔ na yi a Vɪrnɔ tɪn
 mɔ pɛ a na wɔpolo di
 a wɔ maama.
 48 Bɛnɔwaani amɔ yi Wɛ
 tuntɔn-kana balana
 mɔ, yi DI nii amɔ
 baɲa ni.
 Kɔ na zigɪ zɪm kɔ ta maa
 ve, nɔɔna maama wɔ
 ta wɪ, a yi yu-yoɲo tu,
 49 dɪdaani Dam-fɔrɔ Tu
 Baɲa-Wɛ na ki kulɔ
 DI pa-ni tɪn nɔwaani.
 Dɪntɔ mɔ yi wɔ-poɲo tu
 cɪga.
 50 Balɔ maama na kwari-DI
 tɪn,
 DI jigi ba nɔwaɲa lanyirani
 maɲa maama.
 51 Wɛ kwe DI jɪna mɔ DI ma
 ki wo-kɪnkagila.
 DI ma pa bani-nyina jagɪ da-
 yigɔ ni di ba wɔbɔn-
 yɔɔrɔ tɪm.

52 DI jɔɲi balɔ na yi pwa tɪn
 paari,
 yi DI pai balɔ na yi nabwɛnɔ
 tɪn na zulɔ.
 53 DI maa pai balɔ yinigɔ
 na jigi-ba tɪn wo-laaru
 zanzan,
 yi DI daari DI pa nadunɔ
 viiri di ji-kɔri.
 54 Yisɪrayɛli dwi tiinɔ yi DI
 tɪti nɔɔna mɔ.
 DI guli ba gulɔ, DI duri ba
 nɔwaɲa yi DI zɛni-ba,
 55 ni DI na goni ni dɪdaani
 dɪbam kwɔ-nakwa
 tɪn,
 dɪdaani Abraham di o dwi
 tiinɔ bam maama,
 sɪ kɔ taa ve maɲa kalɔ na ba
 ti tɪn.»

56 Mari dɛɛn ma maɲɪ
 Elizabeti tee ni nɪnɛɛni canɪ
 sɪtɔ. O laan ma joori sɔɲo.

Zan lɔra kam na dɛ te tɪn

57 Maɲa kam dɛɛn ma yi
 sɪ Elizabeti lɔ. O ma sɪni
 o lɔ bɛkɛrɔ. 58 O tɪv kum
 tiinɔ di o cɔrrɔ di ma ni,
 Baɲa-Wɛ na tiini DI duri o
 nɔwaɲa yi DI ki kulɔ DI pa-
 o tɪn. Ba maama di ma jigi
 wɔpolo zanzan.

59 Bu wɔm da na yi nana
 tɪn, ba ma pa ba go-o, ni
 Moyisi cullu tɪm na bri sɪ ba
 taa goni ba bɛkɛri te tɪn. Ba
 ma lagɪ sɪ ba pa o yiri ni
 Zakari, ni o ko yiri na yi te
 tɪn. 60 O nu wɔm ma wɔ sɛ
 yi o wɪ: «Awo, á pa o yiri ni
 Zan.»

61 Ba ma lɛr-o ba wɪ:
 «Bɛnɔwaani mɔ yi n ta
 kɔntɔ? Nɔɔnɔ maɲɪ o tɛri
 á sɔɲo ni o yiri na yi Zan.»

62 Ba ma daari ba ma ba
 jɪa ba maɲɪ ba bri o ko wɔm
 sɪ ba nii, o na lagɪ sɪ ba pa

o bu wum yiri te tin. ⁶³ O ma pa ba kwe tɔnɔ ba pa-o, si o pupɔni o bri-ba. O ma pupɔni tɔnɔ kum wɔni o wɪ, o yiri mu Zan. Ku ma su-ba di o na pupɔni te tin. ⁶⁴ O na pupɔni kuntɔ tin, o ni ma puri bidwi banja ni, yi o dindɛlimi joori di pipiri. O maa nɔɔni o zuli Wɛ.

⁶⁵ Fɔɔni deen ma ja ba tiv kum nɔɔna bam maama. Balu maama deen na zɔɔri Zude pweeru tim je sim ni tin di deen ma ni wænu tiv na ki tin, yi ba jigi ti taani ba nɔɔna. ⁶⁶ Ba maa jigi kulɔ ba na ni tin ba wɔɔɔ ni, yi ba te ba wɪ: «Bu wɔntɔ nan lagi o ji wɔɔ mu?» Benjaani Baŋa-Wɛ dam deen wɔ bu wum tee ni.

Zakari na bri Wɛ kwərə te tin

⁶⁷ Wɛ Joro kum deen ma ba bu wum ko Zakari te, yi ku pa o nɔɔni Wɛ yiyiu-njwe o wɪ:

⁶⁸ «Pa-na dí zuli Baŋa-Wɛ dilɔ na te Yisɪrayɛl tiinɔ tin,

benjaani DI tu DI nɔɔna bam te,

si DI vri-ba lwarim wɔni DI yagi.

⁶⁹ DI ma pa wɔɔɔ na yi faja faja Wɛ tintɔɔnɔ Davidi dwi tu tin zanɔ dí wɔni,

si o ba o ji dɔbam vɪɔnɔ.

⁷⁰ Ku ma sunɔ ku ki ni Baŋa-Wɛ na pɛ DI nijɔɔnɔ bam manɔ ba ta kulɔ faja faja tin.

⁷¹ Ba deen tagi ba wɪ, Wɛ wɔ vri dɔbam dí dɔna jia ni,

di balu maama na culi dɔbam tin jia ni.

⁷² DI daa ta duri dɔbam kwə-nakwa yibwənə,

⁷³ yi DI guli DI ni-nɔm dilɔ DI deen na goni di dɔbam ko-nakwi Abraham tin wɔɔɔ.

⁷⁴ Wɛ deen wɪ, DI wɔ jɔɔni dɔbam dí dɔna jia ni DI yagi,

yi dí daa bá kwarɔ fɔɔni, si dí taá tɔɔa ni DI wɔɔɔɔa na lagi te tin.

⁷⁵ DI maa wɪ, dí wɔ ta tɔɔi-DI di wɔ-pɔɔɔ,

si dí taá ki lanyiranɔ DI yigə ni dɔbam njwa maama wɔni.

⁷⁶ A bu, ku na yi nmɔ, baá bəɔni nmɔ ni Baŋa-Wɛ nijɔɔnu,

benjaani nmɔ wɔ da dí Yuutu wum yigə,

si n fɔɔi n kwe o cwəɔɔ kam, o na lagi o ba o da da tin.

⁷⁷ Nmɔ ta wɔ pa Wɛ nɔɔna bam lwarɔ si DI wɔ vri-ba,

di DI na wɔ yagi ba lwarim DI ma cɛ-ba tin.

⁷⁸ Wɛ maa jigi dɔbam njwanɔ lanyiranɔ.

DI ma wɔ pa pooni nunɔi weyuu di ba dɔbam te di nyɔna,

ni wɪa na puli tituti te tin,

⁷⁹ si di pa nɔɔna balu na wɔ lim wɔni tin di balu na kwarɔ tɔɔni tin na pooni,

si di pa dí da yazurə cwəɔɔ.»

⁸⁰ Zakari bu Zan deen ma ki nɔɔnɔ yi o wɔɔɔɔa bi lanyiranɔ. O deen ma zɔɔri kagɔa ni taan, si ku vu ku yi de dim o na wɔ nunɔi

Yistrayeli tiinə bam titarı nı o bri-ba We kwərə kam tın.

2

Zezi lora kam na de te tın (Matiyu 1:18-25)

¹ Maña kam kuntu nı lugu kum pa-faru wulu yırı na yı Ogusi tın deen ma pa ni, sı ba ga o tu kum maama non-biə bam sı o lwarı ba ni. ² Garım dintu maa yı pulim garım, yı dı kı maña kalu Kwirini dı deen na yı Siiri tını dim yuutu tın. ³ Garım dim maña na yı tın, noonu maama ma vu o titi tu sı ba ga-o.

⁴ Zuzefu dı deen ma zanı o nuji Nazareti ku na yı Galile tu tın. O ma vu Zude tu kudoŋ, ku yırı mu Betelhem, ba na lugi faña faña Pe Davidi me tın. O deen ve daanı, o na yı Davidi dwi tu tın nwaanı mu. ⁵ Mari wulu ba na se sı o taa yı Zuzefu kaanı tın dı ma tugi did-o o vu sı ba ga-ba. O deen jigi pugə mu. ⁶ Ba na wu Betelhem ni kuntu tın, ku ma yı sı o lu bu wum. ⁷ O ma lu bəkərə. Mu o dayigə bu. O ma kwe bu wum o ma gwaaru o kukwər-o o tiŋi vara wodi dim jəgə ni. Ba deen tigi vara digə ni mu, beŋwaanı vərə mu su tu kum maama, yı ba wu ne digə sı ba zu.

Nayıra na ni Zezi lora kam taanı te tın

⁸ Nayıra dı deen mu wu je sim kuntu ni, gaa kum wuni, ba yırı ba vara titi ni. ⁹ Baña-We maleka ma

nuji ba yigə ni, yı We zəŋi Dı paarı-zulə yam pooni ba baña ni, yı dı nyuni dı gilimi-ba. Fubuni ma tiini dı zu-ba zanzan. ¹⁰ Maleka kam laan ma ta dı ba ka wı: «Á yı taá kwarı fubuni. Ku yı wopolo taanı mu a tu sı a ta a bri abam, yı dı lagi dı pa noona maama wu mu poli zanzan. ¹¹ Beŋwaanı zım de dim ni ba lugi abam Vırnu wum Davidi tu Betelhem ni. Wuntu yı Krisi wum We na tuŋi tın mu. Wum mu yı abam Yuutu. ¹² Á na ve á nii, á wó na bu-sisıŋa ba na kukwəri dı gwaaru ba tiŋi vara wodi dim jəgə ni. Mu kulə na wó bri abam ni ku yı tiga mu a taga.»

¹³ Maleka kam na tagı kuntu tın, We malesı kəgə zanzan ma da sı nuji sı wəli dı ka. Sı maama ma tee We sı wı:

¹⁴ «We maŋi dı zulə weyuu ni.

Ku daarı tiga baña ni, balu na tigi We bicarı ni tın wó ta zuri lanyıranı dı wu-zuru.»

¹⁵ Malesı sim laan ma joori We-səŋə. Sı na ke tın, nayıra bam ma ta daanı ba wı: «Bana dí vu Betelhem dí nii kulə na kı da yı We pa dí lwarı tın.»

Nayıra na ve sı ba na Zezi te tın

¹⁶ Ba ma zanı lıla ba ke tu kum wu. Ba ma vu ba na Mari didaanı Zuzefu. Ba ma na bu wum na tigi vara wodi dim jəgə ni. ¹⁷ Ba na ne-o kuntu tın, ba laan ma ta maleka kam na maŋi ka ta bu wum taanı te tın. ¹⁸ Balu

maama na ni nayira bam na tagi kulɔ tɪn, kɔ ma sɔ-ba.
 19 Mari dɪ na ni wænu tɪlɔ na kɪ tɪn, o maa bɔŋɪ-tɪ o wɔ nɪ.

20 Nayira bam ma joori ba viiri yɪ ba zuli Wɛ, yɪ ba tee-Dɪ dɪ kulɔ ba na ni yɪ ba ta kwæri ba na tɪn. Kɔ dɛɛn sɪnɪ kɔ kɪ nɪnɛnɪ maleka kam na tagi ka brɪ-ba te tɪn.

Ba na pɛ bu wɔm yiri te tɪn

21 Bu wɔm na yi da nana tɪn, ba ma pa sɪ ba go-o, nɪ Moyisi cullu tɪm na brɪ sɪ ba taa goni ba bækəri te tɪn. Ba ma pa o yiri ba wɪ Zezi. Mɔ yiri dilɔ maleka kam na maŋɪ ka pa-o, yɪ ba ta wɔ jaanɪ o pugə tɪn.

Ba na pɛ Zezi Wɛ te tɪn

22 Maŋa kam laan ma yi sɪ Mari zarɪ o digiru tɪm sɪ o kwɛ o titɪ dɪ Wɛ, sɪ kɔ tɔgi Wɛ cullu tɪlɔ Dɪ na kɪ Moyisi jɪŋa nɪ na brɪ te tɪn. Zɔzɛfɔ dɪ Mari ma zanɪ ba ja bu wɔm ba vu Zeruzalem, sɪ ba vu ba zɔ Wɛ-di-kamunu kɔm wɔ, sɪ ba pa-o ba Yuutu Baŋa-Wɛ.
 23 Ba kɪ kɔntɔ, bɛŋwaanɪ Wɛ ni dɪm na brɪ te tɪn mɔ kɔntɔ: «Bækərə kalɔ maama na yɪ o nu dayigə bu tɪn maŋɪ sɪ o taa yɪ Baŋa-Wɛ nyɪm mɔ.» 24 Ba ma vu sɪ ba kaanɪ Baŋa-Wɛ, nɪ Dɪ ni dɪm na brɪ te tɪn. Ba maŋɪ sɪ ba kwe kunkwənə bale mɔ ba ma kaanɪ-Dɪ, naa kunkwən-puli sɪle ba ma kaanɪ-Dɪ.

25 Nɔɔnɔ wɔdɔŋ dɛɛn maa zɔɔrɪ Zeruzalem tɪlɔ kɔm wɔnɪ, o yiri mɔ Simeyon. O yɪ nɔn-ŋɔm mɔ, yɪ o kwari

Wɛ lanyiranɪ. O maa yɔɔrɪ o cəgi dɛ dɪm Wɛ na wɔ ba Dɪ jɔŋɪ Yisɪrayɛlɪ dwi tiinə bam tɪn. Wɛ Joro kɔm maa wɔ o tee nɪ. 26 Kɔ dɛɛn ya pɛ o lwarɪ sɪ o bá tɪ, yɪ oó na Krisi wɔm dɪ Yuutu Baŋa-Wɛ na lagɪ Dɪ tɔŋɪ tɪn.

27 Wɛ Joro kɔm dɛɛn ma pa Simeyon zanɪ o vu o zɔ Wɛ-di-kamunu kɔm wɔ. O na wɔra kɔntɔ tɪn, Zezi nu dɪ o ko ma ja-o ba vu ba zɔ, sɪ ba kɪ kulɔ Wɛ ni dɪm na brɪ sɪ ba kɪ o ŋwaanɪ tɪn. 28 Ba na jaanɪ bu wɔm ba vu ba zɔ kɔntɔ tɪn, Simeyon ma vu o kwe-o o ziə, yɪ o daari o zuli Wɛ o wɪ:

29 «A Yuutu Baŋa-Wɛ, lele kɔntɔ a nɛ kulɔ nɔm dɛɛn na tagi nɪ aá na tɪn.

A laan jɪgi wɔ-zuru.

Kɔntɔ ŋwaanɪ nɔm laan wai n pai amɔ na yɪ nɔm tɪntɔŋnɔ tɪn na cwəŋə,

sɪ a yagi lɔgɔ baŋa sɪ a ba nɔm te.

30 Amɔ yɪ nɛ Vɪrnɔ wɔm nɔm na tɔŋɪ sɪ o vrɪ nɔɔna lwarɪm wɔnɪ tɪn.

31 Nabiinə maama lɔgɔ baŋa nɪ wɔ lwarɪ nɔm vrɪm dɪm na yɪ te tɪn.

32 Kɔbɔ ta nyɪ nɪ wɪa pooni mɔ te,

sɪ kɔ pa dwi maama lwarɪ nɔm cwəŋə kam.

Kɔbɔ pa nɔm titɪ nɔɔna Yisɪrayɛlɪ dwi dɪm na zulə.»

33 Simeyon na tagi bu wɔm taanɪ kɔntɔ tɪn, o nu dɪ o ko maa yɪ yəəu dɪ o taanɪ dɪm. 34 Simeyon daa ta ma ta dɪ ba o wɪ, Wɛ wɔ

kɪ-ba lanyɪranɪ. O ma daari o ta dɪ bu wɔm nu Mari o wɪ: «Nii, Wɛ sunɪ Dɪ tɔŋɪ bu wɔm sɪ o ba o pa Yisɪrayɛl tiinə zanzan mu tɔ tɪga nɪ, ba na tusi tɪn ŋwaanɪ. O nan daa ta wɔ pa ba zanzan zanɪ wɛɛnɪ. Wɛ wɔ pa o bɪ nɔɔna cɪga, yɪ ba zanzan ta wɔ vɪ-o. ³⁵ Mu kɔ kuri nɔɔna zanzan wubɔŋa ya na sɛgi tɪn wɔ ba ya lwarɪ jaja. Ku daari, kɔ na yɪ nmɔ tɪtɪ, n wɔ wɔ di nɪ sɔ-zɔɔ na zɔgi nɔɔnɔ bɪcɔŋɔ nɪ te tɪn.»

³⁶⁻³⁷ Kaanɪ wɔdɔŋ dɪ dɛɛn mu wɔra, o yɪrɪ mu Annɪ. O ko yɪrɪ mu Fanuyɛlɪ, o yɪ Aseerɪ dwɪ tu mu. Annɪ dɛɛn ya zɔ barɔ. Ba maa wɔra daanɪ bɪna yarɛ, yɪ o barɔ wɔm tɪ o daar-o. O daa ma wɔ zɔ barɔ. O kwɪn zanzan yɪ o jɪgɪ bɪna funɔɔnɔ-yana (84). O ma yɪ Wɛ nijɔŋnu. O maa zɔvɪrɪ Wɛ-di-kamunu kɔm wɔnɪ maŋa maama. Wɪa dɪ tɪtɪ maama o ma zuli Wɛ dɪ nɪ-vɔɔm dɪ Wɛ-loro. ³⁸ Maŋa kam kɔntɔ nɪ nɔɔ, mu o ve o yɪ bu wɔm na wɔ mɛ tɪn. O ma kɪ Wɛ le, yɪ o wɔra o ŋɔɔnɪ bu wɔm wɔŋo o bɪ balɔ maama na wɔra yɪ ba cɛgi maŋa kalɔ Wɛ na wɔ ba Dɪ vrɪ Yisɪrayɛl tiinə bam lwarɪm wɔnɪ Dɪ yagɪ tɪn.

³⁹ Zezi nu dɪ o ko dɛɛn ma kɪ kɔlɔ maama Baŋa-Wɛ cullu tɪm na bɪrɪ sɪ ba kɪ tɪn. Ba na kɪ ba ti tɪn, ba ma joori ba vu Nazaretɪ na yɪ ba tɪtɪ tɪv yɪ kɔ wɔ Galile nɪ tɪn. ⁴⁰ Ba na joori ba vu ba wɔra tɪn, bu wɔm ma kɪ nɔɔnɔ dɪ ya-dɛɛra. O yɪə ma

pɔvɪrɪ, Wɛ na kɪ-o yu-yoŋo tɪn ŋwaanɪ.

Zezi na kɪ te o bɪna fugə-yale maŋa nɪ Wɛ-di-kamunu kɔm wɔnɪ tɪn

⁴¹ Zwifə bam candiə kalɔ yɪrɪ na yɪ Pakɪ tɪn ma yɪ. Bɪnɪ maama wuu, Zezi nu dɪ o ko dɛɛn yəni ba vu Zeruzalem mu, sɪ ba di candiə kam kɔntɔ. ⁴² Zezi dɛɛn na yɪ bɪna fugə-yale tɪn, o ma da dɪ ba o vu candiə kam, nɪnɛɛnɪ ba na yəni ba ve ba di-ka te tɪn. ⁴³ Ba na di candiə kam ba ti tɪn, ba ma zanɪ ba maa joori sɔŋɔ. Zezi ma maŋɪ Zeruzalem nɪ, yɪ o nu dɪ o ko yəri kɔ nɪ nɪ. ⁴⁴ Ba ma vu taan dɛ dɪdwɪ, yɪ ba bɔŋɪ sɪ oó ta wɔ ba kɔgɔ kɔm wɔnɪ mu. Ba na wɔ nɛ-o ba tee nɪ tɪn, ba laan ma puli sɪ ba beeri o je ba nu-biə bam dɪ ba badonnə bam tee nɪ. ⁴⁵ Ba ma wɔ nɛ-o. Ba ma joori ba vu Zeruzalem tɪv kɔm wɔ sɪ ba beer-o. ⁴⁶ Ba ma beer-o taan da yatɔ, yɪ ba laan vu ba na-o Wɛ-di-kamunu kɔm wɔnɪ, o je karanyɪna tiinə bam tɪtarɪ nɪ. O na je da kɔntɔ tɪn, o maa cɛgi ba na bɪrɪ te tɪn, yɪ o bwe-ba wəənu zanzan. ⁴⁷ Balɔ maama na je ba cɛgi o taanɪ dɪm tɪn maa yɪ yəəu, dɪ o na jɪgɪ yəno dɪ taanɪ dɪm lərim te tɪn. ⁴⁸ Zezi nu dɪ o ko na nɛ-o kɔntɔ tɪn, kɔ ma sɔɔrɪ-ba. O nu wɔm ma ta dɪd-o o wɪ: «A bu, bɛɛ mu yɪ n kɪ kɔntɔ dɪdaanɪ dɪbam? Ta n nii, amɔ dɪ nmɔ ko na tiini dɪ beeri nmɔ taan, yɪ liə dɪ wɔ-cɔgɔ jɪgɪ dɪbam.»

⁴⁹ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Bɛɛ mu yi abam kari á beeri amu je? Amu manɪ si a taa wu a Ko soŋo kum ni mu. Abam yəri kuntu na?»

⁵⁰ O na tagɪ kuntu tin, ba ma wu ni o taanu dum kuri.

⁵¹ Zezi deɛn ma toɔɔɔ di ba o joori Nazareti, yi o sɛ ba ni. O nu wum maa jɔɔɔ wænu tum kuntu maama o wu ni.

⁵² Zezi deɛn bira o yira wuni, yi o yeno di bira ku wæli da, yi Baŋa-We di nabiinɛ deɛn so-o.

3

Zakari bu Zan na toɔɔɔ We kwɛrɛ te tin

(Matiyu 3:1-12, Mariki 1:1-8, Zan 1:19-28)

¹⁻² Ku deɛn na ke yi Tibɛɛri yi lɔɔɔ kum pa-faru ku manɪ di bina fugə-yanu tin, mu We kwɛrɛ deɛn tu Zakari bu Zan te. Kantu manɪ kam ni Pɔnsi Pilati mu yi Zude tɔni dum gɔvirma tu. Erɔdi maa yi Galile tiw kum yuutu, yi o zumbaaru Filipi di yi Yituri di Tirakoni tɔni dum yuutu. Lizania di maa yi Abileni tiw yuutu. Ku daari Anni di Kayifu deɛn maa yi We kaanum yigə tiinɛ. Manɪ kam We kwɛrɛ kam na tu Zan te kuntu tin, o wu kagva wuni mu. ³ O ma zaŋi o toli Zorden bugə ni tɔni dum maama ni, yi o toɔɔɔ We kwɛrɛ kam o bri noɔna o wɪ, ba manɪ si ba ləni ba wɔru ba yaɔi kəm-balwaarɔ, si ba daari ba pa o miisi-ba na wuni, si We laan wu yaɔi ba lwarim DI ma cɛ-ba. ⁴ Zan na toɔɔɔ We kwɛrɛ

kam kuntu tin, ku sɔni ku ki nɔnɛni We nijonnu Ezayi deɛn na pɔpɔni o tɔno kum ni o ta te tin. Faŋa faŋa tin, o deɛn tagɪ o wɪ:

«Noɔnu mu wu kagva wuni o toɔɔɔ kwɛrɛ o wɪ:

<Zaŋi-na á foɔɔ á kwe di Yuutu wum cwəŋə kam, o na lagɪ o ba o toɔɔɔ da tin.

Pa-na cwe silu o na lagɪ o da tin foɔɔ si yɔɔri lanyirani.

⁵ Je silu maama na jɔɔɔ gwænu tin manɪ si ti suuri mu,

di je silu maama na jɔɔɔ zwænu di pweeru tin manɪ si ti guri mu ti daari cwəŋə kam.

Cwe silu maama na gugwæli tin manɪ si si foɔɔ si yɔɔri mu.

Cwe silu maama na ba lana tin manɪ si si foɔɔ si kwe mu.

⁶ Nabiinɛ maama laan wu na We na wu vri noɔna lwarim wuni te tin.> » Mu Ezayi na noɔni Zan taani faŋa faŋa te tin.

⁷ Noɔna zanzan deɛn ma zaŋi ba vu Zan te ba pa o miisi-ba na wuni We ŋwaanɪ. Ba na tu o te kuntu tin, o ma ta di ba o wɪ: «Abam nyi di bisankwidwə. Wɔɔ mu bri abam si á kwaanɪ á lu cam dilu We na lagɪ DI pa nabiinɛ na tin wuni? ⁸ Abam nan manɪ si á ki kənə yalu na wu bri ni á ləni á wɔru á yaɔi kəm-balwaarɔ tin mu. Abam nan yi garɪ á buŋi á pa á titi ni, abam na yi Abraham dwi tiinɛ tin, á daa wu manɪ si á ləni á wɔru. We na laga,

DI wó wanti DI pa kandwa yantv ləni ya ji Abraham dwi tiinə. ⁹ Nɔɔnɔ nan manɔ o jigi dooru o jɔɔa ni, si o ta maa goni tweeru tim o di tɔga ni. Tiu kulv maama na ba ləri bu-ɔɔna tɔn, o manɔ si o go-ku mu o di mini ni si ku di. Mu We di na lagɔ DI ki nɔn-balwaarv te tɔn.»

¹⁰ Zan na tagɔ kuntu tɔn, nɔn-kɔgɔ kum ma bwe-o ba wɔ: «Dí nan wó ki bɛɛ mu?»

¹¹ O ma ləri-ba o wɔ: «Abam balv na jigi gwaarv tile tile tɔn, á manɔ si á kwe didva mu á pa balv na ba jigi kulvkuɔv tɔn. Ku daari, abam balv na jigi wodiiru tɔn, á di manɔ si á kwe-ti á manɔ á pa nɔɔna balv na ba jigi ba di tɔn.»

¹² Lampo-joɔnə di deen ma ba si Zan miisi-ba na wɔni. Ba ma bwe-o ba wɔ: «Karanyina, bɛɛ mu dibam nan wó ki?»

¹³ O ma ləri-ba o wɔ: «Á wɔ manɔ si á la nɔɔnɔ yuu, si ku dwəni á na wó joɔ-o te tɔn.»

¹⁴ Pamaɔna di daa ma ba ba bwe-o ba wɔ: «Dibam nan wó ki bɛɛ mu?»

O ma ləri-ba o wɔ: «Abam wɔ manɔ si á vri nɔɔn-nɔɔnɔ səbu di dam naa á ganɔ-ba á joɔi. Ku daari, á taá jigi wɔpolo di á ɔwuru tim na manɔ ti yi te di.»

¹⁵ Nɔɔna deen maa jigi tɔna di We lanyirani, yi ba maama ma bwe ba wɔni si ba lwarɔ Zan na yi wɔlv tɔn. Ba maa wɔ: «Wɔntv mu wó ta yi Krisi wɔm We na lagɔ DI tɔɔ-o si o ba tɔn na?»

¹⁶ Ba maama na buɔi kuntu tɔn, Zan ma ta di ba o wɔ: «Ku na yi amv, a miisi abam na wɔni mu. Ku daari wɔlv na tiini o dwe amv tɔn lagɔ o sanɔ amv kwaga o ba. A wɔ manɔ si a bwəli o ne natra a pa-o. Wɔntv nan wó miisi abam We Joro di mini wɔni. ¹⁷ Wɔntv nan ze zɔɔ-kɔgɔ mu si o ma caari o mina o pɛ o ki o tulə ni, si o daari min-swaanv tim o zwe di mini dilv na ba di di dwe tɔn. Mu o na lagɔ o pɔɔri nɔɔna daani o ki-ba te tɔn.»

¹⁸ Mu tɔntv wənu tim di wənu dwi təri təri mu Zan deen ma o bri nɔn-kɔgɔ kum We kwər-ywəɔə kam. ¹⁹ O deen ma ta di Erɔdi wɔlv na yi Galile yuutu tɔn, ni o ki kulv na wɔ manɔ tɔn di o zumbaarv kaani Erɔdiadi. O daa ta ma kaan-o di wɔ-balwaarv tilv maama o na manɔ o ki tɔn. ²⁰ Erɔdi ma ja Zan o ki pɔna digə ni. Kuntu tɔn, o daa ta ki wɔ-balɔɔ mu o wəli da.

Zan na miisi Zezi na wɔni te tɔn

(Matiyu 3:13-17, Mariki 1:9-11)

²¹ Nɔn-kɔgɔ kum deen na tu Zan te si o miisi-ba na wɔni tɔn, Zezi di deen ma ba o te, si o pa Zan miis-o di. Zezi na miisi na kuntu tɔn, o maa wɔra o warɔ We. ²² Weyuu laan ma puri, yi We Joro kum tɔgɔ da ku tu o banɔ, yi ku nyi di kunkwəɔə te. Kwəɔə laan ma ɔɔɔni weyuu ni ka wɔ:

«Nmɔ mu yi amv bu-dva a na soe di a wɔ maama.

Amv tiini a jɔɔ wɔpolo dɔ nmv.»

*Zezi dwi dɔm na toɔi te tɔn
(Matiyu 1:1-17)*

²³ Maɔa kam Zezi na puli sɔ o bɔi nɔɔna Wɛ cwɔɔɔ kam tɔn, o dɛɛn yɔ nɔnɛnɔ bɔna fiintɔ mv te. Nɔɔna dɛɛn bɔɔi ba wɔ, o yɔ Zɔzɛfɔ bu mv.

Zɔzɛfɔ ko dɛɛn mv yɔ Eli.

²⁴ Eli ko dɛɛn mv yɔ Matatɔ. Matatɔ ko dɛɛn maa yɔ Leevi. Leevi ko dɛɛn maa yɔ Meliki. Meliki ko dɛɛn maa yɔ Zanayi.

Zanayi ko dɛɛn maa yɔ Zɔzɛfɔ.

²⁵ Zɔzɛfɔ ko dɛɛn maa yɔ Matatɔ.

Matatɔ ko dɛɛn maa yɔ Amɔsɔ.

Amɔsɔ ko dɛɛn maa yɔ Nawum.

Nawum ko dɛɛn maa yɔ Esili.

Esili ko dɛɛn maa yɔ Nagayi.

²⁶ Nagayi ko dɛɛn maa yɔ Maatɔ.

Maatɔ ko dɛɛn maa yɔ Matatɔ.

Matatɔ ko dɛɛn maa yɔ Semeyi.

Semeyi ko dɛɛn maa yɔ Zozeki.

Zozeki ko dɛɛn maa yɔ Zoda.

²⁷ Zoda ko dɛɛn maa yɔ Zɔnan.

Zɔnan ko dɛɛn maa yɔ Risa.

Risa ko dɛɛn maa yɔ Zorobabelɔ.

Zorobabelɔ ko dɛɛn maa yɔ Salatɔyelɔ.

Salatɔyelɔ ko dɛɛn maa yɔ Neri.

²⁸ Neri ko dɛɛn maa yɔ Meliki.

Meliki ko dɛɛn maa yɔ Adi.

Adi ko dɛɛn maa yɔ Kosam.

Kosam ko dɛɛn maa yɔ Elimadam.

Elimadam ko dɛɛn maa yɔ Eri.

²⁹ Eri ko dɛɛn maa yɔ Zozwe. Zozwe ko dɛɛn maa yɔ Elizeeri.

Elizeeri ko dɛɛn maa yɔ Zorim.

Zorim ko dɛɛn maa yɔ Matatɔ.

Matatɔ ko dɛɛn maa yɔ Leevi.

³⁰ Leevi ko dɛɛn maa yɔ Simeyon.

Simeyon ko dɛɛn maa yɔ Zuda.

Zuda ko dɛɛn maa yɔ Zɔzɛfɔ.

Zɔzɛfɔ ko dɛɛn maa yɔ Zɔnam.

Zɔnam ko dɛɛn maa yɔ Eliyakɔm.

³¹ Eliyakɔm ko dɛɛn maa yɔ Mɔlɔ.

Mɔlɔ ko dɛɛn maa yɔ Mɔnna.

Mɔnna ko dɛɛn maa yɔ Matata.

Matata ko dɛɛn maa yɔ Natan.

Natan ko dɛɛn maa yɔ Davidi.

³² Davidi ko dɛɛn maa yɔ Zese.

Zese ko dɛɛn maa yɔ Zɔbedɔ.

Zɔbedɔ ko dɛɛn maa yɔ Bɔzɔ.

Bɔzɔ ko dɛɛn maa yɔ Sala.

Sala ko dɛɛn maa yɔ Naason.

³³ Naason ko dɛɛn maa yɔ Amɔnadabɔ.

Amɔnadabɔ ko dɛɛn maa yɔ Adɔmɔnɔ.

Adɔmɔnɔ ko dɛɛn maa yɔ Arnɔ.

Arnɔ ko dɛɛn maa yɔ Esrɔm.

Esrɔm ko dɛɛn maa yɔ Farestɔ.

Farestɔ ko dɛɛn maa yɔ Zuda.

³⁴ Zuda ko dɛɛn maa yɔ Zakɔbɔ.

Zakobu ko dɛɛn maa yi
Yizaki.

Yizaki ko dɛɛn maa yi Abra-
ham.

Abraham ko dɛɛn maa yi
Tara.

Tara ko dɛɛn maa yi
Nakoori.

³⁵ Nakoori ko dɛɛn maa yi
Seruki.

Seruki ko dɛɛn maa yi Rago.
Rago ko dɛɛn maa yi Faleki.

Faleki ko dɛɛn maa yi
Ebeeri.

Ebeeri ko dɛɛn maa yi Sala.

³⁶ Sala ko dɛɛn maa yi
Kayinam.

Kayinam ko dɛɛn maa yi
Arifasadi.

Arifasadi ko dɛɛn maa yi
Sem.

Sem ko dɛɛn maa yi Nowe.
Nowe ko dɛɛn maa yi

Lameki.

³⁷ Lameki ko dɛɛn maa yi
Matusala.

Matusala ko dɛɛn maa yi
Enoki.

Enoki ko dɛɛn maa yi
Zaredi.

Zaredi ko dɛɛn maa yi
Mahiyeli.

Mahiyeli ko dɛɛn maa yi
Kayinan.

³⁸ Kayinan ko dɛɛn maa yi
Enosi.

Enosi ko dɛɛn maa yi Seti.
Seti ko dɛɛn maa yi Adam.

Adam maa yi wɔɔɔ We na
mɔɔɔni tin.

4

*Sutaani na manɔ Zezi te
tin*

*(Matiyu 4:1-11, Mariki
1:12-13)*

¹ Zezi dɛɛn ma nunji
Zurden bugə kam ni ni o
maa kea. We Joro kum maa

tɔg-o di dam. Ku ma ja-o
ku vu kagwa wɔni. ² O maa
wɔra taan da fiinna. O na
wɔra tin mu sutaani tu o te,
si di sug-o si o ya ki o cɔgi.
Manɔ kam kuntu ni o ya ba
di kulokulɔ. Da fiinna yam
na ke tin, kana maa jig-o
lanyirani. ³ Sutaani laan ma
ba di ta did-o di wi: «Nmɔ
na suni n yi Baɔa-We Bu, si
n ta di kandwe dintu si di ji
wɔdiu si n di.»

⁴ Zezi ma leri-di o wi: «Ku
nan pɔpɔni We tɔnɔ kum
wɔni ku wi:

«Ku dai wɔdiu yirani mu pai
nabiinu ŋwi.» »

⁵ Sutaani daa ma ja-o di ja
vu di di piu kulɔ na dwara
tin yuu. Di laan ma bri-o
lɔgɔ baɔa tɔni dim maama
yibugisa wɔni. ⁶ Di daa ma
ta di wi: «Wo-laaru tuntu
maama yi amɔ nyim mu.
A nan wɔ wani a kwe-ti a
pa wɔɔ maama a na lagi
tin. Amɔ wɔ pa n di dam
ti maama baɔa ni, si n ta n
te zula nɔɔna maama tee ni.

⁷ Nmɔ na se n kuni doonə n
zuli-ni, wəənu tuntu maama
wɔ ta yi nmɔ nyim.»

⁸ Zezi ma leri-di o wi: «Ku
pɔpɔni We tɔnɔ kum wɔni
ku wi:

«Ku yi n Yuutu Baɔa-We
yirani mu n manɔ si n
kuni doonə n zuli,
si n ki Di wɔɔɔna na lagi te
tin.» »

⁹ Sutaani daa ma kwe-o di
ja vu Zeruzalem. Di ma ja-o
di ja vu di di We-di-kamunu
kum yuu me na dwara tin di
zig-o da, yi di wi: «Nmɔ na
yi Baɔa-We Bu, si n fanɔ n
cu tɔga ni si di nii, ¹⁰ si ku

pupɔni Wε tɔnɔ kum wɔni
ku wɔ:

<Wε wó ta Dɪ malesɪ,
sɪ sɪ taa nii nmɔ baɲa ni.

11 Dɪ wó pa sɪ ba sɪ ma sɪ jɪa
sɪ lwəri-m,
sɪ n yɪ tɔ tɪga ni n magɪ n
naga dɪ kandwε.> »

12 Zezi laan ma ləri o wɔ:
«Ku ta pupɔni Wε tɔnɔ kum
wɔni ku wɔ:

<Yɪ zanɪ n manɪ n Yuutu
Baɲa-Wε n nii.> »

13 Sutaani laan na manɪ
Zezi wəənu maama wɔni dɪ
ga tɪn, dɪ ma yag-o sɪ dɪ daa
beeri maɲa kadoɲ.

*Zezi na sɪɲɪ o tɪtvɔɲa Galile
ni te tɪn*

(*Matiyu 4:12-17, Marɪkɪ
1:14-15*)

14 Zezi laan ma joori o
vu Galile, yɪ Wε Joro kum
dam wɔ o tee ni. Nɔɔna
balɔ maama na zɔvri je sɪm
kuntɔ ni tɪn ma ni o ɲwa.

15 O maa yəni o zɔ Zwifə
bam Wε-di sɪm o brɪ-ba Wε
taanɪ. Nɔɔna maama ma
zul-o lanyɪranɪ.

*Zezi tɪtɪ tɪv kum tiinə na
vɪ-o te tɪn*

(*Matiyu 13:53-58, Marɪkɪ
6:1-6*)

16 Zezi dɛɛn ma vu o yɪ
Nazaretɪ, mɔ tɪv kulɔ o na
kɪ nɔɔnɔ da tɪn. Zwifə bam
siun dɛ maama, o dɛɛn maa
zɔvri ba Wε-digə kam. Ba
siun dɛ dɪdɔba na yɪ tɪn, o
ma vu da. O na zɔ da tɪn,
o ma zanɪ wɛɛnɪ sɪ o karɪmɪ
Wε tɔnɔ o brɪ-ba. 17 Ba ma
kwe tɔnɔ kulɔ Wε niɲɔɲnu
Ezayi na pupɔni faɲa faɲa
tɪn ba pa-o. O ma puri-ku o

karɪma, yɪ o na mɛ seeni ku
na pupɔni ku wɔ:

18 «Yuutu Baɲa-Wε Joro kum
wɔ amɔ tee ni.

Dɪ ma kuri-nɪ yɪ Dɪ pa-nɪ
dam,

sɪ a tɔɔli Dɪ kwər-ywəɲə
kam a brɪ yinigə tiinə.

[Dɪ tɔɲɪ amɔ sɪ a ganɪ
nɔɔna balɔ wɔvɔ na
cɔɲɪ tɪn.]

Sɪ a tɔɔli Dɪ kwərə kam dɪ
balɔ na wɔ gambɛɛm
wɔni tɪn, sɪ ba na
vrɪm,

sɪ a daari a brɪ lilwə ni ba
yɪə wó ba ya puri.

Dɪ daa ta ma tɔɲɪ-nɪ sɪ a
vrɪ nɔɔna balɔ ba na
bɛɛsɪ tɪn, sɪ ba na
siun,

19 sɪ a daari a pa nɔɔna lwarɪ
sɪ maɲa kam yɪə,
sɪ Baɲa-Wε laan ba Dɪ vrɪ
Dɪ nɔɔna bam lwarɪm
wɔni.»

20 Zezi na karɪmɪ o ti tɪn,
o laan ma pu tɔnɔ kum, yɪ
o kwe o pa ba Wε-digə kam
tɪntɔɲnɔ. O ma jəni sɪ o brɪ-
ba. Nɔɔna bam maama ma
lo yɪə o baɲa ni yɪ ba cəɲ-o.

21 O ma ta o wɔ: «Zɪm dɛ dɪm
ni abam na ni Wε tɔnɔ kum
na brɪ kulɔ tɪn kɪ á yibiye
ni.»

22 Ba maama ma zul-o
yɪ ba wɔ: «O taani dɪm
lamma.» O kwərə kam na
ywəmmə tɪn, ku kɪ-ba yəəu.
Ba daa ta ma wɔ: «Ku dai
Zɔzɛfɔ bu mɔ tɪntɔ na?»

23 O ma ta dɪ ba o wɔ:
«A nan manɪ a ye ni abam
wó ɲɔɔni sɪsɪna dɪ amɔ
nɪnɛɛnɪ: <Nmɔ wɔlɔ na pɛ
nɔɔna na yazurə tɪn, sɪ n
zəni n tɪtɪ!> Abam daa ta wó
ta á wɔ: <Dɪ ni wəənu tɪlɔ
nmɔ na kɪ Kapernawum ni

tɪn ɲwa. Nan daa n kɪ kɔntu doŋ n tɪtɪ tɪv kɔm nɪ.» »

²⁴ O daa ta ma ta o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mɪ dɪ abam sɪ, Baŋa-We niŋoŋnu bá na zulə o tɪtɪ tɪv nɪ. ²⁵ Kɔ sɪnɪ kɔ yɪ cɪga mɪ, sɪ maŋa kalɔ We niŋoŋnu Eli dɛen na wɔra tɪn, dɔa dɛen tu ka zɪgɪ ka wɔ nɪgɪ taan bɪna yatɔ dɪ canɪ sɪrdɔ mɪ. Kɔntu ɲwaanɪ kana dɛen maa jɪgɪ lɔgɔ kɔm maama. Kadənə maa daga zanzan Yisɪrayelɪ tiinə bam wɔnɪ, ²⁶ yɪ We nan wɔ tɔŋɪ Eli sɪ o vu ba wɔlɔwɔlɔ te. We dɛen tɔŋ-o kadəm wɔdoŋ tee nɪ mɪ, o na zɔvɪ Sarepɪta tɪv wɔnɪ, kɔ na yɪ Sidɔn tɪv nɪ. ²⁷ Woŋo kɔlɔ ta na wəli da tɪn, maŋa kalɔ We niŋoŋnu Elize dɛen na wɔra tɪn, nanywaanɔ zanzan dɛen wɔ Yisɪrayelɪ tɪv kɔm nɪ. Ba wɔlɔwɔlɔ dɪ dɛen nan wɔ nɛ yazurə ba wɔnɪ. Elize dɛen pɛ Naaman yɪranɪ mɪ na yazurə, yɪ wɔntɔ nuŋɪ Siiri tɪv mɪ.»

²⁸ Nɔɔna balɔ maama na wɔ We-digə kam nɪ tɪn na ni Zezi na tagɪ-ba te tɪn, ba bana ma zanɪ zanzan. ²⁹ Ba ma zanɪ ba zəl-o ba pa o nuŋɪ tɪv kɔm wɔnɪ. Tɪv kɔm wɔ piu yuu nɪ mɪ. Ba ma ja-o ba vu jəgə kalɔ na luunə dɪ tɪga tɪn, sɪ ba yig-o ba dɪ tɪga nɪ ba gɔ. ³⁰ Ba maa warɪ. Zezi ma pipiri o vu o tɔgɪ ba tɪtarɪ o nuŋɪ o maa kɛa.

Zezi na zəli cicirə nɔɔnu yɪra nɪ te tɪn

(Marɪkɪ 1:21-28)

³¹ Zezi dɛen ma vu Galile tɪv kɔdoŋ, kɔ yɪrɪ mɪ

Kapernawum. Zwifə bam siun dɛ ma yɪ. O ma vu o zɔ ba We-digə kam sɪ o brɪ nɔɔna bam We taanɪ da. ³² O na brɪ-ba tɪn, ba maa tiini ba yɪ yəəu dɪ o zaasɪm dɪm, o ni-taanɪ dɪm na jɪgɪ dam tɪn ɲwaanɪ. ³³ Nɔɔnu wɔdoŋ dɛen maa wɔ ba We-digə kam wɔnɪ yɪ cicirə jɪg-o. ³⁴ O ma kaasɪ dɪ kwər-dɪa yɪ o wɪ: «Aa, Zezi, Nazaretɪ tu, bɛɛ mɪ n lagɪ dɪbam tee nɪ? Nmɪ tu sɪ n cɔgɪ dɪbam dwi mɪ na? A ye nmɪ na yɪ wɔlɔ. Nmɪ yɪ Wɔ-poŋo Tu wɔlɔ We na tɔŋɪ tɪn mɪ.»

³⁵ Zezi ma kaanɪ cicirə kam o wɪ: «Cəgɪ sɔɔ, sɪ n nuŋɪ n daari baarɔ wɔm.» Cicirə kam na ni kɔntu tɪn, ka ma yigi nɔɔnu wɔm ka dɪ tɪga nɪ. Ka laan ma yag-o yɪ ka wɔ kɪ-o kɔlɔkɔlɔ. Kɔntu kɪ nɔɔna bam maama yɪə nɪ mɪ. ³⁶ Kɔ ma sɔ-ba lanyɪranɪ. Ba maama ma ɲɔɔnɪ daanɪ ba wɪ: «Bitara kantɔ yɪ bitari dwi dɔɔ mɪ? Nii o na mai o dam o tɛ dɪ ciciri sɪm, yɪ sɪ sɛ o ni yɪ sɪ viirə.»

³⁷ Nɔɔna balɔ maama na zɔvɪ je sɪm kɔntu nɪ tɪn laan ma ni Zezi ɲwa.

Zezi na pɛ yawɪna zanzan na yazurə tɛ tɪn

(Matɪyu 8:14-17, Marɪkɪ 1:29-34)

³⁸ Zezi dɛen ma nuŋɪ We-digə kam wɔnɪ. O ma vu Simɔn-ba sɔŋo. O na yɪ da tɪn dɪ paa magɪ Simɔn tɪnkaanɪ kɔ cana. Ba ma loori Zezi sɪ o zəni kaanɪ wɔm sɪ o na yazurə. ³⁹ O ma vu o tiiri kaanɪ wɔm baŋa

ni. O ma ta di paa kam o wi, ka yag-o. Ka ma suni ka yag-o. O laan ma zanj lila, yi o ki wodi u o pa-ba.

⁴⁰ Ku na tu ku yi wa-zuuri manja ni tun, ba ma ja noona di ba yawuru dwi tēri tēri ba ba Zezi te, si o pa ba na yazurə. O ma danj o jia ba diduwa diduwa banja ni o pa ba maama na yazurə. ⁴¹ Kulu na weli da tun, ciciri di ma nunji si yagi noona zanzan si ya na jigi si yaara tun yira. Si maa yēni si kaasa si wi: «Nmu yi Banja-We Bu mu.» Si na ye ni o suni o yi Krisi wum We na tunj tun, o ma kaani-si, si si yi taa nooni o taani.

Zezi na tooli We kwərə Zwifə We-di sim maama wni te tin

(Mariki 1:35-39)

⁴² Tiga na puuri tituti tun, Zezi daa ma nunji o vu je silu noon-noonu na tərə tun. Tu kum noona bam ma zanj ba nunji si ba beeri o je. Ba laan ma na-o yi ba vu o te. Ba ma kwaan si ba ja-o, si o yi viiri o yagi-ba. ⁴³ O ma ta di ba o wi: «A nan manj si a vu a tuli tuni didum dum mu, a tooli kwər-ywənjə kam a bri-ba We na lagj Di di paari tite noona titari ni tun. Ku yi kuntu njwaan mu We tunj-ni nabiinə tee ni.» ⁴⁴ O laan ma tuli Zwifə bam tuni dum ni. O maa yēni o zu ba We-di sim si o taa tooli We kwərə kam.

5

Zezi na bənji o dayigə karabiə bam si ba taa tɔg-o

te tin

(Matiyu 4:18-22, Mariki 1:16-20)

¹ De didwi mu Zezi dēen ve o zigj nuniu kudoj ni ni, ku yiri mu Zenezareti. O na zigj da kuntu tun, noona ma ba o te si ba taa cəgi We kwərə kam. Ba ma yigi daani si ba twe Zezi. ² O ma na nabwəeru tile ti tigi nuniu kum ni ni, kalənj-jara na yagi-ti yi ba wura ba zari ba buri. ³ Naboro didu kum yi Simōn nyum mu. Zezi ma zu ku wuni. O ma ta didaani Simōn o wi: «Co boro kum n ja n vu yigə funfun n pa-ni.» O na cogə o ja o yi yigə tun, Zezi laan ma je naboro kum wuni o tooli We kwərə o bri non-kogo kum.

⁴ O na bri-ba o ti tun, o ma ta di Simōn o wi: «Co boro kum n ja n vu na-lunjə kam je, si abam di á buri sim na bam kuri ni á ma ja kale.»

⁵ O ma lər-o o wi: «A Yuutu, dibam manj di di buri sim taan di puuri tiga, yi di wu ne kulukulu. Nmu nan na wi, di daa joori di di tun, di wó di-si si di nii.»

⁶ Ba ma vu ba yi na bam titari, yi ba di buri sim da ba ja kale zanzan. Kale sim maa tiini si daga zanzan, yi ku pa buri sim lagj si kaari. ⁷ Ba ma yigisi jia ba bənji ba donnə bam naboro kukum kum wuni, si ba ba ba weli-ba. Bantu di ma ja ba boro kum ba vu ba zəni-ba. Bwəeru tum tile maama ma su di kale. Ti ma ga funfun si ti miisi na bam wuni. ⁸ Simōn wulu yiri didoj na yi Piyēri tun na

ne kulɔ na ki tɪn, o ma vu o kuni doonə Zezi yigə ni yi o wɪ: «A Yuutu, fɔɔri a tee ni, si a yi lwarim tu mu.»
 9 Ba na jaani kale zanzan tɪn ɲwaanɪ mu fɔɔni zɔ Simɔn didaanɪ nɔɔna balɔ na wɔ o tee ni tɪn. Kuntɔ mu te Simɔn tagɪ kuntɔ. 10 Fɔɔni dɪm di dɛɛn zɔ Zebede biə balɔ na tɔɔɪ ba wɔra tɪn. Ba didɔa yiri mu Zakɪ, o nyaani yiri mu Zan. Bantɔ dɛɛn yəni ba tɔɔɪ di Simɔn mu ba tɔɲa. Zezi daa ma ta di Simɔn o wɪ: «Yi ta n kwari fɔɔni. Kɔ na zɪɔɪ zɪm dɛ dɪm ni si kɔ taa ve tɪn, nmɔ laan wɔ ta n beeri nɔɔna mu n pa-ni si ba da amɔ kwaga, ni nmɔ ya na yəni n jaani kale te tɪn.»

11 Ba ma joori ba ja nab-wəeru tɪm ba nuɲi ba tiɲi buburu kɔm ni ni. Ba na ki kuntɔ ba ti tɪn, ba yaɔɪ ba wəenu maama, yi ba laan daari ba tɔɔɪ Zezi.

Zezi na pɛ nanyɔɲɔ na yazurə te tɪn

(Matiyu 8:1-4, Mariki 1:40-45)

12 Dɛ didɔwɪ mu Zezi ve tɔw kɔdoɲ. Baaru wɔdoɲ mu wɔra o na yi nanyɔɲɔ. O yawɔ kɔm dɛɛn zɔ o yira zanzan. O na ne Zezi tɪn, o ma vu o te o tɔ o yigə ni, yi o loor-o o wɪ: «Amɔ tu, nmɔ na laga, nmɔ wɔ wantɪ n pa a na yazurə a ji lanyiranɪ.»

13 Zezi ma sɛ. O ma twɪ o juɲa o dwe-o o wɪ: «Ɛɛn, a laga. Zani di yazurə si n ji lanyiranɪ.» O na tagɪ kuntɔ biɔwɪ baɲa ni tɪn, mu yawɔ kɔm je nɔɔnɔ wɔm yira ni.

14 Zezi ma kaan-o o wɪ: «Yi zani n ta kulɔ na ki tɪn n bri nɔɔn-nɔɔnɔ. Nan yɔɔri n vu kaanɪm tu wɔm te, si n pa o nii n yira yam, si n daari n kwe wəenu tɔw Moyisi cullu tɪm na bri ni ti manɪ tɪn n pa-o, si o ma kaanɪ Baɲa-Wɛ. Kuntɔ mu wɔ bri nɔɔna ni n yawɔ kɔm sɪni kɔ je.»

15 Nan di kɔ di, nɔɔna zanzan dɛɛn ni Zezi ɲwa je maama. Kuntɔ ɲwaanɪ mu nɔn-kɔɔɔ zanzan maa ve o te si ba taa cəɔɪ o ni-taanɪ dɪm, si ba daari ba na yazurə.
 16 O dɛɛn yəni o ve mɛ seeni nɔɔn-nɔɔnɔ na tərə tɪn mu o wari Wɛ.

Zezi na pɛ kɔɔɔ zani kɔ vu te tɪn

(Matiyu 9:1-8, Mariki 2:1-12)

17 Dɛ didɔa mu Zezi dɛɛn wɔra o bri nɔɔna Wɛ taani. Ba badaara yi Farizian ti-inə mu didaanɪ Wɛ cullu karanyina tiinə. Ba dɛɛn nuɲi tɪni dwi təri təri mu ba ba. Kɔ na yi Zeruzalem di tɪni dɔw maama na wɔ Galile ni di Zude ni tɪn. Ba jəni ba kaagi Zezi, yi o jɔɔ Wɛ dam o ma pa yawɔna na yazurə. 18 O na wɔra o bri-ba kuntɔ tɪn, nɔɔna badonnə ya zɪɲi kɔɔɔ di gungolo ba jɔɔ ba bɪna. Ba na yi da tɪn, mu ba kwaanɪ si ba ja-o ba ja zɔ digə kam wɔ ba zɔwɪ ba tiɲi Zezi yigə ni. 19 Ba maa wari, kɔɔɔ kɔm na daga tɪn ɲwaanɪ. Ba ma wɔ ne cwəɲə si ba zɔ. Ba ma ja-o ba di nayuu. Ba ma puri bɔɔni yi ba daari ba pa gungolo kɔm tɔɔɪ da kɔ tu digə kam wɔni.

Ku pəni nɔɔna bam tɪtari ni Zezi yigə ni. ²⁰ Zezi ma lwarɪ ni ba ki ba wu-dɪdɔa dɪd-o. O ma ta o wɪ: «A badonɔ, nmɔ lwarɪm dɪm ti.»

²¹ O na tagɪ kuntu tɪn, Wɛ cullu karanyɪna tiinə bam di Farizian tiinə bam ma bwe ba wɔni ba wɪ: «O bri o titi ni o yi wɔɔ mu, yi o pai o di Wɛ yi bidwi? O ɲɔɔni o twi Wɛ mu. Nɔɔn-nɔɔnɔ nan ba jigi cwəɲə si o yagi nɔɔna lwarɪm o ma cɛ-ba, ku na dai Wɛ Di yɪranɪ.»

²² Zezi ma lwarɪ ba na bwe te tɪn, yi o ta-ba o wɪ: «Bɛɲwaani mu á buɲi kuntu á wɔni? ²³ Kɔɔ mu yi mwali ku dwe, amɔ na tagɪ di kɔɔ kum a wɪ: «Nmɔ lwarɪm dɪm ti» mu yi mwali, naa a na tagɪ a wɪ: «Zaɲi n ta n veə» mu yi mwali? ²⁴ Amɔ nan wɔ pa abam lwarɪ si a na yi Nabiin-bu wɔm tɪn jigi dam lɔɔɔ baɲa ni, si a yagi nɔɔna lwarɪm a ma cɛ-ba.» O laan ma ta di kɔɔ kum o wɪ: «A lagi a ta nmɔ, zaɲi weeni si n kwe n gungolo kum n ja n vu sɔɲɔ.»

²⁵ Zezi na tagɪ kuntu tɪn, bidwi baɲa ni mu nɔɔnɔ wɔm zaɲi ba maama yigə ni, yi o kwe o gungolo kum o ya na tigi ku baɲa ni tɪn o zɪɲi o maa ve sɔɲɔ, yi o zuli Wɛ.

²⁶ Nɔɔna bam maama na nɛ kulɔ na ki tɪn, mu ku ki-ba yəəu. Fɔɔni ma ja-ba. Ba ma zuli Wɛ, yi ba tɛ ba wɪ: «Dí zɪm nɛ wo-kɪnkagula!»

Zezi na bəɲi Leevi si o taa tɔg-o te tɪn

(Matiyu 9:9-13, Mariki 2:13-17)

²⁷ Kuntu maama na kɛ tɪn, Zezi ma zaɲi o nuɲi o maa kɛa. O na maa kɛ tɪn mu o nɛ lampo-joɲnu wɔɔɔɲ, o yɪri mu Leevi. O dɛɛn je mɛ seeni o na yəni o jəni o joɲi lampoo tɪn. Zezi ma ta dɪd-o o wɪ: «Zaɲi n ta n tɔɲi amɔ.» ²⁸ Leevi ma zaɲi o yagi o wɔɲɔ maama yi o tɔɲi o kwaga. ²⁹ O ma vu sɔɲɔ o ki wɔdiiru zanzan o ma ki candiə o pa Zezi. Lampo-joɲnə zanzan di nɔɔna badonnə ma ba ba tɔɲi ba di.

³⁰ Farizian tiinə di ba cullu karanyɪna tiinə bam na nɛ kuntu tɪn, ba ma vu Zezi karabiə bam te ba ɲɔɔna yi ba pɔɔna ba wɪ: «Bɛɛ mu ki yi abam di wɔdiu dɪdaani lampo-joɲnə di nɔn-cɪcɔɲɪru tɪm kuntu?»

³¹ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Ku na yi balɔ na jigi yazurə tɪn, bantɔ wɔ maɲi si ba vu dɔɲita tu te si o sooni-ba. Ku daari balɔ na ba jigi yazurə tɪn mu maɲi si ba vu ba na soonim. ³² Amɔ na tu lɔɔɔ baɲa tɪn, ku dai si a bəɲi balɔ na maɲi ba yi nɔn-ɲɔna tɪn, a nan tu si a bəɲi nɔn-balwaarɔ mu, si ba ləni ba wɔrɔ ba yagi kəm-balwaarɔ.»

Zezi zaasɪm dɪm na yi zaasɪm-dɔvri te tɪn

(Matiyu 9:14-17, Mariki 2:18-22)

³³ Ba daa ta ma ta di Zezi ba wɪ: «Zan karabiə bam yəni ba vɔ ni mu maɲa zanzan yi ba daari ba warɪ Wɛ. Farizian karabiə bam di yəni ba ki kuntu dɔɲ mu.

BEE mu yi nmv karabiə bam ba vɔ ni kuntu?»

³⁴ O ma ləri-ba o wɪ: «Nɔɔnv na di kaani yi o ki candiə, yi o cilonnə na wɔra si ba togi ba di, n se n pa ba vɔ ni yi kan-barv wɔm ta wɔ ba tee ni na? ³⁵ Maŋa nan wɔ ba yi, yi ba ja kan-barv wɔm ba viiri. Maŋa kam kuntu ni yi o daa na ba ta wɔ ba tee ni tɪn, mu ba laan wɔ vɔ ni.»

³⁶ Zezi daa ma maŋi mumaŋi didoŋ o brɪ-ba o wɪ: «Nɔɔn-nɔɔnv bá se o kwe gwar-dvɛv o kaari si o ma fəri gwar-dovɔ. O nan na ki kuntu oó kaari gwar-dvɛv kum o cɔgi mu, yi kv bá wani kv maŋi di gwar-dovɔ kum. ³⁷ Nɔɔn-nɔɔnv di nan bá se o kwe sa-dvɛv o lo o ki lɔ-dovɔ wɔni. O na ki kuntu, yi sana kam na keeri, kaá pa lɔv kum bagɪ mu. Kuntu ŋwaani sana kam wɔ lo, yi lɔv kum di cɔgi. ³⁸ Sa-dvɛv nan maŋi si n lo n ki lɔ-dvɛv wɔni mu. ³⁹ Nɔɔnv nan na nyɔgi sa-dovɛv o mi, o daa bá lagɪ si o nyɔ sa-dvɛv. Oó ta wɪ: <Sa-dovɛv kam tiini ka lamma>.»

6

Zezi Kri si na brɪ ni o dwe siun de cullu tɪm te tɪn (Matiyu 12:1-14, Mariki 2:23—3:6)

¹ Zwifə bam siun de didoŋ daa ma yi. Zezi di o karabiə bam deen ma togi daani ba da kari wɔ ba maa kea. Ba na maa ke tɪn, o karabiə bam maa bwəri muna ba yu ba dvɛna. ² Farizian tiinə

badonnə na ne kuntu tɪn, ba ma bwe ba wɪ: «BEE mu yi abam tɔŋi tɔŋi dɪlv na cɔgi dɪbam siun de cullu tɪm tɪn?» ³ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Abam ta wɔ fɔgi á karimɪ Wɛ tɔvɔ kum na brɪ Pɛ Davidi taani te tɪn na? Kv brɪ si kana deen jaan-o di o nɔɔna bam. ⁴ O ma vu o zv Wɛ digə, yi o kwe culu dɪpe dɪlv na tigi da Wɛ ŋwaani tɪn. Dɪpe dɪntv ya culə si nɔn-gaa di-di, kv na dai Wɛ kaanɪm tiinə bam yɪranɪ. Yi Davidi deen di dɪpe dɪm, yi o daari o pa o nɔɔna bam di togi ba di.»

⁵ Zezi daa ta ma ta di ba o wɪ: «Kuntu tɪn, amv Nabiin-bu wɔm jigi ni siun de cullu tɪm banja ni.»

⁶ Kuntu na ke tɪn, siun de didɪm daa ma yi. Zezi ma vu o zv Zwifə bam Wɛ-digə. O maa wɔra o brɪ-ba Wɛ taani. Nɔɔnv wɔdovɛv maa togi o wɔra, o jazɪm juŋa na tɪga. ⁷ Wɛ cullu karanyɪna tiinə di Farizian tiinə di maa wɔra. Bantu maa kwaani ba lagɪ cwəŋə si ba brɪ ni Zezi ki o tusi. Kuntu ŋwaani ba deen je ba yɪr-o si ba nii, oó se o pa nɔɔnv na yazurə siun de dɪm ni naa o bá se. ⁸ Zezi ma lwarɪ ba na bɔŋi te tɪn. O ma ta di jɪ-tɪga kam tu o wɪ: «Zaŋi weeni n ba n zigɪ nɔɔna bam maama tɪtari ni.» O ma zaŋi o nuŋi o zigɪ da.

⁹ Zezi ma bwe-ba o wɪ: «Cullu brɪ si bee mu? Kɔv mu maŋi di culu kum, nɔɔnv na ki o dovɛv lanyɪranɪ siun de ni mu maŋi naa o na ki-o lwarɪm mu gara? Nɔɔnv

na vri o don ɲwɪa siun de ni mu maɲi naa o na gu-o mu gara?»

¹⁰ O na tagi kuntu tin, o ma nii ba maama, yi o daari o ɲooni di ji-tiga kam tu o wi: «Twi n juɲa kam!» O na twi o juɲa kam tin, ka ma joori ka ji lanyiranu. ¹¹ Ba na ne kuntu tin, ba ma foli didaani Zezi, yi ba banu daani si ba nii ba na wu wanu ba ki-o te tin.

Zezi na kuri o karabiə fugə-bale te tin

(Matiyu 10:1-4, Mariki 3:13-19)

¹² Da yantu ni ni, Zezi ma vu o di piu kudoɲ yuu si o waru We. Titu dum kuntu maama o waru We taan, si ku yi ti-pura. ¹³ Tɪga na puuru ka ti tin, o ma beɲi o karabiə bam si ba ba o te. O laan ma li noona fugə-bale ba wɔni, si ba taa yi noona balu o na wu tɔɲi tin. ¹⁴ Ba yira mu tintu:

Simɔn wɔlu Zezi na pe o yiri
o wi Piyeri tin,

Andre wɔlu na yi Simɔn
nyaani tin,

Zaki, Zan, Filipi, Batelemi,

¹⁵ Matiyyu, Toma,

Zaki wɔlu na yi Alfi bu tin,
Simɔn wɔlu na yi Zeloti
noona bam wɔ noonu
tin,

¹⁶ Zudasi wɔlu na yi Zaki bu
tin,

didaani Zudasi Yiskariyo
wɔlu na wu ba o yeɲi
Zezi o pa noona tin.

¹⁷ Zezi de di ba o zigɪ piu kum yuu ni o tu pɔgɔ-tiga. O ma zigɪ da didaani o karabiə zanzan, di non-kogɔ

zanzan maɲi ku gilimi ku su jɔgɔ kam maama. Bantu deen nuɲi je dwi tɛri tɛri mu Zwifə bam tɔni dum maama wɔni. Badonnə nuɲi Zeruzalem. Badonnə di ma nuɲi Tiiri di Sidon je silu na wɔ nuɲu kum ni ni tin. ¹⁸ Ba deen tu Zezi te si ba cɔgi o taani dum, si ba kwəri ba na yazurə di ba yawuru. Noona badaara wura ciciri na jigɪ-ba si yaara, yi ba na yazurə. ¹⁹ Noona bam maama maa kwaani si ba dwe-o, beɲwaani dam nuɲi o yira ni di pa ba na yazurə.

Wɔpolo di leeru taani

(Matiyu 5:1-12)

²⁰ Zezi ma kwəri o yiə o nii o karabiə bam seeni yi o wi: «Yinigə na jigɪ abam balu tin mu jigɪ yu-yoɲo,

á na wu da á di We paari
dum tin ɲwaani.

²¹ Kana na jigɪ abam balu
lele tin mu jigɪ yu-
yoɲo,

We na wu pa abam ku daga
tin ɲwaani.

Abam balu wuru na cɔgi lele
tin mu jigɪ yu-yoɲo,

We na wu pa abam wɔpolo
tin ɲwaani.

²² Noona na culi abam, yi ba na vai abam, naa ba na twi abam, naa ba na jigɪ abam ba goonə, á na tɔgi amu na yi Nabiin-bu wum tin ɲwaani, á jigɪ yu-yoɲo mu. ²³ Maɲa kalu ba na ki abam kuntu tin, taá fanu-na á caka di wɔpolo, á ɲwuru na yi zanzan We tee ni tin ɲwaani. Taá ye-na si ba kwə-nakwa di deen ki fanu

faja We nijonə bam kuntu mu.

²⁴ Ku daari abam balu na yi nadunə tin, ku yi leeru di abam, á na manɔ á na wo-laaru tum yi á daa bá na-ti tin ɔwaaɔ.

²⁵ Abam balu na jigi wu-fwaaru á di lele tin, ku yi leeru di abam, á na wó ba á yaari di kana tin ɔwaaɔ.

Abam balu na jigi wupolo lele tin, ku yi leeru di abam, á na wó ba á keeri yi á yi-na lu tin ɔwaaɔ.

²⁶ Nɔɔna maama na jigi abam ba zulu, ku yi leeru di abam. Á taá ye-na si ba kwə-nakwa di deen zuli balu na pai ba yi We nijonə yi ba yagi ba dai tin.»

*Sono taani
(Matiyu 5:38-48, 7:12)*

²⁷ Zezi daa ma ta o wɔ: «Abam balu na cəgi a taani tin nan cəgi-na lanyirani. Taá soe á duna. Taá ki balu na culi abam tin lanyirani.

²⁸ Ku na yi balu na sooli si ku cogi abam tin, si á loori-na We si Di ki-ba lanyirani. Loori-na We á pa balu na jigi abam ba beesi tin. ²⁹ Nɔɔnu na logi n pupɔɔɔ, si n guni kudonj kum si o lo o wəli da. Nɔɔnu na vri n gwar-bwərə, yi cu-o si o vri n gwar-bu di. ³⁰ Nɔɔnu wulu maama na loori woɔo nmu tee ni tin, si n pa-o. Nɔɔnu na kwe nmu woɔo o ja viiri, yi bwe ku bwie si n jonji. ³¹ Nan taá ki-na á donnə lanyirani, si

ku manɔ di abam na lagi si bantv taa ki abam te tin.

³² Abam nan na soe balu di na soe abam tin yirani, á wó na pɛeri na? Nɔɔna balu na ba togi We tin di soe balu na soe-ba tin mu. ³³ Abam na ki lanyirani di balu na ki abam lanyirani tin yirani, á wó na pɛeri na? Nɔɔna balu na ba togi We tin di manɔ ba ki kuntu donj mu. ³⁴ Abam na jini balu abam na bɔɔi si baá wani ba joori ba ɔwi abam tin yirani, á wó na pɛeri na? Nɔɔna balu na ba togi We tin di yəni ba pai ba donnə jina, si ba joori ba jonji ku ni ni mu. ³⁵ Abam nan manɔ si á taá soe á duna si á taá ki-ba lanyirani. Pa-na jina, nan yi taá tina si á joori á jonji. Á na ki kuntu donj, á wó na pɛeri zanzan We tee ni, yi kú bɔi si á yi Yuutu Baɔa-We biə mu, beɔwaaɔ We yəni Di zəni banɔ-nyina di nɔn-balwaaɔ di. ³⁶ Á taá jigi nɔɔna ɔwaaɔ, ni á Ko We na jigi nɔɔna ɔwaaɔ te tin.»

*Yi ɔɔɔi n donj wəɔnu
(Matiyu 7:1-5)*

³⁷ «Abam yi taá ɔɔɔna á donnə wəɔnu, si We yi ɔɔɔi abam di wəɔnu. Yi taá lwe-na nɔɔna, si We yi zanɔ Di ba Di lwe abam di. Nan yagi-na á donnə lwarim á ma ce-ba, si We wó yagi abam lwarim Di ma ce abam di. ³⁸ Pa-na á donnə woɔo kulv na manɔ si á pa-ba tin, si We di wó pa abam woɔo kulv na manɔ si Di pa

abam tɪn. Wɛ wɔ pa abam lanyirani nɪnɛɛnɪ ba na kwe bwan-kamunu ba manɪ ba vuuri ka ni yi ku siiri te tɪn. Bwanja kalɔ abam na ma á manɪ á pa nɔɔna tɪn, Wɛ dɪ wɔ ma kantɔ mu Dɪ manɪ Dɪ pa abam dɪ.»

³⁹ Zezi laan ma manɪ mɪmanja o bri-ba o wɪ: «Lilwe wɔ wani o vanɪ o donɪ lilwe na? Ba na vanɪ daani, ba maama bá tu goɲo wɔnɪ na? ⁴⁰ Karabu bá wani o dwani o karanyɪna. Karabu nan na zaasi o ti maama, o dɪ o karanyɪna kam mai daani mu.

⁴¹ Abam nyɪ dɪ nɔɔnɔ na nii o donɪ yi nɪ o na gaa balanja da, yi o ba lagɪ sɪ o lwarɪ nɪ o titɪ yi jɪgɪ daa tɪn. Ku manɪ sɪ ku taa yi kuntu donɪ na? ⁴² Nmɔ na wɔ nɛ daa na wɔ nmɔ yi nɪ tɪn, nmɔ wɔ kɪ ta n ta n donɪ nɪ o ba sɪ n lɪ gaa o yi nɪ? Nmɔ yi pipiri-nyum dɪ nmɔ na kɪ n donɪ te tɪn. Nmɔ nan manɪ sɪ n lɪ n titɪ yi daa kam mu, sɪ n laan wani n nii lanyirani sɪ n lɪ n donɪ yi gaa kam.»

Nɔɔnɔ kəm mu pa ba lwarɪ o na yi te tɪn

(Matiyu 7:16-20, 12:33-35)

⁴³ «Tu-ɲɔɲɔ bá wani ku læ bu-balwaarɔ. Tu-balɔɔ dɪ nan bá wani ku læ bu-ɲɔna. ⁴⁴ Abam na lagɪ sɪ á lwarɪ tiu maama na yi kulɔ tɪn, á wɔ ma ku biə mu á lwarɪ. Nmɔ bá na mɔɔla sabara yuu nɪ, asawe n na swan kaligoɲo kuri nɪ n tɔwɛ. ⁴⁵ Nɔn-ɲɔm ɲɔɔnɔ wo-ɲɔnnɔ tɪlɔ na wɔ o wɔbɔɲa

nɪ tɪn mu. Nɔn-balɔɔ dɪ ma ɲɔɔnɔ wo-balwaarɔ tɪlɔ na wɔ o wɔbɔɲa nɪ tɪn. Woɲo kulɔ maama na wɔ nɔɔnɔ wɔbɔɲa nɪ tɪn mu tɔgɪ o ni ku nuɲə.»

Dɪ na manɪ sɪ dɪ sɛ Wɛ taani te tɪn

(Matiyu 7:24-27)

⁴⁶ «Bɛɲwaanɪ mu yi á bə amɔ sɪ <Yuutu, Yuutu>, yi á ba kɪ a na wɪ á kɪ te tɪn? ⁴⁷ Wɔlɔ maama na tu amɔ te o cəgɪ a taani dɪm yi o kɪ a na wɪ te tɪn, amɔ wɔ bri abam kuntu tu na nyɪ te tɪn. ⁴⁸ Wɔntɔ nyɪ dɪ nɔɔnɔ wɔlɔ na lagɪ o lɔ o sɔɲɔ yi o ku goɲo o yi pulɔɔ yi o laan cwi sɔɲɔ kum kuri pulɔɔ kum banja nɪ tɪn mu. Du-na na daga yi ba magɪ sɔɲɔ kum, ba bá wani ba cooriku, o na logɪ-ku lanyirani yi ku dana tɪn ɲwaanɪ. ⁴⁹ Ku daari wɔlɔ maama nan na cəgɪ amɔ taani dɪm yi o ba kɪ a na wɪ te tɪn, kuntu tu nyɪ dɪ nɔɔnɔ wɔlɔ na logɪ o sɔɲɔ kasulɔ banja nɪ yi o wɔ kugɪ goɲo sɪ o ma cwi-ku tɪn mu. Du-na na daga, baá magɪ sɔɲɔ kum ba guri yi ba coori ku maama.»

7

Zezi na pɛ pamajɲɔ tintɔɲɲɔ na yazurə te tɪn

(Matiyu 8:5-13)

¹ Zezi dɛɛn na bri nɔn-kɔgɔ kum o zaasum dɪm o ti tɪn, o ma vu Kapernawum. ² Pamajɲa yigə tu wɔdon dɛɛn mu wɔra, o na jɪgɪ tintɔɲɲɔ. O maa so-o lanyirani. O tintɔɲɲɔ wɔm dɛɛn ba jɪgɪ yazurə, ku gɛ

fiɪn sɪ o tɪ. ³ Pamaŋnɔ wɔm ma ba o ni Zezi ŋwa. O ma tɔŋɪ Zwifə bam nakwa o tee nɪ sɪ ba vu ba loor-o, sɪ o ba o pa o tɪntɔŋnɔ wɔm na yazurə. ⁴ Ba ma vu Zezi te ba tiini ba loor-o, sɪ o ba o pa ba dɪdɛrɔ wɔm tɪntɔŋnɔ wɔm na yazurə. Ba ma ta dɪd-o ba wɪ: «O yɪ nɔn-ŋɔm. ⁵ O soe dɪbam balɔ na yɪ Zwifə tɪn zanzan, yɪ o lɔ Wɛ-digə o pa dɪbam. Kɔntɔ ŋwaanɪ, kwaanɪ sɪ n duri o yibwənə.» ⁶ Zezi ma sɛ. O ma tɔgɪ dɪdaanɪ ba o maa ve pamaŋnɔ wɔm sɔŋɔ. O na ma twe sɔŋɔ kɔm tɪn, dɪdaanɪ pamaŋnɔ wɔm daa tɔŋɪ o cillonə o tee nɪ o wɪ: «Amɔ tu, yɪ yaari n tɪtɪ n ba. A wɔ maŋɪ sɪ n ba n zɔ amɔ sɔŋɔ. ⁷ Kɔntɔ mɔ pɛ a bɔŋɪ sɪ kɔ wɔ maŋɪ sɪ a tɪtɪ ba nmɔ te. Nan weeni n ta dɪ n ni nɪ a tɪntɔŋnɔ wɔm zanɪ. N na tagɪ kɔntɔ, oó na yazurə. ⁸ Bɛŋwaanɪ, amɔ dɪ yɪ nɔɔnɔ wɔlɔ nɔɔna badonnə na jɪgɪ dam a baŋa nɪ tɪn, yɪ amɔ dɪ ta jɪgɪ dam pamaŋna badaara baŋa nɪ. A na tagɪ a wɪ, nɔɔnɔ wɔlɔ ve, o maŋɪ sɪ o vu mɔ. A nan daa na wɪ, nɔɔnɔ wɔlɔ ba, o dɪ wó ba mɔ. Kɔ daa zɪ yɪ a tɪntɔŋnɔ, a na wɪ o kɪ wɔŋɔ, oó kɪ mɔ.»

⁹ Zezi na ni kɔntɔ tɪn, kɔ ma sɔ-o. O ma pipiri o nii kɔgɔ kɔlɔ na tɔg-o tɪn, yɪ o ta o wɪ: «A lagɪ a ta abam sɪ, amɔ wɔ nɛ nɔɔn-nɔɔnɔ o na jɪgɪ wɔ-dɪdɔba dɪ amɔ nɪnɛnɪ wɔntɔ na jɪgɪ wɔ-dɪdɔba te tɪn, kɔ na maŋɪ kɔ

yɪ Yɪstrayelɪ dwi tiinə bam wɔntɔ dɪ.»

¹⁰ Pamaŋnɔ wɔm cillonə bam o na tɔŋɪ tɪn laan ma joori sɔŋɔ. Ba na yɪ da tɪn, ba nɛ dɪ o tɪntɔŋnɔ wɔm jɪgɪ yazurə.

Zezi na bi kadəm bu te tɪn

¹¹ Kɔntɔ na kɛ tɪn, Zezi daa ma zanɪ o vu tɪv kɔdɔŋ, kɔ yɪrɪ mɔ Nayim. O na maa ve tɪn, o karabiə bam dɪdaanɪ kɔ-fɔrɔ mɔ tɔg-o ba veə. ¹² O na yɪ tɪv kɔm ni tɪn, o ma jeeri nɔɔna na zɪŋɪ tɔ dɪ gandwa ba ma nuŋə. Tɔ wɔm nu yɪ kadəm mɔ. Mɔ o bu dɪdɔba. Tɪv kɔm kɔ-fɔrɔ dɪ maa tɔgɪ tɔ wɔm kwaga. ¹³ Dɪ Yuutu Zezi na nɛ kadəm wɔm tɪn, o ŋwanɔ ma zɔ-o. O ma ta dɪd-o o wɪ: «Yɪ ta n keerə.»

¹⁴ O ma vu o dwe gandwa yam. O na dwe-ya tɪn, balɔ na zɪŋɪ tɔ wɔm tɪn ma zɪgɪ. Zezi ma ta dɪ tɔ wɔm o wɪ: «Bu-dɔŋɔ, a tɛ dɪ nmɔ: Zanɪ weeni!» ¹⁵ O na tagɪ kɔntɔ tɪn, tɔ wɔm ma sɪnɪ o zanɪ yɪ o sɪŋɪ o ŋɔɔna. Zezi ma jɔŋ-o o pa o nu wɔm.

¹⁶ Nɔɔna bam maama na nɛ kɔntɔ tɪn, fɔbɪnɪ jaanɪ-ba lanyɪranɪ. Ba ma tee Wɛ ba wɪ: «Wɛ nijɔŋnɔ kamunu mɔ tɔ dɪbam tɪtarɪ nɪ. Wɛ tɔ sɪ Dɪ zəni Dɪ nɔɔna bam.»

¹⁷ Ba laan ma ni Zezi ŋwa Zude tɪnɪ dɪm maama wɔntɔ dɪ je sɪm maama nɪ.

Zan wɔlɔ na miisi nɔɔna na wɔntɔ tɪn mɔ tɔŋɪ nɔɔna Zezi tee nɪ

(Matiyu 11:2-19)

¹⁸ Zan dɪ dɛɛn ma ni Zezi ŋwa. O karabiə bam ma ta ba brɪ-o Zezi na kɪ kɔlɔ

maama tɪn. O laan ma li o karabiə bam bale, ¹⁹ yɪ o tɔŋɪ-ba dí Yuutu Zezi tee nɪ, sɪ ba vu ba bwe-o ba nii, wɔntɔ mu yɪ wɔlɔ We na brɪ-ba sɪ oó ba tɪn naa ba ta wó ta cəgi nɔɔnɔ wɔdon mu?

²⁰ Nɔɔna bam ma vu Zezi te ba ta did-o ba wɪ: «Zan wɔlɔ na miisi nɔɔna na wɔntɔ tɪn mu tɔŋɪ dɪbam nmɔ tee nɪ, sɪ dí ba dí bwe dí nii, nmɔ mu yɪ wɔlɔ We na brɪ dɪbam sɪ n ba tɪn naa dí ta wó ta cəgi nɔɔnɔ wɔdon mu?»

²¹ Kantɔ maŋa kam nɪ nɔɔ, mu Zezi dɛen pɛ nɔɔna zanzan na yazurə dɪ ba yawɪrɔ dwi dwi. O ma zəli ciciri silɔ na yaari nɔɔna tɪn, yɪ o daari o pa lilwə zanzan yɪə puri. ²² O laan ma ləri Zan karabiə bam o wɪ: «Ve-na á ta dɪ Zan kulɔ maama á na nɛ tɪn yɪ á kwəri á ni tɪn. Á ta á brɪ-o nɪ lilwə yɪə puri, kwaarɔ dɪ wai tɪ veə, nanywaanɔ yɪra dɪ kwe lanyɪranɪ, zwa-kwarɔ dɪ zwa ni, twa dɪ joori ba bi. Kulɔ na wəli da tɪn, yinigə tiinə dɪ maa ni We kwərywəŋə kam. ²³ Wɔlɔ maama na ba joori amɔ kwaga nɪ tɪn mu yɪ yu-yoŋo tu.»

²⁴ Zan karabiə bam ma joori ba viiri. Zezi laan ma ta Zan taanɪ o brɪ nɔn-kɔgɔ kɔm o wɪ: «Abam dɛen na ve Zan te kagva kam wɔntɔ tɪn, á buŋɪ sɪ á wó na bɛɛ mu? Á ve sɪ á nii miu kulɔ viu na jɪgɪ kɔ zuuli tɪn mu na? Aye, kɔ dai kɔntɔ.

²⁵ Sɪ bɛɛ mu? Á ve sɪ á nii nɔɔnɔ wɔlɔ na zɔ gwar-ŋɔnnɔ tɪn mu na? Aye, kɔ

dai kɔntɔ. Nɔɔna balɔ na zɔ gwar-ŋɔnnɔ yɪ ba ŋwɪa ywəŋə tɪn zɔbrɪ sɔ-ŋɔnnɔ wɔntɔ mu, sɪ kɔ dai kagva wɔntɔ. ²⁶ Bɛɛ nan mu á ve sɪ á nii? Á ve sɪ á na We nijɔŋnu mu na? ɛɛn, kɔ yɪ kɔntɔ mu. Á nan na nɛ wɔlɔ tɪn tiini o dwe faŋa faŋa We nijɔŋnə bam na yɪ te tɪn. ²⁷ We tɔnɔ kɔm nan maŋɪ kɔ ta wɔntɔ taanɪ kɔ wɪ:

«Nii, amɔ We lagɪ a tɔŋɪ a tɪntɔŋnɔ mu,

sɪ o da nmɔ yigə o vu o kwe cwəŋə kalɔ nmɔ na wó ba n tɔgɪ da tɪn.»

²⁸ A lagɪ a ta abam sɪ, nabi-inə balɔ maama ba na maŋɪ ba lɔ tɪn wɔntɔ nɔɔn-nɔɔnɔ tərə o na dwe Zan na yɪ te tɪn. Kɔ daari lele kɔntɔ, nɔn-nabwəm wɔlɔ maama na zɔ Baŋa-We paari dɪm wɔntɔ tɪn laan tu o dwe Zan.

²⁹ Nɔɔna bam maama dɪdaanɪ lampo-ŋɔŋnə bam dɛen dɪ na ni Zan taanɪ tɪn, ba ma sɛ sɪ We jɪgɪ cɪga dɪ ba na maŋɪ ba pa Zan miisi-ba na wɔntɔ tɪn ŋwaanɪ. ³⁰ Kɔ daari Farizɪan tiinə bam dɪ cullu karanyɪna tiinə bam dɛen wɔ sɛ sɪ Zan miisi-ba na wɔntɔ, yɪ ba vɪn We na buŋɪ kulɔ sɪ Dɪ kɪ Dɪ pa-ba tɪn.»

³¹ Zezi daa ma ta o wɪ: «Amɔ nan wó kɪ ta mu a maŋɪ zɪm nɔɔna bam kɛm na yɪ te tɪn? Ba nyɪ dɪ bɛɛ mu? ³² Zɪm nɔɔna bam nyɪ nɪnɛnɪ biə na je yaga kaporo nɪ ba kwɛɛrɪ te tɪn mu. Ba maa te daanɪ ba wɪ: «Dí magɪ gullu mu sɪ á sa, yɪ á wɔ sagɪ.

Dí ma daari dí leeni luə le,

yi á yigə wə nywanı.»

³³ Zım nɔɔna bam dı yi kuntu mu. Bɛɲwaanı, Zan na tu tın, o dɛɛn pıııı o kana mu yi o kwəri o ba nyɔ sana. Abam na nɛ-o tın, á maa jig-o á yáala sı kɔ yi cicirə mu tɔg-o. ³⁴ Kɔ daarı, amɔ Nabiin-bu wɔm nan na tu tın, a wə vɔgı ni. Abam daa ta ma yáalı amɔ dı á wı, a yi nɔn-kolo mu, yi a yi sa-nyɔrv dı. Á daa ta maa wı, a yi lampo-jonɲə dı nɔn-balwaarɔ cilɔɲ mu. ³⁵ Balɔ maama nan na tɔgı Wɛ cwəɲə tın mu lwarı nı Wɛ jigı cıga.»

Zezi na kı te Farizian tu Simɔn sɔɲɔ nı tın

³⁶ Farizian tu didɔa dɛɛn mu wɔra, o yırı mu Simɔn. O ma bəɲi Zezi sı o ba o vu o sɔɲɔ o di wɔdiu. Zezi ma vu o zɔ o sɔɲɔ kum o jəni sı o di. ³⁷ Ka-cıcwaka dɛɛn mu wə tıv kum kuntu nı. O ma lwarı sı Zezi wə Farizian tu wɔm sɔɲɔ nı o di wɔdiu. O ma kwe kunkwələ na su dı tralı nugə tın o ja vu Zezi te. ³⁸ O ma vu o zıgı Zezi nɛ nı nı, yi o keerə. O yi-na maa lurə ba bugi Zezi nɛ. O ma tiiri o ma o yuuywe o guguni o yi-na bam Zezi nɛ nı, yi o kukwəri Zezi nɛ sım. O ma daarı o pwəri tralı nugə kam o ma turi o nɛ sım.

³⁹ Farizian tu wɔlv na bəɲi Zezi o sɔɲɔ nı tın na nɛ kuntu tın, o laan ma bɔɲı o wɔnı o wı: «Nɔɔnɔ wɔntɔ ya na yi Wɛ nijɔɲnu, o ya wú lwarı kaanı wɔntɔ kəm na yi te tın, yi o ya wú lwarı

nı kaanı wɔlv na dwe-o tın yi ka-cıcwaka mu.»

⁴⁰ Zezi ma ta did-o o wı: «Simɔn a lagı a bwe nmɔ wɔɲɔ.» O maa wı: «Karanyına, nan bwe.»

⁴¹ Zezi laan ma maɲı mımaɲa o wı: «Nɔɔna bale mu jını səbu nɔɔnɔ tee nı, didɔa jını mɔrr-fiinnu, wɔdonɲ wɔm ma jını mɔrr-tınu. ⁴² Ba maa warı ba ɲwı jını dım, yi o yagı o ma cɛ ba maama. Kuntu tın, bantɔ wɔnı wɔɔ mu wú ta so-o o dwe?»

⁴³ Simɔn ma lər-o o wı: «A bɔɲı sı wɔlv jını na daga yi o yagı o ma cɛ-o tın mu wú taa so-o o dwe.»

Zezi maa wı: «N sımı n ta cıga.»

⁴⁴ O laan ma pipiri kaanı wɔm seeni, yi o ta dı Simɔn o wı: «Nmɔ nɛ kaanı wɔntɔ na kı te tın na? A na tu a zɔ n sɔɲɔ kum tın, nmɔ wə pɛ-nı na sı a ma sım a nɛ. Kaanı wɔntɔ nan bugi a nɛ didaanı o yi-na mu, yi o daarı o guguni-sı didaanı o yuuywe. ⁴⁵ A na tu tın, nmɔ wə kukwəri-nı sı kɔ brı nı n jeeri-nı lanyıranı. Kaanı wɔntɔ nan kukwəri a nɛ mu taan, kɔ na puli dı maɲa kam a na tu nmɔ sɔɲɔ tın. ⁴⁶ A na tu nmɔ te tın, nmɔ wə kı nugə a yuu nı sı kɔ pa-nı zulə. Kaanı wɔntɔ nan kwe tralı nugə mu o lo o ma turi a nɛ. ⁴⁷ Kuntu ɲwaanı a lagı a ta nmɔ sı, o sono kamunu kum mu brı nı Wɛ yagı o lwarma yam zanzan Dı ma cɛ-o. Kɔ daarı wɔlv Wɛ na yagı o lwarım

finfun DI ma ce-o tun jigi sono finfun yiranu mu.»

⁴⁸ Zezi laan ma daari o ta di kaanu wum o wi: «Nlwarun dum ti.»

⁴⁹ O na tagi kuntu tin, nɔɔna balu di na togi ba wɔra tun ma nɔɔni daani ba wi: «Wɔntu nan bri o titi ni o yi wɔɔ mu, yi o yagi nɔɔnu lwarun o ma ce-o?»

⁵⁰ O laan ma ta di kaanu wum o wi: «Nmu na ki n wu-didba di amu tun mu pe n na vrim. Ve di yazura.»

8

Kaana badonna na zani Zezi te tin

¹ Kuntu kwaga ni, Zezi deen ma beeri o tuli ti-kamunnu di ti-balwa bam maama, yi o tooli kwɔr-ywɔnɔ kam o bri We na lagi DI di paari tite nɔɔna titari ni tin. O karabiɔ fugɔ-bale bam di deen maa togi did-o ba beerɔ. ² Kaana badonna di togi ba wu o tee ni. Bantu yi balu ciciri di yawuru dwi dwi deen na yaari-ba yi Zezi pa ba na yazura tin. Ba didba yiri mu Mari wulu na nunji Magidala tin. Wuntu mu Zezi ya zali ciciri sirpe yi si nunji si daaro. ³ Wɔdon yiri mu Zanni. Wuntu mu yi Zuuza wulu na nii Erɔdi sɔnɔ baɔa ni tin kaani. Wɔdon di yiri mu Suzaani. Kaana zanzan di togi ba wura. Kaana bantu maama deen yɔni ba li ba jujigiru ba ma zani Zezi di o karabiɔ bam.

Nɔɔna na jorji We taani te tin

(*Matiyu 13:1-23, Mariki 4:1-20*)

⁴ Nɔɔna zanzan deen nunji tuni tɔri tɔri ba ba Zezi te. Kɔ-forɔ na gilim-o kuntu tin, o laan ma manji mumaɔa o bri-ba o wi:

⁵ «Valu deen mu wura. O ma zanji o vu o kara duum maɔa ni. O ma kari o doli o wo-duuru tum kara kam wɔni. Wo-duuru tidonna ma tu cwɔnɔ ni ni. Nɔɔna ma nɔna ti baɔa ni ba kea. Zunɔ ma na-ti ba twe ba di.

⁶ Tidaara ma tu kandwa jɔgɔ ni. Ti ma nunji yi ti kwaru ti ti lila, tuga kam na ba zurɔ tin nwaani. ⁷ Tidaara ma tu sabari jɔgɔ ni. Ti na puli ti zanji tin, sabari sum ma togi si zanji si li-ti si gu. ⁸ Ku daari tidaara ma tu ti-ywɔnɔ jɔgɔ ni. Ti ma nunji ti ki biɔ lanyiranu nuneeni biɔ bi bi te.»

Zezi na tagi kuntu o ti tin, o laan ma ta di kwɔr-dia o wi: «Abam nan fɔgi á cegi a taani dum lanyiranu.»

⁹ Zezi karabiɔ bam laan ma bwe-o ba wi: «Mumaɔi duntu kuri mu beɔ?»

¹⁰ O ma lɔri-ba o wi: «We paari dum kuri ya sɔgi mu. Ku nan na yi abam, We manji DI pa á lwaru DI paari dum kuri na yi te tin. Ku na yi nɔɔna badaara, a yɔni a manji mumaɔa mu a bri-ba, si

<ba na niɔ, si ba yi taa nai, ba na cɔgɔ, si ba yi taa ni ku kuri.>

¹¹ Mumaɔi dum kuri mu tintu: Wo-duuru tum bri We taani dum na yi te tin mu.

¹² Cwəŋə kam wo-duuru tɪm na tɔ da tɪn maa maŋɪ nɔɔna balɔ na ni Wɛ taanɪ dɪm yɪ sɔtaanɪ laan ba dɪ lɪ-dɪ yɪ dɪ wɔ zɔ ba wɔbɔŋa tɪn mɔ. Dɪ kɪ kɔntɔ sɪ ba yɪ kɪ ba wɔ-dɪdɔba mɔ dɪ Wɛ, sɪ Wɛ yɪ vrɪ-ba lwarɪm wɔnɪ. ¹³ Kandwa yam jəgə kam maa maŋɪ balɔ na ni Wɛ taanɪ dɪm yɪ ba jonɪ-dɪ dɪ wɔpolo tɪn mɔ. Taanɪ dɪm ma wɔ tiini dɪ zɔ ba wɔbɔŋa, yɪ kɔ na kɪ fɪnfɪn, ba daa ba sɛa. Cam maŋa na yɪə, baá da kwe ba yagɪ mɔ. ¹⁴ Sabarɪ sɪm jəgə kam wo-duuru tɪm na tɔ da tɪn maa maŋɪ balɔ na ni Wɛ taanɪ dɪm yɪ ba zanɪ ba ta jɪgɪ liə dɪ ba ŋwɪa wəənu, yɪ sɛbu-laga dɪ lɔgɔ baŋa ywəəni cɔgɪ ba wɔbɔŋa nɪ sabarɪ sɪm na ligi wo-duuru tɪm te tɪn. Bantɔ wɔbɔŋa daa bá bɪ dɪ Wɛ cwəŋə kam tɔgɪm. ¹⁵ Tɪ-ywəŋə jəgə kam wo-duuru tɪm na tɔ da tɪn maa maŋɪ balɔ na ni Wɛ taanɪ dɪm yɪ ba jonɪ-dɪ lanyɪranɪ ba kɪ ba bɪcarɪ nɪ tɪn mɔ. Bantɔ mɔ jɪgɪ wɔbɔŋ-ŋɔna, yɪ ba vɔ ba wɔ dɪ Wɛ cwəŋə kam tɔgɪm. Wɛ taanɪ dɪm ma ja kuri dɪ pa-ba nɪ wo-duuru tɪlɔ na kɪ biə zanzan tɪn.»

Kanɪa mɪmaŋa
(*Marɪkɪ 4:21-25*)

¹⁶ Zezi daa ma ta o wɪ: «Nɔɔnɔ na jɪgɪ kanɪa, o bá sɛ sɪ o tarɪgɪ-ka o pu tɪtɔgɔ kuri nɪ, naa o zɪgɪ-ka gadogo kuri nɪ. Oó kwe-ka o palɪ wɛɛnɪ mɔ, sɪ ka taa jɪgɪ pooni ka paɪ balɔ na lagɪ ba zɔ digə kam wɔnɪ tɪn. ¹⁷ Kulɔ

maama zɪm na sɛgi nɔɔna tee nɪ tɪn wɔ ba kwɪn. Kulɔ maama na pugɪ tɪn wɔ ba kɔ purɪ mɔ, sɪ nɔɔna lwarɪ kɔ kuri na yɪ te.

¹⁸ Kwaanɪ-na á pa á na nɪ kulɔ tɪn zɔ á wɔbɔŋa. Bɛŋwaanɪ, nɔɔnɔ wɔlɔ na maŋɪ o jɪgɪ wɔŋo tɪn, o ta wɔ jonɪ kɔdonɔ o wɛli da, yɪ nɔɔnɔ wɔlɔ na maŋɪ o ba jɪgɪ tɪn wɔ ba ga kulɔ fɪnfɪn o na bɔŋɪ sɪ o jɪgɪ tɪn.»

Zezi nu dɪ Zezi nyaana na yɪ balɔ tɪn

(*Matiyu 12:46-50, Marɪkɪ 3:31-35*)

¹⁹ Zezi nu dɪ o nyaana ma ba o te sɪ ba na-o. Ba ma warɪ ba yɪ o te, kɔgɔ kɔm na daga tɪn ŋwaanɪ. ²⁰ Nɔɔnɔ wɔdonɔ ma ta dɪ Zezi o wɪ: «N nu dɪ n nyaana mɔ tu ba zɪgɪ cɪcwəŋə nɪ, yɪ ba lagɪ sɪ ba na-m.» ²¹ O ma lɛri-ba o wɪ: «Balɔ maama na ni Wɛ taanɪ dɪm yɪ ba sɛ-dɪ tɪn mɔ yɪ a nu dɪ a nyaana.»

Zezi na jɪgɪ dam vu-fɔrɔ baŋa nɪ te tɪn

(*Matiyu 8:23-27, Marɪkɪ 4:35-41*)

²² Dɛ dɪdɔwɪ Zezi dɪ o kara-biə bam ma zɔ naboro. O ma ta dɪ ba o wɪ: «Pa-na dí bɛ nɪnɪv kɔm nɪ dɪdonɔ dɪm.» Ba ma sɪŋɪ ba yɛ ba maa kea. ²³ Ba na maa ke tɪn, Zezi ma tɔ dɔɔm nɪ. Vu-fɔrɔ ma da kɔ zanɪ nɪnɪv kɔm baŋa nɪ, kɔ magɪ boro kɔm kɔ pa kɔ wɔra kɔ miisə na bam kuri nɪ. Ba dɛɛn maa wɔ cam wɔnɪ ba lagɪ ba tɪ. ²⁴ Ba ma vu ba zanɪ Zezi dɔɔm nɪ, yɪ

ba wɪ: «Dí Yuutu, zaɲɪ sɪ dí lagɪ dí li na dí tɪ.»

O laan ma zaɲɪ wɛɛnɪ. O ma baɣɪ viu kɔm dɪ na bam sɪ tɪ yaɣɪ. Viu kɔm laan ma yaɣɪ, yɪ na bam dɪ maɲɪ da cɪmm. ²⁵ O ma bwe o karabiə bam o wɪ: «Bɛɛ mu yɪ á ba jigɪ wu-dɪdɪba dɪ amu?»

Fɔɔnɪ ma ja-ba, yɪ kɔ kɪ-ba yəəu. Ba ma bwe daanɪ ba wɪ: «Wɔntɔ yɪ wɔɔ mu, yɪ o ta wanɪ o baɣɪ viu dɪdaanɪ na, yɪ tɪ sɛ o ni?»

Zezi na zəli ciciri nɔɔnɔ yɪra ni te tɪn

(Matiyu 8:28-34, Mariki 5:1-20)

²⁶ Ba ma ye ba vu ba bɛ nɪnɪv kɔm. Ba ma yɪ Zeraaza tiinə na zɔvɪrɪ mɛ tɪn. Nɪnɪv kɔm tigi je sɪm kɔntɔ dɪ Galile laɲa nɪ mu. ²⁷ Zezi ma nuɲɪ naboro kɔm wɔnɪ. Tɪv kɔm nɔɔnɔv dɪdɪba ma ba o jeer-o. Ciciri mu jig-o sɪ yaara. Kɔ tiini kɔ daanɪ o na wɔ zɔvɪrɪ kɔvɪrɪ yɪ o ba zɔvɪrɪ sɔɲɔ nɪ. O yəni o tigi yibeelə je nɪ mu. ²⁸ O na nɛ Zezi tɪn, o ma sɪɲɪ o kaasɪ wɛwɛ. O ma vu o tɔ Zezi yigə nɪ, yɪ o kaasɪ dɪ kwər-dɪa o wɪ: «Zezi, Yuutu Baɲa-Wɛ Bu, nmɔ tu amɔ tee nɪ sɪ n kɪ bɛɛ mu? Popo, yɪ zaɲɪ n yaari-nɪ.» ²⁹ O tagɪ kɔntɔ, bɛɲwaanɪ Zezi maɲɪ o pa cicirə kam ni sɪ ka nuɲɪ ka yaɣɪ nɔɔnɔv wɔm. Kɔ daanɪ cicirə kam na maɲɪ ka jig-o. Kɔntɔ mu paɪ ba yəni ba kwe capɔnnɔv ba ma vɔ o jɪa dɪ o nɛ, sɪ ba taa yɪr-o. Ba na yəni ba vɔ-o kɔntɔ, o yəni o

kɔ-tɪ mu. Cicirə kam laan ma zəl-o ka pa o duri o vu kagva wɔ.

³⁰ Zezi laan ma bwe-o o wɪ: «N yɪrɪ mu bɛɛ?»

O ma ləri o wɪ: «A yɪrɪ mu Kɔgɔ», bɛɲwaanɪ ciciri zanzan mu tɔg-o. ³¹ Ciciri sɪm ma loori Zezi, sɪ o yɪ zəlɪ-sɪ o pa sɪ zɔvɪ curu goɲ-luɲu kɔm wɔ.

³² Tərə kɔgɔ zanzan dɛɛn ma wɔ je sɪm nɪ ba beeri piu yuu nɪ ba di. Ciciri sɪm ma loori Zezi, sɪ o pa-sɪ cwəɲə sɪ sɪ vu sɪ zɔvɪ tərə bam wɔ. O ma sɛ. ³³ Ciciri sɪm laan ma yaɣɪ nɔɔnɔv wɔm yɪra, yɪ sɪ vu sɪ zɔvɪ tərə bam. Tərə bam maama ma duri ba tu ba tu nɪnɪv kɔm wɔnɪ ba li na ba tɪ.

³⁴ Nɔɔna balɔ ya na nii tərə bam baɲa nɪ tɪn na nɛ kɔntɔ tɪn, ba ma duri ba vu ba ta kɔvɪ na kɪ tɪn tɪv wɔnɪ dɪdaanɪ dɛ sɪm maama ba bɪrɪ nɔɔna bam. ³⁵ Nɔɔna bam ma nuɲɪ ba vu sɪ ba nii kɔ na kɪ te tɪn. Ba ma vu ba yɪ Zezi te. Ba ma na nɔɔnɔv wɔvɔv cicirə kam na yag-o tɪn. O maa je Zezi tee nɪ dɪdaanɪ o swan joori ya ba, yɪ o zɔvɪ gwaarɔv. Ba na nɛ-o kɔntɔ tɪn, fɔɔnɪ ma zɔvɪ-ba. ³⁶ Balɔ yɪə na nɛ kɔvɪ maama tɪn ma ta ba bɪrɪ nɔɔna bam kɔ na kɪ te yɪ ciciri sɪm nuɲɪ sɪ yaɣɪ nɔɔnɔv wɔm tɪn.

³⁷ Zeraaza tɪv kɔm dɪ kɔvɪ nawurə yam maama nɔɔna bam ma loori Zezi sɪ o viiri, bɛɲwaanɪ fɔɔnɪ tiini dɪ jigɪ-ba. Zezi laan ma joori o vu o zɔvɪ naboro kɔm sɪ o viiri.

³⁸ O na maa viiri tɪn, nɔɔnɔv wɔvɔv ciciri sɪm na yag-o tɪn ma loor-o sɪ o pa o da o vu. Zezi ma wɔ sɛ.

39 O ma ta di nɔɔnɔ wɔm o wɔ: «Joori n vu n sɔŋɔ tiinɛ te, si n ta kɔlɔ Wɛ na ki Di pa nmɔ tɪn n bri-ba.»

Nɔɔnɔ wɔm ma vu o tɔlɔ tɔ kɔm maama wɔnɔ o tɔɔlɔ kɔlɔ maama Zezi na ki o pa-o tɪn.

Zezi na pɛ Zayirusi bukɔ di kaani wɔdon na yazurɛ te tɪn

(Matiyu 9:18-26, Mariki 5:21-43)

40 Zezi dɛɛn ma joori o bɛ nɔnɔ kɔm ni didonɔ dɔm didaani kɔgɔ zanzan mɔ manɔ kɔ gilimi daani kɔ cɛg-o. Ba na nɛ-o tɪn, ba ma jeer-o lanyirani. 41-42 Nɔɔnɔ wɔdonɔ maa tɔgɔ o wɔra, o yɪrɔ mɔ Zayirusi. O yɪ Zwifɛ Wɛ-digɛ kam yigɛ tu. O ma vu Zezi te, o kuni doonɛ o yigɛ nɔ o loor-o o wɔ: «Popo, ba dɔbam sɔŋɔ n jonɔ a bu n yagɔ, si o wɔɛ o lagɔ o tɔ.» Mɔ o bu didɔba yɪrani, o yɪ bɪsankana mɔ, o yɪ nɔ bɪna fugɛ-yale te. Zezi ma sɛ si o vu.

O na maa kɛ tɪn, kɔgɔ kɔm tiini kɔ pɪn-o. 43 Kaani wɔdonɔ di maa wɔra o na wɔɛ ka-wɔ taan bɪna fugɛ-yale. O ya kwe o jɪjɪgɪrɔ maama o pa liri tiinɛ si ba soon-o, yɪ nɔɔnɔ di didɔba wɔ wantɔ o soon-o. 44 O ma kɛ Zezi kwaga o vu o laari o dwe o gɔrɔ kɔm ni. O na dwe-o kɔntɔ tɪn, jana bam ma kɔ bɔdɔwɔ bɔna nɔ.

45 Zezi ma bwe o wɔ: «Wɔɔ mɔ dwe amɔ?» Ba maama ma fɔ ba wɔ, ba wɔ dwe-o. Pɪyɛɛrɔ di balɔ na wɔ o tee nɔ tɪn ma ta ba wɔ: «Dɪ Yuutu, nmɔ wɔ nɛ nɔɔna

bam na tiini ba daga yɪ ba pɪnɔ nmɔ te tɪn na?»

46 Zezi ma lɛri o wɔ: «Kɔ yɪ nɔɔnɔ mɔ dwe-nɔ. Amɔ ye si dam nunɔ a yɪra nɔ.»

47 Kaani wɔm ma lwarɔ si o bɔ wantɔ o sɛgi di kɔlɔ na ki tɪn. Fɔbɔnɔ maa jɪg-o yɪ o yɪra saɔ. O ma vu o tɔ Zezi yigɛ nɔ. O ma ta did-o kɔlɔ maama na pɛ o dwe-o kɔntɔ tɪn, di o na nɛ yazurɛ bɔdɔwɔ bɔna nɔ te tɪn. Kɔgɔ kɔm maama ma ni o na tagɔ kɔlɔ tɪn. 48 Zezi laan ma ta did-o o wɔ: «A bukɔ, nmɔ na ki n wɔ-dɔdɔba di amɔ te tɪn mɔ pɛ n na yazurɛ. Ve si Wɛ wɔ wɛli-m.»

49 Zezi ta na wɔra o nɔɔnɔ kɔntɔ tɪn, nɔɔnɔ wɔdonɔ ma nunɔ Zayirusi sɔŋɔ o ba o ta did-o o wɔ: «N bukɔ wɔm tɪga. Daa yɪ ta n yaari karanyɪna kam.» 50 Zezi na ni kɔntɔ tɪn, o ma ta di Zayirusi o wɔ: «Yɪ ta n fɔna. Za n weeni n ki n wɔ-dɔdɔba di amɔ, si o o na yazurɛ.»

51 Ba ma vu ba yɪ sɔŋɔ kɔm. Zezi ma zɔ. O ma wɔ sɛ si nɔɔna da-o ba zɔ, kɔ na dai Pɪyɛɛrɔ di Zan di Zakɔ, di bu wɔm nu di o ko yɪrani.

52 Balɔ maama na manɔ ba wɔ sɔŋɔ kɔm wɔnɔ tɪn maa keerɛ ba coosɛ bɪsankana kam nɔwaani. Zezi ma ta di ba o wɔ: «Á yɪ taá keerɛ, si o wɔ tɪgɔ, o dɔ mɔ.»

53 O na tagɔ kɔntɔ tɪn, ba maama ma mwan-o, bɛnwaani ba ye nɔ bu wɔm sunɔ o tɔ mɔ. 54 Zezi laan ma vu o ja bɪsankana kam jɪna, yɪ o ta did-o o wɔ: «A bu, zanɔ wɛɛnɔ.» 55 O na tagɔ

kuntv tɪn, o ɲwɪa ma joori. O ma zaɲɪ wɛɛnɪ bɪdɪwɪ baɲa nɪ. Zezi ma ta dɪ ba sɪ ba kɪ wɔdiu ba pa bu wɔm sɪ o dɪ. ⁵⁶ Kɔ ma sɔ bu wɔm nu dɪ o ko lanyɪranɪ. Zezi ma kaanɪ-ba o wɪ, ba yɪ zaɲɪ ba ta ba brɪ nɔɔn-nɔɔnɔ wɔɲo kɔlɔ na kɪ tɪn.

9

Zezi na tɔɲɪ o karabiə fugə-bale bam te tɪn

(*Matiyu 10:5-15, Marɪkɪ 6:7-13*)

¹ Zezi dɛɛn ma bɛɲɪ o karabiə fugə-bale bam sɪ ba la daanɪ jɛgə dɪdɔa. O ma pa-ba dam sɪ ba wantɪ ciciri maama ba zɛli nɔɔna yɪra nɪ, sɪ ba daari ba pa nɔɔna na yazurə ba yawɪrɔ wɔnɪ.

² O ma tɔɲɪ-ba sɪ ba vu ba tɔɔlɪ Wɛ kwərə kam ba brɪ Dɪ na lagɪ Dɪ di paari tɪte nɔɔna tɪtarɪ nɪ tɪn, sɪ ba daari ba pa yawɪna na yazurə. ³ O ma ta dɪ ba o wɪ: «Á na maa ve, á yɪ zaɲɪ á kwe kɔlɔkɔlɔ á wɛli da á ja vu. Á yɪ kwe nacəgə naa tampɔgɔ naa wɔdiu naa sɛbu. Á yɪ kwe gwaarɔ tɪle tɪle á wɛli da. ⁴ Á na ve á zɔ sɔɲɔ kɔlɔ maama á pɛni da, sɪ á taá zɔurɪ dáanɪ sɪ kɔ ba kɔ yɪ á viirim mumaɲa.

⁵ Ba nan daa na wɔ sɛ sɪ ba jeeri abam lanyɪranɪ, sɪ á nuɲɪ tɪv kɔm kuntv nɪ. Á na maa viirə, sɪ á pɪsɪ á nɛ fogo kɔm á yagɪ da, sɪ kɔ pa nɔɔna bam lwarɪ nɪ ba wɔ kɪ lanyɪranɪ.»

⁶ Zezi na tagɪ kuntv dɪ ba o ti tɪn, ba laan ma nuɲɪ ba tɔlɪ

tɪ-bale sɪm maama. Je sɪlɔ maama ba na ve tɪn, ba ma tɔɔlɪ Wɛ kwərə-ywəɲə kam, yɪ ba pa nɔɔna yawɪrɔ je.

Erɔdɪ bwɛ Zezi na yɪ wɔlɔ tɪn

(*Matiyu 14:1-12, Marɪkɪ 6:14-29*)

⁷ Galile Pɛ Erɔdɪ dɛɛn ni kɔlɔ maama Zezi dɪ o karabiə bam na wurɔ ba kɪ tɪn. Kɔ ma pa o wɔbɔɲa vugimi daanɪ, bɛɲwaanɪ nɔɔna badaara tɛ Zezi wɔɲo ba wɪ, Zan mɔ joori o bi o yagɪ tɔbɔnɪ. ⁸ Babam maa tɛ ba wɪ, Wɛ niɲɔɲnu Eli mɔ joori o ba lɔgɔ baɲa. Badonnə dɪ maa tɛ ba wɪ, kɔ yɪ faɲa faɲa Wɛ niɲɔɲnə bam dɪdɔa mɔ joori o bi.

⁹ Erɔdɪ ma ta o wɪ: «Kɔ nan na yɪ Zan, a maɲɪ a pa ba go o yuu. Nɔɔnɔ wɔntɔ nan yɪ nɔɔnɔ wɔɔ mɔ, yɪ o kɪ wɔkɪnkagɪla yalɔ maama a na ni ya ɲwa tɪn?» O maa tiini o kwaana, sɪ o na wɔlɔ na kɪ wəənu tɪntɔ maama tɪn.

Zezi na pɛ kɔ-fɔrɔ di wɔdiu kɔ su te tɪn

(*Matiyu 14:13-21, Marɪkɪ 6:30-44, Zan 6:1-14*)

¹⁰ Zezi karabiə bam dɛɛn ma joori ba vu o te. Ba ma ta ba brɪ-o ba na kɪ kɔlɔ maama tɪn. O ma pa ba tɔgɪ dɪd-o ba vu jɛgə kadoɲ ba yɪranɪ, yɪ ba daari nɔn-kɔgɔ kɔm. Jɛgə kam ba na ve tɪn batwarɪ dɪ tɪv kɔdoɲ, kɔ yɪrɪ mɔ Betisayida. ¹¹ Nɔn-kɔgɔ kɔm ma lwarɪ Zezi dɪ o karabiə bam na ve mɛ tɪn. Ba laan ma tɔgɪ ba kwaga. Ba ma vu ba yɪ Zezi te. O ma jeeri-ba lanyɪranɪ. O ma

ηχοῦ οὐ βρι-βα Ἐ παρὶ δὴμ
 να ὑί τε τῆν, ὑί οὐ δααρὶ οὐ πα
 βαλὺ μααμα να λαγὶ yazurə
 τῆν να yazurə.

12 Μαῖα καλὺ ἠε να ἠορα
 δι ζῶορι τῆν, Zezi karabiə
 fugə-bale bam ma ba o te ba
 ἠι: «Pa ηχοῖνα bam vu sam
 ἠοῖ ba λαγὶ ἠοδιῦ ba δι, δι
 ἠἠəgə je ba ἠəni, βηῖἠαανὶ
 jəgə kalυ διbam να ἠορα τῆν
 ὑί gaa ἠἠ ἠἠ. ἠοδιῦ τəri
 ὑο.»

13 Οὐ μα λəri-βα, οὐ ἠι:
 «Abam titi ἠἠ ἠἠ ἠa-ba
 ἠοδιῦ si ba δι.»

Ba ma lə-r-o ba ἠι: «Dί jigi
 dipwa yanu δι kale sile má
 má ἠἠ, kv na dai si dí vu
 dí yəgi ἠοδιῦ dí ja ba dí ἠa
 ηοη-kəgə kuntu maama.»

14 Kəgə kum dēen ὑί
 ηηῖῖῖ baara ἠἠrr-tinu ἠἠ
 (5.000), kv ἠəli δι kaana
 δι biə δι. Zezi ma ta δι
 ο karabiə bam οὐ ἠι, ba
 ἠa ηχοῖνα bam ἠἠori fiinnu
 fiinnu ba jəni tɪga ηι. 15 Ba
 ma ki kuntu. ηχοῖνα bam
 maama ma jəni tɪga ηι.

16 Zezi laan ma kwe dipwa
 yanu yam δι kale sile sim,
 ὑί ο kvəni ο yuu ἠeῖῖῖ ο kv
 ἠe le ti ηῖἠaανὶ. Οὐ μα fə
 fə ἠοδιῖru tim ο ἠaηῖ ο ἠa
 ο karabiə bam, si ba ja vu
 ba ἠa ηχοῖνα bam. 17 ηχοῖνα
 bam maama ma δι ba su ba
 daari. Ba na δι ba daari kulυ
 τῆν, ba ma ἠe cicwəəru tilυ
 na daari τῆν ba su titwarυ
 fugə-tile.

*ἠἠἠῖῖῖ tagi si Zezi ὑί
 Krisi ἠἠἠ ἠe na τῆηῖ τῆν ἠἠ
 (Matiyu 16:13-21, Mariki
 8:27-31)*

18 Δε didwι ἠἠ Zezi dēen
 ἠoρα ο ἠari ἠe ο ὑῖranι. Ο
 karabiə bam δι ma ἠἠ jəgə
 kam kuntu ηι. Ο ma bwe-ba
 ο ἠι: «ηχοῖνα ὑəni ba te ba
 ἠι, amυ ὑί ἠəῖῖ ἠἠ?»

19 Ba ma lə-r-o ba ἠι:
 «Badaara te ba ἠι, ηἠἠ
 ὑί Zan ἠἠἠ dēen na ἠἠsi
 ηχοῖνα na ἠἠἠ ἠe ηῖἠaανὶ
 τῆν ἠἠ. Babam δι ma te
 ba ἠι, ηἠἠ ὑί ἠe ηῖjəηῖnu
 Eli ἠἠ. Badonnə δι ma
 te ba ἠι, ηἠἠ ὑί faηa faηa
 ἠe ηῖjəηῖnə bam διdἠa ἠἠ η
 joori η bi η yaγῖ τἠἠἠ.»

20 Οὐ laan ma bwe-ba οὐ ἠι:
 «Kυ nan na ὑί abam, á ἠἠηῖ
 si amυ ὑί ἠəῖῖ ἠἠ?»

ἠἠἠῖῖῖ ma lə-r-o οὐ ἠι:
 «ηἠἠ ὑί Krisi ἠἠἠ ἠe na
 τῆηῖ τῆν ἠἠ.»

21 Zezi laan ma tiini ο
 kaanι-ba, si ba ὑί ta ἠoηə
 kuntu ba ἠri ηχοῖη-ηχοῖἠἠ.

22 Οὐ daa ma ta οὐ ἠι: «Kυ fin
 ἠἠ si amυ Nabiin-bu ἠἠἠ
 na yaara zanzan. Zwifə
 nakwa bam δι ba kaanἠἠ
 yigə tiinə bam δι ba cullu
 karanyἠna tiinə bam ἠἠ ἠἠ
 culi amυ. Baá gv-ηι, ὑί a
 laan ἠἠ joori a bi da yatə dē
 ηι.»

*Dί na ἠaηῖ si dí təgi Zezi
 te τῆν*

*(Matiyu 16:24-28, Mariki
 6:34—9:1)*

23 Zezi laan ma ta δι ηχοῖνα
 bam maama οὐ ἠι: «ηχοῖἠἠ
 ἠἠἠ maama na λαγὶ si ο taa
 təgi amυ kwaga τῆν, kuntu
 tu ἠaηῖ si ο vin ο titi
 ἠἠἠἠἠ, si ο se yaara dē
 maama, ηι ἠἠἠ na zἠηῖ da-
 gara ο ma ve ο τἠἠἠ jəgə
 te τῆν, si ο laan taa təgi-
 ηι. 24 ἠἠἠ maama nan na
 λαγὶ si ο ὑῖri ο ηῖἠia τῆν,

kuntu tu wó ga-ka mu. Ku daari, wulu maama na se si o ga o nwa amu nwaani tin, kuntu tu wó na nwa We tee ni. ²⁵ Noonu nan na ne lugu bana wænu tum maama, yi o laan na ge nwa We tee ni, ku jigi bee nyoori mu ku pa-o? ²⁶ Wulu maama na kwari cavura amu nwaani di a taani dum nwaani tin, cavura wó ta jigi amu Nabiin-bu wum kuntu tu nwaani, manja kam a na wó joori a ba lugu bana di paari-zulæ, ni a Ko We di Di malesi sum na jigi paari-zulæ te tin. ²⁷ A lagi a ta ciga mu di abam si, noona balu zim na wu yo seeni tin badaara bá ti, yi baá na ni We paari dum tu noona titari ni.»

Zezi yibiyæ na læni te tin
(*Matiyu 17:1-8, Mariki 9:2-8*)

²⁸ Zezi na tagi kuntu tin, ku manji di da nana na ke tin, o laan ma ja Piyeri di Zan di Zaki o vu o di piu yuu si o wari We. ²⁹ Manja kam o na wura o wari We tin, o yibiyæ ma læni. O gwaaru tum di maa puri pari pari, yi ti nyuna. ³⁰⁻³¹ Noona bale ma da ba nuji ba yigæ ni, ba na tiini ba jigi We paari-zulæ pooni lanyirani. Bantu yi Moyisi di Eli mu. Ba ma zigi ba noonu di Zezi. Ba maa wura ba te o na wó vu o ti Zeruzalem ni, si o ma ti kulub o na tu si o tuni tin. ³² Piyeri di o donnæ bam ma ce di doonu. Ba laan na do ba zaji tin, mu ba ne

Zezi na jigi We paari-zulæ pooni ku gaali te. Ba ma daari ba na noona bale bam na zigi o tee ni. ³³ Manja kam noona bale bam na lagi ba viiri tin, Piyeri ma ta di Zezi o wi: «Dí Yuutu, dí na wu yo seeni tin, ku tiini ku lana ku pa dibam. Nan pa dí pu vwæ yato yo seeni, si nmu di Moyisi di Eli taa zoori da.» O deen gari o noonu mu, si o yæri kulub o na jigi o te tin.

³⁴ O na wura o noonu kuntu tin mu kunkwænu tu ti ba ti kwæli-ba. Ti na kwæli-ba tin, fobni ma ja Zezi karabiæ bam lanyirani. ³⁵ Ba ma ni kwæræ na noonu kunkwænu tum woni ka wi: «Wuntu mu yi amu Bu wum a na kuri tin. Á nan taá cægi o taani lanyirani.»

³⁶ Kwæræ kam na noonu ka ti tin, ba ma daa wu ne noon-noonu ba wæli Zezi ni.

Da yam kuntu ni ni ba ma cum, yi ba wu tagi kulub ba na ne tin ba bri noon-noonu.

Zezi na zæli ciciræ bu wodon yira ni te tin

(*Matiyu 17:14-21, Mariki 9:14-29*)

³⁷ Tiga na pœuri tin, Zezi ma tu piu kum yuu ni di o karabiæ bam. Non-kogo zanzan ma jeer-o. ³⁸ Noonu wodon maa togi o wu kogo kum woni. O ma ta di kwærdia o wi: «Karanyuna, popo, ba n nii a bu bana ni. Mu amu bu didba, yi ciciræ laan jig-o. ³⁹ Manja kam ciciræ kam na yæni ka zaji-o tin, o da o kaasi mu, yi o yira sai pogi pogi, yi lile-punæ togi

o ni ka nuŋə. Ka ma tiini ka jaar-o maŋa maama, yi ka na yəni ka zaŋ-o, ka ba nuŋi o yira ni mwali mwali. 40 Kuntu ŋwaani mu a loori nmu karabiə bam si ba zəli-ka o yira ni, yi ba wu wani.»

41 Zezi ma ləri o wi: «Abam zım nɔɔna bam bri á ba jigi wu-didwa di amu, yi á ba ki lanyirani. Amu wú daani abam titari ni a ki wu-zuru di abam si ku taa ve maŋa kɔɔ?» O laan ma ta di nɔɔnu wum o wi: «Ja n bu wum n ba.»

42 Bu wum na maa ve o te kuntu tin, cicirə kam daa ta ma dul-o ka di tɔga ni, yi ka pai o yira sai pɔgi pɔgi. Zezi ma bagɔ cicirə kam o pa ka yag-o. O ma pa bu wum na yazurə. O laan ma joori o ki-o o ko wum juŋa ni. 43 Nɔɔna bam maama ma na We dam dum na gaali te, yi ku su-ba zanzan.

Zezi daa na ŋɔɔni o tɔvni taani te tin
(*Matiyu 17:22-23, Mariki 9:30-32*)

Nɔɔna maama deen yi yəu di kulɔ maama Zezi na ki tin. O laan ma ta di o karabiə bam o wi: 44 «Cəgi-na taani dilu a na lagɔ a ta di abam tin, si á jonji-di lanyirani. Baá ja amu Nabiin-bu wum ba ki nɔɔna juŋa ni.» 45 Ba ma wu ni o taani dum kuri. Di kuri dum səgi mu di ba, yi ba wu wani ba jonji-di. Ba ma kwari si ba bwe-o ba nii.

Wɔɔ mu yi nɔɔn-kamunu We tee ni?
(*Matiyu 18:1-5, Mariki 9:33-40*)

46 Kantɔɔ deen ma ba Zezi karabiə bam wu. Ba deen lagɔ si ba lwarɔ, bantu wunu wɔɔ mu wú ta yi nɔɔn-kamunu o dwe ba maama. 47 Zezi ma lwarɔ ba na jigi kulɔ ba wubɔŋa ni tin. O ma ja bu balaŋa o pa o zigi o tee ni. 48 O laan ma ta di ba o wi: «Wulu maama na nigɔ bu wuntu doŋ amu yiri ŋwaani tin, kuntu tu nigɔ amu mu. Wulu maama nan na nigɔ amu tin, ku yi o nigɔ Baŋa-We dilu na tɔŋi-ni tin di mu. Wulu nan na yi balaŋa abam maama wunu tin mu yi nɔɔn-kamunu ciga ciga.»

49 Zan ma ta o wi: «Dí Yuutu, dí ya ne nɔɔnu na zəli ciciri nɔɔna yira ni di nmu yiri. O nan na dai dibam kɔɔɔ kum wu nɔɔnu tin, dí ma kwaanɔ si dí ci-o, si o daa yi taa ki kuntu.»

50 Zezi ma ləri o wi: «Á ya wu maŋi si á ci-o. Wulu maama na ba culi abam tin yi abam nɔɔnu mu.»

Samari tiv kudonj nɔɔna wu se si ba jeeri Zezi

51 Maŋa kam deen ma ba ka twe si We kwe Zezi Di ja di Di sɔŋɔ. Zezi ma li bɔŋa si o yɔɔri o kwe cwəŋə o vu Zeruzalem. 52 O ma tɔŋi nɔɔna si ba da o yigə ba vu. Ba ma vu ba yi Samari tiinə tiv kudonj, si ba ti wəənu maama yigə si o laan ba. 53 Tiv kum nɔɔna bam ma wu se si ba jeer-o, ba na lwarɔ di o maa ve Zeruzalem tin ŋwaani. 54 O karabiə bam bale Zakɔ di Zan na ni kuntu tin, ba ma ta ba wi:

«Dí Yuutu, n lagı sı dí pa mini nuñi weyuu ni dı ba dı cögi-ba na?»

⁵⁵ Zezi ma pipiri o nii-ba, yı o bagı-ba [o wı: «Abam yəri joro külv na jıgı abam tın. ⁵⁶ Amv Nabiin-bu wvm wv tu sı a cögi nçona ŋwıa, a tu sı a vrı-ba lwarım wvni mv.»] Ba daa ma yçori tv kudonj ba vu.

Balı na lagı sı ba tögı Zezi tın na manı sı ba kı te tın

(Matiyu 8:19-22)

⁵⁷ De didwı ba na wv cwəñə ni ba maa ke tın, nçonv wvdonj ma ta dı Zezi o wı: «Nm v na lagı n vu je sılv maama tın, aá da a vu.»

⁵⁸ Zezi ma lər-o o wı: «Kv na yı yırə, bantv jıgı bçona ba tıgı da. Zunə dı jıgı pwəru ba tıgı da. Kv daarı amv Nabiin-bu wvm ba jıgı jəgə sı a pəni da a sin.»

⁵⁹ Zezi daa ma ta dı nçonv wvdonj o wı: «Zanı n ta n tögı-nı.» Nçonv wvm ma ta o wı: «A Yuutu, yagı sı a vu a kı a ko luə, sı a laan ba a tögı nmv.»

⁶⁰ Zezi ma ləri o wı: «Nan yagı, sı balv na ba jıgı ŋwıa We tee ni tın taa kı ba lwi, sı nmv daarı n vu n tçolı We kwərə kam n brı Dı na lagı Dı dı paarı tıte nçona tıtarı ni tın.»

⁶¹ Nçonv wvdonj dı ma ta dıd-o o wı: «A Yuutu, aá ba a taa tögı nmv. Nan pa-nı cwəñə sı a vu a banı a sçoj tiinə, sı a laan joori a ba.»

⁶² Zezi ma ta dıd-o o wı: «Nçonv wlv na jıgı naan-vçrç o maa vara yı o pipiri o nii o kwaga ni tın, kv brı sı

kuntv tu wvbñja pçori bile mv. Nçonv wvntv donj bá wanı We paarı dım tıtñja o tñı.»

10

Zezi na tñı o karabiə fusırpe (70) te tın

¹ Kuntv kwaga ni dí Yuutu Zezi daa ta ma lı nçona fusırpe (70), sı o tñı-ba bale bale, sı ba da yıgə ba vu me maama o na lagı o vu tın. ² O na lagı o tñı-ba kuntv tın, mv o tagı dı ba o wı: «Kv nyı dı faa na kı lanyıranı, yı tıntñña fınfıın yıranı mv wvra sı ba kı-kv te tın. Nan loori-na faa kım tu, sı o tñı nçona zanzan, sı ba vu ba kı o faa kım ba pa-o.»

³ O ma daarı o wı: «Ve-na! A na tñı abam je sim kuntv ni tın, abam nyı dı pəlbıə na maa ve sı ba gwaanı nywənkuri wvni te tın mv.

⁴ Á na maa ve, yı kwe-na səbiə gan-lögodi, nan yı kwe-na tampçgç, naa á taá jıgı natra á wəli da. Yı zıgı-na cwəñə ni á daanı nçon-nçonv pwəgə. ⁵ Á nan na yı sçoj külv maama á na lagı á zv tın, sı á ta dı sçoj kım tiinə ni: «We wó pa abam yazurə.» ⁶ Nçonv na wvra yı o soe wv-zuru, á yazurə yam wó ta wvra dıd-o. Wv-zuru-nyım nan na tərə, á yazurə yam wó joori ya ba á tıtı te mv. ⁷ Taá zvvrı-na sçoj kım kuntv wvni. Wvdiu külv maama ba na kı ba pa abam tın, sı á taá dı kuntv. Tıntññv manı sı o taa jonı o ŋwırv mv. Á

yí zanjí á tólí sam dídonnə. Á taá zúurí dáaní, sí kú taa ve maŋa kalú á na wó ba á viiri tɪn. ⁸ Á na zú tɪv kulú maama, yí ba na jeeri abam lanyiraní, sí á taá dí wódiu kulú maama ba na kí ba pa abam tɪn, ⁹ sí á pa yawúna na yazurə, á daari á ta dí ba ní: <Maŋa twe sí Baŋa-We di paari á titari ní.> ¹⁰ Kú daari, á na zú tɪv kulú maama yí ba na wó se sí ba jeeri abam, sí á nuŋi tɪv kúm cwe wóní á ta dí ba ní: ¹¹ <Abam tɪv kúm fogo na taagi díbam né sɪm tɪn, nii-na dí púsi-kú dí joori dí yagi da, sí kú brí ní abam wó kí lanyiraní. Nan taá ye-na sí maŋa twe sí Baŋa-We di paari nɔɔna titari ní.> ¹² A nan lagi a ta abam sí, We sariya de dí m na yiə, Sodóm tiinə bá tiini ba na lærv ní tɪv kúntu tiinə na wó na lærv te tɪn.

¹³ Abam Korazin tiinə, á wó na lærv! Kú wəli dí abam Betisayida tiinə dí wó na lærv! Benwaaní, wó-kinkagula yalú maama a na kí abam tee ní tɪn, yadonnə ya na kí Tiiri dí Sidón tiinə tee ní, bantú ya wó kí lila ba læni ba wórv ba yagi kəmbalwaarú, yí ba ya wó zú gwar-zúzwara ba lo puru ba yuu ní, sí kú brí ní ba wórv tiini tí cɔgi zanzan. ¹⁴ We sariya de dí m na yiə, Tiiri dí Sidón tiinə bá tiini ba na lærv ní abam na wó na lærv te tɪn.

¹⁵ Abam Kapernawum tiinə, á ga buŋi ní We lagi Dí zəŋi abam weyuu ní m na?

Aye. Abam nan lagi á tɪv tɪga ní m á tu á kwaarí curu.»

¹⁶ Zezi daa ma ta dí o karabiə bam o wí: «Wólú maama na jóni abam taanú tɪn, kúntu tu jóni amú taanú m. Wólú maama nan na wó jóni abam taanú tɪn, kú tu wó jóni amú taanú m. Wólú maama na wó jóni amú taanú tɪn wó jóni Baŋa-We dí lú na tɪŋi-ní tɪn taanú m.»

(Zezi na tagi kúntu tɪn, o laan ma tɪŋi-ba yí ba vu.)

¹⁷ Kú na kí fɪtɪn tɪn nɔɔna fusurpe bam ma joori ba ba Zezi te dí wópolo. Ba ma ta dí d-o ba wí: «Dí Yuutu, ciciri tí tɪ dí de nmú yí kɔrv ŋwaaní sí se díbam ní.»

¹⁸ O ma læri-ba o wí: «A né sɪtaaní na zígí weyuu ní dí tɪv tɪga ní, ní dɪa na pípila ka бага ka tu ka kwaarí tɪga te tɪn. ¹⁹ Nii-na, a pɛ abam dam sí á nɔ bɪsankwí dí nwaanú baŋa ní, sí á wantú sɪtaaní dí dí dam maama, yí tí tɪlɪtɪlú bá wantú abam woŋo tí kí. ²⁰ Á nan yí kí wópolo dí ciciri na se abam ní tɪn ŋwaaní. Nan za á kí-na wópolo dí á yira na pɪpɪnɪ We-sɔŋo ŋwɪa tɔnɔ kúm wóní tɪn ŋwaaní.»

Zezi na kí wópolo te tɪn

(Matiyu 11:25-27, 13:16-17)

²¹ Maŋa kam kúntu ní, We Joro kúm deen pɛ Zezi na wópolo lanyiraní. O laan ma kí o Ko Baŋa-We le o wí: «A Ko, nmú yí wólú na te weyuu dí tɪga baŋa maama tɪn. Nmú nan m pɛ n cɪga kam səgi swan tiinə dí yiyiu

tiinə tee ni, yi n daari n pa balu na nyi di bu-bale te tin lwaru ka kuri. A Ko, a ki nmu le. Nmu na ki kuntu tin, ku yi n wubunja na lagu kulu tin njwaani mu.»

22 «A Ko nan pe-ni dam wəənu maama banja ni. Nɔɔn-nɔɔnu bá wani o lwaru We Bu wum na yi wulu, ku na dai o Ko yirani. Nɔɔn-nɔɔnu di nan bá wani o lwaru a Ko We na yi wulu, ku na dai amu wulu na yi Di Bu wum tin yirani, ku wəli di amu na lagu si a pa nɔɔnu wulu maama lwaru Di na yi wulu tin.»

23 O laan ma pipiri o nii o karabiə bam seeni, yi o njonu di bantu ba yirani o wi: «Á jigi yu-yoŋo di á yiə na nai wo-kamunnu tulu tin. 24 Lwaru-na si, faŋa faŋa We nijonə zanzan di pwa zanzan deen jigi tina si ba ya na kulu maama abam na nai lele tin, yi ba wu wani ba na. Ba deen jigi tina si ba ya ni We taani dilu abam na ni tin, yi ba wu wani ba ni-di.»

Wɔɔ mu yi a don?
mumaŋa

25 We cullu karanyina didba deen tu Zezi te, si o maŋ-o o nii o swan na yi te tin. O ma zari o bwe-o o wi: «Karanyina, amu nan wu ki ta mu si a joni njwa kalu na ba ti tin We tee ni?»

26 Zezi ma ta did-o o wi: «Bee mu pɔpɔni We cullu tonu kum wuni? Bee mu n yəni n karimi da?»

27 Nɔɔnu wum ma ləri o wi: «Ku pɔpɔni ku wi, ta

n soe n Yuutu Banja-We di n bicari maama, di n wu maama, di n dam maama, di n wubunja maama, si n kwəri n ta n soe n don ni n titi te.»

28 Zezi ma ləri o wi: «N tagi ciga. Nan ta n ki kuntu, si ni na njwa We tee ni.»

29 Nɔɔnu wum ma lagu si o pa o titi bura. O ma daa bwe Zezi o wi: «Amu don mu wɔɔ?»

30 Zezi deen ma maŋi mumaŋa o ma lər-o o wi:

«Nɔɔnu wudon mu zigi Zeruzalem ni o nuni o maa ve tulu kudoŋ, ku yiri mu Zeriko. O ma vu o maŋi di non-virna. Non-virna bam ma zi-o ba vri o gwaaru di o wəənu maama. Ba ma mag-o ba bəri, yi ba daari ba duri ba viiri. 31 O na tigi da kuntu tin, We kaanum tu didba di ya wu cwəŋə kam kuntu ni o maa ve. O na maa ve tin, o ma na nɔɔnu wum na tigi o yigə ni. O ma ywəri o togi daa o ke. 32 We-digə tintuŋnu wulu na yi Leviti tu tin di maa togi da o maa kea. O na yi jəgə kam tin, o ma na nɔɔnu wum na tigə. O di daa ma ywəri o togi daa o ke. 33 Samari tu wudon di deen maa wu bərə ni. O ma vu o yi nɔɔnu wum na tigi me tin. O na ne-o tin, o njwanja ma zu-o. 34 O ma vu o te. O ma kwe nugə di sana o ma zari o fufwələ yam, yi o daari o vɔ-ya. O laan ma kwe-o o danu o titi binaga banja ni o ja vu nɔɔnu wudon vərə-digə. Ba na yi da tin, o maa jig-o o nii lanyirani. 35 Tiga na puuri

11

tɪn, Samari tu wɔm ma zaŋɪ sɪ o kɛ. O ma li sɛbu-dala yale o pa wɔlɔ na te vɛrɛ-digɛ kam tɪn. O ma ta dɪd-o o wɪ: <Ta n nii nɔɔnɔ wɔm baŋa ni n pa-nɪ. Sɛbu kum na wɔ yi, maŋa kalɔ a na wɔ joori a ba tɪn, aá ŋwɪ kulɔ maama n na wɔ kɪ n wɛli da tɪn.> »

³⁶ Zezi laan ma bwe-o o wɪ: «Kuntu tɪn, bantɔ batɔ wɔnɪ, wɔɔ mu yi nɔɔnɔ wɔlɔ nɔn-vɪrna bam na vɪ tɪn doŋ ciɔa ciɔa?»

³⁷ Karanyɪna kam ma lɛri o wɪ: «Wɔlɔ wɔm na jaanɪ o ŋwana tɪn.»

Zezi laan ma ta dɪd-o o wɪ: «Nan ve sɪ n dɪ ta n kɪ kuntu.»

Zezi wɔ Marɪtɪ dɪ Mari-ba soŋɔ ni

³⁸ Zezi dɪ o karabiɛ bam daa maa wɔ cwɛŋɛ ni ba veɛ. O ma vu o yi tɔv kudonɔ. Kaanɪ wɔdonɔ maa wɔra, o yɪri mu Marɪtɪ. O ma jeeri Zezi lanyɪranɪ ba soŋɔ ni. ³⁹ Marɪtɪ nyaanɪ dɪ maa wɔra, o yɪri mu Mari. O ma jɛni tɪga ni Zezi tee ni, yi o cɛgi o taanɪ dɪm maama. ⁴⁰ Mari na je kuntu tɪn, Marɪtɪ ma tiini o cɛ tɪtɔŋa ni yi o liɛ. O ma vu Zezi te o wɪ: «A Yuutu, nii amɔ na zɪgɪ a tɔŋa a yɪranɪ, yi a nyaanɪ wɔm cɪm. Nmɔ yigɛ tɛrɛ na? Ta dɪd-o sɪ o zaŋɪ o wɛli-nɪ.»

⁴¹ Dɪ Yuutu Zezi ma lɛr-o o wɪ: «Marɪtɪ, Marɪtɪ, nmɔ na li zanzan tɪn mu jɪgɪ-m ku yaara. ⁴² Woŋɔ kudonɔ yɪranɪ mu daari. Mari mu li kulɔ na lana tɪn sɪ o kɪ, yi nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanɪ o ci-ku.»

Zezi na brɪ o karabiɛ Wɛ-loro te tɪn

(Matiyu 6:9-13, 7:7-11)

¹ Dɛ dɪdwɪ mu Zezi dɛɛn ve jɛgɛ kadoŋ sɪ o warɪ Wɛ. O na warɪ Wɛ o ti tɪn, o karabiɛ bam dɪdɔa ma ta dɪd-o o wɪ: «Dɪ Yuutu, brɪ dɪbam dɪ na wɔ ta warɪ Wɛ te tɪn, ni Zan dɪ na brɪ o karabiɛ bam sɪ ba taa warɪ Wɛ te tɪn.»

² Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «Abam na lagɪ á warɪ Wɛ, sɪ á taá warɪ tɪntɔ doŋ:

<Dɪbam Ko, sɪ nmɔ yɪri na tiɛ dɪ zulɛ, sɪ n paari ba.

³ Ta n pa dɪbam wɔdiu dɛ maama sɪ ku maŋɪ dɪbam.

⁴ Yagɪ dɪ lwarɪm n ma n cɛ dɪbam, ni dɪbam dɪ na yagɪ dɪ cɛ balɔ na kɪ dɪbam lwarɪm tɪn.

Yɪ pa dɪ na maŋɪm dɪlɔ na wɔ pa dɪ tɔv tɪn.> »

⁵ Zezi daa ma ta dɪ o karabiɛ bam o wɪ: «Wɛ-loro nyɪ dɪ nmɔ na jɪgɪ n cilonɔ yi n zaŋɪ n vu o te tɪtɪ kɔv ni n ta dɪd-o n wɪ: <A cilonɔ, popo a loori-m sɪ n pa-nɪ dɪpwa yatɔ, ⁶ sɪ vɛru mu nunɔ yigɛ yigɛ o ba a te, yi a ba jɪgɪ kulɔkulɔ sɪ a pa-o sɪ o di.>

⁷ Nmɔ cilonɔ wɔm maa zɪgɪ digɛ kam wɔnɪ o ta dɪ nmɔ o wɪ: <Yɪ ta n jɪgɪ-nɪ n yaara, sɪ manɔŋɔ pɪ yi amɔ dɪ a biɛ maama nan tigi dɪ dɔ mu. A bá wanɪ a zaŋɪ a wɛli-m.>

⁸ N cilonɔ wɔm wɔ wanɪ o ta kuntu doŋ na? A nan lagɪ a ta abam sɪ, o ya zɪ wɔ

zanɪ o pa nmɔ wɔdiu kɔm á cilonɔ kɔm ɲwaanɪ dɪ, nmɔ na zɪgɪ da taan n loor-o dɪ baarɪ tɪn, o laan wó sɛ o zanɪ o pa-m kɔlɔ maama n na lagɪ tɪn.

⁹ A nan lagɪ a ta abam sɪ á loori-na Wɛ, sɪ Dɪ wó pa abam kɔlɔ á na lagɪ tɪn. Beerɪ-na kɔlɔ á na lagɪ tɪn, sɪ á wó na. Magɪ-na boro, sɪ baá pɔrɪ ba pa abam. ¹⁰ Bɛɲwaanɪ wɔlɔ maama na loori Wɛ sɪ Dɪ pa-o wonɔ tɪn wó jonɪ. Wɔlɔ maama na beerɪ wonɔ Wɛ tee nɪ tɪn wó na-kɔ. Baá pɔrɪ ba pa wɔlɔ maama na magɪ boro tɪn.

¹¹ Abam wɔlɔ na jɪgɪ bu yɪ o na loori-m kalɛnɔ, nmɔ wó sɛ n pa-o bɪsankwɪa na? ¹² O na loori cɪcarɪ, nɲ sɛ n kwe nɔɲɔ n pa-o na? ¹³ Aye. Abam wɔrɔ na ba lana yɪ á ta ye sɪ á pa á biə wɔlaarɔ tɪlɔ ba na lagɪ tɪn, dí Ko Wɛ dɪlɔ na wɔ weyuu nɪ yɪ Dɪ lana Dɪ dwe abam tɪn bá pa nɔɔna balɔ na loori-Dɪ Dɪ Joro kɔm tɪn na?»

Wɔɔ dam mv Zezi mai o zɛli sɔtaana?

(Matiyu 12:22-30, Marɪkɪ 3:22-27)

¹⁴ Dɛ dɪdɔa mv Zezi dɛɛn zɛli cɪcɪrɛ nɔɔnɔ wɔdon yɪra nɪ. Cɪcɪrɛ kam ya pɛ nɔɔnɔ wɔm jɪ mɪmaa mv. Ka na yagɪ o yɪra tɪn, o laan maa ɲɔɔna. Kɔ ma sɔ nɔn-kɔgɔ kɔm lanyɪranɪ. ¹⁵ Nɔɔna badaara na nɛ tɪn ba maa wɪ: «O na wai o zɛli sɔtaana tɪn, kɔ yɪ sɔtaana-pɛ Belizebuli dam ɲwaanɪ mv.»

¹⁶ Ba badaara maa kwaanɪ sɪ ba manɪ o dam dɪm ba nɪi, yɪ ba wɪ, o manɪ sɪ o kɪ wɔkɪnkagɪlɪ dɪlɔ na wó brɪ-ba nɪ o dam dɪm sɪnɪ dɪ nunɪ Wɛ te tɪn mv.

¹⁷ Zezi ma lwarɪ ba wɔbɔɲa na yɪ te tɪn. O ma ta dɪ ba o wɪ: «Tɪv kɔlɔ paarɪ na pɔɔrɪ kuni bile yɪ ba jɪgɪ daanɪ tɪn, kɔ bá daanɪ kɔ cɔgɪ. Kampwara na zɔ sɔɲɔ kɔlɔ wɔ tɪn, kɔv tɔ mv.

¹⁸ Sɔtaana-pɛ dam dɪm na sɪnɪ dɪ pɔɔrɪ bile, dɪ paarɪ dɪm bá daanɪ dɪ cɔgɪ. Abam na tɛ á wɪ, kɔ yɪ Belizebuli dam ɲwaanɪ mv a wai a zɛli sɔtaana tɪn, mv pɛ a ta kɔntɔ don. ¹⁹ Kɔ na sɪnɪ kɔ yɪ amɔ jɪgɪ Belizebuli dam mv a maa zɛli sɔtaana, abam nɔɔna bam dɪ nan mai dam dɪm kɔntɔ mv ba maa zɛliya na? Abam tɪtɪ nɔɔna bam na kɪ te tɪn mv brɪ sɪ cɪga tɛrɪ á tee nɪ. ²⁰ Kɔ nan yɪ Wɛ tɪtɪ dam mv a mai a zɛli sɔtaana. Kɔ maa brɪ nɪ Wɛ manɪ Dɪ ba abam te Dɪ dɪ paarɪ nɔɔna tɪtarɪ nɪ.

²¹ Sɔtaana-pɛ nan nyɪ dɪ nɔn-dɪdɛɛrɔ na jɪgɪ taja dɪ cɪna o maa yɪrɪ o sɔɲɔ te tɪn. O na yɪrɪ-kɔ tɪn, o jɪjɪgɪrɔ tɪm bá je. ²² Nɔɔnɔ wɔdon nan na tuə, yɪ o dam na dwe nɔn-dɪdɛɛrɔ wɔm, kɔntɔ tu wó wantɪ nɔn-dɪdɛɛrɔ wɔm. O laan wó vrɪ o taja dɪ o cɪna yalɔ o na tɪgɪ tɪn maama. O daarɪ o kwalɪmɪ o jɪjɪgɪrɔ tɪm maama o manɪ o pa nɔɔna.

²³ Nɔɔnɔ wɔlɔ maama nan na dai a nɔɔnɔ tɪn yɪ a dɔm mv. Nɔɔnɔ wɔlɔ maama nan na ba tɔgɪ o lai a nɔɔna

o kɪ jəgə dɪdɔvə tɪn, o jagɪ-ba mɔ.»

Zezi na ηɔɔni o brɪ cicirə na joori ka ba nɔɔnv tee ni te tɪn

(Matiyu 12:43-45)

²⁴ «Cicirə na nunji nɔɔnv yɪra ni, ka laan wó vu ka beeri kapwərə yigə mɔ, sɪ ka lagɪ je ka sin da. Ka nan na beeri ka ga, ka laan wó ta ka wɪ: <Aá joori a vu a na nunji mɛ tɪn mɔ, a taa wɔra.>

²⁵ Ka na joori ka vu nɔɔnv wɔm te yɪ ka na sɪ jəgə kam fɔgɪ ka kwɛ lanyɪranɪ, ²⁶ ka laan wó joori ka vu ka lagɪ ciciri sɪrɛ sɪlv na tiini sɪ yɪ balwaarɔ sɪ dwe ka tɪtɪ tɪn. Sɪ ma tɔgɪ daani sɪ vu sɪ zɔvri da. Kuntɔ, nɔɔnv wɔm laan wó tiini o na cam kɔ dwəni faɲa.»

Balɔ na sɛ Wɛ taani tɪn mɔ jigɪ yu-yoŋo

²⁷ Zezi na zɪgɪ o ηɔɔni kuntɔ tɪn, kaani wɔdɔŋ tɔgɪ o wɔ kɔgɔ kɔm wɔni, o ma ta dɪ kwər-dɪa o wɪ: «Kaani wɔlv na lɔgɪ-m yɪ n ηɔgɪ o yɪlɪ tɪn mɔ yɪ yu-yoŋo tu.»

²⁸ Zezi ma ləri o wɪ: «Balɔ na ni Wɛ kwərə yɪ ba sɛ tɪn mɔ jigɪ yu-yoŋo ba dwe dɪdɪ.»

Balɔ na vɪn Wɛ cɪga kam tɪn wó na bɔra na?

(Matiyu 12:38-42)

²⁹ Nɔn-kɔgɔ kɔm ma tiini kɔ pɪni daani. Zezi daa ma ta o wɪ: «Zɪm nɔɔna yɪ nɔn-balwaarɔ mɔ. Ba lagɪ sɪ a kɪ wo-kɪnkagɪlɪ mɔ a brɪ-ba, sɪ kɔ taa yɪ maana kɔ pa-ba. Ba nan bá na, kɔ na dai wo-kɪnkagɪlɪ dɪlv na maɲɪ dɪ

kɪ Wɛ nijɔŋnu Zonasɪ tee ni faɲa faɲa tɪn. ³⁰ Wɔntɔ dɛɛn brɪ Wɛ dam Niniivi tiinə tee ni, sɪ kɔ taa yɪ maana kɔ pa-ba. Amɔ Nabiin-bu wɔm dɪ wó jɪ maana zɪm nɔɔna bam ηwaani, ni kɔ dɛɛn na kɪ Zonasɪ te tɪn. ³¹ Wɛ sariya dɛ dɪm na yɪə, pa-kana kalɔ dɛɛn na te Saba tɪv faɲa faɲa tɪn wó zaɲɪ o di zɪm nɔɔna bantɔ sariya, yɪ o vɪ-ba bɔra. Wɔntɔ dɛɛn zaɲɪ o tɪtɪ tɪv kɔlv na tiini kɔ yɪ yigə yigə ni tɪn o ba Pɛ Salɔmɔn te, sɪ o cəgɪ o swan taani dɪm. Wɔlv nan na dwe Salɔmɔn tɪn wɔ abam tee ni, yɪ á ba lagɪ sɪ á cəg-o. ³² Niniivi tiinə dɪ wó zaɲɪ dɛ dɪm kuntɔ ni ba di zɪm nɔɔna bantɔ sariya, bɛŋwaani Zonasɪ na ve ba te o tɔɔlɪ-ba Wɛ kwərə kam tɪn, ba ləni ba wɔrv ba yagɪ kəm-balwaarɔ. Wɔlv na dwe Zonasɪ tɪn nan wɔ abam tee ni, yɪ á wɔ sɛ-o.»

Wɛ cɪga kam na pai dɪbam pooni te tɪn

(Matiyu 5:15, 6:22-23)

³³ «Nɔɔnv na jigɪ kaniə, o bá sɛ o tarɪgɪ-ka o zɪgɪ gugoro ni, naa o pu-ka tɪtɔgɔ kuri ni. O nan wó kwe-ka o palɪ wɛɛni mɔ, sɪ balɔ na zɔ digə kam wɔ tɪn taa nai pooni dɪm. ³⁴ Nmu yɪə mɔ nyɪ nɪnɛɛni kaniə kalɔ na pai n yɪra jigɪ pooni te tɪn. Kuntɔ tɪn, n yɪə na lana, kɔ pai n yɪra maama wɔ pooni wɔni mɔ. N yɪə nan na ba lana, kɔ pai n yɪra maama wɔ lim wɔni mɔ. ³⁵ Kuntɔ ηwaani, ta n yɪri n tɪtɪ sɪ pooni dɪlv na wɔ

nmɔ wɔni tɪn daa yɪ zaŋɪ dɪ ji lim. ³⁶ Nmɔ yɪra maama na jɪgɪ pooni yɪ lim dɪ funfun tərə, kɔ́ pa n yɪra maama wɔ pooni wɔni mɔ, nɪnɛɛni kani na paɪ pooni wɔra te tɪn.»

Lɛɛrɔ na wɔ́ ba Farizian tiinə dɪ cullu karanyɪna tiinə baŋa ni te tɪn

(Matiyu 23:1-36, Mariki 12:38-40, Luki 20:45-47)

³⁷ Zezi dɛɛn na ŋɔɔni wəənu tɪm kɔntɔ o ti tɪn, Farizian tu didɔa ma bəŋo, sɪ o da o vu o sɔŋɔ o di wɔdiu. O ma vu o zɔ sɔŋɔ kɔm o jəni sɪ o di. ³⁸ Farizian tu wɔm ma na sɪ Zezi wɔ sanɪ o jɪa sɪ kɔ tɔgɪ ba cullu tɪm cwəŋə. Kɔ ma sɔ-o. ³⁹ Dɪ Yuutu Zezi ma ta did-o o wɪ: «Ei! Abam Farizian tiinə na lagɪ á dɪ wɔdiu, á yəni á fɔgɪ á sɪn á zwɪ dɪ á kabəli kwe lanyɪranɪ. Kɔ daari abam tɪtɪ nan su dɪ digiru mɔ. Á wɔrɔ su dɪ ŋwɪnɪ dɪ wɔbalwaarɔ kəm. ⁴⁰ Abam yɪ jwəeru mɔ. Wɛ nan mɔ wɔ kɪ wəənu maama wɔrɔ dɪ tɪ kwe na? ⁴¹ Á nan maŋɪ sɪ á kwe á na jɪgɪ kɔlɔ tɪn á pa yinigə tiinə dɪ á wɔrɔ maama. Á na kɪ kɔntɔ, á kɔlɔkɔlɔ daa bá ta jɪgɪ digiru.

⁴² Abam Farizian tiinə-ba, lɛɛrɔ wɔ á yuu ni. Bɛŋwaanɪ, kɔ na maŋɪ kɔ yɪ dwə dwi maama ba zɪ ba daga dɪ, á yəni á lɪ kɔlɔ na yɪ Wɛ nyum tɪn á pa-DI. Kɔ lana. Kɔ daari abam yigə tərə dɪ cɪga tɔgum dɪ Wɛ sono. Kɔ ya maŋɪ sɪ á taá kɪ

tɪntɔ wəənu tɪm mɔ, sɪ á yɪ yagɪ Wɛ niə yadaara yam.

⁴³ Abam Farizian tiinə-ba, lɛɛrɔ wɔ á yuu ni. Bɛŋwaanɪ, á na zɔ á Wɛ-di sɪm, á lagɪ je-kamunnu mɔ sɪ á taá je yigə ni. Á na ve yaga, á lagɪ sɪ nɔɔna maama taa tui ba zuli abam.

⁴⁴ Lɛɛrɔ wɔ á yuu ni. Bɛŋwaanɪ á nyɪ dɪ yibeelə yalɔ na saari ya daari tɪga yɪ nɔɔna tɔgɪ ya baŋa ba kɛa yɪ ba yəri ya ni ni tɪn mɔ.»

⁴⁵ Wɛ cullu karanyɪna didɔa ma ləri Zezi taani dɪm o wɪ: «Karanyɪna, nmɔ na jɪgɪ wəənu tɪlɔ n ŋɔɔni tɪn, n twɪ dɪbam dɪ mɔ.»

⁴⁶ Zezi ma ləri o wɪ: «Abam balɔ na yɪ Wɛ cullu karanyɪna tiinə tɪn, lɛɛrɔ wɔ á dɪ yuu ni. Bɛŋwaanɪ abam yəni á yaari nɔɔna dɪ wɔdɛɛrɔ sɪ ba taa tɔga. Kɔ maa nyɪ dɪ á na pa ba zɪŋɪ zɪla yalɔ na dunə ya dwe ba zɪŋum tɪn, yɪ abam tɪtɪ ba sɛ sɪ á twəri zɪla yam funfun dɪ á zəŋɪ.

⁴⁷ Lɛɛrɔ wɔ á yuu ni. Bɛŋwaanɪ abam yəni á fɔgɪ á kɪ faŋa faŋa Wɛ nijɔŋnə bam yibeelə. Kɔ nan yɪ á kwə-nakwa mɔ gɔ-ba. ⁴⁸ Á kəm dɪm brɪ ni á sɛ kəmbalwaarɔ tɪlɔ á kwə-nakwa bam na kɪ tɪn. Bantu dɛɛn gɔ Wɛ nijɔŋnə bam, yɪ abam tɪtɪ laan fɔgɪ á kwe ba yibeelə yam. ⁴⁹ Abam na tɔgɪ á kwə kənə kɔntɔ tɪn, Wɛ dɪlɔ na maŋɪ DI ye wəənu maama tɪn tagɪ abam ŋwaanɪ DI wɪ: «Áa tɔŋɪ a nijɔŋnə dɪ a tɪntɔŋna

ba tee ni. Ba ma wó ja ba badaara ba gu, yi baá yaari badaara.> ⁵⁰ Kuntu nwaani We wó pa á na cam zanzan, ni ku yi abam titi mu gu We nijonon balu maama ba na gu lugu pulim ni si ku ba ku yi zim tun, ⁵¹ ku na puli Abelí ni si ku ba ku kweeli di Zakari wulu ba na gu We kaanum bimbim dum di DI di-laa kum titari ni tun. A lagí a ta ciga mu di abam si, kam-balwaarú tum kuntu maama caa wó ta wu zim noona bam yuu ni.

⁵² We cullu karanyina tiinè-ba, leeru wu á yuu ni. Benwaani á yèni á ci noona si ba yi lwarí We ciga kam. Abam titi wu se si á joní-ka, yi á daari á wu pe balu na lagí ba joní-ka tun cwènjè si ba joní.»

⁵³ Zezi laan ma nunji jègè kam kuntu ni o viiri. We cullu karanyina tiinè bam di Farizian tiinè bam maa ba lagí o taani di funfun di. Ba ma jaar-o di bwíè zanzan. ⁵⁴ Ba maa lagí si ba pa o nooni o tusi, si ba wani ba ja-o.

12

Dí na wó ta jigí dí titi te tin

(Matiyu 10:26-33, 12:32, 10:17-20)

¹ Manja kam kuntu ni koforo zanzan ya lagí daani Zezi tee ni. Ba deen yi noona murrú murrú mu. Ba tiini ba pini daani yi ba noni daani. Zezi ma puli o ta di o karabiè bam o wi: «Á fògí á ci á titi,

si á yi pa Farizian tiinè bam di abam ba dabúli dum, di ba na yi pipiri-nyina yi ba sègi ba ki wo-balwaarú te tun. ² Kulu maama na sègi noona tee ni tun, ku jwa wó ba ku lwarí jaja. ³ Kuntu tun, abam na sègi á ta kulu maama tun wó nunji pooni mu si noona maama ni. Abam na waasu wono kulu digè wuni tun, noona wó di nayuu ba tooli-ku.

⁴ A cillonè-ba, a lagí a ta abam si á yi taá kwarí fubuni di balu na wai ba gu á yira yam yi ba daa wari ba ki abam kulukululu ba weli da tun. ⁵ A nan wó bri abam á na manji si á taá kwarí wulu tun. Á manji si á taá kwarí We mu, benwaani dintu jigí dam si DI gu abam si DI daari DI di abam min-tu ni. A lagí a ta abam si dintu mu á manji si á taá kwarí.

⁶ Ku na yi kabembèli, ba yèni ba yègi sintu mwali mwali mu. We nan ba swe si didwa didwa ni ni. ⁷ We manji DI ye abam yuuywe sim ni na mai te tun. Á yi taá kwarí fubuni, si abam didwa didwa jigí kuri á dwe kabembèli zanzan.

⁸ A lagí a ta abam si noonu wulu maama na zigí nabiinè yigè ni o bri jaja si o yi a noonu tun, amu Nabiin-bu wum di wó zigí kuntu tu kwaga ni a bri ni o yi a noonu We malesi sim yigè ni. ⁹ Ku daari, wulu maama na vin amu nabiinè yigè ni tun, amu di wó vin kuntu tu We malesi sim yigè ni. ¹⁰ Wulu maama

na η̄ōoni wo-balwaarv o pa amv Nabiin-bu wvm tin, We wv se si DI ma ce kuntu tu. Wvlv nan na η̄ōoni o twi We Joro kum tin, We ba se si DI ma ce-o.

¹¹ N̄ōona wv ja abam ba vu ba sanj Zwifə nakwa tee ni di tiv kum yigə tiinə tee ni di didɛera tee ni. Ba na ki abam kuntu, si a yi taá liə di a na wv η̄ōoni kulv si a ma vri a titi, naa a na wv tult taani dum te tin. ¹² Kantu manja kam ni We Joro kum wv pa a lwarj a na manj si a ta kulv tin.»

Jijigirv na bá wani ti pa η̄wɪa te tin taani

¹³ N̄ōonv didva mv tɔgi o wv kɔgɔ kum wvni, o ma ta di Zezi o wv: «Karanyina, a loori-m si n ta a zumbaaru wvm, si o kwe wənu tivl dibam ko na tigi o daari tin o manj amv nyim o pa-ni.»

¹⁴ Zezi ma lər-o o wv: «A cilonj. Wɔɔ mv tinj amv si a di abam taani naa si a manj a jijigirv a pa abam?»

¹⁵ O laan ma ta di ba maama o wv: «Á taá yiri a titi di wo-swənə zanzan. N̄ōonv jijigirv na daga te, ti bá wani o η̄wɪa ti yiri, o na manj o yi nadum te di.»

¹⁶ Zezi laan ma manj mumaña o bri-ba o wv: «Nadum wɔdonj mv wɔra. O maa jigj kari si na ki wɔdiiru zanzan si pa-o. ¹⁷ O ma bɔnj o wv: A nan wv ki ta mv? Je daa tərə si a ki a wɔdiiru tim maama da.»

¹⁸ O laan ma bɔnj o wv: «A na wv ki te tin, aá magj a tuli sim maama mv a di

tiga ni, si a daari a lo tulize, si a wani a pe a wo-vaalv tim di a wənu tim maama a ki da.» ¹⁹ A laan wv ta a wvni a wv: «A jigj wənu tivl maama a na lagj tin si kv taa ve bina kɔgɔ kɔgɔ. Liə daa bá ja-ni. Aá ta ki a wvɔɔna na lagj te tin, a di yi a nyɔa yi a ki wvpolo.» ²⁰ We ma ta did-o DI wv: «Nm̄v yi joro mv. Titi duntu wvni aá jonj n η̄wɪa. Kuntu tin, wɔɔ mv wv ta te wənu tivl maama n ya na jigj tin?» ²¹ «Kv yi kuntu donj mv di wvlv maama na tinj jijigirv zanzan o pa o titi yi o ba jigj kulvkvlv We tee ni tin.»

Baŋa-We na nii dibam baŋa ni te tin

(Matiyu 6:19-21,25-34)

²² Zezi ma ta di o karabiə bam o wv: «Kuntu η̄waani mv a lagj a ta abam si a yi taá jigj liə di lvgv baŋa kulvkvlv, kv na yi a ni-wɔdiu, naa a na wv zv gwaarv tivl tin. ²³ Bɛŋwaani a η̄wɪa garj wɔdiiru. Yira yalv We na pe abam tin di maa garj gwaarv. ²⁴ Nan maani-na a nii bacangaaru na yi te tin. Ti ba duə, yi ti ba zagj muna. Ti ba jigj tuli di tikəri si ti ki wɔdiiru da. Kv nan yi We mv nii ti baŋa ni di ti ni-wɔdiu. Abam nan tiini a jigj kuri a dwe zunə bam. ²⁵ Abam wvlvwvlv bá wani o tonj o η̄wɪa di finftin di, o na manj o li te di. ²⁶ Á bá wani kv finftin di a ki, bɛɛ nan mv yi a jigj liə di wənu tivl maama na daari tin? ²⁷ Maani-na a nii ga-punnu tim lam na yi

te tɪn. Tɪntu nan warɪ tɪ tɔŋɪ, yɪ tɪ warɪ gwaaru tɪ sɔ. Nan taá ye-na nɪ, tɪntu jɪgɪ lam tɪ dwe Pɛ Salomɔn dɛɛn na maŋɪ o zɔvɪ gwar-ŋɔnnu tɪb tɪn. ²⁸ Kɔ nan na yɪ gaaru tɪm kuntu, tɪntu ba jɪgɪ dɛ dɪ nɔɔna na zwɛ-tɪ. Dɪ kuntu dɪ, Wɛ ta mu pai tɪ jɪgɪ lam kuntu doŋ. Kuntu ŋwaani, kɔ na yɪ abam, Wɛ tiini Dɪ nii abam baŋa nɪ. Bɛɛ mu yɪ á ba kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ?

²⁹ Á yɪ taá jɪgɪ wɔbɔŋ-fara dɪ á na wó kɪ te sɪ á na wɔdiu á dɪ tɪn. Á yɪ taá kɪ liə dɪ kuntu woŋo. ³⁰ Lɔgɔ baŋa nɔɔna balɔ na yəri Wɛ tɪn mu tiini ba bɔŋɪ wəənu tɪm kuntu maama wɔbɔŋa. Abam Ko Wɛ nan maŋɪ Dɪ ye nɪ abam maŋɪ sɪ á taá jɪgɪ wəənu tɪm kuntu. ³¹ Abam maŋɪ sɪ á pa á wɔbɔŋa taa tɔgɪ Wɛ paari dɪm mu. Á na kɪ kuntu, Wɛ laan wó wəli abam woŋo kulɔ na daari tɪn.

³² Á nɔɔna bam á na ba daga tɪn, yɪ pa-na fɔvɪ taa jɪgɪ abam. Abam Ko Wɛ wɔbɔŋa mu lagɪ sɪ Dɪ pa abam tɔgɪ á dɪ Dɪ paari dɪm. ³³ Kwe-na á jɪjɪgɪrv tɪm á yəgɪ, sɪ á daari á maŋɪ tɪ sɔbu kum á ma wəli yinigə tiinə. Kuntu mu á kwe á jɪjɪgɪrv á tɪŋɪ Wɛ-sɔŋo nɪ, sɔbiə gan-lɔgɔdɪ na bá cɔgɪ mɛ tɪn. Á na tɪŋɪ jɪjɪgɪrv Wɛ tee nɪ, tɪ daa bá je. Nwɪna daa bá wanɪ ba ŋo-tɪ, yɪ tɔa bá wanɪ ka mu-tɪ ka cɔgɪ. ³⁴ Bɛŋwaani, abam jɪjɪgɪrv na tigi mɛ tɪn, á bɪcara dɪ tigi

dáani mu.»

Dí na wó ta jɪgɪ dí tɪtɪ te sɪ dí Yuutu joori o ba tɪn

(Matiyu 24:42-51, 10:34-36, 16:2-3, 5:25-26, Mariki 13:32-37)

³⁵⁻³⁶ Zezi ta ma ta o wɪ: «Á taá fɔgɪ á cɔ á tɪtɪ, nɪ nɔɔna balɔ yuutu na nunjɪ o vu sɪ o di kadiri candiə yɪ ba jɪgɪ tɪna sɪ o joori o ba tɪn. Ba ma fɔgɪ ba vɔ ba gwaaru dɪ vwi, yɪ ba tarigɪ ba min-zwəənu ba zɪgɪ ba tee nɪ. Ba yuutu wɔm na tu o yɪ manco-pɪna o magɪ boro, ba laan wó wanɪ ba zaŋɪ lɪla ba purɪ ba pa-o. ³⁷ Ba yuutu wɔm na joori o ba, yɪ tɪntɔŋna balɔ na zɪgɪ ba niə yɪ ba ba dɔ tɪn, kúv jɪ wɔpolo dɪ ba. A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, ba yuutu wɔm laan wó pa ba jəni ba di wɔdiu. O ma wó vɔ o gɔrɔ dɪ vɔa, sɪ o kwe wɔdiu kum o vu o zɪgɪ sɪ ba dɪ. ³⁸ O nan na joori o ba tɪtɪ kɔrv nɪ dɪ, yɪ o tɪntɔŋna bam ta na zɪgɪ ba niə yɪ ba ba dɔa, kúv jɪ wɔpolo dɪ ba.

³⁹ Á taá ye sɪ, sɔŋo tu ya na lwarɪ maŋa kalɔ ŋwɪnu na lagɪ o ba tɪn, o ya bá pa ŋwɪnu wɔm na cwəŋə o zɔ o ŋo. ⁴⁰ Kuntu ŋwaani abam maŋɪ sɪ á cɪ á tɪtɪ mu, sɪ amɔ Nabiin-bu wɔm lagɪ a ba maŋa kalɔ abam na ba tɪna nɪ aá ba tɪn mu.»

⁴¹ Pɪyɛɛɪ ma bwe Zezi o wɪ: «Dí Yuutu, nmɔ na maŋɪ mɪmaŋa yantɔ tɪn, kɔ yɪ dɪbam yɪranɪ ŋwaani mu naa nɔɔna maama ŋwaani mu?»

⁴² Dí Yuutu Zezi ma læri o wɪ: «Wɔɔ mu yi tintuŋ-ŋum wɔɔ na jigi wɔɔba tɪn? O nyɪ nɪnɛni tintuŋɔ wɔɔ o yuutu na yagi o tɪɔba o pa-o yi o daari o vu cwɔŋɔ tɪn. O yuutu wɔm ma li-o si o taa nii o donnɛ tintuŋna bam baŋa ni, si o daari o taa pa-ba ba ni-wɔdiu de maama. ⁴³ O sɔŋɔ tu wɔm na joori o ba, yi o na piini di o ki kulɔ maama o na pɛ-o si o ki tɪn, tintuŋɔ wɔm kuntu laan wɔ na wɔpɔlo. ⁴⁴ A lagi a ta cɪga mu di abam si, o yuutu wɔm laan wɔ pa o taa nii o jɪjɪrɔ maama baŋa ni mu.

⁴⁵ Tintuŋɔ wɔm nan na buŋi o wɪ, o yuutu wɔm daani zanzan yi o ba tui, yi o na jigi o donnɛ tintuŋbaara di tintuŋ-kaana bam o maga, o di o gaala, yi o nyo sana o bugɛ, ⁴⁶ tintuŋɔ wɔm kuntu yuutu wɔm laan wɔ joori o ba, de di tintuŋɔ wɔm na ba jigi tɪna di maŋa kalɔ o na wɔ ba tɪn. O yuutu wɔm na tu o piir-o kuntu, o laan wɔ pa o na cam, yi o daari o pa o da di balɔ na vin Wɛ cɪga kam tɪn o na yaara zanzan.

⁴⁷ Tintuŋɔ wɔɔ maama na lwarɪ o yuutu wɔɔba na lagi si o ki kulɔ tɪn, yi o na wɔ se si o ja o titi o ki-ku, kuntu tu wɔ na magɪrɔ zanzan. ⁴⁸ Ku daari, wɔɔ na yɛri o yuutu na lagi si o ki kulɔ tɪn, yi o na ki kulɔ na maŋi si ba mag-o tɪn, kuntu tu wɔ na magɪrɔ finfin mu. Wɔɔ maama ba na pɛ wɔɔnu zanzan tɪn, baá

bwe-o wɔɔnu zanzan bwɛ. Nɔɔɔ wɔɔ na jɔŋi wɔɔnu zanzan si o taa nii-ti tɪn, Wɛ wɔ bwe-o wɔɔnu zanzan ku ja gaali.»

⁴⁹ Zezi daa ta ma ta o wɪ: «Amu tu lɔɔ baŋa si a tarigi mini mu a ma zwe-ku. A nan ya lagi di a wɔ maama si mini di na maŋi di ya tarigi mu. ⁵⁰ Amu na maŋi si a zɔ yaara wɔ, nɛnɛni a na wɔ miisi na wɔni te tɪn mu. A nan wɔ wɔ-cɔɔ wɔni mu, si ku taa ve maŋa kam ku na wɔ ki ku ti tɪn. ⁵¹ Amu na tu lɔɔ baŋa tɪn, á buŋi si ku yi si a pa nɔɔna fɔɔ daani mu na? Aye. A tu si a pa nɔɔna pɔɔri daani mu. ⁵² Ku na puli zɪm ku maa ve, sɔŋɔ didɔa wɔni nɔɔna banu na wɔra, baá pɔɔri daani batɔ di bale. ⁵³ Ko di o bu wɔ pɔɔri daani. Nu di o bukɔ di wɔ pɔɔri daani. Kaani di o barɔ nu di wɔ pɔɔri daani.»

⁵⁴ Zezi laan ma ta di nɔn-kɔɔ kum o wɪ: «Á na nɛ kunkwɔɔnu na wɔra ti zaŋa mɛ seeni dɔa na zigi da ka ni tɪn, á yɛni á ta lɪla si dɔa lagi ka ni, yi kaá sɪni ka ni mu. ⁵⁵ Ku daari gungun-kurrɔ vii na wɔra ku fulɔ, á yɛni á wɪ lɔn-wɪa maa buina, yi kɔ sɪni ku ki kuntu mu. ⁵⁶ Abam yi pipiri-nyina mu. Abam wai á nii weyuu di tɪga baŋa á ma lwarɪ tɪga kam yibiyɛ na wɔ ta yi te tɪn. Bɛɛ nan mu yi á wari á lwarɪ wɔɔnu tɪlɔ na wɔra ti ki lele tɪn kuri?

⁵⁷ Bɛŋwaani mu yi abam ba buŋa, si á lwarɪ kulɔ na

lana tɪn sɪ á taá kɪa? ⁵⁸ Kɪ nyɪ dɪ nɔɔnɔ na jaanɪ-m o vu o saɲɪ sariya jægə nɪ te tɪn. Abam ta na wɔ cwəɲə nɪ á maa ve tɪn, sɪ n kwaanɪ n pa á fɔgɪ daanɪ. Kɪ na dai kɔntɔ, o laan wɔ ja nmɔ o kɪ sariya-diru wɔm jɪɲa nɪ. Wɔntɔ dɪ laan ma wɔ kɪ nmɔ o tɪntɔɲnɔ jɪɲa nɪ, sɪ o kɪ nmɔ pɪna digə nɪ. ⁵⁹ A lagi a ta nmɔ sɪ nɪ ta n wɔra taan. N na wɔ ɲwɪ jɪnɪ dɪm maama n ti, ba bá yagɪ-m.»

13

Dí na wɔ ləni dí wɔrɔ, dí wɔ na cɔgɪm

¹ Kantɔ maɲa kam nɪ nɔɔna badonnə maa ba Zezi te, yɪ ba ta did-o Galile tiinə badonnə taanɪ. Gɔvɪrma tu Pilatɪ dɛen jaanɪ bantɔ o gɔ maɲa kalɔ ba na wɔra ba kaanɪ Baɲa-Wɛ tɪn, o pa ba jana nunɪ ka gwaanɪ dɪ vara jana. ² Zezi ma ləri nɔɔna bam o wɪ: «Galile tiinə bantɔ na tiinɪ ba na cam kɔntɔ doɲ tɪn, á bɔɲɪ sɪ kɪ yɪ ba na tiinɪ ba yɪ nɔn-balwaarɔ ba dwe ba donnə bam tɪn ɲwaanɪ mɔ na? ³ Aye, kɪ dai kɔntɔ. Abam tɪtɪ dɪ na wɔ ləni á wɔrɔ á yagɪ kəm-balwaarɔ tɪm, abam maama dɪ wɔ cɔgɪ kɔntɔ doɲ mɔ. ⁴ Kɪ ta na yɪ nɔɔna fugə-nana balɔ ya na tɪgɪ Silba nɪ maɲa kam weyuu digə na tɔ ba baɲa nɪ tɪn, á bɔɲɪ nɪ kɪ yɪ ba na maɲɪ sɪ ba na cɔgɪm kɪ dwəni Zeruzalem tiinə badonnə bam tɪn ɲwaanɪ mɔ na? ⁵ Aye, kɪ dai kɔntɔ. Abam tɪtɪ na wɔ ləni á wɔrɔ

á yagɪ kəm-balwaarɔ tɪm, abam maama dɪ wɔ cɔgɪ kɔntɔ doɲ mɔ.»

Kapɔrɔ kɔlɔ na ba jaanɪ tɪn mimana

⁶ Zezi laan ma maɲɪ mimana o brɪ-ba o wɪ: «Nɔɔnɔ mɔ wɔra. O ma jəri kapɔrɔ o kara wɔnɪ. O ma vu sɪ o nii, oó na kɪ biə o gwəri na. O ma wɔ nɛ. ⁷ Kɪ na ba ləri biə tɪn, o ma ta dɪ o tɪntɔɲnɔ wɔm o wɪ: «Nii, dɔɔn jɪgɪ bɪna yatɔ mɔ a na tui a laga kɪ biə yɪ a ba nau kɔlɔkɔlɔ. Nan goni-kɔ n dɪ tɪga nɪ, sɪ kɪ zɪgɪ da kafɛ mɔ.»

⁸ Tɪntɔɲnɔ wɔm ma lər-o o wɪ: «A yuutu, yagɪ sɪ kɪ daa kɪ bɪnɪ dɪdɔba kɪ wəli da. Aá kɪ goɲo a kaagɪ kɪ maama yɪ a kɪ pɔpɔnɔ da. ⁹ Bɪnɪ daa na yɪə yɪ kɪ na ləgi biə, kɪ lana. Kɪ nan daa ta na wɔ ləgi, dí laan wɔ go-kɪ dí dɪ tɪga nɪ.» »

Zezi na pɛ kaanɪ wɔdoɲ na yazurə ba siun dɛ nɪ te tɪn

¹⁰ Zwifə bam siun dɛ dɪdoɲ dɛen ma yɪ. Zezi maa wɔ ba Wɛ-digə kam nɪ o brɪ-ba Wɛ taanɪ. ¹¹ Kaanɪ wɔdoɲ maa tɔgɪ o wɔra, cicirə na jɪg-o ka yaara dɪ yawɪɔ taan bɪna fugə-nana, ka pa o tii mɔ, o warɪ o kwəni wɛɛnɪ. ¹² Zezi na nɛ-o tɪn, o ma ta did-o sɪ o ba o te. O laan ma ta did-o o wɪ: «Kaanɪ, n nɛ bwəlɪm, n sin dɪ n yaara yam.» ¹³ O na tagɪ kɔntɔ tɪn, o ma zi o jɪa o baɲa nɪ. Bɪdwɪ baɲa nɪ mɔ kaanɪ wɔm kwəni wɛɛnɪ. O na kwəni wɛɛnɪ tɪn, o ma tee Baɲa-Wɛ.

14 Zwifə Wε-digə kam yu-utu wɔm na nε Zezi na kɪ te ba siun dε dɪm nɪ yɪ o pa kaanɪ wɔm na yazurə tɪn, o bam ma zanɪ. O ma ta dɪ kɔgɔ kɔm o wɪ: «Wε pɛ dɪbam da yardɔ mɔ sɪ dɪ ta maa tɔŋɪ dɪ tɪtɔŋa. Kuntɔ tɪn, á manɪ sɪ á taá tui da yam kuntɔ nɪ mɔ sɪ á na yazurə, sɪ kɔ dɪ siun dε dɪm nɪ.»

15 Dí Yuutu Zezi ma lər-o o wɪ: «Abam yɪ pipiri-nyɪna mɔ. Abam wɔɔ mɔ wú ta jɪgɪ o nabɪa naa o bɪnaga yɪ o ba bwəli-ka o ja vu sɪ ka nyɔ na siun dε dɪm nɪ? 16 Kuntɔ tɪn, kaanɪ wɔntɔ na yɪ Abraham dwi tu yɪ sɔtaanɪ ya vɔ-o dɪ yawɪɔ bɪna fugə-nana tɪn, kɔ culi sɪ a bwəl-o a yagɪ siun dε dɪm nɪ sɪ o sin dɪ o yawɪɔ kɔm na?»

17 O na tagɪ kuntɔ tɪn, kɔ ma pa balɔ na vɪ-o tɪn na cavɪra. Kɔ daari nɔn-kɔgɔ kɔm maama maa jɪgɪ wɔpɔlo zanzan dɪ wo-kɪnkagɪla yalɔ maama o na kɪ tɪn.

Wε paari dɪm na yɪ te tɪn (Matiyu 13:31-33, Marikɪ 4:30-32)

18 Zezi daa ma ta o wɪ: «Wε paari dɪm nyɪ dɪ bɛɛ? A ma bɛɛ mɔ a manɪ-dɪ a brɪ abam? 19 Wε paari dɪm nyɪ dɪ nɔɔnɔ na kwe wo-duu na yɪ mɪmɪtɪnɔ o vu o du o kadugə nɪ. Wo-duu kɔm kuntɔ ma nunɪ, yɪ kɔ tiini kɔ jɪ tu-kamunu. Zunə laan ma ba ba sɔ ba pwəru tiu kɔm yuu nɪ.»

20 Zezi daa ma ta o wɪ: «A ta wú ma bɛɛ mɔ a manɪ Wε

paari dɪm na nyɪ te tɪn a brɪ abam? 21 Dɪ nyɪ dɪ kaanɪ na kwe dabɪlɪ o gwaanɪ dɪ dɪpɛ muni zwɪ-zε sɪtɔ te tɪn. Dɪ laan ma pa dɪpɛ muni dɪm maama fɔlɪ.»

Dɪ na wú zv Wε paari dɪm wɔnɪ te tɪn (Matiyu 7:13-14,21-23)

22 Zezi dɛɛn wɔ cwəŋə nɪ o maa ve Zeruzalem. O na maa ve tɪn, o tɔlɪ tɪnɪ dɪm maama yɪ o brɪ-ba Wε taanɪ. 23 Nɔɔnɔ wɔdɔŋ ma bwe-o o wɪ: «A Yuutu, nɔɔna finftɪn yɪranɪ mɔ wú na vrɪm na?»

Zezi ma ta dɪ nɔɔna bam o wɪ: 24 «Á taá cɔ á tɪtɪ sɪ á kwaanɪ á da nɪ dɪlɔ na pɪnɪ tɪn á zv Wε paari dɪm wɔ. A lagɪ a ta abam sɪ nɔɔna zanzan wú ba ba beeri sɪ ba zv, yɪ ba bá wanɪ ba na cwəŋə. 25 Manɪ kam na yɪə, yɪ sɔŋɔ tu zanɪ o pɪ o manɔŋɔ, abam laan wú ba á zɪgɪ pooni nɪ á magɪ boro, yɪ á loori á wɪ: «Dí Yuutu, popo, pɔrɪ sɪ dí zv.» O laan wú ləri o wɪ: «A yəri abam na nunɪ mɛ.» 26 Abam laan wú ta wɪ: «Dɪbam ya tɔgɪ dɪ nmɔ dɪ jəni dɪ di wɔdiu. Kɔ yɪ dɪbam tɪv kɔm cwe sɪm wɔnɪ mɔ n zɪgɪ da n brɪ Wε taanɪ.» 27 O nan ta wú ləri abam o wɪ: «A yəri abam. Joori-na daa nɪ, abam kəm-balwaarɔ tiinə bam.»

28 Kɔ na kɪ abam kuntɔ, á wú na Abraham dɪ Yizakɪ dɪ Zakɔbɪ na je Wε paari dɪm wɔnɪ, kɔ wəli dɪ Wε nijɔŋnə bam maama. Abam tɪtɪ nan bá na cwəŋə sɪ á zv. Abam wú manɪ mɛ yaara na wɔra yɪ nɔɔna keerə yɪ ba dɔnɪ

ba nwa tɪn. ²⁹ Nɔɔna wɔ nuɲi lɔgɔ baɲa je maama ni ba ba ba zɔ Wɛ paari dɪm wɔ, yɪ ba jəni ba di ywəəni daani. ³⁰ Á taá ye ni, nɔɔna badaara zɪm na yɪ kwaga tiinə tɪn wɔ ba ba ji yigə tiinə. Badaara dɪ na maɲi ba yɪ yigə tiinə tɪn wɔ joori ba ji kwaga tiinə.»

Zezi wɔ na cɔgi Zeruzalem tiinə ɲwaani te tɪn
(Matiyu 23:37-39)

³¹ Maɲa kam kɔntɔ ni mɔ Farizian badonnə tu Zezi te, yɪ ba ta did-o ba wɪ: «Yagɪ yo seeni sɪ n vu jəgə kadoɲ. Bɛɲwaani Pɛ Erɔdi lagɪ sɪ o pa ba gɔ nmɔ.»

³² O ma ləri-ba o wɪ: «Ve-na á ta á brɪ nasɪa kam ni, zɪm da yantɔ ni a maɲi sɪ a taa zəli sɔtaana, sɪ a kwəri a pa nɔɔna na yazurə. Da yatɔ dɛ ni, a laan wɔ yɪ a kweelim jəgə. ³³ A nan maɲi sɪ a daa kwe a cwəɲə a taa kea zɪm dɪ jwaani dɪ jwa yigə ni, bɛɲwaani kɔ bá wani sɪ wɔlɔ na yɪ Wɛ nijonɲu tɪn ga o ɲwɪa yɪ kɔ dai Zeruzalem ni.»

³⁴ Həii! Zeruzalem tiinə-ba, á yəni á gɔ Wɛ nijonɲə yɪ á dɔli nɔɔna balɔ Wɛ na tɔɲi abam tee ni tɪn dɪ kandwa. Kuni zanzan mɔ a ya lagɪ sɪ a la abam nɔn-biə a kɪ daani sɪ a taa nii á baɲa ni, nɪnɛɛni coro na kukwəri kɔ biə kɔ kɪ kɔ vwana kuri ni te tɪn, yɪ abam wɔ sɛ. ³⁵ Kuntu tɪn, Wɛ laan wɔ dwanɪ Dɪ jɪa abam tɔv kɔm baɲa ni sɪ kɔ ji di-dwəənu. Á taá ye ni, á daa bá na-nɪ sɪ kɔ taa ve

maɲa kalɔ á na wɔ ta wɪ: <Zuli-na wɔlɔ na tu dí Yuutu Wɛ yɪrɪ ɲwaani tɪn.> »

14

Zezi na pɛ ya-fɔla tu na yazurə te tɪn

¹ Siun dɛ didonɲ dɛɛn ma yɪ. Zezi ma vu Farizian yigə tu didɔba sɔɲɔ o zɔ sɪ o di wɔdiu. O na wɔra tɪn, ba maa kwaani ba yɪr-o, sɪ ba nii o na wɔ kɪ te tɪn. ² Ya-fɔla tu ma ba o zɪgi Zezi yigə ni.

³ Zezi na nɛ-o tɪn, o ma bwe Wɛ cullu karanyɪna tiinə dɪ Farizian tiinə bam o wɪ: «Dɪbam cullu paɪ cwəɲə sɪ dí pa nɔɔnɔ na yazurə siun dɛ dɪm ni naa kɔ culə?» ⁴ Ba maa cɪm. O ma dwe nɔɔnɔ wɔm o pa o na yazurə, yɪ o yag-o o wɪ, o ve.

⁵ O laan ma bwe-ba o wɪ: «Abam wɔlɔ bu na tɔv wɔli wɔni siun dɛ ni, n bá kɪ lɪla n vu n van-o n lɪ na? Kɔ na yɪ n nabɪa dɪ, n bá vu n lɪ-ka na?»

⁶ Ba maa warɪ ba lər-o kulɔkulɔ.

Dí na maɲi sɪ dí tu dí tɪtɪ dí kɪ te tɪn

⁷ Nɔɔna balɔ na tu sɪ ba togɪ ba di wɔdiu Farizian tu wɔm sɔɲɔ ni tɪn maa lagɪ jəɲə je sɪ ba jəni. Zezi ma na ni ba lagɪ je-laarɔ je mɔ sɪ ba jəni da. O na nɛ kuntu tɪn, o ma maɲi mɪmaɲa o brɪ-ba o wɪ: ⁸ «Nɔɔnɔ na kɪ kadiri candiə yɪ o bəɲi-m sɪ n ba n dɪ, yɪ kwaani sɪ n jəni nɔn-kamunu jəɲə je ni. Nmɔ na kɪ kuntu, yɪ nɔn-kɔrɔ na tuə, ⁹ sɔɲɔ tu wɔlɔ na bəɲi abam tɪn wɔ ba o ta dɪ nmɔ o wɪ: <Zaɲɪ sɪ n daari jəgə kam n

pa nɔɔnɔ wɔntɔ.› Nmɔ laan wɔ zanɔ n vu n jɛni kwaga kwaga mu di cavura.

¹⁰ Kɔ daari, ba na bɛɛni-m si n vu n toɔɔ n di candiɛ, ve n jɛni kwaga kwaga. Nmɔ na ki kɔntɔ, yi sɔɔɔ tu wɔm na tu o na-m, o laan wɔ ta o wɔ: ‹A cilonɔ, zanɔ n ba yigɛ n jɛni.› Kɔntɔ wɔ pa n na zulɛ nɔɔna bam maama yigɛ ni.

¹¹ Bɛɛwaaɔ, wɔlɔ na zɛɛɛni o titi tɔn, Wɛ wɔ tu kɔntɔ tu. Wɔlɔ nan na tu o titi tɔn, Wɛ wɔ zɛɛɛni kɔntɔ tu.»

¹² Zezi laan ma ta di sɔɔɔ tu wɔm o wɔ: ‹Nmɔ na lagɔ n ki wɔdi-fɔɔɔ n pa nɔɔna, kɔ na yi wɔa ni naa didaani, si n yi bɛɛni n cilonnɛ di n cɔrrɔ di n donnɛ nadunɛ, Nmɔ na ki kɔntɔ, bantɔ wɔ wani ba joori ba di ki-m kɔntɔ donɔ ba ma ηwi jɔni dɔm. ¹³ Nmɔ nan na lagɔ n ki candiɛ, si n bɛɛni balɔ na yi yinigɛ tiinɛ di kwaarɔ di gwanɔ di lilwɛ tɔn, si ba ba ba di. ¹⁴ Nmɔ na ki kɔntɔ, nmɔ wɔ ta n jigi yu-yonɔ. Nɔɔna bantɔ donɔ ba wani ba joori ba ηwi jɔni dɔm. Maɛna kam Wɛ na wɔ pa nɔn-ηona bi ba yagi tɔɔni tɔn, nmɔ laan wɔ jɔni n kɛm dɔm kwɛrɛ.›

Candi-fara mumaɛna
(Matiyu 22:1-14)

¹⁵ Nɔɔnɔ wɔdonɔ wɔlɔ na toɔɔ o je Zezi tee ni o di wɔdiu tɔn ma ni o na tagɔ kulɔ tɔn. O ma ta did-o o wɔ: ‹Nɔɔnɔ wɔlɔ maama na zɔ Wɛ paari dɔm wɔ o jɛni o di ywɛɛni daani tɔn mu yi yu-yonɔ tu.›

¹⁶ Zezi ma maɛni mumaɛna o ma lɛri o wɔ: ‹Nɔɔnɔ wɔdonɔ mu ya wɔra o ma lagɔ o ki wɔdi-fɔɔɔ si o pa nɔɔna. O ma bɛɛni nɔɔna zanzan si ba ba ba di. ¹⁷ Candiɛ kam maɛna na yi tɔn, o ma tɔɔni o tɔntɔɔnɔ si o vu o ta di balɔ o na bɛɛni tɔn ni, ba ba si wɔɔɔ maama ti kɔ yigɛ. ¹⁸ Nɔɔna bam na ni kɔntɔ tɔn, ba maama ma wɔra ba loori cwɛɛɛni o tee ni. Ba didɔba ma wɔ: ‹Popo, pa-ni cwɛɛɛni, si a jɔni kar-dɔɛna mu, kɔ yi fifɔn si a vu a nii ka baɛna ni.› ¹⁹ Nɔɔnɔ wɔdonɔ di ma wɔ: ‹Popo, pa-ni cwɛɛɛni, si a yɛgi nabe fugɛ mu lele kɔntɔ si a ma va. A maa ve si a ki a nii, si wɔ se si va na?› ²⁰ Nɔɔnɔ wɔdonɔ di ma ta o wɔ: ‹A di kaani mu lele kɔntɔ. Amɔ daa ba wani a ba.›

²¹ Tɔntɔɔnɔ wɔm laan ma joori sɔɔɔ o vu o ta di o tu wɔm ba na lɛri te tɔn. Sɔɔɔ tu wɔm na ni tɔn, o bam ma zanɔ. O ma ta di tɔntɔɔnɔ wɔm o wɔ: ‹Nunɔ lɔla n vu tɔɔ kɔm cwe sɔm yum maama n la yinigɛ tiinɛ di kwaarɔ di lilwɛ di gwanɔ n pa ba ba ba di.› ²² Tɔntɔɔnɔ wɔm ma ki kɔntɔ, yi o daa ta o wɔ: ‹Amɔ tu, a ki tɔte maama nmɔ na tagɔ tɔn, yi jɛgɛ daa ta daari si nɔɔna jɛni da.› ²³ Sɔɔɔ tu wɔm daa ma ta did-o o wɔ: ‹Nunɔ tɔɔ kɔm wɔ n vu n beeri cwɛ-bim sɔm maama niɛ ni, si n pa balɔ na wɔra tɔn ba ba zɔ a sɔɔɔ kɔm si kɔ su.›

²⁴ A lagɔ a ta abam si, kɔ na yi nɔɔna balɔ a ya na bɛɛni yi

ba vɪn tɪn, bantu wɔɔwɔɔ daa ba jɪɪ ni sɪ ba tɔɪ ba di a wɔɔdiu kɔm.»

Dí na wó kwaaní dí dí dam maama te sɪ dí taá tɔɪ Zezɪ tɪn

(*Matiyu 10:37-38, 5:13, Maríkɪ 9:50*)

²⁵ Zezɪ na wɔ cwəŋə nɪ o maa ve tɪn, nɔn-kɔɔ zanzan maa tɔɪ o kwaga. O ma pipiri o nii ba seeni yɪ o wɪ: ²⁶ «Nɔɔnɔ wɔɔ na tu amɔ te yɪ o wɔ vɪn o kɔ dɪ o nu, dɪ o kaani dɪ o biə, dɪ o zɪmbaara dɪ o nyaana dɪ o nakwa, yɪ o na wɔ vɪn o tɪtɪ ŋwɪa dɪ, kɔntɔ tu bá wanɪ o jɪ amɔ karabu. ²⁷ Wɔɔ maama na wɔ sɛ sɪ o tɔɪ amɔ kwaga, sɪ o na yaara nɪ wɔɔ na zɪŋɪ dagara o maa ve o tɔɔnɪ je te tɪn, kɔntɔ tu bá wanɪ o jɪ a karabu.

²⁸ Abam wɔɔ na bɔŋɪ sɪ o lɔ wɛyuu di-kamunu, n manɪ sɪ n da yigə n jəni n jeeli n nii, səbu kɔm wó wanɪ digə kam kɔ lɔ kɔ ti naa kɔ bá wanɪ. Kɔ dai kɔntɔ na? ²⁹ N na wɔ kɪ kɔntɔ, yɪ n na cwɪ digə kam kuri yɪ ka daa warɪ ka guri, balɔ maama na lwarɪ tɪn wó ta mwanɪ nmɔ, ³⁰ yɪ ba wɪ: «Nɔɔnɔ wɔntɔ puli digə lɔɔm, yɪ o daa warɪ-ka o guri.»

³¹ Asawɛ, pɛ na lagɪ o kɪ jara dɪ pɛ wɔɔɔŋ, o manɪ sɪ o da yigə o jəni o bwe o nii, nɔɔna murr-fugə (10.000) kalɔ na wɔ o kwaga nɪ tɪn wó wanɪ ba jeeri nɔɔna murr-finle (20.000) kalɔ na wɔ pɛ wɔɔɔŋ wɔm kwaga nɪ tɪn naa ba bá wanɪ. Kɔ dai cɪga na? ³² O nan na

bá wanɪ, pɛ wɔɔɔŋ wɔm ta na wɔ yigə yigə o bɪnɪ tɪn, oó da yigə o tɔŋɪ tɪntɔŋna mɔ o tee nɪ, sɪ ba koor-o sɪ o yagɪ jara yam sɪ ya ti. ³³ Kɔntɔ tɪn, kɔ yɪ bɪdwɪ mɔ dɪ abam wɔɔ maama na wɔ kwe o wɔŋɔ maama o yagɪ daa nɪ, o bá wanɪ o jɪ amɔ karabu.

³⁴ Yɛ ywənə yɪ dɪ wai dɪ kwe wɔɔdiu. Yɛ ywəni nan na ti, n daa n bá wanɪ n pa dɪ joori dɪ ja ywəni. ³⁵ Dɪntɔ daa ba jɪɪ kuri. N bá wanɪ n kɪ-dɪ n kadugə nɪ, naa n ma n kɪ pɔpɔɔ. N manɪ sɪ n lo-dɪ n yagɪ mɔ.

Abam nan fɔɪ á cəɪ amɔ taani dɪm.»

15

Pi-jiə dɪ səbu-jiu mɪmanja (Matiyu 18:12-14)

¹ Dɛ dɪdwɪ lampo-joŋnə dɪ nɔn-cɪcɔɪrɔ zanzan ma fɔɔrɪ ba yɪ Zezɪ te, sɪ ba taa cəɪ o taani dɪm. ² Farizian tiinə dɪ Wɛ cullu karanyɪna tiinə na nɛ kɔntɔ tɪn, ba maa pɔɔna ba wɪ: «Taá nii nɔɔnɔ wɔntɔ na je dɪ nɔn-cɪcɔɪrɔ, yɪ o ta kwəri o di wɔɔdiu dɪ ba.»

³ Zezɪ laan ma manɪ mɪmanja o bri-ba o wɪ: ⁴ «Abam wɔɔ na jɪɪ peeni bi (100), yɪ sɪ dɪdɔa na je, o bá yagɪ peeni funɔɪ-ɔɪ kɔm (99) gaa nɪ, yɪ o daari o vu o beeri pi-jiə kam na? ⁵ O nan na beeri o na-ka, o laan wó kwe-ka o danɪ o bakala banja nɪ dɪ wɔpɔlo o ja vu sɔŋɔ. ⁶ O na tu o yɪ sɔŋɔ, oó bəŋɪ o cillonə dɪ o sɔŋɔ

tiinə maama, yɪ o ta dɪ ba o wɪ: <Á kɪ wɔpɔlo dɪ amɔ, a na nɛ piə kalɔ ya na je tɪn ŋwaanɪ.> ⁷ Kuntɔ tɪn, a lagɪ a ta abam sɪ, kɔ yɪ bɪdwɪ mɔ dɪ nɔn-cɪcɔgɔ dɪdɔba na ləni o wɔ o yagɪ kəm-balwaarɔ, kúú pa wɔpɔlo taa daga Wɛ-sɔŋɔ nɪ. Baá ta jɪgɪ wɔpɔlo zanzan dɪd-o kɔ dwe nɔn-ŋɔna funɔgɔ-nɔgɔ na ba bɔŋɪ sɪ ba maŋɪ sɪ ba ləni ba wɔrɔ Wɛ ŋwaanɪ.

⁸ Asawɛ, kaanɪ na jɪgɪ sɛbu-dala fugə, yɪ dɪdɔba na je, o bá tarɪgɪ kanɪa o zuri o yɪra o zwarɪ digə kam wɔ maama, sɪ o nii oó na-dɪ na? ⁹ O nan na nɛ-dɪ, o laan wɔ bəŋɪ o cillonə dɪ o sɔŋɔ tiinə maama, yɪ o ta dɪ ba o wɪ: <Á kɪ wɔpɔlo dɪ amɔ, a na nɛ sɛbu-dalɪ dɪlɔ ya na je tɪn ŋwaanɪ.>

¹⁰ Kuntɔ tɪn, a lagɪ a ta abam sɪ, kɔ yɪ bɪdwɪ mɔ dɪ nɔn-cɪcɔgɔ dɪdɔba na ləni o wɔ o yagɪ kəm-balwaarɔ, kúú pa wɔpɔlo kuntɔ don taa wɔ Wɛ malesɪ sɪm tee nɪ.»

Bu-jiu mɪmanja

¹¹ Zezi daa ta ma ta o wɪ: «Nɔɔnɔ mɔ wɔra o na jɪgɪ bəkəri sɪle. ¹² Dɛ dɪdwɪ nyaanɪ wɔm ma zaŋɪ o ta dɪ o ko o wɪ: <A ko, a loori-m sɪ n maŋɪ a təri nɔm wəənu tɪm wɔnɪ n pa-nɪ.>. O ko ma sɛ. O ma maŋɪ o jɪjɪgɪrɔ tɪm o pa-ba.

¹³ Da fɪnfɪtɪn na kɛ tɪn, nyaanɪ wɔm ma zaŋɪ o kwalɪmɪ o wəənu maama o ja nunɪ o vu tɪv kɔdon yigə yigə. O maa zɔvri da, yɪ o

kɪ paweenɪ yɪranɪ. O maa jɪgɪ o wəənu tɪm o cɔgɪ yɔɔ yɔɔ. ¹⁴ O laan ma ba o cɔgɪ o wəənu tɪm o ti maama. Kana ma tiini ka zɔ tɪv kɔm, yɪ o daa ba jɪgɪ kulɔkulɔ. ¹⁵ O ma vu tɪv kɔm nɔɔnɔ dɪdɔba te, o loor-o sɪ o wəl-o. Nɔɔnɔ wɔm ma pa o vu o tɔgɪ o tərə gaa nɪ. ¹⁶ Kana na tiini ka cɛ o yɪra nɪ tɪn, o ma bɔŋɪ sɪ o tɔgɪ o di tərə yam wɔdiu kɔm, yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ ba pa-o-kɔ. ¹⁷ O wɔbɔŋa laan ma joori. O ma bwe o tɪtɪ nɪ o wɪ: A ko yəni o paɪ o tɪntɔŋna wɔdiu zanzan yɪ ba ba di ba tiə, yɪ a laan wɔ yo seenɪ kana lagɪ ka gɔ-nɪ. ¹⁸ Aá zaŋɪ a joori a vu a ko wɔm te mɔ, sɪ a ta dɪd-o nɪ: A ko, a kɪ a cɔgɪ Wɛ yigə, yɪ a kɪ a cɔgɪ nɔm dɪ wɔ. ¹⁹ Kuntɔ tɪn, kɔ daa wɔ maŋɪ sɪ n kɪ-nɪ nɪ nɔm bu te. Nan pa a taa tɔgɪ a yɪ nɔm tɪntɔŋna bam dɪdɔba.

²⁰ O na bɔŋɪ kuntɔ tɪn, o laan ma zaŋɪ o maa ve o ko wɔm te. O ta na wɔ yigə yigə tɪn, mɔ o ko wɔm tɔlɪ o na-o. O na nɛ-o tɪn, o ŋwanja ma zɔ-o. O ma zaŋɪ o duri o vu o jeeri o bu wɔm, o kukwər-o dɪ wɔpɔlo zanzan.

²¹ Bu wɔm laan ma ta dɪd-o o wɪ: A ko, a kɪ a cɔgɪ Wɛ yigə, yɪ a kɪ a cɔgɪ nɔm dɪ wɔ. Kuntɔ tɪn, kɔ daa wɔ maŋɪ sɪ n kɪ-nɪ nɪ n bu te. ²² O ko wɔm ma ta dɪ o tɪntɔŋna bam o wɪ: Á kɪ lɪla á zɔ á kwe gɔrɔ kulɔ na lana kɔ dwe tɪ maama tɪn, á ja ba á zɔ-o. Kwe-na jafɔlɪ á kɪ o jɪŋa nɪ, sɪ á kwe natra á pa o zɔ. ²³ Ve-na á ja na-paalt

kamunu kum á ja ba á gv, si dí ma kí wódiu dí di candiä di wupolo. ²⁴ Bɛɛwaaɛ a bu wɔntɔ ya tigi mu, yi o joori o bi. O ya je mu, yi a joori a na-o. Ba ma puli wódiiru tum dim yi ba kwɛera di wupolo.

²⁵ Maɛa kalɔ nyaanɔ wɔm na tu o yi soɛɔ tin, o zumbaaru wɔm ya wɔ kara ni mu o vara. O na nuɛi kara kam ni o maa bɛɛɛ soɛɔ tin, mu o ni ba na magi wɛɛnu yi ba sai. ²⁶ O ma bɛɛi o ko tintɔɛna bam didɔa o bwe-o wɔɛo kulɔ na ki yi ba kwɛeri tin. ²⁷ Tintɔɛɛ wɔm ma lɛr-o o wɔ: <Nmɔ nyaanɔ wɔm mu tuə. Nmɔ ko ma ja na-paali kamunu kum o gv si ba di candiä, o na nɛ-o yi o jigi yazurɛ tin nɛwaaɛ.>

²⁸ Bu-kwɛan kam na ni kɔntɔ tin, o bam ma zanɔ. O ma ba lagi si o zɔ digɛ. O ko wɔm ma nuɛi o vu o koor-o si o zɔ. ²⁹ O ma ta di o ko wɔm o wɔ: <Ta n niä, bɛɛna yantɔ maama amɔ tiini a tɔɛi zanzan a pa nmɔ. A yɛni a sɛ nmɔ ni maɛa maama. Nmɔ nan wɔ pɛ amɔ di bubala di si a gv, si amɔ di a cilonnɛ ma ki candiä. ³⁰ Kɔ daari nmɔ bu wɔntɔ na tu tin, n jaanɔ na-paali kamunu kum n gv n pa-o, yi o yi wɔlɔ na kwe nmɔ jijiɛru o vu o cɔɛi kabwɛaru kwaga ni yi o laan joori o ba tin.> ³¹ O ko wɔm ma lɛr-o o wɔ: <A bu, nmɔ wɔ amɔ tee ni mu maɛa maama. Wɛɛnu tɔlɔ maama amɔ na jigi tin yi nmɔ nyim mu. ³² Dí nan maɛi si dí

ki wɔpɔlo candiä mu zɔm, bɛɛwaaɛ nmɔ nyaanɔ wɔm ya tigi mu, yi o joori o bi. O ya je mu, yi dí joori dí na-o.> »

16

Tintɔɛ-balɔɔ mimaaɛ

¹ Zezi daa ta ma ta di o karabiä bam o wɔ: «Nadum mu wɔra o na jigi tintɔɛɛ. O tintɔɛɛ wɔm mu nii o wɛɛnu maama baɛa ni. Nɔɔna badonnɛ ma vu ba ta di nadum wɔm ba wɔ, o tintɔɛɛ wɔm jigi o wɛɛnu tum o cɔɛa mu. ² O ma bɛɛi o tintɔɛɛ wɔm, yi o ta did-o o wɔ: <A ni nmɔ na ki te tin. Kɔɔ mu n nan wó ta di amɔ? Nan ve n jeeli nmɔ na ki te di a wɛɛnu tum tin, si n ba n ta n bɛɛ-ni. Nmɔ daa n bá wanɔ n ta n yi a tintɔɛɛ.>

³ Tintɔɛɛ wɔm ma bwe o titi ni o wɔ: <Amɔ nan wó ki ta mu? A tu wɔm lagi o li-ni o titɔɛa yam ni. Amɔ ba dana si a wanɔ a va. Cavɛra maa jigi-ni si a taa tɔlɔ a loorɛ. ⁴ A nan ye a na wó ki te, si o na li-ni o titɔɛi dim ni, si nɔɔna taa jɔɛi-ni lanyiranɔ ba sam ni tin.>

⁵ O na bɛɛi kɔntɔ tin, o ma bɛɛi balɔ na jigi o tu wɔm jina tin didɔa didɔa o pa ba ba o te. O ma bwe dayigɛ tu wɔm o wɔ: <Nmɔ jigi a tu wɔm jini kɔ maɛ titi mu?>

⁶ Nɔɔɔ wɔm ma lɛri o wɔ: <Kɔ yi nugɛ kɔnkwaanɔ bi (100) mu.> Tintɔɛɛ wɔm ma ta-o o wɔ: <Nii tɔɔo kulɔ nmɔ jini dim na pɔpɔni da tin. Nan ki lɛla n kwe n ja n vu n jɛni n pɔpɔni ni kɔnkwaanɔ fiinnu (50).>

⁷ O daa ta ma bwe nɔɔɔ wɔdon o wɔ: <Nmɔ jigi a tu wɔm juni ku mai tita mu?> O ma ləri o wɔ: <Ku yi mina ywælu bi (100) mu.> Tɪntɔɔnɔ wɔm ma ta did-o o wɔ: <Kwe tɔnɔ kum n pɔpɔni ni ywælu funɔnɔ (80).>

⁸ Nadum wɔm na lwarɪ kuntɔ tɪn, o ta tee tɪtɔɔ-balɔɔ kum di o na ki te tɪn, bɛɲwaani lɔɔ baɲa tiinɛ jigi swan ba ye ba na wɔ ki te si ba ma wæli daani ba dwe balɔ na lwarɪ Wɛ pooni dɪm tɪn.

⁹ A lagɪ a ta abam si, á maɲɪ si á kwe lɔɔ baɲa sɛbu á ma wæli nɔɔna si ku pa á di cilɔɔ daani. Á na ki kuntɔ, yi sɛbu kum na ti, ba jwa wɔ jeeri abam lanyɪranɪ Wɛ-sɔɔnɔ ni, si á taá wɔra maɲa kalɔ na bá ti tɪn.»

Dí na maɲɪ si dí taá yi cɪga tiinɛ te tɪn

¹⁰ «Nɔɔnɔ wɔlɔ na tɔɔ cɪga di wo-balaɲa tɪn wɔ ta tɔɔ cɪga di wo-kamunu di. Ku daari wɔlɔ na ba tɔɔ cɪga di wo-balaɲa tɪn bá wani o tɔɔ cɪga di wo-kamunu di. ¹¹ Kuntɔ tɪn, abam na warɪ á tɔɔ cɪga di lɔɔ baɲa sɛbu, Wɛ bá se si Dɪ kwe jɪjɪɔ cɪga cɪga Dɪ ki abam jɪɲa ni. ¹² Abam na warɪ á tɔɔ cɪga di wænu tɪlɔ ba na kwe ba ki abam jɪɲa ni si á nii ti baɲa ni tɪn, Wɛ bá se si Dɪ pa abam wænu tɪlɔ na wɔ ta yi abam tɪti nyɪm tɪn.

¹³ Tɪntɔɔnɔ bá wani o kwe wɔbɔɔ-dɪdwɪ si o ma tɔɔ o pa o yuutiinɛ bale. Oó ta culi

dɪdɔa kam yi o daari o soe wɔdon wɔm, naa oó ta nɔɔ dɪdɔa kam yi o daari o gooni wɔdon wɔm. Kuntɔ ɲwaani abam bá wani á pa si Wɛ taa yi á yuutu, si á daari á pa sɛbu di taa yi á yuutu.»

¹⁴ Farizɪan tiinɛ bam na tɔɔ ba wɔra tɪn ma ni Zezi na tagɪ kulɔ maama tɪn. Ba na yi sɛbu-swæn-nyɪna tɪn, ba maa jig-o ba mwana. ¹⁵ O ma ta di ba o wɔ: «Abam mu lagɪ si á bri á tɪti nɔɔna yigɔ ni, ni á yi nɔn-ɲɔna. Wɛ nan ye á wɔbɔɔ na yi te tɪn. Wɔɲo kulɔ nɔɔna na paɪ ku yi wo-kamunu tɪn, ku yi wo-zɔɔni mu Wɛ yigɔ ni.

¹⁶ Nɔɔna dɛɛn jigi Moyisi cullu tɪm di faɲa faɲa Wɛ niɲɔɔnɛ bam na bri kulɔ tɪn mu ba tɔɔ, yi ku vu ku yi maɲa kalɔ Zan wɔlɔ na miisi nɔɔna na wɔni tɪn laan ba. O na tu tɪn, ku laan yi Wɛ paari kwɛr-ywɛɲɔ kam mu wɔra, yi nɔɔna maama tiini ba kwaani si ba tɔɔ ba zɔ di wɔ.

¹⁷ Di ku di, ku yi mwali si weyuu di tɪga je ku dwe wɔɲo funfɪn na lagɪ ku li Wɛ cullu tɪm wɔni.

¹⁸ Nɔɔnɔ wɔlɔ na yagɪ o kaani yi o daari o di kaani wɔdon, kuntɔ tu kɛm dɪm yi balɔɔ nɪɛɛni nɔɔnɔ na pɛni di o don kaani te tɪn mu. Nɔɔnɔ wɔlɔ na zaɲɔ o di kaani wɔlɔ o tɪti barɔ na yag-o tɪn, kuntɔ tu kɛm dɪm di yi balɔɔ nɪɛɛni nɔɔnɔ na pɛni di o don kaani te tɪn mu.»

Nadum di yinigɔ tu miɲaɲa

19 Zezi ta ma ta o wɪ: «Nadum mɔ wɔra. O maa yɛni o zɔ gwar-ɲɔnnɔ tɪlɔ na tiini tɪ lana tɪn. O jɪgɪ woŋo maama kɔ yɪ-o, yɪ o ɲwɪa lana dɛ maama. 20 Yinigɛ tu dɪ mɔ wɔra, o yɪrɪ mɔ Lazaari. O yɛni o tigi nadum wɔm sɔŋɔ manɔŋo nɪ. O yɪra maama yɪ ɲwana. 21 O maa lagɪ sɪ o taa di wɔdiu kulɔ nadum wɔm na di yɪ kɔ siiri tɪga nɪ tɪn, yɪ o ba nakɔ o di. Kakuri dɪ ma tui sɪ dɛlimi o ɲwana yam.»

22 Yinigɛ tu wɔm laan ma ba o tɪ. Wɛ malesɪ ma ba sɪ kwe-o sɪ ja vu Wɛ-sɔŋɔ sɪ pa o jɛni Abraham tɪkɛri nɪ. Nadum wɔm dɪ ma tɪ. Ba ma kwe-o ba kɪ. 23 O ma vu curu. O maa wɔra o yaara zanzan. O ma kwɛni o yuu wɛɛnɪ o na Abraham na wɔ yigɛ yigɛ, yɪ Lazaari je o tɪkɛri nɪ. 24 O ma kaasɪ o ta did-o o wɪ: «A ko Abraham, popo, duri a ɲwanja. A loori-m sɪ n pa Lazaari vu o ma o nɔa o lanɪ na o ba o ma zuri a dɛlimi, sɪ a tiini a yaari zanzan mini dɪm wɔnɪ.»

25 Abraham ma lɛr-o o wɪ: «A bu, nan guli nmɔ dɛɛn na ɲwɪ lɔgɔ bɔja nɪ yɪ n na wɔlaarɔ tɪlɔ maama n na lagɪ tɪn. Lazaari dɛɛn nan jɪgɪ yaara yɪranɪ mɔ. Kɔ daari lele kɔntɔ, wɔm bɪcarɪ laan zuri, yɪ nmɔ dɪ daa wɔ yaara wɔnɪ. 26 Woŋo kulɔ na wɛli da tɪn, goŋ-canlɔŋu mɔ cɪgɪ dɪbam dɪ abam laɲa nɪ, yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ bɔ wani o zɪgɪ yo o vu o bɛ o yɪ abam tɛ. Nɔɔn-nɔɔnɔ dɪ bɔ wani o zɪgɪ abam tee nɪ o bɛ o ba dɪbam tɛ.» 27 Nadum wɔm

ma ta o wɪ: «A ko, kɔ nan na yɪ kɔntɔ, a loori-m sɪ n tɔŋɪ Lazaari sɪ o vu a ko sɔŋɔ, 28 sɪ a nyaana banu wɔra, sɪ o kaanɪ-ba, sɪ ba dɪ daa yɪ togɪ ba ba yaara jɛgɛ kantɔ.»

29 Abraham ma ta did-o o wɪ: «Ba manɪ ba jɪgɪ twaanɔ tɪlɔ Moyisi dɪ Wɛ niŋɔŋnɛ bam na pɔpɔnɪ tɪn. Ba nan manɪ sɪ ba sɛ twaanɔ tɪntɔ taanɪ dɪm mɔ.» 30 O ma lɛrɪ o wɪ: «A ko Abraham, ba bɔ sɛ kɔntɔ. Nɔɔnɔ nan na bi o yagɪ tɔbɔnɪ yɪ o vu ba tɛ o ta dɪ ba, ba laan wɔ lɛni ba wɔrɔ ba yagɪ kɛm-balwaarɔ tɪm.» 31 Abraham ma lɛrɪ nadum wɔm o wɪ: «Ba na wɔ sɛ Moyisi dɪ Wɛ niŋɔŋnɛ bam maama taanɪ dɪm, nɔɔnɔ na manɪ o bi o yagɪ tɔbɔnɪ dɪ, ba ta bɔ sɛ sɪ o taanɪ dɪm yɪ cɪga.» »

17

Zezi na brɪ o karabiɔ wɛɛnu tɪlɔ tɪn (Matiyu 18:6-7,21-22, Mariki 9:42)

1 Zezi dɛɛn ma ta dɪ o karabiɔ bam o wɪ: «Kɔ bɔ wani sɪ wɛɛnu tɪlɔ na ganɪ nɔɔna sɪ ba yagɪ Wɛ cwɛŋɛ togɪm tɪn taa tɛrɛ. Kɔ nan na yɪ nɔɔnɔ wɔlɔ na ganɪ nɔɔna sɪ ba yagɪ Wɛ cwɛŋɛ togɪm tɪn, lɛɛrɔ wɔ o yuu nɪ. 2 Kɔbɔ ta lana kɔ pa kɔntɔ tu sɪ ba lɛ kandwɛ kamunu o ba nɪ ba dɪ-o nɪnɔ wɔnɪ, kɔ garɪ cam dɪlɔ o na wɔ na dɪ o na pɛ Wɛ bu-balaɲa didɔa yagɪ Wɛ cwɛŋɛ togɪm tɪn. 3 Kɔntɔ tɪn, á taá cɔ á tɪtɪ!

N nu-bu na kɪ lwarɪm, sɪ n kaan-o dɪ o na kɪ kulɔ tɪn. O

nan na se yi o læni o wɔ di o kəm-balɔɔ kum, si n ma n cɛ-o. ⁴ O na maɲi o ki nmɔ lwarim kuni birpe de wɔni yi o se ni o ki o cɔgi, nmɔ ta maɲi si n ma n cɛ-o mu.»

⁵ Dí Yuutu Zezi tintɔɲna bam ma ta did-o ba wɔ: «Wæli dɔbam wɔbɔɲa, si dí taá jigi wɔ-didɔba di nmɔ.»

⁶ Zezi ma læri-ba o wɔ: «Á na ki á wɔ-didɔba di amɔ, yi kɔ na maɲi kɔ yi finfin yiranɔ ni nyasaɲ-bu te di, á wó wanɔ á ta di tu-kamunu kɔntɔ ni kɔ gɔ kɔ vu kɔ jəni nɔntɔ kum wɔni, yi kú se á ni.»

Tintɔɲnɔ na maɲi si o ki te tin

⁷ Zezi daa ta ma ta o wɔ: «Abam wɔlɔ na jigi tintɔɲnɔ, yi o na wɔra o varɔ o pa-m, naa o na tɔgi n peeni, yi wɔntɔ na tɔɲi o ti yi o ba o yi sɔɲɔ, n ta did-o ni o ba o jəni o di wɔdiu di nmɔ na? ⁸ Aye. Nmɔ nan wó ta did-o ni: «Ve n ki wɔdiu, si n laan vɔ n gɔɔ di vɔa, n ja wɔdiu kum n ba n pa-ni si a di. Amɔ na di a ti, si n laan vu n di n titi nyim.» ⁹ Kɔ daa dai si n ki n tintɔɲnɔ wɔm le, di o na ki kɔlɔ nmɔ na pɛ-o ni si o ki tin. ¹⁰ Kɔ yi bidwi mu di abam di. Abam na ki kɔlɔ maama Wɛ na pɛ abam ni si á ki tin, á maɲi si á taá wɔ: «Dɔbam yi tintɔɲna má mu. Dí ki kɔlɔ na maɲi si dí ki tin yiranɔ mu.» »

Zezi na pɛ nanywaanɔ fugə na yazurə te tin

¹¹ Zezi deɛn ma wɔ cwəɲə ni o maa ve Zeruzalem. O ma da Samari lɔgɔ di Galile

lɔgɔ sisəm o maa kɛa. ¹² O ma vu si o zɔ tu kɔdɔɲ. Mu nanywaanɔ fugə jeer-o cwəɲə ni. Ba ma zigi yigə yigə, ¹³ yi ba kaasi di kwər-dɛ ba wɔ: «Dɔbam tu Zezi, popo duri dɔbam ɲwanɔ.»

¹⁴ Zezi na nɛ-ba tin, o ma ta di ba o wɔ: «Ve-na Wɛ kaanɔm tu wɔm te si á pa o nii á yira yam.»

O na tagi kɔntɔ yi ba maa ve tin, mu ba maama nɛ yazurə yi ba yira ji lanyiranɔ. ¹⁵ Ba wɔ didɔba na nɛ ni o yawɔ kum je tin, o ma pipiri o joori o vu Zezi te, yi o zuli Wɛ di kwər-dia.

¹⁶ O ma vu o tu Zezi yigə ni, yi o ki o le. Wɔlɔ na ki kɔntɔ tin yi Samari tu mu.

¹⁷ Zezi ma bwe o wɔ: «Kɔ dai nɔɔna fugə kam maama mu nɛ yazurə na? Nɔgɔ kum nan bɛ? ¹⁸ Ba wɔlɔwɔlɔ wɔ joori o ba si o ki Wɛ le, kɔ na dai dwi-ge tu wɔntɔ yiranɔ.»

¹⁹ O laan ma ta di nɔɔntɔ wɔm o wɔ: «Nmɔ na ki n wɔ-didɔba di amɔ tin mu pɛ n na vrɔm. Nan zanɔ n viiri.»

Wɛ paari dim na wó ba nɔɔna titari te tin

(Matiyu 24:23-28,36-41)

²⁰ Farizian tiinə bam deɛn ma bwe Zezi, si ba lwarɔ maɲa kalɔ Wɛ na wó di paari nɔɔna titari ni tin. O ma læri-ba o wɔ: «Wɛ paari dim maɲa na yiə, á bá wanɔ á ma á yiə á na-di. ²¹ Nɔɔna bá ta wɔ: «Nii-na yo seeni», asawe ba wɔ: «Nii jəgə kantɔ ni», bɛɲwaanɔ Wɛ paari dim maɲi di wɔ abam titari ni.»

²² Zezi ma ta di o karabiə bam o wɔ: «Maɲa wó ba,

yi á wó ta lagɪ dɪ á wu maama sɪ á ya na toɔɪ á wɔra, kɔ na maɲɪ kɔ yi de dɪdwɪ yɪranɪ dɪ, maɲa kalɔ amɔ Nabiin-bu wɔm na joori a ba tɪn. Á nan bá na.

²³ Kantɔ maɲa kam nɪ nɔɔna wó ta dɪ abam ba wɪ: «Nii-na, o wɔ yo seeni», asawɛ: «O wɔ jəgə kantɔ nɪ». Á nan yi sɛ ba taanɪ dɪm sɪ á vu á nii. ²⁴ Bɛɲwaanɪ, de dɪm amɔ Nabiin-bu wɔm na lagɪ a ba tɪn na yiə, kɔv ta nyɪ dɪ dɔa na pipɪlɪ weyuu nɪ ka lɛɛnɪ ka paɪ pooni lɔgɔ baɲa je maama nɪ te tɪn mɔ.

²⁵ Kɔ na wó loori kɔntɔ tɪn, kɔ fin mɔ sɪ amɔ Nabiin-bu wɔm na yaara zanzan sɪ zɪm nɔɔna bam culi-nɪ.

²⁶ Amɔ Nabiin-bu wɔm na wó ba maɲa kalɔ tɪn wó ta nyɪ nɪnɛɛnɪ kɔ deɛn na kɪ Nowe maɲa kam nɪ te tɪn mɔ. ²⁷ Kantɔ maɲa kam nɪ, nɔɔna deɛn dɪ ba wɔdiiru yi ba nyɔa, yi ba daari ba dɪ kaana, yi kaana dɪ zɔvɪ banna, sɪ kɔ vu kɔ yi de dɪm Nowe na zɔ naboro kamunu kɔm wɔ tɪn. Na laan ma ba, ba li lɔgɔ baɲa ba cɔgɪ nɔɔna bam maama.

²⁸ Maɲa kalɔ Lotɪ deɛn na wɔra tɪn, kɔ dɪ maɲɪ kɔ yi kɔntɔ mɔ. Nɔɔna deɛn wɔra ba dɪ ba wɔdiiru yi ba nyɔa, yi ba daari ba kɪ pipɪu, yi ba vara yi ba lɔ sam. ²⁹ Kɔ ma ba kɔ yi de dɪm Lotɪ na duri o nuɲɪ Sodɔm nɪ tɪn. De dɪm kɔntɔ nɪ, mini dɪ min-kandwa ma nuɲɪ weyuu nɪ ya tɔ tɪga nɪ ya cɔgɪ tɪv kɔm nɔɔna bam maama.

³⁰ De dɪm amɔ Nabiin-bu wɔm na wó joori a ba lɔgɔ

baɲa a bri a tɪtɪ tɪn, kɔv dari nɔɔna kɔntɔ don mɔ. ³¹ De dɪm kɔntɔ nɪ, nɔɔnɔ wɔlɔ na wɔ nayuu nɪ yi o wəənu na wɔ digə wɔnɪ, kɔntɔ tu daa yi tu o zɔ digə wɔ sɪ o kwe o wəənu tɪm o ja duri. Nɔɔnɔ wɔlɔ nan na wɔ kara nɪ, o dɪ daa yi joori sɔɲɔ.

³² Guli-na kɔ deɛn na kɪ Lotɪ kaanɪ wɔm te tɪn. ³³ Wɔlɔ maama na lagɪ sɪ o taa jɪgɪ o tɪtɪ ɲwɪa tɪn, kɔntɔ tu wó ga-ka mɔ. Wɔlɔ maama nan na sɛ sɪ o ga o ɲwɪa tɪn, kɔntɔ tu wó ta jɪgɪ ɲwɪa Wɛ tee nɪ.

³⁴ A lagɪ a ta abam sɪ, nɔɔna bale na pəni tɪtɪ nɪ sara dɪdɔa wɔnɪ, Wɛ wó lɪ ba dɪdɔa Dɪ daari dɪdɔa.

³⁵ Kaana bale na wɔra ba cɔv muni, Wɛ wó lɪ ba dɪdɔa Dɪ daari dɪdɔa. [³⁶ Nɔɔna bale dɪ na wɔ kara nɪ ba tɔɲa, Wɛ wó lɪ ba dɪdɔa Dɪ daari dɪdɔa.]»

³⁷ Zezi na tagɪ kɔntɔ tɪn, ba ma bwe-o ba wɪ: «Dɪbam Yuutu, kɔntɔ wɔɲɔ wó kɪ yən mɔ?»

O ma ləri-ba dɪ bitar-dɪndɪa o wɪ: «Wɔ-tɔv na wɔ mɛ tɪn, duurə dɪ gilimi da mɔ.»

18

Wɛ-loro na yi te tɪn

1 Zezi deɛn ma maɲɪ mɪmaɲa o bri o karabiə bam nɪ ba maɲɪ sɪ ba taa loori Wɛ taan mɔ, sɪ ba yi yagɪ.

2 O ma maɲɪ o bri-ba o wɪ: «Tɪv kɔdonɪ nɪ mɔ sariya-diru wɔdonɪ deɛn ya wɔra, yi o ba kwari Wɛ. O maa ba nɪgɪ nɔɔna dɪ. ³ Kadəm wɔdonɪ dɪ maa wɔ tɪv kɔm kɔntɔ nɪ. O maa yəni o ve

sariya-diru wòm te maɲa maama, o loor-o zənə o wɪ: <Nan kwaanɪ n wəli-nɪ, sɪ n pa a na bura a dɔm wòm tee nɪ.>

⁴ Sariya-diru wòm maa ba se o taanɪ dɪm. Kɔ maa wɔra kɔ wɔra, o laan ma ta o titɪ wɔnɪ o wɪ: <A ba kwari Wɛ. A ba nɪgɪ nɔɔna dɪ. ⁵ Dɪ kɔ dɪ, kadəm wɔntɔ nan ta jɪgɪ-nɪ o yaara maɲa maama dɪ o taanɪ dɪm. Kɔntɔ ŋwaanɪ a maɲɪ sɪ a pa-o bura. Kɔ na daɪ kɔntɔ, oó ta tui a te o yaari-nɪ maɲa maama.> »

⁶ Dí Yuutu Zezi laan ma ta o wɪ: «Cəgi-na sariya-diru balɔɔ kɔm na tagɪ te tɪn. ⁷ Sɪ kɔ laan nan na yɪ Wɛ, Dɪ bá se sɪ Dɪ wəli Dɪ titɪ nɔɔna balɔ Dɪ na kuri tɪn sɪ ba na cɪga na? Dɪ bá kɪ lɪla Dɪ wəli balɔ na tiini ba loori-Dɪ maɲa maama wɪa dɪ titɪ tɪn na? ⁸ A lagɪ a ta abam sɪ, Dɪ wó pa-ba cɪga lɪla. Kɔ daari, amɔ Nabiin-bu wòm na joori a ba lɔgɔ baɲa, nɔɔna ta wó ta jɪgɪ wɔ-dɪdɔa dɪ amɔ na?»

Farizian tu dɪ lampo-jonnu mɪmaɲa

⁹ Zezi daa ma maɲɪ mɪmaɲɪ dɪdɔɲ, sɪ o ma brɪ balɔ na bɔɲɪ ba paɪ ba yɪ nɔn-ŋɔna Wɛ tee nɪ yɪ ba gooni ba donnə tɪn. ¹⁰ O ma maɲɪ o brɪ-ba o wɪ: «Nɔɔna bale mɔ wɔra. Ba dɪdɔa yɪ Farizian tu mɔ. Wɔdɔɲ wòm maa yɪ lampo-jonnu. Ba ma zanɪ ba vu Wɛ-dikamunu kɔm sɪ ba wari Wɛ. ¹¹ Ba na zɔ tɪn, Farizian tu wòm ma zɪgɪ o wari Wɛ o wɔnɪ o wɪ: <Wɛ, a kɪ nmɔ le dɪ amɔ na daɪ nɪnɛnɪ

nɔɔna badaara balɔ na yɪ ŋwɪna dɪ wo-lwaan-kərə dɪ ka-lagɪna te tɪn. A kɪ nmɔ le dɪ a na daɪ nɪnɛnɪ lampo-jonnu wɔntɔ dɪ te tɪn. ¹² A yəni a vɔ ni kuni bɪle mɔ da yarpe maama wɔnɪ. Wəɲnu tɪlɔ maama a na nɛ tɪn, a yəni a lɪ nmɔ təri tɪ wɔnɪ a pa nmɔ.>

¹³ Kɔ daari lampo-jonnu wòm maa zɪgɪ daa nɪ o wari Wɛ. O maa ba lagɪ sɪ o kwəni o yuu wɛnɪ, yɪ o magɪ o japorə Wɛ yigə nɪ o wɪ: <Wɛ, amɔ yɪ lwarɪm tu mɔ. Nan duri a yibwənə.>

¹⁴ Kɔntɔ tɪn, a nan lagɪ a ta dɪ abam sɪ, nɔɔna bantɔ bale na wari Wɛ ba ti yɪ ba laan joori sɔɲɔ tɪn, kɔ yɪ lampo-jonnu wòm mɔ nɛ cɪga Wɛ tee nɪ, sɪ kɔ daɪ Farizian tu wòm. Bɛɲwaanɪ, wɔlɔ na zəɲɪ o titɪ tɪn, Wɛ wó tu kɔntɔ tu. Wɔlɔ nan na tu o titɪ tɪn, Wɛ wó zəɲɪ kɔntɔ tu.»

Bu-balwa na maɲɪ dɪ Wɛ paari dɪm te tɪn

(Matiyu 19:13-15, Marɪkɪ 10:13-16)

¹⁵ Nɔɔna badonnə maa jaanɪ ba bu-balwa ba tui Zezi te, sɪ o danɪ o jɪa ba baɲa nɪ o wari Wɛ o pa-ba. O karabiə bam na nɛ kɔntɔ tɪn, ba ma zanɪ ba kaanɪ-ba sɪ ba yɪ taa kɪ kɔntɔ. ¹⁶ Zezi laan ma bəɲɪ biə bam sɪ ba ba o te, yɪ o wɪ: «Yagɪ-na sɪ biə bam taa tui a te, sɪ á yɪ zanɪ á cɪ-ba. Bɛɲwaanɪ balɔ na nyɪ dɪ bu-balwa te tɪn mɔ maɲɪ sɪ ba zɔ Wɛ paari dɪm wɔ. ¹⁷ A lagɪ a ta cɪga mɔ

dɪ abam sɪ, nɔɔnɔ na wɔ se sɪ Wɛ taa te-o ni bu-balaŋa te, o bá na cwəŋə sɪ o zɔ Wɛ paari dɪm wɔ.»

Nadunə wó wanɪ ba na ŋwɪa Wɛ tee ni na?

(Matiyu 19:16-30, Mariki 10:17-31)

18 Zwifə yigə tu wɔdon dɛɛn ma bwe Zezi o wɪ: «Karanyina, n yi nɔn-ŋɔm. Bri-ni kɔlɔ a na wó kɪ, sɪ a ma a na ŋwɪa kalɔ na ba ti tɪn Wɛ tee ni.»

19 Zezi ma ta did-o o wɪ: «Bɛŋwaani mu n bəŋi-ni ni nɔn-ŋɔm? Nɔɔn-nɔɔnɔ tərə o na yi nɔn-ŋɔm, kɔ na dai Wɛ Di yɪrani. 20 Nmɔ maŋɪ n ye Wɛ cullu tɪm na bri kɔlɔ tɪn. Yi zaŋɪ n pəni dɪ n don kaani. Yi zaŋɪ n gɔ nɔɔnɔ. Yi zaŋɪ n ŋɔ. Yi fɔ vwan n pa nɔɔn-nɔɔnɔ. Ta n zuli n nu dɪ n ko.»

21 Zwifə yigə tu wɔm ma ta o wɪ: «Kɔ zɪgɪ amɔ biini ni mu a maŋɪ a tɔgɪ cullu tɪntu maama.»

22 Zezi na ni o na tagɪ kɔlɔ tɪn, o ma ta did-o o wɪ: «Kɔ nan ta gɛ wɔŋo didɔba mu sɪ n kɪ. Kwe wəɛnu tɪlɔ maama n na jɪgɪ tɪn n yəgɪ, sɪ n laan maŋɪ tɪ səbu kɔm n pa yinigə tiinə. Kɔntɔ wó pa n ta n jɪgɪ jɪjɪgɪrɔ Wɛ-sɔŋɔ ni. Nmɔ na kɪ kɔntɔ, sɪ n laan ba n ta n tɔgɪ-nɪ.»

23 Nɔɔnɔ wɔm na ni kɔntɔ tɪn, o wɔ ma cɔgɪ zanzan, o na yi jɪjɪgɪrɔ zanzan tu tɪn ŋwaani.

24 Zezi ma lwarɪ o wɔ na cɔgɪ te tɪn. O ma ta o wɪ: «Nadunə na lagɪ sɪ ba zɔ Wɛ paari dɪm wɔ, kɔ sɪni

kɔ cana kɔ pa-ba. 25 Kɔbɔ ta yi mwalɪ sɪ yogondi da garlwe bɔɔni dɪ nunjɪ kɔ dwe nadum na lagɪ sɪ o zɔ Wɛ paari dɪm wɔ.»

26 Nɔɔna balɔ na ni kɔlɔ Zezi na tagɪ tɪn ma bwe-o ba wɪ: «Kɔ nan na yi kɔntɔ, wɔɔ mu wó wanɪ o na vrɪm?»

27 O ma ləri-ba o wɪ: «Kɔlɔ nabiinə na warɪ ba kɪ tɪn, Wɛ wa-kɔ Di kɪa.»

28 Pɪyɛɛrɪ laan ma ta o wɪ: «Nii. Dɪbam yagɪ dí wəɛnu mu yi dí daari dí tɔgɪ nmɔ.»

29 Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, nɔɔnɔ wɔlɔ maama na tagɪ Wɛ paari dɪm ŋwaani yi o yagɪ o sɔŋɔ naa o kaani naa o nu-biə naa o nu dɪ o kɔ naa o biə tɪn, 30 kɔntɔ tu wó sɪni o jonjɪ kɔ dwəni kɔlɔ maama o na yagɪ tɪn maŋa kantɔ ni. Kɔ daari maŋa kalɔ na wó ba tɪn, kɔntɔ tu wó na ŋwɪa kalɔ na ba ti tɪn Wɛ tee ni.»

Zezi daa na ŋɔɔni o tɔvni taani te tɪn

(Matiyu 20:17-19, Mariki 10:32-34)

31 Zezi dɛɛn ma pɔɔrɪ o karabiə fugə-bale bam kɔgɔ kɔm wɔni, yi o ta dɪ ba o wɪ: «Taá ye-na sɪ, dí maa ve Zeruzalem, yi wəɛnu tɪlɔ maama fanja fanja Wɛ ni-jɔŋnə bam na pɔpɔni amɔ Nabiin-bu wɔm ŋwaani tɪn wó kɪ. 32 Baá ja amɔ ba kɪ dwi-gɛ tiinə jɪŋa ni. Baá mwanɪ amɔ, baá bɛɛsɪ amɔ, baá twɪ lileeru ba yagɪ a yɪra ni, 33 baá kwe balaari ba ma magɪ-nɪ, yi ba laan daari ba

gv-ni. Da yato de ni, a laan wu joori a bi a yagi tuntu.»

³⁴ Zezi na tagi kuntu tin, ba wu ni o taani dum kuri. Ba maa yari o na jigi kulv o nɔɔni tin, ku kuri na sɛgi di ba tin nwaani.

Zezi na puri lilwe yiã te tin (Matiyu 20:29-34, Mariki 10:46-52)

³⁵ Zezi deen ma vu o twe tu kudon, ku yiri mu Zeriko. Lilwe maa je cwɛnɛ kam ni ni o loorã. ³⁶ O ma ni non-kogɔ na togi da ku maa kea. O ma bwe si o lwaru ku na yi kulv tin. ³⁷ Ba ma ta ba bri-o si ku yi Nazareti tu Zezi mu togi daani o maa kea. ³⁸ O ma toɔli o bɛni o wɔ: «Zezi, Pe Davidi dwi tu, duri a yibwɛnã!»

³⁹ Nɔɔna balv na wu kogɔ kum yigã ni ba maa ve tin ma kaan-o si o pu o ni. O laan ma tiini o toɔli banja banja o wɔ: «Pe Davidi dwi tu, duri a yibwɛnã!»

⁴⁰ Zezi ma zigɔ, yi o pa ni si ba vanɔ lilwe wum ba ja ba o te. O na yi o te tin, Zezi ma bwe-o o wɔ: ⁴¹ «Nmu lagɔ si a ki beɛ mu a pa-m?»

O ma lãri o wɔ: «A tu, a lagɔ si a joori a taa na mu.»

⁴² Zezi ma ta did-o o wɔ: «Ta n nat. Nmu na ki n wu didva di amu te tin mu pe n na vrum.»

⁴³ Zezi na tagi kuntu bidwi banja ni tin, mu lilwe wum yiã joori ya nat. O ma zanɔ o togi Zezi, yi o zuli We lanyirani. Nɔɔna bam maama na ne kulv na ki tin, ba di maa tee We.

19

Lampo-jonnu Zase na ki te tin

¹ Zezi ma vu o togi Zeriko tu kum wu o maa kea. ² Nɔɔnu wudon mu wu tu kum wuni, o yiri mu Zase. O maa yi lampo-jonɛ yigã tu, yi o yi nadum. ³ O deen ma lagɔ si o lwaru Zezi na yi wulv tin. O ma kwaanɔ o ga, o na yi non-kukulã yi kogɔ kum daga tin nwaani. ⁴ O ma duri o ke kogɔ kum yigã, o vu o di kapuv yuu si o kwaanɔ o na Zezi, o na lagɔ o ba o da daani o ke tin nwaani.

⁵ Zezi ma vu o yi jãgã kam. O ma kwani o yuu weeni o nii, yi o wɔ: «Zase, ki lila n tu tɔga, si zum a manɔ si a ba a pãni nmu sɔɔɔ ni mu.»

⁶ Zase na ni kuntu tin, o ma ki lila o tu tɔga, yi o vu o jeeri Zezi lanyirani o sɔɔɔ ni di wupolo.

⁷ Nɔɔna bam na ne Zezi na ki te tin, ba maama maa puɔni ba wɔ: «Taã nii o na ve o zu non-cicogɔ sɔɔɔ si o taa yi o vãru.»

⁸ Zase laan ma zanɔ weeni o ta di di Yuutu Zezi o wɔ: «A tu, nii amu na lagɔ a ki te tin. Aã puɔri a jujiguv tum cicoro mu a manɔ a pa yinigã tiinã. A ya na pini wulv maama a jonɔ lampoo zanzan o tee ni tin, aã joori a nwi-ku kuni bina mu a pa ku tu.»

⁹ Zezi ma ta did-o o wɔ: «Zum de dum ni sɔɔɔ kuntu tiinã ne vrum, bɛnwaani nɔɔnu wuntu bri si o di togi o yi Abraham dwi tu ciga ciga. ¹⁰ Amu Nabiin-bu wum

na tu lɔgɔ baŋa tɪn, kɔ yɪ sɪ a beeri balɔ na je tɪn mɔ, sɪ a daari a vɪ-ba a kɪ We jɪŋa nɪ.»

Nɔɔnɔ dɪ o tintɔŋna mɪmaŋa

(Matiyu 25:14-30)

¹¹ Nɔɔna bam ta na wɔra ba cɛgi o taani dɪm kɔntɔ tɪn, Zezi daa ma maŋɪ mɪmaŋa o bɪ-ba. O na tu o twe Zeruzalem tɪn, nɔɔna bam ga bɔŋɪ sɪ We paari dɪm wɔ ba lɪla mɔ ba yibiyɛ nɪ kantɔ maŋa kam nɪ. ¹² Kɔntɔ ŋwaani mɔ o ma maŋɪ o bɪ-ba o wɪ: «Nɔɔnɔ wɔdoŋ mɔ wɔra o na yɪ pabu. De didwɪ o ma zaŋɪ sɪ o vu tɪw kɔdoŋ yigɛ yigɛ sɪ ba pa-o paari, sɪ o laan joori o ba. ¹³ O ma bɛŋɪ o tintɔŋna fugɛ, yɪ o kwe sɛbu-sɪŋa dala fugɛ o pa-ba, yɪ o wɪ: «Ma-na sɛbu kɔntɔ á taá maa pipiɛ, sɪ kɔ taa ve maŋa kalɔ a na wɔ joori a ba tɪn.»

¹⁴ O tɪw kɔm tiinɛ nan cul-o zanzan. Ba ma tɔŋɪ nɔɔna sɪ ba da o kwaga ba vu ba ta wɪ, ba ba lagɪ sɪ o taa yɪ ba pɛ. ¹⁵ Dɪ kɔ dɪ, ba ta pɛ-o paari. O ma joori o titɪ tɪw kɔm. O laan ma pa ba bɛŋɪ o tintɔŋna balɔ o ya na pɛ-ba sɛbu kɔm tɪn, sɪ ba ba o te ba bɪ-o nyɔɔrɪ dɪlɔ ba na nɛ kɔ baŋa nɪ tɪn.

¹⁶ Dayigɛ nɔɔnɔ wɔm ma ba o ta did-o o wɪ: «A yuutu, a kwe sɛbu-sɪŋa dalɪ dɪm nmɔ na pɛ-nɪ tɪn, a ma na dala fugɛ nyɔɔrɪ mɔ a wɛli da.» ¹⁷ O yuutu wɔm ma lɛr-o o wɪ: «N kɪ cɪga

n jɪgɪ yawala, n yɪ tintɔŋ-ŋɔm. Nmɔ na kɪ cɪga dɪ kɔlɔ finfin a na kɪ n jɪŋa nɪ tɪn, a laan wɔ pa n ta n te tɪnɪ fugɛ.»

¹⁸ Bale-tu wɔm ma ba o ta dɪ o yuutu wɔm o wɪ: «A yuutu, a kwe sɛbu-sɪŋa dalɪ dɪm a ma na dala yanu nyɔɔrɪ mɔ a wɛli da.» ¹⁹ O yuutu wɔm ma lɛr-o o dɪ o wɪ: «Aá pa n ta n te tɪnɪ dɪnu.»

²⁰ Wɔlɔ na yɪ batɔ-tu wɔm tɪn dɪ ma daa ba o ta did-o o wɪ: «A yuutu, nan jonɪ nmɔ sɛbu-sɪŋa dalɪ dɪm. A kwe-dɪ mɔ a kukuli dɪ yu-kwala a tiŋɪ, ²¹ a na ye nɪ nmɔ laŋa damma, yɪ a kwarɪ fɔbɔnɪ dɪ nmɔ tɪn ŋwaani. Nmɔ yɛni n jonɪ nyɔɔrɪ wɛɛnu tɪlɔ nmɔ yɪra na wɔ cɛ tɪ baŋa nɪ tɪn, yɪ n zagɪ mɪna yalɔ n titɪ na wɔ dugɪ tɪn.» ²² O yuutu wɔm laan ma ta did-o o wɪ: «Nmɔ yɪ tintɔŋ-balɔrɔ mɔ. N titɪ ni-taani dɪm mɔ bɪ nɪ n ba jɪgɪ bɔra. Nmɔ ya na ye nɪ a laŋa damma, yɪ a jonɪ nyɔɔrɪ wɛɛnu tɪlɔ a yɪra na wɔ cɛ tɪ baŋa nɪ tɪn, yɪ a zagɪ mɪna yalɔ a titɪ na wɔ dugɪ tɪn, ²³ bɛɛ nan yɪ nmɔ wɔ kwe a sɛbu kɔm n tiŋɪ bankɪ nɪ. Nmɔ ya na tiŋɪ-kɔ bankɪ nɪ, a ya wɔ ba a jonɪ-kɔ dɪ nyɔɔrɪ.»

²⁴ O laan ma ta dɪ balɔ na zagɪ da tɪn o wɪ: «Jonɪ-na sɛbu-sɪŋa dalɪ dɪm o tee nɪ á pa wɔlɔ na nɛ dala fugɛ kam tɪn tu.» ²⁵ Ba ma ta did-o ba wɪ: «Dí yuutu, wɔntɔ maŋɪ o jɪgɪ dala fugɛ mɔ.» ²⁶ O ma lɛri o wɪ: «A lagɪ a ta abam sɪ

wɔɔɔ maama na maɔɔ o jɔɔ woɔo tɔn, o ta wɔ jɔɔ kudoɔ o wɔli da. Wɔɔ nan na maɔɔ o ba jɔɔ kulɔkulo tɔn laan wɔ ba o ga kulɔ funfun o ya na jɔɔ tɔn di. ²⁷ Kɔ daari, kɔ na yi a duna balɔ na ba lagɔ si a taa yi ba pɛ tɔn, ve-na á ja-ba á ba yo seeni si á gɔ-ba a yigə ni.» »

Zezi na zɔ Zeruzalem yi nɔɔna zul-o te tɔn

(Matiyu 21:1-11, Mariki 11:1-11, Zan 12:12-19)

²⁸ Zezi dɛɛn na tagɔ wəənu tum kuntu maama o ti tɔn, o ma zaɔɔ o kwe cwəɔə o toɔo nɔɔna bam yigə o maa ve Zeruzalem. ²⁹ Ba ma vu ba yi ti-balwa bale, ba yira mu Betifaazi di Betani. Je sum kuntu wɔ piu kudoɔ saɔa ni mu, kɔ yiri mu Olivi piu. Zezi ma tɔɔi nɔɔna bale o karabiə bam wɔni, ³⁰ yi o ta di ba o wɔ: «Ve-na á zɔ tɔɔ kulɔ na wɔ abam yigə ni tɔn. Á na zɔ kɔ wɔ, á wɔ na bɔna-pɔla na lægi da, yi nɔɔn-nɔɔnɔ daa ta wɔ garɔ ka baɔa. Ve-na á bwəli-ka á ja ba á pa-ni. ³¹ Nɔɔnɔ nan na bwe abam o wɔ: «Bɛɛ mu yi á bwəli-ka?», si á ta did-o ni: «Kɔ yi di Yuutu wɔm mu lagɔ-ka.» »

³² Nɔɔna bale balɔ o na tɔɔi tɔn ma zaɔɔ ba vu si ba nii. Ba ma suni ba na ni kɔ yi o na tagɔ te tɔn. ³³ Ba na wɔra ba bwəli bɔna-pɔla kam tɔn, ka tiinə ma bwe-ba ba wɔ: «Bɛɔwaaɔ mu yi á wɔra á bwəli bɔnaga kam?»

³⁴ Ba ma læri ba wɔ: «Kɔ yi di Yuutu wɔm mu lagɔ-ka.» ³⁵ Ba ma ja-ka ba ja vu Zezi te. Ba laan ma kwe ba gwaaru ba daɔi ka baɔa ni, yi ba pa Zezi di ka baɔa. ³⁶ O na maa kɛ tɔn, nɔɔna bam ma zul-o, yi ba kwe ba gwaaru ba lwarɔ cwəɔə kam yuu ni, si o taa ve ti baɔa ni o kɛa.

³⁷ O na gɛ funfun si o yi Zeruzalem tɔn, o ma da cwəɔə kalɔ na kwe ka tu Olivi piu kum seeni tɔn. O karabiə kɔɔo kum maama laan ma puli si ba taa zuli Baɔa-Wɛ di kwər-dɛ. Ba maa tee Wɛ di wɔpolo, di wo-kamunnu tɔɔ zanzan Di na kɔ yi ba yiə na tɔn ɔwaaɔni, ³⁸ yi ba wɔ:

«Zuli-na pɛ wɔɔ na tu di Yuutu Wɛ yiri ɔwaaɔni tɔn.

Ywəəni taa wɔ Wɛ-sɔɔo ni. Zulə di taa wɔ Baɔa-Wɛ tee ni.»

³⁹ Farizian tiinə badonna na toɔi ba wɔ kɔɔo kum wɔni tɔn ma ta di Zezi ba wɔ: «Karanyina, bagɔ n karabiə bam si ba yi taa te kuntu doɔ.»

⁴⁰ O ma læri-ba o wɔ: «A lagɔ a ta abam si, bantɔ na cɔm, kandwa yam tɔti wɔ kaasi di kwər-dɛ.»

Zezi na keeri Zeruzalem nɔɔna ɔwaaɔni te tɔn

⁴¹ Zezi ma vu o twe Zeruzalem. O na nɛ tɔɔ kum tɔn, o ma keeri kɔ nɔɔna bam ɔwaaɔni, ⁴² yi o wɔ: «Zeruzalem tiinə-ba, á ya na lwarɔ zɔm dɛ dɔm ni wəənu tɔɔ ya na wɔ pa si á taá zɔɔri di ywəəni tɔn, kɔ ya

wó ta lana. Wo-laaru tum kuntu nan sɛgi abam tee ni mu. ⁴³ Taá ye-na si maɲa wó ba, yi á dɔna wó ba ba gilimi á tiv kum maama. Baá ci ku niə yam maama si noon-noonu daa yi wani o nunji ku wɔni, ⁴⁴ yi baá tiini ba cɔgi tiv kum didaani abam balu na zɔuri ku wɔni tun. Ba na cɔgi-ku ba ti, tiv kum kandwe daa bá danɔ didonɔ baɲa ni. Ku yi abam na wɔ lwarɔ ni maɲa kam yiə, si We ba Di vri abam tin ɲwaanɔ mu wəənu tum kuntu maama wó ki abam baɲa ni.»

Zezi na zəli pipimpiina We-di-kamunu kum wɔni te tin

(Matiyu 21:12-17, Mariki 11:15-19, Zan 21:3-22)

⁴⁵ Zezi ma vu o zu We-di-kamunu kum wɔ. O ma na balu na je da ba pipi tun. O ma puli si o zəli-ba si ba nunji. ⁴⁶ O ma ta di ba o wɔ: «Ku pɔpɔni We tɔnɔ kum wɔni, ni We mu wɔ: <Amu digə kantɔ maɲɔ si ka taa yi jəgə kalu noona na wó ta tui ba warɔ amu da tin mu.> Abam nan pɛ ka ji ɲwɔna joro jəgə.»

⁴⁷ De maama Zezi maa wɔ We-di-kamunu kum wɔni o bri noona We taani dɔm. Ku daari Zwifə kaanum yigə tiinə di ba callu karanyina tiinə bam di tiv kum didɛera bam maa kwaana, si ba na cwəɲə ba gu-o. ⁴⁸ Ba maa yəri ba na wó ki te, beɲwaanɔ noona bam maama cɛgi o taani dɔm lanyiranɔ.

20

Zezi dam dɔm nunji yən mu?

(Matiyu 21:23-27, Mariki 11:27-33)

¹ De didwɔ mu Zezi dɛen wɔ We-di-kamunu kum wɔni, o tɔɔli We kwərywəɲə kam o bri noona. Zwifə bam kaanum yigə tiinə di callu karanyina tiinə bam di ba tiv kum nakwa bam ma vu ba yi o te. ² Ba ma ta did-o ba wɔ: «Ta n bri dɔbam, wɔɔ dam mu n ma n ki wəənu tiv maama n na ki tin? Wɔɔ mu pɛ nmu ni, si n ta n ki kuntu?»

³ O ma ləri-ba o wɔ: «A di jɔgi bwie a lagɔ a bwe abam, si á ləri-ya á pa-ni. ⁴ Zan na miisi noona na wɔni tun, ku yi We mu pɛ-o cwəɲə naa nabiinə mu?»

⁵ O na bwe-ba kuntu tun, ba maa wɔra ba bwe daani si ba nii, ba na wó lər-o te tin. Ba laan ma wɔ: «Dɔbam na ləri di wɔ, ku yi We mu, o laan wó bwe dɔbam ni, beɛ mu yi dí nan wɔ sɛ Zan taani dɔm? ⁶ Dí nan na wɔ, ku yi nabiinə mu pɛ-o cwəɲə, noona bam maama wó dɔli dɔbam di kandwa mu ba gu, beɲwaanɔ ba maama pai si Zan yi We nijonnu mu.»

⁷ Kuntu ɲwaanɔ ba ma ləri Zezi ba wɔ, ba yəri wɔlu na pɛ Zan cwəɲə tun.

⁸ Zezi laan ma ta di ba o wɔ: «Ku na yi kuntu, amu di bá sɛ si a ta wɔlu na pɛ amu ni si a taa tɔɲɔ tin.»

Noonu di o gaari mimana (Matiyu 21:33-46, Mariki 12:1-12)

⁹ Zezi ma manɔ mumaɔa o bɔi nɔɔna bam o wi: «Nɔɔnɔ wɔɔɔn mɔ wɔra. O ma zanɔ o ci gaari, yi o daari o jɔri tweeru tɔb yiri na yi vinyɔ tin di wɔni. O laan ma kwe nɔɔna o yagi da si ba taa tɔɔa, yi o daari o beeri o vu tɔb kɔɔɔn o daani da. ¹⁰ Tweeru tɔm biɔ gwɔrim maɔa ma yi. O ma tɔɔi o tintɔɔnɔ sɔ o vu nɔɔna balu na nii o gaari dɔm baɔa ni tin te, si ba ce o tɔri ba pa-o. Tintɔɔnɔ wɔm na yi ba te tin, ba ma mag-o. Ba daari ba pa o viiri di ji-kɔri. ¹¹ Nɔɔnɔ wɔm daa ma tɔɔi o tintɔɔnɔ wɔɔɔn. Ba ma magi wɔntɔ di, yi ba twi-o zanzan. Ba ma pa o di viiri di ji-kɔri. ¹² O daa ma tɔɔi tintɔɔnɔ wɔɔɔn o ki kuni bitɔ. Ba ma ja wɔntɔ di ba magi o yira ba kaari, yi ba zɔl-o gaari dɔm wɔni.

¹³ Gaari dɔm tu wɔm laan ma bɔɔi o wi: «A nan wɔ ki ta mu? Amɔ na wɔ ki te tin, aá tɔɔi a titi bu wɔb a na so-o tin mu. Ku ba dwe, baá ta kwari wɔntɔ.» ¹⁴ Nɔɔna bam na nɛ-o tin, ba ma bwe daani ba wi: «Mɔ gaari dɔm tu bu. Wɔntɔ mu lagi o ba o taa te o ko wɔm wɔɔnu tɔm. Pa-na dí gu-o, si dí daari dí taá te o wɔɔnu tɔm.» ¹⁵ Ba laan ma van-o ba ja nunɔi gaari dɔm wɔni, yi ba mag-o ba gu.»

Zezi laan ma bwe-ba o wi: «Gaari dɔm tu laan wɔ ki nɔɔna bam kɔntɔ ta mu? ¹⁶ O manɔ si o ba o gu-ba mu, si o daari gaari dɔm o pa nɔɔna badonnɔ si ba taa niɔ.»

Nɔɔna bam na ni kɔntɔ tin, ba ma ta ba wi: «Wɛ pa ku yi ki kɔntɔ!»

¹⁷ Zezi ma nii ba seeni yi o wi: «Ku na dai kɔntɔ, bɛɛ mu yi ku pɔpɔni Wɛ tɔnɔ kɔm wɔni ku wi: <Kandwe dilɔ lwara na vin tin laan mu joori di ba di ji kandwe dilɔ na pai sɔɔɔ kɔm dana tin?»

¹⁸ Nɔɔnɔ wɔb maama na tu kandwe dɔntɔ baɔa ni tin wɔ ciɔɔɔi o titi mu. Ku daari, wɔb maama kandwe dɔm na tɔ o baɔa ni tin, di wɔ mɔri kɔntɔ tu mu.»

¹⁹ Zezi na tagi wɔɔnu tɔm kɔntɔ tin, Zwifɔ kaanɔm yigɔ tiinɔ di cullu karanyina tiinɔ ma lware si o manɔ mumaɔi dɔm bam nɔɔaani mu. Kɔntɔ tin, ba ma kwaani ba lagi cwɔɔɔ si ba ja-o lila. Ba maa wari, ba na kwari fɔɔni di nɔɔna bam tin nɔɔaani.

Lampoo nɔwɔm taani

(Matiyu 22:15-22, Mariki 12:13-17)

²⁰ Zwifɔ yigɔ tiinɔ bam dɛɛn ma yiri Zezi, si ba daa ta nii o na wɔ ta kɔb tin. Ba ma lagi cwɔɔɔ si ba bɔi ni o dwɔɔɔ, si ba wani ba ja-o, si ba daari ba ki-o guvirma tu wɔm jɔɔa ni si o di o sariya. Ba ma li nɔɔna si ba vu Zezi te nɔnɛɛni ba yi nɔn-nɔna mu te, si ba laan kwaani ba ja-o di o taani dɔm. ²¹ Bantu ma vu Zezi te ba bwe-o ba wi: «Karanyina, di ye ni taani dilɔ nmɔ na yɔni n te n bɔi nɔɔna tin yi ciɔa mu. Nmɔ ba pɔɔri nɔɔna daani di n na ki-ba te tin. Nmɔ

nan yəni n brɪ nɔɔna We cwəŋə ɕɪga mu. ²² Dí lagi dí bwe dí nii, díbam cullu pɛ ni sɪ dí ŋwɪ lampoo dí pa lɔgɔ kum pa-farɔ wɔm na?»

²³ Zezi ma lwarɪ ba na kɪ ba swan yam dí-d-o te tɪn, o ma ta dɪ ba o wɪ: ²⁴ «Kwe-na səbu dalɪ á brɪ-nɪ. Dɪ jɪgɪ wɔɔ nyinyɔgɔ dɪ o yɪrɪ mu dɪ banja nɪ?»

Ba ma lər-o ba wɪ: «Kɔ yɪ pa-farɔ wɔm mu.»

²⁵ O laan ma ta dɪ ba o wɪ: «Kɔ lamma. A nan taá ŋwɪ kulɔ na yɪ pa-farɔ wɔm nyɪm tɪn á pa-o, sɪ á daari á taá paɪ We kulɔ dɪ na yɪ Dɪ nyɪm tɪn.»

²⁶ Zezi na tagɪ kɔntɔ dɪ ba tɪn, ba maa warɪ ba ja-o nɔɔna bam maama yigə nɪ dɪ o na tagɪ kulɔ tɪn. O na ləri-ba te tɪn sɔ-ba zanzan yɪ ba ɕɪm.

We-sɔŋɔ ŋwɪa na wó ta yɪ te tɪn

(Matiyu 22:23-33, Marɪkɪ 12:18-27)

²⁷ Sadustɪan tiinə badonnə dɛɛn ma zanɪ ba vu Zezi te. Bantu zaasɪm mu brɪ sɪ, nɔɔnɔ na tɪga, o daa bá joorɪ o bi. ²⁸ Ba ma vu ba bwe-o ba wɪ: «Karanyɪna, Moyisi dɛɛn na pɔpɔnɪ kulɔ o tinji o pa díbam tɪn, o brɪ sɪ, nɔɔnɔ nu-bu na tɪga yɪ o daari kaanɪ, yɪ ba na wɔ lɔgɪ biə, tɔ wɔm ɕurɔ mu manɪ sɪ o dɪ kaanɪ wɔm sɪ ba wanɪ ba lɔ biə o nu-bu wɔlɔ na tɪgɪ tɪn ŋwaanɪ. ²⁹ Kɔntɔ tɪn, nu-biə barpe mu ya wɔra. Ba dídɔa ma dɪ kaanɪ yɪ o tɪ o daar-o, yɪ ba ba jɪgɪ biə daanɪ. ³⁰ Wɔlɔ na sanɪ tɪn ma dɪ

kadəm wɔm. ³¹ O dɪ ma tɪ o daar-o. Bato-tu wɔm dɪ daa ma dɪ-o. Kɔ ma kɪ ba maama kɔntɔ donɪ. Ba maama barpe ma tɪ, yɪ ba wɔ lɔgɪ bu dɪ kaanɪ wɔm. ³² Ba maama na tɪgɪ tɪn, kaanɪ wɔm dɪ laan ma tɪ. ³³ Kɔntɔ tɪn, ba maama barpe na dɪ kaanɪ wɔm tɪn, ba laan na tu ba bi ba yagɪ tɔbɔnɪ, bantu wɔɔ mu wó ta te kaanɪ wɔm?»

³⁴ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Kɔ na yɪ zɪm lɔgɔ banja nɔn-biə mu, baara dɪ kaana yɪ kaana dɪ zɔbɪ banna. ³⁵ Kɔ daari, nɔɔna balɔ We na nii nɪ ba manɪ sɪ ba bi ba yagɪ tɔbɔnɪ sɪ ba laan taa zɔbɪ Dɪ lɔ-dɔŋɔ kum nɪ tɪn, bantu bá dɪ kaana, yɪ kaana dɪ daa bá zɔ banna. ³⁶ Ba daa bá wanɪ ba tɪ, ba na wó ta nyɪ dɪ We malesɪ sɪm tɪn ŋwaanɪ. Ba yɪ We tɪtɪ biə mu, dɪ ba na bi ba yagɪ tɔbɔnɪ tɪn. ³⁷ Kɔ nan na yɪ twa biim, Moyisi manɪ o brɪ nɪ nɔɔna wó sunɪ ba bi. O dɛɛn pɔpɔnɪ manja kalɔ We na brɪ Dɪ tɪtɪ dí-d-o sabari punju kum wɔnɪ yɪ Dɪ ta kulɔ tɪn. Moyisi ma brɪ sɪ Yuutu Banja-We yɪ Abraham We, dɪ Yizakɪ We, dɪ Zakɔbɪ We mu. ³⁸ Kɔ brɪ sɪ bantu daa ta jɪgɪ ŋwɪa mu We tee nɪ, bɛŋwaanɪ Banja-We yɪ nanɔna We mu, sɪ Dɪ dai twa We. We yibiyə nɪ, nɔɔna maama jɪgɪ ŋwɪa, dɪ balɔ na tɪgɪ tɪn dɪ.»

³⁹ We cullu karanyɪna tiinə badonnə na nɪ kɔntɔ tɪn, ba ma ləri ba wɪ: «Karanyɪna, n tagɪ ɕɪga.» ⁴⁰ Ba dɛɛn ma kwarɪ sɪ ba daa bwe-o taanɪ.

*Krisi wɔm Wɛ na tɔŋi tɪn
yɪ Davidi Yuutu mu*
(*Matiyu 22:41-46, Mariki
12:35-37*)

⁴¹ Zezi laan ma ta dɪ ba o
wɪ: «Nɔɔna yɛni ba wɪ, sɪ
Krisi wɔm Wɛ na tɔŋi tɪn yɪ
Pɛ Davidi dwi tu mu. Kɔ nan
wɔ wani kɔ taa yɪ kɔntɔ na?»

⁴² Davidi tɪtɪ nan pɔpɔni Wɛ
lɛŋ-ŋwɪ tɔnɔ kɔm wɔni o wɪ:
<Yuutu Baŋa-Wɛ tagɪ dɪ a
Yuutu Dɪ wɪ:

Ba n jɛni a jazɪm ni,

⁴³ sɪ aá kɪ nmɔ dɔna maama
n nɛ kuri ni sɪ n nɔ-ba
ni tɪga te.>

⁴⁴ Kɔntɔ tɪn, Davidi tɪtɪ na
sɪni o bɛŋi Krisi wɔm Wɛ
na tɔŋi tɪn ni o Yuutu tɪn,
kɔv kɪ ta mu sɪ o daa joori
o taa yɪ Davidi naa?»

*Zezi kaani o karabiɔ sɪ ba
yɪ lwani cullu karanyina tiinɔ
bam*

(*Matiyu 23:1-7, Mariki
12:38-40*)

⁴⁵ Nɔn-kɔgɔ kɔm maama
ta na wɔra kɔ cɛgi o taani
dɪm kɔntɔ tɪn, o ma ta
dɪ o karabiɔ bam o wɪ:

⁴⁶ «Taá yɪri-na á tɪtɪ dɪ cullu
karanyina tiinɔ bam. Bantu
soe sɪ ba taa zɔvri gwar-
dɪdwaaru ba beerɛ, sɪ nɔɔna
taa nii-ba. Ba na ve yaga,
ba soe sɪ nɔɔna maama taa
tui ba zuli-ba. Ba na yɛni ba
zɔ ba Wɛ-di sɪm, ba ta lagɪ
je-kamunnu mu sɪ ba taa je
yigɛ ni. Ba na ve nɔɔnɔ sɔŋɔ
sɪ ba di candiɔ, kɔ yɪ je-ŋɔŋa
je mu ba lagɪ sɪ ba taa je
da. ⁴⁷ Ba nan yɛni ba ganɪ
kadɛnɔ ba jonɪ kɔlv maama
ba na jigɪ tɪn. Ba kwɛri ba kɪ
Wɛ-lor-dɪdwaaru, sɪ kɔ taa

nyɪ ni ba yɪ nɔn-ŋɔna mu te.
Wɛ wɔ tiini Dɪ pa bantɔ na
cam kɔ ja gaalu.»

21

*Kadɛm na pɛ Wɛ pɛeri te
tɪn*
(*Mariki 12:41-44*)

¹ Zezi ta na wɔ Wɛ-di-
kamunu kɔm wɔni o bɪ
nɔɔna bam kɔntɔ tɪn, o ma
kwɛni o yuu wɛɛni o nii je
maama. O ma na nadunɔ
na ve ba dɪ ba sɛbiɔ daka
kalɔ na zigɪ da Wɛ pɛera
ŋwaani tɪn wɔni. ² O daa
ta ma na kadɛm wɔdɔŋ na
tɔgɪ o wɔra, o yɪ yinigɛ tu
mu. Wɔntɔ ma ja sɛbu dali-
balwa bale yɪrani mu o ja vu
o dɪ daka kam wɔni. ³ Zezi
na nɛ kɔntɔ tɪn, o ma ta o
wɪ: «A lagɪ a ta cigɛ mu dɪ
abam sɪ, kadɛm wɔntɔ na yɪ
yinigɛ tu tɪn, o dɪ sɛbu kɔ
dwɛni balɔ maama na dɪ da
tɪn. ⁴ Bantɔ maama li ba
daari mu. Kadɛm wɔm nan
yɪ yinigɛ tu mu, yɪ o kwe
kɔlv maama o na jigɪ sɪ o ma
yɛgi o ni-wɔdiu tɪn o dɪ da.»

*Lɛɛrv na wɔ ba lɔgɔ baŋa
te tɪn*

(*Matiyu 24:1-28, Mariki
13:1-23*)

⁵ Nɔɔna badonnɔ dɛɛn ma
te Wɛ-di-kamunu kɔm taani
yɪ ba wɪ: «Nii-na kandwa
yam ba na mɛ ba lɔ-ka tɪn
na tiini ya lana te, yɪ ba ma
pɛera yalɔ ba na pɛ Wɛ tɪn
ba ma kɪ-ka lanyɪrani.» Zezi
ma lɛri-ba o wɪ: ⁶ «Kɔ na
yɪ wɛɛnu tɪntɔ á na nai tɪn,
maŋa wɔ ba ba, sɪ ba dɪ tɪ
maama tɪga ni. Kandwɛ daa
bá danɪ dɪdɔŋ baŋa ni.»

7 Ba ma bwe-o ba wɪ: «Karanyina, maŋa koo mu kuntu woŋo wó kɪ? Bɛɛ mu lagɪ kɪ kɪ maana kɪ brɪ dɪbam, sɪ dí lwarɪ nɪ wænu tintu lagɪ tɪ kɪ?»

8 Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Á fogɪ á cɪ á tɪtɪ, sɪ á yɪ pa noona ganɪ abam. Noona zanzan wó ba abam te dɪ amɔ yɪrɪ, ba ta dɪ abam nɪ ba didɔa didɔa mu yɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔŋɪ tɪn, yɪ baá daari ba ganɪ abam ba wɪ, maŋa kam yɪə. Á nan yɪ sɛ á tɔgɪ bantɔ kwaga. 9 Á wó ba á ni tigurə dɪ jara ŋwa. Á nan yɪ pa fɔɔnɪ zɔ abam. Wænu tum kuntu maama maŋɪ sɪ tɪ da yigə tɪ kɪ mu, yɪ kɪ ta daɪ lugɔ tiim mɪmaŋa.»

10 O daa ta ma ta dɪ ba o wɪ: «Dwi wó zanɪ dɪ kɪ jara dɪ dwi didɔŋ, yɪ tɪv dɪ kɪ dɔŋ tɪv wó zanɪ tɪ magɪ jara. 11 Tɪga ma wó sisinɪ zanzan. Kana dɪ wó ba ka taa wɔ je sidonnə nɪ, yɪ yawɪ-lɔŋnu dɪ wó cɔgɪ noona zanzan. Wɛ wó pa wo-kɪnkagula yalɔ na brɪ Dɪ dam tɪn taa kɪ weyuu nɪ, yɪ fɔɔnɪ wó ja noona ya ŋwaanɪ.

12 Kɔ na wó loori wænu tintu kəm tɪn, noona wó ja abam dam ba pa á na yaara. Baá ja abam ba vu ba saŋɪ ba Wɛ-di sɪm nakwa tee nɪ, yɪ ba kɪ abam piina digə nɪ. Baá ja abam ba pa á zɪgɪ pwa dɪ didɛera yigə nɪ, abam na tɔgɪ amɔ tɪn ŋwaanɪ. 13 Kɔ nan wó pa á na pwələ sɪ á brɪ-ba Wɛ cɪga kam. 14 Taá ye-na kuntu

nɪ nɪ, sɪ á pa á bɪcara kɪ dam. Á yɪ taá kɪ liə, dɪ á na wó ləri-ba tɪte sɪ á ma vrɪ á tɪtɪ tɪn. 15 Bɛŋwaanɪ amɔ wó pa abam wɔbɔŋ-ŋɔna dɪ á ni-taanɪ, kú pa á dɔna bá wanɪ ba twanɪ dɪ á na wó ta kulɔ tɪn. 16 Abam tɪtɪ kwə dɪ á niinə, dɪ á cɔrrɔ dɪ á cilonnə wó ja abam ba kɪ didɛera juja nɪ, yɪ baá gɔ abam badonnə. 17 Noona maama wó ta culi abam á na yɪ a noona tɪn ŋwaanɪ. 18 Baá kɪ abam kuntu, yɪ Wɛ ta wó ta nii á baŋa nɪ, yɪ á bá lagɪ á yuuywe sɪm didɔa tɪtɪ dɪ á ga. 19 Abam nan na kwaanɪ á kɪ pu-dɪa á zɪgɪ kəŋkəŋ, á wó na ŋwɪa Wɛ tee nɪ.

20 Abam nan wó ba á na pamaŋna na gilimi Zeruzalem tɪv kum maama ba pu. Á na nɛ kuntu, á laan wó lwarɪ nɪ maŋa kam yɪə sɪ ba cɔgɪ-kɔ. 21 Maŋa kam kuntu nɪ, abam balɔ na zɔɔrɪ Zude nɪ tɪn maŋɪ sɪ á kɪ lɪla á nunɪ á duri á beeri pweeru je á səgɪ da. Balɔ na wɔ tɪv kum wɔnɪ tɪn maŋɪ sɪ á nunɪ lɪla. Balɔ dɪ na wɔ ba karɪ nɪ tɪn daa yɪ ve á zɔ tɪv kum wɔ.

22 Bɛŋwaanɪ maŋa kantɔ nɪ mu yaara maŋɪ sɪ ya ba, Wɛ na wó vanɪ noona zwa tɪn ŋwaanɪ, sɪ kulɔ maama na pɔpɔnɪ Wɛ tɔnɔ kum wɔnɪ tɪn laan kɪ. 23 Kantɔ maŋa kam nɪ kúv tiini kɔ taa yɪ lɛɛrɔ dɪ kaana balɔ na jɪgɪ pwi tɪn, dɪ balɔ na jɪgɪ biə yɪ ba ŋɔgɪ yɪlɪ tɪn. Yaara zanzan wó ba tɪv kuntu dɪ kɔ noona maama baŋa nɪ,

yi Baŋa-We wó kwe DI bam ba yira ni. ²⁴ Ba ma wó gu ba badonnə di su-zooɔɔ, yi ba daari ba ja ba badonnə ba vo ba ja vu gambɛem dwi tiinə maama titari ni. Dwi-ge tiinə laan wó ba zu Zeruzalem tiv kum wu ba kari ba noni ku wəənu ba coga taan, si ku vu ku yi maŋa kalu We na pe-ba tin tiim.»

Nabiin-bu wum na wó ba lɔɔɔ baŋa te tin

(*Matiyu 24:29-35,42-44, Mariki 13:24-37*)

²⁵ «Maŋa wó ba si We pa wo-kunkagila yalɔ na bri DI dam tin taa ki wia woni di cana di caliwɔ sum woni. Liə wó ja lɔɔɔ baŋa dwi tiinə maama, yi ba wubɔɔja vugimi di ninuɔ kum na bam na pɔgila di soɔ zanzan tin ŋwaani. ²⁶ Fɔɔni zanzan wó pa noɔna wubɔɔja je ba na buŋi woŋo kulɔ na buɔni lɔɔɔ baŋa tin, beŋwaani weyuu wó sisinji ku pa wəənu tiv na wu weyuu ni tin maama vugimi daani.

²⁷ Maŋa kam kuntu ni noɔna wó na Nabiin-bu wum na maa buɔni lɔɔɔ baŋa. Oó ta wu kunkwəənu woni o buɔni di dam, yi We paari-zulə wu o tee ni zanzan. ²⁸ Á na ne si wəənu tim kuntu puli ti kia, si á zaŋi á zigi lanyiraní á kwəni á yum wɛɛni, beŋwaani maŋa kam twe si We vri abam DI yagi.»

²⁹ Zezi laan ma maŋi mumaŋa o bri-ba o wi: «Maani-na á nii kapɔɔ di

tweeru maama na yi te tin. ³⁰ Á na ne ni tweeru wura ti kwi vooɔɔ, abam wai á lwarɔ ni ku twe yade. ³¹ Ku nan yi bidwi mu di á na ne wəənu tiv a na tagi a bri abam tin na wura ti kia, si á lwarɔ ni maŋa kam laan twe si We paari dim lagi di ba noɔna titari ni. ³² A lagi a ta ciga mu di abam si, wəənu tintu maama wó ba wura ti kia, yi zim noɔna bam ta wu tigi ba ti. ³³ Weyuu di tiga wó ba ti ke, yi amu taani dim bá ke maŋa di maŋa.

³⁴ Á taá fɔgi á cu á titi, si á yi taá buŋi wudi-fwaaruɔ dim naa sa-nyooɔ wubɔɔja, naa á taá jigi liə di á ŋwɔ wəənu. Á na jigi wubɔɔja yantu don, de dilu amu Nabiin-bu wum na wó ba tin wai di tui bidwi baŋa ni di dari abam, ³⁵ ni cikɔ na jaani varim te tin. Beŋwaani de dim kuntu wó ba li noɔnu wulu maama na wu lɔɔɔ baŋa ni tin. ³⁶ Kuntu tin, á taá yiri á titi maŋa maama, si á taá loori We si DI pa abam dam, si á wani á nunji yaara yalɔ maama na lagi ya ba tin woni, si á daari á vu á zigi amu Nabiin-bu wum yigə ni.»

³⁷ Zezi deen yəni o wu We di-kamunu kum woni de maama o bri noɔna We taani dim. Tiga na yəni ka yi, o yəni o nunji tiv kum wu o vu Olivi piu kum seeni o pəni da. ³⁸ Ku daari tiga na yəni ka puuri, noɔna bam maama yəni ba zaŋi lila ba ve We di-kamunu kum, si ba

taa cəgi o taanu dım.

22

Zwifə yigə tiinə bam na ki ni sɪ ba gv Zezi te tɪn

(*Matiyu 26:1-5,14-16, Marıki 14:1-2,10-11, Zan 11:45-53*)

¹ Kɔ dɛɛn gɛ fɪn sɪ Zwifə bam di ba candiə kalɔ yɪrɪ na yɪ Pakɪ tɪn. Candiə kam kuntɔ nɪ mɔ ba yəni ba di dɪpɛ dɪlɔ na ba jɪgɪ dabilɪ dɪ wɔnɪ tɪn. ² Kaanum yigə tiinə dɪ cullu karanyɪna tiinə bam ma kwaanɪ ba lagɪ cwəŋə, sɪ ba ja Zezi ba gv. Ba na kwarɪ fɔbɪ dɪ nɔɔna bam tɪn ŋwaanɪ, ba yəri ba na wó kɪ te sɪ ba ja-o.

³ Sutaanɪ laan ma zɔ Zudasɪ Yiskariyo bɪcarɪ. Wɔntɔ yɪ Zezi karabiə fugə-bale bam wɔ nɔɔnɔ didɔba mɔ. ⁴ O ma vu kaanum yigə tiinə dɪ Wɛ di-kamunu kum yɪrɪna yigə tiinə bam te sɪ ba banɪ ba nii, o na wó kɪ te o brɪ-ba cwəŋə sɪ ba wantɪ ba ja Zezi. ⁵ Ba na ni kuntɔ tɪn, ba wɔ ma poli zanzan. Ba ma di yəlo ba maŋɪ daanɪ dɪ səbu ni. ⁶ O ma sɛ. O laan ma beeri cwəŋə sɪ o ja Zezi o kɪ ba jɪŋa nɪ, sɪ kɔgɔ kum yɪ zanɪ kɔ lwarɪ.

Zezi na di candiə wɔdiu dɪ o karabiə bam te tɪn

(*Matiyu 26:17-29, Marıki 14:12-25, 1 Korɛntɪ 11:23-25*)

⁷ Kɔ ma ba kɔ yɪ dɛ dɪlɔ ba na pulɪ sɪ ba di dɪpɛ dɪlɔ na ba jɪgɪ dabilɪ dɪ wɔnɪ tɪn. Dɛ dım kuntɔ nɪ Zwifə bam yəni ba gvɪ pibalɪ mɔ ba ma di Pakɪ candiə kam. ⁸ Zezi ma li Pɪyɛrɪ dɪ Zan yɪ o ta dɪ

ba o wɪ: «Ve-na á kwɛ woŋo maama á pa dɪbam, sɪ dí ba dí di Pakɪ candiə kam.»

⁹ Ba ma bwe-o ba wɪ: «Nmɔ lagɪ sɪ dí vu jəgə kɔɔ mɔ dí kwɛ jəgə kam?»

¹⁰ O ma ləri-ba o wɪ: «Cəgi-na, á na ve á maa zɔbɪrɪ tɪv kum wɔ, nɔɔnɔ wɔdɔŋ wó jeeri abam o na zɪŋɪ kɔɔrɔ dɪ na. Da-na o kwaga á vu á zɔ sɔŋɔ kulɔ o na wó zɔ tɪn. ¹¹ Á na zɔa, sɪ á ta dɪ sɔŋɔ kum tu nɪ: <Dí karanyɪna wɪ, dí ba dí bwe dí nii, digə kalɔ o na wó jəni da dɪ o karabiə bam sɪ ba di Pakɪ candiə kam wɔdiu kum tɪn wɔ yən mɔ?» ¹² Oó brɪ abam wɛyuu digə, ka daga lanyɪranɪ, yɪ ka jɪgɪ woŋo kulɔ maama dí na lagɪ tɪn ka wɔnɪ. Ve-na á kwɛ candiə kam wəənu tɪm á ti, sɪ dí laan ba.»

¹³ Ba ma zanɪ ba vu, yɪ ba sɪnɪ ba na woŋo maama nɪ Zezi na maŋɪ o ta te tɪn. Ba ma kwɛ Pakɪ candiə kam wɔdiu kum ba ti.

¹⁴ Wɔdiu dim maŋa na yɪ tɪn, Zezi jəni dɪ o karabiə fugə-bale bam sɪ ba di wɔdiu kum. ¹⁵ O laan ma ta dɪ ba o wɪ: «Amɔ ya tiini a lagɪ sɪ a di candiə kantɔ dɪ abam dɪ a wɔ maama, sɪ a laan daarɪ a yaarɪ. ¹⁶ A nan lagɪ a ta abam sɪ, a daa bá di candiə kantɔ, sɪ kɔ taa ve maŋa kalɔ candiə kam kuntɔ kuri na wó vu kɔ kweeli Wɛ paarɪ dım wɔnɪ tɪn.»

¹⁷ Zezi na tagɪ kuntɔ o ti tɪn, o laan ma jɔŋɪ tweeru biə sana dɪ zɔŋa, yɪ o kɪ Wɛ le ti ŋwaanɪ. O ma ta dɪ ba

o wɪ: «Jonji-na tuntu á nyo á daari á pa daani. ¹⁸ A lagi a ta abam si, ku na puli zum, a daa bá nyo wo-nyoɔɔɔɔ tuntu, si ku taa ve maɲa kalu We paari dɪm na wó ba nɔɔna titari ni tin.»

¹⁹ Zezi laan ma kwe dɪpɛ, yi o ki We le di ɲwaani. O ma daari o fɔ-di o pa o karabiə bam yi o wɪ: «Amu yira yam mu tuntu, a na lagi a kwe a pa abam ɲwaani tin. Taá ki-na kuntu doɲ, si á taá ma guli a gulə.»

²⁰ Ba na di ba ti tin, o daa ma kwe zɔɲa di ka wo-nyoɔɔɔɔ o ki We le ti ɲwaani o pa-ba, yi o wɪ: «Wo-nyoɔɔɔɔ tuntu bri si We goni ni-duuri didaani nabiinə amu jana kam ɲwaani. A jana kam lagi ka nuɲi ka duri abam ɲwaani mu. ²¹ Nan nii-na, nɔɔɔɔ wulu na lagi o yəgi-ni o pa nɔɔna tin toɲi o je di amu o di yo seeni. ²² Ku nan fin mu si amu Nabiin-bu wum ti, ni We na maɲi Di lagi te tin. Ku nan za yi leɛɛɔ mu ku pa nɔɔɔɔ wulu na wó yəgi-ni o pa tin.»

²³ Ba na ni o na tagi kulɔ tin, ba ma sɪɲi ba bwe daani ba nii, bantɔ wɔni wɔɔ mu wó wanti o ki kuntu.

Wɔɔ mu yi nɔn-kamunu?
(*Matiyu 20:25-28, 19:28, Mariki 10:42-45*)

²⁴ Zezi karabiə bam deen magi kantɔɔ ku ɛɛ, si ba nii bantɔ wɔni wɔɔ mu yi kamunu o dwe ba maama. ²⁵ Zezi ma ta di ba o wɪ: «Ku na yi lɔɔɔ baɲa pwa, bantɔ yəni ba te ba nɔɔna

di dam mu. Balu na di dam nɔɔna baɲa ni tin, nɔɔna bam daa ta yəni ba bə-ba ba wɪ <Lanyiran-kərə> mu. ²⁶ Abam nan wɔ maɲi si á taá yi kuntu doɲ. Wulu na yi nɔn-kamunu abam wɔni tin maɲi si o ji ni á nyaani mu te. Wulu di na yi abam yuutu tin maɲi si o ji ni á tintɔɲɔ mu te. ²⁷ Wulu na jəni si o di wɔdiu tin, di wulu na kwe wɔdiu kum o ja ba o pa-o tin, bantɔ wɔɔ mu yi kamunu? Ku dai wulu na jəni si o di tin mu na? Ku nan na yi amu, a wɔ abam wɔni yi a ki nɪnɛni wulu na yi á tintɔɲɔ tin mu te.

²⁸ Abam nan yi balu na toɲi di amu a cam maama wɔni, yi á wɔ yagi a toɲim. ²⁹ Aá pa abam toɲi á di paari, ni a Ko We na pɛ si a di paari te tin. ³⁰ Kuntu tin, á wó ba á zɔ a paari dɪm wɔ, yi á toɲi di amu á jəni á di ywəni. Á wó ba á jəni paari jangwaanɔ tum baɲa ni, si á di Yisrayeli dwi tiinə kuri fugə-bale bam taani.»

Zezi na wuuri o bri Piyɛɛri na wó vi-o te tin
(*Matiyu 26:31-35, Mariki 14:27-31, Zan 13:36-38*)

³¹ Zezi laan ma ta di Simɔn Piyɛɛri o wɪ: «Simɔn, Simɔn, sutaani suni di na cwəɲə si di maɲi abam di nii, ni nɔɔɔɔ na caari mɪna te tin. ³² Amu nan loori We a pa nmu, si n ki n wɔ-didɔa di amu si n yi yagi-ni. Nmu nan na tusi, yi n wɔbɔɲa na

joori ya tɔgi amɔ, sɪ n pa n ko-biə fɔgi ba zɪgi kəŋkəŋ.»

³³ Pɪyɛɛri laan ma ta dɪd-o o wɪ: «A Yuutu, ba na lagi ba kɪ amɔ dɪ nmɔ pɪna digə nɪ, naa ba na lagi ba gɔ dɪbam, a ta bá sɛ sɪ a joori nmɔ kwaga nɪ.»

³⁴ Zezi ma lər-o o wɪ: «Pɪyɛɛri, a lagi a ta nmɔ sɪ, kɔ na wó loori sɪ cɪbwɪɔ keeri zɪm tɪ-bra-pɔra nɪ tɪn, nmɔ wó fɔ kuni bɪtɔ nɪ n yəri amɔ.»

Zezi na tagɪ dɪ o karabiə sɪ ba ti ba yigə te tɪn

³⁵ O laan ma ta dɪ ba maama o wɪ: «A daama na tɔŋɪ abam sɪ á tɔli á tɔoli Wɛ kwərə kam yɪ á ba jɪgi səbiə gan-lɔgɔdɪ dɪ tampɔgɔ dɪ na-tra tɪn, woŋo muri abam na?»

Ba ma ləri ba wɪ: «Awo, dɪ wɔ gɛ kulɔkulɔ.»

³⁶ O ma ta dɪ ba o wɪ: «Kɔ daari lele kuntu, wɔlɔ na jɪgi səbiə gan-lɔgɔdɪ tɪn, kuntu tu maŋɪ sɪ o kwe-dɪ mɔ. Wɔlɔ dɪ na jɪgi tampɔgɔ tɪn maŋɪ sɪ o kwe-kɔ mɔ. Wɔlɔ maama na ba jɪgi sɔ-lɔŋɔ tɪn, kuntu tu maŋɪ sɪ o kwe o gɔrɔ mɔ o yəgi o ma yəgi sɔ-lɔŋɔ. ³⁷ Amɔ nan lagi a ta abam sɪ, kulɔ na pɔpɔni Wɛ tɔnɔ kum wɔni amɔ ŋwaanɪ tɪn maŋɪ sɪ kɔ kɪ, dɪ kɔ na wɪ:

«Ba wəl-o dɪ nɔn-balwaaru mɔ».

Kuntu na pɔpɔni Wɛ tɔnɔ kum wɔni amɔ ŋwaanɪ tɪn laan wó kɪ lele.»

³⁸ Zezi karabiə bam ma ta dɪd-o ba wɪ: «Dí Yuutu, nii sɔ-lwaanɔ tile mɔ dí jɪga.»

O ma ləri-ba o wɪ: «Yagi-na sɪ kɔ maŋɪ.»

Zezi na tiini o loori o Ko Wɛ te tɪn

(Matiyu 26:36-46, Marɪkɪ 14:32-42)

³⁹ Zezi dɛɛn ma nuŋɪ tɔv kum wɔni o vu Olivi piu kum seeni, nɪ o na yəni o kɪ te tɪn. O karabiə bam dɪ ma tɔg-o ba vu. ⁴⁰ Ba na yɪ jəgə kalɔ ba na maa ve tɪn, Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «Á taá loori Wɛ, sɪ á yɪ tɔ maŋɪm dɪm maŋa nɪ.»

⁴¹ O laan ma fɔɔri ba tee nɪ o vu o zɪgi daa nɪ, kɔ maŋɪ nɔɔnɔ na wó dulɪ kandwɛ yɪ dɪ yɪ mɛ tɪn. O ma kuni doonə o loori Wɛ o wɪ:

⁴² «A Ko, nmɔ na sɛ, sɪ n pa cam dɪlɔ na lagi dɪ ba amɔ baŋa nɪ tɪn kɛ. Nan kɪ kulɔ na tɔgi nmɔ wɔbɔŋa tɪn, sɪ yɪ kɪ amɔ wɔbɔŋa na lagi kulɔ tɪn.» ⁴³ O na loori Wɛ kuntu tɪn, Wɛ maleka ma nuŋɪ weyuu ka ba o te, yɪ ka wəl-o dɪ dam. ⁴⁴ O wɔ na tiini kɔ cɔgi zanzan tɪn ma pa o tiini o loori Wɛ dɪ o wɔ maama. O luluŋu ma jɪ nɪnɛɛnɪ jana te, yɪ kɔ luri tɪga nɪ.

⁴⁵ O na loori Wɛ o ti tɪn, o ma zaŋɪ o joori o vu o karabiə bam te. O ma na sɪ ba tigi ba dɔa wɔ-cɔgɔ kum ŋwaanɪ. ⁴⁶ O ma ta dɪ ba o wɪ: «Bɛɛ mɔ yɪ á dɔa? Zaŋɪ-na sɪ á taá loori Wɛ, sɪ á yɪ tɔ maŋɪm dɪm maŋa nɪ.»

Ba na jaani Zezi te tɪn

(Matiyu 26:47-56, Marɪkɪ 14:43-50, Zan 18:3-11)

⁴⁷ Zezi ta na wɔra o ŋɔɔnɪ kuntu tɪn, nɔn-kɔgɔ laan ma

ba ku yi o te. Zudası wułu na yi o karabiə fugə-bale bam wu didba tın ma tɔgı ba yigə. O ma fɔɔrı o yi Zezi te sı o kukwər-o. ⁴⁸ Zezi ma ta did-o o wı: «Zudası, nmu tu sı n pa ba ja amu Nabiin-bu wum, yi n ta lagı n kukwəri-nı mu na?»

⁴⁹ Zezi karabiə balu na wu o tee ni tın ma na ku na lagı ku kı-o te tın. Ba ma bwe-o ba wı: «Dı Yuutu, dı lı dı su-lwaanu tum dı zagı-ba na?» ⁵⁰ Ba wu didba ma lı o sugu kum o ma zagı kaanım yuutu wum tintunju jazım zwe o go. ⁵¹ Zezi na ne kuntu tın, o ma ta dı ba o wı: «Yagı-na». O ma vu o dwe nɔɔnu wum zwe dım, yi dı je, dı joori dı yi dı ya na yi te tın.

⁵² O ma daarı o ta dı kaanım yigə tiinə bam dı We-di-kamunu kum yırına bam yigə tiinə dı nakwa bam, ba na tu sı ba ja-o tın, o wı: «Abam na kwe su-lwaanu dı da-lwaanu á ba sı á ja amu tın, a yi ŋwınu mu na? ⁵³ De maama a yəni a wu abam tee ni We-di-kamunu kum wunu, yi á wu jaanı amu. Ku nan na yi te tın, maŋa kam laan yiə sı á kı á wɔbuŋa na lagı kulı tın, beŋwaanı maŋa mu yiə sı lim pe jonı dam.»

Pıyɛrı na sını o vın Zezi te tın

(Matiyu 26:57-58,69-75, Marıki 14:53-54,66-72, Zan 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Ba laan ma ja Zezi, yi ba ja-o ba ke. Pıyɛrı ma dali o tɔgı ba kwaga o da o vu. Ba ma vu ba yi kaanım yuutu

wum sɔŋɔ. ⁵⁵ Ba ma dwe mini ba tiŋi sɔŋɔ kum tıtarı nı. Nɔɔna bam ma vu ba je ba weeri mini dım. Pıyɛrı dı ma tɔgı o vu o jəni ba wunu. ⁵⁶ O na tɔgı o je mini dım yigə ni kuntu tın, sɔŋɔ kum tintun-kana kadoŋ ma yɔɔrı o nii o yibiyə nı, yi o wı: «Nɔɔnu wuntu dı tɔgı o wu Zezi tee ni mu.»

⁵⁷ Pıyɛrı ma fu yi o wı: «Kaanı, a yər-o.»

⁵⁸ Ku na kı fun tın, nɔɔnu wɔdoŋ dı daa ma na-o, yi o wı: «Nmu tɔgı n yi Zezi kɔgɔ kum nɔɔnu didba mu.»

Pıyɛrı ma ləri nɔɔnu wum o wı: «A tɔgı a dai ba wu nɔɔnu.»

⁵⁹ Ku daa na kı fun nıneeni luu didba tın, nɔɔnu wɔdoŋ dı daa ma ta o wı: «Nɔɔnu wuntu sını o tɔgı did-o mu. O dı yi Galile tu mu.»

⁶⁰ Pıyɛrı ma ləri o wı: «Baaru, a yəri n taanı dım kuri.» O ta na wura o ŋɔɔni kuntu tın, cibwı ma da ku keeri.

⁶¹ Dı Yuutu Zezi laan ma pipiri o yɔɔrı Pıyɛrı o nii. Pıyɛrı ma guli Zezi ya na tagı kulı did-o o wı: «Ku na wu loori sı cibwı keeri zım tı-bra-pura ni tın, nmu wu fu kuni bito ni n yəri amu.»

⁶² O na guli kuntu tın, o laan ma nunı, yi o tiini o keeri zanzan.

Ba na mwanı Zezi yi ba mag-o te tın

(Matiyu 26:67-68, Marıki 14:65)

⁶³ Nɔɔna balu deen na yırı Zezi tın maa yaal-o ba mwan-o, yi ba kwəri ba

mag-o. ⁶⁴ Ba ma kwe gɔɔɔ ba ma kwəli o yiə, yi ba daari ba mag-o. Ba maa wɪ: «Lwari n bri dɪbam wɔɔɔ na magi-m tin.» ⁶⁵ Ba ta maa ŋɔɔɔ wəənu dwi dwi ba ma cɔɔɔ o yuu, yi ba twi-o zanzan.

Zwifə nakwa na di Zezi taani te tin

(*Matiyu 26:59-66, Mariki 14:55-64, Zan 18:19-24*)

⁶⁶ Tɪga na pɔɔɔ tin, Zwifə bam nakwa kɔɔɔ kum maama ma la daani, di ba kaanum yigə tiinə bam di ba cullu karanyina tiinə maama. Ba laan ma pa Zezi nunji o vu taani dim dim jəgə o zigɔ ba yigə ni. ⁶⁷ Ba ma ta did-o ba wɪ: «Nmɔ na sɪni n yi Krisi wɔm Wɛ na manjɪ sɪ DI tɔŋɪ DI pa dɪbam tin, sɪ n ta.»

Zezi ma ləri-ba o wɪ: «A na tagɪ kɔntɔ a bri abam, á ta bá sɛ a ni. ⁶⁸ A nan daa na bwe abam taani di, abam bá sɛ sɪ á ləri á pa-ni. ⁶⁹ Ku na puli lele kɔntɔ, amɔ Nabiin-bu wɔm wú vu a jəni Dam-Panwa Tu Banja-Wɛ jazum ni a da a di paari.»

⁷⁰ Ba maama laan ma bwe-o ba wɪ: «Kɔntɔ tin, nmɔ nan sɪni n yi Wɛ Bu wɔm mu na?»

Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Mu abam na wɪ te tin.»

⁷¹ Ba laan ma ŋɔɔɔ daani ba wɪ: «Dɪbam titi laan mu ni o kwərə kam na bri o titi cɔɔɔm. Dí daa ba lagɪ maana tiinə sɪ ba ŋɔɔɔ o taani dim.»

23

Pilatɪ na bwe Zezi taani te tin

(*Matiyu 27:1-2,11-26, Mariki 15:1-15, Zan 18:28—19:16*)

¹ Zwifə bam nakwa kɔɔɔ kum maama deen ma zanjɪ ba ja Zezi ba ja vu gɔvirma tu Pilatɪ te. ² Ba ma sɪni sɪ ba fɔ vwan ba pa-o, yi ba wɪ: «Dɪbam nɛ nɔɔɔ wɔntɔ mu o jigɪ dí tiv kum nɔɔɔna bam o gana sɪ ba tusi. O tɛ-ba o wɪ, ba yi taa lai lampoo ba pai gɔvirma. O maa kwəri o bri o titi ni wɔm mu yi Krisi, ku na lagɪ ku ta ni pɛ tin.»

³ Pilatɪ na ni kɔntɔ tin, o ma bwe-o o wɪ: «Nmɔ mu yi Zwifə bam pɛ wɔm na?»

Zezi ma lər-o o wɪ: «Mu ka da n taga.»

⁴ Pilatɪ ma ta di kaanum yigə tiinə bam di nɔn-kɔɔɔ kum maama o wɪ: «Amɔ wɔ nɛ nɔɔɔ wɔntɔ na ki kulɔ o cɔɔɔ tin, sɪ dí di o taani.»

⁵ Ba ma tiini ba ŋɔɔɔ taani dim, yi ba kwaana ba tɛ ba wɪ: «O nan yəni o tult Zude tɪni dim maama, o bri nɔɔɔna bam sɪ ba yi taa sɛ ba tiv kum didɛera ni. O deen puli o ki kɔntɔ donj Galile ni mu, yi o laan yi yo seeni.»

⁶ Pilatɪ na ni kɔntɔ tin, o ma bwe-ba sɪ o nii, nɔɔɔ wɔm yi Galile tu mu na? ⁷ O na tu o lwari ni Zezi nunji tiv kulɔ Erɔdɪ na te tin, o ma pa ba ja-o ba vu wɔntɔ te sɪ o di taani dim, bɛŋwaanɪ Erɔdɪ di tɔɔɔ o wɔ Zeruzalem ni manja kam kɔntɔ ni.

⁸ Erɔdɪ na nɛ Zezi tin, o maa jigɪ wɔpolo zanzan,

berjwaani o ya manj o ni o njwa, yi o tiini o lagu si o na-o. O maa lagu si o nii Zezi wu ki wo-kunkaghi o bri-o na. ⁹ O ma kwaan o bwe-o wænu zanzan. Zezi ma wu se o lær-o kulokulu. ¹⁰ Kaanum yigæ tiinæ di cullu karanyina tiinæ bam maa tugi ba zigi da, yi ba tiini ba njooni taani dum di baari si ba ma di-o. ¹¹ Erødi di o pamañna bam laan ma gooni Zezi zanzan. Ba pa o zu paari gorø si ba ma mwan-o, yi Erødi laan pa o joori o vu Pilati te. ¹² Duntu de dum ni Erødi di Pilati laan di cilonjo mu daani, yi ba deen ya culi daani mu.

¹³ Pilati ma pa kaanum yigæ tiinæ bam di nakwa bam di noona bam maama la daani o tee ni. ¹⁴ O ma ta di ba o wi: «Abam na sañi noonu wuntu amu tee ni tin, yi á te á wi, o yi wulu na ganu á tu kum noona bam o pa ba tusi tin, kuntu mu a nan bwe-o abam yibiyè ni si a nii, yi a wu ne kulu o na ki o cogi yi abam ja-o ku njwaani tin. ¹⁵ Erødi di wu ne kulu o na cogi tin. Mu ku kuri o pe o joori o ba dibam te. A taá ye si kulokulu tære ku na wu pa ba ja-o ba gu tin. ¹⁶ Kuntu njwaani aá pa ba mag-o di balaari mu, yi ba daar-o ba yagi.»

[¹⁷ Paki candiæ kam manja na yæni ka ba yi, Pilati manj si o li ba puunu didva mu o yagi si o viiri.] ¹⁸ Non-kogø kum maama ma ki daani ba kaasi di kwær-de ba wi: «Ku na yi noonu wuntu, ja-o n gu,

si n daari n li Barabasi n pa dibam.» ¹⁹ Barabasi yi wulu ba deen na ki puuna digæ ni, o na ki jara di ba tu kum didæera yi o gu noona tin njwaani mu.

²⁰ Pilati na lagu si o li Zezi o yagi tin njwaani, o daa ma ta di noona bam si ba se si o yagi Zezi. ²¹ Ba ma daa ta vin, yi ba tiini ba kaasi banja banja ba wi: «Pa-o tvun-dagara banja ni n gu. Pa-o tvun-dagara banja ni n gu.»

²² O daa ta ma ta di ba o ki bito o wi: «Bee wo-lonjo mu o kia? A wu ne kulu o na ki o cogi pa ku manj si di gu-o tin. Kuntu tin, aá pa ba mag-o, yi a daari a yag-o.»

²³ Ba daa ta maa tiini ba kwaana ba kaasi di kwær-de, yi ba te di baari ba wi: «N manj si n pa-o dagara banja ni mu n gu.» Ba na tiini ba njooni di kwær-de tin, ²⁴ ku ma pa Pilati se si o ki kulu ba na lagu tin. ²⁵ O ma pa ni si ba li Barabasi wulu ba na lagu si o yagi o pa-ba tin. Wuntu mu yi wulu ba ya na jaani ba ki puuna digæ ni, o na ki jara di ba tu kum didæera yi o gu noonu tin njwaani. Pilati ma daari o ki Zezi pamañna juna ni, si ba ki-o ni kogø kum wubunja na lagu te tin.

Ba na jaani Zezi ba vu ba pa tvun-dagara banja ni te tin (Matiyu 27:32-56, Mariki 15:21-41, Zan 19:17-30)

²⁶ Pamañna bam laan ma ja Zezi ba maa kea. Noona bam maama maa tuga. Ba

na maa ve tɪn, ba ma jeeri nɔɔnɔ wɔɔɔn, o yɪrɪ mɔ Simɔn. O nunji Sirɛɛntɪ mɔ. O dɛɛn ya nunji gaa mɔ o ba o yi tɪv wɔnɪ o maa kea. Pamaɲna bam ma ja-o, yi ba pa o zɪɲɪ dagara kam o bakalɪ nɪ o tɔɲɪ Zezi kwaga. ²⁷ Zeruzalem kɔ-fɔrɔ dɛɛn maa tɔɲɪ Zezi kwaga. Kaana dɪ maa tɔɲɪ ba wɔra, yi ba keerə ba fri ba tɪtɪ o ɲwaanɪ. ²⁸ Zezi ma pipiri o nii-ba yi o wɪ: «Zeruzalem kaana-ba, yi taá keeri-na amɔ ɲwaanɪ. Á za taá keeri á tɪtɪ dɪ á biə ɲwaanɪ. ²⁹ Bɛɲwaanɪ maɲa wó ba ka yi, yi baá ta wɪ: «Kaanɪ wɔɔɔ maama na yi ka-dɔɲɔ tɪn yi yu-yoɲo tu mɔ. Wɔɔɔ na maɲɪ o wɔ lɔɲɪ bu sɪ o pa o ɲɔɲɪ yɪlɪ tɪn jɪɲɪ yu-yoɲo zanzan.» ³⁰ Yaara yam kɔntɔv maɲa na yiə, nɔɔna wó loori pweeru sɪ tɪ tɔv ba baɲa nɪ, yi ba loori pu-kum sɪ tɪ kwɛli-ba. ³¹ Taá nii-na, da-lɪa na jɪɲɪ mini ka dɪ tɪntɔv tɪn, kɔv laan na yi da-kɔra, kaá kɪ ta?»

³² Ba dɛɛn ma ja nɔn-balwaarɔv tɪlɔv ba vu sɪ ba wɛli dɪ Zezi ba gɔ. ³³ Ba ma vu ba yi jɔgə kalɔv yɪrɪ na yi Yukol-pɔva piu tɪn. Ba laan ma ja Zezi ba pa dagara kam baɲa nɪ. Ba ma ja nɔn-balwaarɔv tɪm dɪ, ba pa dagarɪ sɪɔɔnɔnə baɲa nɪ. Ba ma cwi dɪdɔva Zezi jazɪm nɪ. Wɔwɔm maa wɔ o jagwiə nɪ. ³⁴ Ba na pagɪ Zezi dagara kam baɲa nɪ kɔntɔv tɪn, o ma loori Wɛ o wɪ: «A Ko, yagɪ n ma n cɛ-ba, sɪ ba yəri wɔɲo kɔɔɔ ba na kɪ tɪn.»

Pamaɲna bam na lagɪ ba maɲɪ o gwaarɔv tɪm tɪn, ba tagɪ jɔrɔ mɔv ba ma maɲɪ-tɪ.

³⁵ Nɔn-kɔɲɔ kɔm maa zɪɲɪ da ba niə. Zwifə bam nakwa bam ma kɪ-o cavɪra, yi ba mwana ba wɪ: «O yəni o vrɪ nɔɔna ɲwɪa. O na sɪntɪ o yi Krisi wɔm Wɛ na kuri tɪn, sɪ o vrɪ o tɪtɪ ɲwɪa sɪ dí nii.»

³⁶ Pamaɲna bam dɪ maa mwan-o, yi ba jɪɲɪ san-ywana ba sunji o yigə nɪ. ³⁷ Ba maa wɪ: «Nmɔv na sɪntɪ n yi Zwifə bam pɛ, sɪ n vrɪ n tɪtɪ ɲwɪa sɪ dí nii.» ³⁸ Ba dɛɛn ya pɔpɔnɪ tɔnɔv ba tanɪ-kɔv daa kam yɪra nɪ o yuu baɲa nɪ, yi kɔv wɪ:

«Wɔntɔv yi Zwifə bam pɛ mɔ.»

³⁹ Nɔn-balwaarɔv tɪlɔv ba na pagɪ dɪ Zezi tɪn dɪdɔva maa jɪɲɪ Zezi o twɪa yi o wɪ: «Kɔv dɪ nmɔv mɔv yi Krisi wɔm Wɛ na tɔɲɪ tɪn na? Nan vrɪ n tɪtɪ ɲwɪa, sɪ n daari n vrɪ dɪbam dɪ n wɛli da.»

⁴⁰ Nɔn-balɔrɔv kɔɔɔnɔv kɔm ma kaanɪ kɔkɔm kɔm kɔv wɪ: «Nmɔv ba kwarɪ Wɛ fɔɔnɪ na? Ba lagɪ ba gɔv dɪbam maama mɔ. ⁴¹ Kɔv na yi dɪbam, dɪbam tɔvntɪ dɪm maɲɪ, bɛɲwaanɪ kəm-balwaarɔv tɪlɔv dí na kɪ tɪn, kɔv maɲɪ sɪ dí tɪ mɔ. Kɔv nan na yi nɔɔnɔv wɔntɔv, o wɔv kɪ kɔɔɔkɔɔv o cɔɲɪ.» ⁴² O ma daari o ta dɪ Zezi o wɪ: «Nmɔv na tu n ba n jɔɲɪ n paari dɪm, sɪ n guli a gulə.»

⁴³ Zezi ma lər-o o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga dɪ nmɔv sɪ, nmɔv wó jəni dɪ amɔ Wɛ-sɔɲɔv kɔm nɪ zɪm dɛ dɪm nɪ.»

⁴⁴ Kɔv ma vu kɔv yi maɲa kam wɛ na tu dɪ yi yuparɪ

baŋa tɪn. Luɡɔ kɔm maama ma ji lim taan, sɪ kɔ vu kɔ yi luu batɔ. ⁴⁵ Wɪa kam daa ba jɪɡɪ pooni. Gɔrɔ kɔlɔ ba na lɛɡɛ ba ma cɪ Wɛ-di-laa kam tɪn ma kaarɪ bɪle. ⁴⁶ Zezi laan ma kaasɪ dɪ kwɛr-dɪa o wɪ: «Amɔ Ko, a kwe a joro a kɪ nmɔ jɪŋa nɪ.» O na tagɪ kuntɔ tɪn, o ma daarɪ o tɪ.

⁴⁷ Pamaŋna bam yigɛ tu wɔm na nɛ kɔlɔ na kɪ tɪn, o ma tee Wɛ yɪ o wɪ: «Kɔ yɪ cɪɡa pweɛn. Nɔɔnɔ wɔntɔ siɪnɔ o yɪ nɔn-ŋɔm mɔ.»

⁴⁸ Kɔɡɔ kɔlɔ maama na tu sɪ kɔ nii kɛm dɪm tɪn ma siɪnɔ ba na kɔ na kɪ te tɪn. Ba na ma joori sɔŋɔ tɪn, ba maa frɪ ba tɪtɪ ba veɔ, ba wɔ na cɔɡɪ tɪn ŋwaanɪ. ⁴⁹ Kɔ daarɪ balɔ maama na maŋɪ ba ye-o tɪn dɪ kaana balɔ ya na tɔɡɪ dɪd-o ba nuŋɪ Galile ba ba tɪn maa zɪɡɪ daa nɪ ba niɔ.

Ba na kɪ Zezi bɔɔnɪ wɔnɪ te tɪn

(Matiyu 27:57-61, Marɪkɪ 15:42-47, Zan 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Nɔɔnɔ wɔdonɪ dɛɛn mɔ wɔra, o yɪrɪ mɔ Zɔzɛfɔ. O nuŋɪ Zwifɛ tɪv kudonɪ mɔ, kɔ yɪrɪ mɔ Arimatɪ. O maa yɪ Zwifɛ bam nakwa kɔɡɔ kɔm nɔɔnɔ dɪdɔa mɔ. O ma kwɛrɪ o yɪ nɔn-ŋɔm, yɪ o tɔɡɪ Wɛ dɪ cɪɡa. Ba kɔɡɔ kɔm ya na kɪ ni daanɪ sɪ ba ja Zezi tɪn, o wɔ sɛ ba na buŋɪ sɪ ba kɪ-o kɔlɔ tɪn. O maa jɪɡɪ tɪna sɪ Wɛ paarɪ dɪm wɔ ba nɔɔna titarɪ nɪ. ⁵² O ma zaŋɪ o vu Pilatɪ te, o loori cwɛŋɛ sɪ o vu parɪ Zezi yɪra yam o kɪ. ⁵³ Pilatɪ na sɛ tɪn, Zɔzɛfɔ ma vu o parɪ Zezi

dagara kam yuu nɪ. Ba ma kwe gar-jalɪ ba ma pipir-o, yɪ ba daarɪ ba ja-o ba vu ba kɪ piu bɔɔnɪ wɔnɪ. Dɪntɔ yɪ bɔɔnɪ dɪlɔ ba dɛɛn na lugi-dɪ piu yɪra nɪ yɪ ba maŋɪ ba wɔ kɪ nɔɔnɔ da tɪn.

⁵⁴ Dɛ dɪm Zɔzɛfɔ na kɪ kuntɔ tɪn maa yɪ dɛ dɪlɔ Zwifɛ bam na maŋɪ sɪ ba ti ba yigɛ ba siun dɛ dɪm ŋwaanɪ tɪn. Tɪɡa na yɪ, ba siun dɛ dɪm puli mɔ.

⁵⁵ Kaana balɔ ya na tɔɡɪ dɪ Zezi ba nuŋɪ Galile tɪn dɛɛn ma da Zɔzɛfɔ kwaga, ba vu ba na bɔɔnɪ dɪm dɪ ba na tiŋɪ Zezi te tɪn. ⁵⁶ Ba na nɛ kuntɔ tɪn, ba ma joori ba vu sɔŋɔ. Ba ma vu ba lagɪ tralɪa nwi dwi dwi, sɪ ba ma turi Zezi yɪra yam. Ba siun dɛ dɪm nɪ ba ma sin dɪ ba tɪtɔŋa yam nɪ Wɛ cullu na brɪ te tɪn.

24

Zezi na bi o yaɡɪ tɔvɔnɪ te tɪn

(Matiyu 28:1-10, Marɪkɪ 16:1-8, Zan 20:1-10)

¹ Dɛ dɪlɔ na saŋɪ siun dɛ dɪm tɪn, kaana bam ma zaŋɪ ba go tɪɡa ba vu yibeeli dɪm jɛɡɛ kam. Ba ma jɪɡɪ tralɪa nwi sɪlɔ ba na lagɪ ba ma turi Zezi yɪra yam tɪn. ² Ba na yɪ jɛɡɛ kam tɪn, ba ma na kandwɛ dɪlɔ ya na pɪ bɔɔnɪ dɪm ni tɪn bibili dɪ tigi daa nɪ. ³ Ba ma vu ba zɔ bɔɔnɪ dɪm wɔ. Ba wɔ nɛ dɪ Yuutu Zezi da. ⁴ Ba wɔbuŋa ma vugimi, yɪ ba yɛrɪ ba na wɔ buŋɪ kɔlɔ. Ba na zɪɡɪ da kuntɔ tɪn, nɔɔna bale ma da ba nuŋɪ ba zɪɡɪ ba tee nɪ, yɪ ba zɔ gwaarɔ tɪ nyɪnɪ puɡɔ

pugv. ⁵ Fvõnti ma ja kaana bam. Ba ma cõõli ba yum tuga ni. Nõõna bam laan ma ta di ba ba wi: «Berwaanti mu á kari á beeri wulv na ijiwi tin twa wõnti?» ⁶ O nan tæri yo. O joori o bi. Guli-na kulv o dæen na tagi di abam manja kalv o ta na wv Galile ni tin, ⁷ yi o ta o wi, ba manji si ba ja wvm Nabiin-bu ba ki nõn-balwaarv juna ni, si ba pa-o tvvn-dagara banja ni ba gv, si o laan joori o bi da yatv dæ ni.»

⁸ Nõõna bam na tagi kuntu tin, kaana bam laan ma guli Zezi ya na tagi kulv di ba tin.

⁹ Ba ma zanji yibeeli dvm jægæ kam ni, ba joori ba vu ba ta di Zezi karabiæ fugæ-didva kam di balv maama na togi ba wvra tin. ¹⁰ Kaana bam kuntu mu yi Mari wulv na nunji Magidala, di Zanni, di Mari wulv na yi Zaki nu tin, kv wæli di kaana balv na togi di ba tin. Bantv maama maa wvra ba tæ kulv na ki tin ba bvi Zezi karabiæ fugæ-didva kam.

¹¹ Nõõna bam na ni tin, ba ma wv pæ kaana bam taanti dvm ja kuri, yi ba wv sæ ba ni. ¹² Kv daari Piyæeri ma zanji lila o duri o vu yibeeli dvm jægæ kam si o nii. O na yi da tin, o ma tiiri o nii bõõnti dvm wõnti, yi o na garyiæ yam yiranti na tigi da. O ma joori o viiri, yi kv ki-o yæu di kulv na ki tin.

Zezi na bvi o titi nõõna bale te tin
(Mariki 16:12-13)

¹³ Dintv dæ dvm ni mu Zezi karabiæ bam bale wv

cvæjæ ni ba maa ve tvv kudonj, kv yiri mu Emayusi. Tvv kum kuntu yi ninæenti kilometra fugæ-didva mu di Zeruzalem. ¹⁴ Ba na maa ve tin, ba maa nõõna kulv maama na ki tin ba veæ. ¹⁵ Ba na nõõnti yi ba bwe daanti kuntu tin, Zezi titi ma tv ba wõnti o togi di ba o veæ. ¹⁶ Ba na togi daanti kuntu tin, ba yiæ ma pugimi yi ba wv lwar-o. ¹⁷ Zezi ma bwe-ba o wi: «Bæe woõõ mu abam jigi á nõõnti á veæ?»

Ba na ni kuntu tin, ba ma zigi yi ba yigæ nywanti. ¹⁸ Ba didva yiri mu Klupasi. O ma læri Zezi o wi: «Nõõna balv maama na zvõvri Zeruzalem ni tin manji ba lwarv wo-kamunnu tvv na ki da lele kuntu tin. Bæe nan mu kia, yi nmv yiranti wv ni?» ¹⁹ O ma bwe-ba o wi: «Bæe wænu mu tintv?»

Ba ma læri ba wi: «Kv yi kulv na ki Nazareti tu Zezi tin mu. O yi Wæ nijonnu mu, yi o kikiæ di o ni-taanti maama jigi dam. Wæ titi bvi si kv yi ciga mu, yi nõõna maama di na kuntu. ²⁰ Dıbam kaanvm yigæ tiinæ bam di di tvv kum nakwa bam ma ja-o, ba vu ba pa ba di o taanti si kv ji tvvnti. Ba laan ma pa pamanja bam ja Zezi ba vu ba pa tvvn-dagara yuu ni ba gv. ²¹ Dıbam nan ya jigi tiina, si wõntv mu yi wulv na lagi o vvi Yisrayeli dvi tiinæ bam o yagi tin. Di kuntu maama, zvm mu jigi da yatv woõõ kuntu na ki tin. ²² Kulv na wæli da tin, dıbam kvõõ kum kaana badonnæ ve o yibeeli

dım jəgə kam ba na kulɔ na soori dıbam yıra. Ba ya ve tıtıtı mɔ, ²³ yı ba wɔ nɛ o yıra yam da. Ba ma joori ba ba, ba ta dı dıbam nı ba nɛ wo-kınkagılı mɔ. Ba ma na Wɛ malesı, yı sı ta dı ba sı wı, Zezi daa ta ɲwı mɔ. ²⁴ Dıbam nɔɔna bam badonnə dı ma zanı ba vu yibeeli dım nı. Ba ma na nı kɔ sını kɔ yı nınɛɛnı kaana bam na tagı te tın mɔ, kɔ daarı Zezi tıtı mɔ ba wɔ nɛ.»

²⁵ Zezi laan ma ta dı nɔɔna bam o wı: «Á ba jıgı wɔbɔɲa na? Bɛɛ mɔ yı á warı á sɛ Wɛ kwərə kalɔ Dı nıjɔɲə bam deen na tɔɔlı faɲa faɲa tın. ²⁶ Kɔ dai mɔ Krisi wɔm na maɲı sı o na yaara yalɔ sı o daarı o di Wɛ-sɔɲɔ o jɔɲı o paarı tın na?» ²⁷ O laan ma maɲı kulɔ maama na pɔpɔnı o ɲwaanı kɔ tıɲı Wɛ tɔɔo kum wɔnı tın o brı-ba. O ma pulı o pa ba lwarı Moyisi zaasım dım kuri, yı o daarı o brı-ba faɲa faɲa Wɛ nıjɔɲə bam maama zaasım dım kuri na yı te tın.

²⁸ Ba na maa kɛ tın, ba ma vu ba twe tıv kulɔ ba na maa ve tın. Zezi ma kı nı o maa kɛ yigə mɔ te. ²⁹ Nɔɔna bam ma wɔ sɛ, yı ba loor-o ba wı: «Tıga lagı ka yi. Nan zɔ n pəni dıbam tee nı.» O ma sɛ yı o da o zɔ.

³⁰ O ma jəni sı o di wɔdiu dı ba. O ma kwe dıpe yı o kı Wɛ le dı ɲwaanı. O laan ma fɔ fɔ dıpe dım o maɲı o pa-ba. ³¹ O na kı kuntu tın, mɔ ba yıə pɔɔrı yı ba laan lwar-o. Ba na lwar-o tın, o ma da o je ba yigə ni, yı ba daa wɔ

nɛ-o. ³² Ba laan ma ta daanı ba wı: «Nıwɔ wɔ nɛ na? Dı ya na tɔgı daanı cwəɲə nı yı o ɲɔɔnı o brı dıbam Wɛ tɔɔo kum wəənu tım kuri na yı te tın, dı ya ba tiini dı jıgı wɔpolo na?»

³³ Ba ma zanı lıla ba joori ba vu Zeruzalem tıv kum wɔ. Ba na yı da tın, ba ma na Zezi karabiə fugə-dıdɔba kam dı nɔɔna badonnə bam na lagı daanı jəgə dıdɔba. ³⁴ Bantɔ ma tɛ ba wı: «Kɔ yı cıga mɔ. Dı Yuutu Zezi sını o bi o yagı tɔɔnı. O tu o brı o tıtı dı Simɔn mɔ.»

³⁵ Nɔɔna bale bam dı ma maɲı kulɔ na kı cwəɲə nı tın ba brı-ba. Ba daarı ba maɲı Zezi na fɔgı dıpe dım yı ba laan lwar-o te tın.

Zezi na brı o tıtı o karabiə bam te tın

(Matiyu 28:16-20, Marıkı 16:14-18, Zan 20:19-23)

³⁶ Zezi karabiə bam ta na wɔra ba ɲɔɔnı kuntu tın, o ma da o ba o zıgı ba tıtarı nı. O ma jɔɔnı-ba yı o wı: «Yazurə wı jəni dı abam.»

³⁷ Ba bıcara ma di yı fɔɔnı ja-ba zanzan. Ba ma bɔɲı nı ba nɛ ciru mɔ. ³⁸ O ma ta dı ba o wı: «Bɛɲwaanı mɔ kɔ sɔ abam kuntu? Bɛɛ mɔ yı á jıgı bɔbwea dı amɔ? ³⁹ Fɔgı-na á nii amɔ jıa dı a nɛ na yı te tın. Kɔ sını kɔ yı amɔ. Taanı-na amɔ á nii. Ciru ba jıgı ya-nwana dı kwi, nı á na nat amɔ na yı te tın.»

⁴⁰ O na tagı kuntu tın, o ma brı-ba o jataala dı o nɛ. ⁴¹ Kɔ na tiini kɔ jıgı wɔpolo kɔ pa-ba tın, ba ta warı ba sɛ nı kɔ yı cıga, yı kɔ sɔ-ba

zanzan. O ma bwe-ba o wɪ: «Á jɔɣɪ wɔdiu yo nɪ sɪ dí di na?» ⁴² Ba ma twɛri kalɛɣ-saɲa ba pa-o. ⁴³ O ma jonjika o di ba yibiyɛ nɪ.

⁴⁴ O laan ma ta dí ba o wɪ: «Wænu tilɔ na kɪ amɔ tin maɲɪ dí taani díɔ a na maɲɪ a ta a brɪ abam, maɲa kalɔ a ta na wɔ abam wɔnɪ tin. A dɛɛn tagɪ a wɪ, kɔɔɔ maama na pɔpɔnɪ amɔ ɲwaani Wɛ tɔnɔ kɔm wɔnɪ tin maɲɪ sɪ kɔ kɪ mɔ. Kɔ na yɪ kɔɔɔ Moyisi dí faɲa faɲa Wɛ nijɔɲnɛ bam na pɔpɔnɪ tin, dí kɔɔɔ na pɔpɔnɪ Wɛ lɛɲ-ɲwɪ tɔnɔ kɔm wɔnɪ tin maama.»

⁴⁵ O ma daari o pa ba wɔ pɔɔrɪ, sɪ ba wani ba lwarɪ Wɛ tɔnɔ kɔm na brɪ kɔɔɔ tin kuri. ⁴⁶ O ma ta o brɪ-ba o wɪ: «Ba pɔpɔnɪ Wɛ tɔnɔ kɔm wɔnɪ ba wɪ: <Krisi wɔm lagɪ o na yaara zanzan mɔ sɪ o tɪ, yɪ o laan wɔ jooɪ o bi o yagɪ tɔɔnɪ da yatɔ dɛ nɪ.> ⁴⁷ Ba daa ta pɔpɔnɪ ba wɪ: <O karabiɛ wɔ vu lɔɔɔ baɲa dwi tiinɛ maama te, yɪ wɔm yɪrɪ díɔ ɲwaani baá brɪ nɔɔna nɪ ba maɲɪ sɪ ba læni ba wɔrɔ mɔ, sɪ Wɛ laan yagɪ ba lwarɪm Dɪ ma cɛ-ba.> Á nan maɲɪ sɪ á puli Zeruzalem nɪ mɔ á taá tɔɔɔ Wɛ kwɛrɛ kam kɔntɔ. ⁴⁸ Abam nɛ kɔɔɔ maama na kɪ tin, á nan maɲɪ sɪ á brɪ nɔɔna kɔntɔ mɔ. ⁴⁹ A nan wɔ tɔɲɪ wɔɔɔ wɔm a Ko na goni nɪ sɪ o ba abam te tin, yɪ o na tuɛ, oó pa abam na dam díɔ na nuɲɪ Wɛ te tin. Maɲɪ-na Zeruzalem nɪ, sɪ á taá cɛɣɛ dam díɔ a na te tin.»

Zezi na jooɪ o vu Wɛ-sɔɲɔ te tin
(*Marɪkɪ 16:19-20, Tɪtɔɲa Tɔnɔ 1:9-11*)

⁵⁰ Zezi laan ma ja-ba o nuɲɪ tɪɔ kɔm wɔnɪ, o ja vu o yɪ Betani seeni. O ma zɔɲɪ o jɪa wɛyuu nɪ, yɪ o ta dí ba o wɪ: «Amɔ pɛ abam yu-yoɲɔ.» ⁵¹ O na kɪ-ba yu-yoɲɔ kɔntɔ tin, o ma yagɪ-ba yɪ Wɛ kwe-o Dɪ ja di Dɪ sɔɲɔ. ⁵² Ba ma kuni doonɛ ba zul-o, yɪ ba laan daari ba jooɪ Zeruzalem dí wɔpɔlo zanzan. ⁵³ Ba na wɔra tin, ba wɔ fɔɣɪ ba kwɛ Wɛ-dikamunu kɔm vɛɲɛ, yɪ ba zuli Wɛ maɲa maama.

**Wε taani dɔlv
ZAN
na pɔpɔni tun
Wε taani dɔlv
Zan na pɔpɔni
tun na bri dɔbam
kɔlv tun mu tuntu**

Zan wɔlv na yi Zezi kara-biə fugə-bale bam wɔ didva tun mu pɔpɔni tɔno kuntu (Matiyu 10:2). O na yəni o ŋɔɔni o titi woŋo, o ba bæi o yiri, oó pɔpɔni ni karabu wɔdoŋ mu (Zan 18:15), naa wɔlv Zezi na soe tun (Zan 13:23).

Zan bri ni Zezi yi Krisi wɔm o Ko Wε na tuni tun mu, ni DI na maŋi DI go ni te tun. Zezi mu yi cwəŋə kalv dí na wó da da dí na ŋwɔa kalv na ba ti tun Wε tee ni. Wɔm mu yi cɔga tu, o yi pooni dɔlv na bri Wε cɔga kam, o yi wɔdiu kɔlv na pai ŋwɔa tun, yi o yi nayirɔ wɔlv na nii dɔbam baŋa ni, oó vaŋi dɔbam si dí yi dí Ko Wε te.

Zan tɔno kum wɔni, o de yigə o bri ni Zezi yi Wε Bitara mu ka na wɔra maŋa maama. Ka ma ji nabiinu, yi o zɔuri dɔbam titari ni. O bri Zan wɔlv na miisi nɔɔna na wɔni tun na bri Zezi cɔga kam te tun (pɔɔrim 1).

O ma ta bri Zezi na jeeri nɔɔna dwi təri təri te tun. Zan bri wo-kɔnkagɔla yarpe yalv Zezi na kɔa yi ya yi nyinyugv, kv bri dɔbam o na yi wɔlv tun (pɔɔrim 2-12).

O ta ma bri Zezi na zaasi o karabiə te titi dɔlv ba na jaan-o tun wɔni (pɔɔrim 13-17).

Tɔno kum tiim jəgə ni, kv bri dɔbam ba na jaani Zezi ba di o taani te, yi ba pa-o tɔvn-dagara baŋa ni ba gv, yi o joori o bi o yagi tɔvni, yi o bri o titi di o karabiə bam te tun (pɔɔrim 18-21).

Zan wɔ pɔpɔni wəənu tɔlv maama Matiyu di Mariki di Luki na pɔpɔni tun. Wɔntv yɔranɔ nan mu bri kv na ki te kadri candiə maŋa ni Kana ni tun (2:1-12), di Zezi na jeeri Nikodem (3:1-21) di Samari tiinə kaani te tun (4:1-12), di o na pɛ kɔɔ na yazurə Betizata jəgə kam ni te tun (5:1-18), di o na pɛ Lazaari joori o bi te tun (11:1-44).

Zan na bri wəənu tɔlv Zezi na ki tun, o laan ma daari o bri Zezi na zaasi nɔɔna bam yi o bri-ba ti kuri te tun.

Wε Bu Zezi Krisi mu yi bitara kalv na pai nabiinə ŋwɔa tun

¹ Pulim ni tun, Bitara kam maŋi ka wɔra mu, yi lvgv baŋa daa ta tərə. Ka maŋi ka wɔ Wε tee ni mu. Wɔlv na yi Bitara kam tun di Wε maama yi bidwi mu. ² O maŋi o wɔ Wε tee ni mu pulim ni. ³ Kv de di wɔntv mu yi Baŋa-Wε deen ki woŋo maama. Kulvkvlv tərə Wε na kɔa, yi kv wɔ de di wɔntv. ⁴ Wɔm mu pai nabiinə na ŋwɔa. Ŋwɔa kam kuntu nan mu pai nabiinə na pooni. ⁵ Pooni dim kuntu

na tu tɪn, dɪ zəli lim, yɪ lim daa warɪ pooni dɪm dɪ zəli.

⁶ Wɛ dɛɛn tɔŋɪ nɔɔnɔ wɔdɔŋ, o yɪrɪ mɔ Zan. ⁷ O tu sɪ o ta wɔɔɔ na yɪ pooni dɪm tɪn taanɪ mɔ o brɪ nɔɔna, sɪ nabiinə maama wanɪ ba lwar-o sɪ ba daari ba sɛ-o. ⁸ Zan tɪtɪ dai pooni dɪm. O nan tu sɪ o ta wɔɔɔ na yɪ pooni dɪm tɪn taanɪ mɔ o brɪ nɔɔna.

⁹ Wɔɔɔ na yɪ pooni dɪm cɪga cɪga tɪn dɛɛn nuŋɪ Wɛ te mɔ o ba lɔgɔ baŋa. Wɔntɔ mɔ paɪ nabiinə maama na pooni sɪ ba wanɪ ba lwarɪ Wɛ. ¹⁰ O dɛɛn ma ba lɔgɔ baŋa o wɔra. Kɔ ya dɛ dɪ wɔntɔ mɔ yɪ Wɛ kɪ lɔgɔ. Dɪ kɔntɔ dɪ, nabiinə daa ta wɔ lwar-o. ¹¹ O ma ba o tɪtɪ tɔɔ, yɪ o dwi tiinə wɔ jeer-o lanyiranɪ. ¹² Kɔ daari balɔ maama na sɛ-o yɪ ba kɪ ba wɔ-dɪdɔba dɪd-o tɪn, o ma pa-ba ni sɪ ba ji Baŋa-Wɛ biə. ¹³ Ba na jigi Wɛ biə kɔntɔ tɪn, kɔ dai nabiinə na lɔrɪ te tɪn, naa nɔɔna yɪra lagɪm, naa nɔɔna wɔɔɔŋa na lagɪ te tɪn. Kɔ nan yɪ Baŋa-Wɛ tɪtɪ mɔ pɛ ba ji Dɪ biə.

¹⁴ Bɪtara kam dɛɛn ma ji nabiinu, yɪ o zɔɔrɪ dɪbam tɪtarɪ nɪ. Wɛ zaanɪ dɪ Dɪ cɪga maama tiini ka wɔ o tee nɪ. Dɪ ma na o paarɪ-zulə na dagɪ te, o na yɪ o Ko Wɛ Bɪdɔba tɪn ŋwaanɪ.

¹⁵ Zan dɛɛn ŋɔɔnɪ wɔntɔ taanɪ, yɪ o ta dɪ kwər-dɪa o wɪ: «Mɔ wɔɔɔ wɔm a na maŋɪ a ta o taanɪ a wɪ, nɔɔnɔ wɔdɔŋ wɔ sanɪ amɔ kwaga o ba. Wɔntɔ yɪ kamunu o dwe amɔ, bɛŋwaanɪ

o maŋɪ o wɔra yɪ amɔ yaa ta tərə.»

¹⁶ Wɔntɔ mɔ yəni o pa dɪbam maama na zaanɪ zanzan, o na tiini o jigi Wɛ zaanɪ lanyiranɪ tɪn ŋwaanɪ. ¹⁷ Bɛŋwaanɪ Wɛ pɛ Dɪ cullu tɪm Moyisi mɔ yɪ o pa dɪbam. Kɔ daari, kɔ na yɪ Wɛ zaanɪ dɪ Dɪ cɪga kam, Dɪ dɛ Dɪ Bu Zezi Krisi ŋwaanɪ mɔ Dɪ pa dɪbam ka. ¹⁸ Nɔɔn-nɔɔnɔ ta maŋɪ o wɔ nɛ Baŋa-Wɛ. Kɔ daari Dɪ Bɪdɔba kam mɔ pɛ dɪ lwarɪ-Dɪ. Wɔntɔ dɪ Wɛ yɪ bɪdwɪ mɔ. O maa wɔ o Ko Baŋa-Wɛ tɪkəri nɪ.

Zan na ŋɔɔnɪ Zezi taanɪ te tɪn

(Matiyu 3:1-12, Marikɪ 1:1-8, Luki 3:1-17)

¹⁹ Zan dɛɛn na pɛ nɔɔna lwarɪ Zezi te tɪn mɔ tɪntɔ: Zwifə yigə tiinə balɔ na zɔɔrɪ Zeruzalem nɪ tɪn dɛɛn ma tɔŋɪ ba kaanɪm yigə tiinə dɪ Leviti tiinə sɪ ba vu Zan te. Ba ma vu ba bwe-o ba wɪ: «Nmɔ yɪ wɔɔ mɔ?»

²⁰ Zan ma vɪrɪ o ta-ba o wɪ: «Kɔ dai amɔ mɔ yɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔŋɪ tɪn.»

²¹ Ba ta ma joori ba bwe-o ba wɪ: «Nmɔ nan yɪ wɔɔ mɔ za? Nmɔ yɪ Eli mɔ na?»

O ma ləri-ba o wɪ, wɔm dai Eli. Ba daa ma bwe-o ba wɪ: «Nmɔ yɪ Wɛ nijɔŋnu wɔɔɔ na maŋɪ sɪ o ba tɪn mɔ na?»

O maa wɪ: «Awo.»

²² Ba laan ma ta ba wɪ: «Nmɔ nan yɪ wɔɔ? Dɪ maŋɪ sɪ dɪ ja nmɔ na ləri te tɪn mɔ, dɪ vu dɪ ta dɪ brɪ balɔ na tɔŋɪ dɪbam tɪn. Ta n brɪ dɪbam nmɔ na yɪ wɔɔ tɪn.»

23 Ba na bwe-o kuntu tin, Zan ma ləri-ba o wɪ:

«Amɔ yɪ wɔɔɔ na tɔɔɔ kwərə kagɔa wɔɔɔ a wɪ:

‹Zanɪ-na á kwe cwəŋə kalɔ dí Yuutu wɔm na lagi o ba o tɔɔɔ da tin,

á pa ka fɔɔɔ ka yɔɔɔ lanyɪranɪ.›

Mɔ Wɛ nijɔŋnu Ezayi na maɔɔ o ta amɔ taanɪ tɛ tin.»

24 Nɔɔna badonnə dɪ dɛɛn tɔɔɔ ba wɔ ba wɔɔɔ, ba na nunɔ Farizian tiinə kɔɔɔ kɔm wɔɔɔ. 25 Ba ma bwe Zan ba wɪ: «Nmɔ nan na sɪnɪ n dai Krisi wɔm Wɛ na tɔɔɔ tin, yɪ n dai Eli naa Wɛ nijɔŋnu wɔɔɔ na maɔɔ sɪ o ba tin, wɔɔɔ mɔ pɛ nmɔ ni sɪ n miisi nɔɔna na wɔɔɔ?»

26 Zan ma ləri-ba o wɪ: «Kɔ na yɪ amɔ, a yəni a miisi nɔɔna na wɔɔɔ mɔ. Abam nan na zɪɔɔ tin, nɔɔɔ wɔ á tɪtarɪ nɪ yɪ á yər-o. 27 Wɔntɔ mɔ lagi o saɔɔ amɔ kwaga o ba, yɪ a wɔ maɔɔ sɪ a lɪ o nɛ natra dɪ.»

28 Kuntu maama dɛɛn kɪ Betani nɪ mɔ, Zɔrdɛn bugə kam bube dɪm nɪ, mɛ Zan na miisi nɔɔna na wɔɔɔ Wɛ nɔɔna tin.

Zan brɪ nɪ Zezi mɔ yɪ Wɛ Pəɔbu wɔɔɔ na lɪ nabiinə lwarɪm tin

29 Tɪga na pɔɔɔ tin, Zan ma na Zezi na ve o maa bɪnɪ o te. O ma ta dɪ balɔ na wɔra tin o wɪ: «Nii-na Wɛ Pəɔbu wɔɔɔ na lɪ nabiinə lwarɪm tin. 30 A ya tagɪ a wɪ: ‹Nɔɔɔ wɔ saɔɔ amɔ kwaga o ba, yɪ o yɪ kamunu o dwe amɔ, bɛŋwaanɪ o maɔɔ o wɔra yɪ amɔ yaa ta tərə.› Kɔ nan yɪ wɔntɔ taanɪ mɔ a tɛa.

31 Amɔ tɪtɪ dɛɛn maɔɔ a yəri o na yɪ wɔɔɔ tin, yɪ a laan ba a lwar-o. A nan tu sɪ a pa Yisrayɛɔ dwi tiinə mɔ lwar-o. Kuntu nɔɔna mɔ a yəni a miisi nɔɔna na wɔɔɔ.»

32-33 Zan daa ta ma nɔɔna Zezi taanɪ o brɪ-ba o wɪ: «A ya yəri Wɛ Bu wɔm na yɪ wɔɔɔ tin. Wɔɔɔ nan na tɔɔɔnɪ sɪ a ba a miisi nɔɔna na wɔɔɔ tin tagɪ o wɪ, a na nɛ Wɛ Joro kɔm tu kɔ wɔ nɔɔɔ wɔɔɔ baɔa nɪ tin, wɔntɔ mɔ yɪ wɔɔɔ na wɔ miisi nɔɔna Wɛ Joro kɔm wɔɔɔ tin. A laan nan nɛ Wɛ Joro kɔm na nunɔ wɛyuu nɪ kɔ tu kɔ ba kɔ wɔ nɔɔɔ wɔntɔ baɔa nɪ, yɪ kɔ nɪ dɪ kunkwəŋə te.

34 Amɔ sɪnɪ a na kɔɔ Wɛ na tagɪ tin, yɪ a lagi a ta cɪga dɪ abam sɪ wɔntɔ mɔ yɪ Wɛ Bu wɔm.»

Zezi na dɛ yigə o bəŋi o karabiə balɔ tin

35 Tɪga na pɔɔɔ tin, Zan dɪ o karabiə bale daa ta maa wɔra. 36 Zan ma na Zezi na ve o maa kɛa. O ma ta o wɪ: «Nii-na Wɛ Pəɔbu wɔm.»

37 Zan karabiə bale bam ma ni o na tagɪ kɔɔ tin. Ba ma pɛ Zezi kwaga ba pu.

38 Zezi ma pipiri o nii o na ba na tɔɔ-o tin. O ma bwe-ba o wɪ: «Abam beeri bɛɛ mɔ?»

Ba ma ləri ba wɪ: «Rabi, nmɔ zɔɔɔ yəɔn mɔ?» (Rabi kuri mɔ Karanyina.)

39 O ma ləri-ba o wɪ: «Ba-na sɪ á wɔ na.» Ba ma tɔɔɔ dɪd-o ba vɔ ba na o na zɔɔɔ mɛ tin. Kɔ yɪ didaan-nɪ nɪ mɔ. Ba ma maɔɔ o tee nɪ ba tɔ wɛ.

40 Nɔɔna bale balɔ na ni Zan na tagɪ Zezi taanɪ dɪm

te yi ba daari ba tog-o tun didwa yiri mu Andre. O yi Simon Piyeeɾi nyaani mu. ⁴¹ Ba na joori tun, Andre ma ki lila o vu o zumbaaru Simon te, o ta did-o o wi: «Dɔbam ne Mesi wɔm.» (Yiri dum kuntɔ di Kresi yi bidwi mu.)

⁴² O laan ma ja-o o vu Zezi te. Zezi ma nii o yibiyɛ ni yi o wi: «Nmu yi Simon wɔɔ na yi Zan bu tun mu. Nmu yiri laan wɔ ta yi Sifasi mu.» (Yiri dum kuntɔ di Piyeeɾi yi bidwi mu, yi di kuri mu Pulɔɔ.)

⁴³ Tɔga deen na puuri tun, Zezi ma bɔɔ si o vu Galile. O ma vu o jeeri Filipi, yi o ta did-o o wi: «Ba n ta n togɔ amɔ.»

⁴⁴ Filipi nunji Betisayida mu, tɔv kulɔ Andre di Piyeeɾi di na nunji da tun.

⁴⁵ Filipi laan ma zanɔ o vu o jeeri nɔɔɔ wɔɔɔ, o yiri mu Natanayeli. O ma ta did-o o wi: «Dɔbam ne wɔɔ wɔm Moyisi na puɔɔni o taani faɔa faɔa We cullu tɔɔ kum wɔni tun, yi We nijɔɔnɛ di deen puɔɔni ba ta o taani tun. Wɔntɔ mu yi Zezi, o yi Zuzefɔ bu mu. O nunji Nazareti.»

⁴⁶ Natanayeli ma ta did-o o wi: «Wo-laa kuntɔ wɔ wani ku nunji Nazareti na?»

Filipi ma leri o wi: «Ba si n na.»

⁴⁷ Ba na maa ve tun, Zezi ma na Natanayeli na maa biɔni o te. O ma ta o taani o wi: «Wɔntɔ siɔni o yi Yisrayeli dwi tu mu cɔga cɔga, o wɔ lana.»

⁴⁸ Natanayeli ma bwe-o o wi: «Nmu ki ta mu n ye amɔ?»

O ma lar-o o wi: «A ya ne nmu maɔa kam n na wɔ kapuru kum kuri ni ku loori Filipi na bɔɔni nmu tun.»

⁴⁹ Natanayeli ma lar-o o wi: «Karanyina, nmu yi Baɔa-We Bu mu, yi n ta yi Yisrayeli tiina pe.»

⁵⁰ Zezi ma ta did-o o wi: «Nmu na se amɔ tun, ku yi a na tagi a wi, a ya ne nmu kapuru kum kuri ni tun ɔwaani mu. Nmu nan wɔ na wo-kɔnkagila yalɔ na tiini ya dana ya dwe kuntɔ tun.» ⁵¹ O laan ma ta o wi: «A lagɔ a ta cɔga mu di abam si, abam wɔ ba á na weyuu na puuri, yi We malesɔ togɔ da si diina yi si tuɔ Nabiin-bu wɔm baɔa ni.»

2

Zezi na ve kadiri candia Kana ni te tun

¹ Da yale deen na ke tun, ba maa wɔra ba ki kadiri candia Galile tɔv kuɔɔni ni, ku yiri mu Kana. Zezi nu maa togɔ o wɔra. ² Ba deen bɔɔni Zezi di o karabia bam kadiri candia kam kuntɔ ni. ³ Ba na wɔra tun, tweeru biɔ sana kalɔ yiri na yi ven ba ya na jigi ba nyɔ tun ma ti. Zezi nu ma ta did-o o wi: «Ba daa ba jigi sana si ba nyɔ.»

⁴ Zezi ma leri o wi: «A nu, nmu lagɔ n bri-ni a na wɔ ki kulɔ tun na? A maɔa kam daa ta wɔ yi.»

⁵ O nu wɔm laan ma ta di wɔdi-maɔna bam o wi:

«O na tagi kulɔ maama di abam, si á kɪ.»

⁶ Kandwa kambi-ze sɪrdɔ dɛɛn maa zɪgi da. Si didɔa maama jɪgi nɪnɛɛni litra fusɪrdɔ naa bi mɔ. Si dɛɛn zɪgi da si nɔɔna ta maa sɪn ba jɪa di ba zwɪ mɔ, ni Zwifə bam cullu tɪm na brɪ te tɪn.

⁷ Zezi ma ta di wɔdi-manɔna bam si ba mɔ na ba su kambi sɪm ni. Ba ma mɔ na ba su si ni ba pɛɛli. ⁸ O daa ma ta-ba o wɪ, ba laan mɔ na bam ba vu ba pa wɔlɔ na nii candiə kam wəənu tɪm banɔ ni tɪn. Ba ma mɔ ba pa-o.

⁹ O ma nyɔ na bam, didaani ba manɔ ba ji tweeru biə sana. O ma wɔ lwarɪ sana kam kɔntɔ na nunɔ mɛ, yɪ wɔdi-manɔna balɔ na mɔɔni na bam tɪn nan ye. Nɔɔnɔ wɔlɔ na nii candiə kam banɔ ni tɪn laan ma bəŋi kanbarɔ wɔm o ta did-o o wɪ:

¹⁰ «Nɔɔnɔ maama yəni o pa sa-ŋɔŋa mɔ yigə yɪ ba nyɔ. Ba laan na yəni ba nyɔ ba su, o ma pa-ba sana kalɔ na ba tiini ka ywənə tɪn yɪ ba nyɔ. Nmɔ nan kwe sa-ŋɔŋa kam mɔ n zɪgi, yɪ n laan ba n kwe-ka n pa dɪbam kɔ kwaga ni.»

¹¹ Mɔ Zezi na dɛ yigə o kɪ wo-kɪnkagɪli dɪlɔ tɪn. O dɛɛn kɪ-di Kana ni mɔ, Galile tɪv ni, si kɔ brɪ nɔɔna ni o nunɔ Wɛ te mɔ. Kɔ ma pa nɔɔna lwarɪ o dam na yɪ te tɪn. O karabiə bam na nɛ kɔntɔ tɪn, ba ma kɪ ba wɔdidɔa did-o.

¹² Kɔntɔ dɛɛn na kɛ tɪn, Zezi di o nu di Zezi nyaana di o karabiə bam

ma vu Kapernawum ba kɪ da finfin da.

Zezi na zəli pipimpiina Wɛ-di-kamunu kɔm ni te tɪn (Matiyu 21:12-13, Mariki 11:15-17, Luki 19:45-46)

¹³ Kɔ dɛɛn ma daari fin sɪ Zwifə bam di ba candiə kalɔ yɪri na yɪ Pakɪ tɪn. Zezi ma zanɔ o vu Zeruzalɛm. ¹⁴ O na yɪ da tɪn, o ma vu Wɛ-di-kamunu kɔm ni. O ma na nɔɔna na jɪgi naani di peeni di kunkwən-pulə ba yəgə ka kunkɔlɔ kɔm ni. Səbu-lənnə di maa je da ba ləni ba səbiə. ¹⁵ O ma kwe ŋɔni o ma kɪ balaari o zəli peeni sɪm di naani dɪm maama, o pa di nunɔ. O ma daari o yigi səbu-lənnə bam taabullɔ tɪm o di tɪga ni, o pa ba səbu kɔm jagɪ. ¹⁶ O ma daari o ta nɔɔna balɔ di na jɪgi kunkwən-pulə bam ba yəgi tɪn o wɪ: «Ja-na-ba á ja nunɔ yo. Á yɪ zanɔ á pa a Kɔ Wɛ digə kam taa yɪ pipiu jəgə.»

¹⁷ Zezi na kɪ kɔntɔ tɪn, o karabiə bam laan ma ba ba guli kɔ na pɔpɔni Wɛ tɔnɔ kɔm wɔni kɔ wɪ te: «Amɔ na tiini a jɪgi sono kulɔ nmɔ Wɛ-di-kamunu kɔm ŋwaani tɪn nyɪ nɪnɛɛni mini na di-nɪ te tɪn mɔ.»

¹⁸ Zwifə yigə tiinə bam laan ma bwe Zezi ba wɪ: «Wo-kɪnkagɪli dɔɔ nmɔ wɔ kɪ, si kɔ pa dɪbam lwarɪ ni nmɔ jɪgi ni si n zəli nɔɔna bam kɔntɔ?»

¹⁹ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Abam na magɪ Wɛ-digə kantɔ maama á di tɪga ni, amɔ wɔ ma da yatɔ mɔ a joori a lɔ-ka a zɪgi.»

²⁰ Ba laan ma ta ba wɪ: «Ba mɛ bɪna fiinna yardu mu (46) ba ma lo Wɛ-dikamunu kuntu ba ti. Nmu nan wu ki ta mu n ma da yatɔ yɪranɪ n joori n lo-ka n zigɪ?»

²¹ Zezi nan ya na nɔɔni Wɛ-digə kam taani kuntu tin, ku yi o titi yira yam taani mu o taga. ²² Ku deen na tu ku yi manja kam Zezi na tigi yi o joori o bi tin, o karabiə bam ma guli o deen na tagi te tin. Ba ma se kulɔ na pupuni Wɛ tɔnɔ kum wɔni tin, di Zezi na tagi kulɔ tin.

²³ Zezi deen na wu Zeruzalem ni Paki candiə kam manja ni tin, nɔɔna zanzan ma na wo-kɪnkagɪla yalɔ o na ki tin, yi ba laan se-o. ²⁴ Zezi deen nan wu pe-ba o wu maama, beɲwaani o ye nɔɔnu maama na yi te tin. ²⁵ O maa ba lagi si nɔɔn-nɔɔnu bri-o nabiinə na yi te tin, o na manɪ o ye kulɔ na wu nabiinu maama bicari ni tin nɲwaani.

3

Nikodem na ve Zezi te te tin

¹ Nɔɔnu wudonɲ deen mu wɔra, o yiri mu Nikodem. O nunɪ Farizian tiinə kɔgɔ kum wɔni mu. O maa tɔgi o yi Zwifə bam yigə tu didwa. ² De didwa o ma zanɪ o vu Zezi te titi ni, yi o ta did-o o wɪ: «Karanyina, di ye ni Wɛ mu tunɪ nmu si n ba n bri nɔɔna DI ciga kam. Di ne wo-kɪnkagɪla yalɔ nmu na ki tin. Ku pe di lwarɪ ni Wɛ mu

sɪni DI wu nmu tee ni, DI paɪ n wai wo-kɪnkagɪla yam n kɪa.»

³ Zezi ma lər-o o wɪ: «A lagi a ta ciga di nmu si, ba na wu joori ba lu nɔɔnu wulu tin, kuntu tu bá wanti o na Wɛ paari dɪm na yi te tin.»

⁴ Nikodem ma bwe-o o wɪ: «Nɔɔnu na yi nɔn-kwɪɔn, baá ki ta mu ba lu-o daga? O bá wanti o joori o zu o nu wu si ba daa lu-o.»

⁵ Zezi ma lər-o o wɪ: «A lagi a ta ciga di nmu si, nɔɔnu wulu Wɛ na wu mɛ na di DI Joro kum DI pa o na lɔr-dɔɲa tin, kuntu tu bá wanti o zu Wɛ paari dɪm wɔni. ⁶ Nabiinə na lugi nɔɔnu wulu tin, ku yi lugu banja nɲwa mu o jiga. Ku daari, Wɛ Joro kum na lugi wulu tin, ku yi Wɛ Joro kum nɲwa mu o jiga. ⁷ Yi pa ku su-m di a na tagi kulɔ ni ku manɪ si ba joori ba lu abam tin. ⁸ Ku na yi vii, ku yəni ku duli mɛ di mɛ ku na lagi tin mu. N yəni n ni ku sɔɔ kum, yi n yəri ku na nunɪ mɛ di ku na maa ve mɛ tin. Ku yi bidwa mu di Wɛ Joro kum na pe wulu maama nɲa-dɔɲa tin.»

⁹ Nikodem ma bwe o wɪ: «Kub ki ta mu ku ki kuntu?»

¹⁰ Zezi ma lər-o o wɪ: «Nmu yi Zwifə bam karanyina mu, yi n daa n ta yəri wəənu tintu? ¹¹ A lagi a ta ciga di nmu si, di yəni di te wəənu tilɔ di na ye tin mu, yi di kwəri di nɔɔni kulɔ di na ne tin di bri nɔɔna. Di kuntu di, á ta ba se dɪbam taani dɪm. ¹² A na te lugu kuntu banja

wænu taani a bri abam yi á ba se a ni tin, a laan na ŋoonu Wε-sɔŋɔ wænu a bri abam, á wó ki ta mu á se a ni? ¹³ Nɔɔn-nɔɔnu tərə o na diini Wε-sɔŋɔ, kɔ na dai Nabiin-bu wɔm na zigi da o tu tin yirani.

¹⁴ Ni Moyisi dɛɛn na zɛŋi can-na bɪsankwɪa kam o pali daa yuu ni kagɔa kam wɔni te tin, ba nan maŋi si ba kwe Nabiin-bu wɔm di ba zɛŋi weyuu ni kuntu mu, ¹⁵ si kɔ pa nɔɔnu wɔlu maama na ki o wɔ-dɪdɔa dɪd-o tin na ŋwi-dɔŋa kalu na ba ti tin.»

¹⁶ Bɛŋwaani Wε na tiini DI soe nabiinɛ tin mu pɛ DI tɔŋi DI Bu-dɔa si o ba lɔɔ baŋa, si wɔlu maama na ki o wɔ-dɪdɔa dɪd-o tin daa yi cɔgi, si o na ŋwi-dɔŋa kalu na ba ti tin. ¹⁷ Wε na tɔŋi DI Bu wɔm si o ba lɔɔ baŋa kuntu tin, kɔ dai si o di nabiinɛ taani si o cɔgi-ba, kɔ nan yi si o vri-ba lwarim wɔni mu o yagi. ¹⁸ Wɔlu maama na ki o wɔ-dɪdɔa di Wε Bu wɔm tin, ba daa bá di o taani. Kɔ daari wɔlu maama na wɔ se-o tin maŋi o ga bura mu, o na vin si o se Wε Bu-dɔa kam tin ŋwaani. ¹⁹ Wε na di nabiinɛ taani te tin mu tintu: Wε pɛ wɔlu na yi pooni tin mu ba lɔɔ baŋa. Nabiinɛ nan soe lim ba dwe pooni dum ba titɔŋ-balwaaru tum ŋwaani. ²⁰ Nɔɔnu wɔlu maama na ki kɛm-balwaaru tin culi pooni dum mu, o bá se si o nunji di yigə ni, si o wo-balwaaru tum wó jalɔ jaja. ²¹ Wɔlu maama nan na

tɔgi cɔga cwɛŋɔ tin wó nunji pooni dum yigə mu, si kɔ bri ni o titɔŋa maama tɔgi Wε wɔbɔŋa mu.

Zan daa na ŋoonu Zezi taani te tin

²² Kuntu kwaga ni Zezi di o karabiə bam ma vu ba beeri Zude ti-balwa bam wɔni. Ba ma daani jəgə kam kuntu ni, yi o miisi nɔɔna na wɔni Wε ŋwaani. ²³ Zan dɛɛn maa wɔ ɛnɔn ni. Tu kum kuntu batwari didaani Salim. O di maa wɔra o miisi nɔɔna na wɔni, na na daga je sim kuntu ni tin ŋwaani. Nɔɔna zanzan dɛɛn yəni ba tui o te maŋa maama, si ba pa o miisi-ba na wɔni. ²⁴ Maŋa kam kuntu ni ba ta wɔ jaani Zan ba pi.

²⁵ Zan karabiə badonnɛ dɛɛn ma magi kantɔɔ di Zwifu wɔdonɔ, di nɔɔna na maŋi si ba zari ba titi te si kɔ tɔgi Zwifə bam cullu tum cwɛŋɔ tin. ²⁶ Ba ma vu Zan te ba ta dɪd-o ba wi: «Karanyina, di ne nɔɔnu wɔlu dɛɛn na wɔ nmu tee ni yi n wɔ Zurden bugə kam bube didonɔ dum ni tin. Nmu tagi o taani n bri dɔbam. Lele kuntu, o laan wɔra o miisi nɔɔna na wɔni, yi nɔɔna zanzan tiini ba ve o te ba daari dɔbam.»

²⁷ Zan ma ləri-ba o wi: «Kɔ ba cɔga. Nɔɔnu bá wani o na wɔŋo, yi kɔ na dai Wε mu pɛ-o-kɔ. ²⁸ Abam titi maŋi á yi amu maana tiinɛ di a na tagi a wi, amu dai Krisi wɔm, si kɔ yi Wε mu tɔŋi-ni si a tɔgi Krisi wɔm yigə a ba. ²⁹ Kɔ nyi

dɪ nɔɔnɔ na dɪ kaanɪ te tɪn mu, kɔ yɪ kan-barɔ wɔm tɪtɪ mu te kaanɪ wɔm. Ka-yiginu wɔm maa zɪgɪ daa nɪ yɪ o cɛgɛ. O na nɛ nɪ kan-barɔ wɔm jɪgɪ wɔpɔlo dɪ o kaanɪ wɔm, o dɪ wɔ ta jɪgɪ wɔpɔlo. Kuntɔ, a dɪ jɪgɪ wɔpɔlo kɔ ja gaali. ³⁰ Wɔntɔ nan manɪ sɪ o jɪ nɔn-kamunu mu, sɪ amɔ joori a jɪ nɔn-balaɲa.

³¹ Nɔɔnɔ wɔlɔ na nunɪ Wɛ te tɪn mu yɪ nɔn-kamunu o dwe nɔɔnɔ maama. Kɔ daari wɔlɔ na nunɪ lɔgɔ baɲa tɪn yɪ lɔgɔ nyɪm mu. O ni-taanɪ dɪ maa yɪ lɔgɔ baɲa nyɪm. Wɔlɔ nan na nunɪ Wɛ-sɔŋɔ tɪn mu dwe maama. ³² O yɛni o tɛ kɔlɔ o na niɛ yɪ o kwɛri o na tɪn mu o bri nɔɔna. Dɪ kuntɔ dɪ, nɔɔna ta ba sɛ o zaasɪm dɪm. ³³ Nɔɔnɔ wɔlɔ nan na sɛ o zaasɪm dɪm tɪn, kuntɔ tu sunɪ o bri nɪ Wɛ yɪ cɪga mu. ³⁴ Bɛɲwaanɪ, kɔ na yɪ wɔlɔ wɔm Wɛ na tɔŋɪ tɪn, Wɛ pɛ-o Dɪ Joro kɔm kɔ tiini kɔ ja gaali, yɪ kɔ patɪ o tɛ Wɛ tɪtɪ ni-taanɪ. ³⁵ Ko Baɲa-Wɛ soe Dɪ Bu wɔm yɪ Dɪ pa-o dam wɔŋɔ maama baɲa nɪ. ³⁶ Nɔɔnɔ wɔlɔ na kɪ o wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ Bu wɔm tɪn jɪgɪ ŋwɪ-dɔŋa kalɔ na ba ti tɪn. Kɔ daari nɔɔnɔ wɔlɔ na vɪn Wɛ Bu wɔm tɪn bá fɔgɪ o na ŋwɪa Wɛ tee nɪ. Wɛ ban-zɔŋɔ nan wɔ ta wɔ o yuu nɪ.»

4

Samari tiinɛ kaanɪ na lwarɪ Zezi te tɪn

¹⁻³ Farizian tiinɛ bam dɛɛn ma ni nɪ Zezi wɔra o patɪ nɔɔna zanzan tɔgɪ o kwaga

kɔ dwe Zan, yɪ o ta kwɛri o miisi-ba na wɔnɪ Wɛ ŋwaanɪ. Kɔ nan dai Zezi tɪtɪ mu miisi-ba na wɔnɪ, kɔ yɪ o karabiɛ bam mu miisi-ba. Zezi na maanɪ nɪ Farizian tiinɛ bam lwarɪ kuntɔ tɪn, o ma zanɪ Zude nɪ o joori o maa ve Galile. ⁴ O na maa ve kuntɔ tɪn, o manɪ sɪ o tɔgɪ Samari wɔnɪ mu o kɛ.

⁵ O ma vu o yɪ Samari tɪv kɔdɔŋ, kɔ yɪrɪ mu Siswaari. Kɔ batwarɪ dɪ tɪga kalɔ Zakɔbɪ dɛɛn na pɛ o bu Zuzɛfɔ faɲa faɲa tɪn. ⁶ Zakɔbɪ dɛɛn jɪgɪ vɔlɪ je sɪm kuntɔ nɪ, dɪ ta na wɔra dɪ zɪm maama. Zezi na ve taan kuntɔ tɪn, o ma bwɛni. O ma vu o jɛni vɔlɪ dɪm ni nɪ. Kɔ dɛɛn yɪ wɪa tɪtarɪ nɪ mu. ⁷⁻⁸ O karabiɛ bam maa kɛ tɪv kɔm wɔ sɪ ba yɔgɪ wɔdiu. Zezi na je da kuntɔ tɪn, Samari tiinɛ kaanɪ wɔdɔŋ laan ma ba sɪ o mɔ na. Zezi ma ta dɪd-o o wɪ, o kɪ na o pa-o sɪ o nyɔ.

⁹ Kaanɪ wɔm ma ta dɪ Zezi o wɪ: «Nmɔ yɪ Zwifu mu, yɪ amɔ yɪ Samari tu. Bɛɛ mu yɪ n ta n wɪ, a kɪ na a pa-m?» Kaanɪ wɔm tagɪ kuntɔ, bɛɲwaanɪ Zwifɛ bam dɪ Samari tiinɛ dɛɛn warɪ daanɪ.

¹⁰ Zezi ma lɛr-o o wɪ: «Nmɔ ya na ye pɛɛrɪ dɪlɔ Wɛ na lagɪ Dɪ pa-m tɪn, yɪ nmɔ ya na ye wɔlɔ na loori nmɔ na tɪn, nmɔ tɪtɪ ya mu wɔ loori amɔ, yɪ a pa nmɔ na balɔ na patɪ nabiinɛ ŋwɪ-dɔŋa tɪn.»

¹¹ Kaanɪ wɔm ma ta dɪd-o o wɪ: «A tu, nmɔ ba jɪgɪ gɔŋɔ yɪ vɔlɪ dɪm luunɛ.

Nmɔ nan wɔ kɪ ta mu n mo na balɔ na paɪ nabiinə ŋwi-dɔŋa tɪn? ¹² Dɪbam nabaaru Zakɔbɪ mu kɔgɪ vɔli dɪntɔ o pa dɪbam. Wɔntɔ tɪtɪ dɪ o biə dɪ o vara maama dɛɛn moɔnɪ na yo mu faɲa faɲa ba nyɔa. Nmɔ nan bɔŋɪ n paɪ n dwe Zakɔbɪ mu naa?»

¹³ O ma lər-o o wɪ: «Kɔ na yɪ vɔli dɪntɔ na bam, nɔɔnɔ wɔlɔ maama na nyɔgɪ-ba tɪn, na-nyɔm ta wɔ ja kɔntɔ tu. ¹⁴ Kɔ nan na yɪ na balɔ amɔ na wɔ pa tɪn, na-nyɔm daa bá ja wɔlɔ na nyɔgɪ-ba tɪn. Na balɔ a na wɔ pa tɪn wɔ ji nɪɛɛnɪ buli-yi mu te o wɔnɪ, yɪ dɪ wɔ ta burə na balɔ na paɪ ŋwi-dɔŋa kalɔ na ba ti tɪn.»

¹⁵ Kaanɪ wɔm daa ma ta dɪd-o o wɪ: «A tu, nan paɪ nɪ na bam kɔntɔ, sɪ na-nyɔm daa yɪ ja-nɪ sɪ a taa tui yo a moɔnɪ na.»

¹⁶ Zezi ma ta dɪd-o o wɪ: «Ve n bəŋɪ n barɔ sɪ á da daanɪ á ba.»

¹⁷ Kaanɪ wɔm ma ləri o wɪ, wɔm ba jɪgɪ barɔ.

Zezi ma ta-o o wɪ: «Nmɔ na tagɪ nɪ n ba jɪgɪ barɔ tɪn yɪ cɪga mu. ¹⁸ Nmɔ ya n zu banna banu mu, yɪ nmɔ na wɔ nɔɔnɔ wɔlɔ tee nɪ lele kɔntɔ tɪn dai n barɔ. Kɔ yɪ cɪga mu n tagɪ n brɪ-nɪ.»

¹⁹ Kaanɪ wɔm ma ta dɪd-o o wɪ: «A tu, amɔ lwarɪ nɪ n yɪ Wɛ nijɔŋnu mu. ²⁰ Dɪbam Samari tiinə nabaara bam dɛɛn tui piu kɔntɔ yuu mu ba zuli Wɛ. Kɔ daari abam Zwifə bam brɪ nɪ, kɔ maŋɪ sɪ nɔɔna taa zuli Wɛ Zeruzalem nɪ mu.»

²¹ Zezi laan ma ta dɪd-o o wɪ: «Kaanɪ, sɛ a taanɪ dɪm. Maŋa wɔ ba, yɪ abam daa bá ta ve piu kɔntɔ yuu naa Zeruzalem sɪ á zuli dí Ko Wɛ da. ²² Abam Samari tiinə yəri wɔlɔ á na zuli tɪn. Dɪbam Zwifə bam nan ye wɔlɔ dí na zuli tɪn, bɛŋwaanɪ Wɛ tɔgɪ Zwifə bam jɪŋa mu Dɪ vrɪ nabiinə ba lwarɪm wɔnɪ. ²³ Kɔ daari maŋa maa biɪnɪ lele kɔntɔ, yɪ balɔ na sɪnɪ ba zuli dí Ko Wɛ cɪga tɪn, baá zuli-Dɪ dɪ Wɛ Joro dam dɪ cɪga. Mu dí Ko Wɛ na lagɪ sɪ nabiinə taa zuli-Dɪ te tɪn. ²⁴ Wɛ yɪ joro mu. Balɔ maama na lagɪ ba zuli-Dɪ tɪn maŋɪ sɪ ba zuli-Dɪ dɪ Wɛ Joro dam dɪ cɪga mu.»

²⁵ Kaanɪ wɔm ma ta o wɪ: «Amɔ ye sɪ Mesi wɔlɔ ba na bə nɪ Krisɪ tɪn wɔ ba. O nan na tuə, oó ta Wɛ cɪga kam maama o brɪ dɪbam.»

²⁶ Zezi ma lər-o o wɪ: «Kɔ yɪ amɔ mu kɔntɔ, a zɪgɪ a ŋɔɔnɪ dɪ nmɔ.»

²⁷ Zezi karabiə bam laan ma joori ba ba. Ba na nɛ Zezi na zɪgɪ o ŋɔɔnɪ dɪ kaanɪ wɔm kɔntɔ tɪn, kɔ ma sɔ-ba. Dɪ kɔntɔ dɪ, ba wɔlɔwɔlɔ nan wɔ bwe o nii, «bɛɛ mu o laga?» naa, «bɛɛ mu yɪ Zezi ŋɔɔnɪ dɪ kaanɪ wɔm?»

²⁸ Kaanɪ wɔm laan ma yagɪ o kɔɔrɔ wɔm, yɪ o daari o vu tɪv kɔm wɔ. O na yɪ da tɪn, o ma ta dɪ nɔɔna bam o wɪ: ²⁹ «Ba-na á nii nɔɔnɔ, o na tagɪ amɔ na kɪ kɔlɔ maama tɪn o brɪ-nɪ. A yəri wɔntɔ mu wɔ ta yɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔŋɪ tɪn

naa?» ³⁰ O na tagi o bri-ba kuntu tin, ba ma nuɲi tiv kum wɔni ba maa ve Zezi te.

³¹ Kantu maɲa kam ni Zezi karabiə bam ma ta did-o si o di wɔdiu. ³² O ma ləri-ba o wi: «A maɲi a jigi wɔdiu. Abam nan yəri ku na yi wɔdiu kulɔ tin.»

³³ O karabiə bam laan ma bwe daani ba wi: «Nɔɔɔɔ mu nan ga jaani wɔdiu o ba o pa-o naa?»

³⁴ Zezi ma ta di ba o wi: «Amu wɔdiu kum yi si a togi wulɔ wum na tɔɲi-ni tin wɔɔɔɔ mu, si a tɔɲi o titɔɲa yam a ti. ³⁵ Abam yəni á tɛ ni: <Ku daari cani sina mu si dí ki faa.> Amu nan lagi a ta abam si á fɔgi á nii kari sim na yi te tin. Faa kum biga, ku laan daari zagum mu. ³⁶ Maɲa kam yiə, si wulɔ na ki faa kum tin jɔɲi o ɲwuru. Faa kum nyi di nɔɔna balɔ We na vri Di pa ba na ɲwi-dɔɲa kalɔ na ba ti tin mu, si nɔɔɔɔ wulɔ na dugi tin di wulɔ na zagi tin maama wəli daani ba na wɔpolo. ³⁷ Taani dintu yi cigá mu: <Nɔɔɔɔ mu dugə, yi wɔɔɔɔ zagi.> ³⁸ Kuntu tin, a tɔɲi abam si á vu á beeri nɔɔna mu á pa We. Ku nyi nɪnɛɛɛ abam wɔ vagi mɪna, yi á laan wó vu á zagi-ya. Nɔɔna badonnə mu vagi-ya, yi abam di nyɔɔri ba titɔɲa yam baɲa ni.»

³⁹ Samari tiinə kaani wum deen na tagi o bri o tiv kum tiinə ni Zezi tagi wum na ki kulɔ maama o bri-o tin, ku ma pa Samari tiinə zanzan ki ba wɔ-didɔa di Zezi. ⁴⁰ Samari tiinə bam

ma vu Zezi te, ba loor-o si o maɲi ba tee ni. O ma ki da yale di ba.

⁴¹ Nɔɔna zanzan daa ta ma ki ba wɔ-didɔa did-o o ni-taani dim ɲwaani. ⁴² Ba ma ta di kaani wum ba wi: «Dɪbam laan ki dí wɔ-didɔa did-o, yi ku daa dai nmu na tagi kulɔ n bri dɪbam tin ɲwaani. Dɪbam titi ni o taani dim, yi dí kwəri dí lwarɪ ni wɔntu mu suni o yi wulɔ na vri nabiinə lwarim wɔni tin.»

Zezi na pe didɛɛɛ wɔɔɔɔ bu na yazurə te tin

⁴³ Da yale yam deen na ke tin, Zezi ma zaɲi o maa ve o titi tiv Galile. ⁴⁴ Zezi titi deen mu tagi o wi, ba ba niɲi We niɲɔɲnu o titi tiv ni. ⁴⁵ Zezi nan na ve o yi Galile tin, nɔɔna ma jeer-o lanyiranɪ, beɲwaani ba ya na ve Zeruzalem si ba di Paki candiə kam tin, ba ne wo-kɪnkagɪla yalɔ maama o na ki da tin.

⁴⁶ Zezi laan ma joori o vu Kana, Galile tiv ni. Ku yi jəgə kalɔ o ya na pe na bam ji tweeru biə sana tin mu.

Didɛɛɛ wɔɔɔɔ maa wɔ Kapernawum ni, yi o bu ba jigi yazurə. ⁴⁷ O na lwarɪ ni Zezi nuɲi Zude ni o ba Galile tin, o ma zaɲi o vu o te, o loor-o si o vu Kapernawum o pa o bu wum na yazurə, o na lagi o ti tin ɲwaani. ⁴⁸ Zezi ma ta did-o o wi: «Abam na wɔ ne wo-kɪnkagɪla yalɔ na bri ni We tɔɲi-ni tin, abam bá fɔgi á se amu.»

49 Dıdɛɛrɛv wɔm daa ma ta o wı: «A tu, pa dı vu lıla sı a bu wɔm wú zıgı o tı.»

50 Zezi laan ma ta dıd-o o wı: «Ve sɔŋɔ, sı n bu wɔm daa bá tı.»

Nɔɔnɔv wɔm ma kı o wɔ-dıdɔva dı Zezi na tagı te tın, yı o zanı o viiri. 51 O ta na wɔ cwəŋə nı o maa ve sɔŋɔ tın, mɔ o tıntɔŋna tu ba jeer-o, yı ba ta ba wı: «N bu wɔm nɛ yazurə.»

52 O ma bwe-ba o wı: «Maŋa kɔɔ mɔ kɔ garı bu wɔm yıra nı?» Ba ma ta ba wı: «Kɔ yı diin, wıa tıtarı nı mɔ, o paa kam yag-o.» 53 Ba na tagı kɔntɔ tın, nɔɔnɔv wɔm ma guli nı kɔ yı maŋa kam kɔntɔ nı nɔɔ mɔ Zezi tagı o wı, o bu wɔm daa bá tı. O dı o sɔŋɔ tiinə maama laan ma kı ba wɔ-dıdɔva dı Zezi.

54 Mɔ Zezi na kı wɔ-kınkagılı dıɓ, o kı kuni bıle Galile nı, o na nuŋı Zude o joori o ba tın.

5

Zezi na pɛ kɔɔ na yazurə siun dɛ nı te tın

1 Kɔntɔ kwaga nı Zezi ma zanı o vu Zeruzalem, sı o tɔgı o di Zwifə bam candiə kadoŋ. 2 Bugə kadoŋ mɔ wɔra, ka na batwarı dı tıv kum nı dıɓ peeni na tɔgı da tın. Ka yıri dı Zwifə bam taanı mɔ yı Betizata. Ba dɛɛn te pwe sını mɔ ka nı nı. 3 Yawıına zanzan dɛɛn yəni ba tigi pwe sım kuri nı. Badaara yı lilwə dı gwanı dı kwaarv. [Ba tigi da ba cəgə, sı Wɛ maleka mɔ ba ka

pɔgılı na bam. 4 Ka na yəni ka pɔgılı na bam kɔntɔ doŋ, yawıınv wɔlv na wú loori yigə o tu na bam wɔntı tın wú na yazurə dı yawıv kɔlv maama na jıg-o tın.]

5 Nɔɔnɔv wɔdoŋ dɛɛn ma wɔra, o na ba jıgı yazurə kɔ yı nı bına fiintɔ nana (38) te. 6 Zezi ma na o na tigi da tın, yı o lwarı nı o ya maŋı o ba jıgı yazurə kɔ daanı. O ma ta dı nɔɔnɔv wɔm o wı: «Nmv lagı sı n na yazurə na?»

7 Yawıınv wɔm ma lər-o o wı: «A tu, bugə kam na bam na yəni ba pɔgılı, a ba jıgı nɔɔnɔv wɔlv na wú kwe-nı o ja tu na bam wɔntı tın. A na yəni a kwaanı sı a tu, nɔɔnɔv mɔ wú tu o loori amv.»

8 Zezi ma ta dıd-o o wı: «Zanı wɛɛnı, sı n kwe n sara kam n ta n veə.» 9 O na tagı kɔntɔ tın, nɔɔnɔv wɔm ma sını o na yazurə bıdwi baŋa nı, yı o zanı o kwe o sara kam o veə. Kɔ yı Zwifə bam siun dɛ nı mɔ kɔ kı kɔntɔ.

10 Kɔntɔ ŋwaanı Zwifə yigə tiinə bam ma ta dı nɔɔnɔv wɔm ba wı: «Zım yı dıbam siun dɛ mɔ. Kɔntɔ ŋwaanı kɔ culə sı n ta n ze n sara kam.»

11 O ma ləri-ba o wı: «Nɔɔnɔv wɔlv na pɛ amv na yazurə tın mɔ tagı o wı, a kwe a sara kam a taa veə.»

12 Ba ma bwe-o ba wı: «Nɔɔnɔv wɔm kɔntɔ yı wɔɔ mɔ, yı o wı n kwe n sara kam n ta n veə?»

13 O maa daa yəri wɔlv na pɛ o na yazurə yam tın,

berɣwaanɩ Zezi zɩ nɔn-kɔgɔ kum wɔ yɩ o daa wɔ nɛ-o.

¹⁴ Kɔ na kɩ fun tɩn, Zezi ma vu o jeer-o Wɛ-di-kamunu kum wɔnɩ. O ma ta did-o o wɩ: «Nii, nmɔ laan nɛ yazurɔ. Nan daa n yɩ kɩ lwarɩm, sɩ wo-lɔŋɔ kɔlɔ na dwe kɔntɔ tɩn daa yɩ kɩ-m.»

¹⁵ Nɔɔnɔ wɔm laan ma vu o ta dɩ Zwifɔ yigɔ tiinɔ bam o wɩ: «Kɔ yɩ Zezi ya mu pɛ a na yazurɔ.»

Zezi na jigi dam te tɩn

¹⁶ Zwifɔ yigɔ tiinɔ bam dɛɛn maa wɔra ba yaari Zezi, dɩ o na pɛ yawɩnɔ wɔm na yazurɔ ba siun dɛ dɩm nɩ tɩn ɣwaanɩ. ¹⁷ Zezi ma lɛri-ba o wɩ: «A Ko Wɛ yɔni Dɩ kɩ kɔlɔ Dɩ wɔbɔŋa na lagɩ tɩn mu maɲa maama. Amɔ dɩ nan kɩ kɔntɔ mu.»

¹⁸ O na tagɩ kɔntɔ tɩn ɣwaanɩ mu pɛ Zwifɔ yigɔ tiinɔ bam laan tiini ba bɔŋɩ o gɔm. Kɔ nan dai nɩ ba na wɩ o cɔgɩ ba siun dɛ cullu tɩm tɩn mɔ ɣwaanɩ, kɔ yɩ o na tagɩ o wɩ Wɛ yɩ o titɩ Ko tɩn mu. O taanɩ dɩm kɔntɔ brɩ nɩ o dɩ Wɛ yɩ bidwɩ mu.

¹⁹ Zezi ma ta dɩ ba o wɩ: «A lagɩ a ta cɩga mu dɩ abam sɩ, amɔ na yɩ Wɛ Bu wɔm tɩn, a bɔ wani a kɩ kulɔkulɔ a titɩ nɩ, kɔ na dai kɔlɔ a na nɛ a Ko Wɛ na kɩ tɩn. A Ko na kɩ kɔlɔ tɩn mu amɔ dɩ wɔ kɩ. ²⁰ Berɣwaanɩ Baɲa-Wɛ soe Dɩ Bu wɔm yɩ Dɩ maa brɩ-o kɔlɔ maama Dɩ titɩ na kɩ tɩn. Dɩ nan wɔ brɩ-o wo-kamunnu tɩlɔ na dwe tɩntɔ tɩn sɩ o kɩ, yɩ kɔv sɔ abam. ²¹ Kɔntɔ, Baɲa-Wɛ na bi nɔɔna Dɩ pa ba yagɩ tɔbɩ yɩ Dɩ pa-ba ɣwa-dɔŋa te tɩn, Dɩ Bu wɔm

dɩ wɔ pa balɔ o na lagɩ tɩn na ɣwa-dɔŋa. ²² Kɔlɔ na wɔli da tɩn, Baɲa-Wɛ titɩ bɔ dɩ nɔɔn-nɔɔnɔ taanɩ. Dɩ nan pɛ Dɩ Bu wɔm nɩ sɩ o dɩ nabiinɔ maama taanɩ. ²³ Kɔntɔ wɔ pa nɔɔna maama zuli Wɛ Bu wɔm, nɩ ba na zuli o Ko Wɛ te tɩn. Wɔlɔ maama na ba zuli Wɛ Bu wɔm tɩn, o ba zuli o Ko Wɛ dɩlɔ na tɔŋ-o tɩn dɩ mu.»

²⁴ Zezi daa ma ta o wɩ: «A lagɩ a ta cɩga mu dɩ abam sɩ, wɔlɔ maama na nɩ a taanɩ dɩm yɩ o daari o kɩ o wɔ-dɩdɩba dɩ wɔlɔ na tɔŋɩ-nɩ tɩn, kɔntɔ tu jigi ɣwa-dɔŋa kalɔ na ba ti tɩn. Ba daa bɔ dɩ o taanɩ. Kɔntɔ tu nunɩ tɔbɩ wɔnɩ mu, o zɩ ɣwa kalɔ na ba ti tɩn wɔnɩ. ²⁵ A lagɩ a ta cɩga dɩ abam sɩ, maɲa maa bɩna lele kɔntɔ, yɩ balɔ na ba jigi ɣwa Wɛ tee nɩ tɩn wɔ nɩ amɔ Wɛ Bu wɔm kwɔrɔ. Balɔ na sɛ-ka tɩn wɔ na Wɛ ɣwa-dɔŋa kam. ²⁶ Kɔntɔ, Wɛ na yɩ ɣwa tu tɩn, mu Dɩ pɛ wɔlɔ na yɩ Dɩ Bu wɔm tɩn dɩ ji ɣwa tu. ²⁷ Dɩ ma kwɔri Dɩ pa-o nɩ sɩ o dɩ nabiinɔ taanɩ, o na yɩ Nabiin-bu wɔm tɩn ɣwaanɩ. ²⁸ Yɩ pa-na kɔ sɔ abam dɩ a na tagɩ woŋo kɔlɔ tɩn. Maɲa maa bɩna, yɩ balɔ maama na tigi tɩn wɔ nɩ amɔ kwɔrɔ, ²⁹ yɩ ba nunɩ ba yibeelɔ wɔnɩ. Balɔ maama na kɩ lanyɩranɩ tɩn wɔ bi ba taa ɣwa Wɛ tee nɩ. Kɔ daari balɔ maama na kɩ wo-balwaarɔ tɩn wɔ bi, yɩ ba dɩ ba taanɩ, yɩ ba na cam. ³⁰ A bɔ wani a kɩ kulɔkulɔ amɔ titɩ nɩ. Amɔ tɔgɩ a Ko nɩ mu a maa dɩ nabiinɔ taanɩ. Kɔntɔ ɣwaanɩ amɔ sariya

dim dım yɔɔri dı yı cıga mu, beɲwaanı amu ba kwaanı sı a kɪ kulɔ amu tıtı na lagi tın, ku yı We na tıɲı-nı sı a kɪ kulɔ Dı na lagi tın mu.»

³¹ Zezi ta ma ta dı Zwifə yigə tiinə bam o wı: «A tıtı yıranı mu ya na brı a cıga kam, ku dai fifıɔn sı á se nı a taanı dım yı cıga. ³² Nɔɔnɔ wɔdonɲ nan mu zıgı amu cıga kam kwaga nı, ku yı amu Ko We mu, yı a ye nı wɔntu jıgı cıga dı o na te amu taanı te tın. ³³ Abam ya tıɲı nɔɔna Zan tee nı yı o ta amu cıga o brı-ba. ³⁴ Ku na yı amu, a ya ba lagi sı nɔɔn-nɔɔnɔ pa amu cıga kam maana. A nan tagı Zan taanı abam ɲwaanı mu, sı ku wanı ku wəli abam sı á na vrım lwarım wɔnı. ³⁵ Zan dɛɛn nyı dı kania mini na tiini dı jıgı pooni te tın mu. Abam ma se sı á tɔgı o taanı dım dı wɔpolo maɲa finfın yıranı, yı á laan kwe á yagi.

³⁶ A nan jıgı maana yalı na daga ya dwe Zan na pe yalı tın. Tıtıɲa yam a Ko We na pe-nı sı a tıɲı tın, yantı mu a jıgı a tıɲa, yı yantı mu pa-nı cıga nı We mu sınnı Dı tıɲı-nı. ³⁷ A Ko We dıɔ na tıɲı-nı tın zıgı a cıga kam kwaga nı. Abam nan maɲı á wɔ cəgi Dı kwərə, naa á na Dı na nyı te tın. ³⁸ Abam wɔ jonı Dı taanı dım á kɪ á wɔ nı. Á na wɔ se wɔɔ wɔm Dı na tıɲı tın mu brı kuntu. ³⁹ Abam yəni á kwaanı á zaası We twaanɔ tım, beɲwaanı á buɲı nı tıntı ɲwaanı mu á wó na

ɲwıa kalɔ na ba ti tın. Ku nan yı amu taanı mu twaanɔ tım kuntu te. ⁴⁰ Abam nan ta ba se sı á ba amu te, sı ku pa á na ɲwı-dıɲa kalɔ na ba ti tın.

⁴¹ A nan ba buɲı sı nabiinə ta pa amu zulə. ⁴² Ku na yı abam, amu ye á wɔɔɔ. A ye nı We sono təri á bıcara nı. ⁴³ Amu nan jaanı a Ko yırı mu a ba, yı abam vın sı á jeeri-nı. Nɔɔnɔ wɔɔɔ nan na jaanı o tıtı yırı o ba, á wó jeeri kuntu tu. ⁴⁴ Abam nan lagi sı á taá jonı zulə mu datee nı, yı á ba lagi sı á kɪ kulɔ na wó pa á na zulə We dıɔ na ba jıgı don tın tee nı. Kuntu mu á warı á kɪ á wɔ-dıɔva dı amu.

⁴⁵ Á yı taá buɲı nı, amu mu wó vın abam bura a Ko We tee nı. Ku yı Moyisi wɔm abam ya na buɲı sı á wó na ɲwıa We tee nı o ɲwaanı tın mu wó vın abam bura. ⁴⁶ Abam ya na sınnı á se Moyisi na tagı kulɔ tın, á ya wó se amu dı, beɲwaanı wɔntu pɔpɔnı amu taanı mu. ⁴⁷ Abam nan maɲı á wɔ se o na pɔpɔnı kulɔ tın. Kuntu tın, á nan wó kɪ ta mu á se amu na tagı kulɔ tın?»

6

Zezi na pe nɔɔn-kɔgɔ wɔdiu yı ba di te tın

(Matiyu 14:13-21, Marıktı 6:30-44, Luki 9:10-17)

¹ Dɛ dıɔwı Zezi dı o kara-bıə bam ma zanı ba vu ba be Galile nınnı kım bube dıdon dım. Nɔɔna badaara bəka nı Tiberiyadı nınnı mu.

² Nɔn-kɔgɔ zanzan maa tɔgɩ o kwaga, beɲwaanɩ ba nɛ wo-kɩnkagɩla yalɔ o na kɩ o pa yawɩna na yazurɛ tɩn. ³⁻⁴ Kɔ dɛɛn twe sɩ Zwifɛ bam di ba candiɛ kalɔ yɩri na yɩ Pakɩ tɩn. Zezi ma vu o di piu yuu o jɛni da dɩ o karabiɛ bam. ⁵ O ma kwɛni o yuu o nii, yɩ o na nɩ kɔgɔ zanzan mɩ maa buɩni o te. O ma ta dɩ Filipi o wɩ: «Dɩ wɔ kɩ ta mɩ dɩ na wɔdiu, sɩ dɩ yɛgi dɩ pa nɔɔna bantɩ maama sɩ ba di?» ⁶ O na tagɩ kɔntɩ tɩn, kɔ yɩ sɩ o ma nii Filipi wɔbɔɲa na yɩ te tɩn mɩ, sɩ o maɲɩ o ye o na wɔ kɩ te.

⁷ Filipi ma lɛr-o o wɩ: «Dɩ na lagɩ dɩ yɛgi dɩpe sɩ nɔɔnɩ maama na fɩnfɩn o di, kɔ sɛbu kɔm wɔ dwɛni sɛbu-dala biɛ-yale (200).»

⁸ O karabiɛ bam dɩdɩba, Andre wɔlɔ na yɩ Simɔn Pɩyɛɛri nyaanɩ tɩn, ma ta o wɩ: ⁹ «Nii, bu wɔdɔɲ mɩ wɔ yo seeni, o jɔgɩ dɩpwa yanɩ dɩ kalɛɲ-bale sɩle. Kɔ nan bɔ wani kɔ yɩ nɔɔna bantɩ maama dim.»

¹⁰ Zezi laan ma ta dɩ ba o wɩ: «Á nan pa nɔɔna bam jɛni tɩga nɩ.» Gaarɩ tiini tɩ wɔra jɛgɛ kam kɔntɩ nɩ. Nɔɔna bam maama ma jɛni tɩga nɩ. Ba yɩ nɩnɛɛnɩ baara mɔrr-tɩnu (5.000), kɔ wɛli dɩ kaana dɩ biɛ.

¹¹ Zezi ma kwe dɩpwa yam yɩ o kɩ Wɛ le ya ɲwaanɩ. O ma daari o maɲɩ-ya o pa nɔɔna bam na je tɩga nɩ tɩn. O ma kɩ Wɛ le kale sɩm dɩ ɲwaanɩ yɩ o pa-ba. Nɔɔna bam maama ma di nɩ ba na lagɩ te tɩn. ¹² Ba ma di ba

su ba daari. Zezi ma ta dɩ o karabiɛ bam o wɩ: «Ve-na á twe cɩcwɛɛru tɩlɔ na daari tɩn, sɩ á yɩ yagɩ sɩ tɩ cɔgɩ.» ¹³ Ba ma twe tɩ maama ba su tɩtwarɩ fugɛ-tile. Dɩpwa yanɩ yam ba na di ba daari tɩn cɩcwɛɛru yɩranɩ mɩ kɔntɩ.

¹⁴ Nɔɔna bam na nɛ wo-kɩnkagɩli dɩm Zezi na kɩ tɩn, ba ma ta ba wɩ: «Kɔ sɩnɩ kɔ yɩ cɩga mɩ, Wɛ niɲɔɲnu wɔlɔ ya na maɲɩ sɩ o ba lɔgɩ baɲa tɩn mɩ tɩntɩ.»

¹⁵ Zezi laan ma lwarɩ nɩ ba lagɩ ba pa o ji ba pe dɩ dam mɩ. O na lwarɩ kɔntɩ tɩn, o ma zaɲɩ o joori o vu o di piu yuu o wɔra o yɩranɩ.

Zezi na ve na baɲa nɩ te tɩn

(Matiyu 14:22-33, Marɩkɩ 6:45-52)

¹⁶ Dɩdaanɩ na yɩ tɩn, Zezi karabiɛ bam ma vu ba yɩ nɩnɩɩ kɔm nɩ. ¹⁷ Ba ma zɩ naboro ba tɔgɩ nɩnɩɩ kɔm wɩ ba maa ve Kapernawum. Tɩga maa tiini ka yɩ, yɩ Zezi daa ta wɩ tu ba te. ¹⁸ Vu-dɩɩ laan ma zaɲɩ kɔ fufugɛ kɔ pa na bam pɔgɩla. ¹⁹ Zezi karabiɛ bam ma cɔ naboro kɔm ba vu ba yɩ nɩnɛɛnɩ kilomɛtra yanɩ naa yardɩ te. Ba laan ma na Zezi na ve na bam baɲa nɩ o maa buɩni ba te. Fɔbɩni ma zɩ-ba. ²⁰ Zezi ma ta dɩ ba o wɩ: «Á yɩ taá kwarɩ fɔbɩni, sɩ kɔ yɩ amɩ.» ²¹ Ba ma buɲɩ sɩ ba pa Zezi zɩ naboro kɔm, dɩ ba de ba yɩ buburu ni, jɛgɛ kalɔ ba ya na maa ve tɩn.

Zezi mɩ pai nabiinɛ ɲwi-dɔɲa kalɔ na ba ti tɩn

22 Tɪga na pʊʊrɪ tɪn, nɔn-kɔɔ kʊlʊ na maŋɪ nɪnʊ kʊm bʊbɛ dɪdɔŋ dɪm nɪ tɪn ma maanɪ nɪ, naboro dɪdʊa yɪranɪ ya mʊ wʊra. Ba maa ye nɪ Zezi karabiə bam kɛ ba daar-o, yɪ o wʊ dɛ o zʊ ba naboro kʊm o vu. 23 Nabwæru tɪdonnə ma nunɪ Tiberiyadɪ tɪ ba, tɪ yɪ bʊbɛ dɪlʊ nɔn-kɔɔ kʊm na wʊra tɪn. Kʊ yɪ jəgə kam kʊntʊ nɪ mʊ dɪ Yuutu Zezi ya kɪ Wɛ le wʊdiiru tɪm ŋwaanɪ, yɪ o daarɪ o pa nɔɔna bam dɪ tɪn. 24 Nɔɔna bam na lwarɪ nɪ Zezi dɪ o karabiə bam daa tər-ɛ tɪn, ba ma zʊ nabwæru tɪm wʊ ba maa ve Kapernawum sɪ ba beer-o.

25 Nɔɔna bam na bɛ nɪnʊ kʊm tɪn, ba ma na Zezi. Ba ma bwe-o ba wɪ: «Karanyɪna, maŋa kɔɔ mʊ n tu yoba?»

26 Zezi ma ləri-ba o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mʊ dɪ abam sɪ, abam na karɪ á beeri amʊ tɪn, kʊ daɪ á na nɛ wɔ-kɪnkagɪla yalʊ na brɪ nɪ Wɛ tʊŋɪ-nɪ tɪn ŋwaanɪ. Kʊ yɪ á na dɪ wʊdiiru tɪm á su tɪn ŋwaanɪ mʊ á beeri amʊ. 27 Á nan yɪ taá tʊŋɪ-na wʊdiu kʊlʊ na wʊ ba kʊ cɔgɪ tɪn má ŋwaanɪ. Á taá tʊŋɪ wʊdiu kʊlʊ na wʊ pa á na ŋwɪ-dʊŋa kalʊ na ba tɪ tɪn ŋwaanɪ. Amʊ Nabiin-bu wʊm mʊ wʊ pa abam kʊntʊ wʊdiu kʊm, bɛŋwaanɪ a Ko Wɛ mʊ pɛ-nɪ nɪ sɪ a taa tʊŋa a pa-Dɪ.»

28 Ba laan ma bwe-o ba wɪ: «Dɪbam nan wʊ kɪ ta mʊ, sɪ dɪ taá tʊŋɪ tɪtʊŋa yalʊ Wɛ na lagɪ tɪn?»

29 O ma ləri-ba o wɪ: «Tɪtʊŋɪ dɪlʊ Wɛ na lagɪ sɪ abam tʊŋɪ tɪn, kʊ yɪ sɪ á sɛ wʊlʊ Dɪ na tʊŋɪ tɪn mʊ.»

30 Ba ma ta bwe-o ba wɪ: «Wɔ-kɪnkagɪlɪ dɔɔ mʊ nɪmʊ wʊ kɪ, sɪ dɪ wanɪ dɪ lwarɪ nɪ Wɛ mʊ sɪnɪ Dɪ tʊŋɪ nɪmʊ, sɪ dɪ laan sɛ-m? Nɪmʊ wʊ kɪ bɛɛ mʊ n brɪ dɪbam? 31 Faŋa faŋa tɪn, dɪbam nabaara dɛɛn na wʊ kagʊa wʊnɪ maŋa kalʊ nɪ tɪn, ba dɪ wʊdiu kʊlʊ yɪrɪ na yɪ <Maanɪ> tɪn mʊ, nɪ Wɛ tɔŋɔ kʊm na tagɪ te kʊ wɪ: <O pɛ-ba wʊdiu kʊlʊ na nunɪ Wɛ-sɔŋɔ nɪ tɪn yɪ ba dɪ.> »

32 Zezi ma ləri-ba o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mʊ dɪ abam sɪ, kʊ daɪ Moyisi mʊ pɛ abam wʊdiu kʊlʊ na nunɪ Wɛ-sɔŋɔ nɪ tɪn. Kʊ nan yɪ a Ko Wɛ mʊ paɪ abam wʊdiu kʊlʊ na nunɪ Dɪ sɔŋɔ nɪ yɪ kʊ yɪ wʊdiu cɪga cɪga tɪn.

33 Bɛŋwaanɪ wʊdiu kʊlʊ Wɛ na paɪ tɪn mʊ yɪ wʊlʊ na nunɪ Dɪ sɔŋɔ nɪ o tu o ba lʊgʊ baŋa o paɪ nabiinə ŋwɪ-dʊŋa tɪn.»

34 Ba ma ta dɪd-o ba wɪ: «Dɪbam tu, ta n paɪ dɪbam wʊdiu kʊm kʊntʊ maŋa maama.»

35 Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «Amʊ yɪ wʊdiu kʊlʊ na paɪ nabiinə ŋwɪ-dʊŋa tɪn. Wʊlʊ maama na tu amʊ te tɪn, kana daa bá ja kʊntʊ tu. Wʊlʊ maama na kɪ o wʊdɪdʊa dɪ amʊ tɪn, na-nyɔm daa bá ja kʊntʊ tu. 36 A nan maŋɪ a ta a brɪ abam nɪ, á nɛ amʊ yɪ á ta ba sɛ-nɪ. 37 Kʊ daarɪ wʊlʊ maama a Ko Wɛ na pɛ amʊ tɪn wʊ ba amʊ te. Wʊlʊ maama nan na tu amʊ

te tin, a bá fɔgi a vɪn kuntu tu. ³⁸ Bɛɲwaanti amu nuɲi Wɛ-sɔŋɔ a ba si a ki wulu na tɔŋi-ni tin wobuɲa mu, si ku dai a titi wobuɲa. ³⁹ Wulu na tɔŋi-ni tin wobuɲa na lagi kulɔ tin mu yi si a yi yagi a pa balu maama DI na pɛ-ni tin wuluwulu je, si a daari a pa ba maama joori ba bi lɔgu tiim de ni. ⁴⁰ A Ko Wɛ wobuɲa mu yi si, wulu maama na lwarɪ DI Bu wum yi o ki o wu-didɔa did-o tin, si kuntu tu na ŋwi-dɔŋa kalu na ba ti tin. Aá pa kuntu tu joori o bi lɔgu tiim de dɪm ni.»

⁴¹ Zezi na tagi kuntu tin, Zwifə bam maa pɔɔna di o na tagi o wi, wum mu yi wɔdiu kulɔ na nuɲi Wɛ-sɔŋɔ ni tin. ⁴² Ba maa tɛ ba wi: «Wuntu mu dai Zuzefu bu Zezi wum na? Dí ye o nu di o ko. Bɛɛ mu yi o laan nan ta wi, o nuɲi Wɛ-sɔŋɔ ni mu o ba?»

⁴³ Zezi ma ləri-ba o wi: «Yagi-na, á yi taá pɔɔna. ⁴⁴ Nɔɔn-nɔɔnu bá wani o ba amu te, ku na dai a Ko Wɛ dilu na tɔŋi-ni tin mu vanɪ kuntu tu jɪɲa si o ba amu te. Amu wó pa kuntu tu joori o bi lɔgu tiim de dɪm ni. ⁴⁵ Ku pɔpɔni faɲa faɲa Wɛ nijɔŋnə tɔnɔ kum wuni ku wi: «Ba maama wó zaasi Wɛ tee ni.» Wulu maama nan na cəgi a Ko Wɛ taani dɪm yi o sɛ DI zaasim dɪm tin wó ba amu te. ⁴⁶ Ku nan dai ni nɔɔnu mu nɛ a Ko Wɛ, ku yi amu na nuɲi DI te tin yirani mu nɛ-DI. ⁴⁷ A lagi a ta ciga mu di abam si, wulu na ki o wu-didɔa

di amu tin mu jigi ŋwi-dɔŋa kalu na ba ti tin. ⁴⁸ Amu yi wɔdiu kulɔ na paɪ nabiinə ŋwi-dɔŋa tin. ⁴⁹ Faɲa faɲa tin, abam nabaara deen na wu kagɔa kam wuni tin, ba di wɔdiu kulɔ yiri na yi «Maani» tin, yi ba ta wu lugi tɔɔni. ⁵⁰ Ku daari kuntu yi wɔdiu kulɔ na nuɲi Wɛ-sɔŋɔ, yi wulu na di-ku tin, tɔɔni daa bá ja kuntu tu. ⁵¹ Amu yi wɔdiu kulɔ na nuɲi Wɛ-sɔŋɔ ni yi ku jigi ŋwia ku paɪ nabiinə tin. Wulu maama na di wɔdiu kum kuntu tin wó ta ŋwi mu maɲa maama. Wɔdiu kulɔ a na wó pa nabiinə tin yi a yira yam mu, si ku pa nabiinə taa jigi ŋwi-dɔŋa.»

⁵² Zezi na tagi kuntu tin, Zwifə bam laan ma tiini ba magi kantɔɔ daani ba wi: «Nɔɔnu wuntu wó ki ta mu o kwe o yira o pa dɪbam si dí di?»

⁵³ Zezi laan ma ta di ba o wi: «A lagi a ta ciga mu di abam si, abam na wu di amu Nabiin-bu wum yira yam, yi á daari á wu nyɔgi a jana kam, á ba jigi Wɛ ŋwi-dɔŋa kam. ⁵⁴ Wulu nan na di a yira yam yi o daari o nyɔ a jana kam tin, kuntu tu jigi ŋwia kalu na ba ti tin. Amu wó joori a bi kuntu tu lɔgu tiim de dɪm ni. ⁵⁵ Bɛɲwaanti a yira yam mu yi wɔdiu ciga, yi a jana kam yi wo-nyɔɔru ciga ciga. ⁵⁶ Wulu na di a yira yam yi o daari o nyɔ a jana kam tin wó ta ŋwi di amu, yi amu ŋwi kuntu tu wuni. ⁵⁷ A Ko Wɛ dilu

na yi ηwia tu tin mu tujɪ-ni. Ku nan yi duntu ηwaani mu amu di jigi ηwia. Kuntu, wulu na di a yira yam tin, kuntu tu di wu ta ηwi amu ηwaani.

⁵⁸ Mu wɔdiu kulɔ na nuɲi We-sɔŋɔ ni tin. Kuntu nan ba nyi di wɔdiu kulɔ abam nabaara bam deen na di yi ba daa ta ti tin. Wulu maama na di wɔdiu kuntu tin wu ta ηwi mu manja maama.»

⁵⁹ Mu Zezi deen na bri noona bam tite Kapernawum We-digə kam wɔni tin.

⁶⁰ Zezi karabiə bam zanzan na ni kuntu tin, ba ma ta ba wi: «O taani dim tiini di cana. Noon-noonu ba wani o jɔŋi-di.»

⁶¹ Zezi ma lwarɪ o titi ni, ni o karabiə bam puuna di o taani dim. O laan ma ta di ba o wi: «A taani dim kuntu pe a wɔbɔŋa vugimi mu na?

⁶² Ku nan na yi kuntu, a na ne Nabiin-bu wum na maa joori o diini o ya na manɪ o wu me tin, a laan wu ki tita mu? ⁶³ Ku yi We Joro kum mu pai noona ηwia. Ku daari nabiinə dam ba wani kulukulu di ki. A na tagi taani dilu di abam tin mu pe abam We Joro kulɔ na pai nabiinə ηwi-duŋa tin. ⁶⁴ Di kuntu di, abam badaara ta wu se.» Zezi tagi kuntu, beŋwaani ku pulim ni mu o manɪ o ye balu na ba se-o tin, di wulu na wu ba o yeg-o o pa noona tin. ⁶⁵ O daa ma ta o wi: «Kuntu ηwaani mu a tagi a bri abam ni, noon-noonu ba wani o ba amu te,

yi ku na dai a Ko We mu pe-o cwəŋə.»

⁶⁶ Kuntu na ki tin, o karabiə zanzan ma joori o kwaga ni, yi ba daa ba tɔg-o. ⁶⁷ Zezi laan ma ta di o karabiə fugə-bale bam o wi: «Abam di ba lagɪ si a yagi amu na?»

⁶⁸ Simɔn Piyeeɪ ma ləɔ-o o wi: «A yuutu, dibam wu yagi nmu, si di daa vu wɔɔ te mu? Nmu jigi taani dilu na pai noona ηwia kalu na ba ti tin. ⁶⁹ Dibam se nmu, yi di kwəri di lwarɪ ni nmu yi Wu-pɔŋo Tu wulu We na tujɪ tin mu.»

⁷⁰ Zezi ma ta di ba o wi: «Amu kuri abam fugə-bale bam, abam diduə nan yi sutaa ni mu.» ⁷¹ O na tagi kuntu tin, ku yi Zudasɪ wulu na yi Simɔn Yiskariyo bu tin taani mu o tea. Wuntu tɔgi o wu karabiə fugə-bale bam wɔni, yi wum mu lagɪ o ba o yegi Zezi o pa noona.

7

Zezi nu-biə na wu se-o te tin

¹ Zezi deen maa wu Galile ni o beerə. O deen ba lagɪ si o vu Zude o beeri da, beŋwaani Zwifə yigə tiinə balu na wu daani tin lagɪ cwəŋə mu si ba gu-o. ² Ku deen ma daari fiun si Zwifə bam di ba candiə kalu yiri na yi vwə candiə tin. ³ Zezi nyaana ma ta did-o ba wi, o yagi Galile je sim si o daari o vu Zude, si o karabiə bam wani ba na tituŋa yalu o na jigi o tujɪ tin. ⁴ Ba ta maa ta ba wi: «Noonu wulu na lagɪ si ba taa ye-o lanyirani

tɪn ba səgi kʊlʊ o na kɪ tɪn. Kʊntʊ ŋwaanɪ, nmʊ na kɪ wəənu tɪntʊ tɪn, n maɲɪ sɪ n ta n kɪ-tɪ nabiinə maama yigə nɪ mʊ.»⁵ Ba na tagɪ te tɪn brɪ nɪ ba tɪtɪ ta wʊ kɪ ba wʊ-dɪdʊa dɪd-o.

⁶ Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «A maɲa kam ta wʊ yɪ sɪ a vʊ candiə kam. Kʊ nan na yɪ abam, maɲa maama lana dɪ abam. ⁷ Nabiinə bá wantɪ ba taa culi abam. Ba nan culi amʊ, bɛɲwaanɪ amʊ yɔɔrɪ a tɛ-ba jaja mʊ, nɪ ba tɪtʊɲa ba tɔɲɪ cwəɲə. ⁸ Abam nan vena á di candiə kam, sɪ amʊ ta bá vʊ lele, bɛɲwaanɪ a maɲa kam ta wʊ yɪ ka ti sɪ a vʊ.»
⁹ O na tagɪ kʊntʊ tɪn, o ma maɲɪ Galile nɪ.

Zezi na wʊ Zeruzalem nɪ o brɪ nɔɔna te tɪn

¹⁰ Zezi nyaana bam na kɛ ba daar-o tɪn, o dɪ laan ma zaɲɪ o vʊ candiə kam. O na ve kʊntʊ tɪn, o wʊ ve jaja sɪ nɔɔna lwar-o. ¹¹ Zwifə yigə tiinə balʊ na wʊ candiə kam nɪ tɪn maa kari ba beer-o, yɪ ba bwe ba wɪ: «O wʊ yən mʊ?»

¹² Nɔn-kɔgɔ kʊlʊ na wʊra tɪn maa tiini ba jɪɲɪ o taanɪ ba waasa. Nɔɔna badonnə maa tɛ ba wɪ: «O yɪ nɔn-ɲʊm mʊ.» Badaara maa tɛ ba wɪ: «Aye, o dai nɔn-ɲʊm, sɪ o jɪɲɪ nɔɔna bam o ganɪ mʊ.»¹³ Nɔɔn-nɔɔnʊ nan wʊ tagɪ o taanɪ jaja, bɛɲwaanɪ ba kwarɪ Zwifə yigə tiinə bam.

¹⁴ Ba na di candiə kam ba yɪ ka da yam tɪtarɪ tɪn, Zezi laan ma vʊ o zʊ Wɛ-dikamunu kʊm o wʊra o brɪ nɔɔna. ¹⁵ Zwifə yigə tiinə

bam maa tiini ba yɪ yəəu dɪ o na brɪ nɔɔna bam te tɪn. Ba maa tɛ ba wɪ: «Nɔɔnʊ wʊntʊ nan wʊ zaasi tɔnɔ nɔɔn-nɔɔnʊ tee nɪ, yɪ o yɪ kɪ ta mʊ dɪ pʊrɪ yɪ o ye Wɛ tɔnɔ kʊm kʊntʊ doɲ?»

¹⁶ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «A na brɪ kʊlʊ tɪn dai amʊ tɪtɪ nyɪm, kʊ yɪ wʊlʊ na tʊɲɪ-nɪ tɪn nyɪm mʊ. ¹⁷ Wʊlʊ nan na lagɪ sɪ o kɪ Wɛ wʊbʊɲa na lagɪ kʊlʊ tɪn, kʊntʊ tu wʊ lwarɪ amʊ zaasɪm dɪm kuri na nunɪ mɛ tɪn, dɪ na yɪ Wɛ nyɪm mʊ, naa dɪ na yɪ a tɪtɪ dam mʊ a maa bra, oó lwarɪ. ¹⁸ Nɔɔnʊ wʊlʊ na ɲɔɔnɪ dɪ o tɪtɪ dam tɪn, kʊntʊ tu kwaanɪ sɪ o na yɪrɪ mʊ o pa o tɪtɪ. Kʊ daari wʊlʊ nan na kwaanɪ sɪ o lagɪ yɪrɪ o pa wʊlʊ na tʊɲ-o tɪn, kʊntʊ tu mʊ yɪ wʊlʊ na jɪɲɪ cɪga tɪn, yɪ o ba tʊsi kʊlʊkʊlʊ baɲa nɪ. ¹⁹ Moyisi nan maɲɪ o pa abam lwarɪ Wɛ cullu tɪm. Abam wʊlʊwʊlʊ nan ba tɔɲɪ-tɪ. Bɛɛ mʊ yɪ abam kwaanɪ á lagɪ cwəɲə sɪ á gʊ amʊ?»

²⁰ Ba ma lər-o ba wɪ: «N yirisi mʊ. Wɔɔn beeri nmʊ sɪ o gʊ?»

²¹ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «A tʊɲɪ tɪtʊɲ-kamunu dɪdʊ mʊ siun dɛ nɪ, yɪ kʊ sʊ abam. ²² Moyisi dɛɛn pɛ abam nɪ sɪ á taá goni á bəkəri. Kʊ nan dai nɪ Moyisi mʊ puli-kʊ. Kʊ puli dɪ abam nabaara mʊ. Moyisi na pɛ abam nɪ dɪm kʊntʊ tɪn, abam maa goni á bəkəri dɪ siun dɛ nɪ dɪ, sɪ kʊ yɪ pa á cɔɲɪ nɪ dɪm kʊntʊ. ²³ Abam na watɪ á goni bəkəri siun dɛ dɪm nɪ

si á yi cōgi Moyisi culu kóm, bæe mu yi á bana zaŋi di amu, di a na pe yawiuv na yazurə faŋi siun de ni tin ŋwaanɪ? ²⁴ Abam yi taá garɪ á yáali nɔɔnu kəm di á yiə na ne kulv tin. A nan maŋi si á buri di ciga mu.»

Ba na bwε Kriŋi wɔm We na tɔŋi tin taani te tin

²⁵ Nɔɔna balv na zɔvri Zeruzalem ni tin badaara laan maa ŋɔɔni Zezi taani ba wɪ: «Kv dai nɔɔnu wɔntv mu ba kwaanɪ si ba gv tin na? ²⁶ Nii-na o na zigi o ŋɔɔni jaja, yi nɔɔn-nɔɔnu ba te kulvkv sv ba ci-o. Dibam yigə tiinə bam laan buŋi ni wɔntv mu sɔni o yi Kriŋi wɔm We na tɔŋi tin naa? ²⁷ Kv nan na yi Kriŋi wɔm mu na tuə, nɔɔn-nɔɔnu bá wani o lwarɪ o na nuŋi me tin. Kv daari dibam maama ye wɔntv na nuŋi me tin.»

²⁸ Zezi deen na wɔ We-di-kamunu kum wɔni o bri nɔɔna tin, o ma ŋɔɔni di kwər-dia o wɪ: «Abam buŋi ni á sɔni á ye amu, yi á kwəri á ye a na nuŋi me tin. A nan wɔ tu a titi ni, wɔlv na tɔŋi-ni tin yi ciga tu mu. Abam nan yər-o. ²⁹ Amu mu ye-o, beŋwaanɪ a nuŋi wɔntv te mu, yi wɔm mu tɔŋi-ni.»

³⁰ Zezi na tagi kuntu tin, ba laan ma lagɪ si ba ja-o. Nɔɔn-nɔɔnu nan ba jigi cwəŋə si o ki-o kulvkv, o maŋa kam ta na wɔ yi tin ŋwaanɪ. ³¹ Kv daari nɔn-kɔgɔ kum wɔ nɔɔna zanzan ma ki ba wɔ-didva did-o, yi ba te ba wɪ: «Kriŋi

wɔm na tuə, o bá wani o ki wo-kinkagila zanzan si kv dwəni wɔntv na maŋi o ki te tin.»

Zwifə yigə tiinə bam na kwaanɪ si ba ja Zezi te tin

³² Farizian tiinə bam ma ni nɔn-kɔgɔ kum na jigi Zezi taani ba waasa te tin. Ba di We kaanum yigə tiinə bam laan ma tɔŋi nɔɔna si ba vu ba ja Zezi.

³³ Zezi laan ma ta o wɪ: «Amu bá tiini a daani abam tee ni. Kv na ki fin, aa vu wɔlv na tɔŋi-ni tin te. ³⁴ Abam nan wɔ ba á beeri amu je á ga, beŋwaanɪ amu na wɔ me tin, abam bá wani da á vu.»

³⁵ O na tagi kuntu tin, Zwifə yigə tiinə bam maa ŋɔɔni daani ba wɪ: «O lagɪ o vu yən mu yi dibam bá na-o? O ga lagɪ o vu Zwifə balv na zɔvri Greki tiinə tɔni dim ni tin te mu, si o taa bri-ba na? ³⁶ O taani dim kuri mu bæe? O na tagi o wɪ, dibam wɔ ba dí beeri wɔm jəgə dí ga, yi o ta o wɪ, wɔm na wɔ me tin, dibam bá wani da dí vu tin, kv kuri mu bæe?»

Na balv na pai ŋwia tin

³⁷ Kv deen ma ba kv yi candiə kam tiim de. De dim kuntu mu yi candiə kam de kamunu. Zezi maa zaŋi weeni o ŋɔɔni di kwər-dia o wɪ: «Na-nyɔm na jigi wɔlv maama tin, si o ba amu te o nyɔ. ³⁸ Beŋwaanɪ wɔlv maama na ki o wɔ-didva di amu tin wɔ na ŋwi-duŋa We tee ni, nɔneeni We tɔnɔ kum na maŋi kv bri te kv wɪ: «Na balv na pai nabiinə ŋwia tin

wó ta buri kuntu tu bicari ni.»³⁹

³⁹ Zezi na tagi na bam taani kuntu tin, ku yi o bri We na wó ki Di Joro kum balu na ki ba wu-didba did-o tin bicara ni te tin mu. Kantu manja ni We Joro kum daa ta wu tu ba te, berwaani Zezi daa ta wu tigi o joori o bi o na paari-zulə We tee ni.

Nɔn-kɔgɔ na pɔɔri daani Zezi ŋwaani te tin

⁴⁰ Nɔn-kɔgɔ kum deen na ni Zezi na tagi te tin, badaara maa te ba wi: «Nɔɔnɔ wuntu suni o yi We nijonnu wulu ya na manji si o ba tin mu.»

⁴¹ Badaara di maa te ba wi: «O yi Krisi wum We na tɔŋi tin mu.»

Ku daari badonnə maa te ba wi: «Ku da-o. Krisi wum na tuə, o bá nunji Galile.

⁴² Berwaani We tɔnɔ kum bri ni Krisi wum wó ta yi Pe Davidi dwi tu mu, yi o nunji Betelhem, tu kulɔ Davidi deen na zɔɔri da tin.»

⁴³ Kuntu ŋwaani, kampwara deen ma ba nɔn-kɔgɔ kum wu Zezi ŋwaani. ⁴⁴ Badaara lagi si ba ja-o, yi nɔɔn-nɔɔnɔ nan wu ne cwəŋə si o ki-o kulokulu.

⁴⁵ We kaanum yigə tiinə bam di Farizian tiinə bam na tɔŋi nɔɔna balu tin ma joori ba ba ba te. Ba ma bwe-ba ba wi: «Bee mu yi á wu jaan-o á ba?»

⁴⁶ Nɔɔna bam ma ləri-ba ba wi: «Nɔɔn-nɔɔnɔ manji o wu ŋɔɔni ni nɔɔnɔ wum kuntu na ŋɔɔni te tin.»

⁴⁷ Farizian tiinə bam ma ta-ba ba wi: «Abam pe

o ganɔ abam di mu na? ⁴⁸ Abam yəri ni dibam yigə tiinə di Farizian tiinə bam wuluwulu wu se-o na? ⁴⁹ Ku nan na yi nɔn-kɔgɔ kum, bantɔ yəri We cullu tin Moyisi na tiŋi o pa dibam tin. Kuntu ŋwaani kuɔ cɔgi-ba.»

⁵⁰ Farizian tiinə bam wu nɔɔnɔ didba deen maa tɔgi o wura, o yiri mu Nikodem. Wuntu mu yi wulu ya na manji o vu Zezi te tin. O ma zanji o ta di o donnə bam o wi: ⁵¹ «Ku na yi We cullu tin Moyisi na bri tin, ku culə si di cɔgi nɔɔnɔ, yi di daa ta wu bwe-o si di ni o na ki kulɔ tin.»

⁵² Ba laan ma ləri ba wi: «Nmɔ di yi Galile tu mu na? Nan karımı We tɔnɔ wuntu n nii, si n na ni We nijonnu tərə o na wó nunji Galile ni.»

⁵³ Ba maama laan ma jagi ba vu sam.

8

Ba na jaani ka-boro ba ja vu Zezi te te tin

¹ Ku daari Zezi deen ma vu Olivi piu kum yuu. ² Tɔga na pɔɔri tituti puru tin, Zezi ma joori o vu o zɔ We-dikamunu kum wu. Nɔn-kɔgɔ kum maama ma ba ku gilim-o. O ma jəni tɔga ni o wura o bri-ba. ³ We cullu karanyina tiinə di Farizian tiinə ma ja kaani wulu ba na pur-o boorim banja ni tin, ba ja ba ba ba zigi ba maama yigə ni. ⁴ Ba ma ta di Zezi ba wi: «Karanyina, dibam puri kaani wuntu boorim banja ni mu. ⁵ Moyisi na pe

dɔbɔm Wɛ cullu tɪlɔ tɪn pɛ dɔbɔm ni sɪ, kaanɪ na kɪ kɛm dɪntɔ don, sɪ dɪ dɔl-o dɪ gu mu. Kɔ nan na yɪ nmɔ, nmɔ wɪ dɪ kɪ ta mu?»

⁶ Ba na bwe-o kɔntɔ tɪn, ba lagɪ sɪ ba maɲɪ Zezi mu ba nii, baá wantɪ ba saɲ-o na? Zezi ma tiiri o ma o nɔa o la tɪga nɪ. ⁷ Ba maa ta joori ba bwe Zezi taan. O laan ma kwɛni wɛɛnɪ, yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Abam wɔlɔ na wɔ kɪ lwarɪm tɪn, sɪ o da yigə o kwe kandwɛ o ma dɔlɪ kaanɪ wɔm.»

⁸ O laan ma joori o tiiri o wɔra o la tɪga nɪ dɪ o nɔa. ⁹ Ba na ni o na tagɪ te tɪn, ba nakwa bam mu dɛ yigə ba nuɲɪ dɪdɔa dɪdɔa ba viiri. Ba maama ma nuɲɪ ba daari Zezi yɪranɪ, yɪ kaanɪ wɔm daa ta zɪgɪ o yigə nɪ. ¹⁰ O ma kwɛni wɛɛnɪ, yɪ o bwe kaanɪ wɔm o wɪ: «Balɔ na saɲɪ nmɔ tɪn wɔ yɛn? Ba nɔɔn-nɔɔnɔ daa wɔ daari sɪ o ŋɔɔnɪ o cɔgɪ nmɔ na?»

¹¹ O ma ləri o wɪ: «Aye, a tu, ba nɔɔn-nɔɔnɔ daa wɔ daari.»

Zezi ma ta dɪd-o o wɪ: «Amɔ dɪ nan bá dɪ nmɔ sariya. Ve, nan daa n yɪ kɪ lwarɪm.»

Zezi na brɪ nɪ o jigɪ cɪga te tɪn

¹² Zezi dɛɛn ma ta dɪ nɔɔna bam o wɪ: «Amɔ mu yɪ pooni a paɪ nabiinɛ maama. Wɔlɔ nan na tɔgɪ amɔ tɪn, kɔntɔ tu daa bá vu lim wɔnɪ. Kɔntɔ tu wó na pooni dɪlɔ na wó pa-o ŋwɪa cɪga cɪga tɪn.»

¹³ Farizɪan tiinɛ bam ma ta dɪd-o ba wɪ: «Nmɔ na paɪ n

tɪtɪ cɪga tɪn, n taanɪ dɪm ba jigɪ kuri.»

¹⁴ O ma ləri-ba o wɪ: «A na maɲɪ a paɪ a tɪtɪ cɪga dɪ, kɔ ta yɪ cɪga mu, bɛɲwaanɪ amɔ ye a na nuɲɪ mɛ tɪn. Abam nan yəri amɔ na nuɲɪ mɛ dɪ mɛ a na maa ve tɪn. ¹⁵ Abam yəni á dɪ nɔɔna taanɪ nɪ nabiinɛ wɔbɔɲa na lagɪ te tɪn mu. Amɔ nan ba dɪ nɔɔn-nɔɔnɔ taanɪ. ¹⁶ Kɔ daari, amɔ na lagɪ a dɪ nɔɔna taanɪ, amɔ taanɪ dim dɪm wó ta yɪ cɪga mu, bɛɲwaanɪ amɔ Ko mu tɔɲɪ-nɪ. O nan wɔra dɪ amɔ, kɔ daɪ amɔ yɪranɪ mu wó dɪ nɔɔna taanɪ. ¹⁷ Kɔ pɔpɔnɪ Moyisi cullu twaanɔ tɪm wɔnɪ kɔ wɪ, nɔɔna bale na jigɪ ni dɪdɔa, ba na tagɪ kulɔ tɪn yɪ cɪga mu. ¹⁸ Amɔ paɪ a tɪtɪ cɪga, yɪ a Ko wɔlɔ na tɔɲɪ-nɪ tɪn dɪ paɪ amɔ cɪga.»

¹⁹ Ba ma bwe-o ba wɪ: «N ko wɔm bɛɛ?»

O ma ləri-ba o wɪ: «Abam yəri amɔ na yɪ wɔlɔ tɪn, yɪ á yəri a Ko wɔm dɪ. A ya na ye amɔ, á ya wó lwarɪ a Ko wɔm dɪ.»

²⁰ Zezi dɛɛn tagɪ wəənu tɪm kɔntɔ o brɪ nɔɔna Wɛ-di-kamunu kɔm wɔnɪ, jəgə kalɔ nɔɔna na ve ba dɪ sɛbu da ba pa Wɛ tɪn mu. O na tagɪ kɔntɔ o ti tɪn, nɔɔn-nɔɔnɔ wɔ nɛ cwəɲə sɪ o ja-o, o maɲa kam ta na wɔ yɪ tɪn ŋwaanɪ.

²¹ Zezi daa ma ta dɪ nɔɔn-kɔgɔ kɔm o wɪ: «Amɔ wó viiri, yɪ abam wó beeri amɔ jəgə á ga, bɛɲwaanɪ abam wó tɪ á lwarɪm dɪm wɔnɪ

mu. A na maa ve me tin, abam bá wani da á vu.»

²² Zwifá bam maa te daani ba wi: «O na tagi o wi, dibam bá wani dí vu o na maa ve me tin, ku bri ni o lagi o gu o titi mu na?»

²³ O ma ta di ba o wi: «Abam yi lugu banja noona mu, amu nan nuni weyuu mu. Abam kugu je yi lugu banja yo mu. Amu kugu je nan dai lugu kuntu. ²⁴ Kuntu mu a tagi a bri abam ni, abam wu ti á lwarim dim wuni mu, benwaani abam na wu se ni amu suni a yi wulu na wura manja maama tin, á wu ti á lwarim dim wuni mu.»

²⁵ Ba ma bwe-o ba wi: «Nmu yi woo mu?»

O ma ta di ba o wi: «Ku yi kulb a na manja a ta a bri abam tin mu. ²⁶ Amu ya jigi wænu zanzan si a nooni a ma di abam taani. Wulu nan na tuni-ni tin tiini o yi ciga tu mu. A na ni kulb o tee ni tin yirani mu a te a bri nabiinæ.»

²⁷ Zezi na tagi wænu tin kuntu tin, ba wu lwaru ni ku yi o Ko Banja-We taani mu o nooni di ba. ²⁸ O laan ma ta di ba o wi: «Manja wu ba, yi á kwe amu wulu na yi Nabiin-bu wum tin á zæni wæni. A laan wu lwaru ni amu suni a yi wulu na wura manja maama tin. Abam ta wu lwaru ni amu ba ki kulbkuulb a titi ni. A nan yæni a te wænu tilb a Ko wum na bri-ni tin yirani mu a bri noona. ²⁹ Wulu nan na tuni-ni tin wu amu tee ni, o wu yagi-ni a yirani, benwaani a

yæni a ki kulb na poli o wu tin mu manja maama.»

³⁰ Zezi deen na nooni kuntu don tin, noona zanzan laan ma ki ba wu-didba dido.

Bia na tagi ba kwæ kam te tin

³¹ Zezi laan ma ta di Zwifá balu na se-o tin o wi: «Abam na se amu zaasim dim yi á wu yagi, á wu suni á ji amu karabiæ ciga ciga. ³² Abam laan wu ba á lwaru ciga, yi ciga kam wu vri abam ka yagi si á taá te á titi.»

³³ Ba ma lær-o ba wi: «Dibam yi Abraham dwi tiinæ mu, dibam manja di wu jigi noon-noonu gambe. Benwaani mu yi n ta n wi, dí wu ta te di titi tin?»

³⁴ O ma ta di ba o wi: «A lagi a ta ciga mu di abam si, wulu maama na ki lwarim tin yi lwarim gambaa mu. ³⁵ Ku nan na yi gambaa, kantu ba zuri ka tu soho ni manja maama. Ku daari, ku na yi soho kum bu, wuntu jigi kugu je soho kum wuni manja kalu na ba ti tin. ³⁶ Kuntu nwaani, We Bu wum na vri abam o yagi, á wu suni á taá te á titi. ³⁷ Amu ye ni abam yi Abraham dwi tiinæ mu, yi abam ta kwaani si á gu amu, benwaani á ba se a zaasim dim. ³⁸ Amu nooni wænu tilb a na ne amu Ko tee ni tin mu. Abam di nan ki kulb á na niæ abam ko tee ni tin mu.»

³⁹ Ba ma lær-o ba wi: «Dibam ko mu Abraham.»

O ma ta di ba o wi: «Abam ya na suni á yi Abraham

biə, á ya wó taá kɪ wəənu tɪlɔ Abraham dɛɛn na kɪ tɪn mu. ⁴⁰ Amu tagɪ cɪga kalu a na ni Wɛ tee ni tɪn a brɪ abam, yɪ abam kwaanɪ sɪ á gu-nɪ. Abraham dɛɛn nan ba kɪ abam kəm dɪm doŋ. ⁴¹ Abam yəni á kɪ kənə yalɔ á ko na kɪ tɪn mu.»

Ba ma lər-o ba wɪ: «Dɪbam dai tampirə. Wɛ titi yɪranɪ mu yɪ dɪbam Ko.»

⁴² O ma ta dɪ ba o wɪ: «Baŋa-Wɛ ya na yɪ abam Ko, á ya wó taá soe amu, beŋwaanɪ amu nuŋi Wɛ te mu a ba a wɔra dɪ abam. A wɔ tu a titi ni. Wɛ mu tɔŋi-nɪ. ⁴³ Bɛɛ mu yɪ abam ba ni a taanɪ dɪm kuri? Ku yɪ abam na ba lagɪ sɪ á sɛ a taanɪ dɪm tɪn mu. ⁴⁴ Abam yɪ á ko sɔtaanɪ biə mu. Á maa lagɪ sɪ á taá kɪ dɪ wɔbɔŋa na lagɪ te tɪn. Pulim ni tɪn sɔtaanɪ manɪ dɪ yɪ nɔn-gurɔ mu. Dɪ ba fɔgɪ dɪ tɔgɪ cɪga cwəŋə, beŋwaanɪ cɪga təri dɪ wɔnɪ. Dɪ na yəni dɪ fɔ vwan, ku yɪ dɪ wɔbɔŋa na manɪ ya yɪ te tɪn mu. Dɪ yɪ vwa-fɔru mu. Dɪntɔ nan mu yɪ vwa-nyɪna ko. ⁴⁵ Ku na yɪ amu, a yəni a te cɪga mu. Kuntɔ ŋwaanɪ mu abam ba sɛ amu. ⁴⁶ Abam wɔɔ mu wó wanɪ o brɪ ni amu kɪ a cɔgɪ? Amu nan na ŋɔɔnɪ cɪga tɪn, bɛɛ mu yɪ á ba sɛ-nɪ? ⁴⁷ Wɔlɔ na yɪ Wɛ nɔɔnɔ tɪn cəgɪ Wɛ taanɪ mu. Abam nan na dai Wɛ nɔɔna tɪn mu pai á ba cəgə.»

Zezi na brɪ ni o dwe Abraham te tɪn

⁴⁸ Zwifə bam ma ləri Zezi ba wɪ: «Dɪbam jɪgɪ bɔra

sɪ dí ta ni, nmɔ sɪnɪ n yɪ Samari tu mu. N yirisi mu.»

⁴⁹ O ma ləri-ba o wɪ: «A ba yirisə. Amu pai a Ko mu zulə. Ku daari abam nan gooni amu mu. ⁵⁰ A nan ba beeri a titi zulə. Wɛ yɪranɪ mu pa-nɪ zulə, yɪ dɪntɔ mu dɪ nabiinə taanɪ. ⁵¹ A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, wɔlɔ maama na sɛ yɪ o kɪ a na tagɪ kulɔ tɪn, tɔbɔnɪ daa bá ja kuntɔ tu.»

⁵² Zwifə bam laan ma ta dɪd-o ba wɪ: «N taanɪ dɪm n na tagɪ tɪn pɛ dí lwarɪ ni n yirisi mu. Abraham dɛɛn tɪga, yɪ Wɛ nijɔŋnə bam maama dɪ tɪ. Nmɔ nan ta tagɪ n wɪ, wɔlɔ na sɛ yɪ o kɪ n na tagɪ kulɔ tɪn, tɔbɔnɪ daa bá ja kuntɔ tu. ⁵³ Nmɔ yɪ nɔn-kamunu n dwe dɪbam ko Abraham mu na? Wɔntɔ nan tɪga. Wɛ nijɔŋnə bam dɪ ma tɪ. Nmɔ bɔŋɪ n pai n yɪ wɔɔ?»

⁵⁴ O ma ləri-ba o wɪ: «A ya na lagɪ yɪri a pa a titi, kuntɔ ya yɪ kafe mu. Ku yɪ a Ko Wɛ mu zəŋi a yɪri, ku yɪ dɪntɔ mu abam yəni á te á wɪ: «Wɛ dɪlɔ na yɪ dɪbam Wɛ tɪn.» ⁵⁵ Abam nan yəri-Dɪ, amu nan ye-Dɪ. A ya na tagɪ a wɪ, a yəri-Dɪ, a ya yɪ vwa-nyɪm mu nɪɛɛnɪ abam te. Amu nan sɪnɪ a ye-Dɪ, yɪ a sɛ a kɪ kulɔ Dɪ na tagɪ tɪn. ⁵⁶ Abam ko Abraham dɛɛn jɪgɪ wɔpɔlɔ sɪ o na manɪ kam a na wó ba tɪn. O nan sɪnɪ o na-ka, yɪ o wɔ poli.»

⁵⁷ Ba ma ləri ba wɪ: «Nmɔ ta wɔ yɪ bɪna fiinnu, yɪ n kɪ ta mu n na Abraham?»

⁵⁸ O ma ləri-ba o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam

sí, ba dɛɛn ta na wɔ lɔgɔ Abraham tɪn, amɔ maŋɪ a wɔra mu, a nan ta wú ta wɔra maŋa maama.»

⁵⁹ Zezi na tagɪ kuntu tɪn, ba laan ma kwe kandwa sí ba ma dul-o ba gv. O ma sɛgi o nuŋi Wɛ-di-kamunu kum wɔnt.

9

Zezi na puri lilwe yia te tɪn

¹ Zezi dɛɛn ma vu o maa kɛa. O ma na nɔɔnɔ wɔdonɔ ba na maŋɪ ba lu-o yi o yi lilwe. ² O karabiɔ bam ma bwe-o ba wɪ: «Karanyina, wɔɔ lwarim mu pɛ ba lu nɔɔnɔ wɔntu di lilweem? Ku yi o titi lwarim mu naa, o nu di o ko lwarim mu pɛ ba lu-o di lilweem?»

³ Zezi ma lɛri-ba o wɪ: «O na yi lilwe tɪn, ku dai o titi mu ki lwarim naa o nu di o ko mu ki lwarim. Ku nan yi sí ku pa nɔɔna mu want ba lwarɪ Wɛ titɔja na yi te tɪn wɔntu ŋwaant. ⁴ Dɪbam nan maŋɪ sí dí tɔŋɪ wɔlɔ na tɔŋɪ-nɪ tɪn titɔja yam yi wɪa ta wɔra mu. Ku daari fɪn sí tɪga yi, yi nɔɔn-nɔɔnɔ daa bá want o tɔŋɪ Wɛ titɔja yam.

⁵ Maŋa kam a ta na wɔ lɔgɔ baŋa ni tɪn, amɔ yi pooni mu a paɪ nabiinɛ.»

⁶ O na tagɪ kuntu o ti tɪn, o laan ma twɪ lileeru o di tɪga ni. O ma viiri tɪrɔ, yi o ki-ti o bɛ lilwe wɔm yia baŋa ni.

⁷ O ma ta did-o o wɪ: «Ve n su n yia yam Silba bugɛ kam ni.» (Bugɛ kam yiri dim kuri mu Atɔŋɪ.) Nɔɔnɔ wɔm ma vu o su o yia yam. O ma joori o ba, yi o laan nai.

⁸ Balɔ na zɔvri o tikɛri ni di balɔ na maŋɪ ba ye ni o yi looru tɪn ma na-o, yi ba bwe ba wɪ: «Ku dai nɔɔnɔ wɔntu mu yɛni o je o loori tɪn na?»

⁹ Badaara maa tɛ ba wɪ: «Ku yi wɔntu mu.»

Badonnɛ maa wɪ: «Ku dai wɔntu, sí ba nyi daani mu.»

Nɔɔnɔ wɔm titi ma ta o wɪ: «Ku yi amɔ kuntu.»

¹⁰ Ba ma bwe-o ba wɪ: «Nmɔ yia yam ki ta mu ya puri?»

¹¹ O ma lɛri o wɪ: «Nɔɔnɔ wɔlɔ yiri na yi Zezi tɪn mu ki tɪrɔ o ma bɛ a yia yam baŋa, yi o ta-ni o wɪ, a ve Silba bugɛ kam a su-ya. A ma vu a su, yi a laan nai.»

¹² Ba ma bwe-o ba wɪ: «Nɔɔnɔ wɔm kuntu bɛ?»

O ma lɛri-ba o wɪ: «A yɛri o je.»

¹³ Ba laan ma ja-o ba vu Farizian tiinɛ bam te. ¹⁴ Dɛ dim Zezi na ki tɪrɔ tɪm o ma puri nɔɔnɔ wɔm yia yam tɪn ya yi Zwifɛ bam siun dɛ mu. ¹⁵ Kuntu ŋwaant mu Farizian tiinɛ bam di daa bwe nɔɔnɔ wɔm ba wɪ: «N yia yam ki ta mu ya puri?» O ma ta-ba o wɪ: «O ki tɪrɔ mu o ma bɛ a yia baŋa. A ma su-ya, yi a laan nai.»

¹⁶ Farizian tiinɛ bam badaara ma ta ba wɪ: «Nɔɔnɔ wɔm na ki te tɪn, o wɔ nuŋi Wɛ te, bɛŋwaant o cɔgi siun dɛ cullu tɪm.»

Badonnɛ di maa tɛ ba wɪ: «O na yi nɔn-balɔrɔ, o bá want o ki wo-kunkagila yantɔ donɔ.» Kuntu ma pa kampwara ba ba titari.

¹⁷ Ba laan ma joori ba bwe nɔɔnɔ wɔm ba wɪ: «O nan

na pe n yiə yam puri tɪn, nmɔ tɛ n wɪ, o yɪ wɔɔ mu?»

O ma ləri o wɪ: «O yɪ Wɛ nijonnu mu.»

¹⁸ Zwifə yigə tiinə bam maa ba lagɪ sɪ ba sɛ, nɪ nɔɔnu wɔm ya manɪ o yɪ lilwe mu yɪ o laan ba o nai. Kuntu ŋwaani, ba ma bəŋi nɔɔnu wɔm nu dɪ o ko sɪ ba bwe ba nii. ¹⁹ Ba ma bwe-ba ba wɪ: «Wɔntu yɪ abam bu mu na? A lɔg-o dɪ o manɪ o yɪ lilwe mu na? O nan kɪ ta mu o nai lele kuntu?»

²⁰ Nɔɔnu wɔm tiinə bam ma ləri ba wɪ: «Dɪbam ye nɪ o yɪ dɪbam bu mu. Dɪ ye nɪ dɪ lɔg-o dɪ o yɪ lilwe mu. ²¹ Dɪ nan yəri o laan na kɪ te o nai, yɪ dɪ yəri wɔɔ na puri o yiə yam dɪ. Abam nan bwe-na o titɪ, sɪ o yɪ nɔn-kwɔɔn mu, o titɪ wɔ wani o ləri.» ²² O tiinə bam na tagɪ kuntu tɪn, ba dɛɛn kwari Zwifə yigə tiinə bam mu. Bantu ya manɪ ba kɪ ni daani sɪ nɔɔnu wɔɔ maama na sɛ nɪ Zezi mu yɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔŋi tɪn, sɪ ba lɪ kuntu tu ba Wɛ-digə kam nɪ. ²³ Mu kɔ kuri o tiinə bam cɪm, yɪ ba ta ba wɪ, ba bwe o titɪ sɪ o yɪ nɔn-kwɔɔn mu tɪn.

²⁴ Ba ma joori ba bəŋi nɔɔnu wɔm ba na lɔg-o dɪ lilweem tɪn, yɪ ba ta dɪd-o ba wɪ: «Nan kwari Wɛ, sɪ n ta cɪga, sɪ dɪbam ye nɪ nɔɔnu wɔm kuntu yɪ nɔn-balɔɔ mu.»

²⁵ O ma ləri-ba o wɪ: «Amu yəri nɪ nɔɔnu wɔm kuntu yɪ nɔn-balɔɔ naa o dai. Kɔɔ yɪranɪ a na ye tɪn mu yɪ sɪ,

a dɛɛn yɪ lilwe mu, yɪ a laan nai lele kuntu.»

²⁶ Ba ma bwe-o ba wɪ: «O kɪ ta mu o puri nmɔ yiə yam?»

²⁷ Nɔɔnu wɔm ma ləri o wɪ: «A manɪ a ta a brɪ abam, yɪ á wɔ sɛ sɪ á cəgi. Bɛɛ mu yɪ abam daa lagɪ sɪ á bwe á nii? Abam dɪ ga lagɪ sɪ á taá togɪ á yɪ o karabiə mu na?»

²⁸ O na tagɪ kuntu tɪn, ba ma twɔ-o yɪ ba wɪ: «Kɔ yɪ nmɔ mu togɪ o kwaga, sɪ kɔ dai dɪbam mu tog-o. Dɪbam togɪ Moyisi callu tɪm mu. ²⁹ Dɪbam ye nɪ Wɛ dɛɛn ŋɔɔnɪ dɪ Moyisi mu. Kɔ daari, kɔ na yɪ nɔɔnu wɔntu, dɪ brɪ dɪ yəri o na nunɪ mɛ tɪn.»

³⁰ O ma ləri-ba o wɪ: «Aa. Kɔ yɪ kulɔ na tiini kɔ sɔ amu tɪn. Abam yəri o na nunɪ mɛ, yɪ wɔntu nan mu puri a yiə yam. ³¹ Dɪbam ye nɪ Wɛ ba cəgi nɔn-balwaarɔ taani. Kɔ yɪ nɔɔna balɔ na nɪgɪ-Dɪ yɪ ba kɪ Dɪ wɔɔɔŋa na lagɪ te tɪn mu Dɪ cəgə. ³² Kɔ na zɪgɪ lɔgɔ banja pulim nɪ sɪ kɔ ba kɔ yɪ zɪm tɪn, dɪ daa ta wɔ ni nɪ nɔɔnu puri wɔɔ ba na lɔg-o dɪ lilweem tɪn yiə. ³³ Nɔɔnu wɔntu na sɪnɪ o wɔ nunɪ Wɛ te, o ya bá wani o kɪ wo-kɪnkagɪlɪ dɪntu don.»

³⁴ Ba ma lər-o ba wɪ: «Ba lɔgɪ nmɔ yɪ n maama manɪ n yɪ lwarɪm punə mu. Bɛɛ mu yɪ n bɔŋi sɪ n brɪ dɪbam?» Ba laan ma zəl-o, sɪ o daa yɪ togɪ o zɔ ba Wɛ-digə kam.

³⁵ Zezi dɛɛn ma ni nɪ ba lɪ nɔɔnu wɔm ba Wɛ-digə

kam wɔnti. O ma vu o jeer-o, yi o bwe-o o wɔ: «Nmɔ sɛ Nabiin-bu wɔm di n wɔ maama na?»

³⁶ Nɔɔntɔ wɔm ma lɛri o wɔ: «A yuutu, ta n bri-ni o na yi wɔlɔ tɪn, si a wanti a sɛ-o.»

³⁷ O ma ta did-o o wɔ: «Nmɔ manɔ n na-o. Amɔ mu yi Nabiin-bu wɔm, a zigɔ a ŋɔɔnti di nmɔ.»

³⁸ O laan ma ta o wɔ: «A Yuutu, a sɛ-m.» O ma kuni doonɛ Zezi yigɛ ni o zul-o.

³⁹ Zezi ma ta o wɔ: «Amɔ tu lɔgɔ kuntɔ baɲa si a pɔɔri nɔɔna balɔ na jigɔ bura di balɔ na ba jigɔ bura tɪn mu daani, si balɔ na yi lilwɛ tɪn yiɛ puri, si balɔ yiɛ na nat tɪn joori ya dwe.»

⁴⁰ Farizian tiinɛ badaara balɔ na wɔra did-o tɪn ma ni o na tagɔ te tɪn. Ba ma bwe-o ba wɔ: «Nmɔ lagɔ n bri ni dɪbam nyi di lilwɛ mu na?»

⁴¹ Zezi ma lɛri-ba o wɔ: «Abam ya na nyi di lilwɛ, ku lagɔ ku ta ni á yɛri Wɛ taani dɪm mu, á lwarɪm ya bá ta wɔ á yuu ni. Ku daari, á nan na bri ni á yiɛ pɔɔri tɪn, á lwarɪm taa wɔ á yuu ni mu.»

10

Nayirɔ di o peeni mɪmanɲa

¹ Zezi dɛɛn ma manɔ mɪmanɲa o bri nɔɔna bam o wɔ: «A lagɔ a ta cɪga mu di abam si, nɔɔntɔ wɔlɔ na wɔ dɛ najiri ni o zɔ si o pɔri peeni yi o tɔgɔ jɛgɛ kadoŋ o cu o zɔ tɪn, kuntɔ tu yi ŋwɪntɔ yi o kwɛri o yi vɪrntɔ mu. ² Ku daari, wɔlɔ na dɛ najiri dɪm ni o zɔ si o pɔri

o peeni sɪm tɪn, wɔm mu yi peeni sɪm nayirɔ wɔm titi.

³ O na lagɔ o zɔ, wɔlɔ na nii najiri dɪm ni baɲa ni tɪn wɔ pɔri o pa o zɔ. Peeni sɪm wɔ ni o kwɛrɛ, yi oó bɛŋi o titi peeni sɪm yira, yi si da-o si nunɔi. ⁴ O na jaani-si o nunɔi, oó ta tɔgɔ si yigɛ, yi peeni sɪm tɔgɔ o kwaga, bɛŋwaani si ye o kwɛrɛ. ⁵ Ku nan na yi nɔn-gaa, si bá sɛ si tɔg-o. Si wɔ duri si viiri mu, bɛŋwaani si yɛri o kwɛrɛ.»

⁶ Zezi na tagɔ kuntɔ o bri-ba tɪn, ba ma wɔ lwarɔ o taani dɪm kuri.

⁷ Zezi daa ma ta o wɔ: «A lagɔ a ta cɪga mu di abam si, amɔ mu nyi di ni dɪlɔ peeni sɪm na tɔgɔ da tɪn. ⁸ Balɔ maama na dɛ yigɛ ba ba ba zɔ ba loori amɔ tɪn nyi di ŋwɪna di vɪrna mu. Peeni sɪm ma wɔ sɛ ba ni. ⁹ Amɔ mu yi ni dɪm. Wɔlɔ maama na tɔgɔ amɔ o zɔ tɪn, kuntɔ tu wɔ na vɪrɪm. O nan wɔ na ŋwɪa kalɔ na ywɛmmɛ tɪn, ni peeni na tɔgɔ najiri ni si nunɔi si di yi si joori si zɔɔri te tɪn. ¹⁰ Ŋwɪntɔ na tu o zɔ, o lagɔ si o ŋɔ mu o gɔ o daari o ja o cɔgɔ. Ku nan na yi amɔ, a tu si a pa nabiinɛ mu na ŋwɪa kalɔ na ywɛnɛ tɪn cɪga cɪga.»

¹¹ Amɔ mu nyi di nayir-ŋum cɪga cɪga, yi a soe a nɔɔna. Nayir-ŋum sɛ tɔɔntɔ mu o peeni ŋwaani. ¹² Ku daari, ku na yi wɔlɔ na tɔgɔ peeni sɪm o jɔŋi sɛbu tɪn, wɔntɔ dai nayirɔ wɔlɔ na yi peeni sɪm tu tɪn. Wɔntɔ na nɛ nywɛnkurɛ na maa biina,

oó duri mu o daari peeni sum. Nywankura kam wó zu peeni sum wu ka ja-si ka pa si jagi. ¹³ Oó duri o viiri, bejwaani o tógi peeni sum sábu njwaani mu, si o ba jigi si njwana.

¹⁴ Amu mu yi nayir-njóm ciga ciga. Amu ye a nóna bam, yi ba di ye amu, ¹⁵ núnéni amu Ko na ye-ni yi amu di ye-o te tin. Amu wó se si a ti a nóna bam njwaani, ni nayir-njóm na se si o ti o peeni njwaani te tin. ¹⁶ A daa ta jigi peeni sádaara, si na téri najiri dinto wóni. A nan manji si a vu a kali-si mu a ja ba a ki daani. Peeni sintu di wó ni amu kwərə. Kuntu, a peeni sum maama wó la jəgə didba, yi nayiru didba nii-si.

¹⁷ A Ko We soe amu, di a na se si a ti nabiinə njwaani, si a joori a bi a na njwia tin. ¹⁸ Nón-nónu nan bá wani o pa a ga a njwia. Amu titi nan mu li wubnja si a ga-ka. A jigi cwənjə si a ga a njwia kam. A nan ta jigi cwənjə si a joori a bi a na-ka. Mu wonjo kulu a Ko na pe-ni ni si a ki tin.»

¹⁹ Zezi na tagi kuntu o ti tin, kampwara daa ma ba Zwifə bam wu o taani dum njwaani. ²⁰ Ba zanzan maa te ba wu: «Cicirə mu jig-o, o yuu mu tərə. Bəe mu yi á cəgi o taani?»

²¹ Ku daari badaara maa te ba wu: «Wub yuu na tərə tin bá wani o njóni tintu donj. Cicirə na jigi wub tin bá wani o puri lilwe yiə.»

Zezi na bri ni o di o Ko We yi bidwi te tin

²² Ku deen ma ba ku yi si Zwifə bam di ba candiə kalu yiri na yi Bakweba-pawə tin Zeruzalem ni. Ku yi waaru mumaŋa ni mu. ²³ Zezi deen ma vu We-dikamunu kum. O maa wu Salomon kunkolo kum ni o kaaga. ²⁴ Zwifə badaara laan ma ba ba gilim-o, yi ba bwe-o ba wu: «Nmu yi Krisi wum We na tunji tin na? Bəe mu yi n pa ku tiini ku yi wubnja zanzan di dibam? Ta ciga n bri dibam si di ko joro.»

²⁵ O ma ləri-ba o wu: «A manji a ta a bri abam, yi á ba se a ni. Titnja yalu a Ko We na pe a tunji tin mu bri ni a jigi ciga. ²⁶ Abam nan ba se a ni, bejwaani abam dai amu nóna. ²⁷ A nóna bam nyi di peeni sibu na cəgi amu kwərə tin mu. A maa ye-si, yi si tógi-ni. ²⁸ Amu pai a nóna bam na njwia kalu na ba ti tin mu, yi ba bá fəgi ba cəgi maŋa di maŋa. Nón-nónu bá wani o vri-ba amu jnja ni. ²⁹ Ku yi a Ko We mu kwe-ba Di ki a jnja ni. Dinto nan mu dwe wonjo maama. Nón-nónu bá wani o vri-ba Di jnja ni. ³⁰ Amu di a Ko We yi bidwi mu.»

³¹ Zezi na tagi kuntu tin, Zwifə bam daa ma kwe kandwa si ba ma dul-o ba gu. ³² O ma ta di ba o wu: «Amu Ko pe a tunji titnjnja zanzan mu a bri abam. Titnja yantu wóni doo titi mu pe abam kwaan si á gu amu di kandwa?»

³³ Ba ma lər-o ba wu: «Ku dai titnj-njóm njwaani mu di

lagi dí duli-m dí gv. Ku yi nmv na twi We tin nwaani mv. Nmv yi nabiinu mv, yi n pai n yi We mv.»

³⁴ O ma læri-ba o wɪ: «We cullu tɔnɔ kɔlv DI na pe abam tin wɔni mv ku pɔpɔni ku wɪ, We tagi di nɔɔna badonnɔ DI wɪ: «Abam didva didva yi We nyinyɔgv mv.» ³⁵ Ku bri ni We deen pe DI kwɛrɛ nɔɔna bantv mv, yi DI bæjiba ni DI nyinyɔgv. Kɔlv na pɔpɔni We tɔnɔ kɔm wɔni tin bá wani ku ji kafɛ.

³⁶ Amv nan yi wɔlv a Ko We na li si a ki DI wɔbɔɔja, yi DI tɔɔni-ni si a ba lɔgv baɔa tin mv. Kuntv, a na tagi ni a yi We Bu tin, bæe mv yi á ba sea? Bæe mv yi á bri ni a twi We mv?

³⁷ Maani-na á nii a titɔɔja yam na yi te tin. Ku na dai a Ko We titɔɔja mv a tɔɔja, si á yi se-ni. ³⁸ Ku nan na yi We titɔɔja, á na maɔi á ba se amv, si á se titɔɔja yam na bri te tin. Á na se titɔɔja yam kuntv, á wó sɔni á lwarɪ ni a Ko wɔra di amv, yi amv di wɔra di a Ko.»

³⁹ O na tagi kuntv tin, ba daa maa lagi si ba ja-o. O ma lu ba jia wɔni o viiri.

⁴⁰ Zezi ma joori o vu o bæ Zɔrden bugɛ kam. O ma vu je sɔlv Zan deen na yɛni o miisi nɔɔna na wɔni tin, o zɔvri da. ⁴¹ Nɔɔna zanzan deen maa tui o te. Ba maa yɛni ba te ba wɪ: «Zan nan wɔ ki wo-kinkagila. Ku daari o na tagi kɔlv maama Zezi nwaani tin yi cɪga mv.»

⁴² Je sim kuntv ni nɔɔna

zanzan ma ki ba wɔ-dɪdva di Zezi.

11

Lazaari na tɪga yi Zezi bi-o te tin

¹⁻² Nɔɔnv wɔdɔɔ deen zɔvri Betani ni, o yiri mv Lazaari. O nakwa mv yi Mari di o zɪmbaarv Mariti. Mari wɔntv mv yi wɔlv deen na kwe trali nugɛ o lo dí Yuutu wɔm ne ni yi o daari o ma o yuuywe o guguni-sɪ tin. Lazaari ma ba o ba jɪgi yazurɛ. ³ Mari didaani Mariti ma tɔɔni ni ba pa Zezi ba wɪ: «Dɪbam Yuutu, nmv cilɔɔ-sono kɔm ba jɪgi yazurɛ.»

⁴ Zezi na ni kuntv tin, o maa wɪ: «Yawɔv kuntv kweelim je bá ta yi o tɔvni. Ku nan ki si ku pa We mv na zulɛ, si amv We Bu wɔm di na zulɛ ku nwaani.»

⁵ Zezi yagi o soe Mariti di o nyaani wɔm di Lazaari lanyirani. ⁶ O na ni ni Lazaari ba jɪgi yazurɛ tin, o ta ma ki da yale o ya na wɔ mɛ tin, ⁷ yi o laan daari o ta di o karabiɛ bam o wɪ: «Pana dí joori dí vu Zude.»

⁸ O karabiɛ bam ma ta did-o ba wɪ: «Karanyina, Zwifɛ bam daama na lagi si ba duli nmv di kandwa ba gv tin, n swe mv na? Yi n daa ta lagi si n joori n vu da.»

⁹ Zezi ma læri-ba o wɪ: «Ku nan maɔi si a vu mv. Luu fugɛ-bale mv wɔra wia ni. Ku dai kuntv na? Nɔɔnv na ve wia ni, o daa ba tri o tvi, bæjwaani lɔgv baɔa pooni dim pai o nai. ¹⁰ O nan na ve titv ni, o tri o tv

mυ, βεηwaanı pooni təri o tee nı.» ¹¹ Zezi na tagı kuntu tın, o daa ma ta o wəli da o wı: «Dıbam cilonj Lazaarı do μυ. A nan maa ve sı a pa o zanı.»

¹² O karabiə bam ma ta did-o ba wı: «Dıbam yuutu, o na doa, kúv garı o yıra nı.»

¹³ Zezi nan na tagı te tın brı nı Lazaarı tıgı μυ. Bantu maa buıı nı Zezi ηoııı doım tıı woıo μυ.

¹⁴ O laan ma ta dı ba jaja o wı: «Lazaarı tıgı μυ. ¹⁵ Amυ nan jıgı wıpolo abam ηwaanı dı a na təri o tee nı tın. Kúv pa á wantı á kı á wı-dıdva dı amυ. Nan pa-na dí vu o te.»

¹⁶ Toma wılv ba na bə nı Yıywe tın ma ta dı o donnə bam o wı: «Pa-na dí maama toıı dí vu dí wəli dı dí Yuutu dí tı.»

¹⁷ Zezi ma vu o yi Betani dı ba kwe Lazaarı ba kı kú jıgı da yana μυ. ¹⁸ Betani batwarı dı Zeruzalem nıneenı kilometra yale μυ te. ¹⁹ Zwifə zanzan deen ya tu sı ba kı Marıtı dı Mari le dı ba nabı wım tıvıı dım.

²⁰ Marıtı na nı nı Zezi maa buıı tın, o ma nuııı o vu sı o jeer-o. Mari ma maııı soııı nı. ²¹ Marıtı na yi Zezi te tın, o ma ta o wı: «A yuutu, nmυ ya na wı yo, a nabı wım ya bá tı. ²² Dı kú dı, a ye nı nmυ na loori kúlv maama We tee nı tın, Dı wú kı Dı pa nmυ.»

²³ Zezi ma ta did-o o wı: «N nabı wım wú joori o bı.»

²⁴ Marıtı ma lər-o o wı: «A ye nı oó joori o bı lıgv tiım de dım nı, We na wú pa twa joori ba bı ba yaııı tıvıı tın.»

²⁵ Zezi ma ta did-o o wı: «Amυ μυ yi twa bıınu dı ηwıa tu. Wılv na kı o wı-dıdva dı amυ tın, o na maııı o tı dı, kuntu tu ta wú na ηwıa. ²⁶ Kúlv na wəli da tın, wılv maama na ηwı yi o kı o wı-dıdva dı amυ tın, tıvııı daa bá ja kuntu tu maııı dı maııı. Nmυ se kuntu na?»

²⁷ O ma lər-o o wı: «Een. A yuutu, a se nı nmυ μυ yi Krisi wım We na tıııı tın, yi n kwəri n yi We Bu wılv na maııı sı o ba lıgv baııı tın.»

²⁸ Marıtı na tagı kuntu o tı tın, o ma joori o vu o na Mari o yıranı, yi o bəıı-o o wı: «Karanyına tuə, yi o lagı sı o na-m.» ²⁹ Mari na nı kuntu tın, o ma zanı lıla o nuııı o vu sı o jeer-o. ³⁰ Zezi daa ta wı jəgə kalı Marıtı na jeer-o da tın μυ. O ta wı yi tıv kım wı. ³¹ Zwifə balı na wı soııı kım nı ba ları dı Mari sı kú ganı o wı tın ma na o na zanı lıla o nuııı. Ba ma zanı ba toıı-o, yi ba buııı nı o ga lagı o vu yıbeeli dım jəgə μυ o keeri.

³² Mari na ve o yi Zezi na wı me tın, o ma na-o yi o vu o kuni doonə o yıgə nı o wı: «A yuutu, nmυ ya na wı yo, a nabı wım ya bá tı.»

³³ Zezi ma na o na keerə, yi Zwifə balı na toııı did-o ba ba tın dı keerə. O wı ma cıgı, yi o yıra soııı. ³⁴ O ma bwe-ba o wı: «Abam kı-o yən mı?»

Ba ma ləri ba wı: «Dıbam yuutu, ba n nii o yıbeeli dım.»

³⁵ Zezi ma kan yi-na.

³⁶ Zwifə bam na ne kuntu

tun, ba ma ta ba wɪ: «Nii o na tiini o so-o te.»

³⁷ Kɔ daari badaara maa te ba wɪ: «Wuntɔ mu puri lilwe wɔm yiə yam. Kɔ nan ki ta mu yi o wɔ cigi Lazaari tɔɔni dɪm?»

³⁸ Zezi na maa ve yibeeli dɪm jəgə tun, o wɔ daa ma cɔgi zanzan. Yibeeli dɪm dɛɛn wɔ piu yira ni mu, yi ba ma kandwɛ ba pi di ni.

³⁹ Zezi ma ta o wɪ: «Li-na kandwɛ dɪm á yagi daa ni.» Tɔ wɔm nako Mariti ma ləri o wɪ: «A yuutu, ba na kwe-o ba ki tun, kɔ jigi da yana mu zɪm. Kuntɔ tun, oó ta tiini o lwe.»

⁴⁰ Zezi ma ta did-o o wɪ: «A manɔ a ta di nmu ni, nmu na ki n wɔ-didɔa di amɔ, nmu wɔ na Wɛ na jigi dam te tun.»

⁴¹ Ba ma li kandwɛ dɪm ba yagi daa ni. Zezi ma kwəni o yuu wɛɛni, yi o ta o wɪ: «Amɔ Ko, dɪnle di nmu na cəgi a taani tun. ⁴² A manɔ a ye ni nmu yəni n cəgi a taani manɔ maama. A nan tagi kuntɔ nɔn-kɔgɔ kulɔ na zigi yo tun ɲwaani mu, si ku pa ba sɛ ni nmu tɔɲi-ni.»

⁴³ O na tagi kuntɔ o ti tun, o ma bəɲi di kwər-dia o wɪ: «Lazaari, zanɔ n nuɲi!»

⁴⁴ Tɔ wɔm ma zanɔ o nuɲi, di garyiə yam ba ya mɛ ba ba o jia di o nɛ, yi gɔrɔ di kɪkarɪ o yibiyə. Zezi ma ta di ba o wɪ: «Bwəli-na garyiə yam á yagi si o vu.»

Zwifə yigə tiinə bam na ki ni daani si ba gv Zezi te tin

(Matiyu 26:1-5, Mariki 14:1-2, Luki 22:1-2)

⁴⁵ Zwifə balɔ ya na tu Mari te tun ma na Zezi na bi Lazaari te tun. Ba zanzan ma ki ba wɔ-didɔa did-o. ⁴⁶ Kɔ daari ba badaara ma joori ba vu Farizian tiinə bam te, yi ba ta di ba Zezi na ki kulɔ tun. ⁴⁷ Wɛ kaanum yigə tiinə bam di Farizian tiinə bam laan ma la sariya-dirə nakwa bam maama ba ki daani, yi ba bwe ba wɪ: «Nii-na nɔɔnɔ wuntɔ na ki wo-kɪnkagila yalɔ maama tun. Dɪbam nan wɔ ki-o ta mu? ⁴⁸ Di na yag-o si o taa ki kuntɔ, nɔɔna bam maama wɔ ba ba sɛ wɔm mu. Kuntɔ wɔ pa Rom didɛera bam laan ba ba cɔgi di Wɛ-di-kamunu kum di di tiɔ kum maama.»

⁴⁹ Balɔ na bwe daani kuntɔ tun, ba wɔ nɔɔnɔ didɔa yiri mu Kayifu. Wuntɔ mu yi ba Wɛ kaanum yuutu bini dɪm kuntɔ wɔni. O ma ta di ba o wɪ: «Abam yəri kulɔkulɔ. ⁵⁰ Á fɔgi á buɲi á nii, nɔɔnɔ didɔa na tɪga dɪbam nɔɔna bam maama ɲwaani, kú ta lana ku pa dɪbam ku garɪ di tiɔ kum maama na cɔgi.»

⁵¹ Kayifu na tagi kuntɔ tun, ku dai o titi wɔbuɲa mu o mɛ o ta. O nan na yi Wɛ kaanum yuutu tun, mu Wɛ pɛ o wuuri o ta ni, Zezi lagɔ o ti Zwifə dwi dɪm maama ɲwaani mu. ⁵² Kɔ nan dai ni o lagɔ o ti bantɔ dwi dɪm má ɲwaani mu. Ku yi Wɛ biə bam na jagɔ je maama tun di ɲwaani mu, si o wani o ki-ba daani si ba taa yi dwi didɔa.

⁵³ Kɔ na zigi dɛ dɪm kuntɔ

nɪ tɪn, Zwifə yigə tiinə bam ma kɪ ni daanɪ sɪ ba gɔ Zezi. ⁵⁴ Kuntɔ ma pa Zezi daa ba beeri jaja Zude nɪ sɪ nɔɔna taa na-o. O ma yagɪ dāanɪ, yɪ o vu je sɪɔ na batwarɪ dɪ kagɔa ni tɪn. Kɔ yɪ Efrayim nɪ mɔ o ve o zɔɔrɪ da dɪ o karabiə bam.

⁵⁵ Zwifə bam candiə kalɔ yɪrɪ na yɪ Pakɪ tɪn dɛɛn ma daari fɪtɪn sɪ ka yi. Nɔɔna zanzan ma zanɪ tɪɔ kɔm je maama nɪ, ba vu Zeruzalem sɪ ba kwe ba tɪtɪ dɪ Wɛ, sɪ kɔ loori candiə kam. ⁵⁶ Nɔɔna bam ma beeri Zezi je. Ba ma la daanɪ Wɛ-di-kamunu kɔm nɪ, yɪ ba bwe daanɪ ba wɪ: «Abam bɔɪɪ nɪ, o bá ba o di candiə kam na?»

⁵⁷ Wɛ kaanum yigə tiinə bam dɪ Farizian tiinə bam dɛɛn ya pɛ ni nɪ, nɔɔnɔ wɔɔɔ na ye Zezi na wɔ mɛ tɪn, sɪ o bri-ba, sɪ ba ja-o.

12

Mari na zuli Zezi te tɪn
(Matiyu 26:6-13, Marikɪ 14:3-9)

¹ Da yardɔ dɛɛn na daari sɪ kɔ yɪ Pakɪ candiə kam tɪn, Zezi ma vu o yɪ Betani. Kɔ yɪ dāanɪ mɔ Lazaari zɔɔrɪ da. Wɔntɔ mɔ yɪ nɔɔnɔ wɔɔɔ Zezi na pɛ o bi o yagɪ tɔɔnɪ tɪn. ² Ba ma kɪ wɔdiu ba pa-o jɛgə kam kuntɔ nɪ. Maritɪ maa wɔra o manɪ wɔdiu kɔm. Lazaari ma tɔgɪ o jɔni sɪ o di dɪ Zezi. ³ Mari laan ma kwe tralɪ nugə kalɔ yɪrɪ na yɪ naadi tɪn. Ka dɛɛn yɪ kunkwələ yɪ mɔ, yɪ ka tiini ka lana. Nugə kam kuntɔ yəlo cana zanzan. O

ma kwe-ka o ma turi Zezi nɛ. O ma daari o ma o yuuywe o guguni o nɛ sɪm. Tralɪ nugə kam lwəm dɪm ma zanɪ sɔɪɔ kɔm maama wɔnɪ. ⁴ Zezi karabiə bam didɔa wɔɔɔ yɪrɪ na yɪ Zudasɪ Yiskariyo tɪn dɪ tɔgɪ o wɔra. Wɔntɔ mɔ yɪ wɔɔɔ na wɔ ba o yəgi Zezi o pa nɔɔna tɪn. ⁵ O na nɛ Mari na kɪ te tɪn, o ma ta o wɪ: «Bɛɛ mɔ yɪ o kɪ kuntɔ? Dí ya wai dí kwe tralɪ nugə kam dí yəgi, yɪ dí cɛ dí pa yinigə tiinə. Ka səbu kɔm ya wɔ yɪ səbu-dala biə-yatɔ (300).» ⁶ O na tagɪ kuntɔ tɪn, kɔ dai nɪ o jɪgɪ yinigə tiinə bam ɲwanɲa mɔ. O yɪ ɲwɪnɔ mɔ. Wɔntɔ mɔ nii ba kɔgɔ kɔm səbu kɔm banɲa nɪ, yɪ o yəni o ɲɔnɪ-kɔ o lia.

⁷ Zezi laan ma ləri o wɪ: «Yagɪ o yɪra, sɪ o kɪ kuntɔ a na wɔ tɪ yɪ ba kɪ-nɪ tɪn ɲwaanɪ mɔ. ⁸ Kɔ nan na yɪ yinigə tiinə, bantɔ ta wɔra mɔ dɪ abam manɲa maama. Kɔ daari amɔ nan bá ta wɔra dɪ abam manɲa maama.»

⁹ Zwifə kɔgɔ zanzan ma lwarɪ nɪ Zezi wɔ Betani nɪ. Ba ma zanɪ ba vu da. Ba na ve tɪn, kɔ dai Zezi yɪranɪ ɲwaanɪ, kɔ yɪ sɪ ba dɪ na Lazaari wɔɔɔ Zezi na pɛ o bi o yagɪ tɔɔnɪ tɪn mɔ. ¹⁰ Wɛ kaanum yigə tiinə bam laan ma kɪ ni daanɪ sɪ ba gɔ Lazaari dɪ, ¹¹ bɛɲwaanɪ Lazaari biim dɪm mɔ te Zwifə zanzan joori ba yigə tiinə bam kwaga nɪ, yɪ ba daari ba sɛ Zezi.

Zezi na zɔ Zeruzalem te

tin

(Matiyu 21:1-11, Mariki 11:1-11, Luki 19:28-40)

¹² Tɔga na pɔvri tin, nɔn-kɔgɔ kɔlɔ na tu Zeruzalem si ba di candiə kam tin ma lwarɪ ni Zezi maa biina. ¹³ Ba ma vu ba kaari kɔrɔvɔrɔ, yi ba nunji ba maa ve si ba jeer-o. Ba na maa ve tin, ba maa zul-o ba wɪ:

«Ozaana! Zuli-na wɔlɔ na tu dɪ Yuutu Baŋa-We yiri ŋwaani tin.

Wɔntɔ mu yi Yisrayelɪ dwi tiinə pɛ.»

¹⁴ Zezi ma na bina-pɔla o di, ni We tɔnɔ kɔm na manji kɔ ta te tin. Kɔ pɔpɔni kɔ wɪ:

¹⁵ «Abam balɔ na zɔvri Siyɔn tiv kɔm ni tin, á yi taá kwari fɔvni.

Nii-na á pɛ wɔm, o diini bina-pɔla o maa biina.»

¹⁶ Maŋa kam kɔntɔ ni, Zezi karabiə bam ya ma wɔ lwarɪ wəənu tim kɔntɔ kuri. Kɔ daari maŋa kam Zezi na tigi yi o bi o yagi tɔvni o na paari-zulə We tee ni tin, mu ba laan guli We tɔnɔ kɔm na tagi o taani te tin, di nɔn-kɔgɔ kɔm na ki kɔlɔ ba zul-o tin.

¹⁷ Nɔɔna balɔ dɛɛn na wɔ Zezi tee ni yi o pa Lazaari bi o yagi tɔvni tin ya manji ba ta ba bri tiv kɔm nɔɔna bam, o na ki te o bəŋi Lazaari yi o nunji yibeeli dim wɔntɔ tin. ¹⁸ Kɔ yi kɔntɔ ŋwaani mu nɔn-kɔgɔ kɔm nunji tiv kɔm ni ba jeer-o, ba na ni ni o ki wo-kɪnkagili dim kɔntɔ tin ŋwaani. ¹⁹ Farizian tiinə bam laan maa te daani ba

wɪ: «Á wɔ nɛ? Dɪbam bri dɪ bá wanɪ kɔlɔkɔlɔ dɪ ki. Nii-na lɔgɔ kɔm nɔɔna bam maama mu tɔgi o kwaga.»

Zezi na tɛ o tɔvni dim taani te tin

²⁰ Gɛki tiinə balɔ dɛɛn na tɔgi ba vu Zeruzalem si ba di candiə kam ba zuli We tin badaara ma vu Filipi te. ²¹ Wɔntɔ nunji Galile tiv kɔlɔ yiri na yi Betisayida tin mu. Ba ma ta did-o ba wɪ: «Dɪbam lagi si dɪ na Zezi mu.»

²² Filipi ma vu o ta di Andre. Bantɔ bale ma vu ba ta ba bri Zezi. ²³ Zezi ma ta di ba o wɪ: «Maŋa kam laan yiə, si We pa Nabiin-bu wɔm na paari-zulə. ²⁴ A lagi a ta cɪga mu di abam si, nmɔ na jigi min-dwi, yi n na dugi-di tɪga ni, di wó nunji di ki biə zanzan mu. Nmɔ nan na wɔ sɛ si n du-di tɪga ni si di puli di nunji di daari si min-bu wɔm pɔ, di wó ta yi didwi yiranɪ mu taan, n bá na nyɔvri di baŋa ni. ²⁵ Wɔlɔ na soe o titi ŋwɪa tin, kɔntɔ tu bá na ŋwɪa We tee ni. Wɔlɔ nan na vin o ŋwɪa lɔgɔ kɔntɔ baŋa ni tin, kɔ tu wó na ŋwɪa kalɔ na ba ti tin We tee ni. ²⁶ Wɔlɔ maama na lagi si o tɔŋi amɔ titɔŋa tin, kɔntɔ tu manji si o tɔgi a kwaga mu. Kɔntɔ, a na wɔ mɛ tin, a tintɔŋnɔ wɔm di wó ta tɔgi o wɔra. Wɔlɔ maama na tɔŋi amɔ titɔŋa tin, amɔ Ko wó pa o na zulə.»

²⁷ Zezi ma ta o wɪ: «A wɔ mu cɔgi zanzan. A nan wó ta ni bɛɛ mu? Aá loori a Ko mu si o vri-ni yaara yantɔ

wõni na? Awo. Kù yí kùntu ñwaani mu amu mañi a ba si a yaari. ²⁸ A nan wó loori a Ko si o pa o yiri na zulæ.»

Kwæræ laan ma ñooni weyuu ni ka wi: «A mañi a pa a yiri na zulæ, a nan ta wó pa di na zulæ.»

²⁹ Non-kogó kulú na zigú da tin ma ni kwæræ kam, yi ba ta ba wi, dúa mu mumunæ. Badaara maa wi, ku yi maleka mu ñooni did-o.

³⁰ Zezi ma ta di ba o wi: «Kù dai amu ñwaani mu kwæræ kantú ñooni, ku yi abam ñwaani mu ka ñooni.

³¹ Maña laan yiæ si Wê di nabiinæ taani, si Di zeli lugu baña pe wum. ³² Kù daari kù na yi amu, maña kalú ba na wó zæñi amu wëeni tin, amu wó pa nabiinæ maama ba amu te.» ³³ O na tagi kuntu tin, o bri o na lagi o ti tũni dwi dilú tin mu.

³⁴ Non-kogó kum ma læro ku wi: «Dibam ni ni ku pupuni Wê cullu tóno wuni ku wi, Krisi wum Wê na tũni tin mañi si o taa ñwi mu maña maama. Bëe nan mu yi n ta n wi, ba mañi si ba zæñi Nabiin-bu wum wëeni? Nabiin-bu wuntu nan yi wóo?»

³⁵ Zezi ma læri-ba o wi: «Pooni bá tiini di daani abam tee ni. Pooni dım ta na wu á tee ni maña kalú tin, si á taá veæ, si lim yi ba di yi abam. Wulú na ve lim wuni tin yëri o na ve mæ. ³⁶ Pooni dım ta na na wu á tee ni tin, á nan se wulú na yi pooni dım tin, si á daari á taá yi pooni dım biæ.»

Zezi na tagi kuntu o ti tin, o ma nuñi ba titari ni o vu o sægi. ³⁷ Di o na mañi o kù wo-kunkagila zanzan ba yibiyæ ni tin, ba daa ta wu se-o. ³⁸ Kuntu ma pa kulú Wê niñonnu Ezayi dëen na tagi tin suni ku kù. O dëen tagi faña faña o wi:

«Yuutu Baña-Wê,

ñoon-ñoon wu se dí na tagi taani dilú dí bri-ba tin.

Ñoon-ñoonu nan wu lwarí dí Yuutu wum dam dım na yi te tin.»

³⁹ Ba wu wani ba se Zezi taani dım, beñwaani Ezayi ta tagi o wi:

⁴⁰ «Dintu mu dwe ba yiæ,

yi Di pa ba wubũja ti,

si ba yiæ yam yi wani ya taa nai,

si ba wubũja yam di yi wani ya lwarí Wê taani dım kuri,

si ba yi læni ba wubũja ba se Wê si Di pa ba na yazuræ.»

⁴¹ Ezayi dëen tagi dí Yuutu wum taani kuntu, beñwaani o wuuri o na Zezi paari-zulæ na yi te yi o daa ta wu tu lugu baña.

⁴² Di kuntu di, Zwifæ yigæ tiinæ zanzan di ta kù ba wu-didba di Zezi. Ba na kwarí Farizian tiinæ bam tin ñwaani mu, ba wu ñooni-ku jaja, si baá zeli-ba ba Wê-digæ kam ni. ⁴³ Ba na kù te tin bri ni ba soe si nabiinæ wuru poli di ba ku dwe Wê wu na poli di ba.

Zezi na tu si o vri nabiinæ lwarim wuni te tin

44 Zezi ma ta di kwær-dia o wɪ: «Wɔlɔ na ki o wɔ-dɔdɔa di amɔ tɪn, kɔ daɪ nɪ o sɛ amɔ yɪrɪnɪ mɔ, kɔ yɪ wɔlɔ na tɔŋɪ-nɪ tɪn mɔ o sɛ. 45 Wɔlɔ na nɛ amɔ tɪn nɛ wɔlɔ na tɔŋɪ-nɪ tɪn di mɔ. 46 Amɔ tu lɔgɔ bɔŋa sɪ a taa yɪ pooni mɔ a paɪ nabiinɔ, sɪ wɔlɔ maama na sɛ amɔ tɪn daa yɪ maŋɪ lim wɔnɪ. 47 Wɔlɔ na ni a taanɪ dɪm yɪ o wɔ sɛ sɪ o ki kɔlɔ a na tagɪ tɪn, kɔ daɪ amɔ mɔ cɔgɪ kɔntɔ tu, bɛŋwaanɪ amɔ na tu lɔgɔ bɔŋa tɪn, kɔ daɪ sɪ a di nabiinɔ taanɪ sɪ a cɔgɪ-ba. Kɔ nan yɪ sɪ a vrɪ-ba ba lwarɪm wɔnɪ mɔ. 48 Wɔlɔ na vɪn amɔ yɪ o wɔ sɛ a taanɪ dɪm tɪn, mɔ kɔlɔ na wɔ cɔgɔ-o: Taanɪ dɪlɔ amɔ na ŋɔɔnɪ a brɪ nɔɔna tɪn mɔ wɔ zɔŋɪ lɔgɔ tiim dɛ dɪm nɪ di brɪ nɪ kɔntɔ tu ba jɪgɪ bɔra. 49 Kɔ nan daɪ a tɪtɪ wɔbɔŋa mɔ a ŋɔɔna. Kɔ yɪ a Ko wɔlɔ na tɔŋɪ-nɪ tɪn mɔ pɛ-nɪ ni sɪ a ta kɔlɔ DI wɔbɔŋa na lagɪ tɪn, yɪ DI ta brɪ-nɪ kɔlɔ a na wɔ ŋɔɔnɪ tɪn. 50 Amɔ nan ye sɪ balɔ na sɛ ni dɪlɔ a Ko Wɛ na pɛ-nɪ sɪ a ŋɔɔnɪ tɪn wɔ na ŋwɪa kalɔ na ba ti tɪn. A na yɔni a ŋɔɔnɪ te maama tɪn, kɔ yɪ a Ko Wɛ na tagɪ kɔlɔ o brɪ-nɪ tɪn mɔ.»

13

Zezi na zari o karabiə bam nɛ te tɪn

¹ Dɛ dɪdɔwɪ na daari sɪ ba di Pakɪ candiə kam tɪn, Zezi dɛɛn maa ye nɪ o maŋa kam yɪə, sɪ o yagɪ lɔgɔ bɔŋa sɪ o daari o vu o Ko te. O maa soe balɔ na yɪ o nɔɔna lɔgɔ

bɔŋa nɪ tɪn, yɪ o tiini o so-ba kɔ ja gaalt.

² Zezi di o karabiə bam maa jɛ ba di wɔdiu tɪtɪ nɪ, di sutaanɪ ya maŋɪ di pa Zudasɪ Yiskariyo wɔlɔ na yɪ Simɔn bu tɪn li wɔbɔŋa sɪ o yɔgi Zezi o pa nɔɔna. ³ Zezi maa ye nɪ o Ko Wɛ mɔ pɛ-o dam wɔŋo maama bɔŋa nɪ, yɪ o ye nɪ o nuŋɪ Wɛ te mɔ, o nan ta wɔ joori o vu Wɛ te. ⁴ Ba na wɔra ba di tɪn, o ma zɔŋɪ da. O li o na zɔ gɔrɔ kɔlɔ o danɪ tɪn, yɪ o daari o vɔ pupaa o tɔŋə nɪ. ⁵ O ma ki na o ki kacue wɔnɪ o wɔra o maa zari o karabiə bam nɛ, yɪ o ma pupaa kɔm o ma guguni-sɪ. ⁶ O ma ba o yɪ Simɔn Pɪyɛɛrɪ te. Wɔntɔ ma ta did-o o wɪ: «A yuutu, nmɔ mɔ wɔ zari amɔ nɛ na?»

⁷ Zezi ma lɛr-o o wɪ: «Nmɔ bá lwarɪ amɔ na wɔra a ki kɔlɔ tɪn kuri lele, n nan wɔ ba n lwarɪ kɔ kuri.»

⁸ Pɪyɛɛrɪ ma ta o wɪ: «N brɪ n bá zari a nɛ maŋa di maŋa.»

Zezi ma lɛr-o o wɪ: «A na wɔ zari n nɛ sɪm, n bá n wanɪ n ta n yɪ amɔ nɔɔnɔ.»

⁹ Simɔn Pɪyɛɛrɪ ma ta did-o o wɪ: «Kɔ na yɪ kɔntɔ, a yuutu, yɪ zari a nɛ yɪrɪnɪ, zari a jɪa di a yuu di n wɔli da.»

¹⁰ Zezi laan ma ta did-o o wɪ: «Wɔlɔ na swɛ o yɪra tɪn daa ba jɪgɪ digiru, yɪ o daa wɔ maŋɪ sɪ o swɛ o yɪra, kɔ na daɪ o nɛ yɪrɪnɪ. Abam ba jɪgɪ digiru, kɔ nan daɪ á maama.» ¹¹ Bɛŋwaanɪ Zezi maŋɪ o ye wɔlɔ na lagɪ o yɔg-o o pa nɔɔna tɪn. Mɔ kɔ

kuri o tagi o wɪ, kɔ daɪ ba maama mu ba jigi digiru tin.

12 Zezi na zari ba ne sum o ti tin, o ma joori o zu o goro kum, yi o vu o jani o jəŋə je ni. O laan ma bwe-ba o wɪ: «Abam lwarɪ kulɔ amɔ na ki di abam tin kuri na?» 13 Abam yəni á bə amɔ ni, Karanyina naa á Yuutu mu. Abam na bə te tin kɔ maŋi, bəŋwaanɪ amɔ sɪni a yi kuntu mu. 14 Amɔ nan na yi abam Yuutu di á Karanyina yi a zari abam ne tin, kɔ maŋi si abam di laan zuli daani kuntu mu. 15 Amɔ nan ki a bri abam, si á lwəni amɔ na ki abam te tin mu. 16 A lagɪ a ta cɪga mu di abam si, gamba tərə ka na dwe ka tu. Tintuŋu nan tərə o na dwe wulɔ na tuŋ-o tin. 17 Abam na lwarɪ tin, á na ki kuntu, á wó taá jigi yu-yoŋo.

18 Kɔ nan daɪ abam maama taani mu a tɛa. A ye balɔ a na kuri tin. Kɔ daari kulɔ na pupɔni Wɛ tonɔ kum wɔni tin maŋi si kɔ ki mu. Kɔ tagi kɔ wɪ: «Wulɔ na jani o di wɔdiu di amɔ tin mu joori o zigi amɔ ziga.» 19 A nan wuuri a ta a bri abam mu yi kɔ ta wɔ ki, si kɔ na tu kɔ ki, si á wani á se ni amɔ yi wulɔ na wɔra maŋa maama tin. 20 A lagɪ a ta cɪga mu di abam si, noɔnu na jeeri wulɔ maama a na tuŋi tin, kuntu tu jeeri amɔ mu. Kɔ daari, wulɔ na jeeri amɔ tin, o jeeri wulɔ na tuŋi-ni tin mu.»

21 Zezi na tagi kuntu o ti tin, o wɔ ma tiini kɔ cɔgi

kɔ pa o ŋoɔni jaja o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mu di abam si, abam didɔa mu lagɪ o yəgi amɔ o pa noɔna.»

22 O na tagi kuntu tin, o karabiə bam maa nii daani, yi ba bri ba yəri wulɔ titi o na tɛ bantɔ wɔni tin. 23 Wulɔ Zezi na soe lanyirani ba wɔni tin maa je o tikəri ni. 24 Simɔn Piyɛɛri ma yigɪsi o juŋa o bri wuntu, si o bwe Zezi o nii, kɔ yi wɔɔ taani mu o tɛa. 25 Noɔnu wum ma fɔɔri o yi Zezi o salo, yi o bwe o wɪ: «A Yuutu, kɔ yi wɔɔ mu?»

26 Zezi ma ləri o wɪ: «Amɔ na fɔgi dipe a lu dwə wɔni a pa wulɔ tin, mu kɔ tu.» O laan ma fɔ dipe dim o ma lu o pa Zudasɪ Yiskariyo wulɔ na yi Simɔn bu tin. 27 Zudasɪ na jɔŋi dipe dim kuntu tin, sutaani ma zu o bicari. Zezi ma ta did-o o wɪ: «Ki lila si n ki kulɔ nmɔ na lagɪ n ki tin.»

28 Balɔ maama na je ba di tin wulɔwulɔ ma wɔ lwarɪ Zezi na tagi kulɔ did-o tin kuri. 29 Zudasɪ nan na nii ba kɔgɔ kum səbu kum banja ni tin, ba badaara maa buŋi ni Zezi tuŋ-o si o vu o yəgi wɔdiu mu si ba ma di candiə kam, naa o ga tuŋ-o si o vu o pa yinigə tiinə wəənu mu. 30 Zudasɪ na jɔŋi dipe dim tin, o ma da o zari o nuŋi. Kɔ deen yi titi ni mu.

31 Zudasɪ na nuŋi o daari kuntu tin, Zezi ma ta o wɪ: «Lele kuntu amɔ Nabiin-bu wum wó na paari-zulə, yi Wɛ titi wó na zulə amɔ ŋwaanɪ. 32 Wɛ na ne zulə amɔ ŋwaanɪ tin, Di laan wó

pa a na paari-zulə DI titi tee ni. Wε nan wó pa a na zulə lele kuntu. ³³ A biə-ba, a daa bá tiini a daani abam tee ni. Abam nan wó ba á beeri amu jəgə. A nan lagi a ta a bri abam kulə a na maŋi a ta a bri Zwifə bam a wɪ, amu na lagi a vu me tin, abam bá wani da á vu. ³⁴ A nan lagi a pa abam ni-dʊuri mu. Taá soe-na daani. Amu na soe abam te tin, abam di taá soe daani kuntu. ³⁵ Á na soe daani, nɔɔna maama wó lwarɪ ni abam yi a karabiə mu.»

Zezi na wuuri o bri Piyɛeri na wó vi-o te tin (Matiyu 26:31-35, Mariki 14:27-31, Luki 22:31-34)

³⁶ Simɔn Piyɛeri ma bwe Zezi o wɪ: «A yuutu, yən mu n lagi n vu?»

Zezi ma ləri o wɪ: «Amu na lagi a vu me tin, nmu bá wani n da n vu lele kuntu. Maŋa kadoŋ ni mu, nmu laan wó wani n da-ni n vu.»

³⁷ Piyɛeri ma ta o wɪ: «A yuutu, bεε mu yi a bá wani a tɔgi nmu lele kuntu? Amu wó sε si a ti nmu ŋwaani.»

³⁸ Zezi ma lər-o o wɪ: «Nmu wó sɪni n sε si n ti amu ŋwaani na? A lagi a ta cɪga mu di nmu si, ku na wó loori si cibwɪɔ keeri tin, nmu wó fɔ kuni bito ni n yəri amu.»

14

Wɔlv na nε Zezi tin, o nε o Ko Wε di mu

¹ Zezi laan ma ta di o karabiə bam o wɪ: «Á yi pa á bicara taa maga. Ki-na á

wɔ-dɪɔba di Wε, si á ki á wɔ-dɪɔba di amu di. ² A Ko wɔm sɔŋɔ ni, je zanzan mu wɔra. A nan lagi a vu a kwe je mu a pa abam. Ku na dai cɪga, a ya bá ta di abam. ³ A na ve a kwe je sɪm a ti abam ŋwaani, a laan wó joori a ba a ja abam, si á tɔgi á vu á taá wɔ amu na wɔ me tin. ⁴ Abam nan ye a na maa ve tin cwəŋə.»

⁵ Toma ma ta did-o o wɪ: «A yuutu, dɪbam yəri nmu na lagi n vu me tin. Dí nan wó ki ta mu dí lwarɪ ka cwəŋə?»

⁶ Zezi ma ta did-o o wɪ: «Amu mu yi cwəŋə di cɪga tu di ŋwɪa tu. Nɔɔn-nɔɔnu bá wani o vu a Ko Wε te di o na wɔ de amu o vu. ⁷ Abam na ye amu, á wó lwarɪ a Ko wɔm di, Lele kuntu abam lwar-o, á nan nε-o di.»

⁸ Filipi ma ta o wɪ: «A yuutu, bri dɪbam n Ko wɔm, si kuntu wó maŋi dɪbam.»

⁹ Zezi ma ləri o wɪ: «Filipi, amu daani abam tee ni yi nmu ta yəri amu na? Wɔlv maama na nε amu tin nε amu Ko wɔm mu. Bεŋwaani mu yi n ta n wɪ, a bri abam a Ko wɔm? ¹⁰ Nmu wɔ sε ni amu wɔra di a Ko yi a Ko wɔra di amu na? Taani dɪlv amu na tagi a bri abam tin dai amu titi nyɪm. Ku yi amu Ko wɔm mu ŋwɪ amu wɔni, yi o tɔŋi o titɔŋa.

¹¹ Taá jɪgi-na wɔ-dɪɔba di amu, si amu wɔra di a Ko yi a Ko wɔra di amu. Á na wɔ ki á wɔ-dɪɔba di amu a taani dɪm ŋwaani, á weeni á ki á wɔ-dɪɔba di amu titɔŋa yalɔ amu na tɔŋi tin ŋwaani. ¹² A

lagi a ta ciga mu di abam si, wulu na ki o wu-didwa di amu tin wu tunj titunja yalu donj amu na tunj tin. O nan wu tunj titunj-kamuna si ya taa dwe amu na ki te tin, amu na lagi a vu a Ko te tin nwaani. ¹³ Kulu maama abam na wu loori amu yiri nwaani tin, aa ki-ku a pa abam si a Ko We na zula amu nwaani. ¹⁴ Abam na loori wonjo kulu maama amu yiri nwaani tin, amu wu ki-ku a pa abam.

¹⁵ Abam na soe amu, a wu se a niu yam. ¹⁶ A nan wu loori a Ko wum si o pa abam Zennu wodonj. Wuntu wu ta wu abam tee ni manja kalu na ba ti tin. ¹⁷ Wuntu mu yi We Joro kulu na yi ciga tu tin. Nona balu kugu je na wu lugu banja ni tin ba wani ba se-o, benwaani ba ba wani ba na-o, yi ba ba wani ba lwar-o di. Ku daari abam nan ye-o, benwaani o wura di abam, yi oo ta nwi abam wuni. ¹⁸ Amu ba yagi abam a yiranu. Aa joori a ba abam te. ¹⁹ Ku na ki fin, lugu banja nona bam daa ba na amu. Abam nan wu nani. Benwaani, amu na jigi nwa We tee ni tin, abam di wu na nwa We tee ni. ²⁰ De dum kuntu ni a wu lwaru ni a wura di a Ko We, yi abam di wura di amu, yi amu di wura di abam.

²¹ Nonu wulu maama na se a niu yam yi o tugi-ya tin mu yi wulu na soe amu tin. A Ko We wu ta soe kuntu tu. A di nan wu ta so-o, yi

a kwari a pa o lwaru amu na yi wulu tin.»

²² Zezi na tagi kuntu tin, nonu wodonj di yiri na yi Zudasu yi ku dai Zudasu Yiskariyo tin ma leri o wu: «A yuutu, nmu wu ki ta mu n pa dibam lwaru nmu na yi wulu tin, yi lugu banja nona bam ba lwaru?»

²³ Zezi ma ler-o o wu: «Wulu na soe amu tin wu se o ki a na tagi kulu tin mu. A Ko wu ta soe kuntu tu, yi amu di a Ko wu ba o te di ta wura did-o. ²⁴ Wulu maama nan na ba soe amu tin ba se o ki a na tagi kulu tin. Taani dilu abam nan na ni tin dai amu nyim, di nunji a Ko wulu na tunj-ni tin te mu. ²⁵ A manji a ta wenu tum kuntu a bri abam manja kam a ta na wu abam tee ni tin. ²⁶ Ku daari, Zennu wulu na wu ba abam te tin, wuntu mu yi We Joro kum a Ko We na wu tunj si ku ba amu yiri nwaani tin. Kuntu wu bri abam wonjo maama, yi kulu pa a guli kulu maama amu na manji a ta a bri abam tin.

²⁷ Amu yagi wu-zuru mu a pa abam. Ku yi amu titi wu-zuru mu a pe abam. Amu na pe abam wu-zuru kulu tin, ku dai lugu banja nyim. A yi pa a bicara taa maga, a nan yi ta a jigi liu di. ²⁸ Abam manji a ni amu na tagi di abam ni, a lagi a viiri, yi a ta wu joori a ba abam te. Abam ya na soe amu, a wu ta a jigi wupolo didaani amu na lagi a vu a Ko We te tin, benwaani a Ko We dwe

amv. ²⁹ Amv nan tagi wænu tintu a bri abam lele kuntu yi ti daa ta wv ki, si ti na tu ti ki, si á wani á se a taani dım. ³⁰ Amv daa bá ηcɔni taani zanzan di abam, lvgv baɲa pe svtaani na maa biini tin ηwaani. Wuntu nan bá jigi dam di amv. ³¹ A nan maɲi si a pa lvgv baɲa nɔɔna lwarı ni a soe a Ko wvm, kuntu mv a ki kulv maama a Ko na pe-ni ni si a ki tin mv.

A zaɲi si dí viiri.»

15

Zezi di o nɔɔna bam nyi ni vinyə tiu di kv ne mv te

¹ Zezi ma ta di ba o wı: «Amv yi vinyə tiu cıga cıga. A Ko maa yi tiu kvm tu, yi o nii kv baɲa ni. ² Naga kalv na nuɲi tiu kvm yıra ni yi ka ba ləri biə tin, oó go-ka o yagi mv. Kv daari naga kalv na ləri biə tin, oó farısı-ka mv, si ka taa lana, si ka taa fɔgi ka ləri biə zanzan. ³ Abam bıcara nan maɲi ya kwε lanyıranı, ni ba na farısı tiu ne yi si lana te tin, á na se taani dılv amv na ηcɔni a bri abam tin ηwaani. ⁴ Taá wvra di amv, si amv di wó ta ηwi abam wvni. Tiu naga bá wani ka læ biə ka yıranı yi ka təri tiu kvm yıra ni. Kv nan yi bıdwı mv di abam. Abam maɲi si á taá wvra di amv mv, si á laan wani á taá ki kəm-laarv.

⁵ Amv mv yi tiu kvm, yi abam yi kv ne sım. Wvlv maama na wvra di amv yi amv ηwi kuntu tu wvni

tin wó ta ki kəm-laarv mv, ni naga kalv na ləri biə zanzan tin. Amv nan na təri á bıcara ni, á bá wani kulvkvlv á ki. ⁶ Wvlv na tərə di amv tin nyi di tiu naga kalv ba na goni ba yagi yi ka kv tin mv. Tiu ne sılv na kvgı tin, baá pe-sı ba ki mini ni mv yi si di. ⁷ Abam nan na wvra di amv, yi amv taani dım na wv á bıcara ni, á wó wani á loori kulv maama á wvbuɲa na lagı tin, yi á wó na-kv. ⁸ Abam na ki kəm-laarv, ni tiu na ləri bu-ηvna zanzan te tin, á wó sıni á taá yi amv karabiə, yi kuntu wó pa a Ko wvm na zulə. ⁹ Nıneeni a Ko na soe amv te tin, amv di soe abam kuntu mv. Taá jigi-na amv sono kvm á bıcara ni. ¹⁰ Abam na ki a na tagi kulv tin, á wó wani á taá jigi amv sono kvm kuntu, ni amv di na ki a Ko na tagi kulv yi a jigi o sono kvm a bıcarı ni te tin.

¹¹ A tagi wænu tintu a bri abam, si wvpolo kulv a na jigi tin mv taa wv abam wvni, si kv pa abam wvpolo kvm ja gaalı. ¹² Ni dılv amv na lagı a pa abam tin mv tintu:

Á taá soe daani,

nıneeni a na soe abam te tin. ¹³ Sono tərə kv na dwe tintv, si nɔɔnv se si o ti o donnə ηwaani. ¹⁴ Abam na ki a na tagi kulv tin, á wó ta yi a cılonnə mv. ¹⁵ Amv daa bá ta bæ abam ni a tintvηna. Bεηwaani tintvηnv yəri kulv o yuutu na lagı o ki tin. Kv nan na yi abam, a tagı kulv maama

a na ni a Ko We tee ni tin a bri abam. Kuntu nwaani mu a laan ba abam ni a cilonnə. ¹⁶ Ku nan dai abam mu kuri amu. Ku yi amu mu kuri abam, yi a daari a pa abam ni si á taá ki kəm-laaru. Kəm-laaru tim kuntu wó ta wura maɲa maama. Abam na ki kəm-laaru tim kuntu, a Ko wó pa abam kulɔ maama á na wó loori o tee ni amu yiri nwaani tin. ¹⁷ Amu na pe abam ni si á ki kulɔ tin mu tintu:
Á taá soe daani.»

Lugu banja nɔɔna na wó culi We nɔɔna te tin

¹⁸ Zezi daa ma ta o wi: «Lugu banja nɔɔna bam wó culi abam. Ba nan na culi abam, si á lwarɪ ni ba maɲi ba da yigə ba culi amu mu. ¹⁹ Abam ya na yi lugu banja nyim, ku nɔɔna bam ya wó ta soe abam, á na yi ku nyim tin nwaani. Amu nan mu kuri abam lugu nɔɔna bam wɔni, yi á daa dai ba nyim. Kuntu nwaani mu balu na yi lugu banja nɔɔna tin wó ta culi abam. ²⁰ Guli-na a na maɲi a ta kulɔ a bri abam tin: Tintuɲu tərə o na dwe o yuutu. Ba na yaari amu tin, baá yaari abam di mu. Ba nan na se amu ni-taani diim, baá se abam di ni-taani mu. ²¹ Ba nan wó ki abam tintu wənu tim maama amu nwaani mu, beɲwaani ba yəri wɔlu na tuɲi-ni tin. ²² Amu ya na wɔ tu a nɔɔni ciga a bri-ba, lwarim ya bá ta wɔ ba yuu ni. Lele kuntu ba nan daa bá wani ba ta ni ba jigi bura. ²³ Wɔlu maama na culi amu

tin, kuntu tu culi a Ko wɔm di mu. ²⁴ Amu ki tituɲ-ɲuɲa yalu nɔɔn-nɔɔnu ta na wɔ ki ya donɲ tin a bri-ba. A ya na wɔ ki a bri-ba, lwarim ya bá ta wɔ ba yuu ni. Ba nan ne a na ki kulɔ tin, yi ba ta culi amu di a Ko wɔm maama. ²⁵ Ku nan ki si ku pa kulɔ na puɲuɲi We cullu tɔnɔ kum wɔni tin mu sɔni ku ki, di ku na wi: «Ba culi amu, yi a wɔ ki kulɔkuɔ.»

²⁶ Zənnu wɔm nan wó nuɲi a Ko te o ba. Wɔm mu yi We Joro kulɔ na yi ciga tu tin. A nan wó tuɲ-o yi o ba abam te, yi o laan wó nɔɔni a ciga kam o bri abam. ²⁷ Abam di nan wó nɔɔni a ciga kam taani á bri nɔɔna, beɲwaani abam maɲi á wura di amu pulim ni mu.»

16

¹ «A nan nɔɔni wənu tintu a bri abam si ku pa á yi zaɲi á yagi We cwəɲə kam tɔgim mu. ² Ba nan wó li abam ba We-di sim wɔni. Maɲa nan wó ba ka yi, yi nɔɔna wó gu abam, yi ba buɲi ni ba tuɲi tituɲ-ɲum mu ba pa We. ³ Ba nan wó ki abam wənu tim kuntu, beɲwaani ba yəri a Ko wɔm, ba nan yəri amu di. ⁴ A te wənu tintu maama a bri abam, si maɲa kam na yiə ba na ki abam kuntu, si á wani á guli ni amu maɲi a ta-ti a bri abam.»

We Joro kum na wó bri nɔɔna ciga te tin

«A wɔ tagi wənu tim kuntu a bri abam pulim ni,

beɲwaani amɔ ya wɔ abam tee ni mu. ⁵ Ku daari lele kuntu a lagɔ a vu wɔlu na tuɲi-ni tin te. Abam wɔluwɔlu nan wɔ bwe-ni á nii, a lagɔ a vu yæn mu? ⁶ Amɔ nan na tagɔ a bri abam kulɔ na lagɔ ku ki tin mu pɛ á wɔwɔ tiini ti cɔgi. ⁷ Ku daari, a lagɔ a ta cɔga mu di abam si, amɔ na viiri, kúú ta lana ku pa abam. Beɲwaani, amɔ na wɔ viiri, Zænnu wum bá ba abam te, A nan na veə, a laan wɔ tuɲ-o yi o ba abam te. ⁸ O nan na tuə, oó pa lɔgu baɲa nɔɔna lwarɔ ni ba tusi mu ba lwarim wɔni, di We cɔga kam laɲa ni, di We na wó di nɔɔna taani te tin. ⁹ Oó bri-ba ni ba na wɔ se amɔ tin ba ki lwarim mu. ¹⁰ Oó bri-ba ni ba tusi We cɔga kam wɔni, beɲwaani amɔ lagɔ a vu a Ko We te, yi á daa bá na-ni. ¹¹ O ta wó bri-ba ni ba tusi We sariya dim dim wɔni, beɲwaani wɔlu na yi lɔgu baɲa pɛ wum tin maɲi o ga bura.

¹² Amɔ ya ta jigɔ wænu zanzan si a ta a bri abam, ti nan wó ta tiini ti camma di abam lele. ¹³ Ku daari We Joro kum yi cɔga tu mu. Ku na tuə, ku laan wó pa á lwarɔ cɔga kam maama. Ku nan dai ku titi taani mu ku lagɔ ku ŋɔɔni. Kúú ŋɔɔni kulɔ ku na ni We tee ni tin mu, ku ma daari ku ta wænu tɔlu na lagɔ ti ba tin ku bri abam. ¹⁴ Ku nan wó pa amɔ na zulə, beɲwaani kúú bri abam amɔ cɔga kam maama. ¹⁵ A Ko wum na jigɔ kulɔ

maama tin yi amɔ di nyim mu. Kuntu ŋwaani mu a tagɔ a wɔ, Di Joro kum wó bri abam amɔ cɔga kam maama.

¹⁶ Ku na ki fiun, abam daa bá na amɔ, yi maɲa finfiun na wəli da, á wó joori á na-ni, [a na maa ve a Ko te tin ŋwaani.]»

Wu-cɔgo na wó læni ku ji wɔpolo te tin

¹⁷ Zezi na tagɔ kuntu tin, o karabiə badaara maa te daani ba wɔ: «O na tagɔ o wɔ, ku na ki fiun dí daa bá na-o, yi maɲa finfiun na wəli da dí daa wó joori dí na-o tin, ku kuri mu bɛɛ? O na tagɔ o wɔ, o lagɔ o vu o Ko te tin, dí yæri ku kuri.»

¹⁸ Ba ta maa tiini ba bwe daani ba wɔ: «O na tagɔ o wɔ, ku na ki fiun tin, ku kuri mu bɛɛ? Dí yæri o na te kulɔ tin kuri.»

¹⁹ Zezi ma lwarɔ ni ba lagɔ si ba bwe-o taani dim kuri. O ma ta di ba o wɔ: «A na tagɔ a wɔ, ku na ki fiun á daa bá na-ni, yi maɲa finfiun na wəli da á wó joori á na-ni tin ŋwaani mu á bwe daani na? ²⁰ A nan lagɔ a ta cɔga mu di abam si, abam wó ba á keeri á coosi. Ku daari lɔgu baɲa nɔɔna bam wó ta jigɔ wɔpolo. Abam wɔwɔ wó ba ti cɔgi, yi á wu-cɔgo kum laan wó læni ku ji wɔpolo. ²¹ Maɲa kalɔ kaani na lagɔ o lu bu tin, o jigɔ liə mu, beɲwaani o canɛeri maɲa yiə. O nan na lɔgi bu wum, o laan wó swe o cam dim ni ni, yi o jigɔ wɔpolo di o na lɔgi bu wum tin. ²² Ku nan yi

kuntv mu di abam di. Lele kuntv á jigi liə. Amv nan daa ta wú joori a na abam, yi kv pa á tiini á na wvpolo, yi nvon-nvonv daa bá wani-kv o cvgi. ²³ De dim kuntv na yiə, abam daa bá bwe amv kulvkvlv. A lagi a ta ciga mu di abam si, a Ko wvm wú pa abam kvlv maama abam na wú loori amv yiri nwaani tin. ²⁴ Abam nan ta manj á wv loori kulvkvlv di amv yiri. Nan loori-na, si á wú na, si kv pa abam wvpolo kv m tiini kv gaal.

²⁵ A na tagi wənu tintv a bri abam tin, kv yi mumaŋa mu a me a ta. Maŋa nan wú ba, yi a daa bá manj mumaŋa a ma bri abam. A laan wú ba a nvonv a Ko We taani dim jaja mu a bri abam. ²⁶ De dim kuntv ni, amv daa bá loori a Ko We abam nwaani. Abam mu wú loori-DI amv yiri nwaani, ²⁷ beŋwaani We titi manj DI soe abam, abam na soe amv yi á kwəri á se ni a nunj DI tee ni tin nwaani. ²⁸ Amv sivi a nunj a Ko Baŋa-We te mu a ba lvgv baŋa. Lele kuntv a nan lagi a yagi lvgv baŋa si a joori a vu DI te.»

²⁹ Zezi na tagi kuntv tin, o karabiə bam laan ma ta did-o ba wv: «Nii, nmv laan nvonv jaja mu, n daa wv me mumaŋa n manj. ³⁰ Lele kuntv, dí laan lvari ni nmv ye wvjo maama. Nm v daa n ba lagi si nvon-nvonv bwe-m taani. Kuntv nwaani mu dibam se ni nmv sivi n nunj We te.»

³¹ Zezi ma ləri-ba o wv: «Lele kuntv á laan se na? ³² Nii-na, maŋa maa bivv, ka nan yi ka ti, yi abam wú jagi, yi á didva didva wú joori o kwe o cwəŋə o daari amv yirani. A nan bá ta yi a yirani, beŋwaani a Ko wvm wú ta wv a tee ni. ³³ Amv tagi wənu tintv a bri abam si kv pa á na wv-zuru mu amv tvgim dim wvni. Lvgv baŋa ni á wú na yaara. Nan taá jigi-na pu-dia, si amv wani lvgv.»

17

Zezi na wari We o pa o karabiə bam te tin

¹ Zezi na tagi taani dim kuntv o ti tin, o ma kwəni o yuu wəni yi o wv: «Amv Ko, a tvvni maŋa kam laan yiə. Amv yi nmv Bu mu. Nan pa a na zulə, si amv di wú pa n na zulə. ² Beŋwaani nmv pe-ni dam nabiinə maama baŋa ni, si a wani a pa balv maama nmv na pe-ni tin na nvwa kalv na ba ti tin. ³ Nvwa kalv na ba ti tin mu yi si nabiinə wani ba lvari nmv wvlv yirani na yi Ciga Tu Baŋa-We tin, si ba daari ba taa ye amv Zezi Krisi wvlv nmv na tvŋi tin. ⁴ A pe nvonv lvari nmv zulə yam lvgv baŋa ni. A ti tvŋi dim nmv na pe-ni si a tvŋi tin. ⁵ Amv Ko, pa a na paari-zulə nmv tee ni lele kuntv, paari-zulə yalv a na manj a jigi di nmv kv loori lvgv baŋa ta na wv kv tin.

⁶ Amv pe nvonv balv nmv na kuri lvgv baŋa nvonv

bam wɔni n ki amu juja ni tin lwarɪ nmɔ na yi wɔlɔ. Bantu yi nmɔ nyim mu, yi n kwe-ba n ki amu juja ni. Ba nan se nmɔ ni-taanɪ dɪm. ⁷Lele kɔntu ba lwarɪ ni, kulɔ maama nmɔ na pe amu tin nuɲi nmɔ te mu. ⁸Beɲwaani kwɛrɛ kalɔ nmɔ na pe amu tin mu a pe-ba, yi ba se. Ba nan lwarɪ lanyiranɪ ni amu nuɲi nmɔ te mu, yi ba ta se ni nmɔ tɔɲi-ni.

⁹ A nan loori nmɔ bantu ɲwaani mu, si a ba loori nmɔ lɔɖu baɲa nɔɔna bam ɲwaani. Ku yi nɔɔna balɔ nmɔ na ki a juja ni tin ɲwaani mu, beɲwaani bantu yi nmɔ nyim mu. ¹⁰ Woɲo kulɔ maama a na jigi tin yi nmɔ nyim mu, yi nmɔ di na jigi woɲo kulɔ maama tin yi amu nyim. Nɔɔna balɔ na yi nmɔ nyim yi n ki-ba amu juja ni tin mu pe a na zulɛ. ¹¹ Amu daa bá ta wɔ lɔɖu baɲa ni, bantu nan ta wura mu. A maa biɪni nmɔ te mu. Amu Ko, Wɔ-ponjo Tu Baɲa-Wɛ, mai nmɔ yiri dam dɪm n ta n mai n nii n nɔɔna bam baɲa ni, yiri dilɔ nmɔ na pe amu tin, si ku pa ba taa yi woɲo didɔa, ni nmɔ di amu na yi didɔa te tin. ¹² A na wura di ba maɲa kalɔ tin, nmɔ yiri dam dɪm n na pe-ni tin mu a me a nii ba baɲa ni, a ma ci-ba yi ba wɔlɔwɔlɔ wɔ je, ku na dai wɔlɔ wɔm na maɲi si o cɔɖi tin yiranɪ. Nmɔ tɔnɔ kum bri ni wontu maɲi si o cɔɖi mu.

¹³ Lele kɔntu amu maa biɪni nmɔ te, a nan tagi

wəənu tintu lɔɖu baɲa ni mu, si ku pa nmɔ nɔɔna bam taa jigi amu wɔpolo kum doɲ ba wɔni, si ba taa jigi wɔpolo ku gaali. ¹⁴ A ma pa-ba nmɔ taani dɪm. Balɔ kugu je na wɔ lɔɖu baɲa ni tin ma culi-ba, ba na dai lɔɖu baɲa nyim tin ɲwaani, ni amu di na dai lɔɖu baɲa nyim te tin. ¹⁵ Ku nan dai ni a loori nmɔ si n li-ba lɔɖu baɲa ni. A loori nmɔ si n ci-ba sɔtaani na yi wo-lwaanu tu tin juja ni mu. ¹⁶ Ba dai lɔɖu baɲa nyim, ni amu di na dai lɔɖu baɲa nyim te tin. ¹⁷ Fɔɖi n kwe-ba di n ciɖa kam si ba taa yi nmɔ nyim. Nmɔ taani dɪm yi ciɖa mu. ¹⁸ Amu tɔɲi-ba lɔɖu wɔni, ni nmɔ di na tɔɲi amu lɔɖu baɲa ni te tin mu. ¹⁹ Ku nan yi bantu ɲwaani mu a kwe a titi a ki nmɔ juja ni, si ku pa bantu di wani ba taa yi nmɔ nyim ciɖa ciɖa.

²⁰ A nan ba loori nmɔ a paɪ bantu yiranɪ má, ku yi balɔ di na wó ba ba ki ba wɔ-didɔa di amu bantu taani dɪm ɲwaani tin di mu. ²¹ A nan loori nmɔ, si ku pa ba maama taa yi woɲo didɔa mu. Amu Ko, nmɔ ɲwi amu wɔni, yi amu di ɲwi nmɔ di wɔni. Nan pa bantu di taa ɲwi di dibam kɔntu doɲ, si ba taa yi woɲo didɔa, si ku pa lɔɖu baɲa nɔɔna se ni nmɔ tɔɲi-ni. ²² A pe-ba zulɛ yalɔ nmɔ na pe amu tin, si ba wani ba taa yi woɲo didɔa, ni amu di nmɔ na yi didɔa te tin. ²³ Amu ɲwi ba wɔni yi nmɔ ɲwi amu

wõni, si ku pa ba sũni ba taa yi woŋo didva, si lugu banya nõona wani ba lwarĩ ni nmu mu tũni-ni, yi nmu soe nmu nõona bam, nĩneeni nmu na soe amu te tin.

²⁴ Amu Ko, a lagi si balu nmu na ki a juja ni tin taa togi ba wu amu na wu me tin, si ku pa ba na amu paari-zulə yalu nmu na pe-ni tin. Bejwaani nmu manĩ n soe amu ku loori lugu banya daa ta na wu ki tin. ²⁵ Amu Ko, nmu yi Ciga Tu. Lugu kum nõona bam nan yəri nmu. A nan ye nmu, yi a nõona bam di ye ni nmu tũni-ni. ²⁶ Amu nan pe ba lwarĩ nmu na yi wulu tin, yi a daa ta wu pa ba lwarĩ nmu, si ku pa sono kulu nmu na jigi amu njwaani tin taa wu ba wõni, si amu titi taa njwi ba wõni.»

18

*Ba na jaani Zezi te tin
(Matiyu 26:47-56, Mariki
14:43-50, Luki 22:47-53)*

¹ Zezi deen na tagi wænu tum kuntu o ti tin, o di o karabiə bam ma zani ba nunji ba ke. Ba ma vu ba be nabara kalu yiri na yi Sidoron tin. Gaari maa wu jægə kam kuntu ni. Ba ma vu ba zu di wu. ² Zezi di o karabiə bam deen yəni ba jeeri daani gaari dum kuntu ni mu. Kuntu mu pe Zudası wulu na lagi o yəgi Zezi o pa tin di ye ka jægə. ³ Zudası ma togi di paman-kəgo o vu jægə kam kuntu. We kaanum yigə tiinə bam di Farizian tiinə bam di tũni ba nõona

si ba togi ba vu. Ba ma jigi ba jara zula didaani min-zwænu di moola. ⁴ Zezi nan manĩ o ye kulu maama na lagi ku ki-o tin. O ma foori o twe ba te, yi o bwe-ba o wi: «Woo mu abam laga?»

⁵ Ba ma lar-o ba wi: «Zezi wulu na yi Nazareti tu tin mu di laga.»

Zezi ma ta o wi: «Ku yi amu mu kuntu.»

Zudası wulu na yəg-o o pa tin di maa togi o zigi di ba. ⁶ Zezi na tagi di ba o wi wum mu kuntu tin, ba ma titwəni ba joori kwaga ba tu tiga ni.

⁷ O ma joori o bwe-ba o wi: «Woo mu abam laga?»

Ba ma ta ba wi: «Zezi wulu na yi Nazareti tu tin mu di laga.»

⁸ Zezi ma ta di ba o wi: «A manĩ a ta a bri abam ni, amu mu kuntu. Ku nan na yi amu mu á laga, si á yagi bantu si ba viiri.» ⁹ O tagi kuntu, si ku pa o na manĩ o ta taani dilu tin mu sũni di ki, di o na wi: «Amu Ko, a wu pe balu maama nmu na ki a juja ni tin di didva di je.»

¹⁰ Simon Piyeeri maa jigi su-ləŋo. O ma li-ku o ma zagi We kaanum yuutu wum tintuŋnu jazum zwe o go. Tintuŋnu wum yiri mu Malikusi. ¹¹ Zezi ma ta di Piyeeri o wi: «Joori n sin n sugu kum ku polo ni. Nmu buŋi ni a lagi si a lu cam dilu a Ko na pe-ni tin mu na?»

¹² Pamanja bam kəgo kum di ba didæeru wum di Zwifə bam nõona bam laan ma ja Zezi ba vo. ¹³ Ba ma ja-o ba da yigə ba vu Anni te.

O yɪ Kayifu tumbaaru mu. Kayifu mu yɪ We kaanum yuutu bɪni dɪm kuntu ni. ¹⁴ Wuntu dɛɛn mu ya tagɪ dɪ Zwifə bam ni kɔ manɪ sɪ nɔɔnɔ didɔba mu tɪ nɔɔna bam maama ŋwaani.

Pɪyɛɛri na fɔgi ni o yəri Zezi te tɪn

(Matiyu 26:69-70, Mariki 14:66-68, Luki 22:55-57)

¹⁵ Simɔn Pɪyɛɛri dɪ o doŋ karabu didɔba ma togi Zezi kwaga. Karabu wɔm kuntu dɪ We kaanum yuutu wɔm ye daani lanyirani. O ma togi dɪ Zezi o zu We kaanum yuutu wɔm soŋo kɔnkɔlo.

¹⁶ Pɪyɛɛri ma manɪ man-ɔŋo ni ni o ziga. Zezi karabu wɔlɔ dɪ We kaanum yuutu wɔm na ye daani tɪn ma joori o nunɪ o ta dɪ bɪsankana kalɔ na nii man-ɔŋo kɔm ni dɪm banja ni tɪn, yɪ o daari o ja Pɪyɛɛri o zu. ¹⁷ Bɪsankana kam ma bwe Pɪyɛɛri ka wɪ: «Nmɔ togi n yɪ Zezi karabu mu na?»

O ma ləri o wɪ: «A dai o karabu.»

¹⁸ Waarɔ dɛɛn ma wɔra. Kuntu ŋwaani tɪntɔŋna bam dɪ Zwifə yigə tiinə nɔɔna bam ma dwe mini ba zigi ba weerə. Pɪyɛɛri dɪ ma vu o togi o zigi da o weeri mini dɪm.

We kaanum yuutu wɔm na bwe Zezi taani te tɪn

(Matiyu 26:59-66, Mariki 14:55-64, Luki 22:66-71)

¹⁹ We kaanum yuutu wɔm laan ma bwe Zezi o karabiə bam laja, dɪ o zaasum dɪm

na yɪ te tɪn. ²⁰ Zezi ma lər-o o wɪ: «Amɔ yəni a ŋɔɔni jaja mu a brɪ nɔɔna bam maama. A nan yəni a brɪ nɔɔna bam ba We-di sɪm ni mu dɪ We-di-kamunu kɔm ni, mɛ Zwifə bam maama na yəni ba jeeri daani tɪn. A wɔ fɔgi a səgi a ta kulɔkulɔ.

²¹ Bɛɛ nan mu yɪ n bwe amɔ sɪ n nii? Nan bwe balɔ na cəgi amɔ taani dɪm tɪn n nii a na tagɪ kulɔ dɪ ba tɪn, sɪ bantɔ mu ye a na tagɪ kulɔ tɪn.»

²² Zezi na tagɪ kuntu tɪn, Zwifə yigə tiinə bam tɪntɔŋnɔ didɔba na zigi o tɪkəri ni tɪn ma lo o pupɔŋo, yɪ o bwe-o o wɪ: «Bɛɛ mu yɪ n ŋɔɔni kuntu doŋ dɪ We kaanum yuutu wɔm?»

²³ Zezi ma lər-o o wɪ: «A na tagɪ kulɔ a cəgi tɪn, sɪ n ta sɪ dɪ lwarɪ. Kɔ nan na yɪ cɪga mu a taga, bɛɛ mu yɪ n magɪ-nɪ?»

²⁴ Anni laan ma pa ba ja-o ba vu Kayifu wɔlɔ na yɪ We kaanum yuutu tɪn te, yɪ ba ta wɔ bwəl-o.

Pɪyɛɛri ta na joori o fɔ ni o yəri Zezi te tɪn

(Matiyu 26:71-75, Mariki 14:69-72, Luki 22:58-62)

²⁵ Simɔn Pɪyɛɛri daa ta maa zigi da o weeri mini dɪm. Ba ma bwe-o ba wɪ: «Nmɔ togi n yɪ nɔɔnɔ wuntu karabu mu na?» Pɪyɛɛri ma fɔ o wɪ, wɔm dai o karabu.

²⁶ We kaanum yuutu wɔm tɪntɔŋnɔ didɔba, wɔlɔ cɔrɔ Pɪyɛɛri na zagi o zwe o go tɪn, ma ta did-o o wɪ: «Amɔ wɔ nɛ abam daani gaari dɪm wɔni na?»

27 Πιϋεεϋ daa ta ma fu.
Cibwub ma da kv keeri.

Zezi na zigi Pilatı yigə ni te tin

(Matiyu 27:1-2,11-31,
Mariki 15:1-20, Luki 23:1-5,13-25)

28 Ba laan ma ja Zezi ba nunji Kayifu soŋo ni ba vu Rom gubırma tu wum soŋo. Kv deen yi tituti mu. Zwifə bam ma wu de ba zu soŋo kum wu ba cullu tum ɲwaanı. Ba maŋi si ba ci ba titi di digiru si ba wani ba na cwəŋə ba di Pakı candiə kam. 29 Gubırma tu Pilatı ma nunji ba te, yi o bwe-ba o wı: «Bee mu yi abam sanı noonu wuntu?»

30 Ba ma lər-o ba wı: «Noonu wuntu ya na wu ki o cogı, dı ya bá ja-o dı ba nmu te.»

31 Pilatı ma ta di ba o wı: «Abam titi nan joŋ-o si á di o taanı, si kv togi abam cullu tum na yi te tin.»

Zwifə bam ma ləri ba wı: «Dıbam ba jigi cwəŋə si dı gu noon-noonu.» 32 Kuntu nan ki si kv pa Zezi na tagı kulı tin mu siıni kv ki, di o na tagı ni oó ti tıbni dilı dwi tin.

33 Pilatı laan ma joori o zu soŋo kum wu o bəŋi Zezi, yi o bwe-o o wı: «Nmu yi Zwifə bam pe mu na?»

34 Zezi ma bwe-o o wı: «Nmu na tagı kuntu tin, kv yi nmu titi wubıja taanı mu naa noona mu tagı a taanı di nmu?»

35 O ma ləri o wı: «Amu dai Zwifu. Kv yi nmu titi dwi tiinə di ba kaanım yigə tiinə bam mu jaanı nmu ba

ba ba ki amu jıja ni. Koo mu n kua?»

36 Zezi ma ləri o wı: «Amu paarı dım wu nunji lıgu baŋa, si di ya na yi lıgu baŋa nyım, a noona bam ya wı ki jara si ba ci si Zwifə bam yi wani ba ja amu. Kv nan na yi te tin, amu paarı dım dai lıgu baŋa nyım.»

37 Pilatı ma bwe-o o wı: «Kuntu, nmu za yi pe mu na?»

Zezi ma ləri o wı: «Nmu titi mu tagı n wı, a yi pe. A tu si a ɲoonı cıga mu a bři noona lıgu baŋa ni. Kuntu ɲwaanı mu ba lıgi amu. Wulu maama na yi cıga noonu tin mu cəgi amu taanı.»

38 O ma ta did-o o wı: «Bee yi cıga?»

Pilatı na tagı kuntu tin, o laan ma joori o nunji pooni o ta di Zwifə bam o wı: «Amu wu ne o na ki kulı o cogı tin si a di o taanı. 39 Abam nan yəni á jigi mu kudonı: Pakı candiə kam maŋa ni, amu yəni a li abam piınu didıba mu a yagi yi o viiri. Abam nan lagi si a yagi Zwifə bam pe wum mu na?»

40 Ba ma kaasi di kwər-dıa ba wı: «Kv dai wuntu, kv yi Barabası mu dı laga si n yagi.» Barabası ya yi non-vıru mu.

19

1 Pilatı laan ma pa ba ja Zezi ba magı di balaara.

2 Pamaŋna bam ma ki sabarı ba ma so yipugə ba pu o yuu ni. Ba ma kwe gwar-soŋu ba zu-o, yi ba mwan-o. 3 Ba maa ve o te, yi ba te did-o ba wı:

«Zwifə bam pɛ, dɪnle», yɪ ba lɔɛ o pɔpwaanu.

⁴ Pilatɪ daa ta ma joori o nunji pooni, yɪ o ta dɪ kɔgɔ kum o wɪ: «Nii-na, aá pa nɔɔnɔ wɔm nunji o ba o zɪgɪ abam yigə nɪ, sɪ á wanɪ á lwarɪ nɪ amɔ wɔ nɛ o na kɪ kulɔ o cɔgɪ tɪn.»

⁵ Zezi ma nunji dɪ o yuu sabarɪ yipugə kam dɪ o gwar-sɔŋɔ kum. Pilatɪ ma ta dɪ ba o wɪ: «Nii-na nɔɔnɔ wɔm da.»

⁶ Wɛ kaanɪm yigə tiinə bam dɪ ba nɔɔna bam na nɛ-o tɪn, ba maa tɛ dɪ kwər-dɪa ba wɪ: «Pa-o tɔɔn-dagara baŋa nɪ n gɔ. Pa-o tɔɔn-dagara baŋa nɪ n gɔ.»

Pilatɪ ma ta dɪ ba o wɪ: «Abam tɪtɪ nan ja-o á pa dagara baŋa nɪ á gɔ, sɪ amɔ wɔ nɛ kulɔ o na cɔgɪ sɪ a ma dɪ o taanɪ tɪn.»

⁷ Zwifə bam ma joori ba lər-o ba wɪ: «Dɪbam jɪgɪ culu kulɔ na brɪ nɪ o maŋɪ sɪ o tɪ tɪn, bɛŋwaanɪ o brɪ o tɪtɪ nɪ o yɪ Wɛ Bu mɔ.»

⁸ Pilatɪ na ni ba na tagɪ kuntɔ tɪn, fɔɔnɪ ma tiini dɪ zɔ-o. ⁹ O ma joori o zɔ sɔŋɔ kum wɔ, yɪ o bwe Zezi o wɪ: «Nmɔ nunji yən mɔ?»

Zezi maa cɪm yɪ o wɔ lər-o kulɔkulɔ.

¹⁰ O ma ta did-o o wɪ: «Nmɔ ba lagɪ sɪ n ləri amɔ na? Nmɔ yəri nɪ amɔ jɪgɪ dam sɪ a pa ba yagɪ-m naa sɪ a pa ba pa-m tɔɔn-dagara baŋa nɪ ba gɔ na?»

¹¹ Zezi ma lər-o o wɪ: «Nmɔ ya n ba jɪgɪ dam amɔ baŋa nɪ, kɔ na daɪ dam dɪlɔ Wɛ na pɛ-m tɪn. Kuntɔ

ŋwaanɪ nɔɔnɔ wɔlɔ na jaanɪ amɔ o kɪ nmɔ jɪŋa nɪ tɪn mɔ tiini o kɪ wo-lɔŋɔ o dwəni nmɔ.»

¹² Maŋa kam Pilatɪ na ni kuntɔ tɪn, o maa kwaanɪ o lagɪ cwəŋə sɪ o pa ba yagɪ Zezi. Kɔ daari Zwifə bam maa tiini ba tɛ dɪ kwər-dɪa ba wɪ: «Nmɔ na yagɪ nɔɔnɔ wɔntɔ, kú brɪ nɪ n culɪ lɔgɔ kum pa-farɔ wɔm mɔ. Nɔɔnɔ wɔlɔ na pɛ o tɪtɪ paarɪ tɪn, kuntɔ tu yɪ pa-farɔ wɔm dɔm mɔ.»

¹³ Pilatɪ na ni kuntɔ tɪn, o ma pa ba ja Zezi ba nunji, yɪ o daari o jəni taanɪ dim jəŋə kam je nɪ. Ba bə jəgə kam kuntɔ nɪ, Kandwa-pulwaarɔ je mɔ. Ka yɪrɪ dɪ Zwifə bam taanɪ mɔ yɪ Gabata.

¹⁴ Kɔ dɛɛn yɪ wɪa tɪtarɪ nɪ mɔ, dɛ dɪm tɪga na wɔ pɔɔrɪ sɪ Pakɪ candiə kam di tɪn. Pilatɪ laan ma ta dɪ Zwifə bam o wɪ: «Nii-na á pɛ wɔm.»

¹⁵ Ba ma ta kaasɪ baŋa baŋa ba wɪ: «Tɪ o mɔmwe, tɪ o mɔmwe, pa-o tɔɔn-dagara baŋa nɪ n gɔ.»

O ma bwe-ba o wɪ: «Abam lagɪ sɪ ba pa á pɛ wɔm dagara baŋa nɪ ba gɔ mɔ na?»

Wɛ kaanɪm yigə tiinə bam ma ləri ba wɪ: «Dɪbam ba jɪgɪ pɛ wɔdon, kɔ na daɪ lɔgɔ kum pa-farɔ wɔm yɪranɪ.»

¹⁶ Pilatɪ laan ma kɪ Zezi pamaŋna bam jɪŋa nɪ, sɪ ba pa-o tɔɔn-dagara baŋa nɪ ba gɔ.

Ba na jaanu Zezi ba pa tɔɔn-dagara baɲa ni te tɔn
(*Matiyu 27:32-56, Mariki 15:21-41, Luki 23:26-49*)

Pamaɲna bam laan ma ja Zezi, ¹⁷ yi ba pa o zɔɲi dagara kalɔ ba na laɣi ba pa-o ka baɲa ni tɔn. O ma vu o yi jɔgɛ kalɔ ba na bɛ ni Yukol-pɔa piu tɔn. Kɔ yiri dɔ Zwifɛ bam taani mu yi Goligota. ¹⁸ Kɔ yi daani mu ba pag-o tɔɔn-dagara kam baɲa ni. Ba ma ja nɔɔna badonnɛ bale dɔ, ba pa dagari baɲa ni. Zezi maa wɔ bantɔ bale titari ni. ¹⁹ Pilati ma pɔpɔni tɔɔɔ o pa ba tani-kɔ dagara kam yuu ni. Kɔ pɔpɔni kɔ wɔ:

«Wɔntɔ mu yi Nazareti tu
Zezi wɔɔ na yi Zwifɛ
bam pɛ tɔn.»

²⁰ Zwifɛ bam zanzan ma karimi tɔɔɔ kɔm, bɛɲwaani jɔgɛ kalɔ ba na pagɔ Zezi da tɔn batwari dɔ tu kɔm ni. Kɔ ma pɔpɔni dɔ Zwifɛ bam taani dɔ Rom tiinɛ taani dɔ Greki tiinɛ taani mu.

²¹ Zwifɛ kaanum yigɛ tiinɛ bam na nɛ tɔn, ba ma vu ba ta dɔ Pilati ba wɔ: «Kɔ wɔ maɲi si n pɔpɔni ni <Zwifɛ bam pɛ>. Kɔ maɲi si n pɔpɔni ni: <Nɔɔɔ wɔntɔ mu bri o titi o wɔ, o yi Zwifɛ bam pɛ mu.> »

²² O ma lɛri-ba o wɔ: «Amu na pɔpɔni te tɔn maɲi.»

²³ Pamaɲna bam na pagɔ Zezi dagara kam baɲa ni ba ti tɔn, ba laan ma kwe o gwaaru tum ba cɛ kuni bina, si pamaɲnɔ maama kwe o nyim. Ba ma kwe o gwarbu wɔm dɔ. Kɔ maama sɔɣi

punɛ mu, kɔ ba jɔɣi tonjim je. ²⁴ Kɔ na yi kuntɔ tɔn, ba ma ta daani ba wɔ: «Yi pa-na dɔ kaari-kɔ. Nan pa-na dɔ ta jɔɔ si dɔ nii wɔɔ na wɔ jɔɲi-kɔ tɔn.»

Kɔ dɛɛn ki kuntɔ mu, si kɔ pa kulɔ na pɔpɔni We tɔɔɔ kɔm wɔni tɔn sɔni kɔ ki, ni kɔ na wɔ: «Ba cɛ amu gwaaru ba pa daani, yi ba daari ba ta jɔɔ amu gwarbu wɔm ɲwaani.» Pamaɲna bam ma sɔni ba ki kuntɔ.

²⁵ Balɔ dɛɛn na zɔɣi ba batwari dɔ Zezi dagara kam tɔn mu yi o nu wɔm dɔ o nu nyaani, dɔ Mari wɔɔ na yi Klopasi kaani tɔn, dɔ Mari wɔɔ na nunji Magɔdala tɔn. ²⁶ Zezi na nɛ o nu wɔm dɔ o karabu wɔɔ o na soe lanyirani ba zɔɣi da tɔn, o ma ta dɔ o nu wɔm o wɔ: «A nu, nii wɔntɔ laan mu yi n bu.»

²⁷ O ma daari o ta dɔ o karabu wɔm dɔ o wɔ: «Nii n nu da.» Kɔ na zɔɣi maɲa kam kuntɔ ni, o karabu wɔm laan ma jɔɲi Zezi nu wɔm o pa o ba o zɔɔri o sɔɲɔ ni.

²⁸ Kuntɔ kwaga ni Zezi maa ye ni wonjo maama ki kɔ ti. O maa wɔ, na-nyɔm jɔg-o. O tagɔ kuntɔ, si kulɔ na pɔpɔni We tɔɔɔ kɔm wɔni tɔn mu sɔni kɔ ki. ²⁹ Zɔɲa dɛɛn mu zɔɣi da, ka na su dɔ sana kalɔ na nywana tɔn. Ba ma kwe sɔɔɔ ba dɔ sana kam wɔni, yi ba vɔ-kɔ miu ni ni ba te ba pa kɔ yi Zezi ni. ³⁰ Zezi na lanɔ sa-nywana kam tɔn, o ma ta o wɔ: «Kɔ laan ki kɔ ti.»

O ma daari o cɔɔli o yuu tɪga nɪ, yɪ o pa o siun ti.

³¹ Kɔ dɛɛn yɪ dɛ dɪlɔ Zwifə bam na yəni ba ti ba yigə sɪ ba siun dɛ dɪm laan yɪ tɪn mɔ. Tɪga na wó pɔɔri sɪ kɔ taa yɪ ba siun dɛ kamunu kɔm tɪn, ba maa ba lagi sɪ nɔɔna bam yɪra yam taa wɔ dagari sɪm banja nɪ dɛ dɪm kɔntɔ nɪ. Kɔntɔ nɪwaaɪ Zwifə yigə tiinə bam ma vu Pilatɪ te, ba ta did-o sɪ o pa cwəŋə sɪ ba bwəri nɔɔna bam nɛ sɪ ba ti, sɪ ba laan pari-ba ba ki. ³² Kɔntɔ, pamaŋna bam ma vu balɔ ba na pagɪ ba wəli dɪ Zezi tɪn te, yɪ ba magɪ dayigə nɔɔnɔ wɔm nɛ ba bwəri, dɪ o doŋ wɔm nɛ. ³³ Ba ma vu ba yɪ Zezi. Ba ma na nɪ o maŋɪ o ti mɔ, yɪ ba daa wɔ bwəri wɔntɔ nɛ. ³⁴ Kɔ daari pamaŋnɔ didɔba ma kwe o cicwe o ma zɔ Zezi saŋa nɪ. Jana dɪ na ma da ba nunjə. ³⁵ Nɔɔnɔ wɔlɔ yɪ na nɛ kɔntɔ tɪn mɔ nɔɔni kɔ wɔŋɔ, sɪ kɔ pa abam dɪ wanɪ á sɛ. O nan ye nɪ o na tagɪ kɔlɔ tɪn yɪ cɪga mɔ, yɪ o zɪgɪ cɪga kam kɔntɔ kwaga nɪ.

³⁶ Kɔntɔ nan ki sɪ kɔ pa kɔlɔ na pɔpɔni Wɛ tɔnɔ kɔm wɔni tɪn mɔ sɪni kɔ ki, nɪ kɔ na wɪ: «O kuə dɪ didɔba dɪ bá bwəri.» ³⁷ Wɛ tɔnɔ kɔm ta tagɪ kɔ wɪ: «Nɔɔna wó fɔgɪ ba nii wɔlɔ wɔm ba na zɔgɪ tɪn.»

Ba na kwe Zezi ba ki bɔɔni nɪ te tɪn

(Matiyu 27:57-61, Mariki 15:42-47, Luki 23:50-56)

³⁸ Kɔntɔ kwaga nɪ nɔɔnɔ wɔdoŋ na nunjɪ Arimatɪ o

yɪri mɔ Zɔzɛfɔ tɪn ma zaŋɪ o vu Pilatɪ te. O dɛɛn yɪ Zezi karabu mɔ, yɪ o ba brɪ o titɪ jaja o na kwarɪ Zwifə yigə tiinə bam tɪn nɪwaaɪ. O ma vu o bwe Pilatɪ sɪ o nii, oó wanɪ o kwe Zezi yɪra yam na. Pilatɪ ma sɛ sɪ o kwe. Zɔzɛfɔ ma vu o par-o dagara kam yuu nɪ. ³⁹ Nikodɛm wɔlɔ dɛɛn na ve o na Zezi titɪ nɪ tɪn dɪ maa tɔgɪ o wɔra. O maa jɪgɪ tralɪ nugə zanzan o tee nɪ, kɔ na maŋɪ dɪ garɪwaa yɪ. Nugə kam yɪ Miiri dɪ Alowɛsɪ nugə mɔ gwaanɪ daanɪ. ⁴⁰ Zɔzɛfɔ dɪ Nikodɛm ma kwe Zezi yɪra yam ba turi-ya dɪ tralɪ nugə kam, yɪ ba daari ba pri-o dɪ gar-jalɪ, nɪ Zwifə bam na yəni ba ki ba twa te tɪn. ⁴¹ Gaara mɔ wɔ jəgə kalɔ ba na pagɪ Zezi dagara banja nɪ tɪn. Piu ma wɔ gaara yam wɔni, bɔn-dɔɔri maa wɔ piu kɔm yɪra nɪ ba ta na wɔ ki nɔɔn-nɔɔnɔ da. ⁴² Kɔ na yɪ dɛ dɪlɔ tɪga na wó pɔɔri sɪ kɔ taa yɪ ba siun dɛ dɪm tɪn, ba ma kwe Zezi ba tiŋi bɔɔni dɪm wɔni, dɪ je na batwarɪ tɪn nɪwaaɪ.

20

Zezi na bi o yagɪ tɔvɔni yɪ o brɪ o titɪ te tɪn

(Matiyu 28:1-10,16-20, Mariki 16:1-11,14-18, Luki 24:1-12,36-49)

¹ Dɛ dɪlɔ na saŋɪ ba siun dɛ dɪm tɪn, Mari wɔlɔ na nunjɪ Magɪdala tɪn ma zaŋɪ o go tɪga o vu Zezi yibeeli dɪm jəgə. O ma na nɪ kandwe dɪlɔ ya na pɪ bɔɔni dɪm ni

tɪn tigi daa nɪ. ² O ma duri o joori o vu o ta dɪ Simɔn Pɪyɛɛrɪ dɪ karabu wɔɔɔ Zezi na soe tɪn o wɪ: «Ba kwe dɪ Yuutu wɔm yɪra yam yibeeli dɪm wɔnɪ, dɪ nan yɛri ba na kɪ-o mɛ.»

³⁻⁴ Pɪyɛɛrɪ dɪ karabu wɔdon yɔm ma zaŋɪ ba duri ba maa ve bɔɔnɪ dɪm jɛgɔ. Karabu wɔntɔ ma duri o loori Pɪyɛɛrɪ bɔɔnɪ dɪm ni nɪ. ⁵ O ma tiiri o nii bɔɔnɪ dɪm wɔnɪ o na gar-jalɪ dɪm na tigi da, yɪ o wɔ zɔ dɪ wɔ. ⁶ Simɔn Pɪyɛɛrɪ ma da o kwaga o ba o yi. O ma kɛ o zɔ bɔɔnɪ dɪm wɔ o na gar-jalɪ dɪm na tigi da, ⁷ yɪ o na gɔɔ kɔɔ ba ya na mɛ ba ba Zezi yuu tɪn. Kɔntɔ nan pri mɔ kɔ tigi kɔ yɪra. ⁸ Karabu wɔɔ ya na yi da yigɔ tɪn dɪ laan ma zɔ bɔɔnɪ dɪm wɔ. O ma na kɔɔ na wɔra tɪn, yɪ o daari o sɛ nɪ kɔ sɪnɪ kɔ yɪ cɪga. ⁹ Ba daa ta ma wɔ lwarɪ Wɛ tɔnɔ kɔm na tagɪ kɔɔ kɔ wɪ o maŋɪ sɪ o bi o yagɪ tɔnɪ tɪn kuri. ¹⁰ Ba laan ma joori ba vu sɔŋɔ.

¹¹ Mari daa ta maa zɪgɪ yibeeli dɪm ni nɪ o keerɔ. O na keerɔ kɔntɔ tɪn, o ma tiiri o nii bɔɔnɪ dɪm wɔnɪ. ¹² O ma na malesɪ sɪle na zɔ gwar-pwɔɔnɪ, sɪ je mɛ seenɪ Zezi yɪra yam ya na tigi da tɪn. Dɪdɔba maa wɔ o yuu seenɪ, yɪ kadoŋ kam wɔ o nɛ seenɪ. ¹³ Sɪ ma bwe-o sɪ wɪ: «A nakɔ, bɛɛ mɔ yɪ n keerɔ?»

O ma ta dɪ sɪ o wɪ: «Ba kwe a Yuutu wɔm yɪra yam mɔ ba ja viiri, a nan yɛri ba na kwe-o ba kɪ mɛ.»

¹⁴ O na tagɪ kɔntɔ tɪn, o ma pipiri o nii o kwaga nɪ o na Zezi na zɪgɪ da, yɪ o wɔ lwarɪ nɪ kɔ yɪ Zezi mɔ. ¹⁵ Zezi ma bwe-o o wɪ: «A nakɔ, bɛɛ mɔ yɪ n keerɔ? Wɔɔ mɔ nmɔ beerɔ?»

Mari maa bɔŋɪ nɪ o yɪ gaari dɪm tu mɔ. O ma ta dɪd-o o wɪ: «Amɔ tu, kɔ na yɪ nmɔ na kwe-o n ja n viiri, sɪ n brɪ-nɪ n na kɪ-o mɛ tɪn, sɪ a vu a kwe-o.»

¹⁶ Zezi ma bɔŋɪ o yɪrɪ o wɪ: «Mari.»

Mari ma pipiri o nii o seenɪ, yɪ o ta dɪ Zwifɔ bam taanɪ o wɪ: «Rabuni», kɔ kuri mɔ Karanyɪna.

¹⁷ Zezi ma ta dɪd-o o wɪ: «Yɪ ta n dwe-nɪ, sɪ amɔ daa ta wɔ joori a vu a Ko wɔm te. Nan ve n ta n brɪ a kɔbiɔ bam nɪ, amɔ laan maa ve a Ko wɔm te, wɔɔ na yɪ abam dɪ Ko tɪn. Wɔntɔ mɔ yɪ Baŋa-Wɛ, amɔ Tu dɪ abam dɪ Tu.»

¹⁸ Mari wɔɔ na nunɪ Magɪdala tɪn laan ma zaŋɪ o vu o ta dɪ Zezi karabiɔ bam o wɪ: «Amɔ nɛ dɪ Yuutu wɔm», yɪ o daari o ta kɔɔ Zezi na tagɪ o brɪ-o tɪn.

¹⁹ Dɛ dɪm kɔntɔ nɪ dɪdaan-nɪ nɪ mɔ Zezi karabiɔ bam lagɪ daanɪ jɛgɔ dɪdɔba. Ba fɔgɪ ba pɪ digɔ kam ni dɪ borbu, ba na kwari fɔnɪ dɪ Zwifɔ yigɔ tiinɔ bam tɪn ŋwaanɪ. Zezi laan ma da o ba o zɪgɪ ba tɪtarɪ nɪ. O ma ta dɪ ba o wɪ: «Yazurɔ wɔ jɔni dɪ abam.»

²⁰ O na tagɪ kɔntɔ tɪn, o ma brɪ-ba o jɪa dɪ o saŋa kam. O karabiɔ bam maa tiini ba jɪgɪ wɔpolo lanyɪranɪ dɪ ba na nɛ

ba Yuutu wòm tɪn. ²¹ O daa ta ma joori o ta dɪ ba o wɪ: «Yazurə wó jəni dɪ abam. A Ko Wɛ na tɔŋɪ-nɪ lɔgɔ bəŋa nɪ te tɪn, amɔ dɪ tɔŋɪ abam lɔgɔ kɔm wɔnɪ kɔntɔ doŋ mɔ.»

²² O na tagɪ kɔntɔ tɪn, o ma fuli ba seeni yɪ o wɪ: «Jɔŋɪ-na Wɛ Joro kɔm. ²³ Abam na yagɪ nɔɔnɔ wɔlɔ lwarɪm á ma cɛ-o tɪn, Wɛ wó sɪtɪnɪ Dɪ yagɪ Dɪ ma cɛ kɔ tu. Kɔ daari, abam na wɔ yagɪ á ma cɛ wɔlɔ tɪn, Wɛ dɪ bá yagɪ Dɪ ma cɛ-o.»

Toma na tu o sɛ Zezi te tɪn

²⁴ Toma wɔlɔ ba na ma bə nɪ Yiywɛ yɪ o wɔ Zezi karabiə fugə-bale bam wɔnɪ tɪn ya tərə maŋa kam Zezi na tu o karabiə bam te tɪn. ²⁵ Karabiə badonnə bam ma ta ba brɪ-o ba wɪ: «Dɪbam ya nɛ dɪ Yuutu wòm.»

O ma ta dɪ ba o wɪ: «Amɔ yɪ na wɔ nɛ cɪna yam niə o jɪ sɪm nɪ, sɪ a kɪ a nɔa da a nii, sɪ a daari a kɪ a jɪŋa o saŋa kam nɪ, amɔ bá sɛ.»

²⁶ Da nana na kɛ tɪn, Zezi karabiə bam daa ma la daanɪ jəgə dɪdɔa, yɪ Toma dɪ laan wɔra. Ba ma fɔgɪ ba pɪ digə kam ni dɪ borbu. Zezi ma da o ba o zɪgɪ ba tɪtari nɪ. O ma ta o wɪ: «Yazurə wó jəni dɪ abam.»

²⁷ O laan ma ta dɪ Toma o wɪ: «Ma n nɔa n taanɪ a jɪ sɪm yo seeni n nii, n daari n tɔrɪ n jɪŋa a saŋa kam nɪ. Yagɪ bubwɛa, sɪ n daari n sɛ.»

²⁸ Toma ma lər-o o wɪ: «Nmɔ yɪ a Yuutu dɪ amɔ Bəŋa-Wɛ.»

²⁹ Zezi ma ta dɪd-o o wɪ: «Nmɔ na nɛ amɔ tɪn ŋwaanɪ mɔ n laan sɛ na? Balɔ nan na sɛ amɔ yɪ ba ta wɔ nɛ-nɪ tɪn mɔ tiini ba jɪgɪ yu-yoŋo.»

Woŋo kɔlɔ ŋwaanɪ Zan na pɔpɔnɪ tɔnɔ kɔntɔ tɪn

³⁰ Zezi dɛɛn kɪ wo-kɪnkagɪla yadonnə zanzan o karabiə bam tɪtari nɪ, yɪ tɪ maama nan wɔ pɔpɔnɪ tɔnɔ kɔntɔ wɔnɪ. ³¹ Wəənu tɪlɔ na pɔpɔnɪ tɪn yɪ sɪ á wanɪ á sɛ, nɪ Zezi mɔ yɪ Krisi wòm Wɛ na tɔŋɪ tɪn, yɪ o kwəri o yɪ Wɛ Bu wòm. Á nan na kɪ á wɔ-dɪdɔa dɪd-o, á wó na ŋwɪa Wɛ tee nɪ.

21

Zezi na brɪ o tɪtɪ dɪ o karabiə bam Galile nɪnɔv kɔm ni nɪ te tɪn

¹ Kɔntɔ kwaga nɪ Zezi daa ma joori o brɪ o tɪtɪ dɪ o karabiə bam Tiberiyadɪ nɪnɔv kɔm ni nɪ. O na brɪ o tɪtɪ te tɪn mɔ tɪntɔ: ² Simɔn Pɪyɛɛrɪ dɛɛn wɔra, dɪ Toma wɔlɔ ba na bə nɪ Yiywɛ tɪn. Natanayelɪ dɪ wɔra, wɔlɔ na nunɪ Galile tɪv Kana tɪn, dɪdaanɪ Zebede biə bam dɪ Zezi karabiə badonnə bale. Bantu bam maama mɔ wɔ daanɪ. ³ Simɔn Pɪyɛɛrɪ ma ta dɪ ba o wɪ: «A maa ve a ja kale mɔ.» Ba ma lər-o ba wɪ: «Dɪ wó tɔgɪ dɪ nmɔ dɪ vu.»

Ba ma zanɪ ba vu ba zu naboro kɔm. Tɪtɪ dɪm kɔntɔ nɪ ba ma kwaanɪ sɪ ba ja kale, yɪ ba wɔ nɛ kulɔkulɔ ba ja.

⁴ Tɪga na wɔra ka pɔɔrɪ tɪn, Zezi maa zɪgɪ nɪnɔv

kum ni ni, yi ba wu lwaro. ⁵ O ma beŋi-ba o wɔ: «A badonnə-ba, abam wu jaani kale na?»

Ba ma lər-o ba wɔ: «Dí wu ne kulukulu.»

⁶ O laan ma ta di ba o wɔ: «Nan di-na á bura kam naboro kum jazim seeni, si á wó ja.» Ba ma suni ba di bura kam, yi ba daa warɔ ba vani-ka ba li ba di boro kum woni, kale sim na tiini si dagi tin ŋwaani.

⁷ Zezi karabu wulu o na soe tin ma ta di Piyeri o wɔ: «Dibam Yuutu wum mu.»

Simon Piyeri na lwarɔ ni ku yi ba Yuutu wum kuntu tin, o ma kwe o goro kulu o ya na li tin o zu, yi o laan daari o fanɔ o cu na bam woni. ⁸ Karabiə badaara bam ma ja naboro kum ba ba, yi ba vani bura kam di kale sim ba weli da ba yi na bam ni, ba na dai yigə yigə di buburu kum tin ŋwaani. Ku deen yi nuneeni metra bi mu te. ⁹ Ba na be bubu dim tin, ba ma na min-cala na wura, yi kale wu ya yuu ni. Dipe di maa tigi da. ¹⁰ Zezi ma ta di ba o wɔ: «Twəri-na kale silu á na jaani lele tin sidaara á ja á ba.»

¹¹ Simon Piyeri laan ma vu o zu naboro kum wu o vani bura kam o di tiga ni. Ka su di kaləŋ-kamunə mu, si maama yi bi di finnu sito mu (153). Di kale sim na daga kuntu tin di, bura kam wu kaari. ¹² Zezi ma ta di ba o wɔ: «Ba-na á gu á ni-ɔeri.» O karabiə bam maama ma kwari si ba bwe-o ba nii ni o yi wo mu, beŋwaani ba

manɔ ba lwarɔ ni ku yi ba Yuutu wum mu. ¹³ Zezi ma zanɔ o vu o kwe dipe dim o pa-ba, yi o daari o kwe kale sim di o pa-ba.

¹⁴ Zezi na bi o yagi tɔuni tin, kuntu mu ki kuni bito o na bri o titi di o karabiə bam.

Zezi na ŋɔɔni di Piyeri te tin

¹⁵ Ba na di ba ti tin, Zezi laan ma bwe Simon Piyeri o wɔ: «Zan bu Simon, nmu soe amu n dwe bantu na?»

O ma ləri o wɔ: «A Yuutu, ɛɛn, nmu ye ni amu soe nmu.»

Zezi ma ta did-o o wɔ: «Nan ta n nii a pəlbə bam baŋa ni.»

¹⁶ O ma joori o bwe Piyeri o ki bile o wɔ: «Zan bu Simon, nmu soe amu na?»

O ma ləri o wɔ: «A Yuutu, ɛɛn, nmu ye ni amu soe nmu.»

Zezi ma ta did-o o wɔ: «Nan ta n nii amu peeni sim baŋa ni.»

¹⁷ O daa ma bwe Piyeri o ki kuni bito o wɔ: «Zan bu Simon, nmu soe amu na?»

Piyeri wu ma cogi di Zezi na bwe-o kuni bito o wɔ o so-o na tin. O ma ta di Zezi o wɔ: «Amu Yuutu, nmu ye woŋo maama. Kuntu ŋwaani nmu ye ni amu soe nmu.»

Zezi laan ma ta did-o o wɔ: «Nan ta n nii amu peeni sim baŋa ni. ¹⁸ A lagi a ta ciga mu di nmu si, nmu deen na yi nɔn-dɔŋu tin, nmu yəni n vo n kilə n titi ni mu lanyirani, yi n daari n ve nmu na lagi me tin. Ku daari nmu nan na kwɔn, n laan wó zəŋi n jia mu weeni, yi

noɔnɔ wɔdon ɔ-ka o pa-m, yɪ o daari o ja-m o vu nmɔ na ba lagi mɛ sɪ n vu tɪn.»

¹⁹ Zezi dɛɛn tagɪ kɔntɔ sɪ kɔ brɪ Pɪyɛɛrɪ na wɔ tɪ tɔbɔnɪ dɪlɔ dwi sɪ kɔ pa Wɛ na zulɔ tɪn mɔ. O laan ma daari o ta dɪ Pɪyɛɛrɪ o wɪ: «Ta n tɔgɪ-nɪ.»

²⁰ Pɪyɛɛrɪ ma pipiri o nii o kwaga nɪ, yɪ o na Zezi karabu wɔlɔ o na soe tɪn na tɔgɪ-ba. Wɔntɔ mɔ yɪ wɔlɔ ya na jɔni o salɪ Zezi wɔdiu kɔm dim maɲa nɪ yɪ o bwe-o o wɪ: «A Yuutu, wɔɔ mɔ lagi o yɔgɪ nmɔ o pa?» tɪn.

²¹ Pɪyɛɛrɪ na nɛ-o tɪn, o ma bwe Zezi o wɪ: «A Yuutu, sɪ wɔntɔ, bɛɛ mɔ lagi kɔ kɪ-o?»

²² Zezi ma lɔr-o o wɪ: «Amɔ na lagi sɪ o taa ŋwɪ sɪ kɔ taa ve maɲa kam amɔ na wɔ joori a ba tɪn, kɔntɔ daɪ nmɔ yigɔ. Nmɔ za n weeni n ta n tɔgɪ-nɪ.»

²³ Kɔntɔ ŋwaanɪ mɔ pɛ Zezi karabiɔ bam dɛɛn jɪgɪ-ka ba ŋɔɔnɪ ba wɪ, Zezi karabu wɔm kɔntɔ bɔ tɪ maɲa dɪ maɲa. Zezi nan wɔ tagɪ o wɪ, o bɔ tɪ. O dɛɛn tagɪ o wɪ: «Amɔ na lagi sɪ o taa ŋwɪ sɪ kɔ taa ve maɲa kam a na wɔ joori a ba tɪn, kɔntɔ daɪ nmɔ yigɔ.»

²⁴ Zezi karabu wɔlɔ o na tagɪ o taanɪ kɔntɔ tɪn mɔ yɪ amɔ wɔlɔ na brɪ Wɛ cɪga kam yɪ a daari a pɔpɔnɪ-ka a tɪɲi tɪn. Dɪbam maama nan ye nɪ a na brɪ te tɪn sɪnɪ kɔ yɪ cɪga mɔ.

²⁵ Zezi ta kɪ wɔɛnu zanzan o wɔli da. Tɪ maama dɪdɔa dɪdɔa nan ya na lagi tɪ pɔpɔnɪ tɪ tɪɲi, a bɔŋɪ nɪ lɔgɔ

baɲa ya bɔ na je sɪ twaanɔ tɪm kɔntɔ pɔni da.

**Zezi tuntɔŋna bam
TITUŊA Tɔnɔ
Zezi tuntɔŋna
bam Tituŋa Tɔnɔ
kum na bri
dibam kulɔ tun
mu tuntu**

Luki pupɔni twaanɔ tle mu. Dayigə tɔnɔ kum mu yi «We taani dilɔ Luki na pupɔni tun». Ku bri Zezi na ki te yi o ŋɔɔni kulɔ lɔgɔ baŋa ni tun. Tituŋa Tɔnɔ kum nan bri wəənu tilɔ na kia, Zezi na diini We sɔŋɔ tun kwaga ni tun mu. O karabiə daa ba na-o di yiə, Zezi nan wɔ ba tee ni di We Joro kum o na tɔŋi ba tee ni tun, yi We Joro kum kuntu mu pɛ Zezi kɔgɔ kum dam, si ku jagi ku yi je maama.

Luki titi deen tɔgi di Pooli o tɔŋi We tituŋa yam (Tituŋa Tɔnɔ 16:10).

Tɔnɔ kum bri ni, Pantikoti de dim ni We Joro kum tu di dam mu Zezi karabiə bam baŋa ni ku pa Zezi kɔgɔ kum puli Zeruzalem ni (pɔɔrim 1-7).

Zezi kwərə kam laan ma jagi ka yi Zude di Samari lɔgɔ kum maama (pɔɔrim 8-12).

Zezi tuntɔŋnɔ Pooli di Zezi karabiə badaara laan ma vu ba yi tiini dilɔ na kaagi nafa bam tun, yi ba vu ba yi tɔ-kamunu kulɔ yiri na yi Rom tun, ba tɔɔli Zezi kwərə-ywəŋə kam, yi dwi-gɛ tiinə

balɔ maama na ki ba wu-didɔa di Zezi tun di na We Joro kum dam (pɔɔrim 13-28).

Zezi kɔgɔ kum nɛ cam di yaara zanzan. We Joro kum nan zəni-ba, ku bri-ba ba na wɔ ki te, yi ku guli-ba Zezi na yi wulɔ, di o na ki kulɔ, di o na ŋɔɔni kulɔ tun.

Wəənu tilɔ maama na pupɔni Tituŋa Tɔnɔ kum wɔni tun bri ni, We nɔɔna bam maŋi si ba tɔɔli Zezi Krisi kwərə kam mu, si ku yi lɔgɔ baŋa je maama.

*Zezi na ki kulɔ yi o laan
joori We-sɔŋɔ tun*

¹ A cilɔŋ Teofili, a maŋi a da yigə a pupɔni tɔnɔ a pa nmu. Tɔnɔ kum kuntu wɔni mu a pupɔni wəənu tilɔ maama Zezi deen na ki tun, yi a kwəri a pupɔni o na yəni o bri nɔɔna te tun, ku na sɔŋi maŋa kalɔ o na puli o tituŋa yam ² si ku vu ku yi de dim We na kwe-o Di ja di Di sɔŋɔ tun. Ku na wɔ loori si o di We-sɔŋɔ kuntu tun, o laan ma bri o tuntɔŋna balɔ o na kuri tun di We Joro dam, yi o bri-ba ba na maŋi si ba ki kulɔ tun. ³ O tɔɔni dim kwaga ni o ma joori o ba o bri o titi o nɔɔna bam tee ni kuni zanzan, si ku bri-ba lanyirani ni o siini o bi o yagi tɔɔni. O deen bri o titi o tuntɔŋna bam da fiinna mu, yi o ŋɔɔni We paari dim taani o bri-ba.

⁴ De didwɔ Zezi na wɔra o bri-ba kuntu tun, o ma kaani-ba o wɔ, ba yi zanɔ ba nunɔi Zeruzalem wɔni, si ba taa

cɛgi wɔlɔ wɔm o Ko na goni ni sɪ o ba ba te tɪn, nɪ o na maŋɪ o ta dɪ ba te tɪn. ⁵ Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «Zan dɛɛn yɛni o miisi nɔɔna na wɔnɪ mɔ, da fɪnfɪn nan na wɛli da, Wɛ wɔ miisi abam Dɪ Joro kɔm wɔnɪ.»

⁶ Zezi dɪ o tɪntɔŋna bam dɛɛn na kikili daanɪ kɔntɔ tɪn, ba ma bwe-o ba wɪ: «Dɪbam Yuutu, kɔ yɪ lele kɔntɔ mɔ n lagɪ n pa dɪbam Yisrayelɪ tiinɛ bam joori dɪ di paari na?»

⁷ Zezi ma lɛri-ba o wɪ: «Kɔ dai sɪ abam lwarɪ maŋa kalɔ Wɛ na lɪ dɪdaanɪ Dɪ tɪtɪ ni sɪ wɛɛnu tɪntɔ kɪ tɪn. ⁸ Wɛ Joro kɔm nan wɔ ba abam yuu nɪ kɔ pa á jɔŋi dam dɪlɔ na nuŋi Wɛ tee nɪ tɪn. Abam laan wɔ ji a maana tiinɛ sɪ á brɪ nɔɔna amɔ cɪga kam je maama nɪ, kɔ na sɪŋɪ dɪ Zeruzalem dɪ Zude dɪ Samari tɪnɪ dɪm maama, dɪ lɔgɔ baŋa je maama nɪ.»

⁹ Zezi dɛɛn na ŋɔɔnɪ kɔntɔ dɪ ba o ti tɪn, o ma zaŋɪ o maa diini Wɛ-sɔŋɔ, yɪ ba zɪgɪ ba nii-o. Kunkwɛɛnu ma ba tɪ kwɛl-o kɔ pa ba daa warɪ ba na-o. ¹⁰ O na maa diini kɔntɔ tɪn, ba daa ta ma kwɛni ba nii wɛyuu nɪ. Ba na zɪgɪ ba nii kɔntɔ tɪn, nɔɔna bale ma da ba ba ba zɪgɪ ba tee nɪ. Ba zɔ gwar-pwɛɛnu mɔ. ¹¹ Ba ma ta dɪ ba ba wɪ: «Galile tiinɛ-ba, bɛɛ mɔ yɪ á zɪgɪ yoba á kwɛni á nii wɛɛnɪ? Abam na nɛ kɔlɔ tɪn, kɔ yɪ Wɛ mɔ kwe Zezi Dɪ ja di Dɪ sɔŋɔ. Wɔntɔ tɪtɪ nan ta wɔ joori

o ba kɔntɔ don, nɪ abam na nɛ-o o na maa diini te tɪn.»

¹² Zezi tɪntɔŋna bam laan ma zɪgɪ piu kɔm ba ya na wɔ kɔ yuu nɪ tɪn, ba joori ba vu Zeruzalem tɪv kɔm wɔ. Piu kɔm kɔntɔ yɪrɪ mɔ Olivi piu, yɪ kɔ batwarɪ dɪdaanɪ tɪv kɔm nɪnɛɛnɪ kilomɛtrɪ dɪdɔa. ¹³ Ba ma vu ba zɔ tɪv kɔm ba kɛ ba vu sɔŋɔ kɔlɔ ba na maŋɪ ba zɔvɪrɪ da tɪn, ba di wɛyuu digɛ kam. Nɔɔna bam kɔntɔ yɪ Pɪyɛɛrɪ dɪ Zan dɪ Zakɪ dɪ Andre, kɔ wɛli dɪ Filipi dɪ Toma, dɪdaanɪ Batelemi dɪ Matiyu, kɔ wɛli dɪ Zakɪ wɔlɔ na yɪ Alɪfɪ bu tɪn, dɪ Simɔn wɔlɔ na yɪ Zelɔtɪ nɔɔna bam wɔ nɔɔnɔ tɪn, dɪdaanɪ Zudasi wɔlɔ na yɪ Zakɪ bu tɪn. ¹⁴ Maŋa maama bantɔ dɛɛn yɛni ba wɔ daanɪ dɪ wɔbɔŋ-dɪdɔwɪ mɔ, yɪ ba warɪ Wɛ. Kaana badonnɛ dɪdaanɪ Zezi nu Mari dɪ Zezi nyaana dɪ tɔgɪ ba wɔra dɪ ba.

Ba na kuri nɔɔnɔ wɔdon sɪ o lɛni Zudasi yuu nɪ te tɪn

¹⁵ Dɛ dɪdɔwɪ balɔ maama na yɪ ko-biɛ Zezi ŋwaanɪ tɪn ma kikili daanɪ jɔgɛ dɪdɔa, ba yɪ nɪ nɔɔna bi dɪ finle (120). Ba na wɔra kɔntɔ tɪn, Pɪyɛɛrɪ ma zaŋɪ ba wɔnɪ o zɪgɪ wɛɛnɪ sɪ o ŋɔɔnɪ. ¹⁶ O maa wɪ: «A ko-biɛ-ba, kɔ na yɪ Zudasi wɔlɔ na brɪ Zezi dɔna bam cwɛŋɔ sɪ ba ja-o tɪn, Wɛ Joro kɔm dɛɛn maŋɪ kɔ pa Pɛ Davidi ŋɔɔnɪ wɔntɔ taanɪ faŋa faŋa. Kɔlɔ na pɔpɔnɪ kɔ tɪŋi Wɛ tɔnɔ kɔm wɔnɪ wɔntɔ ŋwaanɪ tɪn mɔ maŋɪ sɪ kɔ ba kɔ kɪ.

17 Zudasɩ dɛɛn tɔgɩ o wɔ dɩbam kɔgɔ kɔm wɔnɩ mɩ, yɩ o tɔgɩ o tɔŋɩ Wɛ tituŋa yam.»

18 Zudasɩ na kɩ te tɩn, o dɛɛn kwe sɛbu kɩlɩ o na jɔŋɩ o kɛm-balɔɔ kɔm banja nɩ tɩn o ma yɛgɩ tɩga mɩ. O daari o tɩ tɩga nɩ o tɩ. O pugɛ ma bagɩ yɩ o lɔrɩ pi tɩ nunji. 19 Nɔɔna balɩ maama na zɔbɩ Zeruzalem nɩ tɩn ma nɩ kɩlɩ na kɩ-o tɩn, kɔntɩ ŋwaanɩ mɩ ba bɛŋɩ tɩga kam kɔntɩ nɩ Akɩlɩdama dɩ ba tɩtɩ taanɩ. Kɩ kuri mɩ Jana tɩga.

20 Pɩyɛɛɩ ta ma ta o wɩ: «Kɩ nan pɔpɔnɩ Wɛ lɛŋ-ŋwɩ tɔno kɔm wɔnɩ kɩ wɩ:

<Wɛ wɔ pa wɔntɩ sɔŋɔ kɔm ba kɩ cɔgɩ, sɩ nɔɔn-nɔɔnɩ daa yɩ daari kɩ wɔnɩ.>

Kɩ daa ta pɔpɔnɩ kɩ wɩ:

<Wɛ wɔ pa nɔɔnɩ wɔdoŋ lɛnɩ wɔntɩ yuu nɩ o taa tɔŋɩ o tituŋa yam.>

21-22 Kɩ nan manɩ sɩ nɔɔnɩ wɛlɩ dɩbam Zezi tɩntɔŋna bam wɔnɩ o ji maana tu, sɩ o taa ŋɔɔnɩ dɩ Yuutu Zezi cɩga kam dɩ o na bi o yagɩ tɔbɩ te tɩn. Kɔntɩ tu nan manɩ sɩ o taa yɩ wɩlɩ dɛɛn na tɔgɩ o wɔ dɩbam kɔgɔ kɔm wɔnɩ manja maama dɩ Yuutu Zezi dɛɛn na tɔgɩ dɩ dɩbam o beeri tɩn mɩ, kɩ sɩŋɩ manja kam Zan na miisi Zezi na wɔnɩ tɩn, sɩ kɩ vu kɩ yɩ manja kam Zezi na yagɩ dɩbam te yɩ o dɩ Wɛ-sɔŋɔ tɩn.»

23 Pɩyɛɛɩ na tagɩ kɔntɩ o tɩ tɩn, ba ma lɩ nɔɔna bale. Dɩdɩba mɩ yɩ Zuzɛfɩ wɩlɩ ba na bɛ nɩ Basaba yɩ ba daa ta bɛ-o nɩ Zusitu tɩn. Wɔdoŋ

wɔm maa yɩ Mattasɩ. 24 Ba laan ma loori Wɛ ba wɩ: «Dɩ Yuutu, nɩmɩ manɩ n ye nɔɔnɩ maama wɔbɔŋna na yɩ te tɩn. Kɔntɩ ŋwaanɩ dɩ loori nɩmɩ tee nɩ sɩ n bɩɩ dɩbam nɔɔna bantɩ bale wɔnɩ nɩmɩ na kuri wɩlɩ sɩ o ji nɩmɩ tɩntɔŋnɩ tɩn, 25 sɩ o taa tɔŋɩ tituŋa yalɩ Zudasɩ na kwe o yagɩ yɩ o daari o vu o na manɩ sɩ o vu mɛ tɩn.»

26 Ba na loori Wɛ ba tɩ tɩn, ba ma ta jɔɔ sɩ ba kuri nɔɔna bale bam kɔntɩ wɔnɩ. Ba na tagɩ ba kuri wɩlɩ tɩn mɩ yɩ Mattasɩ. Ba laan ma pa o tɔgɩ o yɩ Zezi tɩntɔŋnɩ o wɛlɩ ba fugɛ-dɩdɩba kam wɔnɩ.

2

Wɛ Joro kɔm na tu kɩ zɛnɩ Zezi karabiɔ bam te tɩn

1 Dɛ dɩm Zwifɔ bam na yɛnɩ ba dɩ ba candiɔ kalɩ yɩɩ na yɩ Pantikoti tɩn ma ba ka yɩ. Zezi karabiɔ bam maama maa wɩ daanɩ jɛgɛ dɩdɩba. 2 Sɔɔ ma da kɩ nunji weyuu nɩ nɩnɛɛnɩ vu-dɩɩ na fufugi te tɩn. Sɔŋɔ kɔm ba na je kɩ wɔnɩ tɩn maama ma su dɩ sɔɔ kɔm kɔntɩ. 3 Ba ma na wɛɛnɩ nɩ min-vwɩ te, yɩ tɩ pwe pwe tɩ jɛnɩ ba dɩdɩba dɩdɩba yuu nɩ. 4 Wɛ Joro kɔm ma ba ba maama tee nɩ dɩ dam, yɩ ba sɩŋɩ sɩ ba taa ŋɔɔnɩ taana dwi dwi, nɩnɛɛnɩ Wɛ Joro kɔm na pɛ-ba dam sɩ ba ŋɔɔnɩ taanɩ dɩlɩ tɩn.

5 Kantɩ manja kam nɩ, Zwifɔ zanzan dɛɛn mɩ tu ba wɩ tɩɩ kɔm nɩ. Ba maa yɩ balɩ na kwarɩ Wɛ lanyɩranɩ tɩn, yɩ ba nunji je maama

mu luɔɔ baŋa ni. ⁶ Balu na wɔra tɔn deen ma ni soɔ kum na ki te tɔn, yi kɔɔ zanzan laan ma ba ku la daani jɔgɔ kam ni. Ba ma ni Zezi karabiɔ bam na zigi ba ɛɔɔni taana dwi dwi. Ku ma su-ba, beŋwaani ba maama deen ni Zezi karabiɔ bam na ɛɔɔni ba didua didua dwi taani. ⁷ Ba yira ma soori yi ku ki-ba yəəu. Ba ma ta ba wɔ: «Nii, bantu maama yi Galile tiinɔ mu, yi ba zigi ba ɛɔɔni taana yantu doŋ. ⁸ Ku nan ki ta mu yi dɔbam maama ni ba na ɛɔɔni dɔbam didua didua dwi taani? ⁹ Dɔbam nunji je dwi tɔri tɔri mu. Dɔbam badonnɔ nunji Pariti di Meedi di Elam, ku wɔli di Mesopotami di Zude di Kapadɔsi, didaani Pɔn di Azi tɔni dɔm maama. ¹⁰ Di badonnɔ di ma nunji Friizi di Pamfili di Ezipi di Liibi tɔni dilu na batwari di Sireeni tɔn. Di badonnɔ maa nunji Rom. ¹¹ Dɔbam yi Zwifɔ mu, ku wɔli di dwi-ge tiinɔ balu na tɔgi cullu tilu We na pe dɔbam Zwifɔ bam tɔn. Dɔbam badonnɔ maa nunji Kreti di Arabi. Di kuntu di, dɔbam maama nan ta ni ba na mai dɔbam didua didua dwi taani ba ɛɔɔni wo-kamunnu tilu We na ki tɔn.»

¹² Nɔɔna bam na yi yəəu yi ba wɔɔɔɔna vugimi daani kuntu tɔn, ba maa bwe daani ba wɔ: «Kɔm dɔntu kuri mu beɛ?» ¹³ Ba badaara laan maa jigi Zezi tintuɔna bam ba mwana, yi ba te ba wɔ: «Nɔɔna bantu nyɔgi sana

mu ba su.»

Piyɛeri na tɔɔli We kwɔra Pantikoti de ni te tɔn

¹⁴ Piyɛeri laan ma zaŋi weeni didaani o donnɔ fugɔdidua kam. O ma ɛɔɔni di kwɔr-dia o ta di nɔn-kɔɔ kum o wɔ: «A badonnɔ-ba, Zwifɔ-ba di abam balu maama na zɔɔri Zeruzalem ni tɔn, cɔgi-na si a ta kɔm dɔntu kuri a bri abam. ¹⁵ Abam na buŋi ni nɔɔna bantu nyɔgi sana mu ba su tɔn, ku nan dai kuntu. Ku daa ta yi tituti mu, wɔta ta wɔ bigi si ba nyɔ sana. ¹⁶ Ku nan yi kulɔ We nijɔŋnu Zuweli deen na ɛɔɔni ku taani tɔn mu. ¹⁷ O tagi si Baŋa-We wɔ:

«Lugɔ tiim maŋa na yiɔ,
amu wɔ pwɔri a Joro kum
si ku taa wɔ nabiinɔ
maama tee ni.

Kuntu nan wɔ pa abam biɔ
di á bukwa ɛɔɔni amu
yiyiu-ɛwe.

Aá pa abam nɔn-dɔnnɔ na
vurum,
ku daari si á nankwin dwe
dɔndwia.

¹⁸ Ku yi ciga si da yam kuntu
ni,

ku na yi a tintuɔ-baara di
kaana di,

aá pwɔri a Joro kum a pa ba
maama,

si ba ɛɔɔni amu yiyiu-ɛwe.

¹⁹ A ta wɔ pa wo-kinkagila
taa ki weyuu ni,

yi a daari a ki wəənu tilu
na bri a dam tɔn tɔga
baŋa ni.

Kantu maŋa kam ni jana
wɔ ta wɔra di mini di
nyɔba kalɔ na tiini ka
zwɔra tɔn.

20 Wɪa kam wó ji lim, yɪ cana kam dɪ wó ji nasɔŋɔ nɪ jana te,

ku na wó loori sɪ amɔ Baŋa-We sariya de kamunu kulɔ na jigi zulə ba dɪ yi tɪn.

21 De dɪm kɔntɔ nɪ, wɔlɔ maama na wó bɛŋji dɪ Yuutu yɪri o ma loori zənə tɪn,

oó na vrɪm.>

22 A badonnə Yisɪrayɛlɪ tinə-ba, cəgi-na a na lagɪ a ta kulɔ tɪn. A lagɪ a ta Zezi wɔlɔ na yɪ Nazaretɪ tu tɪn taanɪ mɔ a brɪ abam. Baŋa-We tagɪ wɔntɔ ŋwaanɪ mɔ Dɪ kɪ wo-kamunnu dɪ wo-kɪnkagɪla dɪ wəənu tɪlɔ na brɪ Dɪ dam tɪn, sɪ ku brɪ abam nɪ o sɪnɪ o nunɪ wɔm Baŋa-We te mɔ. Abam tɪtɪ manɪ á ye kɔntɔ, bɛŋwaanɪ wəənu tɪm kɔntɔ manɪ tɪ kɪ abam tɪtarɪ nɪ. 23 We manɪ Dɪ ye ku na wó ta yɪ te tɪn. Dɪ deen ma li wɔbɔŋa sɪ abam ja Zezi á kɪ nɔn-balwaarɔ jɪŋa nɪ, sɪ ba pa-o tɔbɔn-dagara baŋa nɪ. Á kɪ kɔntɔ mɔ á ma á gɔ-o.

24 We nan mɔ bi-o Dɪ pa o yagɪ tɔbɔnɪ. Dɪ ma jɔŋ-o tɔbɔnɪ yaara yam wɔnɪ Dɪ yagɪ. Bɛŋwaanɪ tɔbɔnɪ deen wɔ wanɪ dɪ cəŋ-o dɪ yagɪ yibeeli dɪm wɔnɪ.

25 Faŋa faŋa tɪn, Pɛ Davidɪ deen tagɪ wɔntɔ taanɪ o wɪ: <A nat a Yuutu We a yigə nɪ manɪ maama.

Dɪ wɔ a jazɪm nɪ, sɪ Dɪ zəni-nɪ sɪ a yɪ tɔ.

26 Mɔ ku kuri a jigi wɔpɔlo lanyɪranɪ,

yɪ a ni-taanɪ dɪ jigi ywəəni. Dɪ a yɪra bwəni dɪm maama a nan ta jigi tɪna nɔmɔ We tee nɪ.

27 Bɛŋwaanɪ, a na tɪga, nɔmɔ Baŋa-We bá yagɪ-nɪ sɪ a manɪ curu nɪ.

Nɔmɔ bá se sɪ n tɪtɪ Wɔ-pɔŋo Tu wɔm yɪra pɔ.

28 Nɔmɔ pɛ a lwarɪ cwe sɪlɔ nɪ yɪ ŋwɪa cwe tɪn sɪ a taa toga.

Nɔmɔ wó pa a na ywəəni zanzan nɔmɔ tee nɪ.>

29 A ko-biə-ba, mɔ kulɔ dɪbam nabaarɔ Davidɪ deen na tagɪ tɪn. A nan lagɪ a ŋɔɔnɪ wɔntɔ taanɪ mɔ jaja a brɪ abam nɪ o tɪga, yɪ ba kwe-o ba kɪ. O yibeeli ta wɔra dɪ zɪm maama. 30 O deen nan yɪ We niɔŋɔnɔ mɔ, yɪ o guli We na goni ni Dɪ pa-o Dɪ wɪ, Dɪ wó pa o dwi tiinə bam dɪdɔba zaŋɪ o di paarɪ o jəŋə kam je nɪ. 31 Davidɪ nan manɪ o da yigə o lwarɪ kulɔ We na wó kɪ tɪn. Ku yɪ Krisi wɔm We na tɔŋɪ tɪn tɔbɔnɪ biim wɔŋo mɔ o tagɪ o wɪ: <We wɔ se sɪ Dɪ yag-o curu nɪ. O yɪra yam dɪ nan wɔ pɔŋɪ.>

32 Cɪga tɪn, Baŋa-We mɔ joori Dɪ pa Zezi wɔlɔ a ya na tagɪ tɪn ŋwɪa, yɪ dɪbam maama yɪ maana tiinə dɪ brɪ nɔɔna cɪga kam kɔntɔ. 33 We na bi-o tɪn, Dɪ zəŋ-o Dɪ jəni Dɪ jazɪm nɪ. Zezi laan ma jɔŋɪ We Joro kɔm o Ko We tee nɪ, nɪ We na manɪ Dɪ go ni sɪ Dɪ wó pa-o te tɪn, yɪ o pwəri-ku dɪbam baŋa nɪ. Mɔ kulɔ abam zɪm na nat yɪ á kwəri á ni tɪn. 34 Ku dai Davidɪ tɪtɪ mɔ diini We-səŋɔ. Wɔntɔ nan tagɪ o wɪ:

<Yuutu Baŋa-We tagi di a
Yuutu DI wɪ:
Ba n jəni a jazɪm nɪ,

³⁵ sɪ áá kɪ nmɔ dɔna maama
n nɛ kuri nɪ, sɪ n nɔ-ba
nɪ tɪga te.>

³⁶ Kuntɔ tɪn, Yisɪrayelɪ dwi
maama nan maŋɪ sɪ ba
lwarɪ lanyɪranɪ nɪ, Zezi wɔɔɔ
abam na pagɪ tɔɔn-dagara
baŋa nɪ á gɔ tɪn, kɔ yɪ wɔntɔ
tɪtɪ nɔɔ mɔ We laan pɛ sɪ o
taa yɪ Krisi wɔm, yɪ o kwɛri
o yɪ dɪbam Yuutu.»

³⁷ Nɔɔna bam na ni
Pɪyɛɛri na tagi kulɔ kuntɔ
tɪn, kɔ ma tiini kɔ cɔgɪ ba
wɔɔɔ zanzan. Ba ma bwe
Pɪyɛɛri di Zezi tɪntɔŋna
badonnɔ bam ba wɪ: «Dí
ko-biə-ba, dí nan wɔ kɪ ta
mɔ?»

³⁸ Pɪyɛɛri ma ləri-ba o wɪ:
«Abam maama maŋɪ sɪ á
ləni á wɔɔɔ á yagɪ kɛm-
balwaarɔ tɪm, sɪ á daari á
pa ba miisi abam na wɔntɔ
Zezi Krisi yɪri ŋwaani, sɪ We
wɔ yagɪ á lwarɪm DI ma cɛ
abam. We laan wɔ pa DI
Joro kɔm taa wɔ abam tee
nɪ. ³⁹ Mɔ We na goni ni sɪ DI
kɪ te tɪn. DI goni ni dɪntɔ DI
pa abam di á biə, kɔ wɛli di
balɔ maama na baŋwe tɪn.
Kɔ yɪ balɔ maama dɪbam
Yuutu Baŋa-We na wɔ bɛŋi
sɪ ba taa tɔg-o tɪn mɔ.»

⁴⁰ Pɪyɛɛri ma joori o fɔgɪ
o ma bitari dwi dwi o bri-
ba We cɪga kam, yɪ o kaani-
ba o wɪ: «Sɛ-na sɪ Baŋa-We
vri abam zɪm nɔn-balwaarɔ
tɪm tɪtari nɪ.» ⁴¹ Nɔɔna bam
zanzan ma sɛ o taani dɪm,
yɪ ba daari ba pa ba miisi-
ba na wɔntɔ We ŋwaani. De

dɪm kuntɔ nɪ nɔɔna zanzan
mɔ tɔ ba zɔ ba wɛli Zezi
karabiə kɔgɔ kɔm wɔntɔ, ba
yɪ nɪnɛni nɔɔna mɔrr-tɪtɔ
(3.000) te. ⁴² Ba ma tiini ba
kwaani ba pa Zezi tɪntɔŋna
bam bri-ba We cwɛŋə kam.
Ba maama maa wɛli daani
di ni didba, yɪ ba kwɛri ba
tɔgɪ daani ba di wɔdiu nɪ
Zezi dɛen na fɔgɪ dɪpɛ dɪm
o pa o karabiə bam yɪ ba
di te tɪn. Ba ma kwɛri ba
tɔgɪ daani ba wari We maŋa
maama.

⁴³ Fɔɔntɔ ma zɔ nɔɔna bam
maama, bɛŋwaani We dɛen
pɛ Zezi tɪntɔŋna bam kɪ wo-
kɪnkagɪla di wɛənu zanzan
na bri Baŋa-We dam tɪn.

⁴⁴ Zezi karabiə bam maama
dɛen yəni ba wɔ jəgə didba
mɔ, yɪ wɛənu tɪɔ ba na
jɪgɪ tɪn yɪ ba maama nyɪm.

⁴⁵ Ba maa yəni ba kwe ba
jɪjɪgɪrɔ di ba zɪla ba yəgə,
yɪ ba maŋɪ tɪ sɛbu kɔm ba
pa daani, kɔ maŋɪ nɪ nɔɔntɔ
maama na lagɪ zənə te tɪn.

⁴⁶ De maama ba yəni ba
la daani We-di-kamunu kɔm
wɔntɔ. Ba ma tɔgɪ daani ba
di wɔdiu da sam nɪ, kɔ nyɪ
di Zezi dɛen na fɔgɪ dɪpɛ o
pa karabiə bam te tɪn. Ba
maa maŋɪ ba wɔdiiru ba
pa daani, yɪ ba jɪgɪ wɔpɔlo
lanyɪranɪ dɪdaani wɔbɔŋ-
dɪdwɪ. ⁴⁷ Ba maa zuli We
maŋa maama, yɪ ba jɪgɪ zulə
nɔɔna maama yibiɔ nɪ. De

maama dí Yuutu wɔm maa
pai balɔ na nɛ vɪm tɪn tui
ba wɛli ba kɔgɔ kɔm wɔntɔ.

3

Kɔɔ na nɛ yazurə Zezi

dam ŋwaani te tin

¹ De didwi mu Piyeeɔi di Zan deen zaŋi ba vu We-di-kamunu kum, maŋa kalu noona na yɛni ba ve ba wari We tin. Ku yi we-gunim maŋa ni mu. ² Ba ma vu ba yi digɛ kam ni dilu ba na bɛ ni Ni-laa tin. Noonu wodon deen mu wura, o yi kɔɔ mu ku na puli o lura kam maŋa ni. O noona maa yɛni ba zɛŋ-o ba vu ba jɛni da de maama, si o taa loori sɛbiɛ noona balu na tui ba tɔgi da ba zu We-di-kamunu kum wu tin tee ni. ³ Noonu wum ma na Piyeeɔi di Zan na maa zɔvri We-digɛ kam. O ma loori-ba si ba pa-o woŋo. ⁴ Ba ma nii-o ziin. Piyeeɔi laan ma ta did-o o wi: «Nii dɔbam seeni.» ⁵ O ma sɔni o nii-ba yi o jigi tina si ba pa-o woŋo. ⁶ Piyeeɔi ma ta did-o o wi: «A ba jigi sɛbu si a pam. A nan wu pa nmu a na jigi kulɔ tin. Di Nazareti tu Zezi Kisi yiri ŋwaani, zaŋi n ta n veɛ.»

⁷ Piyeeɔi na tagi kuntu tin, o laan ma ja o jazim o zɛn-o o pa o zaŋi weeni. O na zaŋi kuntu bidwi baŋa ni tin, mu o ne sim di o nakwɛlu tum maama ki dam lanyirani. ⁸ Noonu wum ma faŋi weeni o joori o ba o cwi o ne baŋa ni yi o siŋi vɛŋɛ. O ma tɔgi-ba o zu We-di-kamunu kum wu. O maa veɛ yi o faŋa weeni yi o zuli We. ⁹ Non-kɔɔ kum ma na o na veɛ yi o zuli We. ¹⁰ Ba ma lware ni noonu wum kuntu mu yi looru wulu ya na je We-di-kamunu kum Ni-laa kum ni

tin. Ku ma tiini ku sɔvri-ba, yi ku ki-ba yɛu di kulɔ na ki tin.

Piyeeɔi na tɔɔli We kwɛra We-di-kamunu kum wɔni te tin

¹¹ Noonu wum ma yɔvri o mɛali Piyeeɔi di Zan. Noona bam maama maa yi yɛu. Ba ma zaŋi ba duri ba vu ba te, kunkɔlo kulɔ na jigi pwɛŋɛ yi ba maa bɛ ni Salomon kunkɔlo tin ni. ¹² Piyeeɔi na ne noona bam kuntu tin, o ma ta di ba o wi: «A badonnɛ Yisrayeli tiinɛ-ba, bɛŋwaani mu yi abam yi yɛu di kulɔ na ki tin? Bɛɛ mu yi abam yɔvri á nii dɔbam kuntu? Abam buŋi si ku yi dɔbam titi dam mu pɛ o zaŋi o ve na? Á buŋi ni ku yi dɔbam na kwari We lanyirani tin ŋwaani mu pɛ o zaŋi o ve na? ¹³ Ku nan na yi te tin, dɔbam nabaara Abraham di Yizaki di Zakobi Baŋa-We laan mu pɛ Di tintuŋu Zezi joŋi paari di zulɛ. Abam jaani wuntu mu á pa ba gu-o. Pilati deen buŋi si o yag-o yi abam wu se. ¹⁴ Zezi Kisi yi wu-pono tu mu di ciga tu. Abam nan vi-o, yi á daari á loori Pilati si o yagi non-guru mu o pa abam. ¹⁵ Abam na ki te tin, á gu wulu na yi ŋwɛ tu tin mu, yi We joori Di bi-o Di pa o yagi tɔvni. Dɔbam yi maana tiinɛ dí brɛ noona ciga kam kuntu. ¹⁶ Ku yi Zezi Kisi yiri dam dum ŋwaani, di dí na ki dí wu-didwa did-o tin mu pɛ noonu wulu abam na ne yi á ye tin

na dam. Kɔ yɪ o na kɪ o wɔ-
dɪdɔba dɪ Zezi tɪn mɔ pɛ o na
yazurɛ abam maama yigɛ nɪ.

¹⁷ A ko-biə-ba, abam dɪ á
yigɛ tiinɛ bam na kɪ Zezi te
tɪn, a ye nɪ abam ya yɛri
woŋo kɔlɔ á na kɪ tɪn mɔ.

¹⁸ Faŋa faŋa tɪn, Wɛ dɛɛn
pɛ Dɪ nijɔŋnɛ bam maama
tɔɔlɪ Dɪ kwɛrɛ ba bri nɔɔna
nɪ Krisi wɔm Dɪ na tɔŋɪ tɪn
maŋɪ sɪ o yaari mɔ. Abam
na kɪ-o te tɪn mɔ pɛ Wɛ taani
dɪm sɪnɪ dɪ kɪ.

¹⁹ Kuntɔ
ŋwaani, nan lani-na á wɔrɔ
á yagɪ kɛm-balwaarɔ, sɪ á
daari á pipiri á taá tɔgɪ Wɛ,
sɪ Wɛ wó yagɪ á lwarɪm Dɪ
ma cɛ abam.

²⁰ Kuntɔ tɪn,
dɪ Yuutu Baŋa-Wɛ wó pa
abam wɔrɔ taa zurɛ maŋa
dɪ maŋa, yɪ Dɪ daari Dɪ
tɔŋɪ Krisi wɔm Dɪ na maŋɪ
Dɪ kuri sɪ Dɪ pa abam tɪn.

Wɔntɔ mɔ yɪ Zezi. ²¹ O
maŋɪ sɪ o taa wɔ Wɛ-sɔŋɔ
nɪ mɔ, sɪ kɔ taa ve maŋa
kalɔ Wɛ na wó fɔgɪ Dɪ kwe
wɛənu maama tɪn, nɪ Wɛ
na maŋɪ Dɪ pa Dɪ nijɔŋnɛ
bam tɔɔlɪ Dɪ kwɛrɛ faŋa
faŋa te tɪn.

²² Kɔ yɪ nɪnɛɛnɪ
Moyisi dɛɛn na tagɪ o wɪ:
«Abam Yuutu Baŋa-Wɛ wó
pa abam dwi tu dɪdɔba mɔ
zaŋɪ o taa yɪ Wɛ nijɔŋnu
abam tɪtari nɪ, nɪ Dɪ na tɔŋɪ
amɔ Moyisi te tɪn.

Wɔntɔ
nan na tuə, abam maŋɪ sɪ á
sɛ taani dɪlɔ maama o na wó
ta o bri abam tɪn. ²³ Wɔlɔ
maama nan na wɔ sɛ kɔlɔ
Wɛ nijɔŋnu wɔm na wó bri
tɪn, ba maŋɪ sɪ ba lɪ kɔ tu
mɔ Wɛ nɔɔna bam wɔnɪ ba
gɔ.» Mɔ kɔlɔ Moyisi dɛɛn
na tagɪ tɪn. ²⁴ Kɔ na puli

dɪ Samɔwɛlɪ dɪ balɔ maama
na saŋɪ o kwaga tɪn, Wɛ
nijɔŋnɛ balɔ maama na tɔɔlɪ
Wɛ kwɛrɛ tɪn dɛɛn bri kɔlɔ
na wó kɪ da yantɔ wɔnɪ tɪn
mɔ.

²⁵ Wɛ kwɛrɛ kam Dɪ
dɛɛn na pɛ Dɪ nijɔŋnɛ bam sɪ
ba tɔɔlɪ tɪn yɪ abam ŋwaani
mɔ. Wɛ ni dɪm Dɪ dɛɛn na
goni Dɪ pa dɪbam nabaara
bam tɪn dɪ daa ta yɪ abam
ŋwaani mɔ.

Dɪ dɛɛn goni
nɪ dɪ Abraham Dɪ wɪ: «Nɔmɔ
dwi dɪm ŋwaani amɔ wó kɪ
lɔgɔ baŋa dwi tiinɛ maama
lanyɪranɪ.»

²⁶ Kuntɔ ŋwaani
Baŋa-Wɛ dɛ yigɛ Dɪ tɔŋɪ Dɪ
tɪntɔŋnɔ wɔm abam tee nɪ
mɔ, sɪ o kɪ abam lanyɪranɪ
dɪ o na pa abam dɪdɔba dɪdɔba
yagɪ á kɛm-balwaarɔ tɪn.»

4

*Ba na jaani Pɪyɛɛrɪ dɪ Zan
te tɪn*

¹ Pɪyɛɛrɪ dɪ Zan dɛɛn
na wɔra ba ŋɔɔnɪ kuntɔ
doŋ ba bri nɔɔna bam tɪn,
Zwifɛ bam kaanum tiinɛ
dɪdaani Wɛ-di-kamunu kɔm
yɪrɪna bam yigɛ tɪn wɔm dɪ
Sadusian tiinɛ badonnɛ ma
zaŋɪ ba ba ba te.

² Ba bana
tiini ya zaŋɪ dɪ Pɪyɛɛrɪ dɪ
Zan dɪ ba na ŋɔɔnɪ te ba wɪ,
Zezi bi o yagɪ tɔbɔnɪ, yɪ kuntɔ
bri nɪ twa dɪ wó wanɪ ba
bi ba yagɪ tɔbɔnɪ tɪn.

³ Ba
ma ja Pɪyɛɛrɪ dɪ Zan ba kɪ
pɪna digɛ nɪ. Tɪga na yɪ
tɪn ŋwaani, ba ma yagɪ-ba
da sɪ tɪga pɔbɔrɪ.

⁴ Kɔ daari
kɔgɔ kɔm nɔɔna zanzan ma
sɛ taani dɪlɔ ba na ni tɪn, yɪ
ba kɪ ba wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi.
Balɔ na sɛ tɪn kɔgɔ kɔm dɛɛn

yɪ nɪŋɛnɪ nɔɔna mɔrr-tɪnu (5.000).

⁵ Tɪga na pɔɔri tɪn, Zwifə yigə tiinə bam dɪ ba nakwa bam dɪ ba cullu karanyɪna tiinə bam ma la daanɪ Zeruzalem nɪ. ⁶ Ba ma jeeri dɪdaanɪ Annɪ wɔɔɔ na yɪ ba kaanɪm yuutu tɪn, dɪ Kayifu dɪ Zan dɪ Alesandri, dɪ balɔ na tɔgɪ ba yɪ kaanɪm yuutu wɔm sɔŋɔ tiinə tɪn. ⁷ Ba ma pa Pɪyɛɛri dɪ Zan ba ba zɪgɪ ba yigə nɪ. Ba ma bwe-ba ba wɪ: «Kɔ yɪ dɪ bɛɛ dam mɔ, dɪ wɔɔ yɪri ŋwaanɪ mɔ, abam mɛ á kɪ kuntu?»

⁸ Wɛ Joro kum laan ma ba Pɪyɛɛri te dɪ dam. O ma ləri-ba o wɪ: «Tɪw kum yigə tiinə dɪ nakwa-ba, ⁹ abam zɪm na bwe dɪbam kɔɔ taanɪ tɪn, kɔ na yɪ dɪbam na zəni kɔɔ kum yɪ kɔ na yazurə tɪn, ¹⁰ dɪ wɔ pa abam dɪ Yisɪrayɛɪ dwi tiinə bam maama lwarɪ kɔ na kɪ te. Á taá ye nɪ Nazareti tu Zezi Krisi yɪri dam ŋwaanɪ mɔ pɛ nɔɔnɔ wuntɔ na yazurə, yɪ o laan ba o zɪgɪ abam yigə nɪ. Abam nan pagɪ Zezi Krisi tɔɔn-dagara baŋa nɪ á gɔ, yɪ Wɛ joori Dɪ bi-o Dɪ pa o yagɪ tɔɔnɪ. ¹¹ Wuntɔ mɔ yɪ wɔɔ Wɛ tɔno kum na manɪ kɔ ta o taanɪ nɪ:

«Kandwɛ dɪɔ abam lwara bam na vɪn tɪn laan mɔ joori dɪ ba dɪ jɪ kandwɛ dɪɔ na paɪ sɔŋɔ kum dana tɪn.»

¹² Yɪri dɪdɔŋ daa təri lɔgɔ baŋa nɪ Wɛ na pɛ nabiinə sɪ dɪ wanɪ dɪ pa ba na vrɪm. Kɔ na daɪ Zezi Krisi yɪranɪ mɔ wai o vrɪ nɔɔna o yaga.»

¹³ Zwifə nakwa bam na nɛ Pɪyɛɛri dɪ Zan na jɪgɪ baari dɪ ba na ŋɔɔnɪ te tɪn, kɔ ma kɪ-ba yəəu dɪ ba na yɪ nɔɔna balɔ na yəri kɔɔkɔɔ yɪ ba daɪ yɪ-pɔri-nyɪna tɪn ŋwaanɪ. Ba ma lwarɪ nɪ bantɔ dɛɛn tɔgɪ ba wɔ dɪ Zezi mɔ. ¹⁴ Ba na nɛ kɔɔ kum na zɪgɪ Pɪyɛɛri dɪ Zan tee nɪ yɪ kɔ jɪgɪ yazurə tɪn, ba maa warɪ kɔɔkɔɔ sɪ ba daa ta. ¹⁵ Ba ma ta dɪ ba ba wɪ, ba nunɪ da ba taanɪ dim jəgə kam nɪ sɪ ba daari. Ba laan maa wɔra ba bwe daanɪ, sɪ ba nii ba na wɔ kɪ te tɪn. ¹⁶ Ba ma bwe daanɪ ba wɪ: «Dɪ nan wɔ kɪ nɔɔna bantɔ ta mɔ? Nɔɔna balɔ maama na zɔɔri Zeruzalem nɪ tɪn lwarɪ nɪ bantɔ mɔ kɪ wo-kɪnkagɪɪ dɪm kuntu. Dɪ daa bá wanɪ dɪ ta nɪ vwan. ¹⁷ Dɪ nan na lagɪ sɪ kəm dɪntɔ yɪ jagɪ dɪ vu yigə tɪn, dɪ manɪ sɪ dɪ kaanɪ nɔɔna bam mɔ, sɪ ba daa yɪ ŋɔɔnɪ Zezi wɔŋɔ dɪ nɔɔn-nɔɔnɔ.»

¹⁸ Ba laan ma joori ba bəŋi-ba, yɪ ba zɔ. Ba ma ta dɪ ba ba wɪ, ba ba jɪgɪ cwəŋə sɪ ba daa ŋɔɔnɪ Zezi wɔŋɔ, naa sɪ ba taa brɪ nɔɔna dɪ wuntɔ yɪri. ¹⁹ Pɪyɛɛri dɪ Zan ma ləri-ba ba wɪ: «Abam tɪtɪ bɔŋi-na á nii. Kɔɔ mɔ lana Wɛ yigə nɪ? Kɔ manɪ sɪ dɪ sɛ abam dɪ dwəni Baŋa-Wɛ na? ²⁰ Dɪbam nan bá wanɪ dɪ yagɪ kɔɔ dɪ na nɛ yɪ dɪ kwəri dɪ ni tɪn ŋwanɔ.»

²¹ Zwifə nakwa bam laan ma fɔgɪ ba kaanɪ-ba zanzan, yɪ ba daari ba yagɪ-ba ba pa ba viiri. Ba dɛɛn wɔ nɛ kɔɔ kum ba na wɔ vanɪ ba zwa kɔ baŋa nɪ tɪn, bɛŋwaanɪ

tɩv kum nɔɔna maama tiini ba zuli Wε di woŋo kulɩ na ki tɩn. ²² Beŋwaani nɔɔnɩ wulɩ wo-kɩnkagɩli dɩm na ki o baŋa ni yi o na yazurɛ tɩn dwe bɩna fiinna o ya na yi kɔrɔ.

Zezi karabiɛ bam na tɩŋi di Wε Joro dam te tɩn

²³ Ba na yaŋi Piyeeri di Zan kuntu tɩn, ba ma joori ba vu ba kɔgɔ kum te. Ba ma ta di ba Zwifɛ kaanum yigɛ tiinɛ bam di ba tɩv kum nakwa bam na tagɩ kulɩ tɩn.

²⁴ Ba na ni kuntu tɩn, ba maama ma wɛli daani ba wari Wε yi ba wi: «Yuutu Baŋa-Wε, nmɩ mu ki weyuu di tɩga baŋa di nafara di wænu tɩɩ maama na zɔuri ti wɔni tɩn. ²⁵ Dɩ nabaaru Davidi deen mu yi nmɩ tɩntɔŋnɩ. Nmɩ deen ma pa n Joro kum pa o ta nmɩ kwɛrɛ kam o wi:

«Bεε mu yi lɔgɔ baŋa tiinɛ dwi tɛri tɛri bana zanɩ yi ba buŋi wɔbuŋ-yɔrɩ?»

²⁶ Ba pwa bam ti ba yigɛ si ba ki jara.

Ba yum tiinɛ di ma la daani si ba ki jara dɩdaani Baŋa-Wε di Krisi wum DI na tɩŋi tɩn.»

²⁷ Ku suni ku ki kuntu mu. Tɩv kuntu ni mu Erɔdi di Pɔnsi Pilati jani daani di Yisrayeli tiinɛ di dwi-ge tiinɛ, si ba ja di nmɩ tɩntɔŋ-ŋum Zezi wulɩ nmɩ na kuri tɩn. ²⁸ Ba na bwe daani kuntu tɩn, ba ki ku manɩ di nmɩ na manɩ n li wɔbuŋa di n dam dɩm si kulɩ wɔ ki tɩn mu. ²⁹ Dɩ Yuutu Wε, nii

ba na lagɩ ba yaari dɩbam te tɩn! Dɩbam nan yi nmɩ tɩntɔŋna mu. Nan pa dɩbam dam, si dɩ wani dɩ taá tɔoli nmɩ kwɛrɛ kam di baari. ³⁰ Nan twi n ji-dɩa kam n pa nɔɔna taa nai yazurɛ, si n pa wo-kɩnkagɩla di wænu tɩɩ na bri n dam tɩn taa ki nmɩ tɩntɔŋ-ŋum Zezi yiri dɩm ŋwaani.»

³¹ Ba na wari Wε ba ti tɩn, jɔgɛ kam ba na lagɩ daani me tɩn ma sisinɛ. Wε Joro kum laan ma ba ba maama te di dam, yi ba ŋɔɔni Wε kwɛrɛ kam di baari.

³² Zezi karabiɛ bam kɔgɔ kum maama wɔbuŋa di ba ŋwɩa maama deen yi bidwi mu. Ba wulɩwulɩ wɔ tagɩ ni wum yirani mu te o wænu. Wænu tɩɩ ba na jɩgɩ tɩn yi ba maama nyim mu. ³³ Zezi tɩntɔŋna bam maa jɩgɩ dam kamunu, yi ba fɔgɩ ba bri dɩ Yuutu Zezi cɩga kam ni o suni o bi o yaŋi tɔɔni. Wε ma zani ba maama di DI zaani dɩm lanyirani. ³⁴ Nɔɔn-nɔɔnɩ tɛri ba kɔgɔ kum wɔni o na yi yinigɛ tu. Balu na jɩgɩ kari naa sam tɩn yani ba yɛgi-tɩ mu, ³⁵ yi ba daari ba kwe sɛbu kum ba ja ba pa Zezi tɩntɔŋna bam. Ba laan ma manɩ sɛbu kum ba pa daani, ku manɩ di wulɩ maama na lagɩ zənɛ te tɩn.

³⁶ Kuntu, Zuzefu wulɩ ba na maa bɛ ni Banabasi, ku kuri mu kwɩɛ tu, yi o yi Leviti tu wulɩ na nunɩ Sipri tɩn, ³⁷ o deen yɛgi o kara yi o kwe sɛbu kum o pa Zezi tɩntɔŋna bam.

5

Ananiya di Safira

¹ Ku daari nɔɔnɔ wɔdon dɛɛn mu wura, o yiri mu Ananiya, o kaani yiri mu Safira. Nɔɔnɔ wɔm ma kwe ba kara o yɛgi. ² O ma twɛri sɛbu kum wɔni si o ta jiga, yi o kaani di ye ku ni ni. O laan ma kwe kulɔ na daari tin o ja vu o pa Zezi tintuŋna bam. ³ O na ki kuntu tin, Piyɛɛri ma ta did-o o wi: «Ananiya, bɛɛ mu ki yi nmɔ pa sɔtaani wanti nmɔ kuntu don, yi n fɔ vwan di Wɛ Joro kum di nmɔ na twɛri kara kam sɛbu kum wɔni si n ta n jigi tin? ⁴ Maŋa kam nmɔ ta na wɔ yɛgi kara kam tin, ka ya yi nmɔ nyim mu. Nmɔ nan na kwe n yɛgi tin, sɛbu kum ta yi nmɔ nyim mu. Bɛŋwaani mu n buŋi n wɔ ni, yi nmɔ ki kɛm dim kuntu? Nmɔ na fɔgi vwan kuntu tin, n fɔgi n pa Wɛ mu, si ku dai nabiinɛ.»

⁵ Ananiya na ni kuntu tin, o ma tu tiga ni o ti. Ku dɛɛn ma pa fɔni ja balɔ maama na lwarɔ ku ni ni tin. ⁶ Nɔn-dunnɔ ma zanɔ ba vu ba pri tu wɔm ba ja nunji ba ki.

⁷ Ku na kɛ ni luu titɔ te tin, o kaani wɔm di daa ma ba o zu Piyɛɛri-ba te. O ma daa ta wɔ lwarɔ kulɔ na ki tin. ⁸ Piyɛɛri ma ta did-o o wi: «Ta n bri-ni, mu sɛbu kulɔ maama nmɔ di n barɔ wɔm na jɔŋi á kara kam ŋwaani tin na?» O ma sɛ o wi: «ɛɛn, ku maama mu kuntu.»

⁹ Piyɛɛri laan ma bwe-o o wi: «Bɛŋwaani mu nmɔ di n barɔ wɔm ki ni daani si

á maŋi Yuutu Baŋa-Wɛ Joro kum á nii? Nɔɔna balɔ na kwe n barɔ wɔm ba ki tin ta zigɔ digɛ kam ni ni lele kuntu. Ba nan wó zɔŋi nmɔ di ba ja nunji.» ¹⁰ O na tagɔ kuntu o ti tin, bidwi baŋa ni mu kaani wɔm tu tɔga ni Piyɛɛri yigɛ ni o ti. Nɔn-dunnɔ tum ma ba ti yi di o tɔga. Ba ma kwe-o ba ja nunji ba ki o barɔ wɔm tikɛri ni.

¹¹ Fɔni dɛɛn ma ja Zezi kɔgɔ kum di nɔɔna balɔ maama di na ni kulɔ na ki tin.

¹² Wɛ dɛɛn pɛ Zezi tintuŋna bam ki wɛɛnu tilɔ na bri DI dam tin di wo-kinkagila zanzan nɔɔna titari ni. Zezi nɔɔna bam maama dɛɛn yɛni ba jeeri daani di wɔbuŋ-didwi mu faŋa faŋa Pɛ Salɔmɔn kunkolɔ kum ni. ¹³ Balɔ na dai ba kɔgɔ kum wɔ nɔɔna tin, ba wɔlɔwɔlɔ wɔ dɛ o wɛli ba wɔni. Ku daari tu kum nɔɔna bam maama ma tee Zezi nɔɔna bam. ¹⁴ Baara di kaana zanzan dɛɛn tu ba ki ba wɔ-didwa di dí Yuutu Zezi. Ba ma tɔgi ba wɛli o kɔgɔ kum wɔni. ¹⁵ Zezi nɔɔna bam na yi kuntu tin, nɔɔna maa zɔŋi yawuna ba nunji ba tiŋi cwe niɛ ni. Ba dɛɛn tiŋi-ba sari di gungwɛlu baŋa ni mu, si Piyɛɛri na maa tɔgi da o kɛa, si o luluŋu kum má wanti ku tɔgi ba badonnɛ baŋa. ¹⁶ Nɔɔna zanzan maa yɛni ba nunji Zeruzalem sa-tiuni dim maama wɔni ba jaani yawuna di balɔ ciciri na jigi-ba si yaari tin ba tui, yi ba maama nɛ yazurɛ.

Ba na jigi Zezi tintuŋna bam ba yaari te tin

17 Zwifə bam kaanum yuutu wum di o noona bam maama na togi ba yi Sadustian tiinə kɔgo kum wu noona tin dɛɛn ma na kulɔ na ki tin. Ba maa tiini ba jigi wu-guru di Zezi tintuŋna bam. 18 Ba laan ma zanɔ ba ja-ba ba ja vu ba ki pɔna digə ni. 19 Tɔga na yi tin, Baŋa-Wɛ maleka ma ba ka puri pɔna digə kam niə yam, yi ka pa Zezi tintuŋna bam nunji. Ka ma ta di ba ka wɔ: 20 «Ve-na á zɔ Wɛ-dikamunu kum, si á taá bri noona bam Wɛ ŋwi-duŋa kam na yi te tin maama.» 21 Ba ma sɛ Wɛ maleka kam ni. Tɔga na puri tituti tin, ba ma vu ba zɔ Wɛ-dikamunu kum ba wɔra ba bri noona bam.

Kaanum yuutu wum di o noona bam laan ma bɛŋi Zwifə sariya-dirə nakwa di Zwifə nakwa bam kɔgo kum maama si ba kikili daani. Ba ma daari ba tuŋi noona si ba vu ba li Zezi tintuŋna bam pɔna digə kam ni ba ja ba ba pa-ba. 22 Ba noona bam na yi da tin, mu ba wu ne Zezi tintuŋna bam pɔna digə kam ni. Ba ma joori ba vu Zwifə nakwa bam te yi ba wɔ: 23 «Dí na yi da tin, pɔna digə kam niə yam pi mu lanyirani. Noona balu na wɔra ba yira si pɔna bam yi lu tin maa zigi da. Dí nan na puri digə kam tin, dí wu ne noon-noonu ka wɔni.»

24 Wɛ-dikamunu kum yirina bam yigə tu wum

didaani kaanum yigə tiinə bam na ni kuntu tin, ba wubɔŋa vugimi daani yi ba yəri kulɔ na ki Zezi tintuŋna bam tin. 25 Noonu wodon laan ma ba o zɔ ba na wu me tin o ta di ba o wɔ: «Nii-na, noona balu abam ya na jaani á ki pɔna digə kam ni tin, bam mu wu Wɛ-dikamunu kum wɔni ba zigi da ba bri noona.»

26 Yirina bam yigə tu wum na ni kuntu tin, o di o noona bam ma joori ba vu ba ja Zezi tintuŋna bam ba ba. Ba daa wu jaani-ba di dam, bɛŋwaani ba kwari fɔɔni si noona bam wú dɔli-ba di kandwa.

27 Ba laan ma pa ba zɔ ba zigi sariya-dirə nakwa bam yigə ni. Kaanum yuutu wum laan ma bwe-ba o wɔ: 28 «Bɛŋwaani mu á ki kuntu? Dibam manɔ dí kaani abam si á daa yi taá bri noona di yiri duntu. Nii abam na ki te. A pe abam zaasum dim yirani mu jagi Zeruzalem maama wɔni, yi á ta lagi si wuntu caa kum togi dibam.» 29 Pɔyɛɛri di o donnə tintuŋna bam ma ləri ba wɔ: «Dibam manɔ si dí sɛ Wɛ ni mu ku dwəni nabiinə ni. 30 Zezi wulu abam na jaani á pa tuɔn-dagara baŋa ni á gu tin, Baŋa-Wɛ dilu dibam nabaara bam na togi tin mu pe o bi o yagi tuɔni. 31 Ku yi wuntu mu Baŋa-Wɛ zəŋ-o Di jəni Di jazum ni, si o taa yi dibam Pe di dí Vɔru, si o pa Yisɔrayeli tiinə na cwəŋə ba ləni ba wɔru, si Wɛ laan yagi ba lwarim

DI ma cɛ-ba. ³² Dɪbam dɪ Wɛ Joro kulɔ Wɛ na pɛ balɔ maama na sɛ DI ni tɪn yɪ cɪga kantɔ maana tiinɛ.»

³³ Zwifə nakwa bam na ni Zezi tintuŋna bam na te kulɔ tɪn, ba bana ma tiini ya zaŋɪ dɪ ba, yɪ ba lagɪ sɪ ba gu-ba. ³⁴ Sariya-dirə nakwa bam didu ma zaŋɪ ba titari ni, o yiri mu Gamaliyeli. O yɪ Farizian tu yɪ o ta yɪ Wɛ cullu tɪm karanyɪn-kamunu. Nɔɔna maama maa pa-o zulə. O na zaŋɪ ba kɔgɔ kum wɔni tɪn, o maa wɪ, ba ja Zezi tintuŋna bam ba nunji pooni sɪ ba cɛgi fɪn. ³⁵ O ma daari o ta dɪ sariya-dirə nakwa bam o wɪ: «Yisrayeli tiinɛ-ba, á cɔ-na á titɪ dɪ á na buŋɪ sɪ á kɪ nɔɔna bantɔ te tɪn. ³⁶ Kɔ ta wɔ daani nɔɔnɔ wɔdon mu zaŋɪ dɪbam lɔgɔ ni, o yiri mu Tɪudasi. O maa pai o yɪ nɔn-kamunu yɪ nɔɔna zanzan deen tɔgɪ o kwaga, ba yɪ nɪnɛɛni nɔɔna biəyana (400) te. Ba deen gu-o mu yɪ o karabiə bam jagɪ da yigə ni. Nɔɔn-nɔɔnɔ daa wɔ daari. ³⁷ Kuntɔ kwaga ni Galile tu wɔdon dɪ daa ma zaŋɪ o yiri mu Zudasi. Maŋa kam ba deen na wura ba garɪ dɪ lɔgɔ kum nɔn-biə tɪn, mu o zaŋɪ o la kɔgɔ o kɪ o kwaga ni. Ba ma gu wɔntɔ dɪ. O dɪ kwaga nɔɔna bam maama ma jagɪ da yigə ni. ³⁸ Kuntɔ ŋwaani mu a lagɪ a ta abam sɪ á yɪ zaŋɪ á kɪ nɔɔna bantɔ kulɔkulɔ. Yagɪ-na-ba, beŋwaani ba wɔbuŋa yam dɪ ba tituŋa yam maama na

yɪ nabiinə nyim mu, yaá ba ya ji kafɛ mu. ³⁹ Kɔ nan na yɪ Wɛ nyim mu, abam bá wanɪ á cɪ-ba. Yiri-na á titɪ sɪ á yɪ ba á ja dɪ Baŋa-Wɛ.»

Gamaliyeli na tagɪ kuntɔ o ti tɪn, ba ma sɛ o taani dɪm. ⁴⁰ Ba ma bəŋɪ Zezi tintuŋna bam sɪ ba joori ba zɔ ba te. Ba ma magɪ-ba dɪ balaara, yɪ ba daari ba kaani-ba sɪ ba daa yɪ ŋɔɔni kulɔkulɔ dɪ Zezi yiri. Ba laan ma yagɪ-ba yɪ ba viiri.

⁴¹ Zezi tintuŋna bam ma nunji sariya-dirə nakwa bam tee ni, yɪ ba jɪgɪ wɔpolo lanyiranɪ dɪ ba na maŋɪ sɪ ba na yaara Zezi yiri ŋwaani tɪn. ⁴² De maama ba maa yəni ba jeeri daani Wɛ-dikamunu kum wɔni, yɪ ba daari ba tulɪ sam ba bri nɔɔna Wɛ cɪga kam. Ba ma tɔɔli Wɛ kwər-ywəŋə kam, ni Zezi mu yɪ Kriŋi wɔm Wɛ na tuŋɪ tɪn.

6

Ba na li nɔɔna barpe tituŋa yam ŋwaani te tɪn

¹ Maŋa kam kuntɔ ni Zezi karabiə bam kɔgɔ kum maa wura kɔ pulə zanzan. Ba kɔgɔ kum wɔni Zwifə balɔ na yɪ vərə yɪ ba ŋɔɔni Greki tiinɛ taani dɪm tɪn maa jɪgɪ balɔ na ŋɔɔni ba titɪ Zwifə taani dɪm tɪn ba puɔna, dɪ ba na ba pai ba kadənə kulɔ na maŋɪ sɪ ba pa-ba ba ni-wɔdiu ŋwaani de maama tɪn. ² Zezi tintuŋna fugəbale bam ma bəŋɪ ba kɔgɔ kum maama ba kɪ daani, yɪ ba ta ba wɪ: «Kɔ wɔ maŋɪ

sɪ dɪbam yaɣɪ Wɛ taanɪ dɪm zaasɪm, sɪ dɪ daari dɪ taá maɲɪ wɔdiiru. ³ Dɪ ko-biə-ba, á maɲɪ sɪ á lɪ nɔɔna barpe mu á wɔni, sɪ dɪ pa ba taa nii wəənu tintu banja ni. Ba nan maɲɪ sɪ ba taa yɪ nɔɔna balu nɔɔna maama na ye ni ba yɪ nɔn-ɲona yɪ Wɛ Joro kum wɔ ba tee ni lanyiranɪ yɪ ba jɪɣɪ wɔbɔɲ-ɲona tɪn. ⁴ Sɪ dɪbam dɪ daari dɪ kwaanɪ dɪ nii Wɛ warɪm dɪ Dɪ taanɪ dɪm zaasɪm banja ni.»

⁵ Ba na tagɪ kuntu tɪn, ku ma poli ba kɔɔɔ kum maama wɔ. Ba ma kuri nɔɔnu wɔdon, o yɪri mu Etiyeni. Wuntu jɪɣɪ wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi yɪ Wɛ Joro kum wɔ o tee ni. Ba ma wəli Filipi dɪ Prokori dɪ Nikano dɪ Timon dɪ Pamuna dɪ Nikola wɔlu na nuɲɪ Antɔsi, o yɪ dwi-ge tu yɪ o ba o tɔɣɪ cullu tɪlu Wɛ na pe dɪbam Zwifə bam tɪn. ⁶ Ba ma li-ba ba ja vu ba zɪɣɪ Zezi tintuɲna bam yigə ni. Ba ma warɪ Wɛ ba pa-ba yɪ ba danɪ ba jɪa ba banja ni.

⁷ Wɛ kwərə kam deen ma fɔɣɪ ka jagɪ ka ve yigə yɪ nɔɔna se-ka. Zezi karabiə bam kɔɔɔ kum maa pulə zanzan Zeruzalem ni. Zwifə kaanum tiinə zanzan dɪ deen ma ba ba se Zezi cɪga kam.

Ba na jaanu Etiyeni te tɪn

⁸ Etiyeni deen yɪ nɔɔnu wɔlu Wɛ na pe-o zaanɪ dɪ dam zanzan tɪn. O maa tiini o kɪ wo-kunkagɪla dɪ wəənu tɪlu na brɪ Wɛ dam tɪn nɔɔna tɪtarɪ ni. ⁹ Nɔɔna badonnə maa zaɲɪ ba magɪ kantɔɔ dɪd-o. Bantu nuɲɪ Zwifə

kɔɔɔ kulɔ ya na yɪ gambe yɪ ba laan ba ba te ba titu tɪn wɔni mu. Ba deen nuɲɪ Sireeni dɪ Alesandri mu. Ba ma tɔɣɪ ba wəli dɪ Zwifə badaara na nuɲɪ Silisi dɪ Azi tɪn. ¹⁰ Ba na magɪ kantɔɔ dɪd-o tɪn, o ma ɲɔɔni dɪ buɲɪm dam ni Wɛ Joro kum na pe-o te tɪn, ku pa ba daa warɪ o taanɪ ba ləri. ¹¹ Ba laan ma nuɲɪ ba kɪ ni dɪdaanɪ nɔɔna badonnə, sɪ ba fɔ vwan ba ta wɪ: «Dɪbam ni nɔɔnu wuntu na ɲɔɔni o twɪ Moyisi dɪ Wɛ.»

¹² Ba ma pa tɪu kum nɔɔna dɪ ba nakwa bam dɪ ba cullu karanyɪna tiinə bam bana zaɲɪ, yɪ ba ja Etiyeni ba ja vu ba sarɪya-dirə nakwa bam yigə sɪ ba di o taanɪ. ¹³ Ba ma pa nɔɔna badonnə zu ba fɔ vwan ba pa-o, yɪ ba ta ba wɪ: «Maɲa maama nɔɔnu wuntu sɪni o ɲɔɔni ta-balwaarɔ mu o paɪ dɪbam Wɛ-di-kamunu kum dɪ Wɛ cullu tɪlu Dɪ na kɪ Moyisi jɪɲa ni dɪbam ɲwaanɪ tɪn. ¹⁴ Dɪ ma ni o na tagɪ o wɪ, Nazareti tu Zezi mu wɔ ba o cɔɣɪ Wɛ-di-kamunu kum, yɪ o pipiri mu kulɔ maama Moyisi deen na brɪ dɪ nabaara sɪ dɪ taá tɔɣɪ tɪn.»

¹⁵ Zwifə nakwa balu maama na je da tɪn laan maa yɔɔri ba nii Etiyeni cɔɔn. Ba ma nii ba na o yibiyə na ləni ni maleka yibiyə te.

7

Etiyeni na tɔli o kwərə te tɪn

¹ Zwifə kaanum yuutu wɔm ma zaɲɪ o bwe Etiyeni

o wɪ: «Wəənu tɪv ba na tagɪ ba pa nmɪ tɪn yɪ cɪga mɪ naa vwan mɪ?»

2 Etiyenu laan ma ləri o wɪ: «A kwə-ba dɪ a ko-biə-ba, cəgi-na amɪ na lagɪ a ta wɔŋo kulɪ tɪn. Faŋa faŋa tɪn Paari-Zulə Tu Baŋa-Wɛ mɪ tu dɪbam nabaaru Abraham te. Kantɪ maŋa kam nɪ, Abraham dɛen ta zɔvri Mesopotami nɪ mɪ. O daa ta wɔ vɛ sɪ o taa zɔvri Aaran nɪ. ³ Wɛ dɛen ma ta did-o DI wɪ: <Yagɪ n titɪ tɪv kɔm dɪ n sɔŋɔ tiinə, sɪ n daari n vu tɪv kulɪ amɪ na wɔ bri nmɪ tɪn.> ⁴ O ma sɪnɪ o zaŋɪ o nuŋi Kalɪdian tiinə tɪv kɔm nɪ o vu o yi Aaran o zɔvri da. O na wɔ dāanɪ tɪn, o ko ma tɪ. Wɛ ma pa o daa nuŋi o fɔɔri o vu o yi tɪv kɔntɪ abam na zɔvri zɪm tɪn. ⁵ Wɛ nan wɔ pɛ Abraham tɪga yo seeni sɪ o taa te, dɪ finfin dɪ. Wɛ dɛen goni nɪ mɪ did-o DI wɪ, wɔm wɔ pa-o tɪga kantɪ sɪ o taa te, yɪ o na tɪgɪ o daari, sɪ o dwi tiinə ta ta te-ka. Wɛ na goni DI nɪ dɪm tɪn, Abraham ta ba jɪgɪ bu. ⁶ Mɪ Wɛ na tagɪ kulɪ did-o tɪn mɪ tintɪ: <Abraham, nmɪ dwi tiinə wɔ vu ba taa zɔvri tu-gaa nɪ. Baá ta yɪ gambe mɪ tɪv kɔm kɔntɪ nɪ, yɪ nɔɔna wɔ beesti-ba taan bɪna biə-yana (400). ⁷ Amɪ Wɛ nan wɔ di balɪ na fi-ba sɪ ba tɔŋɪ gambeem tituŋa tɪn taanɪ sɪ ba na cam. Kɔntɪ kwaga nɪ, ba laan wɔ nuŋi tɪv kɔm kɔntɪ nɪ ba ba, ba taa zuli amɪ jəgə kantɪ nɪ.> ⁸ Baŋa-Wɛ ma daari DI go nɪ DI pa Abraham DI wɪ,

Abraham dwi tiinə taa goni ba bəkəri sɪ kɔ bri nɪ ba sɛ DI nɪ. Kɔntɪ, Abraham na lɔgɪ Yizakɪ tɪn, da nana dɛ nɪ o ma go-o. Yizakɪ dɪ dɛen ma ba o lɪ Zakɔbɪ, o dɪ ma go-o. Zakɔbɪ ma lɪ dɪ nabaara fugə-bale bam yɪ o go-ba dɪ.

⁹ Nabaara bam didɔba yɪrɪ mɪ Zɔzefɔ. O cɔrrɪ tɪm dɛen maa jɪgɪ wɔ-gɔrɔ did-o. Kɔntɪ ŋwaanɪ mɪ ba jaan-o ba yəgi ba pa o vu Ezipi sɪ o taa yɪ gambaa. Wɛ ta maa wɔra did-o. ¹⁰ DI ma pa o nuŋi cam maama wɔnɪ dɪ yazurə. Zɔzefɔ na tu o zɪgɪ Ezipi pa-faru wɔm yigə nɪ tɪn, Wɛ pɛ-o wɔbɔŋ-ŋɔna yɪ pɛ wɔm yɪ su Zɔzefɔ lanyɪranɪ. Pɛ wɔm ma pa o jɪ o sɔŋɔ kɔm tu dɪ Ezipi tɪv kɔm maama yuutu.

¹¹ Kana dɛen ma ba ka wɔ Ezipi dɪ Kanaan tɪnɪ dɪm maama nɪ. Kɔ ma tiini kɔ cɛ ba yɪra nɪ. Dɪ nabaara bam maa warɪ sɪ ba na wɔdiu ba dɪ. ¹² Zakɔbɪ dɛen ma nɪ nɪ wɔdiu wɔ Ezipi nɪ. O ma tɔŋɪ dɪ nabaara bam sɪ ba vu ba yəgi. ¹³ Kɔntɪ kwaga nɪ ba daa ma joori ba vu ba kɪ bɪle. Zɔzefɔ laan ma pa o cɔrrɪ tɪm lwar-o. Ezipi pa-faru wɔm dɪ laan ma ba o lwarɪ Zɔzefɔ dwi dɪm na nuŋi mɛ tɪn. ¹⁴ Zɔzefɔ ma daari o tɔŋɪ nɪ o pa o ko Zakɔbɪ, sɪ o dɪ o sɔŋɔ tiinə bam maama ba o te Ezipi nɪ. Ba maama dɛen yɪ nɔɔna fusɪrpe-banu mɪ (75). ¹⁵ Zakɔbɪ ma sɪnɪ o zaŋɪ o vu Ezipi. Dāanɪ mɪ wɔntɪ tɪga. Dɪbam nabaara bam dɪ ma ba ba tɪ. ¹⁶ Ba ma

ja ba yura yam ba joori ba vu Sisum ba kɩ-ba yibeeli dɩɩ Abraham na yɛgi dɩ sɛbu Emori biɛ bam tee ni tun ni.

¹⁷ Maŋa kam ma twe si Baŋa-We sɩni DI kɩ kulɩ DI dɛen na goni ni dɩ Abraham tun. Maŋa kam kɔntɩ ni dɩbam nɔɔna balɩ na wɔ Ezipi ni tun maa tiini ba wɔra ba puli zanzan. ¹⁸ Pafaru wɔdonɔ dɩ daa ma zanɩ si o taa te Ezipi. O maa yɛri Zuzefu ni ni. ¹⁹ O dɛen maa jigɩ dɩbam nabaara bam o bɛesa. O dɛen kɩ swan mu o fi-ba si ba kwe ba bu-sɩsɩn ba jaani ba ve ba yaga, si ba taa tua.

²⁰ Kantɩ maŋa kam ni mu ba lɔgi Moyisi. O dɛen maa yi bu-ɲum We yibiyɛ ni. Ba maa jig-o ba kɔna o ko soŋo ni canɩ sɩto. ²¹ Ba laan ma ja-o ba nunɩ ba vu ba yagi. Pafaru wɔm buko ma kwe-o o jigɩ o niɛ, ni o yi o titi bu mu te. ²² Ba ma brɩ Moyisi Ezipi tiinɛ yi-pɔrɩ kɔm maama. O ma ji nɔn-babɩa o ni-taanɩ dɩ o kɛm maama baŋa ni.

²³ Moyisi dɛen na yi bɩna finna tun, o ma li wɔbɔŋa si o vu o nii o ko-biɛ Yisɩrayeli tiinɛ bam na yi te. ²⁴ O na ve tun, o ma na Ezipi tu wɔdonɔ na jigɩ Yisɩrayeli tu o maga. Moyisi ma vu si o wɛli o titi dwi tu wɔm jara yam wɔni. O ma magɩ Ezipi tu wɔm o gu. ²⁵ O dɛen ya buɲɩ ni o titi dwi tiinɛ bam wɔ lwarɩ ni We lagɩ DI pa wuntu mu jonɩ-ba Ezipi tiinɛ bam jɔŋa ni o yagi. Ba nan wɔ lwarɩ. ²⁶ Tɩga na pɔrɩ tun, o daa ma na Yisɩrayeli tiinɛ bale

na jigɩ daani. O ma kwaani si o lo-ba, yi o ta dɩ ba o wɩ: <A ko-biɛ-ba, abam yi cɔrrɩ mu daani. Bɛɛ mu kɩ yi abam daa jigɩ daani?> ²⁷ O na tagɩ dɩ ba kɔntɩ tun, mu wɔlɩ wɔm na dana tun ma yigi Moyisi o yagi daa ni, yi o daari o bwe Moyisi o wɩ: <Wɔɔ mu pɛ nmɩ ni si n ta n yi dɩbam yuutu si n daari n ɲɔɔni dɩbam taani?> ²⁸ Nmɩ lagɩ si n gu amɩ dɩ mu, ni n diin na gu Ezipi tu wɔm te tun na?>

²⁹ Moyisi na ni kɔntɩ tun, o laan ma duri o nunɩ Ezipi ni o vu o zɔrɩ Madɩan tɩɩ ni. Dɛani mu o di kaani yi ba lu biɛ bale.

³⁰ Bɩna finna dɛen na ke tun, We maleka ma ba Moyisi te kagɩa wɔni Sinayi piu kɔm tɩkɛri ni. O ma na min-vɔgu na jigɩ puɲu ku di, yi maleka kam wɔ mini dɩm wɔni. ³¹ Moyisi yura ma soɔri dɩ o na nɛ kulɩ tun. O ma fɔɔri o yi mini dɩm te si o nii. O laan ma ni Baŋa-We kwɛrɛ na ɲɔɔni did-o ka wɩ: ³² <Amɩ yi nmɩ nabaara bam Baŋa-We. Amɩ mu yi Abraham Baŋa-We, dɩ Yizaki dɩ Zakɔbi Baŋa-We.> Moyisi yura maa sai, yi o daa warɩ o nii. ³³ Baŋa-We ma ta did-o DI wɩ: <Li n natra yam, si jɛgɛ kalɩ nmɩ na zigɩ da tun yi amɩ titi jɛgɛ mu.> ³⁴ We daa ma ta DI wɩ: <A nɛ a nɔɔna bam na wɔ Ezipi ni ba yaara te tun, yi a kwɛri a ni ba na kɔni te tun. Amɩ nan tu si a jonɩ-ba mu a yagi. Kɔntɩ tun, a lagɩ a tɔŋɩ nmɩ si n joori n vu Ezipi.> »

35 Etiyenu ta ma ta o wɔ: «Moyisi deen yi wɔɔ Yisrayeli tiinɛ bam na vi-o tɔn. Ba deen bwe-o ba wɔ: <Wɔɔ mu pɛ nmɔ ni, si n ta n yi dɔbam yuutu si n daari n ŋɔɔni dɔbam taani?» Moyisi wɔntu mu We tɔŋi si o vu o taa te DI nɔɔna bam, si o daari o jɔŋi-ba o yagi. We ma tɔŋi DI maleka, yi ka nuŋi o yigɛ ni puŋu wɔni ka bri-o kuntu maama. 36 Moyisi deen ma ki wo-kɔnkagila di wɛɛnu tɔɔ na bri We dam tɔn Ezipi ni, yi o wani o ja nɔɔna bam o nuŋi. Ba ma tɔgi nɔɔni-sɔŋu kum ba be, yi ba daari ba beeri kagɔa kam wɔni taan bɔna fiinna, yi Moyisi deen ta ki wo-kɔnkagila zanzan ba tee ni. 37 Moyisi daa ta mu yi wɔɔ na tagi di Yisrayeli tiinɛ bam o wɔ: <We wɔ pa abam dwi tu didɔa zanɔ o taa yi We ni-jɔŋnu abam titari ni, ni DI na tɔŋi amɔ Moyisi te tɔn.> 38 Moyisi mu yi wɔɔ deen na wɔra di Yisrayeli tiinɛ kɔɔ kum kagɔa kam wɔni tɔn, yi o wɔra didaani dɔbam nabaara bam, di maleka kalɔ na ŋɔɔni did-o Sinayi piu kum yuu ni tɔn. Wɔntu mu jɔŋi We bitari sɔɔ na paɔ ŋwɔa tɔn o pa dɔbam.

39 Di kuntu maama, di nabaara bam deen ba lagɔ si ba sɛ Moyisi ni. Ba ma vi-o, yi ba daari ba bɔŋi si ba joori ba vu Ezipi. 40 Ba ma ta di Aarɔn ba wɔ: <Mɔ jwɛnɛ n pa dɔbam si ya taa tɔgi di yigɛ, si Moyisi wɔɔ na jaani

dɔbam o nuŋi Ezipi ni tɔn, di yɛri wɔŋo kulɔ na ki-o tɔn.>

41 Maŋa kam kuntu ni ba ma sɔni ba mɔ kamɔɔ ku nyi di nɔa, yi ba pa ku yi ba jwɛni. Ba maa jigi-di ba kaana. Ba ma daari ba ki wɔɔpolo di ba titi na mɛ ba ja ba ma mɔ kulɔ tɔn. 42 Ba na kaani jwɛni dim kuntu tɔn, We ma pipiri DI kwaga DI ya-ba. DI ma yagi-ba si ba taa zuli calɔwɔ sɔɔ na wɔ weyuu ni tɔn. Ku ki nɔɔɛni ku na maŋi ku pɔpɔni We ni-jɔŋnɛ bam tɔnɔ kum wɔni ku wɔ:

<Abam Yisrayeli dwi tiinɛ-ba,

á deen na gv vara á ma kaani jwɛnɛ kagɔa kam wɔni bɔna fiinna tɔn,

ku dai amɔ mu á kaani á pa kuntu.

43 Ku nan yi Moloki jwɛni dim vwe mu abam deen zɔŋi,

didani calɔɔa kalɔ na yi abam jwɛni Rifani tɔn.

Tuntu maama nan yi kamwarɔ tɔɔ á na ki si á taá zuli-ti mu.

Kuntu ŋwaani amɔ wɔ pa nɔɔna zɔli abam ba ja vu ba gaali Babilɔni na wɔ mɛ tɔn.>

44 Dɔbam nabaara bam na beeri kagɔa kam wɔni tɔn, ba deen jigi We vwe dilɔ na bri ni We wɔ ba tee ni tɔn mu. We deen bri Moyisi o na wɔ ki te si o ma pu vwe dim tɔn. Ba deen sɔni ba ki-di ni We na bri si ba ki te tɔn mu. 45 Ku kwaga seeni tɔn, dɔbam nabaara bam mu jɔŋi vwe dim ba kwɛ tee ni

ba zɪŋɪ-dɪ ba ja tɔgɪ Zozwe kwaga. Ba ma vu ba wantɪ tɪnɪ dɪlɔ Wɛ na lagɪ Dɪ pa-ba sɪ ba taa zɔvɪrɪ da tɪn. Wɛ dɛɛn zɛli je sɪm nɔɔna bam Dɪ yagɪ ba yigə nɪ. Vwe dɪm maa wɔra taan, kɔ ba kɔ yɪ Davidi na zaŋɪ o jɪ pɛ maŋa kalɔ tɪn. ⁴⁶ Wɛ wɔ ma poli dɪ Davidi, yɪ o loori Wɛ sɪ Dɪ pa-o cwəŋə sɪ o lɔ digə o ma ləni vwe dɪm yuu nɪ, sɪ Wɛ taa zɔvɪrɪ da sɪ Dɪ taa wɔ Zakɔbɪ dwi tiinə bam tee nɪ. ⁴⁷ Kɔ nan yɪ Davidi bu Salɔmɔn mɔ logɪ digə kam o pa Wɛ.

⁴⁸ Baŋa-Wɛ dɪlɔ na yɪ ka-munu tɪn nan ba zɔvɪrɪ da sɪlɔ nabiinə na logɪ tɪn wɔntɪ. Wɛ nijɔŋnu dɪdɔa dɛɛn mɔ tagɪ o wɪ:

⁴⁹ «Yuutu Baŋa-Wɛ wɪ:
Weyuu mɔ yɪ amɔ jəŋə je,
kɔ daari tɪga baŋa maa yɪ
amɔ nɛ cwiim je.

Digə kɔɔ dwi mɔ abam wɔ
wantɪ á lɔ á pa amɔ?

Jəgə kɔɔ mɔ amɔ wɔ vu a
pəni da a sin?

⁵⁰ Kɔ dai amɔ tɪtɪ jɪŋa mɔ kɪ
wəɛnu tɪntɔ maama
na?» »

⁵¹ Etiyeni daa ta ma ta
dɪ Zwifə nakwa bam o wɪ:
«Abam yɪ vɪna zanzan. Á
wɔbɔŋa dɪ nyɪ dɪ balɔ na ba
tɔgɪ Wɛ tɪn wɔbɔŋa. Abam
zwa mɔ kwarɪmɪ yɪ á ba ni
Wɛ kwərə kam. Abam ba
sɛ Wɛ Joro kɔm na bri cɪga
kalɔ tɪn. Abam dɪ á nabaara
bam kikiə maama yɪ bɪdwɪ
mɔ. ⁵² Wɛ nijɔŋnə bam
wɔntɪ wɔlɔwɔlɔ tərə abam
nabaara bam na wɔ bɛɛs-o.
Ba dɛɛn gɔ balɔ na bri nɪ Wɛ
wɔ tɔŋɪ Cɪga Tu wɔm sɪ o

ba tɪn. Lele kɔntɔ abam nan
mɔ jaani wɔntɔ á kɪ nɔɔna
jɪŋa nɪ, yɪ á kɪ daani á gɔ-o.
⁵³ Abam yɪ balɔ na jɔŋɪ Wɛ
cullu tɪlɔ Dɪ na tɔgɪ malesɪ
jɪŋa Dɪ pa abam tɪn mɔ. Dɪ
kɔntɔ dɪ á ta wɔ sɛ-tɪ.»

Ba na gɔ Etiyeni te tɪn

⁵⁴ Etiyeni na tagɪ kɔntɔ o
tɪ tɪn, kɔ ma pa Zwifə nakwa
bam bana zaŋɪ dɪd-o zanzan,
yɪ ba dɔnɪ ba yələ. ⁵⁵ Wɛ
Joro kɔm maa wɔ Etiyeni tee
nɪ lanyɪranɪ. O ma kwəni
o yuu wɛɛnɪ o nii Wɛ-sɔŋɔ
seeni yɔɔrɔ-tɔtɔ, yɪ o na Wɛ
paari-zulə na dagɪ te. O ma
daari o nii o na Zezi na zɪgɪ
Baŋa-Wɛ jazɪm nɪ. ⁵⁶ O laan
ma ta o wɪ: «Nii-na, amɔ
nɛ Wɛ-sɔŋɔ ni na pɔrɪ yɪ
Nabiin-bu wɔm zɪgɪ Baŋa-
Wɛ jazɪm nɪ.»

⁵⁷ Zwifə nakwa bam kɔgɔ
kɔm maama na ni kɔntɔ tɪn,
ba ma kaasi dɪ kwər-dɪa, yɪ
ba pu ba zwa sɪ ba daa yɪ taa
ni o taani dɪm. Ba maama
ma duri bɪdwɪ baŋa nɪ ba vu
ba ja-o. ⁵⁸ Ba ma van-o ba pa
o nunjɪ tɪv kɔm daa. Ba laan
ma daari ba jɪg-o ba dɔlɪ dɪ
kandwa sɪ ba gɔ. Balɔ na
dɔl-o dɪ kandwa tɪn ma lɪ
ba gwaaru ba pa nɔn-dɔŋɔ
kudɔŋ sɪ o ta niə. Nɔɔnɔ
wɔm yɪrɪ mɔ Sooli. ⁵⁹ Ba
na jɪgɪ Etiyeni ba dɔlɪ kɔntɔ
tɪn, o ma loori Wɛ o wɪ: «A
Yuutu Zezi, jɔŋɪ a joro.»

⁶⁰ O laan ma kuni doonə
tɪga nɪ o kaasi dɪ kwər-dɪa
o wɪ: «A Yuutu, yɪ kwe ba
taalɪ ba kəm-balɔrɔ kɔntɔ
ŋwaani.» O na tagɪ kɔntɔ
tɪn, o laan ma tɪ.

8

¹ Sooli na ne ba na ki te ba gu Etiyenti tun, o ma se ni ku manjɩ.

Zezi karabiə bam na ne yaara te tin

De dim kuntu ni noona puli si ba yaari Zezi kɔgo kulɔ na wɔ Zeruzalem ni tun zanzan. Ba maama ma jagɩ ba duri ba zu tɩni dilu maama na wɔ Zude di Samari ni tun wɔni. Ku daari Zezi tintuŋna fugə-bale bam yirani mu wɔ togi ba duri. ² Noona balu na kwari We tun ma kwe Etiyenti yira yam ba ki, yi ba daari ba keeri zanzan o tɔni dim njaani. ³ Sooli maa kwaanɩ si o cɔgi Zezi kɔgo kum maama. O maa yəni o tɔli sam dim wɔni o jaani baara di kaana balu na togi Zezi tun o ve o ki piina digə ni.

We kwər-ywəŋə kam na jagɩ te tin

⁴ Zezi karabiə balu na duri ba jagɩ tun maa yəni ba ve je maama ba tɔli We kwər-ywəŋə kam. ⁵ Filipi ma zaŋɩ o vu Samari tɩv kɔdoŋ o tɔli Kriŋi wɔm We na tɔŋɩ tun kwərə o bri noona bam. ⁶ Non-kɔgo kum maama maa kwaanɩ ba cɔgi Filipi na njooni kulɔ tun. Ba maama cɔgi o taani dim, yi ba kwəri ba na wo-kɩnkagɩla yalu o na ki tun. ⁷ Ba ma na ciciri na nunji si yagi noona zanzan yi si kaasa di kwər-de. Kwaaru zanzan di gwanɩ di ma na yazurə. ⁸ Kuntu njaani wɔpolo deen maa tiini ku wɔ tɩv kuntu wɔni.

⁹ Tɩv kum kuntu ni noonu deen ya wɔra, o yiri mu Simɔn. O deen jigi liri mwaanɩ mu o kia. Ku maa pai Samari tiinə bam yi yəəu did-o. O maa bri o titi ni o yi non-kamunu mu. ¹⁰ Tɩv kum noona maama maa kwaanɩ ba cɔgi o taani lanyirani, didɛera di nabwənə maama. Ba maa pai We dam mu wɔ o tee ni, yi ba jig-o ba bə ba wɩ Dam-foro tu. ¹¹ O deen ya pai ba yi yəəu di o liri mwaanɩ tum taan yi ku daani zanzan. Kuntu njaani mu ba kwaanɩ ba cɔg-o lanyirani.

¹² Filipi laan ma ba o tɔli We kwərə o bri-ba We paari dim taani di Zezi Kriŋi yiri dim. O na bri-ba kuntu tun, noona bam ma se o taani dim. Ba pa ba miisi-ba na wɔni Zezi yiri njaani, baara di kaana maama. ¹³ Simɔn titi di ma se, yi o daari o pa ba miis-o na wɔni. O ma togi didaani Filipi yi o nai wo-kɩnkagɩla di wəənu tɩv na bri We dam tun. O na ne kuntu tun, ku ma su-o.

¹⁴ Zezi tintuŋna balu na wɔ Zeruzalem ni tun ma ni ni Samari tiinə bam se We taani dim. Ba ma tɔŋɩ Pɩyɛɛɩ di Zan ba tee ni. ¹⁵ Ba na ve ba yi da tun, ba ma loori We ba pa balu na se Zezi tun si ba wani ba jɔŋi We Joro kum. ¹⁶ Bɛnjaani We Joro kum daa ta wɔ tu bantu wɔlwɔlu te. Ba deen pe ba miisi-ba na wɔni di Yuutu Zezi yiri njaani má mu. ¹⁷ Pɩyɛɛɩ di Zan laan ma danɩ ba jia ba banja ni,

yi ba jonji We Joro kum ba bicara ni.

¹⁸ Zezi tintuŋna bam na danɔ ba jia noona bam bana ni yi ba jonji We Joro kum kuntu tin, yi Simɔn na ne ku na ki te tin, o ma kwe sɛbu o ma loori Piyɛɛri di Zan o wi: ¹⁹ «A lagi si á pa amu di taa jigi dam dintu don, si a na kwe a jia a danɔ noonu wulu bana ni, si kuntu tu di jonji We Joro kum.»

²⁰ Piyɛɛri ma lɛr-o o wi: «We wó cɔgi nmu di n sɛbu kum maama, di nmu na buɔi si ní wani n ma n sɛbu n yɛgi We pɛɛri dim tin ŋwaani. ²¹ Nmu wɔbuɔa ba togi ciga We yigə ni. Kuntu tin, n bá na cwəŋə si n togi di dibam n tuɔi We tituŋa yam. ²² Nan ləni n wɔ si n yagi wo-balwaarɔ tɔlɔ nmu na buɔi si n ki tin, si n daari n loori di Yuutu We si, Di na sɛ, si Di yagi n lwarim Di ma cɛ-m. ²³ Bɛŋwaani a ne si n jigi pu-sɔŋa zanzan, yi n wɔ lwarim gambeem wɔni.»

²⁴ Simɔn ma ləri o wi: «Nan loori-na We á pa-ni, si wəənu tɔlɔ maama á na tagi amu bana ni tin yi ba ti cɔgi-ni.»

²⁵ Piyɛɛri di Zan deen ma noonu di Yuutu Zezi taani dim ba bri noona bam. Ba laan ma joori ba maa ve Zeruzalem. Ba na maa joori tin, ba ma tɔlɔ Samari ti-niə yam wɔni ba tɔlɔ We kwər-ywəŋə kam.

Filipi na pɛ didɛɛrɔ lwarɔ We taani te tin

²⁶ Bana-We maleka ma ba Filipi te ka ta did-o ka wi: «Zanɔ n da jagwiə seeni n vu n da cwəŋə kalɔ na zigɔ Zeruzalem ni ka ve Gaaza tin.» Cwəŋə kam kuntu togi kagba wɔ mu ka veə.

²⁷ Filipi ma zanɔ o maa kea. Etiyopi tu di deen maa wɔ cwəŋə kam ni o maa ve sɔŋɔ. Wuntu mu tuɔi o paɔ ba tɔlɔ kum pa-kana kalɔ ba na bæ ba wi Kandaasi tin. O yi didɛɛrɔ wulu na nii o jɔjɔgɔ tum maama bana ni. O deen ya ve Zeruzalem mu si o zuli We, ²⁸ yi o laan maa joori o ve sɔŋɔ di tərɔko kulɔ sise na vat tin. O na maa ke di o tərɔko kum kuntu tin, o maa je o karimɔ tɔno kulɔ We nijonnu Ezayi na pupɔni faɔa faɔa tin. ²⁹ We Joro kum ma bri Filipi ku wi: «Ve n ta n togi di tərɔko kum.» ³⁰ O ma duri o vu o yi tərɔko kum yi ku veə. O ma ni noonu wum na jigi We nijonnu Ezayi tɔno kum o karima. O ma bwe-o o wi: «Nmu ni n na karimɔ kulɔ tin kuri na?»

³¹ O ma ləri o wi: «A nan wó ki ta mu a ni ku kuri, yi noon-noonu wɔ manɔ-ku o bri-ni?»

O laan ma loori Filipi si o di tərɔko kum bana o jəni o tee ni. ³² O na wɔra o karimɔ wəənu tɔlɔ tɔno kum wɔni tin mu tintu:

«Wuntu deen mu nyi di piə kalɔ noonu na vanɔ o ja o vu si ba gɔ tin.

O ta nyi di pɛlbu wulu ba na fanɔ o kurɔ yi o wɔ ki sɔɔ tin.

O nan wu puri o ni o ta kulukulu.

³³ Nɔɔna maa goon-o, yi ba wu di o taani di ciga.

Wɔɔn wu wanti o nɔɔni wuntu dwi dum nwanja?

Benwaaŋi ba li o nwanja lugu banja ni.»

³⁴ Dɔdɛɛru wum ma ta di Filipi o wi: «A lagi a bwe a nii, wɔɔ taani mu We nijonnu wum tea, o titi mu o te naa nɔɔnu wudon mu?»

³⁵ Filipi ma joori o puli nɔɔnu wum na karimu me tin o bri-o ku kuri, yi o daari o ta Zezi kwɛr-ywɛnɛ kam maama o bri-o. ³⁶ Ba na togi cwɛnɛ kam ba maa ke kuntu tin, ba ma vu ba yi buga. Dɔdɛɛru wum ma ta o wi: «Nii, na wu yo seeni. N ba wanti n miisi-ni na wuni na?»

[³⁷ Filipi ma lɛr-o o wi: «Nmu na se We ciga kam di n wu maama, aɔ wanti a miisi-m na wuni.» O ma lɛri o wi: «A se si Zezi Kriŋi yi Baŋa-We Bu mu.»]

³⁸ Dɔdɛɛru wum laan ma pa tɛriko kum zigi. O di Filipi ma tu tiga ba vu ba zu na bam wu, yi Filipi miis-o na bam wuni. ³⁹ Ba ma nunji na bam wuni. Ba na nunji tin, di Yuutu We Joro kum ma kwe Filipi ku ja viiri. Dɔdɛɛru wum ma daa wu ne-o. O ma joori o kwe cwɛnɛ o maa kea, yi o jigɛ wɔpolo zanzan. ⁴⁰ Filipi ma na ni o wu Azoti ni mu. O ma tulu tunti dum maama o tooli We kwɛr-ywɛnɛ kam taan, o vu o yi Sezaari.

9

Sooli na lani o wubunja o se Zezi te tin

(Tituŋa Tɔnɔ 22:4-16, 26:9-18)

¹ Sooli deen maa kwaana o yaari di Yuutu Zezi karabiɛ bam, yi o lagi si o guba. O ma zanji o vu Zwifɛ bam kaanum yuutu wum te.

² O ma loor-o si o pupuni twaanu o pa Zwifɛ We-di sim na wu Damasi ni tin, ni wum na ne nɔɔna balu na togi Zezi cwɛnɛ kam, o o ja baara di kaana o ja vu o ki piuna digɛ ni Zeruzalem ni.

³ O na ne twaanu tin tin, o ma zanji o maa ve Damasi. O na twe tu kum tin, pooni ma da di nunji weyuu di pipili di gilim-o. ⁴ O ma tu tiga ni, yi o ni kwɛrɛ na bɛnji o yiri ka wi: «Sooli, Sooli, benwaaŋi mu n jigɛ amu n beesi kuntu?»

⁵ O ma bwe o wi: «A tu, nmu yi wɔɔ mu?»

Kwɛrɛ kam ma ta ka wi: «Amu yi Zezi wulu nmu na jigɛ n beesi tin mu. ⁶ Nan zanji n zu tu kum wu. Nmu na yi da, ba laan wu ta kululu nmu na manji si n ki tin.»

⁷ Nɔɔna balu na togi di Sooli tin maa zigɛ da, yi ba wari kulukulu si ba ta. Ba deen ni kwɛrɛ kam, yi ba nan wu ne nɔɔn-nɔɔnu. ⁸ Sooli ma zanji weeni o puri o yiɛ yi o daa ba nai. Ba ma ja-o o juna ni, ba van-o ba ja zu Damasi wu. ⁹ Ku deen jigɛ da yato mu o yiɛ na dwe. Manja kam kuntu ni o wu di, o nan wu nyɔgi.

¹⁰ Zezi karabu wɔdon dɛɛn maa wɔ Damasi ni, o yiri mu Ananiya. O ma na vurum wɔni di Yuutu wɔm na nɔɔni did-o. O ma bɛɛni o yiri o wɔ: «Ananiya!»

O ma lɛri o wɔ: «A yuutu, nii-ni.»

¹¹ Di Yuutu wɔm ma ta did-o o wɔ: «Zanɔ n vu Zudasi sɔɔɔ, ku na zigi cwɛɛɛ kalu yiri na yi <Yɔɔɔ-tɔtɔ> tin ni ni. Nmɔ na yi da, si n bwe nɔɔɔ wɔɔ yiri na yi Sooli tin bwiɛ. O yi Tarisi tu mu. Nmɔ wɔ na o na wɔra o wari Wɛ. ¹² Vurum wɔni mu o nɛ nɔɔɔ, o yiri mu Ananiya. O ma na-o yi o ba o danɔ o jia o banɔ ni, si o yiɛ yam joori ya taa nai.»

¹³ Ananiya na ni kuntu tin, o ma lɛri o wɔ: «A yuutu, nɔɔna zanzan manɔ ba ta nɔɔɔ wɔm kuntu taani ba bri amɔ, di o na ki wɔ-balwaarɔ tɔɔ maama o ma cɔɔi nmɔ nɔɔna balu na wɔ Zeruzalem ni tin. ¹⁴ O nan tu yo di ni dɔɔ o na jɔɔi Zwifɛ kaanum yigɛ tiinɛ bam tee ni tin mu, si o ma ja balu maama na bɛ nmɔ ni ba Yuutu tin.»

¹⁵ Di Yuutu wɔm ma ta did-o o wɔ: «Nan ve, bɛɛwaaɔ wɔntɔ mu yi wɔɔ amɔ na kuri si o taa tɔɔi o pa-ni, si o daari o pa amɔ yiri dim zanɔ Yisrayeli tiinɛ bam tee ni didaani dwi-gɛ tiinɛ di ba pwa di tee ni. ¹⁶ Amɔ titi nan wɔ bri-o yaara yalɔ maama o na manɔ si o na amɔ yiri nɔwaaɔ tin.»

¹⁷ Ananiya laan ma zanɔ o vu o yi sɔɔɔ kum o zu. O

ma na Sooli yi o danɔ o jia o banɔ ni o wɔ: «A ko-bu Sooli, di Yuutu Zezi titi mu tɔɔi amɔ nmɔ tee ni. Wɔntɔ ya mu bri o titi nmɔ yigɛ ni manɔ kalu n ya na wɔ cwɛɛɛ ni n maa n biɔni tin. O tɔɔi-ni si a ba a pa n joori n ta n nai mu, si n daari n jɔɔi Wɛ Joro kum dam.»

¹⁸ Ananiya na tagi kuntu tin, bidwi banɔ ni mu wɛɛnu dwaaɔ Sooli yiɛ ni ti tɔ tɔɔ ni nɔnɛni nɔwampurru te ti daari, yi o laan nai. O ma zanɔ o zigi wɛɛni. O ma pa ba miis-o na wɔni Zezi yiri nɔwaaɔ. ¹⁹ O laan ma di wɔdiu yi o dam joori di ba. O ma manɔ Zezi karabiɛ bam tee ni Damasi ni da funɔni.

²⁰ Sooli dɛɛn na wɔ Damasi ni kuntu tin, o maa yɛni o vu Zwifɛ bam Wɛ-di sɔm o bri-ba Zezi taani. O maa tɛ o wɔ: «Zezi yi Wɛ Bu mu.» ²¹ Ku ma sɔ nɔɔna balu maama na ni o zaasɔm dim tin. Ba ma bwe daani ba wɔ: «Ku dai nɔɔɔ wɔntɔ dɛɛn mu wɔ Zeruzalem ni o cɔɔi balu na ma Zezi ba bɛ ni ba Yuutu tin na? Ku nan dai kuntu nɔwaaɔ mu o tu yo seeni, si o taa jaani Zezi karabiɛ o ve o paɔ Zwifɛ kaanum yigɛ tiinɛ bam na?»

²² Sooli dɛɛn maa ve yigɛ di baari zanzan, yi o bri nɔɔna bam ni Zezi mu sɔni o yi Krisi wɔm Wɛ na tɔɔi tin. Ku ma paɔ Zwifɛ balu na zɔɔri Damasi ni tin daa wari o ni-taani ba lɛri.

²³ Da zanzan na ke tin, Zwifɛ bam ma ki ni daani si ba gu Sooli. ²⁴ O ma lɔwari

ba na buŋi si ba ki-o kulu tun. De maama wɔa di titu ba zigi ba yiri tuv kum niə yam mu, si Sooli na tu si o da da, si ba laan gu-o. ²⁵ De didwɔ titu ni mu o karabiə bam ma pa o zu titogɔ wɔ, yi ba lə ŋɔna ku ni ni ba pa o da kəbrə o tu tɔga yi o lu.

²⁶ Sooli laan ma vu Zeruzalem. O maa kwaani si o tɔgi o wəli Zezi karabiə bam wɔni. Ba maama maa fɔna did-o, yi ba ba buŋi ni o siuni o ji Zezi karabu.

²⁷ Banabasi ma vu o zən-o, yi o ja-o o vu Zezi tintuŋna bam te. O ma ta o bri-ba Sooli na ne di Yuutu Zezi cwəŋə ni yi o ŋɔɔni did-o te tun. O ta ma ta o bri-ba Sooli na kwaani o ŋɔɔni di baari o pa balu na wɔ Damasi ni tun lɔwari We cɔga kam di Zezi yiri te tun. ²⁸ Sooli ma manɔ Zezi karabiə bam tee ni, yi o tulu Zeruzalem ni maama o tɔɔli We kwərə di di Yuutu Zezi yiri o bri nɔɔna. ²⁹ O maa yəni o ŋɔɔni di Zwifə balu na ŋɔɔni Greki tiinə taani tun, yi o magi kantogɔ di ba. Ba laan maa kwaani si ba gu-o. ³⁰ Zezi karabiə bam na lɔwari kuntu tun, ba ma ja-o ba ja vu Sezaari, yi ba pa o ke o vu Tarisi.

³¹ Zezi kogɔ kum nɔɔna balu maama na wɔ Zude di Galile di Samari je sum ni tun deen ma na siun di ba yaara yam. Ba kogɔ kum ma fɔgi ku pulə ku wəli da, We Joro kum na zəni-ba tun ŋwaani. Ba maa tɔgi di Yuutu yi ba se-o ba ŋwɔa maama wɔni.

Ene na ne yazurə te tin

³² Pɔyɛeri deen yəni o beeri o ve je maama mu o nii Zezi karabiə bam. De didwɔ o daa ma zaŋi o vu si o nii karabiə balu na zɔvri Lidi ni tun. ³³ O na yi da tun, o ma na nɔɔnu o yiri mu Ene. O deen yi kɔɔɔ mu, yi o tigi bɔna nana o wari o zaŋi weeni.

³⁴ Pɔyɛeri na ne-o tun, o ma ta did-o o wɔ: «Ene, Zezi Krisi wɔ pa-m yazurə. Nan zaŋi weeni si n pri n sara kam n tiŋi.» O na tagi kuntu bidwɔ banja ni tun, mu Ene zaŋi weeni. ³⁵ Nɔɔna balu maama na zɔvri Lidi ni di Sarɔn je sum maama ni tun ma na Ene na ne yazurə. Ba laan ma ba ba tɔgi di Yuutu Zezi.

Tabita na joori o bi te tin

³⁶ Kaani wɔdonɔ deen mu wɔ Zope ni, o yiri mu Tabita. (O yiri didaani Greki tiinə taani mu yi Dorkasi, di kuri mu fərə.) O maa yi Zezi karabu. O maa ki lanyirani yi o wəli yinigə tiinə zanzan. ³⁷ Manja kam kuntu ni, o ma ba o ba jigi yazurə yi o ti. Nɔɔna ma kwe-o ba swe, yi ba ja-o ba di weyuu digə ba tiŋi da. ³⁸ Zope nan batwari didaani Lidi. Kuntu tun, Zezi karabiə balu na wɔ Zope ni tun ma lɔwari ni Pɔyɛeri tu Lidi o wɔra. Ba ma tuŋi nɔɔna bale o tee ni. Ba ma vu ba loor-o ba wɔ: «Popo, ki lila n ba dɔbam tuv kum.»

³⁹ Pɔyɛeri ma zaŋi o tɔgi di ba o ke. O na yi Zope tun, ba ma ja-o ba di weyuu digə kam. Kadənə bam maama maa zigi ba gilim-o yi ba keerə. Ba ma bri-o gwaaru

tɩɩ maama Dɔrkastɩ ya na ŋwɩ yɩ o nyaanɩ-tɩ o pa-ba tɩn. ⁴⁰ Pɩyeeri laan ma pa ba maama nunji pooni ba daar-o. O ma kuni doonɛ tɩga nɩ o warɩ Wɛ. O laan ma pipiri o nii tɩ wɔm yɩ o wɩ: «Tabita, zanji wɛɛnɩ.» O ma puri o yiɛ o na Pɩyeeri. O ma zanji o je. ⁴¹ Pɩyeeri ma twɩ o jɩŋa o ja-o o pa o zanji wɛɛnɩ o zɩgɩ. O laan ma bɛŋji kadɛnɛ bam dɩ Zezi karabiɛ bam maama. O ma pa Tabita zɩgɩ ba yigɛ nɩ yɩ o bɩɩ-ba sɩ o ŋwɩ.

⁴² Zope je sɩm nɔɔna bam maama ma ni kɛm dɩm kuntu ŋwa. Ku ma pai nɔɔna zanzan kɩ ba wɩ-dɩɩba dɩ dɩ Yuutu Zezi. ⁴³ Pɩyeeri ma manji Zope nɩ taan da zanzan. O dɛɛn zɔɔri tɔn-gɔgɔ kudonj tee nɩ mɩ, o yɩɩ mɩ Simɔn.

10

*Dwi-ge tu na lwarɩ Wɛ
cɩga kam te tɩn*

¹ Nɔɔnɩ wɔdonj dɛɛn mɩ wɔra, o yɩɩ mɩ Kɔrɩnɛɛɩ. O maa zɔɔri Sezaari nɩ. O dɛɛn yɩ Rom pamaŋna dɩdɛɛrɩ mɩ. Pamaŋna kɔgɔ kɩɩ o na tɔgɩ o wɩ ku wɩnɩ tɩn yɩɩ mɩ Yitali tiinɛ kɔgɔ. ² O dɛɛn kwarɩ Wɛ, yɩ o dɩ o sɔŋɔ tiinɛ maama zuli Wɛ lanyiranɩ. O maa kɩ wɛɛnu zanzan o wɛɩ Zwifɛ yinigɛ tiinɛ bam. O maa yɛni o warɩ Wɛ maŋa maama. ³ Dɛ dɩdɩ wɛ na guni maŋa kalɩ tɩn, o nɛ vɩurɩm. O ma na Wɛ maleka na tu ka bɛŋji o yɩɩ ka wɩ: «Kɔrɩnɛɛɩ!»

⁴ O maa nii maleka kam yɩ fɔɔnɩ jɩg-o. O ma ta o wɩ: «Ku yɩ ta, a tu.»

Maleka kam ma lɛr-o ka wɩ: «Nmɩ na yɛni n warɩ Wɛ yɩ n kwɛri n wɛɩ yinigɛ tiinɛ tɩn, ku yɩ Baŋa-Wɛ wɔbɔŋa. Dɩ nan guli nmɩ gulɛ. ⁵ Laan nan tɔŋɩ nɔɔna sɩ ba vu Zope ba bɛŋji nɔɔnɩ wɔdonj, o yɩɩ mɩ Simɔn Pɩyeeri. ⁶ O yɩ vɛru mɩ o wɩ Simɔn wɩɩ na yɩ tɔn-gɔgɔ tɩn sɔŋɔ nɩ, nɩnɩ kɩm ni nɩ.»

⁷ Maleka kam na tagɩ dɩd-o kuntu ka ti tɩn, ka ma viiri. Kɔrɩnɛɛɩ ma bɛŋji o sɔŋɔ kɩm tɩntɔŋna bale dɩ pamaŋnɩ dɩdɩba wɩɩ na tɔŋɩ o pa-o yɩ o dɩ kwarɩ Wɛ tɩn. ⁸ O ma ta kɩɩ maama na kɩ tɩn o bɩɩ-ba, yɩ o daari o tɔŋɩ-ba sɩ ba vu Zope.

⁹ Tɩga na pɔɔri yɩ nɔɔna bam wɩ cwɛŋɛ nɩ ba ma twe Zope tɩn, ku manji dɩ Pɩyeeri dɩ diini sɔŋɔ kɩm nayuu sɩ o warɩ Wɛ wɩa tɩtari nɩ. ¹⁰ Kana laan maa jɩg-o yɩ o lagɩ wɔdiu sɩ o dɩ. Ba na wɔra ba kɩ wɔdiu kɩm tɩn, Wɛ ma pa o na wo-kɩnkagɩ nɩ dɩndɩwɩa mɩ te. ¹¹ O nɛ weyuu na pɔri o baŋa nɩ, yɩ wɔŋɔ nunji da ku maa tu tɩga. Wɔŋɔ kɩm nyɩ dɩ gɔrɔ kamunu mɩ, yɩ ba jɩgɩ ku niɛ yana, yɩ ku maa tu tɩga. ¹² Vara dwi maama mɩ wɩ ku wɩnɩ, dɩdaani tɩga wo-vɛɛɩ dɩ zunɛ. ¹³ O na nɛ tɩn, o ma ni kwɛrɛ na ŋɔɔnɩ dɩd-o ka wɩ: «Pɩyeeri, zanji n gu wɛɛnu tɩntɩ n dɩ.»

¹⁴ Pɩyeeri ma lɛri o wɩ: «Amɩ tu, a bɛ sɛ. A ta wɩ

fɔŋi a di dɪbam cullu woŋo naa kɔlɔ na wɔ maŋi di dim tɪn.»

¹⁵ O daa ta ma joori o ni kwɛrɛ kam na wɪ: «Yi zaŋi n culi woŋo kɔlɔ Wɛ na wɪ kɔ yi lanyɪranɪ tɪn.» ¹⁶ Kɔ ki kɔntɔ mu kuni bitɔ. Wænu tɪm laan ma joori ti vanɪ ti di wɛyuu.

¹⁷ Pɪyɛɛɪ maa bwe wo-kɪnkagɪɪ dɪm o na nɛ tɪn kuri. Ka maŋa kam ni mu nɔɔna balɔ Kɔrɪnɛɛɪ na tɔŋi o tee ni tɪn bwe ba lwarɪ Simɔn sɔŋɔ kɔm je. Ba laan ma vu ba yi manɔŋo kɔm ba zɪga. ¹⁸ Ba ma bɛŋi nɔɔnɔ ba bwe ba wɪ: «Nɔɔnɔ zɔvri yo o yiri mu Simɔn Pɪyɛɛɪ na?»

¹⁹ Pɪyɛɛɪ daa ta na wɔra o bwe si o lwarɪ wo-kɪnkagɪɪ dɪm kuri tɪn, Wɛ Joro kɔm ma ta did-o kɔ wɪ: «Nii, nɔɔna batɔ mu tu ba lagɪ nmɔ. ²⁰ Zaŋi n tu tɪga. Yi ta n bwea, si n tɔŋi di ba n vu, bɛŋwaanɪ amɔ mu tɔŋi-ba.»

²¹ Pɪyɛɛɪ ma tu tɪga, yi o ta di ba o wɪ: «Amɔ mu yi wɔlɔ abam na lagɪ tɪn. Bɛɛ mu jaanɪ abam kɔ ba?»

²² Ba ma lɛri ba wɪ: «Pamaŋna didɛɛɪv Kɔrɪnɛɛɪ mu tɔŋi dɪbam. O yi nɔn-ŋɔm mu yi o kwari Wɛ lanyɪranɪ. Zwifɛ bam maama maa zul-o. Wɛ maleka mu tagɪ did-o si o bɛŋi nmɔ o sɔŋɔ ni, si o wantɔ o ni kɔlɔ nmɔ na lagɪ n ta tɪn.» ²³ Pɪyɛɛɪ ma pa ba zɔ sɔŋɔ kɔm ba pɛni.

Tɪga na pɔvri tɪn o ma zaŋi o tɔŋi di ba o vu. Zezi karabiɛ badaara di ma zaŋi

Zope ni ba tɔŋi did-o ba vu. ²⁴ Tɪga daa na pɔvri tɪn mu o yi Sezaari. O yi da didaanɪ Kɔrɪnɛɛɪ di o sɔŋɔ tiinɛ di o badonnɛ balɔ o na bɛŋi tɪn maŋi ba je ba cɛg-o. ²⁵ Pɪyɛɛɪ na yi sɔŋɔ kɔm yi o maa zɔvri tɪn, Kɔrɪnɛɛɪ ma zaŋi o nunɪ o jeer-o, yi o kuni doonɛ o yigɛ ni o jɔɔn-o. ²⁶ Pɪyɛɛɪ ma pa o zaŋi wɛɛnɪ o zɪŋi, yi o ta did-o o wɪ: «Amɔ di yi nabiinu mu.»

²⁷ O ta maa ŋɔɔni did-o yi ba maa zɔvri sɔŋɔ kɔm. O ma na nɔn-kɔŋɔ na kikili da ba je. ²⁸ O ma ta di nɔɔna bam o wɪ: «Abam maŋi á ye ni kɔ culɛ si Zwifu taa zɔvri didaanɪ dwi-gɛ tiinɛ, naa o taa tɔŋi di ba. Wɛ nan mu bri amɔ ni kɔ wɔ maŋi si a taa culi nɔɔn-nɔɔnɔ naa a paɪ o taa yi nɔn-diku. ²⁹ Kɔntɔ ŋwaanɪ mu, abam na tɔŋi á bɛŋi-nɪ tɪn, a wɔ vɪn yi a ba. A nan lagɪ a bwe a nii, bɛŋwaanɪ mu á tɔŋi á bɛŋi-nɪ?»

³⁰ Kɔrɪnɛɛɪ ma ta o wɪ: «Zɪm mu jɪŋi da yana, kɔ maŋi di maŋa kantɔ ni wɛ na guni tɪn, di a wɔra a wari Wɛ a sɔŋɔ ni, nɔɔnɔ ma da o ba o zɪŋi a yigɛ ni. O zɔ gwaaru ti na nyɪna. ³¹ O ma ta di amɔ o wɪ: «Kɔrɪnɛɛɪ, Wɛ mu jonɪ n loro kɔm. Nmɔ na wɛli yinigɛ tiinɛ tɪn mu DI guli nmɔ gulɛ. ³² Nan tɔŋi nɔɔna si ba vu Zope ba bɛŋi nɔɔnɔ wɔdonɪ, o yiri mu Simɔn Pɪyɛɛɪ. O yi vɛru mu, o wɔ Simɔn wɔlɔ na yi tɔn-gɔŋɔ tɪn sɔŋɔ ni. O zɔvri nɪnɪv kɔm ni ni mu.» ³³ O

na tagi kuntu tin, a ma tɔŋi nɔɔna lɪla sɪ ba vu ba bɛŋi nmɔ sɪ n ba. Nmɔ na tu tin, n kɪ cɪga. Dɪbam maama nan zɪgi Wɛ yigə nɪ mɔ dɪ cɛgi, sɪ dɪ ni kɔlɔ maama dɪ Yuutu wɔm na pɛ-m sɪ n ta tin.»

³⁴ Pɪyɛɛɪ laan ma zanɪ o ta o wɪ: «A zɪm lwarɪ nɪ kɔ yɪ cɪga mɔ sɪ Wɛ ba kuri nɔɔna daanɪ. ³⁵ Wɛ jonɪ nɔɔnɔ wɔlɔ maama na kwarɪ-Dɪ yɪ o kɪ kɔlɔ na lana tin mɔ, kɔ na manɪ kɔ yɪ dwi dɪlɔ nɔɔnɔ. ³⁶ Abam manɪ á ye Wɛ na tagi Dɪ taanɪ dɪm Dɪ brɪ Yistrayɛl tiinɛ bam, nɪ Zezi Krisi mɔ wai o jonɪ nɔɔna o fɔgi ba dɪ Wɛ daanɪ. Wɔntɔ mɔ yɪ nabiinɛ maama Yuutu. ³⁷ Abam ta ye wo-kamunnu tɪlɔ maama na kɪ Zude nɪ tin. Kɔ dɛɛn puli Galile nɪ mɔ, manɪ kam Zan na tɔɔlɔ Wɛ kwərə dɪ nɔɔna sɪ ba miisi na wɔnɪ tin kwaga nɪ. ³⁸ Abam manɪ á ye Wɛ na pɛ Dɪ Joro kum Nazaretɪ tu Zezi yɪ Dɪ kwəri Dɪ pa-o dam te tin. Wɛ na wɔ o tee nɪ kuntu tin, o yəni o ve je maama o kɪ nɔɔna lanyiranɪ, yɪ o kwəri o vrɪ balɔ na wɔ sɔtaanɪ jɪŋa nɪ tin o yaga. ³⁹ Dɪbam nan mɔ nɛ wəənu tɪlɔ maama o na kɪ Zeruzalem nɪ dɪ Zwifə tɪnɪ dɪm maama nɪ tin, yɪ dɪ yɪ cɪga kantɔ maana tiinɛ. Ba dɛɛn jaan-o mɔ ba pa tɔnɔ-dagara banɪ nɪ ba gv. ⁴⁰ Wɛ ma pa o joori o bi o yagi tɔnɪ da yatɔ de nɪ. Dɪ ma pa o brɪ o titɪ nɔɔna yigə nɪ sɪ ba na-o. ⁴¹ Kɔ nan dai nɪ nɔɔna maama mɔ nɛ-o, kɔ yɪ dɪbam balɔ Wɛ na

manɪ Dɪ kuri sɪ dɪ taá yɪ o maana tiinɛ tin mɔ nɛ-o. Zezi na bi o yagi tɔnɪ tin, dɪbam tɔgi did-o dɪ dɪ wɔdiu yɪ dɪ nyo na. ⁴² O ma pa dɪbam nɪ sɪ dɪ tɔɔlɔ Wɛ kwərə kam dɪ brɪ nɔɔna, dɪ pa ba lwarɪ nɪ wɔm mɔ yɪ wɔlɔ Wɛ na tinɪ sɪ o di nanɔna dɪ balɔ na tɪgi tin taanɪ. ⁴³ Fana fana Wɛ ni-jonɔnɛ bam maama dɛɛn tagi wɔntɔ taanɪ ba wɪ, nɔɔnɔ wɔlɔ maama na kɪ o wɔ-dɪdɔba did-o tin, Wɛ wɔ yagi kuntu tu lwarɪm Dɪ ma cɛ-o wɔntɔ yɪrɪ ŋwaanɪ.»

⁴⁴ Pɪyɛɛɪ ta na wɔra o ŋɔɔnɪ kuntu tin, Wɛ Joro kum ma tu balɔ maama na je ba cɛgi o taanɪ dɪm tin yuu nɪ. ⁴⁵ Wɛ na pɛ Dɪ Joro kum dwi-ge tiinɛ dɪ tin, kɔ darɪ Zwifə balɔ na manɪ ba tɔgi Zezi yɪ ba da dɪ Pɪyɛɛɪ ba ba tin. ⁴⁶ Bɛŋwaanɪ ba ni ba na ŋɔɔnɪ ta-ge yɪ ba kwəri ba zuli Wɛ.

⁴⁷ Pɪyɛɛɪ laan ma ta o wɪ: «Nɔɔna bantɔ sunɪ ba jonɪ Wɛ Joro kum nɪ dɪbam dɪ na jonɪ te tin mɔ. Kuntu tin, dɪ wɔ wani dɪ cɪ ba yigə sɪ ba yɪ miisi na wɔnɪ dɪ Zezi yɪrɪ na?» ⁴⁸ O ma daari o pa nɪ sɪ ba miisi-ba na wɔnɪ Zezi Krisi yɪrɪ ŋwaanɪ. Ba laan ma loori Pɪyɛɛɪ sɪ o manɪ ba tee nɪ da finfin.

11

Pɪyɛɛɪ tɔlɪ kɔ na kɪ te yɪ o vu dwi-ge tiinɛ te tin

¹ Zezi tintɔŋna bam dɪ o karabiə balɔ na zɔvri Zude nɪ tin ma ni nɪ dwi-ge tiinɛ

dí laan sɛ Wɛ kwɛrɛ kam. ² Pɛyɛrɛ dɛɛn ma zaŋɪ o vu Zeruzalem. O na yi da tɪn, Zwifɛ balɔ na tɔɔɪ Zezi tɪn ma magɪ kantɔɔɔ dɪd-o. ³ Ba ma bwe-o ba wɪ: «Bɛɛ mu yi n vu n zɔ dwi-gɛ tiinɛ sɔŋɔ yi ba yi balɔ na ba goni ba bɛkɛrɪ tɪn? Bɛɛ mu yi n di wɔdiu dɪ ba?»

⁴ Pɛyɛrɛ ma zaŋɪ o tɔlɔ kɔlɔ maama na kɪ tɪn o brɪ-ba o wɪ: ⁵ «A ya wɔ Zope ni mu a warɪ Wɛ. Wɛ ma pa a na vɪrɪm. A nɛ wo-kamunu na nuŋɪ weyuu kɔ maa tu tɪga. Kɔ nyɪ dɪ gɔrɔ kamunu mu, yi ba jɪɔ kɔ niɛ yana ba pa kɔ maa tu tɪga. Kɔ ma ba kɔ zɪɔ a yigɛ ni. ⁶ A ma nii kɔ wɔnɪ yi a na vara na wɔra, sɔŋɔ vara dɪ ga-vara dɪ tɪga wo-vɛlɔ dɪ zunɛ. ⁷ A laan ma ni kwɛrɛ na ŋɔɔnɪ dɪ amɔ ka wɪ: <Pɛyɛrɛ, zaŋɪ n gɔ n di.> ⁸ A ma lɛrɪ a wɪ: <A tu, aye a bɛ sɛ. A maŋɪ a wɔ di dɪbam cullu woŋɔ naa kɔlɔ na wɔ maŋɪ dɪ dim tɪn.> ⁹ Kwɛrɛ kam daa ta ma joorɪ ka zɪɔ weyuu ni ka ŋɔɔnɪ ka wɪ: <Yɪ zaŋɪ n culɪ woŋɔ kɔlɔ Wɛ na wɪ kɔ yi lanyɪranɪ tɪn.> ¹⁰ Kɔ ma kɪ kɔntɔ taan kuni bɪtɔ, yi wɛɛnu tɪm maama joorɪ tɪ vanɪ tɪ di weyuu.

¹¹ Maŋa kantɔ ni nɔɔna batɔ dɛɛn tu ba zɪɔ sɔŋɔ kɔlɔ amɔ na zɔvɪrɪ da tɪn ni ni. Ba ya tɔŋɪ-ba Sezaari ni mu sɪ ba ba amɔ te. ¹² Wɛ Joro kɔm ma ta kɔ brɪ-nɪ kɔ wɪ, a yi taa bwea, sɪ a tɔɔɪ dɪ ba a vu. Dí ko-biɛ bantɔ bardɔ dɪ ma da amɔ ba vu. Dí maama ma vu

dí yi Sezaari, yi dí vu dí zɔ Kɔrɪnɛɛlɪ sɔŋɔ kɔm. ¹³ O ma ta o brɪ dɪbam o na nɛ Wɛ maleka na tu o sɔŋɔ ka zɪɔ yi ka ta dɪd-o ka wɪ: <Tɔŋɪ nɔɔna sɪ ba vu Zope ba bɛŋɪ nɔɔnɔ wɔdɔŋ o yɪrɪ na yi Simɔn Pɛyɛrɛ tɪn sɪ o ba. ¹⁴ Wɔntɔ na tuɛ, o laan wɔ ŋɔɔnɪ taanɪ dɪlɔ na wɔ pa nmɔ dɪ n sɔŋɔ tiinɛ bam maama na vɪrɪm tɪn.>

¹⁵ A na sɪŋɪ sɪ a ŋɔɔnɪ dɪ ba tɪn, mu Wɛ Joro kɔm tu ba te nɪnɛɛnɪ kɔ na maŋɪ kɔ tu dɪbam te pulim ni te tɪn. ¹⁶ A laan ma guli dí Yuutu Zezi dɛɛn na tagɪ te o wɪ: <Zan dɛɛn miisi nɔɔna bam na wɔnɪ mu, Wɛ nan wɔ miisi abam Dɪ Joro kɔm wɔnɪ mu.> ¹⁷ Kɔ sɪnɪ kɔ yi cɪga mu ni Wɛ pɛ dwi-gɛ tiinɛ bantɔ Dɪ pɛɛrɪ dɪm, ni Dɪ na maŋɪ Dɪ pa dɪbam dɪ, maŋa kalɔ dí na kɪ dí wɔ-dɪdɔa dɪ dí Yuutu Zezi Krisi tɪn. Kɔntɔ tɪn, a nan yi wɔɔ mu sɪ a cɪ Wɛ yigɛ?»

¹⁸ Pɛyɛrɛ na tagɪ kɔntɔ yi ba ni tɪn, ba ma yagɪ taanɪ dɪm yi ba daari ba zuli Wɛ. Ba maa wɪ: «Wɛ sɪnɪ Dɪ pa dwi-gɛ tiinɛ bam dɪ cwɛŋɛ sɪ ba lɛni ba wɔrɔ, sɪ ba daari ba na Dɪ ŋwɪ-dɔŋa kam.»

Zezi kɔɔɔ kɔlɔ na wɔ Antɔɔsɪ ni tɪn na kɪ te tɪn

¹⁹ Maŋa kam ba dɛɛn na gɔ Etiyɛnɪ tɪn, nɔɔna yaari Zezi karabiɛ bam kɔ pa ba jagɪ da-yigɛ ni. Balɔ na jagɪ tɪn badonnɛ ma vu ba yi Fenisi dɪ Sipri dɪ Antɔɔsɪ. Ba na jagɪ kɔntɔ tɪn, ba yɛni ba tɔɔlɔ Wɛ kwɛrɛ kam ba brɪ Zwifɛ bam yɪranɪ mu. ²⁰ Kɔ

daari Zezi karabiə badaara na nunji Sipri di Sireeni tun ma zanjɪ ba vu Antioxi ba tooli dɪ Yuutu Zezi kwərywəŋə kam ba bri dwi-gɛ tiinə dɪ. ²¹ Baŋa-Wɛ dam maa wɔ ba tee ni. Nɔɔna zanzan ma ki ba wɔ-dɪdɪba dɪ dɪ Yuutu Zezi yɪ ba tɔg-o.

²² Zezi kɔgɔ kulɔ na wɔ Zeruzalem ni tun ma ni kulɔ na ki tun. Ba ma tɔŋi Banabasi sɪ o vu Antioxi o nii. ²³ O na ve o yi da tun, o ma na Wɛ na sɪni DI ki nɔɔna bam lanyirani te tun. O maa jɪgɪ wɔpolo lanyirani. O ma kwe ba maama kwɪə yalɔ na wɔ pa ba taa tɔgɪ dɪ Yuutu wɔm dɪ ba wɔ maama sɪ ba yɪ zanjɪ ba yagɪ tun.

²⁴ Banabasi deen yɪ nɔn-ŋum. O maa tiini o jɪgɪ wɔ-dɪdɪba dɪ Zezi, yɪ Wɛ Joro kum wɔ o tee ni dɪ dam. Nɔɔna zanzan deen ma ba ba tɔgɪ dɪ Yuutu wɔm, yɪ ba dɪ wɛli o kɔgɔ kum wɔni.

²⁵ Banabasi laan ma zanjɪ o vu Tarisi sɪ o beeri Sooli je. ²⁶ O na ve o na-o tun, o ma ja-o o joori Antioxi. Ba na wura tun, ba maa yɛni ba wɛli daani ba bri Zezi kɔgɔ kum Wɛ taani. Ba ki kuntu taan sɪ kɔ vu kɔ yi bim, yɪ nɔɔna balɔ ba na bri tun dagɪ zanzan. Kɔ yɪ Antioxi ni mɔ ba puli sɪ ba bɛŋi Zezi karabiə bam ni Krisi biə.

²⁷ Da yam kuntu ni Wɛ nijɔŋnə badonnə ma zɪgɪ Zeruzalem ni ba vu Antioxi. ²⁸ Ba dɪdɪba yiri mɔ Agabusi. Wɛ Joro kum ma pa o ta Wɛ kwərə, ni kana lagɪ ka ba ka tiini ka zɔ lɔgɔ maama. (Kɔ deen sɪni kɔ ki kuntu

mɔ maŋa kalɔ Kloodi na di paari tun.) ²⁹ Zezi karabiə bam na ni kuntu tun, ba ma li wɔbɔŋa sɪ ba la sɛbu ba ma wɛli ba ko-biə balɔ na zɔuri Zude ni tun. Ba ma sɛ sɪ ba dɪdɪba dɪdɪba wɔ pa ni ba na wɔ wani te tun. ³⁰ Ba ma sɪni ba ki kuntu. Ba ma kwe sɛbu kulɔ ba na lagɪ tun ba ki Banabasi dɪ Sooli jɪŋa ni, sɪ ba ja vu Zeruzalem ba pa Zezi kɔgɔ kum nakwa bam.

12

Wɛ maleka na vri Pɪyɛɛri Erɔdi jɪŋa ni ka yagɪ te tun

¹ Maŋa kam kuntu ni Pɛ Erɔdi ma zanjɪ o ja Zezi kɔgɔ kum wɔ nɔɔna badonnə sɪ o yaari-ba. ² O ma ja Zaki wɔlɔ na yɪ Zan zɪmbaarɔ tun o pa ba gɔ-o dɪ sɔ-zɔɔ. ³ O na ki kuntu yɪ o lwarɪ ni kɔ poli Zwifə bam wɔ lanyirani tun, o daa ma ja Pɪyɛɛri dɪ. Kɔ yɪ Zwifə bam candiə kalɔ ba na yɛni ba di dɪpɛ dɪlɔ na ba jɪgɪ dabɪli tun maŋa ni mɔ. ⁴ O na jaani Pɪyɛɛri kuntu tun, o ma ki-o pɪna digə ni, yɪ o pa pamaŋna bana bana kuri bɪna yir-o ba ləni daani. Erɔdi deen maa lagɪ sɪ Pakɪ candiə kam na kɛ ka daari, sɪ o laan pa ba ja Pɪyɛɛri ba nunji, sɪ o di o taani nɔɔna bam maama yigə ni. ⁵ Kuntu ŋwaani Pɪyɛɛri maa wɔ pɪna digə kam ni taan, yɪ Zezi kɔgɔ kum nɔɔna bam tiini ba loori Wɛ o ŋwaani.

⁶ Kɔ deen yɪ titɪ dɪlɔ tɪga na wɔ pɔuri sɪ Erɔdi pa Pɪyɛɛri nunji pooni sɪ o di o taani tun. Pɪyɛɛri ya tigi

pamaɲna bale titari ni mu o dɔa. Ba ya vɔg-o di capɔnnu tile mu. Pamaɲna badonna di ma wɔ puɲa digɛ kam ni ni ba yira. ⁷ Baɲa-Wɛ maleka laan ma da ka tu ka zigɛ da. Pooni maa da zɛɲi digɛ kam wɔni. Maleka kam ma pɛpagɛ Pɛyɛri tɪkɛri ni ka pa o zaɲi, yi ka ta-o ka wi: «Kɪ lila n zaɲi wɛɛni!» Capɔnnu tim ma kɔ Pɛyɛri jia ni ti tɔ tɪga ni. ⁸ Maleka kam ma ta-o ka wi: «Fɔgɪ n vɔ n vɔɔrɔ tim si n zɔ n natra yam.» O ma suni o ki kɔntɔ. Ka daa ma ta ka wi: «Kwe n kasaa kum n zɔ, si n ta n tɔgɪ amɔ.»

⁹ Pɛyɛri ma tɔgɪ ka kwaga o nuɲi puɲa digɛ kam wɔni. O maa wɔ lwarɪ ni maleka kam na ki kulɔ tin yi cɪga. O maa buɲi ni ku yi dɪndwɪa mu. ¹⁰ Ba ma vu ba gaali dayigɛ yirina bam di kwaga yirina bam. Ba laan ma vu ba yi luu-bor-zɔɲɔ kulɔ na puɲi ku yɔɔri tɔ kum wɔ tin. Boro kum titi ma puɲi, yi ba kɛ ba nuɲi. Ba ma kwe cwɔɲɛ ba ve ba maa kea. Maleka kam laan ma da ka viiri ka daari Pɛyɛri.

¹¹ Ku laan ma ba Pɛyɛri wɔbuɲa. O ma ta o wi: «A laan lwarɪ ni ku yi cɪga mu. Wɛ mu suni Dɪ tɔɲi Dɪ maleka si ka ba ka jonɪ-nɪ Erɔdi juɲa ni ka yagɪ, si Zwifɛ bam daa yi wantɪ ba ki amɔ ni ba na buɲi te tin.»

¹² Pɛyɛri na maani ku na yi te tin, o ma vu Mari-ba sɔɲɔ. Wɔntɔ yi Zan Marɪki nu mu. Nɔɔna zanzan deen mu kikili daani sɔɲɔ kum ni

ba wɔra ba warɪ Wɛ. ¹³ O ma vu o yi manɔɲɔ boro kum o magɪ, si ba puɲi si o zɔ. Ka-nyaani maa wɔ sɔɲɔ kum ni, o yiri mu Rɔdi. O ma vu si o nii, wɔɔ mu maga. ¹⁴ O na ve tin, o ma lwarɪ Pɛyɛri kwɛrɛ. O maa tiini o jigɪ wɔpolo zanzan ku pa o duri o joori, yi o wɔ puɲi boro kum. O ma vu o ta di nɔɔna bam o wi: «Pɛyɛri mu zigɪ cɪcwɔɲɛ ni.» ¹⁵ Ba ma lɛr-o ba wi, o cɔ mu. O maa cim yi o ta o wi: «Ku suni ku yi cɪga mu.» Ba daa ma lɛri ba wi: «Ku ga yi o ciru mu.»

¹⁶ Pɛyɛri daa ta maa zigɪ o magɪ boro kum taan. Ba laan ma ba ba puɲi. Ba na nɛ-o tin, ku ma tiini ku su-ba. ¹⁷ O ma zɛɲi o jia o wi, ba cɛgi sɔɔ. O ma daari o maɲi dɪ Yuutu wɔm na ki te o ja-o o nuɲi puɲa digɛ kam ni tin. O ta ma ta di ba o wi, ba ve ba ta kulɔ na ki tin ba bɪri Zaki di Zezi karabiɛ bam maama. O laan ma yagɪ-ba yi o vu jɛgɛ kadonɲ.

¹⁸ Tɪga na puɲi tituti tin, pamaɲna balɔ ya na yiri Pɛyɛri tin wɔbuɲa vugimi. Ba ma bwe daani ba wi: «Bɛɛ mu ki yi Pɛyɛri tɛrɛ?» ¹⁹ Erɔdi ma pa ni si ba kwaanɪ ba beeri o jɛgɛ. Ba ma beer-o taan ba ga. Erɔdi ma bwe pamaɲna bam o nii, ba ki ta mu yi Pɛyɛri nuɲi, yi o daari o pa ni si ba gu-ba.

Kɔntɔ na ki ku kɛ tin, Erɔdi ma zaɲi Zude ni o vu Sezaari o zɔvri da.

Ku na ki te yi Erɔdi ti tin

²⁰ Erɔɔɔɔ banɔ dɛɛn tiini dɔ zaŋɔ dɔ Tiiri dɔ Sidɔn tiinɛ. Je sum kɔntɔ nɔɔna bam ma zaŋɔ ba la kɔgɔ sɔ ba vu ba tɔ Erɔɔɔɔ sɔ o yaɣɔ. Erɔɔɔɔ dɛɛn jɔɣɔ dɔdɛɛrɔ wɔlɔ na nii o sɔŋɔ kɔm baŋa nɔ, o yɔrɔ mu Bilasɔti. Nɔɔna bam ma puli ba di cilɔŋɔ dɔdaani wɔntɔ, yɔ ba daari ba vu Erɔɔɔɔ te ba ŋɔɔnɔ did-o sɔ o yaɣɔ o ban-zɔŋɔ kɔm. Ba dɛɛn lagi sɔ ba ni daani, bɛŋwaani ba titi tɔv kɔm yɛni kɔ jɔŋi kɔ wɔdiiru pɛ wɔntɔ tɔv kɔm nɔ mu. ²¹ Ba ma li dɛ sɔ ba jɛni daani ba ŋɔɔnɔ taani dɔm.

Dɛ dɔm na yɔ tɔn, Erɔɔɔɔ ma kwe o paari gwar-fwaarɔ o zɔ. O laan ma jɛni o paari jangɔŋɔ kɔm baŋa nɔ sɔ o ŋɔɔnɔ dɔ nɔɔna bam. ²² O kwɛrɛ na zaŋɔ yɔ o ŋɔɔnɔ dɔ ba kɔntɔ tɔn, nɔɔna bam ma kaasi baŋa baŋa ba wɔ: «Kwɛrɛ kantɔ yɔ wɛ kwɛrɛ mu sɔ ka dai nabinzwɛnɛ nyɔm.» ²³ Erɔɔɔɔ na sɛ ba zulɛ yam yɔ o wɔ pɛ Wɛ Di zulɛ tɔn, Baŋa-Wɛ maleka ma pa yawɔ ja-o lɛla. Kanzwa ma zɔ o wɔ ya di-o ya gɔ.

²⁴ Wɛ kwɛrɛ kam dɛɛn maa jagɔ je maama, yɔ nɔɔna zanzan sɛ-ka. ²⁵ Banabasɔ dɔ Sooli ma ti titɔŋɔ dɔlɔ ba na ve Zeruzalem sɔ ba tɔŋɔ tɔn. Ba laan ma ja Zan Marɔki ba wɛli ba titi nɔ, yɔ ba nunji Zeruzalem ba joori ba vu Antɔɔɔɔ.

13

Zezi kɔgɔ kɔm na li Banabasɔ dɔ Sooli te tɔn

¹ Zezi kɔgɔ kɔlɔ na wɔ Antɔɔɔɔ nɔ tɔn dɛɛn jɔɣɔ Wɛ nijɔŋnɛ dɔ balɔ na brɔ Wɛ taani dɔm tɔn ba titari nɔ. Bantɔ mu yɔ Banabasɔ, dɔ Simeyon wɔlɔ ba na bɛ nɔ nazono tɔn, dɔ Sireɛnɔ tu Lukiyusi, dɔ Manayɛn wɔlɔ dɛɛn na yɔ gɔvɔrma tu Erɔɔɔɔ yuu-dɔŋɔ ba biini nɔ tɔn, dɔdaani Sooli. ² Dɛ dɔdɔwɔ ba maa wɔra ba zuli Baŋa-Wɛ, yɔ ba ta kwɛri ba vɔ ni. Wɛ Joro kɔm laan ma ta kɔ brɔ-ba kɔ wɔ: «Li-na Banabasɔ dɔ Sooli amɔ ŋwaani, sɔ ba taa tɔŋɔ titɔŋɔ dɔlɔ amɔ na kuri-ba sɔ ba tɔŋɔ tɔn.»

³ Zezi karabiɛ bam na ni kɔntɔ tɔn, ba daa ma vɔ ni yɔ ba loori Wɛ ba pa-ba. Ba ma daari ba dai ba jɔa ba baŋa nɔ, yɔ ba laan banɔ-ba yɔ ba viiri.

Pooli dɔ Banabasɔ na wɔ Sipri nɔ te tɔn

⁴ Wɛ Joro kɔm dɛɛn na tɔŋɔ Banabasɔ dɔ Sooli kɔntɔ tɔn, ba ma vu ba yɔ Seliusi. Ba ma zɔ naboro ba tɔɣɔ nɔnɔv kɔm wɔ ba vu ba bɛ ba yɔ Sipri. ⁵ Ba ma vu ba zɔ Sipri tɔv kɔdɔŋ, kɔ yɔrɔ mu Salamini. Ba na yɔ da tɔn, ba maa zɔvɔrɔ Zwifɛ bam Wɛ-di sum ba tɔlɔ Wɛ kwɛrɛ. Zan Marɔki maa wɔ ba tee nɔ o wɛli-ba.

⁶ Ba ma zaŋɔ Salamini nɔ ba tɔlɔ je sum maama ba kɛ. Ba ma vu ba yɔ Pafɔsɔ. Ba ma jeeri liri tu wɔdɔŋ dɔani, o yɔrɔ mu Bar-Zezi, yɔ o yɔ Zwifu. O dɛɛn paɔ o yɔ Wɛ nijɔŋnu mu yɔ o dai. ⁷ O maa yɔ gɔvɔrma tu Serɔziu Polusi kwaga nɔɔnɔ

mɔ. Gɔvirma tu wɔm maa jigi swan lanyirani. O ma bɛɛɛi Banabasɔ dɛ Sooli o pa ba ba o te. O maa lagi sɛ o ni Wɛ kwɛrɛ kam. ⁸ Liri tu wɔm ma zaɲɛ o wɔra o culi ba brim dɛm. O maa kwaani sɛ o ci gɔvirma tu wɔm sɛ o yɛ sɛ Wɛ ciga kam. Liri tu wɔm yiri didoɲ mɔ yɛ Elimasɛ dɛ Greki tiinɛ taani. ⁹ Sooli wɔlɔ yiri didoɲ ta na yɛ Pooli tɛn dɛɛn jigi Wɛ Joro kɔm dam lanyirani. O ma nii liri tu wɔm vɛrɛ, yɛ o wɛ: ¹⁰ «N wɔ su dɛ sisɛna mɔ didaani balɔrɔ. Nmɔ yɛ sɔtaani juɲa nɔɔnɔ mɔ. Nmɔ culi wɛɛnu tɛlɔ maama na lana tɛn. Nmɔ tiini n kwaana sɛ n pipiri dɛ Yuutu wɔm ciga kam sɛ ka ji vwan mɔ. ¹¹ Nii, Baɲa-Wɛ wɔ ba Dɛ magɛ-m dɛ Dɛ ji-dɛa lele kɔntɔ. Nɛ ji lilwe yɛ n daa n bɛ na wɛa pooni, sɛ kɔ taa ve maɲa kalɔ Wɛ na lagi tɛn.»

O na tagɛ kɔntɔ tɛn, bidwɛ baɲa nɛ mɔ Elimasɛ yɛ dwe, yɛ o zigi lim wɔnɛ. O maa ve o kɛkara, yɛ o lagi vanɛnɔ sɛ o ja o juɲa. ¹² Gɔvirma tu wɔm na nɛ kulɔ na kɛ tɛn, o laan ma kɛ o wɔ-dɛdɛa dɛ Zezi Krisi. Dɛ Yuutu ciga kam ba na brɛ-o tɛn ma sɔ-o.

Pooli-ba na wɔ Antɔsɛ ni te tɛn

¹³ Pooli dɛ o badonnɛ bam laan ma zaɲɛ Pafɔsɛ nɛ ba zɔ naboro ba vu ba yɛ Pamfili tɛlɔ kɔdoɲ, kɔ yiri mɔ Perizɛ. Zan Mariki ma yagi-ba dɛani, yɛ o daari o joori Zeruzalem. ¹⁴ Ba daa maa zigi Perizɛ nɛ ba vu Antɔsɛ kulɔ na wɔ Pisidi nɛ tɛn. Zwifɛ bam siun dɛ dɛm na

yɛ tɛn, ba ma vu ba zɔ ba Wɛ-digɛ kam wɔ ba je da. ¹⁵ Nɔɔna ma zaɲɛ ba karɛmɛ Moyisi cullu twaanɔ tɛm dɛ faɲa faɲa Wɛ nijoɲnɛ bam twaanɔ tɛm wɔnɛ. Ba na karɛmɛ ba ti tɛn, ba yigɛ tiinɛ bam ma tɔɲɛ ni ba pa Pooli-ba, yɛ ba wɛ: «Dɛ ko-biɛ-ba, abam na jigi kwɛa yalɔ na wɔ zɛni nɔɔna bam tɛn, sɛ á zaɲɛ á ta.»

¹⁶ Pooli ma zaɲɛ wɛɛnɛ o zɛɲi o juɲa, yɛ o laan daari o ta o wɛ: «Yisɛrayelɛ dwi tiinɛ-ba didaani dwi-ge tiinɛ balɔ na kwarɛ Wɛ tɛn, cɛgina a na lagi a ta kulɔ tɛn. ¹⁷ Wɛ dɛlɔ dɛbam Yisɛrayelɛ tiinɛ bam na tɔɲɛ tɛn dɛɛn mɔ kuri dɛ nabaara bam, sɛ ba taa yɛ Dɛ tɛti nɔɔna. Maɲa kam ba dɛɛn na yɛ vɛrɛ Ezipi nɛ tɛn mɔ Wɛ pɛ ba puli zanzan. Dɛ ma daari Dɛ ma Dɛ tɛti ji-dɛa kam Dɛ li-ba Dɛ pa ba nunɛ tɛlɔ kɔm kɔntɔ nɛ. ¹⁸ Ba na beeri kagɔa wɔnɛ taan bɛna fiinna tɛn, Dɛ ma kɛ wɔ-zuru didaani ba. ¹⁹ Ba na zɔ Kanaan tɛn, Dɛ ma pa tɛlɔ kɔm dwi dwi tiinɛ kuni birpɛ cɔɲi, yɛ Dɛ daari Dɛ pa Dɛ tɛti nɔɔna Yisɛrayelɛ tiinɛ bam taa te tɛlɔ kɔm kɔntɔ. ²⁰ Kɔntɔ kɛm dɛm maama yɛ nɛɛnɛ bɛna biɛ-yana dɛ fiinnu mɔ (450).

Kɔntɔ kwaga nɛ, Wɛ laan ma kuri yigɛ tiinɛ Dɛ pa-ba yɛ bantɔ te-ba taan, kɔ vu kɔ yɛ maɲa kam Dɛ nijoɲnu Samɔwelɛ na tu o ba o te-ba tɛn. ²¹ Nɔɔna bam laan ma loori Samɔwelɛ sɛ o tiɲi pɛ o pa-ba. Wɛ ma tiɲi Benzamen dwi tu didɛa Dɛ pa-ba, o yiri

mɔ Sayuli. O yɪ Kisi bu mɔ. O maa ji ba pɛ bɪna fiinna. ²² Wɛ dɛɛn ma ba Dɪ lɪ Sayuli paari dɪm wɔni, yɪ Dɪ daari Dɪ pa Davidi ji ba pɛ. Wɛ dɛɛn tagɪ wɔntu taani Dɪ wɪ: <Zese bu Davidi yɪ nɔɔnɔ wɔlɔ na su amɔ wɔ tɪn. Wɔntu wɔ kɪ kulɔ maama a wɔbɔŋa na lagɪ tɪn.>

²³ Kɔ nan yɪ wɔntu dwi dɪm wɔni mɔ Wɛ pɛ Zezi ba. Wɛ ma tɔgɪ ni dɪlɔ Dɪ na goni tɪn Dɪ pa Zezi ji dɪbam Yisɪrayɛlɪ tiinɛ bam Vɪrɪnɔ. ²⁴ Maŋa kam Zezi ta na wɔ puli o tituŋa yam tɪn, Zan dɛɛn mɔ brɪ Yisɪrayɛlɪ tiinɛ bam maama o wɪ, ba lɛni ba wɔrɔ ba yagɪ kɛm-balwaarɔ, sɪ ba daari ba pa ba miisi-ba na wɔni Wɛ ŋwaanɪ. ²⁵ Kɔ na tu kɔ daari finfin sɪ Zan ti o tituŋa yam tɪn, o ma bwe nɔɔna bam o wɪ: <Abam bɔŋɪ sɪ amɔ yɪ wɔɔ mɔ? Amɔ dai wɔlɔ wɔm á na tɪni tɪn. Wɔntu nan lagɪ o saŋɪ a kwaga mɔ o ba, yɪ a wɔ maŋɪ sɪ a bwɛli o nɛ natra dɪ.>

²⁶ A ko-biɛ-ba, Abraham dwi tiinɛ dɪ dwi-gɛ tiinɛ balɔ na kwarɪ Wɛ tɪn, kɔ yɪ dɪbam mɔ Wɛ pɛ sɪ dɪ ni Dɪ taani dɪm kɔntɔ, sɪ dɪ wantɪ dɪ lwarɪ Dɪ na lagɪ Dɪ vrɪ dɪbam Dɪ yagɪ te tɪn. ²⁷ Zeruzalɛm tiinɛ bam dɪ ba yigɛ tiinɛ bam nan wɔ lwarɪ Zezi na yɪ wɔlɔ tɪn. Kɔ daa zɪ yɪ wɛɛnu tɪlɔ Wɛ nijɔŋnɛ bam na pɔpɔni ba tiŋi yɪ nɔɔna yɛni ba karɪmɪ-tɪ ba siun da yam maama ni tɪn, ba ba ni wɛɛnu tintɔ kuri

dɪ. Ba nan na pɛ Zezi na cam tɪn, kɔ pɛ Wɛ nijɔŋnɛ bam na pɔpɔni kulɔ tɪn sɪni kɔ kɪ. ²⁸ Ba maa ba jigɪ taani dɪlɔ na wɔ pa ba gu-o tɪn. Dɪ kɔntɔ dɪ, ba ta ma loori Pilatɪ sɪ o pa ba gu-o. ²⁹ Ba ma kɪ kulɔ maama na maŋɪ kɔ pɔpɔni Wɛ tɔnɔ kɔm wɔni yɪ kɔ ta o taani tɪn ba ti. O na tɪgɪ tɪn, ba laan ma par-o tɔɔn-dagara kam baŋa ni ba ja vu ba kɪ yibeeli wɔni. ³⁰ Wɛ laan ma pa o bi o yagɪ tɔɔni. ³¹ O maa wɔra da kɔgɔ kɔgɔ. O na wɔra tɪn, kuni zanzan mɔ o brɪ o titɪ o karabiɛ bam yigɛ ni, balɔ ya na tɔgɪ dɪd-o Galile ni ba beeri ba ve Zeruzalɛm tɪn. Bantɔ laan mɔ yɪ o maana tiinɛ ba brɪ o cɪga kam ba pa dɪbam Yisɪrayɛlɪ tiinɛ bam.

³² Dɪbam nan tu abam te mɔ sɪ dɪ tɔɔlɪ Wɛ kwɛr-ywɛŋɛ kam dɪ brɪ abam. Kɔ nan yɪ ni, Wɛ dɛɛn na goni ni dɪ dɪbam nabaara bam ni Dɪ wɔ kɪ kulɔ tɪn mɔ, ³³ Dɪ laan sɪni Dɪ kɪ Dɪ pa dɪbam balɔ na yɪ ba naarɔ tɪn. Mɔ kɔntɔ mɔ Dɪ bi Zezi Dɪ pa o yagɪ tɔɔni. Kɔ yɪ nɪnɛɛni kɔ na maŋɪ kɔ pɔpɔni Wɛ lɛŋ-ŋwɪ tɔnɔ pɔɔrɪm bile tu wɔni te tɪn kɔ wɪ:

<Nmɔ mɔ yɪ amɔ Bu yɪ zɪm amɔ dɪ jigi nmɔ Ko.>

³⁴ Wɛ tɔnɔ kɔm daa ta brɪ Wɛ na wɔ bi-o Dɪ pa o yagɪ tɔɔni, sɪ o yɪra yɪ pɔ. Kɔ ma ta kɔ wɪ:

<Aá pa n na wo-laarɔ cɪga cɪga,

ni a na maŋɪ a go ni sɪ a pa Davidi na-tɪ te tɪn.>

³⁵ Wɛ tɔnɔ kɔm jɛgɛ kadon ni Davidi pɔpɔni o wɪ:

<Nmɔ Wɛ bá sɛ sɪ n tɪtɪ
Wɔ-pɔŋɔ Tu wɔm yɪra
pɔ.>

³⁶ Kɔ nan na yɪ Davidi tɪtɪ,
wɔntɔ dɛɛn tɔŋɪ Wɛ tituŋa
yam maŋa kalɔ o na ŋwɪ tɪn,
yɪ o laan ba o tɪ. Ba ma kwe-
o ba kɪ o nabaara bam tee nɪ.
O yɪra yam ma siunɪ ya pɔ.
³⁷ Kɔ daari, wɔlɔ wɔm Wɛ
na pɛ o bi o yagɪ tɔbɪnɪ tɪn,
wɔntɔ yɪra nan wɔ pɔgɪ.

³⁸ A ko-biə-ba, abam maŋɪ
sɪ á lwarɪ nɪ kɔ yɪ Zezi
ŋwaanɪ mɔ dí jɪgɪ cwəŋə sɪ
dí brɪ abam nɪ Wɛ wó wanɪ
Dɪ yagɪ á lwarɪm Dɪ ma cɛ
abam. ³⁹ Wɛ cullu tɪlɔ Dɪ na
kɪ Moyisi jɪŋa nɪ tɪn warɪ tɪ
pa á lwarɪm dɪm tɪ. Kɔ daari
wɔlɔ maama na kɪ o wɔ-
dɪdɔba dɪ Zezi tɪn wó na vrɪm
Wɛ tee nɪ, dɪ o lwarɪm dɪm
maama na tɪ wɔntɔ ŋwaanɪ
tɪn. ⁴⁰ Nan taá yɪrɪ-na á tɪtɪ,
sɪ lɛɛrɔ tɪlɔ Wɛ nijɔŋnə bam
na pɔpɔnɪ tɪ taanɪ tɪn yɪ zaŋɪ
tɪ yɪ abam. ⁴¹ Ba dɛɛn tagɪ ba
wɪ:

<Nii-na, abam balɔ na yəni
á gooni amɔ Wɛ cɪga
kam tɪn,

abam yɪra wó sɔɔrɪ yɪ á tɪ.
Bɛŋwaanɪ kɔ na yɪ kəm dɪlɔ
a na lagɪ a kɪ abam da
yam kɔntɔ nɪ tɪn,

abam bá sɛ nɪ dɪ yɪ cɪga,
nɔɔnɔ na maŋɪ o brɪ abam tɪ
kuri dɪ, á ta bá sɛ.> »

⁴² Pooli na tagɪ kɔntɔ o tɪ
tɪn, o dɪ Banabasɪ ma zaŋɪ sɪ
ba nunɪ Wɛ-digə kam wɔnɪ.
Ba na lagɪ ba viiri tɪn, nɔɔna
bam ma ta dɪ ba sɪ ba joori
ba ba siun dɛ dɪdɔŋ dɪm nɪ,
sɪ ba daa ta ŋɔɔnɪ taanɪ dɪm
kɔntɔ dɪ ba. ⁴³ Nɔɔna bam
ma zaŋɪ ba jagɪ. Ba zanzan

ma tɔgɪ Pooli dɪ Banabasɪ,
Zwifə bam dɪ dwi-ge tiinə
balɔ na nɪgɪ Wɛ yɪ ba tɔgɪ
cullu tɪlɔ Dɪ na pɛ dɪbam
Zwifə bam tɪn dɪ maa tɔga.
Pooli dɪ Banabasɪ maa ta dɪ
nɔɔna bam sɪ ba ta kwaanɪ
ba dalɪ Wɛ Dɪ zaanɪ dɪlɔ Dɪ
na pɛ-ba tɪn ŋwaanɪ.

⁴⁴ Ba siun dɛ dɪm ma joori
dɪ yɪ. Nɔɔna zanzan ma
la daanɪ sɪ ba cəgɪ Baŋa-
Wɛ kwərə kam, kɔ ge fɪn
sɪ kɔ taa nyɪ dɪ tɪv kɔm
nɔɔna maama mɔ lagɪ da
te. ⁴⁵ Zwifə bam na nɛ kɔgɔ
kɔm na su je sɪm maama
tɪn, ba maa tiini ba jɪgɪ wɔ-
gɔrɔ dɪ ba. Ba ma yáaltɪ
Pooli na te kɔlɔ tɪn, yɪ ba
kwəri ba tɔwɪ-o. ⁴⁶ Pooli dɪ
Banabasɪ laan ma fɔgɪ ba
ŋɔɔnɪ dɪ baari, yɪ ba wɪ: «Dí
ya maŋɪ sɪ dí puli abam tee
nɪ mɔ dí ŋɔɔnɪ Wɛ kwərə
kam. Abam nan na maŋɪ á
wɔ sɛ-ka tɪn, abam ba buŋɪ
nɪ á maŋɪ dɪ Wɛ ŋwɪ-dɔŋa
kam. Kɔntɔ ŋwaanɪ dí wó
vu dwi-ge tiinə bam te dí
daari abam. ⁴⁷ Dí Yuutu
wɔm na pɛ dɪbam nɪ dɪlɔ tɪn
mɔ tɪntɔ:

<Amɔ Wɛ tɪŋɪ nmɔ sɪ n ja a
pooni dɪm

n vu n pa dwi-ge tiinə bam,
sɪ n wanɪ n pa nabiinə na
vrɪm

lɔgɔ baŋa je maama nɪ.> »

⁴⁸ Dwi-ge tiinə balɔ na
wɔra yɪ ba nɪ kɔntɔ tɪn,
ba maa jɪgɪ wɔpɔlɔ, yɪ ba
pa Baŋa-Wɛ kwərə kam jɪgɪ
dam. Balɔ maama na maŋɪ
sɪ ba na Wɛ ŋwɪ-dɔŋa kam
tɪn mɔ siunɪ ba kɪ ba wɔ-
dɪdɔba dɪ Zezi.

49 Baŋa-We kwərə kam ma jagi je sɔm kuntu maama wɔnti. 50 Ku daari Zwifə bam ma kwaani ba pa kaana balu jɔŋa na jigi yi ba nigi We tin di tɔv kum yigə tiinə bam bana zaŋi di Pooli di Banabasi. Ba deen ma pa ba yaari Pooli di Banabasi, yi ba daari ba zəli-ba ba pa ba nunji ba tɔv kum wɔnti. 51 Ba na ki-ba kuntu tin, Pooli di Banabasi ma pɔsi ba ne fogo kum ba yagi da, si ku bri ni ba wɔ ki lanyirani. Ba laan ma daari ba vu Yikon. 52 Zezi karabiə bam deen tiini ba jigi wɔpolo, yi We Joro kum wɔ ba tee ni lanyirani.

14

Pooli di Banabasi na wɔ Yikon ni te tin

1 Pooli di Banabasi na wɔ Yikon ni tin, ba daa ta ve Zwifə bam We-digə kam. Ba ŋɔɔni We taani dim ba bri nɔɔna bam, yi ba zanzan ki ba wɔ-dɔdɔba di Zezi, Zwifə di dwi-ge tiinə di. 2 Ku daari Zwifə badonnə vɔn We taani dim. Bantv ma zaŋi ba vugimi dwi-ge tiinə bam wɔbɔŋa ba pa ba wɔwɔ cɔgi di Zezi karabiə bam. 3 Pooli di Banabasi maa zɔvri da taan. Ba na wɔra kuntu tin, ba maa ŋɔɔni di Yuutu Zezi taani di baari yi ba ki ba wɔ-dɔdɔba did-o. Ba maa te di Yuutu wɔm na ki nɔɔna lanyirani te tin, yi o zigi ba taani dim kwaga ni di o na pɛ-ba dam si ba taa ki wɔkɔkagɔla di wəənu tilv na bri We dam tin. 4 Tɔv kum nɔɔna bam deen pɔvri bile mv. Badaara tɔgi Zwifə bam

mv, yi badonnə di tɔgi Zezi tintuŋna bam.

5 Dwi-ge tiinə di Zwifə badonnə deen ma li wɔbɔŋa ba wəli didaani ba yigə tiinə bam, si ba yaari Zezi tintuŋna bam, si ba dɔli-ba di kandwa. 6 Ba na lwarɔ ku ni ni tin, ba ma duri ba vu Likoni tɔni dim, Lisitri di Derɔbi di ti-niə yam maama. 7 Ba na wɔra tin, ba maa tɔoli We kwər-ywəŋə kam ba bri nɔɔna.

Ku na ki te Lisitri ni tin

8 Nɔɔnv deen mv wɔ Lisitri ni, o yi kɔrɔ mv. Ku na zigi o lɔra maŋa ni o maŋi o wari o vu. 9 O deen maa tɔgi o je o cəgi Pooli na ŋɔɔni taani dɔv tin. Pooli ma nii-o ziin, yi o lwarɔ ni o ki o wɔ-dɔdɔba di Zezi si o wanti o na yazurə. 10 O laan ma ta di kwər-dia o wɔ: «Zaŋi weeni n zigi n ne sɔm baŋa ni ywam!» O na tagi kuntu tin, kɔrɔ kum ma zaŋi weeni ku faŋi ku cwi yi ku sɔŋi vəŋə.

11 Nɔn-kɔgɔ kum na ne kulv Pooli na ki tin, ba maa tiini ba ŋɔɔni baŋa baŋa di ba titi dwi taani dim ba wɔ: «Ku yi dɔbam wa yam mv jigi nabiinə ya tu ya ba dɔbam te.» 12 Ba ma pa Banabasi yiri ni Ziusi. Pooli di yiri maa yi Ermesti, beŋwaani ku yi wɔntv ya mv ŋɔɔni taani dim.

13 Ba deen maa jigi digə ba tɔv kum daa ni ba na yəni ba kaani ba we Ziusi da tin. Ba kaanum tu wɔm ma zaŋi o ja nabe di tweeru punnu tilv ba na sɔgi tin o ba o zigi tɔv

kum ni ni. Wɔntu dɔdaani nɔn-kɔgɔ kum maama deen maa lagɔ si ba gu nabe sum ba ma kaani Zezi tintuŋna bam. ¹⁴ Banabasi di Pooli ma lwarɔ ba na buŋi si ba ki te tin. Ba wɔ ma cɔgi zanzan. Ba ma ja ba gwaaru ba kaari, yi ba daari ba duri lila ba zu nɔn-kɔgɔ kum wɔ. Ba maa te banja banja ba wɔ: ¹⁵ «Nɔɔna-ba, bee mu yi abam lagɔ á ki kuntu? Dɔbam yi nabiinɔ mu, ni abam di te. Dɔbam nan tu yo seeni si di tɔɔli We kwɛr-ywɛŋɛ kam mu di bri abam, si á yagi jwɛnɛ kaanum, si á daari á taá tɔgi Nwɔa Tu Banja-We. Dintu mu ki weyuu di tɔga di na-fara di wɛɛnu tilɔ maama na wɔ ti wɔni tin. ¹⁶ Faŋa tin, We deen yagi dwi maama si di ki di wɔbuŋa na lagɔ te tin. ¹⁷ Di kuntu di, Di ta yɛni Di ki abam lanyirani, si ku pa á lwarɔ ni Di yi We cɔga cɔga. Di yɛni Di pa dɔa nɔa yi wɔdiiru ki ti maŋa ni. Di pai abam wɔdiu yi á di, yi Di pai abam wɔpolo lanyirani.» ¹⁸ Pooli na tagɔ kuntu tin, ku ya ge finfin mu si nɔɔna bam kwe wɛɛnu tum ba ma kaani-ba, yi ba laan yagi.

¹⁹ Zwifɛ badonnɛ ya nunji Antɔsi mu Pisidi tu ni ba ba. Badaara di ma nunji Yikon ba ba. Bantu ma pa kɔgɔ kum maama wɔru lɛni di Pooli. Ba laan ma dul-o di kandwa, yi ba daari ba tuur-o ba ja nunji tu kum wɔni. Ba ya buŋi ni o tigi mu. ²⁰ Zezi karabiɛ bam laan

ma vu ba gilim-o. O ma zaŋi ba titari ni o joori o zu tu kum wɔ. Tɔga na puuri tin, o ma tɔgi dɔdaani Banabasi yi ba vu Deribi.

Ba na joori ba vu Antɔsi te tin

²¹ Pooli di Banabasi na wɔ Deribi ni tin, ba ma tɔɔli We kwɛr-ywɛŋɛ kam yi nɔɔna zanzan ji Zezi karabiɛ. Ba daa ma joori ba vu Lisitri di Yikon, yi ba daari ba ke ba yi Antɔsi kulɔ na wɔ Pisidi wɔni tin. ²² Ba na maa ye kuntu tin, ba ma pa balɔ maama na yi Zezi karabiɛ tin na baari, yi ba kwe-ba si ba fɔgi ba taa tɔgi We cwɛŋɛ kam, si ba yi yagi-ka. Ba ta ma bri-ba ba wɔ: «Dɔbam balɔ maama na tɔgi Zezi tin, di wɔ na yaara zanzan mu si di laan zu We paari dum wɔ.»

²³ Je silɔ maama ba na ve tin, ba li nakwa Zezi kɔgɔ kum wɔni si ba taa nii-ba. Ba maa yɛni ba vɔ ni ba loori We ba pa nakwa bam, yi ba ki-ba di Yuutu juŋa ni, o na yi wɔlɔ ba na ki ba wɔdidɔa did-o tin ŋwaani.

²⁴ Ba deen ma da Pisidi ba ke. Ba ma vu ba yi Pamfili je sum. ²⁵ Ba na wɔra tin, ba ma vu Perɔzi ba ŋɔɔni We taani dum da, yi ba daari ba vu Atali. ²⁶ Ba laan ma zigi daani ba zu naboro ba joori ba vu Antɔsi kulɔ na wɔ Siiri wɔni tin. Ku deen yi kantɔ jɛgɛ kam ni mu Zezi kɔgɔ kum nɔɔna bam ya kwe-ba ba ki We juŋa ni, si Di zɛni-ba si ba wanti ba vu ba tuŋi kulɔ ba laan na

tu ba tɔŋɔ ba ti tɔn. ²⁷ Ba na yi Antioŋɔ tɔn, ba ma pa Zezi kɔgo kum la daani, yi ba laan tɔli kulɔ maama We na ki di ba tɔn ba brɛ-ba, di DI na pɔri cwɛŋɛ DI pa dwi-ge tiinɛ sɛ ba wanɛ ba ki ba wu-dɔdɔa di Zezi tɔn. ²⁸ Ba ma zɔ Zezi karabiɛ bam tee ni ba daani.

15

Zezi kɔgo kulɔ na wu Zeruzalem ni tɔn ŋɔɔni dwi-ge tiinɛ bam taani

¹ Nɔɔna badonnɛ ma zaŋɔ Zude ni ba vu Antioŋɔ. Ba maa wɔra ba brɛ Zezi karabiɛ bam ba wɛ: «Abam na wu sɛ á tɔgi Moyisi cullu tɔm na brɛ te sɛ á go á bɛkɛri, á bá wanɛ á na vrɛm.»

² Pooli di Banabasɛ na ni kuntu tɔn, ba ma tiini ba magɛ kantɔgo di nɔɔna bam. Kuntu ŋwaani Zezi kɔgo kum ma li wubɔŋa sɛ ba li Pooli di Banabasɛ di nɔɔna badonnɛ ba wɔni, sɛ ba ja taani dɔm ba vu Zeruzalem ba ki Zezi tuntɔŋna bam di nakwa bam jɛa ni.

³ Zezi kɔgo kum ma banɛ-ba yi ba kɛ. Ba ma vu ba da Fenisi di Samari je sum. Ba na maa ve tɔn, ba maa tɛ dwi-ge tiinɛ na lɛni ba wɔrɔ ba sɛ We te tɔn ba brɛ nɔɔna bam. Zezi karabiɛ bam na ni kuntu tɔn, ku ma pa ba maama jɛgi wɔpɔlo lanyirani. ⁴ Ba ma vu ba yi Zeruzalem. Zezi tuntɔŋna bam di o kɔgo kum maama di ba nakwa bam ma jeeri-ba lanyirani. Ba laan ma maŋɔ ba brɛ-ba We na ki kulɔ di ba tɔn. ⁵ Zwifɛ

badaara balɔ na wu Farizian kɔgo kum wɔni yi ba ba ba tɔgi Zezi tɔn ni taani dɔm. Ba ma zaŋɔ ba ta ba wɛ: «Nɔɔna bantɔ maŋɔ sɛ ba go ba bɛkɛri mu, sɛ ba daari ba sɛ Moyisi cullu tɔm maama na brɛ te tɔn.»

⁶ Zezi tuntɔŋna bam di o kɔgo kum nakwa bam ma la daani sɛ ba bwe taani dɔm ba nii. ⁷ Ba na magɛ kantɔgo taan tɔn, Pɛyɛri ma zaŋɔ ba wɔni o ta o wɛ: «A kɔbiɛ-ba, abam ye sɛ We dɛɛn kuri amɔ abam wɔni, sɛ a vu dwi-ge tiinɛ bam te sɛ a brɛ-ba DI kwɛr-ywɛŋɛ kam, sɛ ba daari ba sɛ-ka. ⁸ We na ye nɔɔna wubɔŋa na yi te tɔn, DI ma pa-ba DI Joro kum, ni DI na maŋɔ DI pa dɔbam te tɔn, sɛ ku brɛ ni DI sunɔ DI vrɛ-ba ba lwarim wɔni. ⁹ DI ma wu pɔɔri bantɔ di dɔbam daani. DI fɔgi DI kwɛ ba wubɔŋa mu di ba na ki ba wu-dɔdɔa di Zezi tɔn ŋwaani. ¹⁰ Kuntu tɔn, bɛŋwaani mu á bɔŋɔ sɛ á maŋɔ We á nii di á na lagɔ á pa Zezi karabiɛ bam zɔŋɔ zɔla yalɔ na dummɛ ya dwe-ba tɔn? Ku na yi dɔbam nabaara bam naa dɔbam titi di, di wari di tɔgi kɛnɛ yantɔ cwɛŋɛ, yi á lagɔ á pa bantɔ tɔgi-ka. ¹¹ Ku nan dai kuntu. We na jɔŋɔ dɔbam DI yagi te tɔn, ku yi di Yuutu Zezi zaani dɔm ŋwaani mu, di di na ki di wu-dɔdɔa dɔdɔo tɔn. Ku nan yi bɔdwɛ mu di bantɔ di.»

¹² Ba kɔgo kum maa je, yi ba cɛgi sɔɔ sɛ ba ni taani dɔm. Pooli di Banabasɛ ma zaŋɔ ba ta We na dɛ bantɔ

juŋa DI kɪ wo-kunkagɪla dɪ wænu tɪɓ na brɪ DI dam dwi-ge tiinə bam te tɪn. ¹³ Ba na ŋɔnɪ ba ti tɪn, Zakɪ ma zaŋɪ o ta o wɪ: «A ko-biə-ba, á cəgi-na a na lagɪ a ta kɪɓ tɪn. ¹⁴ Simɔn Pɪyɛɛrɪ maŋɪ o ta o brɪ dɪbam, Wɛ na siŋɪ DI brɪ DI titɪ dwi-ge tiinə bam tee nɪ yɪ DI lɪ nɔɔna ba wɔnɪ sɪ ba taa yɪ DI titɪ nɔɔna te tɪn. ¹⁵ Wɛ nijɔŋnə bam na tagɪ kɪɓ faŋa faŋa tɪn dɪdaani kəm dɪntɔ maama yɪ biɗwɪ mɔ. Kɔ pɔpɔnɪ Wɛ tɔnɔ kɔm wɔnɪ kɔ wɪ:

¹⁶ «Kuntɔ kwaga nɪ amɔ Wɛ wú joori a ba,

yɪ a daa lo Davidi sɔŋɔ kɪɓ ya na cəgi tɪn.

Amɔ wú cəgi a lo di-dɔŋɔ kɔm,

sɪ kɔ ji sɔ-dɔŋɔ.

¹⁷ Kuntɔ tɪn, nɔɔna balɔ na daari tɪn wú kwaani sɪ ba lwarɪ amɔ wɔɓ na yɪ ba Yuutu Baŋa-Wɛ tɪn.

Dwi-ge tiinə balɔ a na lɪ sɪ ba taa yɪ a titɪ nɔɔna tɪn wú lwarɪ amɔ.

Yuutu Baŋa-Wɛ mɔ tagɪ kuntɔ,

yɪ DI pa wænu tɪm sɪnɪ tɪ kɪ.

¹⁸ DI maŋɪ DI pa nɔɔna lwarɪ wænu tɪntɔ ni nɪ faŋa faŋa mɔ.» »

¹⁹ Zakɪ ta ma ta o wɪ: «Kuntɔ ŋwaani amɔ buŋɪ sɪ, dí wɔ maŋɪ sɪ dí yaari dwi-ge tiinə balɔ na tu ba sɛ Wɛ tɪn. ²⁰ Dí nan na wú kɪ kɪɓ tɪn, dí wú pɔpɔnɪ tɔnɔ mɔ dí pa-ba, sɪ dí brɪ-ba nɪ ba daa yɪ taa di wɔdiu kɪɓ nɔɔna na mɛ ba kaani jwənə yɪ kɔ ba lana tɪn, sɪ ba yɪ cəgi

ba titɪ dɪ kaana, sɪ kaana dɪ yɪ cəgi ba titɪ dɪ baara. Dí wú ta dɪ ba sɪ ba yɪ di varɪm wɔɓ ba na jujugɪ ba gɔ tɪn, sɪ ba yɪ di jana dɪ. ²¹ Bɛŋwaani, kɔ na siŋɪ faŋa faŋa tɪn, ba maŋɪ ba karɪmɪ Moyisi tɔnɔ kɔm Zwifə Wɛ-di sɪm nɪ ba siun dɛ maama wɔnɪ, yɪ nɔɔna yəni ba brɪ wænu tɪɓ na pɔpɔnɪ da tɪn tɪnɪ dɪm maama wɔnɪ.»

²² Ba maama na ni kuntɔ tɪn, Zezi tɪntɔŋna bam dɪ o kɔgɔ kɔm nakwa bam maa lɪ wɔɓɔŋa sɪ ba lɪ nɔɔna ba wɔnɪ, sɪ ba tɔgi dɪ Pooli dɪ Banabasi ba vu Antɔsɪ. Ba dɛɛn ma lɪ nɔɔna bale balɔ na yɪ yigə tiinə ba kɔgɔ kɔm wɔnɪ tɪn. Ba dɪɗba yɪrɪ mɔ Zudi wɔɓ yɪrɪ dɪdɔŋ na yɪ Basaba tɪn. Wɔdɔŋ wɔm yɪrɪ mɔ Silasi. ²³ Ba ma pɔpɔnɪ tɔnɔ sɪ ba tɔŋɪ-ba dɪ kɔ, yɪ tɔnɔ kɔm wɔnɪ kɔ wɪ:

«Dɪbam balɔ na yɪ á ko-biə tɪn, Zezi tɪntɔŋna bam dɪ o kɔgɔ kɔm nakwa bam, dí jɔɔnɪ abam, dwi-ge tiinə balɔ na tu á tɔgi Zezi yɪ á zɔɔrɪ Antɔsɪ nɪ, dɪ Siiri dɪ Silisi nɪ tɪn.

²⁴ Dɪbam ni nɪ dí kɔgɔ kɔm nɔɔna badonnə mɔ zaŋɪ ba ba abam te, ba yaari abam ba pa á wɔɓɔŋa cəgi dɪ kɪɓ ba na brɪ abam tɪn. Dɪbam nan wɔ pɛ-ba cwəŋə sɪ ba kɪ kuntɔ. ²⁵ Kuntɔ ŋwaani dɪbam maama mɔ kɪ ni daani sɪ dí lɪ nɔɔna dí tɔŋɪ-ba abam tee nɪ, sɪ ba tɔgi dɪ dɪbam cilon-sonnu Banabasi dɪ Pooli ba ba. ²⁶ Bantɔ mɔ yɪ balɔ na

kwe ba ŋwɔa maama ba pa dí Yuutu Zezi Krisi tituŋa yam ŋwaanu tɔn. ²⁷ Dɔbam nan mu tɔŋi Zudi dɔ Silasɔ abam tee ni, si ba ba ba fɔgi ba ŋɔɔni ba bri abam kulɔ dí na pɔpɔni tɔn. ²⁸ Wɛ Joro kum dɔdaani dɔbam maama buŋi ni ku wɔ maŋi si dí yaari abam zanzan. Woŋo kulɔ yɔranɔ na yi fifiɔn si á yi ki tɔn mu tuntu: ²⁹ Á yi zaŋi á di wɔdiu kulɔ ba na me ba kaani jwɛnɛ tɔn. Á yi di jana. Á yi di varɔm wɔlɔ ba na jujugi ba gu tɔn. Á yi cɔgi á titi dɔ kaana, si kaana dɔ yi cɔgi ba titi dɔ baara. Á na jigi á titi dɔ wɛɛnu tuntu maama, á wɔ taá ki lanyɔranɔ. Wɛ wɔ pa abam yazurɛ.»

³⁰ Ba na pɔpɔni kuntu ba ti tɔn, ba laan ma tɔŋi nɔɔna bam si ba vu Antioxi. Ba na yi da tɔn, ba ma la ba kɔgo kum maama daani, yi ba daari ba pa-ba tɔnɔ kum si ba karɔmi. ³¹ Nɔɔna bam na karɔmi tɔnɔ kum tɔn, ba maa jigi wɔpolo lanyɔranɔ dɔ ku na fɔgi ku zɛni ba wɔbuŋa tɔn. ³² Zudi dɔ Silasɔ na yi Wɛ nijɔŋnɛ tɔn dɛen ma tiini ba ŋɔɔni dɔ nɔɔna bam ba pa ba na pu-dɔa dɔ baari. ³³ Ba maa daani ba tee ni, yi ba ba ba lagɔ ba viiri. Zezi kɔgo kum nɔɔna bam ma banɔ-ba, yi ba joori ba vu balɔ na tɔŋi-ba tɔn te dɔ yazurɛ.

[³⁴ Silasɔ ma li wɔbuŋa si o maŋi da.] ³⁵ Ku daari Pooli dɔ Banabasɔ dɔ ma maŋi Antioxi ni. Ba dɛen maa tɔgi

dɔ nɔɔna zanzan ba tɔoli dí Yuutu Wɛ kwɛrɛ kam yi ba bri DI cɔga kam.

Pooli dɔ Banabasɔ na pɔɔri daani te tɔn

³⁶ Ba na daani da da ya-gratɔ tɔn, Pooli ma ta dɔ Banabasɔ o wɔ: «Pa dí joori dí vu dí nii dí ko-biɛ bam tɔni dɔlɔ maama wɔni dí na maŋi dí tɔoli dí Yuutu wɔm kwɛrɛ kam da tɔn, si dí nii ku na yi te tɔn.» ³⁷ Banabasɔ ma se yi o lagɔ si Zan Mariki taa tɔgi dɔdaani ba o tɔŋa. ³⁸ Pooli maa buŋi ni ku wɔ maŋi si o tɔgi o wɛli ba wɔni, beŋwaani maŋa kalɔ ba dɛen na wɔ Pamfili ni tɔn wɔntɔ yagi-ba mu, yi o daa ba tɔgi dɔ ba o tɔŋa. ³⁹ Ba ma tiini ba magɔ kantɔgo daani, yi ku pa ba pwe da-tee ni. Banabasɔ ma ja Zan Mariki yi ba vu ba zɔ naboro si ba vu Sipri. ⁴⁰ Pooli dɔ ma li Silasɔ si ba tɔgi daani ba vu. Zezi karabiɛ bam ma ki-ba dí Yuutu wɔm jɔŋa ni si o zɛni-ba. Ba laan ma zaŋi ba ke. ⁴¹ Ba ma tɔgi Siiri dɔ Silisi wɔ, yi ba pa Zezi kɔgo kum nɔɔna bam na wɔ je silɔ maama tɔn fɔgi ba zigɔ dɔ dam lanyɔranɔ.

16

Timoti na tɔgi dɔ Pooli-ba yi ba bri Wɛ cɔga kam te tɔn

¹ Pooli daa ta ma vu o yi Deribi dɔ Lisitri. Zezi karabu wɔdonɔ maa wura, o yiri mu Timoti. O nu maa yi Zwifu yi o dɔ ki o wɔ-dɔɔba dɔ Zezi. O ko maa yi Greki tu. ² Zezi karabiɛ balɔ na zɔuri Lisitri

ni di Yikon ni tin maa te ba wɪ, o yi nɔn-ɲum lanyirani. ³ Pooli maa lagɪ sɪ o ja-o, sɪ ba taa tɔɔɪ daani ba tɔɲa. Zwifə balɔ maama na zɔvri je sɪm kuntu ni tin maa ye ni Timoti ko yi Greki tu mu. Kuntu ɲwaanɪ Pooli ma pa ba go-o, ni Moyisi deen na bri Zwifə bam sɪ ba taa goni ba bəkəri te tin. ⁴ Ba laan ma zanɪ ba vu ba tɔli tɪni dɪm sɪ ba nii Zezi kɔɔɔ kum nɔɔna bam maama. Ba maa bri-ba niə yalɔ Zezi tintɔɲna bam di o kɔɔɔ kum nakwa bam na li Zeruzalem ni tin. Ba ma ta di ba sɪ ba taa se niə yam kuntu. ⁵ Kuntu mu pɛ Zezi kɔɔɔ kum nɔɔna bam na wɔ je sɪɔ maama tin na dam di ba Wɛ cwəɲə kam tɔɔɪ, yi de maama ba kɔɔɔ kum fɔɔɪ kɔ pulə kɔ wəli da.

Pooli na ne viirim Trvasi ni te tin

⁶ Pooli di o tɔɔɪ-donna bam maa lagɪ sɪ ba ke ba vu Azi tɪni dɪm ba tɔɔli Wɛ kwərə kam. Wɛ Joro kum ma ci ba yigə sɪ ba yi ve. Ba daa ma vu ba tɔɔɪ Friizi di Galati ti-niə yam wɔni ba ke. ⁷ Ba ma vu ba yi Miizi sisəm dɪm ni. Ba maa kwaanɪ sɪ ba zɔ Bitini wɔ. Zezi Joro kum ma wɔ pɛ-ba cwəɲə sɪ ba zɔ da. ⁸ Ba na kwaanɪ ba ga kuntu tin, ba ma tɔɔɪ Miizi wɔ ba ke, yi ba vu ba yi Trvasi. ⁹ Ba na yi da tin, titu ni Pooli ma dwe o na nɔɔnɔ na zigɪ o yigə ni. O yi Masɪɔvani tu mu. O ma loori Pooli o wɪ: «Popo, zanɪ n tɔɔɪ nɪnɔ kum wɔ n

be n ba Masɪɔvani, n zəni dɪbam.»

¹⁰ Pooli na dwe kuntu tin, dɪbam ma ki lila di ti di yigə sɪ di vu Masɪɔvani, beɲwaanɪ di maani ni kɔ yi Wɛ mu bəɲi dɪbam sɪ di vu di bri nɔɔna bam Di kwərə-ywəɲə kam daani.

Lidia na ki o wɔ-dɪɔva di Zezi te tin

¹¹ Di laan ma kwe naboro Trvasi ni di yɔvri Samotrasɪ. Tɪga na pɔvri tin, di daa ma zanɪ di tɔɔɪ nɪnɔ kum di vu Niapolisi. ¹² Di laan ma zigɪ daani di vu tɪga ni di vu di yi Filipi. Tɪv kum kuntu yi Masɪɔvani ti-niə yam dayigə tɪv mu. Rom tiinə mu te-kɔ.

Di ma ki da kɔɔɔ kɔɔɔ tɪv kum kuntu ni. ¹³ Zwifə bam siun de dɪm na yi tin, di ma nunɪ tɪv kum wɔ di vu bugə ni. Di ya buɲi ni jəgə wɔ ta wɔ daani Zwifə bam na yəni ba ve ba warɪ Wɛ da. Di na ne jəgə kam tin, di ma jəni tɪga ni yi di ɲɔɔni di kaana balɔ na lagɪ daani jəgə kam ni tin. ¹⁴ Kaani wɔdonɲ deen tɔɔɪ o wɔra, o yiri mu Lidia. O nunɪ Tiyatiiri mu, yi o nigɪ Wɛ lanyirani. O maa jigɪ gwaaru tɪɔ na tiini ti jigɪ nɪnwanɲa tin o yəgə. Di Yuutu wɔm ma pɔri o wɔbɔɲa yi o se wəənu tɪɔ Pooli na jigɪ o te tin. ¹⁵ O deen ma pa di miis-o di o sɔɲɔ tiinə maama na wɔni Zezi yiri ɲwaanɪ. O laan ma zanɪ o loori dɪbam o wɪ: «Abam na se ni a sɪni a ki a wɔ-dɪɔva dɪdaani di Yuutu Zezi, sɪ á ba á taá zɔvri dɪbam sɔɲɔ ni.» O ma wɔ se sɪ di viiri.

Ba na ki Pooli di Silasi pɔna digɛ ni yi kv ki te tin

16 Dɛ didwɪ mʊ dɪ zaŋɪ dɪ maa ve Wɛ warɪm jɛgɛ kam. Dɪ na maa ve tin, dɪ ma jeeri bɪsankana kalɔ na yi nɔɔna gambaa tin. Cicirɛ dɛɛn maa tɔg-o ka pa o pwɛrisɛ. O na yɛni o pwɛrisɛ o tɛ wɛɛnu tɪlɔ na lagɪ tɪ ba tɪ ki tin, mʊ o yuu tiinɛ bam dɛɛn nɛ sɛbu zanzan kv baŋa nɪ. 17 O ma tɔgɪ Pooli dɪ dɪbam kwaga, yi o tɔɔlɪ dɪ kwɛr-dɪa o wɪ: «Nɔɔna bantʊ yi Yuutu Baŋa-Wɛ tintuŋna mʊ. Ba tu sɪ ba brɪ abam cwɛŋɛ mʊ sɪ á tɔgɪ da á na vrɪm.»

18 O dɛɛn tɔgɪ dɪbam kwaga o ki kɔntʊ mʊ taan da kɔgɔ kɔgɔ. Pooli wʊ laan ma cɔgɪ. O ma pipiri o ta dɪ cicirɛ kam o wɪ: «A lagɪ a ta dɪ nmʊ Zezi Kriŋi yɪrɪ ŋwaanɪ, nunjɪ sɪ n daar-o!» O na tagɪ kɔntʊ tin, cicirɛ kam ma nunjɪ ka daar-o bɪdɪwɪ baŋa nɪ.

19 Bɪsankana kam yuu tiinɛ bam ma maanɪ ba lwarɪ nɪ ba daa bá wanɪ ba na sɛbu o ŋwaanɪ. Ba ma ja Pooli dɪ Silasi ba vanjɪ ba ja ba vu yaga, sɪ ba sanjɪ-ba didɛera bam tee nɪ. 20 Ba ma ja-ba ba vu ba pa Rom tiinɛ didɛera sɪ ba dɪ ba taanɪ. Ba ma ta ba wɪ: «Nɔɔna bantʊ yi Zwifɛ mʊ, yi ba jɪgɪ dɪbam tɪv kum nɔɔna wʊbʊŋa ba vugimɛ. 21 Ba brɪ wɛɛnu tɪlɔ na cɔgɪ dɪbam cullu tum mʊ. Dɪbam nan yi Rom tiinɛ mʊ, dɪ bá wanɪ dɪ sɛ bantʊ na brɪ kulʊ tin.»

22 Kɔgɔ kum maama ma tɔgɪ ba jɪgɪ dɪ Pooli dɪ Silasi.

Rom tiinɛ didɛera bam ma ja-ba ba vanjɪ ba gwaaru tum ba kaari, yi ba daari ba pa nɔɔna magɪ-ba dɪ balaara. 23 Ba na tiini ba magɪ-ba kɔntʊ tin, ba laan ma ki-ba pɔna digɛ nɪ. Didɛera bam ma ta dɪ wʊlʊ na nii pɔna digɛ kam baŋa nɪ tin, sɪ o fɔgɪ o pɪ nɔɔna bam lanyɪranɪ. 24 Nɔɔnʊ wʊm na ni kɔntʊ tin, o ma pa ba zʊ titari digɛ kam wʊ, yi o daari o kwaari-ba dɪ dɛ. 25 Maŋa kalʊ tɪga na kwɪrɪ tin, Pooli dɪ Silasi maa wʊra ba warɪ Wɛ yi ba leenɛ ba zuli Wɛ. Pɔna badonnɛ bam maa je ba cɛgɛ. 26 Tɪga kam laan ma da ka sisiŋi, yi pɔna digɛ kam sisiŋi dɪ ka kuri maama. Digɛ kam bwɛaru tum maama ma da tɪ pʊrɪ, pɔna bam capʊnnʊ tum maama ma kɔ tɪ tʊ. 27 Nɔɔnʊ wʊlʊ na yɪrɪ digɛ kam tin ma zaŋɪ yi o na pɔna digɛ kam niɛ na pʊrɪ. O ma bʊŋɪ nɪ pɔna bam maama nunjɪ ba duri mʊ. Kɔntʊ ŋwaanɪ o ma li sʊ-zɔɔ sɪ o ma gʊ o titɪ. 28 Pooli laan ma bagɪ dɪ kwɛr-dɪa o wɪ: «Yɪ zaŋɪ n gʊ n titɪ, sɪ dɪbam maama wʊ yo.»

29 Nɔɔnʊ wʊm ma bɛŋi sɪ ba ja mini ba ba pa-o. O ma ki lɪla o zʊ digɛ kam wʊ o vu o tʊ Pooli dɪ Silasi yigɛ nɪ, yi o yɪra sai. 30 O ma pa ba nunjɪ pooni, yi o daari o bwe-ba o wɪ: «A yuu tiinɛ-ba, a nan wʊ ki ta mʊ sɪ a ma na vrɪm?»

31 Ba ma lɛr-o ba wɪ: «Nmʊ maŋɪ sɪ n ki n wʊ-dɪdʊa mʊ didaanɪ dɪ Yuutu

Zezi, sɪ Wɛ wɔ vɪ nmu dɪ n sɔŋɔ tiinɛ maama.»³² Ba ma daari ba ta Wɛ kwɛrɛ kam ba brɪ-o dɪ balɔ maama na wɔ o sɔŋɔ kum nɪ tɪn.³³ Tɪtɪ dɪm maŋa kam kuntu nɪ mu o jaani-ba o vu o zari ba fufwɛlɛ yam maama. O na kɪ kuntu o ti tɪn, mu o dɪ o sɔŋɔ tiinɛ bam maama dɛ ba pa ba miisi-ba na wɔnɪ Zezi yɪrɪ ŋwaanɪ.³⁴ O ma daari o pa Pooli dɪ Silasɪ zɔ o sɔŋɔ kum wɔ. O ma kɪ wɔdiu o pa ba dɪ. O na tu o sɛ Wɛ dɪ wɔ-dɪdɔba tɪn, o maa jɪgɪ wɔpɔlɔ lanyɪranɪ dɪ o sɔŋɔ tiinɛ bam maama.

³⁵ Tɪga na pɔvɪ tɪn, Rom tiinɛ dɪdɛera bam ma tɔŋɪ nɔɔna sɪ ba vu pɪna digɛ kam yɪrɪnɔ wɔm te, ba ta dɪd-o nɪ o yagɪ nɔɔna bam sɪ ba viiri.

³⁶ Pɪna digɛ kam yɪrɪnɔ wɔm ma ta o brɪ Pooli dɪdɛera bam na tagɪ te sɪ o yagɪ-ba tɪn. O maa wɪ: «Ba pɛ abam cwɛŋɛ sɪ á viiri. Nan ve-na dɪ yazurɛ.»

³⁷ Pooli laan ma ta dɪ nɔɔna bam o wɪ: «Dɪbam nan yɪ Rom tɪv kum jɪŋa nɔɔna mu. Ba nan wɔ dɪ dɪbam taanɪ sɪ ba na dɪ kɛm-balɔrɔ, yɪ ba garɪ ba ja dɪbam ba magɪ nɔɔna maama yigɛ nɪ, yɪ ba daari ba kɪ dɪbam pɪna digɛ nɪ. Bɛɛ mu yɪ ba laan lagɪ sɪ ba sɛgɪ ba pɔvɪ dɪbam ba yagɪ? Dɪ bá sɛ. Ba tɪtɪ mu maŋɪ sɪ ba ba ba pɔvɪ dɪbam ba yagɪ.»

³⁸ Nɔɔna bam ma vu ba ta Pooli na tagɪ kulɔ tɪn ba brɪ Rom tiinɛ dɪdɛera bam. Ba na lwarɪ nɪ Pooli dɪ Silasɪ

yɪ Rom tɪv kum jɪŋa nɔɔna mu tɪn, fɔvɪnɪ ma zɔ-ba dɪ ba na kɪ-ba te tɪn.³⁹ Ba ma vu ba koori Pooli dɪ Silasɪ sɪ ba yagɪ taanɪ dɪm sɪ kɔ ti. Ba ma daari ba pɔvɪ-ba ba yagɪ, yɪ ba loori-ba ba wɪ, ba nunjɪ tɪv kum wɔnɪ ba viiri.⁴⁰ Pooli dɪ Silasɪ ma nunjɪ pɪna digɛ kam nɪ ba vu ba zɔ Lidɪa-ba sɔŋɔ. Dáanɪ mu ba jeeri Zezi karabiɛ bam, yɪ ba ŋɔɔnɪ dɪ ba ba pa-ba dam dɪ baari. Ba laan ma zanɪ ba viiri.

17

Kɔ na kɪ te Tesaloniki nɪ tɪn

¹ Ba dɛɛn ma da Afipolisi dɪ Apoloni ba kɛ ba vu ba yɪ Tesaloniki. Tɪv kum kuntu nɪ mu Zwifɛ bam Wɛ-digɛ wɔra. ² Pooli ma vu da, nɪ o na maŋɪ o yɛnɪ o kɪ te tɪn. O dɛɛn kɪ siun da yatɔ mu dɪ ba. O maa karɪmɪ Wɛ tɔnɔ kum, yɪ o brɪ-ba kɔ kuri sɪ ba ni. ³ O ma maŋɪ o brɪ-ba o wɪ, kɔ dɛɛn ya maŋɪ sɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔŋɪ tɪn yaari mu o tɪ, sɪ o joori o bi o yagɪ tɔvɪnɪ. O ma ta dɪ ba o wɪ: «Zezi wɔlɔ a na jɪgɪ o taanɪ a tɛa a brɪ abam tɪn mu sɪnɪ o yɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔŋɪ tɪn.»

⁴ Zwifɛ bam na ni kuntu tɪn, ba badonnɛ ma sɛ o na tagɪ kulɔ tɪn, yɪ ba laan tɔgɪ ba wɛli Pooli dɪ Silasɪ nɪ. Grɛkɪ tiinɛ balɔ na nɪgɪ Wɛ tɪn kɔgɔ zanzan dɪ ma sɛ Pooli taanɪ dɪm, dɪdaanɪ kaana zanzan balɔ jɪa na garɪ tɪn.

⁵ Zwifɛ badaara maa jɪgɪ wɔ-gurɔ dɪ ba. Ba ma vu

yaga ba la zwabani-nyɩna ba pa ba tɔgɩ daanɩ, yɩ ba kɔgɔ kum ma pa tɩv kum maama vugimi dɩ sɔɔ bɔgɩ bɔgɩ. Ba ma vu ba cinji jara Zazon sɔŋɔ nɩ, yɩ ba kwaanɩ ba lagi Pooli dɩ Silasɩ jɛgɛ, sɩ ba ja-ba ba ja nunji ba kɩ nɔɔna bam jɩŋa nɩ. ⁶ Ba ma wɔ nɛ-ba. Ba ma ja Zazon dɩ Zezi karabiɛ badonnɛ ba ja vu tɩv kum didɛera bam te, yɩ ba tɔɔlɩ ba wɩ: «Nɔɔna bantɩ mu yɛni ba beeri lɔgɩ banja je maama ba vugimi nɔɔna wɔbɔŋa. Bantɩ nan mu tu yo. ⁷ Zazon mu pɛ ba zɔvɩ o sɔŋɔ nɩ. Bantɩ maama mu vɩn dɩ pa-farɩ wɔm cullu tɩm, yɩ ba tɛ ba wɩ, pɛ wɔdonɩ mu wɔra, o yɩri mu Zezi.» ⁸ Tɩv kum didɛera bam dɩ kɔgɔ kum maama na ni kuntɩ tɩn, ba bana ma zanɩ zanzan dɩ ba. ⁹ Didɛera bam ma pa Zazon dɩ o donnɛ bam tiŋi sɛbu kulɩ na wɔ pa-ba cwɛŋɛ sɩ ba vɩri ba tɩtɩ tɩn. Ba laan ma yagɩ-ba ba pa ba viiri.

Kv na kɩ te Beere ni tɩn

¹⁰ Tɩga na tu ka yɩ tɩn, Zezi karabiɛ bam ma pa Pooli dɩ Silasɩ nunji tɩv kum nɩ ba vu Beere. Ba na ve ba yɩ da tɩn, ba ma vu ba zɩ Zwifɛ bam Wɛ-digɛ kam wɩ. ¹¹ Tɩv kum kuntɩ Zwifɛ bam maa jɩgɩ wɔbɔŋ-ŋɔna ba dwe Tesaloniki nɔɔna bam. Ba ma cɛgi Wɛ kwɛrɛ kam lanyɩranɩ dɩ ba wɩ maama. De maama wɔnɩ ba yɛni ba karɩmɩ Wɛ tɔŋɔ kum sɩ ba nii, Pooli na bri kulɩ tɩn sɩnɩ

ku yɩ cɩga na. ¹² Ba zanzan ma sɛ Pooli taanɩ dɩm, Grɛkɩ tiinɛ zanzan dɩ maa sɛ, baara dɩ kaana balɩ jɩa na garɩ tɩn zanzan dɩ maa sɛ.

¹³ Tesaloniki Zwifɛ bam ma ni nɩ Pooli wɩ Beere nɩ o tɔɔlɩ Wɛ kwɛrɛ kam. Ba ma zanɩ ba vu Beere ba la kɔgɔ ba pa tɩv kum nɔɔna bam bana zanɩ dɩ Pooli. ¹⁴ Zezi karabiɛ bam na nɛ kuntɩ tɩn, ba ma pa Pooli zanɩ lɩla o nunji o vu nɩnɩv kum nɩ. Ku ma daari Silasɩ dɩ Timoti mu manɩ Beere nɩ. ¹⁵ Nɔɔna balɩ na kogili Pooli tɩn ma da did-o ba vu ba yɩ Ateɛnɩ. Ba na maa joori tɩn, Pooli ma pa-ba ni sɩ ba vu ba ta Silasɩ dɩ Timoti nɩ ba zanɩ ba tɔgɩ o kwaga ba ba lɩla.

Kv na kɩ te Ateɛnɩ ni tɩn

¹⁶ Pooli deɛn na wɩ Ateɛnɩ nɩ o cɛgi Silasɩ dɩ Timoti sɩ ba ba tɩn, o wɩ ma tiini ku cɔgɩ dɩ o na nɛ nɩ jwɛnɛ zanzan sɩ tɩv kum tɩn. ¹⁷ O maa yɛni o zɩ Zwifɛ bam Wɛ-digɛ kam wɩ o ŋɔɔnɩ dɩ ba didaantɩ dwi-gɛ tiinɛ balɩ na nɩgɩ Wɛ tɩn. De maama o maa yɛni o ve yaga ni o ŋɔɔnɩ dɩ balɩ na wɩra tɩn. ¹⁸ Yi-pɔvɩ tiinɛ badonnɛ dɩ ma ba ba manɩ did-o. Ba badaara deɛn tɔgɩ Epikuri zaasɩm dɩm mu, babam dɩ maa tɔgɩ Sitoyisi zaasɩm dɩm. Ba badaara ma ta ba wɩ: «[Jwanɩ-fara tu wɔntɩ bɔŋɩ sɩ o bri bɛɛ mu?» Badonnɛ dɩ ma ta ba wɩ: «Kv nyɩ dɩ o ŋɔɔnɩ dwi-gɛ tiinɛ jwɛnɛ taanɩ mu te.» Ba tagɩ kuntɩ, bɛŋwaanɩ o

tooli Zezi kwər-ywəŋə kam di twa biim taani mu.

¹⁹ Ba laan ma ja-o ba vu Arɪpaazi, (mɛ ba yigə tiinə bam na jeeri da tɪn). Ba ma ta-o ba wi: «Dɪbam ya lagɪ sɪ dɪ lwarɪ zaasɪm-dʊʊrɪ dɪm nmʊ na jɪgɪ n zaasɪ tɪn kuri mu. ²⁰ Wəənu tɪlʊ nmʊ na brɪ tɪn, dɪ ta wʊ fɔgɪ dɪ ni tɪ dwi. Kʊntʊ mu dɪ lagɪ sɪ dɪ lwarɪ tɪ kuri na yɪ te tɪn.»

²¹ Atɛɛnɪ tiinə bam maama dɪdaani vərə balʊ na zʊʊrɪ ba tee ni tɪn deɛn tiini ba lagɪ sɪ ba taa larɪ daani mu maŋa maama, sɪ ba taa cɛgɪ wəənu tɪlʊ na yɪ wo-dʊnnʊ tɪn.

²² Pooli ma zanɪ o zɪgɪ Arɪpaazi yigə tiinə bam tɪtarɪ ni o wɪ: «Atɛɛnɪ tiinə-ba, amʊ na nii tɪn, abam ŋwɪa kam maama wʊnɪ á tiini á zuli jwəŋə mu zanzan.

²³ A na beeri abam tɪv kʊm wʊnɪ tɪn, a nɛ je sɪm maama á na zuli á jwəŋə da tɪn. A na beeri tɪn mu a nɛ kaanɪm bimbim dɪdʊa, yɪ kʊ pʊpʊnɪ dɪ yɪra ni kʊ wɪ: «Wɛ dɪlʊ dɪ na yəri tɪn». Kʊntʊ, Wɛ dɪlʊ abam na jɪgɪ á zuli yɪ á ta yəri-Dɪ tɪn kwərə mu a lagɪ a tooli a brɪ abam. ²⁴ Dɪntʊ mu yɪ Wɛ dɪlʊ na kɪ lʊgʊ baŋa dɪ wəənu tɪlʊ maama na wʊ kʊ wʊnɪ tɪn. Dɪ maa te wɛyuu dɪ tɪga baŋa maama, yɪ Dɪ ba zʊʊrɪ dɪ sɪlʊ nabiinə na lɔgɪ ba pa-Dɪ tɪn wʊnɪ. ²⁵ Wɛ nan wʊ gɛ kulʊkulʊ sɪ nabiinə taa tʊŋa ba pa-Dɪ, kʊ na yɪ dɪntʊ tɪtɪ mu kwe ŋwɪa dɪ siun dɪ wɔŋo maama Dɪ pa nabiinə tɪn ŋwaani. ²⁶ Wɛ nan kɪ nabiinu dɪdʊa mu, yɪ Dɪ laan pa nabiinə dwi

maama zɪgɪ wʊntʊ yɪra ni. Dɪ ma pa ba jagɪ ba zʊʊrɪ lʊgʊ baŋa maama wʊnɪ. Kʊntʊ tɪn, dɪntʊ mu maŋɪ Dɪ lɪ wʊbʊŋa yɪ Dɪ lɪ mɪmaŋa kalʊ dɪ je sɪlʊ dwi maama na wʊ ta zʊʊrɪ da tɪn. ²⁷ Wɛ na kɪ nabiinə kʊntʊ tɪn, kʊ yɪ sɪ ba taa lagɪ-Dɪ mu. Ba maŋɪ sɪ ba beeri-Dɪ mu ba na Dɪ jəgə, sɪ ba ma wanɪ ba lwarɪ-Dɪ. Wɛ nan maŋɪ Dɪ dai yigə yigə dɪdaani dɪbam maama. ²⁸ Kʊ nyɪ ni nɔɔnʊ wʊdɔŋ na tagɪ o wɪ: «Dɪntʊ ŋwaani mu dɪ ŋwɪ, dɪ wʊra yɪ dɪ veə.» Abam tɪtɪ ləŋ-leenu dɪdʊa dɪ tagɪ kʊntʊ dɔŋ o wɪ: «Dɪbam dɪ maŋɪ dɪ yɪ Dɪ dwi tiinə mu.»

²⁹ Dɪbam na sɪnɪ dɪ yɪ Wɛ dwi tiinə tɪn, dɪ wʊ maŋɪ sɪ dɪ bʊŋɪ ni Wɛ wʊ ta nyɪ dɪ kamɔgɔ kulʊ nabiinu na mɛ sɔbu-sɪŋa naa luguru naa kandwa o ma o kɪ dɪ o tɪtɪ wʊbʊŋa tɪn. ³⁰ Faŋa faŋa yɪ nabiinə ta yəri kulʊ na lana sɪ ba taa kɪ tɪn, Wɛ wʊ kwe-kʊ Dɪ kɪ Dɪ wʊbʊŋa ni. Kʊ daari lele kʊntʊ, Dɪ laan pɛ ni ni nɔɔna maama lʊgʊ baŋa ni maŋɪ sɪ ba ləni ba wʊrʊ ba yagɪ wo-balwaarʊ kəm. ³¹ Bɛŋwaani Dɪ lɪ de mu sɪ Dɪ ma Dɪ dɪ nabiinə maama taani. Dɪ nan wʊ tɔgɪ cɪga mu Dɪ ma dɪ ba taani dɪm. Dɪ nan maŋɪ Dɪ kuri wʊlʊ Dɪ na wʊ tɔgɪ o ŋwaani Dɪ ma dɪ ba taani tɪn. Dɪ pɛ nɔɔnʊ wʊm kʊntʊ mu bi o yagɪ tʊʊnɪ, sɪ kʊ pa nɔɔna maama lwarɪ ni kʊ sɪnɪ kʊ yɪ cɪga mu.»

³² Pooli na ŋɔɔnɪ twa

biim taani kuntu tun, noona bam badonnə maa jig-o ba mwana. Ku daari badaara maa te ba wɔ: «Dí lagi si n joori n ɛɔɔni taani dim kuntu don mu si dí cəgi de didon ni.»

³³ Pooli laan ma zaɲi o nunji ba tee ni. ³⁴ Noona badonnə deen ma se ba togi Pooli, yi ba ki ba wu-didwa di Zezi. Ba didwa yiri mu Denisi. O togi o wu Arɪpaazi kɔɔ kum woni mu. Kaani wodon di wɔra, o yiri mu Damarisi. Noona badonnə di togi ba wəli da ba na se Zezi.

18

Ku na ki te Korenti ni tin

¹ Kuntu kwaga ni, Pooli deen ma zigɪ Ateeni ni o vu Korenti. ² O na yi da tin, o ma maɲi didaani Zwifu wodon, o yiri mu Akwila. Ba deen lug-o Pɔn ni mu. Manja kalu Pooli na ne-o tin, o ya nunji Yitali mu o ba, di o kaani Prisili, beɲwaan Rom pa-faru Klodi deen ya zəli Zwifə bam maama o pa ba nunji Rom ni ba viiri. Pooli ma zaɲi o vu ba te, ³ yi o zɔɔri di ba si ba taa tɔɲi daani, ba deen na tɔɲi titɔɲi didwa tin ɲwaan. Ba deen nyaani gwaaru mu yi ba yəgi ba ma pu vwə. ⁴ Zwifə bam siun de maama o maa yəni o zɔ ba Wɛ-digə kam o ɛɔɔni Wɛ taani di ba. O maa kwaan si o pa Zwifə bam di Greki tiinə bam maama se o taani dim.

⁵ Silasi di Timoti deen zigɪ Masɪdwan ni ba ba Pooli te. Ba na tu tin, Pooli laan ma ce di Wɛ taani dim zaasim. O maa kwaan o pa Zwifə bam lwarɪ ni Zezi yi Krisi wum Wɛ na tɔɲi tin. ⁶ Ba ma wu se o taani dim yi ba twi-o. O laan ma ja o gwaaru tim o pupugi ti fogo kum ba yigə ni, yi o ta di ba o wɔ: «Abam na ne lɛɛru Wɛ tee ni, ku yi abam titi yigə mu. Ku daa dai amu yigə. Ku na siɲi lele kuntu tin, a laan wu vu dwi-ge tiinə bam te a daari abam.»

⁷ O ma siɲi o nunji Zwifə bam tee ni o daari o vu o zɔɔri dwi-ge tu wodon soɲo ni, o yiri mu Titu Zusitu. Wuntu maa nigɪ Wɛ. O soɲo kum maa zigɪ Zwifə bam Wɛ-digə kam tikəri ni. ⁸ Wɛ-digə kam yuutu wum yiri mu Krisipu. Wuntu di o soɲo tiinə bam maama deen tu ba togi dí Yuutu Zezi. Korenti tiinə zanzan di deen ma ni Wɛ kwər-ywəɲə kam yi ba se. Ba laan ma pa ba miisi-ba na woni Zezi yiri ɲwaan.

⁹ De didwa titi ni mu Pooli dwe o na viirim woni dí Yuutu wum na ɛɔɔni did-o o wɔ: «Yi ta n kwari fɔɔni. Ta ta n ɛɔɔna, si n yi ta n cim, ¹⁰ si amu wu nmu tee ni. Noon-noonɔ bá wani o ki nmu lwarim, beɲwaan tiw kuntu woni noona zanzan mu wɔra ba na yi amu titi noona.» ¹¹ Pooli deen maa zɔɔri da taan bini di canɪ sɪrɔ. O na wɔra tin, o ma bɪi-ba Wɛ taani dim.

¹² Noonɔ wodon deen tu o ji Akayi tiini dim gɔvirma

tu, o yiri mu Galu. O na wura maŋa kalu tin, Zwifə bam ma ki ni-didwɛ yi ba ja Pooli ba vu saŋi o tee ni. ¹³ Ba ma ta di Galu ba wi: «Nɔɔnu wuntu mu jigi nɔɔna o suga, o pa ba togi We ku na wu maŋi di cullu na bri te tin.»

¹⁴ Pooli ya maa buŋi si o ŋɔɔni, yi Galu wuuri o ta di Zwifə bam o wi: «Ku ya na yi ŋwɛnu taani naa kəmbalɔɔ kudoŋ taani mu á jigi si á ŋɔɔni, ku yaá maŋi si a zuri a yira a cəgi abam.

¹⁵ Ku nan na yi abam na magi kantogɔ abam titi cullu tum baŋa ni yi ku yi bitarbiə di nɔɔna yira ŋwaani mu tin, abam titi mu maŋi si á nii ku baŋa ni. A bá se si a di abam taana yantu donnə.» ¹⁶ O na tagi kuntu tin, o ma zəli-ba si ba nuŋi taani dim dim jəgə kam ni. ¹⁷ Nɔɔna bam maama laan ma zaŋi ba ja Sositeni wulu na yi ba We-digə kam yuutu tin, ba mag-o taani dim dim jəgə kam ni. Galu yigə nan maŋi ka tərə di ba kəm dim.

Pooli daa ta na beeri yi o ki te tin

¹⁸ Pooli deen ma ki da kogɔ kogɔ Korenti ni Zezi karabiə bam tee ni. O laan ma zaŋi o baŋi-ba si o viiri. O ma pa Prisili di Akwila togi did-o ba zu naboro si ba vu Siiri. Ba ta na wu zu naboro kum si ba ke tin, Pooli ya zigi Sankri ni o pa ba fanɔ o yuu, si ku bri ni o goni o ni di We. ¹⁹ Ba ma togi nuɛnu kum wu ba vu ba yi Efɛzi. Pooli ma

yagi Prisili di Akwila daani. O ma vu o zu Zwifə bam We-digə kam o ŋɔɔni di ba. ²⁰ Ba ma loor-o si o maŋi ba tee ni maŋa finfin. O ma wu se. ²¹ O ma baŋi-ba, yi o ta o wi: «We na se, aá joori a ba a na abam.» O daa ma zu naboro Efɛzi ni o ke.

²² O deen ma vu o yi Sezaari. O ma zigi daani o vu tɔga ni o vu o yi Zeruzalem. O ma jɔɔni Zezi kogɔ kum, yi o daari o ke o vu Antosi. ²³ O ma daani da da finfin, yi o laan zaŋi o ke. O ma vu o tuli Galu di Friizi tɛni dim wu, yi o pa Zezi karabiə bam maama fogi ba zigi kəŋkəŋ.

Apolosi na tooli We kwərə te tin

²⁴ Zwifu wudoŋ deen mu wura, o yiri mu Apolosi. Ba lug-o Alesandri ni mu. Wuntu ma ba Efɛzi. O deen yi wulu na wat taani o ŋɔɔni pɔri pɔri tin mu. O maa kwəri o ye We tɔno kum wənu tum kuri maama lanyirani. ²⁵ Nɔɔna deen maŋi ba bri-o di Yuutu wum cɔga kam na yi te tin. O maa wura o bri nɔɔna di o wu maama, si o pa ba lwarɛ wənu tɛlu maama na bri Zezi cɔga kam tin. Ku nan na yi nɔɔna na pa ba miisi-ba na wuni We ŋwaani te tin, o ye Zan na miisi nɔɔna na wuni te tin yirani mu. ²⁶ O ma puli si o ta ŋɔɔni We cɔga kam di baari Zwifə bam We-digə kam ni. Prisili di Akwila ma ba ba lwarɛ o zaasum dim na yi te tin. Ba ma pa o togi o zɔuri di ba, yi

ba fɔgɪ ba maŋɪ Wɛ cwɛŋɔ kam cɪga na yɪ te tɪn ba brɪ-o.

²⁷ Apolɔsɪ laan ma buŋɪ sɪ o nuŋɪ Efɛɛzɪ nɪ o kɛ o vu Akayi. Zezi karabiə bam ma pu o wɔbuŋa yam kwaga nɪ. Ba ma pɔpɔnɪ tɔnɔ sɪ ba pa Zezi karabiə balɔ na wɔ Akayi nɪ tɪn, ba ta dɪ ba sɪ ba fɔgɪ ba jeer-o lanyiranɪ. O ma sɪnɪ o zaŋɪ o kɛ. O na yɪ Akayi tɪn, o ma tiini o wɛli balɔ na sɛ Wɛ zaanɪ dɪm tɪn sɪ ba kɪ ba wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi. ²⁸ O ma kwaanɪ o ŋɔɔnɪ dɪ Zwifə bam nɔɔna maama yigə nɪ, yɪ o magɪ kantɔgɔ o wanɪ-ba, dɪ o na mɛ Wɛ tɔnɔ kɔm o brɪ-ba nɪ Zezi sɪnɪ o yɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔŋɪ tɪn.

19

Pooli na brɪ nɔɔna Wɛ cɪga kam Efɛɛzɪ nɪ te tɪn

¹ Apolɔsɪ dɛɛn ta na wɔ Korɛntɪ nɪ tɪn, Pooli ma zaŋɪ o beeri o tɔgɪ tɪnɪ dɪm tɪtarɪ o vu o yɪ Efɛɛzɪ. O na yɪ da tɪn, o ma na Wɛ cwɛŋɔ karabiə badonnə, ² yɪ o bwe-ba o wɪ: «Abam na tu á sɛ Wɛ tɪn, á jonɪ Wɛ Joro kɔm na?»

Ba ma lɛr-o ba wɪ: «Aye, dɪbam maŋɪ dɪ brɪ dɪ wɔ lwarɪ nɪ Wɛ Joro wɔra.»

³ O daa ma bwe-ba o wɪ: «Ba nan na miisi abam na wɔnɪ tɪn, ba miisi abam tɪta mɔ?»

Ba maa wɪ: «Kɔ yɪ Zan na miisi nɔɔna na wɔnɪ te tɪn mɔ.»

⁴ Pooli laan ma ta o wɪ: «Kɔ na yɪ Zan na miisi nɔɔna na wɔnɪ te tɪn, wɔntɔ dɛɛn

brɪ nɔɔna sɪ ba lɛni ba wɔrɔ ba yagɪ ba kɛm-balwaaru tɪm, sɪ ba daari ba pa ba miisi-ba na wɔnɪ. O ma ta dɪ nɔɔna bam sɪ ba kɪ ba wɔ-dɪdɔba dɪ wɔlɔ wɔm na wɔ saŋɪ o kwaga o ba tɪn. Zezi mɔ wɔntɔ.»

⁵ Nɔɔna bam na ni kɔntɔ tɪn, ba ma pa ba miisi-ba na wɔnɪ dɪ Yuutu Zezi yɪrɪ ŋwaanɪ. ⁶ Pooli ma danɪ danɪ o jɪa ba banɪ nɪ. Wɛ Joro kɔm laan ma ba ba te. Ba ma ŋɔɔnɪ dwi-gɛ taana tɛri tɛri, yɪ ba daari ba tɔɔlɪ Wɛ kwɛrə kam. ⁷ Ba maama dɛɛn yɪ nɪnɛnɪ baara fugə-bale mɔ te.

⁸ Pooli dɛɛn ma kɪ canɪ sɪtɔ Efɛɛzɪ nɪ. O maa yɛni o ve o zɔurɪ Zwifə bam Wɛ-digə kam o ŋɔɔnɪ dɪ baari o brɪ-ba. O ma kwaanɪ o magɪ kantɔgɔ dɪ ba, sɪ o pa ba lwarɪ Wɛ paari dɪm na yɪ te tɪn. ⁹ Nɔɔna bam badonnə ma kwarɪmɪ ba zwa, yɪ ba yɪn sɪ ba sɛ o taanɪ dɪm. Ba maa jigɪ dɪ Yuutu wɔm cwɛŋɔ kam tɔgɪm ba goonə nɔɔna bam maama yigə nɪ. Pooli ma zaŋɪ o nuŋɪ ba wɔnɪ, yɪ o pwe balɔ na sɛ ba tɔgɪ Zezi tɪn sɪ ba ta wɔ o tee nɪ. Dɛ maama o maa yɛni o ŋɔɔnɪ o brɪ nɔɔna bam Tiranusi karadigə kam nɪ. ¹⁰ Pooli ma kɪ kɔntɔ donɪ taan bɪna yale. Kɔ ma pa nɔɔna balɔ maama na zɔurɪ Azi tɪnɪ dɪm nɪ tɪn ba ba ni dɪ Yuutu wɔm taanɪ dɪm, kɔ na yɪ Zwifə dɪ dwi-gɛ tiinə maama dɪ.

Kɔ na kɪ Seeva biə bam te tɪn

11 WÉ dēen ma tōgi Pooli jūŋa DÍ kɪ wo-kunkagula yalv doŋ na maŋi ya wɔ kɪ tɪn.

12 Kɔ dēen na kɪ te tɪn, nɔɔna yəni ba kwe garyiə dɪ gwaaru tɪlv na dwe Pooli yɪra tɪn ba ja vu ba ma dwe yawɪna, yɪ kɔ pa ba na yazurə, yɪ ciciri dɪ nunji sɪ yagi-ba.

13 Zwifə liri tiinə badonnə dɪ maa wɔra ba na yəni ba beeri ba zəli ciciri nɔɔna tee nɪ. Bantu dɪ dēen ma kwaanɪ sɪ ba zəli ciciri sɪm dɪ Yuutu Zezi yɪri ŋwaanɪ. Ba maa yəni ba tɛ dɪ ciciri sɪm ba wɪ: «Zezi wɔlv Pooli na brɪ o taanɪ tɪn yɪri ŋwaanɪ mɔ a tɛ abam sɪ á nunji á viiri.»

14 Baara barpe dɪ dēen mɔ wɔra, ba ko yɪri mɔ Seeva yɪ o yɪ Zwifə kaanɪm yigə tu. Ba maa mat Zezi yɪri dɪm ba zəli ciciri nɔɔna tee nɪ. 15 Cɪcɪrə kadoŋ laan ma ta dɪ ba ka wɪ: «A maŋi a ye Zezi. A ye Pooli dɪ na yɪ wɔlv tɪn. Sɪ abam nan yɪ bra mɔ?»

16 Nɔɔnɔ wɔm cɪcɪrə kam na tɔg-o tɪn laan ma zanɪ o puuri-ba. O ma want-ba o pa ba maama duri ba nunji o soŋɔ kɔm nɪ, yɪ ba gwaaru kaari kaari yɪ ba yɪra dɪ fwəli fwəli. 17 Nɔɔna balv maama na zɔvri Efɛɛzi nɪ tɪn ma lwarɪ kɔlv na kɪ tɪn, Zwifə bam dɪ dwi-ge tiinə maama. Fɔvni ma zɔ-ba zanzan. Kɔ ma pa dɪ Yuutu Zezi yɪri tiini dɪ zanɪ dɪ zulə. 18 Nɔɔna balv na tu ba sɛ Zezi tɪn zanzan ma zanɪ ba zɪgi nɔɔna bam maama yigə nɪ, yɪ ba ta ba brɪ kɔlv ba

na kɪ ba cɔgi tɪn. 19 Ba badonnə zanzan ya na yəni ba tōgi liri kəm tɪn ma kwe ba liri kəm twaanɔ tɪm ba vwe daanɪ jəgə dɪdɔva, yɪ ba daari ba zwe-tɪ nɔɔna bam maama yigə nɪ. Ba ma jeeli twaanɔ tɪm səbu ba nii kɔ nɪ na wɔ ta mat te tɪn. Kɔ ma yɪ səbu-dala mɔrr-finnu (50.000). 20 Dɪ Yuutu wɔm na brɪ o dam dɪm kɔntɔ tɪn, kɔ ma pa o taanɪ dɪm fɔgi dɪ jagɪ dɪ ve yigə yɪ nɔɔna sɛ-dɪ.

Vuvugə na zanɪ Efɛɛzi nɪ te tɪn

21 Wəənu tɪntɔ dēen na kɪ tɪ kɛ tɪn, Pooli ma lɪ wɔbɔŋa sɪ o beeri o tōgi Masɪdvanɪ dɪ Akayi wɔ, sɪ o laan kɛ o vu Zeruzalem. O ma bɔŋɪ o wɪ: «A na ve a wɔ Zeruzalem nɪ, a maŋi sɪ a vu Rom dɪ mɔ.» 22 O ma tɔŋɪ nɔɔna bale sɪ ba da o yigə ba vu Masɪdvanɪ. Bantu maa yɪ Timoti dɪ Erasitɪ balv na tōgi ba tɔŋɪ ba pa-o tɪn. O tɪtɪ ma maŋi Azi nɪ o daanɪ fɪnfɪn.

23 Da yam kɔntɔ nɪ mɔ vuvugə zanzan tuə dɪ Yuutu Zezi cwəŋə kam ŋwaanɪ. 24 Nɔɔnɔ wɔdoŋ dēen mɔ wɔ Efɛɛzi nɪ, o yɪri mɔ Demetrɪsi. O yɪ gɔgɔ mɔ, yɪ o mat səbu-pwəənu o maa mɔɔnɪ kamwarɔ o paɪ tɪ nyɪ dɪ digə kalv ba na zuli ba wɛ Atɪmɪsi ka wɔnɪ tɪn. O tɪtɔŋa yam maa jaanɪ nyɔɔrɪ zanzan ya paɪ o tɪntɔŋ-donnə bam. 25 O ma zanɪ o bəŋɪ ba maama dɪ balv dɪ na tɔŋɪ tɪtɔŋa yantɔ doŋ tɪn, yɪ ba la daanɪ. O ma ta dɪ ba o wɪ: «A

badonnə-ba, abam maŋɪ á ye ni tituŋɪ dílu dí na jɪgɪ dí tuŋɪ tɪn mu pa dí jia gara. ²⁶ Abam nan ne yi á kwəri á ni Pooli wɔntu na kɪ te tɪn. O yəni o te ni nabiinə na me ba jia ba kɪ wəənu tɪlu tɪn bá wani tɪ taa yi wa cɪga cɪga, dí wu maŋɪ sɪ dí zuli-ya. O kɪ kɔntu mu o sɔgɪ nɔɔna zanzan o pa ba se o taani dɪm, yi kɪ dai Efɛɛzi yɪranti wɔntu mu o kɪ kɔntu, kɪ ge fɪtɪn mu sɪ kɪ taa yi Azi tɪw kum maama. ²⁷ Kɔntu maama wai kɪ pa nɔɔna ŋɔɔni ba cɔgɪ dɪbam tituŋɪ dɪm. Kɪ ta wəli da, ba laan wú gooni dɪbam we kamunu Atɪmisi digə kam, yi baá pa ka taa yi kafe. Kulɔ na daari tɪn mu yi sɪ Atɪmisi tɪtɪ yɪrɪ dɪm wú cɔgɪ nɔɔna tee ni, yi wɔntu ya yi we dílu nɔɔna maama na zuli Azi tɪw kum wɔntu dɪ lɔgɔ baŋa maama wɔntu tɪn.»

²⁸ Nɔɔna bam na ni kɔntu tɪn, ba bana ma tiini ya zaŋɪ zanzan yi ba kaasi ba wɪ: «Dɪbam Efɛɛzi tiinə we Atɪmisi mu jɪgɪ dam!» ²⁹ Sɔɔ laan ma tiini kɪ kɪ tɪw kum maama wɔntu bɔgɪ bɔgɪ. Nɔn-kɔgɔ kum ma vu ba ja Gayusi dɪ Arisarɪkɪ, yi ba kɪ lɪla ba vanɪ-ba ba ja vu tɪw kum joro jəgə kam. Nɔɔna bantɔ bale ya tɔgɪ dɪ Pooli mu ba nuŋɪ Masɪdvanɪ ba ba. ³⁰ Pooli ma buŋɪ sɪ o vu o zɪgɪ kɔgɔ kum yigə ni o ŋɔɔni dɪ ba. Zezi karabiə bam ma wu se ba pa-o cwəŋə. ³¹ Tɪw kum dɪdɛera badonnə ya dɪ cɪlɔŋo dɪ Pooli. Ba ma tuŋɪ

ni ba loor-o sɪ o yi zaŋɪ o vu joro kum jəgə. ³² Ba ma kɪ sɔɔ bɔgɪ bɔgɪ joro jəgə kam ni. Nɔɔnu maama maa tiini o ŋɔɔni o wɔbuŋa taani dɪ kwər-dɪa. Kɔgɔ kum nɔɔna zanzan ma wu lwarɪ wɔŋo kulɔ ŋwaani ba na jeeri daani tɪn. ³³ Zwifə bam ma lɪ Alesandri sɪ o nuŋɪ o zɪgɪ kɔgɔ kum yigə ni o ŋɔɔni. Kɔgɔ kum nɔɔna badonnə ma kwaani ba bri-o o na wú kɪ te. O ma zəŋɪ o juŋa sɪ ba cəgɪ sɔɔ kum, yi o sɪŋɪ sɪ o tult kulɔ na kɪ tɪn o bri nɔn-kɔgɔ kum. ³⁴ Ba nan na lwarɪ ni o yi Zwifu tɪn, ba maama maa tɔgɪ daani ba tiini ba bagɪ bɪdwi ba wɪ: «Dɪbam Efɛɛzi tiinə we Atɪmisi jɪgɪ dam!» Ba kɪ kɔntu doŋ mu taan, sɪ kɪ vu kɪ yi nɪnɛni luu tile te.

³⁵ Tɪw kum twan-pɔpɔnu laan ma kwaani o pa kɔgɔ kum bɪcara pəni tɪga ni. O ma ta dɪ ba o wɪ: «A badonnə Efɛɛzi tiinə-ba, nɔɔn-nɔɔnu tərə o na yəri ni dɪbam we kamunu Atɪmisi digə kam zɪgɪ Efɛɛzi wɔntu yoba seeni, yi dɪbam mu nii ka baŋa ni. Dí ta kwəri dí jɪgɪ dɪ kamɔgɔ kulɔ na nuŋɪ weyuu ni kɪ tɪw tɪga ni tɪn dí niə. ³⁶ Nɔɔn-nɔɔnu bá wani o ta ni kɔntu yi vwan. Kɔntu ŋwaani kɪ maŋɪ sɪ á pa á bɪcara pəni tɪga ni, sɪ á yi garɪ á kɪ kulɔ na wu maŋɪ tɪn. ³⁷ Nii-na, abam jaani nɔɔna bantɔ bale á ba yo, yi ba wu ŋɔgɪ dɪbam we digə kam wəənu naa ba ŋɔɔni ba cɔgɪ dɪbam we dɪm yuu.

38 Kɔ nan na yɛ Demetrisi dɛ o nɔɔna bam, ba na jɔgɛ nɔɔnɔ wɔm taantɛ, ba maŋɛ sɛ ba vu sarɩya dim jɛgɛ nɛ ba saŋ-o dɛdɛera bam yigɛ nɛ. 39 Kɔ daari, abam ta na jɔgɛ bwiɛ sɛ á wɛli da, dɛ maŋɛ sɛ dɛ bɛŋɛ tɩv kɔm nɔɔna sɛ ba la daani, nɛ kɔ na wɔ tɔgɛ cwɛŋɛ te tɩn. Dɛ laan wɔ wani dɛ ŋɔɔnɛ taantɛ dɩm sɛ dɛ ni dɛ kuri. 40 Kɔlɔ na kɛ zɩm tɩn wɔ wani kɔ pa Rom tiinɛ bam cwɛŋɛ sɛ ba taa wɛ, dɛ zɩm jeeri daani dɛ kɛ wo-balɔɔ. Sɔɔ kɔm na su tɩv kɔm maama tɩn, kɔ ba jɔgɛ kuri. Ba na bwe dɩbam kɔ kuri, dɛ bá wani dɛ ŋɔɔnɛ dɛ vrɛ dɛ titɩ.» 41 O na tagɛ kɔntɩ o ti tɩn, o ma ta dɛ nɔn-kɔgɔ kɔm sɛ ba viiri.

20

Pooli na ve Masɩdvanɛ dɛ Grɛkɛ tɩv te tɩn

1 Tɩv kɔm vuvugɛ kam na tu ka ti tɩn, Pooli laan ma zaŋɛ sɛ o kɛ. O ma bɛŋɛ Zezi karabiɛ bam sɛ ba jɛni daani, yɛ o ŋɔɔnɛ dɛ ba o pa ba na baari. O ma daari o banɩ-ba yɛ o kɛ o vu Masɩdvanɛ. 2 O maa tɩh je sɩm kɔntɩ maama o ŋɔɔnɛ wɛɛnu zanzan o brɛ nɔɔna bam o pa ba na baari. O daa ma kɛ o vu o yɛ Grɛkɛ tɩv. 3 O ma kɛ canɛ sɩtɔ dɛani. O laan ma ti o yigɛ sɛ o zɩ naboro o vu Siiri. O ma ba o lwarɛ nɛ Zwifɛ bam kɛ ni daani sɛ ba kwaanɛ ba cɔg-o. Kɔntɩ ŋwaanɛ o ma lɛni o wɔbɔŋa yɛ o bɔŋɛ sɛ o vu tɩga nɛ o tɔgɛ Masɩdvanɛ cwɛŋɛ kam o joori o vu Siiri. 4 Balɔ na

zaŋɛ sɛ ba tɔgɛ dɩd-o tɩn mu tɩntɩ:

Sopatɛɛrɛ wɔlɔ na yɛ Pirusi bu yɛ o nuŋɛ Beere tɩn, Arisitakɛ dɛ Sɩkɔn, bantɩ nuŋɛ Tesaloniki mu, Gayusi wɔlɔ na nuŋɛ Derɩbu tɩn, Timoti, Tisiki dɛ Trofim, ba na yɛ Azi tiinɛ tɩn.

5 Bantɩ mu dɛ yigɛ ba loori ba vu Trɔasɛ ba cɛgi dɩbam da. 6 Dɩbam tɩti laan ma maŋɛ Filipi nɛ, yɛ dɛ tɔgɛ dɛ di Zwifɛ bam candiɛ kalɔ ba na yɛni ba di dɩpɛ dɩlɔ na ba jɔgɛ dabɩli tɩn. Candiɛ kam na ti tɩn, dɛ laan ma zɩ naboro dɛ tɔgɛ nɩnɩv kɔm wɔ dɛ kɛ da yanu dɛ vu dɛ yɛ Trɔasɛ. Dɛ ma jeeri dɛ tɔgɛ-donnɛ bam da, yɛ dɛ kɛ da yarpe tɩv kɔm nɛ.

Yutiki na tɩgɛ yɛ o joori o bi te tɩn

7 Dɛ dɩlɔ na saŋɛ Zwifɛ bam siun dɛ dɩm tɩn, dɩbam maama ma jeeri daani sɛ dɛ di wɔdiu nɛ Zezi dɛɛn na fɔgɛ dɩpɛ o pa o karabiɛ bam yɛ ba di te tɩn. Pooli ma tiini o ŋɔɔnɛ o brɛ nɔɔna bam taan, kɔ vu kɔ yɛ titɩ kɔnkɔrɔ, bɛŋwaanɛ tɩga na pɔurɛ o lagɛ o viiri mu. 8 Dɛ ya lagɛ daani weyuu digɛ kalɔ na yɛ bitɔ tu tɩn wɔnɛ mu. Ba ma tarɩgɛ min-zwɛɛnu zanzan ba zɩgɛ da. 9 Nɔn-dɔŋɩv kɔdɔŋ maa tɔgɛ o wɔra, o yɛrɛ mu Yutiki. O maa je tɛkoro ni nɛ. Pooli na tiini o ŋɔɔnɛ o daani kɔntɩ tɩn, nɔn-dɔŋɩv kɔm maa je o dɔ o vɩla. O laan ma ba o dɔ fast o kɛ. O ma tɔgɛ tɛkoro

kum o tu tɔga ni. Ba ma tu ba kwe-o di o tɔga. ¹⁰ Pooli titi ma tu o vu o pɛni nɔn-duŋɔ kum baŋa ni o kukwɛr-o di o jia yi o wɔ: «Á yi pa á yira soori, si o ta ŋwi mu.»

¹¹ Pooli ma joori o di weyuu digə kam. O ma fo dipe dum o di. O daa ta ma larɔ di ba taan, yi tɔga ba ka puuri. O laan ma viiri. ¹² O na viiri tin, nɔɔna bam ma ja nɔn-duŋɔ kum ba ja vu soŋɔ di yazurə. Ba bicara ma pɛni tɔga ni yi ba jigi wɔpolo.

Pooli na kaani Efɛzi nakwa bam yi o banu-ba te tin

¹³ Dɔbam ma yagi Pooli, yi di vu di zu naboro kum si di tɔgi yigə di da ninu kum wɔ di vu Asɔsi. Di ya ki ni daani si di jeeri Pooli Asɔsi ni mu, o na lagi si o vu tɔga ni tin ŋwaani. ¹⁴ Di na ne daani Asɔsi ni tin, Pooli laan ma zu naboro kum, yi di maama tɔgi daani di vu di yi Mitileeni. ¹⁵ Di ma zigɔ daani di tɔgi ninu kum wɔ di ke. Tɔga ma puuri, yi di vu di tɔgi Kiyu buburu kum di ke. Tɔga daa ma puuri, di ma vu di be di yi Samɔsi. Tɔga daa ta na puuri tin, di ma vu di yi Miletɔ. ¹⁶ Pooli deen ya buŋi si o da Efɛzi mu o ke si o yi zigɔ da. O ya ba lagi si o daani Azi ni, beŋwaani o lagi lila mu si o na wai, si o vu o yi Zeruzalem di Pantikoti candiə kam ta wɔ yi.

¹⁷ Dɔbam deen na wɔ Miletɔ ni tin, Pooli ma tɔŋi

ni o pa Zezi kɔgɔ kum nakwa bam Efɛzi ni o wɔ, ba ba. ¹⁸ Ba na tu tin, o ma ta di ba o wɔ: «Abam maŋi á ye a deen na zuuri abam tee ni yi a ki te maŋa maama, ku na zigɔ de dilu a na siŋi a ba Azi tin. ¹⁹ A tɔŋi a pa di Yuutu wum di tu-n-titi mu, a yi-na nuŋi, yi a na yaara di Zwifə bam na ki ni daani si ba cɔgi amu te tin. ²⁰ Abam ta ye ni, a wɔ yagi si a ta woŋo kulɔ maama na wɔ wani ku wəli abam tin a bri abam. A ma kwaani a bri abam We cɔga kam nɔɔna maama yigə ni di á titi sam ni. ²¹ A ma tiini a bri Zwifə bam di dwige tiinə maama si ba leni ba wɔru ba se We, si ba daari ba ki ba wɔ-didua di di Yuutu Zezi.

²² Lele kuntu a laan maa ve Zeruzalem. Ku yi We Joro kum mu fi-ni si a vu, yi a yəri kulɔ na wɔ vu ku ki amu da tin. ²³ A na ye kulɔ tin mu yi si We Joro kum yəni ku bri amu tiv maama ni, ni nɔɔna wɔ ja-ni ba vo yi ba kwəri ba beesi-ni. ²⁴ A nan na buŋi te tin, a ba pai si a ŋwia taa jigi nyɔori ka panu. Kulɔ na yi wo-ŋuŋu tin mu yi si a tɔŋi tituŋa yalu di Yuutu Zezi na ki a juŋa ni si a tɔŋi tin a ti. Tituŋa yam kuntu mu yi si a kwaani a bri We kwər-ywəŋə kam di Di na ki nɔɔna lanyirani te tin.

²⁵ A nan ye ni abam wɔlwɔlu daa bá na amu, abam nan yi balu a na beeri á wɔni a bri abam We paari dum cɔga kam tin. ²⁶ Kuntu ŋwaani a lagi a tiini a kaani

abam zım de dım nı, nı abam wulɔ na ge ŋwıa We tee nı, kɔ daa daı amɔ yigə.

²⁷ Bɛŋwaanı a tɔɔlɔ cıga kalɔ maama na tɔgɔ We wubɔŋa tın a brı abam, yı a wɔ səgi abam kulɔkulɔ. ²⁸ Nan fɔgı-na á taá nii á tıtı baŋa nı, dıdaanı kɔgɔ kulɔ maama We Joro kum na kwe kɔ kı abam juŋa nı sı á taá nii tın. Á taá nii We kɔgɔ kum baŋa nı, nı nayıra na nii ba peeni te tın. We me Dı tıtı bu wum jana mu Dı ma vrı Dı kɔgɔ kum sı kɔ taa yı Dı nyım. ²⁹ A ye nı, a na viiri a daarı abam, nɔn-balwaarɔ wú zaŋı ba zɔ abam wɔ ba yaarı abam nıneeni nywənkuri na jaanı peeni te tın. Ba bá se sı ba yağı abam kɔgɔ kum yı ba wɔ cɔgɔ abam wɔ nɔɔna. ³⁰ Nɔɔna dı wú zaŋı abam tıtı wunı, ba pipiri We cıga kam ba ganı Zezi karabiə bam, ba pa ba ywəri We kwaga nı sı ba daarı ba tɔgı-ba. ³¹ Kuntɔ ŋwaanı á fɔgı á cı á tıtı. Á taá guli nı amɔ zɔ abam tee nı bına yatɔ, yı a kaanı abam maama sı á taá tɔgɔ We dı cıga. Maŋa maama a yəni a kı kuntɔ mu wıa dı tıtı, yı a yi-na nunjı zanzan.

³² A laan lagı a kı abam We juŋa nı, sı á taá tɔgɔ Dı zaanı kwərə kam. Kaá wanı ka kwe abam lanyıranı, sı á laan ba á tɔgɔ dı balɔ maama na yı We tıtı nɔɔna tın á na ywəni Dı tee nı. ³³ A wɔ jonjı səbu naa səbu-sıŋa naa gwaarɔ abam wulɔwulɔ tee

nı. ³⁴ Abam tıtı ye lanyıranı nı, a me a tıtı ja mu a tɔŋı sı a dı a tɔgı-donnə bam wanı dí na dí ni-wɔdiu. ³⁵ A na kı kulɔ maama abam tee nı yı a ce dı tituŋa kuntɔ donj tın, a kı a brı abam nı dí maŋı sı dí tɔŋı dí wəli nabwənə mu. Taá guli-na dí Yuutu Zezi na tagı o wı: <Nmɔ na kwe woŋo n pa n donj, nı na wɔpolo kɔ dwəni n na jonjı woŋo n donj tee nı.> »

³⁶ Pooli na tagı kuntɔ o ti tın, ba maama ma kuni doonə yı o loori We o pa-ba. ³⁷ Ba ma zaŋı yı ba maama tiini ba keerə. Ba ma kukwəri Pooli lanyıranı. ³⁸ Ba wɔrɔ ma tiini tı cɔgı, dı o na tagı taanı dıɔ o brı-ba nı ba daa bá joori ba na-o tın. Ba ma zaŋı ba kogil-o ba ja vu naboro kum na wɔ me tın ba yag-o.

21

Pooli na ve o yi Zeruzalem te tın

¹ Dí laan ma banı-ba yı dí daarı dí viiri. Dí ma kwe dí yigə dí yɔɔrı nınuɔ kum wɔ dí vu dí yi Kosi. Tıga ma puɔrı, dí daa ma yi Rodi. Dí ma zıgı dáanı dí vu Patara. ² Dí na yi dáanı tın, dí ma na naboro kudonj kɔ na lagı kɔ vu Fenisi. Dí ma vu dí zɔ kɔ wɔ sı dí tɔgɔ dí vu. ³ Dí na maa ve tın, dí ma tɔlı dí na Sipri. Dí ma yağı-kɔ dí jagwiə nı, yı dí daarı dí ke. Dí ma vu dí yi Siiri. Dí na yi da tın, dí ma zıgı Tiiri nı. Kɔ yı dáanı mu ba maŋı sı ba lı naboro kum zıla yam.

⁴ Dí ma nunji dí vu dí jeeri balu na yi Zezi karabiə tɔn, yi dí kɪ da yarpe ba tee ni. Dí na wɔra tɔn, Wɛ Joro kum dam ma pa ba ta dɪ Pooli sɪ o yi zanɪ o vu Zeruzalem. ⁵ Da yarpe yam na ke tɔn, dí ma zanɪ dí kwe dí cwəŋə sɪ dí viiri. Zezi nɔɔna bam dɪ ba kaana dɪ ba biə maama ma ja dɪbam ba nunji tɔw kum wɔnɪ ba vu sɪ ba yagɪ. Dí na ve dí yi nɔnɔw kum ni tɔn, dɪbam maama ma kuni doonə tɪga ni dí warɪ Wɛ. ⁶ Dí na warɪ Wɛ dí ti tɔn, dí ma banɪ daanɪ dɪ yi-na, yi dí zɔ naboro kum. Bantɔ ma joori sɔŋɔ.

⁷ Dí ma zanɪ dí nunji Tiiri ni, yi dí tɔlɪ nɔnɔw kum ni dí vu dí yi Tolemi. Dí na yi da tɔn, mɔ dí nɛ Zezi karabiə. Dí ma jɔɔnɪ-ba yi dí kɪ dɛ didwɪ ba tee ni. ⁸ Tɪga na pɔɔri tɔn, dí ma zanɪ dí vu dí yi Sezaari. Dí ma vu dí pəni Filipi-ba sɔŋɔ ni. Wɔntɔ mɔ tɔɔlɪ Wɛ kwər-ywəŋə kam, yi o tɔɔɪ o yi nɔɔna barpe balu ba na li Zeruzalem ni tɔn wɔ nɔɔnɔw didɔa. ⁹ O maa jɪɔɪ o bukwa bana ba ta wɔ zɔ banna. Bantɔ yi balu na wai ba nɔɔnɪ Wɛ yiyiu-ŋwɛ tɔn. ¹⁰ Dí na kɪ da finfɪn dāanɪ kuntɔ tɔn, nɔɔnɔw wɔdonɪ ma nunji Zude o ba dɪbam te. O yɪrɪ mɔ Agabusi. O yi Wɛ nijonɔnu mɔ. ¹¹ O na tu dɪbam te kuntɔ tɔn, o ma li Pooli kilə o təŋə ni o ma vɔ o titɪ nɛ dɪ o jɪa o kɪ daanɪ. O laan ma ta o wɪ: «Mɔ Wɛ Joro kum na tagɪ kulɔ tɔn kɔ wɪ: Zwifə balu na zɔɔri

Zeruzalem ni tɔn wɔ ja kilə kantɔ tu ba vɔ tɔntɔ donɪ, yi ba daari ba kɪ-o dwi-ge tiinə jɪŋa ni.»

¹² Dí na ni kuntɔ tɔn, dɪbam dɪ balu na tɔɔɪ ba wɔra tɔn maa kwaanɪ dí loori Pooli sɪ o yi zanɪ o vu Zeruzalem. ¹³ O ma ləri o wɪ: «Bɛnwaanɪ mɔ abam keerə, yi á pa a wɔ cɔɔɪ? Ba na lagɪ ba vɔ-nɪ Zeruzalem ni naa ba na lagɪ ba gɔ-nɪ dɪ, amɔ wɔ se sɪ a ti dí Yuutu Zezi yɪrɪ ŋwaanɪ.»

¹⁴ Dí na loor-o taan dí ga tɔn, dí ma yagɪ yi dí ta dí wɪ: «Wɛ wɔ kɪ Dɪ wɔbɔŋa na lagɪ kulɔ tɔn.»

¹⁵ Dí na kɪ da finfɪn da tɔn, dí ma zanɪ dí ti dí yigə dí nunji dí maa ve Zeruzalem. ¹⁶ Zezi karabiə badaara ma zanɪ Sezaari ni ba kogili dɪbam. Ba ma ja dɪbam ba vu nɔɔnɔw wɔlɔ sɔŋɔ dí na lagɪ dí pəni da tɔn. O yɪrɪ mɔ Minason. O yi Sipri tu mɔ o na manɪ o yi Zezi karabu fanja fanja.

Pooli na wɔ Zeruzalem ni yi kɔ kɪ-o te tɔn

¹⁷ Dí na yi Zeruzalem tɔn, dí ko-biə bam ma jeeri dɪbam lanyranɪ. ¹⁸ Tɪga na pɔɔri tɔn, Pooli ma zanɪ o tɔɔɪ didaanɪ dɪbam sɪ dí vu dí na Zakɪ. Zezi kɔɔɔ kum nakwa bam maama maa tɔɔɪ ba wɔra. ¹⁹ Pooli ma jɔɔnɪ-ba. O ma tɔlɪ kulɔ maama Wɛ na kɪ dwi-ge tiinə bam tee ni o titɔŋa yam wɔnɪ tɔn o brɪ-ba. ²⁰ Ba na ni kulɔ maama o na tagɪ tɔn, ba ma kɪ Wɛ le kɔ ŋwaanɪ.

Ba laan ma ta dɪ Pooli ba wɪ: «Dɪbam ko-bu, ni kɔ na yɪ te tɪn. Zwifə bam murrɔ kɔgɔ kɔgɔ laan mu tu ba sɛ Zezi, yɪ ba ta tɔgɪ Wɛ ni-doorə yam dɪ ba wɔ maama. ²¹ Ba ni nɪ nmu yəni n bri Zwifə balɔ na zɔvri dwi-ge tiinə wɔnɪ tɪn, sɪ ba yagɪ Wɛ cullu tɪlɔ Dɪ na kɪ Moyisi jɔŋa nɪ tɪn. Ba ni nɪ n tɛ nɔɔna bam kɔntɔ sɪ ba daa yɪ ta goni ba bəkəri, sɪ ba daa yɪ ta tɔgɪ dɪbam Zwifə bam mu na yɪ te tɪn. ²² Zwifə balɔ na wɔ yo seeni tɪn wɔ lwarɪ nɪ nmu tuə. Dɪ nan wɔ kɪ ta mu? ²³ Kɔntɔ, dɪ nan wɔ bri-m n na wɔ kɪ te tɪn. Nɔɔna bana wɔ dɪbam tee nɪ ba na goni ba ni dɪ Wɛ. ²⁴ Ba na lagɪ ba vu Wɛ-di-kamunu kɔm sɪ ba kwe ba titɪ dɪ Wɛ, nmu manɪ sɪ n tɔgɪ n vu mu, sɪ n daari n ŋwɪ kulɔ na wɔ pa ba na cwəŋə sɪ ba fa ba yuni tɪn. N na kɪ kɔntɔ, nɔɔna bam maama wɔ lwarɪ nɪ ba na tɛ kulɔ ba pa nmu tɪn dai cɪga. Ba nan wɔ lwarɪ nɪ nmu titɪ tɔgɪ Wɛ cullu tɪn na bri te tɪn mu. ²⁵ Kɔ daari dwi-ge tiinə balɔ na tu ba kɪ ba wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi tɪn, dɪbam manɪ dɪ pɔpɔnɪ tɔno dɪ pa-ba yɪ dɪ ta kulɔ dɪ na bɔŋɪ tɪn. Dɪbam tagɪ-ba sɪ ba yɪ zanɪ ba di wɔdiu kulɔ nɔɔna na mɛ ba kaanɪ jwənə tɪn, naa ba di jana, naa ba di varɪm wɔlɔ ba na jujugi ba gɔ tɪn, yɪ dɪ ta dɪ ba sɪ ba yɪ cɔgɪ ba titɪ dɪ kaana, sɪ kaana dɪ yɪ cɔgɪ ba titɪ dɪ baara.»

²⁶ Ba na tagɪ kɔntɔ tɪn, Pooli ma sɛ ba taanɪ dɪm.

Tɪga na pɔvri tɪn, o ma ja nɔɔna bam o vu sɪ o tɔgɪ o kwe o titɪ dɪ Wɛ. O ma daari o zɔ Wɛ-di-kamunu kɔm wɔ, sɪ o ta o bri ka yigə tiinə bam da yalɔ ni na daari sɪ nɔɔna bam kwe ba titɪ dɪ Wɛ ba ti tɪn, sɪ ba laan ja ba wəənu tɪn ba ja ba, sɪ ba ma kaanɪ Banja-Wɛ ba pa ba dɪdɔba dɪdɔba.

²⁷ Da yarpe yam ni na daari fiun sɪ ya ti tɪn, Zwifə badaara ma na Pooli Wɛ-di-kamunu kɔm wɔnɪ. Bantu nunɪ Azi tɪv kɔdonɪ mu. Ba ma pa nɔn-kɔgɔ kɔm maama na wɔra tɪn bana zanɪ dɪ Pooli. Ba ma ja-o, ²⁸ yɪ ba tɔolɔ ba tɛ ba wɪ: «Yisɪrayelɪ tiinə-ba, ba zəni-na dɪbam! Nɔɔnɔ wɔntɔ mu yɪ wɔlɔ na tɔlɪ je maama o bri nɔɔna maama sɪ ba yɪ taa nɪgɪ dɪbam Yisɪrayelɪ tiinə, sɪ ba yɪ taa sɛ Wɛ cullu tɪlɔ dɪbam na tɔgɪ tɪn, sɪ ba pa Wɛ-di-kamunu kɔntɔ dɪ ji kafɛ. Kɔ wəli da, o jaanɪ dwi-ge tiinə badonnə mu o ba o zɔ dɪbam Wɛ-digə kam wɔ, o pa ba digiru cɔgɪ jəgə kalɔ na yɪ Wɛ nyum tɪn.» ²⁹ Ba deen tagɪ kɔntɔ donɪ, bɛŋwaanɪ ba ya nɛ Trofim dɪ Pooli na tɔgɪ daanɪ tɪv kɔm wɔnɪ, yɪ o yɪ dwi-ge tu na nunɪ Efɛɛzɪ tɪn. Ba deen bɔŋɪ nɪ nɔɔnɔ wɔm kɔntɔ mu Pooli jaanɪ o zɔ Wɛ-di-kamunu kɔm wɔ.

³⁰ Vuvugə ma zanɪ tɪv kɔm maama wɔnɪ. Nɔn-kɔgɔ ma duri kɔ vu jəgə kam. Ba laan ma ja Pooli ba tuur-o ba ja nunɪ Wɛ-di-kamunu kɔm wɔnɪ, yɪ ba daari ba pɪ ka niə yam maama. ³¹ Nɔn-

kɔgɔ kum maa kwaana si ba gu Pooli. Rom pamaŋna bam didɛɛrɔ wum ma ni ni Zeruzalem tɔ kum maama vugimi. ³² O na ni kuntu tin, o ma li pamaŋna bam

di ba yigə tiinə badaara, yi ba duri lila ba vu ba yi kɔgɔ kum na wɔ mɛ tin. Nɔɔna bam na nɛ-o di o pamaŋna bam kuntu tin, ba ma yagɔ Pooli magim. ³³ Didɛɛrɔ

wum ma vu o twe Pooli te, yi o pa ba ja-o. O ma pa ba kwe capɔnnu tile ba ma vɔ-o. O ma daari o bwe si o lwarɔ nɔɔnu wum na yi wɔɔɔ tin, di o na ki kulɔ tin. ³⁴ O na bwe kuntu

tin, nɔɔna badaara ma kaasa kɔgɔ kum wɔni yi ba tɛ n ni n ni. Sɔɔ kum na daga kuntu tin, ku ma pa didɛɛrɔ wum wari si o lwarɔ kulɔ na ki ciga ciga tin. Kuntu ŋwaani o ma pa o nɔɔna bam ni, si ba ja Pooli ba vu ba pamaŋna bam pɔna digə kam. ³⁵ Ba na jaan-o ba yi natənə yam diinim jəgə tin, pamaŋna bam kwe-o mu ba zɔŋi, bɛŋwaani nɔn-kɔgɔ kum yie tiini ya sɔni o bɛna ni. ³⁶ Nɔɔna bam maama ma pɛ ba pu o kwaga, yi ba kaasi ba tɛ ba wɔ: «Gu-o-na!»

³⁷ Pamaŋna bam na lagɔ ba ja Pooli ba zɔ ba pɔna digə kam tin, o ma ta di ba didɛɛrɔ wum o wɔ: «Nmu wɔ pa-ni cwəŋə si a ta taani a bri-m na?»

Didɛɛrɔ wum na ni kuntu tin, o ma bwe Pooli o wɔ: «Nmu ki ta mu n ni Greki tiinə taani? ³⁸ Ku na yi kuntu, nmu dai Ezipi tu wɔɔ

dɛɛn na pɛ nɔɔna vin ba tɔ kum yigə tiinə ni yi o daari o li nɔɔna murr-tina (4.000) balɔ na yi jara-kərə o ja vu kagɔa wɔni tin na?»

³⁹ Pooli ma ləri o wɔ: «Aye. Amu yi Zwifu mu. Ba lugi amu Silisi tɔ Tarisi ni mu. A yi tɔ-kamunu kum kuntu nɔn-bu mu. A loori-m si n pa-ni cwəŋə si a ŋɔɔni di nɔn-kɔgɔ kum.»

⁴⁰ Didɛɛrɔ wum ma sɛ. Pooli ma zɔŋi o zɔŋi natənə yam bɛna ni. O ma zəŋi o juŋa kɔgɔ kum bɛna ni. Ba maama ma cəgi sɔɔ. O ma ŋɔɔni di ba di ba titi Zwifə taani dim.

22

Pooli na ŋɔɔni si o ma jɔŋi o titi te tin

(Tituŋa Tɔnɔ 9:1-19, 26:9-18)

¹ O ma ta o wɔ: «A kwə-ba di a ko-biə-ba, a fɔŋi a cəgi si a tɔli ku na yi te tin a bri abam.» ² Zwifə bam na lwarɔ ni o ŋɔɔni ba titi dwi taani mu tin, ba ma fɔŋi ba cəgi sɔɔ.

³ O laan ma ta di ba o wɔ: «Amu yi Zwifu mu. Ba lugini Silisi tɔ Tarisi ni mu. Ku nan yi Zeruzalem yo mu a ki nɔɔnu. Gamaliyeli mu bri amu dibam nabaara callu tin na yi te tin ciga ciga. A dɛɛn cɛ lanyirani a kwe a titi a pa Wɛ nɛnɛni abam zim di na ki te tin mu. ⁴ A dɛɛn yaari balɔ na sɛ ba tɔŋi Zezi cwəŋə kam tin, yi a daari a pa ba gu badaara. A maa yəni a jaani baara di kaana a ki pɔna digə ni.

⁵ Dibam kaanum yuutu wum

didaani dí nakwa kɔgɔ kum maama wú wani ba ta ni ku yi ciga. Manja kadoŋ ni a ve bantɔ te mu a jonɔ twaanɔ tɔlɔ a na wú kwe a bri Zwifə balɔ na wɔ Damasi ni tɔn, si ba pa-ni cwəŋə si a ja balɔ na tɔgi Zezi cwəŋə kam tɔn, a vɔ-ba a ja a ba Zeruzalem si ba na cam.

⁶ A na maa ve yi a daari fitɔn si a yi Damasi tɔn, ku na manɔ di wɔa titari ni tɔn, mu pooni de di nunɔi weyuu ni di ba di pipɔli di kaagi-ni. ⁷ A ma tɔ tɔga ni, yi a ni kwərə na bəŋi-ni ka wɔ: <Sooli, Sooli! Bɛŋwaani mu yi n jigi amɔ n bɛɛsi kuntu?>

⁸ A ma bwe a wɔ: <A tu, nmɔ yi wɔɔ mu?>

O ma ləri o wɔ: <Amɔ yi Zezi mu, Nazareti tu wɔlɔ nmɔ na jigi n bɛɛsi tɔn.>

⁹ Nɔɔna balɔ na tɔgi di amɔ tɔn ma na pooni dɔm, yi ba wɔ ni wɔlɔ kwərə na ŋɔɔni di amɔ tɔn. ¹⁰ A laan ma bwe a wɔ: <A tu, bɛɛ mu a nan wú ki?>

Dí Yuutu wɔm ma ləri-ni o wɔ: <Zanɔ n vu n zɔ Damasi, si dáani mu ba laan wú bri-m kɔlɔ maama Wɛ na pɛ ni si n ki tɔn.>

¹¹ A ma zanɔ weeni, yi a yiə daa ba nai, pooni dɔm na tiini di pipɔli-ya tɔn ŋwaani. Kuntu, balɔ na tɔgi di amɔ tɔn ma ja a jɔŋa ba vanɔ-ni ba ja zɔ Damasi tɔv kum wɔ.

¹² Nɔɔnɔ wudoŋ maa wɔra, o yiri mu Ananiya. O maa nigɔ Wɛ lanyiranɔ, yi o tɔgi dɔbam Zwifə bam cullu tɔm. Zwifə balɔ maama na zɔvri Damasi ni tɔn maa

te o taani ba wɔ, o yi nɔn-ŋum. ¹³ O laan ma ba o zigi amɔ tee ni yi o wɔ: <A ko-bu Sooli, joori n ta n nai!> O na tagɔ kuntu tɔn, bidwɔ banja ni mu a yiə yam puri yi a na o yibiyə. ¹⁴ O ma ta o wɔ: <Dɔbam nabaara Banja-Wɛ mu li nmɔ si n lwarɔ Dɔ wɔbɔŋa na lagɔ kɔlɔ tɔn, si n daari n na Wɔ-pɔŋo Tu wɔm si n ni o na ŋɔɔni di o titɔ kwərə. ¹⁵ Bɛŋwaani nmɔ wú ta n yi o maana tu si n bri nɔɔna bam maama o ciga kam, si n ta n bri-ba nmɔ na nɛ kɔlɔ yi n daari n ni te tɔn. ¹⁶ Nmɔ nan wɔ manɔ si n da n daani. Zanɔ si n loori Wɛ dí Yuutu wɔm yiri ŋwaani, si n daari n pa ba miisi-m na wɔni, si Wɛ wú yagi n lwarɔm Dɔ ma cem.>

¹⁷ Kuntu na ke tɔn, a laan ma joori a vu Zeruzalem. A ma vu Wɛ-di-kamunu kum wɔ a wɔra a warɔ Wɛ. A na wɔra tɔn, Wɛ ma pa a na wo-kinkagɔli ni dindwɔa te. ¹⁸ A ma na dí Yuutu wɔm yi o ŋɔɔni di amɔ o wɔ: <Zanɔ n ki lɔla n duri n nunɔi Zeruzalem ni, bɛŋwaani tɔv kum nɔɔna bam bá sɛ kɔlɔ nmɔ na wú ta amɔ ŋwaani tɔn.> ¹⁹ A ma ləri a wɔ: <A yuutu, nɔɔna bam ye lanyiranɔ ni amɔ deen yəni a tɔli Zwifə bam Wɛ-di sɔm, yi a jaani nɔɔna balɔ na ki ba wɔ-dɔɔba di nmɔ tɔn a pa ba pi-ba, yi ba daari ba magi-ba. ²⁰ Ku daari manja kalɔ ba na gɔ Etiyeni wɔlɔ na yi nmɔ maana tu o bri nmɔ ciga kam tɔn, a titɔ wɔra yi a sɛ ni ku manɔ si ba gɔ-o.

Amu deen mu zigɔ a nii ba gwaaru tum ba na li ba tɔŋi si ba daari ba dul-o ba gu tin.»

²¹ Dɔ Yuutu wum laan ma ta di amu o wi: «Nan ve, si amu wu tɔŋi-m yigə yigə si n vu dwi-ge tiinə bam te.» »

²² Pooli na ŋoonu te maama tin, noona bam ya cum mu yi ba cəg-o. O nan na tagi dwi-ge tiinə bam taani o wəli da tin, ba laan ma zaŋi ba kaasi di kwər-de ba wi: «Ti-na o mɔmwɛ! Ku wu maŋi si o taa ŋwi!»

²³ Ba maa nani baari yi ba vuvugə ba gwaaru weeni, yi ba mooni fogo ba caara.

²⁴ Pamaŋna bam didɛeru wum na nɛ kulɔ na ki tin, o ma pa o noona bam ni si ba ja Pooli ba zu ba puuna digə kam. O ma ta di ba si ba mag-o di balaara, si o ta o pa ba lwarɔ o na ki kulɔ yi Zwifə bam nani baari o baŋa ni tin. ²⁵ Ba na vɔg-o ba ti si ba daari ba mag-o tin, Pooli ma ta di pamaŋna bam yigə tu wulɔ na zigɔ da tin o wi: «Abam jigi cwəŋə si á ja Rom tu jɔŋa noonu á magi, yi ba ta wu bwe-o ba nii o na cɔgi kulɔ tin na?»

²⁶ Pamaŋna yigə tu wum na ni kuntu tin, o ma vu o ta di o didɛeru wum o wi: «Nmu nan lagi n ki ta mu? Noonu wum yi Rom tu jɔŋa noonu mu.»

²⁷ Didɛeru wum ma vu Pooli te o bwe-o o wi: «Nmu yi Rom tu kum jɔŋa noonu mu na? Si n ta n bri-ni.»

Pooli ma ləri o wi: «Een, a yi Rom tu kum jɔŋa noonu mu.»

²⁸ Didɛeru wum ma ta o wi: «Amu ŋwi səbu-fɔrɔ mu yi a daari a ji Rom tu kum jɔŋa noonu.» Pooli ma lər-o o wi: «A nan maŋi a yi Rom tu kum jɔŋa noonu a lɔra maŋa ni mu.»

²⁹ Noona balɔ ya na zigɔ si ba mag-o si o ŋoonu tin na ni kuntu tin, ba ma kwe o yira ba yagi lila. Didɛeru wum di na lwarɔ ni Pooli yi Rom tu kum jɔŋa noonu tin, fɔbni ma ja-o di o na pɛ ba vɔ-o di capɔnnu tin.

Pooli na zigɔ nakwa bam yigə ni te tin

³⁰ Didɛeru wum deen maa lagi si o lwarɔ kulɔ na ki yi Zwifə bam saŋi Pooli tin. Tɔga na puuru tin, o ma pa ba bwəli Pooli ba yagi. O ma daari o pa ni si Zwifə bam kaanum yigə tiinə bam di ba sarɔya-dirə nakwa bam maama jeeri daani. O laan ma ja Pooli o vu o pa o zigɔ ba yigə ni.

23

¹ Pooli ma nii sarɔya-dirə nakwa bam seeni yi o wi: «A ko-biə-ba, kulɔ maama a na ki a ŋwɔa wɔni si ku ba ku yi zɔm tin, fɔbni təri a bicari ni, yi We di ye ku ni ni.»

² Zwifə bam kaanum yuutu wum o yiri na yi Ananiya tin na ni Pooli na tagi kulɔ tin, o ma ta di balɔ na zigɔ Pooli tee ni tin si ba fri o ni ni. ³ Pooli ma ləri Ananiya o wi: «We wu magi nmu titi mu. Nmu nyi di kəbrə kalɔ noona na fɔgi tin mu. Nmu yi wulɔ na je si n di amu

taanɩ sɩ kʊ tɔɣɩ Zwifə bam cullu tum mu, yɩ nmʊ tɩtɩ mu cɔɣɩ-tɩ dɩ n na pɛ ni sɩ ba magɩ amʊ tɩn.»

4 Nɔɔna balʊ na zɩɣɩ Pooli tee nɩ tɩn ma ta did-o ba wɩ: «Nmʊ jɩɣɩ Wɛ kaanɩm yuutu wɔm mu n twia!»

5 Pooli ma ləri-ba o wɩ: «A ko-biə-ba, a maɲɩ a yəri nɩ o yɩ kaanɩm yuutu mu. Kʊ pʊpʊnɩ Wɛ tɔno kʊm wɔnɩ kʊ wɩ, n yɩ zaɲɩ n ŋɔɔnɩ n cɔɣɩ dɩ wʊlʊ na yɩ abam yuutu tɩn.»

6 Pooli na lwarɩ nɩ kɔɔɔ kʊm nɔɔna badaara yɩ Sadusɩan tiinə yɩ badaara dɩ yɩ Farizɩan tiinə tɩn, o laan ma ŋɔɔnɩ baɲa baɲa dɩ kwər-dɩa ba kɔɔɔ kʊm wɔnɩ o wɩ: «A ko-biə-ba, amʊ yɩ Farizɩan tu mu yɩ a kwəri a yɩ Farizɩan tiinə bu. Ba zɩm saɲɩ amʊ sɩ ba di a taanɩ, dɩ a na jɩɣɩ tɩna nɩ twa wʊ joori ba bi ba yagɩ tʊnɩ tɩn ŋwaanɩ mu.»

7 O na tagɩ kʊntʊ o tɩ tɩn, Farizɩan tiinə bam dɩ Sadusɩan tiinə bam ma sɩɲɩ ba wɔra ba magɩ kantɔɔɔ daanɩ. Ba kɔɔɔ kʊm ma pɔɔrɩ bule. 8 Sadusɩan tiinə bam maa brɩ nɩ twa biim tərə, yɩ ba te nɩ malesɩ dɩ cirə dɩ tərə. Kʊ daari Farizɩan tiinə bam maa brɩ nɩ tintʊ maama wɔra.

9 Ba maama maa kɩ sɔɔ kʊ tiinɩ kʊ ja gaalɩ. Wɛ cullu karanyɩna tiinə badaara na nunɩ Farizɩan kɔɔɔ kʊm wɔnɩ tɩn ma zaɲɩ wɛɛnɩ ba twanɩ dɩ dam ba wɩ: «Dɩbam wʊ nɛ kulʊ nɔɔnʊ wɔntʊ na cɔɣɩ tɩn. De doɲ

kʊ wai kʊ yɩ ciru naa maleka mu sɩnɩ ka ŋɔɔnɩ did-o.»

10 Ba kantɔɔɔ kʊm na tiinɩ kʊ daga tɩn, kʊ ma pa fʊnɩ zu pamaɲna bam didɛɛrʊ wɔm, o ya buɲɩ sɩ ba ga wʊ ja Pooli ba vanɩ ba tʊrɩ mu. O ma pa ni sɩ o pamaɲna bam zu kɔɔɔ kʊm wʊ ba ja Pooli ba ja nunɩ, sɩ ba daari ba ja-o ba joori ba vu ba pɩna digə kam.

11 De dɩm kʊntʊ tɩtɩ nɩ, dɩ Yuutu wɔm ma ba o zɩɣɩ Pooli tee nɩ yɩ o ta did-o o wɩ: «Ta n jɩɣɩ baari, beɲwaanɩ nmʊ na pɛ amʊ maana n brɩ amʊ cɩga kam Zeruzalem tiinə tee nɩ te tɩn, nmʊ nan daa n ta maɲɩ sɩ n brɩ a cɩga kam kʊntʊ mu Rom tiinə tee nɩ dɩ.»

Ba na kwaanɩ sɩ ba gv Pooli te tɩn

12 Tɩga na pʊrɩ tɩn, Zwifə badaara ma la ba kɩ ni daanɩ. Ba ma du dɩ Wɛ nɩ ba daa bá dɩ wɔdiu naa ba nyɔ kulʊkulʊ, sɩ kʊ taa ve maɲa kalʊ ba na wʊ gv Pooli tɩn. 13 Nɔɔna balʊ na kɩ ni daanɩ kʊntʊ tɩn dwe nɔɔna fiinna. 14 Ba laan ma zaɲɩ ba vu ba kaanɩm yigə tiinə bam dɩ ba nakwa bam te ba ta ba wɩ: «Dɩbam maama kɩ ni daanɩ mu yɩ dɩ du dɩ Wɛ dɩ wɩ, dɩ daa bá dɩ kulʊkulʊ sɩ kʊ taa ve maɲa kalʊ dɩ na wʊ gv Pooli tɩn. 15 Kʊ laan daari sɩ abam dɩ sarɩya-dirə nakwa bam maama mu tʊɲɩ ni pamaɲna didɛɛrʊ wɔm tee nɩ, sɩ ba ja Pooli ba nunɩ ba ba pa abam. Abam wʊ kɩ sɩ kʊ taa nyɩ nɩnɛnɩ á lagɩ sɩ á fɔɣɩ á ni o taanɩ

dum woŋo mu te. Ku daari dɔbam wu vu di ti di yigə, si di gu-o cwəŋə ni yi o daa ta wu yi abam te.»

¹⁶ Pooli nako bu deen ma ni kəm dum kuntu nwa. O ma zanɔ o vu o zu pamaŋna bam pɔna digə kam o ta o bri Pooli. ¹⁷ Pooli na ni kuntu tin, o ma bəŋi pamaŋna bam yigə tu didwa si o ba. O ma ta did-o o wɔ: «Ja non-duŋu kuntu n vu didɛerɔ wum te, si o jigi taani mu si o ta did-o.»

¹⁸ Pamaŋna bam yigə tu wum ma togi o yigə o ja-o o vu didɛerɔ wum te. O ma ta o wɔ: «Pooli wulɔ na wu pɔna digə ni tin mu bəŋi amu o ta o wɔ, a ja non-duŋu kuntu a ba nmu te, si o jigi taani mu si o ta o bri-m.»

¹⁹ Didɛerɔ wum ma ja o juŋa o vaŋ-o o ja nuŋi daa. O ma bwe-o o wɔ: «Nmu jigi been n lagɔ n ta n bri amu?»

²⁰ O ma ta o wɔ: «Zwifə bam mu ki ni daani si ba jwa tuŋi ni nmu tee ni, si n ja Pooli n vu ba sariya-dirə nakwa bam te, si ku taa nyɔ nɔnɛni ba lagɔ si ba fɔgi ba ni o taani dum mu te. ²¹ Nan yi zanɔ n se ba ni, bəŋwaani ba dwe noona finna ba na lagɔ ba səgi ba titi cwəŋə ni si ba taa cəg-o. Ba maama nan dugi di We mu ba wɔ, ba bá di naa ba nyɔ kulokulu si ku taa ve maŋa kalɔ ba na wu gu Pooli tin. Ba nan ti ba yigə, yi ba laan cəgi si nmu na se ba ni dum mu, si ba ki kuntu.»

²² Didɛerɔ wum na ni kuntu tin, o ma ta did-o o

wɔ: «Yi zanɔ n ta n bri noon-noonu ni n tu n ta kəm dum kuntu di amu.» O ma daari o pa non-duŋu kum viiri.

²³ Didɛerɔ wum laan ma bəŋi o yigə tiinə bale o ta di ba o wɔ: «Li-na pamaŋna biə-yale (200) si ba vu Sezaari, didaani sise dinə fusirpe (70) di cicwə dulna biə-yale (200). A maŋi si á ti á yigə si á nuŋi ku maŋi di luu nuɔɔ titi ni. ²⁴ Li-na sise á pa Pooli si o di, si o wanti o vu o yi guvirma tu Felisi te di yazurə.»

²⁵ Didɛerɔ wum laan ma pupɔni tɔno o wɔ:

²⁶ «Amu Kloodi Lizia mu pupɔni tɔno kuntu a pa nmu Felisi wulɔ na yi dɔbam guvirma tu yi n nii dɔbam lanyirani tin. A jooɔi nmu.

²⁷ Zwifə badonnə mu jaani noonu wuntu, yi ba kwaanɔ si ba gu-o. Amu nan lwarɔ ni o yi Rom tu kum juŋa noonu mu. Kuntu nwaani mu amu di a pamaŋna bam ma vu di joŋ-o di yagi. ²⁸ A ya lagɔ si a lwarɔ woŋo kulɔ nwaani ba na jaan-o ba ba ba saŋi tin mu. Mu ku kuri a jaan-o a vu a zigi ba sariya-dirə nakwa bam yigə ni. ²⁹ A ma lwarɔ ni ba saŋ-o ba titi cullu tum nwaani mu. Kulokulu nan tərə ku na bri ni ba maŋi si ba gu-o naa ba pi-o. ³⁰ Noonu nan mu tagɔ o bri-ni, ni Zwifə badaara mu ki ni daani si ba gu noonu wum. Kuntu nwaani mu a tuŋ-o nmu

tee ni. A ma ta di balu na saŋ-o tin, ni ba ba nmu te ba ta kulɔ o na ki tin.»

³¹ Pamaŋna bam laan ma zaŋi ba ja Pooli ba nuŋi ni ba na pe-ba ni si ba ki te tin. Ba ma ja-o titi dim kuntu ba vu ba yi Antipatri si. ³² Tɔga na puuri tin, pamaŋna balu na ve tɔga ni tin ma zigɔ daani ba joori ba vu ba jɔgɔ kam. Ba ma daari sise diine bam yirani mu si ba togi di Pooli ba vu. ³³ Ba ma ja-o ba vu ba yi Sezaari. Ba na yi da tin, ba ma kwe tɔno kum ba pa guvirma tu wum yi ba ki Pooli o juŋa ni. ³⁴ O ma karimi tɔno kum, yi o daari o bwe Pooli o wi, tiw koɔ mu o nuŋi? O na lwarɔ ni o nuŋi Silisi tin, ³⁵ o ma ta o wi: «Nmu saŋina bam na tuə, aá bwe nmu taani dim a nii.» O ma daari o pa ni o wi, ba ja Pooli ba vu soŋɔ kulɔ Pe Erɔdi deen na logi tin ba pi-o da si ba taa yir-o.

24

Felisi na bwe Pooli taani te tin

¹ Da yanu na ke tin, Zwifə bam kaanum yuutu Ananiya laan ma ba didaani nakwa badaara, di bitar-yeenu wulu na yi ba zennu tin o yiri mu Tetuli. Ba ma vu ba jəni guvirma tu wum yigə ni, si ba tɔli kulɔ Pooli na ki tin ba bri-o. ² Ba ma bəŋi Pooli si o ba. Tetuli laan ma puli si o ŋɔɔni taani dim. O ma tɔli o wi: «Dɔbam yuutu Felisi, dɔbam maama ye ni nmu ŋwaani mu dɔbam logu

kum jigi ywəni di yazurə. Nmu na jigi dɔbam te tin mu pe dɔbam logu kum fogu ku ve yigə. ³ Nmu na ki kulɔ maŋa maama naa je di je n pa dɔbam tin, di ki nmu le zanzan ku ŋwaani. ⁴ A nan ba lagi si a ŋɔɔni zanzan si ku yaari nmu. A nan loori-m si n cəgi dɔbam na jigi kulɔ finfin si di ta tin. ⁵ Dɔbam maani ni ŋɔɔni wuntu jigi nakooŋi zanzan. O yəni o pa Zwifə bam magu kantogɔ yi ba puuri daani logu baŋa je maama ni. O maa kwəri o yi Nazareti ti-inə vwan kara kam yigə tu. ⁶ O ya ma tiini o kwaan si o cəgi dɔbam We-di-kamunu kum cullu tum. Dɔbam ma ja-o. [Di ya maa lagi si di ma dɔbam Zwifə bam cullu tum mu di di o taani. ⁷ Pamaŋna bam didəerɔ Lizia laan ma ba o vri-o di dam dɔbam jia ni. ⁸ O ma pa ni ni balu na saŋi Pooli tin ba nmu te.] Nmu nan na bwe-o taani, nmu titi laan wu lwarɔ kulɔ o na ki yi di saŋ-o tin.»

⁹ Tetuli na tagi kuntu tin, Zwifə bam ma pu o kwaga ba wi, o na tagi kulɔ maama tin yi cigə mu.

¹⁰ Guvirma tu wum laan ma yigisi o juŋa si Pooli di daa tɔli o kwərə. Pooli ma ta o wi: «Amu ye ni nmu te logu kuntu yi n yi sariya-diru bina zanzan na ke. Kuntu ŋwaani a jigi wɔpolo si a zigɔ nmu yigə ni a ŋɔɔni a jɔŋi a titi. ¹¹ Nmu titi nan wu wani n lwarɔ ni a na ve Zeruzalem si a zuli We tin, ku ta wu dwəni

da fugə-yale zım de dım nı.
 12 Zwifə bam na ne amu
 Wε-di-kamunu kum nı tın,
 a ba wura a magı kantɔɔ
 didaani nɔɔn-nɔɔnɔ. Ba nan
 wu ne nı a pε vuvugə zu
 nɔɔna titari nı. Ku na yı
 dibam Zwifə bam Wε-di sım
 wɔnı naa je di je tıv kum
 wɔnı, ba wu ne nı a kı kuntu
 donj. 13 Wəenu tılv ba na wı
 a kı tın, ba bá wanı ba brı
 nı ti yi cıga. 14 A nan na wú
 ta kulɔ di nmɔ nı ku yi cıga
 tın mɔ tıntı: A zuli Wε dılv
 na yi dibam nabaara Wε tın
 mɔ, yi a tɔgi Wε cwə-dɔŋa
 kalɔ nɔɔna bantɔ na te ba
 wı ka yi vwan tın. A nan se
 a tɔgi wəenu tılv maama na
 pɔpɔnı Wε cullu tɔnɔ kum
 wɔnı di faŋa faŋa Wε ni-
 jɔŋnə bam twaanɔ tım wɔnı
 tın. 15 A nan jıgi tına Wε
 tee nı, nı nɔɔna bantɔ di na
 jıgi tına te, nı twa maama
 wú joori ba bi ba yagi tɔvɔnı,
 ku na yi nɔn-ŋɔna di nɔn-
 balwaarɔ maama. 16 Kuntu
 ŋwaanı mɔ a tiini a kwaana,
 sı a kı kulɔ maama na lana
 Wε di nabiinə tee nı tın, yi
 fɔvɔnı təri a bıcarı nı.

17 A deen ya təri
 Zeruzalem nı bına zanzan
 na ke tın, yi a laan joori a
 ba. A jaanı səbu pɛera mɔ a
 ba sı a pa a tıv kum yinigə
 tiinə, yi a daarı a jıgi pɛera
 sı a ma kaanı Baŋa-Wε. 18 A
 na wura a kı kuntu tın, Zwifə
 bam ma ba ba na amu Wε-
 di-kamunu kum wɔnı. Ba
 na ne-nı kuntu tın, di amu
 maŋı a kwe a titı di Wε a
 ti. Nɔn-kɔɔɔ di maa təri a
 tee nı. Vuvugə di nan tərə.
 19 Ku daarı Zwifə badaara na

nuŋi Azi tıvı dım wɔnı tın
 deen mɔ tɔgi ba wura. Bantu
 ya na jıgi woŋo di amu,
 bantɔ mɔ ya maŋı sı ba ba
 ba zıgi nmɔ yigə nı sı ba ta
 kulɔ a na cɔgi tın. 20 Ba nan
 na tərə tın, pa nɔɔna bantɔ
 na zıgi yo seenı tın ta ba na
 ne kulɔ amu na kı a cɔgi,
 maŋa kalɔ a na zıgi Zwifə
 sarıya-dirə nakwa bam yigə
 nı a ŋɔɔnı tın. 21 Ba wu ne
 kulɔ a na cɔgi tın, ku na
 dai woŋo didɔba yıranı mɔ
 a taga. A na zıgi ba wɔnı
 tın, a ya tagı di kwər-dıa a
 wı: «Abam zım nan jıgi amu
 taanı mɔ á di, a na se nı twa
 wú joori ba bi ba yagi tɔvɔnı
 tın ŋwaanı.» »

22 Pooli na tagı kuntu o ti
 tın, Felisi ma pa ba tiŋi taanı
 dım. Wɔm titı deen maŋı
 o ye Wε cwə-dɔŋa kam cıga
 na yi te tın. O ma ta o
 wı: «Pamaŋna bam didɛerɔ
 Lizıa na tuə, a laan wú di
 abam taanı dım a ti.» 23 O
 ma pa pamaŋna bam yigə tu
 wɔm nı sı o ja Pooli o vu o
 taa yı-r-o, sı o daarı o pa-o
 pwələ sı o cilonnə taa wai ba
 zən-o di kulɔ o na lagı tın.

24 Da finfıvın na ke tın, Fe-
 lisi ma tɔgi di o kaanı Drusili
 o ba. Wɔntɔ yi Zwifu mɔ.
 Felisi ma pa ba bəŋi Pooli sı
 o ba. Ba ma cəgi Pooli na
 wura o te Zezi Krisi cwəŋə
 kam na yi te yi nɔɔna kı ba
 wu-dıɔba di Zezi tın. 25 Pooli
 ma daarı o wura o te kəm-
 laarɔ tɔgım taanı, di nɔɔna
 na maŋı sı ba ja ba titı te tın.
 O ta ma ta o brı-ba Wε na
 wú ba DI di nɔɔna sarıya te

tɩn. Pooli na wɔra o tɛ kuntu don tɩn, fɔvni ma zu Felisi. O ma ta o wɩ: «Kɩ manɩ. Nan ve sɩ manɩ kalɔ a na lagɩ-m tɩn, a laan wɔ bɛŋi-m.»²⁶ O dɛɛn ya bɔŋɩ nɩ Pooli wɔ ma sɛbu mu o loor-o sɩ o yag-o. Kuntu ŋwaanɩ mu o yɛni o bɛ-o manɩ maama o ŋɔɔni did-o.

²⁷ Bɩna yale ma ba ya yi. Nɔɔnɔ wudon ma ba o lɛni Felisi yuu nɩ sɩ o taa yɩ lɔgɩ kum tu. Wɔntɔ yɩɩ mu Porisiu Fesitu. Felisi dɛɛn na lagɩ sɩ o pa Zwifɛ bam wɔ poli did-o tɩn, o ma yagɩ Pooli pɩna digɛ kam nɩ tata.

25

Fesitu na ŋɔɔni Pooli taani te tɩn

¹ Fesitu dɛɛn na tu o ji lɔgɩ kum tu tɩn, kɩ da yatɔ dɛ nɩ mu o zanɩ Sezaari nɩ o vu Zeruzalem. ² O na ve o wɔra kuntu tɩn, Zwifɛ bam kaanum yigɛ tiinɛ bam dɩ ba tɩv kum yigɛ tiinɛ bam ma vu o te ba sanɩ Pooli. ³ Ba ma loor-o sɩ o wɛli-ba o pa Pooli joori o ba Zeruzalem. Kɩ yɩ ba na kɩ ni daani sɩ ba gɩ Pooli cwɛŋɛ nɩ tɩn ŋwaanɩ mu ba loori Fesitu sɩ o kɩ kuntu. ⁴ O ma lɛri-ba o wɩ: «Pooli wɔ Sezaari nɩ mu, yɩ ba jig-o ba yɩra. Kɩ nan bá daani sɩ a tɩtɩ joori a vu da. ⁵ Kɩ nan na yɩ o kɩ worɔ mu o cɔgɩ, á pa á yigɛ tiinɛ bam tɔgɩ dɩ amɩ ba vu sɩ á laan sanɩ-o dáani.»

⁶ Fesitu na kɩ nɩɛɛnɩ da nana naa da fugɛ ba tɩv kum nɩ tɩn, o laan ma zanɩ o joori o vu Sezaari. O na yɩ da yɩ

tɩga pɔvri tɩn, o ma nunɩ o jɛni sɩ o di taani dɩm. O ma pa ni sɩ ba ja Pooli ba ba. ⁷ Pooli na tu o ba o yɩ ba te tɩn, Zwifɛ balɔ na nunɩ Zeruzalem ba ba tɩn maa zigɩ ba gilim-o. Ba ma puli sɩ ba taa te wo-lwaan-kamunnu zanzan ba pa-o, yɩ ba warɩ ba ta kulɔkulɔ sɩ kɩ bɩɩ nɩ kɩ yɩ cɩga. ⁸ Pooli maa ŋɔɔni o jonɩ o tɩtɩ o wɩ: «Amɩ wɩ kɩ kulɔkulɔ na wɔ wani kɩ cɔgɩ Zwifɛ bam cullu tɩm dɩ ba Wɛ-dikamunu kum cullu tɩm tɩn. A nan wɩ kɩ kulɔ na wɔ cɔgɩ Rom pa-farɩ wɔm yuu tɩn.»

⁹ Fesitu dɛɛn maa lagɩ sɩ o pa Zwifɛ bam wɩ poli did-o. Kuntu ŋwaanɩ o ma bwe Pooli o wɩ: «Nmɩ wɩ se sɩ n vu Zeruzalem sɩ a di nmɩ taani dáani na?»

¹⁰ Pooli ma lɛr-o o wɩ: «A nan manɩ a zigɩ nɔɔnɔ wɩv Rom pa-farɩ wɩm na pɛ-o ni sɩ o di dɩbam taani tɩn yigɛ nɩ mu, kɩ yɩ Rom nɩ mu ba manɩ sɩ ba di a taani dɩm. Kɩ na yɩ Zwifɛ bam, a wɩ cɔgɩ ba kulɔkulɔ. Nmɩ tɩtɩ nan manɩ n ye nɩ kuntu yɩ cɩga mu. ¹¹ A nan na kɩ a tusi yɩ a kɩ kulɔ na manɩ sɩ a tɩ tɩn, a se tɔvni. Wɛɛnu tɩv Zwifɛ bam nan na ŋɔɔni ba pa amɩ tɩn na ba jigɩ cɩga, nɔɔn-nɔɔnɔ ba jigɩ cwɛŋɛ sɩ o ja amɩ o kɩ ba jɩŋa nɩ. Kuntu ŋwaanɩ a laan lagɩ sɩ a vu Rom pa-farɩ wɩm tɩtɩ te mu, sɩ wɔntɔ di a taani dɩm.»

¹² Fesitu na ni kuntu tɩn, o ma ŋɔɔni dɩ o kwaga nɔɔna bam, yɩ o laan daari o ta dɩ

Pooli o wɪ: «Nmɔ na wɪ n lagɪ sɪ Rom pa-farɔ wɔm mɔ di n taanɪ dɪm tɪn, n nan wɔ vu dɔanɪ mɔ.»

Pooli na zɪgɪ Agripa dɪ Birɪnisi yigɛ ni o ŋɔɔni te tɪn

¹³ Da finfɪn dɛɛn na kɛ tɪn, pɛ wɔdoŋ o yɪri na yɪ Agripa tɪn ma zaŋɪ o tɔgɪ dɪ o nakɔ Birɪnisi o ba Sezaari. Ba tu sɪ ba jɔɔni Fesitu dɪ o na jigi tɪv kɔm yuutu tɪn ŋwaanɪ mɔ. ¹⁴ Ba na kɪ da finfɪn da tɪn, Fesitu ma ta taanɪ dɪlɔ na wɔ Pooli yuu ni tɪn o bri pɛ wɔm o wɪ: «Nɔɔnɔ mɔ wɔ yo seeni Felisi na jaan-o o kɪ pɪna digɛ ni yɪ o yag-o da. ¹⁵ A nan ve Zeruzalem yɪ Zwifɛ kaanɪm yigɛ tiinɛ bam dɪ ba nakwa bam ta o taanɪ ba bri amɔ. Ba ma ta ba wɪ, kɔ maŋɪ sɪ a dɪ o taanɪ ni kɔ maŋɪ sɪ ba gɔ-o mɔ. ¹⁶ A ma ta dɪ ba a wɪ, dɪbam Rom tiinɛ ba jaanɪ nɔɔnɔ dɪ kɪ nɔɔna juŋa ni, yɪ o ta wɔ zɪgɪ balɔ na saŋ-o tɪn yigɛ ni sɪ o ŋɔɔni o jɔni o titɪ dɪ ba na saŋ-o kɔlɔ ŋwaanɪ tɪn. ¹⁷ Ba laan ma tɔgɪ dɪ amɔ ba ba yo seeni. A ma wɔ pɛ taanɪ dɪm dim daanɪ. Tɪga na pɔɔri tɪn, a ma zaŋɪ a nuŋi sɪ a dɪ taanɪ dɪm. A ma pa ni sɪ ba ja nɔɔnɔ wɔm ba ba. ¹⁸ Balɔ na saŋ-o tɪn ma zaŋɪ sɪ ba ŋɔɔni. A ya maa bɔŋɪ ni ba lagɪ ba ŋɔɔni wo-lwaanɔ mɔ ba pa-o. Ba nan wɔ ŋɔɔni kuntɔ. ¹⁹ Ba na zaŋɪ ba ŋɔɔni kɔlɔ tɪn yɪ kantɔgɔ bitari mɔ ba titɪ Wɛ cwɛŋɛ kam ŋwaanɪ. Kɔ ma wɛli dɪ nɔɔnɔ wɔdoŋ na tɪga, o yɪri

mɔ Zezi, yɪ Pooli te o wɪ, o ŋwɪ mɔ. ²⁰ A wɔbɔŋa ma vugimi dɪ a na wɔ kɪ te a dɪ ba taanɪ dɪm tɪn. Kuntɔ ŋwaanɪ a ma bwe Pooli, sɪ o na wɔ sɛ o vu Zeruzalem sɪ a dɪ o taanɪ dɪm dɔanɪ. ²¹ Pooli ma loori sɪ dɪ taá nii-o, sɪ dɪ daari dɪ yagɪ taanɪ dɪm sɪ dɪ yuutu Rom pa-farɔ wɔm titɪ laan dɪ o taanɪ dɪm. Kuntɔ ŋwaanɪ a ma pa ni sɪ ba taa yɪr-o, sɪ kɔ taa ve maŋa kalɔ a na wɔ wantɪ a pa o vu pa-farɔ wɔm te tɪn.»

²² Fesitu na tagɪ kuntɔ did-o o ti tɪn, Agripa laan ma ta o wɪ, wɔm titɪ wɔ ta lagɪ sɪ o ni nɔɔnɔ wɔm kuntɔ nitaaɪ. Fesitu ma lɛr-o o wɪ: «Jwaanɪ mɔ, nmɔ wɔ ni o taanɪ dɪm.»

²³ Tɪga na pɔɔri tɪn, Agripa dɪ Birɪnisi ma zaŋɪ ba kwe ninwana lanyɪranɪ ba nuŋi. Pamaŋna bam didɛɛra didaaɪ tɪv kɔm yigɛ tiinɛ maa tɔgɪ ba kwaga, yɪ ba vu ba zɔ taanɪ dɪm dim jɔgɛ kam. Fesitu laan ma pa ni sɪ ba ja Pooli ba ba. ²⁴ Fesitu ma ta o wɪ: «Pɛ Agripa dɪ abam balɔ maama na wɔ yo seeni zɪm tɪn, niina nɔɔnɔ wɔntɔ mɔ yɪ wɔlɔ Zwifɛ balɔ maama na wɔ Zeruzalem ni dɪ yoba seeni tɪn na jɪgɪ o taanɪ ba ŋɔɔni dɪ amɔ tɪn. Ba maa tiini ba ŋɔɔni dɪ dam ni kɔ wɔ maŋɪ sɪ nɔɔnɔ wɔntɔ daa ta ŋwɪ. ²⁵ A nan wɔ nɛ o na kɪ kɔlɔ kɔ maŋɪ sɪ dɪ gɔ-o tɪn. O titɪ nan na wɪ o lagɪ sɪ Rom pa-farɔ wɔm mɔ dɪ o taanɪ tɪn, amɔ li wɔbɔŋa sɪ a pa o vu dɔanɪ mɔ. ²⁶ Kɔ daari, a nan ba jɪgɪ o wɔŋo kɔlɔ na

jigi kuri tun si a pupɔni a pa dɔbam yuutu wɔm. Kuntu ŋwaani mu a pe o ba o zigi abam yigə ni si á nii, ku na dwe didi nmu Pe Agripa yigə ni. Dí nan na bwe-o dí ti, ku wai ku pai a nai o wono kulɔ a na wó pupɔni a pa pafarɔ wɔm tin. ²⁷ Beɲwaani a buɲi ni ku bá ta jigi kuri si a tɔɲi puɔnɔ si o vu pafarɔ wɔm te, yi a wɔ tagi o na jigi taani wono kulɔ ŋwaani tin.»

26

Pooli na ŋɔɔni si o ma jɔɲi o titi te tin
(Tituŋa Tɔno 9:1-19, 22:4-16)

¹ Fesitu na ŋɔɔni o ti tin, Agripa laan ma ta di Pooli o wɔ: «Nmu jigi cwəɲə si n ŋɔɔni n ma n jɔɲi n titi.»

Pooli ma zəɲi o jɔɲa, yi o laan daari o ŋɔɔni si o ma o jɔɲi o titi. ² O maa wɔ: «Pe Agripa, a zɔm jigi wɔpolo, di a na zigi nmu yigə ni si a ŋɔɔni a jɔɲi a titi di Zwifə bam na saɲi-ni wəənu tɔɔ maama ŋwaani tin. ³ Ku suni ku yi ciga mu di a na wɔ a jigi wɔpolo tin, beɲwaani nmu titi ye Zwifə bam mu di ba kantogɔ na yi te tin. Kuntu ŋwaani a loorim si n kwaani n cəgi a taani dɔm di wɔ-zuru.

⁴ Zwifə bam maama maɲi ba ye amu ŋwɔa na yi te a biini ni si ku ba ku yi zɔm. Bantu nan ye amu dɛɛn na ŋwɔ te a titi tɔɔ ni di Zeruzalem ni tin. ⁵ Ba maa maɲi ba ye ni ku yi

pulim ni mu a maɲi a tɔgi a wɔ Farizian bam kogɔ kum wɔni yi a tɔgi a sɛ ba cullu tim, yi bantu cullu tim tiini ti damma ti dwe dɔbam Wɛ cullu tim maama. Ba na laga, ba ya wó wani ba ta ni kuntu yi ciga mu. ⁶ Beɲwaani mu yi a zigi yo seeni zɔm si ba bwe amu taani, ku yi a na jigi tɔna ni Wɛ wó bi twa DI pa ba yagi tɔɔni, ni DI na goni ni DI pa dí nabaara bam te tin. ⁷ Dɔbam Yisɔrayeli tiinə maama tiini dí zuli Wɛ, yi dí tɔɲi dí pa-DI wɔa di titi maama, yi dí jigi tɔna si dí na Wɛ na goni DI ni si DI ki wəənu tuntu donɲ tin. Amu tu pe, a na jigi tɔna yam kuntu tin mu pe Zwifə bam jigi di amu. ⁸ Beɲwaani mu abam wari si á buɲi ni Wɛ wó wani DI bi twa DI pa ba yagi tɔɔni?

⁹ Ku na yi amu titi di, a dɛɛn buɲi ni ku maɲi si a ki kulɔ maama na wó ma cɔgi Zezi na yi Nazareti tu tin yiri dɔm mu. ¹⁰ Amu ki kuntu maama Zeruzalem ni. Zwifə kaanum yigə tiinə bam dɛɛn mu pe-ni cwəɲə, yi a jaani Zezi karabiə bam a ki puɔna digə ni. Ba na yəni ba gu-ba, amu yəni a sɛ ni ku maɲi. ¹¹ Kuni zanzan a yəni a kari a ve Zwifə bam Wɛ-di sɔm maama, yi a jaani-ba a pa ba na cam. A maa kwaani a fi-ba si ba ŋɔɔni ba twi ba Yuutu wɔm. A bani na tiini di zaɲi di ba tin, a yəni a tɔgi ba nɛ a ve tɔni yigə yigə, yi a jaani-ba a beesa.

12 De didwɪ mʊ a zaŋɪ a maa ve Damast sɪ a yaari Zezi karabiə bam. Zwifə bam kaanum yigə tiinə bam deen pe-nɪ cwəŋə dɪ dam sɪ a vu da a yaari-ba. 13 Amu tu pe, dɪbam deen wʊ cwəŋə nɪ mʊ dɪ veə. Wɪa titari nɪ a ma na pooni na tiini dɪ dana dɪ dwe wɪa kam na yɪ te tɪn, dɪ nunji weyuu nɪ dɪ pipɪli dɪ gilimi amu dɪ balɔ na toɟɪ dɪ amu tɪn. 14 Dɪbam maama ma tʊ tɪga nɪ. A ma ni kwərə na ŋɔɔnɪ dɪ Zwifə bam taanɪ ka wɪ: <Sooli, Sooli, bɛɛ mʊ yɪ n jɪɟɪ amu n bɛɛsɪ kʊntʊ? Nmʊ kɪ nɪnɛɛnɪ nabɪa na kwaanɪ sɪ ka ta wʊlɔ na jɪɟɪka o pa tɪn mʊ. Nmʊ wʊ joori n cɔɟɪ n tɪtɪ mʊ.> 15 A ma bwe a wɪ: <A tu, nmʊ yɪ wɔɔ mʊ?> Dɪ Yuutu wʊm ma ləri o wɪ: <Amu yɪ Zezi wʊlɔ nmʊ na jɪɟɪ n bɛɛsɪ tɪn mʊ. 16 Nan zaŋɪ n zɪɟɪ weɛnɪ. A brɪ a tɪtɪ dɪ nmʊ sɪ a li-m sɪ n ta n yɪ a tintʊŋnʊ mʊ dɪ a maana tu, sɪ n daari n pa nɔɔna lwarɪ nmʊ zɪm na nɛ kulɔ amu tee nɪ dɪ kulɔ a na wʊ brɪ nmʊ tɪn. 17 Aa jɔŋɪ nmʊ Zwifə bam jɪŋa nɪ a yaɟɪ, dɪ dwi-ge tiinə bam jɪŋa nɪ. A laan nan wʊ tʊŋɪ nmʊ sɪ n vu dwi-ge tiinə bam te, 18 sɪ n purɪ ba yɪə sɪ ba yaɟɪ lim, sɪ ba taa ŋwɪ pooni yigə nɪ. Nmʊ wʊ pa ba nunji sʊtaanɪ dam wʊnɪ n daari n kɪ-ba Wɛ jɪŋa nɪ. Kʊntʊ tɪn, Wɛ wʊ yaɟɪ ba lwarɪm Dɪ ma ɛ-ba sɪ ba na jəŋə je Dɪ tɪtɪ nɔɔna bam wʊnɪ, ba na kɪ ba wʊ-dɪdʊa dɪ amu tɪn ŋwaanɪ.>

19 Kʊntʊ tɪn, Pɛ Agripa,

amu wʊ vɪn vɪrɪm dɪlɔ na nunji Wɛ-sɔŋɔ dɪ ba amu te tɪn, a sɛ-dɪ mʊ. 20 A pulɪ a toɔli Wɛ kwərə kam a brɪ nɔɔna Damast nɪ mʊ dɪ Zeruzalem nɪ, kʊ wəli dɪ Zwifə bam tʊ kʊm maama nɪ, dɪ dwi-ge tiinə bam dɪ tee nɪ. A brɪ-ba sɪ ba ləni ba wʊrʊ, sɪ ba daari ba pipiri ba taa toɟɪ Wɛ, sɪ ba taa kɪ kulɔ na wʊ brɪ nɪ ba sɪnɪ ba ləni ba wʊrʊ tɪn mʊ. 21 Kʊntʊ ŋwaanɪ mʊ Zwifə bam jaanɪ-nɪ manɪ kalɔ a na wʊ Wɛ-di-kamunu kʊm wʊnɪ tɪn, yɪ ba kwaanɪ sɪ ba gʊ-nɪ. 22 Wɛ nan mʊ wəli-nɪ yɪ kʊ ba kʊ yɪ zɪm. Kʊntʊ ŋwaanɪ mʊ a zɪɟɪ yo sɪ a ta cɪga a brɪ nɔɔna maama, kʊ na yɪ nɔn-kamunə naa nɔɔnʊ dɪ nɔɔnʊ dɪ. A na yəni a te kulɔ tɪn yɪ bɪdʊ mʊ dɪ faŋa faŋa Wɛ nijɔŋnə bam dɪ Moyisi tɪtɪ deen na tagɪ nɪ kulɔ wʊ kɪ tɪn. 23 Kʊ tagɪ kʊ wɪ, nɪ Krisi wʊm Wɛ na tʊŋɪ tɪn manɪ sɪ o na yaara, sɪ o jɪ wʊlɔ na wʊ da yigə o bi o yaɟɪ tʊnɪ tɪn, sɪ o daari o pa Zwifə bam dɪ dwi-ge tiinə bam dɪ na pooni, sɪ Wɛ vrɪ-ba ba lwarɪm wʊnɪ.»

24 Pooli na wʊra o ŋɔɔnɪ sɪ o ma jɔŋɪ o tɪtɪ kʊntʊ tɪn, Fɛsɪtu ma zaŋɪ o ta dɪ kwərə-dɪa o wɪ: «Pooli, nmʊ cɔ mʊ! Nmʊ na tiini n zaasɪ tɔnɔ zanzan kʊntʊ tɪn mʊ pe n wʊbʊŋa tərə.»

25 Pooli ma ləri o wɪ: «Dɪbam tu Fɛsɪtu, kʊ dau nɪ a wʊbʊŋa mʊ tərə. A na zɪɟɪ a te kulɔ tɪn yɪ cɪga mʊ, yɪ kʊ jɪɟɪ kuri lanyɪranɪ. 26 Pɛ Agripa manɪ o ye wəənu tɪm kʊntʊ ni

ni. Aá wanti a ŋɔɔni a taani did-o jaja. A ye ni a na ŋɔɔni kulɔ maama tin dai wo-duŋɔ did-o, beŋwaani wænu tum kuntu wɔ səgi ti ki gugoro ni. ²⁷ Pɛ Agripa, nmɔ sɛ faŋa faŋa Wɛ ni-joŋnə bam na bri kulɔ tin na? Amu ye ni n sɛ.»

²⁸ Agripa ma ta di Pooli o wɔ: «Kɔ ɛ finfin si n taani dum pa amu ji Zezi Kriŋi bu.»

²⁹ Pooli ma ləri o wɔ: «Kɔ na ɛ finfin naa kɔ na daani di, a loori Wɛ si Di pa nmɔ di balɔ maama zɔm na je ba cɛgi a taani dum tin di ji ni amu na yi te tin. Kɔ na dai capɔnnɔ tum yiranɔ mu a ba lagɔ si ba ma vɔ abam di.»

³⁰ Pɛ wɔm di gɔvirma tu Fesitu di Birinisi di balɔ maama na wɔra tin laan ma zanɔ ba nuŋi. ³¹ Ba na nuŋi tin, ba maa ŋɔɔni daani ba wɔ: «Nɔɔnɔ wuntu wɔ ki kulɔ na maŋi si ba gɔ-o naa si ba ki-o pɔna digə ni tin.»

³² Agripa ma ta di Fesitu o wɔ: «Dí ya wɔ wanti dí li nɔɔnɔ wuntu dí yagi, kɔ na dai o titi na wɔ o lagɔ si pa-faru wɔm mu di o taani dum tin ŋwaani.»

27

Pooli na maa ve Yitali te tin

¹ Ba dɛɛn laan na li wɔbuŋa si ba pa dí zɔ naboro dí vu Yitali tin, ba ma ja Pooli di pɔna badonnə ba ki pamaŋna yigə tu wɔdonɔ jɔŋa ni, o yiri mu Zuliyusi. O nuŋi pa-faru wɔm pamaŋna bam kɔɔ

kum wɔni mu. ² Dí ma na naboro, kɔ nuŋi Adramiti yi kɔ lagɔ kɔ vu tɔni dilɔ na wɔ Azi nɔnɔ kum ni ni tin. Dí ma vu dí zɔ kɔ wɔ dí togɔ dí kɛ. Arisariki di ma togɔ dɔbam o kɛ. Wuntu nuŋi Masidwanɔ tiv kɔdonɔ mu, kɔ yiri na yi Tesaloniki tin.

³ Tɔga na pɔuri tin, dí ma vu dí yi Sidon. Zuliyusi ma duri Pooli ŋwaŋa, yi o pa-o cwəŋə si o vu o badonnə te, si ba ki kulɔ o na lagɔ tin ba pa-o. ⁴ Dí ma zanɔ dí nuŋi dáani dí zɔ nɔnɔ kum wɔ. Vu-dɔ maa jeeri dɔbam kɔ maga. Kuntu ŋwaani dí ma dalɔ Sipri tiv buburu kum yira dí kɛ. ⁵ Dí ma daari dí togɔ nɔnɔ kum wɔ

dí vu dí da Silisi di Pamfili te dí kɛ. Dí ma vu dí yi Liizi tiv kɔdonɔ, kɔ yiri mu Miira. ⁶ Dí na yi da tin, pamaŋna yigə tu wɔm ma na naboro kɔdonɔ kɔ na nuŋi Alesandri kɔ maa ve Yitali. O ma pa dí zɔ kɔ wɔ. ⁷ Dí

maa wɔ nɔnɔ kum wɔni dí ve fin fin yi dí ki da kɔɔ kɔɔ, kɔ na tiini kɔ camma tin ŋwaani. Dí ma vu dí yi Kinidi na batwari mɛ tin. Viu kum na jeeri dɔbam kɔ magɔ kuntu tin, dí daa ma wari dí yɔɔri dí yigə dí vu. Kuntu ŋwaani dí ma vu dí dalɔ Kreɔi buburu kum yira dí kɛ dí da Salimɔni je sɔm. ⁸ Dí ma yɔɔri dí dalɔ buburu kum yira yi dí na cam zanzan, yi dí laan vu dí yi jəgə kalɔ yiri na yi Nabwəeru Zigum Je-ŋuŋa tin. Laazi tiv kum batwari

dí jəgə kam kuntu.

⁹ Dɪbam ma tiini dí daani je sɪm kuntu nɪ. Kɔ ma ba kɔ yi maŋa kam kɔ na damma sɪ nɔɔna ja naboro ba zɔ nɪnɪv kum wɔ tɪn. Zwifə bam ni-vɔɔm dɛ dɪm maŋɪ dɪ kɛ yɪ kɔ daari fɪn sɪ bɪnɪ dɪm tɪ. Pooli ma kaanɪ-ba o wɪ: ¹⁰ «A badonnə-ba, a na nɛ kulɔ tɪn, dí na zaŋɪ sɪ dí daa kɛ, dí wó na yaara zanzan. Dí wəənu tɪm maama lagɪ tɪ cɔgɪ mɔ. Kɔ dai naboro kum dɪ kɔ zɪla yam yɪranɪ má, kɔ wai sɪ dɪbam tɪtɪ dɪ ga dí ŋwɪa.»

¹¹ Pooli na tagɪ kuntu tɪn, pamaŋna yigə tu wɔm ma wɔ sɛ o na tagɪ kulɔ tɪn, yɪ o daari o sɛ naboro kum tu wɔm dɪ wɔlɔ na co-kɔ tɪn taanɪ dɪm. ¹² Nabwəəru gugoro kum mɛ ba na wɔra tɪn ba lana sɪ ba taa tigi da, sɪ vu-dɪv kum maŋa kam ba ka kɛ. Nɔɔna bam zanzan ma lɪ wɔbɔŋa sɪ ba zaŋɪ ba kɛ nɪnɪv kum wɔ, sɪ ba kwaanɪ ba nii baá wanɪ ba yi Feniki na. Feniki wɔ Kretɪ nɪ mɔ, yɪ kɔ jigɪ nabwəəru gugoro kulɔ kwaga na yagɪ vii kum tɪn. Ba na yi dáanɪ, baá wanɪ ba taa tigi da sɪ vii kum maŋa kɛ.

Vu-fɔrɔ na jaanɪ-ba na baŋa nɪ te tɪn

¹³ Vii laan ma zaŋɪ jagwɪə baŋa nɪ kɔ fulə. Nɔɔna bam maa bɔŋɪ nɪ baá wanɪ ba na cwəŋə ba kɪ kulɔ ba na bɔŋɪ tɪn mɔ. Ba ma tɪ ba yigə sɪ ba kwe naboro kum ba kɛ. Ba maa dalɪ Kretɪ buburu kum yɪra ba maa kɛa. ¹⁴ Dɪbam ma wɔ yi yigə, yɪ vu-dɪv zaŋɪ

kɔ zɪgɪ bube dɪm nɪ kɔ ba kɔ magɪ dɪbam. Ba dɛɛn bə vii kum kuntu yɪrɪ nɪ Yurakilo mɔ. ¹⁵ Vii kum na tiini kɔ magɪ dɪbam kuntu tɪn, dí daa ma warɪ sɪ dí pa naboro kum yɔɔrɪ vii kum na nuŋɪ mɛ tɪn. Dí na kwaanɪ dí ga tɪn, dí ma yagɪ naboro kum dí pa vii kum. ¹⁶ Vii kum ma ja dɪbam kɔ vu kɔ pa dí dalɪ buburu kɔdon yɪra, yɪ vii kum daa ba magɪ dɪbam zanzan. Bube dɪm kuntu yɪrɪ mɔ Kɔda. Kɔ tiini kɔ cɛ dí yɪra mɔ, yɪ dí laan wanɪ dí liiri naboro balana kam dí kɪ naboro kamunu kum wɔnɪ sɪ ka yɪ cɔgɪ. ¹⁷ Ba na pɛ kɔ zɔ naboro kum wɔnɪ tɪn, ba ma kwe ŋɔnɪ ba pa sɪ togɪ naboro kamunu kum kuri yɪ ba vɔ kɔ maama. Ba maa kwarɪ fɔbɔnɪ nɪ kúv ja-ba kɔ vu nakula je sɪlɔ yɪrɪ na yɪ Siriti tɪn. Kuntu ŋwaanɪ ba ma kwaanɪ ba cəŋɪ naboro kum ba pa kɔ daa ba tiini kɔ durə, yɪ ba yagɪ-kɔ ba pa vii kum. ¹⁸ Vu-dɪv daa ta ma tiini kɔ magɪ dɪbam. Tɪga na pɔɔrɪ tɪn, ba ma sɪŋɪ sɪ ba lɪ naboro kum zɪla yam ba dɔlɪ ba yagɪ na bam wɔnɪ, sɪ kɔ daa yɪ ta dunə. ¹⁹ Tɪga daa na pɔɔrɪ tɪn, ba tɪtɪ ma ma ba jɪa ba lɪ naboro kum yɪra wəənu ba dɪ na bam wɔnɪ. ²⁰ Kɔ dɛɛn yɪ da kɔgɔ kɔgɔ mɔ dɪbam na wɔ nɛ wɪa dɪ calɪcwɪ. Vu-dɪv kum daa ta maa tiini kɔ magɪ dɪbam yɪ kɔ ba yaga. Dɪbam daa ba tɪna nɪ dí wó wəri.

²¹ Nɔɔna bam maa na ve taan yɪ ba ba di wɔdiu tɪn,

Pooli ma zaŋi o zigi ba wɔni o ta di ba o wɔ: «A badonnə-ba, abam ya na se a ni yi di wɔ zaŋi di yagi Kreti, di ya ba na cɔgim di yaara yantu don. ²² A laan nan loori abam si á taá jigi pu-dia. Amu ye si abam wɔlwɔlwɔ bá ga o ŋwia, ku yi naboro kum yirani mu wɔ cɔgi. ²³ Ku yi diin titi ni mu, We dilu na te amu yi a yi Di tintuŋnu tin tuŋi Di maleka amu tee ni. ²⁴ Ka ma ta ka wɔ: «Pooli, yi ta n kwari fɔɔni, si nmu maŋi si n vu n zigi pa-faru wum yigə ni mu. We yi ŋwanja tu, yi Di wɔ pa nɔɔna balu na tɔgi ba wɔ naboro kum wɔni tin di na ŋwia.» ²⁵ Kuntu ŋwaani, a badonnə-ba, á taá jigi-na pu-dia. A jigi tina di We, ni maleka kam na tagi kulɔ ka bri-ni tin wɔ sɔni ku ki. ²⁶ Di kuntu di, vii kum maŋi si ku magi dibam ku ja vu ku zigi hube didon yuu ni mu.»

Naboro kum na cɔgi yi nɔɔna bam lu te tin

²⁷ Vii kum deen maa magi dibam taan, ku jigi ku maa ve Adria ninu kum wɔni. Ku deen yi titi dilu na ki dibam da fugə yana na bam wɔni tin mu. Titi kunkuru ni balu na co naboro kum tin maa buŋi ni di wura di twe hube mu. ²⁸ Ba ma kwe kandwe na ləgə ŋuna ni ni ba di na bam wɔni, si ba lwarɔ na bam na luunə te tin. Ba ma na ni ba luunə ba maŋi ni metra fiinna mu te. Ku na ki fun tin, ba daa ma di ŋuna kam si ba nii, yi ba na ni na bam

ta luunə ba maŋi ni metra fiinto mu te. ²⁹ Ba maa kwari fɔɔni si vii kum wɔ magi naboro kum, ku ja vu ku magi di pweeru. Kuntu ŋwaani ba ma li naboro kum zigim luguru tina ku kwaga ni ba di na bam wɔni si ku ma zigi. Ba ma daari ba loori We si tiga puuri lila. ³⁰ Naboro kum coonə bam ma buŋi si ba lu si ba daari naboro kum. Ba ma li naboro balanja kam ba di na bam wɔni, yi ba ki nɔɔni ba lagi ba vu ba li naboro kum yigə luguru tim mu si ba ma zigi-ku te. ³¹ Pooli na lwarɔ ba na buŋi si ba ki te tin, o ma ta di pamaŋna yigə tu wum di o nɔɔna bam o wɔ: «Nɔɔna bantu na nuŋi ba daari naboro kum, abam daa bá wani á lu.» ³² Pooli na tagi kuntu tin, pamaŋna bam ma go ŋuni silu ba na me ba lə boro balanja kam tin ba di-ka ba yagi.

³³ Tiga na wura ka puuri tin, Pooli ma loori ba maama si ba zaŋi ba di wɔdiu. O ma ta di ba o wɔ: «Zim mu jigi da fugə yana liə zanzan na jigi abam yi á wari wɔdiu si á di. ³⁴ A nan loori abam si á zaŋi á di wɔdiu. Á na wɔ ki kuntu, á bá wəri. A taá ye ni abam wɔlwɔlwɔ bá lagi á yuuyue titi di á ga.»

³⁵ Pooli na tagi kuntu o ti tin, o ma kwe dipe o zigi ba maama yigə ni o ki We le, yi o daari o fɔ-di o wura o di. ³⁶ Ku ma pa ba maama pu-dia yi ba di di wɔdiu. ³⁷ Dibam maama ni deen yi nɔɔna biə-yale

dɪ fusirpe bardu mu (276) naboro kum wɔni. ³⁸ Ba maama na di ba zaŋi tin, ba ma li mina ywælu tum naboro kum wɔni ba di na bam wɔni, si ku daa yi ta dunə.

³⁹ Tiga laan na puuri tin, nɔɔna bam maa yəri buburu kulɔ ni ni ba na wɔra tin. Ba ma nii ba na gugoro na na ve ba tigi da tin. Ba maa buŋi si ba nii ba na wɔ wanti ba pa naboro kum togi daani ku be. ⁴⁰ Ba ma go ŋuni silu na lægi naboro kum zigum luguru tum tin ba yagi na bam wɔni. Ba ma daari ba bwæli ŋuni silu na vɔgi naboro kum naywi sum tin, si ba taa pai ku ve ni ba na lagi te tin. Ba laan ma kwe naboro gɔrɔ ba læ naboro kum yigə ni si vii kum taa magi-ku, si naboro kum wanti ku be. ⁴¹ Naboro kum ma vu ku yi na-kula jægə ku cəŋi da. Ku yigə kam maa muuri kasula wɔni, yi ka daa wari ka li. Ku daari na bam maa tiini ba pɔgila, yi ba magi naboro kum kwaga kam ba pa ka wɔra ka cɔga.

⁴² Pamaŋna bam deen ma ki ni daani si ba ja puina bam ba gu, si ba wɔlɔwɔlɔ yi zaŋi o din na bam o vri o titi ba ja ni. ⁴³ Ba yigə tu wɔm maa lagi si o vri Pooli ŋwɔa o yagi. O ma ci-ba si ba yi ki kulɔ ba na buŋi tin. O ma daari o pa ni, si nɔɔna balu na wɔ wanti ba din ba nuŋi tin da yigə ba faŋi ba cu na bam wɔni

si ba din ba be, ⁴⁴ si balu na daari tin kwe naboro kum da-dɔdwaaru tum naa ku wænu tilu na bwəri tin ba ma din ba be. Kuntu mu dɔbam maama ki di ma jonji di titi.

28

Kulu na ki Maliti ni tin

¹ Dɔbam na lugi yi di be bube dim kuntu tin, mu di lwaru ni bube dim kuntu yiri mu Maliti. ² Nɔɔna balu na zuuri daani tin maa ja dɔbam ŋwaja zanzan. Dɔa maa siŋi ka wɔra ka nɔa, ka pa waaru wɔra. Ba ma dwe mini ba pa dɔbam maama si di weeri. ³ Pooli ma puuri de o wɔra o ki mini dim wɔni. Mini dim wulim ma pa bisankwɔa nuŋi de sum wɔni ka kari Pooli juŋa ka lægi da. ⁴ Tɔ kum tiinə bam na ne bisankwɔa kam na lægi Pooli juŋa kam ni tin, ba maa te daani ba wɔ: «Kəm duntu bri ni nɔɔnu wuntu yi nɔn-guru mu. Di o na lugi nuntu kum wɔni tin di, ku ta wɔ maŋi si o taa ŋwi. We wɔ se si o wəri.»

⁵ Pooli ma mi bisankwɔa kam o di mini dim wɔni, yi kulɔkulɔ wɔ ki-o. ⁶ Nɔɔna bam maa buŋi ni, o yira ga wɔ fulɔ mu naa o o da o tu tiga ni mu o ti. Ba na cəgi kuntu taan tin, ba ma wɔ ne ni kulɔkulɔ ki-o. Ba ma læni ba wɔbuŋa yi ba daari ba wɔ: «Nɔɔnu wuntu yi we dɔdoŋ mu!»

⁷ Jægə kam kuntu seeni nɔɔnu wɔdoŋ kara batwari da. Nɔɔnu wɔm yiri mu Pubilu. Wuntu mu yi tɔ

kum kuntu didɛɛɛɛ. O ma jɔɔi dɔbam lanyirani o sɔɔɔɔ ni. Dɔ ma ki da yatɔ da. ⁸ O ko maa tigi o ba jigi yazurɛ. Paa di wɔ-zuru mu jig-o. Pooli ma zu o digɛ kam si o na-o. O ma danɔ o jia o banɔ ni o loori Wɛ o pa-o, yi o yawɔ kum je. ⁹ O na ki kuntu tin, tɔ kum tiinɛ balɔ maama na ba jigi yazurɛ tin maa tui o te, yi ba na yazurɛ. ¹⁰ Ba ma zuli dɔbam, yi ba kwe pɛɛra zanzan ba ja ba ba pa dɔbam. Maɔa kalɔ dɔ daa na lagɔ dɔ zu naboro si dɔ kɛ tin, ba ma pa dɔbam kulɔ maama na maɔi di dɔ vɛɔɔ kam tin si dɔ ja dɔ viiri.

Ba na kɛ ba maa ve Rom te tin

¹¹ Dɔ dɛɛn ki canɔ sɔɔ mu tɔ kum kuntu ni, yi dɔ laan na naboro kudɔɔ kulɔ ba na ma bɛ ni Wa-yiywa tin. Ku dɛɛn nunɔi Alesandri mu ku ba ku zigi bube dim kuntu ni ni taan, yi vu-diɔ kum maɔa kɛ. Dɔ dɛɛn ma zu ku wɔ si dɔ kɛ. ¹² Dɔ ma tɔɔi nunɔ kum wɔ dɔ vu dɔ yi Sirakusi. Dɔ ma pɛni da da yatɔ. ¹³ Dɔ ma zanɔ daani dɔ tɔɔi nunɔ kum wɔ dɔ vu dɔ yi Rigiɔ. Tɔga na pɔɔri tin, viu ma daa zanɔ dɔ kwaga ni ku sɔɔi ku maga. Dɔ ma ki da yale, yi dɔ vu dɔ yi Pusoli dɔ zigi da. ¹⁴ Dɔ ma nunɔi naboro kum wɔni dɔ vu dɔ maɔi di Zezi karabiɛ badonnɛ. Ba ma loori dɔbam si dɔ ki da yarpe ba tee ni. Dɔ ma ki da yarpe daani, yi dɔ laan vu dɔ yi Rom. ¹⁵ Zezi karabiɛ balɔ na wɔ Rom ni tin ma

ni dɔbam nwa. Ba ma zanɔ Rom ni si ba nunɔi ba jeeri dɔbam cwɛɔɔ ni. Ba dɛɛn tu ba yi Apiusi yaga kam na wɔ mɛ tin, yi badaara di dɛɛn ba jɛgɛ kalɔ ba na bɛ ni Vɛɛ Di Sɔɔ tin, si ba jeeri dɔbam. Pooli na nɛ-ba kuntu tin, o ma ki Wɛ le yi ku pa-o baari. ¹⁶ Dɔ na ve dɔ yi Rom kuntu tin, ba ma pa Pooli cwɛɔɔ si o taa zɔɔri o na lagɔ mɛ tin, yi ba pa pamanɔ tɔɔi o yir-o.

Pooli na bɔi Wɛ cɔga kam Rom ni te tin

¹⁷ Da yatɔ na kɛ tin, Pooli ma bɛɔi tɔ kum Zwifɛ bam yigɛ tiinɛ si ba jeeri daani. Ba na tu tin, Pooli ma ta di ba o wɔ: «A ko-biɛ-ba, a wɔ ki kulɔkulɔ a cɔɔi dɔbam nɔɔna bam wɔ, naa a cɔɔi cullu tɔɔ dɔbam nabaara na tinɔi ba pa dɔbam tin. Di ku di, ba jaani amɔ Zeruzalem ni mu ba ki Rom tiinɛ juna ni si ba pɔ-ni. ¹⁸ Ba dɛɛn ma bwe-ni taani si ba nii a na ki kulɔ tin. Ba ma wɔ nɛ a na ki kulɔ a cɔɔi si ku pa ba gɔ-ni tin. Kuntu nwaani ba ya maa lagɔ si ba yagɔ-ni. ¹⁹ Zwifɛ bam ma wɔ sɛ kuntu. Mu ku kuri ku dɛɛn yi fifɔn si a ta si Rom pa-farɔ wɔm tɔti di a taani dim. Ku nan dai ni amɔ ga jigi taani mu di a tɔti dwi tiinɛ bam. ²⁰ Kuntu nwaani mu a bɛɔi abam si a ba, si dɔ nɔɔni daani dɔ nii. Ba na vɔɔi amɔ di capɔnnɔ tin tin, ku yi a na sɛ wɔɔ wɔm Yisrayeli tiinɛ bam na jigi o tɔna tin nwaani mu.»

21 Pooli na tagi kuntu tun, ba ma ta did-o ba wɛ: «Dɔbam nan wɔ jɔŋi tɔno Zude tiinɛ bam tee ni ba na pupɔni ba ta nmɔ taani tun. Dɔbam ta wɔ ne dɛ ko-bu wɔɔ na nuŋi da o ba o ta nmɔ taani o bri dɔbam, naa o ta wo-balɔɔ o pa nmɔ. 22 Dɔbam nan wɔ ta lagɛ sɛ dɛ lwarɛ nmɔ na jɛgi kulɔ n wɔɔɔɔ ni tun. Benwaani dɛ maŋi dɛ ye ni, nmɔ na tɔgi cwɛ-dɔɔɔ kalɔ tun, nɔɔna yɛni ba nɔɔna ba yaaɔ-ka je maama.»

23 Ba laan ma lagɛ de ba pa Pooli sɛ ba jeeri daani. De dum na yi tun, nɔɔna zanzan ma ba jɛgɛ kalɔ Pooli na zɔɔri da tun. Ba na tu tun, o ma tiini o nɔɔni taan o bri-ba, ku zɛgi zɛziŋa ni ku vu ku yi didaan-ni. O ma ta We paari dum na yi te tun o bri-ba. O ma ma We cɛga kalɔ na pupɔni Moyisi cullu tɔno kum dɛ faŋa faŋa We nijɔnɛ bam twaanɔ tum wɔni tun o bri-ba, yi o kwaanɛ sɛ o pa ba se cɛga kalɔ o na te Zezi nwaani tun. 24 O na bri-ba kuntu tun, badaara ma se o taani dum. Badaara dɛ ma wɔ se. 25 Ba ma zaŋi sɛ ba viiri, yi ba magɛ kantɔɔ daani dɛ Pooli na tagɛ kulɔ tun. Ba ta na wɔ viiri tun, mu Pooli tagɛ taani didɔŋ o wɛli da o wɛ:

«We Joro kum deen tɔgi We nijɔnɔ Ezayi kwɛrɛ mu ku ta cɛga dɛ abam nabaara bam ku wɛ:

26 Ve a nɔɔna bam te sɛ n ta dɛ ba ni:

Abam wɔ fɔgi á cɛgi We taani dum dɛ á zwa, yi á bá ni dɛ kuri.

Abam wɔ fɔgi á nii dɛ á yiɛ, yi á bá na.

27 Benwaani nɔɔna bam kuntu wɔɔɔɔ tigi mu.

Ba zwa dɛ ma kwarɛmi, yi ba daari ba pu ba yiɛ, sɛ ba yiɛ yi zaŋi ya na, sɛ ba zwa yi zaŋi ya ni, sɛ ba wɔɔɔɔ yi zaŋi ya lwarɛ We taani dum kuri.

Ku na dai kuntu, ba ya wɔ pipiri ba se amɔ We yi a pa-ba yazurɛ.»

28 Pooli laan ma ta o wɛli da o wɛ: «Á nan taá ye ni We pe dwi-ge tiinɛ mu lwarɛ Dɛ na wɔ jɔŋi-ba Dɛ yagɛ te tun. Bantu nan wɔ se Dɛ kwɛrɛ kam.» [29 O na tagɛ kuntu tun, Zwifɛ bam ma nuŋi o tee ni. Ba na maa viiri tun, ba ma tiini ba magɛ kantɔɔ daani.]

30 Pooli deen kɛ bɛna yale mu jɛgɛ kam kuntu ni, yi o zɔɔri me o na nwa sɛ o taa tigi da tun. O maa yɛni o jeeri nɔɔna balɔ maama na tui o te sɛ ba na-o tun. 31 O maa yɛni o bri We paari dum cɛga kam, yi o tɔɔli dɛ Yuutu Zezi Krisi kwɛrɛ. O deen nɔɔni dɛ baari mu, yi nɔɔn-nɔɔnɔ wɔ cɛgi o yigɛ.

**Tɔnɔ kulu Pooli na
pɔpɔni o pa
ROM TIINɛ tun
Tɔnɔ kulu Pooli
na pɔpɔni o pa
Rom tiinɛ tun na
bri dibam kulu
tun mu tuntu**

Pooli dɛɛn pɔpɔni tɔnɔ kuntu o pa Wɛ nɔɔna balu na wu Rom ni tun mu. Nɔɔna badaara ya manɔ ba bri-ba Wɛ cɔga kam. Pooli nan lagi si o di yi ba te, si o pa ba na baari mu, si o laan daari o ke o vu yigɛ.

Tɔnɔ kuntu wɔni o bri o zaasum dum maama na yi te tun:

Nɔɔnu maama ki lwarum mu, yi Wɛ nan soe ba maama, ku na yi Zwifɛ naa dwi-ge tiinɛ di. Ba maama wu wanti ba na cɔga Wɛ tee ni, di ba na ki ba wu-didɔba di Zezi Kresi wulu na tigi ba nwaani tun. Kuntu nan yi Wɛ pɛɛri mu. Wulu maama na ki o wu-didɔba di Zezi tun wu na vrum lwarum di tɔni wɔni. Ba laan wu ta nwi di ba Yuutu Zezi, yi Wɛ Joro kum zani-ba (pɔɔrum 1-8).

Pooli ta ma bri Zwifɛ balu na vin Zezi di zum maama tun wojo. O bri ni ba ba wanti ba vin Wɛ manɔ maama, Wɛ zaani dum na wai wojo maama tun nwaani (pɔɔrum 9-11).

Ku nan na yi lele kuntu, Wɛ na ki dwi-ge tiinɛ maama lanyirani te tun, ku manɔ si ba kwe ba titi ba pa Zezi, si ba taa nwi di

wu-ponjo, si ku poli Wɛ wu (pɔɔrum 12-15).

Tɔnɔ kum tiim jagɛ ni, Pooli bri ni o lagi si o vu Rom mu, si bantɔ di laan wanti ba zan-o si o ke o vu Espanyɔ. O laan ma daari o jɔɔni nɔɔna balu maama o na ye yi ba wu Rom ni tun (pɔɔrum 15-16).

¹ Amu Pooli wulu na yi Zezi Kresi gamba-sono tun mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu. Wɛ mu kuri-ni si a taa yi Zezi tintuɔnu, si a taa tɔɔli o kwɛr-ywɛɔɔ kam.

² Fana fana tun Wɛ manɔ DI pa DI nijoɔnɛ bam mu pɔpɔni DI tɔnɔ kum wɔni, ni DI goni ni si DI pa nɔɔna lwaru DI kwɛr-ywɛɔɔ kam kuntu. ³⁻⁴ DI kwɛrɛ kam kuntu nan yi DI Bu wum taani mu, wulu na yi dibam Yuutu Zezi Kresi tun. Wɔntu na jigi nabiinu tun, ba lɔg-o Pɛ Davididwi tiinɛ bam wɔni mu. Wɛ Jorokum nan wu o tee ni di dam, yi ku bri ni o yi Baɔa-Wɛ Bu mu manɔ kalu o na bi o yagi tɔni tun. ⁵ Wɔntu nwaani mu Wɛ ki dibam yu-wojo lanyirani, yi DI pa di yi Zezi tintuɔna si di vu dwi maama tiinɛ te di pa ba se o kwɛr-ywɛɔɔ kam, si ba daari ba ki ba wu-didɔba did-o, yi kuntu wu pa Zezi Kresi na zula. ⁶ Abam di tɔgi a yi balu Wɛ na kuri si a taá yi Zezi Kresi nɔɔna tun mu.

⁷ A pɔpɔni a pa abam balu na wu Rom ni yi Wɛ soe abam yi DI kuri abam si a taá yi DI nɔɔna tun mu.

Dí Ko Wε dı dí Yuutu Zezi Krisi wó pa abam yazurə dı yu-yoŋo.

Pooli bɔŋi sɪ o vu o na Rom tiinə bam

⁸ Dayigə woŋo yɪ, amɔ lagɪ a toɟi Zezi Krisi ŋwaani mu a kɪ a Yuutu Wε le abam maama ŋwaani, dı noona na te abam taani je maama ni á kɪ á wɔ-dɪdɔba dı Zezi tɪn. ⁹ Amɔ yəni a loori Wε abam ŋwaani maŋa maama, yɪ Wε dɪlɔ a na tɔŋɪ a paɪ dı a wɔ maama dı a na tooli Dɪ Bu Zezi kwər-ywəŋə kam tɪn ye ni amɔ te cɪga mu.

¹⁰ A ta yəni a loori-Dɪ sɪ Dɪ pa-nɪ cwəŋə, sɪ a laan wani a ba abam te. ¹¹ Abam fra tiini ya jigɪ amɔ. A lagɪ sɪ a na abam, sɪ Wε Jorokum laan wani kɔ toɟi amɔ kɔ zəni abam dı Wε-peeri dɪlɔ na wó pa á zɪɟi lanyiranɪ tɪn.

¹² A na lagɪ kulɔ tɪn mu yɪ sɪ dí na baari da-tee ni, dɪbam maama na jigɪ wɔ-dɪdɔba dı Zezi tɪn ŋwaani.

¹³ A ko-biə-ba, á taá ye ni a kwaanɪ kuni zanzan mu sɪ a na ne cwəŋə sɪ a ba a na abam, yɪ a daa ta wɔ ne cwəŋə dı zum maama. A lagɪ sɪ a ba sɪ a wani a tɔŋɪ tɪtɔŋɪ dɪlɔ na wó ja kuri tɪn mu abam tɪtari ni, ni a na maŋi a kɪ te dwi tiinə badonnə dı tɪtari ni tɪn.

¹⁴ Kɔ yɪ fifiɔn mu sɪ a tooli Wε kwər-ywəŋə kam a bri noona maama, yɪ kɔ nyɪ ni jum mu te a yuu ni, kɔ na yɪ balɔ yi na puuri, naa balɔ yi na wɔ puuri tɪn, dı swan tiinə dı balɔ na yəri kulɔkulɔ tɪn. ¹⁵ Kuntɔ ŋwaani mu

amɔ tiini a lagɪ sɪ a ba a tooli Wε kwər-ywəŋə kam a bri abam balɔ na wɔ Rom ni tɪn dı.

Wε kwər-ywəŋə kam na jigɪ dam te tɪn

¹⁶ Amɔ ba kwari cavura sɪ a bri noona Wε kwər-ywəŋə kam. Taani dɪm kuntɔ mu jigɪ dam, yɪ Wε ma-dı Dɪ vɪ noona balɔ maama na kɪ ba wɔ-dɪdɔba dı Dɪ tɪn, kɔ puli dı Zwifəbam mu, yɪ kɔ laan ba kɔ wəli dwi-geetiinə dı da. ¹⁷ Wε kwər-ywəŋə kam mu bri noona Dɪ na wó pa ba na cɪga Dɪ tee ni te tɪn. Kɔ maama nan zɪɟi ba na jigɪ wɔ-dɪdɔba dı Wε tɪn ŋwaani mu. Wε tɔŋɔ kum maŋi kɔ bri ni: «Wɔlɔ maama na jigɪ cɪga Wε tee ni tɪn mu yɪ wɔlɔ na kɪ o wɔ-dɪdɔba dı Dɪ tɪn, oo na ŋwɪa cɪga cɪga.»

Nabiinə maama na ge bura Wε tee ni te tɪn

¹⁸ Baŋa-Wε nan bri noona Dɪ bani na zanɪ dı ba ba lwarɪm dı ba kəm-lwaanɔ tum maama ŋwaani. Ba na kɪ wo-lwaanɔ tɪn ŋwaani mu pa ba yəni ba cɪ cɪga kam noona tee ni. ¹⁹ Wε nan vanɪ ba zwa, beŋwaani Dɪ maŋi Dɪ pa noona cwəŋə sɪ ba lwarɪ Dɪ cɪga kam. Wε tɪtɪ bri-ba Dɪ cɪga kam jaja yɪ ba wɔ se. ²⁰ Nabiinə wari ba nai Baŋa-Wε dı ba yiə. Kɔ nan na zɪɟi Dɪ na kɪ lɔɟɔ baŋa tɪn, nabiinə sɪtɪni ba nai wəənu tɪlɔ Dɪ na kɪ tɪn. Kɔ ma pa ba wani ba lwarɪ lanyiranɪ ni Dɪ yɪ Wε cɪga cɪga, yɪ Dɪ jigɪ dam dɪlɔ na ba jigɪ tiim tɪn. Kuntɔ

ɲwaantɪ nabiinə bá wantɪ ba na bura Wɛ tee nɪ dɪ ba na wɔ sɛ-Dɪ tɪn. ²¹ Ba manɪ ba ye Wɛ na yɪ wɔlɔ tɪn, yɪ ba nan ba zuli-Dɪ nɪ ba Wɛ, naa ba taa kɪ-Dɪ le. Kɔ maa pa ba wɔbɔɲa tɪ, yɪ ba bɪcara yam laan yɪ lim, yɪ ba yəri wɔɲo kɔlɔ na lana tɪn. ²² Ba maa paɪ ba jɪɠɪ swan mu, yɪ ba laan yɪ jwæru. ²³ Ba ba sɛ sɪ ba taa zuli Nɲwɪa Tu Baɲa-Wɛ, yɪ ba daari ba zuli wænu tɪlɔ ba tɪtɪ na mɔɔnɪ dɪ ba jɪa tɪn. Wænu tum kɔntɔ mu nyɪ dɪ nabiinə balɔ na tɔ tɪn, dɪ zunə dɪ vara dɪ tɪga wo-vælu.

²⁴ Kɔntɔ ɲwaantɪ mu Wɛ yagɪ-ba, sɪ ba taa tɔɠɪ wo-yɔɔru tɪlɔ ba tɪtɪ fra na zɔɔrɪ tɪn. Ba maa yəni ba kɪ wo-digiru, yɪ ba tɔɠɪ boorim kikiə yalɔ na yɪ ba cavura tɪn. ²⁵ Ba maa vɪn Wɛ cɪga kam, yɪ ba daari ba tɔɠɪ vwan. Ba maa yəni ba zuli wænu tɪlɔ Wɛ na kɪ tɪn, yɪ ba tɔɠɪ-tɪ nɪ tɪ yɪ Wɛ mu te. Ba daari ba yagɪ wɔlɔ tɪtɪ na yɪ tɪ maama Kəru tɪn. Wɔntɔ nan mu manɪ sɪ o jɔɲɪ zulə sɪ kɔ taa ve maɲa kalɔ na ba ti tɪn. Amina.

²⁶ Kɔntɔ ɲwaantɪ mu Wɛ yagɪ-ba, yɪ ba kɪ wo-digiru kikiə yalɔ ba fra na zɔɔrɪ yɪ ya jɪɠɪ cavura tɪn. Kaana ma yəni ba yagɪ ba banna, yɪ ba daari ba tigi dɪ ba donnə kaana, nɪ baaru dɪ o kaantɪ na tigi daantɪ te tɪn. ²⁷ Kɔ yɪ kɔntɔ mu dɪ baara dɪ. Ba dɪ ba lagɪ kaana, yɪ ba daari ba paɪ ba fra zɔɔrɪ ba donnə baara ba ma tigi dɪ ba, yɪ

kɔ ya wɔ manɪ sɪ ba taa kɪ kɔntɔ. Baara yəni ba kɪ cavura kənə yantɔ doɲ mu daantɪ, yɪ kɔ pa ba na cam dɪlɔ na manɪ dɪ ba lwarɪm kikiə yam tɪn.

²⁸ Nɔɔna bam kɔntɔ nan bɔɲɪ nɪ Wɛ cɪga kam ba jɪɠɪ kuri mu sɪ ba taa jɪɠɪ-ka ba wɔbɔɲa nɪ. Kɔntɔ ɲwaantɪ mu Wɛ yagɪ-ba, sɪ ba taa tɔɠɪ ba wɔbɔɲ-yɔɔru tum kwaga, yɪ ba kɪ wænu tɪlɔ ba ya na wɔ manɪ sɪ ba kɪ tɪn. ²⁹ Ba wɔbɔɲa maa su dɪ wo-balwaarɔ tɪlɔ na ba tɔɠɪ cɪga kam cwəɲə tɪn, dɪ kəm-lwaanɔ dwi maama. Ba yɪ maa zɔ wænu zanzan. Ba tiini ba jɪɠɪ pu-sɪɲa, yɪ ba jɪɠɪ wɔ-gɔɔ. Ba ma lagɪ nɔɔna gum, yɪ ba kwəri ba jaantɪ daantɪ, yɪ ba daari ba ganɪ ba donnə. Ba maa bɔɲɪ wo-balwaarɔ ba paɪ ba donnə, yɪ ba yɪ bɪbarɪ-nyɪna. ³⁰ Ba maa ɲɔɔnɪ ba cɔɠɪ ba donnə yum. Ba maa culi Wɛ, yɪ ba twɪ ba donnə. Ba ta kwəri ba yɪ banɪ-nyɪna, yɪ ba brɪ ba tɪtɪ nɔɔna yigə nɪ. Ba ta ma tiini ba bɔɲɪ kəm-balwaarɔ wɔbɔɲa, yɪ ba ba nɪɠɪ ba tiinə balɔ na lɔɠɪ-ba tɪn. ³¹ Ba yəri kɔlɔ na wɔ manɪ tɪn. Ba maa jɪɠɪ niə yale yale. Ba ma ba soe ba donnə, yɪ ba ba jɪɠɪ ba ɲwəɲa dɪ. ³² Ba nan manɪ ba ye Wɛ kwərə kam na brɪ kɔlɔ, nɪ balɔ na kɪ kəm-balwaarɔ tintɔ doɲ tɪn manɪ sɪ ba tɪ mu. Nan dɪ kɔntɔ dɪ, ba ta yəni ba kɪ-tɪ mu, yɪ ba tɛ dɪ balɔ na kɪ lwarɪm tɪn dɪ, nɪ kɔ lana.

2

We tɔgi cɪga mu DI maa di nabiinə sariya

¹ Nmu wɔɔ na co n donnə tɪn, ku yi nmu tɪti mu n coə, beɲwaanɪ nmu tɪti di ki wo-lwaanɔ tum kɔntu doɲ mu. Kɔntu tɪn, n bá wanɪ n na bura We tee ni. ² Dí nan ye ni We wó di nɔɔna balu na ki wo-lwaanɔ tum kɔntu doɲ tɪn taanɪ di cɪga mu. ³ Nmu wɔɔ na co n donnə kikiə yi nmu tɪti di ki-ya mu tɪn, kɔntu nmu buɲɪ ni ní wanɪ n lu We sariya yam wɔnɪ mu na? ⁴ We nan tiini DI jɪgi nɔɔna ɲwanɲa di ban-pɔnɔ di wɔ-zuru. Nmu nan pai wəənu tum kɔntu yi kafe mu na? Ta n ye ni, We na jɪgi nmu ɲwanɲa tɪn, ku yi si ku pa nmu wanɪ n ləni n wɔ mu n yagi kəm-balwaarɔ.

⁵ Nmu nan tiini n ku n bɪcarɪ mu yi n vɪn si n ləni n wɔ. Kɔntu mu wó pa n cam dɪm tiini di puli de dɪm We na wó ba DI brɪ DI ban-zɔɲɔ kɔm yi DI daari DI di nabiinə sariya di cɪga tɪn. ⁶ We laan wó pa nɔɔnɔ maama na o nyɪm si ku manɪ di o tɪtɔɲa yam na yi te tɪn. ⁷ Nɔɔna badaara yəni ba vɔ ba wɔrɔ mu yi ba ki wo-laarɔ, si ku pa ba na paari di zulə di ɲwɪa kalu na ba cɔgi tɪn We tee ni. We nan wó pa bantɔ ɲwɪa kalu na ba ti tɪn. ⁸ Nɔɔna badaara nan wɔra ba na lagɪ bam tɪti yɪranɪ zənə mu. Ba maa vɪn We cɪga kam, yi ba daari ba tɔgi wo-balwaarɔ kənə. We cam dɪm di DI

ban-zɔɲɔ kɔm nan wó ba bantɔ banɲa. ⁹ Nabiinə balu maama na ki wo-balwaarɔ tɪn wó na yaara di cam, ku na puli di Zwifə bam, si ku vu ku yi dwi-ge tiinə di. ¹⁰ Ku daari, balu maama na ki kəm-laarɔ tɪn, We wó pa-ba paari di zulə di ywəəni, ku na puli di Zwifə bam si ku vu ku yi dwi-ge tiinə di. ¹¹ Beɲwaanɪ We tɔgi cɪga mu di DI na ki nɔɔna maama te tɪn, si DI ba kuri-ba daanɪ.

¹² Balu na ki lwarɪm yi ba yəri We cullu tɪlɔ DI na ki Moyisijɔɲa ni tɪn, baá cɔgi mu yi ku dai DI cullu tum ɲwaanɪ. Ku daari, balu na ye We cullu tum na ki ba cɔgi, We wó tɔgi DI cullu tum kɔntu ɲwaanɪ mu DI ma di ba taanɪ. ¹³ Beɲwaanɪ, ku dai nɔɔna balu na cəgi We cullu tum tɪn mu wó na cɪga DI tee ni, ku yi balu na se ba ki DI cullu tum na wɪ te tɪn mu wó na cɪga DI tee ni. ¹⁴ Dwi-ge tiinə bam nan yəri We cullu tum si ba taa tɔgi-tɪ. Ba tɪti wɔbɔɲa nan na pai ba tɔgi cɪga kalu We cullu tum na brɪ tɪn, ku brɪ ni ba manɪ ba ye kulɔ na manɪ si ba taa ki tɪn mu, yi We cullu tum ta təri ba tee ni. ¹⁵ Ba tɪtɔɲa yam brɪ ni cɪga kalu We cullu tum na brɪ tɪn tigi ba bɪcara ni. Ba wɔbɔɲa na pai ba tɔgi cwəɲə kalu tɪn di brɪ ni ku yi cɪga mu, beɲwaanɪ ba wɔbɔɲa wai ya brɪ-ba ni ba ki ba cɔgi, naa ya brɪ-ba ni ba jɪgi cɪga. ¹⁶ Kɔbú ta yi kɔntu mu We sariya de dɪm ni. Banɲa-We

wó da Zezi Krisi ηjwaant DI buri nɔɔna maama wubɔɔja yalɔ na səgi tɪn, nɪ amɔ na bri Wε kwər-ywəɔjə kam te tɪn.

Wɔɔ mu yɪ Zwifu cɪga cɪga Wε yigə nɪ?

¹⁷ Kɔ daari nmu wɔɔ na bri n titi nɪ n yɪ Zwifu tɪn, nmu yəni n dalɪ Wε cullu tɪm yɪra nɪ mu, yɪ n kɪ tɪra dɪ n Wε tɔga kam. ¹⁸ Nmu manɪ n ye Wε wubɔɔja na lagɪ sɪ n kɪ kɔɔɔ tɪn. Nmu na zaasi Wε cullu tɪm tɪn mu pɛ n lwarɪ wɔɔjə kɔɔɔ na yɪ cɪga tɪn. ¹⁹ Nmu bɔɔɪ nɪ n jɪgɪ Wε pɔɔni mu n paɪ balɔ ta na wɔ lim wɔɔni tɪn, yɪ n nyɪ dɪ lilwe vanɪnɔ na lagɪ sɪ o pa nɔɔna tɔgɪ cwəɔjə tɛ tɪn. ²⁰ Nmu maa n bɔɔɪ nɪ n jɪgɪ cwəɔjə sɪ n bri balɔ na ba jɪgɪ yəno tɪn, sɪ n daari n zaasi balɔ wubɔɔja ta na wɔ bɪgɪ tɪn. Wε cullu tɪm na bri-m cɪga dɪ yəno maama tɪn mu paɪ n bɔɔɪ kɔɔɔ. ²¹ Nmu nan na yəni n zaasi n donnə tɪn, bɛɛ mu kɪ yɪ n ba zaasi n titi? Nmu yəni n bri nɔɔna nɪ ba yɪ taa ηɔna, yɪ nmu titi ηɔni mu. ²² N tɛ nɪ ba yɪ kɪ boorim, yɪ nmu titi boori mu. Nmu culi jwəɔnə, yɪ n laan daari n dɪ nyɔɔri ya banja nɪ. ²³ Nmu jɪgɪ tɪra dɪ Wε na kɪ DI cullu tɪm n jɪja nɪ tɪn, yɪ n laan daari n kɪ n cɔgɪ Wε yɪrɪ dɪ n na ba sɛ DI cullu tɪm na bri te tɪn. ²⁴ Kɔ pɔɔɔni Wε tɔɔɔ kɔɔɔ wɔɔni kɔ wɪ: «Kɔ yɪ abam Zwifə bam kikiə ηjwaant mu paɪ dwi-gɛ tiinə ηɔɔni ba cɔgɪ Wε yɪrɪ.»

²⁵ Abam yəni á goni á bəkəri sɪ kɔ bri nɪ á yɪ Wε nɔɔna mu. Á nan na kwaant á sɛ Wε cullu tɪm, á bəkərigonim dɪm jɪgɪ kuri. Kɔ daari, á na cɔgɪ Wε cullu tɪm, á bəkəri sɪm gwəɔjə yɪ kafɛ mu. ²⁶ Dwi-gɛ tiinə nan ba goni ba bəkəri. Ba wɔ nɔɔnɔ didɔba nan na tɔgɪ cɪga kalɔ Wε cullu tɪm na bri tɪn, kɔɔɔ tu nyɪ dɪ wɔɔɔ na goni sɪ kɔ bri nɪ o yɪ Wε nɔɔnɔ tɪn mu. ²⁷ Dwi-gɛ tiinə wó bri nɪ abam Zwifə bam ba jɪgɪ bɔra. Bɛɪwaant á jɪgɪ Wε cullu tɔɔɔ kɔɔɔ á jɪja nɪ, yɪ á goni á bəkəri. Nan dɪ kɔ dɪ, á ta yəni á cɔgɪ Wε cullu tɪm mu. Bantɔ nan ba goni ba bəkəri, yɪ ba nan tɔgɪ Wε cullu tɪm.

²⁸ Kɔ dai wɔɔɔ na bri o titi nɪ o yɪ Zwifu tɪm mu sɪnɪ o yɪ Zwifu cɪga cɪga Wε yigə nɪ. Kɔ nan ta dai nɪ wɔɔɔ na goni tɪn mu sɪnɪ o yɪ Wε nɔɔnɔ. ²⁹ Wε yigə nɪ, Zwifu cɪga cɪga yɪ wɔɔɔ Wε na ləni o bɪcarɪ tɪn mu. Wɔɔɔ bɪcarɪ na fɔgɪ dɪ kwe tɪn mu nyɪ dɪ o goni mu cɪga cɪga. Wε cullu tɔɔɔ kɔɔɔ bá wanɪ kɔ kwe nɔɔnɔ bɪcarɪ, kɔ nan yɪ Wε Jorokɔm mu wai kɔ kwe nɔɔnɔ bɪcarɪ. Nɔɔnɔ wɔɔntɔ doɔj nai zulə Wε tee nɪ mu, sɪ kɔ dai nabiinə tee nɪ.

3

Zwifu dwe dwi-gɛ tu Wε yigə nɪ na?

¹ Zwifə nan jɪgɪ yu-yoɔjə ba dwe dwi-gɛtiinə na? Zwifə na goni ba bəkəritɪn, kɔ jɪgɪ zəɔnə kɔ pa-ba na? ² Ɛɛn, kɔ

tiini ku jigi kuri. Benwaani dayigə tın, Zwifə bam mu yi balu We na kwe DI ni-bitari sim DI ki ba jıŋa ni tın. ³ Ba badaara nan wu ki ba wu-didwa di We. Kuntu nan bá wani ku pa We kwani DI ni-taani dim. ⁴ Nɔɔna maama na manı ba yi vwa-nyına, We ta yi cıga tu mu. Ku pɔpɔni We tɔɔɔ kum wɔni ku wı:

«Nmu We jigi cıga

di nmu na ɲɔɔni taani dilu maama tın.

Nɔɔna na manı ba co nmu di,

nmu ta yi cıga tu mu.»

⁵ Kuntu ɲwaani, dıbam na ki lwarım dilu tın ta na bri ni We yi cıga tu mu, dí wó ta ni beɛ? Kuntu wó pa nɔɔna taa te ni, We na pe ba na cam ba lwarım ɲwaani tın, DI wu ki cıga na? ⁶ Ku nan dai kuntu. We ya na dai cıga tu, DI wó ki ta mu DI di nabiinə taani? ⁷ Nɔɔna ta wai ba te ba wı: «Amu na yəni a fə vwan tın, ku pe nɔɔna lwarı jaja ni We tiini DI yi cıga tu, yi DI na zulə ku ɲwaani. Ku na yi kuntu, beɛ mu yi a manı si a na cam a kəm-balwaaru tım ɲwaani?» ⁸ Kuntu ya na yi cıga, dí ya wó wani dí ta dí wı: «Pa-na dí taá tıŋı lwarım, si kú ja lanyıranı ku ba.» Nɔɔna badonnə yəni ba fə vwan ba pa amu ba wı, amu te kuntu doŋ mu. Ba nan lagı si ba cɔgi amu yırı mu. Ba nan wó na cɔgım si ku manı di ba titıŋa na yi te tın.

Nɔɔn-nɔɔnu tərə o na jigi cıga We yigə ni

⁹ Ku bri ni dıbam Zwifə bam garı dwi-getiinə bam mu na? Awo. A ya manı a ta ni nɔɔna maama wu lwarım gambɛɛm wɔni mu, ku na yi Zwifə naa dwi-ge tiinə bam di, ¹⁰ ni ku na pɔpɔni We tɔɔɔ kum wɔni ku wı:

«Nɔɔn-nɔɔnu tərə o na jigi cıga We yigə ni,

di nɔɔnu didwa di.

¹¹ Nɔɔn-nɔɔnu tərə o na ye kulı na manı tın.

Nɔɔn-nɔɔnu tərə o na lagı si o lwarı We.

¹² Ba maama me ba kwaga mu ba ya We,

yi ba maama tusi.

Nɔɔn-nɔɔnu tərə o na ki lanyıranı,

di nɔɔnu didwa di.

¹³ Ba niə maa ɲɔɔri ni yibeelə niə na pɔri te tın.

Ba maa mai ba dindəlīmə ba ma gani daani.

Ba niə ma cana ni bısanıkwı na jigi vıan si guı nɔɔna te tın.

¹⁴ Ba maa soolı wo-balwaaru ba pa nɔɔna.

¹⁵ Ba ma tiini ba duri lıla ba ve ba guı nɔɔna.

¹⁶ Ba na de jəgə kalı maama tın,

ba yəni ba cɔgi wəənu mu yi ba ta yaarı nɔɔna zanzan.

¹⁷ Ba maa yəri ywəəni cwəŋə si ba togi.

¹⁸ Ba maa bri ba ba kwarı We.»

¹⁹ Dí nan ye ni kulı maama We cullu tɔɔɔ kum na bri tın, ku pɔpɔni ku pa balı cullu tım na te-ba tın mu. Kuntu ɲwaani, nabiinə

maama wó ba ba zigi We yigə ní sí DÍ dí ba taaní, yí ba wulubwulub bá waní o ní o puri sí o ma njóni o jonji o titi. ²⁰ Njón-njónub bá waní o na ciga We tee ní, o na tógi DÍ cullu tím tìn njwaaní. We cullu tím nan pai nabiinə mub lwarí ní ba kí ba tusi.

Dí na wó na ciga We tee ní te tìn

²¹ We laan nan pə dí lwarí DÍ na pai njóna nai ciga DÍ tee ní te tìn, yí kú wú zigi cullu tógim banja ní. We cullu tóno kúm dí We nijonjə bam dí nan manj ba bri cwəjə kam kuntu. ²² Kú nan yí njóna na kí ba wu-didva dí Zezi Krisi tìn njwaaní mub We pai ba na ciga DÍ tee ní. Balub maama na kí ba wu-didva dí Zezi Krisi tìn wó na ciga We tee ní, benjwaaní njóna maama yí bidwi mub We yigə ní. ²³ Nabiinə maama kí lwarim mub yí ba daa wú manj dí We paari dím. ²⁴ We nan pai njóna na ciga DÍ tee ní zaaní mub, Zezi Krisi na njwi ba lwarim jini o ma jonji-ba tìn njwaaní. We pai njóna DÍ zaaní dím kafe mub. ²⁵ DÍ ma pa Zezi ba o ji kaanum. O jana kam nunji ka ma vri njóna ba lwarim wóni, dí ba na kí ba wu-didva did-o tìn njwaaní. We kí kuntu mub sí kú bri ní DÍ yí ciga tu mub. Fanja fanja tìn, We deen kí wu-zuru mub yí DÍ wú vanj balub na kí lwarim tìn zwa. ²⁶ Kú daari lele kuntu We pə dí lwarí ní DÍ yí ciga tu, dí DÍ na jonji njóna ba lwarim wóni tìn. Kuntu maa bri ní

We jigi ciga, yí DÍ ta pai balub maama na kí ba wu-didva dí Zezi tìn dí ta na ciga DÍ tee ní.

²⁷ Kú na yí kuntu, dí wó magi dí nyóna bəe banja ní mub? Kulukulub tərə. Benjwaaní, kú dai dí na tógi We cullu tím tìn mub pə dí na ciga, kú yí dí na sɛ dí kí dí wu-didva dí Zezi tìn njwaaní mub. ²⁸ Benjwaaní dí ye ní njóna wó na ciga We tee ní dí ba na kí ba wu-didva dí DÍ tìn mub, sí kú dai cullu tím tógim njwaaní. ²⁹ Banja-We yí Zwifə bam yiraní We mub na? DÍ dai dwi-ge tiinə bam dí We na? Eɛn, DÍ yí nabiinə maama We mub. ³⁰ We yí didva mub. Zwifə bam na kí ba wu-didva dí DÍ, DÍ wó pa ba na ciga DÍ tee ní. Dwi-ge tiinə bam dí nan na kí ba wu-didva dí DÍ, DÍ wó pa ba dí na ciga DÍ tee ní. ³¹ Kuntu nan ba lagi kú ta ní dí na kí dí wu-didva dí We tìn, DÍ cullu tím daa ba jigi kuri. Dí na kí dí wu-didva dí We te tìn laan pai DÍ cullu tím tiini tí jigi kuri mub.

4

Abraham na kí o wu-didva dí We yí o na ciga DÍ tee ní te tìn

¹ Á pa dí nii dí nabaarub Abrahamdeen na yí te yí o na ciga We tee ní tìn. ² We ya na pə-o ciga o na kí kəmlaarub tìn njwaaní mub, o ya wó ta jigi wonjo sí o magi o nyóni kú banja ní. O nan ba jigi wonjo sí o magi o nyóni We yigə ní. ³ We tóno kúm nan bri díbam kú wí:

«Abraham ki o wu-didva di We, yi We pa o na ciga ku nwaani.» ⁴ Ku nan na yi nɔɔnɔ na tɔɔti titɔɔti, o maɔti si o jonji o nɔɔtuɔ mu o titɔɔti dim nwaani, kuntu nan dai pɛɛri mu o jonji. ⁵ Ku daari nɔɔnɔ wɔɔɔ na ki o wu-didva di We, yi o ba tigi kɛm-laaru tilɔ o na ki tin, We wɔ pa kuntu tu na ciga di o na ki o wu-didva di DI tin nwaani. We mu yi wɔɔɔ na yagi nɔɔn-balwaarɔ lwarim DI ma cɛ-ba yi DI pa ba na ciga DI tee ni tin. ⁶ Pɛ Davididi maɔti o ta kuntu don mu. O dɛɛn tagi o wɔ, nɔɔnɔ wɔɔɔ We na pɛ o na ciga yi ku dai o kɛm-laaru nwaani tin yi yu-yoɔo tu mu. ⁷ Davidi maa wɔ:

«Balɔ We na yagi ba wɔ-balwaarɔ DI ma cɛ-ba tin jigi yu-yoɔo,
DI na saari ba lwarim dim tin nwaani.»

⁸ Nɔɔnɔ wɔɔɔ na ki lwarim yi We yagi DI ma cɛ-o yi DI daa ba ki-di DI bicari ni tin jigi yu-yoɔo.»

⁹ Davidi na nɔɔnɔ wɔɔɔ polo taani dim kuntu tin, o nɔɔnɔ balɔ na goni ba bɛkɛritin yirani nwaani mu na? Aye. O nɔɔnɔ balɔ na ba goni ba bɛkɛri tin di nwaani mu. Dɛ maɔti dɛ lwarɔ ni: «Abraham ki o wu-didva di We mu, yi We pa o na ciga ku nwaani.»

¹⁰ We na pɛ o na ciga DI tee ni kuntu tin, ku yi maɔa kalɔ o na goni tin mu na? Awo, ku yi o ta na wɔ goni maɔa kalɔ tin mu. ¹¹ Ku yi ku kwaga ni mu We pɛ o go si ku taa yi maana ku bri ni,

We maɔti DI pa o na ciga o na ki o wu-didva di DI tin nwaani, ku loori o na wɔ go tin. Kuntu, balɔ maama di na wɔ goni yi ba ki ba wu-didva di We yi ku pa ba na ciga DI tee ni tin, ba di yi Abraham dwi tiinɔ ciga ciga mu. ¹² Balɔ maama di na goni yi ba ki ba wu-didva di We tin yi Abraham dwi tiinɔ mu, yi ku nan dai ba na goni tin yirani mɔ nwaani, ku yi ba na ki ba wu-didva di We tin nwaani mu, ni Abraham dɛɛn na ki o wu-didva di We ku loori o na wɔ go maɔa kalɔ tin.

We goni DI ni di Abraham, o na ki o wu-didva di DI tin nwaani mu

¹³ Ku dai Abrahamna tɔɔti We cullu tim tin nwaani mu pɛ We go DI ni di Abraham di o dwi tiinɔ bam. Ku nan yi Abraham na ki o wu-didva di We yi o na ciga DI tee ni tin nwaani mu pɛ We go ni DI wɔ, DI wɔ pa o ba o taa te lɔɔɔ kum. ¹⁴ Ku nan ya na yi balɔ na tɔɔti cullu tim tin mu wɔ ba ba taa te lɔɔɔ kum, dɛ na ki dɛ wu-didva di We te tin ya daa ba jigi kuri, yi We ni-gonim dim di ya wɔ ji kafɛ mu. ¹⁵ We cullu tim vɔɔn mu pai DI banɔ zanɔ di nɔɔna, ba na cɔɔti-ti tin nwaani. Cullu nan na tɛrɛ, nɔɔna bɔ wani ba cɔɔti-ti.

¹⁶ Kuntu, dɛ lwarɔ ni ku yi Abraham na ki o wu-didva di We tin nwaani mu pɛ We go ni did-o, si ku taa yi zaani pɛɛri. Kuntu tin, Abraham dwi tiinɔ bam maama wɔ sunɔ ba na wo-laaru tilɔ We

na goni ni si DI pa-ba tin. Ku dai balu na tɔgi We cullu tum tin yirani mu wó na-ti, ku yi balu di na ki ba wu-didua di We ni Abraham di deen na ki te tin mu. Kuntu nwaani dibam maama wó wani dí bɛni Abraham ni dí nabaaru. ¹⁷ We deen tagi di Abraham DI wɔ: «Amu goni a ni si a pa n ji dwi zanzan nabaaru mu.» Abraham na ki o wu-didua di We tin, o sɔni o ji dí nabaaru We yigə ni. Ku yi We duntu mu bi noona DI pa ba yagi tɔni, yi DI pa woŋo maama ki manja kalu kulukulu ya ta na tərə tin. ¹⁸ We deen na tagi di Abraham DI wɔ o dwi wó puli tin, Abraham ya yəri We na wó ki te DI ki kuntu. Di kuntu di, o ta jigi tɔna lanyirani, yi o ki o wu-didua di We. Kuntu ma pa o sɔni o ji dwi zanzan nabaaru, nɛɛni We na tagi ni o dwi dum wó puli te tin. ¹⁹ Abraham deen na ge fun si o yi bina bi tin, o ma na ni o tiini o kwɛn zanzan, o daa bá wani bu o lu. O ma na ni o kaani Sara di kwɛn zanzan o ke lura. Di kuntu maama o deen ta ki o wu-didua mu di We. ²⁰ O maa ba jigi bubwea di We na goni DI ni si DI pa-o kulɔ tin. O na ki o wu-didua di We tin, ku pai o zigi kɛnkɛŋ, yi ku pa We na zulə. ²¹ O maa sɔni o ye lanyirani ni, We wó wani DI ki kulɔ DI na goni DI ni si DI ki tin. ²² Ku yi kuntu nwaani mu ku pupuni ku wɔ: «We ma pa o na ciga di o na ki o wu-didua di DI tin nwaani.»

²³ Ku nan na pupuni ku wɔ: «We ma pa o na ciga» tin, ku dai Abraham yirani nwaani mu ku pupuni kuntu. ²⁴ Ku pupuni dibam di nwaani mu. Bɛnwaani We wó pa dibam di na ciga DI tee ni, di dí na ki dí wu-didua di DI tin nwaani. Duntu mu bi dí Yuutu Zezi DI pa o yagi tɔni. ²⁵ We nan mu ki Zezi nabiinə jɛna ni DI pa o ti dibam lwarim nwaani. DI ma daari DI bi-o DI pa o yagi tɔni o joori o na nwa, si ku pa dí na ciga DI tee ni.

5

Zezi na fɔgi dibam di We daani te tin

¹ Dí na ki dí wu-didua di Zezi tin mu pɛ dí na ciga We tee ni. Kuntu, dibam di We fɔgi daani dí Yuutu Zezi Krisi nwaani mu. ² Zezi mu pɛ dibam yi We yigə, yi We ki dibam yu-yoŋo dí na ki dí wu-didua did-o tin nwaani. Kuntu tin, dí jigi tɔna ni dí wó na paari-zulə We tee ni, yi ku pai dibam jigi wupolo lanyirani. ³ Dí nan ta jigi wupolo dí yaara yam wɔni, bɛnwaani dí ye ni yaara wai ya pai dí fɔgi dí zigi di pu-dia. ⁴ Dí pu-dia kam yaara yam wɔni tin laan maa pa dí zigi kɛnkɛŋ manɔm wɔni. Dí na zigi kɛnkɛŋ manɔm wɔni tin laan maa pa dí jigi tɔna We tee ni. ⁵ Dí na jigi tɔna kuntu tin, ku bá pa dí na dí cavura, bɛnwaani We tiini DI ki DI sono dibam bicara ni, di DI na pɛ DI

Jorokum wu dibam woni tin.

⁶ Dibam na bwənə yi dí warí dí jóni dí titi tin, mu Zezi Krisi tɔga o ma vri dibam na yi non-balwaaru tin, maɔa kalu We wubɔɔa na lagi tin. ⁷ Ku cana si noonu se o ti o don ɔwaani, di o na wó ti wulu ɔwaani tin na maɔi o yi ciga tu te di. Ku nan wai ku ki si noonu ba kwari fɔɔni si o ti non-ɔsum ɔwaani. ⁸ Ku nan na yi Baɔa-We, dintu bri dibam DI na tiini DI soe dibam te tin, di DI na pe Zezi Krisi ba o ti dibam ɔwaani maɔa kalu dí ya ta na yi lwarim kərə tin. ⁹ Zezi na tɔga yi o jana kam nunji tin mu pe dí na ciga We tee ni. Ku nan na dwe didi tin, o laan wó jóni dibam We ban-zɔɔo kum woni. ¹⁰ Dibam ya yi We duna mu. DI Bu wum tɔɔni dim nan mu pe dibam di We fɔɔi daani. Ku nan na dwe didi, dibam laan na jigi We noona tin, DI Bu wum wó vri dibam, o na joori o bi o yagi tɔɔni tin ɔwaani. ¹¹ Kulɔ ta na wəli da tin, dí jigi wɔpolo lanyirani di We, di dí Yuutu Zezi Krisi na pe dibam di We fɔɔi daani tin ɔwaani.

Adam na vin We ni tin mu pe tɔɔni ba, Zezi maa ja ɔwia o ba

¹² Nabiinu didua ɔwaani mu pe lwarim ba lugu baɔa, yi lwarim di ja tɔɔni di wəli da di ba. Kuntu tin, nabiinə maama maɔi si ba ti mu, ba maama na ki lwarim tin ɔwaani. ¹³ Ku na wó

loori si We ki DI callu tum DI noona bam juna ni tin, di lwarim maɔi di wu lugu baɔa ni mu. Callu tum nan ya ta na tərə tin, We ba jeeli noona lwarim. ¹⁴ Ku na zigi Adammaɔa kam ni si ku vu ku yi Moyisi maɔa kam tin, tɔɔni ya maɔi di wura mu yi di wai nabiinə. Di maa wai balu di na ki ba tusi, yi ku dai ni Adam deen na ki lwarim o vin We ni te tin.

Adam nan bri dibam Zezi na lagi o ba tin nyinyugu mu. ¹⁵ Ba nan dai bidwi. Benwaani Adam deen na ki lwarim dilu tin dai bidwi di We na pe dibam peeri dilu zaani tin. Nabiinu didua kam kuntu lwarim dim ɔwaani mu pe noona zanzan ti. We zaani dim nan dwe kuntu, yi DI tɔɔi nabiinu didua, wuntu mu yi Zezi Krisi, si o ki noona zanzan yu-yoɔo ku ja gaali. ¹⁶ We na pe peeri dim noona zaani kuntu tin, ku dai bidwi ni Adam na ki lwarim te tin. Wuntu na ki lwarim o vin We ni bidwi tin mu pe We di noona sariya. Ku daari noona zanzan na ki ba tusi tin, We peeri dim nan pe ba lwarim zanzan ti yi ba na ciga DI tee ni. ¹⁷ Nabiinu didua kam lwarim ɔwaani mu pe tɔɔni tɔɔi da di jaani noona. Ku nan na dwe didi tin, balu maama We na ki-ba yu-yoɔo ku ja gaali, yi DI kwəri DI pa ba na ciga DI tee ni tin, mu wó ta ɔwi We paari dim woni nabiinu didua wulu na yi Zezi Krisi tin ɔwaani.

¹⁸ Dí nan lwarí ni Adam na ki o tusi bidwi tin mu

pe nabiinə maama na cɔgum Wε tee ni. Zezi Krisi yiranu kəm-laa kum di nan mu pe nɔɔna na ciga yi ba jigi ηwɪa Wε tee ni. ¹⁹ Nabiinu diduə kam na vin Wε ni dum tin mu pe nɔɔna zanzan yi lwarim kərə. Nɔɔnu diduə kam na yi Zezi Krisi tin nan na sε Wε ni tin di wó pa nɔɔna zanzan na ciga Wε tee ni.

²⁰ Wε dεen ki DI cullu tum nɔɔna jɪŋa ni, si ku pa lwarim fɔgi di puli. Lwarim nan na puli kuntu tin, Wε na ki nɔɔna zaani te tin wó tiini ku puli zanzan ku dwəni. ²¹ Kuntu tin, lwarim tɔgi tɔɔni ηwaani mu di maa te nɔɔna. Wε zaani dum nan tɔgi DI na pai nɔɔna ciga te tin ηwaani mu di maa di paari nɔɔna titari ni, si ba taa jigi ηwɪa kalu na ba ti tin Wε tee ni dí Yuutu Zezi Krisi ηwaani.

6

Dí na jigi Wε ηwi-dɔŋa kam Zezi Krisi ηwaani te tin

¹ Dí nan wó ta ni bεε mu? Dí wó ta ki lwarim mu, si ku wani ku pa Wε zaani dum tiini di puli dí tee ni na? ² Aye, dí bá ta ki kuntu dɔŋ. Ku na yi di lwarim jəgə ni, dɪbam nyi di twa mu. Kuntu tin, dí daa wó ki ta mu dí taá ηwi lwarim wɔni?

³ Abam yəri ni, dɪbam balu maama ba na miisi na wɔni Zezi Krisi yiri ηwaani tin, ku bri ni dí tɔgi dí wəli did-o o tɔɔni dum wɔni mu na? ⁴ Kuntu, ba na miisi dɪbam na wɔni tin, ku nyi di dí tigi

did-o mu yi ba ki dɪbam did-o. Kuntu ma pa dí tɔgi di Zezi Krisi dí ηwi Wε ηwi-dɔŋa kam, ni dí Ko Wε na me DI paari dam dum DI ma bi Zezi DI pa o yagi tɔɔni yi o na ηwɪa te tin.

⁵ Kuntu, dɪbam na tɔgi di Zezi dí ti tin, dí laan jigi wɔŋo diduə mu did-o, yi dí daa ta wó tɔgi did-o dí bi dí yagi tɔɔni. ⁶ Dí ye ni, ba na pagɪ Zezi tɔɔni-dagarakam baŋa ni ba gu tin, dɪbam lwarim ηwi-dɔŋə kam di tɔgi ka ti mu, ku pa lwarim daa wari dɪbam. Kuntu tin, dí laan te dí titi mu lwarim jɪŋa ni, ⁷ bɛŋwaani lwarim daa bá wani di taa te wulu na tɔgi di Zezi o ti tin.

⁸ Dí na tɔgi di Zezi Krisi dí ti tin, dí jigi tɪna ni dí wó tɔgi did-o dí na ηwɪa. ⁹ Bɛŋwaani dí ye ni Zezi Krisi bi o yagi tɔɔni yi o daa bá joori o ti. Kuntu ηwaani tɔɔni daa ba jigi dam o baŋa ni. ¹⁰ Zezi na tigi kuntu tin, ku yi si o cɔgi lwarim dam mu. O tigi bidwi yiranu mu o ma kweeli. O laan nan na ηwi tin, o ηwɪa kam zuli Wε mu. ¹¹ Ku yi kuntu mu di abam di. Ku na yi di lwarim jəgə ni, lwarɪ-na ni á nyi di twa mu te. Ku nan na yi abam di Wε laŋa ni, á ηwi mu Zezi Krisi ηwaani.

¹² Kuntu ηwaani abam daa yi pa lwarim di dam á yira yalu na tu tin baŋa ni. Á nan yi sε á pa wɔ-balwaarɔ tɪlu á fra na zɔɔri tin wani abam. ¹³ Yi sε-na á pa lwarim taa te abam si ku

pa á taá kɪ kəm-balwaarv. Nan kwe-na á tɪtɪ á kɪ Wɛ jɪŋa nɪ, sɪ á nyɪ nɪ balv na tɪgɪ yɪ Wɛ pa á joori á bi á na ŋwɪa tɪn mʊ. Kwe-na á maama á pa Wɛ, sɪ Dɪ ma tɔŋɪ kulv na yɪ cɪga tɪn. ¹⁴ Lwarɪm daa ba te abam, bɛŋwaaɪ á na jɪgɪ ŋwɪa Wɛ tee nɪ tɪn, kʊ dai sɪ á taá ŋwɪ Dɪ cullu tɪm tɔgɪm ŋwaaɪ, kʊ yɪ Dɪ zaanɪ dɪm ŋwaaɪ mʊ.

Dí maŋɪ sɪ dí taá kɪ lanyiranɪ mʊ maŋa maama

¹⁵ Kʊ nan brɪ dɪbam nɪ bɛɛ mʊ? Dí na jɪgɪ ŋwɪa Wɛ tee nɪ Dɪ zaanɪ dɪm ŋwaaɪ yɪ kʊ dai sɪ dí taá ŋwɪ Dɪ cullu tɪm tɔgɪm ŋwaaɪ tɪn, kʊ brɪ nɪ dí jɪgɪ cwəŋə sɪ dí taá kɪ lwarɪm mʊ na? Awo, kʊ dai kʊntʊ. ¹⁶ Á ye lanyiranɪ nɪ, á na kwe á tɪtɪ á kɪ nɔɔnʊ jɪŋa nɪ sɪ á taá yɪ o gambe yɪ á sɛ o nɪ, á sɪnɪ á yɪ á na sɛ wʊlv tɪn gambe mʊ. Kʊntʊ tɪn, á na yɪ lwarɪm gambe, tʊbɪnɪ laan mʊ wʊ ba dɪ ja abam. Á nan daa na yɪ balv na sɛ Wɛ nɪ tɪn, á wʊ na cɪga Dɪ tee nɪ. ¹⁷ A nan kɪ Wɛ le, dɪ abam dɛɛn ya na yɪ lwarɪm gambe yɪ á laan kwe á tɪtɪ á pa Wɛ cɪga kam zaasɪm yɪ á sɛ-ka dɪ á wʊ maama tɪn. ¹⁸ Wɛ mʊ vrɪ abam lwarɪm jɪŋa nɪ, yɪ á laan jɪ Dɪ cɪga kam tɪntʊŋa.

¹⁹ Abam wʊbʊŋa ta na wʊ bɪgɪ tɪn mʊ pɛ a kwe nabɪnə mɪmaŋa a ma maŋɪ a brɪ abam kʊntʊ doŋ. Abam dɛɛn kwe á maama mʊ á pa wo-diguru dɪ lwarɪm kɪkɪə yɪ á yɪ tɪ gambe, yɪ á tɔŋɪ

wo-lwaanv kʊ ja gaalt. Lele kʊntʊ, á laan nan maŋɪ sɪ á kwe á maama mʊ á pa Wɛ cɪga kam, sɪ á taá yɪ ka gambe sɪ á taá ŋwɪ dɪ wʊ-poŋo. ²⁰ Abam dɛɛn na yɪ lwarɪm gambe tɪn, Wɛ cɪga kam ya ba te abam. ²¹ Abam na kɪ wo-yɔɔrv tɪlv tɪn dɛɛn jɪgɪ bɛɛ nyɔɔrɪ mʊ tɪ pa abam? Tɪ laan nan jɪgɪ cavura mʊ dɪ abam. Wəənu tɪntʊ kweelim je nan yɪ tʊbɪnɪ mʊ. ²² Kʊ daari lele kʊntʊ Wɛ vrɪ abam lwarɪm gambeɛm wʊnɪ, yɪ á laan yɪ Dɪ gambe-sonnu mʊ. Kʊntʊ ŋwaaɪ á jɪgɪ nyɔɔrɪ dɪ á na ŋwɪ dɪ wʊ-poŋo tɪn, yɪ kʊ kweelim je nɪ á wʊ na ŋwɪa kalv na ba tɪ tɪn Wɛ tee nɪ. ²³ Lwarɪm ŋwɪrv yɪ tʊbɪnɪ mʊ. Kʊ daari Wɛ pɛɛrɪ dɪlv Dɪ na pɛ dɪbam zaanɪ tɪn mʊ yɪ ŋwɪa kalv na ba tɪ tɪn Wɛ tee nɪ, dí na ŋwɪ dɪ dí Yuutu Zezi Krisi tɪn ŋwaaɪ.

7

Cullu tɪm daa ba te dɪbam

¹ A ko-bɪə-ba, á maama ye cullu laŋa na yɪ te. Kʊntʊ ŋwaaɪ á ye nɪ cullu na te nɔɔnʊ, kʊ yɪ sɪ kʊ taa ve o tʊbɪnɪ mʊ. O nan na tɪga, tɪ daa ba te-o. ² Kʊ nyɪ nɪ kaanɪ na zʊ barv te tɪn mʊ. Culu brɪ nɪ o barv wʊm ta na ŋwɪ maŋa kalv tɪn, o ba jɪgɪ cwəŋə sɪ o yagɪ o barv wʊm. O barv wʊm nan na tɪga, o laan jɪgɪ nɪ sɪ o zʊ barv wʊdoŋ, culu daa wʊ vɔgɪ-ba daanɪ. ³ Kʊntʊ ŋwaaɪ, o barv wʊm ta na ŋwɪ, yɪ kaanɪ wʊm na ve o zʊ barv

wodon, o cɔgi mu. O baru wɔm nan na tɔga, culu kɔm daa wɔ vɔgi-ba daani. O laan na zu baru wodon, o daa wɔ cɔgi.

⁴ A ko-biə-ba, ku yi kuntu mu di abam di. Ku na yi cullu tum laɲa ni, abam maama nyi di twa mu te, Zezi Kri si na tigi tun ɲwaani. Kuntu ma pa di yigə li cullu tum wɔni, yi di jigi cwəɲə si di ki di titi nɔɔnɔ wodon juɲa ni, wuntu yi Zezi wɔlɔ na bi o yagi tɔɔni tun. Ku maa pai di tɔɲi titɔɲ-ɲɔna di pa We. ⁵ Di deen ki wo-yɔɔrɔ tɔlɔ di wɔbɔɲa na lagi tun. We cullu tum nan bri dɔbam kɔlɔ na yi lwarim tun, yi di fra ta yəni ya zɔɔri wəɲnu tum kuntu. Ku deen ma pa di ki kəm-balwaaru tɔlɔ na jigi dɔbam ti ve tɔɔni tun. ⁶ Cullu tum deen tiini ti piini dɔbam mu di dam. Lele kuntu ti nan daa ba te dɔbam, di na tɔgi di Zezi di ti tun ɲwaani. Kuntu tun, di na tɔɲi We titɔɲa yam te tun, ku yi Di Jorokum na wɔ di bicara ni tun ɲwaani mu. Di laan tɔgi cwə-dɔɲa kam kuntu, si ku dai cwə-donə kalɔ na yi cullu tɔlɔ na pɔpɔni ti tiɲi tɔnɔ wɔni tun ɲwaani.

We cullu tum bri dɔbam lwarim na yi te tin

⁷ Bɛɛ mu di nan wɔ ta cullu tum laɲa ni? Ti yi lwarim mu na? Aye, ku dai kuntu. We cullu tum nan mu pɛ a lwarɔ lwarim na yi te tin. Ti ya na wɔ bri ni: «Yi pa n yi zu n donnə wəɲnu»,

a ya bá ta ye ni a yi na zu a donnə wəɲnu, ku yi lwarim mu. ⁸ Culu kum kuntu nan mu pɛ lwarim na cwəɲə di zu a wɔbɔɲa ku pa a yi zu wəɲnu zanzan. Cullu nan na tɔrə, lwarim bá ta jigi dam. ⁹ A deen ya ta na yəri We cullu tum tun, a ɲwi mu a ya ba liə. A laan nan na tu a lwarɔ We cullu tum na bri kɔlɔ tun mu pɛ lwarim jigi dam a baɲa ni, ¹⁰ yi a nyi ni a tigi mu te. We cullu tɔlɔ ya na manɔ si ti pa nɔɔna ɲwɔa tun laan pɛ tɔɔni mu ja-ni. ¹¹ Bɛɲwaani, a na ni cullu tum tun mu pɛ lwarim laan na cwəɲə di gani-ni, yi di tɔgi cullu tum ɲwaani di pa tɔɔni ja-ni. ¹² Kuntu nan bri ni We cullu tum ba jigi lwarim mu. Ni dɔlɔ maama We na pɛ dɔbam tun ba jigi lwarim. Di yi lanyiranɔ mu yi di jigi cɔga.

¹³ Kuntu nan bri ni We cullu tɔlɔ na lana tun mu jaani a tɔɔni dim di ba na? Awo. Ku yi lwarim mu de We cullu tum di pa tɔɔni ja-ni. Kuntu ki si nɔɔna mu wani ba lwarɔ lwarim na siini di yi te tin. Cullu tum ma pa lwarim tiini di puli di bri di na yi balɔɔ te tin.

Lwarim dam na tɔɲi nabi-inə wɔni te tin

¹⁴ Di ye ni We cullu tum tɔgi Di wɔbɔɲa na lagi te tin mu. Amɔ nan yi luɲo baɲa nabiinu mu, yi a yi lwarim gambaa. ¹⁵ A nan yəri woɲo kɔlɔ a na ki tun kuri. Amɔ yəni a ba ki kɔlɔ a na lagi tun, yi a laan daari a ki kɔlɔ a na culi tun. ¹⁶ A

na yəni a kɪ kʊlʊ a na ba lagɪ sɪ a kɪ tɪn, kʊ brɪ nɪ a sɛ nɪ Wɛ cullu tɪm yɪ cɪga mʊ. ¹⁷ Kʊntʊ, kʊ daɪ nɪ a tɪtɪ mʊ paalɪ a kɪ wəənu tɪm kʊntʊ, kʊ nan yɪ lwarɪm dɪlʊ na wʊ a wɔnɪ tɪn mʊ pa a kɪa. ¹⁸ A nan ye nɪ lanyɪranɪ tərɪ a wɔnɪ, dɪ a na yɪ nabiinu yɪ a fra zʊʊrɪ lʊgʊ baɲa wo-yɔɔrʊ tɪn. Bɛɲwaanɪ, a na yəni a jɪgɪ wɔbʊɲa sɪ a kɪ lanyɪranɪ, a ta warɪ lanyɪranɪ wɔm a kɪ. ¹⁹ A yəni a ba kɪ lanyɪranɪ nɪ a wɔbʊɲa na lagɪ te tɪn, yɪ a laan daari a kɪ wo-balwaaru tɪlʊ a na ba lagɪ sɪ a kɪ tɪn. ²⁰ A na yəni a kɪ kʊlʊ a wɔbʊɲa na ba lagɪ sɪ a kɪ tɪn, kʊ brɪ nɪ kʊ daɪ a tɪtɪ mʊ paalɪ a kɪ wəənu tɪm kʊntʊ, kʊ yɪ lwarɪm dɪlʊ na wʊ a wɔnɪ tɪn mʊ paɪ a kɪa.

²¹ A nan lwarɪ kʊ na yəni kʊ kɪ amʊ te tɪn: A na yəni a bʊɲɪ sɪ a kɪ kʊlʊ na lana tɪn, kʊ yɪ lwarɪm yɪranɪ mʊ aá kɪ. ²² A tiini a jɪgɪ wɔpʊlʊ a bɪcarɪ nɪ dɪ Wɛ cullu tɪm. ²³ A nan ye nɪ dam dɪdɔɲ mʊ wʊ amʊ wɔnɪ, kʊ na lagɪ sɪ kʊ pa a taa tɔgɪ cwəɲə kalʊ na ba lana tɪn. Dam dɪm kʊntʊ maa lagɪ sɪ dɪ cɔgɪ a wɔbʊɲa yam na lagɪ sɪ ya da cwə-ɲɔɲa kalʊ tɪn. Kʊntʊ maa pɪnɪ amʊ, yɪ lwarɪm dɪlʊ na wʊ a wɔnɪ tɪn paɪ a ta tɔgɪ lwarɪm cwəɲə. ²⁴ Lɛɛrʊ maa jɪgɪ-nɪ, lwarɪm dɪlʊ na wʊ a wɔnɪ tɪn na lagɪ sɪ dɪ pa tʊʊnɪ jɔ-nɪ tɪn ɲwaanɪ. Wɔɔ mʊ wʊ wani o vrɪ-nɪ o yagɪ? ²⁵ Amʊ kɪ Wɛ le dɪ Yuutu Zezi Krisi

ɲwaanɪ. Wɔntʊ mʊ wʊ jɔɲɪ-nɪ.

Kʊ na yɪ a wɔbʊɲa yam wɔnɪ, a sɛ Wɛ cullu tɪm mʊ. A nan na yɪ lʊgʊ baɲa nabiinu tɪn mʊ paɪ a tɔgɪ lwarɪm cwəɲə.

8

Wɛ Joro kʊm na paɪ dɪ ɲwɪ dɪ Wɛ te tɪn

¹ Kʊntʊ tɪn, balʊ na ɲwɪ dɪ Zezi Krisi tɪn, Wɛ daa bá dɪ ba taanɪ sɪ Dɪ cɔgɪ-ba. ² Wɛ Jorokʊm mʊ paɪ dɪ jɪgɪ ɲwɪa Wɛ tee nɪ Zezi Krisi ɲwaanɪ. Wɛ Joro kʊm dam dɪm mʊ pɛ dɪ na vrɪm lwarɪm dɪ tʊʊnɪ jɲa nɪ. ³ Dɪbam na yɪ nabiinɛ yɪ dɪ bwənɛ tɪn mʊ paɪ dɪ warɪ Wɛ cullu tɪm dɪ da. Kʊntʊ ɲwaanɪ dɪ daa bá wani dɪ na cɪga Wɛ tee nɪ Dɪ cullu tɪm tɔgɪm ɲwaanɪ. Wɔɲo kʊlʊ cullu tɪm na wʊ wani tɪ kɪ tɪn, Wɛ mʊ kɪa, dɪ Dɪ na tʊɲɪ Dɪ tɪtɪ Bu sɪ o ba o jɪ nabiinu, yɪ o nyɪ dɪ nabiinɛ balʊ lwarɪm na wat-ba tɪn. O ma ba o tɪ nabiinɛ lwarɪm ɲwaanɪ, sɪ o ma cɔgɪ lwarɪm na jɪgɪ dam dɪlʊ nabiinɛ baɲa nɪ tɪn. ⁴ Wɛ kɪ kʊntʊ sɪ kʊ pa dɪ na cɪga mʊ Dɪ tee nɪ, sɪ dɪ na cwəɲə dɪ kɪ kʊlʊ maama Wɛ cullu tɪm na brɪ nɪ kʊ maɲɪ tɪn. Bɛɲwaanɪ dɪbam yɪ balʊ na tɔgɪ Wɛ Joro kʊm cwəɲə tɪn mʊ, sɪ dɪ daa ba tɔgɪ wo-yɔɔrʊ tɪlʊ nabiinɛ fra na zʊʊrɪ tɪn. ⁵ Balʊ nan na tɔgɪ wo-yɔɔrʊ tɪm kʊntʊ dɔɲ tɪn tiini ba kwe ba wɔbʊɲa ba tɪɲɪ wəənu tɪlʊ nabiinɛ wɔbʊɲa

na lagi tin banja ni mu. Ku daari balu na togi We Joro kum cwəŋə kam tin kwe ba wubunja ba tini wo-laaru tlu We Joro kum wubunja na lagi tin banja ni mu. ⁶ Nɔɔnu wubunja na togi wo-yɔɔru tlu nabiinə fra na zuri tin, tɔɔni wó ja kuntu tu. Wulu wubunja nan na togi We Joro kum cwəŋə kam tin wó na ŋwia We tee ni di wu-zuru. ⁷ Benwaani, nɔɔnu na togi nabiinə wubunja-yɔɔru tum, o yi We dum mu, o ba ki kulɔ We niə yam na bri tin, o nan wari-ya di o se. ⁸ Balu maama na togi wo-yɔɔru tlu nabiinə wubunja na lagi tin bá wanu ba pa We wu poli.

⁹ Abam nan ba togi nabiinə wubunja-yɔɔru na lagi kulɔ tin. A togi We Jorokum na lagi kulɔ tin mu, ku na wu á bicari ni tin ŋwaani. Zezi Krisi Joro kum nan na təri nɔɔnu wulu bicari ni tin, o dai Zezi nɔɔnu. ¹⁰ Zezi Krisi na wu á bicara ni tin, o Joro kum mu pai á ŋwi di We, á na ne ciga DI tee ni tin ŋwaani. A yira yam nan manu si ya ti mu lwarim dum ŋwaani. ¹¹ We mu bi Zezi DI pa o yagi tɔɔni. Kuntu ŋwaani, DI Joro kum na sɔni ku wu á bicara ni, We wó pa abam yira yalu na manu si ya ti tin joori ya na ŋwia, DI Joro kum na wu á bicara ni tin ŋwaani.

¹² Kuntu, a ko-biə-ba, dí manu si dí taá ŋwi ni We Joro kum na lagi te tin mu, si ku dai si dí taá togi wo-

yɔɔru tlu nabiinə wubunja na lagi tin. ¹³ Benwaani, á na togi wo-yɔɔru tlu nabiinə wubunja na lagi tin, tɔɔni wó ja abam. Ku daari, á nan na togi We Joro kum dam ŋwaani á ci á titi di kəm-balwaaru tlu á fra na zuri tin, á wó na ŋwia We tee ni. ¹⁴ Balu maama na pai We Joro kum bri-ba cwəŋə tin yi We biə mu. ¹⁵ Joro kulɔ We na ki á bicara ni tin ba pai fɔɔni jigi abam daga ni gambe te. We Joro kum nan pai á yi We biə mu. Ku maa pai dí jigi cwəŋə si dí bəŋi We ni Dí Ko Baba. ¹⁶ We Joro kum mu pai dibam jwəru tum lwaru ni dí sɔni dí yi We biə mu. ¹⁷ Dí na yi We biə tin, dí wó ba dí na wo-laaru tlu maama DI na tini si DI pa DI biə bam tin. Dí wó togi di DI Bu Zezi Krisi dí jonji kulɔ maama We na tini si DI pa-o tin. Dí na togi di Zezi dí na yaara, dí laan wó ba dí togi did-o dí na paari zulé.

Dí jigi tina ni dí wó na paari-zulé We tee ni

¹⁸ Amu ye ni dí na jigi yaara yalu lele tin bá wanu ya taa mai di paari-zulé yalu dí na wó na We tee ni tin. ¹⁹ We na ki wəənu tlu maama tin tiini ti lagi si ti na de dum We na wó ba DI bri DI biə bam paari-zulé jaja tin. ²⁰ Wəənu tlu maama We na ki tin tu ti daa ba jigi kuri. Ku nan dai wəənu tum titi mu lagi kuntu. Ku yi We mu pe ti

ji kafe, yi DI nan pai ti ta jigi tina ni, ²¹ wænu tɪɓ maama DI na ki tɪn wó ba ti na vrim, si ti daa yi cɔgi ni ti zim na yæni ti cɔgi te tɪn. We wó cɔgi DI kwe-ti si ti laan ba ti taa jigi lam DI tee ni, si ku manɔ di DI biə bam na wó na paari-zulə yalɔ tɪn.

²² Dí nan ye ni wænu tɪɓ maama We na ki tɪn jigi cam mu di zim maama, ni kaani na vri pugə yi o kɔni te tɪn. ²³ Ku nan dai wænu tim kɔntɔ yirani, ku yi di dɪbam balɔ We na ki DI Jorokum di bicara ni tɪn di mu. Kɔntɔ mu yi We dayigə pɛeri dilɔ na bri ni dí wó ba dí na DI wo-laaru tim maama. Dɪbam di nan kɔni mu, yi dí jigi tina dí cɔgi maɲa kam We na wó pa dí ji DI titi sɔɲɔ biə, si DI vri dí yira yam yaara maama wɔni. ²⁴ We na vri dɪbam tɪn mu pai dí jigi tina ni dí wó na kulɔ DI na wó pa dɪbam tɪn. Dí ya na manɔ dí na kulɔ dí na jigi tina ku ɲwaani tɪn, dí ya daa bá ta jigi ku tina. Nɔɔn-nɔɔnɔ ba ta tɪni kulɔ o na manɔ o na tɪn. ²⁵ Dí nan ta jigi tina si dí wó na We wo-laaru tɪɓ dí ta na wɔ ne tɪn. Kɔntɔ ɲwaani mu dí zuri dí yira dí cɔgi ti maɲa kam.

²⁶ We Joro kum di nan wæli dɪbam, dí na bwənə tɪn ɲwaani. Dɪbam yəri dí na wó loori We te si ku manɔ tɪn. DI Joro kum nan loori-DI ku pa dɪbam di ɲwana yalɔ na bá wani ya ta di nabiinə bitari tɪn. ²⁷ We nan ye dí bicara na yi te tɪn, yi

DI kwəri DI ye DI Joro kum di wɔbɔɲa na lagi kulɔ tɪn, beɲwaani We Joro kum tɔgi We wɔbɔɲa na lagi te tɪn mu, yi ku loori We ku pa dɪbam balɔ na yi DI nɔɔna tɪn.

²⁸ Dí ye ni balɔ na soe We yi DI bəɲi-ba ni DI na manɔ DI li wɔbɔɲa te tɪn, DI ki-ba lanyirani woɲo maama wɔni. ²⁹ We deen manɔ DI jigi bantɔ wɔbɔɲa DI bicari ni faɲa faɲa mu, yi DI daari DI kuri-ba si ba laan ba ba taa nyi ni DI Bu wɔm na yi te tɪn. Kɔntɔ ma wó pa We Bu Zezi na nyaana zanzan, balɔ di na yi We biə yi ba sanɔ o kwaga tɪn ɲwaani. ³⁰ We nan na manɔ DI kuri balɔ tɪn mu DI bəɲi si ba taa yi DI nɔɔna. DI na bəɲi-ba kɔntɔ tɪn, DI ma pa ba na cɪga DI tee ni. Balɔ DI na pɛ ba na cɪga kam tɪn mu DI pɛ ba na paari-zulə DI tee ni.

We sono kum na tiini ku daga te tɪn

³¹ Ku na yi kɔntɔ tɪn, dí wó ta ni bɛɛ mu? We na wura di dɪbam tɪn, nɔɔnɔ wɔɔ mu wó wani o cɔgi dɪbam? ³² We nan wɔ vɪn si DI titi Bu wɔm na yaara, yi DI se DI ki-o nabiinə jɪɲa ni si o ti dɪbam maama ɲwaani. We na pɛ dɪbam DI Bu wɔm kɔntɔ tɪn, DI ta wó kwe wo-laaru maama DI pa dɪbam zaani DI wæli da. ³³ Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wani o co dɪbam balɔ We na kuri tɪn DI yigə ni. Beɲwaani ku yi We titi mu pɛ dí na cɪga DI tee ni. ³⁴ Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wani o pa dí ga bura We tee ni.

Benjwaani ku yi Zezi Krisi titi mu tigi dibam njwaani, yi o joori o bi o yagi tʊʊni o jigi njwa We tee ni. O laan maa je We jazim ni yi o loori We o pa dibam. ³⁵ Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wani o cɔgi dibam di Zezi Krisi sono kum daani. Yaara mu wó wani ya cɔgi dibam di Zezi Krisi sono kum na? Wu-cɔgo mu naa, beesa mu naa, kana mu naa, yinigə mu naa, cam dilɔ na wó ba tin mu naa, naa tʊʊni mu? Awo, ti bá wani ti cɔgi dibam di Zezi Krisi sono kum daani. ³⁶ Ku pɔpɔni We tɔnɔ kum wɔni ku wɔ:

«Dibam na yi nmu We nɔɔna tin mu pai dí tɔgi tʊʊni wɔ dí ke de maama.

Ba kwe dibam ba ma ji ni peeni silɔ ba na jigi ba ve ba gu te tin mu.»

³⁷ We nan na soe dibam tin, DI tiini DI pai dibam wɔnɔ wəənu tin kuntu maama wɔni. ³⁸ Benjwaani amu ye lanyirani ni kulɔkulɔ tərə ku na wó wani ku cɔgi dibam di We sono kum daani. Ku na yi tʊʊni naa njwa, naa ku na yi malesi naa weyuu tilampolo didɛera bam maama, naa ku na yi zim wəənu naa jwa wəənu tilɔ na biɔni tin, naa wəənu tilɔ maama na jigi dam nabiinə banja ni tin, ³⁹ ku na yi wəənu tilɔ na jigi dam weyuu tilampolo ni di tilɔ na jigi dam tiga kuri ni tin, naa wəənu tilɔ maama We na ki tin, tintu maama wɔni kulɔkulɔ bá wani ku

cɔgi dibam di We sono kum daani, benjwaani ku yi sono kulɔ We na jigi di dibam di Yuutu Zezi Krisi njwaani tin mu.

9

We na kuri balɔ si ba taa yi DI nɔɔna tin

¹ Amu na yi Zezi Krisi nɔɔnɔ tin, a njɔni ciga mu si ku dai vwan. We Jorokum na wɔ a bicari ni tin mu pai a ye ni ku siɔni ku yi ciga mu, ² di a na bri ni a wɔ tiini ku cɔgi yi a jigi liə manja maama amu titi dwi tiinə bam njwaani di ba na wɔ se Zezi Krisi tin. ³ A ya wó ta lagɔ si We cɔgi amu titi DI daari DI pɔɔri-ni Zezi Krisi tee ni, di ku na wó wani ku pa a ko-biə Zwifə bam na vrɔm. ⁴ Ba yi Yisrayelidwi tiinə mu. Ku yi bantɔ mu We dɛen pɛ ba ji DI biə, yi DI pa-ba DI paari-zulə yam. DI ma go ni ni DI wó ta wɔra di ba, yi DI daari DI ki DI cullu tim ba jɔna ni. DI ma bri-ba ba na manɔ si ba taa zuli-DI te tin. DI ma daari DI go niə di ba. ⁵ Ba dwi dum kuri nunɔ dibam nabaaru Abrahamdwi dum wɔni mu. Ba na lɔgi Zezi Krisi lɔgu banja ni tin, ku yi bantɔ dwi dum wɔni mu ba lɔg-o. Wɔntɔ mu yi wəənu maama Tu. O maa yi We yi o manɔ di zulə si ku taa ve manja kalɔ na ba ti tin. Amina.

⁶ A nan ba lagɔ a ta ni We na goni DI ni si DI ki kulɔ tin jigi kafe. Benjwaani ku dai ni Yisrayelidwi tiinə

bam maama mu suni ba yi Yisrayeli tiina ciga ciga We yige ni. ⁷ Abraham dwi tiina bam maama nan dai o bia ciga ciga We yige ni. We deen tagi di Abraham DI wi: «Nm̄ bu Yizaki dwi dum yirani mu wu ta yi n dwi tiina ciga ciga.» ⁸ Ku bri ni We tee ni, ku dai bia balu maama Abraham na lugi tin mu yi We bia ciga ciga. Ku nan yi bia balu We na goni ni ba hwaani tin mu suni ba yi DI bia ciga ciga. ⁹ Bejwaani We deen goni ni DI wi: «Maŋa kam kuntu na joori ka yi, amu wu joori a ba di Saralugi bakera.»

¹⁰ Ku de kuntu mu yi dibam nabaaru Yizaki kaani Rabeka deen ja pugə o lu yiywa bale. ¹¹⁻¹² Maŋa kam Rabeka ta na wu lugi o bia bale bam yi ba daa ta yeri lanyirani naa baloro tin, We deen tagi did-o DI wi: «Nakwi wum mu wu ta yi o nyaani wum tintun.» Ku ki kuntu si We na kuri-ba daani te tin mu togi DI na maŋi DI li wubuna te tin. Ku bri ni We kurim dum togi DI na beŋi wulu si o taa yi DI noonu tin mu, si ku dai noonu wum tituna hwaani, ¹³ ni ku daa ta na pupuni We tonokum wuni ku wi: «Amu soe Zakobi, yi a daari a yagi Ezayu.»

¹⁴ Di nan wu ta ni bee mu? Di ba wani di ta ni We ba jigi ciga di DI na ki te tin. ¹⁵ Bejwaani We deen tagi di Moyisi DI wi:

«Amu wu ja noonu wulu hwanja

a na lugi tin mu, yi a daari a duri noonu wulu yibwana a na lugi tin.»

¹⁶ Kuntu bri ni ku maama togi We na jigi noona hwanja te tin mu, si ku dai nabiina wubuna na lugi kulu tin naa ba tituna na yi te tin hwaani. ¹⁷ Ku pupuni We tonokum wuni, ni We deen tagi di Ezipipa-faru wum DI wi: «Amu pe n di paari si a wani a togi nmu hwaani mu a bri noona amu dam dum na mai te tin, si ku pa noona taa zəŋi amu yiri dum lugu bana maama ni.» ¹⁸ Ku bri ni We duri balu hwanja DI na lugi tin mu, yi DI daari DI pa badonna ta ku ba wuru ni DI na lugi te tin.

We jigi ni si DI ki DI wubuna na lugi te tin

¹⁹ Abam wu didwa wai o bwe amu ni: «Ku na yi kuntu, bee mu yi We nan bri ni noona ki ba cogi? Noon-noonu nan ba wani o vin kulu We na lugi si o ki tin.» ²⁰ Nabiinu yi woc mu si o wani o magi kantogo di We? Kuntu tin, kamogo wu wani ku bwe ku moru wum ni: «Bee mu yi n mo-ni tintu don?» na? ²¹ Bejwaani kamoc-moru wum jigi cwəŋə si o kwe dogo o ma mo kamwaru tulu dwi maama o na lugi tin. O wai o ce dogo kum kuntu o maa mooni kamogo si ku taa yi lunni nyim, yi o daari o mooni kudon si ku taa yi tituna nyim.

²² Ku nan yi kuntu mu di We. DI na lugi si DI bri

noona DI ban-zɔŋɔ kum di
 DI dam dɔm na mai te tɔn,
 DI jigi cwəŋə si DI ki kɔntɔ.
 DI nan pɔnti DI banɔ mu di
 balɔ na pɛ DI banɔ zanɔ yi
 ba manɔ di cɔgɔm tɔn, ²³ si
 DI daari DI pa noona balɔ DI
 na jigi ba nwanja tɔn tɔgi ba
 na DI paari dɔm na tiini di
 jigi zulə te tɔn. Bantɔ mu yi
 balɔ DI na manɔ DI li si ba
 zu DI paari zulə yam wɔnti
 tɔn. ²⁴ Kɔ nan yi dɔbam mu
 kɔntɔ. Wɛ mu kuri dɔbam
 nabiinə dwi maama wɔnti,
 yi kɔ dai Zwifə dwi dɔm
 yɔranɔ má wɔnti, ²⁵ ni kɔ na
 manɔ kɔ pɔpɔnti Oze tɔnɔ
 kum wɔnti te tɔn. Wɛ dɛɛn
 tagi DI wɔ:

«Noona balɔ ya na dai amɔ
 noona tɔn,
 mu a laan wó bəŋi-ba ni
 amɔ noona.

Dwi tiinə balɔ amɔ ya na ba
 soe tɔn,
 mu a laan wó bəŋi-ba ni
 amɔ nɔn-sonnu.»

²⁶ «Je silɔ ni nɔɔ Wɛ ya na
 tagi di ba DI wɔ,
 ba dai DI noona tɔn,
 kɔ yi dáanɔ mu ba laan wó
 bəŋi-ba ni

Nwɔa Tu Baŋa-Wɛ biə.»

²⁷ Ezayidi dɛɛn tagi
 Yisɔrayɛltiinə bam taanɔ o
 wɔ:

«Yisɔrayɛlti tiinə bam na
 manɔ ba tiini ba daga
 ni bugə ni kasɔllɔ na daga te
 tɔn,
 ba finfin yɔranɔ mu wó na
 vrɔm.

²⁸ Bɛŋwaanɔ Yuutu Baŋa-Wɛ
 bá daanɔ si DI ki kulɔ
 maama DI na manɔ DI
 li wɔbɔŋa si DI ki tɔn
 lɔgɔ baŋa ni.»

²⁹ Kɔ ta yi nɔnɛnɔ Ezayi na
 manɔ o ta te o wɔ:

«Dam-fɔrɔ Tu Baŋa-Wɛ ya
 na wɔ daari dɔbam
 biə badaara DI yagi,

si kɔ pa dí dwi dɔm tɔni,
 dí ya wó ti mu,

ni Sodɔmdi Gomɔɔri tiinə
 bam dwi dɔm dɛɛn na
 ti te tɔn.»

³⁰ Dí nan wó ta ni bɛɛ
 mu? Dwi-geitiinə balɔ ya na
 ba kwaanɔ si ba na cɔga Wɛ
 tee ni tɔn laan mu tu ba na
 cɔga Wɛ tee ni, ba na ki ba
 wɔ-dɔdɔba di Wɛ tɔn nwanja.

³¹ Kɔ daari, Yisɔrayɛlti tiinə
 bam na tiini ba kwaanɔ si ba
 na cɔga Wɛ tee ni DI cullu
 tum tɔgɔm nwanja tɔn, ba wɔ

nɛ. ³² Bɛɛ mu yi ba nan wɔ
 nɛ cɔga Wɛ tee ni? Bantɔ ya
 bɔŋi si ba na cɔga ba kəm-
 laarɔ tum nwanja mu, yi kɔ
 dai ni ba ki ba wɔ-dɔdɔba di
 Wɛ. Ba na vin si ba sɛ Wɛ
 kɔntɔ tɔn, kɔ maa nyi di ba
 magi ba naga mu di kandwe
 dilɔ na pai noona tri ba tɔn
 tɔn, ³³ ni kɔ na manɔ kɔ
 pɔpɔnti Wɛ tɔnɔ kum wɔnti
 kɔ wɔ:

«Nii-na, amɔ Wɛ lagi a cwi
 kandwe mu Siyɔnni.

Di maa yi kandwe dilɔ
 noona na wó magi ba
 titi di di ba tɔ tɔga ni
 tɔn.

Kɔ daari noonɔ wɔlɔ na ki
 o wɔ-dɔdɔba di wɔlɔ na
 yi kandwe dɔm kɔntɔ
 tɔn,

cavɔra bá fɔgi ya ja kɔntɔ
 tu.»

10

¹ A ko-biə-ba, amɔ tiini a
 laga si Yisɔrayɛlti tiinə bam
 na vrɔm, yi a yəni a loori Wɛ

a pa-ba ku ηwaani. ² Amu wó wani a pa ciga ni ba tiini ba lagi si ba tɔɔɔ ba pa Wε, ba nan yəri cwəɲə kalu ba na manɔ si ba tɔɔɔ tin mu. ³ Ba maa yəri cwəɲə kalu Wε na pε si nabiinə tɔɔɔ da ba ma na ciga DI tee ni tin. Ba maa tiɲi ba titi cwəɲə si ba maa na ciga Wε tee ni, yi ba ba se si ba taa tɔɔɔ cwəɲə kalu Wε na tiɲi tin. ⁴ Zezi Krisi mu pε Wε cullu tum tɔɔɔm cwəɲə kam laan ba ka kweeli, ku ma pa balu maama na ki ba wu-didɔa did-o tin laan na ciga Wε tee ni.

Nɔɔɔw wɔɔɔ maama na ki o wu-didɔa di Zezi tin wó na vrim

⁵ Moyisi deen pupɔni nɔɔɔw na wó ki te si o ma na ciga Wε tee ni DI cullu tum tɔɔɔm ηwaani tin. O pupɔni o wɔ: «Wɔɔɔ na ki Wε cullu tum na wɔ te tin wó na ηwɔa ku ηwaani.» ⁶ Ku nan daa na yi nɔɔɔw na wó ki te si o ma na ciga Wε tee ni o na ki o wu-didɔa di DI tin ηwaani, ku pupɔni ku wɔ: «Yi zanɔ n bwe n titi nɔɔɔɔɔ, wɔɔ mu wó wani o di Wε-sɔɔɔ?» Ku lagi ku ta ni, si o pa Zezi Krisi tu o ba o zəni dɔbam. ⁷ «Nan yi bwe n titi ni, wɔɔ mu wó wani o tu curu?» Ku lagi ku ta ni, si o pa Zezi bi o yagɔ tɔɔɔ si o joori o ba. ⁸ Ku nan manɔ ku pupɔni ku wɔ: «Wε taani dɔm dai yigə yigə di nmu, di wɔ nmu ni ni di n bicari ni.» Kwərə kam kuntu mu dɔbam tɔɔɔlɔ dɔ bɔ nɔɔɔa si ba ki ba wu-didɔa di Zezi.

⁹ Ku tagɔ ku wɔ, nmu na tagɔ di n ni ni Zezi mu yi wɔɔɔ maama Yuutu, yi nmu na se n bicari ni, si Wε sunɔ DI bi-o DI pa o yagɔ tɔɔɔni, Wε wó vɔ-m. ¹⁰ Bɛɲwaani, ku yi nmu bicari ni mu nɔ se di n wu-didɔa yi n na ciga Wε tee ni, yi nmu wó ma n ni mu n ta jaja ni Zezi mu yi Yuutu, si n ma n na vrim. ¹¹ Ku pupɔni Wε tɔɔɔ kum wɔni ku wɔ: «Wɔɔɔ maama na ki o wu-didɔa did-o tin, cavɔra bá ja kuntu tu.» ¹² Kuntu, ku yi bidwɔ mu di nɔɔɔa maama, ku na yi Zwifə di dwi-gε tiinə bam di. Ba maama Yuutu yi didɔa mu, yi wuntu mu yəni o pa balu maama na loor-o tin zəɲə zanzan. ¹³ Bɛɲwaani, «wɔɔɔ maama na loori zəɲə dɔ Yuutu wɔm yiri ηwaani tin wó na vrim.»

¹⁴ Ku nan na yi kuntu tin, nɔɔɔa wó ki ta mu ba loori zəɲə o tee ni, yi ba wɔ ki ba wu-didɔa did-o? Ba nan wó ki ta mu ba ki ba wu-didɔa did-o, yi ba wɔ ni o kwərə? Ba nan wó ki ta mu ba ni o kwərə yi nɔɔɔ-nɔɔɔw wɔ tɔɔɔlɔ-kə o bɔ-ba? ¹⁵ Nɔɔɔw nan wó ki ta mu o vu o tɔɔɔlɔ Wε kwərə-ywəɲə kam o bɔ-ba di ba na wɔ tɔɔɔ-o? Ku nan pupɔni Wε tɔɔɔ kum wɔni ku wɔ: «Balu na beeri ba tɔɔɔlɔ Wε kwərə-ywəɲə kam ba bɔ nɔɔɔa tin vəɲə jɔɔ wɔpolo mu.»

¹⁶ Ku nan dai ni nɔɔɔa maama mu se Wε kwərə-ywəɲə kam. Ezayideen tagɔ o wɔ: «Yuutu Bana-Wε, wɔɔ mu jonɔ dɔbam ni-taani dɔm?» ¹⁷ Kuntu ma bɔ ni nɔɔɔa zwa na ni kulɔ tin,

mu ba ki ba wu-didwa di ku, Taani dilu ba nan na wu ni tin mu yi Zezi Kresi kwera kam.

¹⁸ Amu lagu a bwe a nii, Yisrayeli tiine bam wu ni We kwera kam mu na? Ku yi ciga ba ni-ka, ni We tono kum na tagi ku wi:

«Ba tooli o kwera kam logu bana je maama, yi ba ni-taani jagi di yi je maama.»

¹⁹ Amu ta lagu a bwe a nii, Yisrayeli tiine bam suntu ba wu ni We taani dum kuri mu na? Ba ni. Dayige tin, We deen togi Moyisinhaani mu DI ta di ba DI wi:

«Amu wu pa abam taagi jigi wu-guu di dwi tiine balu na dai amu noona tin.»

Amu wu pa abam bana zani di noona balu na yeri kulokulu tin.»

²⁰ Kuntu kwaga ni Ezayi deen ne baari yi o ta o wi:

«Noona balu ya na ba buhi si ba ba ba se amu We tin,

bantu laan mu tu ba se amu. Amu pe balu na manji ba wu bwe amu bwiä tin mu ba ba lwaru amu.»

²¹ Ku nan na yi Yisrayeli tiine bam, We tagi DI wi:

«De maama wuni amu te a jia si a ma joni abam, yi a vin si a ba amu te.»

11

We wu yagi Yisrayeli tiine bam

¹ Kuntu tin, amu ta lagu a bwe a nii, We vin DI titi noona Yisrayel tiine bam mu na? Aye! Ku dai kuntu. Amu titi di yi Yisrayeli dwi

tu mu. A yi Abrahamnaa mu, yi a nuhi Benzamendwi dum wuni. ² We wu vin DI noona balu DI na manji DI kuri pulim ni tin. Abam nan manji a ye We tono kum na tagi Eli taani te, di o na wari We o ta Yisrayeli tiine bam na ki te yi ku wu manji tin. ³ O deen wari We o wi: «Yuutu Bana-We, ba gu nmu nijonhe bam maama, yi ba daari ba cogi nmu kaanum bimbine yam. Ku laan daari amu yirani mu, yi ba kwaanu si ba gu amu di.»

⁴ We nan ler-o DI wi bea mu? DI deen wi: «Amu li noona murr-turpe mu (7.000), si ba taa yi amu titi noona. Bantu ta wu fogu ba kuni doone ba zuli Baali.»

⁵ Ku nan ta yi bidwi mu di zum maama. Noona finfin ta mu daari, We na togi DI zaani dum njwaani DI kuri-ba tin. ⁶ We de DI zaani dum njwaani mu DI kuri-ba, si ku dai ba titun-nuna njwaani. Ku ya na yi ba titun-nuna njwaani mu We kuri-ba, ku ya daa ba ta yi DI zaani dum DI na pe-ba tin njwaani.

⁷ Ku bri ni Yisrayeli tiine bam wu ne ciga kalu ba na kwaanu si ba na We tee ni tin. Noona balu We na kuri tin nan mu ne-ka. Balu na daari tin bicari digili. ⁸ Ku maa ki-ba ni ku na pupuni te We tono kum wuni ku wi: «We mu pe ba wubuna ti, yi ba daa ba ni kulokulu kuri.

Di zum maama, ba yia ta ba nai,

yi ba zwa di kwarimu di We ciga kam.»

⁹ Davididi dæen tagi ba taani o wi:

«Wε wó pa ywæni dɪlɔ ba na buɲi sɪ ba di tɪn pipiri dɪ ji woŋo kulɔ na wó ja-ba kɔ cɔgi, nɪ cɪkɔ na jaani-ba te tɪn.

Kɔ maa wó pa Wε pa ba na cam yɪ ba tɔ tɪga nɪ.

¹⁰ Wε wó pa ba yɪə dwe yɪ ba daa bá ta nai.

Dɪ maa wó pa ba yɪra cɛ dɪ yaara taan, maɲa maama.»

¹¹ Amɔ ta lagɪ a bwe a nii, Yisrayelɪ tiinə bam na tri ba tɔ kɔntɔ tɪn, kɔ brɪ nɪ ba daa bá wantɪ ba zanɪ ba joori ba fɔgi dɪ Wε mɔ na? Aye! Bantɔ na vɪn Wε cɪga kam te tɪn mɔ pɛ dwi-geetiinə wantɪ ba na vrɪm Wε tee nɪ. Wε kɪ kɔntɔ sɪ kɔ pa Yisrayelɪ tiinə bam mɔ taa jɪgi wɔ-gɔɔ dɪ ba. ¹² Yisrayelɪ tiinə bam na kɪ ba cɔgi tɪn mɔ pɛ nabiinə maama wantɪ ba na zənə lanyɪranɪ Wε tee nɪ. Bantɔ na gɛ kulɔ ba na maɲɪ sɪ ba na tɪn mɔ pɛ dwi-geetiinə na cwəɲə ba jɔɲi Wε zənə yam. Kɔ brɪ nɪ Yisrayelɪ tiinə kɔgɔ kulɔ na wó ba tɔgi Wε tɪn na puli kɔ ti, kɔv pa nɔɔna na Wε zənə zanzan kɔ ja gaalt.

Wε na vrɪ dwi-geetiinə te tɪn

¹³ Kɔ yɪ dɪ abam dwi-geetiinə mɔ a lagɪ a ta taani dɪntɔ. Amɔ na yɪ Zezi tintɔɲɔv sɪ a taa tɔɔli o kwərə kam a brɪ dwi-geetiinə tɪn, a brɪ nɪ kɔ ti-ini kɔ yɪ titɔɲ-kamunu mɔ.

¹⁴ Amɔ kwaanɪ a tɔɲɪ sɪ kɔ

pa wɔ-gɔɔ mɔ ja a donnə Yisrayelɪtiinə bam, sɪ kɔ wantɪ kɔ pa Wε vrɪ ba badonnə amɔ titɔɲa yam ɲwaanɪ. ¹⁵ Wε na yagɪ bantɔ tɪn, kɔ pɛ lɔgɔ baɲa dwi tiinə maama laan ba ba fɔgi dɪ Wε. Kɔ daari maɲa kalɔ Wε na wó joori Dɪ jɔɲi-ba tɪn, kɔv ta nyɪ dɪ twa na joori ba na ɲwɪa te tɪn mɔ.

¹⁶ Dɪ ye nɪ, nmɔ na dɛ yigə n fɔ dɪpɛ n tɪɲi Wε ɲwaanɪ, dɪlɔ maama na daari tɪn daa ta yɪ Wε nyɪm mɔ. Tɪu kuri na yɪ Wε nyɪm, kɔ nɛ sɪm maama dɪ yɪ Wε nyɪm mɔ. ¹⁷ Yisrayelɪ tiinə bam nyɪ dɪ Olivitiu ba na jəri gaari wɔnɪ te tɪn mɔ. Kɔ yɪ nɪnɛnɪ Wε mɔ goni tɪu kɔm kɔntɔ nɛ sɪdaara Dɪ yagɪ, yɪ Dɪ daari Dɪ kwe Olivi tɪu kulɔ na wɔ gaa wɔnɪ tɪn nɛ Dɪ tɔɲi Dɪ gwaanɪ nɛ sɪdonnə sɪm wɔnɪ. Abam balɔ na yɪ dwi-geetiinə tɪn nyɪ dɪ nɛ sɪlɔ ba na tɔɲi tɪn mɔ. Sɪ laan ma wəri yɪ sɪ tɔgi sɪ nai tɪu kɔm kugu kɔm nyɔa kam. ¹⁸ Kɔntɔ ɲwaanɪ, nmɔ yɪ ta n gooni nɛ sɪlɔ ba na goni ba yagɪ tɪn. Nmɔ na brɪ n tɪtɪ kɔntɔ, ta n ye sɪ kɔ dai nmɔ mɔ pai tɪu kɔm kugu kɔm zɪga. Kɔ yɪ kugu kɔm mɔ jɪgi nmɔ. ¹⁹ Nmɔ nan wai n tɛ nɪ: «Wε goni nɛ sɪm kɔntɔ Dɪ yagɪ, kɔ daari sɪ amɔ mɔ na jəgə a tɔɲi tɪu kɔm yɪra nɪ.» ²⁰ Kɔ sɪnɪ kɔ kɪ kɔntɔ mɔ. Wε nan goni nɛ sɪm kɔntɔ Dɪ yagɪ, ba na wɔ kɪ ba wɔ-dɪdɔa dɪ Dɪ tɪn ɲwaanɪ mɔ. Nmɔ nan na wantɪ n tɔɲi tɪu kɔm

yira ni tin, ku yi n na ki n wu-didba di We tin nwaani mu. Nan yi zaŋi n ta n ki kamunni, za n ta n kwari We. ²¹ Beŋwaani, We na wu se si Di yagi tiu kum titi ne sim si je ni tin, nm̄u di na ba jigi wu-didba di Di, Di bá yagi-m da.

²² Ku maama nan bri We na ki nɔɔna lanyirani te, yi Di daari Di vani nɔɔna zwa te tin mu. Ku na yi balu na ki ba cɔgi tin, Di vani ba zwa mu. Ku daari, nm̄u nan na wu yagi We cwɛŋɛ kam tɔgum, Di wu ta ki nm̄u lanyirani. Nm̄u nan na yagi We cwɛŋɛ kam, Di laan wu go nm̄u di Di yagi mu ni tiu naga te. ²³ Yisrayeli tiinɛ bam nan na ki ba wu-didba ba se We, baá joori ba na ba jɛgɛ kam. We wu wanti Di joori Di tonji-ba da. ²⁴ Kuntu tin, nm̄u wulu na yi dwi-ge tu tin nyi di naga kalu We na goni Olivi tiu kulɔ na wu gaa woni tin yira ni mu. Di ma pa nm̄u tonji Olivi tiu kulɔ na wu gaari woni tin yira ni, yi ku dai ni nɔɔna na yɛni ba ki te tin. Kuntu nwaani ku bá ta cana di We si Di joori Di tonji ne silu Di ya na goni tin si titi kugu kum je ni.

We jigi nɔɔna maama nwanja si Di vri-ba

²⁵ A ko-biɛ-ba, amu lagi si á lwarɔ We ciga kalu deen na sɛgi tin mu. Abam na suni á lwarɔ kuntu, á daa bá ta bunɔ ni á yi swan tiinɛ. Ku na yi te tin, lele kuntu Yisrayel-tiinɛ badaara wuru digili yi ba warɔ We ciga

kam kuri ba ni. Ku nan wu ta yi kuntu, si ku vu ku yi maŋa kam dwi-ge-tiinɛ balu na se We tin kɔgɔ kum na wu puli ku ti tin. ²⁶ Kuntu, Yisrayeli tiinɛ kɔgɔ kum maama laan wu na vrim, ni ku na pupɔni We tɔnɔ kum woni ku wi:

«Wulu na pai nɔɔna na vrim tin wu nunɔ Siyɔnni o ba,

yi oó pa Zakɔbidwi tiinɛ bam lwarɔm dum ti.

²⁷ Amu We wu go ni dintu a pa-ba,

ni amu wu saari ba lwarɔm dum a yagi.»

²⁸ Yisrayeli tiinɛ bam na vin We kwɛr-ywɛŋɛ kam tin, ba jigi We duna mu, yi kuntu laan pa abam dwi-ge-tiinɛ bam na vrim We tee ni. Ku daari, ku na yi We na kuri nɔɔna si ba taa yi Di nɔɔna te tin lanja ni, Di soe Yisrayeli tiinɛ bam, Di deen na goni ni di ba nabaara bam tin nwaani. ²⁹ We nan ba ki a ya na maani, di Di na kuri nɔɔna yi Di ki-ba lanyirani te tin. ³⁰ Abam dwi-ge-tiinɛ deen ya vin We mu, yi á laan ba á lwarɔ Di yibwɛn-durɛ kam, Yisrayeli tiinɛ bam na vin We tin nwaani. ³¹ Bantu di laan tu ba vin We ni, yi abam na We yibwɛnɛ kam, si ku wanti ku pa bantu di laan ba ba lwarɔ Di yibwɛn-durɛ kam na yi te tin. ³² We nan pe nɔɔna maama nyi ni ba wu pɔna digɛ ni mu te, ba na vin Di ni tin nwaani, si Di laan wanti Di duri ba maama yibwɛnɛ.

³³ Maani-na á nii We zaani dım na tiini dı dagı te.

We wubıya dı Dı yəno kım dı ma tiini kú lirə.

Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wani o lwarı Dı na li wubıya sı Dı kı te tın,

naa o lwarı cwe sıɔ Dı na togi tın,

nı kú na pıpıni We tɔnɔ kım wɔni kú wı:

³⁴ «Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wani o lwarı Baıa-We wubıya,

naa o brı-Dı Dı na wó kı te tın.

³⁵ Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wani o kwe o wɔıo

o jını We.»

³⁶ Benwaani wəənu maama nııı We te mɔ,

yı dıntɔ mɔ nii tı maama baıa nı,

yı tı maama yı dıntɔ nyım mɔ.

We maıı dı zulə mɔ, sı kú taa ve maıa kalɔ na ba tı tın. Amina.

12

We nɔɔna na maıı sı ba taa ıwı te tın

¹ A ko-bıə-ba, We na tiini Dı jııı abam ıwaıa kuntɔ tın, a loori abam sı á kwe á tııı á pa We nıneeni ba na me wɔıo ba kı kaanıı ba pa We tın, sı á taá ıwı dı wɔ-pɔıo, sı kú poli We wɔ lanyıanı. Kuntɔ mɔ yı zulə yalı na maıı sı á pa We tın. ² Á yı pa á wubıya taa togi balɔ na yəri We tın cwe sııı. Kwaanı-na sı We pa á taá jııı wubıy-dıııra, sı kú ləni á ıwıa kam maama. Abam laan wó ba á lwarı We wubıya na lagı sı á kı kulɔ

tın, yı á wó lwarı nı kú tiini kú lana cıga cıga yı kú poli Dı wɔ.

³ We na kı-nı yu-yoıo sı a taa yı Dı tıntıııı tın, a lagı a ta dı abam maama sı á yı taá bııı kamunni á pa á tııı, nı á dwe á na maıı á yı te tın. Á nan taá jııı wubıy-ııııra, sı kú maıı dı We na pe abam dıdııa dıdııa peeri te á na kı á wɔ-dıdııa dı Dı tın ıwaanı. ⁴ Nabiınu yıra yı wɔıo dıdııa mɔ, yı ya laan pɔııı je dwı təri təri. Jəgə maama nan jııı ka tııııa mɔ yıra yam wɔni.

⁵ Kú nan yı bıdııı mɔ dı dıbam balɔ dı na ıwı dı Zezi Krisi tın. Dı tiini dı daga, yı dı nan yı kɔgɔ dıdııa mɔ. Dıbam maama dıdııa dıdııa maa tıııı dı wəli daanı, nı yıra yam je sııı dwı təri təri na tıııı sı zəni daanı te tın.

⁶ We-peera yalı Dı na pe dıbam tın yı dwı təri təri mɔ, nı Dı na pe dıbam zaanı te tın. We na pe wɔɔ wai o ıııııı yıııı-ıwıe tın, kuntɔ tu maıı sı o taa togi o na jııı wɔ-dıdııa dı We te tın mɔ o ma ııııı-sı. ⁷ We na pe wɔɔ wai o tıııı o wəli o donnə tın, kuntɔ tu maıı sı o taa tıııı kuntɔ mɔ. Wɔɔ We na pe o wai o brı o donnə We cıga kam tın, sı o dı kwaanı o taa brı-ka. ⁸ We na pe wɔɔ wai o kwe nɔɔna sı ba na baarı tın maıı sı o taa kı kuntɔ mɔ. Wɔɔ dı na ce o wəənu o maa zəni o donnə tın maıı sı o ma o wɔ-yoıo mɔ o wəli-ba lanyıanı. Wɔɔ nan na yı

nɔɔna yigə tu tɪn maŋɪ sɪ o kwaanɪ o taa brɪ-ba cwəŋə lanyiranɪ. Wɔɔɔ nan na duri o donnə yibwənə tɪn maŋɪ sɪ o taa kɪ-kɔ dɪ wɔpɔlo mɔ.

⁹ Á taá soe daanɪ dɪ cɪga. Á taá culi wo-lwaanɔ dwi maama, sɪ á daari á taá kɪ kɔɔɔ maama na lana tɪn. ¹⁰ Á na yɪ ko-biə daanɪ Zezi Krisi ŋwaanɪ tɪn, á taá soe daanɪ dɪ á wɔɔɔ maama, sɪ á taá nɪgɪ daanɪ lanyiranɪ. ¹¹ Á na tɔŋɪ á pa Wɛ te tɪn, á yɪ pa yawɔɔɔ zɔ abam. Kwe-na á bɪcara maama á taá maa tɔŋɪ á pa dí Yuutu wɔm. ¹² Á na jɪgɪ tɪna dɪ Wɛ te tɪn, á taá jɪgɪ wɔpɔlo kɔ ŋwaanɪ. Yaara na yɪ abam, sɪ á vɔ pu-dia. Kwaanɪ-na á taá loori Wɛ maŋa maama. ¹³ Cɛ-na á wəənu á ma zəni balɔ na yɪ Wɛ nɔɔna yɪ yinigə jɪgɪ-ba tɪn. Á taá jeeri vərə lanyiranɪ á sam nɪ.

¹⁴ Kɔ na yɪ balɔ na jɪgɪ abam ba bɛɛsɪ tɪn, sɪ á taá loori Wɛ sɪ Dɪ kɪ-ba lanyiranɪ. Á nan yɪ soɔɔɔ á cɔgɪ-ba. ¹⁵ Kɪ-na wɔpɔlo dɪ balɔ na jɪgɪ wɔpɔlo tɪn, sɪ á daari á wəli dɪ balɔ na keeri tɪn á keeri. ¹⁶ Á taá jɪgɪ-na wɔbɔŋ-dɪdwɪ. Á yɪ taá kɪ kamunni. Tu-na á tɪtɪ sɪ á taá tɔŋɪ tɪtɔŋ-bale dɪ. Á yɪ taá bɔŋɪ á pa á jɪgɪ swan.

¹⁷ Nɔɔɔɔ na kɪ abam lwarɪm, á dɪ daa yɪ joori á kɪ-o lwarɪm á ma ŋwɪ. Nan kwaanɪ-na sɪ á taá kɪ kɔɔɔ na lana tɪn nɔɔna maama yigə nɪ. ¹⁸ Kwaanɪ-na lanyiranɪ sɪ á taá zɔvɪ dɪ ywəəni nɔɔna maama tɪtarɪ nɪ, nɪ á na wai

te tɪn. ¹⁹ Á badon-sonnu-ba, á yɪ taá bɔŋɪ sɪ á kɪ balɔ na kɪ abam lwarɪm tɪn dɪ lwarɪm. Nan yagɪ-na, sɪ Wɛ ban-zɔŋɔ kɔm wɔ ba ba baŋa. Bɛŋwaanɪ kɔ pɔpɔnɪ Wɛ tɔŋɔ kɔm wɔnɪ, nɪ Baŋa-Wɛ tagɪ Dɪ wɪ:

«Amɔ yɪ wɔɔɔ na wɔ cɔgɪ nɔɔna dɪ ba kəm-balwaanɔ tɪn.

Amɔ wɔ pa ba joori ba na kɔɔɔ na maŋɪ dɪ ba tɪn.»

²⁰ Kɔ nan ta pɔpɔnɪ kɔ wɪ:

«Nmɔ dɔm kana na wɔɛ, sɪ n pa-o wɔdiu sɪ o dɪ.

Na-nyɔm na jɪg-o, sɪ n pa-o na sɪ o nyɔ.

N na kɪ kɔntɔ,

kɔvɔ pa cavɪura tiini ya ja-o.»

²¹ Abam nan yɪ pa lwarɪm wanɪ abam. Á taá kɪ kəm-laarɔ sɪ tɪ wanɪ lwarɪm dam tɪ cɔgɪ.

13

Dí na maŋɪ sɪ dí sɛ dí lɔgɔ kɔm yigə tiinə te tɪn

¹ Abam maama maŋɪ sɪ á sɛ dɪdɛera balɔ na te á tɪnɪ dɪm tɪn ni, bɛŋwaanɪ nɔɔn-nɔɔnɔ ba jɪgɪ dam sɪ o taa te o donj yɪ Wɛ wɔ pɛ kɔ tu cwəŋə. Dɪdɛera balɔ na wɔra tɪn yɪ Wɛ mɔ tɪŋɪ-ba. ² Wɔɔɔ maama na vɪn dɪdɛera bam kɔntɔ ni tɪn, kɔ tu vɪn cwəŋə kalɔ Wɛ na tɪŋɪ tɪn mɔ. Balɔ na kɪ kɔntɔ donj tɪn wɔ na cam. ³ Dɪdɛera bam nan ba paɪ fɔvɪnɪ jɪgɪ balɔ na kɪ kəm-laarɔ tɪn. Fɔvɪnɪ jɪgɪ balɔ na kɪ kəm-balwaanɔ tɪn mɔ. Nmɔ na ba lagɪ sɪ fɔvɪnɪ taa jɪgɪ-m dɪ dɪdɛera bam, n maŋɪ sɪ n ta n kɪ kəm-laarɔ mɔ sɪ kɔ pa

n na zulə ba tee ni. ⁴ We nan tiŋi dɪdɛera bam si ba taa tɔŋi ba pa-DI abam zəŋə ŋwaani mu. Abam nan na ki wo-balwaarɔ, á maŋi si á taá kwarɔ fɔɔni, beŋwaani dɪdɛera bam sɔni ba jigi cwəŋə si ba pa nɔɔna na cam. Bantu mu yi balɔ We na tiŋi si ba tɔgi DI ban-zɔŋɔ kum ŋwaani ba ma pa balɔ na ki lwarim tin na cam. ⁵ Kuntu ŋwaani mu á maŋi si á sɛ ba ni. Kɔ dai ba na wɔ pa á na cam tin yɔrani ŋwaani. Á sɛ-ba, beŋwaani á ye á bicara ni, ni á maŋi si á tɔgi cɪga cwəŋə mu.

⁶ Kɔ ta yi kuntu ŋwaani mu á maŋi si á taá ŋwi lampoo. Beŋwaani dɪdɛera bam tɔŋi ba pa We mu, di ba na kwaani ba tɔŋi te tin. ⁷ Nan taá ŋwi kulɔ maama ba na maŋi si ba jɔŋi á tee ni tin á pa-ba. Kɔ na yi wulɔ na jɔŋi á yuu lampoo tin, naa wulɔ di na jɔŋi á wəənu lampoo tin, si á ŋwi á lampoo maama á pa-ba. Kɔ na yi wulɔ na maŋi si á taá kwar-o tin, si á taá kwar-o. Kɔ na yi wulɔ na maŋi di zulə tin, si á taá zul-o.

Dí na maŋi si dí taá soe dí donnə te tin

⁸ Abam nan yi taá jigi-na nɔɔn-nɔɔnɔ wonɔ jini, jini dilɔ á na wɔ taá jigi tin mu yi si á taá soe á donnə. Wulɔ maama na soe o doŋ tin sɔni o tɔgi We cullu tum di DI niə yam mu. ⁹ We cullu tum bri ni: «Yi ki boorim, yi gɔ nɔɔnɔ, yi ŋɔni, yi pa

n yi zɔ n donnə wəənu.» Cullu tum kuntu dɪdaani We niə yam maama nan tɔgi ni dɪdɔa mu. Ni dintɔ nan mu wɔ: «Ta n soe n doŋ ni n titi te.» ¹⁰ Nmɔ na soe n doŋ, n daa n bá wani n ki-o balɔɔ. Wulɔ na soe o doŋ tin sɔni o ki We niə yam na bri kulɔ tin mu.

Dí maŋi si dí ti dí yigə mu dí cəgi Zezi Krisi tum

¹¹ Á taá ki-na kuntu, si abam ye maŋa kalɔ wɔni dí na wɔra tin. Maŋa yi si á zaŋi á yagi dɔɔm. Maŋa kalɔ We na wɔ ba DI vɔ dɪbam tin daari fin si ka yi, yi kɔ daa dai ninɛɛni maŋa kalɔ dí deen na puli dí ki dí wɔ-dɪdɔa di Zezi tin. ¹² Maŋa kam daari fin si ka yi, ni tɪga na lagi ka pɔɔri te tin. Titi dɪm lagi di ke si wɔa pooni ba. Kuntu ŋwaani, á pa dí yagi kikiə yalɔ maama na yi lim nyim tin, si dí daari dí ma We dam dɪm dí ci dí titi, si dí wani dí tɔgi pooni cwəŋə kam. ¹³ Pa-na dí tɔgi cwəŋə si kɔ maŋi di balɔ na wɔ pooni wɔni te tin. Á nan pa-na dí yagi nɔn-kwəlɪm di sa-nyɔri di boorim di wo-digiru kikiə maama. Á yi taá jaani daani naa á taá ki wɔ-gɔɔ daani. ¹⁴ Pa-na abam ŋwɔa kam dɪdaani dí Yuutu Zezi Krisi ŋwɔa kam taa yi bidwi. Nan yi pa-na á wɔbɔŋa taa tɔgi wo-yɔɔrɔ tilɔ á fra na zɔɔri tin.

14

Dí wɔ maŋi si dí taá co

daani

¹ Jonji-na nɔɔnɔ wɔlɔ wɔbɔɔɔ ta na wɔ biɔ We cwəɔɔ kam wɔnɔ tɔn lanyiranɔ. A nan yɔ magɔ kantɔɔɔ dɔ o na bɔnɔ te tɔn. ² Nɔɔnɔ wɔra o wɔbɔɔɔ na biɔga We cwəɔɔ kam wɔnɔ, kɔ ma pa o ba culi kulɔkulɔ dim. Kɔ daari nɔɔnɔ wɔdon wɔra o wɔbɔɔɔ na wɔ biɔ yɔ kɔ pa o culi nwam. ³ Wɔlɔ nan na wat o di wɔɔɔ maama tɔn yɔ zanɔ o gooni wɔlɔ wɔm o na ba di wɔɔɔ maama tɔn. Wɔlɔ dɔ nan na ba di wɔɔɔ maama tɔn yɔ zanɔ o co wɔlɔ na di wɔɔɔ maama tɔn, bɛɔwaaɔnɔ o dɔ yɔ We nɔɔnɔ mɔ. ⁴ Nmu yɔ wɔɔ mɔ sɔ n co nɔɔnɔ wɔdon tɔntɔɔnɔ? Kɔ yɔ o tɔtɔ yuutu wɔm mɔ manɔ sɔ o nii o kɔ cɔga naa o wɔ kɔ. Wɔlɔ na yɔ dɔ Yuutu wɔm nɔɔnɔ tɔn kɔ lanyiranɔ mɔ, bɛɔwaaɔnɔ dɔ Yuutu wɔm wɔ wanɔ o pa o taa kɔ lanyiranɔ.

⁵ Nɔɔnɔ wɔra o na lɔ dɛ o pa dɔ dwe da yadonnɔ yam. Kɔ daari nɔɔnɔ wɔdon dɔ maa wɔra o na ba kuri da yam daani. Nɔɔnɔ maama nan manɔ sɔ o kɔ kulɔ o na ye o bicari nɔ nɔ kɔ manɔ tɔn. ⁶ Nɔɔnɔ wɔlɔ na kuri dɛ sɔ dɔ taa yɔ da-kamunu tɔn yɔnɔ o kɔ dɔ Yuutu wɔm ɔwaaɔnɔ mɔ. Wɔlɔ na di wɔɔɔ maama tɔn kɔ kɔntɔ o ma zuli dɔ Yuutu wɔm mɔ, o na yɔnɔ o kɔ We le wɔdiu kɔm baɔa nɔ tɔn ɔwaaɔnɔ. Wɔlɔ dɔ nan na ba di wɔɔɔ maama tɔn dɔ kɔ kɔntɔ o ma zuli dɔ Yuutu wɔm mɔ, yɔ o dɔ kɔ We le kɔ ɔwaaɔnɔ.

⁷ Dɔbam wɔlɔwɔlɔ ba ɔwɔ o tɔtɔ yiranɔ ɔwaaɔnɔ. Dɔ wɔlɔ nan na tɔgɔ dɔ, kɔ ta daɔ o tɔtɔ yiranɔ ɔwaaɔnɔ. ⁸ Dɔ zɔ na ɔwɔ, dɔ ɔwɔ dɔ Yuutu wɔm ɔwaaɔnɔ mɔ. Dɔ nan zɔ na tɔgɔ dɔ, kɔ ta yɔ dɔ Yuutu wɔm ɔwaaɔnɔ mɔ. Bɛɔwaaɔnɔ, dɔ na ɔwɔ naa dɔ na tɔga, dɔ ta yɔ dɔ Yuutu wɔm nɔɔna mɔ. ⁹ Zezi Krisi tɔgɔ yɔ o joori o bi o na ɔwɔa, sɔ o taa yɔ twa dɔ nanɔna Yuutu mɔ.

¹⁰ Kɔ na yɔ kɔntɔ tɔn, bɛɔ mɔ yɔ n co n ko-bu? Sɔ nmu dɔ, bɛɔ mɔ yɔ n gooni n ko-bu? Dɔbam maama nan lagɔ dɔ ba dɔ zɔgɔ We yigə nɔ mɔ, sɔ DI dɔ dɔbam taani. ¹¹ Kɔ pɔpɔnɔ We tɔnɔ kɔm wɔnɔ, nɔ Baɔa-We tagɔ DI wɔ: «Amɔ na yɔ ɔwɔa tu tɔn, kɔ yɔ cɔga mɔ nɔ, nɔɔna maama wɔ ba ba kuni doonə amɔ yigə nɔ, yɔ bá ta dɔ ba niə jaja, nɔ amɔ mɔ yɔ Baɔa-We.»

¹² Kɔntɔ bɔnɔ nɔ dɔbam maama lagɔ dɔ ba dɔ zɔgɔ We yigə nɔ mɔ, sɔ nɔɔnɔ maama ta kulɔ o na kɔ tɔn.

Dɔ wɔ manɔ sɔ dɔ pa dɔ ko-bu tɔsɔ We cwəɔɔ wɔnɔ

¹³ Kɔntɔ tɔn, dɔ daa yɔ ta co dɔ donnə. Nan lɔ-na wɔbɔɔɔ sɔ á yɔ kɔ kulɔ na wɔ pa á ko-bu tɔsɔ naa o yagɔ We cwəɔɔ tɔgɔm tɔn. ¹⁴ Amɔ na ɔwɔ dɔ dɔ Yuutu Zezi tɔn, amɔ ye lanyiranɔ nɔ wɔdiu tɔrə kɔ tɔtɔ na yɔ wo-digiru We yigə nɔ. Nɔɔnɔ nan na pɛ wɔɔɔ kulɔ yɔ culu, kɔ sɔnɔ kɔ yɔ culu mɔ kɔ pa nɔɔnɔ wɔm kɔntɔ. ¹⁵ Nmu nan

na pe n ko-bu wu cɔgi di n na di wɔdiu kulɔ tin, ku bri ni n daa n ba tɔgi sono cwɛŋə mu. Yi pa nmɔ na di wɔdiu kulɔ tin cɔgi nɔɔnu di We daani, yi o yi wulɔ Zezi Kresi na tigi o ŋwaani tin. ¹⁶ Yi pa nɔɔna na cwɛŋə si ba co woŋo kulɔ na lana di nmɔ tin. ¹⁷ Dɔbam na yi We paari dim nɔɔna te tin ba tɔgi wɔdiiru dim ŋwaani. Ku nan tɔgi dí na ki ciga We yigə ni tin ŋwaani mu, di wu-zuru di wɔpolo, ni We Joro kum na pai dɔbam te tin. ¹⁸ Wulɔ maama nan na tɔŋi o pa Zezi Kresi kuntu doŋ tin, kuntu tu wó poli We wu, yi nɔɔna di wó pa-o ciga.

¹⁹ Kuntu ŋwaani, pa-na dí kwaaní dí taá ki kulɔ maama na pai nɔɔna jigi ywəni daani yi ku zəni-ba si ba bi We cwɛŋə wuni tin. ²⁰ Yi pa wɔdiiru dim cɔgi We titɔŋa. Wɔdiiru maama maŋi dim mu. Nmɔ nan na di kulɔ na wó pa n doŋ wu cɔgi ku ŋwaani tin, si n yagi ku dim. ²¹ Ku lana si n yi ki kulɔ maama na wó pa n ko-bu tusi We cwɛŋə ni tin, ku na yi nwana dim naa sana nyom naa kulɔ maama di.

²² Nmɔ na ye kulɔ n wɔbɔŋa ni kantɔ laŋa ni tin, ta n jigi-ku nmɔ di We laŋa ni. Nɔɔnu wulɔ na ye kulɔ na lana si o ki yi o ba jigi wɔbɔŋa yale ku baŋa ni tin, kuntu tu jigi yu-yoŋo. ²³ Ku daari, nɔɔnu wulɔ na jigi bubwea di o na di wɔdiu kulɔ tin, kuntu tu bá na bura

We tee ni. Ku bri ni o ba jigi wu-didba o dim dim wuni. Woŋo kulɔ maama nmɔ na wó ki yi n ba jigi wu-didba tin, ku yi lwarim mu.

15

Dí na maŋi si dí taá ki te di dí donnə tin

¹ Dɔbam balɔ wɔbɔŋa na biŋi We cwɛŋə kam wuni tin maŋi si dí taá wəli balɔ wɔbɔŋa ta na wu biŋi tin mu, ba wɔbɔŋa ta na bwənə tin ŋwaani. Dí wu maŋi si dí taá ki kulɔ na poli dɔbam yirani wɔru tin. ² Dɔbam maama nan maŋi si dí taá ki kulɔ na wó poli dí donnə wɔru tin mu, dí maŋi si dí ki-ba lanyirani mu si ku pa ba fɔgi ba bi We cwɛŋə wuni. ³ Zezi Kresi deen nan wu ki kulɔ na poli o yirani wu tin, ni We tɔno kum na tagi te ku wi: «Tru tɔb nɔɔna na twi nmɔ Baŋa-We tin mu joori ti tu amɔ yuu ni.» ⁴ Kulɔ maama deen na pupɔni We tɔno kum wuni tin yi si ku taa bri dɔbam We ciga kam mu, si ku pa dí na pu-dia di baari si dí taá jigi tina We tee ni.

⁵ We mu yi wulɔ na pai nɔɔna pu-dia di baari tin, yi dintɔ wó pa á taá jigi wɔbɔŋ-didwi ni Zezi Kresi na lagi te tin. ⁶ Kuntu, kuɔ pa abam maama se daani yi á taá jigi ni didwi á ma zuli We dilɔ na yi dí Yuutu Zezi Kresi Ko tin. ⁷ Joŋi-na daani lanyirani ni Zezi Kresi na joŋi abam te tin. Kuntu wó pa We na zulə.

Wε kwər-ywəŋə kam yi dwi maama nyim mu

⁸ Amu nan lagɪ a ta abam ni Zezi Krisi tu si o tɔŋɪ o pa Zwifəbam mu, si ku pa Wε na goni ni di ba nabaara bam te tin suni ku ki, si ku bri ni Wε yi cɪga tu. ⁹ O tum dɪm ta yi si ku pa dwi-ge-tiinə bam di mu ba ba zuli Wε DI na jɪɟɪ ba yibwənə tin ηwaani, ni Wε tɔŋo kum na tagɪ te ku wi:

«Amu wó wəli di dwi-ge tiinə bam a zuli nmu, yi a leeni a tee nmu yiri.»

¹⁰ Ku ta pupɔni ku wi:

«Abam dwi-ge tiinə bam wəli-na di Wε nɔɔna bam maama á taá ki wɔpolo.»

¹¹ Ku ta wi:

«Abam dwi-ge tiinə bam maama taá zuli-na Yuutu Baŋa-Wε.

Pa-na lɔɟu baŋa dwi maama taa tee-DI.»

¹² Ezayidi dɛɛn tagɪ o wi:

«Zesedwi dɪm tu didba wó zanɪ o ba si o taa te lɔɟu baŋa dwi tiinə maama,

yi bantu wó ta jɪɟɪ tɪna o ηwaani.»

¹³ Wε dilu na pai á jɪɟɪ tɪna tin wó pa á tiini á taá jɪɟɪ wɔpolo di wu-zuru, á na ki á wu-didba di DI tin ηwaani. Wε Joro kum dam laan wó pa á na jɪɟɪ tɪna di Wε te tin fɔɟɪ ku puli ku ja gaali.

Pooli na ηɔɔni o titɔŋa yam woŋo te tin

¹⁴ A ko-biə-ba, amu titɪ ye ni abam ki kəm-laaru zanzan mu, yi á tiini á jɪɟɪ yəno

ku pai á wai á bri daani di Wε cɪga kam. ¹⁵ Amu pupɔni wənu tidonnə di baari mu tɔŋo kuntu wɔni, si a maa guli abam wənu tɪlɔ á na manɪ á zaasi tin. Amu pupɔni kuntu di Wε na pɛ-ni yu-yoŋo, ¹⁶ si a taa yi Zezi Krisi tintɔŋɔ dwi-ge-tiinə bam ηwaani tin mu. Amu na tɔŋɪ a pa Wε te tin yi si a yəni a tɔɔli DI kwər-ywəŋə kam mu, si a wani a jɔŋɪ dwi-ge tiinə a ki-ba Wε jɪŋa ni, si ba pa DI wɔ poli, DI Jorokum na fɔɟɪ ku kwe ba bicara tin ηwaani.

¹⁷ Kuntu, amu na ηwi di Zezi Krisi tin ηwaani, a ki wɔpolo di a na tɔŋɪ a pa Wε te tin. ¹⁸ Amu nan ba jɪɟɪ baari si a ηɔɔni kulɔkulɔ, ku na dai Zezi Krisi na mɛ amu o ki kulɔ tin yiranɪ. Ku yi Zezi mu pɛ ku tɔɟɪ di a nitaa ni di a titɔŋa yi dwi-ge tiinə bam sɛ Wε. ¹⁹ Ba ma sɛ Wε di DI na dɛ DI Joro kum dam ηwaani DI pa ba na wokinkagila di maana yalɔ na bri DI dam tin. Ku yi kuntu doŋ mu amu zɪɟɪ Zeruzalem ni a tulɪ je sɪm maama a vu a yi Yiliiri, yi a bri Wε cɪga kalɔ maama na yi Zezi Krisi kwər-ywəŋə kam nyim tin. ²⁰ Maŋa maama amu lagɪ si a kwaani a taa tɔɔli Zezi kwər-ywəŋə kam je silɔ ni, ba daa ta na wɔ ni Zezi Krisi taani dɪm da tin mu. Amu ba lagɪ si a tɔɔli-ka je silɔ ni, ba na manɪ ba ni-ka tin, si ku yi taa nyɪ ni, nɔɔnɔ wɔdoŋ kəbrə yuu ni mu amu tu a lɔ, ²¹ ni ku na manɪ ku

pupuni We tɔno kum wɔni te ku wɔ:

«Ba ta na wɔ tɔoli o kwɛrɛ ba bri balu tin laan wɔ ba ba lwarika. Balu ta na wɔ ni o nwa tin laan wɔ ba ba ni o ciga kam kuri.»

Pooli na buɔi si o vu o na Rom tiinɛ bam te tin

²² Mu ku kuri amɔ ge laɔa kuni zanzan si a ba abam te. ²³ Ku daari lele kuntu, je sum kuntu ni jɛgɛ daa tɛrɛ ba na wɔ ni Zezi kwɛr-ywɛɔ kam da. Abam fra na maɔi ya jigi amɔ bina zanzan si a ba a na abam tin, ²⁴ amɔ laan buɔi si a ba maɔa kalu a na lagi a zaɔi a vu Esipanyi tin. Amɔ lagi si a toɔi abam te, si a wanti a ki wɔpolo di abam maɔa funfun, si á laan wanti á wɛli-ni si a kwe cwɛɔ a ke. ²⁵ Ku daari lele kuntu amɔ lagi a vu Zeruzalem mu, si a tɔɔi a wɛli Zezi nɔɔna balu na wɔ daani tin. ²⁶ Zezi kɔgɔ kum nɔɔna balu na wɔ Masɔbani di Akayi tɔɔi diɔ ni tin mu me ba wɔbuɔa ba la sɛbu, si ba ma wɛli Zezi nɔɔna balu na wɔ Zeruzalem ni yi yinigɛ jigi-ba tin. ²⁷ Ku yi ba titi mu me ba wɔbuɔa ba ki kuntu. Ku nan maɔi si ba wɛli-ba kuntu doɔ, beɔwaani Zwifɛ bam ya maɔi ba kwe wɛɔnu tɔlɔ We Jorona pɛ-ba tin mu ba ce di dwi-geɔtiinɛ bam. Kuntu nwaani dwi-ge tiinɛ bam maɔi si ba di daa wɛli Zwifɛ bam di wɛɔnu tɔlɔ na yi ba yira zɛnɛ nyim tin.

²⁸ Amɔ na ti titɔɔi dinto yi a kwe sɛbu kum maama

a ki nɔɔna bam jɔɔa ni, amɔ laan wɔ toɔi abam te, yi a daari a ke a vu Esipanyi. ²⁹ Amɔ nan ye ni, a na tu abam te, Zezi Krisi wɔ ki abam lanyirani ku ja gaali.

³⁰ A ko-biɛ-ba, amɔ nan lagi a loori abam di Yuutu Zezi Krisi yiri nwaani, di sono kulɔ We Joro kum na pɛ dibam tin nwaani, si á toɔi á wɛli-ni á taá tiini á loori We á pa-ni a titɔɔi-ceera yam wɔni. ³¹ Loori-na We, si Di jɔɔi-ni balu na wɔ Zude ni yi ba vin Zezi tin jɔɔa ni, si Di daari Di pa Zezi nɔɔna balu na wɔ Zeruzalem ni tin jɔɔi kulɔ amɔ na wɔ pa-ba tin di wɔpolo. ³² We na se, amɔ laan wɔ wanti a ba abam te di wɔpolo, yi a di ywɛɔni di abam. ³³ Bɔcari-zuru Tu Baɔa-We wɔ ta wɔ abam tee ni. Amina.

16

Pooli jɔɔni nɔɔna balu maama o na ye tin

¹ Amɔ nan lagi a bri abam di ko-bu Feebe na yi wɔlɔ tin mu. Wuntu yi kaani wɔlɔ na tɔɔi o wɛli Zezi kɔgɔ kulɔ na wɔ Sankri ni tin mu. ² Abam nan maɔi si á jɔɔi-o lanyirani di Yuutu wɔm nwaani, ni ku na maɔi si We nɔɔna taa ki te tin. Á taá wɛl-o di kulɔ maama o na lagi abam tee ni tin, beɔwaani o titi di zɛni nɔɔna zanzan, ku na dwe didi di amɔ di.

³ Jɔɔni-na Prisili di Akwila á pa-ni. Bantu mu toɔi di amɔ yi di tɔɔi di

- pa Zezi Kriſi. ⁴ Ba ya ge fiin si ba ti amu ŋwaanti. Amu nan ki-ba le, ku nan dai amu yirani, ku yi dwi-geſiina balu maama na tu ba se Zezi tin di mu ki-ba le.
- ⁵ Jɔɔni-na Zezi kɔgɔ kulɔ na jeeri ba sɔŋɔ kum ni tin á pa-ni.
- Jɔɔni-na amu cilon-sono Yipayineti á pa-ni, wuntu mu yi wulu na de yigə o se Zezi Kriſi Azi tɔni dum maama wuni tin.
- ⁶ Jɔɔni-na Mari wulu na tiini o tɔŋi o pa abam tin di.
- ⁷ Jɔɔni-na amu dwi tiina Andronikusi di Zuniyasi. Bantu mu ya togi ba wu pɔna digə ni di amu. Ba yi balu na jigi yir-ŋum Zezi tintɔŋna bam wuni, yi bantu se Zezi Kriſi ba loori amu.
- ⁸ Jɔɔni-na Ampiliatusi wulu na yi a cilon-sono di Yuutu wum ŋwaanti tin á pa-ni.
- ⁹ Jɔɔni-na Yuriben wulu na togi di dibam o tɔŋi Zezi Kriſi titɔŋa tin, didaani amu cilon-sono Sitakisi di.
- ¹⁰ Jɔɔni-na Apeeli wulu na bri ni o yi Zezi Kriſi tintɔŋɔ ciga ciga tin á pa-ni.
- Jɔɔni-na Arisobuli sɔŋɔ tiina bam di.
- ¹¹ Jɔɔni-na amu dwi tu Erodion á pa-ni.
- Jɔɔni-na balu na yi Narisisi sɔŋɔ tiina yi ba yi di Yuutu wum nɔɔna tin á pa-ni.
- ¹² Jɔɔni-na Trifen di Trifosi, bantu mu yi kaana balu na tiini ba tɔŋi di Yuutu wum titɔŋa yam tin.
- Jɔɔni-na a ko-bu-sono Pɛersidi, wuntu mu yi kaani wulu di na tiini o tɔŋi o pa di Yuutu wum.
- ¹³ Jɔɔni-na Rufusi wulu na yi di Yuutu wum tintɔŋ-ŋum tin, di o nu wulu na ki amu lanyirani ni o titi bu te tin.
- ¹⁴ Jɔɔni-na Asunkriti di Filigon di Ermesi di Patrobasi di Ermasi, didaani di ko-biə balu maama na wu ba tee ni tin.
- ¹⁵ Jɔɔni-na Filologi di Zuli, di Neere di o nakɔ, di Olimpa, didaani We nɔɔna balu maama na wu ba tee ni tin.
- ¹⁶ Á na jeeri daani, si á taá jɔɔni daani lanyirani di sono di wu-pɔŋɔ. Zezi kɔgɔ kum na wu je silu maama ni tin di jɔɔni abam.
- ¹⁷ A ko-biə-ba, a nan loori abam si á fɔgi á ci á titi di balu na jaani kampwara ba tui nɔɔna titari, yi ba pa ba tusi We cwəŋə wuni tin. Bantu mu jigi zaasim dilu ba na bri abam tin ba yáala. Kuntu ŋwaani ja-na á titi di ba. ¹⁸ Nɔɔna bam kuntu don ba ki di Yuutu Zezi Kriſi na lagi kulɔ tin, ba togi ba titi fra na zɔvri wəənu tilu tin

mu. Ba yəni ba ɲɔɔni bɪtar-
ywe mu, yɪ ba ma ni-sɔɲɪ
ba ma ganɪ balɔ na ba va
ni tɪn ba pa ba wɔbɔɲa ləni.
19 Nɔɔna maama ye abam
na tɔɟɪ Wɛ lanyɪranɪ te tɪn,
kuntɔ mu paɪ amɔ tiini a jɪɟɪ
wɔpɔlo dɪ abam. Amɔ nan
lagɪ sɪ abam taá jɪɟɪ swan
mu sɪ á taá kɪ kulɔ na lana
tɪn, sɪ á daari á taá ye á titɪ
sɪ lwarɪm yɪ cɔɟɪ abam.

20 Wɛ dilɔ na paɪ nɔɔna
wɔ-zuru tɪn bá daanɪ Dɪ cɔɟɪ
sɔtaanɪdam, yɪ Dɪ laan pa á
nɔ-dɪ dɪ á nɛ.

Dí Yuutu Zezi wó pa abam
yu-yoɲo.

21 Timoti wɔlɔ na tɔɟɪ
dɪ amɔ o tɔɲɪ tɪn dɪ
jɔɔni abam. Amɔ dwi
tiinə Lukiyusi dɪ Zazɔn dɪ
Sosipateeri dɪ jɔɔni abam.

22 Amɔ Terɪtiyusi mu
pɔpɔni Pooli ni-taanɪ dɪntɔ
yɪ o pa abam, amɔ dɪ nan
jɔɔni abam dí Yuutu wɔm
ɲwaanɪ.

23 Gayusi wɔlɔ amɔ Pooli
na zɔɔrɪ o sɔɲɔ nɪ yɪ Zezi
kɔɟɔ kɔm dɪ jeeri da tɪn
jɔɔni abam.

Erasɪtɪ wɔlɔ na yɪ tɔ
kɔm sɛbu-tɪɲnu tɪn, dɪdaanɪ
dí ko-bu Kwatusi dɪ jɔɔni
abam.

[24 Dí Yuutu Zezi Krisi wó
pa abam maama yu-yoɲo.
Amina.]

*Pooli na kɪ Wɛ le te o ma
guri tɪn*

25 Dí kɪ Wɛ le, dɪntɔ dam
dɪm mu paɪ á fɔɟɪ á zɪɟɪ
lanyɪranɪ dɪ á na sɛ Dɪ kwər-
ywəɲə kalɔ amɔ na tɔɔlɪ
Zezi Krisi ɲwaanɪ tɪn. Kuntɔ

mu abam laan tu á lwarɪ Wɛ
cɪga kalɔ dɛɛn ya na sɛɟɪ
faɲa faɲa tɪn. 26 Lele kuntɔ
Wɛ tɔɟɪ Dɪ niɲoɲnə bam dɛɛn
na pɔpɔni wəənu tɪlɔ ba tɪɲɪ
tɪn ɲwaanɪ mu, Dɪ pa Dɪ cɪga
kam kuntɔ ba ka lwarɪ jaja.
Wɛ dilɔ na jɪɟɪ ɲwɪa sɪ kɔ
taa ve maɲa kalɔ na ba ti
tɪn laan mu pɛ ni, sɪ lɔɟɔ
baɲa dwi maama na cwəɲə
ba lwarɪ Dɪ cɪga kam, sɪ ba
daari ba kɪ ba wɔ-dɪdɔa dɪ
Dɪ ba sɛ Dɪ ni. 27 Dɪntɔ
yɪranɪ mu yɪ swan maama
tu, yɪ Dɪ ba jɪɟɪ donɪ. Dɪntɔ
mu maɲɪ dɪ zulə sɪ kɔ taa ve
maɲa kalɔ na ba ti tɪn Zezi
Krisi yɪrɪ ɲwaanɪ. Amina.

**Dayigə tɔnɔ kulɔ
Pooli na pɔpɔni o
pa
KORENTI TIINƏ
tɔn
Dayigə tɔnɔ kulɔ
Pooli na pɔpɔni
o pa Korenti
tiinə tɔn na bri
dibam kulɔ tɔn
mɔ tɔntu**

Pooli deen pɔpɔni tɔnɔ kuntu o pa Wɛ nɔɔna balɔ na wɔ Korenti ni tɔn mɔ. Pooli titi deen mɔ puli Wɛ titɔɔna dɔani, yɪ o zɔ da bim di cicoro (Titɔɔna Tɔnɔ 18:11).

Korenti ya yɪ tɔ-kamunu kulɔ na jɔɔ jɔɔɔɔ zanzan, kɔ na jɔɔ nabwæru zigum je sile yɪ ba kɪ pipiu da tɔn ɔɔaani. Nɔɔna zanzan deen wɔra ba na jɔɔ yɔno di callu dwi tɔri tɔri. Ba maa kɪ boorim di lwarim zanzan, kɔ pa kuntu wɔɔo di lonɔ Wɛ nɔɔna bam.

Ka maɔa ni Pooli nan daa tɔri ba tee ni, yɪ o laan ni ba ɔɔa ni kampwara di wɔ-balwaarɔ tɔdonnə mɔ zɔ ba titari. Kɔ ma pa-o liə, yɪ o laan pɔpɔni tɔɔaani o pa-ba. O tɔɔaani tɔn wɔni tɔntu tile mɔ tɔɔi ti zɔ Wɛ tɔnɔ kum wɔ, si dibam di wani di lwarɔ, cam na yɪ dibam, di na wɔ kɪ te, si di ma kwɛ-di tɔn.

Pooli nan kaani-ba, si ba yaɔ kampwara (pɔɔɔɔm 1-4),

di boorim kikiə (pɔɔɔɔm 5),

si ba daa yɪ taa ve nɔɔna balɔ na yɔri Wɛ tɔn te si bantɔ di ba taani (6:1-11).

O bri-ba ni ba maɔi si ba ma ba yɔra yam ba tɔɔi ba pa Wɛ mɔ (6:12-20).

O laan ma lɔri ba na bwe-owɔiə yalɔ tɔn,

kɔ na yɪ kadri laɔa ni (pɔɔɔɔm 7),

naa nwana yalɔ ba na mɛ ba kaani jwənə tɔn laɔa ni (pɔɔɔɔm 8-10),

naa Zezi tɔɔni gulim wɔdiu laɔa ni (pɔɔɔɔm 11),

di Wɛ Joro pɛera yam laɔa ni (pɔɔɔɔm 12-14),

di tɔa biim wɔɔo (pɔɔɔɔm 15).

Tɔnɔ kum tiim ni o ɔɔɔni səbu-lɔ Wɛ-di sɔm na wɔra ba kɪ tɔn wɔɔo, di o titi na lagɔ si o kɪ kulɔ tɔn, yɪ o laan jɔɔni-ba (pɔɔɔɔm 16).

Tɔnɔ kuntu wɔni Pooli bri ni, Wɛ pɛera yam maama wɔni, sono mɔ yɪ wɔɔo kulɔ na dwe maama tɔn, si di ma tɔɔi Wɛ titɔɔna yam (pɔɔɔɔm 13).

1 Amɔ Pooli wɔlɔ Wɛ na kuri di DI titi wɔbɔɔna si a taa yɪ Zezi Krisi tɔntɔɔɔ tɔn mɔ pɔpɔni tɔnɔ kuntu, yɪ di ko-bu Sositeni di tɔɔi o wɔli-ni. ² Di pɔpɔni si di pa abam balɔ na yɪ Zezi kɔɔo kum wɔ nɔɔna yɪ á zɔɔri Korenti ni tɔn mɔ. Abam mɔ yɪ balɔ Wɛ na kuri si á taá yɪ DI nɔɔna Zezi Krisi ɔɔaani tɔn. DI ma li abam si á taá yɪ DI nɔɔna, kɔ wɔli di balɔ na wɔ je

maama yi ba zuli Zezi Krisi tun. Wuntu mu yi bantu di dibam maama Yuutu.

³ DÍ Ko We di dí Yuutu Zezi Krisi wó pa abam yazurə di yu-yoŋo.

⁴ Maŋa maama a yəni a kɪ We le abam ŋwaani, di Dɪ na pɛ abam yu-yoŋo Zezi Krisi ŋwaani tun. ⁵ Abam na ŋwi di Zezi tun, We sɪni Dɪ pa abam yu-yoŋo woŋo maama wɔni, si á taá ye Dɪ cɪga kam maama, si á kwəri á taá wai á ŋɔɔni Dɪ taani dɪm. ⁶ Bɛŋwaani, dí dɛɛn na tɔɔli Zezi Krisi kwərə kam di abam tun, ka tiini ka ja kuri abam tee ni. ⁷ A nɛ We pɛɛra yalɔ maama á na lagi tun, yi á cəgi dí Yuutu Zezi Krisi si o joori o ba si dí na-o. ⁸ Wuntu mu wó pa á taá zɪgi kəŋkəŋ si ku vu yi tiim maŋa, si á yi taá jɪgi wo-lɔŋo dɛ dɪm o na wó joori o ba tun ni. ⁹ We yi cɪga tu, yi dintu mu kuri abam si á taá ŋwi di Dɪ Bu Zezi Krisi, o na yi dibam Yuutu tun.

Korenti tiinə ya na pɔɔri daani te tin

¹⁰ A ko-biə-ba, a loori abam dí Yuutu Zezi Krisi yiri ŋwaani si á taá jɪgi ni-mɔɔ, si á yi taá pɔɔri daani. Á nan kwaani-na á kɪ á wɔbɔŋa daani, si á kɪ ni didwi. ¹¹ A tagi kuntu, Klowe-ba sɔŋo tiinə na tagi di amu ba wi á magi kantɔɔ mu daani tun ŋwaani. ¹² Abam badaara wi, á tɔgi Pooli mu. Abam badonnə maa wi, á tɔgi Apolosi mu. Badonnə maa

wi, ba tɔgi Pɪyɛɛri mu. Babam di maa wi, ba tɔgi Zezi Krisi mu. ¹³ Abam bɔŋi ni Zezi Krisi pɔɔri yira yira mu na? Amu Pooli mu tɪgi tɔɔn-dagarakam baŋa ni abam ŋwaani na? Ba miisi abam na wɔni amu yiri ŋwaani mu na? ¹⁴ A kɪ We le, bɛŋwaani amu wɔ miisi abam wɔlɔwɔlɔ na wɔni, ku na dai Krisipu di Gayusi yiran. ¹⁵ Kuntu tun, nɔɔn-nɔɔnɔ bá wani o ta ni a miisi abam na wɔni amu yiri ŋwaani. ¹⁶ Ah, a guli a ta na miisi Sɪtefanasi di o sɔŋo tiinə di, ku daari kuntu kwaga ni, wɔlɔ na wəli da, a daa wɔ guli. ¹⁷ Zezi Krisi tɔŋi-ni si a taa tɔɔli o kwərywəŋə kam mu a bri nɔɔna, si o wɔ tɔŋi-ni si a taa miisi nɔɔna na wɔni. A na tɔɔli We kwərə kam te tun, ku dai di lɔɔɔ baŋa swan mu a maa tɔɔli-ka. A ya na tɔɔli-ka di lɔɔɔ baŋa swan mu, Zezi tɔɔni dɪm dagara kam baŋa ni tun ya bá ta jɪgi kuri ku pai nabiinə.

We swan na garɪ nabiinə swan te tin

¹⁸ Bɛŋwaani Zezi tɔɔni dɪm dagara kam baŋa ni tun taani dɪm yi jwərim mu balɔ yigə na tərə di We tun tee ni. Ku nan na yi dibam balɔ We na vri lwarim wɔni tun, taani dintu yi We titi dam mu di dibam. ¹⁹ Ku nan maŋi ku pɔɔɔni We tɔɔo kum wɔni ku wi: «Amu Baŋa-We wó cɔgi swan tiinə wɔbɔŋa, yi a daari a pa yi-puri-nyina yi-puru kum yáali.»

20 Swan tiinə swan yam daa jigt kuri na? Tɔn-yeenə dɪ nɔɔna balu na ye ŋwaŋa tɪn yi-puru kum jigt kuri na? Wɛ nan brɪ dɪbam nɪ lɔɔba baŋa swan yam maama yɪ jwɛrim mu. 21 Wɛ swan yam ŋwaani nabiinə b́a wani ba ma ba titɪ swan ba lwarɪ-Dɪ. Wɛ nan lɪ Dɪ wɔbɔŋa sɪ Dɪ tɔɔɔ kwɛrɛ kalu dɪ na brɪ nɔɔna yɪ ba pai ka yɪ jwɛrim tɪn ŋwaani mu, Dɪ ma vrɪ balu na sɛ kwɛrɛ kam tɪn Dɪ yagɪ. 22 Zwifə bam lagɪ sɪ ba na wo-kɪnkagɪla yalu na brɪ Wɛ dam tɪn mu. Grɛkɪ tiinə maa lagɪ sɪ ba cɛɔɔ taani dɪlu na wɔ brɪ-ba swan tɪn. 23 Kɔ nan na yɪ dɪbam, dɪ tɔɔɔ Zezi Krisi wɔlu na tɪɔɔ tɔɔn-dagarabaŋa nɪ tɪn kwɛrɛ mu. Kwɛrɛ kam kuntu maa yɪ ta-balɔɔ mu Zwifə bam tee nɪ, yɪ ka yɪ jwɛrim mu dɪ dwi-gɛ tiinə bam dɪ. 24 Kɔ daari dɪbam balu Wɛ na kuri tɪn, kɔ na yɪ Zwifə bam naa dwi-gɛ tiinə dɪ, taani dɪm kuntu mu pɛ dɪ lwarɪ nɪ Zezi Krisi yɪ Wɛ swan yam dɪ Dɪ dam tu. 25 Woŋo kulɔ nɔɔna na pai kɔ yɪ jwɛrim Wɛ tee nɪ tɪn garɪ nabiinə swan maama, yɪ kulɔ na bwɛmmə Dɪ tee nɪ tɪn dana kɔ dwe nabiinə dam maama.

26 A ko-biə-ba, á bɔŋɪ á dɛɛn na yɪ te yɪ Wɛ laan ba Dɪ kuri abam tɪn. Kɔ dai á zanzan yɪ dɛɛn mu puɔrɪ nɪnɛɛnɪ nabiinə na lagɪ yi-puru kulɔ tɪn. Kɔ dai á zanzan mu yɪ dɪdɛera, naa á zanzan mu nuŋɪ nadunə sam. 27 Wɛ nan kuri balu nabiinə na pai ba yɪ jwɛru

tɪn mu, sɪ Dɪ ma pa cavura di swan tiinə. Dɪ ma kuri balu nabiinə na pai ba yɪ nabwənə tɪn, sɪ Dɪ ma pa cavura di dam tiinə. 28 Dɪ ma daari Dɪ kuri balu nabiinə na gooni yɪ ba ba nɔɔ tɪn, sɪ Dɪ ma pa wənu tɪlu nabiinə na pai tɪ jigt kuri tɪn ji kafɛ. 29 Wɛ kuri nɔɔna bam kuntu don mu, sɪ nabiinə yɪ zanɪ ba wani ba tee ba titɪ Dɪ yigə nɪ. 30 Wɛ nan mu pɛ abam ŋwɪ dɪ Zezi Krisi. Kuntu ŋwaani mu swan yalu Zezi na jɔŋɪ Wɛ tee nɪ tɪn laan jigɪ dɪbam swan. Wɔntu mu pai dɪ jigt cɪga Wɛ tee nɪ. O maa pai dɪ yɪ Wɛ nɔɔna. O ma kwe o titɪ ŋwɪa o ma vrɪ dɪbam lwarɪm wɔnɪ. 31 Kuntu tɪn, kulɔ na puɔrɪ Wɛ tɔɔɔ kum wɔnɪ tɪn yɪ cɪga mu, dɪ kɔ na wɪ: «Wɔlu na lagɪ sɪ o kɪ wɔpolo tɪn, sɪ o pa kɔ taa yɪ dɪ Yutu wɔm ŋwaani.»

2

Pooli na tɔɔɔ Zezi Krisi kwɛrɛ-ywəŋə kam te tɪn

1 A ko-biə-ba, amu dɛɛn na tu abam te tɪn, a wɔ ŋɔɔnɪ swan naa yiyi-ŋwɛ zanzan dɪ abam, dɪ a na tɔɔɔ Wɛ kwɛrɛ kam a brɪ abam te tɪn. 2 A wɔ kɪ a wɔbɔŋa nɪ sɪ a brɪ abam woŋo kɔdon, kɔ na dai Zezi Krisi taani dɪm yɪrani dɪ o tɔɔnɪ dɪm dagara kam baŋa nɪ tɪn. 3 A na wɔ abam tee nɪ maŋa kalu tɪn, a bwənə, yɪ fɔɔnɪ dɪ jigt-nɪ, yɪ a yɪra sai. 4 A taani dɪm dɪ a na tɔɔɔ Wɛ kwɛrɛ kam te tɪn, kɔ dai nabiinə swan mu a ma a tɔɔɔ-ka sɪ a pa á

se. Ku yi We Jorokum dam mu pe abam lwaru ni taanu dum yi ciga. ⁵ Kuntu tun, a na ki a wo-didua di Zezi tun, ku yi We dam dum nwaanu mu, si ku dai nabiine swan nwaanu.

Baŋa-We swan na yi te tin

⁶ Dɔbam nan yɛni dɔ bɔ balu wɔbɔŋa na biɔi tin mu swan, ya nan dai nabiine swan naa luɔu baŋa didɛera bam swan. Bantu wɔ ba ba cɔi di ba dam dum maama. ⁷ Dɔbam na bɔi swan yalu tin yi We nyim mu. Nabiine nan yɛri ya ni ni, ya na sɛgi di ba tin nwaanu. We dɛen maŋi DI ki DI wɔbɔŋa ni mu ku loori luɔu pulim, si DI swan yam kuntu pa dɔi wani dɔi na zula DI tee ni. ⁸ Luɔu baŋa didɛera bam wɔbɔwɔbɔ nan wɔ lwaru ya kuri. Ba ya na ye, ba ya ba ja We-sɔŋɔ paari tu Zezi ba pa tɔun-dagarabaŋa ni ba gu. ⁹ Ku nan ki ni We tɔnɔ kum na tagi ku wi:

«We fɔgi DI ki wo-laaru DI tɔŋi si DI pa balu na so-DI tin.

Nabiine yi wɔ ne wɛnu tum kuntu don,

yi ba zwa wɔ ni ti nwa, yi ba ba jigi ti wɔbɔŋa di.»

¹⁰ We nan tagi DI Jorokum nwaanu mu DI ma pa dɔi lwaru wɛnu tum kuntu. We Joro kum ye wɔŋo maama kuri, yi ku ye We wɔbɔŋa maama di. ¹¹ Wɔɔ mu wɔ wani nabiinu wɔbɔŋa o lwaru, ku na dai o titi joro? Ku nan yi kuntu mu di We di, nɔn-nɔn yɛri

We wɔbɔŋa, ku na dai DI titi Joro kum yiranu. ¹² Joro kulu We na ki dɔbam bicara ni tin dai luɔu baŋa nyim. Ku nunji We te mu, si ku pa dɔi lwaru wo-laaru tulu DI na pe dɔbam zaanu tin.

¹³ Dɔi na yɛni dɔi bɔi nɔnɔna ciga kam yi dɔi nɔnɔni taanu dilu tin dai nabiine swan taanu. Ku yi We Joro kum mu bɔi dɔbam taanu dilu na maŋi si dɔi ta a nɔnɔni tin. Dɔbam te ciga kalu na yi We Joro nyim tin mu dɔi bɔi balu DI Joro kum na wɔ ba bicara ni tin. ¹⁴ We Joro kum na tɛri wɔbɔ bicari ni tin ba se si o jɔŋi ciga kalu We Joro kum na bɔi tin. Ka yi wo-jwɛru mu o tee ni. O ba wani o lwaru ka kuri, beŋwaaŋu ku yi We Joro kum mu bɔi ka kuri ciga ciga. ¹⁵ Wɔbɔ maama We Joro kum na wɔ o bicari ni tin mu wai o ye wɔŋo maama kuri. Nɔn-nɔnɔn nan ba wani o na kuntu tu wo-lɔŋo o ta. ¹⁶ We tɔnɔ kum tagi ku wi:

«Nɔn-nɔnɔn ba wani o lwaru dɔi Yuutu wɔm wɔbɔŋa,

nɔn-nɔnɔn nan ba wani o bɔi-o o na wɔ ki te tin.»

We nan na pe dɔbam DI Joro kum tin mu pe dɔbam di jigi Zezi Kisi wɔbɔŋa yam.

3

We tintɔŋa na tɔŋi ba pa We te tin

¹ A ko-biɛ-ba, a dɛen na wɔ abam tee ni tin, a wari a nɔnɔni We taanu dum di abam ni We Jorokum na wɔ balu

tee ni tin. A dɛɛn nɔɔni di abam nɛɛni á yi balu lɔɔɔ bana wænu fra na jigi-ba tin, yi á ta nyi ni bu-balwa mu te Zezi Krisi cwəŋə kam wɔni. ² A dɛɛn na bɛi abam wo-mwaalɔ tɛlɔ tin nyi di a pɛ abam nayila mu si á nyɔ. A dɛɛn wɔ pɛ abam wɔdiu kulɔ na duunə tin, á dɛɛn na wɔ yi ku dim tin nɔwani. Di zɔm di, á daa ta wɔ yi wɔdiu dim, ³ bɛnɔwani á ta yi balu lɔɔɔ bana wænu fra na jigi tin mu. Abam jigi wɔ-gɔɔ yi á magi kantɔɔ daani. Kuntu bɛi ni lɔɔɔ bana wo-yɔɔɔ fra mu taa jigi abam, yi á ki ni balu ta na yəri We tin mu te. Ku yi vwan mu a fɔgi na? ⁴ Abam wɔ nɔɔna badonnə na tɛ ba wɛ, bam tɔgi Pooli mu, yi badonnə di wɛ, ba tɔgi Apolɔsi mu tin, ku dai balu na yəri We tin kikiə mu kuntu na?

⁵ Wɔɔ mu yi Apolɔsi? Wɔɔ mu yi amɔ Pooli? Dɛɛm maama yi We tintɔɔna balu abam na dɛ dɛɛm jɔɔna á ki á wɔ-dɛɛba di Zezi Krisi tin mu. Dɛɛm maama tɔɔni kulɔ dí Yuutu wɔm na pɛ dɛɛm si dí tɔɔni tin mu. ⁶ Dɛɛm nyi ni vala mu te, amɔ Pooli mu jəri wænu yi Apolɔsi yagi na. Ku daari ku yi We mu pai ti bɛra. ⁷ Mu ku kuri wɔlɔ na jəri di wɔlɔ na yagi na da tin maama dai kulɔkulɔ. We yirani mu wai DI pai DI taani dɛm ki dam nɔɔna bɛɛra ni. ⁸ Wɔlɔ na jəri di wɔlɔ na yagi na tin maama yi bidwɛ mu. We wɔ pa ba maama jɔɔni ba nɔwɔɔ

ku manɔ di ba na tɔɔni te tin mu. ⁹ Dɛɛm maama wɛli daani mu dí tɔɔni dí pa We. Abam nyi di We kara kalɔ dí na tɔɔni ka wɔni tin mu.

Abam daa ta nyi di digə kalɔ We na wɔra DI lɔ tin mu. ¹⁰ We na pɛ amɔ pɛɛri dɛlɔ si a ma tɔɔni tin, ku yi si amɔ cwi digə kam kuri mu lanyirani ni lwar-nɔm te. Nɔɔnɔ wɔɔɔni di maa wɔra o lɔ o danɔ da. Wɔlɔ maama nan na lagɔ si o lɔ o danɔ da tin manɔ si o taa ye o na lɔ te tin mu. ¹¹ We manɔ DI pa digə kam kuri cwi, nɔɔn-nɔɔnɔ daa bá wani o cwi ka kuri dɛɛni. Kuri dɛm kuntu mu yi Zezi Krisi. ¹² Balu nan na lɔ ba danɔ da tin badaara mai sɛbu-sɔɔna naa can-na naa kandwa-nɔna, naa dɛ naa gaaru naa kasuru mu ba maa lɔa. ¹³ Nɔɔnɔ maama na tɔɔni kulɔ tin nan wɔ ba ku lwarɔ jaja dɛ dɛm Zezi Krisi na wɔ joori o ba tin, mini mu wɔ bɛi nɔɔnɔ maama titɔɔna na yi te. ¹⁴ Balu na lɔɔni di wo-laaru yi mini dɛm wɔ wani di di tin wɔ jɔɔni ba nɔwɔɔ. ¹⁵ Ku daari, balu mini dɛm na wani di di ba lɔɔm dɛm tin, ba bá na kulɔkulɔ We tee ni. We za wɔ yri ba titi DI yagi. Ba nan wɔ ta nyi di mini na di nɔɔnɔ yi o wəri te tin mu.

¹⁶ Abam yəri ni, We Joro kɔm na wɔ abam bɛɛra ni tin, á nyi di We titi digə mu DI na zɔɔni ka wɔni na? ¹⁷ Wɔlɔ nan na cɔgi We digə kam tin, We wɔ cɔgi kuntu tu di mu. Bɛnɔwani We

digə kam yɪ DI tɪtɪ di-laa mʊ. Abam tɪtɪ nan mʊ yɪ DI digə kam kʊntʊ.

¹⁸ Nɔɔn-nɔɔnʊ yɪ zaŋɪ o ganɪ o tɪtɪ. Abam wʊɓɓ na buŋɪ nɪ o jɪgɪ swan nɪ zɪm lɔgʊ baŋa swan na yɪ te tɪn, kʊntʊ tu maŋɪ sɪ o joori o jɪ joro mʊ, sɪ o laan wanɪ o na swan cɪga cɪga. ¹⁹ Bɛŋwaanɪ lɔgʊ baŋa swan yɪ jwərim mʊ Wɛ yigə nɪ. Kʊ pʊpʊnɪ Wɛ tɔŋɔ kʊm wʊnɪ kʊ wɪ: «Wɛ vugimi swan tiinə swan DI pa ya joori ya ja-ba.» ²⁰ Kʊ nan daa ta pʊpʊnɪ kʊ wɪ: «Yuutu Baŋa-Wɛ ye nɪ swan tiinə wʊɓɓɔna maama yɪ kafe mʊ.» ²¹ Kʊntʊ ŋwaanɪ, nɔɔn-nɔɔnʊ yɪ zaŋɪ o magɪ o nyɔɔnɪ o ta o wɪ: «Amʊ tɔgɪ wʊntʊ mʊ.» Sɪ wɔŋo maama yɪ abam mʊ te. ²² Kʊ na yɪ amʊ Pooli dɪ Apolɔsɪ dɪ Pɪyɛrɪ, dɪbam dɪ yɪ abam nɔɔna mʊ. Kʊ nan na yɪ lɔgʊ baŋa dɪ ŋwɪa dɪ tʊbɪnɪ dɪ zɪm dɪ jwa dɪ, abam mʊ te tɪ maama. ²³ Zezi Krisi nan mʊ te abam, yɪ Wɛ dɪ te Zezi Krisi tɪtɪ dɪ.

4

Pooli-ba na tɔŋɪ Wɛ tɪtɔŋa yam te tɪn

¹ Kʊntʊ tɪn, abam maŋɪ sɪ á taá ye nɪ dɪbam yɪ Zezi Krisi tɪtɔŋna mʊ. Wɛ nan kwe DI cɪga kalɔ ya na səgi nabiinə yigə nɪ tɪn DI kɪ dɪbam jɪŋa nɪ mʊ, sɪ dí ta-ka dí brɪ nɔɔna. ² Ba nan na kwe wɔŋo ba kɪ nɔɔnʊ jɪŋa nɪ, kʊ maŋɪ sɪ o taa nii kʊ baŋa nɪ dɪ cɪga mʊ. ³⁻⁴ Kʊ nan na yɪ amʊ, abam naa

nabiinə balɔ maama na di amʊ taanɪ te dɪ te tɪn, kʊ ba kɪ amʊ kulɔkulɔ. Amʊ bicari nɪ a ye nɪ, kulɔkulɔ tərə a na kɪ a cɔgɪ. Nan dɪ kʊntʊ dɪ, a bá wanɪ a pa a tɪtɪ bura, a na bá wanɪ a di a tɪtɪ taanɪ tɪn ŋwaanɪ. Wʊɓɓ yɪranɪ na wʊ wanɪ o di amʊ taanɪ tɪn mʊ yɪ dí Yuutu wʊm. ⁵ Kʊntʊ ŋwaanɪ, nɔɔn-nɔɔnʊ yɪ zaŋɪ o wuuri o di o donɪ taanɪ, kʊ loori maŋa kalɔ Wɛ na lɪ tɪn, sɪ dí Yuutu wʊm na tuə, oó ja pooni o ba o pa wɔŋo kulɔ maama na səgi lim wʊnɪ tɪn taa naɪ jaja. Wʊntʊ wʊ pa nɔɔna wʊɓɓɔna yalɔ na səgi tɪn lwarɪ jaja. Maŋa kam kʊntʊ nɪ mʊ Wɛ wʊ pa nɔɔnʊ maama na zulə yalɔ na maŋɪ did-o tɪn.

⁶ A ko-biə-ba, kʊ yɪ abam ŋwaanɪ mʊ a kwe a tɪtɪ dɪdaanɪ Apolɔsɪ a ma maŋɪ a brɪ abam, sɪ á wanɪ á nii dɪbam, á ma lwarɪ á na wʊ taá kɪ te tɪn, sɪ á yɪ zaŋɪ á gaalɪ kulɔ na pʊpʊnɪ Wɛ tɔŋɔ kʊm wʊnɪ tɪn, sɪ abam dɪdɔa dɪdɔa yɪ zaŋɪ o kɪ kamunni o zuli nɔɔnʊ wʊdonɪ o daari o gooni o donɪ. ⁷ Wɔɔ mʊ wɪ, nmʊ dwe n donɪ? Bɛɛ mʊ n jɪga yɪ n wʊ jonɪ-kʊ Wɛ tee nɪ? Nmʊ nan na jonɪ-kʊ Wɛ tee nɪ mʊ tɪn, bɛɛ mʊ kɪa yɪ n magɪ n nyɔɔnɪ kʊ baŋa nɪ, nɪ nmʊ tɪtɪ mʊ mɛ n dam dɪ n swan n ma n na-kʊ te?

⁸ Abam buŋɪ nɪ á maŋɪ á jɪgɪ kulɔ maama á na lagɪ tɪn, á kwəri á yɪ nadunə, yɪ á ta buŋɪ nɪ abam di paari á daari dɪbam. Kʊ ya lana sɪ

á sũnt á di paari, si dı́bam dı́ taá tɔ́gt dı́ di paari dı́ abam. ⁹ Amu na buɔ́ti te tın, ku nyi dı́ We pe dı́bam balu na yi Dı́ tıntuɔ́na tın ji kwaga tiinə mu nɔ́ɔna bam maama wɔ́ntı, nınɛɛntı balu ba na di ba taantı ba lagı ba gu-ba te tın. Dı́bam nyi dı́ nɔ́n-mwaanu mu lugu kum nɔ́ɔna bam dı́ malesıdı́ yibiyə nı. ¹⁰ Dı́bam jigi jwəru mu Zezi Krisi ɲwaanı, abam nan pa á yi swan tiinə mu Zezi Krisi tɔ́gtım dım wɔ́ntı. Dı́bam yi nabwənə mu, abam maa pai á yi dı́ɛera. Nɔ́ɔna zuli abam, yi ba daari ba gooni dı́bam. ¹¹ Dı́ zım maama dı́, kana dı́ na-nyɔ́m jıgtı́ dı́bam, yi gwaaru muri dı́bam. Nɔ́ɔna maa beesi dı́bam, yi dı́ ba jıgtı́ cirigim jəgə. ¹² Dı́bam mai dı́ tıti jıa mu dı́ tiini dı́ tɔ́ɲa, si dı́ ma wanı dı́ na dı́ ni wɔ́diu. Nɔ́ɔna na twı́ dı́bam, dı́ ta yəni dı́ loori We mu si Dı́ kı-ba lanyıranı. Nɔ́ɔna na beesi dı́bam, dı́ ta yəni dı́ se beesa yam mu. ¹³ Nɔ́ɔna na ɲɔ́ɔntı wo-lwaanu ba pa dı́bam, dı́ yəni dı́ joori dı́ ləri-ba lanyıranı mu. Dı́bam nyi dı́ lugu baɲa weeru mu. Dı́ zım maama, dı́ nyi dı́ wo-yɔ́ɔru mu nɔ́ɔnu maama tee nı.

¹⁴ A na puɔ́ɔntı tɔ́ɔɔ kuntu tın, a puɔ́ɔntı si a ma kwe abam mu, á na yi amu bu-sonnu tın ɲwaanı, si ku dai nı a lagı si a kı abam cavıra mu. ¹⁵ Abam ya na maɲı á jıgtı́ karanyına tiinə murr-

fugə mu ba na brı́ abam Zezi Krisi cwəɲə kam wɔ́ntı, á ko yi dı́ɔ́ba yıranı mu. Amu yi á ko, dı́ a na brı́ abam We kwər-ywəɲə kam yi á na ɲwi-dɔ́ɲa Zezi Krisi ɲwaanı tın. ¹⁶ Mu ku kuri a loori abam si á taá lwəni amu na kı te tın. ¹⁷ Kuntu ɲwaanı mu a tɔ́ɲı Timoti á tee nı. Wuntu mu yi a bu-sono We cwəɲə kam wɔ́ntı, yi o tɔ́gtı́ dı́ Yuutu Zezi dı́ cıga. Wuntu wó guli abam amu ɲwıa kam na yi te Zezi Krisi cwəɲə kam wɔ́ntı, si ku maɲı nı amu na yəni a brı́ Zezi kɔ́gɔ kum je maama nı te tın.

¹⁸ Abam badaara pai á tıti kamunni mu, beɲwaanı á daa ba buɔ́ti nı amu wó joori a ba abam te. ¹⁹ We nan na se, aá ba abam te lele. A na tuə, a laan wó wanı a lwarı kamun-nyına bam kuntu na jıgtı́ dam dı́lu ba ma kı tın, yi ku daa dai ba ni-ɲwanı yıranı má. ²⁰ Beɲwaanı We paari dım pai dı́bam dam mu, si dı́ wanı dı́ ma kı kulı na maɲı tın, si ku dai ni-ɲwanı yıranı má. ²¹ Abam lagı si a ba abam te a vanı á zwe mu naa á lagı si a brı́ abam sono dı́ wu-bono mu?

5

Korentı tiinə bam wu nɔ́ɔnu dı́ɔ́ba na kı wo-balɔ́ɔ te tın

¹ Amu nan ni abam labaarı nı nɔ́ɔnu dı́ɔ́ba mu kari o boorə. Ba wı, abam wɔ́ntı baaru dı́ɔ́ba mu tigi dı́ o ko kaanı. Balu na ba tɔ́gtı́ We cwəɲə tın dı́ maɲı ba ba se ba kı wo-zɔ́ɔna yantu donj.

² O na ki kuntu tin, bæe mu yi á taá paí á titi kamunni? Ku ya mañi si á pa á wõru cõgi ku ñwaaní, si á daari á li nõõnu wõlu na ki kãm dím kuntu donj tin á wõni. ³ Amu titi mu tãri abam tee ni, si a wõbõña maama wõra di abam. Kuntu, a mañi a van baaru wum kuntu bura o cõgim dím ñwaaní, ni a wõ abam tee ni mu te. ⁴⁻⁵ Kuntu ñwaaní a lagi a ta si, á na jeeri daani, amu wõbõña wõra di abam ni a wõ á titari mu te, si á ma dí Yuutu Zezi dam dím á ma kwe nõõnu wõntu á ki sutaani juna ni, si dintu wani di cõgi o yira di wo-zõõna fra yalu na jig-o tin. Á na ki kuntu, o joro kum laan wó wani ku na yrim dí Yuutu Zezi tum de dím ni.

⁶ Abam na ki kamunni te tin, ku wõ mañi. Á ye ni dabili funfun na wõ dipe muni dilu ba na yiiri tin wõni, ku laan wó pa di maama fulu mu. ⁷ Kuntu ñwaaní, li-na kãm-lõõõ kum kuntu ku na nyi ni dabili-doori te tin á wõni, si ku yi lonji á maama. Kuntu á laan wó taá yi nĩeeni dipe muni dilu ba na wõ ki dabili di wõni tin. Á nan mañi á yi nõn-ñõna mu We yigõ ni, Baña-We Põlbu Zezi Krisi na kwe o titi o ma kaani We si DÍ yagi á lwarim mu DÍ ma ce abam tin ñwaaní. ⁸ Pa-na dí di candiã ni ku na mañi te tin, si dí li lwarim didaani titõñ-balwaarõ tilu maama na nyi ni dabili-doori te tin dí wõni, si dí daari dí taá jigí wõ-põõõ di ciga, ni dipe

dilu na ba jigí dabili di wõni te tin.

⁹ Amu deen na de yigõ a pupõni tõõõ kulõ a pa abam tin, a tagi di abam si á yi taá tõõõ didaani balu na kari ba boori tin. ¹⁰ Amu na kaani abam kuntu tin, ku dai ni balu na yãri We yi ba boori tin, naa ba yi wo-swãn-nyina naa ñwũna naa jwã-kaana tin taani mu a tea. Abam bá wani á pwe á titi di nõõna bam kuntu ku na dai ni á yagi lugõ baña. ¹¹ Amu nan na pupõni kulõ tin kuri mu yi si á yi taá tõõõ di wõlu maama na bri ni o yi á ko-bu We cwõõõ wõni yi o boorã, naa o yi wo-swãn-nyim naa jwã-kaanõ naa nõn-twũnõ naa sa-nyõõ, naa o yi ñwũnõ tin. Wõlu na yi kuntu donj tin, si á pwe á titi did-o, si á bri á yi di wõdiu did-o di.

¹²⁻¹³ Ku na yi balu na dai dí ko-biã We cwõõõ wõni tin, ku dai amu wó di bantu taani. Ku yi We mu wó di ba taani. Abam nan mañi si á di balu na wõ á kõõõ kum wõni tin taani. Kuntu ñwaaní ku pupõni We tõõõ kum wõni ku wí: «Zõli-na nõn-balõõõ kum á wõni.»

6

We nõõna wõ mañi si ba sañi da balu na yãri We tin tee ni

¹ Abam wõlu na jigí taani di o donj yi á yi ko-biã daani Zezi ñwaaní tin, ku wõ mañi si n ja-o n vu saríya-dirõ balu na yãri We tin te, si ba di abam taani dím. Kõõ

ta yi cavura mu ku pa-m, beŋwaani ku ya maŋi si We noona bam mu di á taani dum. ² Abam yəri ni We noona bam mu wó ba ba di nabiinə maama taani na? Kuntu ŋwaani, beɛ mu kia yi á titi warí á kwe wo-balwa balu na wó á titari ni tun? ³ Abam yəri ni dibam mu wó di malesisum taani na? Ku nan na yi kuntu, dí bá wani zim lugu kuntu taani dí di na? ⁴ Abam nan na jigi taani dintu don á titari ni, á wó maŋi si á ja á vu balu na togi ba təri Zezi noona bam wuni tun te. ⁵ A tagi kuntu si cavura mu ja abam. Kuntu, swan tu di didua təri abam wuni si o wani o fogi abam balu na yi ko-biə Zezi ŋwaani tun daani na? ⁶ Abam na ki te tun wó maŋi, abam na yəni á saŋi daani saríya-dirə balu na yəri We tun tee ni yi ba di á taani tun ŋwaani.

⁷ Abam na saŋi daani tun, ku maŋi ku bri ni á tusi mu. N ko-bu na ki-m lwarim, naa o na ŋogi-m, ku ya lana si n yagi n ma n ce-o mu. ⁸ Abam nan ba ki kuntu, abam titi joori á ki balu na yi á ko-biə We cwəŋə wuni tun wo-lwaanu mu, yi á kwəri á ŋoni-ba. ⁹ Abam yəri ni balu na ba togi ciga tun bá na jəŋə je We paari dum wuni na? Yi zaŋi-na á ganí á titi. Balu na boori tun, naa jwə-kaana naa ka-lagina, naa baara balu na tigi di ba donnə ba maa jiri kaana tun, ¹⁰ naa ŋwina naa wo-swən-nyina, naa sanyora naa non-twina naa

vunvurna bá na jəŋə je We paari dum wuni. ¹¹ Abam badaara deen yi kuntu don mu. We nan yagi á lwarim DI ma ce abam. DI ma pa á ji DI noona yi á jigi ciga DI tee ni. We de dí Yuutu Zezi di DI Jorokum dam ŋwaani mu DI ki kuntu DI pa abam.

Dí maŋi si dí kwe dí yira yam dí maa tɔŋi dí pa We mu

¹² Abam badaara te á wi, á jigi ni si á ki kulɔ maama á na lagi tun. Amu nan lagi a ta abam ni, ku dai wono maama mu jigi zənə ku pa abam. Amu di jigi ni si a ki kulɔ maama a na lagi tun, a nan bá se si a pa a ji kulɔkulɔ gambia. ¹³ Abam yəni á te á wi, We ki wɔdiu kana ŋwaani mu, yi DI ki kana di wɔdiu ŋwaani. Maŋa nan wó ba, yi We cogi wɔdiu di kana maama. We nan wó ki dibam yira yam si dí ta maa ki boorim. We mooni dí yira yam si dí Yuutu Zezi mu taa te-ya, si dí ta maa tɔŋi dí pa-o. ¹⁴ We mu bi dí Yuutu Zezi DI pa-o o yagi tɔɔni. Maŋa nan wó ba, yi DI ma DI dam dum DI bi dibam di DI pa dí yagi tɔɔni. ¹⁵ Abam yəri ni á yira yam yi Zezi Krisi yira yam daa didua mu na? Abam yira yam di Zezi yira yam na yi bidwi tun, á yi zaŋi á kwe-ya á ma pəni di ka-tula, si yaá ji yira didua didaani ka-tula kam yira yam. Á bri á yi zaŋi á ki kuntu. ¹⁶ Beŋwaani, wulu na pəni di ka-tula tun, o di ka-tula

kam maama laan jigi yira didɔba mu. Á yəri kuntu na? We tonɔ kum tagi ku wɔ: «Baaru di kaani wó wəli daani si ba ji nɔɔnɔ didɔba mu.»¹⁷ Wulɔ nan na ŋwi di dí Yuutu Zezi tɔn, o joro di Zezi Joro maama yi woŋo didɔba mu.

¹⁸ Á nan yagi boorim kəm dwi maama. Kəm-balwaaru tɔlɔ maama nɔɔnɔ na wó ki tɔn, o bá ki o yagi o yira wɔnɔ. Nɔɔnɔ nan na boori, kuntu yi kəm-balɔɔ kulɔ o na ki o yagi o yira wɔnɔ tɔn mu.¹⁹ Abam yəri ni á yira yam nyi di We titi digə mu DI Jorokum na zɔuri ka wɔnɔ na? We ki DI Joro kum á bicara ni mu. Kuntu ŋwaani ku daa dai abam titi mu te á yira yam.²⁰ Á yi We nɔɔna mu. DI yəgi abam di yəlo kulɔ na cana tɔn mu. Kuntu ŋwaani, kwe-na á yira yam á maa tɔŋi si ku pa We na zulə.

7

Pooli na bri Korenti tiina kadiri woŋo te tɔn

¹ A lagɔ a ləri á na pupɔni á bwe amɔ taana yalɔ tɔn mu a pa abam.

Ku ya lana di baaru na wó di kaani.² Ku nan ba lana si baara di kaana taa lagɔ daani yɔɔ yɔɔ. Kuntu ŋwaani, ku maŋi si baaru maama taa jigɔ o titi kaani, si kaani maama di taa jigɔ o titi barɔ.³ Baaru yi zanɔ o vɔn si o taa wura di o kaani. Kaani di nan yi zanɔ o vɔn si o taa wura di o barɔ.⁴ Bɛŋwaani kaani ba

te o titi yira, ku yi o barɔ mu te-ya. Barɔ di nan ba te o titi yira, ku yi o kaani di mu te-ya.⁵ Yi zanɔ-na á vɔn si á taá wura daani, ku na dai ni á maama mu se si á li pwələ á yagi da-pwəgə maŋa finfin, si á wanɔ á nywanɔ á yigə á loori We, si ku taa ve maŋa kalɔ á na lagɔ tɔn. Kuntu kwaga ni, si á joori á taá wura daani. Ku na dai kuntu, sutaani wó sugɔ abam di pa á tusi di á na warɔ á titi á ja tɔn ŋwaani.

⁶ Amɔ na pupɔni kuntu tɔn, a tagɔ si ku wəli abam mu, si ku dai ni a lagɔ a fin abam.⁷ Amɔ ya wó ta lagɔ si nɔɔnɔ maama taa yi ni amɔ na yi badəm te tɔn. Wepɛera nan yi təri təri mu yi DI pa nɔɔnɔ maama o nyim.

⁸ Ku daari abam balɔ na yi badənə di kadənə tɔn, a lagɔ a ta di abam ni ku lana si á taá yi á yiranɔ kuntu, ni amɔ na yi te tɔn.⁹ Á nan na warɔ á titi á ja, ku maŋi si á di kaana naa á zɔ banna mu. Kuntu garɔ á na paɔ ka-laga fra tiini ya jigɔ abam.¹⁰⁻¹¹ Ku daari ku na yi banna di ba kaana, ku yi fifiɔn mu si kaani yi yagi o barɔ, naa barɔ di yi vɔn o kaani. Kuntu dai amɔ titi ni, ku yi dí Yuutu Zezi mu pɛ culu kuntu. Kaani nan na maŋi o yagi o barɔ, o maŋi si o taa wura o yiranɔ mu, naa o joori o vu o barɔ wɔm te mu si ba fɔgi daani, o daa wɔ maŋi si o zɔ barɔ wɔdonɔ.

¹² Ku daari, baaru wulɔ na

tɔgi Zezi tun na jigi kaani, yi kaani wɔm na ba tɔgi Zezi yi o sɛ si ba taa zɔɔri daani, kuntu tu yi zanɔ o vɛn o kaani wɔm. Ku yi amɔ mu pɛ ni dɛm kuntu si ku dai dɛ Yuutu Zezi. ¹³ Kaani wɔlɔ dɛ nan na tɔgi Zezi yi o barɔ na ba tɔgi Zezi, yi o barɔ wɔm na sɛ si ba taa zɔɔri daani, si o yi zanɔ o yagi o barɔ wɔm. ¹⁴ Barɔ wɔlɔ na wɔ ki o wɔ-dɛdɛba dɛ Zezi tun batwari dɛ Wɛ, o kaani wɔm na ki o wɔ-dɛdɛba dɛ Zezi tun ɲwaani. Kaani wɔlɔ dɛ na wɔ ki o wɔ-dɛdɛba dɛ Zezi tun batwari dɛ Wɛ, o barɔ wɔm na ki o wɔ-dɛdɛba dɛ Zezi tun ɲwaani. Ku ya na dai kuntu, ba biɛ wɔ ta yi ni balɔ na yɛri Wɛ tun biɛ, yi ba laan yagi ba batwari dɛ Wɛ. ¹⁵ Wɔlɔ nan na ba tɔgi Zezi tun na bɔɲi si o viiri, ku na yi kaani wɔm naa barɔ wɔm dɛ, si á yag-o si o viiri. Wɔlɔ na daari yi o tɔgi Zezi tun laan wɔ ta te o titi. Wɛ na bɔɲi dɛbam si dɛ taá tɔgi-DI tun, ku yi si dɛ taá zɔɔri daani dɛ ywɛni mu. ¹⁶ Kaani, nmɔ na tɔgi Zezi tun, nɛ ki ta mu n lwarɛ ni nɛ wani n pa n barɔ wɔm sɛ Zezi naa n bá wani n pa o sɛ? Barɔ, nmɔ dɛ wɔ ki ta mu n lwarɛ ni nɛ wani n pa n kaani wɔm sɛ Zezi naa n bá wani n pa o sɛ?

¹⁷ Abam dɛen na yi te yi Wɛ bɔɲi abam si á taá tɔgi-DI tun, á ta taá yi kuntu, si ku manɔ dɛ dɛ Yuutu wɔm na pɛ abam ɲwɛa kalɔ tun. Mu kulɔ a na brɛ Zezi kɔgɔ kum jɛgɛ maama ni tun. ¹⁸ Wɛ na

bɔɲi abam tun, abam wɔlɔ dɛen na manɔ o go ni Zwifɛ bam cullu tum na brɛ te tun, kuntu tu daa yi ta sɛgi o titi o na goni tun ɲwaani. Ku daari, wɔlɔ dɛen nan na manɔ o wɔ goni tun, o daa yi ta kwaani si o go. ¹⁹ N na gonɛ naa n zɛ wɔ goni dɛ, ku dai kulɔkulɔ. Wɔɲo kulɔ na jigi kuri tun mu yi si nɔɔnɔ maama kwaani o sɛ Wɛ niɛ yam lanyirani.

²⁰ Nɔɔnɔ maama dɛen na yi te yi Wɛ bɔɲ-o tun, ku manɔ si o ta taa yi kuntu mu. ²¹ N dɛen na yi gambaa mu yi Wɛ bɔɲi-m si n ta n tɔgi-DI, yi ta n ki liɛ ku ɲwaani. N nan na nɛ cwɛɲɛ si n ta n te n titi, si n sɛ si ku ji kuntu. ²² Wɔlɔ maama dɛen na yi nɔɔnɔ gambaa yi Wɛ bɔɲ-o si o taa tɔgi dɛ Yuutu Zezi tun, kuntu tu daa dai sutaanɔgambaa, dɛ Yuutu wɔm na vri-o tun ɲwaani. Wɔlɔ dɛ dɛen na te o titi yi Wɛ bɔɲ-o si o taa tɔgi-DI tun, kuntu tu laan sɛ Zezi Krisi ni, ni o yi o gambaa mu te. ²³ Á yi Wɛ nɔɔna mu. DI yɛgi abam dɛ yɛlo kulɔ na cana tun mu. Kuntu ɲwaani, yi zanɔ á sɛ si á ji nɔɔn-nɔɔnɔ gambaa.

²⁴ Kuntu ɲwaani, a ko-biɛ-ba, abam maama dɛen na yi te yi Wɛ bɔɲi abam si á taá tɔgi-DI tun, á ta taá yi kuntu DI yigɛ ni.

²⁵ Ku daari, a laan lagi a ɲɔɔni balɔ na wɔ zɔ banna dɛ balɔ na wɔ di kaana tun wɔɲo mu. Ku dai dɛ Yuutu Zezi mu pɛ-ni ni dɛntɔ, ku yi

amu titi na buɲi te tin mu, yi á wó taá jigi amu ciga, dí Yuutu wóm na wura di amu tin ɲwaaní. ²⁶ Amu buɲi ni, yaara yalɔ na wɔ dibam baɲa ni lele kuntu tin, kuɔ ta lamma si nɔɔnu yi zaɲi o di kaani. ²⁷ Kuntu tin, wulɔ na maɲi o jigi kaani, o daa yi zaɲi o yag-o. Wulɔ nan na ba jigi kaani, o daa yi zaɲi o taa kwaani si o di kaani. ²⁸ Ku dai ni, n na di kaani, n ga n ki wo-lɔɲɔ. Ku nan dai ni, buko na zu barɔ, o ki wo-lɔɲɔ. Banna di ba kaana nan bá lu lɔɔ baɲa yaara yam wɔni. Kuntu mu a ba lagɪ si abam di toɲi á na yaara yam kuntu doɲ.

²⁹ A ko-biə-ba, woɲo kulɔ na pe a ta kuntu tin mu yi si maɲa kam daa mu ba tiini ka daga, si dí maa tuɲi We tituɲa yam. Ku na zigi lele kuntu si ku ta maa ve tin, ku maɲi si balɔ na jigi kaana tin taa tuɲi We tituɲa yam ni ba wɔ di kaana mu te. ³⁰ Ku maɲi si balɔ wɔru na cɔɲi tin taa tuɲi We tituɲa yam ni ba wɔru wɔ cɔɲi mu te, si balɔ wɔru na poli tin taa tuɲi We tituɲa yam ni ba wɔru wɔ poli mu te, si balɔ na yəgi wənu tin taa tuɲi We tituɲa yam ni ba ba te wənu tim kuntu mu te. ³¹ Ku daari si balɔ na tuɲi lɔɔ baɲa tituɲa tin taa tuɲi We tituɲa yam ni ba ba jigi lɔɔ baɲa tituɲa mu te. Benwaanɪ lɔɔ kum lagɪ ku ti mu di ku wənu tim maama.

³² Amu ba lagɪ si kulɔkulu liə taa jigi abam. Wulɔ na ba

jigi kaani tin yəni o kwe o wɔbuɲa maama o pa dí Yuutu Zezi tituɲa yam yiranɪ má ɲwaanɪ mu, yi o kwaani si o taa tuɲi o poli o wɔ. ³³ Wulɔ nan na jigi kaani tin yəni o kwe o wɔbuɲa o ki lɔɔ baɲa wənu wɔni mu, yi o kwaani si o taa tuɲi o poli o kaani wɔ. ³⁴ Ku ma bri ni o wɔbuɲa yam ce kuni bule mu. Ku yi bidwi mu di buko naa kaani wulɔ na ba jigi barɔ tin di. Wuntu kwe o wɔbuɲa maama mu o pa dí Yuutu Zezi tituɲa yam ɲwaanɪ, o na lagɪ si o yira di o joro maama taa yi We nyim tin ɲwaanɪ. Ku daari kaani wulɔ na jigi barɔ tin kwe o wɔbuɲa o ki lɔɔ baɲa wənu wɔni mu, yi o kwaani si o taa tuɲi o poli o barɔ wɔ.

³⁵ Amu nan te bitari suntu si ku wəli abam mu. Ku dai ni a lagɪ si a fin abam. A nan lagɪ si a pa á taá toɲi cwə-laa mu lanyiranɪ, si á nywanɪ á yigə á taá tuɲi á pa dí Yuutu Zezi, si á yi taá jigi wɔbuɲa yale yale.

³⁶ Ku daari nɔɔnu wulɔ na buɲi ni o wɔ ki o katɔɔ lanyiranɪ o na wɔ di-o tin ɲwaanɪ, yi o fra na tiini ya zu o katɔɔ kum ku pa o daa wari o titi o ja, ku maɲi si o di-o mu ni o na buɲi te tin. O na ki kuntu, o wɔ ki wo-lɔɲɔ. ³⁷ Nɔɔnu wulɔ nan na li wɔbuɲa si o yi di o katɔɔ kum yi o wai o titi o jaana, si o daa yi di kaani tin, o ki lanyiranɪ mu. ³⁸ Kuntu tin, wulɔ na di kaani tin ki

lanyirani. Wɔlɔ nan na wɔ di kaani tin mu tiini o ki lanyirani o dwani. ³⁹ Kaani na jigi barɔ, yi o barɔ wɔm ta na ηwi, o ba jigi cwɛnɛ sɔ o yag-o. O barɔ wɔm nan na tɔga, o laan jigi cwɛnɛ sɔ o zɔ o na lagɔ wɔlɔ tin. O nan manɔ sɔ o zɔ wɔlɔ di na sɛ dɔ Yuutu Zezi tin mu. ⁴⁰ Amɔ nan buɔi ni o na je o yirani, o o ta jigi wɔpolo zanzan ku dwe o daa na zɔ barɔ. Wɛ Jorokum di wɔ amɔ tee ni, yi a buɔi ni kuntu mu pɛ-ni wɔbuɔa yam kuntu.

8

Pooli na ηɔɔni jwɛnɛ nwana woɔo te tin

¹ A laan lagɔ a ηɔɔni jwɛnɛ nwana taani mu di abam.

Ku yi cɔga, dɔ maama jigi yɛno, ni abam na tɛ te tin. Nan taá ye-na ni, nɔɔnɔ na jigi yɛno, ku pa-o kamunni mu. Nɔɔnɔ nan na jigi sono, ku jigi zɛnɛ ku pai o ve yigɛ mu. ² Nɔɔnɔ wɔlɔ na buɔi ni o jigi yɛno, ku bri ni o ta yɛri kulɔ na manɔ sɔ o taa ye tin mu. ³ Wɔlɔ nan na soe Wɛ tin, Wɛ ye kuntu tu.

⁴ Ku na yi jwɛnɛ nwana yam dim taani, dɔ ye ni jwɛnɛ ba ηwi, Baɔa-Wɛ didɔa yirani mu wɔra. ⁵ Balɔ na ba tɔgɔ Wɛ tin jigi wɛɛnu tidonnɛ mu ba maa bɛ ba wa. Wɛɛnu dwi zanzan mu nɔɔna bɛ-ti ni ba wa di ba yuu tiinɛ, ku na yi tɔga baɔa wɛɛnu di weyuu wɛɛnu. ⁶ Ku nan na yi dibam, dɔ ye ni Wɛ didɔa yirani mu wɔra. Dintu

mu yi dibam Ko wɔlɔ na ki woɔo maama, yi dintu ηwaani mu dɔ ηwi. Dɔ ta ye ni, dibam Yuutu yi didɔa mu, wɔntu mu yi Zezi Krisi wɔlɔ Wɛ na tagɔ o ηwaani Dɔ ki woɔo maama tin, yi wɔntu mu pai dibam ηwia.

⁷ Ku nan dai nɔɔnɔ maama mu ye ni jwɛnɛ ba jigi dam. Nɔɔna badaara dɛɛn ηwi di jwɛnɛ kaanum mu, yi ba laan ba ba sɛ Wɛ. Kuntu ηwaani ba kwarɔ fɔntu yi ba buɔi ni, ba na di jwɛni wɔdiu, kɔɔ ta nyɔ nɔnɛɛni ba joori ba sɛ jwɛnɛ kaanum mu. Ba wɔbuɔa ta na wɔ bigɔ Wɛ cwɛnɛ wɔntu tin, ba buɔi ni ba ki ba cɔgɔ mu. ⁸ Wɔdiu dim nan ba wani ku pa dɔ twe Wɛ. Dɔ na culi wɔdiiru naa dɔ zɔ ba culɛ di, ku ba zɛni dibam di kulɔkulɔ naa dɔ ga kulɔkulɔ Wɛ yigɛ ni ku ηwaani. ⁹ Ku daari abam balɔ na ye ni á jigi ni sɔ á di kulɔ maama á na lagɔ tin, á nan cu-na á titi sɔ á yi pa balɔ wɔbuɔa na wɔ bigɔ Wɛ cwɛnɛ kam wɔntu tin tusi. ¹⁰ Nmɔ wɔlɔ na pai n jigi yɛno tin na ve n zɔ jwɛni digɛ n tɔgɔ n di di wɔdiu kum, yi n ko-bu wɔlɔ wɔbuɔa na wɔ bigɔ Wɛ cwɛnɛ wɔntu tin na nɛ-m, kuntu wɔ wani ku gan-o sɔ o di vu o tɔgɔ o di. ¹¹ Kuntu, o na dɛ o di jwɛni wɔdiu kum, ku bri ni nmɔ mu mɛ n yɛno kum n ma n cɔgɔ n ko-bu wɔlɔ wɔbuɔa ta na wɔ bigɔ Wɛ cwɛnɛ wɔntu yi Zezi Krisi ya ti o di ηwaani tin. ¹² Nmɔ na ki kɛm-balɔɔ kum kuntu

doŋ n yaɣi n ko-bu yuu ni, yi n cɔɣi o wɔbɔŋa o ta na wɔ bɪɣi We cwəŋə kam wɔni tɪn, kɔ brɪ ni n kɪ dɪ Zezi Krisi mu te. ¹³ Kɔntɔ, wɔdiu dim na laɣi kɔ pa a ko-bu tɪsi We cwəŋə ni, a daa bá fɔɣi a di wɔdiu kɔm kɔntɔ, a na ba laɣi sɪ a pa a ko-bu tɪsi We cwəŋə kam wɔni tɪn ŋwaani.

9

We tintɔŋnɔ na jɪɣi ni sɪ o kɪ te tɪn

¹ Amɔ ba jɪɣi cwəŋə sɪ a kɪ a na laɣi kɔlɔ tɪn na? Amɔ dai Zezi Krisi tintɔŋnɔ na? Abam bɔŋi ni a wɔ nɛ dí Yuutu Zezi Krisi mu na? Abam mu yi titɔŋa yalɔ a na tɔŋi a pa dí Yuutu Zezi tɪn, á na de amɔ jɪŋa á na vrɪm tɪn ŋwaani. ² Nɔɔna badaara na maŋi ba ba bɔŋi ni amɔ yi Zezi Krisi tintɔŋnɔ cɪga cɪga, abam bá wani á vɪn ni amɔ dai Zezi Krisi tintɔŋnɔ. Abam na ŋwi didaani dí Yuutu Zezi te tɪn mu brɪ ni amɔ sɪni a yi o tintɔŋnɔ mu.

³ Nɔɔna na lwe amɔ, a na wó ləri-ba te tɪn mu tintɔ: ⁴ Abam bɔŋi ni, dɪbam balɔ na yi We tintɔŋna tɪn ya ba jɪɣi cwəŋə sɪ dí jonɪ dí ni-wɔdiu dí titɔŋa yam ŋwaani mu na? ⁵ Dɪbam ya ba jɪɣi cwəŋə sɪ dí di kaana balɔ na sɛ Zezi tɪn, sɪ dí taá tɔɣi daani dí beerə, nɪŋɛni dí Yuutu Zezi tintɔŋna babam bam dɪ o nyaana dɪ Pɪyeeri na yəni ba kɪ te tɪn na?

⁶ Amɔ dɪ Banabasi yɪrani

nan mu maŋi sɪ dí taá tɔŋi dí laɣi dí tɪti ni-wɔdiu na? ⁷ Nɔɔnɔ na yi pamaŋnɔ, o bá wani o joori o ŋwi o tɪti. Nɔɔnɔ jɪɣi kara yi o ba di ka wəənu na? Nɔɔnɔ jɪɣi naani o tɔga yi o ba di dɪ nayɪla na?

⁸ Kɔ dai lɔɣɔ baŋa mɪmaŋa yantɔ yɪrani mu brɪ dɪbam cɪga kam kɔntɔ. We tɔnɔ kɔm dɪ maŋi kɔ brɪ kɔntɔ doŋ mu. ⁹ Kɔ pɔpɔni We cullu tɪlɔ Dɪ na pɛ Moysisitɪn tɔnɔ kɔm wɔni kɔ wi: «Nmɔ na jɪɣi nabɪa n ma n nwanɪ wo-vaalɔ, yi kɪ tampɔɔɔ ka ni ni.» We na tagɪ kɔntɔ tɪn, kɔ yi nabɪa kam yɪrani ŋwaani mu na? ¹⁰ Aye, kɔ yi dɪbam ŋwaani mu. Nɔɔnɔ wɔlɔ na vagɪ dɪ wɔlɔ na wɔra o kɪ faa tɪn maama tɪni ni baá na ba təri mu. ¹¹ Dɪbam na tɔolɪ We kwəɾə kam dɪ abam tɪn, kɔ nyɪ dɪ dí dugi We cɪga kam mu á bicara ni. Kɔ nan wɔ maŋi sɪ dí jonɪ dí ni-wɔdiu abam tee ni na? ¹² Abam na pai nɔɔna badonnə ba ni-wɔdiu tɪn, kɔ ya wɔ maŋi sɪ dɪbam jonɪ dí dwəni bantɔ na? Nan dɪ kɔ dɪ, dɪbam wɔ bwe sɪ dí jonɪ dí ni-wɔdiu abam tee ni, ni dí ya na jɪɣi cwəŋə sɪ dí kɪ te tɪn. Dí nan vɔɣi dí wɔ mu wɔŋo maama baŋa ni, sɪ kɔ yi wani kɔ cɪ Zezi Krisi kwəɾ-ywəŋə kam.

¹³ Á tɪti maŋi á ye ni balɔ na tɔŋi We titɔŋa Dɪ di-kamunu kɔm wɔni tɪn yəni ba jonɪ ba ni-wɔdiu dáani mu. Balɔ dɪ na jonɪ vara ba ma kaani We tɪn dɪ jonɪ

ba tæri ku wõni mu. ¹⁴ Ku nan yi bidwa mu di balu di na tooli We kwær-ywængæ kam tin. Dí Yuutu Zezi pe ni ni ba di manj si ba jonji ba ni-wõdiu titõji dim kuntu njwaani mu.

¹⁵ Nan di ku di, amu wu bwe si a jonji kulukulu abam tee ni. Ku nan dai ni a pupõni tintu si a ma jonji wonjo mu abam tee ni. Aá ti mu, si a bá fõgi a za a na yi te tin. A bá se a pa nõõn-nõõnu cwængæ si o cõgi wonjo kulu na yi amu wõpolo nyim tin. ¹⁶ A bá wani a magi a nyõõni a na tooli We kwær-ywængæ kam tin njwaani. Kuntu yi fifiõn mu si a ki. Amu ya na yagi We kwær-ywængæ kam toolum, kú ta yi læru mu di amu. ¹⁷ Amu titi mu nan ya na li wubõja si a taa tooli We kwær-ywængæ kam, a ya wó ta tui si a jonji njwuru mu ku njwaani. Ku nan dai a titi wubõja mu a kia, ku yi We mu kwe-ka DÍ ki amu jnja ni. ¹⁸ Kuntu, bæe njwuru mu amu wó jonji? Amu nyõõri mu yi a na tooli We kwær-ywængæ kam zaani, yi a ba bwe si a jonji kulukulu ku njwaani, ni a ya na jigi cwængæ si a ki te tin.

¹⁹ A te a titi mu, a dai nõõn-nõõnu gambaa. Amu titi nan mu pe a ji gambaa nõõna maama tee ni, si a wani a jonji nõõna zanzan a ki We jnja ni. ²⁰ Amu na wu Zwifæbam tee ni, a yæni a togi a ki ni Zwifæ bam na ki te tin mu, si a ma wani a jonji-ba a ki We jnja ni. We

cullu tlu DÍ na pe Zwifæ bam tin ya ba togi ti te amu. Amu nan na zõõri di Zwifæ tin, a de a se-ti mu, si a wani a jonji ti na te balu tin a ki We jnja ni. ²¹ Ku daari, a na yæni a wu dwi-getiinæ balu na ba togi We cullu tim tin tee ni, a di togi a ki ni bantu na ki te tin mu, si a ma wani a jonji-ba a ki We jnja ni. Ku nan dai ni a yigæ tæræ didaani We niæ yam, ku yi Zezi Krisi niæ yam mu te amu. ²² Ku daari, ku na yi balu wubõja na wu bigi di We cwængæ kam togi tin, a yæni a ji ni bantu di mu te, si a ma wani a jonji-ba a ki We jnja ni. Amu na wu nõõna balu maama tee ni, a yæni a ji ni bantu mu te, yi a kwaaní a ki a na wó ki te si a ma jonji ba badaara a ki We jnja ni.

²³ Amu nan ki wænu tintu maama si We kwær-ywængæ kam mu wani ka vu yigæ, si a di togi a na a peeri DÍ wolaaru tim wõni. ²⁴ Abam ye ni, nõõna na wõra ba duræ, nõõnu maama mu kwaaní si o di yigæ, yi ba didba yirani mu wó di o jonji peeri dim. Nan kwaaní-na kuntu donj, si á wani á di yigæ si á jonji peeri dim. ²⁵ Nõõnu wulu maama na lagi si o duri tin yæni o tiini o kwaaní mu o ki o titi o ki daani. Bantu nan yæni ba kwaaní kuntu si ba jonji peeri mu, yi ba peeri dim kuntu bá daani di cõgi. Ku daari dibam peeri dilu dí na lagi dí jonji We tee ni tin bá fõgi di cõgi manja di manja. ²⁶ Kuntu,

amu ba duri ni wulu na yeri durim yi o duri yoo yoo te tun. A nan ba magi jara ni wulu na yeri jara magim yi o magi yoo yoo te tun. ²⁷ Amu nan kwaanɔ a tiini a fin a titi mu, si a pa a yira yam lwarɔ ni amu mu te-ya. A ki kuntu si ku yi pa, a na toɔli We kwær-ywæŋə kam a bri nɔɔna badonnə tun, si amu titi laan ba a ga pɛeri mu DI tee ni.

10

We nɔɔna wu maŋi si ba taa zuli jwənə

¹ A ko-biə-ba, amu lagi si á guli kulɔ dɛɛn na ki dí kwə nakwa balu na de Moyisikwaga ba nunji Ezipini tun woŋo mu. We dɛɛn pɛ kunkoŋo mu kwəli ba maama, yi DI daari DI pɔɔri nɔɔli kum na bam kuni bile DI daari cwəŋə, yi ba maama toɔti da ba ke. ² Kuntu na ki tun, ku nyi di bantu maama dɛɛn miisi na wɔni mu, si ba taa yi Moyisi karabiə, kunkoŋo kum na kwəli-ba yi ba da nɔɔli kum wu ba ke tun ŋwaani. ³ We dɛɛn ma pa ba maama di wɔdiu diduə, ⁴ yi ba daari ba nyɔ na bidwi. Na balu ba maama dɛɛn na nyɔgi tun nunji piu kɔdoŋ yira mu, yi piu kum kuntu mu yi wɔkɔkagɔli dilu We na kɔa, si ku bri ni Zezi Krisi titi mu toɔti o wu ba tee ni. ⁵ Nan di kuntu di, We wu dɛɛn wu poli di nɔɔna zanzan ba wɔni. DI dɛɛn ma pa ba

zanzan ti ba maŋi kagwa kam wɔni.

⁶ Wənu tuntu maama nan ki si ti bri dibam mu, si dí daa yi ta pa dí fra zɔuri wo-balwaarɔ nɔɔɛni bantu na ki te tun. ⁷ Á yi zaŋi á zuli jwənə, ni bantu badaara dɛɛn na ki te tun. Ku pɔpɔni We tɔnɔ kum wɔni ku wi: «Yisirayeli tiinə bam dɛɛn jəni ba di wɔdiu ba daari ba nyɔ, yi ba laan zaŋi ba sa ba kwɛera.» ⁸ Á yi zaŋi á pa dí taá boorə, ni bantu badaara dɛɛn na ki te yi ba nɔɔna murr-fiinle-titɔ (23.000) ti de diduə wɔni tun. ⁹ Á yi pa-na dí maŋi dí Yuutu Baŋa-We dam dí nii, ni bantu badaara dɛɛn na ki te yi bɔsankwi du-ba si gu tun. ¹⁰ Á yi taá pɔni di We, ni bantu badaara dɛɛn na ki te yi tɔni maleka kam gu-ba tun.

¹¹ Wənu tuntu maama dɛɛn nan ki dí kwə nakwa bam, si ti taa yi maana mu ti pa dibam. Ti nan pɔpɔni We tɔnɔ kum wɔni, si ku wani ku kaani dibam balu ta na ŋwi yi lɔgu baŋa tiim da yam batwari tun mu. ¹² Kuntu ŋwaani, wulu na buŋi ni o zigi lanyirani tun nan fɔgi o yiri o titi si o yi tu. ¹³ Woŋo kulɔ maama na maŋi abam si á tusi tun wai ku yi nɔɔnɔ maama. We nan yi ciga tu mu, DI bá se si woŋo kulɔ na maŋi abam tin dwəni abam dam. DI nan wú pa abam dam, si á wani á na cwəŋə á nunji ku wɔni maŋa kam kuntu ni.

¹⁴ Kuntu ŋwaani, a badonsonnu-ba, li-na á titi jwənə

kaanım wɔni. ¹⁵ Amɔ nan lagɪ a ŋɔɔni dɪ abam ni swan tiinɛ mu te, sɪ á bɔŋɪ á nii a taani dɪm yɪ cɪga mu naa vwan mu. ¹⁶ Dí na yɛni dí wɔra dí di Zezi Krisi tɔɔni gulim wɔdiu kɔm, dí yɛni dí kwe zɔŋa mu dɪ ka wɔ wo-nyɔɔɔɔ yɪ dí kɪ Wɛ le ti ŋwaani, yɪ dí daari dí nyɔ. Dí na kɪ kɔntɔ tɪn, kɔ bri ni dɪbam maama tɔɔi dí sɛ ni Zezi Krisi jana kam nuŋi dɪbam ŋwaani mu. Dí daa ta na yɛni dí kwe dɪpɛ dɪm dí fɔ fɔ dí di tɪn, kɔ bri ni dɪbam maama tɔɔi dí sɛ ni o yɪra yam cɔɔi dɪbam ŋwaani mu. Kɔ dai kɔntɔ na? ¹⁷ Dɪbam maama na fɔɔi dɪpɛ dɪdɔa kam dí di tɪn, kɔ bri ni dɪbam maama yɪ nɔɔnɔ dɪdɔa mu, dí ya zi maŋi dí daga te maama dɪ.

¹⁸ Nan bɔŋɪ-na Yisrayeli tiinɛ bam na yɛni ba ma wɛɛnu tɪlɔ ba kaani Wɛ yɪ ba daari ba di tɪn wɔŋɔ. Balɔ maama na dɛ ba di tɪn dɪ tɔɔi ba sɛ kaanım dɪm mu.

¹⁹ Amɔ na tagɪ kɔlɔ tɪn bri bɛɛn? Kɔ bri ni wɔdiu kɔlɔ ba na mɛ ba kaani jwɛnɛ tɪn jɪɔi kuri mu na? Naa kɔ bri ni jwɛnɛ yam tɪtɪ mu jɪɔi kuri? ²⁰ Awo, kɔ dai kɔntɔ. Amɔ lagɪ a bri abam ni, jwɛ-kaana na kaani dɪ wɛɛnu tɪlɔ tɪn, ba pai ciciri mu sɪ kɔ dai Wɛ. Amɔ nan ba lagɪ sɪ abam na wɛl-dɔnɔ dɪ ciciri. ²¹ Kɔ nan wɔ maŋi sɪ á nyɔ dí Yuutu Zezi Krisi wo-nyɔɔɔɔ tɪm, sɪ á kwɛri á vu á nyɔ dɪ ciciri.

Abam nan bá wani á jɛni á di dí Yuutu wɔm tɔɔni gulim wɔdiu kɔm, sɪ á kwɛri á vu á da á di wɔdiu kɔlɔ na wɔ pa á taá ŋwɪ dɪ ciciri tɪn. ²² Á yɪ pa-na dí kɪ kɔlɔ na wɔ zaŋi dí Yuutu wɔm wɔ tɪn. Abam bɔŋɪ á pai dɪbam jɪɔi dam dí dwe wɔntɔ mu na?

Dí maŋi sɪ dí pa Wɛ na zulɔ mu dí tɪtɔŋa maama wɔni

²³ Abam badaara na tɛ á wɪ, á jɪɔi ni sɪ á kɪ kɔlɔ maama á na lagɪ tɪn, kɔ yɪ cɪga. Kɔ nan dai ni wɔŋɔ maama mu jɪɔi kuri kɔ pa dɪbam. Kɔ ta dai ni wɔŋɔ maama mu jɪɔi zɛnɛ. ²⁴ Nɔɔn-nɔɔnɔ yɪ zaŋi o taa lagɪ o tɪtɪ zɛnɛ má. O nan maŋi sɪ o taa kɪ lanyɪrani o zɛni o donnɛ dɪ mu.

²⁵ Á jɪɔi ni sɪ á yɛɔi nwana yalɔ maama ba na jɪɔi ba yɛɔi yaga ni tɪn á di. Nan yɪ bwe-na á nii ya yɪ jwɛnɛ nwana mu na, sɪ kɔlɔ pa liɛ ja abam kɔ ŋwaani. ²⁶ Kɔ pɔpɔni Wɛ tɔnɔ kɔm wɔni kɔ wɪ: «Lɔɔɔ baŋa dɪ kɔ wɛɛnu maama yɪ Baŋa-Wɛ nyɪm mu.» ²⁷ Nɔɔnɔ wɔlɔ na ba tɔɔi Zezi tɪn na bɛŋi abam sɪ á vu o sɔŋɔ á di wɔdiu dɪd-o, yɪ á na sɛ á vu, o na kwe wɔdiu kɔlɔ maama o pa abam tɪn, sɪ á di. Á yɪ zaŋi-na á bwe kɔ kuri, sɪ kɔlɔ ta jɪɔi liɛ dɪ abam. ²⁸ Nɔɔnɔ nan na tagɪ dɪ abam o wɪ, wɔdiu kɔntɔ yɪ ba mɛ ba kaani jwɛni mu, sɪ á daa yɪ zaŋi á di, bɛŋwaani liɛ wɔ zɔ nɔɔnɔ wɔm kɔntɔ bɪcari. ²⁹ Kɔ dai ni á yagɪ kɔ dim liɛ

na wó zú abam títí bɛcarɪ tɪn ɲwaaɪ, kɪ yɪ liə na wó ja wɔlɔ na tagɪ o brɪ abam tɪn ɲwaaɪ mɔ.

Dedonj abam wai á bwe amɔ á nii, bɛɲwaaɪ mɔ dí manjɪ sɪ dí yagɪ dí na jɪgɪ ni sɪ dí kɪ kulɔ tɪn, kɪ yɪ liə na wó zú nɔɔna badonnə tɪn ɲwaaɪ mɔ? ³⁰ Abam daa ta wai á bwe amɔ nɪ, dí na kɪ Wɛ le wɔdiu kɔm ɲwaaɪ yɪ dí daari dí di tɪn, nɔɔnɔ daa wó lwe dɪbam bɛɛ ɲwaaɪ mɔ?

³¹ Kɔ nan na yɪ te tɪn, wɔɲo kulɔ maama abam na wó kɪ tɪn, kɪ na yɪ á na wó di naa á nyɔ naa kəm dɪlɔ maama á na wó kɪ tɪn, kɪ manjɪ sɪ á taá kɪ kulɔ maama na wó pa Wɛ na zulə kɪ ɲwaaɪ tɪn mɔ. ³² Á yɪ taá kɪ-na kulɔ na wó cɔgɪ nɔɔna wɔbɔɲa tɪn, kɪ ya zɪ yɪ Zwifə bam naa dwi-ge tiinə naa Wɛ nɔn-kɔgɔ kɔm di. ³³ Taá kɪ-na nɪ amɔ na kɪ te tɪn. Wɔɲo kulɔ maama amɔ na kɪ tɪn, a kwaanɪ sɪ kɪ taa poli nɔɔna maama wɔ mɔ. Amɔ ba lagɪ a títí yɪranɪ zənə. A lagɪ sɪ a zəni nɔɔna maama mɔ, sɪ kɪ wantɪ kɪ pa Wɛ vrɪ-ba Dɪ yagɪ.

11

¹ Taá lwəni-na amɔ, nɪ amɔ na lwəni Zezi Krisi te tɪn.

Zezi mɔ yɪ baara di kaana maama yuutu

² Abam kɪ cɪga lanyɪranɪ dɪdaanɪ á na yəni á guli amɔ gulə, yɪ á kwəri á se zaasum dɪlɔ maama a na brɪ abam tɪn. ³ Amɔ nan lagɪ

sɪ abam lwarɪ nɪ, Zezi Krisi mɔ yɪ nɔɔnɔ maama yuutu. Kaanɪ di yuutu maa yɪ o barɔ. Baɲa-Wɛ nan mɔ yɪ Zezi Krisi di yuutu. ⁴ Kɔntɔ tɪn, á na jeeri daanɪ sɪ á warɪ Wɛ, yɪ baarɔ na zanjɪ sɪ o loori Wɛ naa o ɲɔɔnɪ Wɛ yiyiu-ɲwɛ, yɪ o na mɛ wɔɲo o kwəli o yuu, kɔntɔ tu yáalɔ o yuutu wɔm mɔ. ⁵ Kaanɪ di nan na zanjɪ sɪ o loori Wɛ naa o ɲɔɔnɪ Wɛ yiyiu-ɲwɛ, yɪ o na wɔ mɛ wɔɲo o kwəli o yuu, o di yáalɔ o yuutu wɔm mɔ. O na kɪ kɔntɔ, o di wɔlɔ na ceeri o yuu tɪn maama yɪ bɪdwi mɔ. ⁶ Kaanɪ na wɔ se sɪ o kwəli o yuu, kɪ ya manjɪ sɪ o cɔ-kɔ mɔ naa o ceeri-kɔ. Kɔ nan na jɪgɪ cavɪra sɪ kaanɪ kɪ kɔntɔ tɪn, kɪ manjɪ sɪ o taa kwəli-kɔ mɔ. ⁷ Baara nan ba jɪgɪ sɪ ba kwəli ba yuni, bɛɲwaaɪ bantɔ jɪgɪ Wɛ nyɪnyɔgɔ mɔ, yɪ ba brɪ Dɪ zulə na yɪ te. Kɔ nan na yɪ kaana, bantɔ mɔ brɪ baara zulə na yɪ te. ⁸ Bɛɲwaaɪ Wɛ mɛ baarɔ yɪra mɔ Dɪ kɪ kaanɪ, sɪ kɪ dai kaanɪ yɪra mɔ Dɪ mɛ Dɪ kɪ baarɔ. ⁹ Kɔntɔ, Wɛ wɔ kɪ baarɔ kaanɪ ɲwaaɪ, Dɪ kɪ kaanɪ mɔ baarɔ ɲwaaɪ. ¹⁰ Kɔntɔ ɲwaaɪ, di Wɛ malesɪsɪm ɲwaaɪ, kaana manjɪ sɪ ba taa kwəli ba yuni, sɪ kɪ brɪ nɪ ba jɪgɪ ni sɪ ba ɲɔɔnɪ Wɛ kɔgɔ kɔm wɔnɪ. ¹¹ Kɔ daari, dɪbam balɔ maama na wɔ dí Yuutu Zezi kɔgɔ kɔm wɔnɪ tɪn, kaanɪ ba te o títí baarɔ tee nɪ, baarɔ di nan ba te o títí kaanɪ tee nɪ. ¹² Wɛ sɪnɪ Dɪ ma baarɔ yɪra mɔ Dɪ kɪ kaanɪ, yɪ kaanɪ di nan mɔ

lɔrɪ baarɔ. Wɔŋɔ maama nan nunji Wɛ te mɔ.

¹³ Abam titi nan buɲi-na á nii. Kaani na zaɲi si o loori Wɛ, yi o na wɔ kwe wɔŋɔ o ma kwæli o yuu, ku lamma na? ¹⁴ Nɔɔna maama ye ni, baarɔ yuuywe na tiini si dwara, ku yi cavura mɔ ku paɪ o titi. ¹⁵ Kɔ nan na yi kaani, o yuuywe na tiini si nunji si daga, ku zulo mɔ. Kɔ yi o di Wɛ pɛɛri mɔ, si si taa daga yi si kwæli o yuu. ¹⁶ Nɔɔnɔ wɔlɔ nan na wɔ sɛ amɔ zaasim dim kuntu yi o magi kantɔɔ di baɲa ni tɪn, kuntu tu taa ye ni dibam maama tɔgi kantu cwɛŋɔ kam mɔ, yi Wɛ nɔn-kɔɔ kum je maama ni tɪn di tɔgi kantu mɔ.

Dí na maɲi si dí di Zezi tɔɔni gulim wɔdiu kum te tɪn (Matiyu 26:26-29, Mariki 14:22-25, Luki 22:14-20)

¹⁷ Wɔŋɔ kulɔ amɔ na lagɪ a ta di abam tɪn, a ba lagɪ a tee abam ni á kɪ lanyiranɪ. Abam na yɛni á jeeri daani tɪn, á cɔgim mɔ dwe á fɔgim. ¹⁸ Dayigɔ wɔŋɔ, amɔ ni ni á na yɛni á jeeri daani si á zuli Wɛ, á jigi kampwara mɔ daani. Amɔ buɲi ni ku sɪni kɔbɔ ta yi cɪga mɔ. ¹⁹ Kɔ nan fin mɔ si kampwara taa wɔ abam titari ni, si kɔ bri balɔ na sɪni ba tɔgi Zezi di cɪga tɪn. ²⁰ Abam na yɛni á jeeri daani si á di dí Yuutu Zezi tɔɔni gulim wɔdiu kum tɪn, á ba kɪ ni á na maɲi si á kɪ te tɪn. ²¹ Bɛɲwaani nɔɔnɔ maama yɛni o logiri

o di o titi wɔdiu kum mɔ. Abam nan na kɪ kuntu tɪn, ku pɛ kana jigi badonnɔ, yi á badonnɔ nyɔ á su á ja gaali. ²² Abam ya na lagɪ si á di dim dim kuntu don tɪn, á ya wɔ di á titi sam ni mɔ. Abam lagɪ si á cɔgi Wɛ nɔn-kɔɔ kum yuu mɔ na? Abam lagɪ si á pa cavura mɔ ja yinigɔ tiinɔ balɔ na wɔ á kɔɔ kum wɔni tɪn na? Abam lagɪ si amɔ ta bɛɛ mɔ di abam? Ni á kɪ lanyiranɪ mɔ na? A bá wani a ta ni á kɪ lanyiranɪ di kuntu wɔŋɔ.

²³ Cɪga kalɔ dí Yuutu Zezi na bri-ni o tɔɔni gulim wɔdiu kum ɲwaani tɪn mɔ a zaasi abam, ku yi si titi dilɔ ba na jaani dí Yuutu Zezi tɪn mɔ o kwe dipe, ²⁴ yi o kɪ Wɛ le di ɲwaani o daari o fo fo o pa o karabiɔ bam, yi o wɪ: «Amɔ yira yam mɔ tintɔ, ya na lagɪ ya cɔgi abam ɲwaani tɪn. Taá kɪ-na kuntu don si á taá ma guli amɔ gulɔ.»

²⁵ Ba na di ba ti tɪn, o daa ma kwe zɔɲa di ka wɔ wo-nyɔɔrɔ yi o kɪ Wɛ le ti ɲwaani, yi o wɪ: «Wo-nyɔɔrɔ tintɔ bri ni Wɛ goni ni-dɔɔri mɔ didaani nabiinɔ amɔ jana kam ɲwaani. Maɲa kalɔ maama á na lagɪ á nyɔ-ti tɪn, si á kɪ-na kuntu á taá ma guli amɔ gulɔ.»

²⁶ Bɛɲwaani, maɲa kalɔ maama á na di dipe dim kuntu yi á nyɔ wo-nyɔɔrɔ tim kuntu tɪn, á kɪ á ma á bri dí Yuutu wɔm tɔɔni dim na yi te tɪn mɔ, si kɔ vu ku yi maɲa kam o na wɔ joori o ba tɪn. ²⁷ Kuntu ɲwaani,

nɔɔnɔ wɔlɔ na di dí Yuutu wɔm tɔɔni gulim dɪpɛ dɪm naa o nɔɔ wɔ-nyɔɔɔɔ tɪm, yɪ o kɪ kɔlɔ na wɔ maɲɪ di dí Yuutu wɔm tɪn, kɔntɔ tu kɪ kɔm-balɔɔ mɔ di dí Yuutu wɔm yɪra yam di o jana kam. ²⁸ Kɔntɔ ɲwaani, nɔɔnɔ maama maɲɪ sɪ o da yigə o taa ye o tɪtɪ mɔ, sɪ o laan di dɪpɛ dɪm o daari o nɔɔ wɔ-nyɔɔɔɔ tɪm. ²⁹ Nɔɔnɔ wɔlɔ nan na di dɪpɛ dɪm yɪ o kwəri o nɔɔ wɔ-nyɔɔɔɔ tɪm di goonə tɪn wɔ maɲɪ di dí Yuutu wɔm yɪra yam mɔ, kɔntɔ tu vaɲɪ taani mɔ o daɲɪ o tɪtɪ yuu ni. ³⁰ Kɔntɔ nan mɔ paɪ á zanzan ba jɪgɪ yazurə, yɪ á badaara bwənə, yɪ á badonnə tua. ³¹ Dɪbam nan ya na yəni dí da yigə dí bwe dí tɪtɪ dí nii yɪ dí lwarɪ dí na yɪ balɔ tɪn, Wɛ ya daa bá pa dí na cam. ³² Dí Yuutu Wɛ nan yəni Dɪ vaɲɪ dɪbam zwe sɪ Dɪ pa dí joori dí tɔ cwəɲə ni mɔ, sɪ maɲa kalɔ Dɪ na wó ba Dɪ di nɔɔna maama taani tɪn, sɪ dí yɪ zaɲɪ dí ga bura Dɪ tee ni, ni balɔ na yəri Wɛ tɪn te.

³³ Kɔntɔ ɲwaani, a ko-biə-ba, á na jeeri daani sɪ á di Zezi tɔɔni gulim wɔdiu kɔm, sɪ á zuri á yɪra á cəgi daani. ³⁴ Wɔlɔ kana na wɔɛ tɪn, kɔntɔ tu da yigə o di o sɔɲɔ ni, sɪ o laan daari o ba, sɪ á yɪ vaɲɪ Wɛ sarɪya á daɲɪ á yuu ni maɲa kalɔ á na jeeri daani tɪn.

Kɔ daari, kɔ na yɪ wəənu tɪlɔ na daari tɪn, amɔ na tuə, a laan wó brɪ abam á na wó kɪ te.

12

Wɛ Joro kɔm pɛera yam na yɪ te tɪn

¹ Kɔ daari, a laan lagɪ a ɲɔɔni Wɛ Jorokɔm pɛera yam laɲa ni mɔ. A ko-biə-ba, a lagɪ sɪ a pa á lwarɪ Wɛ Joro kɔm na tɔɲɪ te di te tɪn mɔ. ² Abam ye ni, maɲa kalɔ á dɛɛn ta na wɔ lwarɪ Wɛ tɪn, á dɛɛn tɔgɪ jwənə yalɔ na yɪ kafe tɪn mɔ, yɪ ya ganɪ abam sɪ á taá tɔgɪ cwe silɔ maama ya na lagɪ tɪn. ³ Kɔntɔ ɲwaani mɔ a lagɪ a pa á lwarɪ ni, Wɛ Joro kɔm bá ganɪ abam. Kɔntɔ, nɔɔnɔ wɔlɔ na ɲɔɔni di Wɛ Joro dam tɪn bá wanɪ o twɪ Zezi. Nɔɔn-nɔɔnɔ nan bá wanɪ o ta ni, Zezi mɔ yɪ o Yuutu, yɪ Wɛ Joro kɔm təri o tee ni.

⁴ Wɛ Joro kɔm pɛera yam yɪ dwi təri təri mɔ, yɪ Dɪ Joro kɔm dɪdɔa yɪrani mɔ paɪya Dɪ nɔɔna. ⁵ Wɛ tɪtɔɲa yam di yɪ dwi təri təri mɔ, yɪ dí Yuutu wɔlɔ dí na tɔɲɪ dí pa-o tɪn yɪ dɪdɔa yɪrani mɔ. ⁶ Wɛ na pɛ dɪbam dam sɪ dí ma tɔɲɪ Dɪ tɪtɔɲa te tɪn di yɪ dwi təri təri mɔ. Wɛ nan yɪ dɪdɔa yɪrani mɔ, yɪ dɪntu mɔ pɛ dɪbam maama dam dɪm kɔntɔ maama. ⁷ Wɛ Joro kɔm nan pɛ nɔɔnɔ maama pɛeri sɪ o wanɪ o maa zəni o donnə. ⁸ Wɛ Joro kɔm paɪ nɔɔna badonnə dam sɪ ba ɲɔɔni swan taani, yɪ kɔntɔ mɔ ta paɪ nɔɔna badonnə dam sɪ ba ɲɔɔni yəno taani di. ⁹ Wɛ Joro kɔm nan ta mɔ paɪ nɔɔna badonnə dam sɪ ba taa tiini ba jɪgɪ wɔ-dɪdɔa di Wɛ, yɪ

ku ta pai badonnə dam si ba ta maa pai yawuna nai yazura. ¹⁰ Kuntu nan ta mu pai badonnə dam si ba ta maa ki wo-kinkagila, ku daari si badonnə taa wai ba njooni We yiyiu-njwe. Ku daa ta maa pai noona badonnə wai ba pɔɔri kulɔ na yi We Joro kum nyim di kulɔ na dai ku nyim tin daani. Ku ta pai badonnə wai ba njooni ta-ge, yi badonnə di wai ba lware ta-ge sim kuntu kuri yi ba te ba bri ba donnə. ¹¹ Ku nan yi We Joro kum kuntu didba yirani mu jigi pɛera yam kuntu dwi təri təri, yi ku pai noonu maama ni ku wobuɲa na lagi te tin.

Zezi kɔgɔ kum nyi di noonu yira na yi te tin mu

¹² Nan buɲi-na á nii nabiinu yira na yi te tin. Ya yi wonjo didba mu, yi ya laan pɔɔri je dwi təri təri. Ya pɔɔrim dim daga zanzan, yi ya maama laan yi yira didba mu. Zezi Kresi di o kɔgɔ kum maama di nan yi kuntu mu. ¹³ Dibam maama na pe ba miisi dibam na woni We Joro kum didba dam njwaani tin, di laan jigi noonu didba mu. Ku na yi Zwifə naa dwige tiinə, naa gambe naa balu na te ba titi tin maama, We Joro kum kuntu yirani mu wu dibam maama tee ni.

¹⁴ Nabiinu yira pɔɔri je təri təri mu, si ku dai jəgə didba yirani. ¹⁵ Naga na tagi ka wɪ, kantu dai juɲa, kuntu njwaani yira yam ba te-ka, kuntu bá suni ku pa ka taa togi ka təri yira yam woni.

¹⁶ Zwe di nan na wɪ, duntu dai yi, si yira yam ba te-di, kuntu bá suni ku pa di taa togi di təri yira yam woni.

¹⁷ Yira yam maama nan ya na yi yi yirani mu, yaá ki ta mu ya taa ni taani? Ya nan ya na yi zwe yirani mu, yaá ki ta mu ya taa ni lwəm?

¹⁸ Ku nan yi We mu ki je sim dwi təri təri Di ki yira yam woni, ku manɪ di Di wobuɲa na lagi te tin. ¹⁹ Ya maama nan ya na yi yira yam jəgə didba mu, yaá ki ta mu ya ji yira? ²⁰ Kuntu tin, je dwi təri təri mu wɔra, yi si maama laan yi yira didba.

²¹ Kuntu njwaani, yi bá wani di ta di juɲa ni di ba lagi-ka, naa yuu ta di naga ni ku ba lagi-ka. ²² A lagi a ta ciga mu di abam ni, dibam yira yam je silɔ di na buɲi ni si tiini si bwənə tin jigi kuri zanzan. ²³ Di yira yam je silɔ di na buɲi ni si ba tiini si jigi kuri tin mu di yəni di zuli lanyirani. Je silɔ na jigi cavura tin, mu di yəni di fogi di kwəli-si lanyirani. ²⁴ Ku daari ya je silɔ na lana tin, di daa ba fogi di nii si banɔ ni. We mu ki nabiinu yira yam je sim maama Di ki daani, yi Di pai je silɔ na ge zulə tin na zulə lanyirani. ²⁵ Kuntu njwaani kampwara təri yira yam woni. Ya je sim maama zəni daani mu. ²⁶ Ku na cana yira yam daa kalu ni, yira yam maama wu togi ya na cam dim kuntu don mu. Ku daari daa kalu na ne zulə tin, yira yam maama di wu

togɪ ya na wɔpɔlo mu.

²⁷ Abam maama yi Zezi Krisi yira yam mu, yi á didɔa didɔa yi o je sim dwi tɛri tɛri mu. ²⁸ Kuntɔ tɪn, Zezi kɔgɔ kɔm wɔnɪ, Wɛ ki nɔɔnɔ maama o jɛgɛ ni mu. Dayigɛ tɪn yi Zezi tintɔɣna bam o titi na li tɪn mu. Wɛ nijɔɣnɛ bam maa sanɪ. Balɔ na ki bitɔ tɪn maa yi balɔ na brɪ Wɛ cɪga kam tɪn. Kɔ wɛli di balɔ na ki wo-kɪnkagɪla tɪn, di balɔ Wɛ na pɛ-ba dam sɪ ba ta maa paɪ yawɪna naɪ yazurɛ tɪn, di balɔ na zɛni nɔɔna tɪn, di balɔ na nii Wɛ titɔɣa yam banɪ ni tɪn, di balɔ Wɛ Joro kɔm na paɪ ba ɲɔɔnɪ ta-ge tɪn. ²⁹ Kɔ nan dai ni dí maama mu yi Zezi tintɔɣna balɔ o titi deen na li tɪn, kɔ dai dí maama mu yi Wɛ nijɔɣnɛ, naa dí maama mu brɪ Wɛ cɪga kam. Kɔ nan dai ni dí maama mu wai dí ki wo-kɪnkagɪla. ³⁰ Kɔ nan dai dí maama mu Wɛ pɛ dam sɪ dí taá ma paɪ yawɪna naɪ yazurɛ, naa dí maama mu Wɛ Joro kɔm pɛ dí ɲɔɔnɪ ta-ge, naa dí maama mu wai dí lwarɪ sɪ kuri dí brɪ nɔɔna. ³¹ Nan kwaanɪ-na sɪ á jɔɣi Wɛ-peera yalɔ na jɪɣi kuri kɔ ja gaali tɪn.

Kɔ daari, a nan lagɪ a brɪ abam wɔɣo kulɔ na tiini kɔ lana kɔ dwe didi tɪn mu.

13

Sono na yi te tɪn

¹ Amɔ na manɪ a wai a ɲɔɔnɪ nabiinɛ dwi tɛri tɛri taana, di malesisɪm taanɪ di,

yi a na ba jɪɣi sono, kɔ nyɪ di sɔɔ mu a kɪa, nɪnɛɛnɪ ba na magɪ kwaɣa di loɣini yi ti ki sɔɔ te tɪn. ² Amɔ na manɪ a jɪɣi Wɛ-peeri dilɔ na paɪ a wai a ɲɔɔnɪ Wɛ yiyiu-ɣwe tɪn, yi a jɪɣi yɛno maama, yi a kwɛri a ye cɪga kalɔ maama na sɛgi nabiinɛ yigɛ ni tɪn, yi a na manɪ a jɪɣi wɔ-didɔa di Wɛ sɪ a taa wai a paɪ pweeru zanɪ ti je ni ti ve ti tɔ mɛ a na lagɪ tɪn, yi a na ba jɪɣi sono, kɔ yi kafe mu. ³ Amɔ na manɪ a kwe a jɪɣigɪrɔ maama a manɪ a pa yinigɛ tiinɛ, yi a ta kwɛri a sɛ sɪ ba kwe a yira yam ba di mini ni, yi a na ba jɪɣi sono, kɔ ta manɪ kɔ ba jɪɣi kuri kɔ pa-nɪ.

⁴ Sono tu jɪɣi wɔ-zuru mu, yi o ki nɔɔna lanyiranɪ. Sono tu ba jɪɣi pu-sɪɣa naa o magɪ o nyɔɔnɪ, o nan ba jɪɣi kamunni di. ⁵ Sono tu ba ki kulɔ na wɔ manɪ tɪn, o nan ba beeri o titi yiranɪ zɛnɛ má. O nan jɪɣi ban-pɔnɔ. Nɔɔnɔ na ki-o lwarɪm, o ba kwe o ki o wɔnɪ. ⁶ Sono tu ba ki wɔpɔlo di wɔɣo kulɔ na yi balɔɔ tɪn, o ki wɔpɔlo di wɔɣo kulɔ na yi cɪga tɪn mu. ⁷ Sono tu wai o wɔ o wɔ wɔɣo maama banɪ ni, yi o jɪɣi wɔ-didɔa di tɪna di wɔ-zuru wɔɣo maama banɪ ni.

⁸ Sono ba tiɛ. Wɛ yiyiu-ɣwe silɔ nɔɔna na ɲɔɔnɪ tɪn wó ba sɪ kɛ. Wɛ-peeri dilɔ nɔɔna na maa ɲɔɔnɪ ta-ge tɪn di wó ba di kɛ. Yɛno di wó ba kɔ kɛ. ⁹ Lele kuntɔ yɛno kulɔ dibam na jɪɣi tɪn yi cicoro mu. Wɛ yiyiu-ɣwe silɔ dí na ɲɔɔnɪ tɪn di yi

cicwæru mu. ¹⁰ Ku daari maŋa kalu We na wu ba fɔgi wænu maama DI pa ti maŋi faŋi tun, wo-cicwæru tum maama laan wu je mu.

¹¹ Maŋa kalu a na yi bu tun, a deen ŋooni biim mu, yi a kwæri a buŋi ni bu te, yi a jeeli ni bu te. Lele kontu, a na ki noonu tun, a kwe busooni wænu tum maama a yagi mu. ¹² Lele kontu, di na lwaru We ciga kam te tun, ku taa nyi di niu mu di jigi di nii ku wunu liiræ liiræ. Ku daari maŋa kam kontu na yiæ, di laan wu ta nai jaja mu. Lele kontu yæno kulɔ a na jigi tun yi cicoro mu. Maŋa kam kontu ni, a laan wu ta ye wænu maama kuri a tiæ, ni We na ye amu DI ti te tun.

¹³ Ku daari wænu titɔ mu wu ta wura maŋa maama. Wænu tintu mu yi wudidwa di tuna di sono. Kulɔ nan na dwe ti maama tun mu yi sono.

14

We yiyiu-ŋwe sim na zæni noona te tun

¹ Kontu ŋwaani, kwaanina si á taá jigi sono, si á daari á kwaanu á jɔŋi We-peera yalu DI Jorokum na paŋi noona tun á wæli da, ku na dwe didi si á wani á ŋooni We yiyiu-ŋwe.

² Noonu wulu na ŋooni ta-ge sim tun ŋooni di We mu, si ku dai di nabiinæ, ba na ba ni o taani dum kuri tun ŋwaani. We Joro kum mu paŋi o ŋooni wænu tilu na sɛgi tun. ³ Ku daari noonu

wulu na wai o ŋooni We yiyiu-ŋwe tun ŋooni o bri nabiinæ mu, si ku kwe-ba ku daari ku zæni-ba si ba taa fɔgi ba zigi kɛŋkɛŋ di pu-dia. ⁴ Wulu na ŋooni ta-ge sim tun, ku wæli o titi yirani mu. Wulu nan na ŋooni We yiyiu-ŋwe tun, ku wæli Zezi kɔgo kum maama mu.

⁵ Amu ya lagi si abam maama taa wai á ŋooni ta-ge sim, a nan tiini a lagi si á taá wai á ŋooni We yiyiu-ŋwe sim mu á dwe didi. Beŋwaani wulu na ŋooni We yiyiu-ŋwe tun tiini o jigi zænæ o dwe wulu na ŋooni ta-ge tun, ku na dai ni noonu na wura si o wani o pipiri o taani dum kuri si ku zæni Zezi kɔgo kum maama.

⁶ Kontu tun, a ko-biæ-ba, amu na tu abam te, yi a na ŋooni ta-ge yirani mu di abam, bæ nyooŋi mu á lagi á na? Kulɔ na wu wæli abam tun mu yi a na ŋooni taani dilu na wu pa á na vurum, naa di pa á na yæno, naa a ŋooni We yiyiu-ŋwe, naa a zaasi abam We ciga kam. ⁷ Di nan kwe duduuræ na yi wænu tilu na ba jigi ŋwia tun di ma maŋi di nii: Noonu na jigi wuæ o wui yoo yoo, naa o jigi kɔŋo o magi yoo yoo, noona wu ki ta mu ba ni ku ywæni? ⁸ Noonu nan na jigi jara nabɔŋo o wui yoo yoo, noon-noonu bá wani o lwaru ni jara mu wura si o nunji o vu. ⁹ Ku nan yi bidwi mu di n na ŋooni ta-ge yi noon-noonu wari si kuri o pipiri, noona wu ki ta mu

ba lwarɪ n na tɛ kulɔ tɪn kuri? Kuntɔ nan brɪ nɪ n ɲɔɔnɪ n yagɪ gaa wɔnɪ mɔ. ¹⁰ Taana dwi zanzan mɔ wɔ lɔgɔ banja nɪ, yɪ taan-taanɪ tɔrɔ dɪ na ba jɪgɪ kuri dɪ pa dɪ tiinɔ. ¹¹ Nɔɔnɔ nan na ɲɔɔnɪ taanɪ dilɔ a na ba ni tɪn dɪ amɔ, kuntɔ brɪ nɪ dɪbam maama bale yɪ vɔrɔ mɔ da-tee nɪ. ¹² Kɔ nan yɪ kuntɔ mɔ dɪ abam dɪ, abam na lagɪ sɪ á jɔnɪ pɛera yalɔ Wɛ Joro kɔm na paɪ tɪn, á nan kwaanɪ-na á jɔnɪ pɛera yalɔ na wó zɔni Zezi kɔgɔ kɔm sɪ kɔ zɪgɪ lanyɪranɪ tɪn. ¹³ Kuntɔ ɲwaanɪ, abam wɔlɔ na wai o ɲɔɔnɪ ta-gɛ, sɪ o tiini o loori Wɛ sɪ DI pa o taa wai sɪ kuri dɪ o tɛa.

¹⁴ Amɔ na mɛ ta-gɛ sɪm a ma a warɪ Wɛ, kɔ yɪ a joro mɔ ɲɔɔna, sɪ amɔ titɪ ba ni sɪ kuri. ¹⁵ Kulɔ na manɪ sɪ a kɪ tɪn mɔ yɪ sɪ a warɪ Wɛ dɪ a wɔbɔɲa maama dɪ a joro maama, sɪ a daari a taa leeni dɪ a wɔbɔɲa maama dɪ a joro maama a taa zuli Wɛ. ¹⁶ Kɔ nan na dai kuntɔ, yɪ n na mɛ ta-gɛ sɪm n ma n zuli Wɛ, yɪ nɔn-gaa na je o cɛgɔ, o bá wanɪ o ni sɪ kuri. Kuntɔ ɲwaanɪ, oó kɪ ta mɔ o tɔgɪ o sɛ nmɔ na zuli Wɛ te tɪn sɪ o dɪ ta nɪ «Amina»? ¹⁷ Nmɔ na zuli Wɛ te tɪn na manɪ kɔ lamma te, kɔ bá zɔni nɔɔnɔ wɔm kuntɔ.

¹⁸ Kɔ na yɪ amɔ, a kɪ Wɛ le dɪ DI na pɛ-nɪ dam sɪ a taa ɲɔɔnɪ ta-gɛ sɪm a dwe abam maama tɪn. ¹⁹ Kɔ daari, a na wɔ Zezi kɔgɔ kɔm wɔnɪ, a tiini a lagɪ sɪ a taa maɪ taanɪ dilɔ ba na ni tɪn mɔ

a ma ɲɔɔnɪ a brɪ-ba. A na ɲɔɔnɪ bitari sɪnu má yɪranɪ, kɔ garɪ a na ɲɔɔnɪ ta-gɛ sɪm bitarbiɔ mɔrr-fugɔ yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ ba ni sɪ kuri.

²⁰ A ko-biɔ-ba, á yɪ taá jɪgɪ bu-balwa wɔbɔɲa. Kɔ daari kɔ na yɪ lwarɪm jɔgɔ nɪ, sɪ á taá nyɪ nɪnɛnɪ bu-sɪsɪn na yɔri lwarɪm kɔm te tɪn, sɪ á pa á wɔbɔɲa bɪ Wɛ cwɔɲɔ kam wɔnɪ. ²¹ Kɔ pɔpɔnɪ Wɛ tɔnɔ kɔm wɔnɪ kɔ wɪ:

«Amɔ Banja-Wɛ wó tɔɲɪ vɔrɔ,
sɪ ba ba ba ɲɔɔnɪ amɔ ni-taanɪ dɪm dɪ abam.
Baá ɲɔɔnɪ taanɪ dilɔ á na ba ni tɪn dɪ abam.
Nan dɪ kuntɔ dɪ, á ta bá sɛ a nɪ.»

²² Kuntɔ mɔ Wɛ maɪ ta-gɛ DI maa brɪ DI dam balɔ na wɔ sɛ-DI tɪn tee nɪ, sɪ kɔ dai balɔ na sɛ-DI tɪn tee nɪ. Kɔ daari Wɛ yiyiu-ɲwɛ sɪm mɔ brɪ DI dam balɔ na sɛ-DI tɪn tee nɪ, sɪ kɔ dai balɔ na wɔ sɛ-DI tɪn tee nɪ. ²³ Kuntɔ ɲwaanɪ, Zezi kɔgɔ kɔm maama na jeeri daanɪ, yɪ á maama na wɔra á ɲɔɔnɪ ta-gɛ, yɪ nɔɔnɔ wɔlɔ na manɪ o wɔ ni-sɪ naa balɔ na wɔ sɛ Wɛ tɪn na tu ba zɔ á wɔnɪ yɪ ba ba ni sɪ kuri tɪn, ba bá ta nɪ á co mɔ na? ²⁴ Abam maama nan na ɲɔɔnɪ Wɛ yiyiu-ɲwɛ á brɪ daanɪ, yɪ nɔɔnɔ wɔm kuntɔ doɲ na tu o zɔ á wɔ, wɔntɔ wó lwarɪ nɪ Wɛ dam mɔ wɔ á tee nɪ. O na ni kulɔ maama tɪn wó pa o lwarɪ nɪ o ba jɪgɪ bura Wɛ tee nɪ, yɪ o kwɔri o lwarɪ nɪ Wɛ lagɪ DI dɪ o taanɪ. ²⁵ Wɔbɔɲa yalɔ maama ya na sɛgɪ o wɔnɪ tɪn laan wó ba ya lwarɪ jaja mɔ,

yí o laan wó kí o yuu tíga ní o zuli WÉ, yí o sè ní WÉ sùní DÌ wò abam títarí ní.

Zezi kògò kùm na manjì sí kù taa tònjì kù tógì cwe sílù tìn

²⁶ A ko-bià-ba, abam na jeeri daani sí á zuli WÉ, á na manjì sí á kí kulù tìn mú tìntù: Abam dídùba mú wó zanjì o pa lèhè. Dídùba dì ma zanjì o brí WÉ cìga kam. Wùdònj dì ma zanjì o ta vùrùm dílù WÉ na brí-o tìn. Wùwòm dì ma zanjì o òòòni ta-gè, yí wùdònj dì ma zanjì o ta ta-gè sùm kùrì o brí á kògò kùm. Wèènu tìntù maama zèni Zezi kògò kùm sí kù fògì kù zìgì kèh-kèh.

²⁷ Abam badaara na lagì á òòòni ta-gè sùm, kù manjì sí á taá yí bale naa batò yírànì mú. Kù manjì sí á taá zanjì á òòòni á daari á pa daani mú, sí á dídùba zanjì o ta òwè sùm kùrì. ²⁸ Nòòò-nòòò nán na tèrì á wòní sí o wani o ta òwè sùm kùrì, balù ya na lagì ba òòòni-sì tìn manjì sí ba yagì mú, sí ba na wò ba yírànì, sí ba taa òòòni-sì dì WÉ. ²⁹ Kù daari, kù na yí balù na òòòni WÉ yìyìu-òwè sùm tìn, kù manjì sí bale naa batò mú zanjì ba òòòni dídùba dídùba, sí badaara bam taa cègè, sí ba laan bwe ba níi sí yí cìga mú naa vwan mú. ³⁰ WÉ na vùrì nòòòni dídùba DÌ cìga kam balù na je ba cègì tìn wòní sí o ta o brí Zezi kògò kùm, kù manjì sí wòlù na zìgì o òòòni WÉ yìyìu-òwè sùm tìn mú pu o ní, sí o

daari sí wùdònj wòm ta-ka. ³¹ Kòntù tìn, abam maama wai á òòòni WÉ yìyìu-òwè sùm dídùba dídùba, sí kù pa á zaasì WÉ cìga kam da-tee ní, sí á taá fògì á zìgì kèh-kèh. ³² Balù na jònjì dam WÉ Jorokùm tee ní sí ba taa òòòni WÉ yìyìu-òwè sùm tìn wai ba títì ba jaana manja kalù ba na wòra ba òòòni-sì tìn. ³³ WÉ lagì sí wònjò maama taa tógì cwèhè mú dì yazurè, sí DÌ ba lagì yòò yòò kəm.

³⁴ Abam na kikilì daani sí á zuli WÉ, kù manjì sí kaana taa je cùm mú sí ba taa cègè. Mù kù na yí te Zezi kògò kùm jègè maama ní. Ba ba jìgì cwèhè sí ba da ba òòòni. Kù manjì sí ba sè baara bam, ní WÉ cullu tìn na manjì tí brí te tìn mú. ³⁵ Ba na lagì sí ba lwarì wònjò kulù kùrì, ba manjì sí ba bwe ba banna mú sòhò ní, sí kù wò manjì sí kaani zanjì o òòòni á kikilè kam wòní. ³⁶ Abam bònjì á pai WÉ taani dìm nunjì abam te mú na? Mù naa á bònjì á pai abam yírànì mú ye WÉ taani dìm na?

³⁷ Abam wòlù na bònjì ní o yí WÉ nijònjù naa o jònjì WÉ Joro kùm pèerì tìn manjì sí o taa ye ní, amù na pùpùni kulù a pa abam tìn yí dí Yuutu wòm kwèrè mú. ³⁸ Nòòòni wòlù maama na vìn amù na pùpùni kulù tìn, WÉ dì wó vìn kòntù tu.

³⁹ Kòntù, a ko-bià-ba, kwaanì-na sí á taá òòòni WÉ yìyìu-òwè sùm. Á nán yí zanjì á cì balù na òòòni ta-

ge sim We Joro kum na pe tin. ⁴⁰ Nan taá ki-na wojo maama si ku taa togi cwəŋə ni ku na maŋi te tin.

15

We kwər-ywəŋə kalɔ Zezi tintuŋna bam na bri tin

¹ A ko-biə-ba, a lagi si a pa á guli We kwər-ywəŋə kam a na maŋi a tooli di abam tin mu. Abam maŋi á se-ka, yi á ki á wu-didwa á fɔgi á zigi kəŋkəŋ. ² Amu na pe á lwarɔ We kwər-ywəŋə kam te tin, á na wu joori ka kwaga ni, We wó vri abam DI yagi kantɔ ŋwaani mu. Ku na dai kuntu, á na se Zezi Krisi te tin yi kafe mu.

³ We ciga kalɔ na dwe maama tin mu yi kalɔ amu na de yigə a jɔŋi yi a laan daari a bri abam tin. Kantɔ mu tintɔ:

Zezi Krisi tigi dɔbam lwarɔm ŋwaani mu, ni We tɔŋɔ kum na maŋi ku ta te tin.

⁴ Ba ma ki-o bɔɔni ni. Da yatɔ de ni o ma joori o bi o yagi tɔɔni, ni We tɔŋɔ kum na maŋi ku ta te tin.

⁵ O na bi tin, o ma pa Pɔyɛri na-o, yi o tintuŋna fugə-bale bam maama di na-o. ⁶ Kuntu kwaga ni, o ma bri o titi o karabiə zanzan biɔwɔ baŋa ni, bantɔ dwe ni nɔɔna biə yanu (500). Nɔɔna bam kuntu badaara zanzan ta ŋwi, ba finfin yirani mu tɔga. ⁷ Zakɔ di ma na-o, yi o daari o pa o tintuŋna bam maama na-o.

⁸ Kuntu kwaga ni, o laan ma pa amu na nyi di bu wulu ba na luga yi o lura maŋa ta wu yi tin di na-o. ⁹ Beŋwaani amu tiini a muri Zezi tintuŋna bam maama wɔni. A ya bri a wu maŋi si ba taa bə-ni ni Zezi tintuŋnu, a deen na beesi Zezi nɔɔna bam tin ŋwaani. ¹⁰ We nan na ki-ni yu-yoŋo tin mu pe a yi a na yi wulu zim tin. DI na ki-ni yu-yoŋo te tin dai kafe. Amu tiini a tɔŋi We tintuŋa yam a dwəni DI tintuŋna bam maama. Ku nan dai a titi dam ŋwaani mu a wai a tɔŋa. Ku yi We na ki-ni yu-yoŋo yi DI dam diɔ wu amu tee ni tin ŋwaani mu.

¹¹ Dɔbam balɔ na yi Zezi tintuŋna tin maama yəni di bri ciga didwa mu. Ku na yi amu na bri kulɔ tin, naa bantɔ di na bri kulɔ tin, ku yi ciga kalɔ abam na se tin mu.

Twa biim taani

¹² Dɔbam maama na tooli We kwərə kam te tin, di tooli di bri nɔɔna ni Zezi Krisi bi o yagi tɔɔni mu. Bee nan mu yi abam badonnə te á wi, twa biim tərə? ¹³ Ku ya na yi ciga ni twa biim tərə, ku bri ni Zezi Krisi titi di wu bi mu. ¹⁴ Wɔntɔ nan ya na wu bi, dɔbam kwər-toola kam yi kafe mu, abam di na ki á wu-didwa di ka te tin di ya yi kafe mu, ¹⁵ yi dɔbam di na bri We ciga kam te tin ya yi vwan mu, di na yəni di bri nɔɔna ni We mu bi Zezi Krisi DI pa o yagi tɔɔni tin ŋwaani. Twa biim nan ya

na sɪni di tərə, kɪ brɪ nɪ Wɛ wɒ bi Zezi mʊ. ¹⁶ Kɒntu tɪn, twa biim ya na tərə, kɪ brɪ nɪ Zezi Krisi titɪ di maɲɪ o wɒ bi mʊ. ¹⁷ Wɒntu nan ya na wɒ bi o yagɪ tʊɒni, kɪ brɪ nɪ abam na kɪ á wɒ-dɪdʊa dɪd-o te tɪn yɪ kafɛ mʊ, yɪ á lwarɪm dɪm ya ta wɒ á yuu nɪ mʊ. ¹⁸ Kɒ nan ta brɪ nɪ, balɒ na sɛ Zezi Krisi yɪ ba laan tɪ tɪn ya wɒ ga ŋwɪa Wɛ tee nɪ. ¹⁹ Kɒ na yɪ lɒgɒ baɲa ŋwɪa kantɒ yɪrɪnɪ, yɪ kɒ dai nɪ kɒlɒkɒlɒ ŋwaanɪ mʊ dɪbam jɪgɪ tɪna Zezi Krisi tee nɪ, kɒ brɪ nɪ dí yɪ balɒ na tiini ba yɪ yinigə tiinə tɪn mʊ nɔɔna maama tee nɪ.

²⁰ Kɒ nan sɪni kɒ yɪ cɪga mʊ: Zezi Krisi bi o yagɪ tʊɒni. Wɒntu mʊ yɪ wɒlɒ na dɛ yigə o bi o vu Wɛ te, sɪ kɒ brɪ nɪ balɒ di na tɪgɪ tɪn wɒ bi ba yagɪ tʊɒni. ²¹ Tʊɒni zɪgɪ nabiinu dɪdʊa yɪra nɪ mʊ di ba lɒgɒ baɲa. Kɒ nan ta yɪ bɪdʊwɪ mʊ di twa biim di, nabiinu dɪdʊa di mʊ jaanɪ twa biim o ba. ²² Nabiinə maama na yɪ Adambiə tɪn ŋwaanɪ mʊ te dí maama tʊa nɪ wɒntu te. Kɒ nan ta yɪ kɒntu don mʊ di balɒ maama na ŋwɪ di Zezi Krisi tɪn, bantɒ di wɒ bi ba yagɪ tʊɒni. ²³ Nɔɔnɒ maama di o jəgə mʊ. Zezi Krisi mʊ dɛ yigə o bi o vu Wɛ te. Kɒ daari balɒ na yɪ o nɔɔna tɪn di wɒ bi maɲa kam o na wɒ joori o ba tɪn mʊ. ²⁴ Kɒntu kwaga nɪ mʊ lɒgɒ baɲa wɒɲo maama laan wɒ ti. Maɲa kam kɒntu nɪ mʊ Zezi Krisi wɒ cɔgɪ

wəənu tɪlɒ maama na jɪgɪ dam nabiinə baɲa nɪ tɪn, kɒ na yɪ wɛyuu dɪdɛera naa tɪga baɲa dɪdɛera maama, oó pa ba dam dɪm laan ti. O ma wɒ daari o kwe wɒɲo kɒlɒ maama o na di paari kɒ baɲa nɪ tɪn o kɪ o Ko Wɛ jɪɲa nɪ. ²⁵ Kɒ nan fɪn mʊ sɪ Zezi di paari, sɪ kɒ taa ve maɲa kam Wɛ na wɒ kɪ o dɒna maama o nɛ kuri nɪ tɪn. ²⁶ Tʊɒni nan mʊ yɪ dɒm wɒlɒ o na wɒ cɔgɪ o ma kweeli tɪn. ²⁷ Wɛ tɔɲo kɒm tagɪ kɒ wɪ: «Wɛ kɪ wəənu maama wɒm nɛ kuri nɪ mʊ sɪ o taa te tɪ maama.» Kɒ nan na wɪ, o taa te wəənu maama tɪn, kɒ dai nɪ o te Wɛ titɪ di mʊ o wəli da. Kɒ yɪ Wɛ mʊ kwe wəənu tɪm maama DI kɪ Zezi dam kuri nɪ. ²⁸ Kɒ daari maɲa kalɒ Zezi na wɒ ba o taa te wəənu maama tɪn, wɒm titɪ na yɪ Wɛ Bu tɪn wɒ kwe o titɪ o pa o Ko Wɛ. Bɛɲwaanɪ Wɛ yɪ dɪlɒ na maɲɪ DI kɪ wəənu maama DI Bu wɒm dam kuri nɪ tɪn mʊ. Kɒntu tɪn, Wɛ mʊ te wəənu maama di DI dam maama.

²⁹ Á nan bɒɲɪ nɔɔna balɒ na yəni ba paɪ ba miisi-ba na wɒnɪ ba twa ŋwaanɪ tɪn wɒɲo á nii. Ba na ba bɒɲɪ nɪ twa biim wɒra, bɛɲwaanɪ mʊ yɪ ba paɪ ba miisi-ba na wɒnɪ twa bam ŋwaanɪ? ³⁰ Twa biim nan ya na tərə, bɛɲwaanɪ mʊ yɪ dɪbam ba kwari fɒnɪ sɪ dí yaari dí tɪ Wɛ ŋwaanɪ maɲa maama? ³¹ A ko-biə-ba, dɛ maama amɒ yəni a tɔgɪ tʊɒni te mʊ a kɛa. Kɒ yɪ cɪga mʊ. Amɒ tiini a jɪgɪ wɒpɒlo di abam

á na ηwi di dí Yuutu Zezi Krisi tin ηwaaní. Mv kv kuri a tagi kuntu. ³² Efēezi nɪ ba ki amv nɪnēni kagu-vara na cɪji sɪ ba ja nɔɔna te tin mv. Amv na se sɪ a yaari kuntu tin, kv ya na yɪ lɔgɔ baɲa ηwia kantv yiranɪ má ηwaanɪ mv, bēē nyɔɔri mv aá na? Twa biim nan ya na tərə, dí ya wó ta nɪ nɔɔna badaara na te te ba wɪ: «Pa-na dí taá di sɪ dí daari dí taá nyɔē, sɪ dí jwa yɪ twa mv.»

³³ Yɪ pa-na ba ganɪ abam sɪ á tusi. Kv yɪ cɪga mv nɪ: «Nmɔ na tɔgi di nɔn-balwaarv, baá svgi-m ba pa n di ki kəm-balwaarv mv.» ³⁴ Pa-na á wɔbɔɲa joori ya taa tɔgi cwəɲə, sɪ á daari á yagi kəm-lwaanv tum. Abam badaara ta yəri Wē. A tagi kuntu, sɪ kv pa cavura mv zv abam.

Nɔɔna na wó bi ba yagi tɔvni di yira yalv tin

³⁵ Abam didva wat o bwe nɪ: «Kvú ki ta mv sɪ twa bi? Ba nan na joori ba bi, ba yira wó ta yɪ tita mv?»

³⁶ Nmɔ wɔbɔɲa mv muri na? N na kwe wɔɲo n du tɪga nɪ, kv manɪ sɪ kv puli mv kv nunɪ, kv daari sɪ kv bu wɔm pɔ. ³⁷ Nmɔ na dugi kulv, di kulv na wó puli kv nunɪ tin ba nyɪ daanɪ. Nmɔ na kwe kulv n du tin, kv na yɪ mɪna naa kv zɪ yɪ wo-duuru tɪv dwi maama, tɪ yɪ wo-dwə má mv n dugə. ³⁸ Wo-dwi dɪm nan na nunɪ, Wē mv wó pa-di di yira, nɪ Dɪ na lagi te tin. Wē nan ta mv paɪ wo-dwi maama

nyɪnyɔgɔ, kv manɪ di wo-dwi dɪm tɪtɪ na yɪ te tin.

³⁹ Kv nan dai nɪ wəənu tɪv maama na ηwi tin yanwana mv yɪ bidwɪ. Nabiinə di vara di zunə di kale maama jigi yanwana yira yira mv. ⁴⁰ Weyuu wəənu di wɔra mv, yɪ tɪga baɲa wəənu di wɔra. Weyuu wəənu tum di jigi tɪ lam mv, yɪ tɪga baɲa wəənu tum di jigi tɪ lam. ⁴¹ Wɪa kam di jigi ka lam mv, yɪ cana kam di jigi ka lam. Calɪcwɪ sɪm di maa jigi sɪ lam, yɪ sɪ lam dɪm nan dai bidwɪ.

⁴² Wəənu tintv maama nan bri twa biim na yɪ te tin mv. Nɔɔnv na tɪga, o yira yam ba na ki tin yɪ yira yalv na wó pɔ tin mv. Kv daari o yira yalv na wó bi ya yagi tɔvni tin daa bá pɔ manɲa di manɲa. ⁴³ Yira yalv ba na ki tɪga nɪ tin ba jigi lam, yɪ yalv na wó bi tin wó ta jigi lam zanzan. Yira yalv ba na ki tin bwənə, yɪ yalv na wó bi tin wó ta dana. ⁴⁴ Yira yalv ba na ki tɪga nɪ tin yɪ lɔgɔ baɲa ηwia kam nyɪm mv, kv daari yalv na wó bi tin yɪ ηwi-dɔɲa kalv Wē Jorokvɔm na wó pa dɪbam tin nyɪm mv. Lɔgɔ baɲa yira yam na wɔra tin, Wē ηwi-dɔɲa kam yira yam di wɔra mv. ⁴⁵ Kuntu mv kv pɔpɔnɪ Wē tɔnɔ kɔm wɔnɪ kv wɪ: «Pulim nɪ tin Wē ki Adamv Dɪ pa o jigi lɔgɔ baɲa yira yɪ o ηwi.» Kv daari Zezi mv yɪ Adam wɔlv na kweeli tin, yɪ o jigi Joro kv na paɪ nabiinə

ηρωι-δουα τιν. ⁴⁶ Κυ nan yi lɔgɔ baɲa ηρωια kam mu tui yigə, yi Wε-σoηo ηρωι-δουα kam laan saɲi ka ba. ⁴⁷ Wε me turo mu DI ki nabiinu wɔɔ na tu yigə tin. Kuntu ηwaani wuntu yi lɔgɔ baɲa nyim mu. Ku daari nabiinu wɔɔ nan na tu kwaga tin nunji Wε-σoηo mu. ⁴⁸ Lɔgɔ baɲa nɔɔna bam maama nyi di Wε na me turo DI ki nɔɔnu wɔɔ dayigə tin mu. Nɔɔna balɔ maama nan na yi Wε-σoηo nyim tin nyi di wɔɔ na nunji Wε-σoηo tin mu. ⁴⁹ Nɪnɛni dɪbam na jigi lɔgɔ baɲa nɔɔnu wɔm nyinyɔgɔ tin, de wura di wɔ ba di taá jigi Wε-σoηo nɔɔnu wɔm di nyinyɔgɔ.

⁵⁰ A ko-biə-ba, a lagi a ta a bri abam ni, di lɔgɔ baɲa yira yam bá wani ya na jəŋə je Wε paari dim wani. Yira yalɔ na wɔ pɔ tin bá wani ya manɔ di ηρωια kalɔ na ba ti tin. ⁵¹ Fɔgi-na á cəgi, si a ta Wε ciga kalɔ ya na səgi tin a bri abam. Dɪbam maama bá ti di ti si Zezi laan ba. Di nan na tɪga naa di ta wɔ tigi di, dɪbam maama yira yam wɔ ləni mu. ⁵² Kú da ku ki yibugisa wani mu, manɔ kam ba na wɔ wu kweelim nabɔɔ kum tin. Nabɔɔ kum na wugə, twa wɔ bi ba zaɲi di yira yalɔ na ba pɔe tin, yi dɪbam di yira wɔ ləni. ⁵³ Beηwaani, dɪbam yira yalɔ na wɔ pɔ tin manɔ si ya ləni ya ji yalɔ na bá pɔ tin mu, si di yira yalɔ tɔɔni na wai tin ləni ya ji yalɔ tɔɔni na bá wani tin. ⁵⁴ Kuntu maama na kia, ku

laan wɔ pa kulɔ na pɔpɔni Wε tɔɔo kum wani tin ki, ni ku na manɔ ku ta te ku wi: «Wε wani tɔɔni di di dam dim maama.»

⁵⁵ «Tɔɔni, n dam dim daa beə?

N daa n wɔ wani n cəgi nɔɔna na?»

⁵⁶ Ku yi lwarim ηwaani mu tɔɔni jigi dam si di cəgi nɔɔna. Lwarim di nan ne di dam Wε cullu tim vɔn ηwaani mu. ⁵⁷ Di nan ki Wε le di DI na pai dɪbam wɔɔo di Yuutu Zezi Krisi ηwaani si di wani tɔɔni di di dam dim maama tin.

⁵⁸ Kuntu tin, a ko-bu-sonnu-ba, fɔgi á zigi-na kəŋkəŋ di pu-dia, si á ce di di Yuutu titɔŋa yam manɔ maama, di á na ye ni titɔŋa yalɔ maama á na tɔŋi á pa di Yuutu wɔm tin na dai kafɛ tin ηwaani.

16

Ba na lagi səbu si ba ma zəni Wε nɔɔna te tin

¹ Ku daari ku na yi səbu kulɔ á na lai á maa zəni Wε nɔɔna bam tin, á taá ki nɪnɛni amɔ na manɔ a bri Zezi kɔgɔ kulɔ na wɔ Galati ti-niə yam ni si ba taa ki te tin. ² Siun de maama na yiə, si nɔɔnu maama li səbu kulɔ o na ne tin wani o tinɔi, si amɔ na tuə, si á daa yi taá zigi á lai səbu. ³ Amɔ na tu abam te, abam na li nɔɔna balɔ tin, a laan wɔ la tɔɔo a tɔŋi-ba di á səbu kum si ba ja vu Zeruzalem. ⁴ Ku nan daa na manɔ si amɔ titi mu vu, di wɔ tɔgi daani di vu.

Pooli na lagı sı o na Korenti tiinā bam te tın

⁵ A lagı sı a da Masıdvanı mu, sı a laan daarı a ba abam te. ⁶ A na tu abam te, a lagı sı a daanı fın mu, dedoŋ aá ti waaru mumaŋa kam dáanı. Kuntu kwaga ni, á laan wú wantı á zəni-nı sı a vu a daa na wú vu me tın. ⁷ Amu ba lagı sı a wuuri a ba abam te maŋa fınfın, sı a joori a viiri. We nan na se, amu ya lagı sı a ba a daanı abam tee ni mu. ⁸ A nan lagı a maŋı Efəzi ni mu sı ku vu ku yi Pantkoticandiə kam maŋa. ⁹ Beŋwaanı We puı cwəŋə lanyıranı Dı pa-nı, sı a tiini a tıŋı Dı tıtıŋa yo seeni. Nəona zanzan nan mu wura ba kwaana sı ba cı a yigə.

¹⁰ Timoti nan na tu abam te, sı á jeer-o lanyıranı sı ku yi pa fəvni taa jig-o. Beŋwaanı o dı tıŋı dı Yuutu tıtıŋa yam mu ni amu te. ¹¹ Nəon-nəonu yi zanı o goon-o. Kwaanı-na sı á wəl-o o cwəŋə kam vəŋə wəni, sı o wantı o vu dı yazurə o ba amu te. Amu dı dı ko-biə bam nan nii-o cwəŋə ni sı o ba.

¹² Ku nan na yi dı ko-bu Apolosi, amu tiini a loor-o mu sı o tıŋı dı dı ko-biə bam o ba abam te. Nan dı ku dı, o ta wu li wəbuŋa sı o ba lele. O nan na ne cwəŋə maŋa kalu tın, oó ba.

Tiim kwərə

¹³ Taá cu-na á tıti, sı á zıŋı kəŋkəŋ We cwəŋə kam wəni. Taá jigı-na baarı dı

dam. ¹⁴ Á taá ku-na woŋo maama dı sono.

¹⁵ A ko-biə-ba, á maŋı á ye Sıtefanası dı o səŋo tiinə na tıŋı We te tın. Bantu mu de yigə ba se Zezi Akayi ni, yi ba se ba tıŋı ba zəni We nəona bam dı ba wu maama. ¹⁶ Kuntu tın, a loori abam sı á se nəona bam kuntu dwi ni, didaanı balu maama na tıŋı We tıtıŋa yam ni bantu te tın.

¹⁷ Amu jigı wupolo dı Sıtefanası dı Fətunatusı dı Akayikusi na tu amu te tın. Bantu mu pe a wu lwarı ni abam tərə. ¹⁸ Bantu mu pe a jigı wu-zuru, ni ba na pe abam dı jigı wu-zuru te tın. Kuntu, ku maŋı sı á taá niŋu nəona bantu dwi.

¹⁹ Zezi kəŋo kum maama Aziti-niə yam wəni tın jəoni abam. Akwila dı Prisili dı Zezi kəŋo kulı na jeeri ba səŋo ni tın dı jəoni abam lanyıranı dı Yuutu Zezi yırı ŋwaanı. ²⁰ Dı ko-biə bam maama dı jəoni abam.

Á taá jəoni daanı lanyıranı dı sono dı wu-poŋo.

²¹ Amu Pooli mu jəoni abam. A tıti laan mu puıpuı tıtu dı a juŋa.

²² Nəonu wəbu maama na ba soe dı Yuutu wum tın, We wú cəŋı ku tu.

Marana ta!

²³ Dı Yuutu Zezi wú pa abam yu-yoŋo.

²⁴ Amu soe abam maama dı na ŋwı dı Zezi Krisi tın ŋwaanı.

**Tɔnɔ kulu Pooli na
pɔpɔni o pa
KORENTI TIINɛ
o ki bule tun
Tɔnɔ kulu Pooli
na pɔpɔni o pa
Korenti tiinɛ o ki
bule tun na bri
dɔbam kulu tun
mu tuntu**

Ku loori Pooli na pɔpɔni tɔnɔ kum kuntu o pa We nɔɔna balu na wu Korenti ni tun, ba wu nɔɔna badaara ya cɔgi Pooli wu, yi ba vin ni Pooli suni o yi Zezi Krisi tintuɔnu.

Pooli nan kaani-ba, yi o pa ba lwarɔ ni o soe-ba yi o lagɔ si ba fɔgi daani.

O de yigə o bri o na yaari te, di We na zən-o te tun (1:1-11).

O laan ma bri cam dilu na wu wum di bantɔ titari ni tun woɔo, di Zezi na pe-o ni si o ma kaani-ba te tun. O bri-ba kuntu, beɔwaani o ya manɔ o bwε-ba zanzan tɔnɔ kudonɔ wuni, yi o nan jigi wɔpɔlo zanzan di o bwem dum na pe ba lani ba wuru ba yagi kəm-balwaarɔ tun (1:12—7:16).

Pooli nɔɔni sɛbu-lu woɔo ba na ki We nɔɔna balu na zɔuri Zude ni yi ba yi yinigə tiinɛ tun nwaani. O loori-ba si ba pa di ba wu-yoɔo mu (pɔɔrim 8-9).

Pooli laan ma bagɔ balu na ba se ni wum yi We tintuɔnu tun, o bri ni nɔɔna bam

kuntu fɔgi vwan mu (pɔɔrim 10-13).

¹ Amu Pooli wulu We na kuri di DI titi wɔbuɔa si a taa yi Zezi Krisi tintuɔnu tun mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu, yi di ko-bu Timoti mu tɔgi o wəlini. Di pɔpɔni si di pa abam balu na yi We kɔgɔ kum wu nɔɔna yi á zɔuri Korenti ni tun, ku wəli di We nɔɔna maama balu na zɔuri Akayi tinti dum maama ni tun.

² Di Ko We di di Yuutu Zezi Krisi wu pa abam yazurə di yu-yoɔo.

We na tiini DI zəni dɔbam te tin

³ Pa-na di ki We le. Dintu mu yi di Yuutu Zezi Krisi Ko, yi DI yi dɔbam Ko wulu na jigi dɔbam nwaɔa tun. DI maa yi We dilu na zəni nɔɔna si ba bicara taa zurə maɔa maama tun. ⁴ Di

na wu yaara yalu maama wuni, dintu mu yəni DI pa di bicara zurə, si ku pa di wani di zəni balu di na wu yaara dwi maama wuni tun si ba di bicara taa zurə, ni We na zəni dɔbam di te tun. ⁵ Zezi Krisi na yaari zanzan tun, dɔbam di tɔgi di na yaara yantu donɔ mu.

Di nan na nwi did-o tun, di ta wu tɔgi di na zənə We tee ni, ninɛni DI na zəni Zezi Krisi lanyirani te tun.

⁶ Kuntu nwaani, dɔbam na wu yaara wuni, ku yi si ku zəni abam mu si á bicara taa zurə, si á daari á taá tɔgi We cwəɔə lanyirani. We nan na pe dɔbam di bicara zurə, ku yi si abam di na zənə yantu

doŋ mu, si á wani á na dam á wo á wu á zigi kəŋkəŋ yaara yam wɔni, ni dɔbam di na ne yaara te tin. ⁷ Kuntu, dɔbam jigi tina di abam, beŋwaani di ye ni, abam na togi á na dɔbam yaara yam doŋ tin, á di wó togi á na zənə We tee ni.

⁸ Dí ko-biə-ba, di lagi di pa abam lwarɔ yaara yalɔ maama di na ne Azi tɔni dɔm ni tin mu. Di na ne cam dilɔ tin tiini di dana di dwe dɔbam, yi di yaá buŋi ni di wó ga di ŋwɔa. ⁹ Dí nan na zigi tɔni yigə ni kuntu tin, ku yi si ku pa di daa yi taá tigi di titi dam mu, si di daari di ki di wu-dɔba di We dilɔ na jigi dam Di paɔ nɔɔna bi ba yagi tɔni tin. ¹⁰ We nan mu vri dɔbam yaara yalɔ na cana ni tɔni te tin wɔni, yi Di ta wó vri dɔbam kuntu doŋ mu. Di maa jigi tina We tee ni, ni Di ta wó vri dɔbam tɔni jɔŋa ni. ¹¹ Abam nan wó zəni dɔbam di á na wó loori We á pa dɔbam tin. Kuntu, nɔɔna zanzan na loori We, ku pa di na zənə, ku nan wó pa nɔɔna zanzan di ki We le, di Di na jɔŋi ba loro kɔm ba na loori dɔbam ŋwaani tin.

Wonjo kulɔ ŋwaani Pooli na ləni o wɔbuŋa si o daa yi ve ba te tin

¹² Dɔbam na jigi wɔpolo tin, ku yi si di ye di bicari ni, ni di togi cwəŋə di wɔponjo mu, di di na bri di wu di abam te tin. Ku nan yi We mu zəni dɔbam yi di yi kuntu. Ku dai

di nabiinə swan, ku yi We zaani dɔm ŋwaani mu di togi cwəŋə kuntu doŋ nɔɔna maama yigə ni, ku na dwe didi abam yigə ni. ¹³ Dí na pɔpɔni kulɔ di pa abam tin ba jigi wo-səgiru. Á wó wani á karɔmi yi á ni ti kuri. ¹⁴ Abam nan ni dɔbam na ki kulɔ tin finfin yirani mu. Amu nan jigi tina ni á wó ba á ni ku kuri fasi fasi, si de dɔm di Yuutu Zezi Krisi na wó joori o ba tin, si abam laan taá jigi wɔpolo dɔbam ŋwaani, ni dɔbam di na jigi wɔpolo di abam te tin.

¹⁵⁻¹⁶ Amu na tiini a jigi abam ciga kuntu tin, a ya de yigə a buŋi si a ba abam te mu, si a daari a ke a vu Masidwanɔ, si a na zigi da a maa joorə, si a daa ta togi á te, si ku pa á na zənə kuni bile. Kuntu á laan ya wó wani á wəli-ni si a ke a vu Zude. ¹⁷ Amu na buŋi si a ba yi a wu wani a na cwəŋə tin, á paɔ si amu yi niə yale yale tu mu na? Amu na yəni a buŋi si a ki kəɔm dilɔ tin, á paɔ si ku yi amu titi yirani zənə ŋwaani mu na? Abam buŋi ni amu yi wulɔ na yəni o wi eɛn yi o joori o wi aye tin mu na? ¹⁸ We nan yi ciga tu yi Di ye ni dɔbam na te kulɔ di bri abam tin dai niə yale, ninɛɛni eɛn di awo na gwaani daani te tin. ¹⁹ Dɔbam nan na bri abam We ciga kam te tin, amu di Siliven di Timoti pe á lwarɔ Zezi Krisi wulɔ na yi We Bu wɔm tin na yi te. Wɔntu dai niə yale yale tu. Wɔntu

nan mu yi wɔɔɔ na wɔ ɛɛn yɔranɩ tɩn. ²⁰ Zezi na wɔ ɛɛn tɩn, dɩ manɩ sɩ dɩ lwarɩ nɩ Wɛ na gonɩ nɩ sɩ Dɩ kɩ kulɔ maama Dɩ pa dɩbam tɩn yi cɩga mu. Kuntɔ nɔwaaɩ mu, dɩ na yɔni dɩ warɩ Wɛ, dɩ tɔɔi Zezi Krisi nɔwaaɩ dɩ wɔ «Amina», sɩ ku pa Wɛ taa jɔɔi zulɔ dɩbam tee nɩ.

²¹ Ku yi Wɛ mu pai dɩbam dɩ abam maama zɩɔi kɛɔkɛɔ Zezi Krisi tɔɔim dɩm wɔnɩ. Ku ta yi dɩntɔ mu kuri dɩbam sɩ dɩ taá yi Dɩ tɩntɔɔna. ²² Wɛ ma kɩ Dɩ Joro kum dɩ bɩcara nɩ sɩ ku brɩ nɩ dɩ yi Dɩ nɔɔna. Dɩ Joro kum ma pa dɩ da yigɔ dɩ lwarɩ nɩ dɩ laan wɔ ba dɩ na Wɛ wo-laaru tilɔ maama Dɩ na tiɔi dɩbam nɔwaaɩ tɩn.

²³ Wɛ mu yi amɔ maana tu. Amɔ na tɛ kulɔ tɩn na yi vwan, sɩ Dɩ gu-nɩ. Amɔ na joori a lɔni a wɔɔɔna sɩ a daa yi ba abam te Korenti nɩ tɩn, ku yi sɩ a yi ba a pa á daa na wɔ-cɔɔɔ mu. ²⁴ Ku nan dai nɩ dɩbam yi balɔ na wɔ fin abam dɩ á na manɩ sɩ á kɩ á wɔ-dɩɔɔa dɩ Wɛ te tɩn, bɛnɔwaaɩ abam manɩ á ɛɛ-Dɩ dɩ pu-dɩa. Dɩ nan yi balɔ na wɔ wɔli dɩ abam dɩ tɔɔi, sɩ á taá jɔɔi wɔɔpolo Wɛ nɔwaaɩ tɩn mu.

2

¹ Mu ku kuri a joori a bɔɔi a wɔnɩ, sɩ a daa yi ba abam te, sɩ ku yi pa wɔ-cɔɔɔ daa ta wɔra. ² Abam mu yi balɔ na wɔ wani á pa amɔ taa jɔɔi wɔɔpolo tɩn. Kuntɔ, amɔ na tu abam te, yi ku pa á wɔ

cɔɔi, nɔɔn-nɔɔnɔ daa bá ta wɔra o na wɔ wani o pa a na wɔpolo. ³ Ku yi kuntɔ nɔwaaɩ mu a ya pɔpɔnɩ tɔɔo kum a pa abam. Amɔ dɛɛn ba lagɩ sɩ a ba abam te, sɩ ku pa amɔ wɔ cɔɔi dɩ abam. Ku nan manɩ sɩ á taá yi balɔ na pai amɔ wɔ poli tɩn mu. Amɔ nan jɔɔi abam cɩga nɩ, amɔ na jɔɔi wɔɔpolo abam dɩ jɔɔi wɔɔpolo mu. ⁴ Amɔ dɛɛn na pɔpɔnɩ tɔɔo kum a pa abam tɩn, a wɔ tiini ku cɔɔi zanzan, yi liɔ jɔɔi-nɩ ku pa a yi-na nunɩ zanzan abam nɔwaaɩ. Amɔ na pɔpɔnɩ te tɩn, ku dai sɩ ku pa á wɔɔɔ cɔɔi. Ku nan yi sɩ á wani á lwarɩ amɔ na tiini a soe abam ku ja gaali te tɩn mu.

A manɩ sɩ á yagɩ á ma ɛɛ wɔɔɔ na kɩ o cɔɔi tɩn

⁵ Nɔɔnɔ wɔɔɔ na kɩ o cɔɔi tɩn, ku dai amɔ yɔranɩ wɔ mu cɔɔi dɩd-o, ku yi abam maama mu, sɩ a nan yi zanɩ a nɔɔnɩ a ja gaali, a ye sɩ abam zanzan wɔɔɔ mu cɔɔi. ⁶ Abam zanzan na pɛ o na cam tɩn, ku manɩ sɩ á laan yag-o mu. ⁷ Á nan manɩ sɩ á yagɩ á maa ɛɛ-o mu, sɩ á daari á taá kɩ-o lanyɔranɩ, sɩ o bɩcari taa zurɔ. Ku na dai kuntɔ, o wɔ na tiini ku cɔɔi, ku pa o wɔɔɔna vugimi. ⁸ Kuntɔ nɔwaaɩ a loori abam sɩ á pa o lwarɩ nɩ á so-o. ⁹ Amɔ na pɔpɔnɩ tɔɔo kum tɩn, ku yi sɩ a maasi abam a nii, á wɔ ɛɛ á tɔɔi amɔ nɩ dɩm wɔɔo maama banɩ nɩ naa á bá ɛɛ mu. ¹⁰ Abam na yagɩ nɔɔnɔ wɔɔɔ kɛm á

ma ce-o, amɔ di wɔ yagɪ a ma ce-o mu. Ku na manɪ sɪ a yagɪ a ma ce nɔɔnɔ wɔlɔ, ku yɪ abam ɲwaanɪ mu a kɪ kɔntɔ Zezi Krisi yigə nɪ. ¹¹ Ku nan manɪ sɪ dɪ duri nɔɔnɔ wɔm ɲwanɔ kɔntɔ, sɪ ku yɪ pa sɔtaanɪ na cwəŋə di wanɪ dɪbam. Bɛɲwaanɪ dɪ manɪ dɪ ye dɪntɔ na bɔɲɪ sɪ di pa dɪbam tusi te tɪn.

Liə na jaanɪ Pooli Trɔastɪ nɪ te tɪn

¹² Amɔ na ve a yɪ tɪv kɔlɔ yɪrɪ na yɪ Trɔastɪ sɪ a tɔɔlɪ Zezi Krisi kwər-ywəŋə kam a brɪ nɔɔna tɪn, a nɛ nɪ dɪ Yuutu wɔm ya pɛ-nɪ cwəŋə sɪ a tɔɔlɪ-ka. ¹³ Nan di kɔntɔ di, a wɔ nɛ wɔ-zuru di a na beeri dɪ ko-bu Titi je a ga tɪn. A na wɔ nɛ-o tɪn, a ma banɪ nɔɔna bam yɪ a daari a kɛ Masɪɔvanɪ.

Dɪ na nɛ wɔnɔ Zezi Krisi yɪrɪ ɲwaanɪ te tɪn

¹⁴ Nan pa-na dɪ taá kɪ Wɛ le. Bɛɲwaanɪ dɪntɔ mu paɪ Zezi Krisi wɔnɔ, yɪ dɪ tɔgɪ o kwaga manɔ maama, sɪ dɪ taá paɪ nɔɔna lwarɪ Wɛ kwərə kam je maama, nɪnɛnɪ wɔŋo kɔlɔ lwəm na ywənə yɪ di zanɪ di jagɪ je maama te tɪn. ¹⁵⁻¹⁶ Dɪbam nyɪ di lwəm dɪlɔ na ywənə tɪn mu Wɛ yigə nɪ, dɪ na brɪ nɔɔna Zezi Krisi cɪga kam tɪn ɲwaanɪ. Dɪbam nyɪ di lwəm dɪm kɔntɔ mu nɔɔna maama tee nɪ. Ku na yɪ balɔ na lagɪ ba ga ba ɲwɪa Wɛ tee nɪ tɪn, lwəm dɪm kɔntɔ maa paɪ ba ye nɪ tɔvɪ wɔ ja-ba. Ku nan na yɪ balɔ Wɛ na vrɪ ba ɲwɪa tɪn, lwəm dɪm

wɔ ta jigɪ ywəni ba tee nɪ, di pa ba ye nɪ baá na Wɛ ɲwɪ-dɔɲa kam. Wɔɔ mu yɪ sɪ o tɔɲɪ tɪtɔɲ-kamunu kum kɔntɔ? ¹⁷ Nɔɔna zanzan na brɪ Wɛ kwərə kam te tɪn, ba paɪ ku nyɪ di pipiu mu sɪ ba na nyɔɔrɪ ku banɔ nɪ. Dɪbam nan dai kɔntɔ dɔɲ. Wɛ na tɔɲɪ dɪbam tɪn, dɪ yəni dɪ kwe dɪ wɔ maama mu dɪ maa brɪ DI cɪga kam, bɛɲwaanɪ dɪ zigɪ Wɛ yigə nɪ mu dɪ ɲɔɔna, dɪ na yɪ Zezi Krisi tɪntɔɲna tɪn ɲwaanɪ.

3

Wɛ ni-dɔvɪrɪ dɪlɔ DI na goni tɪn na jigɪ dam ku gaalɪ te tɪn

¹ Abam badaara nan daa ta wɔ bɔɲɪ nɪ dɪ lagɪ dɪ brɪ dɪ tɪtɪ mu di dɪ na ɲɔɔnɪ te tɪn. Abam nan manɪ á ye dɪbam na yɪ te, yɪ á daa wɔ manɪ sɪ á jonɪ twaanɔ tɪlɔ na brɪ dɪbam cɪga na yɪ te tɪn nɔɔna badaara tee nɪ. Abam nan wɔ manɪ sɪ á pɔpɔnɪ tɔnɔ kɔlɔ na brɪ dɪbam na yɪ te tɪn á pa nɔɔn-nɔɔnɔ. Nɔɔna badonnə nan mu manɪ sɪ ba kɪ kɔntɔ, sɪ ku dai dɪbam. ² Abam tɪtɪ nan mu brɪ dɪbam cɪga na yɪ te tɪn. Abam nyɪ di tɔnɔ mu te ku na pɔpɔnɪ dɪbam bɪcarɪ nɪ, yɪ nɔɔna maama wɔ wanɪ ba karɪmɪ yɪ ba kwəri ba lwarɪ tɪn. ³ Abam na jigɪ á ɲwɪa te tɪn nyɪ di tɔnɔ mu Zezi Krisi na tɔgɪ dɪbam ɲwaanɪ o pɔpɔnɪ. O nan na pɔpɔnɪ te tɪn, o mɛ ɲwɪa Tu Banɔ-Wɛ Joro kum mu o pɔpɔnɪ, sɪ ku

ɗai bərə mu o me o pɔpɔni. Pɔpɔnim ɗim kuntu nan wu ki kandwa-pule banya ni, o pɔpɔni-ɗi nabiinə bicara ni mu.

⁴ Dɪ ye ni kuntu yi ciga mu, ɗi Zezi Kri si na pe dɪ lwarɪ ni We mu tɔɔɔi ɗibam tin. ⁵ Ku nan ɗai ɗi ɗibam titi dam mu dɪ wó wanɪ dɪ ma tɔɔɔi We titɔɔɔa yam. Ku yi We mu pai ɗibam dam yi dɪ maa tɔɔɔa. ⁶ Dɪ ma pa dɪ yi Dɪ tintɔɔɔna kuntu, si dɪ taá bri nɔɔɔna Dɪ ni-ɗɔɔɔri ɗim Dɪ na goni tin na yi te tin. Dɪ ni-ɗɔɔɔri ɗim kuntu nan ba tɔɔɔi cullu tilɔ ba deen na pɔpɔni tin. Dintɔ nan tɔɔɔi ɗi We Joro kum dam mu. Cullu tim nan pai tɔɔɔni mu nai cwɔɔɔɔ ɗi jaani nabiinə. Ku daari We Joro kum nan mu pai nabiinə na ɔɔɔɔa We tee ni.

⁷ Ku na yi We na kwe Dɪ cullu tim Dɪ ki Moyisi juɔa ni si o pa Dɪ nɔɔɔna bam tin, Dɪ deen pɔpɔni-ti Dɪ ki kandwa-pule banya ni mu. We deen na kwe-ti Dɪ ki Moyisi juɔa ni kuntu tin, Dɪ paari-zulə yam maa tiini ya wɔra, yi ku pa Moyisi yibiyə tiini ka nyuna. O yibiyə kam nyunum ɗim na pipili Yisrayeli tiinə bam yiə ɗi pa ba warɪ ba nii o seeni tin wó ba ke. Nan ɗi cullu tim na jaani tɔɔɔni mu ti ba tin, ti daa ta jigi We paari-zulə. ⁸ Ku daari We Joro kum nan na wəli nɔɔɔna te tin laan wó pa We paari-zulə yam tiini ya ja gaali. ⁹ We cullu tim na bri ni nɔɔɔna wó ga bɔra Dɪ tee ni yi ti ta jigi paari-zulə te tin, We na wəli nɔɔɔna

si ba na ciga Dɪ tee ni te tin laan wó ta tiini ku jigi paari-zulə ku ja gaali. ¹⁰ Ku na yi ciga tin, wɔɔɔo kulɔ ya na jigi zulə tin daa ba jigi zulə, zim wɔɔɔo kum na tiini ku jigi paari-zulə ku ja gaali tin ɔɔɔaani. ¹¹ We cullu tim deen wɔra ɗi Dɪ paari-zulə yam, yi tintɔ ba ti ke. Ku daari Dɪ zənə yalɔ na wó ta wɔra manja maama tin wó pa Dɪ paari-zulə yam tiini ya ta wɔra ya ja gaali.

¹² Dɪ na jigi tina ɗi We kuntu don tin mu te dɪ wai dɪ bri Dɪ ciga kam jaja. ¹³ ɗibam nan bá səgi kulɔkulɔ nɔɔɔeni Moyisi deen na kwe gɔɔɔo o ma kwəli o yiə tin. O deen ki kuntu si Yisrayeli tiinə bam mu yi taa nai o yibiyə kam nyunum ɗim na wɔra ɗi ti tin. ¹⁴ Bantu wɔɔɔɔa ma ti, yi ku pa ba na karimu twaanɔ tilɔ na bri We deen na goni ni Dɪ pa Moyisi tin, ba warɪ ba lwarɪ Dɪ ciga kam kuri. Ku yi nɔɔɔeni gɔɔɔo kum daa ta mu kwəli ba yiə ɗi zim maama. Ku nan yi Zezi Kri si mu wó pa gɔɔɔo kum kuntu dwani nɔɔɔnɔ wulɔ na se-o tin yiə ni. ¹⁵ Nan ɗi zim maama ɗi, bantu na karimu Moyisi twaanɔ tim, ba ba ni ku kuri, gɔɔɔo kum kuntu na kwəli ba yiə tin ɔɔɔaani. ¹⁶ Nɔɔɔnɔ nan na ləni o wɔ o se dɪ Yuutu wɔm, kú pa gɔɔɔo kum dwani kuntu tu yiə ni. ¹⁷ Dɪ Yuutu wulɔ dɪ na ɔɔɔɔni o wɔɔɔo yo seeni tin, ku lagɪ ku ta ni We Joro mu. We

Joro kum nan na wu noonu wulu tee ni tin, o laan te o titi mu. ¹⁸ Dɔbam balu maama na se Zezi tin daa ba jigi goro kulu na kweli di yiə tin. Ku maa pai di wai di nii di Yuutu wum paari-zulə yam jaja. Di na nii-o kuntu tin, ku maa pai di laan lani di nyi ni o titi te, si di taá wai di bri o paari-zulə yam na yi te tin, si ya taa fogi ya pulə ya weli da. Di Yuutu Joro kum titonja yam mu tintu.

4

Dɔbam na bwənə yi We zəni dɔbam te tin

¹ Dɔbam bá ga baari, beɲwaani We lanyirani kəm dum ɲwaani mu Di pe dɔbam titonji dum kuntu. ² Dɔbam nan jigi di titi mu di wənu tɔlu noona na səgi ba ki yi ti jigi cavura tin. Di nan ba gani noona di swan, naa di lani We taani dum. Di yoori di bri We ciga kam mu jaja, si ku pa noona maama lwan ni di na ki te tin togi cwəɲə We yigə ni. ³ Di na bri We kwər-ywəɲə kam te tin kuri na səgi noona tee ni, ku yi balu na lagi ba ga ba ɲwɔa We tee ni tin yirani má mu ka səgi ba tee ni. ⁴ Bantu ba se We ciga kam, beɲwaani sutaani dilu na di dam logu kuntu baɲa ni tin mu pe ba wubunja vugimi. Di ki kuntu, si ba yi wani ba na pooni dilu We kwər-ywəɲə kam na lagi ka pa-ba tin mu. Kwər-ywəɲə kam kuntu bri Zezi Krisi paari-zulə na yi te

tin mu. Wuntu mu nyi di Baɲa-We fast. ⁵ Dɔbam na yəni di tooli We kwərə kam te tin, ku dai ni di titi mu di jigi di bri noona. Di nan bri noona ni Zezi Krisi mu yi nabiinə Yuutu, yi dɔbam yi balu na tonji di pa abam o ɲwaani tin mu. ⁶ Baɲa-We mu yi wulu na manji o ta o wɔ: «Pooni zəɲi lim wɔni». Duntu nan ta mu yi dilu na pe pooni ba di zəɲi di bicara ni tin, si di lwan Di paari-zulə yam na yi te, yi yantu mu di nai Zezi Krisi yibiyə ni.

⁷ We na pe dɔbam titonji dum kuntu tin, ku nyi di Di kwe wənu tɔlu na yi lonni nyim tin mu Di ki kamoro kora wɔni. Di na nyi di kora kuntu tin, ku bri ni ku dai dɔbam titi dam, ku yi We dam-foro kum ɲwaani mu. ⁸ Yaara zanzan yəni ya yi dɔbam, yi ya wari di yigə ya ci. Liə yəni ya tiini ya ja dɔbam, yi ya wari dɔbam wubunja ya cogi. ⁹ Noona yəni ba beesi dɔbam, We nan ba fogi Di yagi dɔbam. Di duna yəni ba magi dɔbam ba di tɔga ni, yi ba ba fogi ba gu dɔbam. ¹⁰ Dɔbam jigi Zezi tɔni dum yaara yam don mu di ɲwɔa wɔni manja maama, si ku bri ni Zezi ɲwɔa kam mu wu dɔbam wɔni. ¹¹ Dɔbam ɲwɔa kam wɔni manja maama di wu tɔni ni ni mu, di na se Zezi tin ɲwaani, si ku pa Zezi ɲwɔa kam taa wu di yira yalu na wu ba ya ti tin wɔni. ¹² Kuntu, dɔbam zigi tɔni

yigə ni mu maŋa maama, si abam wanı á na ŋwia We tee ni.

¹³ Ku maŋi ku puɓuɓu We tɔŋɔ kum wɔni ku wɔ: «Amu na ki a wu-didɔa di We tin mu pe a ŋɔɔna.» Dɔbam di na jigi wu-didɔa di We kuntu doŋ tin mu pai dí ŋɔɔni DI ciɓa kam. ¹⁴ Dɔbam ye ni We mu bi dí Yuutu Zezi DI pa o yagi tɔɔni, yi DI ta wó bi dɔbam di, si dí na ŋwia DI tee ni dí na ŋwi di Zezi tin ŋwaanı. Kuntu mu We wó pa dɔbam di abam maama togi daani dí vu dí zigi DI yigə ni. ¹⁵ Dí na ki te maama tin yi abam zəne ŋwaanı mu. Kuntu ŋwaanı, We wó vri nɔɔna zanzan DI zaani dum ŋwaanı, yi kuɓ pa ba taa ki-DI le zanzan yi ba zuli-DI ku ja gaali.

Dí wɔɔɔɔa maŋi si ya taa togi We-sɔŋɔ wənu tum mu

¹⁶ Kuntu ŋwaanı mu dí bá ga baari. Ku na yi nabiinə yira yalɔ dí na jigi tin, ya kwın ya ve mu de maama si ya ba ya bugi. Ku daari ku na yi dí jwəuru tum, We fɔgi DI kwe-ti mu de maama. ¹⁷ Lele kuntu dí jigi yaara finfin mu, yi ya bá daani. Ya nan wó pa dí ba dí na paari-zulə zanzan We tee ni si ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti tin, yi paari-zulə yam kuntu wó tiini ya dwəni yaara yam ya na mai te tin. ¹⁸ Kuntu ŋwaanı mu dí wɔɔɔɔa ba togi lɔɔɔ baŋa wənu tɔɔ na nai di yiə tin. Dí wɔɔɔɔa nan togi wənu

tɔɔ na ba nai di yiə tin mu. Beŋwaanı dí yiə na nai wənu tɔɔ tin yəni ti ba daana. Ku daari tɔɔ na ba nai di yiə tin wó ta wɔra si ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti tin.

5

¹ Dɔbam yira yam dí na jigi lɔɔɔ baŋa ni tin nyi di vwe mu dí na zɔɔri di wɔni. Dí nan ye ni, vwe dum kuntu na cɔgi, We wó pa dí na digə DI sɔŋɔ ni si dí taá zɔɔri da. Ku dai nabiinə mu lɔgi digə kam kuntu. Ka nan wó ta wɔra maŋa kalɔ na ba ti tin.

² Kuntu ŋwaanı mu dɔbam yəni dí kɔna di cam, yi dí fra tiini ya zu We-sɔŋɔ kum, dí na lagi si We pa dí zu digə kalɔ DI na lagi DI pa dɔbam tin ŋwaanı. ³ We na pe dí zu digə kam kuntu nɔnɔni dí na zu gɔɔɔ te tin, dí daa bá ta nyi ni nɔn-kalambwəlu te. ⁴ Dí ta na zɔɔri dí lɔɔɔ baŋa vwe dum wɔni tin, dí yəni dí kɔni mu ni dí zɔɔri zula mu te. Ku nan dai ni dí lagi si dí di dí yira yam mu dí yagi. Dí lagi si dí zu ya-dɔɔra yalɔ We na tini DI sɔŋɔ ni si DI pa dɔbam tin mu, si DI ŋwi-dɔɔa kam laan pa dí yira yalɔ na wó ti tin daa yi taa jigi kuri. ⁵ Baŋa-We titi mu kwe dɔbam si dí ba dí na ya-dɔɔra yam kuntu DI tee ni, yi DI pa dɔbam DI Joro kum, si ku da yigə ku pa dí lwarı ni dí laan wó ba dí na wo-laaru tɔɔ We na tini si DI pa dɔbam tin maama.

⁶ Kuntu nwaani mu di jigi pu-dia manja maama, yi di ye ni, di ta na jigi lugu banja yira yam tin mu pai di ta wo ve di Yuutu wum soho. ⁷ Ku dai ni di yia manji ya na We-soho kum wænu tum kuntu. Di nan ki di wu-didua di We ni di wu na-ti. ⁸ Kuntu mu pai di jigi pu-dia, yi di ye ni ku ta lamma ku pa dibam si di yagi di yira yalu na yi lugu banja nyim tin, si di daari di vu di taá wo di Yuutu wum soho ni. ⁹ Kuntu nwaani mu di kwaan di lagi si di ki kulb na wu poli di Yuutu wum wo manja maama tin, di na wo tiga banja ni naa di zi ve We-soho di. ¹⁰ Benwaani dibam maama manji si di ba di zigi Zezi Kresi yigə ni si o di dibam taani. Nɔɔnu maama manji si o joni kulb na manji di o kikiə yalu maama o na ki lugu banja ni tin, ku na yi o kəm-laaru naa o kəm-balwaaru.

Zezi Kresi na fɔgi o kwe nɔɔna di Banja-We daani te tin

¹¹ Kuntu nwaani di ye di na manji si di taá kwaru di Yuutu wum te. Mu ku kuri di kwaan si di pa nɔɔna lwaru We ciga kam. We ye dibam wo lanyirani. Amu nan buji ni abam di wu ta ye kuntu á bicara ni. ¹² Ku nan dai ni dibam lagi si di bri di titi mu di abam. Di lagi si di zəni abam mu, si á wan á taá jigi wupolo dibam nwaani. Kuntu mu á wu wan á vin balu na tu

abam te, yi ba jigi tura di ba na bri ba titi te, yi ba yigə tərə di ba wuru na yi te tin.

¹³ Abam pai dibam ba jigi swan mu na? Ku nan na manji ku yi kuntu di, ku yi We nwaani mu. Di nan jigi swan, ku yi abam zənə nwaani mu. ¹⁴ Di na ki kulb maama tin, ku yi Zezi Kresi sono kum nwaani mu. Benwaani di ye lanyirani ni nɔɔnu didua mu tiga o ləni nɔɔna maama yuu ni, yi kuntu bri ni ba maama di togi did-o ba ti mu. ¹⁵ Zezi tigi ba maama nwaani mu, si balu na nwi tin daa yi taa nwi ni ba titi na lagi te tin, si ba taa nwi wulu na ləni ba yuu ni o ti yi o joori o bi o yagi tɔnu tin nwaani.

¹⁶ Kuntu nwaani dibam daa ba kuri nɔɔna da-wonu ni nabiinə wubɔja na yi te tin. Dibam deen ya jigi wubɔja yantu don mu didaani di na nii Zezi Kresi te tin. Lele kuntu di nan daa ba jeeli kuntu don. ¹⁷ Nɔɔnu wulu na nwi di Zezi Kresi tin, ku bri ni o jigi We nwidɔja kam mu, yi o nwidonə kam ke. O nwiə kam maama laan ləni ka ji nwidɔja mu. ¹⁸ Ku yi We mu ki ku maama. Dintu mu tagi Zezi Kresi nwaani Di fɔgi dibam di Di titi daani, yi Di daari Di pa dibam titunji dim kuntu, si di bri nɔɔna si ba di We fɔgi daani. ¹⁹ Di yəni di bri nɔɔna ni Banja-We de Zezi Kresi nwaani mu Di fɔgi nabiinə di Di titi daani, ku pa We daa ba

jeeli ba lwarım. Dı ma tıñı dıbam sı dı taá brı nõona Dı fõgım dım kuntı na yı te tın.

²⁰ Kú nan yı dıbam læni Zezi Krisi yuu nı mu sı dı taá brı nõona We cıga kam kuntı. Kú maa nyı dı We titı mu tõgı dıbam ıwaanı Dı nõona dı abam. Dı nan loori abam Zezi Krisi ıwaanı sı á se, sı á dı We fõgı daanı. ²¹ Zezi Krisi mu yı wulı na ba jıgı lwarım tın. We nan pe dıbam lwarım dım tõgı wuntı, sı kú pa dı taá jıgı cıga mu We tee nı wuntı ıwaanı.

6

¹ Dıbam na wæli dı We dı tıñı Dı tıtıña yam tın, dı loori abam sı á yı zanı á pa We zaanı dım Dı na pe abam tın ji kafe. ² Baña-We mañı Dı ta Dı wı:

«Maña kalı na mañı dı a wubıña tın,
amu se nmu loro kım.
De dıb na mañı sı a vrı nmu tın,
amu zanı nmu.»
Nii-na! We zənə maña kam yıə. Kú yı zım mu Dı lagı Dı vrı abam.

Pooli na yaarı We tıtıña yam ıwaanı te tın

³ Dı na tıñı We ıwaanı tın, dı ba lagı sı nõon-nõonu na cwəğə o lwe dı tıtıñı dım. Kuntı ıwaanı mu dı ba kı kulı na wó cõgı nõonu wı sı o yı da We tın. ⁴ Dı nan kwaanı dı brı dı titı nı dı yı We tıtıñna mu wõjo maama wõnı. Dı yəni dı vó dı wı mu, kú na yı yaara naa cam dı wı-cõgı wõnı.

⁵ Ba magı dıbam yı ba jaanı dıbam ba kı pına digə nı kuni zanzan. Ba maa yeeri dıbam. Dı maa yəni dı tıñı tıtıñ-cəera. Dı maa ba dı dı sui, yı dı pıni dı titı dı kana. ⁶ Dı ma mai wı-põjo dı yəno dı wı-zuru dı maa tıña, yı dı ta kwəri dı kı nõona lanyıranı. Dı maa jıgı We Joro kım dam dı sono cıga cıga. ⁷ Dı maa nõonu We cıga kam dı brı nõona, yı dı jıgı We dam dı ma dı tıña. Dı na yõrı dı tõgı cıga cwəğə te tın, kú nyı dı dı na ze jara zula jazım dı jagwıə te tın mu. ⁸ Nõona badonnə paı dıbam zulə, yı badaara gooni dıbam. Babam maa twı dıbam, yı badaara paı dıbam cıga. Badonnə maa paı dı yı balı na ganı nõona tın, yı dı nan yõrı dı tõgı cıga mu. ⁹ Badaara te ba wı, ba yəri dıbam, yı nõona maama yagı ba ye dıbam lanyıranı. Badonnə ma paı dı lagı dı tı mu, yı dı nan ta ıwı. Ba paı dı naı cam, yı ba nan wı wanı ba gı dıbam. ¹⁰ Nõona maa paı dı wı cõga, yı dı nan ta jıgı wıpolo maña maama. Nõona paı dı yı yinıgə tiinə mu, yı dı yagı dı wæli nõona zanzan dı wo-laaru. Nõona paı dı ba jıgı kulıkulı mu, yı dı nan jıgı wõjo maama We yıgə nı.

¹¹ Dı badonnə Korentı tın-ınə-ba, dı kwe dı bıcara maama mu dı ma nõonu dı abam jaja. Dıbam tiini dı soe abam dı dı bıcara maama.

12 Kɔ nan daɪ dɪbam mu ɕiɔ sono kulu na wɔ dɪbam dɪ abam laɲa ni tɪn daani, kɔ yi abam mu ɕiga. 13 Amu nan loori abam ni á yi a biə mu te, si á taá jigi amu sono kum doɲ á bicara ni.

Jwənə dɪ Baɲa-We na ba tɔɲi daani te tɪn

14 Abam nan yi zanɪ á kwe á tɪti á wəli dɪ balu na ba tɔɲi Zezi tɪn, si lanyɪrani dɪ balɔɔ ba jigi wəl-dɔnɔ daani. Pooni dɪ lim dɪ nan ba jigi wəl-dɔnɔ. 15 Zezi Krisi dɪ sɔtaani bá wani ba taa jigi ni-dɪdwi. Wulu na se Zezi tɪn dɪ wulu na wɔ se-o tɪn bá wani ba taa jigi wɔbɔɲ-dɪdwi. 16 Jwənə nan bá wani ya taa jigi wəl-dɔnɔ dɪ We tɪti digə. Dɪbam nan mu nyi dɪ We digə kam Dɪ na zɔɔri ka wɔni tɪn. Bɛɲwaani We manɪ Dɪ ta Dɪ wi:

«Amu wó ta zɔɔri a nɔɔna bam wɔni,
yi a wɔra dɪ ba.

Amu wó ta yi bantɔ We,
yi ba dɪ wó ta yi amu nɔɔna.»

17 Kuntɔ ɲwaani mu We tagi Dɪ wi:

«Abam manɪ si á li á tɪti balu na wɔ se amu tɪn tɪtari ni,

si á daari á pɔɔri á tɪti dɪ ba. Á fɔɲi á ɕi á tɪti dɪ wənu tɪlɔ maama na yi wɔ-zɔɔna tɪn.

Kuntɔ mu amu wó jonɪ abam.

18 Amu wó ta yi abam Ko,
yi abam dɪ wó ta yi amu biə.»

Mu dí Yuutu Baɲa-We dɪlu na jigi dam wənu maama baɲa ni tɪn na tagi te.

7

1 A badon-sonnu-ba, We na goni Dɪ ni dim Dɪ pa Dɪ nɔɔna bam kuntɔ tɪn, kɔ maama yi dɪbam ɲwaani mu. Mu kɔ kuri, á pa-na dí li dí tɪti wɔ-zɔɔna yalɔ maama dí na wó kɪ yi ya ɕɔɲi dí yɪra dɪdaani dí wɔbɔɲa tɪn wɔni. Pa-na dí taá kwaana dí jigi wɔ-pɔɲo fasti, dí na kwari We tɪn ɲwaani.

Pooli na jigi wɔpolo wɔɲo kulu ɲwaani tɪn

2 Pa-na dɪbam sono taa wɔ á bicara ni. Dɪbam nan wɔ kɪ abam wuluwulu wɔ-balɔɔ. Dí wɔ kɪ dí ɕɔɲi nɔɔn-nɔɔnu yigə. Dí nan wɔ pini abam wuluwulu wɔɲo.

3 Amu wɔ tagi kuntɔ si kɔ yáali abam. Amu manɪ a ta dɪ abam ni, kulɔkulu bá wani kɔ pɔɔri dɪbam dɪ abam sono kum daani, kɔ na yi ɲwɪa naa tɔɔni dɪ. 4 Amu tiini a jigi abam ɕiga, yi a jigi wɔpolo zanzan abam ɲwaani. Kuntɔ ɲwaani mu, yaara yalɔ maama na jigi dɪbam tɪn, amu ta jigi baari yi a tiini a jigi wɔpolo.

5 Bɛɲwaani, dɪbam na ve dí yi Masɪdvanɪ tɪn, dí wɔ ne siun dɪ funfɪn dɪ. Cana dwi təri təri tiini ya ja dɪbam. Nɔɔna deen magi kantɔɲo dɪ dɪbam, yi fɔɔni tiini dɪ zu dɪbam. 6 We nan yi dɪlu na zəni nɔɔna balu wɔɔɔ na ɕɔɲi tɪn, yi Dɪ pa ba bicara pəni tɪga ni. Dɪ ma pa dɪbam

dí bɪcara pɛni tɪga nɪ, dí DÍ na pɛ Titi ba dɪbam te tɪn. ⁷ Kɔlɔ na pɛ dɪbam wɔ poli tɪn mu yɪ sɪ o na tu o ta abam na zɛn-o te á pa o bɪcarɪ pɛni tɪga nɪ tɪn, sɪ kɔ daɪ o na tu o wɔ dɪbam tee nɪ tɪn yɪranɪ má ɲwaanɪ. O ma ta o brɪ dɪbam amɔ fra na tiini ya jɪgɪ abam te, dí á wɔwɔ na tiini tɪ cɔgɪ dí á na kɪ kɔlɔ na wɔ manɪ tɪn. O ta ma ta abam na kwaana á zɪgɪ amɔ kwaga nɪ te tɪn. Amɔ na nɪ abam ɲwa kɔntɔ tɪn, kɔ pɛ amɔ wɔ tiini kɔ poli.

⁸ Amɔ nan ye nɪ, a na pɔpɔnɪ tɔnɔ kɔlɔ a pa abam tɪn mu pɛ á jɪgɪ wɔ-cɔgɔ. Amɔ nan ta wɔ joori a za wɔbɔɲa dí a na pɔpɔnɪ-kɔ te tɪn. Kɔ-yigə nɪ tɪn, amɔ wɔbɔɲa ya wai ya zai dí a tɔnɔ kɔm na pɛ abam wɔ cɔgɪ tɪn, kɔ nan wɔ tiini kɔ daanɪ. ⁹ Amɔ laan nan jɪgɪ wɔpɔlo. Kɔ daɪ abam wɔ na cɔgɪ tɪn ɲwaanɪ mu a jɪgɪ wɔpɔlo, kɔ yɪ á wɔ-cɔgɔ kɔm na pɛ á ləni á wɔ te tɪn mu. Á wɔ-cɔgɔ kɔm manɪ dí Wɛ na lagɪ te tɪn mu, sɪ dɪbam wɔ kɪ abam wɔ-lɔɲɔ. ¹⁰ Bɛɲwaanɪ, nɔɔnɔ na jɪgɪ wɔ-cɔgɔ kɔlɔ na manɪ dí Wɛ wɔbɔɲa tɪn, kɔvɔ pa o ləni o wɔ o daari o na ɲwɪa Wɛ tee nɪ, yɪ kɔntɔ bá wantɪ kɔ pa o ta nɪ, o ya na maanɪ. Kɔ daari, nɔɔnɔ nan na jɪgɪ wɔ-cɔgɔ nɪ balɔ na yəri Wɛ tɪn te, kɔvɔ pa wɔntɔ ga o ɲwɪa Wɛ tee nɪ. ¹¹ Á nan maanɪ na á nii wɔ-cɔgɔ kɔlɔ na yɪ Wɛ wɔbɔɲa tɪn na pɛ á ləni

wəənu tɪlɔ á ɲwɪa wɔntɔ. Kɔ pɛ á laan sɪntɪ á yɪə dí Wɛ tɔgɪm, yɪ á kwaanɪ sɪ á brɪ nɪ á wɔ tɔgɪ á kɪ lwarɪm dɪm kɔntɔ. Kɔ ta ma pa banɪ jɪgɪ abam dí wɔ-lɔɲɔ kɔlɔ na kɪ abam tɪtarɪ nɪ tɪn. Fɔvɔnɪ ma zɔ abam, yɪ amɔ fra jɪgɪ abam. Á ma tiini á kwaanɪ sɪ á laan tɔɲɪ Wɛ na lagɪ te tɪn, yɪ á vanɪ wɔlɔ na kɪ wɔ-lɔɲɔ kɔm tɪn zwe. Abam na kɪ kɔlɔ maama tɪn brɪ nɪ á ba jɪgɪ wɔ-lɔɲɔ kəm dɪm kɔntɔ wɔntɔ.

¹² Amɔ na pɔpɔnɪ tɔnɔ kɔm a pa abam tɪn, kɔ daɪ wɔlɔ na kɪ o cɔgɪ tɪn ɲwaanɪ, kɔ nan daɪ o na kɪ lwarɪm dɪm dí wɔlɔ tɪn dí. Amɔ nan lagɪ sɪ a pa abam mu lwarɪ jaja Wɛ yigə nɪ, nɪ abam kwaanɪ zanzan dɪbam ɲwaanɪ. ¹³ Kɔ yɪ kɔntɔ ɲwaanɪ mu dí bɪcara pɛni tɪga nɪ.

Kɔ nan daɪ kɔntɔ yɪranɪ má. Dɪbam ta jɪgɪ wɔpɔlo kɔ ja gaalɪ, dí na nɛ sɪ Titi wɔ poli dí abam tɪn ɲwaanɪ dí abam na pɛ o na baari tɪn. ¹⁴ Amɔ na lagɪ a tɔɲ-o sɪ o ba abam te tɪn, amɔ tee abam finfɪn a brɪ-o. Abam nan wɔ pɛ cavɪra ja amɔ dí a na tee abam te tɪn. Kɔntɔ tɪn, dɪbam na tee abam dí brɪ Titi te tɪn jɪgɪ cɪga mu, nɪ dí na yəni dí te cɪga dí abam manɪ maama te tɪn. ¹⁵ O na tu abam te tɪn, á jeer-o lanyɪranɪ dí ya-sɪv, yɪ á daari á sɛ o ni. Kɔntɔ, o na yəni o guli abam gulə, kɔ paɪ o tiini o jɪgɪ abam sono kɔ ja gaalɪ.

¹⁶ Amɔ tiini a jɪgɪ wɔpɔlo

dí abam, a na jigi abam ciga woŋo maama wɔni tɪn ŋwaani.

8

Zezi nɔɔna bam na maŋi si ba taa wɛli daani te tɪn

¹ A ko-biə-ba, dí lagi si dí pa abam lwarɪ Wɛ na kɪ Zezi nɔɔna balu na wɔ Masɪdwanɪ tɪni dɪm ni tɪn yu-yoŋo te tɪn mu. ² Ba ne maŋum zanzan dɪ yaara yalu na yi-ba tɪn, yi ba nan ta jigi wɔpolo ku ja gaali. Dɪ yinigə na tiini ka jigi-ba tɪn dɪ, ba daa ta zəni nɔɔna lanyɪranɪ dɪ wɔ-yoŋo. ³ Ku yi ciga mu, ba wɛli nɔɔna ku maŋi dɪ ba titɪ na jigi te tɪn, yi ba ta yəni ba pai ku dwəni ba titɪ na wɔ daari kulɔ tɪn. ⁴ Ba titɪ nan mu me ba wɔbɔŋa ba loori dɪbam si dí pa-ba cwəŋə, si ba taa tɔgi ba wɛli Wɛ nɔɔna balu yinigə na jigi-ba Zeruzalem ni tɪn. ⁵ Ba na pe te tɪn tiini ku dwe dɪbam ya na tɪni ni baá pa te tɪn. Ba nan maŋi ba da yigə ba kɪ ba titɪ dí Yuutu wɔm juŋa ni mu, yi ba daari ba kɪ ba titɪ dɪbam dɪ juŋa ni, si ku maŋi dɪ Wɛ wɔbɔŋa na lagi te tɪn. ⁶ Kɔntu ŋwaani mu dí loori Titi wɔlɔ na maŋi o puli o jɔŋi abam səbu-lɪv kum tɪn, si o joori o ba abam te o wɛli abam si á tɔŋi titɔŋi dɪm kɔntu á ti. ⁷ Abam na tɔgi Wɛ cwəŋə te tɪn maŋi ku lana ku ja gaali, dɪ á na jigi wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ yi á tɔɔli Dɪ kwərə kam lanyɪranɪ yi á jigi yəno te tɪn. Á ta kwəri

á kwaanɪ dɪ Wɛ titɔŋa yam, yi á tiini á soe dɪbam. Kɔntu ŋwaani kwaanɪ-na si á taá pa á wɔru ywəmmə dɪ titɔŋi dɪm kɔntu.

⁸ Amu nan ba lagi si a fin abam dɪ á na wɔ la səbu kum te tɪn. Amu nan pe abam mu lwarɪ nɔɔna badaara na tiini ba kwaanɪ ba wɛli ba donnə te tɪn, Kɔntu mu abam wɔ wani á bri ni á sɪni á soe á donnə. ⁹ Abam maŋi á ye yu-yoŋo kulɔ dí Yuutu Zezi Kriisi na pe o nɔɔna bam tɪn. Wɔntu mu se o yagi o na maŋi o jigi jɪjiguru tulɔ maama tɪn, yi o daari o ji yinigə tu abam ŋwaani, si ku wani ku pa abam ji jɪjiguru tiinə Wɛ tee ni o yinigə kam ŋwaani.

¹⁰ Amu nan na bɔŋi te tɪn, kuú ta lana si á kwaanɪ á ti titɔŋi dɪlɔ abam na maŋi á puli tɪn. Bɪm dɪlɔ na ke tɪn, abam mu yi balu na de yigə á la səbu, yi abam daa ta mu de yigə á jigi ku wɔbɔŋa. ¹¹ Nan tɔŋi-na titɔŋi dɪm kɔntu á vu á ti dɪ wɔbɔŋ-ŋɔna, ni á na maŋi á lɪ wɔbɔŋa te tɪn, si á taá pai ku maŋi dɪ á na jigi te tɪn. ¹² Benwaani, abam na lɪ wɔbɔŋa si á wɛli nɔɔna tɪn, ku ba cɔga dɪ woŋo kum na mai te tɪn maama. Á nan maŋi si á wɛli nɔɔna ku maŋi dɪ kulɔ á na jigi tɪn mu, si ku dai ni ku gaali te á na jigi tɪn. Zənə yam kɔntu doŋ lana Wɛ tee ni.

¹³ Ku nan dai ni amu lagi si a pa abam taá wɛli nɔɔna si bantɔ sin, si abam titɪ daari á ji yinigə tiinə mu.

Ku yi si á taá tæli daanu mu. ¹⁴ Lele kuntu abam juja gara, yi á wú wani á wæli balu yinigə na jigi-ba tin. Ku daari, yinigə na tu ka ja abam di, bantu di daa wú wani ba wæli abam di ba na jigi kulu tin. Kuntu mu á maama wú ta tæli daanu. ¹⁵ Ku nyi di ku na pupuni We tɔɔ kum wuni ku wi:

«Nɔɔnu wulu na ne wɔdiu zanzan tin daa wu daari kulukulu.
Wulu nan na ne finfin tin nyim daa wu mur-o.»

¹⁶ Dí nan ki We le di Di na pe Titi wubɔja si o kwaanɔ o wæli abam, nɔɔɛni dɔbam na lagi si dí wæli abam te tin. ¹⁷ O ma se dɔbam na looro si o ki kulu abam wælim ɔwaaɔ tin. Wuntu titi nan manɔ o li wubɔja si o ba abam te, beɔwaaɔ o tiini o lagi si o wæli abam. ¹⁸ Dí nan lagi si dí pa dí ko-bu wɔdon mu tɔgi di wuntu o ba. O maa yi wulu Zezi nɔɔna bam maama na nig-o di o na bri We kwər-ywəɔ kam te tin. ¹⁹ Ba ta ma kwəri ba li-o si o taa tɔgi di dɔbam o jaani sɔbu kulu dí na ma dí zəni yinigə tiinə tin o ve Zeruzalem. Dí na wæli nɔɔna bam kuntu tin, ku yi si dí Yuutu wum mu na zulə, yi ku bri ni dí lagi si dí taá wæli nɔɔna. ²⁰ Dí nan kwaanɔ dí yiri dí titi mu, si nɔɔn-nɔɔnu yi na cwəɔə o yáali dɔbam, di dí na lai sɔbu-fɔɔ kum yi dí ce-ku dí ma tɔɔ te tin baɔa ni. ²¹ Dí nan kwaanɔ si dí ki kulu na lana dí Yuutu wum yigə ni di nabiinə di yigə ni tin mu.

²² Kuntu mu dí daa ta lagi si dí tɔɔni dí ko-bu wɔdon si o tɔgi di bantu o ba á te. Wənu zanzan wuni mu dí maas-o, yi dí lwarɔ ni o kwaana di We titɔɔa yam. O jigi abam ciga lanyiranɔ, yi ku pa o tiini o bɔɔni si o wæli abam. ²³ Ku na yi Titi, dɔbam mu tɔgi daanu dí tɔɔni abam ɔwaaɔ. Ku daari ku na yi badaara bam, ku yi Zezi nɔɔna bam mu li-ba si ba taa tɔɔa, si ku pa Zezi Krisi na zulə. ²⁴ Kuntu, kwaanɔna si ku pa ba lwarɔ ni á soe á donnə, si Zezi nɔɔna bam lwarɔ ku ni ni. Kuntu, ba laan wú lwarɔ ni, dí na jigi wɔpolo di abam te tin sɔni ku yi ciga mu.

9

¹ Ku na yi di zənə yalu abam na wú tɔɔni á pa We nɔɔna balu yinigə na jigi-ba tin, amu daa wu manɔ si a pupuni kulukulu a ma wæli da a bri abam. ² Beɔwaaɔ a manɔ a ye ni abam jigi wubɔja si á wæli-ba, yi a tee abam Masidwanɔ tiinə bam yigə ni. A bri-ba ni, abam balu na zɔuri Akayi tɔni dɔm ni tin manɔ á ti á yigə si á la sɔbu kum, ku zigɔ deen bɔm dɔm ni mu. Masidwanɔ tiinə bam na lwarɔ abam na tiini á kwaanɔ si á wæli nɔɔna te tin, ku ma pa si ba zanzan wubɔja tɔgi kəm dɔm kuntu don. ³ Amu nan bɔɔni si a pa dí ko-biə bam ba abam te, si ku pa dɔbam na tee abam te tin yi ba ku ji kafe. Kuntu mu wú pa á wani á ti á yigə nɔɔɛni

amv na manj a ta kulv a bri-
ba tin. ⁴ Kv na dai kuntu,
Masidvan tiinə bam na togi
di amv ba ba abam te yi ba
lwarı ni á ta wv ti á yigə, kuv
pa cavura ja dibam di dí na
wi dí jigi á cıga te tin. Kv
ma wv pa cavura ja abam
di. ⁵ Kuntu ηwaanı mv amv
bunı ni kv manj sı a loori dí
ko-biə bam, sı ba da yigə ba
wuuri ba ba abam te. Kuntu
wv pa á wanı á la peera yam
á ti, nuneenı á na manj á ta
ni á wv ki te tin, sı dí laan ba
dí jonjı. Amv lagi sı á ma á
wv-yonjo mv á pa səbu kum,
sı á yi ta korv ηwaanı.

⁶ Kv nyı di nɔɔnv na dugi
wənu finfin te tin mv,
kuntu tu wv ba o na finfin
mv. Kv daarı wv na dugi
zanzan tin, kuntu tu wv ba
o na zanzan mv. ⁷ Nɔɔnv
maama nan manj sı o pa sı
kv manj di o na li o wvbunja
te tin mv, sı kv dai di wv-
cɔɔv naa nɔɔnv na fi-o tin
ηwaanı. Wv na pai di
wvpolo tin, We soe kuntu tu
mv. ⁸ We nan jigi dam sı
DI pa abam DI zaanı dım
maama, sı kv pa á taá jigi
kulv maama á na lagi tin
manja maama, yi á daa ta wv
ta jigi kv gaalı sı á taá ma
ki wo-laarv dwi maama, ⁹ ni
We tɔnv kum na tagı kv wı:

«Nɔn-ηvm pɔɔrı o wənu
mv o pai yinigə tiinə,
yi o kəm-laarv tım wv
ta wura mımaja
maama.»

¹⁰ Kv yi We mv pai nɔɔna
wo-dwə yi ba duə, yi DI
daarı DI pa-ba wvdiu yi ba

di. DI nan daa ta wv zəni
abam sı á wanı á wəli nɔɔna
di kəm-laarv zanzan, ni á
na du wənu zanzan te tin.
Kuntu mv á kəm-laarv tım
laan wv ba ti ki dagım, ni
faa na dagı te tin. ¹¹ We
wv pa á taá jigi wo-laarv
dwi maama, sı á wanı á taá
wəli nɔɔna lanyıranı. Kuntu
mv wv pa nɔɔna zanzan taa
ki We le, ba na jonjı abam
zənə yam dibam tee ni tin
ηwaanı. ¹² Abam na jigi We
nɔɔna bam á wəli te tin mv
pai ba nai kulv ba ya na ge
tin. Kv nan dai kuntu yıranı,
kv ta wv pa nɔɔna zanzan
tiini ba taa ki We le kv ja
gaalı. ¹³ Abam zənə yam
kuntu mv wv bri ni á togi
We cıga cıga, yi kv pa DI na
zulə zanzan, di nɔɔna bam
na lwarı ni á sıni á se Zezi
Krisi kwər-ywəηə kam ni á
na manj á ta te tin. We ta wv
na zulə nɔɔna tee ni, di á na
li á wənu á ma zəni-ba, yi
á daarı á pa nɔɔna badonnə
di te tin. ¹⁴ Ba ma wv ta loori
We abam ηwaanı, yi baá ta
soe abam di ba wv maama,
di We na tiini DI ki abam yu-
yonjo kv ja gaalı tin ηwaanı.

¹⁵ Pa-na dí ki We le DI
na wəli dibam maama di DI
peeri dılv na ba jigi donj tin
ηwaanı.

10

*Pooli ηɔɔni We na pe-o
dam sı o ma tvηı DI titvηa
te tin*

¹⁻² Amv Pooli mv loori
abam sı á cəgi. Abam
badonnə te á wı, amv na
wv abam tee ni, a yəni a yi
wv na zurə di abam tin

mu. Ku daari, amu na tæri abam tee ni, a yæni a cana mu di abam. Ku nan yi Zezi Krisi wulu na nigri noona yi o jigi ba njwana tin njwaani mu a loori abam si á læni, si a na tu abam te, si a daa yi ki kãm-cæeri di abam. Ku nan na yi balu na buhi ni di titunja cogi nabiinæ wubuŋa na yi te tin, a ye lanyirani ni amu wú ta jigi baari si a wani a bwe-ba. ³ Ku yi ciga, dí suni dí yi nabiinæ mu, ku nan dai nabiinæ wubuŋa mu dí ma dí janj si dí vin kulub maama na yi baloro tin. ⁴ Kuntu maa nyi di dí lagi dí ki jara mu te, ku nan dai nabiinæ jara zila mu dí jiga. Ku yi We dam mu dí jiga, yi dí maa cogi We duna bam dam. Dí cogi wubuŋa yalu na pai ya jigi swan yi ya yagi ya yi wwan tin, ⁵ yi dí yáali zaasim dilu maama na zanji si di ci nabiinæ We ciga kam wuni tin. Dí maa wani wubuŋa yam kuntu maama dam, yi dí pai ya læni ya se Zezi Krisi ni. ⁶ Kuntu, abam na se Zezi Krisi ni dim á ti, dibam laan wú wani dí vanj balu maama na wu abam titari ni yi ba ba se tin zwa.

⁷ Maani-na á nii ku na yi te tin. Abam wulu na jigi ciga ni o yi Zezi Krisi noonu, kuntu tu manji si o lwaru ni dibam di yi Zezi noona mu ni wuntu te. ⁸ Ku nan na yi amu na tiini a bri abam a titi di We na pe dibam ni dilu tin njwaani, amu ba kwari cavura di kuntu. Dí Yuutu wum pe dibam ni dim

kuntu, si dí taá ma dí kwe abam mu, si ku dai si dí ma cogi abam. ⁹ Amu ba lagi si abam buhi ni a pupuni a twaanu tum si a ma fugi abam mu. ¹⁰ Abam badaara te ni, wænu tilu amu na pupuni a twaanu tum wuni tin mu cana, yi ti ta kwæri ti dana. Ku daari, amu titi na wu á tee ni, a yi zurim yirani mu, yi a ni-taani ba ki kulubulu. ¹¹ Balu na yæni ba te kuntu donj tin manji si ba lwaru ni, dí na tæri abam tee ni yi dí pupuni wænu tilu maama tin yi bidwi mu di dí na wu abam tee ni yi dí ki te tin.

¹² Ku na yi balu na bri ba titi tin, dibam ba lagi si dí nyinji dí titi di bantu dí nii, naa dí ta ni dibam di bantu mai daani. Bantu ba jigi swan. Ba yæni ba mai ba titi wubuŋa mu ba maa manji daani ba nii ba na yi te tin. ¹³ Ku nan na yi dibam, dí ba lagi si dí tee dí titi si ku gaali We na pe dibam titunji dilu si dí taá tunj tin. Ku yi We mu pe dibam titunji dim kuntu si dí tunj abam titari ni, yi dibam manji si dí ki wupolo di kuntu mu. ¹⁴ Kuntu, dibam wu gaali sisem dilu We na pe dibam tin, di dí na tu abam te dí tooli Zezi Krisi kwær-ywænjæ kam tin. ¹⁵ Dibam ba tee dí titi noona badonnæ titunja banja ni, si dí gaali sisem dilu We na pe dibam tin. Dí nan jigi tuna ni á na jigi wu-didwa di We te tin wú fogi ku ki dam, si ku pa titunja yalu

dí na tɔŋɩ abam ŋwaani tɩn wani ya puli zanzan, si ku manɩ di titɔŋa yalɔ Wɛ na pɛ dɩbam tɩn. ¹⁶ Ku daa ta wó pa dí na cwəŋə dí tɔɔli Wɛ kwər-ywəŋə kam dí gaali abam na zɔɔri je silɔ ni tɩn. Kɔntɔ mu dí ba tee dí titi di Wɛ titɔŋa yalɔ DI tintɔŋna badonnə na manɩ ba tɔŋɩ tɩn. ¹⁷ Ku nan pupɔni Wɛ tɔnɔ kum wɔni ku wɩ: «Wɔlɔ na lagi si o ki wɔpolo tɩn, si o pa ku taa yi dí Yuutu wɔm ŋwaani.» ¹⁸ Bɛŋwaani, ku dai nɔɔnɔ wɔlɔ na paɩ o titi cɩga tɩn siɩni o jigi cɩga mu, ku nan yi wɔlɔ dí Yuutu wɔm na bri ni o yi cɩga tu tɩn mu.

11

Pooli tagi di Korenti tiina bam si ba ci ba titi di vwan karanyina tiina bam

¹ Abam nan kwaani si á ja á bicara di amɔ na lagi a ta jwərim dilɔ finfɩn tɩn. Á nan ja á bicara di amɔ! ² Amɔ ba se abam ŋwaani, ni Wɛ di na ba se DI nɔɔna ŋwaani te tɩn. Amɔ lagi si a ki abam Zezi Krisi jɩŋa ni mu, si kulɔkulɔ yi cɔgi abam. Ku maa nyi di abam yi ni buko wɔlɔ na wɔ cɔgi tɩn mu amɔ na goni ni si a kwe a pa nɔɔnɔ didɔba, yi nɔɔnɔ wɔm kɔntɔ mu yi Zezi Krisi. ³ Amɔ nan jigi liə mu di abam ni nɔɔna badaara wó sugi abam si á daa yi se Zezi Krisi di á bicara maama, nɩnɛni sɔtaani deen na jigi bisankwɩa di ki swan di

ganɩ Awa te tɩn. ⁴ Bɛŋwaani, nɔɔnɔ wɔdonɩ na tu abam te yi o bri abam wəenu Zezi yiri ŋwaani yi ti ba tɔgi dɩbam zaasɩm dɩm, á yəni á se mu mwali mwali. Á maa yəni á se joro kulɔ na dai Wɛ Joro kum á na manɩ á jɔŋi tɩn, yi á daa ta se kwər-ywəŋə kadonɩ, ka na dai Zezi kwər-ywəŋə kalɔ dɩbam na bri abam tɩn.

⁵ Ku na yi balɔ na paɩ ba yi Zezi tintɔŋna yi ba pa ba dwe maama tɩn, amɔ ye si a wɔ muri ba yigə ni di finfɩn di. ⁶ Amɔ na manɩ a wari a ŋɔɔni ni bantɔ te, a swan vɩri a ye kulɔ a na ŋɔɔni tɩn, yi maŋa maama dí maa yəni dí pa á lwarɩ ni dí jigi swan woŋo maama wɔni jaja.

⁷ Amɔ na tu abam te a bri Wɛ kwər-ywəŋə kam tɩn, ku yi zaani mu a tɔŋɩ a pa abam. Amɔ tu a titi si ku pa abam mu na yiri. Á buŋɩ ni a ki a tusi mu na? ⁸ Amɔ deen na wɔ abam tee ni a tɔŋɩ kɔntɔ tɩn, a jɔŋi a ŋwɩrɔ je-ge mu Zezi nɔɔna bam tee ni, nɩnɛni a vɩri bantɔ mu si a ma tɔŋɩ a pa abam te. ⁹ Amɔ na yəni a ga woŋo maŋa kam a na wɔ á tee ni tɩn, a ba yaari abam wɔlɔwɔlɔ. Ku nan yi dí ko-biə balɔ na nuŋi Masɩdɔvanti ba ba tɩn mu jaani kulɔ maama a na lagi tɩn ba ba ba pa-ni. Amɔ deen na manɩ a ba yaari abam tɩn, a daa ta bá yaari abam. ¹⁰ Amɔ na jigi Zezi Krisi cɩga kam te tɩn, a na beeri a vu je

dí je Akayi ní, nɔɔn-nɔɔnu bá wanti o ci amu yigə dí wɔpolo kulu a na jigi a ma tooɔi Wɛ kwər-ywəŋə kam zaani tɪn. ¹¹ Amu nan na ki kuntu tɪn, ku bri ni a ba soe abam mu na? Wɛ nan ye ni amu soe abam.

¹² Amu nan ta wó ta tɔŋi zaani ni a na maŋi a ki te tɪn, si ku pa balu na lagi si ba bri ba titi ni ba tɔŋi ni dibam te tɪn daa yi na cwəŋə ba bri ba titi kuntu. ¹³ Bantu na ki te tɪn, ku yi ba gani nɔɔna mu. Ba maa pai ba yi Zezi Kri si tɪntɔŋna mu, yi ku nan yi vwan mu. ¹⁴ Kuntu nan dai wokinkagali. Sutaani titi wai di ləni di bri ni di yi maleka kalu na jigi Wɛ pooni tɪn mu. ¹⁵ Kuntu ŋwaani ku ba cana si sutaani tɪntɔŋna di ləni ba bri ba titi ni ba yi tɪntɔŋna balu na tɔgi Wɛ ciga kam tɪn. Ku kweelim je ni mu bantu nan wó ba na cam si ku maŋi di ba titɔŋa na yi te tɪn.

Pooli na yaari te Wɛ titɔŋa yam ŋwaani tɪn

¹⁶ Amu daa ta joori a loori abam si á yi buŋi ni amu yi joro mu. Abam nan na maŋi á buŋi ni a yi kuntu mu, si á kwaaní á ja á bicara, si a wanti a na cwəŋə a bri a titi finfin ni bantu te. ¹⁷ Amu na lagi a ŋɔɔni te a ma bri a titi dagim tɪn, ku ba tɔgi dí Yuutu wɔm wɔbuŋa, ku nyi di jwərim mu te. ¹⁸ Nɔɔna zanzan nan na yəni ba tɔgi nabiinə wɔbuŋa ba ma bri ba titi tɪn, amu di wai a bri

kuntu doŋ. ¹⁹ Abam yəni á se balu na yi jwəru tɪn mwali mwali di wɔpolo, yi á pai ku yi swan mu á jiga. ²⁰ Abam yəni á se wulu maama na tu abam te yi o jigi fifiɔn naa o di nyɔɔri á baŋa ni tɪn, naa o na gani abam o vri tɪn, naa o na gooni abam tɪn, naa o na lɔɛ abam pɔpwaanu tɪn. ²¹ Ku nan na yi dibam, dí bwənə si dí se dí ki abam kuntu doŋ. Kuntu nan wó ta jigi cavura na?

Nɔɔnu nan na wu kwari cavura si o bri o titi di kulu o na ki tɪn, amu di bá kwari cavura si a ki kuntu doŋ, si a ŋɔɔni jwərim. ²² Bantu bri ni ba yi Zwifə ciga ciga mu, amu di nan siini a yi Zwifu mu. Bantu bri ni ba yi Yisrayeli tiinə mu, amu di nan yi Yisrayeli tu mu. Ba wi ba kuri nuŋi Abraham dwi tiinə wɔni mu, amu di kuri nan nuŋi daani mu. ²³ Bantu bri ni ba tɔŋi Zezi Kri si titɔŋa mu, amu nan tɔŋi-ya a dwe-ba. (Amu na ŋɔɔni te tɪn nyi di a yuu mu tərə te.) Amu na tɔŋi a pa Zezi te tɪn tiini ku cɛ a yira ku dwəni bantu. Ba jaani amu ba ki puina digə ni kuni zanzan ku dwəni bantu. Ba daa ta ma magi amu zanzan ku dwəni bantu. Amu de tɔni te kuni zanzan a ke. ²⁴ Zwifə yigə tiinə bam jaani amu kuni binu ba magi balaari yi fiintɔ-nugu (39). ²⁵ Rom tiinə bam di ma ja-ni kuni bitɔ ba magi di da-lɔŋɔ. Maŋa kadoŋ ni nɔn-kɔgɔ ma duli-ni di kandwa si ba gu. Kuni bitɔ

mu a zu naboro a togti nuu
 kum wu, yi ku ba ku cogi
 ku manji na bam wuni. Kuni
 bidwi mu amu din na bam
 bana ni titi di wia maama.
 26 Amu na yeni a beeri manja
 maama tin, a ne cana zanzan,
 ku na yi di bwi na su
 si paeli, di vuvirna tee ni,
 ku weli di amu titi dwi tiine
 Zwifone bam tee ni di dwige
 tiine di tee ni. Amu daa ta
 ne cana tunti dim wuni di
 kagva wuni di nuu kum
 wuni, ku ta weli di noona
 balu na pai ba yi di ko-
 bia yi ba yagi ba dai tin
 tee ni. 27 Amu yeni a tiini
 a tuni zanzan ku ce a yira
 ni. Kuni zanzan ku ma pa
 a ba do a sui. Kana di
 na-nyom di maa jaani-ni yi
 a pini a titi kuni zanzan.
 Waarv maa yeni ti zu-ni yi
 a ba jigi gwaarv. 28 Amu
 nan ba wani a ta wenu
 tum maama a ti. Kulv nan
 na weli da tin, Zezi noona
 bam na wu je silv maama ni
 tin wubnja mu tiini ya jigi-
 ni de maama. 29 Noonu na
 bwane We cwone kam togim
 wuni, ku cogi amu wu mu
 nneeni ku yi amu titi mu
 te. Noonu na tusi o yagi We
 cwone kam togim, ku yeni
 ku tiini ku cogi a wu mu.

30 Ku nan na fin si a bri
 a titi tin, amu wu bri a
 titi di wenu tlv na bri ni
 a bwane tin mu. 31 Bana-
 We ye ni amu ba fo vwan.
 Dintv mu yi di Yuutu Zezi
 Ko, yi Di manji di zula si
 ku taa ve manja kalv na ba
 ti tin. 32 Amu deen na wu
 Damasi tiv kum wuni tin,
 guvirma tu wulv na nii tiv

kum o pa Pe Arita tin mu tin
 noona tiv kum nia yam ni,
 si ba yiri amu ba ja ba pa-o.
 33 Zezi karabia bam ma kwe-
 ni ba ki titogv wuni, yi ba le
 njona ku ni ni ba pa a togti tiv
 kum kabre kam tekoro a tu
 yi a lu.

12

*We na vuri Pooli wenu
 tlv tin*

1 Ku nan fin mu si a bri
 a titi di ku na manji ku ba
 jigi nyovu di, yi a ta wu ta
 di Yuutu wum na pe a yi
 na We-sone wenu tlv na
 segi tin, didaani o na me
 o ciga kam o ma vuri-ni te
 tin. 2 Amu nan ye noonu
 wodon, o na yi Zezi Krisi
 noonu. Bina fugv-yana na
 ke tin, We deen kwe-o Di ja
 Di di Di sone. Amu nan yeri
 ku yi o yira titi mu naa o
 joro mu. We nan mu ye ku
 na yi te tin. 3-4 Amu nan ye
 ni wuntu suti o yi We-sone
 mu. Ku nan na yi o yira titi
 mu naa o joro mu, amu yeri,
 We mu ye. Ku nan yi daani
 mu o ni bitari silv na wari
 si none tin, yi si wu manji si
 nabiinu ta di o ni tin. 5 Amu
 wu ta ki wupolo noonu wum
 kuntu na ne kulv tin njwaani
 mu. Ku na dai kuntu a ba
 se si a bri a titi, ku na dai
 wenu tlv na bri ni a bwane
 tin yirani njwaani. 6 Amu
 ya na buji si a bri a titi,
 ku ba ta yi jwirim a na te
 ciga tin njwaani. A nan ba
 bri a titi kuntu. A ba lagi
 si non-nonu buji kulv na
 dwe amu tin o pa-ni, si o

laan taa nii a tɪtɔŋa na yɪ te dɪ a ni-taanɪ na yɪ te tɪn.

⁷ Wɛ ba lagi sɪ a kɪ kamunni dɪ wo-kɪnkagɪla yalɔ zanzan a na nɛ tɪn. Mɔ kɔ kuri Dɪ pɛ cam wɔ a yɪra wɔnɪ, nɪ sabarɪ na zɔ-nɪ te tɪn. Sutaanɪ ma tɔgɪ kɔ ŋwaanɪ sɪ dɪ yaari-nɪ, sɪ a daa yɪ wanɪ a kɪ kamunni. ⁸ Kuni bɪtɔ mɔ a loori dɪ Yuutu wɔm sɪ o li cam dɪm kɔntɔ a yɪra nɪ. ⁹ O maa wɔ sɛ, yɪ o wɪ: «Amɔ zaanɪ dɪm manɪ nmu. Bɛŋwaanɪ amɔ dam dɪm wɔ tiini dɪ tɔŋɪ balɔ na bwənə tɪn tee nɪ mu.»

Mɔ kɔ kuri amɔ kɪ wɔpɔlo zanzan dɪ wəənu tɪlɔ na brɪ nɪ a bwənə tɪn, sɪ kɔ pa Zezi Krisi dam dɪm taa kwəli-nɪ. ¹⁰ Kɔntɔ ŋwaanɪ mɔ, a na yəni a bwənə, naa nɔɔna na jɪgɪ-nɪ ba twɪa, naa cam dɪ bɛɛsɪm dɪ liə na jɪgɪ-nɪ, amɔ ta jɪgɪ wɔpɔlo dɪ kɔntɔ maama Zezi Krisi ŋwaanɪ. Bɛŋwaanɪ, a na yəni a bwənə manɪ kalɔ tɪn, kantɔ manɪ nɪ mɔ Zezi pa-nɪ dam.

Pooli na li Korenti tiinə bam ŋwaanɪ te tɪn

¹¹ Amɔ na brɪ a tɪtɪ te tɪn yɪ jwərɪm mɔ, yɪ kɔ yɪ abam fɪfɪɔn ŋwaanɪ mɔ a kɪ kɔntɔ. Kɔ yɪ abam mɔ ya manɪ sɪ á brɪ amɔ cɪga kam. Kɔ yɪ cɪga mɔ nɪ amɔ dɪ kulɔkulɔ. Kɔ nan na yɪ balɔ na paɪ ba yɪ Zezi tɪntɔŋna yɪ ba pa ba dwe maama tɪn, a wɔ muri bantɔ yigə nɪ dɪ fɪnfɪɔn dɪ. ¹² Amɔ dɛɛn na wɔ abam tee nɪ tɪn, amɔ tɔŋɪ dɪ pu-dɪa mɔ, yɪ Wɛ kɪ

wo-kɪnkagɪla dɪ wəənu tɪlɔ maama na brɪ nɪ amɔ sɪnɪ a yɪ Zezi tɪntɔŋnɔ tɪn. ¹³ Abam nan bɔŋɪ nɪ a wɔ kɪ abam lanyɪranɪ nɪ a na kɪ Zezi nɔɔna bam je sɪdonnə nɪ te tɪn mɔ na? Kɔ nan yɪ cɪga mɔ nɪ a wɔ yaari abam sɪ á pa-nɪ zənə. Á nan yagɪ kɔntɔ wɔŋɔ kɔm á ma cɛ-nɪ.

¹⁴ Amɔ na ti a yigə sɪ a ba abam te lele kɔntɔ tɪn, kɔ laan lagi kɔ kɪ kuni bɪtɔ mɔ. Amɔ nan daa ta bá yaari abam sɪ á pa-nɪ zənə. Kɔ nan dɪ á wəənu naa á sɛbu mɔ a laga, kɔ yɪ á tɪtɪ mɔ. Kɔ yɪ kwə mɔ lagi wəənu ba tɪŋɪ ba biə ŋwaanɪ, sɪ kɔ dɪ biə mɔ wɔ kɪ kɔntɔ ba pa ba kwə. Abam nan nyɪ dɪ amɔ biə mɔ te. ¹⁵ Kɔntɔ ŋwaanɪ mɔ amɔ wɔ ta jɪgɪ wɔpɔlo sɪ a kwe a wəənu maama a cɔgɪ kɔ wəli dɪ a tɪtɪ yɪra abam ŋwaanɪ. Amɔ na tiini a soe abam te tɪn, kɔ manɪ sɪ abam taá ba soe amɔ na?

¹⁶ Abam laan lwarɪ nɪ a dɛɛn ba yaari abam amɔ zənə ŋwaanɪ. Nɔɔna badaara nan te nɪ, amɔ kɪ swan mɔ a ma jonɪ á sɛbiə.

¹⁷ Kɔ nan na yɪ amɔ na tɔŋɪ nɔɔna balɔ maama abam tee nɪ tɪn, a wɔ tɔgɪ ba wɔlɔwɔlɔ ŋwaanɪ a pini abam sɛbu. ¹⁸ Kɔ na yɪ Titi, a dɛɛn loor-o mɔ sɪ o ba abam te, yɪ a tɔŋɪ dɪ ko-bu wɔdɔŋ sɪ o tɔgɪ dɪd-o o ba. Titi nan wɔ pini abam kulɔkulɔ. Abam paɪ sɪ Titi dɪ amɔ wɔbɔŋa dɪ bɪdwɪ mɔ na? Dɪbam nan tɔgɪ cwəŋə dɪdɔba mɔ.

19 Abam buɲi ni dí na ɲoɔni tintu maama tɪn, ku yi abam yigə ni mu dí ɲoɔni si dí ma jɔni dí titi na? Dí nan na ɲwi di Zezi Krisi tɪn, ku yi We yigə ni mu dí ɲoɔna.

A badon-sonnu-ba, dí na ki kulɔ maama tɪn yi si dí zəni abam mu, si á vu yigə We cwəɲə kam wɔni. ²⁰ Amu nan jigi liə mu abam ɲwaanɪ si, a na tu abam te, abam bá ta yi ni amu na lagɪ te tɪn, yi kú pa amu di bá ta yi ni abam na lagɪ te tɪn. Amu ta maa jigi liə si á wó ta magɪ kantɔɔ daani, yi á jigi wu-guru di ban-zɔɲɔ, yi á lagɪ á yɪratu zənə, yi á twɪ daani, yi á yi bɪbarɪ-nyina, yi á gooni daani, yi á kwəri á ki yɔɔ yɔɔ. ²¹ Amu daa ta jigi liə mu di abam si, amu na joori a ba á te, amu Tu We wó pa a na cavura abam ɲwaanɪ, di abam zanzan na wu ləni á wu di lwarim dɪlɔ á na maɲi á ki tɪn. Amu na ne kuntu, kú pa a wu cɔɔɪ zanzan di á ta na ki wɔdigiru di boorim kikiə dwi maama yi á ba yagi tɪn.

13

Pooli na kaani Korenti tiina bam te o ma kweeli tɪn

¹ Amu na lagɪ a ba abam te lele tɪn, ku laan lagɪ ku ki kuni bitɔ mu. We tɔnɔ kum nan tagɪ ku wi: «Nɔɔnu na lagɪ si o sanɪ o donɪ, ku maɲi si nɔɔna bale naa batɔ mu taa yi o maana tiinə.» ² Kuntu ɲwaanɪ amu daa ta lagɪ a kaani abam balɔ deen

na maɲi á ki lwarim tɪn di balɔ na daari tɪn maama, si á ləni á wɔru di á kəmbalwaarɔ tɪn. Amu daama na wu abam tee ni tɪn, a maɲi a kaani abam kuntu. Amu nan daa təri abam tee ni lele kuntu, yi a lagɪ si a ta kaani abam, si ku ki kuni bɪle. Kuntu ɲwaanɪ, taá yena ni, amu na joori a ba si a na abam, nɔɔnu wulɔ maama daa ta na wu zagɪ o kikiə tɪn bá lu. ³ Kuntu mu abam wó lwarɪ ni ku stɪni ku yi Zezi Krisi kwərə mu a jigi a ɲoɔna, ni abam na maɲi á lagɪ si á lwarɪ te tɪn. Zezi na ki abam te tɪn ba bri ni o bwənə, o bri o dam mu abam titari ni. ⁴ Ku nan yi cɪga, o se o tu o titi o ji nabwəm yi ba pa-o tɔun-dagara baɲa ni. Ku daari o laan nan jigi ɲwɪa We dam dɪm ɲwaanɪ mu. Dɪbam na yi o nɔɔna tɪn, dɪbam di bwənə mu, dí nan na ɲwi did-o tɪn, dí na wó ki te di abam tɪn yi We dam dɪm ɲwaanɪ mu.

⁵ Abam nan maɲi si á maani á titi mu á nii, á jigi wu-dɪdɔa di Zezi na. Abam na maani á titi kuntu, á bá lwarɪ ni Zezi Krisi wura di abam na? Naa ku yi abam maɲi á titi mu yi á maɲi á ga? ⁶ Amu nan jigi tɪna si á maani á lwarɪ ni dɪbam stɪni dí yi Zezi Krisi tintuɲna mu. ⁷ Dí yəni dí loori We dí pa abam, si á yi taá ki lwarim mu. Ku dai ni dí lagɪ si di bri nɔɔna mu ni di yi Zezi tintuɲna. Dí nan lagɪ si á taá ki kulɔ na lana tɪn mu, di nɔɔna na

maŋɪ ba brɪ nɪ dɪbam mu
 tɔŋɪ dɪ ga dɪ. ⁸ Dɪbam bá
 sɛ sɪ dɪ kɪ kɔlɔ na wó cɔɔɪ
 Wɛ ɔɪga kam tɪn, dɪ wó ta
 kɪ te na wó zəni-ka tɪn mu.
⁹ Abam na jɪɔɪ Wɛ dam dɪm,
 yɪ dɪbam na maŋɪ dɪ bwənə,
 dɪ ta jɪɔɪ wɔpɔlɔ. Dɪ nan wó
 ta loori Wɛ sɪ Dɪ zəni abam,
 sɪ á bɪ lanyɪranɪ Wɛ cwəŋə
 kam wɔnɪ. ¹⁰ Kɔ yɪ kɔntɔ
 ŋwaanɪ mu a pɔpɔnɪ wəənu
 tɪntɔ a pa abam yɪ a təri á tee
 nɪ, sɪ a na tu á te, sɪ a daa
 yɪ kɪ kəm-cɛɛrɪ dɪ abam dɪ
 dam dɪlɔ dɪ Yuutu wɔm na
 pɛ-nɪ tɪn. Dam dɪm kɔntɔ yɪ
 sɪ a ma fɔɔɪ abam mu, sɪ kɔ
 daɪ sɪ a ma cɔɔɪ abam.

*Pooli na jɔɔnɪ Korentɪ ti-
 inə bam o ma kweeli te tɪn*

¹¹ A ko-biə-ba, Wɛ wó pa á
 jəni lanyɪranɪ. Kwaanɪ-na sɪ
 Wɛ wó pa á bɪ lanyɪranɪ Dɪ
 cwəŋə kam wɔnɪ. Á nan kɪ-
 na nɪ amɔ na loori abam te
 tɪn. Á taá jɪɔɪ wɔbɔŋ-dɪdɔ,
 sɪ á daari á taá jɪɔɪ bɪcarɪ-
 zuru, sɪ Wɛ dɪlɔ na paɪ sono
 dɪ bɪcarɪ-zuru tɪn wó ta wɔ
 abam tee nɪ.

¹² Á na jeeri daanɪ, sɪ á
 taá jɔɔnɪ daanɪ lanyɪranɪ dɪ
 sono dɪ wɔ-pɔŋɔ.

Wɛ nɔɔna bam maama
 jɔɔnɪ abam.

¹³ Dɪ Yuutu Zezi Krisi wó
 pa abam maama yu-
 yɔŋɔ,

Baŋa-Wɛ sono kɔm wó ta wɔ
 á tee nɪ,

yɪ Dɪ Joro kɔm wó pa á taá
 ŋwɪ daanɪ dɪ ywəəni.

**Tɔnɔ kulu Pooli na
pɔpɔni o pa
GALATI TIINɛ tun
Tɔnɔ kulu Pooli
na pɔpɔni o pa
Galati tiinɛ tun
na bri dibam
kulu tun mu tuntu**

Pooli pɔpɔni tɔnɔ kuntu o pa We nɔɔna balu na wu Galati ni tun mu. O deen na kaagi je sum kuntu ni o tɔɔli We kwɛrɛ o bri nɔɔna tun, badaara ki ba wu-didua di Zezi. Kuntu kwaga ni, nɔɔna badonnɛ di ma daa ba ba bri nɔɔna bam ni balu na dai Zwifɛ tun di manɔ si ba se Zwifɛ cullu tum, si baara di go di ba bɛkɛri ni Zwifɛ cullu tum na bri te tun.

Pooli nan vin zaasum dum kuntu, di na dai Zezi Krisi kwɛr-ywɛnɛ kam tun nwaani. O laan ma pɔpɔni si o pa balu maama ya na ywɛri ba tɔgi vwan zaasum dum kuntu tun, si ba joori ba tɔgi ciga cwɛnɛ kam. O maa bri ni, ku yi ba na ki ba wu-didua di Zezi yi ba na o nwaia kam tun (2:20) mu wu wani ku pa ba manɔ lanyiranu We yigɛ ni, si ku dai ba na se cullu tum tun nwaani.

Pooli de yigɛ o bri Zezi deen na bɛn-o si o taa yi o tintunɔ, di Zezi titi na bri-o o kwɛr-ywɛnɛ kam te tun. O bri wum di Zezi tintunɛ badaara bam na ki ni daani, si wum taa tunɔ dwi-gɛ tiinɛ tee ni, yi ba se ni o zaasum dum tɔgi Zezi ciga kam tun.

O wɔ si o jigi ni si o taa yi Zezi tintunɔ We na bɛn-o yi ku dai nabiinɛ tun nwaani (pɔɔrim 1-2).

O maa ma We twaanu tɔɔ na manɔ ti pɔpɔni faɔa faɔa tun o bri ni, n na ki n wu-didua di Zezi mu ni na vrim, si ku dai n na tɔgi Zwifɛ bam cullu tum tun nwaani. Zezi na tigi tɔun-dagara baɔa ni tun, o pe di laan te di titi, di daa ba ta yi cullu gambe (pɔɔrim 3-4).

Tɔnɔ kum tiim jɛgɛ ni, o bri ni di manɔ si di taá nwa ni balu na te ba titi te tun mu. Ku manɔ si di pa We Joro kum vanɔ dibam ku pa dibam nwa-dunɛ kalu na lana tun, si di taá jigi da-sono (pɔɔrim 5-6).

¹ Amu Pooli wulu na yi Zezi Krisi tintunɔ tun mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu. Ku dai nabiinɛ mu tunɔ-ni, ku nan dai nɔɔnu mu tiji-ni si a taa yi Zezi Krisi tintunɔ. Ku yi Zezi Krisi titi mu kuri-ni, didaani di Ko We dilu na bi-o Di pa o yagi tɔɔni tun.

² Di ko-biɛ balu maama na wu amu tee ni tun di jɔɔni abam balu na yi Zezi kɔgo kum wu nɔɔna yi á zɔɔri Galati tunu dum ni tun.

³ Di Ko We di di Yuutu Zezi Krisi wu pa abam yazurɛ di yu-yonɔ.

⁴ Zezi Krisi nan mu de di Ko We wubunɛ na lagi te tun maama yi o se si o ti dibam lwarum nwaani, si o ma wani o vri dibam zim lɔgu baɔa wo-balwaarɔ tum wɔni.

⁵ Baŋa-We maŋi dɪ zulə mu sɪ kʊ taa ve maŋa kalu na ba ti tɪn. Amina.

Kwər-ywəŋə kadoŋ daa tərə kʊ na dai Zezi kwər-ywəŋə kam yiranɪ

⁶ Abam na kɪ te tɪn nan mu pɛ amʊ yira sɔɔrɪ. We dɛ Zezi Krisi ŋwaanɪ mu Dɪ kuri abam zaanɪ sɪ á taá yɪ Dɪ nɔɔna, yɪ á laan da á zaŋɪ á ma á kwaga á ya dɪntʊ, sɪ á daari á sɛ kwər-ywəŋə kadoŋ. ⁷ Kʊ yɪ cɪga mu, kwər-ywəŋə kadoŋ daa tərə, kʊ na dai Zezi kwər-ywəŋə kalu dí na maŋi dí brɪ abam tɪn yiranɪ. Amʊ nan tagɪ kʊntʊ, bɛŋwaanɪ nɔɔna badaara mu wʊ abam titari nɪ ba na kwaanɪ sɪ ba pipiri Zezi Krisi kwər-ywəŋə kam, yɪ ba pai á wʊbʊŋa vugimə. ⁸ Nɔɔnʊ nan na tu á te yɪ o brɪ abam kwər-ywəŋə kadoŋ, yɪ ka dai Zezi kwər-ywəŋə kalu dí na maŋi dí brɪ abam tɪn, sɪ á yɪ sɛ kʊntʊ tu. Kʊ na maŋi kʊ yɪ dɪbam titɪ wʊ nɔɔnʊ, naa kʊ na yɪ maleka mu zɪ nuŋi wɛyuu, yɪ ka na brɪ abam kwər-ywəŋə kadoŋ, We wó cɔɔɪ kʊ tu. ⁹ Amʊ nan ta wó joori a fɔɔɪ a ta nɪnɛnɪ dɪbam na maŋi dí ta kulʊ dɪ abam tɪn. Nɔɔnʊ na brɪ abam kwər-ywəŋə kadoŋ, yɪ kʊ dai We kwər-ywəŋə kalu á na maŋi á sɛ tɪn, We wó cɔɔɪ kʊ tu.

¹⁰ A na tagɪ kulʊ tɪn, kʊ dai nɪ a lagɪ sɪ nabiinə mu sɛ nɪ a na kɪ kulʊ tɪn maŋi, kʊ yɪ sɪ We mu sɛ nɪ a na kɪ te tɪn maŋi. A nan ba lagɪ sɪ a pa

nabiinə wʊrʊ poli dɪ amʊ. A ya na lagɪ kʊntʊ, a bá wantɪ a taa yɪ Zezi Krisi tɪntʊŋnʊ.

Kʊ na kɪ te yɪ Pooli ji Zezi tɪntʊŋnʊ tɪn

¹¹ A ko-biə-ba, a lagɪ sɪ á lwarɪ nɪ Zezi kwər-ywəŋə kalu amʊ dɛen na tɔɔlɪ a brɪ abam tɪn wʊ nuŋi nabiinə te. ¹² Kʊ dai nabiinu mu kweka o pa-nɪ sɪ a tɔɔlɪ. Nɔɔn-nɔɔnʊ nan wʊ zaasi-nɪ-ka. Kʊ yɪ Zezi Krisi titɪ mu vɪrɪ amʊ o kwər-ywəŋə kam.

¹³ Abam maŋi á ni amʊ dɛen na tɔɔɪ Zwifə cullu tɪn cwəŋə kam yɪ a kɪ te tɪn. A dɛen tiini a bɛɛsɪ Zezi nɔɔna bam, yɪ a ya kwaana sɪ a cɔɔɪ ba kɔɔɔ kʊm maama. ¹⁴ Kʊ na yɪ a yuu donnə bam wʊnɪ, a dɛen sɛ Zwifə bam cullu tɪn a dwəni ba zanzan, amʊ dɛen na kwaanɪ a tɔɔɪ dí nabaara bam cwe sɪm lanyiranɪ tɪn ŋwaanɪ. ¹⁵ Dɪ kʊntʊ maama, We kɪnɪ yu-yonɔ yɪ Dɪ kuri-nɪ kʊ loori ba na wó lʊ-nɪ tɪn. Dɪ laan ma bəŋi-nɪ sɪ a taa tʊŋɪ a pa-Dɪ. ¹⁶ Maŋa kalu Dɪ wʊbʊŋa na lagɪ tɪn mu Dɪ vɪrɪ-nɪ sɪ a lwarɪ Dɪ Bu wʊm, sɪ a daari a tɔɔlɪ o kwər-ywəŋə kam a brɪ dwi-gɛ tiinə. Maŋa kam kʊntʊ nɪ a wʊ ve a bwe nɔɔn-nɔɔnʊ wɔŋɔ ka ŋwaanɪ. ¹⁷ Amʊ wʊ ve Zeruzalem sɪ a na balu na maŋi ba yɪ Zezi tɪntʊŋna ba loori amʊ tɪn. A nan yɔɔrɪ Arabi mu a vu. Kʊntʊ kwaga nɪ mu a laan joori a ba Damasi.

¹⁸ Bɪna yatə na kɛ tɪn, a laan ma zaŋɪ a vu Zeruzalem sɪ a na Pɪyɛɛrɪ, sɪ dí lwarɪ

daani. A ma ki da fugə-yanu o tee ni. ¹⁹ Amu daa wu ne Zezi tintuɲnu wɔdonɲ a wəli da, ku na dai dí Yuutu Zezi nyaani Zaki yirani mu a nea.

²⁰ A na puɓɓni wəenu tlu maama tin yi ciga mu. We ye amu wu. Ku nan dai vwan mu a foga.

²¹ Kuntu kwaga ni, a laan ma zani a tult a vu Siiri di Silisi tunti dum. ²² Zezi Krisi noona balu na wu Zude tunti dum ni tin ya daa ta wu ne amu di ba yi. ²³ Ba nan manɲ ba ni noona badaara na te amu taani ba wɪ: «Noonu wulu deen ya na beesɪ dɪbam tin laan mu zagi o kikiə, yi o wura o tooɪ We kwər-ywəɲə kam si o pa noona ba ba se Zezi Krisi, yi ku yi Zezi cwəɲə kam kuntu mu o deen kwaana si o ya cogɪ.»

²⁴ Ba na ni amu taani kuntu tin, ku ma pa ba zuli We lanyirani.

2

Pooli na ɲooni di Zezi tintuɲna badonnə te tin

¹ Bina fugə yana na ke tin, amu di Banabasi ma joori dí vu Zeruzalem. A ma ja Titi di a wəli da. ² Ku nan yi We mu bri-ni si a vu daani. A ma vu a na balu ba na nii ni ba yi Zezi kogo kum yigə tiinə tin. A na ne-ba tin, amu di bantu yirani ma jəni daani dí ɲooni, si a pa ba lwarɪ kwər-ywəɲə kalu a na yəni a bri dwi-ge tiinə bam tin. Beɲwaani amu ba

lagɪ si a na puli a bri kwər-ywəɲə kalu tin di a ta na jigi kalu a bri lele tin ji kafe.

³ Titi wulu na togi di amu o vu Zeruzalem tin maa yi Greki tu. Ba nan wu fi-o ba pa o go ni Zwifə bam na goni ba bəkəri te tin. ⁴ Noona badaara nan mu wura ba na pai ba yi Zezi karabiə yi ba yagi ba dai. Noona bam kuntu ya ɲogi mu ba zu Zezi kogo kum wu, si ba maani dɪbam ba nii dí na ɲwi di Zezi Krisi yi dí te dí tɪti te tin. Ba nan lagɪ si ba pa dí joori dí ji gambə mu Zwifə bam cullu tum ɲwaani. ⁵ Dí nan wu se-ba di finfin di, si ba yi wani ba cogɪ ciga kalu abam na manɲ á lwarɪ We kwər-ywəɲə kam wɔni tin.

⁶ Amu deen na ve a ɲooni di balu ba na wɪ ba yi Zezi kogo kum yigə tiinə tin, ba wu ne woɲo si ba wəli amu zaasum dum ni. Ba nan na suni ba yi yigə tiinə, naa ba na dai di, ku dai kulokulu di amu, beɲwaani We ba kuri noona daani. ⁷ Bantu nan ne ni We mu suni DI ki DI kwər-ywəɲə kam amu juna ni si a ja vu a bri dwi-ge tiinə, ni DI na ki-ka Pɪyeeri juna ni si o ma bri Zwifə bam te tin. ⁸ Beɲwaani We mu pe Pɪyeeri dam si o taa yi Zezi tintuɲnu Zwifə bam ɲwaani. Ku nan yi duntu di mu pe amu dam si a taa yi Zezi tintuɲnu dwi-ge tiinə bam ɲwaani. ⁹ Zaki di Pɪyeeri di Zan balu ba na nii ni ba yi Zezi kogo kum dɪdeera tin ma lwarɪ

ni, ku yi We mu pe-ni yu-yoŋo si a taa tɔŋi titɔŋi dum kuntu. Kuntu ŋwaani ba ma se si amu di Banabasi taa tɔŋi di ba, yi ba ja di ja. Di maama ma se ni amu di Banabasi manɔ si di vu dwi-ge tiinɔ bam te mu di bri-ba We kwɛr-ywɛŋɛ kam, si bantɔ di manɔ Zwifɔ bam tee ni ba bri-ka. ¹⁰ Woŋo didba yirani mu ba loori dɔbam, si di yi swe ku ni ni. Ku yi si di guli di zɛni yinigɛ tiinɔ balɔ na wɔ ba kɔgɔ kum wɔni Zeruzalem ni tin. Mu woŋo kulɔ a na tiini a kwaanɔ a kia.

Pooli na bri ni Piyɛɛri ki ku wɔ manɔ te tin

¹¹ Ku daari manɔ kalɔ Piyɛɛri deɛn na tu o wɔ Antɔsi ni tin, mu amu kaan-o jaja, si a bri-o ni o wɔ ki ciga. ¹² Beɛŋwaani, o na yi Antɔsi tin, o yɛni o tɔgi o di di dwi-ge tiinɔ mu. Ku daari, nɔɔna badonnɔ na nunɔ Zaki-ba te ba ba daani tin, Piyɛɛri laan pipiri o wɔbɔŋa yi o vin si o taa tɔgi o di di dwi-ge tiinɔ bam. O pɔɔri o titi kuntu, beɛŋwaani o kwarɔ balɔ na bri ni wɔlɔ maama na tɔgi We cwɛŋɛ tin manɔ si o go ni Zwifɔ bam na goni ba bɛkɛri te tin. ¹³ Zwifɔ balɔ na tu ba se Zezi tin badaara di ma ji pipiri-nyina ni Piyɛɛri na ki te tin, yi Banabasi di yagi o titi o pa ba ja-o ba zɔ ba pipirim dum wɔni. ¹⁴ Kuntu mu a ne ni ba daa ba tɔgi ciga kalɔ We kwɛr-ywɛŋɛ kam na bri tin. A laan ma zigɛ

ba maama yigɛ ni, yi a ta di Piyɛɛri a wɔ: «Nmɔ yi Zwifu mu, yi n ki ni n yi dwi-ge tu mu te yi n daa ba tɔgi Zwifɔ cullu tum. Beɛ nan mu yi n laan lagi si n fin dwi-ge tiinɔ bam si ba se Zwifɔ bam cullu tum?»

¹⁵ Ku yi ciga mu, dɔbam yi Zwifɔ bam titi dwi mu, si di dai dwi-ge tiinɔ balɔ na yɛri We cullu tum tin. ¹⁶ Di ku di, dɔbam laan tu di lwarɔ ni nɔɔnɔ wɔ na ciga We tee ni mu di o na ki o wɔ-didba di Zezi Kisi yirani, si ku dai ni o na se cullu tɔlɔ We na pe Zwifɔ bam tin ŋwaani. Kuntu tin, di tu di ki di wɔ-didba di Zezi Kisi si ku pa di na ciga mu We tee ni, beɛŋwaani ku pɔpɔni ku wɔ: «Nɔɔn-nɔɔnɔ bɔ wani o na ciga We tee ni Di cullu tum seɛm ŋwaani.»

¹⁷ Dɔbam balɔ na ŋwi di Zezi Kisi tin jigɛ tina ni di wɔ na ciga We tee ni. Ku nan ya na yi ciga ni dɔbam balɔ na ba tɔgi Zwifɔ bam cullu tum tin yi nɔn-balwaarɔ mu We yigɛ ni, ku bri ni Zezi titi mu ganɔ dɔbam si di tusi na? Aye. Ku dai kuntu. ¹⁸ Amu nan na joori a pipiri a se Zwifɔ cullu tum a ya na manɔ a yagi ti tɔgum tin, ku bri ni a yi nɔɔnɔ wɔlɔ na ki o cɔgi cullu tum tin mu. ¹⁹ We cullu tum titi mu bri ni amu nyi di nɔɔnɔ wɔlɔ na tigi tin mu te, ti nan daa ba jigɛ dam amu banɔ ni Zezi na vri-ni tin ŋwaani. Ku nan ki kuntu, si ku pa a taa ŋwi We ŋwaani mu. ²⁰ Ba deɛn na

pagi Zezi Krisi tɔɔn-dagara baŋa ni tɔn, ku nyi di amu togi did-o mu a ti. Ku daa dai amu titi mu ŋwi, ku yi Zezi Krisi mu ŋwi a wɔni. A na jigi ŋwia kalu lele kuntu lɔgu baŋa ni tɔn, ku yi a na ki a wɔ-didwa di We Bu Zezi tɔn ŋwaani mu. Wɔntu mu soe amu, yi o se o ti amu ŋwaani. ²¹ A bá se si a vɔn We pɛeri dilu DI na pɛ-ni zaani tɔn. Nɔɔnu ya na wɔ wani o na ciga We tee ni o na togi DI cullu tɔm tɔn ŋwaani, ku bri ni Zezi Krisi tɔɔni dim ya yi kafe mu.

3

Di na ki di wɔ-didwa di Zezi mu di wɔ na ciga We tee ni

¹ Abam Galati tiinɔ-ba, á kikiɔ nyi di ba tulimi abam mu ba pa á swan daa tɛrɛ te. Ba deen tɔɔli ba bri abam jaja ku na ki te yi Zezi Krisi ti tɔɔn-dagara kam baŋa ni tɔn. ² A nan lagi a bwe abam wɔɔo didwa yirani mu a nii. Abam deen na jonji We Joro kum yi ku wɔ á wɔni tɔn, ku yi á titɔɔna na togi cullu tɔm tɔn ŋwaani mu na? Awo. Ku yi á na ni We kwɛr-ywɛŋɛ kam yi á se tɔn ŋwaani mu. ³ Bɛɛ mu yi á ba jigi swan kuntu? Abam na puli á togi Zezi di We Joro kum dam tɔn, á laan lagi si á pipiri á da-o di á titi dam mu á vu á guri na? ⁴ Wɛɛnu tilu maama na ki abam titari ni tɔn wɔ ji kafe mu na? Aye. Amu bɔɔi ni ti bá ji kafe. ⁵ We na pɛ abam DI Joro

kum yi DI daari DI ki wo-kinkagula abam titari ni tɔn, DI ki kuntu abam titɔɔna na togi cullu tɔm tɔn ŋwaani mu na? Aye. Ku yi á na ni We kwɛr-ywɛŋɛ kam yi á ki á wɔ-didwa di Zezi tɔn ŋwaani mu.

⁶ Kuntu mu ku pɔpɔni We tɔɔɔ kum wɔni ku wi: Abraham ki o wɔ-didwa di We, yi We pa o na ciga ku ŋwaani. ⁷ Kuntu mu wɔ pa á lwarɔ ni Abraham dwi tiinɔ ciga ciga yi balu na ki ba wɔ-didwa di We tɔn mu. ⁸ Faŋa faŋa tɔn ku manɔ ku pɔpɔni We tɔɔɔ kum wɔni ku wi: We wɔ pa dwi-gɛ tiinɔ di na ciga DI tee ni, di ba na ki ba wɔ-didwa di DI tɔn ŋwaani. Mu ku kuri We de yigɛ DI ta DI kwɛr-ywɛŋɛ kam di Abraham DI wi: «Amu wɔ ta nmu ŋwaani mu a ki lɔgu baŋa dwi maama lanyirani.» ⁹ Kuntu tɔn, balu maama di na ki ba wɔ-didwa di We ni Abraham deen na ki o wɔ-didwa di DI te tɔn, We di wɔ ki-ba lanyirani.

¹⁰ Ku daari balu na tugɔ cullu tɔm si ba ma na ciga We tee ni tɔn wɔ na cɔgum. Bɛɛwaani ku pɔpɔni We tɔɔɔ kum wɔni ku wi: «Wɔlu maama na wɔ togi kulɔ maama na pɔpɔni ku ki We cullu tɔɔɔ kum wɔni tɔn, We wɔ cɔgi kuntu tu.»

¹¹ Di nan ye lanyirani ni, nɔɔn-nɔɔnu bá na ciga We tee ni di o na togi cullu tɔm tɔn ŋwaani. Ku nan pɔpɔni ku wi: «Wɔlu na jigi ciga We tee ni tɔn mu yi wɔlu na ki o wɔ-didwa di DI tɔn, oó na

ɲwɪa ɕɪga ɕɪga.» ¹² Nɔɔnɔ na tɔɔɕi cullu tɪm kɔ daɪ nɪ o kɪ o wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ, nɪ kɔ na pɔpɔnɪ kɔ wɪ: «Wɔlɔ na kɪ Wɛ cullu tɪm na brɪ te tɪn wɔ na ɲwɪa kɔ ɲwaaɪ.»

¹³ Dɪbam nan na wɔ kɪ kɔlɔ maama Wɛ cullu tɪm na brɪ tɪn, dɪ maɲɪ sɪ dɪ na ɕɔɔɪm mɔ. Zezi Krisi nan mɔ tɪɔɕɪ tɔɔn-dagara kam baɲa nɪ o ma lɪ dɪbam ɕɔɔɪm dɪm kɔntɔ wɔnɪ. Wɛ ma pa Zezi lɔni dɪbam yuu nɪ o na ɕɔɔɪm dɪlɔ dɪbam ya na maɲɪ sɪ dɪ na tɪn. Kɔ yɪ nɪ kɔ na pɔpɔnɪ kɔ wɪ: «Wɔlɔ maama ba na ɔɔ ba lɔ daa yuu nɪ tɪn, Wɛ mɔ ɕɔɔɪ kɔntɔ tu.» ¹⁴ Zezi Krisi dɛɛn sɛ o tɪ kɔntɔ doɲ mɔ, sɪ kɔ wani kɔ pa Wɛ kɪ dwɪgɛ tiinɔ dɪ lanyɪrɪnɪ, nɪ Dɪ dɛɛn na goni ni dɪ Abraham te tɪn. Kɔntɔ ɲwaaɪ dɪbam wɔ wani dɪ jɔɲɪ Wɛ Joro kɔm, nɪ Dɪ na goni ni sɪ Dɪ pa dɪbam te tɪn, dɪ na kɪ dɪ wɔ-dɪdɔba dɪ Dɪ tɪn ɲwaaɪ.

Wɛ na goni ni Dɪ pa Abraham te tɪn

¹⁵ A ko-biɔ-ba, a lagɪ a ma lɔɔɔ baɲa woɲo mɔ a ma brɪ abam Wɛ ɕɪga kam na yɪ te tɪn. Nɔɔna bale na kɪ ni dɪdɔba ba go ni ba pa daani woɲo baɲa nɪ, nɔɔn-nɔɔnɔ daa bɔ wani o ɕɔɔɪ ba ni dɪm kɔntɔ, naa o kɪ woɲo kɔdoɲ o daa wɔli da. ¹⁶ Wɛ dɛɛn na goni ni dɪ Abraham tɪn, kɔ yɪ dɪ o naa kɔm dɪ mɔ. Kɔ na pɔpɔnɪ te tɪn, kɔ wɔ tagɪ nɪ o naaru. Kɔ pɔpɔnɪ kɔ wɪ o naa mɔ. Kɔ brɪ nɪ kɔ yɪ nɔɔnɔ dɪdɔba taani mɔ, yɪ o

naa kɔm kɔntɔ mɔ yɪ Zezi Krisi. ¹⁷ Kɔlɔ amɔ na lagɪ a ta tɪn mɔ yɪ sɪ, Wɛ dɛɛn goni ni dɪ Abraham, yɪ kɔntɔ kwaga nɪ, bɪna biɔ yana dɪ fiintɔ (430) laan na kɛ tɪn, Dɪ daa ma kwe Dɪ cullu tɪm Dɪ pa Zwifɔ bam. Wɛ cullu tɪm kɔntɔ nan bɔ wani tɪ ɕɔɔɪ ni dɪlɔ Dɪ ya na maɲɪ Dɪ go dɪ Abraham tɪn. Tɪ bɔ wani tɪ pa Dɪ ni-gonim dɪm jɪ kafɛ. ¹⁸ Wɛ ya na pɛ nɔɔna Dɪ pɛɛrɪ dɪm ba na tɔɔɕɪ Dɪ cullu tɪm tɪn ɲwaaɪ mɔ, Dɪ ni-gonim dɪm ya daa ba jɔɔɕɪ kuri. Dɪ nan ye nɪ, Wɛ pɛ Abraham Dɪ pɛɛrɪ dɪm Dɪ na goni ni dɪdɔ-o tɪn ɲwaaɪ mɔ.

Wɛ cullu tɪm kuri na yɪ te tɪn

¹⁹ Kɔ nan na yɪ kɔntɔ, bɛɲwaaɪ mɔ yɪ Wɛ kwe Dɪ cullu tɪm Dɪ pa Zwifɔ bam? Dɪ kwe-tɪ Dɪ wɔli Dɪ ni-gonim dɪm nɪ, sɪ kɔ wani kɔ pa dɪ lwarɪ kɔlɔ na yɪ lwarɪm tɪn mɔ. Dɪ cullu tɪm dɛɛn maɲɪ sɪ tɪ taa wɔra, sɪ kɔ vu kɔ yɪ maɲa kam Abraham naa kɔm na wɔ ba lɔɔɔ baɲa tɪn mɔ. Wɔntɔ mɔ yɪ wɔlɔ Wɛ na goni Dɪ ni dɪm o ɲwaaɪ tɪn. Wɛ dɛɛn tɔɔɕɪ Dɪ malesɪ sɪm jɪɲa mɔ Dɪ kwe Dɪ cullu tɪm Dɪ pa Dɪ nɔɔna bam, yɪ yiginu dɛɛn mɔ wɔ bantɔ dɪ Wɛ tɪtari nɪ. ²⁰ Yiginu na wɔ nɔɔna bale tɪtari nɪ, o ba wɔra nɔɔnɔ dɪdɔba ɲwaaɪ, Wɛ nan yɪ dɪdɔba mɔ. Dɪ na goni Dɪ ni dɪ Abraham tɪn, Dɪ yɔɔrɪ Dɪ ɲɔɔnɪ dɪ Abraham tɪtɪ mɔ.

²¹ Kɔntɔ maama nan brɪ nɪ Wɛ cullu tɪm wari tɪ maɲɪ dɪ Dɪ ni-gonim dɪm mɔ na?

Awo, ku dai kuntu. Cullu tərə ti na wó wanı ti pa nɔɔna na ŋwɔ We tee ni. Cullu tuntu don ya na wɔra, ti ya wó wanı ti pa nɔɔna na cɔga We tee ni. ²² We tɔɔ kum nan bri dɔbam ni nabiinə maama wɔ lwarım dam kuri ni mu. Kuntu, ku yi balu na ki ba wɔ-dɔɔba dı Zezi Krisi tın yıranı mu wó jonji pɛeri dıɔ We na goni ni sı Dı pa balu na jıgı wɔ-dɔɔba dı Dı tın. ²³ Ku daari, ku na wó loori sı Zezi ba sı dı ki dı wɔ-dɔɔba dı-d-o tın, dɔbam dɛen nyi ni dı wɔ pına digə ni mu te, cullu tım na cəji dɔbam tın ŋwaanı, yi ku vu ku yi maɲa kalu We na vıırı dɔbam dı na ki dı wɔ-dɔɔba dı Dı te tın. ²⁴ Kuntu mu cullu tım dɛen jıgı dɔbam ti kweə, sı ku vu ku yi maɲa kam dı na lwarı Zezi Krisi tın, sı dı laan na cɔga We tee ni dı na ki dı wɔ-dɔɔba dı-d-o tın ŋwaanı. ²⁵ Dɔbam laan nan na ki dı wɔ-dɔɔba dı Zezi tın, wojo daa tərə ku na wó ta te dɔbam.

²⁶ Abam na ŋwı dı Zezi Krisi tın, á maama yi We biə mu á na ki á wɔ-dɔɔba dı Dı tın ŋwaanı. ²⁷ Abam wɔɔ maama ba na miis-o na wɔnı tın laan ŋwı dı Zezi Krisi mu, yi o nyi dı Zezi tıti mu te. ²⁸ Kuntu tın, kampwara daa təri Zwifu dı dwi-ge tu laɲa ni. Kampwara nan ta təri gambaa dı wɔɔ na te o tıti tın laɲa ni. Kampwara nan təri baaru dı kaanı laɲa ni dı. Abam na ŋwı dı Zezi Krisi tın, á maama yi wojo

dıɔba mu. ²⁹ Abam na yi Zezi Krisi nɔɔna tın, ku pɛ á togi á yi Abraham naaru mu, yi á wó jonji pɛeri dıɔ We na goni ni sı Dı pa Abraham naaru tım tın.

4

¹⁻² Kulu amu na lagı a ta tın, ku nyi dı bu na wó ba o jonji o ko sɔɲo o taa te te tın mu. Wuntu ta na yi bu maɲa kalu tın, nɔɔna mu yəni ba nii o baɲa ni, o ta ba te o tıti, yi ba nan ye ni wuntu mu wó ba o taa te o ko wum wəənu tım maama. O na yi bu kuntu tın, nɔɔna mu wɔra ba na nii o wəənu tım baɲa ni ba pa-o, sı ku taa ve maɲa kam o ko wum na pɛ ni sı o taa te o wəənu tım tın. ³ Ku nan yi bıdwı mu dı dɔbam dı. Dı dɛen ta na wɔ lwarı We cɔga kam na yi te tın, lıgı baɲa wo-yɔɔru mu te dɔbam ni dı yi gambe mu te. ⁴ Ku daari, maɲa kam dı Ko We na lagı tın na sıni ka yi tın, Dı tıɲı Dı tıti Bu mu yi o ba lıgı baɲa. O na tu tın, ku yi kaanı mu lıg-o, yi o ba o sɛ o togi We cullu tım, ⁵ sı o wantı o vrı nɔɔna balu cullu tım na te tın. O ma ŋwı dı lwarım jıni sı ku pa dı wanı dı ji We biə. ⁶ Á nan na sıni á ji We biə tın, Dı laan tıɲı Dı Bu wum Joro mu sı ku ba ku taa wɔ á bıcara ni, yi ku paı dı bə We ni dı Ko Baba. ⁷ Kuntu maa bri ni dı daa dai gambe, sı dı laan yi We biə mu. Dı nan na yi We biə kuntu tın, We wó pa dı taá te wo-laaru tıɔ maama

Dİ na tinji sı Dİ pa Dİ biə bam tın.

Pooli na jıgı liə Galatı tiinə bam ηwaanı te tın

⁸ Faņa faņa tın, abam dɛɛn ya yəri Wɛ, yı á pa lɔgɔ baņa wo-yɔɔrɔ te abam nı á yı gambɛ mu te. Abam dɛɛn paı tı yı wa mu, yı tı yagı tı daı kulukulu. ⁹ Kɔ daarı lele kuntu abam laan tu á lwarı Wɛ. Kɔ nan na yı cıga, Wɛ lwarı abam. Bɛɛ nan mu yı á laan bɔnı sı á daa joori á taá zuli lɔgɔ baņa wo-yɔɔrɔ tılv na ba jıgı dam yı tı ba jıgı kuri dı tın? Bɛnwaanı mu á lagı sı á joori á ba á taá yı tı gambɛ? ¹⁰ Abam yəni á kuri da yadonnə sı á taá zuliya, dı canı sıdonnə dı mımɛ sıdonnə bını wını dı bına yadonnə dı. ¹¹ Amu jıgı liə mu abam ηwaanı, sı dedon amu tıɔnɔ yam maama a na tɔnı abam tee nı tın wó jı kafɛ.

¹² A ko-biə-ba, a loori abam sı á taá lwəni amu á tɔgı Wɛ nı amu na tɔgı-Dİ te tın, bɛnwaanı amu dı yı nı abam na yı te tın mu. A dɛɛn na wu abam tee nı tın, á wu kı-nı kulukulu á cɔgı. ¹³ Á wó wanı á guli nı, kɔ yı amu yawıw kum ηwaanı mu pɛ a maņı abam tee nı a puli a tɔɔlı Wɛ kwərywəŋə kam a brı abam. ¹⁴ Dı kuntu dı, a yawıw kum na tiini kɔ yaarı abam te tın, á wu sɛ sı á yáalı-nı, á nan wu yagı-nı. Abam nan kı-nı lanyıranı nı Wɛ maleka mu te, yı á jonı-nı lanyıranı nı Zezi Krisi tıtı mu te. ¹⁵ Abam dɛɛn jıgı wɔpolo dı amu. A

ye lanyıranı nı, á na jıgı wɔpolo dı amu te tın, á ya na wat á yiə tıtı dı á lənə, á ya wó ləni-ya á pa-nı. Bɛɛ nan mu kıa yı á wɔpolo kum kuntu je? ¹⁶ Amu nan na tagı cıga dı abam tın laan mu pɛ a jı á dım na?

¹⁷ Kɔ nan na yı nɔɔna balu na pipiri Wɛ cıga kam yı a maņı a ta ba taanı tın, bantu kwaanı sı ba pa á wɔbɔnɔ taa tɔgı-ba mu, yı kɔ nan ba zəni abam. Ba lagı sı ba cɔgı amu dı abam mu daanı, sı á daarı á taá tɔgı bantu. ¹⁸ Nɔɔnɔ na kwaanı o tɔgı wulɔ na tɔgı cıga lanyıranı tın kwaga, kuntu lana. Kɔ lana sı á taá tɔg-o kuntu maņa maama mu, sı kɔ wu maņı sı kɔ taa yı maņa kalu yıranı amu na wó ta wu abam tee nı tın.

¹⁹ A biə-ba, amu daa ta tiini a jıgı yaara abam ηwaanı, nı kaanı na vri pugə te tın mu. Amu nan wó ta jıgı liə kuntu dı abam, sı kɔ vu kɔ yı maņa kam á na wó ta ηwı nı Zezi Krisi na lagı te tın. ²⁰ Amu ya tiini a lagı sı a taa wu abam tee nı mu lele kuntu, sı a wanı a fɔgı a ηɔɔnı wənnu tım kuntu a brı abam, sı kɔ zəni abam. Bɛnwaanı amu daa yəri kulɔ a na wó ta a brı abam tın.

Agaarı dı Sara mumaņa yam na brı dıbam kulɔ tın

²¹ Abam balu na lagı sı á sɛ Wɛ cullu tım, á daa ta wu lwarı Wɛ cullu tɔnɔ kum na brı te tın. ²² Wɛ tɔnɔ kum brı dıbam nı dı

nabaaru Abraham deen jigi bəkəri sile mu. O lugi dɔba kam di gamba-kana na wu o sɔɔɔ ni tin. Ku daari o titi kaani wɔm di ma lu bəkərə o wəli da. O titi kaani wɔm yiri mu Sara, ku daari wulu na yi gambiaa tin yiri mu Agaari. ²³ Bəkərə kalu gamba-kana kam na lugi tin lura kam de nabiinə lura cwəɲə na yi te tin mu. Ku daari bəkərə kalu o titi kaani wɔm na lugi tin, ku yi We na goni ni Di pa-o ni oó lu tin ɲwaani mu o luga. ²⁴ Ku maa yi nyinyugu mu di kaana bam kuntu bale, si ku bri dɔbam cwe sile tɔgim na yi te tin. Kaana bale bam kuntu ta bri dɔbam We na goni Di ni Di pa Di nɔɔna bam kuni bile te tin mu. Agaari mu nyi di cullu tɔlu We na pe Zwifə bam Sinayi piu kum yuu ni tin. Balu na tɔgi cullu tum kuntu tin nyi di gambe mu, ni Agaari di o biə na yi gambe te tin. ²⁵ Agaari mu nyi di Sinayi piu kum, ku na wu Arabi ni tin. Zwifə bam di nan tɔgi cullu tɔlu We na pe dáani tin mu. Kuntu tin, Zeruzalem na wura zim di ku nɔn-biə bam maama tin, ba di yi gambe mu, cullu tum na te-ba tin ɲwaani. ²⁶ Ku nan na yi We titi tɔlu Zeruzalem kulɔ na wu weyuu ni tin, kuntu yi tɔlu kulɔ dɔbam na yi ku nɔn-biə tin mu. Ku maa nyi di dɔbam nu wulu na lugi dɔbam yi dí dai gambe, ni Sara deen na lugi o bu wɔm yi o dai gambiaa te tin. ²⁷ Ku pupuɔni We tɔnɔ kum wɔni

ku wɔ:

«Nmɔ wulu na yi ka-dugu yi n wu jaani pugə n lu tin,

ta n ki wupolo si n ta n caka, nmɔ na wú di ywəəni tin ɲwaani.

Benwaani kaani wulu baru ya na yag-o tin laan wú ba o taa jigi biə zanzan o dwəni kaani wulu na jigi baru tin.»

²⁸ A ko-biə-ba, ku na yi abam, á laan jigi We titi biə mu Di ni-gonim dim ɲwaani, nɔnɛni Sara bu Yizaki lura kam na de te tin. ²⁹ Faja faja tin, Abraham bu wulu lura kam na de nabiinə lura na tɔgi te tin mu beesti o bu wulu lura na tɔgi We Joro kum wubɔɲa na yi te tin. Di zim maama di, We titi biə bam ta nau beesa kuntu donj mu. ³⁰ We tɔnɔ kum nan bri dɔbam ku wɔ: «Zəli kaani wulu na yi gambiaa tin di o bu wɔm, si ba nuɲi n sɔɔɔ ni. Benwaani ku wu maɲi si bu wɔm kuntu tɔgi di n titi kaani wɔm bu wɔm o taa te nmɔ wəənu tum.»

³¹ Kuntu, a ko-biə-ba, dí na yi We biə tin, ku bri ni dí yi Abraham titi kaani wɔm biə mu, yi dí te dí titi, si dí dai gambiaa kam biə.

5

Zezi Krisi na lagɔ si dí taá te dí titi te tin

¹ Zezi Krisi na vri dɔbam o yagi tin, ku yi si dí taá te dí titi mu. Kuntu ɲwaani á fɔgi á ci á titi, si á daa yi se á tɔgi cwəɲə kalu na wú pa á joori á ji gambe tin.

² Nan cægi-na amv Pooli na lagı a ta kulv dı abam tın. Abam na se sı ba go abam nı Zwifə bam cullu tım na brı sı ba go ba bəkəri te tın, á daa ba jıgı nyöörı Zezi Krisi tee nı. ³ A ta lagı a ta a brı abam jaja nı, abam wulv maama na se sı ba go-o tın, kuntu tu manı sı o se Zwifə bam cullu tım maama mv. ⁴ Abam balv na bını sı á na cıga We tee nı cullu tım tögım ıwaanı tın, abam pöörı mv dı Zezi Krisi, yı o zaanı dım daa təri á tee nı.

⁵ Kv daarı We Joro kım nan wv dıbam balv na kı dı wv-dıdva dı Zezi tın tee nı, yı dı jıgı tına lanyıranı nı dı wó na cıga We tee nı. ⁶ Dı na ıwı dı Zezi Krisi tın, dı na goni dı bəkəri naa dı zı wv goni dı, kv dai kulukulv. Woıo kulv nan na jıgı kuri tın mv yı sı dı taá jıgı wv-dıdva dı Zezi, sı kv pa dı taá soe daanı lanyıranı.

⁷ Abam deen yöörı á tögı We cwəıə lanyıranı mv. Wöw nan mv cıgı á cwəıə sı á daa yı se We cıga kam?

⁸ Wulv na brı abam kuntu tın, kv dai We dılv na bəıı abam sı á taá tögı-DI tın.

⁹ Kv nyı nı dı na yəni dı te te dı wı: «Dabilı funfın na wv dıpe mun-leerı wvı, kv pa dı maama fılv mv.»

¹⁰ Dıbam maama na ıwı dı dı Yuutu Zezi Krisi tın, amv ye nı dı wó ta jıgı wvııı-dıdva mv. Wulv nan na jıgı abam wvıııı o vugimi tın, We wó cögı kuntu tu o kəm-balöw kım ıwaanı, dı o na

manı o yı te dı.

¹¹ A ko-bıə-ba, amv ba brı nı, nöönv na tögı We, o manı sı o go. A ya na brı kuntu döı, nööna bá beesi-nı a zaasım dım ıwaanı, beııwaanı a na brı Zezi na tıgı te tvvıı-dagara kam baıa nı tın ya bá ta yı ta-löıw dı nööna. ¹² Amv nan na bını te tın, kv yaá ta lana sı balv na jıgı abam ba yaara dı gwəıə kam tın ı ba lıwı ba tııı ba wəli da, sı kv ta dai ba bəkəri gonim yıranı.

¹³ A ko-bıə-ba, We na bəıı abam sı á taá tögı-DI tın, kv yı sı á laan taá te á tııı mv. Á nan na sıııı á te á tııı kuntu tın, kv dai nı á wó ta kı wv-yöörv tılv maama á wvıııı na lagı tın. Á nan taá tıııı á zəni daanı dı sono. ¹⁴ Beııwaanı We nıə yam maama brı woıo dıdva mv, nı nöönv manı sı o taa soe o döı nı o na soe o tııı te tın. ¹⁵ Abam nan na jıgı daanı nı vara na yəni ba jıgı daanı yı ba dıvı daanı te tın, á taá ye sı á wó ba á cögı daanı dıdva dıdva á ti.

We Joro kım na paı dı tögı cwəıə kalv tın

¹⁶ Nan cægi-na kulv kım a na lagı a ta tın. Pa-na We Joro kım taa vaı abam á ıwııı maama wvııı, sı á yı taá se á tögı wv-yöörv tılv á fra na zıvııı tın. ¹⁷ Beııwaanı nabiııə wvııııı na lagı kulv tın ba jıgı fra dı We Joro kım. We Joro kım dı fra na zıvııı kulv tın dı nan ba jıgı fra dı nabiııə. Kv

maa bri ni wænu tum kuntu tile wubɔŋa warɪ ya maŋɪ daanu. Ku ma pa á daa warɪ á wubɔŋa wænu á ki. ¹⁸ We Joro kum nan na vanɪ abam, cullu tum daa wɔ maŋɪ sɪ tɪ taa te abam.

¹⁹ Nabiinə wubɔŋa na lagi sɪ ba taa ki wænu tilɔ tɪn mu tuntu, tɪ yɪ jaja mu: ku yɪ boorim dwi maama, dɪ wo-digiru titɔŋa, dɪ wo-zɔɔna kənə dwi maama, ²⁰ dɪ jwənə kaanum, dɪ liri dim, dɪ ka culi daanu, dɪ ka ja daanu, dɪ wɔ-gub, dɪ ban-zɔŋɔ, dɪ ka beeri ka yɪratu zənə, dɪ ka yɪ sɛ daanu, dɪ ka pɔɔri daanu, ²¹ dɪ wo-swənə, dɪ sa-nyɔri, dɪ non-kwəlim, dɪ ka ki wo-yɔɔru tidonnə. A nan ta wó fɔgɪ a kaanu abam a wəli da ni, balɔ na yəni ba ki wænu tum kuntu dwi tɪn, ba bá tɔgɪ ba zɔ We paari dim wɔni.

²² Ku daari We Joro kum na pai nɔɔna yɪ te tɪn mu tuntu: Ku pai nɔɔna jigɪ sono mu, dɪ wɔpolo, dɪ wɔ-zuru, dɪ ban-pɔnɔ, dɪ da-zulə, dɪ lanyiranɪ kəm, dɪ cɪga tɔgum, ²³ dɪ wɔ-bono, dɪ ka ja n titɪ. Culu nan tərə ku na vin wo-laaru tuntu. ²⁴ Ku na yɪ dɪbam balɔ na yɪ Zezi Krisi nɔɔna tɪn, dí li dí wubɔŋ-doorə yam dí yagi, yɪ ya daa ba te dɪbam sɪ dí taá ki wo-yɔɔru tilɔ dí fra na zɔɔri tɪn. ²⁵ We Joro kum na pɛ dí na ŋwi-dɔŋa tɪn, dí pa-na ku taa vanɪ dɪbam dí ŋwia maama wɔni. ²⁶ Dí nan yɪ ki kamunni da-yiranɪ sɪ dí pa da-wɔru zaŋɪ naa dí taa jigɪ wɔ-gub daanu.

6

Dí na maŋɪ sɪ dí taá zəni daanu te tɪn

¹ A ko-biə-ba, á na nɛ ni nɔɔnɔ ki kəm o tusi, abam balɔ We Joro kum na vanɪ tɪn maŋɪ sɪ á zuri á yira mu á bri-o dɪ wɔ-bono, sɪ o joori o tɔgɪ cɪga cwəŋə. Á nan taá yiri á titɪ, sɪ ku yɪ zaŋɪ ku pa abam dɪ daa tusi. ² Á taá zəni daanu á cana wɔni, sɪ á na ki kuntu mu á sɛ Zezi Krisi ni dim o na pɛ tɪn.

³ Abam wɔlɔ na bɔŋɪ o pai o yɪ kamunu yɪ o yagi o dai kulɔkulɔ tɪn, kuntu tu ganɪ o titɪ mu. ⁴ Nɔɔnɔ maama maŋɪ sɪ o taa niɪ o titɪ titɔŋa na yɪ te tɪn mu. Kuntu tu nan na nɛ ni o titɔŋa yam lana, o laan wó wanɪ o taa jigɪ wɔpolo dɪ o titɪ na ki kulɔ tɪn má, ku dai sɪ o kwe o maŋɪ dɪ o dorɪ titɔŋa na yɪ te tɪn. ⁵ Bɛŋwaani nɔɔnɔ maama maŋɪ sɪ o tɔŋɪ titɔŋɪ dilɔ We na pɛ-o tɪn mu.

⁶ Nɔɔnɔ wɔlɔ ba na zaas-o We taanu tɪn maŋɪ sɪ o ki o na jigɪ kulɔ tɪn mu o pa wɔlɔ na zaas-o tɪn.

⁷ Á yɪ zaŋɪ á ganɪ á titɪ, sɪ nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanɪ o sɛgɪ o na ki kulɔ tɪn We yigə ni. Nɔɔnɔ titɔŋa na wó pa o na nyɔɔri dilɔ tɪn nyɪ dɪ valɔ na dugi o kara yɪ o maŋɪ sɪ o joori o ba o zagɪ wænu tilɔ dwi o na dugi tɪn mu. ⁸ Nɔɔnɔ nan na tɔŋɪ wo-yɔɔru tilɔ o titɪ wubɔŋa na lagi tɪn, o nyɔɔri mu wó ba taa yɪ tɔɔni. Ku daari nɔɔnɔ nan na tɔŋɪ titɔŋa yalɔ We Joro kum wubɔŋa na lagi tɪn, kuntu

tu nyɔɔri mu wó ta yi We
 ηwi-duɲa kalu na ba tiə DÍ
 Joro kum na wó pa-o tin.
⁹ Kuntu ηwaaní, dí nan yi pa
 yawɔɔ zɔ dɪbam sɪ dí yagi
 lanyirani kəm. Dí na fɔgi
 dí zigi kəŋkəŋ, dí laan wó
 ba dí na nyɔɔri dilu na lana
 tin. ¹⁰ Kuntu ηwaaní, dí na
 ne pwələ maɲa di maɲa, dí
 maɲi sɪ dí taá kɪ lanyirani
 di nɔɔna maama, ku na dwe
 didi di dí ko-biə balu di na
 jigɪ wu-didba di Zezi Kri-
 si tin.

¹¹ Nii-na, amu titi laan mu
 me a juɲa a pɔpɔni pɔpɔn-
 bu-kamunə yantu sɪ a pa
 abam.

¹² Ku na yi nɔɔna balu na
 kwaaní sɪ ba fin abam sɪ
 á taá gonə Zwifə bam cullu
 tim ηwaaní tin, bantɔ yi
 balu na lagɪ sɪ ba na yiri mu
 nɔɔna tee ni di ba na kɪ ba
 titi te tin. Ba nan ba lagɪ sɪ
 nɔɔna taa bɛɛsɪ-ba. Kuntu
 ηwaaní mu ba bá sɪ sɪ ba
 bri nɔɔna ni We wó vri-ba
 lwarim wɔni Zezi Kri-
 si na tigi tɔɔn-dagara kam bɔɲa
 ni tin ηwaaní. ¹³ Balu bam
 ba na sɪ sɪ ba taa goni tin
 titi nan ba tɔgi We cullu tim
 cɪga cɪga. Ba nan lagɪ sɪ ba
 pa abam di sɪ gwəŋə kam
 mu, sɪ ku pa ba na cwəŋə ba
 taa ηɔɔni ba magɪ ba nyɔɔna
 ni abam sɪ á go ni bantɔ
 te. ¹⁴ Ku nan na yi amu,
 wɔŋo kulɔ yirani amu na
 wó ta jigɪ a ηɔɔni di wɔpɔlo
 tin yi dí Yuutu Zezi Kri-
 si na tigi tɔɔn-dagara kam bɔɲa
 ni o ma vri nɔɔna te tin mu.
 Ku nan yi Zezi Kri-
 si tɔɔn-
 dagara kam ηwaaní lɔgɔ

kuntu wəənu tim nyɪ ni ti
 tigi mu, ti daa ba jigɪ kuri
 di amu, yi a di nyɪ di tu mu
 di wəənu tintu. ¹⁵ Nmu na
 gonə, naa n na wɔ goni di,
 kuntu dai kulɔkulɔ. Wɔŋo
 kulɔ nan na jigɪ kuri tin mu
 yi sɪ n na ηwi-duɲa We tee
 ni. ¹⁶ Ku nan na yi balu na
 sɪ kwɪə yam kuntu tin, We
 wó pa-ba wɔ-zuru yi DÍ duri
 ba ηwanɲa lanyirani, ku wəli
 di balu maama na yi DÍ titi
 nɔɔna cɪga cɪga tin.

¹⁷ A daa ba lagɪ sɪ nɔɔn-
 nɔɔnu joori o yaari-ni,
 bɛŋwaaní amu na maɲi a
 jigɪ ηwandaala yalu a yira
 ni tin bri ni Zezi mu te-ni.

¹⁸ A ko-biə-ba, dí Yuutu
 Zezi Kri-
 si wó pa abam yu-
 wɔŋo. Amina.

**Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na
pɔpɔni o pa
EFɛɛZI TIINɛ tun
Tɔnɔ kɔlɔ Pooli
na pɔpɔni o pa
Efɛɛzi tiinɛ tun
na brɪ dɪbam
kɔlɔ tun mɔ tuntu**

Pooli dɛɛn pɔpɔni tɔnɔ kuntu o pa Wɛ nɔɔna balu na wɔ Efɛɛzi nɪ tun mɔ. O pɔpɔni o brɪ Wɛ cɪga kam mɔ, sɪ kɔ zɔni Wɛ nɔɔna bam maama. O na pɔpɔni tɔnɔ kɔm maɲa kalɔ tun, o wɔ pɪna digɛ nɪ mɔ.

Pooli pɔpɔni o brɪ nɪ, kɔ loori Wɛ na wɔ kɪ lɔgɔ tun, Dɪ maɲɪ Dɪ lɪ wɔbɔɲa sɪ Dɪ pa Zezi Kriɪ mɔ taa yɪ wɛɛnu tɪlɔ maama na wɔ weyuu nɪ dɪ tɪga baɲa nɪ tun Yuutu (Efɛɛzi 1:10).

Pooli dɛ yigɛ o kɪ Wɛ le dɪ wo-ɲɔnnɔ tɪlɔ maama Dɪ na pɛ dɪbam Dɪ Bu Zezi Kriɪ ɲwaanɪ tun. O ma brɪ Wɛ na kuri Dɪ nɔɔna yɪ Dɪ yaɲɪ ba lwarɪm Dɪ ma ɛɛ-ba Dɪ pa ba jɪ Dɪ biɛ Zezi tɔbɔni dɪm ɲwaanɪ te tun. Kuntu, balu maama na kɪ ba wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi tun, kɔ na yɪ Zwifɛ dɪ dwi-gɛ tiinɛ dɪ, ba laan jigi dwi dɪdɔba mɔ (pɔɔrɪm 1-3).

O ma daari o loori balu maama na sɛ Zezi tun, sɪ ba taa ɲwɪ kɔ maɲɪ dɪ ɲwɪ-dɔɲa kalɔ Wɛ na pɛ-ba tun. Bɛɲwaanɪ, Wɛ na vrɪ Dɪ nɔɔna lwarɪm dɪ tɔbɔni wɔnɪ tun, kɔ yɪ zaanɪ mɔ, ba na kɪ ba wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi Kriɪ tun ɲwaanɪ. Kɔ daari, ba

nan maɲɪ sɪ ba taa kɪ Dɪ wɔbɔɲa na lagɪ te tun ba ɲwɪa maama wɔnɪ, kɔ na yɪ baara dɪ ba kaana laɲa nɪ, kɔ na yɪ kwɛ dɪ ba biɛ laɲa nɪ, kɔ na yɪ nɔɔna dɪ ba yum tiinɛ laɲa nɪ (pɔɔrɪm 4-6).

Pooli kwe wɛɛnu tɪtɔ nyɪnyɔgɔ mɔ o ma maɲɪ o brɪ Wɛ nɔɔna na yɪ dwi dɪdɔba te tun:

- Dayigɛ woɲo, o brɪ nɪ Zezi nɔɔna bam nyɪ dɪ nɔɔnɔ yɪra mɔ te, yɪ Zezi laan nyɪ dɪ yɪra yam yuu (1:22-23).
- Bile woɲo, o brɪ nɪ Zezi nɔɔna bam nyɪ dɪ digɛ mɔ te, yɪ Zezi nyɪ dɪ kandwɛ dɪlɔ na paɪ digɛ kam zɪga lana tun (2:20-22).
- Bitɔ woɲo, o ma brɪ nɪ Zezi nɔɔna bam nyɪ dɪ kaanɪ mɔ te, yɪ Zezi laan nyɪ dɪ o barɔ (5:21-33).

¹ Amɔ Pooli wɔlɔ Wɛ na kuri dɪ Dɪ tɪtɪ wɔbɔɲa sɪ a taa yɪ Zezi Kriɪ tintɔɲɔnɔ tun mɔ pɔpɔni tɔnɔ kuntu. A pɔpɔni sɪ a pa abam balu na yɪ Wɛ nɔɔna yɪ á zɔbɪ Efɛɛzi nɪ tun, abam balu na kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi Kriɪ tun.

² Dɪ Ko Wɛ dɪ dɪ Yuutu Zezi Kriɪ wɔ pa abam yazurɛ dɪ yu-yoɲo.

Wɛ na zɔni Dɪ biɛ te tun

³ Dɪ zuli-na Wɛ dɪlɔ na yɪ dɪ Yuutu Zezi Kriɪ Ko tun. Dɪbam na ɲwɪ dɪ Zezi Kriɪ tun mɔ pɛ Wɛ kɪ dɪbam lanyɪranɪ. Dɪ ma pa dɪbam wo-ɲɔnnɔ tɪlɔ maama na yɪ Dɪ Joro kɔm nyɪm yɪ tɪ nunɪ

DI sɔŋɔ kɔm nɪ tɪn. ⁴ Ku na loori sɪ Wɛ kɪ lɔgɔ bɔŋa tɪn, DI maŋɪ DI da yigə DI kuri dɪbam mɔ sɪ dɪ taá yɪ DI nɔɔna Zezi Krisi ŋwaanɪ, sɪ dɪ taá jɪgɪ wɔ-ponɔ DI yigə nɪ, sɪ dɪ yɪ tɔsɪ. ⁵ Wɛ na soe dɪbam tɪn ŋwaanɪ mɔ DI wuuri DI kɪ DI wɔbɔŋa nɪ, sɪ DI pa dɪ tɔgɪ dɪ ji DI biə Zezi Krisi ŋwaanɪ. ⁶ Kɔntɔ, dɪ zuli-na Wɛ, DI pɛɛrɪ dɪm na yɪ kamunu yɪ dɪ ba jɪgɪ doŋ tɪn ŋwaanɪ. DI kwe-dɪ DI pa dɪbam zaanɪ, DI Bu-sono Zezi na vrɪ dɪbam lwarɪm wɔnɪ tɪn ŋwaanɪ mɔ.

⁷ Ku yɪ Zezi Krisi na tɪga yɪ o jana nuŋɪ tɪn ŋwaanɪ mɔ o mɛ o ŋwɪ dɪ lwarɪm dɪm jɪnɪ, sɪ ku pa Wɛ yagɪ dɪ lwarɪm DI ma cɛ dɪbam. Mɔ Wɛ na kɪ te DI brɪ DI zaanɪ dɪm na tiini dɪ dagɪ te, ⁸ yɪ DI ma-dɪ DI zəni dɪbam ku ja gaalɪ. DI ma pa dɪ na swan dwi maama dɪ wɔbɔŋ-ŋɔna lanyɪranɪ. ⁹ DI ma pa dɪ lwarɪ DI cɪga kalɔ dɛɛn na sɛgɪ tɪn. Mɔ wɔŋɔ kulɔ DI na maŋɪ DI lɪ wɔbɔŋa sɪ DI tɔgɪ Zezi Krisi ŋwaanɪ DI kɪ tɪn. ¹⁰ Wɛ nan bɔŋɪ sɪ, maŋa kam DI na lagɪ tɪn na yɪ ka ti, DI wó pa DI wɔbɔŋa sɪnɪ ya kɪ, sɪ wəɛnu maama la daanɪ sɪ Zezi Krisi taa yɪ tɪ yuutu, ku na yɪ wəɛnu tɪlɔ na wɔ weyuu nɪ dɪ tɪga bɔŋa nɪ tɪn maama.

¹¹ Ku yɪ Zezi Krisi ŋwaanɪ mɔ Wɛ kuri dɪbam sɪ dɪ taá yɪ DI nɔɔna. Kɔntɔ mɔ yɪ kulɔ Wɛ na maŋɪ DI kɪ DI wɔbɔŋa nɪ sɪ DI kɪ DI pa dɪbam tɪn. Dɪntɔ mɔ yɪ dɪlɔ

na paɪ wəɛnu maama sɪnɪ tɪ kɪ yɪ tɪ tɔgɪ DI wɔbɔŋa na lagɪ te tɪn. ¹² Ku nan yɪ dɪbam balɔ na dɛ yigə dɪ jɪgɪ tɪna dɪ Zezi Krisi tɪn mɔ Wɛ dɛɛn kuri, sɪ dɪ taá ŋwɪ te na wó pa DI na zulə DI zaanɪ kamunu kɔm ŋwaanɪ tɪn. ¹³ Kɔntɔ, abam balɔ dɪ laan na tu á sɛ Wɛ cɪga kam tɪn, abam ni Wɛ kwər-ywəŋə kalɔ na pɛ á na vrɪm lwarɪm wɔnɪ tɪn, yɪ á kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi Krisi. Á na ŋwɪ dɪd-o kɔntɔ tɪn, Wɛ ma kɪ DI Joro kɔm á bɪcara nɪ, nɪnɛɛnɪ DI na maŋɪ DI go nɪ sɪ DI kɪ te tɪn, sɪ ku taa yɪ nyɪnyɔgɔ kulɔ na brɪ nɪ á yɪ DI nɔɔna tɪn. ¹⁴ Wɛ na pɛ dɪbam DI Joro kɔm tɪn, ku pɛ dɪ lwarɪ nɪ dɪ laan wó ba dɪ na wo-laarɔ tɪlɔ maama Wɛ na bɔŋɪ sɪ DI pa dɪbam tɪn, sɪ dɪ taá cəgɪ sɪ ku vu ku yɪ maŋa kam Wɛ na wó ba DI jonɪ dɪbam balɔ maama na yɪ DI nɔɔna tɪn, yɪ ku maama wó pa Wɛ na zulə zanzan.

Pooli na loori Wɛ o pa Efezɪ tiinə te tɪn

¹⁵ Wɛ na kɪ te maama DI pa abam tɪn ŋwaanɪ mɔ, a kɪ DI le abam ŋwaanɪ maŋa maama. A ni abam ŋwa nɪ á tɔgɪ dɪ Yuutu Zezi dɪ á wɔ-dɪdɔba, yɪ á kwəri á soe Wɛ nɔɔna bam maama. ¹⁶ Kɔntɔ ŋwaanɪ mɔ a yəni a kɪ Wɛ le, yɪ a kwəri a loori-DI a pa abam. ¹⁷ A loori dɪ Yuutu Zezi Krisi Ko Wɛ dɪlɔ na jɪgɪ paarɪ-zulə tɪn, sɪ DI pa DI Joro kɔm zəni abam sɪ á taá jɪgɪ wɔbɔŋ-ŋɔna, sɪ DI vrɪ

abam sɪ á wanɪ á lwarɪ Dɪ na yɪ wɔlɔ tɪn. ¹⁸ Amɔ loori Wɛ sɪ Dɪ pa á wɔ vɪrɪ, sɪ á wanɪ á lwarɪ Dɪ na kuri abam sɪ á taá jɪgɪ tɪna yalɔ Dɪ tee nɪ tɪn, sɪ á daari á lwarɪ Dɪ wo-laarɔ tɪm na tiini tɪ daga yɪ tɪ ba jɪgɪ donɪ te. Dɪ tɪnɪ-tɪ sɪ Dɪ ba Dɪ kwe Dɪ pa balɔ na yɪ Dɪ nɔɔna tɪn mɔ. ¹⁹ Amɔ ta loori Wɛ sɪ Dɪ pa á lwarɪ Dɪ dam dɪm na daga dɪ ja gaaltɪ te, yɪ Dɪ ma-dɪ Dɪ zəni dɪbam balɔ maama na sɛ-Dɪ tɪn. Dɪ dam-fɔrɔ kum kuntu mɔ Dɪ mɛ Dɪ tɔŋɪ tɪtɔŋ-kamunə yam. ²⁰ Dam dɪm kuntu mɔ Dɪ mɛ Dɪ bi Zezi Kriɪ Dɪ pa o yagɪ tɔvɔnɪ, yɪ Dɪ daari Dɪ ma-dɪ Dɪ zəŋ-o Dɪ pa o jəni Dɪ jazɪm nɪ Dɪ sɔŋɔ nɪ. ²¹ Kuntu, Zezi Kriɪ laan mɔ te wəənu tɪlɔ maama na jɪgɪ dam nabiinə baŋa nɪ tɪn. Kɔ na yɪ pwa dɪ dɪdɛera maama dɪ wɔɔɔ tiinə maama, o dam dɪm dwe tɪ maama. Kɔ na yɪ zɪm wəənu tɪm dam, naa jwa wəənu tɪlɔ na lagɪ tɪ ba tɪn dɪ, Zezi yɪrɪ dɪm mɔ dwe yɪra yalɔ maama ba na bə tɪn. ²² Wɛ ma kwe wəənu maama Dɪ kɪ Zezi Kriɪ dam kuri nɪ, yɪ Dɪ daari Dɪ tɪŋ-o sɪ o taa yɪ o nɔn-kɔgɔ kum yuutu, sɪ o taa te wɔŋɔ maama. ²³ Zezi kɔgɔ kum mɔ nyɪ dɪ o yɪra yam, kɔ yɪ wɔntɔ mɔ ŋwɪ ba wɔnɪ, yɪ wɔntɔ mɔ paɪ wɔŋɔ maama wɔra weyuu dɪ tɪga baŋa je maama nɪ.

2

Ŋwɪ-dɔŋa kalɔ Wɛ na pɛ dɪbam tɪn

¹ Abam dɛen yɪ nɔɔna balɔ na ba jɪgɪ ŋwɪa kalɔ na nunjɪ

Wɛ te, á na vɪn Wɛ ni yɪ á kɪ lwarɪm tɪn ŋwaanɪ. ² Á dɛen ma toɔɔ cwe sɪlɔ na yɪ lɔgɔ baŋa wo-yɔɔrɔ cwe tɪn, yɪ á daari á toɔɔ sɪtaana-pɛ wɔlɔ na te weyuu tɪlampolo ciciri sɪm tɪn. Wɔntɔ mɔ yɪ sɪtaanɪ dɪlɔ laan na te balɔ na vɪn Wɛ ni tɪn. ³ Dɪbam maama dɛen toɔɔ nɔɔna bam kuntu cwe sɪm mɔ, yɪ dɪ kɪ wo-zɔɔna yalɔ dɪ fra na zɔvɪrɪ tɪn. Dɪ ma yəni dɪ kɪ wo-zɔɔna nɪ dɪ wɔbɔŋa dɪ dɪ yɪra na lagɪ te tɪn. Dɪbam dɛen na yɪ te tɪn mɔ brɪ nɪ Wɛ ban-zɔŋɔ kum ya manɪ sɪ kɔ ba dɪbam baŋa, nɪnɛenɪ nɔɔna maama dɪ te.

⁴ Kɔ daari Wɛ nan tiini Dɪ jɪgɪ nɔɔna ŋwanɪ kɔ gaaltɪ. Dɪ maa soe dɪbam zanzan. ⁵ Kuntu ŋwaanɪ mɔ Dɪ pɛ dɪbam maama Dɪ ŋwɪ-dɔŋa kam Zezi Kriɪ ŋwaanɪ. Wɛ na zəni dɪbam kuntu tɪn, kɔ yɪ manɪ kalɔ dɪbam dɛen na je dɪ lwarɪm dɪm wɔnɪ tɪn mɔ. Wɛ vrɪ dɪbam Dɪ yagɪ zaanɪ mɔ. ⁶ Wɛ pɛ dɪ toɔɔ dɪ Zezi dɪ bi dɪ na Dɪ ŋwɪ-dɔŋa kam, yɪ Dɪ daari Dɪ zəŋɪ dɪbam sɪ dɪ toɔɔ dɪd-o dɪ na jəŋə je Dɪ sɔŋɔ kum nɪ. ⁷ Wɛ na kɪ dɪbam lanyɪranɪ Zezi ŋwaanɪ kuntu tɪn, kɔ yɪ sɪ kɔ taa brɪ nɔɔna manɪ kalɔ na bɪnɪ tɪn nɪ Dɪ zaanɪ dɪm tiini dɪ daga mɔ. ⁸ Bɛŋwaanɪ Wɛ vrɪ abam lwarɪm wɔnɪ zaanɪ mɔ, á na kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi tɪn ŋwaanɪ. Kɔ daɪ abam tɪtɪ dam, kɔ yɪ Wɛ pɛerɪ mɔ. ⁹ Kɔ daɪ abam tɪtɔŋ-ŋɔna ŋwaanɪ, sɪ nɔɔn-nɔɔnɔ yɪ zanɪ o ba o tee o tɪtɪ Wɛ yɪgə nɪ. ¹⁰ Wɛ mɔ mɔɔnɪ

dɪbam. Dɪ ma pa dɪbam Dɪ ɲwɪ-dɔŋa kam Zezi Krisi ɲwaanɪ, sɪ dɪ taá kɪ kəm-laaru tɪlɔ Dɪ na maɲɪ Dɪ tɪɲɪ Dɪ pa dɪbam sɪ dɪ kɪ tɪn.

Balu na sɛ Zezi tɪn laan jigi dwi didɔva mu

¹¹ Abam nan maɲɪ sɪ á guli á dɛɛn na yɪ te yɪ Wɛ ya ta wɔ vrɪ abam lwarɪm wɔnɪ tɪn. Ba wɔ lɔgɪ abam Zwifə bam wɔnɪ. Á yɪ dwi-ge tiinə mu, yɪ Zwifə bam na brɪ ba tɪtɪ nɪ ba yɪ Wɛ nɔɔna yɪ ba goni ba bəkəri tɪn mu yáalɪ abam dɪ á na yəri á bəkəri gonim tɪn. Bantɔ na goni ba bəkəri te tɪn, kɔ yɪ nyɪnyɔgɔ kɔlɔ nabiinə na kɪ tɪn mu. ¹² Kantɔ maɲa kam nɪ, abam dɛɛn yəri Zezi Krisi. Á dɛɛn tɔgɪ á təri Yisrayelɪ dwi tiinə balɔ Wɛ na kuri tɪn wɔnɪ. Abam yigə dɛɛn tɔgɪ ka tərə dɪ Wɛ cullu tɪlɔ Dɪ na mɛ Dɪ go ni dɪ Dɪ nɔɔna bam tɪn wɔnɪ. Á dɛɛn na ɲwɪ ɲwɪa kalɔ lɔgɔ baɲa nɪ tɪn, Wɛ təri á tee nɪ, yɪ á ba jigi tɪna dɪ kɔlɔkɔlɔ. ¹³ Kɔ daaru lele kɔntɔ abam na ɲwɪ dɪ Zezi Krisi tɪn, kɔ yɪ wɔntɔ na tɪgɪ yɪ o jana kam nuɲɪ tɪn ɲwaanɪ mu pɛ á twɛ dɪ Baɲa-Wɛ, yɪ abam dɛɛn ya baɲwe dɪ Dɪ.

¹⁴ Zezi Krisi mu pɛ dɪbam wɔ-zuru, yɪ o paɪ ywəəni wɔ dɪbam tɪtari nɪ. Wɔntɔ mu pɛ Zwifə bam dɪ dwi-ge tiinə bam maama ji dwi didɔva. O ma saaru sisəni dɪlɔ ya na pwe-ba yɪ ba culi daanɪ tɪn. ¹⁵ O na sɛ o pa o tɪtɪ sɪ ba gɔ-o tɪn mu pɛ Zwifə bam cullu

tɪn dɪ tɪ na brɪ kɔlɔ maama tɪn ji kafe. Kɔntɔ mu o fɔgɪ Zwifə bam dɪ dwi-ge tiinə bam o kɪ daanɪ, sɪ ba maama ji dwi didɔva ba na ɲwɪ did-o tɪn ɲwaanɪ. ¹⁶ Ba maama laan na jigi dwi didɔva kɔntɔ tɪn, o ma kwɛ ba dɪ Wɛ daanɪ, o na tɪgɪ tɔbɔn-dagara kam baɲa nɪ tɪn ɲwaanɪ. O tɔbɔnɪ dɪm ɲwaanɪ mu o pɛ ba daa ba culi daanɪ.

¹⁷ Zezi Krisi mu tu o tɔolɪ Wɛ kwər-ywəŋə kam sɪ dɪbam maama dɪ Wɛ fɔgɪ daanɪ, kɔ na yɪ abam dwi-ge tiinə balɔ dɛɛn na baɲwe dɪ Dɪ tɪn, naa dɪbam Zwifə balɔ na maɲɪ dɪ batwarɪ dɪ Dɪ tɪn. ¹⁸ Zezi Krisi ɲwaanɪ mu, dɪbam maama jigi cwəŋə sɪ dɪ twɛ dɪ Ko Wɛ te, Wɛ Joro kum na yɪ didɔva yɪ kɔ wɔ dɪ maama tee nɪ tɪn ɲwaanɪ.

¹⁹ Kɔntɔ, abam balɔ na yɪ dwi-ge tiinə tɪn, á daa daɪ vərə, á nan daɪ dwi-ge tiinə daga. Abam laan yɪ dwi didɔva mu dɪ Wɛ nɔɔna bam, yɪ á tɔgɪ á yɪ Dɪ sɔŋɔ kum biə. ²⁰ Abam tɔgɪ á yɪ Wɛ kɔgɔ kum nɔɔna mu, yɪ kɔgɔ kum kɔntɔ nyɪ dɪ digə mu te. Zezi tɪntɔɲna bam dɪ Wɛ nijɔŋnə bam mu cwi digə kam kɔntɔ kuri. Zezi Krisi mu yɪ kandwe dɪlɔ na paɪ digə kam zɪga lana tɪn. ²¹ O maa pa digə kam lɔɔm maama tɔgɪ daanɪ lanyɪranɪ, yɪ o pa ka puli ka daga, sɪ ka taa yɪ dɪ Yuutu wɔm nyɪm o nɔɔna bam na wɔ ta zulo da tɪn ɲwaanɪ. ²² Abam dɪ tɔgɪ á wəli Wɛ nɔɔna bam wɔnɪ mu á na ɲwɪ dɪ Zezi tɪn

ɲwaanu. Kuntu, abam nyi di We digə kalu DI na wura DI loa, si DI taa zɔvri ka wɔni di DI Joro kum tin mu.

3

Pooli na tɔɲi dwi-ge tiina titari ni te tin

¹ Kuntu ɲwaanu mu amu Pooli yəni a loori We a pa abam. A na tɔɔli Zezi Kriɔi kwərə kam a bri abam dwi-ge tiinə tin mu pɛ ba ki-ni puuna digə ni. ² Abam nan ni ni, titɔɲi dilu We na pɛ-ni si a tɔɲi abam ɲwaanu tin, ku yi si a tɔɔli DI zaanu kwərə kam mu a bri abam. ³ Ku yi We mu vuri amu si a wani a lwarɔ DI ciga kalu na səgi tin. Kuntu mu amu maɲi a pɔpɔni ciga kam kuntu taani finfin a bri abam. ⁴ Abam nan na karɔni amu na pɔpɔni kulɔ tin, á wú lwarɔ ni amu ni Zezi Kriɔi ciga kalu na səgi tin kuri lanyiranu. ⁵ Faɲa faɲa tin We wu pɛ nabiinə lwarɔ DI ciga kam kuntu. DI laan nan me DI Joro kum mu DI vuri Zezi tintɔɲna bam di DI nijɔɲnə bam si ba lwarɔ-ka. ⁶ Ciga kam kuntu mu yi si DI pa dwi-ge tiinə balu na ɲwi di Zezi Kriɔi tin tɔɲi ba na wo-laaru tilu DI na lagɔ DI pa Zwifə balu na sɛ DI kwər-ywəɲə kam tin, si ba di tɔɲi ba ji dwi diduə di Zwifə bam, si ba laan jɔɲi kulɔ We na goni ni si DI pa DI nɔɔna bam tin.

⁷ Ku yi yu-yoɲo mu yi We kuri-ni si a ji DI kwər-ywəɲə kam tintɔɲnu, yi DI pa-ni dam DI titɔɲi dim ɲwaanu.

⁸ Amu nan mu yi wulu na tiini a muri We nɔɔna bam maama wɔni tin, yi We daa ta pa-ni titɔɲ-ɲum dim kuntu, si a taa ve dwi-ge tiinə te a bri-ba DI kwər-ywəɲə kam, si ba lwarɔ Zezi Kriɔi wo-laaru tin na tiini ti dagi te, yi nɔɔn-nɔɔnu bá wani o lwarɔ-ti o ti. ⁹ Amu nan maɲi si a pa nabiinə mu lwarɔ We ciga kam na tɔɲi cwe silu tin. Ku na zigi pulim ni tin, We dilu na ki wəənu maama tin mu pɛ ciga kam kuntu səgi, ku ba ku yi zim. ¹⁰ DI laan ma tɔɲi Zezi kɔɲo kum ɲwaanu DI pa didɛera di pwa balu maama na jigi dam weyuu tilampolo kum ni tin lwarɔ DI swan yam dwi təri təri na yi te. ¹¹ We tagi dí Yuutu Zezi Kriɔi ɲwaanu mu DI ki kuntu, ni DI na maɲi DI li wɔbuɲa si DI ki kulɔ pulim ni tin. ¹² Dí na ɲwi di Zezi Kriɔi tin, o maa pai dí jigi baari yi o pa dɔbam cwəɲə si dí wani dí twe We te si dí yi taá kwari fɔvni, dí na ki dí wu-diduə did-o tin ɲwaanu. ¹³ Abam nan yi pa á wuru cɔɲi si á ga baari di amu na yaari te abam ɲwaanu tin, si ku yi abam yuu zəɲim ɲwaanu mu.

Zezi sono kum na yi te tin

¹⁴ Kuntu ɲwaanu mu amu yəni a kuni doonə dí Ko We yigə ni a loori-DI abam ɲwaanu. ¹⁵ Ku na yi weyuu ni naa lugu baɲa ni, balu maama nɔɔna na jigi-ba ba bə ni ba kwə tin kuri nuɲi We na yi dɔbam Ko tin te

mʊ. ¹⁶ Amʊ yəni a loori We mʊ, sɪ Dɪ pa Dɪ Joro kʊm pa á bɪcara na dam, Dɪ paari-zulə na dagɪ tɪn ɲwaani, ¹⁷ sɪ Zezi Krisi taa tigi á wʊbɔɲa nɪ, dɪ á na kɪ á wʊ-dɪdʊa dɪd-o tɪn ɲwaani. Amʊ ta loori-Dɪ mʊ sɪ Dɪ pa á taá ɲwɪ sono wʊnɪ, sɪ á zɪgɪ kəɲkəɲ nɪ tiu nɛ na kwaari tɪga nɪ te tɪn, ¹⁸ sɪ á want á wəli dɪ We nɔɔna bam maama á lwarɪ Zezi Krisi sono kʊm na mai te tɪn. Zezi Krisi sono kʊm na tiini kʊ dagɪ te tɪn nyɪ dɪ woɲo na tiini kʊ yalma kʊ dwarma kʊ yɪ baɲa baɲa yɪ kʊ luunə zanzan tɪn mʊ. ¹⁹ O sono kʊm nan dwe sɪ nabiinə lwarɪ kʊ na yɪ te tɪn. We nan wʊ pa abam lwarɪ-kʊ, sɪ Dɪ ɲwɪa kam laan su á bɪcara maama.

²⁰ Pa-na dí zuli We dɪlʊ na wai woɲo maama Dɪ kɪ tɪn, dɪ Dɪ na yəni Dɪ zəni dɪbam dɪ Dɪ dam dɪm, yɪ kʊ tiini kʊ dwe kʊlʊ maama dɪbam na wʊ want dí bɔɲɪ naa dí loori-Dɪ tɪn. ²¹ Baɲa-We maɲɪ sɪ Dɪ na zulə Dɪ nɔn-kɔgɔ kʊm maama tee nɪ Zezi Krisi ɲwaani, sɪ kʊ taa ve maɲa kalʊ na ba ti tɪn. Amina.

4

Zezi Krisi kɔgɔ kʊm yɪ dwi dɪdʊa mʊ

¹ Amʊ na wʊ pɪna digə nɪ dí Yuutu wʊm ɲwaani tɪn, a loori abam sɪ á taá tɔgɪ cwə-laa sɪ kʊ maɲɪ dɪ We na bəɲɪ abam sɪ á taá tɔgɪ te tɪn. ² Kʊ maɲɪ sɪ á tu á tɪtɪ mʊ, sɪ á taá jɪgɪ wʊ-bono maɲa maama, sɪ á daari á

taá jɪgɪ wʊ-zuru, sɪ á taá wəli daani dɪ sono. ³ Kwaanɪ-na sɪ á taá jɪgɪ wʊbɔɲ-dɪdʊa nɪ We Joro kʊm na pɛ abam te, sɪ á wəli daani sɪ yazurə taa wʊ á tɪtari nɪ. ⁴ Zezi kɔgɔ kʊm yɪ dwi dɪdʊa mʊ, We Joro kʊm dɪ yɪ dɪdʊa mʊ, nɪ We na bəɲɪ abam sɪ á taá tɔgɪ-Dɪ yɪ á jɪgɪ tɪna dɪdʊa dɪ Dɪ te tɪn. ⁵ Dɪbam maama jɪgɪ Yuutu dɪdʊa mʊ, dí na kɪ dí wʊ-dɪdʊa dɪd-o te tɪn dɪ yɪ bɪdʊa mʊ. Dí na miisi na wʊnɪ tɪn dɪ yɪ woɲo dɪdʊa mʊ. ⁶ We yɪ dɪdʊa mʊ, Dɪ maa yɪ dɪbam maama Ko. Dɪntʊ mʊ yɪ dɪbam maama Yuutu, yɪ Dɪ wʊ dɪbam maama tee nɪ, yɪ Dɪ kwəri Dɪ wʊ dɪbam maama wʊnɪ.

⁷ Dɪbam dɪdʊa dɪdʊa jɔɲɪ pɛɛrɪ dwi təri təri mʊ, kʊ maɲɪ dɪ Zezi Krisi na lagɪ sɪ o pa dɪbam te tɪn, ⁸ nɪ kʊ na pɔpɔnɪ We tɔnɔ kʊm wʊnɪ kʊ wɪ:

«O na diini weyuu tɪn, o kalɪ o dɔna bam o pɪ, yɪ o daari o maɲɪ o pɛera yam o pa nɔɔna.»

⁹ Kʊ na pɔpɔnɪ kʊ wɪ, o diini tɪn, kʊ kuri mʊ bɛɛ? Kʊ lagɪ kʊ ta nɪ o de yigə o tu tɪga baɲa yɪ o tu o kwaari ka kuri mʊ. ¹⁰ Wʊlʊ na tu tɪga baɲa kʊntʊ tɪn daa ta mʊ diini weyuu, o kɛ We-sɔɲo wəənu tɪm maama yigə, sɪ o pa wəənu tɪlʊ maama na wɔra tɪn taa jɪgɪ kuri. ¹¹ Kʊ yɪ wʊntʊ mʊ pɛ o nɔɔna bam pɛera dwi təri təri, o pɛ ba badaara yɪ o tɪntʊɲa, badaara maa yɪ We nijɔɲə,

badonnə maa tɔɔli Wɛ kwər-
y-wəŋə kam,

babam maa nii o nɔɔna bam
baŋa ni,

yɪ badonnə bri o nɔɔna bam
Wɛ cɪga kam.

12 Zezi Krisi nan pɛ pɛera
yam kuntu, sɪ o nɔɔna bam
wanɪ ba na dam mu ba taa
tɔŋɪ ba zəni daani, sɪ ku pa o
kɔgɔ kum maama fɔgi ku ki
daani sɪ ku puli, 13 sɪ ku pa dɪ
maama laan ji woŋo didwa
dɪ na lwarɪ Wɛ Bu wum yɪ
dɪ ki dɪ wu-didwa did-o tɪŋ
ŋwaani. Dɪ wubɔŋa laan wɔ
tiini ya bi lanyɪrani, sɪ dɪ
manɪ lanyɪrani ni Zezi Krisi
na manɪ fasi te tɪŋ. 14 Kuntu,
dɪ wubɔŋa laan wɔ bi, ya
daa bɑ ta ve yigə dɪ kwaga
ni bu-balwa wubɔŋa na yɪ te
tɪŋ, yɪ dɪ daa bɑ jɔŋi nɔɔna
zaasum mwali mwali ni vii
na fuli wəenu ku yagi yigə
dɪ kwaga te tɪŋ. Dɪ daa bɑ
sɛ sɪ dɪ tɔgi nɔɔna balɔ na
ki sisuna ba ganɪ ba donnə
sɪ ba tusi tɪŋ. 15 Dɪ nan wɔ
ta bri Wɛ cɪga kam dɪ sono
mu, sɪ ku pa dɪ tiini dɪ bi
woŋo maama wɔni, sɪ dɪ taá
ŋwi dɪ Zezi Krisi wɔlɔ na
yɪ dibam Yuutu tɪŋ. 16 Zezi
kɔgɔ kum nyɪ dɪ o yɪra mu,
yɪ wɔntu mu pai o yɪra yam
je sum maama tɔŋɪ sɪ wəli
daani. Sɪ nan yɪ təri təri mu,
yɪ sɪ maama wəli daani sɪ
tɔŋa. Kuntu ŋwaani, wɔlɔ
maama na yɪ Zezi kɔgɔ kum
nɔɔnu tɪŋ na tɔŋɪ tɔŋɪ dilɔ
Zezi na pɛ-o tɪŋ, kú pa o
kɔgɔ kum maama bi yɪ ku
puli dɪ sono.

Ŋwi-dɔŋa kalɔ Wɛ na pɛ

dibam tɪŋ

17 Amu nan lagɪ a kaani
abam dɪ Yuutu Zezi ŋwaani,
sɪ á daa yɪ taá tɔgi cwe silɔ
balɔ na yəri Wɛ tɪŋ na tɔgi
dɪ ba wubɔŋ-yɔɔru tɪŋ tɪŋ.

18 Bantu wubɔŋa yɪ lim mu,
yɪ ba ŋwia kam ba tɔgi Wɛ
ŋwia na yɪ te tɪŋ, bɛŋwaani
ba wɔ lwarɪ Wɛ cɪga kam ba
wubɔŋa na tigi tɪŋ ŋwaani.

19 Ba maa ba kwari cavura,
yɪ ba tiini ba ki lwarim
dwi maama dɪ digiru wo-
zɔɔna kənə yalɔ maama ba
wubɔŋa na zwa ku ja gaali
tɪŋ ŋwaani.

20 Abam na lwarɪ Zezi
Krisi cɪga kam tɪŋ, ku dai
sɪ á taá ki kikiə yantu dɔŋ.

21 Abam nan na ni Zezi taani
dum, yɪ ba sunɪ ba bri abam
o cɪga kam tɪŋ, 22 ba bri
abam sɪ á yagi á ŋwi-dɔŋə
kam mu dɪ ka na pɛ á yɪ te
tɪŋ. Á ŋwi-dɔŋə kam kuntu
mu lagɪ ka cɔgi abam, dɪ ka
na ganɪ abam sɪ á fra taa
zɔɔru wo-yɔɔru tilɔ na ba
jigi kuri tɪŋ. 23 Á wubɔŋa
maama nan manɪ sɪ ya ləni
ya ji wubɔŋ-dɔɔra mu, 24 sɪ
á daari á taá ŋwi Wɛ ŋwi-
dɔŋa kalɔ DI na pɛ abam tɪŋ.
Ŋwi-dɔŋa kam kuntu yɪ Wɛ
titi ŋwia mu, yɪ ka pai á tɔgi
cɪga dɪ wu-pɔŋo cwəŋə.

25 Kuntu ŋwaani, pa-na dɪ
yagi vwan fom, sɪ dɪ daari
dɪ taá te cɪga dɪ bri daani,
dɪ maama na yɪ dwi didwi
tɪŋ ŋwaani. 26 Abam wɔlɔ
na jigi ban-zɔŋɔ dɪ o dɔŋ,
o yɪ sɛ sɪ ku pa o ki wo-
balɔɔ, sɪ o daari o li-ku
o wɔni lila ku loori wɛ na

wó zv tɪn. ²⁷ Á yɪ zaɲɪ á pa sɔtaani na laɲa dɪ wani abam. ²⁸ Wɔlv ya na ɲɔni tɪn daa yɪ taa ɲɔna. O nan maɲɪ sɪ o kwaanɪ o tɔɲɪ o pa o titɪ mu dɪ cɪga, sɪ o daari o wani o zəni balv yinigə na jɪɟɪ-ba tɪn dɪ. ²⁹ Á yɪ pa á ni-taani taa jɪɟɪ lwarɪm. Nan taá ɲɔɔni-na taani dɪlv na wó pa nɔɔna na dam We cwəɲə kam wɔni, yɪ dɪ daari dɪ zəni-ba lanyɪrani nɪ ba na lagɪ zənə te tɪn. ³⁰ Á yɪ pa We Joro kum wɔ cɔɟɪ dɪ á na kɪ kulv tɪn, beɲwaani kuntu mu yɪ nyɪnyɔv kulv We na pe abam sɪ kv brɪ nɪ á yɪ Dɪ nɔɔna tɪn, sɪ Dɪ sariya de dɪm na yiə, sɪ Dɪ laan ba Dɪ vrɪ abam lwarɪm dwi maama wɔni. ³¹ Yagi-na pu-sɪɲa dɪ ka-culi-daani dɪ ban-zɔɲɔ, sɪ á daari á yagɪ kantɔɟɔ dɪ trv dɪ wɔ-lɔɲɔ dwi maama. ³² Taá nɪɟɪ-na daani, sɪ á daari á taá jɪɟɪ da-ɲwanja. Taá yagɪ-na á ma ce daani, nɪ We na yagɪ Dɪ ma ce abam Zezi Krisi ɲwaani te tɪn.

5

Dí na maɲɪ sɪ dí taá ɲwi pooni wɔni te tɪn

¹ Abam na yɪ We bu-sonnu tɪn, á taá kɪ nɪ We na kɪ te tɪn. ² Taá soe-na daani nɪ Zezi Krisi na soe dɪbam te tɪn. Wɔntv mu se sɪ o læni dɪbam yuu nɪ o tɪ dí lwarɪm ɲwaani. O ma ma o titɪ o kɪ kaanɪm dɪlv na poli We wɔ yɪ dɪ lwəm ywəmmə dɪ Dɪ tɪn.

³ Abam yɪ We nɔɔna mu. Kuntu, kv wɔ maɲɪ sɪ á pa wo-zɔɔna kikiə dɪ boorim dwi maama taa wɔ á wɔni, naa á taá yɪ wo-swən-nyina. Á brɪ á yɪ pa ba ni wəənu tɪm kuntu taani abam titari nɪ. ⁴ Kv na yɪ cɔɟɪm-ɲwe dɪ bitar-jwəəru dɪ bitar-digiru dwi maama, tɪntv wɔ maɲɪ dɪ abam. Á nan maɲɪ sɪ á taá kɪ We le mu maɲa maama. ⁵ Nan taá ye-na nɪ, nɔɔnv wɔlv maama na kɪ wo-zɔɔna naa boorim, naa wɔlv na yɪ wo-swən-nyɪm tɪn, kuntu tu bá fɔɟɪ o na kulvkvlv Zezi Krisi dɪ Baɲa-We paari dɪm wɔni. Nɔɔnv na yɪ wo-swən-nyɪm, kv brɪ nɪ o pa tɪntv mu zulə, yɪ o daari We o yagɪ.

⁶ Nan yɪ pa-na nɔɔn-nɔɔnv ganɪ abam dɪ bitar-yɔɔrv. Kəm-balwaarv tɪm kuntu doɲ mu lagɪ tɪ pa We ban-zɔɲɔ kum sɪni kv ba kv cɔɟɪ balv na vɪn Dɪ ni tɪn. ⁷ Kuntu ɲwaani ja-na á titɪ dɪ balv na kɪ kuntu doɲ tɪn. ⁸ Abam deen ya yəri We, yɪ kv pa á wɔ lim wɔni. Abam nan na tu á ɲwi dɪ dí Yuutu Zezi Krisi tɪn, kv pe pooni laan wɔ á tee nɪ. Á taá ɲwi-na sɪ kv maɲɪ dɪ balv na ve pooni wɔni tɪn na ɲwi te tɪn. ⁹ Beɲwaani kənə yalv maama na yɪ pooni nyɪm tɪn mu yɪ lanyɪrani, dɪ wəənu tɪlv maama na jɪɟɪ cɪga tɪn. ¹⁰ Á nan kwaanɪ sɪ á lwarɪ wəənu tɪlv maama na sui dí Yuutu Zezi wɔbɔɲa tɪn. ¹¹ Jana á titɪ sɪ á yɪ tɔɟɪ wo-yɔɔrv tɪlv na yɪ lim nyɪm tɪn, sɪ á daari á pa nɔɔna lwarɪ jaja nɪ wəənu tɪm kuntu ba

lana. ¹² Beɲwaani, wænu tɩɩ nɔɔna bam kuntu na yæni ba sɛgi ba ki tɩn tiini ti jigi cavura si dɩ nɔɔni-tɩ. ¹³ Abam nan na pɛ We pooni dɩm bri woɲo maama kuri jaja, nɔɔna laan wɔ lwarɩ nɩ ti yi balɔɔ. ¹⁴ Beɲwaani woɲo kulɩ maama kuri na lwarɩ jaja tɩn laan wɔ pooni yigə nɩ mɩ. Kuntu mɩ kɩ tagɩ kɩ wɩ:

«Wɔɩ na dɔ tɩn zanɩ wɛɛni, si n bi n yagɩ tɔɔni, si Zezi Krisi ɲwɩa kam pooni taa wɩ nɩm tee nɩ.»

¹⁵ A nan fɔgi á ci á titɩ dɩ á na tɔgi cwəɲə kalɩ tɩn, si á taá jigi wɔɔɩ-ɲɔna, si á yi taá yi nɩɛɛni balɩ na wɩ lwarɩ We ciɲa kam tɩn te. ¹⁶ Dɩbam na ɲwɩ maɲa kalɩ wɩni zim tɩn jigi kəmbalwaarɩ zanzan. Kuntu ɲwaani, We na pɛ abam pwələ si á tɔɲɩ kulɩ tɩn, ki-na-kɩ lanyɩranɩ. ¹⁷ A yi taá tɔgi-na jwərim cwəɲə, á nan kwaani á lwarɩ kulɩ dɩ Yuutu Zezi na lagɩ si á taá ki tɩn.

¹⁸ Yi taá yi nɔɔna balɩ na nyɔ sana ba su ba bugɩ tɩn, si kuntu pai á ɲwɩa cɔgi mɩ. A nan za pa-na We Joro kɩm su á bɩcara lanyɩranɩ. ¹⁹ A taá leeni We ləɲ-ɲwɩ dɩ We tiə le dɩ We Joro kɩm na pɛ abam le sɩɩ tɩn á bri daani. Taá leeni-na zulə le sim kuntu á pa dɩ Yuutu Zezi Krisi dɩ á wɩ maama, ²⁰ si á taá ki dɩ Ko We le maɲa maama dɩ woɲo kulɩ maama Dɩ na pɛ abam tɩn dɩ Yuutu Zezi Krisi yɩ ɲwaani.

Baara dɩ ba kaana na maɲɩ si ba taa soe daani te tɩn

²¹ A taá sɛ daani á na kwarɩ Zezi Krisi tɩn ɲwaani.

²² Kaana maɲɩ si ba taa sɛ ba banna, nɩ ba na sɛ dɩ Yuutu Zezi te tɩn. ²³ Beɲwaani kaani barɩ mɩ yi o yuutu, nɩ Zezi Krisi dɩ na yi o kɔgɔ kɩm Yuutu te tɩn. O kɔgɔ kɩm nyɩ dɩ o yɩra mɩ, yi wɔntɩ mɩ vrɩ-ba lwarɩm wɩni. ²⁴ Kuntu, kaana dɩ maɲɩ si ba sɛ ba banna mɩ woɲo maama wɩni, nɩ Zezi kɔgɔ kɩm nɔɔna bam na sɛ o ni te tɩn.

²⁵ Kɩ daari abam banna-ba, á maɲɩ si á taá soe á kaana, nɩ Zezi Krisi dɩ na soe o kɔgɔ kɩm nɔɔna bam yi o sɛ o tɩ ba ɲwaani te tɩn.

²⁶ O nan tigi si o pa ba taa yi We nɔɔna mɩ. O ma kwɛ-ba dɩ o taani dɩm si ba ji lanyɩranɩ nɩɛɛni ba na zari woɲo dɩ na te tɩn. ²⁷ O fɔgi o kwɛ-ba kuntu, si o laan pa o kɔgɔ kɩm wani kɩ ba kɩ zigi o yigə nɩ dɩ paari-zulə mɩ, si kɩ taa jigi lam, yi digiru dɩ cɔgɩm təri kɩ tee nɩ dɩ finfin dɩ. Kuntu tɩn, o nɔɔna bam wɔ ta jigi wɔpoɲo o yigə nɩ, yi tusim tərə.

²⁸ Kuntu, kan-banna maɲɩ si ba taa soe ba kaana, nɩɛɛni ba na soe ba titɩ yɩra yam te tɩn. Nɔɔnɩ wɩɩ na soe o kaani tɩn soe o titɩ mɩ.

²⁹ Beɲwaani nɔɔnɩ tərə o na vai o yɩra kwɛem. O nan nii o yɩra yam baɲa nɩ mɩ, yi o dɩ wɔdiu o ma kɔniya. Kɩ nan yi bidwɩ mɩ dɩ Zezi Krisi na nii dɩbam

balu na yi o kɔgɔ kum banja ni te tin, ³⁰ dí na nyi di o yira yam tin n̄waan̄. ³¹ We tonɔ kum nan tagi ku wi: «Nɔɔnɔ na di kaani, o maɲi si o pɔɔri o titi o ko di o nu tee ni, si o daari o jɔni di o kaani wɔm, si ba laan ji nɔɔnɔ didba.» ³² Taani dim kuntu yi ta-n̄ɔm mu, yi di kuri ya sɛgi. Amu nan kwe-di a ma maɲi Zezi Krisi di o kɔgɔ kum woɲo mu. ³³ Ku nan yi ciga mu di abam di, kan-baru maama maɲi si o taa soe o kaani ni o na soe o titi te tin. Kaani maama di maɲi si o taa zuli o baru mu.

6

Biə di ba tiinə na maɲi si ba taa n̄wi daani te tin

¹ Biə-ba, abam na sɛ dí Yuutu Zezi tin, ku maɲi si á taá sɛ á tiinə ni, si ku maɲi kuntu mu.

² «Ta n zuli n ko di n nu.» We niə yam maama wɔni, mu dayigə ni dilu DI na goni ni DI wəli da DI wi:

³ «Nm̄ na zuli n ko di n nu, n̄ na ywəni di m̄mwɛ-dɛri lɔgu banja ni.»

⁴ Ku daari abam balu na yi biə kwə tin, si á yi taá tiini á fi-ba á paɪ ba bana zan̄i. Nan taá koni á biə bam lanyiran̄i, si á taá kwe-ba ni dí Yuutu Zezi ciga kam na bri te tin.

Yum tiinə di ba gambe na maɲi si ba taa n̄wi daani te tin

⁵ Ku na yi abam balu na yi gambe tin, á taá tɔɲi á tɔgi á yum tiinə wɔbɔɲa.

Taá kwaru-na-ba si á tɔɲi di yawala, n̄nɛni á na wó tɔɲi á pa dí Yuutu Zezi te tin. ⁶ Ku nan dai ba na zigi ba nii abam maɲa kalu tin yiran̄i mu á wó ta tɔɲi kuntu si ba tee abam. Taá tɔɲi-na di á wɔ maama, si á taá tɔgi We wɔbɔɲa na lagɪ te tin n̄nɛni á yi Zezi Krisi titi gambe mu te. ⁷ Taá tɔɲi-na di wɔpolo n̄nɛni á tɔɲi dí Yuutu wɔm n̄waan̄i mu te, si ku dai nabiinə n̄waan̄i. ⁸ Bɛn̄waan̄i abam ye ni nɔɔnɔ maama wó na n̄wuru dí Yuutu wɔm tee ni di kəm-laaru tɩɩ maama o na ki tin, ku na yi gambaa naa nɔɔnɔ wɔlu na te o titi tin di.

⁹ Ku daari abam balu na yi gambe sɩm yum tiinə tin, á taá ki á gambe sɩm lanyiran̄i di kuntu don, si á yi taá fugi-ba, bɛn̄waan̄i abam ye ni á maama jigɪ Yuutu didba mu o na wɔ We-sɔɲɔ ni, yi wɔntu mu te abam di á gambe sɩm maama. Wɔntu nan tɔgi ciga mu, o ba kuri nɔɔna daani.

We na wó zəni dibam si dí taá zigi di baari te tin

¹⁰ Amu na lagɪ a ta kulɔ a ma a kweeli tin mu yi si á taá zigi kəɲkəɲ di á na n̄wi di dí Yuutu Zezi tin, si á jɔɲi o dam-fɔɔ kum.

¹¹ Kwaan̄i-na á jɔɲi We zənə yam maama n̄nɛni jara zula te, si á wan̄i á fɔgi á ci á titi, si sutaani yi wan̄i abam di di sɩsɩna yam maama. ¹² Jara yam kuntu nan dai dibam di nabiinə jara. Ku yi

dɪdaani ciciri sɪlɔ maama na jɪgɪ dam weyuu tɪlampolo nɪ tɪn mɔ. Sɪntɔ mɔ yɪ sɪtaani jɪŋa dɪdɛera, yɪ sɪ jɪgɪ dam lɔgɔ kɔntɔ na yɪ lim tɪn baŋa nɪ. ¹³ Kɔntɔ ŋwaani, jɔŋi-na Wɛ zənə yam maama á ma fɔgɪ á cɪ á tɪtɪ, sɪ á wanɪ á vɪn sɪtaani sɪ á zɪgɪ dɪ baari maŋa kalɔ na cana tɪn wɔnɪ, sɪ á na wanɪ jara yam, sɪ á ta taá zɪgɪ kəŋkəŋ á zɪga kam je nɪ.

¹⁴ Nan fɔgɪ-na á zɪgɪ dɪ baari, sɪ á taá jɪgɪ Wɛ cɪga kam, nɪ á na vɔgɪ á gwaaru dɪ kili te tɪn, sɪ á daari á taá kɪ lanyɪranɪ Wɛ yigə nɪ, sɪ kɔ wanɪ kɔ cɪ abam dɪ wo-lwaanɔ, nɪnɛɛnɪ á na zɔ luguru gwaaru á ma kwəli á nyɔɔna jara wɔnɪ te tɪn. ¹⁵ Á nan maŋɪ sɪ á kwaanɪ á tɔɔli Wɛ kwər-ywəŋə kalɔ na paɪ nɔɔna dɪ Wɛ fɔgɪ daani tɪn, nɪnɛɛnɪ á na zɔ natra sɪ kɔ zəni á vəŋə jara wɔnɪ te tɪn. ¹⁶ Á taá jɪgɪ-na wɔ-dɪdɔa dɪ Wɛ maŋa maama, nɪnɛɛnɪ á na ze tɔn-tɔv kɔm ba na ma kɔŋɪ cɪna tɪn, sɪ á cɪ á tɪtɪ dɪ wo-lwaanɔ tu sɪtaani cɪ-dɛera yam ya na jɪgɪ minə tɪn, sɪ á wanɪ á pa ya maama dwe. ¹⁷ Ma-na Wɛ na vrɪ abam ŋwɪa te tɪn á ma cɪ á tɪtɪ, nɪ luguru yu-kwəli mɔ á pugə á yuu nɪ jara wɔnɪ te. Á ma-na Wɛ taani dɪm á ma wəli á tɪtɪ, nɪ sɔ-zɔɔ te, Wɛ Joro kɔm na kɪ abam jɪŋa nɪ tɪn. ¹⁸ Á kɪ-na wəŋnu tɪm kɔntɔ maama dɪ Wɛ-loro sɪ Wɛ zəni abam. Á taá warɪ Wɛ maŋa maama nɪ Dɪ Joro kɔm na pɛ abam dam te tɪn. Taá jɪgɪ-na á tɪtɪ, sɪ á vɔ á

wɔ lanyɪranɪ, sɪ á taá loori Wɛ Dɪ nɔɔna bam maama ŋwaani. ¹⁹ Taá loori-na Wɛ á pa amɔ dɪ, sɪ a na purɪ a nɪ sɪ a ta taani, sɪ Dɪ pa-nɪ taani dɪlɔ a na wɔ ŋɔɔnɪ tɪn, sɪ a daari a na baari a brɪ nɔɔna Dɪ kwər-ywəŋə kam, sɪ a pa ba lwarɪ Dɪ cɪga kalɔ ya na səgi tɪn. ²⁰ Kɔ yɪ kwər-ywəŋə kam kɔntɔ ŋwaani mɔ Wɛ tɔŋɪ-nɪ sɪ a taa brɪ nɔɔna. Ba nan kɪ-nɪ pɪuna digə nɪ a na brɪ-ka tɪn ŋwaani mɔ. Nan taá loori-na Wɛ sɪ Dɪ zəni-nɪ, sɪ a taa wat a tɔɔli-ka dɪ baari nɪ kɔ na maŋɪ sɪ a taa kɪ te tɪn.

Tiim kwərə

²¹ Amɔ nan lagɪ sɪ abam lwarɪ amɔ labaari dɪ a na wɔra a kɪ kɔlɔ tɪn mɔ. Kɔntɔ ŋwaani a lagɪ a tɔŋɪ dɪ ko-bu-sono Tisiki sɪ o ba abam te, sɪ o fɔgɪ o ta amɔ labaari maama dɪ abam. Wɔntɔ tɔŋɪ o pa dɪ Yuutu Zezi dɪ yawala mɔ. ²² Amɔ lagɪ sɪ o pa abam lwarɪ dɪbam labaari, sɪ kɔ pa á bɪcara pəni tɪga nɪ.

²³ Dɪ Ko Wɛ dɪ dɪ Yuutu Zezi Krisi wɔ pa dɪ ko-biə bam maama yazurə, sɪ ba taa jɪgɪ da-sono dɪ wɔ-dɪdɔa. ²⁴ Wɛ wɔ pa balɔ maama na jɪgɪ dɪ Yuutu Zezi Krisi sono kɔlɔ na ba ti tɪn yu-yoŋo.

**Tɔnɔ kuls Pooli na
pɔpɔni o pa
FILIPi TIINɛ tun
Tɔnɔ kuls Pooli
na pɔpɔni o pa
Filipi tiinɛ tun na
bri dɔbam kuls
tun mu tuntu**

Pooli deen pɔpɔni tɔnɔ kum kuntu o pa We noona balu na wu Filipi ni tun mu. Bantu mu yi balu na de yigə ba ki ba wu-dɔɔba di Zezi Erɔpi ni tun. Filipi yi Masɔɔbanɔ lɔgbu kum tu dɔɔba mu, yi Rom tiinɛ deen mu te-ba.

Maɲa kalu Pooli na wu pɔna digə ni tun, mu o pɔpɔni tɔnɔ kum kuntu. O wu deen ma cɔgi di noona badaara na jaani vwan zaasum ba zu Filipi We noona bam wuni tun. Nan di kuntu maama di, Pooli tɔnɔ kum ta bri o na jigi wɔpolo di baari tite, o na ηwi di Zezi Krisi tun ηwaanɔ.

Maɲa kalu Pooli na wura o pɔpɔni tɔnɔ kum tun, o deen guli o ki Filipi We noona bam le, ba na zən-o di peera yalu maama o cam dum maɲa ni tun. O ma daari o ηoonɔ di ba si ba na pu-dia di baari, ni wum di na ne cam yi o zigɔ kəŋkəŋ te tun. O ma ta di ba si ba taa jigi tun-titi wɔɔɔɔ, ni Zezi deen na tu o titi te tun, si ba yi taa beeri ba titi yiranɔ zənə (pɔɔɔɔ 1-2).

Pooli ma ta o bri-ba ni, ba na ne ciga We tee ni tun, ku yi peeri mu Baɲa-We na pe-ba zaani, ba na ki ba wu-dɔɔba di Zezi tun ηwaanɔ, si ku dai ni ba na se Zwifə cullu tum tun ηwaanɔ. O ma kaani-ba si ba yi se vwan karanyina tiinɛ bam, yi o loori-ba si ba taa lwəni wum na ki te tun, si ba taa kwaanɔ ba ηwi ni Zezi titi deen na ηwi te tun (pɔɔɔɔ 3).

O ma pɔpɔni o bri-ba We na pe balu maama na ηwi di Zezi tun jigi wɔpolo di wu-zuru te (pɔɔɔɔ 4).

Tɔnɔ kum kuntu bri ni Pooli soe Filipi tiinɛ bam zanzan.

1 Amu Pooli mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu yi Timoti wu a tee ni. Dɔbam yi Zezi Krisi tintɔɲna mu. Di pɔpɔni si di pa abam balu maama na wu Filipi ni yi á togi Zezi Krisi ηwaanɔ á ji We noona tun, di á kɔgɔ kum yigə tiinɛ bam di ba zənzənnə bam di.
2 Di Ko We di di Yuutu Zezi Krisi wu pa abam yazurə di yu-yoɲo.

Pooli na loori We te tun

3 Maɲa maama amu na guli abam gulə, a yəni a ki a Tu We le mu abam ηwaanɔ.

4 Maɲa maama a na loori We a pa abam maama, a jigi wɔpolo mu, 5 di abam na togi á wəli-ni di We kwər-ywəŋə kam titɔɲa yam ku zigɔ pulim ni ku ba ku yi zim tun. 6 Amu ye lanyiranɔ ni, We dilu na maɲi Di puli titɔɲ-ηɔna yam kuntu abam bicara ni tun, dintu daa ta

wó pa ya vu ya guri de dum Zezi Krisi na wó joori o ba tún. ⁷ Amu tiini a soe abam di a bicari maama. Kuntu nwaani mu pai ku manji si amu taa jigi á wubunja a woni kuntu donj. Benwaani abam maama togi á na yu-yonjo kum ni amu di na ne te tun, lele kuntu ba na kin-puna dige ni tun, di manja kalu a ya na kaagi a beeri je maama a nconu ciga a pa We kwær-ywænjø kam jigi kuri tun. ⁸ Abam fra jigi amu, ni Zezi Krisi titi na soe abam te tun mu. We titi ye ni a na tagi kulb tun yi ciga mu.

⁹ A na loori We a pa abam kulb nwaani tun yi si abam sono kum mu fogi ku puli zanzan, ku wæli di yæno si ku pa á taá wai á lwaru kulb maama na yi ciga tun. ¹⁰ Kuntu mu á wó wani á kuri kulb na lamma tun á ki, si Zezi Krisi de dum na yiæ, si digiru yi taa wó á bicara ni, si ncon-nconu yi zani o na á wo-lonjo o ta. ¹¹ Kulb na wæli da tun, á pa á kəm maama taa togi ciga lanyiranu ni Zezi Krisi na zæni abam te tun. Kuntu wó pa We na zulæ di tiæ.

Zezi mu yi nwia ciga ciga

¹² A ko-biæ-ba, a lagi si á lwaru ni yaara yalv na yi amu tun nan pe We kwær-ywænjø kam jagi ka yi yigø mu. ¹³ Ku na ki amu te tun pe pamanja balv na nii pe wum sonjo kum tun di balv maama na wura tun lwaru ni, ku yi amu na togi Zezi

Krisi tun nwaani mu ba kin-puna dige ni. ¹⁴ Kulb na wæli da tun, amu na wu-puna dige ni tun pe di ko-biæ bam zanzan tiini ba ki ba wu-didva di di Yuutu wum, ku pa ba jigi baari zanzan ba maa bri We taani dum yi ba ba kwari fubni.

¹⁵ Ku yi ciga mu si nconna badaara tooli Zezi Krisi kwærø kam di wu-gub di kantogø mu amu nwaani. Ku daaru badaara nan toli-ka di ba wubun-laarv mu. ¹⁶ Bantu tooli di sono mu, benwaani ba ye ni We mu pe-ni ni si a nconu ciga a pa DI kwær-ywænjø kam ja kuri. ¹⁷ Badonnø bam nan tooli Zezi kwærø kam si ku pa ba titi mu kamunni, si ba ba jigi wu-ponjo. Ba nan bunji si ba pa amu yaara yam mu tiini ya puli, a na wu-puna dige ni tun nwaani. ¹⁸ Ku nan ba coga. A ta jigi wupolo di ba maama na jigi Zezi Krisi kwærø kam ba tooli ba bri nconna te tun. Ba na tooli-ka di wubun-laarv naa wubun-balwaarv di, ku yi Zezi kwærø kam mu ba toola.

Amu nan ta tiini a jigi wupolo, ¹⁹ benwaani amu ye ni We wó jonj-ni DI yagi, abam na loori-DI á pa-ni yi Zezi Krisi joro kum di zæni-ni tun nwaani. ²⁰ Amu nan tiini a jigi tuna ni a bá ki wonjo kulb na wó pa a na a cavura tun. Ku na yi lele kuntu di manja maama, aá ta jigi pu-dia, si a na nwu naa a na tiga, si Zezi Krisi na zulæ a nwia kam maama woni. ²¹ Ku na yi amu, a

ɲwɪ Zezi Kɪsi ɲwaaɪ mu. A nan na tɪgɪ dɪ, kʊv ta jɪgɪ nyɔɔrɪ kʊ pa-nɪ. ²² Amʊ nan ta na ɲwɪ lɔgʊ baɲa nɪ, a tɪtʊɲɪ dɪm wʊ wani dɪ wɛli nɔɔna lanyɪranɪ. Kʊntʊ tɪn, a yɛri a na wʊ twɛri kʊlʊ sɪ a daari kʊlʊ. ²³ Wɛɛnu tɪntʊ tile mu jɪgɪ-nɪ tɪ pa a yɛri a na wʊ li kʊlʊ tɪn. Kʊlʊ na jɪgɪ fra kʊ pa-nɪ tɪn mu yɪ sɪ a yagɪ lɔgʊ baɲa, sɪ a daari a vu Zezi Kɪsi te a taa wɔra. Kʊntʊ wʊ tiini kʊ taa lana. ²⁴ Kʊ daari, a ta na wʊ lɔgʊ baɲa nɪ, kʊv ta jɪgɪ zɛnɛ zanzan kʊ pa abam. ²⁵ A ye nɪ kʊntʊ yɪ cɪga mu, yɪ kʊ pɛ a lwarɪ nɪ kʊ maɲɪ sɪ a ta wʊ lɔgʊ baɲa nɪ. Amʊ wʊ ta wʊ abam maama tee nɪ, sɪ kʊ pa á fɔgɪ á tɔgɪ Wɛ cɪga kam, sɪ á taá jɪgɪ wʊpɔlɔ ka ɲwaaɪ. ²⁶ Kʊntʊ tɪn, amʊ na joori a ba a wʊ abam tee nɪ, kʊv pa á tiini á taá zuli Zezi Kɪsi dɪ wʊpɔlɔ amʊ yagɪm dɪm ɲwaaɪ.

²⁷ Wɔɲo kʊlʊ yɪranɪ na jɪgɪ kuri tɪn mu yɪ sɪ á pa á tɪtʊɲa maama taa tɔgɪ dɪ Zezi Kɪsi kwɛr-ywɛɲɔ kam na brɪ te tɪn. Kʊntʊ, amʊ na nɛ cwɛɲɔ sɪ a ba abam te, naa a na wʊ nɛ, a ta wʊ lwarɪ nɪ abam zɪgɪ kɛɲkɛɲ dɪ wʊbʊɲ-dɪdwɪ, yɪ á wɛli daanɪ á kwaana á tʊɲa, sɪ kʊ pa nɔɔna kɪ ba wʊ-dɪdwɪ dɪ Wɛ kwɛr-ywɛɲɔ kam. ²⁸ Á yɪ sɛ sɪ á dʊna bam pa fʊbʊnɪ zʊ abam dɪ fɪnfɪtɪn dɪ. Á na jɪgɪ baari, kʊv brɪ nɪ bantu wʊ ba ba cɔgɪ yɪ abam na vrɪm. Wɛ tɪtɪ mu wʊ pa kʊ kɪ kʊntʊ. ²⁹ Wɛ na pɛ

abam yu-yoɲo kʊlʊ tɪn, kʊ dai sɪ á sɛ Zezi Kɪsi dɪ á wʊ-dɪdwɪ yɪranɪ má, kʊ yɪ sɪ á kwɛri á na yaara dɪ mu o ɲwaaɪ. ³⁰ Abam deen nɛ amʊ na yɛni a yaari te a tʊɲɪ Wɛ ɲwaaɪ, yɪ á ta kwɛri á ni nɪ kʊ yɪ kʊntʊ mu dɪ zɪm maama. Abam dɪ laan nan wɛli dɪ amʊ á wʊ yantʊ yaara yam wʊnɪ mu.

2

Zezi Kɪsi na tu o tɪtɪ te tɪn

¹ Abam na ɲwɪ dɪ Zezi Kɪsi tɪn mu pai á jɪgɪ baari. O sono kʊm maa pai á jɪgɪ wʊ-zuru. Wɛ Joro kʊm mu wʊ abam wʊnɪ, nɪ kʊ na wʊ Zezi nɔɔna bam maama wʊnɪ te tɪn. Á maa jɪgɪ da-ɲwaaɲa dɪ sono. ² Kʊ na sɪnɪ kʊ yɪ kʊntʊ tɪn, a loori abam sɪ á taá jɪgɪ wʊbʊɲ-dɪdwɪ mu daanɪ dɪ sono dɪdwɪ, sɪ á daari á taá jɪgɪ ni-dɪdwɪ dɪ wʊ-dɪdwɪ. Abam na kɪ kʊntʊ, kʊv pa a taa tiini a jɪgɪ wʊpɔlɔ. ³ Á yɪ zaɲɪ á kɪ kʊlʊkʊlʊ dɪ kamunni sɪ kʊ pa á tɪtɪ na zulɛ. Nan tu-na á tɪtɪ á pa daanɪ, sɪ á taá nii nɪ nɔɔnʊ maama dwe abam. ⁴ Nɔɔnʊ maama maɲɪ sɪ o bʊɲɪ o na wʊ zɛni o donɲ te tɪn mu, kʊ dai sɪ o taa beeri o tɪtɪ zɛnɛ yɪranɪ. ⁵ Á wʊbʊɲa yam maɲɪ sɪ ya taa yɪ nɪnɛnɪ Zezi Kɪsi wʊbʊɲa yam mu. ⁶ Wʊntʊ nan maɲɪ o jɪgɪ Wɛ nyɪnyʊgʊ mu. O dɪdaanɪ Baɲa-Wɛ yɪ bɪdwɪ mu, yɪ o wʊ bʊɲɪ nɪ kʊntʊ yɪ wɔɲo kʊlʊ o na maɲɪ sɪ o ja-kʊ kɛɲkɛɲ sɪ o

dí Wε taa mai daani
tɪn.

7 O nan tɪnɪ wəənu tɪntu
maama daa ni mu,
yɪ o daari o ba o ji nabiinu.
O yɪ tɪntuŋu.

8 O na tu o ŋwɪ dɪ nabiinə
kuntɔ tɪn,
o dɛɛn tu o tɪtɪ yɪ o sɛ Wε ni
o ba o tɪ.

Ku nan dai tɔvɪ dɪ tɔvɪ,
ku yɪ ba pag-o tɔvɪ-dagara
baŋa ni mu ba gu.

9 Kuntɔ ŋwaani mu Wε laan
pɛ Zezi yuu tiini ku
zani wɛɛni dɪ zulə,
yɪ Dɪ daari Dɪ pa-o yɪri dɪɔ
na dwe yɪra maama
tɪn.

10 Mu ku kuri maŋa wó ba,
yɪ balɔ maama na wu weyuu
ni naa tɪga baŋa ni
naa tɪga kuri ni tɪn
maŋi sɪ ba kuni doonə
ba zuli Zezi o yɪri dɪm
ŋwaani.

11 Ba maama wó ta dɪ ba niə
jaja ni,
Zezi Kriisi mu yɪ ba Yuutu.
Kuntɔ wó pa o Ko Wε na zulə
lanyɪrani.

*Dí na maŋi sɪ dí pa pooni
taa wu lɔgv baŋa ni te tɪn*

12 Kuntɔ ŋwaani, a cilon-
sonnu-ba, abam dɛɛn na
maŋi á sɛ amɔ zaasɪm dɪm
maŋa kalɔ amɔ ya na wu á
tee ni tɪn, á nan ta maŋi sɪ á
sɛ á dwəni lele kuntɔ a daa
na təri abam tee ni dɪ tɪn.
Taá kwari-na Wε lanyɪrani
dɪ ya-sɪv, sɪ á kwaani á tɔŋɪ
á pa vrɪm dɪɔ á na nɛ tɪn
ja kuri. 13 Bɛŋwaani Wε mu
yəni Dɪ tɔŋɪ abam bɪcara ni,
Dɪ pa á beeri kənə yalɔ na
wó poli Dɪ wu, yɪ Dɪ pa á

wani-ya á kɪ. 14 Woŋo kulɔ
maama á na lagɪ á kɪ tɪn, sɪ
á yɪ taá pɔvna naa á magɪ
kantɔgɔ ku baŋa ni. 15 Kuntɔ
mu á wó ta jigɪ cɪga Wε tee
ni, yɪ á jigɪ wu-poŋo. Á
wó ta yɪ Wε biə balɔ na ba
jigɪ wo-lɔŋɔ, yɪ á zɔvri non-
balwaarɔ tɪɔ wɔvɔŋa na ba
tɔgɪ cwəŋə tɪn tɪtari ni. Á
wó ta yɪ ni pooni á pa lɔgv
baŋa nɔɔna ni calɪcwɪ te,
16 dɪ á na ŋɔɔni Wε taani
dɪɔ na pai ŋwɪa á bɪri nɔɔna
tɪn. Á na kɪ kuntɔ donɪ, kɔv
bɪri ni a na cɛ a tɔŋɪ Wε
tɪtɔŋa yam abam ŋwaani te
tɪn wu jigɪ kafɛ, yɪ aá ta jigɪ
wɔpolo dɪ abam dɛ dɪm Zezi
Kriisi na wó joori o ba tɪn.

17 Abam na kɪ á wu-dɪɔvə
á sɛ Zezi tɪn nyɪ dɪ á kwe
woŋo mu á ma kaani Baŋa-
Wε yɪ ku poli Dɪ wu. Amɔ
na maŋi a lagɪ a ga a ŋwɪa
mu dɪ, aá sɛ sɪ ka wəli abam
kaanɪm dɪm ni Wε yigə ni.
Dɪ ku dɪ, aá ta jigɪ wɔpolo,
yɪ abam dɪ wó wəli dɪ amɔ
á taá jigɪ wɔpolo. 18 Kuntɔ,
ku maŋi sɪ abam dɪ ta jigɪ
wɔpolo lanyɪrani, sɪ amɔ dɪ
wəli dɪ abam a kɪ wɔpolo.

*Pooli lagɪ o tɔŋɪ Timoti dɪ
Epafroditi Filipi tiinə tee ni*

19 Dɪbam Yuutu Zezi na sɛ,
amɔ bɔŋɪ sɪ a tɔŋɪ Timoti sɪ
o ba abam te lele. Kuntɔ,
o na joori o ba amɔ te, oó
pa-nɪ abam labaari sɪ a daa
yɪ ta jigɪ liə. 20 Nɔɔn-nɔɔnɔ
daa təri amɔ tee ni, o na
jigɪ a wɔvɔŋa yam donɪ, sɪ o
sɪni o taa ye abam zənə ni
ni, ku na dai Timoti yɪrani.

²¹ Balu maama na daari tun beeri ba titi wænu yirani mu, yi ba yigə tərə di wænu tɪlu na yi Zezi Krisi nyum tun.

²² Ku nan na yi Timoti, abam manɪ á ye o wu na togi ciga te tun. O deen togi di amu o tooli We kwər-ywəŋə kam, ninɛɛni bu na togi di o ko o tunɪ te tun. ²³ Kuntu mu a bunɪ si a tun-o abam tee ni manɪ kalu a na wu lwarɪ ba na wu di a taani dum te tun. ²⁴ Amu nan jigi tɪna di dí Yuutu wum ni baá purɪ-ni ba yagi lele, yi a laan ba abam te.

²⁵ Amu bunɪ ni ku manɪ si a tunɪ dí ko-bu Epafroditi si o joori o ba abam te. O togi di amu yi dí tunɪ We titɪŋa, yi dí kwəri dí na cam ya banɪ ni. Wuntu mu yi abam tintɪŋɔ wɔlu á na li si o ja zənə o ba o pa-ni a yaara yam wuni tun. ²⁶ Abam fra maa jig-o yi o lagɪ si o daa na abam. O wu ya cɔgi di á na ni ni o ya ba jigi yazurə tun.

²⁷ Ku yi ciga mu ni o ya ba jigi yazurə, yi o ga fun si o ti. We nan duri o nwanɪ. Ku nan dai wuntu yirani nwanɪ mu DI duri. We duri amu di nwanɪ, di DI na pe o wəri yi a wu daa wu cɔgi zanzan tun.

²⁸ Kuntu nwanɪ mu a tiini a kwaanɪ a lagɪ si o yi abam te lila, si á taá jigi wɔpolo di á na wu joori á na-o tun, si amu di liə yam laan ti. ²⁹ O na tuə, si á jeer-o lanyirani di wɔpolo zanzan, o na yi dí ko-bu dí Yuutu Zezi nwanɪ tun. Ku manɪ si á taá zuli nɔɔna balu na nyi ninɛɛni

wuntu te tun. ³⁰ Benwaanɪ o ya ge fun mu si o ti Zezi Krisi titɪŋa yam nwanɪ. O deen lagɪ o ga o nwiə di o na lani abam yuu ni si o taa tunɪ o wəli-ni tun nwanɪ mu.

3

We na wu pa n na ciga DI tee ni te tun

¹ A ko-biə-ba, kulɔ na daari si a ta a wəli da tun, á taá jigi wɔpolo di á na nwi di dí Yuutu wum tun. A na manɪ a purɔni kulɔ a ma bri abam tun, ku ba camma si a ta joori a bri-ku abam, si ku wani ku ci abam wo-lwaanɔ wuni. ² Fɔgi-na á ci á titi di kəm-balwaarɔ tiinə balu na kwaanɪ si ba taa goni nɔɔna yira ba yagi tun. Bantu nyi di kakuri mu.

³ Dibam nan mu yi balu na yi We nɔɔna ciga ciga, yi ku dai ni dí na goni dí bəkəri tun nwanɪ, ni bantu na bri te tun. Dibam mai We Joro kum dam mu dí zuli We, yi dí jigi wɔpolo di Zezi Krisi na ki kulɔ o pa dibam tun, yi dí bá tugi callu tɪlu na bri ni nɔɔna yira gonim mu jigi kuri ku pa We tun. ⁴ Lugu banɪ callu tum ya na jigi kuri, amu titi ya wu wani a tugi-ti. Nɔɔnɔ nan na bunɪ ni o jigi bura si o tugi lugu banɪ callu tum, amu ya jigi bura a dwe. ⁵ Amu deen na yi da nana tun, mu ba goni-ni ni dibam Zwifə callu tum na bri te tun. A yi Yisrayeli tu mu, yi a nunɪ Benzamen dwi dum wuni. Amu sɪni a yi Zwifu mu. Zwifə bam mu lugi-ni. Ku nan na yi

Wε cullu tum tɔgum, amu dɛɛn wɔ Farizian tiinɛ kɔgɔ kum wɔntu mu. ⁶ Ku na yi Wε titɔɔa yam lanja ni, amu dɛɛn kwaanu a tɔɔi lanyirani di a na bɛɛsi Zezi kɔgɔ kum nɔɔna bam te tin. Ku nan daa na yi Wε cullu tum sɛɛm, a dɛɛn sɛ-ti di ciga yi tusim tɛrɛ.

⁷ A dɛɛn pai wɛɛnu tum kuntu maama jigi kuri mu ti pa-ni. A laan nan bɔɔi a lwarɔ ni ti yi kafɛ mu a yigɛ ni, di a na sɛ Zezi Krisi tin nwaanu. ⁸ Ku suni ku yi ciga, woɔo kulɔ maama a na jigi tin, a nii-ku ni ku yi kafɛ mu a yigɛ ni, a laan na lwarɔ Zezi Krisi wɔlɔ na yi a Yuutu tin nwaanu. Kuntu tiini ku jigi kuri ku pa-ni ku dwe woɔo maama. Wɔntu nwaanu mu a kwe woɔo maama a yagi daa ni. A nii ti maama ni weeru mu a yigɛ ni, si a wani a sɛ Zezi Krisi si a taa tɔg-o di a wɔ maama, si ku pa a taa yi o nɔɔnɔ. ⁹ Kuntu tin, amu wɔ na ciga Wε tee ni a na ki a wɔ-didɔa di Zezi Krisi tin nwaanu, ku daa dai a titi titɔɔa di a na tɔgɔ Wε cullu tum tin nwaanu. Ku nan yi Wε titi mu pai a jigi ciga di a na ki a wɔ-didɔa di Zezi tin nwaanu. ¹⁰ Woɔo kulɔ amu na tiini a lagɔ tin yi si a lwarɔ Zezi Krisi mu, si a kwɛri a lwarɔ dam-fɔɔɔ kulɔ Wε na mɛ DI bi-o DI pa o yagi tɔntu tin, si a daari a tɔgɔ a na o yaara yam don, si a taa nyi did-o o na sɛ o ti nabiinɛ nwaanu tin. ¹¹ Kuntu tin, amu di jigi tina si Wε wɔ

pa a bi a yagi tɔntu.

Di manɔ si di kwaanu di vu yigɛ mu si di jɔɔi pɛɛri Wε tee ni

¹² Ku nan dai ni a manɔ a yi wɛɛnu tɔlɔ a na lagɔ si a yi tin. Ku nan dai ni a bicari fɔgɔ di kwe fasti yi lwarim daa tɛrɛ. Amu nan kwaanu a janɔ mu a ve yigɛ, si a laan wani a jɔɔi pɛɛri Zezi Krisi tee ni. Ku yi kuntu nwaanu mu o jɔɔi-ni si a taa yi o nɔɔnɔ. ¹³ A ko-biɛ-ba, a ba bɔɔi ni a manɔ a yi si a jɔɔi pɛɛri dim. A nan na ki kulɔ tin, a yɛni a li wɛɛnu tɔlɔ na manɔ ti ke tin mu a wɔbɔɔa ni, yi a daari a kwaanu si a vu a yi wɛɛnu tɔlɔ na wɔ a yigɛ ni tin. ¹⁴ Kuntu, amu kwaana si a yɔɔri a duri a vu a yi kweelim je mu, si a jɔɔi pɛɛri dim Wε tee ni. Pɛɛri dim kuntu mu yi nwiɔ kalɔ Wε na bɔɔi-ni si a ba a jɔɔi DI sɔɔo ni Zezi Krisi nwaanu tin.

¹⁵ Ku na yi dibam balɔ wɔbɔɔa na bigɔ di Wε cwɛɔɔ tɔgum tin, ku manɔ si dibam maama sɛ ni amu na tagɔ te tin yi ciga mu. Abam badaara wɔbɔɔa nan na dai kuntu don, Wε wɔ pa á lwarɔ woɔo kulɔ na yi ciga tin. ¹⁶ Di ku di, ku manɔ si di yɔɔri di taá tɔgɔ cwɛɔɔ kalɔ di na manɔ di lwarɔ ni ka yi ciga tin mu.

¹⁷ A ko-biɛ-ba, ku manɔ si á taá lwɛni amu na ki te tin mu, si á fɔgɔ á nii balɔ na tɔgɔ cwɛ-laa nɛɛni di na bri abam si á taá tɔgɔ te tin. ¹⁸ A lagɔ si a jɔɔri a bri

abam wænu tɪlʌ a na maŋɪ a ta dɪ abam kuni zanzan tɪn mu. Kʌ maa paɪ a yi-na nuŋə dɪ liə yalʌ a na jɪɟɪ abam ŋwaani tɪn. Kʌ yɪ nɪ nɔɔna zanzan mu wʊ abam wʊnɪ ba tɪtʊŋa na brɪ nɪ ba culi Zezi Kriŋi tʊbʊn-dagara kam mu. ¹⁹ Ba yəni ba lagɪ wænu tɪlʌ fra na jɪɟɪ-ba tɪn mu kʌ dwe Wɛ. Ba maa jɪɟɪ wʊpʊlo dɪ kulʌ na yɪ ba cavɪra tɪn, yɪ lʊɟʊ baŋa wo-yɔɔrʊ wʊbʊŋa jɪɟɪ-ba. Ba kweelim je nɪ Wɛ wʊ cɔɟɪ-ba mu. ²⁰ Kʌ nan na yɪ dɪbam, dɪ kugu je wʊ Wɛ-sɔŋɔ nɪ mu. Dɪbam cəɟɪ dɪ Yuutu Zezi Kriŋi sɪ o nuŋɪ dʌani mu o ba. Wʊntʊ mu vrɪ dɪbam lwarɪm wʊnɪ. ²¹ O na tuə, o laan wʊ pa dɪbam lʊɟʊ baŋa yɪra yalʌ na bwəmmə tɪn ləni ya taa nyɪ dɪ o tɪtɪ yɪra yam te. Yantʊ yɪ Wɛ-sɔŋɔ nyɪm mu, yɪ ya jɪɟɪ paari-zulə. Oó ma o dam-fɔɔɔ kulʌ na paɪ o wai wɔŋɔ maama tɪn o ma kɪ kʊntʊ.

4

Zezi kɔɟɔ kʊm nɔɔna na maŋɪ sɪ ba kɪ te tɪn

¹ A ko-biə-ba, a soe abam lanyɪrani yɪ á fra jɪɟɪ-nɪ. Abam paɪ a jɪɟɪ wʊpʊlo, yɪ á ta wʊ pa a yuu zəŋɪ Wɛ yigə nɪ. A cilon-sonnu-ba, kwaani-na á zɪɟɪ kəŋkəŋ dɪ Yuutu tɔɟɪm dɪm wʊnɪ.

² A nan loori Evodi dɪ Sintisi lanyɪrani, sɪ á taá jɪɟɪ wʊbʊŋ-dɪdwi á na se dɪ Yuutu wʊm tɪn ŋwaani. ³ A loori nmʊ dɪ, wʊlʌ na yɪ a doŋ tɪntʊŋnʊ cɪga cɪga tɪn,

sɪ n zəni kaana bantʊ sɪ ba taa se daani, bəŋwaani ba dɛɛn tɔɟɪ dɪ amʊ yɪ dɪ tiini dɪ tʊŋɪ dɪ tɔɔli Wɛ kwər-ywəŋə kam, dɪ Kluman dɪ balʌ maama na tɔɟɪ dɪ amʊ ba tʊŋɪ tɪn. Wɛ maŋɪ Dɪ pʊpʊnɪ bantʊ yɪra Dɪ ŋwɪa tɔŋɔ kʊm wʊnɪ.

⁴ Taá kɪ-na wʊpʊlo maŋa maama á na ŋwɪ dɪ dɪ Yuutu wʊm tɪn ŋwaani. A ta lagɪ a joori a ta nɪ, á taá kɪ wʊpʊlo. ⁵ Pa-na nɔɔna maama lwarɪ á lanyɪrani wʊm nɪ nɪ, sɪ dɪ Yuutu wʊm maa bɪnɪ lele. ⁶ Yɪ zanɪ-na á taá liə dɪ kulʌkulʌ. Wɔŋɔ maama wʊnɪ sɪ á taá warɪ Wɛ, á brɪ-Dɪ kulʌ á na lagɪ tɪn sɪ Dɪ zəni abam, sɪ á kwəri á taá kɪ Dɪ le maŋa maama. ⁷ Kʊntʊ mu Wɛ wʊ pa á bɪcara taa zurə, sɪ kʌ dwəni nabiinə na wʊ wantʊ kulʌ ba lwarɪ tɪn. Kʌ maa pa kulʌkulʌ bá wantʊ kʌ cɔɟɪ á bɪcara dɪ á wʊbʊŋa maama, abam na ŋwɪ dɪ Zezi Kriŋi tɪn ŋwaani.

⁸ A ko-biə-ba, kulʌ a na lagɪ a ma a guri tɪn, á taá jɪɟɪ wænu tɪlʌ na lana yɪ tɪ maŋɪ dɪ zulə tɪn wʊbʊŋa:

kʌ na yɪ wɔŋɔ kulʌ maama na yɪ cɪga tɪn,

naa wɔŋɔ kulʌ na jɪɟɪ zulə tɪn,

naa wɔŋɔ kulʌ na maŋɪ tɪn, naa wɔŋɔ kulʌ na ba jɪɟɪ tusim tɪn,

naa wɔŋɔ kulʌ na poli nɔɔna wurʊ tɪn,

naa wɔŋɔ kulʌ na jɪɟɪ tiə nɔɔna tee nɪ tɪn,

sɪ á taá jɪɟɪ-na wænu tɪm kʊntʊ wʊbʊŋa.

⁹ Á taá kɪ-na wəənu tɪɓ amu na bri abam yi á sɛ-ti tɪn, kɪ na yi á na ni kɪɓ a na taga, yi á na kɪɓ a na kɪ tɪn. Á na sɪni á kɪ kɪntɪ, Wɔ-zuru Tu Baŋa-Wɛ wó ta wɔ á tee ni.

Pooli kɪ Filipi tiinə bam le ba na zən-o tɪn ŋwaani

¹⁰ A na ŋwi di dí Yuutu Zezi tɪn, amu tiini a jɪɔ wɔpolo, beŋwaani kɪ daani zanzan yi abam daa wɔ guli a gulə sɪ á wəli-nɪ, yi lele kɪntɪ á laan zəni-nɪ. Kɪ nan dai ni abam ba jɪɔ a wɔbɔŋa mu ya, kɪ yi á wɔ nɛ cwəŋə mu sɪ á wəli-nɪ.

¹¹ A na tagɪ kɪntɪ doŋ tɪn, kɪ dai ni a na ge woŋo tɪn ŋwaani. Woŋo maama wɔni, amu mi sɪ a taa jɪɔ wɔpolo di kɪɓ a na jɪɔ tɪn.

¹² Yinigə na jɪɔ-nɪ, amu ye a na wó ja a titi te. A jijigirɔ nan na daga di, a ta ye a na wó kɪ te. Woŋo maama wɔni, amu ye a na wó kɪ te sɪ a taa jɪɔ wɔpolo. A na jɪɔ a di a wɔbɔŋa naa kana na jɪɔ-nɪ, a jijigirɔ na daga naa ti na muri, amu ta ye a na wó kɪ te sɪ a taa jɪɔ wɔpolo.

¹³ Amu wai wəənu tɪm kɪntɪ maama a kɪa, Zezi Krisi na pa-nɪ dam tɪn ŋwaani mu.

¹⁴ Di kɪntɪ di, á kɪ lanyirani di á na zəni-nɪ a yaara yam wɔni tɪn.

¹⁵ Abam Filipi tiinə titi di ye lanyirani ni, maŋa kalɔ a na puli a wɔra a tɔɔli Wɛ kwər-ywəŋə kam a bri abam yi a laan nuŋi Masɪɔvani ni tɪn, kɪ yi abam yirani mu wəli-nɪ. Zezi kɔgɔ kɔdoŋ daa tərə kɪ di na pɛ amu woŋo,

kɪ na dai abam yirani. ¹⁶ A dɛɛn na wɔ Tesaloniki ni tɪn, abam tɔŋi a na lagɪ zənə yalɔ tɪn á pa-nɪ, yi kɪ dai kuni biɔwi yirani. ¹⁷ Kɪ nan dai ni amu lagɪ sɪ a taa joŋi abam pɛera yam má mu, kɪ yi nyɔɔri diɓ abam na wó na Wɛ tee ni ya ŋwaani tɪn mu pɛ a jɪɔ wɔpolo. ¹⁸ Amu joŋi pɛera yalɔ maama abam na pɛ amu tɪn kɪ ja gaali. A joŋi pɛera yalɔ á na kɪ Epafroditi juŋa ni sɪ o ja ba o pa-nɪ tɪn, yi kɪɓkɪɓ daa wɔ muri-nɪ. Abam pɛera yam nyi di woŋo kɪɓ á na mɛ á kaani Baŋa-Wɛ yi kɪ lwəm ywəmmə tɪn mu. Wɛ nan joŋi á kaaniɔm diɔm di wɔpolo. ¹⁹ Amu Tu Wɛ wó pa abam kɪɓ maama á na ge tɪn Zezi yiri ŋwaani, Di na jɪɔ wo-laaru tɪɓ na tiini ti dagɪ yi ti jɪɔ paari-zulə tɪn.

²⁰ Wɛ diɓ na yi diɓam Ko tɪn maŋi di zulə mu maŋa maama. Amina.

²¹ Joɔni-na Wɛ nɔɔna balɔ na ŋwi di Zezi Krisi tɪn maama á pa-nɪ. Dí ko-biə balɔ na wɔ amu tee ni tɪn di joɔni abam. ²² Wɛ nɔɔna bam maama joɔni abam, kɪ na fɔɔɔ kɪ dwe diɔdi balɔ na zɔɔri Rom Pa-faru wɔm sɔŋo ni tɪn.

²³ Diɓam Yuutu Zezi Krisi wó pa abam maama yu-woŋo.

**Tɔnɔ kulu Pooli na
pɔpɔni o pa
KOLOSI TIINɛ tun
Tɔnɔ kulu Pooli
na pɔpɔni o pa
Kolosi tiinɛ tun
na bri dibam
kulu tun mu tuntu**

Pooli deen pɔpɔni tɔnɔ kum kuntu o pa We nɔɔna balu na zuɔri Kolosi ni tun mu. Kolosi deen yi lugu kulu ba na bæi ni Azi-balaŋa tun wɔ tuɔ didɔba mu. Ku yi nɔnɛɛni kilometra biɛ-yale mu te di Efɛɛzi. Ku nan dai Pooli titi mu toɔli We kwɛrɛ di ba, ku yi Epafrasɔ wɔlu na yi Kolosi tu tun mu toɔli We kwɛrɛ di ba, yi ba sɛ Zezi Krisi (Kolosi 1:7 di 4:12).

Maŋa kalu Pooli na wɔ ruɔna digɛ ni Rom ni tun (Kolosi 4:3), mu Epafrasɔ ve o te o ta o bri-o nɔɔna badaara na jaani vwan zaasim ba zu Kolosi tiinɛ bam wɔni, yi ba bri ni, nɔɔnɔ na lagɔ si o na vrɔm lwarɔm wɔni, o maŋi si o taa zuli wo-yɔɔrɔ si o daari o sɛ ti ni mu. Ba ta ma wi, ku yi fifiɔn mu si ba sɛ cullu tidaara mu, si ba daari ba pa ba go-ba ni Zwifɛ cullu tum na bri te tun, si ba kwɛri ba sɛ cullu tɔlu na bri ni n wɔ maŋi si n di kuntu naa n nyɔ kuntu tun.

Kuntu ŋwaani mu Pooli pɔpɔni tɔnɔ kum o pa-ba, si o maa bri-ba kwɛrɛ kalu na yi ciga tun, si ba yi sɛ vwan karanyina tiinɛ bam. O ma ta di ba ni, Zezi na

vrɔ-ba tun, ba sɔni ba na vrɔm fast mu, si cullu mu bá wani ti vrɔ nɔɔna ti yagi. Ku yi Zezi Krisi ŋwaani mu Baŋa-We ki lugu, wɔm mu yi woŋo maama yigɛ tu, yi ku yi wuntu ŋwaani mu We ta wú vrɔ nabiinɛ DI yagi. Ku yi n na ki n wɔ-didɔba di Zezi mu ní na vrɔm (pɔɔrum 1-2).

Pooli ma daari o pɔpɔni o bri-ba, ba na wú ta ŋwi te ŋwi-duŋa kalu We na pɛ-ba Zezi Krisi ŋwaani tun wɔni, si kulu maama ba na wú ki tun taa yi ba Yuutu Zezi yiri ŋwaani (pɔɔrum 3-4).

Pooli deen tɔŋi Tisiki di Onisim mu, yi ba ja tɔnɔ kum kuntu ba vu ba pa Kolosi tiinɛ bam.

¹ Amu Pooli wɔlu We na kuri di DI titi wɔbuŋa si a taa yi Zezi Krisi tuntɔŋɔ tun mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu, yi dí ko-bu Timoti toɔi o wɛli-ni.

² Dí pɔpɔni si dí pa abam balu na yi We nɔɔna yi á zuɔri Kolosi ni tun. Abam mu yi dí ko-biɛ balu na ki á wɔ-didɔba di Zezi Krisi tun.

Dí Ko We wú pa abam yazurɛ di yu-yoŋo.

Pooli na ki We le ba ŋwaani te tin

³ Maŋa maama dibam na yɛni dí loori We dí pa abam, dí taá ki DI le mu abam ŋwaani. Duntu mu yi dí Yuutu Zezi Krisi Ko. ⁴ Bɛŋwaani dibam ni abam na jigi wɔ-didɔba di Zezi yi á kwɛri á soe We nɔɔna bam maama te tun. ⁵ Bɛŋwaani, abam na de yigɛ á ni We

kwær-ywəŋə kam tɪn mu pe á jɪgɪ tɪna nɪ á wó na wəənu tɪb Wɛ na tɪŋɪ Dɪ sɔŋɔ nɪ abam ŋwaanɪ tɪn. Wɛ kwær-ywəŋə kam kɔntu mu yɪ kalu na sɪnɪ ka yɪ cɪga tɪn. ⁶ Dɪ kwær-ywəŋə kam kɔntu laan jagɪ ka yɪ lɔgɪ baŋa je maama yɪ ka kwe nɔɔna lanyɪranɪ, nɪ ka na jagɪ ka yɪ abam te yɪ ka kwe abam te tɪn. Kɔ zɪgɪ maŋa kalu á na puli á nɪ Wɛ kwərə kam yɪ á lwarɪ Wɛ zaanɪ dɪm na sɪnɪ dɪ yɪ cɪga te tɪn. ⁷ Kɔ yɪ Epafrasɪ dɛɛn mu brɪ abam Wɛ cɪga kam kɔntu. Wɔntu mu yɪ dɪbam ko-bu-sono, yɪ o tɔgɪ dɪ dɪbam o tɔŋɪ dɪ o wɔ maama o pa Zezi Krisi abam ŋwaanɪ. ⁸ Wɔntu ta mu tagɪ o brɪ dɪbam Wɛ Joro kum na pe abam jɪgɪ da-sono te tɪn.

⁹ Kɔntu ŋwaanɪ mu dí yəni dí warɪ Wɛ maŋa maama dí pa abam, kɔ na puli maŋa kam dí na nɪ á wɔŋɔ kɔntu tɪn. Dí loori-Dɪ sɪ Dɪ pa á taá ye Dɪ wɔbɔŋa na lagɪ kulɔ tɪn, sɪ Dɪ daari Dɪ pa á na swan dɪ yəno maama nɪ Dɪ Joro kum na paɪ te tɪn. ¹⁰ Kɔntu, abam laan wó wanɪ á tɔgɪ cwəŋə sɪ kɔ maŋɪ dɪ dí Yu-utu wɔm na lagɪ te tɪn, sɪ kɔ pa o wɔ poli á tɪtɔŋa maama ŋwaanɪ. Dí loori Wɛ sɪ Dɪ wəli abam sɪ á taá kɪ tɪtɔŋ-ŋɔna dwi təri təri lanyɪranɪ, sɪ á fɔgɪ á lwarɪ Wɛ á wəli da. ¹¹ Dí nan ta loori Wɛ, sɪ Dɪ ma Dɪ dam-fɔrɔ kulɔ na dwe maama tɪn Dɪ wəli abam sɪ á wanɪ á fɔgɪ á zɪgɪ

kəŋkəŋ, sɪ á kwəri á taá jɪgɪ wɔ-zuru, sɪ á taá kwaanɪ á ve yɪgə wɔŋɔ maama wɔntɪ. ¹² Á taá kɪ dí Ko Wɛ le dɪ wɔpolo, bɛŋwaanɪ dɪntu mu pe abam cwəŋə, sɪ á tɔgɪ á na wo-laaru tɪb Dɪ na tɪŋɪ sɪ Dɪ pa Dɪ nɔɔna bam tɪn jəgə kalu na yɪ pooni tɪn wɔntɪ. ¹³ Dí Ko Wɛ mu lɪ dɪbam lim wɔntɪ, sɪ wo-lwaanɔ daa yɪ taa wai dɪbam. Dɪ ma daari Dɪ pa dí zɔ Dɪ tɪtɪ Bu-sono kum paari dɪm wɔ. ¹⁴ Kɔ nan yɪ Dɪ Bu Zezi mu kwe o ŋwɪa o ma ŋwɪ dí lwarɪm jɪnɪ, o pa Wɛ yagɪ-dɪ Dɪ ma cɛ dɪbam.

Zezi na yɪ wɔlv dɪ o na tɔŋɪ kulɔ tɪn

¹⁵ Zezi yɪ Baŋa-Wɛ dɪb nabiinə na ba nai tɪn nyɪnyɔgɔ mu. O yɪ Wɛ Bu-dua mu. Wɔntu maŋɪ o wɔra mu kɔ loori wəənu tɪb maama Wɛ na kɪ tɪn. ¹⁶ Wɛ dɛ wɔntu ŋwaanɪ mu Dɪ kɪ wəənu maama, wəənu tɪb maama na wɔ weyuu nɪ dɪ tɪga baŋa nɪ tɪn, tɪb nɔɔna na nai dɪ tɪb ba na warɪ ba nai tɪn, kɔ na yɪ malesɪ dɪ wəənu tɪb maama na jɪgɪ dam yɪ tɪ dɪ paari nabiinə baŋa nɪ tɪn. Wɛ dɛ Zezi ŋwaanɪ mu Dɪ kɪ tɪ maama, sɪ kɔ pa o na zulə tɪ baŋa nɪ. ¹⁷ Zezi maŋɪ o wɔra mu pulim nɪ yɪ kulukulu daa ta tərə. Kɔ yɪ wɔntu mu paɪ wɔŋɔ maama zɪgɪ kɔ jəgə nɪ lanyɪranɪ. ¹⁸ Wɔntu mu yɪ o nɔɔna bam yuutu, yɪ ba kɔgɔ kum nyɪ dɪ o yɪra yam. Wɔm mu puli o kɔgɔ kum kuri. Kɔ yɪ Zezi mu dɛ yɪgə

o bi o yagɪ tʊɒnɪ. Kʊ ma pa o yɪ yigə tu wɔŋo maama wɒnɪ. ¹⁹ Bɛŋwaanɪ kʊ yɪ Wɛ tɪtɪ wɔbɔŋa mu lagɪ sɪ Dɪ Bu Zezi taa nyɪ dɪ Dɪ tɪtɪ fasi. ²⁰ Wɛ lɪ wɔbɔŋa mu, sɪ Dɪ da Dɪ Bu wɔm ŋwaanɪ Dɪ pa wəənu maama joori tɪ fɔgɪ daanɪ dɪ Dɪ. Dɪ Bu Zezi na tɪgɪ tʊɒn-dagara kam banja nɪ yɪ o jana nuŋɪ tɪn mu pɛ wəənu maama joori tɪ fɔgɪ daanɪ dɪ Wɛ, kʊ na yɪ lɔgɔ banja wəənu dɪ wɛyuu wəənu maama.

²¹ Kʊ nan na yɪ abam, abam dɛɛn banwɛ dɪ Wɛ, á yɪ Wɛ dɔna mu. Abam wɔbɔŋa dɪ á tɪtɔŋa maama dɛɛn lagɪ wo-lwaanɔ yɪranɪ mu sɪ á taá kɪa. ²² Kʊ daari lele kɔntɔ, Wɛ laan pɛ á fɔgɪ daanɪ dɪ Dɪ, Dɪ Bu wɔm na jɪgɪ nabiinu yɪ o daari o tɪ tɪn ŋwaanɪ. Wɛ kɪ kɔntɔ sɪ á wanɪ á ba á zɪgɪ Dɪ yigə nɪ dɪ wɔ-pɔŋo mu, sɪ á taá yɪ nɔn-ŋɔna balɔ na ba jɪgɪ wo-lɔŋɔ tɪn. ²³ Abam nan manɪ sɪ á taá tɔgɪ Wɛ cɪga kam dɪ á wɔ-dɪdɔa, sɪ á zɪgɪ kəŋkəŋ. Á wɔ manɪ sɪ á pa á wɔbɔŋa ləni dɪ tɪna yalɔ á na jɪgɪ Wɛ kwər-ywəŋə kam ŋwaanɪ tɪn. Dɪ kwər-ywəŋə kam kɔntɔ mu yɪ kwərə kalɔ abam na manɪ á ni yɪ ba tɔɔlɪ-ka ba brɪ lɔgɔ banja nɔɔna maama tɪn. Amɔ Pooli nan yɪ Wɛ tɪntɔŋnɔ sɪ a taa tɔɔlɪ Dɪ kwər-ywəŋə kam kɔntɔ mu.

Pooli na tɔŋɪ Zezi nɔɔna bam ŋwaanɪ te tɪn

²⁴ Amɔ jɪgɪ wɔpɔlo dɪ a na yaari te abam ŋwaanɪ tɪn.

Kʊ na cɛ a yɪra nɪ te tɪn, kʊ nyɪ nɪ Zezi Krisi na yaari te tɪn mu. A yaari yaara yalɔ na daari sɪ dí yaari Zezi tɪtɔŋa yam ŋwaanɪ tɪn mu, sɪ kʊ zəni o nɔn-kɔgɔ kum na nyɪ dɪ o yɪra yam tɪn lanyɪranɪ. ²⁵ Wɛ tɔŋɪ-nɪ sɪ a taa tɔŋa a pa-ba mu. Tɪtɔŋɪ dɪm kɔntɔ mu yɪ sɪ a kwaanɪ a tɔɔlɪ Wɛ kwərə kam maama a brɪ abam. ²⁶ Kʊ na zɪgɪ pulim nɪ tɪn, Wɛ cɪga kam kɔntɔ dɛɛn səgɪ mu nabiinə tee nɪ, yɪ Wɛ laan pa balɔ na yɪ Dɪ nɔɔna tɪn ba ba lwarɪ-ka. ²⁷ Kʊ yɪ Wɛ tɪtɪ wɔbɔŋa mu lagɪ sɪ Dɪ pa ba lwarɪ Dɪ cɪga kam kɔntɔ. Dɪ lagɪ sɪ lɔgɔ banja dwi maama tiinə mu lwarɪ Dɪ cɪga kam na tiini ka jɪgɪ lam dɪ zulə te tɪn. Wɛ cɪga kalɔ dɛɛn na səgɪ yɪ ka laan ba ka lwarɪ jaja tɪn mu yɪ sɪ Zezi Krisi wɔ abam bɪcara nɪ, yɪ kʊ pa á jɪgɪ tɪna nɪ á wó na paari-zulə Wɛ tee nɪ. ²⁸ Kɔntɔ ŋwaanɪ dɪbam yəni dí tɔɔlɪ Zezi Krisi kwərə mu dí brɪ nɔɔna maama, yɪ dí kaanɪ-ba dɪ swan yalɔ Wɛ na pɛ dɪbam tɪn, sɪ dí pa ba maama laan wanɪ ba ba ba zɪgɪ Wɛ yigə nɪ, nɪ balɔ wɔbɔŋa na bɪga dɪ Zezi Krisi tɔgɪm dɪm tɪn. ²⁹ Kɔntɔ mu amɔ nan tiini a kwaanɪ a tɔŋa. Kʊ nan yɪ Zezi dam-fɔɔ kum o na pɛ-nɪ tɪn mu paɪ a jɪgɪ dam a ma a tɔŋɪ kɔntɔ.

2

¹ Amɔ lagɪ sɪ abam lwarɪ a na tiini a tɔŋɪ te abam ŋwaanɪ, kʊ wəli dɪ Wɛ

noona balu na wu Lawodise ni, di noona zanzan balu yi ta na wu ne amu tun di nwaani. ² Amu tiini a kwaani kuntu, si ku pa We noona bam maama wani ba taa jigi baari mu, si ba daari ba taa nwi daani di sono. Kuntu wu pa ba zigi lanyirani di ba na tiini ba lwaru We ciga kam te tun, si ba lwaru We ciga kalu ya na sagi tun, yi ciga kam kuntu mu yi Zezi Kresi titi. ³ Wuntu mu yi wulu na pai noona lwaru swan di yeno kulu maama na yi We nyim, ti na jigi kuri zanzan yi ti sagi tun.

⁴ A nan tagi kuntu a bri abam, si a yi pa noon-noonu gani abam, di o na manji o nnooni swan taani te maama di. ⁵ Ku nan na yi amu na tãri abam tee ni tun di, a wubunja maama wuru di abam. Kuntu nwaani ku peni wupolo di a na lwaru ni a togi cwãnjã yi a zigi kãnkãnj, a na jigi wu-didwa di Zezi Kresi tun nwaani.

Nwi-dunja kalu di na jigi Zezi nwaani tun

⁶ Abam nan na se si Zezi Kresi taa yi abam Yuutu tun, ku manji si a taã nwi dido mu. ⁷ Nan fõgi-na a zigi kãnkãnj ni tiu bunnu na zu tãga te tun, si a daari a kwaani a taã jigi wu-didwa dido ni ba na manji ba zaasi abam te tun, si a taã ki We le zanzan manja maama.

⁸ A nan cu a titi, si a yi pa noon-noonu gani abam di o swan yalu na ba jigi

kuri tun. Yantu yi nabiinã wubunja yalu na togi ba nabaara mu tun mu. Ya yi lugu banja nyim mu, si ya dai Kresi nyim. ⁹ Benwaani, Banja-We na yi tite maama tun, Zezi Kresi di yi kuntu don mu fasti. ¹⁰ Abam na nwi di Zezi tun, a manji a na We wo-laarũ tum maama a joni o tee ni. Wuntu mu te wono kulu maama na jigi dam nabiinã banja ni tun.

¹¹ Abam na nwi di Zezi Kresi tun, o lu a wubunlwaanũ tum maama mu, si ti daa yi taa jigi dam a banja ni. O na fõgi o kwe abam kuntu tun, ku nyi di ba na goni bækãri te tun mu. Ku nan dai ni nabiinã na goni te tun, ku yi Zezi Kresi nwaani mu. ¹² Benwaani, ba na miisi abam na wuni tun, ku bri ni ba ya ki abam di, nũneni Zezi Kresi na tigi yi ba ki-o te tun mu. Ku kwãri ku bri ni a joori a bi a na We nwi-dunja kam, benwaani a jigi wu-didwa di We na me DI dam dim DI bi Zezi DI pa o yagi tũni tun.

¹³ Abam deen ya ba jigi nwiã We tee ni a na ki kãm-balwaarũ tun nwaani. Abam deen ya togi a dai We noona a na dai Zwifõ tun nwaani. We laan nan pe a na DI nwi-dunja kam a na nwi di Zezi tun nwaani. We nan yagi dibam lwarim maama DI ma ce dibam. ¹⁴ Ba na pagu Zezi Kresi tũndagara banja ni tun, ku yi nũneni ba pagu cullu tãno kulu na bri ni dibam ki di

cɔɔɔ tɪn mu. Wɛ brɪ nɪ tɔŋɔ kɔm kɔntɔ daa ba jɪɔ kɪrɪ, yɪ dɪbɔm lwarɪm dɪm maama tɪ. ¹⁵ Zezi mu wani wɔŋɔ kɔlɔ maama na jɪɔ dam nabɪɪnə bɔŋɔ nɪ tɪn, yɪ o cɔɔɔ tɪ maama dam. O tɔbɪ dagara kam bɔŋɔ nɪ mu Wɛ mɛ Dɪ brɪ nɔɔna jaja nɪ o jɪɔ dam wəɛnu tɪm kɔntɔ maama bɔŋɔ nɪ, nɪ nɔɔnɔ na wani o dɔna yɪ o ja-ba o vɔ te tɪn.

¹⁶ Kɔntɔ ŋwaanɪ, abam yɪ sɛ sɪ nɔɔn-nɔɔnɔ pa abam culu dɪ á na dɪ kɔlɔ naa á na nɔɔ kɔlɔ tɪn. Á yɪ pa nɔɔn-nɔɔnɔ brɪ abam á na wɔ lɪ da yalɔ sɪ ya taa yɪ candɪə da naa can-dɔŋɔ dɛ naa siun dɛ ŋwaanɪ tɪn. ¹⁷ Cullu tɪm kɔntɔ daa ba jɪɔ kɪrɪ. Tɪ dɛɛn yɪ lulɔŋu mu, sɪ tɪ brɪ cɪga kalɔ na lagɪ ka ba tɪn. Cɪga kam kɔntɔ nan mu yɪ Zezi Krisi. ¹⁸ Á yɪ sɛ á pa nɔɔna balɔ na yaari ba tɪtɪ yɪ ba zuli malesɪ dɪ vwan tu-n-tɪtɪ tɪn ganɪ abam. Ba yəni ba tɛ ba wɪ, Wɛ mu brɪ-ba kɔntɔ wɔŋɔ, yɪ ba wɔbɔŋɔ nan dai Wɛ nyɪm. Kɔ yɪ ba zəŋɪ-n-tɪtɪ wɔbɔŋ-kamunə mu ba jɪga, kɔ nan yɪ kafɛ mu. ¹⁹ Bantɔ nan daa ba ŋwɪ dɪ Zezi. Wɔntɔ mu yɪ dɪbɔm Yuutu, yɪ dɪ ŋwɪ dɪd-o nɪnɛɛnɪ nɔɔnɔ yɪra na tɔŋɪ dɪ o yuu te tɪn. Zezi ŋwaanɪ mu dɪ wəli daanɪ dɪ tɔŋɔ, nɪ nɔɔnɔ yɪra na jɪɔ pɔɔrum dwɪ tərɪ tərɪ yɪ ya tɔŋɪ tɪtɔŋɪ dɪdɔba te tɪn. Wɔntɔ mu zəni dɪbɔm yɪ dɪ ve yɪgə Wɛ cwəŋə kam wɔnɪ nɪ Wɛ na lagɪ te tɪn.

²⁰ Abam na sɛ Zezi Krisi tɪn, kɔ nyɪ dɪ á tɔɔɔ dɪd-o á tɪ mu te. Kɔntɔ ŋwaanɪ lɔɔɔ bɔŋɔ wɔbɔŋ-yɔɔɔ tɪm daa ba jɪɔ dam abam bɔŋɔ nɪ. Bɛɛ mu yɪ á nan ta kɪ nɪnɛɛnɪ á yɪ lɔɔɔ bɔŋɔ nyɪm mu te? ²¹ Bɛɛ mu yɪ á sɛ cullu tɪlɔ na brɪ nɪ yɪ kwe kɔntɔ naa yɪ ta n dɪ kɔntɔ naa yɪ dwe kɔntɔ tɪn? ²² Cullu tɪm kɔntɔ nan wɔra wəɛnu tɪlɔ na wɔ ba tɪ cɔɔɔ tɪn ŋwaanɪ mu. Cullu tɪlɔ ba na brɪ abam kɔntɔ dɔŋ tɪn yɪ nabɪɪnə wɔbɔŋɔ mu. Tɪ wɔ nunɪ Wɛ te. ²³ Wəɛnu tɪm kɔntɔ nyɪ nɪ swan mu ba na mai ba tɪtɪ wɔbɔŋɔ ba ma zuli-tɪ. Ba ma tu ba tɪtɪ yɪ ba bɛɛsɪ ba yɪra. Cullu tɪm kɔntɔ yɪ nɪnɛɛnɪ tɪ jɪɔ kɪrɪ mu te, tɪ nan yɪ kafɛ mu. Tɪ warɪ tɪ wəli nɔɔna sɪ ba ja ba tɪtɪ dɪ wo-zɔɔna yalɔ ba fra na zɔbɪ tɪn.

3

¹ Abam na nɛ Wɛ ŋwɪ-dɔŋɔ kam tɪn, kɔ nyɪ dɪ á tɔɔɔ dɪ Zezi Krisi mu á joorɪ á bɪ á yagɪ tɔbɪ. Kɔntɔ ŋwaanɪ, pa-na Wɛ-sɔŋɔ wəɛnu tɪm taa jɪɔ fra dɪ abam, sɪ dáanɪ mu Zezi Krisi je Bɔŋɔ-Wɛ jazɪm nɪ. ² Pa-na á wɔbɔŋɔ tiini ya zɔ Wɛ-sɔŋɔ wo-laarɔ tɪm, sɪ kɔ yɪ taa yɪ lɔɔɔ bɔŋɔ wo-yɔɔɔ tɪm. ³ Abam na yagɪ lwarɪm cwəŋə tɪn, kɔ nyɪ dɪ á tɔɔɔ mu te, yɪ á laan na ŋwɪ-dɔŋɔ dɪ Zezi Krisi, yɪ á ŋwɪa kam səɔɔɔ Wɛ tee nɪ. ⁴ Abam ŋwɪa kam cɪga cɪga mu yɪ Zezi Krisi. Kɔntɔ ŋwaanɪ, o na

joori o ba o bri o titi jaja di o paari-zulə yam, abam di wó togi did-o á na paari-zulə.

We ηwi-dɔŋa kam na yi te tin

⁵ Abam nan manɔ si á li lɔgɔ baŋa wɔbɔŋ-lwaanɔ tum mu á bicara ni, si á yi zaŋi á se-ti. Ku na yi boorim naa wo-zɔɔna kikiə naa ka-laga, naa ku na yi á fra na zɔɔri wo-yɔɔru tilɔ tin, naa á na pa á yi sui wəənu tilɔ tin, á yi se wɔbɔŋa yam kuntu doŋ. Nmu na pai n yi sui wəənu, ku bri ni n pai tintu mu zulə yi n daari We n yagi. ⁶ Wo-balwaarɔ tintu ηwaanɔ mu We banɔ wó zaŋi [di nabiinə balɔ maama na vin DI ni tin]. ⁷ Abam di ηwia kam maama deen yi kuntu mu. ⁸ Ku daari lele kuntu, á manɔ si á li wo-balwaarɔ tum kuntu maama mu á bicara ni. Ku na yi ban-zɔŋɔ di ka-culidaani di pu-siŋa. Á yi taá twi nɔɔna. Á yi taá mai á niə á ηɔɔni wo-zɔɔna ηwe. ⁹ Á yi zaŋi á fo vwan á pa daani. Beηwaanɔ abam yagi á ηwi-dɔŋə kam di ka kikiə maama, ¹⁰ yi á laan daari á jigi ηwi-dɔŋa mu. We mu pe abam ηwi-dɔŋa kam kuntu. DI maa kwe-ka si ka taa nyi di DI titi ηwia, si á wani á fogi á lwarɔ DI na yi te tin. ¹¹ Kuntu ηwaanɔ, balɔ na jigi We ηwi-dɔŋa kam tin, kampwara daa təri ba wɔni. Zwifə di dwi-ge tiinə maama yi bidwi mu. Balɔ na goni ba bəkəri di balɔ na

wɔ goni tin maama yi bidwi mu. Balɔ yi na wɔ pɔɔri di balɔ ba na ba nigi tin, ku wəli di gambe di balɔ na te ba titi tin maama yi bidwi mu. Ba maama wura Zezi Krisi ηwaanɔ mu, yi o ηwi di ba maama.

¹² We mu kuri abam si á taá yi DI nɔɔna, yi DI soe abam. Kuntu ηwaanɔ, taá jigi-na da-ηwanɔ, si á taá ki-da lanyirani. Taá tu-na á titi da-tee ni, si á taá jigi wɔ-bono di wɔ-zuru. ¹³ Á taá jigi-na wɔ-zuru da-ηwaanɔ. Abam wɔlɔ na jigi juɔ di o doŋ, si á yagi á ma ce daani, ni dí Yuutu Zezi na yagi á lwarɔm o ma ce abam te tin. ¹⁴ Kulɔ na dwe maama tin, taá soe-na daani, si ku pa á wani á taá jigi ni didɔa lanyirani. ¹⁵ Pa-na wɔ-zuru kulɔ Zezi Krisi na pe abam tin taa te á wɔbɔŋa maama. Beηwaanɔ We kuri abam si á ji woŋo didɔa mu, si á taá jigi wɔ-zuru kuntu doŋ. Manɔ maama si á taá ki We le. ¹⁶ Pa-na Zezi Krisi taani dim tiini di zɔ á bicara, si á taá mai swan yalɔ We na pe abam tin á kwe daani, si á daari á taá kaani daani. Taá leeni-na We ləŋ-ηwi di We tiə le di We Joro kum na pe abam le silɔ tin. Á taá leeni kuntu á zuli We, si á taá ki DI le. ¹⁷ Woŋo kulɔ maama abam na wó ki tin, ku na yi á ni-ηwanɔ naa á jina titɔŋi, si á pa ku taa yi dí Yuutu Zezi yiri ηwaanɔ, si á daari á taá ki dí Ko We le Zezi Krisi ηwaanɔ.

Nɔɔnu maama na manɔ si o taa ŋwi te ŋwi-dvɛɛa kam wɔni tin

¹⁸ Kaana-ba, á manɔ si á taá se á banna, beɛwaani kuntu yi woɔo kulu na manɔ di dí Yuutu Zezi wɔbɔɛa tin mu.

¹⁹ Ku daari kan-banna-ba, á di manɔ si á taá soe á kaana, si á yi taá ki cia di ba.

²⁰ Biə-ba, á na se dí Yuutu Zezi tin, ku manɔ si á se á tiinə ni woɔo maama wɔni, si kuntu mu yi woɔo kulu na poli We wɔ tin.

²¹ Ku daari abam balu na yi biə kwə tin, á yi taá tiini á fi-ba, si kuntu wó pa ba wɔru cɔgi yi ba ga baari.

²² Ku na yi abam balu na yi gambe tin, á taá tɔɛi á tɔgi á yum tiinə wɔbɔɛa woɔo maama wɔni. Ku nan dai ba na zigi ba nii abam manɔ kalu yirani tin mu á wó ki kuntu si ba tee abam. Nan taá tɔɛi-na di á wɔ maama, á na kwari dí Yuutu wɔm tin ŋwaani.

²³ Woɔo kulu maama á na wó tɔɛi tin, á taá tɔɛi di á wɔ maama. Pa-na á na ki te tin taa yi dí Yuutu wɔm ŋwaani, si ku taa dai nabiinə ŋwaani.

²⁴ Beɛwaani abam ye ni dí Yuutu Zezi Krisi wó pa abam pɛeri dilu o na tini si o pa o nɔɔna bam We-sɔɛɔ ni tin. Wɔntu mu yi á yuutu wulu á na tɔɛi á pa-o tin. ²⁵ Ku daari wulu maama na ki balɔɔ tin wó jɔɛi balɔɔ ŋwuru mu, si ku manɔ di o titɔɛa yam na yi te tin. We nan tɔgi ciga mu

DI mai DI di nabiinə taani, si DI ba kuri nɔɔna daani.

4

¹ Ku daari abam balu na yi gambe sum yum tiinə tin, á taá ki ciga di kulu na manɔ tin di ba. A nan taá ye ni abam di jigi yuutu o na te abam We-sɔɛɔ ni.

² A tiini á kwaani á taá loori We, si á ci á titi lanyirani, si á taá ki DI le. ³ A nan taá loori We á pa dibam di, si DI pa di na cwəɛə dí taá tɔɔli Zezi Krisi ciga kalu na səgi tin kwərə dí bri nɔɔna. Ku nan yi amu na tɔɔli Zezi kwərə kam tin ŋwaani mu pɛ a wɔ pɔna digə ni. ⁴ Looi-na We á pa-ni, si a wani a pa nɔɔna lwaru ciga kam kuntu maama fasi. Mu titɔɛi dilu We na pɛ amu si a tɔɛi tin.

⁵ A cu-na á titi di á na ŋwi te di balu na ba tɔgi Zezi tin titari ni, á taá ki lanyirani si ba yi na á wo-lɔɛɔ. We na pɛ abam pwələ si á ki kulu, si á pa ku ja kuri lanyirani. ⁶ Pa-na á ni-taani taa lana, si di taa jigi ywəəni, si á daari á taá ye á na wó ləri nɔɔnu maama taani te tin.

Tiim kwərə

⁷ A lagi a tɔɛi dí ko-bu-sono Tisiki si o ba abam te. Wɔntu mu yi wulu na tɔɛi o pa dí Yuutu Zezi di ciga tin. Dibam maama wəli daani mu dí tɔɛi dí pai dí Yuutu wɔm. ⁸ Amu yɔɔri a tɔɛi-o si o ba o ta amu labaari maama na yi te tin o bri abam, si á bicara pəni

tɔga nɪ dɪ á na wó lwarɪ dɪbam woŋo na yɪ te tɪn. ⁹ Dɪbam ko-bu-sono Onisim dɪ wó tɔgɪ o ba. Wɔntɔ nunɪ abam kɔgɔ kɔm wɔnɪ mɔ, yɪ o tɔgɪ Zezi dɪ cɪga. Bantu bale mɔ wó ta woŋo kulɔ maama na wɔra kɔ kɪ yo seeni tɪn ba brɪ abam.

¹⁰ Arisarikɪ wɔlɔ na tɔgɪ o wɔ pɪna digə nɪ dɪ amɔ tɪn jɔɔnɪ abam. Marikɪ wɔlɔ na yɪ Banabasɪ cɔrɔ tɪn dɪ jɔɔnɪ abam. Abam maŋɪ á jɔŋɪ ni nɪ, o na tuə, á wó jeer-o lanyiranɪ. ¹¹ Zusitu wɔlɔ yɪrɪ dɪdɔŋ na yɪ Zezi tɪn dɪ jɔɔnɪ abam. Kɔ na yɪ Zwifə balɔ na tu ba sɛ Zezi tɪn, nɔɔna bantɔ batɔ yɪranɪ mɔ yɪ balɔ na tɔgɪ ba tɔŋɪ Wɛ paarɪ dɪm tɪtɔŋa ba wəli amɔ tɪn. Ba tiini ba paɪ a wɔ zurə.

¹² Epafraɪ wɔlɔ na nunɪ abam kɔgɔ kɔm wɔnɪ yɪ o tɔŋɪ o pa Zezi Krisi tɪn dɪ jɔɔnɪ abam. O kwaanɪ o loori Wɛ mɔ maŋa maama o pa abam, sɪ á wanɪ á zɪgɪ kəŋkəŋ dɪ baarɪ, sɪ á wɔbɔŋa bɪ dɪ Wɛ cwəŋə kam tɔgɪm, sɪ á taá kɪ Dɪ wɔbɔŋa na lagɪ kulɔ maama tɪn. ¹³ Amɔ tɪtɪ wó wanɪ a ta a brɪ abam nɪ o sɪnɪ o tiini o tɔŋɪ o wəli abam, kɔ wəli dɪ nɔɔna balɔ na zɔrɪ Lawodise dɪ Yɪrapolisi nɪ tɪn.

¹⁴ Dɪbam badɔŋ-sono Luki wɔlɔ na yɪ dɔgɪta tu tɪn dɪdaanɪ Demasɪ dɪ jɔɔnɪ abam.

¹⁵ Jɔɔnɪ-na dí ko-biə balɔ na tɔgɪ Zezi yɪ ba zɔrɪ Lawodise nɪ tɪn á pa dɪbam, kɔ

wəli dɪ Nimfa dɪ Zezi kɔgɔ kulɔ na yəni kɔ jeeri daanɪ o sɔŋɔ nɪ tɪn.

¹⁶ Abam na jɔŋɪ amɔ tɔnɔ kɔm yɪ á na karɪmɪ á ti, sɪ á laan pa-kɔ Zezi kɔgɔ kulɔ na zɔrɪ Lawodise nɪ tɪn, sɪ ba dɪ karɪmɪ. Kɔ daarɪ sɪ abam dɪ jɔŋɪ amɔ tɔnɔ kudɔŋ bantɔ dɪ tee nɪ á dɪ karɪmɪ.

¹⁷ Ta-na á brɪ Arisipi sɪ o kwaanɪ o tɔŋɪ tɪtɔŋɪ dɪlɔ dí Yuutu Zezi na pɛ-o sɪ o tɔŋɪ tɪn o ti.

¹⁸ Amɔ Pooli mɔ jɔɔnɪ abam. A tɪtɪ laan mɔ pɔpɔnɪ tɪntɔ dɪ a jɪŋa. Á yɪ zaŋɪ á swe a na wɔ pɪna digə nɪ tɪn ni nɪ.

Wɛ wó pa abam yu-yoŋo.

**Dayigə tɔnɔ kulɔ
Pooli na pɔpɔni o
pa
TESALONIKI
TIINƏ tɔn
Dayigə tɔnɔ kulɔ
Pooli na pɔpɔni
o pa Tesaloniki
tiinə tɔn na brɪ
dɪbam kulɔ tɔn
mɔ tuntu**

Tesaloniki ya yɪ Masɪdvanɪ pa-tɪv mɔ. Maŋa kam Pooli na nuŋi Filipi nɪ tɪn, o ve dɔanɪ mɔ o puli Wɛ tɪtɔŋa yam. Kɔ nan wɔ daanɪ, yɪ kɔ ba kɔ ji fɪfɪtɔn sɪ o duri o nuŋi Tesaloniki nɪ, Zwifə badaara na jɪɟɪ wɔ-gɔv dɪd-o tɪn ŋwaanɪ (Tɪtɔŋa Tɔnɔ 17:1-10).

Kɔ kwaga nɪ, Pooli na wɔ Korentɪ nɪ tɪn, Timoti wɔlɔ na tɔɟɪ dɪd-o o tɔŋɪ Wɛ tɪtɔŋa tɪn tu o te, yɪ o brɪ-o Wɛ nɔɔna balɔ na wɔ Tesaloniki tɪn labaarɪ na yɪ te tɪn. Kuntɔ mɔ Pooli pɔpɔni o dayigə tɔnɔ kum o pa-ba.

Pooli de yigə o kɪ Wɛ le mɔ, o na ni nɪ ba ta jɪɟɪ wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi yɪ ba jɪɟɪ da-sono tɪn ŋwaanɪ (pɔɔrim 1).

O laan ma guli-ba o na tɔŋɪ ba tɪtarɪ nɪ te tɪn, dɪ o na lagɪ sɪ o joori o na-ba te tɪn (pɔɔrim 2-3).

O ma pa ba na baarɪ sɪ ba taa ve yigə Wɛ cwəŋə kam wɔnɪ dɪ wɔ-pɔŋɔ (4:1-12).

O daarɪ o ləri bwɪə yalɔ ba na bwe-o twa biim laŋa nɪ,

dɪ Zezi na wɔ joori o ba dɪ paarɪ-zulə te tɪn laŋa nɪ dɪ (4:13—5:11).

O ta ma kwe-ba dɪ kwɪə yadaara o ma guri o tɔnɔ kum (5:12-28).

Tɔnɔ kuntɔ zəni balɔ maama na liə lɔɟɔ tiim ŋwaanɪ tɪn mɔ. Kɔ brɪ nɪ Wɛ nɔɔna maŋɪ sɪ ba kɪ ba wɔ-dɪdɔba mɔ dɪ Wɛ, sɪ ba daarɪ ba taa ve yigə ba tɔŋɪ dɪ wɔ-zuru sɪ ba taa cəɟi Zezi tum dɪm.

¹ Amɔ Pooli dɪdaanɪ Silasɪ dɪ Timoti mɔ pɔpɔni tɔnɔ kuntɔ sɪ dɪ pa abam Wɛ nɔɔna balɔ na wɔ Tesaloniki nɪ yɪ á yɪ dɪ Ko Baŋa-Wɛ dɪ dɪ Yuutu Zezi Krisi nɔɔna tɪn.

Wɛ wɔ pa abam yazurə dɪ yu-yoŋɔ.

Tesaloniki tiinə na tɔɟɪ Wɛ te tɪn

² Maŋa maama dɪ yəni dɪ kɪ Wɛ le mɔ abam maama ŋwaanɪ, yɪ dɪ kwəri dɪ loori-Dɪ dɪ pa abam. ³ Dɪ na wɔ dɪ Ko Wɛ yigə nɪ, dɪ yəni dɪ guli abam na kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi Krisi yɪ kɔ paɪ á tɔŋɪ lanyɪranɪ te tɪn mɔ, dɪ guli abam sono kum na paɪ á tiini á tɔŋɪ te tɪn. Á na jɪɟɪ tɪna dɪ dɪ Yuutu Zezi Krisi tɪn mɔ paɪ á zɪɟɪ kəŋkəŋ.

⁴ Dɪ ko-biə-ba, dɪ ye nɪ Wɛ mɔ soe abam yɪ Dɪ kuri abam sɪ á taá yɪ Dɪ nɔɔna.

⁵ Bɛŋwaanɪ, dɪbam deen na tu dɪ tɔɔlɪ Wɛ kwər-ywəŋə kam dɪ brɪ abam tɪn, kɔ daɪ dɪ ni-taanɪ má. Wɛ dam dɪm mɔ wɔ dɪbam tee nɪ dɪ Dɪ Joro kum, yɪ dɪ brɪ Wɛ cɪga kam dɪ dɪ wɔ maama.

Dɔ́bam dɛɛn na wɔ́ á tee nɪ tɪn, á nɛ dɔ́bam na yɪ tɪte sɪ kɔ́ ma zəni abam.

⁶ Abam lwəni dɔ́bam dɪ dí Yuutu wɔ́m na kɪ te tɪn. Á na jonji Wɛ kwər-ywəŋə kam tɪn, kɔ́ pɛ á na yaara zanzan. Á nan ta jonjika dɪ wɔ́polo Wɛ Joro kɔ́m na zəni abam tɪn ŋwaani. ⁷ Kɔ́ ma pa á jɪgɪ nyɪnyɔ́gɔ́ kɔ́lɔ́ na lamma tɪn, sɪ Zezi nɔ́ɔna balɔ́ maama na zɔ́vri Masɪdvanɪ tɪnɪ dɪm nɪ dɪ Akayi tɪnɪ dɪm nɪ tɪn dɪ lwəni abam. ⁸ Bɛŋwaani, abam na tɔ́ɔlɪ dí Yuutu wɔ́m kwərə kam á brɪ nɔ́ɔna te tɪn, ka jagɪ Masɪdvanɪ dɪ Akayi nɪ ka gaali ka kɛ ka yɪ je maama, yɪ nɔ́ɔna maama lwarɪ á na kɪ á wɔ́-dɪdva dɪ Wɛ te. Mɔ́ kɔ́ kuri kɔ́ daa dai fifɪvɪn sɪ dí ta kɔ́lɔ́kɔ́lɔ́ kantɔ́ laɲa nɪ. ⁹ Bɛŋwaani nɔ́ɔna bam maama tɛ á na jeeri dɔ́bam lanyɪranɪ te maɲa kalɔ́ dí na tu abam te tɪn, dɪ á na yagɪ jwəŋə kaanɪm yɪ á daari á tɔ́gɪ Wɛ, sɪ á laan taá tɔ́ŋɪ á pa Wɛ dɪlɔ́ na yɪ cɪga tu dɪ ŋwɪa tu te tɪn, ¹⁰ yɪ á kwəri á cəgɪ Dɪ Bu wɔ́m tum dɪm. Wɛ bi-o Dɪ pa o yagɪ tɔ́vntɪ mɔ́, yɪ oó zɪgɪ Wɛ-sɔ́ŋɔ́ nɪ o ba lɔ́gɔ́ baɲa. Wɔ́ntɔ́ mɔ́ yɪ Zezi wɔ́lɔ́ na wɔ́ vri dɔ́bam Wɛ ban-zɔ́ŋɔ́ kɔ́lɔ́ na wɔ́ ba nɔ́ɔna baɲa nɪ ba lwarɪm ŋwaani tɪn wɔ́ntɪ.

2

Pooli na wəli Tesaloniki tiinə te tɪn

¹ Dí kɔ́-biə-ba, abam tɪtɪ ye lanyɪranɪ nɪ, dí na tu abam te tɪn, kɔ́ dai kafe. ² Abam ye

ba na maɲɪ ba bɛɛsɪ dɔ́bam yɪ ba twɪ dɔ́bam te Filipi nɪ yɪ dí laan ba abam te tɪn. Nɔ́ɔna dɛɛn kwaanɪ sɪ ba cɪ dɔ́bam cwəŋə. Nan dɪ kɔ́ dɪ, dí Tu Wɛ pɛ dɔ́bam pu-dɪa sɪ dí tɔ́ɔlɪ Dɪ kwər-ywəŋə kam dí brɪ abam dɪ baari. ³ Kwɪə yalɔ́ dí na yəni dí kwe abam tɪn, kɔ́ dai dɪ tusim, naa dí jɪgɪ wɔ́bɔ́ŋ-balwaarɔ́ mɔ́. Kɔ́ nan dai swan mɔ́ dí kɪa, sɪ dí ma dí ganɪ abam. ⁴ Awo. Dɔ́bam yəni dí ŋɔ́ɔntɪ nɪ Wɛ na lagɪ te tɪn mɔ́, bɛŋwaani dɪntɔ́ mɔ́ kuri dɔ́bam yɪ Dɪ kwe Dɪ kwər-ywəŋə kam Dɪ kɪ dí jɪɲa nɪ. Dɔ́bam na ŋɔ́ɔntɪ te tɪn, kɔ́ dai sɪ dí ma dí poli nabiinə wɔ́rɔ́, kɔ́ yɪ sɪ dí pa Wɛ dɪlɔ́ na maɲɪ dɔ́bam bɪcara Dɪ nii tɪn wɔ́ mɔ́ poli. ⁵ Á ye lanyɪranɪ nɪ dí wɔ́ tu dí ŋɔ́ɔntɪ ni-sɔ́ŋɪ ŋwəŋa dɪ abam. Dí nan wɔ́ ŋɔ́ɔntɪ bɪtar-kamunə sɪ dí ma pri nɔ́ɔna swan, sɪ dí jonji wəənu ba tee nɪ. Wɛ ye nɪ dɔ́bam na tagɪ kɔ́lɔ́ tɪn yɪ cɪga mɔ́. ⁶ Kɔ́ na yɪ abam naa nɔ́ɔntɔ́ wɔ́lɔ́ maama dɪ, dí wɔ́ kɪ dí wɔ́bɔ́ŋa nɪ sɪ nabiinə taa zuli dɔ́bam.

⁷ Dí na yɪ Zezi Krisi tɪntɔ́ŋna tɪn, dí ya jɪgɪ cwəŋə sɪ dí pa á taá nii dɔ́bam nɪ nɔ́n-kamunə te. Dí nan wɔ́ kɪ kɔ́ntɔ́. Dí dɛɛn tu dí tɪtɪ mɔ́ nɪ biə te, yɪ dí laan nii abam lanyɪranɪ nɪ kaanɪ na jɪgɪ o biə o nii te tɪn. ⁸ Dí na tiini dí soe abam tɪn, dí sɛ sɪ dí kwe Wɛ kwər-ywəŋə kam dí maɲɪ dí brɪ abam, yɪ dí kwe dí ŋwɪa maama dɪ

mu dí wæli da dí pa abam, á na tiini á tigi dí wubɔɔɔ na tɪn ŋwaani.

⁹ Dí ko-biə-ba, abam wó wani á guli díbam deen na tɔɔɔ dí bwəni zanzan abam ŋwaani te maɔa kalɔ dí na wɔra dí tɔɔli Wɛ kwərywəɔ kam dí bri abam tɪn. Dí deen ba lagɪ sɪ dí yaari abam di finfɪn di. Kuntɔ ŋwaani mu dí ta yəni dí tiini dí tɔɔɔ wɪa di titɪ maama sɪ dí ma na dí ni-wɔdiu.

¹⁰ Dí deen tɔɔɔ cwəɔ mu di wɔ-pɔɔɔ abam balɔ na se Zezi Krisi tɪn titari ni, yi dí titɔɔa maama jɪɔi cɪga, yi dí wɔ jaani kulɔkulɔ dí cɔɔɔ. Abam wó wani á ta ni ku yi cɪga mu. Wɛ di nan ye ni ku yi cɪga mu. ¹¹ Á ye ni dí deen jɪɔi abam maama di ji sile mu, ni ko na yəni o jɪɔi o biə te tɪn. ¹² Dí kwe abam di kwɪə yalɔ na paɪ á bɪcara zurə tɪn mu. Dí ma daari dí tiini dí kaani abam, sɪ á taá tɔɔɔ Wɛ cwəɔ sɪ ku maɔi di Wɛ na lagɪ te tɪn. Bɛɔwaani Wɛ mu kuri abam sɪ á zɔ DI paari dɪm wɔ sɪ á na paari-zulə DI tee ni.

¹³ Dí na jaani Wɛ kwərywəɔ kam dí ba dí tɔɔli dí bri abam tɪn, á se yi á jɔɔi-ka lanyirani. Kuntɔ ŋwaani mu dí ki Wɛ le maɔa maama abam ŋwaani. Á se ni ku yi Wɛ kwəɔ mu sɪ ku dai nabiinə nyɪm. Ku yi cɪga, kwərywəɔ kam sɪni ka yi Wɛ kwəɔ mu, yi ka zəni abam balɔ na se Zezi tɪn wubɔɔɔ di dam.

¹⁴ Dí ko-biə-ba, abam na ne yaara yalɔ tɪn, Zezi kɔɔɔ

kuɔ na wɔ Zude tɪni dɪm ni tɪn di ne yaara yantɔ don mu. Abam dwi tiinə bam yaari abam ninɛni Zwifə bam di na yaari Zwifə balɔ na se Zezi te tɪn mu. ¹⁵ Ku nan yi Zwifə bam kuntɔ mu gu dí Yuutu Zezi di faɔa faɔa Wɛ nijɔɔnə bam, yi ba kwəri ba bɛɛsɪ díbam di. Ba maa paɪ Wɛ wɔ cɔɔɔ di ba, yi ba yi nɔɔna maama dɔna. ¹⁶ Ba deen kwaani sɪ ba ci díbam, sɪ dí yi tɔɔli Wɛ kwəɔ kam dí bri dwi-ge tiinə sɪ ba na vrɪm ba lwarɪm wɔni. Ba na vɪn Wɛ kwəɔ kam kuntɔ tɪn, ku ma pa ba na ki kəmbalwaarɔ tɪlɔ maɔa maama tɪn fɔɔɔ tɪ puli tɪ wəli da. Wɛ ban-zɔɔɔ kɔm laan nan tu ba baɔa.

Pooli na lagɪ sɪ o jooɪ o na Tesaloniki tiinə bam te tɪn

¹⁷ Dí ko-biə-ba, dí na pɔɔɔ di abam maɔa finfɪn yirani tɪn, ku dai ni dí wubɔɔɔ mu pɔɔɔ daani, ku yi dí yiə na wari ya na daani tɪn mu. Abam fra tiini ya jɪɔi díbam, yi dí kwaani sɪ dí jooɪ dí na abam. ¹⁸ Dí ma lagɪ sɪ dí ba abam te.

Amu Pooli ya kwaani sɪ a ba abam te, ku dai kuni bidwɪ yirani. Ku nan yi sɔtaani mu cɪɔi díbam. ¹⁹ Ku yi abam wubɔɔɔ mu tiini ya jɪɔi díbam. Ku yi abam ŋwaani mu dí jɪɔi tɪna Wɛ tee ni di wɔpolo. Dí Yuutu Zezi na jooɪ o ba, dí wó taa jɪɔi wɔpolo dí na wó wani dí bri ni abam de díbam jɪɔi á na vrɪm tɪn ŋwaani. ²⁰ Ku yi cɪga mu, abam mu

sɪnɪ á paɪ dɪbam na zulə dɪ wɔpɔlo.

3

¹⁻² Dɪbam na warɪ sɪ dí na daanɪ yɪ abam fra tiini ya jɪgɪ dɪbam kɔ ja gaali tɪn mɔ pɛ dɪbam lɪ wɔbɔɲa sɪ dí tɔɲɪ dí ko-bu Timoti sɪ o ba abam te, sɪ dɪbam tɪtɪ daari dí maɲɪ Ateɛnɪ nɪ. Wɔntɔ mɔ yɪ wɔlɔ na tɔgɪ dɪ dɪbam o tɔɲɪ Wɛ tɪtɔɲa yam yɪ o tɔɔlɪ Zezi Krisi kwɛr-ywɛɲə kam tɪn. Dí tɔɲ-o abam tee nɪ sɪ o ba o wɛli abam, sɪ á na dam dɪ baari á taá tɔgɪ Zezi dɪ á wɔ maama, ³ sɪ yaara yalɔ á na nɛ tɪn yɪ pa á wɔlɔwɔlɔ joori kwaga. Abam tɪtɪ maɲɪ á ye nɪ dɪbam maɲɪ sɪ dí na yaara yam kɔntɔ doɲ mɔ. ⁴ Dɪbam dɛɛn ta na wɔ abam tee nɪ maɲa kalɔ tɪn, dí maɲɪ dí ta dí brɪ abam nɪ nɔɔna wɔ bɛɛsɪ dɪbam. Kɔ nan sɪnɪ kɔ kɪ nɪ abam na maɲɪ á ye kɔ nɪ nɪ te tɪn. ⁵ Abam liə na tiini ya jɪgɪ-nɪ tɪn mɔ pɛ a tɔɲɪ Timoti abam tee nɪ, sɪ o ba o nii á daa ta tɔgɪ Zezi dɪ á wɔ maama na, a na kwari fɔbɔnɪ sɪ sɔtaani wɔ zɪgɪ dɪ ba dɪ ganɪ abam sɪ á ywəri Wɛ cwɛɲə nɪ sɪ kɔ pa dí tɪtɔɲa yam maama ji kafe tɪn ɲwaani.

⁶ Lele kɔntɔ, Timoti laan joori o ba dɪbam te, yɪ o pa dí wɔbɔɲa pəni tɪga nɪ. O tagɪ o wɪ, á ta tɔgɪ Zezi dɪ á wɔ maama dɪ sono. O daa ta tagɪ o wɪ, á tiini á jɪgɪ dɪbam wɔbɔɲa dɪ wɔpɔlo, yɪ á lagɪ sɪ á na dɪbam nɪ dɪbam dɪ na lagɪ sɪ dí na abam te tɪn.

⁷ Dí ko-biə-ba, dí na ni nɪ á tɔgɪ Zezi dɪ á wɔ maama tɪn, kɔ pɛ dí bɪcara pəni tɪga nɪ, yɪ dí na baari dí yaara dɪ dí cana yam maama wɔnɪ. ⁸ Lele kɔntɔ, dí laan ɲwɪ dɪ wɔpɔlo á na zɪgɪ kəɲkəɲ dí Yuutu wɔm tɔgɪm dɪm wɔnɪ tɪn ɲwaani. ⁹ Dí bá wanɪ dí kɪ dí Tu Wɛ le dí ti abam ɲwaani, dɪdaani dí na nɛ wɔpɔlo kɔlɔ zanzan Dɪ yigə nɪ abam ɲwaani tɪn. ¹⁰ Maɲa maama wɪa dɪ tɪtɪ dí yəni dí loori Wɛ dɪ dí wɔ maama mɔ, sɪ Dɪ pa dí wanɪ dí na daani, sɪ dí fɔgɪ dí brɪ kɔlɔ daa ta na muri abam tɪn, sɪ á wanɪ á fɔgɪ á taá tɔgɪ Zezi dɪ á wɔ maama.

¹¹ Dí Ko Wɛ dɪ dí Yuutu Zezi nan wɔ pa dɪbam cwɛɲə sɪ dí ba dí na abam. ¹² Dí Yuutu wɔm wɔ pa á sono kum puli zanzan kɔ ja gaali, sɪ á taá soe á donnə dɪ nɔɔna maama lanyɪranɪ, nɪ dɪbam dɪ na soe abam te tɪn. ¹³ Kɔntɔ, oó pa á bɪcara kɪ dam, sɪ á taá jɪgɪ wɔ-pɔɲo fasɪ dí Ko Wɛ yigə nɪ maɲa kalɔ dí Yuutu Zezi na wɔ joori o ba dɪ o kɔgɔ kum maama tɪn.

4

Dí na wɔ taá yɪ tɪte sɪ kɔ poli Wɛ wɔ tɪn

¹ Dí ko-biə-ba, kɔlɔ na daari tɪn, dí loori abam dí Yuutu Zezi ɲwaani sɪ á da cwɛɲə sɪ kɔ poli Wɛ wɔ. Dí maɲɪ dí brɪ abam cwɛɲə kam kɔntɔ, yɪ á tɔgɪ-ka dɪ zɪm maama. Dí nan ta tiini dí loori abam sɪ á kwaani sɪ

ku dwæni á na manj á ki te tun. ² Abam ye wænu tlv dí na brí abam yi ti yi dí Yuutu Zezi nyim tun. ³ We na lagi si á taá yi te tun mu tintv: DI lagi si á taá jigí wu-ponjo mu DI yigə ni, si á yi taá boorə. ⁴ Abam nɔɔnv maama manj si o lwarí, o na wó ja o titi te si o ma di o kaani si ku taa jigí zulə yi digiru təri ku wɔni tun. ⁵ Á nan yi pa boorim wɔbɔɔja wani abam, ni nɔɔna balu na yəri We tun. ⁶ Kadiri laja ni, nɔɔn-nɔɔnv yi zanj o ki kulv na wó cɔgi o ko-bu wu tun, naa o jonj kulv na yi o ko-bu nyim tun. Dí manj dí kaani abam lanyirani ni, nɔɔnv na ki wo-zɔɔna yantu doɔ, dí Yuutu wɔm wó pa o na cam. ⁷ We na kuri dɔbam si dí taá tɔgi-DI tun, ku dai si dí taá ki wo-zɔɔna. DI nan kuri dɔbam si dí taá jigí wu-ponjo mu DI yigə ni. ⁸ Kuntu ɔwaa ni, nɔɔnv wɔlv na vin dí na brí kulv tun, ku dai nabiinə mu o via, ku yi We dɔlv na ki DI Joro kum abam bicara ni tun mu o via.

⁹ Ku nan na yi á na wó ta soe á ko-biə te tun, ku daa dai fifiɔn si dí pɔpɔni dí brí abam. We titi manj DI brí abam á na wó ta soe daani te. ¹⁰ Ku yi ciga mu, á suni á soe á ko-biə balu maama na zɔvri Masidvanti tɔni dɔm ni tun. Dí ko-biə-ba, dí nan ta loori abam si á tiini á taá soe daani ku dwæni faja. ¹¹ Kwaan-na si á taá zɔvri daani di wu-zuru. Á taá nii á titi bɔɔna ni. Nɔɔnv maama kwaan o

tɔni si o na o ni-wɔdiu, ni dí na manj dí ta abam te tun. ¹² Kuntu mu wó pa balu na dai Zezi kɔgɔ kum nɔɔna tun taa nigí abam lanyirani, yi kúv pa á daa bá tugi nɔɔn-nɔɔnv.

Dí Yuutu wɔm na wó joori o ba te tun

¹³ Dí ko-biə-ba, ku na yi nɔɔna balu na tigi tun, dí lagi si á lwarí ciga mu si á daa yi taá bwəa, si á wu daa yi cɔgi tɔvni ɔwaa ni, ni balu na yəri We tun na ba jigí tɔna te tun. ¹⁴ Dɔbam se ni Zezi tigi mu, yi o laan joori o bi o yagi tɔvni. Kuntu ɔwaa ni, ku na yi balu na se-o yi ba ti tun, dí ye ni We wó pa ba taa wu Zezi tee ni.

¹⁵ Bɔɔwaa ni dí na brí abam kulv tun yi dí Yuutu wɔm kwərə mu. De dɔm dí Yuutu Zezi na wó joori o ba tun, dɔbam balu na daari lɔgɔ bɔɔna ni yi dí ta ɔwaa ni bá loori balu na manj ba ti tun We tee ni. ¹⁶ Dí wó ba dí ni kwərə na bɔgi weyuu ni, di malesi pe wɔm kwərə, didaani We nabɔn-zɔɔɔ kum wum, yi dí Yuutu wɔm titi zigi weyuu ni o tu. Balu na se Zezi Krisi yi ba ti tun wó da yigə ba bi ba yagi tɔvni. ¹⁷ We laan wó pa dɔbam balu na daari yi dí daa ta ɔwaa ni la daani di bantv, yi DI zɔɔni dɔbam kunkwænu wɔni si dí vu dí jeeri dí Yuutu wɔm weyuu ni. Kuntu, dí wó ta wu dí Yuutu wɔm tee ni manj maama.

18 Kuntv ηwaaɲi, á taá mai cɪga kam kuntv á kwe daani, sɪ á bɪcara taa tigi jægə dɪdɒa.

5

Dí na wó ta cv dí titi te sɪ dí Yuutu wóm laan joori o ba tɪn

1 Dí ko-biə-ba, abam daa ba taá lagɪ sɪ dí pɒpɒni dí ta dí brɪ abam maɲa kalv wəənu tɪntv na wó kɪ tɪn.

2 Bɛɲwaaɲi abam titi maɲɪ á ye lanyɪranɪ nɪ dí Yuutu wóm de dɪm lagɪ dɪ ba dɪ dari nɔɔna mɒ, nɪ ηwɪɪnɒ na yəni o ba titu nɪ te tɪn.

3 Maɲa kalv nɔɔna na te ba wɪ yazurə wɒra yɪ ywəəni wɒra tɪn, kantv maɲa kam nɪ mɒ cam wó da dɪ ba ba baɲa, yɪ ba bá lu. Kúv ta nyɪ dɪ kaani pugə na de ka vri yɪ ka wɔɛ te tɪn mɒ.

4 Dí ko-biə-ba, abam nan daa təri lim wɒni. Kuntv ηwaaɲi dí Yuutu wóm de dɪm bá ba dɪ dari abam nɪ ηwɪɪnɒ te. 5 Abam maama wɒ Wɛ pooni wɒni mɒ, yɪ á titɒɲa maama kɪ wɪa nɪ jaja. Dɪbam dai titu nɔɔna, dí titɒɲa dɪ nan dai lim titɒɲa.

6 Kuntv ηwaaɲi, dí yɪ pa dɔɔm taa jɪgɪ dɪbam nɪ balv na yəri Wɛ tɪn. Pa-na dí fɔgɪ dí cɪ dí titu sɪ dí yɪə waari. 7 Titu nɪ mɒ nɔɔna yəni ba dɔa, yɪ badonnə nyc ba bugə. 8 Dɪbam nan yɪ wɪa nɔɔna mɒ. Kɒ maɲɪ sɪ dí taá cv dí titu. Pa-na dí taá jɪgɪ wɒ-dɪdɒa dɪ Zezi, sɪ dí taá soe daani. Kuntv mɒ wó cɪ dɪbam lwarɪm wɒni, nɪ nɔɔnɒ na maa ve jara yɪ

o kwe luguru gɔrɔ o le o ma cɪ o nycɔni te tɪn. Pa-na dí taá jɪgɪ tɪna nɪ Wɛ wó vri dɪbam ηwɪa, nɪnɛɛnɪ nɔɔnɒ na kwe luguru yu-kwəli o pu sɪ o ma kwəli o yuu jara wɒni te tɪn. 9 Wɛ na kuri dɪbam sɪ dí taá yɪ Dɪ nɔɔna tɪn, kɒ dai sɪ Dɪ ban-zɔɲɔ kɒm ba kɒ cɔgɪ dɪbam. Kɒ nan yɪ sɪ Dɪ vri dɪbam ηwɪa mɒ dí Yuutu Zezi Krisi ηwaaɲi. 10 Wɒntv mɒ tɪgɪ dɪbam ηwaaɲi, sɪ dí wani dí tɔgɪ dɪd-o dí na ηwɪa Wɛ tee nɪ. O na joori o ba, yɪ dí na ηwɪ naa dí na tɪga, dí ta wó na ηwɪa dɪd-o Wɛ tee nɪ.

11 Kuntv ηwaaɲi, á taá kwe daani sɪ kɒ pa á bɪcara taa tigi jægə dɪdɒa, sɪ á fɔgɪ á zəni daani dɪ baari nɪ á na maɲɪ á kɪ te tɪn.

12 Dí ko-biə-ba, dí nan loori abam sɪ á taá nɪgɪ nɔɔna balv na tɒɲɪ dɪ abam yɪ ba nii abam baɲa nɪ yɪ ba kwe abam dí Yuutu Zezi cwəɲə kam wɒni tɪn. 13 Á taá zuli-ba lanyɪranɪ dɪ sono ba titɒɲa yam ηwaaɲi. Á pa ywəəni ta wɒ á titari nɪ.

14 Dí ko-biə-ba, dí loori abam sɪ á taá kaani yawɔri-nyɪna, sɪ á pa balv na kwari fɒnɪ tɪn na baari, sɪ á taá zəni nabwəə, sɪ á taá jɪgɪ wɒ-zuru dɪ nɔɔna maama.

15 Á taá yɪrɪ á titu, sɪ nɔɔn-nɔɔnɒ yɪ ma lwarɪm o joori o ma o ηwɪ o dɔɲ lwarɪm.

Maɲa maama sɪ á kwaanɪ á taá kɪ lanyɪranɪ

dí á ko-biə dí nɔɔna
maama.

16 Á taá jɨgɨ wɔpɔlo maŋa
maama.

17 Á taá loori Wɛ maŋa
maama.

18 Kɔlɔ maama na kɪa,

sɪ á taá kɪ Wɛ le.

Mɔ Wɛ na lagɨ sɪ á taá kɪ te,

á na ŋwɪ dí Zezi Krisi tɪn
ŋwaanɪ.

19 Yɪ cɔ-na Wɛ Joro kɔm
tɪtɔŋa.

20 Wɛ Joro kɔm na pɛ nɔɔnɔ
ŋɔɔnɪ yiyɪu-ŋwɛ,

á yɪ zanɨ á gooni-sɪ.

21 Á nan maanɪ-na wɔŋɔ
maama á nii.

Kɔlɔ na lana tɪn sɪ á sɛ-kɔ.

22 Á nan fɔgɨ á cɪ á tɪtɪ dí wo-
balwaarɔ dwi maama.

23 Baŋa-Wɛ díɔ na paɪ
nɔɔna wɔ-zuru tɪn wɔ pa á
taá yɪ Dɪ tɪtɪ nɔɔna, sɪ á taá
jɨgɨ wɔ-pɔŋɔ fasi, sɪ á ŋwɪa
maama taa jɨgɨ cɪga, kɔ na
yɪ á yura dí á jwæru dí á
wɔbɔŋa maama. Kɔntɔ tɪn,
dí Yuutu Zezi Krisi na tuə,
á bá ta jɨgɨ digiru Wɛ yigə
nɪ dí finfin dí. 24 Wɛ díɔ
na bəŋɪ abam sɪ á taá yɪ Dɪ
nɔɔna tɪn yɪ cɪga tu mɔ. Dɪ
nan wɔ sɪnɪ Dɪ zəni abam
kɔntɔ mɔ.

25 Dí ko-biə-ba, á taá loori
Wɛ á pa díbam dí.

26 Jɔɔnɪ-na dí ko-biə bam
maama lanyɪranɪ dí sono.

27 A nan lagɨ a loori abam
dí Yuutu wɔm yɪrɪ ŋwaanɪ
sɪ á karɪmɪ tɔnɔ kɔntɔ á brɪ
dí ko-biə bam maama.

28 Dí Yuutu Zezi Krisi wɔ
pa abam yu-yoŋɔ.

**Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na
pɔpɔni o pa
TESALONIKI
TIINƏ
o ki bile tin
Tɔnɔ kɔlɔ Pooli
na pɔpɔni o pa
Tesaloniki tiinə o
ki bile tin na bri
dɔbam kɔlɔ tin
mɔ tuntu**

Maɲa kam Pooli na pɔpɔni tɔnɔ kɔm kɔntɔ o pa Wɛ nɔɔna balɔ na wɔ Tesaloniki ni tin, ba daa ta wɔ lwarɔ Zezi tum dim na lagi di ki te tin fasi. Kɔntɔ ɲwaanɔ mɔ pɛ vuvugə jəni ba kɔgɔ kɔm wɔni. Nɔɔna badonnə dɛɛn bɔɲi ni Zezi tum dim maɲi di ba di kɛ mɔ. Badaara di maa yin si ba ta tɔɲi titɔɲa Zezi tum dim na twe tin ɲwaanɔ, yi ba laan daari ba kwe ba titi ba palɔ nɔɔna badonnə baɲa ni. Pooli laan ma pɔpɔni tɔnɔ kɔm kɔntɔ o pa-ba si o maa kwe-ba.

O dɛ yigə o ki Wɛ le ba na jigɔ wɔ-didɔba di Wɛ yi ba jigɔ sono tin ɲwaanɔ, yi o loori Wɛ si ba zigi kəɲkəɲ Wɛ titɔɲa yam wɔni (pɔɔrim 1).

O laan ma kwe-ba Zezi Krisi tum laɲa ni, o bri-ba ni wɔlɔ ba na bə ni kəmbalwaarɔ tu tin maɲi si o da yigə o ba mɔ, si Krisi laan ba (2:1-12).

Pooli nan kwe Wɛ nɔɔna bam si ba zigi kəɲkəɲ Wɛ cwəɲə kam wɔni, di lwarim

na maɲi di puli zanzan yi cam yi-ba te tin di, si ba daari ba taa warɔ Wɛ (2:13—3:5).

O ma kaanɔ yawɔri-nyina bam si ba taa tɔɲi ba ma nai ba ni-wɔdiu, ni Pooli di balɔ dɛɛn na tɔgi did-o ba tɔɲi Wɛ titɔɲa yam tin na tɔɲi te tin (3:6-15).

¹ Amɔ Pooli didaanɔ Silasɔ di Timoti mɔ pɔpɔni tɔnɔ kɔntɔ si di pa abam Wɛ nɔɔna balɔ na wɔ Tesaloniki ni yi á yi di Ko Baɲa-Wɛ di di Yuutu Zezi Krisi nɔɔna tin.

² Dí Ko Wɛ di di Yuutu Zezi Krisi wó pa abam yazurə di yu-yoɲo.

Tesaloniki tiinə na tɔgi Wɛ te tin

³ Dí ko-biə-ba, di maɲi si di ki Wɛ le maɲa maama abam ɲwaanɔ nɔɔɛni kɔ na maɲi te tin, bɛɲwaanɔ á ki á wɔ-didɔba di Zezi kɔ ja gaali, yi á maama tiini á soe daanɔ lanyiranɔ, yi á sono kɔm wɔra kɔ puli zanzan.

⁴ Kɔntɔ ɲwaanɔ mɔ di yəni di te á taanɔ di bri Zezi kɔgɔ kɔm na wɔ jəgə kalɔ maama ni tin, yi di jigɔ wɔpɔlo abam ɲwaanɔ. Dí te di ba ni, nɔɔna bɛɛsi abam yi ba yaari abam zanzan, yi á daa ta zigi lanyiranɔ di pu-dia, yi á kwəri á tɔgi Zezi di wɔ-didɔba.

⁵ Kɔntɔ mɔ pɛ di lwarɔ jaja ni, Wɛ wó di nabiinə sariya di ciga mɔ. Dí wó pa á na ciga, yi á maɲi si á tɔgi á wəli Dí paari dim wɔni, bɛɲwaanɔ abam sunɔ á na

yaara We paari dum kontu n̄waanu. ⁶ We nan wó ki abam ciga, yi DÍ wó pa balu na yaari abam tin joori ba na cam. ⁷ DÍ ma wó daari DÍ pa abam balu na yaari tin di dɔbam maama na siun, manja kalu dí Yuutu Zezi na wó joori o ba si nabiinə maama na-o tin. Wɔntu wó nunji We-sɔŋɔ di o malesi didɛera bam, ⁸ yi min-vwi zaŋi si kaagi-ba. Dí Yuutu Zezi wó pa balu na vin We yi ba wu se wum kwər-ywəŋə kam tin na cam. ⁹ Nɔɔna bam kontu wó na cam ni ku na manji di ba te tin. Baá na lɛɛɛɛ tɔlu na ba ti tin. Baá pɔɔri-ba ba yira, yi ba taa banwe di dí Yuutu wum, yi ba daa bá na o paari dam-fɔɔɔ zulu yam. ¹⁰ Kontu maama wó ba ku ki manja kalu dí Yuutu Zezi na wó joori o ba tin. De dim kontu ni, oó na zulu o titi nɔɔna bam tee ni. Balu maama na ki ba wu-didɔba did-o tin wó pa-o tiə zanzan. Abam nan wó ta wu bantu wɔni di á na se We ciga kalu dí na bri abam tin n̄waanu.

¹¹ Ku yi kontu n̄waanu mu dí yəni dí loori dí Tu We manja maama dí pa abam, si DÍ pa á manji di DÍ cwəŋə kam tɔgum, ni DÍ na kuri abam si á taá yi te tin. Dí loori-DÍ si DÍ pa abam dam, si á wanu á ki lanyiranu nɔɔnɛni á wɔbɔŋa na lagɛ te tin maama, si á taá ki titɔŋa yalu maama na lana tin, á na ki á wu-didɔba di DÍ tin n̄waanu. ¹² Kontu mu wó pa dí Yuutu Zezi taa nai zulu

abam tee ni, yi abam di wó na zulu, dí Tu Banja-We di dí Yuutu Zezi Krisi na pe abam yu-yoŋo tin n̄waanu.

2

Kəm-balwaarv manja na wó ba te tin

¹ Dí ko-biə-ba, á ye ni dí Yuutu Zezi Krisi wó joori o ba, yi We wó la dɔbam si dí taá wu o tee ni. Dí nan lagɛ dí loori abam si á yi pa á bɔcara taa di kontu n̄waanu. ² Á yi zaŋi á pa á wɔbɔŋa vugimi, di nɔɔna balu na te ba wi dí Yuutu Zezi de dim manji di yi tin. Nɔɔna na te di abam ba wi, We Joro kum mu bri kontu, naa ba na wi ku yi dɔbam taanu mu, naa ba na pe abam tɔŋo yi ba wi ku nunji dɔbam tee mu, ³ si á yi se á pa nɔɔn-nɔɔnɔ ganɛ abam di wəənu tum kontu dwi. Bɛŋwaanu manja kalu nɔɔna zanzan na wó ba ba ywəri We cwəŋə kam wɔni tin wó da yigə ku ki mu, si dí Yuutu wum de dim laan ba di yi. Kulɔ na wəli da tin, kəm-balwaarv tu wum wó da yigə mu o ba. Wɔntu gurim je nan wó ta yi cɔgim mu. ⁴ Oó bri ni wum dwe wəənu tɔlu maama nɔɔna na zuli di kulɔ maama ba na bə ni ba wa tin, yi oó dɔni wəənu tum kontu maama. O ma wó vu o zu o jəni Banja-We titi digə kam wɔni, yi o bri ni wum titi mu yi We. ⁵ A ya na wu abam tee ni manja kalu tin, a manji a bri abam wəənu tum kontu. Á nan wu guli-ti na?

⁶ Wɔŋɔ kɔdɔŋ nan mu cɪgɪ wænu tɪm kuntu cwɛŋə sɪ tɪ ta yɪ kɪ lele, yɪ á ye kɔ ni nɪ. Kɔ daari maŋa kam na sɪnɪ ka yɪ, kəm-balwaarɔ tu wɔm laan wú ba sɪ nabiinə lwar-o jaja. ⁷ Kəm-lwaanɔ dam dilɔ na səgi nɔɔna yɪə nɪ tɪn maŋɪ dɪ wɔra dɪ cɔgɪ nabiinə. Kɔ nan na yɪ wɔlɔ na wɔra o cɔ kəm-lwaanɔ tɪm cwɛŋə lele sɪ tɪ yɪ kɪ tɪn, kuntu tu wú ba o viiri. ⁸ Maŋa kam kuntu nɪ mu, kəm-balwaarɔ tu wɔm laan wú brɪ o tɪtɪ jaja. Dí Yuutu Zezi na wú joori o ba maŋa kalɔ tɪn, o laan wú ma o ni-viu o cɔgɪ wɔntɔ fastɪ. Zezi na wú joori o ba dɪ dam-fɔrɔ tɪn, mu o laan wú cɔgɪ kəm-balwaarɔ tu wɔm.

⁹ Maŋa kam kəm-balwaarɔ tu wɔm na wú ba tɪn, oó jɔŋɪ dam-fɔrɔ sutaani tee nɪ o ma kɪ wo-kɪnkagɪla dwi tɛri tɛri ya na dai cɪga tɪn. ¹⁰ O ma wú kɪ kəm-balwaarɔ dwi maama o ma ganɪ balɔ na wú ga ba ŋwɪa Wɛ tee nɪ tɪn. Kɔú kɪ-ba kuntu, bɛŋwaani ba ba se sɪ ba jɔŋɪ Wɛ cɪga kam dɪ sono, sɪ kɔ pa Dɪ vrɪ-ba ba lwarɪm wɔnɪ. ¹¹ Ba na vɪn Wɛ cɪga kam tɪn ŋwaani, Dɪ laan wú pa ba wɔbɔŋa daa yɛri cɪga, yɪ ba se ba tɔgɪ kulɔ na yɪ vwan tɪn. ¹² Balɔ maama na wɔ se Dɪ cɪga kam yɪ ba daari ba soe kəm-balwaarɔ tɪn, Wɛ wú dɪ ba taani yɪ ba na cam.

Wɛ na kuri dɪbam sɪ dí taá yɪ Dɪ nɔɔna te tɪn

¹³ Dí ko-biə-ba, dí maŋɪ sɪ dí kɪ Wɛ le maŋa maama

abam ŋwaani, á na yɪ balɔ dí Yuutu wɔm na soe tɪn. Kɔ zɪgɪ pulim nɪ mu Wɛ kuri abam sɪ Dɪ vrɪ abam Dɪ yagɪ. Dɪ me Dɪ Joro kɔm dam mu Dɪ pa á jɪ Dɪ tɪtɪ nɔɔna, dɪ á na kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪ Dɪ cɪga kam tɪn ŋwaani. ¹⁴ Wɛ na bɛŋɪ abam sɪ á taá yɪ kuntu tɪn, kɔ de dɪ Dɪ kwɛr-ywɛŋə kam dí na tɔɔli dí brɪ abam tɪn ŋwaani mu, sɪ Dɪ pa á tɔgɪ dɪ dí Yuutu Zezi Krisi á na zulə.

¹⁵ Kuntu ŋwaani, dí ko-biə-ba, fɔgɪ-na á zɪgɪ kɛŋkɛŋ, sɪ á yɪ yagɪ cɪga kalɔ dí na maŋɪ dí brɪ abam tɪn, kɔ na yɪ dí na maŋɪ dí wɔ abam tee nɪ yɪ dí ŋɔɔnɪ kulɔ tɪn, dɪ dí na pɔpɔnɪ tɔnɔ kulɔ dí pa abam tɪn dɪ.

¹⁶ Dí Yuutu Zezi Krisi dɪdaani dí Ko Wɛ soe dɪbam yɪ Dɪ pa dɪbam yu-yɔŋɔ, dɪ Dɪ na pe dí jɪgɪ baari dilɔ na bá fɔgɪ dɪ tɪ tɪn, dɪdaani tɪna yalɔ na yɪ cɪga tɪn. ¹⁷ Dɪntɔ wú zɛni abam dɪ wɔbɔŋ-ŋɔna sɪ á taá jɪgɪ dam, sɪ á wani á taá kɪ lanyɪrani á tɪtɔŋa dɪ á ni-taani maama wɔnɪ.

3

A taá loori Wɛ dɪbam ŋwaani

¹ Dí ko-biə-ba, kulɔ na daari tɪn, á taá loori Wɛ á pa dɪbam, sɪ dí Yuutu wɔm kwɛr-ywɛŋə kam jagɪ ka yɪ je maama, sɪ nɔɔna se-ka lanyɪrani nɪ abam dɪ na se-ka te tɪn. ² Loori-na Wɛ sɪ Dɪ jɔŋɪ dɪbam nɔn-balwaarɔ jɪa nɪ, bɛŋwaani

ku dai nɔɔna bam maama mu se We kwərə kam.

³ Dí Yuutu wɔm nan yi ciga tu mu, oó wəli abam di dam, yi o ci abam sutaani jɔna ni si di yi cɔgi abam. ⁴ A na yi dí Yuutu wɔm nɔɔna tin mu dí jigi abam ciga si á tɔgi dí na maɔi dí bri abam kulɔ tin, yi á ta wó ta ki kuntu ni dí na maɔi dí ta te tin.

⁵ Dí Yuutu wɔm wó pa á wɔbɔɔna tiini ya zu We sono kum, yi o daari o pa á zigi lanyirani di pu-dia ni Zezi Krisi titi na zigi te tin.

Yawɔri-nyina kweə

⁶ Dí ko-biə-ba, dí kaani abam di dí Yuutu Zezi Krisi yiri mu, si á ci á titi di á ko-bu wɔɔ maama na yi yawɔri-nyim yi o ba tɔgi zaasum dilɔ dí na bri abam tin. ⁷ Abam nan ye lanyirani ni á maɔi si á lwəni dibam titɔɔna na yi te tin mu. Dí deen na wɔ á tee ni tin, dí ba jigi yawɔɔ. ⁸ Dí wɔ jɔɔi wɔdiu nɔɔn-nɔɔnɔ tee ni kafe. Dí nan tiini dí tɔɔi mu yi ku ce dí yira wia di titi, si dí yi yaari abam wɔɔwɔɔ wɔdiu nwaani. ⁹ Ku nan dai ni dí ya ba jigi cwəɔə si dí jɔɔi zənə abam tee ni. Dí deen nan ki kuntu si ku pa á wani á lwəni dibam na ki te tin mu. ¹⁰ Dí na wɔ abam tee ni maɔa kalɔ tin, dí pe abam ni ni, nɔɔnɔ wɔɔ na ba lagi titɔɔna tin, kuntu tu wɔ maɔi si o di wɔdiu di.

¹¹ Dí tagi kuntu, beɔwaani dí ni ni abam badonnə yi yawɔri-nyina mu. Ba ba lagi

titɔɔna, yi ba kari je maama ba kɔkari ba donnə yiə. ¹² Dí Yuutu Zezi Krisi yiri nwaani mu dí te nɔɔna bam kuntu, yi dí kaani-ba si ba ja ba titi cim ba tɔɔi, si ba wani ba nii ba titi baɔa ni di ba ni-wɔdiu.

¹³ Dí ko-biə-ba, abam titi nan yi zari á bwəni di lanyirani kəm.

¹⁴ Abam wɔɔ na wɔ se dí na pupuni te tɔɔ kuntu wani dí bri abam tin, si á taá ye kuntu tu, si á wani á ja á titi did-o, si ku pa cavura ja-o. ¹⁵ A nan yi pa o ji á dum. A taá kaan-o ni á ko-bu te.

¹⁶ Dí Yuutu wɔm yi wɔ-zuru tu mu, yi oó pa abam taá jigi wɔ-zuru maɔa maama wɔɔ maama wani.

Dí Yuutu wɔm wó ta wura di abam maama.

¹⁷ Amɔ Pooli mu jɔɔni abam. A titi laan mu pupuni tintu di a jɔɔa. A yəni a ki kuntu mu a twaanɔ tum maama wani, si á lware ni ku yi amɔ mu pupuni. A yəni a pupuni tintu mu.

¹⁸ Dí Yuutu Zezi Krisi wó pa abam maama yu-yoɔo.

**Dayigə tɔnɔ kulɔ
Pooli na pɔpɔni o
pa
TIMOTI tun
Dayigə tɔnɔ kulɔ
Pooli na pɔpɔni
o pa Timoti tun
na bri dɔbam
kulɔ tun mu tuntu**

Timoti nu yi Zwifu mu o na ki o wu-dɔɔba dɔ Zezi, o ko ma yi Greki tu. Pooli deen jeeri Timoti maɲa kalu o na maa ve Lisitri o tɔɔɔ We kwəɛ kam o bri nɔɔna tun mu (Tituɲa Tɔnɔ 16:1-3). Timoti laan ma tɔgi dɔ Pooli o tɔɲi We tituɲa yam (Tituɲa Tɔnɔ 17:14 dɔ 18:5 dɔ 19:22).

Pooli nan pɔpɔni twaanu tile mu o pa Timoti. Twaanu tuntu wɔni o kwe We kɔgɔ kum yigə tiinə bam mu.

Dayigə tɔnɔ kulɔ o na pɔpɔni o pa Timoti tun wɔni o ɲɔɔni wəənu titɔ wɔɲo mu:

O kaani We nɔɔna bam si ba ci ba titi mu dɔ vwan zaasim dɔɔ na zu ba titari tun. Vwan zaasim tiinə bam deen bri ni lɔgɔ baɲa wəənu tum yi balɔɔ mu, yi n bá n wanti n na vrim, ku na dai ni n jigi yəno kulɔ na səgi tun, yi nɔɔna finfin yirani nan mu ye yəno kum kuntu. Ba ma kwəri ba kwe nɔɔna si ba ja ba titi dɔ wɔdiiru tidonnə dim, si ba yagi kadri. Pooli nan pɔpɔni o bri-ba ni kuntu yi vwan mu.

Pooli daa ta bri Zezi kɔgɔ na maɲi si ku zuli We te tun. O ma kwəri o bri Zezi kɔgɔ kum dɔ ku nakwa bam dɔ ku zənzənnə bam na maɲi si ba taa yi te tun.

Pooli laan ma daari o bri Timoti o na maɲi si o ki te dɔ We nɔɔna bam dwi təri təri tun, si o ma wanti o tɔɲi We tituɲa yam lanyirani.

¹ Amu Pooli wɔɔ na yi Zezi Krisi tuntuɲu tun mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu si a pa nmu Timoti. Baɲa-We dɔɔ na yi dɔbam Vɔru dɔ Zezi Krisi wɔɔ dɔbam na jigi o tɔna tun mu pe-ni ni si a taa yi o tuntuɲu. ² Nmu yi niɲɛni amu titi bu mu te, n na se Zezi Krisi tun ɲwaanu.

Dí Ko We dɔ dí Yuutu Zezi Krisi wó pa nmu yazurə dɔ yu-yoɲo, yi o daari o duri nmu ɲwanja.

Cv-na á titi dɔ vwan karanyina tiinə bam zaasim dim

³ Maɲa kam amu deen na maa ve Masɔɔvanti tun, a loori nmu si n maɲi Efɛɛzi ni si n kaani nɔɔna balu na bri kulɔ na dai ciga tin si ba yagi. ⁴ Nmu maɲi si n ta-ba si ba yagi ba wɔɔɔɲa sɔnswali sɔɔ na dai ciga tun, si ba daari ba yagi ba kwə dwi natɔga kalu na ba jigi gurim je tun. Bɛɲwaanu wəənu tum kuntu pai nɔɔna magi kantɔgɔ mu kafe. Ti ba wəli nɔɔna si ba ki ba wu-dɔɔba dɔ We si ba taa tɔgi-DI. ⁵ Nmu maɲi si n kaani-ba mu didaani wəənu tum kuntu si ba yagi-ti, si ba taa jigi sono kulɔ na yi

ciga ciga na nunji bɛari-
 ɲona woni tun, yi ba na ki
 kulɔ maama ba na ye ni ku
 lamma tun, yi ba na sɛni
 ba ki ba wu-dɛɛba di We,
 kɔ pa ba taa jigi sono kum
 kuntu. ⁶ Nɔɔna bam kuntu
 nan ywari ciga kam kuntu
 woni mu, yi ba daari ba
 ɲɔɔni bitari sɛɛ na ba jigi
 kuri tin. ⁷ Ba lagɛ si ba taa yi
 We callu tum karanyina tiinɛ
 mu. Ba titi nan ba ni ba na
 te kulɔ tun kuri, yi ba yari
 ba na ɲɔɔni kulɔ di ba wu
 maama tun di.

⁸ Di ye ni We callu tum
 lana di wɛɛɛ na ni ti kuri ni
 ku na manɛ te tin. ⁹ Dibam
 nan ye ni, We na pe DI callu
 tum tun, DI wɛ pe-ti nɔn-
 ɲona ɲwaani. DI nan pe-
 ti balɔ na yi callu cɔgina
 tin ɲwaani mu, didaani
 vɛvɛina di balɔ yigɛ na tɛrɛ
 di DI tin, di wo-lwaanɔ kɛrɛ
 di nɔn-balwaarɔ, di balɔ na
 ba nigɛ-DI tin, di balɔ di
 na gu ba kwɛ naa ba niinɛ
 naa ba donnɛ tin mu, ¹⁰ di
 balɔ na boori tin, di baara
 balɔ na mai ba donnɛ ba jiri
 kaana tin, didaani balɔ na
 cɛ ba jaani nɔɔna di dam ba
 yɛgi tin, didaani balɔ na fɔ
 vwan tin, di balɔ na du di
 We yi ku yagi ku dai ciga
 tin. DI nan pe DI callu tum
 balɔ maama na cɔgi zaasum
 dilɔ na yi ciga yi di tɔgi We
 kwɛr-ywɛɲɛ kam na bri te
 tin di mu. ¹¹ Kwɛr-ywɛɲɛ
 kam kuntu nunji Wɔpolo Tu
 Baɲa-We dilɔ na jigi paari-
 zulɛ tin te mu, yi dintɔ ki-ka
 amɔ jɲa ni si a taa tea.

*Pooli na ki We le DI zana
 ɲwaani te tin*

¹² Di Yuutu Zezi Kisi mu
 pe amɔ dam si a taa tɔɲi a
 pa-o. A ki o le didaani o
 na ne ni amɔ jigi wu-dɛɛba
 yi o li-ni si a taa tɔɲi a pa-
 o tun. ¹³ Faɲa tun, a deen
 yɛni a ɲɔɔni a cɔgi Zezi yiri,
 yi a kwari a twi-o, yi a ta
 yaari o nɔɔna bam. Di kuntu
 di, o nan ta duri a ɲwaɲa,
 beɲwaani amɔ ya wu se-o
 yi ku pa a yari wono kulɔ
 a na jigi a ki tin. ¹⁴ Nan
 di ku di, di Yuutu Zezi mu
 ki-ni yu-yonɔ zanzan ku ja
 gaali, yi o daari o pa a taa
 jigi wu-dɛɛba did-o di sono,
 a na ɲwi did-o tun ɲwaani.

¹⁵ Taani dintɔ yi ciga yi di
 manɛ si nɔɔna maama se-di
 mu:

«Zezi Kisi tu lɔgu baɲa
 si o vri nɔn-cɛɔgɛrɔ mu ba
 lwarum woni.»

Amɔ nan mu ki lwarum a
 dwani nɔɔna maama, ¹⁶ yi
 We ta duri a ɲwaɲa si ku pa
 Zezi Kisi bri o wu-zuru kum
 na yi te di amɔ. O na tiini
 o ki wu-zuru di amɔ wɛɛɛ
 na yi nɔn-cɛɔgɛrɔ tum yigɛ
 tu tin, ku yi maana mu ku
 pai nɔɔna balɔ na wɔ da a
 kwaga ba ba ba se-o, si ba
 daari ba na ɲwia kalɔ na ba
 ti tin We tee ni. ¹⁷ Baɲa-
 We yi pe wɛɛɛ paari na ba ti
 manɛ di manɛ tin mu. DI yi
 ɲwia tu mu, ba ba na-DI di
 yiɛ, yi DI ba jigi donɛ. Kuntu
 ɲwaani zulɛ di tiɛ taa wu DI
 tee ni si ku taa ve manɛ kalɔ
 na ba ti tin. Amina.

¹⁸ A bu Timoti, a lagɛ a
 ta di nmɔ si n ta n tɔɲi n

pa We, ni We nijonhə bam dɛɛn na tagi nmu taani te tin. Kuntu tin, kwaan n guli ba na tagi te tin si n tɔŋi We titɔŋa lanyirani, ninɛɛni n na lagɪ n magɪ jara cɪga cɪga te tin. ¹⁹ Ta n jigi wɔ-dɪdɔba dɪ We, si n daari n ta n ki kulɔ maama n na ye n bicari ni ni ku lamma tin. Nɔɔna badonnə wura, ba ba se si ba taa ki kulɔ ba na ye ni ku lamma tin. Kuntu ma pa ba daa wari ba da We cwəŋə kam. ²⁰ Yimene dɪ Alesandri mu tɔgi ba wɔ nɔɔna bam kuntu wɔni. Amu nan yagi-ba sɔtaani juŋa ni si ba na cam, si ba daa yi nɔɔni ba cɔgi We yiri.

2

We nɔɔna na manɪ si ba taa zuli-DI te tin

¹ Woŋo kulɔ a na lagɪ a da yigə a ta tin mu tintɔ. A manɪ si á taá loori We á pa nɔɔna maama. Loori-na We si DI taa nii ba banɪ ni, si á daari á taá ki DI le ba nɔɔna. ² A taá loori We á pai pwa dɪdaani dɪdɛera balɔ maama na jigi dam nɔɔna banɪ ni tin, si ku pa dí taá zɔɔri dɪ yazurə dɪ ni-ywəm, si dí wani dí taá tɔgi We lanyirani, si dí taá nɔɔni ni ku na manɪ te tin. ³ Kuntu mu yi woŋo kulɔ na lamma yi ku poli We dɪlɔ na yi dí Vɪrnɔ tin wɔ. ⁴ Dɪntɔ mu lagɪ si nɔɔna maama na vrɪm, si ba kwəri ba lwarɪ kulɔ na yi cɪga tin. ⁵ We dɪdɔba yirani mu wura. Wɔlɔ dɪ na fɔgi nabiinə dɪ

We daani tin dɪ yi dɪdɔba yirani mu. Wɔntɔ mu yi Zezi Krisi wɔlɔ na yi nabiinu tin. ⁶ Wɔm mu se o ti o ma nɔɔni nɔɔna maama lwarɪm juɔ, yi ba pa o maana manɪ kalɔ We na li tin. ⁷ Kuntu nɔɔna mu We pɛ a ji DI tintɔŋɔ, si a tɔɔli DI kwərə kam a bri nɔɔna. Cɪga mu a nɔɔna, si ku dai vwan. We si ni DI tɔŋi-ni mu si a taa bri dwi-ge tiinə, si ba se DI cɪga kam ba ki ba wɔ-dɪdɔba dɪ DI.

⁸ Amu lagɪ si jəgə maama baara taa wari We. Ba na zəŋi ba jia wɛɛni si ba wari We, si ba taa jigi wɔ-pɔŋo mu, si ba yi taa jigi ban-zɔŋo naa kantɔgɔ dɪ nɔɔni-nɔɔni. ⁹ Amu nan ta lagɪ si kaana dɪ ja ba titɪ dɪ ba gwaarɔ wɔɔm, si ba taa kwarɪ cavura ba zɔɔri gwaarɔ tilɔ na manɪ dɪ ba tin. Ba wɔ manɪ si ba tiini ba kwe ba yum ba ja gaali, naa ba zuli ba titɪ dɪ nɔɔni-wəɛnu, ku na yi sɛbu-sɪŋa naa kandwanɔŋa naa gwaarɔ tilɔ sɛbiə na damma tin. ¹⁰ Ba nan manɪ si ba taa ki kəm-laarɔ mu, si ku bri ni ba yi kaana balɔ na se We cɪga cɪga tin. ¹¹ Kaana manɪ si ba taa je cim mu ba cəgi balɔ na bri-ba We cwəŋə tin, si ba daari ba taa se-ba. ¹² Amu wɔ se si kaana taa bri baara naa ba taa te-ba. Ba manɪ si ba taa je cim mu. ¹³ Bɛnɔɔna, We dɛɛn na ki nabiinə tin, DI ki Adam mu yigə, yi DI laan daari DI ki Awa. ¹⁴ Ku dɛɛn dai Adam mu sɔtaani gani, ku yi kaani wɔm mu

dı ganı dı pa o vın We ni.
¹⁵ Kuntv mu te kaana lırtı dı cam, We nan wó vrı-ba, dı ba na se ba tıgı We dı wı-dıdva dı sono dı wı-ponjo yı ba jıgı ba tıtı tın.

3

Zezi kɔgɔ kum yigə tiinə na manı sı ba taa yı te tın

¹ Taanı dıntv sıntı dı yı cıga mu:

«Nɔɔnv na lagı sı o ji Zezi kɔgɔ kum yigə tu, kuntv tu lagı tıtıŋ-ŋum mu.»

² Kuntv, Zezi kɔgɔ kum yigə tu manı sı o taa yı nɔn-ŋum mu nɔɔna maama tee nı. O nan manı sı o taa jıgı kaanı dıdva yıranı mu. O ta manı sı o taa yırtı o tıtı, sı o taa watı o tıtı o jaana nı kv na manı te tın. O manı sı o taa jeeri vərə lanyıranı o sɔŋɔ nı. O manı sı o taa ye nɔɔna zaasım. ³ O nan wı manı sı o taa yı sa-nyɔrv naa nı-jajarv naa nɔɔnv wılv banı na lımma tın. Kv manı sı o taa yı nɔn-yonjo mu dı nɔɔnv maama. O nan wı manı sı o taa yı səbu-swən-nyım. ⁴ O manı sı o taa watı o nıi o sɔŋɔ tiinə banja nı mu lanyıranı, sı o daarı o pa o bıə se-o dı zulə yalv na manı tın.

⁵ Bɛŋwaanı, nɔɔnv na warı o nıi o tıtı sɔŋɔ tiinə banja nı, oó kv ta mu o nıi Zezi kɔgɔ kum banja nı? ⁶ Kv wı manı sı o taa yı wılv na yı nɔn-dırvv We cwəŋə kam wıntı tın, sı o yı zarı o ba o zəŋi o tıtı, sı We dı o taanı nıneentı Dı na dı sutaanı taanı te tın. ⁷ Zezi kɔgɔ kum yigə tu manı sı o taa yı nɔn-ŋum mu dı

balv na ba tıgı We tın dı. Kv na dai kuntv, nɔɔna wó goon-o yı o na cavıra, yı o tıv sutaanı cıgırv tım wıntı.

Zezi kɔgɔ kum zənzənnə bam na manı sı ba taa yı te tın

⁸ Zezi kɔgɔ kum zənzənnə bam dı manı sı ba taa yı balv nɔɔna na nıgı tın mu. Ba wı manı sı ba taa yı nıə yale yale tiinə, naa ba taa yı sa-nyɔra, naa ba taa kv kəmpinə sı ba ma na wəənu.

⁹ Ba nan manı sı ba taa tıgı cıga kalv ya na səgi yı We laan vırtı-ba Dı taanı dım wıntı tın, ba na ye ba bıcarı nı nı kv lamma tın ŋwaanı. ¹⁰ Nɔɔnv na lagı sı o ji Zezi kɔgɔ kum zənzənnu, ba manı sı ba da yigə ba maan-o mu ba nıi, o na ba jıgı wo-lɔŋɔ, sı ba laan pa o pulı o tıtıŋa.

¹¹ Kv manı sı ba kaana dı taa yı balv nɔɔna na nıgı tın mu, sı ba yı taa yı bıbarı-nyına. Ba manı sı ba taa yırtı ba tıtı mu, sı nɔɔna taa jıgı ba cıga wɔŋɔ maama banja nı.

¹² Zezi kɔgɔ kum zənzənnu manı sı o taa jıgı kaanı dıdva yıranı mu, sı o daarı o taa watı o nıi o bıə dı o sɔŋɔ tiinə maama banja nı lanyıranı. ¹³ Bɛŋwaanı zənzənnu wılv maama na tıŋı o tıtıŋa lanyıranı tın wı na zulə zanzan nɔɔna tee nı, yı o daarı o na baarı dı wıpolo o na kv o wı-dıdva dı Zezi Krısi tın ŋwaanı.

¹⁴ Amv bıŋı sı a ba nmv te lele. A nan pıpvntı tɔnɔ kuntv a pa nmv sı, ¹⁵ a na

daani finftun, si n wani n lwaru n na wu ja Baŋa-We noona bam te. Bantu mu yi Zezi noona yi ba togi Nwɔa Tu Baŋa-We. Bantu mu yi balu na kwaanu ba weli ba nii zaasum dilu na yi ciga tun baŋa ni, nuneeni ywə na weli digə si ka yi vi te tun. ¹⁶ Dɪ lwaru ni We togi mu yi wo-kamunu mu. We ciga kam kuntu deen ya səgi mu, yi DI laan pa dɪ lwaru wulu wum DI na tuni tun:

Wuntu mu jigi nabiinu o ba lugu baŋa.

We Joro kum ma bri ni o yi ciga tu.

We malesi sum ma na o zula. Noona ma ja o kwərə ba zu dwi maama wu ba toli.

Lugu baŋa nabiine ma se-o. O ma zani di zula o di We-sɔŋɔ.

4

Dɪ na manɪ si dɪ ci dɪ titi di vwan zanzaasa bam te tun

¹⁻² We Joro kum bri dibam fasti ni, manja tiim ni noona badaara wu zani ba yagi We cwəŋə togi mu. Pipirinyina balu na fo vwan tun mu wu ganu-ba ba pa ba yagi zaasum dilu na yi ciga tun. Bantu wubɔŋa mu tɪga, ku pa ba yəri ni ba na ki kulɔ tun ba lamma. Baá pa noona se vwan yam ciciri na fɔe tun, yi ba daari ba taa togi sutaani zaasum na yi te tun. ³ Noona bam kuntu mu yəni ba bri ni ku culə si baaru di kaani naa kaani zu baru. Wudiiru tidonne di maa wura ba na bri ni

ku culə si noona di-ti. Nmu nan ye ni We mu ki wudiiru tum kuntu, si dibam balu na togi-DI yi dɪ lwaru DI ciga kam tun taá ki DI le ti ŋwaanu, si dɪ daari dɪ taá di-ti. ⁴ Beŋwaanu wənu tlu maama We na ki tun lamma. Woŋo kulɔ We na pe dibam tun, dɪ manɪ si dɪ ki DI le mu ku ŋwaanu, dɪ wu manɪ si dɪ culi-ku. ⁵ Beŋwaanu We taani dim di dibam We-loro kum mu kwe woŋo maama ku pa ku lana We yigə ni.

Zezi Krisi tintuŋ-ŋum na manɪ si o taa yi te tun

⁶ Nmu manɪ si n ta wənu tintu mu n bri n ko-biə bam. N na ki kuntu, kuú pa n ta n yi Zezi Krisi tintuŋ-ŋum. N na suni n se We ciga kam taani dim di zaasum dilu na yi ciga yi n manɪ n togi-di tun, nni bi We cwəŋə kam wuni. ⁷ Yi zani n cəgi sunswali silu na ba jigi kuri yi si ba weli We cwəŋə kam tun. Nan tiini n kwaanu n ta n togi We cwəŋə. ⁸ Dɪ ye ni, n na waari n yira, ku jigi zənə finftun. Ku daari, n nan na kwaanu n togi We cwəŋə, kuntu mu tiini ku jigi zənə woŋo maama wuni. Beŋwaanu kuú pa n na zənə zum ŋwɔa kam wuni, yi n daari n na ŋwɔa kalu na lagu ka ba tun We tee ni. ⁹ Taani duntu yi ciga yi di manɪ si noona se-di mu. ¹⁰ Kuntu ŋwaanu mu pai dɪ kwaanu dɪ tɔŋa, beŋwaanu dibam jigi tina di Nwɔa Tu Baŋa-We. Duntu mu yi noona maama Vɔru, ku na fɔgi ku dwe didi balu na se-DI tun.

11 Ta n bri nɔɔna bam wænu tum kuntu si n zaasi-ba. 12 Yi zanɔ n pa nɔɔn-nɔɔnɔ gooni-m n na yi bu tin ɲwaani. N manɔ si n ma n titi mu n bri Zezi nɔɔna bam ba na wú ta ki te. Ku na yi nmɔ ni-ɲwanɔ di n titɔɲ-naga, di n sono di n na jigi wu-dɪdɔa di Wɛ te tin, di n wu-pɔɲo maama mu n manɔ si n ma n bri-ba. 13 Ta n kwaanɔ n karɪmɔ Wɛ taani dɪm di nɔɔna bam, si n daari n bri-ba Wɛ cɪga kam, si ku taa ve manɔ kam a na wú ba tin. 14 Yi zanɔ n yagɔ pɛɛri dɪb Wɛ na pɛ nmɔ, manɔ kalɔ DI nijɔɲnɔ bam dɛɛn na tagɔ nmɔ taani te yi Zezi kɔɔɔ kum nakwa bam di danɔ ba ja nmɔ banɔ ni ba warɔ Wɛ n ɲwaani tin. 15 Ku manɔ si n tiini n kwaanɔ n ta n tɔɲɔ titɔɲɔ dɪm kuntu di n wu maama mu. Kuntu mu wú pa nɔɔna maama taa naɔ nmɔ na ve yigə te tin. 16 Ta n yiri n titi, si n daari n ta n yiri n zaasɪm dɪm na yi te tin di. Kwaanɔ n zɪgɔ kɔɲkɔɲ wænu tum kuntu wɔni, si nmɔ titi wú na vrɪm, yi n ta wú pa balɔ na cɛgi-m tin di na vrɪm.

5

N na manɔ si n kwe Wɛ nɔɔna bam te tin

1 Yi zanɔ n bagɔ nankwɪan di baari. N manɔ si n kwe-o ni n ko mu te. Ku na yi nɔn-dɔnnɔ, n manɔ si n kwe-ba ni n nyaana mu te. 2 Ku na yi kazɪna, n manɔ si n kwe-ba ni n niinɔ mu te. Ku na yi

ka-bwənə, n manɔ si n kwe-ba ni n nakwa mu te di wu-pɔɲo.

Dí na manɔ si dí taá zəni kadənə te tin

3 Ta n zuli kadənə balɔ na sunɔ ba ba jigi nɔɔnɔ tin, si n ta n nii ba banɔ ni. 4 Ku daari, kadəm na jigi biə naa naarɔ, bantɔ mu manɔ si ba taa nii-o, ba na yi o titi sɔɲɔ tiinɔ tin ɲwaani. Mu Wɛ cwəɲə zaasɪm dɪm na yi te tin. Kadəm biə na zən-o kuntu, kú pa ba joori ba ɲwi ba tiinɔ jini di ba na yaari ba ɲwaani te tin. Kuntu nan mu poli Wɛ wu. 5 Kaani wulɔ na sunɔ o yi kadəm yi o ba jigi nɔɔn-nɔɔnɔ si o taa nii o banɔ ni tin tiɲi o tina Wɛ banɔ ni mu. Titu di wɪa maama o tiini o warɔ Wɛ mu yi o loori zənə DI tee ni. 6 Ku daari kadəm wulɔ na lagɔ si o taa ɲwi paweeni wɔni tin manɔ o ti mu yi o ta beerə. 7 Nan pa ba maama lwarɔ wænu tum kuntu ni ni, si nɔɔn-nɔɔnɔ yi wani o na ba wo-lɔɲɔ o ta. 8 Nɔɔnɔ yigə na tərə di o sɔɲɔ tiinɔ, ku na tiini ku dwe didi di o titi digə tiinɔ, kuntu tu yagɔ Wɛ cwəɲə mu. O nan tiini o yi nɔn-balɔɔ o dwe balɔ na manɔ ba ba tɔgɔ Wɛ tin di.

9 Yi zanɔ n pa ba pɔpɔni kadəm wulɔ na wu yi bina fusɪrdɔ tin n ki kadənə bam tɔɔɔ kum wɔni. Wulɔ na manɔ si o wəli da tin manɔ si o ban-zɔri taa yi bidwɪ yɪranɔ mu. 10 O manɔ si nɔɔna taa ye o titɔɲ-ɲɔna ni ni lanyɪranɔ. O na nii o

biə baŋa ni lanyirani, naa o na jeeri vərə lanyirani, naa o na tu o titi o zari Wε nɔɔna bam ne, naa o na zəni balu na wu cam wɔni tin, yi o na kwaani o tɔŋi titɔŋ-ŋɔna dwi maama, abam wai á gar-o á wəli da. ¹¹ Ku daari kadənə balu na yi ka-bwənə tin, abam wu maŋi si á ga-ba á wəli da. Beŋwaani, bantɔ wɔbɔŋa daa na ləni yi ba wari ba titi ba ja, baá yagi ni dilu ba na goni di Zezi Kriŋi tin, yi ba daari ba daa zɔ banna. ¹² Ba na ki kuntu, ba bá na bura, beŋwaani ba cɔgi ba dayigə ni dilu ba na goni di Zezi Kriŋi tin mu. ¹³ Kulɔ na wəli da tin, á na pɔpɔni kadənə balu na yi ka-bwənə tin á wəli da, baá ji yawɔri-nyina yi ba ta tɔli sam. Ku nan dai kuntu yirani, baá ji bɔbari-nyina di ŋwan-ɔɔɔru tiinə, yi ba ŋɔɔni wəənu tɔlu na dai si ba ya ŋɔɔni tin. ¹⁴ Mu ku kuri amɔ bɔŋi ni kú ta lamma si kadənə balu na yi ka-bwənə tin taa zɔɔri banna si ba lu biə, si ba daari ba taa nii ba titi sam baŋa ni. Ba na ki kuntu, kú pa dɔbam dɔna daa bá na cwəŋə si ba ŋɔɔni wo-lwaanu ba pa dɔbam. ¹⁵ Beŋwaani kadənə badaara maŋi ba ywəri Wε cwəŋə kam wɔni, yi ba daari ba tɔgi sutaani. ¹⁶ Baaru naa kaani wulu na tɔgi Wε cwəŋə yi kadənə wɔ o sɔŋɔ ni tin, wuntu mu maŋi si o taa nii ba baŋa ni. Ku dai si o yagi-ba o pa Zezi kɔgo kum. O na yagi-ba

kuntu, kú yaari Zezi nɔɔna bam ku pa ba daa bá wani ba nii kadənə balu na ba jigi nɔɔn-nɔɔnu tin baŋa ni.

Ku na maŋi si dí ki nakwa tiinə bam te tin

¹⁷ Ku daari, ku na yi Zezi kɔgo kum nakwa balu na yi yigə tiinə yi ba nii Zezi nɔɔna bam baŋa ni lanyirani tin, ba maŋi si ba na zulə kuni bɔle mu, ku na dwe didi balu na kwaani ba tɔɔli Wε kwərə yi ba bri nɔɔna Wε cɔga kam tin. ¹⁸ Beŋwaani ku pɔpɔni Wε tɔɔɔ wɔni ku wɔ: «Nmɔ na jigi nabia n ma n nwanɔ wo-vaalu, yi ki tampɔgo ka ni ni.»

Ku ta tagi ku wɔ: «Tɔntɔŋɔni maŋi si o taa jɔŋi o ŋwɔru mu.»

¹⁹ Nɔɔnu na tagi Zezi kɔgo kum nakwa bam wu nɔɔnu bɔtar-lwanja di nmɔ, yi zanɔ n se, ku na dai ni nɔɔna bale naa bato yi mu ne o kəm-balwaarɔ tin. ²⁰ Ku daari nakwa balu na sɔni ba ki kəm-balwaarɔ tin, si n kaani-ba ba maama yigə ni. Kuntu mu wú pa fɔɔni ja badaara bam di. ²¹ A nan lagi a kaani-m mu Wε yigə ni di Zezi Kriŋi yigə ni di Wε titi malesi sim yigə ni, si n yɔɔri n se kulɔ a na tagi tin. Yi kuri nɔɔna daani, ki nɔɔnu maama te na maŋi tin.

²² Yi lɔgiri n danɔ n jia nɔɔn-nɔɔnu baŋa ni si n pa o ji Wε tɔntɔŋɔni. Yi zanɔ n pa nɔɔna kəm-lwaanɔ loŋim. Fɔgi n ja n titi di wu-pɔŋo.

²³ A lagɪ a ta dɪ nmʊ sɪ, n wʊ kʊm na yəni kʊ wɔɛ tɪn ŋwaanɪ, sɪ n ta n nyɔ sana finfɪn sɪ kʊ wanɪ kʊ zəni-m, sɪ n yɪ ta n nyɔ na yɪranɪ.

²⁴ Nɔɔna badaara wo-lwaanɔ tiini tɪ nai dɪ yɪ mʊ jaja, yɪ ba daa ta wʊ dɪ bantʊ taanɪ. Kʊ daari babam wo-lwaanɔ nan wʊ ba tɪ na kʊ kwaga nɪ mʊ. ²⁵ Kʊ nan ta yɪ bɪdwɪ mʊ dɪ kəm-laaru dɪ. Tɪ dɪ yɔɔrɪ tɪ nai dɪ yɪ mʊ jaja. Nan dɪ kʊ dɪ, tɪɔ na ba nai lanyɪranɪ tɪn dɪ bá wanɪ tɪ səgi.

6

Gambe na maɲɪ sɪ ba taa kɪ te tɪn

¹ Balɔ maama na yɪ gamble yɪ ba tɔgi Wɛ cwəŋə tɪn maɲɪ sɪ ba taa paɪ ba yum tiinə bam zulə zanzan mʊ. Kuntʊ wʊ pa nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanɪ o ŋɔɔnɪ o cɔgi Wɛ yɪrɪ dɪdaanɪ dɪbam zaasɪm dɪm. ² Gambe sɪɔ na tɔŋɪ ba paɪ ba yum tiinə balɔ dɪ na tɔgi Wɛ tɪn, kʊ wʊ maɲɪ sɪ ba taa gooni-ba ba na yɪ ba ko-biə Wɛ cwəŋə wɔnɪ tɪn ŋwaanɪ. Ba nan maɲɪ sɪ ba taa tɔŋɪ lanyɪranɪ mʊ ba pa-ba, beɲwaanɪ ba yum tiinə balɔ ba na tɔŋɪ ba paɪ tɪn dɪ yɪ ba ko-bu-sonnu mʊ ba na tɔgi Zezi tɪn ŋwaanɪ, yɪ ba nii ba baɲa nɪ lanyɪranɪ.

Dí maɲɪ sɪ dí cɪ dí tɪtɪ dɪ vwan zaasɪm dɪ səbu-swənə

Nii wəənu tɪɔ n na maɲɪ sɪ n brɪ nɔɔna bam sɪ ba taa kɪ tɪn. ³ Nɔɔnɔ wɔɔɔ maama na brɪ zaasɪm dɪdon, yɪ o wʊ sɛ sɪ o tɔgi dɪbam Yuutu Zezi Krisi kwər-ywəŋə kam

dɪdaanɪ Wɛ cwə-laa zaasɪm dɪm, ⁴ kuntʊ tu kɪ fɔŋɔ mʊ yɪ o yəri kulɔkulɔ. Wɔntʊ donj tiini o lagɪ sɪ o taa magɪ kantɔgɔ mʊ wəənu tɪɔ na ba jɪgɪ kuri tɪn baɲa nɪ. Kəm dɪm kuntʊ dwi mʊ pa nɔɔna wɔrʊ gwɪna dɪ ba donnə, yɪ kʊ pa nɔɔna jaanɪ daanɪ yɪ ba twɪ daanɪ, yɪ ba ta buɲɪ lwarɪm ba pa daanɪ, ⁵ yɪ ba niə dɪ ba maɲɪ daanɪ. Ba yəni ba kɪ kuntʊ, beɲwaanɪ ba jɪgɪ wɔɔbuɲ-balwaarʊ mʊ, yɪ ba daa ba tɔgi cɪga cwəŋə. Kʊ maa paɪ ba buɲɪ nɪ Wɛ cwəŋə tɔgɪm yɪ wɔŋɔ kulɔ ba na wʊ na nadunni ka wɔnɪ tɪn mʊ.

⁶ Kʊ nan sɪnɪ kʊ yɪ cɪga mʊ, Wɛ cwəŋə tɔgɪm jɪgɪ nadunni zanzan kʊ paɪ balɔ na kɪ wɔpolo dɪ kulɔ ba na jɪgɪ tɪn. ⁷ Ba na lɔgi dɪbam tɪn, dí wʊ jaanɪ kulɔkulɔ dí ba lɔgʊ baɲa. Dí nan ta bá wanɪ dí ja kulɔkulɔ dɪ dí viiri. ⁸ Kuntʊ tɪn, dí na jɪgɪ dí ni-wɔdiu dí dɪ yɪ dí jɪgɪ gwaarʊ dí zɔɔra, kʊ maɲɪ sɪ dí taa jɪgɪ wɔpolo sɪ tɪntʊ maɲɪ dɪbam. ⁹ Kʊ daari balɔ na lagɪ sɪ ba jɪ nadunə tɪn, səbu-laga mʊ yəni ka ganɪ-ba kʊ pa ba tʊ maɲɪm wɔnɪ. Kʊ maa paɪ ba fra zɔɔrɪ wo-yɔɔrʊ zanzan tɪɔ na wʊ cɔgi-ba tɪn. Kəm dɪm kuntʊ mʊ yəni kʊ paɪ ba yáalɪ ba cɔgi. ¹⁰ Beɲwaanɪ səbu-swənə mʊ yɪ lwarɪm dwi maama pulim je. Nɔɔna badaara wɔra ba na pɛ ba wɔɔbuɲa zʊ səbu-lagɪ yɪ ba yagɪ Wɛ cɪga kam, kʊ pa ba jɪgɪ ba tɪtɪ ba yaari zanzan.

¹¹ Kɔ daari nmu Timoti na yi We nɔɔnɔɔ tun, n manɔ si n ja n titi mu didaani wænu tum kuntu. Ki n titi n ki daani si n ta n togi ciga, si n se We ni, si n ki n wu-didua di We, si n ta n jigi sono di pu-dia di wu-bono. ¹² Pɔɔri n yira n ta n togi We cwɛɛɛ lanyirani. Kuntu mu nmu wɔ jɔɔi ŋwɔa kalɔ na ba ti tun We tee ni. Ŋwɔa kam kuntu mu We bɛɛi-m si n ba n jɔɔi, di nmu deen na zari n zigɔ nɔn-kɔɔɔ kum yigɛ ni n pa ba lwarɔ ni nmu togi ciga cwɛɛɛ kam tun. ¹³ Zezi Krisi titi deen zigɔ Pɔnɔsi Pilati yigɛ ni o pa o lwarɔ ni wɔm togi ciga cwɛɛɛ kam mu. A nan lagɔ a ta di nmu Zezi yigɛ ni, didaani We dilɔ na paɔ wɔɔo dwi maama ŋwɔa tun yigɛ ni, ¹⁴ ni n manɔ si n se ciga kam kuntu si n yi yagi-ka di finfin di, si nɔɔn-nɔɔnɔɔ yi wanti o na n wo-lɔɔɔ o ta, si ku vu ku yi de dum dibam Yuutu Zezi Krisi na wɔ jɔɔri o ba tun. ¹⁵ Manɔ kalɔ na manɔ tun na yiɔ, Wɔpɔlo Tu Baɔa-We dilɔ yirani na yi dam-fɔɔɔ tu tun laan wɔ pa Zezi Krisi jɔɔri o ba. We mu yi pwa maama Pɛ di yum tiinɛ maama Yuutu. ¹⁶ Dintu yirani mu ŋwi manɔ kalɔ na ba jigi pulim di gurim tun. Di nan zɔɔri pooni dilɔ na tiini di daga tun wɔni mu, yi nɔɔn-nɔɔnɔɔ bɔ wanti o twe da. Nɔɔn-nɔɔnɔɔ tɛrɛ o na nɛ-DI, yi nɔɔn-nɔɔnɔɔ nan daa ta bɔ wanti o na-DI. Dintu mu manɔ tiɛ di zulɛ di

dam dilɔ na ba ti tun. Amina.

¹⁷ Kɔ na yi balɔ na yi nadunɛ lɔɔɔ kuntu baɔa ni tun, n manɔ si n kaani-ba si ba yi taa buɔi kamunni ba pa ba titi. Ba wu manɔ si ba tugi ba jijiguru tum, bɛɛwaani ti nyi di viu mu. Ba nan manɔ si ba kwe ba wɔbuɔa maama ba pa We mu, bɛɛwaani dintu mu yɛni DI pa dibam wɔɔo maama yi ku yi dibam, si di taá jigi wɔpɔlo di di ywæni. ¹⁸ Kaani-ba si ba taa ki lanyirani, si ba titu-ŋɔna ji ba nadunni, si ba taa jigi wu-yɔɔo si ba taa ma ba wænu tum ba zani daani. ¹⁹ Ba na ki kuntu, ku bri ni ba tiɔi ba nadunni ciga ciga mu ba pa ba titi jwa ŋwaani, yi kuɔ pa ba na ŋwɔa kalɔ na yi ciga tun We tee ni.

²⁰ A bu Timoti, fɔɔi n ta n nii kulɔ maama We na kwe DI ki nmu jɔɔa ni tun baɔa ni. Ja n titi didaani wænu tɔlɔ nɔɔna na buɔi ni ti yi yi-pɔɔɔ yi ti dai tun. Tuntu mu yi bitar-yɔɔɔ tɔlɔ na ba wɛli We cwɛɛɛ tun didaani taana yalɔ na ba jigi kuri tun. ²¹ Nɔɔna badaara mu wɔra ba na paɔ ba jigi yi-pɔɔɔ kum kuntu, yi ku laan pa ba ywɛri We cwɛɛɛ kam wɔni.

We wɔ pa abam yu-yɔɔo.

**Tɔnɔ kulu Pooli na
pɔpɔni o pa
TIMOTI
o ki bule tun
Tɔnɔ kulu Pooli
na pɔpɔni o pa
Timoti o ki bule
tun na bri dɔbam
kulu tun mu tuntu**

Pooli na pɔpɔni tɔnɔ kuntu o pa Timoti maɲa kalu ni tun, o wu pɔna digə ni mu Rom ni. Ku deen cana zanzan ku pa-o (2:9), yi nɔɔn-nɔɔnu tərə o na zən-o (4:16).

Pooli ηwɔa kam laan na twe ka tiim jəgə tun, o ma kwe wulu na tɔgɔ did-o o tɔɲi yi o so-o lanyiranɔ tun.

Pooli de yigə o ki We le Timoti ηwaani. O laan ma kaani Timoti si o taa zigɔ kəŋkəŋ si o taa kwaani o tɔɲi We titɔɲa yam lanyiranɔ, di nɔɔna na maɲi ba jaar-o We titɔɲa yam ηwaani di (1:1—2:13).

Pooli ta ma kaan-o si o ci nɔɔna balu na magɔ kantɔgɔ kafɛ yi ku ba zəni We titɔɲa yam tun. O ma ta di Timoti si o lwəni wum kikiə na yi te tun, si o taa tɔgɔ cɔga di wu-dɔɔba di sono di wu-zuru, si o yi swe zaasum-ηum dilu o na ne tun (2:14—4:5).

Tɔnɔ kum tiim ni o laan ma bri o titi na yaari te di We na zən-o te tun (4:6-18).

¹ Amu Pooli na yi Zezi Krisi tuntuηu tun mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu a pa nmu Timoti. We titi mu kuri-ni di DI wubuɲa

si a taa yi DI tuntuηu, si a pa nɔɔna lwarɔ ni We goni ni si DI pa-ba ηwɔa, ba na ηwɔ di Zezi Krisi tun ηwaani. ² Nmu Timoti yi a bu-sono mu.

Dí Ko We di dí Yuutu Zezi Krisi wó pa nmu yazurə di yu-yoŋo, yi DI daari DI duri nmu ηwanja.

Pooli na ki We le yi o pa Timoti na baari te tun

³ Amu nan ki We dilu a na tɔɲi a pa-DI yi a ye a bicari ni ni ku lamma tun le, ni a nabaara bam di deen na tɔɲi ba pa-DI te tun. A maa yəni a loori-DI maɲa maama wɔa di titi, yi a guli nmu gulə a We-loro kum wɔni. ⁴ A guli nmu yi-na bam woŋo dɔbam na pwe da-tee ni maɲa kalu tun. Kuntu ηwaani mu a tiini a lagɔ si a joori a ba a na nmu, si a wani a taa jigɔ wupolo lanyiranɔ. ⁵ Amu wu swe ni n ki n wu-dɔɔba di Zezi cɔga cɔga, ni n nunakwi Loyisi di n nu Yunisi di deen na jigɔ wu-dɔɔba di Zezi te tun. A ye lanyiranɔ ni nmu di yi kuntu mu. ⁶ Kuntu ηwaani mu a lagɔ si n guli a deen na danɔ a jia nmu baɲa ni yi We pa nmu zənə yalu tun. Nan fɔgɔ n nii pɛeri dim kuntu baɲa ni, si n ta n ma n tɔɲi We titɔɲa yam lanyiranɔ. ⁷ Beɲwaani dí daa bá ta kwarɔ fɔbni, We na zəni dɔbam di DI Joro kum tun ηwaani. Kuntu mu pai dí jigɔ baari di sono, yi dí wai dí titi dí jaana.

⁸ Yi ta n kwarɔ cavura si n ta dí Yuutu Zezi cɔga kam n bri nɔɔna. Yi pa fɔbni zu-m

dı ba na kɪ amɔ pɪna digə nɪ Zezi ɔɪga kam ŋwaanɪ tɪn. Kɔ nan maŋɪ sɪ n dɪ sɛ yaara mɔ Wɛ kwər-ywəŋə kam zaasɪm dɪm ŋwaanɪ. Wɛ wó pa-m baari yaara yam wɔnɪ. ⁹ Dɪntɔ mɔ vrɪ dɪbam yɪ Dɪ bəŋɪ dɪbam sɪ dɪ táá yɪ Dɪ nɔɔna, sɪ kɔ dɪ dɪbam tɪtɔŋ-ŋɔna ŋwaanɪ. Kɔ yɪ Dɪ tɪtɪ mɔ maŋɪ Dɪ lɪ wɔbɔŋa kɔ loori lɔgɔ pulim, sɪ Dɪ pa dɪ tɔgɪ Zezi Krisi ŋwaanɪ dɪ na vrɪm zaanɪ. ¹⁰ Wɛ laan mɔ nan pɛ dɪ na Dɪ zaanɪ dɪm kɔntɔ dɪ Vrɪnɔ Zezi Krisi na tu lɔgɔ baŋa tɪn ŋwaanɪ. Wɔntɔ mɔ ɔɔgɪ tɔbɪnɪ dam, yɪ o daari o tɔgɪ Wɛ kwər-ywəŋə kam ŋwaanɪ o pa dɪ lwarɪ nɪ dɪ wó na ŋwɪa kalɔ na bá tɪ tɪn Wɛ tee nɪ.

¹¹ Wɛ nan mɔ pɛ a jɪ Dɪ tɪntɔŋnɔ sɪ a taa tɔɔlɪ Dɪ kwər-ywəŋə kam kɔntɔ, sɪ a brɪ nɔɔna Dɪ ɔɪga kam. ¹² Kɔ yɪ kɔntɔ ŋwaanɪ mɔ a nɛ yaara yam kɔntɔ. A nan ba kwari cavura. Bɛŋwaanɪ amɔ ye nɪ a kɪ a wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi mɔ, yɪ a ye nɪ wɔntɔ wó wanɪ o nii kulɔ maama Wɛ na kwe Dɪ kɪ a jɪŋa nɪ tɪn baŋa nɪ, sɪ kɔ taa ve dɛ dɪm o na wó joori o ba tɪn.

¹³ Nan fɔgɪ n ta n tɔgɪ ɔɪga kalɔ a na maŋɪ a brɪ nmɔ tɪn sɪ n ma n zaasɪ nɔɔna, sɪ n kwəri n ta n jɪgɪ wɔ-dɪdɔba dɪ sono n na ŋwɪ dɪ Zezi Krisi tɪn ŋwaanɪ. ¹⁴ Fɔgɪ n ta n nii ɔɪga kalɔ Wɛ na kwe Dɪ kɪ nmɔ jɪŋa nɪ tɪn baŋa nɪ dɪ Wɛ Joro kulɔ na ŋwɪ dɪbam wɔnɪ tɪn dam, sɪ

nɔɔn-nɔɔnɔ yɪ ɔɔgɪ-ka.

¹⁵ Nmɔ maŋɪ n ye nɪ Wɛ nɔɔna balɔ maama na zɔvri Azi tɪntɪ dɪm nɪ tɪn joori amɔ kwaga nɪ, kɔ wəli dɪ Fizeelɪ dɪ Ermɔzenɪ. ¹⁶ Wɛ nan wó duri Onisifɔɔrɪ dɪ o sɔŋɔ tiinə maama ŋwaŋa, bɛŋwaanɪ wɔntɔ mɔ yəni o paɪ a jɪgɪ wɔ-zuru. Ba na kɪ nɪ pɪna digə nɪ tɪn, o wɔ kwari cavura sɪ o zəni-nɪ. ¹⁷ O nan na tu o yɪ Rom maŋa kalɔ tɪn, o tiini o kwaanɪ o beeri amɔ je mɔ taan, yɪ o laan ba o na-nɪ. ¹⁸ Wɛ nan wó duri o ŋwaŋa sariya dɛ dɪm nɪ. Nmɔ maŋɪ n ye lanyɪranɪ Onisifɔɔrɪ na tiini o zəni amɔ te Efɛzɪ nɪ tɪn.

2

Zezi Krisi tɪtɔŋ-ŋɔm na maŋɪ sɪ o taa yɪ te tɪn

¹ A bu Timoti, ta n zɪgɪ kəŋkəŋ Zezi Krisi na pɛ nmɔ yu-yoŋo yɪ n ŋwɪ dɪd-o tɪn ŋwaanɪ. ² ɔɪga kalɔ maama a na yəni a brɪ nmɔ nɔn-kɔgɔ kɔm maama yigə nɪ tɪn, n dɪ ma-ka n brɪ nɔɔna balɔ na tɔgɪ ɔɪga tɪn, sɪ ba dɪ daa wanɪ ba maa brɪ nɔɔna badonnə ba wəli da.

³ Nmɔ na tɔŋɪ n pa Zezi Krisi tɪn, n maŋɪ sɪ n dɪ sɛ yaara mɔ, nɪnɛnɪ pamaŋ-ŋɔm na sɛ yaara te tɪn.

⁴ Nɔɔnɔ na yɪ pamaŋnɔ yɪ o lagɪ sɪ o poli o yuutu wɔ, o daa wɔ maŋɪ sɪ o taa kɪ wəənu tɪlɔ na dɪ pamaŋna tɪtɔŋa tɪn. ⁵ Kɔ ta nyɪ dɪ nɔɔnɔ na kwaanɪ o duri o dɪ yigə te tɪn mɔ. O na maŋɪ o duri o dɪ yɪ o wɔ dɛ durim dɪm cwəŋə ɔɪga ɔɪga,

ba bá pa-o yigə tu pɛəri dım.
 6 Kɔ ta nyi di nɔɔnɔ na yi
 valɔ yi o tiini o tɔŋi te tin
 mu. Wɔntɔ mu manɔ si o da
 yigə o na o wo-vaalɔ tum biə.
 7 Bɔŋi n nii a na te kulɔ tin.
 Dí Yuutu Zezi wó pa n lwarɔ
 woŋo maama kuri n ti.

8 Ta n guli Zezi Krisi na
 yi Pɛ Davidi dwi tu tin gulə.
 Wɔntɔ mu bi o yagi tɔɔni,
 ni kwər-ywəŋə kalɔ a na
 yəni a tɔɔli tin na bri te
 tin. 9 Amɔ na tɔɔli Wɛ kwər-
 ywəŋə kam kuntu tin mu pɛ
 a wɔ yaara wɔni, yi ba vɔ-ni
 di capɔnnɔ ni a yi ŋwɔnnɔ
 mu te. Ba nan bá wanti ba
 ci Wɛ kwərə kam si ka yi
 jagi. 10 Kuntu ŋwaani mu
 a sɛ yaara dwi maama, si
 ku wanti ku wəli nɔɔna balɔ
 Wɛ na kuri si ba taa yi Dɪ
 nɔɔna tin, si ba tɔgi Zezi
 Krisi ŋwaani ba na vɔm di
 zulə yalɔ na bá ti tin.

11 Taani dɔlɔ a na lagɔ a ta
 tin yi cɪga mu:

Dí na tɔgi di Zezi dí ti,
 dí ta wó tɔgi did-o dí na
 ŋwɔ.

12 Dí na fɔgi dí zɪgi kəŋkəŋ
 cam wɔni,

dí wó tɔgi did-o dí di paari.

Dí nan na vi-o,

o di wó vɔn dɔbam mu.

13 Dɔbam nan na manɔ dí ba
 jɪgi cɪga,
 wɔntɔ ta yi cɪga tu mu,
 bɛŋwaani wɔm ba joori o
 kwanɔ o ni.

*Dí na wó ta tɔŋi te si ku
 poli Wɛ wɔ tin*

14 Ta n guli amɔ zaasɔm
 dım n bri Zezi nɔɔna bam, si
 n daari n kaani-ba lanyirani

di Wɛ yiri, si ba yi taa magi
 kantɔgo kulɔ na ba jɪgi kuri
 tin bitari banja ni, si ku cɔgi
 balɔ di na cəgi tin wɔbɔŋa
 mu. 15 Kwaani n tɔŋi di
 yawala si ku poli Wɛ wɔ, si
 caviira yi ja-m Dɪ yigə ni
 di kulɔ n na tɔŋi tin, si n
 kwaani n ta n bri nɔɔna Wɛ
 cɪga kam lanyirani.

16 Ja n titi di bitar-yɔɔrɔ
 tɔlɔ na ba wəli Wɛ cwəŋə
 tin. Balɔ na ŋɔɔni-si tin paɔ
 nɔɔna fɔgi ba joori ba manɔ
 kwaga ni mu Wɛ cwəŋə
 kam wɔni. 17 Ba na kari
 ba bri wo-yɔɔrɔ tum kuntu
 tin, tu wó lonji tu jagi je
 maama, nɔnɛni nɔɔnɔ na
 jɪgi nasɔncɔgo yi ku woori
 ku wəli da te tin. Yimene di
 Fileti mu tɔgi ba wɔ nɔɔna
 bam kuntu wɔni. 18 Ba tusi
 cɪga cwəŋə kam wɔni yi ba
 te ba wɔ, Wɛ daa bá bi nɔɔna
 Dɪ pa ba yagi tɔɔni, si twa
 biim manɔ ku kɛ. Ba zaasɔm
 dım kuntu ma pa balɔ na
 sɛ Wɛ tin badonnə wɔbɔŋa
 joori ya ləni. 19 Ku daari
 balɔ na yɔɔri ba tɔgi Wɛ
 cɪga kam tin wɔbɔŋa ba zai.
 Bantu nyi di digə kuri mu
 Wɛ na fɔgi Dɪ cwi lanyirani.
 Kuri dım kuntu ba gɔɛ, yi ku
 pɔpɔni da ku wɔ:

«Dí Yuutu wɔm ye balɔ na
 yi o nɔɔna tin.»

Ku ta pɔpɔni ku wɔ:

«Wɔlɔ maama na sɛ ni o yi
 dí Yuutu wɔm nɔɔnɔ
 tin manɔ si o yagi
 kəm-balwaarɔ mu.»

20 Ku nyi di sɔ-fɔrɔ wɔni
 kabəli di zwɔ dwi təri təri
 na wɔra te tin mu. Sɔdonnə
 yi can-na mu ba mɛ ba ki,

dí sǎbu-súŋa. Suntu yi lǎnni nyim mu. Sıdonnə maa yi de naa dǒgǒ mu ba me ba ki, yi ba mai suntu mu ba tǔŋa. ²¹ Kú brı nı, nǒǒnu na jıgı o titı dı wo-yǒǒru tim kuntu, kú tu wó ta yi lǎnni nyim mu We tee nı. O yi wulú na kwe o titı o ki o yuutu wóm jıŋa nı yi o jıgı kuri o pa-o tın mu. O maŋı sı o taa tǔŋı tıtǔŋ-ŋbna yalú maama o yuutu wóm na lagı tın mu. ²² Kuntu tın, cǔ n titı dı kǎm-yǒǒru tılv nǒn-dǔnnu wubúŋa na yǎni ya zǔurı tın, sı n daarı n kwaanı n tǒgı cıga cwǎŋə dı wu-dıdúba dı sono dı wu-zuru, sı n ta n tǒgı dı balú bıcara na lana yi ba se nı ba yi dí Yuutu wóm nǒǒna tın.

²³ Fǒgı n cı n titı dı jwəri kantǒgǒ kulú na ba jıgı kuri tın. Benwaanı nmú ye nı kú tui kú guri dı najara mu. ²⁴ Nǒǒnu wulú nan na yi dí Yuutu wóm tıntǔŋnu tın wu maŋı sı o taa yi najajarú. O maŋı sı o taa nıgı nǒǒna maama lanyıranı, sı o daarı o brı-ba cıga dı wu-zuru. ²⁵ O nan maŋı sı o zaası balú na vın We cıga kam tın dı wu-bono mu, sı kú wai kú ki sı We pa ba lǎni ba wubúŋa sı ba joori ba se Dı cıga kam. ²⁶ Kuntu tın, ba swan laan wó joori yi ba wanı ba vrı ba titı sutaanı jıŋa nı, dı ya na jaanı-ba nı cıku te yi dı pa ba ki dı wubúŋa na lagı te tın.

3

Lǎeru na wó ba lvgú baŋa

tiim maŋa nı te tın

¹ Ta n ye nı lvgú tiim maŋa nı lǎeru zanzan wó ba lvgú baŋa. ² Kantú maŋa kam nı nǒǒna wó ta wura ba na lagı wǎenu ba titı zǎnə yıranı má ŋwaanı, yi baá ta yi sǎbu-swǎn-nyına dı kamun-nyına, yi baá ta tee ba titı. Nǒǒna wó ta twı daanı yi ba ba se ba tiinə niə, yi ba bá zuli balú na kı-ba lanyıranı tın. Baá ta yi nǒn-balwaaru yi ba ba nıgı woŋo kulú na yi We nyim. ³ Nǒǒna bá ta soe daanı, yi ba bá ta jıgı da-ŋwaŋa. Baá ta yi bıbarı-nyına yi ba ba lagı sı ba ja ba titı, baá ta yi wu-lǔn-nyına, yi baá ta culi wǎenu tılv na lamma tın. ⁴ Nǒǒna wó ta tusi ba cillonə, yi ba bá ta zuri ba yıra dı lwarım kǎm. Baá ta magı ba nyǒǒna ba brı ba titı kamunni. Baá ta soe ba wubúŋa wǎenu ba dwe Baŋa-We. ⁵ Nǒǒna bam kuntu wó ta kı nı ba tǒgı We cıga kam mu te, yi We dam nan tǎri ba tee nı. Fǒgı n cı n titı dı nǒǒna bam kuntu.

⁶ Nǒǒna bam kuntu badaara yǎni ba sǎgi ba zǔurı sam mu ba ganı kaana balú na yi ka-kaye tın ba pa ba wubúŋa cǒga. Kaana bam kuntu wu cǒgı dı ba kǎm-balwaaru zanzan, yi ba wubúŋa paı ba tǒgı woŋo kulú maama ba fra na zu tın. ⁷ Kaana bam kuntu tiini ba kwaanı ba zaası mu maŋa maama, yi ba nan ba fǒgı ba lwarı cıga. ⁸ Nǒǒna bam kuntu kǎm dım nyı dı Zanesı dı Zambresı deen na

vɪn Moyisi ni faɲa faɲa te tɪn mʊ. Ba dɪ vɪn Wɛ ɕiga kam mʊ. Ba jɪgɪ wʊbʊŋ-balwaarʊ mʊ, yɪ ba Wɛ tɔgɪm dɪm yɪ kafe. ⁹ Ba nan daa bá wani ba vu yigə dɪ ba gana yam. Bɛɲwaani nɔɔna maama wó ba lwarɪ ba jwərim dɪm jaja, nɪɛɛnɪ kʊ dɛɛn na kɪ Zanɛsɪ dɪ Zambresɪ te tɪn.

Wɛ ɕiga kam na jɪgɪ zənə lanyirani te tɪn

¹⁰ Kʊ nan na yɪ nmʊ Timoti, n manɪ n ye amʊ zaasɪm dɪm dɪ a ŋwɪa dɪ a wʊbʊŋa na yɪ te tɪn. Nmʊ nan ta ye a na jɪgɪ wʊ-dɪdʊba dɪ Wɛ te tɪn, yɪ n ta ye a na jɪgɪ wʊ-zuru dɪ sono dɪ pu-dɪa dɪ te tɪn. ¹¹ Nmʊ nan ta ye nɔɔna na bɛɛsɪ-nɪ yɪ a yaari te tɪn. Nmʊ ye wəənu tɪlʊ maama na kɪ amʊ Antɔsɪ nɪ dɪ Yikon dɪ Lisitri nɪ, yɪ dɪ kʊ dɪ, a ta wʊ yagɪ Wɛ ɕiga kam. Dí Yuutu wʊm nan mʊ vrɪ-nɪ yaara yam kʊntʊ maama wʊnɪ. ¹² Kʊntʊ, balʊ maama na lagɪ sɪ ba taa tɔgɪ Zezi Krisi dɪ ɕiga tɪn dɪ wó na bɛɛsɪm. ¹³ Kʊ daari, kʊ na yɪ nɔn-balwaarʊ dɪ kampinnyɪna bam, bantʊ lwarɪm dɪm wó tiini dɪ puli kʊ ja gaali. Baá ta gani nɔɔna, yɪ baá gani ba titɪ dɪ.

¹⁴ Kʊ daari kʊ na yɪ nmʊ, yɔɔrɪ n ta n tɔgɪ ɕiga kalʊ nmʊ na manɪ n lwarɪ yɪ n kɪ n wʊ-dɪdʊba dɪ ka tɪn, bɛɲwaani nmʊ ye balʊ dɛɛn na brɪ-m wəənu tɪm kʊntʊ tɪn wʊ lanyirani. ¹⁵ N biini nɪ mʊ n manɪ n ye Wɛ tɔnɔ kʊm na brɪ kʊlʊ tɪn. Zaasɪm

dɪm kʊntʊ wó wani dɪ vrɪrɪm yɪ n na swan yalʊ na wó pa n na vrɪm, n na kɪ n wʊ-dɪdʊba dɪ Zezi Krisi tɪn ŋwaani. ¹⁶ Kʊlʊ maama na pʊpʊnɪ Wɛ tɔnɔ kʊm wʊnɪ tɪn, kʊ yɪ Wɛ Joro mʊ pɛ dɪbam yɪ kʊ jɪgɪ kuri kʊ pa dɪbam, sɪ kʊ taa brɪ nɔɔna ɕiga, naa kʊ brɪ-ba nɪ ba tusi, naa kʊ kwe-ba sɪ ba da cwəŋə, naa kʊ zaasɪ-ba ba na wó ta tɔgɪ ɕiga cwəŋə te tɪn, ¹⁷ sɪ dɪbam balʊ na yɪ Wɛ nɔɔna tɪn laan yɔɔrɪ dí manɪ fasi, sɪ dí taá tɔŋɪ tɪtɔŋ-ŋɔna dwi maama.

4

Timoti na manɪ sɪ o tɔŋɪ dɪ ɕiga te tɪn

¹ Timoti, a lagɪ a ta nmʊ Wɛ dɪ Zezi Krisi yigə nɪ, sɪ n kwaani n ta n tɔɔlɪ kwərywəŋə kam. Zezi mʊ yɪ wʊlʊ na wó ba o di nanɔna dɪ twa maama sariya tɪn. Oó joori o ba o di paari nɔɔna titari nɪ. ² Kʊntʊ, n manɪ sɪ n ta n tɔɔlɪ Wɛ kwərywəŋə kam. Nɔɔna na cəgi naa ba zɪ ba cəgi dɪ, sɪ n ta n kwaani n brɪ-ba Wɛ ɕiga kam. Nan pa ba lwarɪ nɪ ba tusi mʊ sɪ ba joori ba tɔgɪ cwəŋə, sɪ n kaani-ba, sɪ n daari n pa ba taa jɪgɪ baari, sɪ n ta n brɪ-ba lanyirani dɪ wʊ-zuru zanzan. ³ Bɛɲwaani manɪ wó ba, yɪ nɔɔna daa bá sɛ ba taa cəgi zaasɪm dɪlʊ na yɪ ɕiga tɪn. Ba laan wó daari ba taa tɔgɪ ba titɪ wʊbʊŋa na lagɪ te tɪn mʊ, yɪ baá kikili vwan karanyɪna tiinə zanzan sɪ ba taa brɪ-ba wəənu

tlv maama ba na lagɪ sɪ ba taa ni tɪn. ⁴ Ba laan wó sɪn ba zwa sɪ ba yɪ taa cəgi Wɛ cɪga kam, yɪ ba daari ba sɛ nabiinə sɪnswali sɪlv na ba jɪgɪ kuri tɪn. ⁵ Kɔ daari nmɔ nan manɪ sɪ n ja n titɪ mɔ wəənu maama wɔni. Vɔ n wɔ yaara wɔni. Kwaanɪ n ta n tɔŋɪ sɪ n pa nɔɔna lwarɪ Wɛ kwər-ywəŋə kam. Tɪtɔŋɪ dɪlv maama Wɛ na kɪ nmɔ jɪŋa ni tɪn, sɪ n tɔŋɪ-dɪ lanyɪranɪ.

⁶ Kɔ nan na yɪ amɔ, amɔ ŋwɪa kam nyɪ ni ba na logɪ mun-na ba ma kɪ kaanɪm te tɪn mɔ. Kɔ lagɪ kɔ ta ni manɪa kam yɪə sɪ a vu Wɛ te. ⁷ A na tɔŋɪ a pa Wɛ te tɪn nyɪ dɪ a kwaanɪ a duri sɪ a di yigə mɔ te. Amɔ kwaanɪ mɔ a pɪnɪ a titɪ a duri taan a vu a yɪ kweelim je, yɪ a daa ta wɔ yagɪ Wɛ cɪga kam. ⁸ Kɔntɔ tɪn, amɔ pɛɛrɪ laan tigi Wɛ tee ni dɪ cəgi-nɪ. Dɪ Yuutu Zezi mɔ yɪ wɔlv na wó tɔgɪ cɪga o ma di nabiinə taanɪ tɪn. O ma wó kwe a pɛɛrɪ dɪm kɔntɔ o pa-nɪ sariya dɛ dɪm ni. Kɔ nan dai amɔ yɪranɪ mɔ oó pa pɛɛrɪ dɪm kɔntɔ. Oó pa balɔ maama dɪ na so-o yɪ ba jɪgɪ tɪna ni oó joori o ba tɪn mɔ.

⁹ Nan kwaanɪ lanyɪranɪ sɪ n ba amɔ te lɪla. ¹⁰ Bɛŋwaanɪ Demasi yagɪ amɔ, o fra na tiini ya zɔ zɪm lɔgɔ banɪ wo-yɔɔrɔ tɪm tɪn ŋwaanɪ, yɪ o daari o vu Tesaloniki mɔ. Kresan ma kɛ Galati. Titi dɪ ma kɛ Dalimatɪ. ¹¹ Luki yɪranɪ mɔ wɔ a tee ni. Nmɔ nan na maa n bɪna, sɪ n pa

Mariki tɔgɪ o ba, bɛŋwaanɪ wɔntɔ wó wanɪ o wəli-nɪ dɪ Wɛ tɪtɔŋa yam. ¹² Kɔ daari amɔ tɔŋɪ Tisiki Efɛɛzi ni mɔ. ¹³ Nmɔ na maa n bɪna, sɪ n kwe a gɔrɔ kɔm a na yagɪ Trvasɪ ni Karɪpusi tee ni tɪn n ja n ba, dɪdaanɪ twaanɔ tɪm dɪ, kɔ na dwe dɪdɪ vara twaanɔ tɪlv ba na pɔpɔni tɪ wɔni ba pri tɪn.

¹⁴ Alesandri wɔlv na yɪ yarɔ tɪn tiini o kɪ amɔ lwarɪm kɔ ja gaali. Dɪ Yuutu wɔm nan wó pa o na cam o kənə yam kɔntɔ ŋwaanɪ. ¹⁵ N dɪ nan cɔ n titɪ dɪd-o, bɛŋwaanɪ o kwaanɪ sɪ o cɔgɪ dɪbam na yəni dɪ bri cɪga kalɔ tɪn mɔ.

¹⁶ Manɪa kalɔ a na puli sɪ a tɔlt a taanɪ dɪm sariya yam jəgə kam ni tɪn, nɔɔn-nɔɔnɔ wɔ tu o zɪgɪ amɔ kwaga ni. Ba maama duri mɔ ba daari amɔ yɪranɪ. Wɛ nan yɪ kwe ba taalt kɔntɔ ŋwaanɪ. ¹⁷ Dɪ Yuutu wɔm nan mɔ zəni-nɪ, yɪ o pa-nɪ dam yɪ a ma wanɪ a tɔolt Wɛ kwərə kam, yɪ dwi-gɛ tiinə maama nika. Kɔntɔ tɪn, Wɛ mɔ vrɪ amɔ tɔvni jɪŋa ni Dɪ yagɪ. ¹⁸ Dɪ Yuutu wɔm nan wó vrɪ amɔ wo-lwaanɔ maama wɔni, yɪ o daari o ja-nɪ o vu o zɔ Wɛ paari dɪm wɔni dɪ yazurə. Wɔntɔ mɔ manɪ dɪ zulə manɪa maama. Amina.

Tɪm kwərə

¹⁹ Jɔɔnɪ Prisili dɪ Akwila n pa-nɪ, dɪdaanɪ Onisifɔɔrɪ dɪ o sɔŋɔ tiinə bam maama. ²⁰ Erasitɪ manɪ Korɛntɪ ni mɔ. Kɔ daari amɔ yagɪ Trofim Mileti ni, o na ba jɪgɪ yazurə tɪn ŋwaanɪ.

²¹ Kwaanı n kɪ lɪla n ba kɪ loori waarɔ mɪmaŋa. Yubulusi dɪ Pudan dɪ Linusi dɪ Kloodia dɪ dɪ ko-biə bam maama jɔɔnɪ-m lanyɪranɪ.

²² Dɪ Yuutu wɔm wɔ ta wɔra dɪ nmɔ.

Wɛ wɔ pa abam yu-yoŋo.

**Tɔnɔ kulu Pooli na
pɔpɔni o pa
TITI tun
Tɔnɔ kulu Pooli
na pɔpɔni o pa
Titi tun na bɔri
dɔbam kulu tun
mu tuntu**

Titi yi Zezi karabu mu o na dai Zwifu. O deen togi di Pooli o toni We titonja yam. Manja kalu Pooli na pɔpɔni tonɔ kuntu o pa-o tun, o wɔ Kreti ni mu, me o na manji si o nii Zezi nɔɔna bam banja ni si wonjo maama taa yi lanyirani tun.

Pooli de yigə o bɔri We nɔɔna yigə tiinə na manji si ba taa yi te tun (pɔɔrum 1).

O ma ta bɔri Titi, o na wɔ kwe We nɔɔna bam dwi təri təri te tun, ku na yi nankwin di kazina (si bantu di zaasi ka-dɔnnu tum), ku na yi bu-dɔnnu di gambe maama (pɔɔrum 2).

O laan ma bɔri We nɔɔna bam na manji si ba taa ki te tun, si ba wani ba taa zɔɔri daani di ywəni, si kantogɔ di kampwara yi zɔ ba titari (pɔɔrum 3).

¹ Amu Pooli wulu na yi We gamba-sono di Zezi Krisi tintonju tun mu pɔpɔni tonɔ kuntu si a pa nmu Titi. We mu pe si a pa balu DI na kuri si ba taa yi DI nɔɔna tun taa jigi wu-dɔɔba di DI, si ba kwəri ba lwarɔ DI ciga kam. Ciga kam kuntu nan mu pai nɔɔna nwi ni We na

lagi te tun, ² si ba wani ba taa jigi tuna ni baá na nwi kalu na ba ti tun We tee ni. Ku na loori lugu pulim tun, mu We manji DI go ni si DI pa dɔbam nwi kam kuntu, yi DI bá kwani DI ni. ³ Ku daari ka manja kam na yi tun, We ma pa di lwarɔ DI taani dum kuntu kuri jaja. Ku yi kwərə kam kuntu mu We na yi dɔbam Vɔru tun pe amu ni si a taa tɔɔli a bɔri nɔɔna.

⁴ Nmu Titi yi nɔɔni amu titi bu mu te, di maama na jigi wu-dɔɔba di Zezi tun njwaani.

Di Ko We di di Vɔru Zezi Krisi wɔ pa nmu yazurə di yu-yonjo.

Zezi kogɔ kom nakwa na manji si ba taa yi te tun

⁵ Amu deen na yagi nmu Kreti ni tun, ku yi si n kwaani n ki wəni tulu na daari si n ki tun mu. Zezi nɔɔna bam na wu tuwulu maama ni tun, si n li nakwa tiinə da, nɔɔni a na manji a ta di nmu te tun. ⁶ Nmu na li nɔɔnu wulu tun, o manji si o taa yi wulu nɔɔna na bá ta jigi o yira taani tun mu. O nan manji si o taa jigi kaani dɔɔba yirani mu. Ku manji si o biə di se We, si ba yi taa yi non-kaye di banyina. ⁷ Benwaani ku manji si wulu na nii Zezi nɔɔna bam tun taa yi wulu nɔɔna na bá ta jigi o yira taani tun mu, We na ki DI nɔɔna bam wuntu juja ni tun njwaani. O wu manji si o taa yi biyirinyim, naa nɔɔnu wulu bani na lumma tun, naa sa-nyɔru naa najajarɔ, naa wulu na ki

kampinə sɪ o ma na wəənu tɪn. ⁸ Kʊ nan maŋɪ sɪ o taa yɪ nɔɔnʊ wʊlʊ na jeeri vərə lanyɪranɪ tɪn. O maŋɪ sɪ o taa yɪ nɔn-ŋʊm wʊlʊ na cʊ o titɪ yɪ o tɔɔɪ Wɛ dɪ cɪga yɪ o wai o titɪ o jaana tɪn. ⁹ O maŋɪ sɪ o yɔɔrɪ o taa tɔɔɪ taanɪ dɪlʊ na yɪ cɪga, nɪ dɪbam na maŋɪ dɪ brɪ abam te tɪn. Kʊntʊ, oó wanɪ o brɪ nɔɔna badonnə sɪ ba taa tɔɔɪ Wɛ cɪga kam kʊntʊ, yɪ o daari o pa balʊ na vɪn Wɛ cɪga kam tɪn lwarɪ nɪ ba tʊsi mʊ.

¹⁰ Bɛŋwaanɪ banɪ-nyɪna zanzan mʊ wʊ abam tee nɪ, ba na yəni ba ŋɔɔnɪ bitarɪ sɪlʊ na ba jɪɔɪ kuri tɪn ba ma ganɪ nɔɔna. Ba zanzan mʊ yɪ balʊ na tiini ba sɛ ba Zwifə bam cullu tɪm tɪn. ¹¹ Abam nan maŋɪ sɪ á pa ba pu ba niə mʊ dɪ ba zaasɪm dɪm kʊntʊ, bɛŋwaanɪ ba zaasɪm dɪm yəni dɪ pai nɔɔna dɪ ba sɔŋɔ tiinə maama mʊ tʊsi Wɛ cwəŋə kam wʊnɪ. Ba yəni ba brɪ kʊlʊ na wʊ maŋɪ sɪ ba brɪ nɔɔna tɪn mʊ, ba ma ganɪ-ba ba jonɪ səbu. ¹² Kretɪ tiinə bam titɪ yiyən-yeenu dɛɛn mʊ tagɪ o wɪ: «Kretɪ tiinə yəni ba fə vwan mʊ maŋa maama. Ba nyɪ dɪ varɪ-balwaarʊ mʊ te, yɪ ba ta yɪ yawɔrɪ-nyɪna dɪ nɔn-kwəəlu dɪ.»

¹³ O nan na tagɪ kʊntʊ tɪn, kʊ yɪ cɪga mʊ o taga. Kʊntʊ ŋwaanɪ mʊ n maŋɪ sɪ n tiini n kaanɪ Kretɪ tiinə bam, sɪ kʊ pa ba yɔɔrɪ ba taa tɔɔɪ Wɛ cɪga kam lanyɪranɪ, ¹⁴ sɪ ba daa yɪ sɛ Zwifə bam sɪnswalɪ

sɪlʊ na ba jɪɔɪ kuri tɪn, naa ba sɛ nabiinə titɪ wʊbʊŋa cullu tɪm ba na yagɪ cɪga kam yɪ ba daari ba tɔɔɪ tɪn. ¹⁵ Wʊlʊ maama na jɪɔɪ wʊ-ponɔ tɪn, kʊlʊkʊlʊ ba jɪɔɪ digiru wʊntʊ tee nɪ. Kʊ daari wʊlʊ na vɪn Wɛ yɪ o ba jɪɔɪ wʊ-ponɔ tɪn, kʊlʊkʊlʊ tərə kʊ na lana wʊntʊ tee nɪ. Kʊntʊ tu wʊbʊŋa cɔɔɪ mʊ, yɪ o daa yəri kʊlʊ na maŋɪ tɪn. ¹⁶ Nɔɔna bam kʊntʊ donnə nan tɛ ba wɪ, ba ye Wɛ mʊ, yɪ ba titʊŋa laan yagɪ ya ba tɔɔɪ Wɛ wʊbʊŋa. Ba yɪ banɪ-nyɪna mʊ, yɪ ba tiini ba kɪ lwarɪm kʊ ja gaalɪ. Ba warɪ kʊlʊ na lana tɪn ba kɪ.

2

Zaasɪm dɪlʊ na yɪ cɪga yɪ dɪ wəli nɔɔna tɪn

¹ Kʊ daari kʊ na yɪ nmʊ Titi, ta n brɪ nɔɔna bam kʊlʊ na maŋɪ dɪ cɪga zaasɪm dɪm tɪn. ² Nmʊ maŋɪ sɪ n brɪ nankwɪn sɪ ba taa yɪrɪ ba titɪ mʊ, sɪ ba kwəri ba taa yɪ balʊ nɔɔna na nɪɔɪ-ba tɪn, sɪ ba taa cʊ ba titɪ, sɪ ba yɔɔrɪ ba sɛ Zezi dɪ wʊ-dɪdʊa dɪ sono dɪ pu-dɪa.

³ Nan brɪ kazɪna sɪ ba taa jɪɔɪ ba titɪ sɪ kʊ pa Wɛ na zulə ba tee nɪ, sɪ ba yɪ taa yɪ bɪbarɪ-nyɪna naa sa-nyɔra. Ba nan maŋɪ sɪ ba taa kwe nɔɔna kwɪə yalʊ na lana tɪn mʊ. ⁴ Kʊntʊ mʊ baá wanɪ ba brɪ ka-bwənə ba na wʊ ta soe ba banna dɪ ba biə te tɪn, ⁵ sɪ ba daari ba taa cʊ ba titɪ, sɪ ba yɪ taa kɪ digiru, sɪ ba kwəri ba taa yɪ ka-yʊʊrʊ tɪlʊ na tʊŋɪ sɔŋɔ titʊŋa lanyɪranɪ yɪ ba sɛ ba

banna ni tɪn. Kuntɔ, nɔɔna daa bá wani ba yáali We kwær-ywəŋə kam. ⁶ Kɔ zɪ na yɪ nɔn-dɔnnɔ, sɪ n kwe-ba sɪ ba dɪ taa cɔ ba titɪ wonɔ maama wɔni.

⁷ Kɔ nan na yɪ nmɔ titɪ, kɔ maŋɪ sɪ n tɔŋɪ titɔŋ-ŋɔna yalɔ na wó brɪ nɔɔna sɪ ba dɪ tɔŋɪ cwəŋə lanyɪranɪ tɪn, sɪ n daari n brɪ-ba We kwərə kam lanyɪranɪ dɪ cɪga. ⁸ Pa n ni-taanɪ taa jɪŋɪ cɪga, sɪ nɔɔn-nɔɔnɔ yɪ wani o yáali-dɪ. Kuntɔ wó pa dɪbam dɔna na cavura, ba daa na bá na wonɔ sɪ ba maa ŋɔɔni ba cɔŋɪ dɪbam tɪn ŋwaanɪ.

⁹ N daari n kwe gambe ni kɔ maŋɪ sɪ ba sɛ ba tiinɔ wonɔ maama wɔni, sɪ kɔ pa ba tiinɔ bam wɔ poli. Ba yɪ vɪn ba tiinɔ bam ni. ¹⁰ Ba nan wɔ maŋɪ sɪ ba ŋɔ-ba. Ba maŋɪ sɪ ba tɔŋɪ lanyɪranɪ dɪ cɪga mɔ wonɔ maama wɔni, sɪ kɔ pa nɔɔna lwarɪ nɪ dɪbam We dɪlɔ na yɪ dí Vɪrnɔ tɪn zaasɪm dɪm lamma.

¹¹ Bɛŋwaanɪ, We pɛ dí lwarɪ Dɪ sono kɔm na dagɪ zanzan te, sɪ kɔ pa nɔɔna maama wani ba na vɪm Dɪ tee nɪ. ¹² Dɪ ma daari Dɪ brɪ dɪbam nɪ kɔ maŋɪ sɪ dí yagɪ lwarɪm titɔŋa maama dɪ lɔŋɔ wo-yɔɔrɔ tɪlɔ dí fra na zɔvɪ tɪn, sɪ dí taá cɔ dí titɪ, sɪ dí taá tɔŋɪ cɪga cwəŋə, sɪ dí daari dí taá kwari We lanyɪranɪ lɔŋɔ baŋa nɪ. ¹³ Kɔ nan maŋɪ sɪ dí taá yɪ kuntɔ mɔ, sɪ dí taá jɪŋɪ tɪna dɪ wɔpolo, sɪ dí cəŋɪ Zezi Krisi sɪ o joori o ba dɪ paari zulə. Wɔntɔ mɔ yɪ dɪbam We dɪlɔ

na yɪ kamunu yɪ o yɪ dí Vɪrnɔ tɪn. ¹⁴ Wɔntɔ mɔ sɛ o tɪ dɪbam ŋwaanɪ, sɪ o ma vɪrɪ dɪbam lwarɪm dwi maama wɔni, sɪ o daari o fɔŋɪ o kwe dí bicara sɪ dí taá yɪ o titɪ nɔɔna, sɪ dí taá kwaanɪ dí tɔŋɪ titɔŋ-ŋɔna.

¹⁵ Nan ta n brɪ nɔɔna wəənu tɪm kuntɔ, sɪ n daari n kwe-ba, sɪ n kwəri n kaani-ba, nɪ We na pɛ nmɔ ni sɪ n kɪ te tɪn. Nan yɪ sɛ sɪ nɔɔn-nɔɔnɔ gooni-m.

3

We nɔɔna na maŋɪ sɪ ba taa yɪ te tɪn

¹ Guli n brɪ nɔɔna bam nɪ ba maŋɪ sɪ ba taa nɪŋɪ ba tɪv kɔm yigə tiinɔ dɪ balɔ na yɪ dɪdɛera tɪn, sɪ ba taa sɛ ba ni. Ba nan maŋɪ sɪ ba taa tɔŋɪ titɔŋ-ŋɔna dwi maama mɔ. ² Ba nan yɪ zanɪ ba twɪ nɔɔn-nɔɔnɔ, naa ba taa yɪ najajara. Kɔ maŋɪ sɪ ba taa zuli nɔɔna mɔ, sɪ ba daari ba taa jɪŋɪ wɔ-bono dɪ nɔɔna maama.

³ Bɛŋwaanɪ dɪbam maama dɛɛn yɪ nayəri-nyɪna mɔ, yɪ dí tusi, yɪ dí vɪn We ni. Dɪbam fra dɛɛn mɔ te dɪbam, yɪ dí tɔŋɪ wo-yɔɔrɔ tɪlɔ maama dí wɔbɔŋa na lagɪ tɪn. Dí maa yəni dí jɪŋɪ pu-sɪŋa dɪ wɔ-gɔɔ yɪ dí culi daani. ⁴ Nan dɪ kɔ dɪ, We dɪlɔ na yɪ dɪbam Vɪrnɔ tɪn brɪ jaja nɪ Dɪ soe nabiinɔ lanyɪranɪ, yɪ Dɪ vɪrɪ dɪbam lwarɪm wɔni Dɪ yagɪ. ⁵ Kɔ nan dai dɪbam na kɪ kəm-laarɔ tɪn ŋwaanɪ, kɔ yɪ We na yɪ ŋwanɪ tu tɪn ŋwaanɪ mɔ. Dɪ ma pa Dɪ Joro kɔm

zari wo-digiru tɪlɔ na wɔ dɪ bɪcara nɪ tɪn, yɪ Dɪ daari Dɪ pa dɪbam wɔbɔŋ-dɔɔra, sɪ dɪ na ŋwɪ-dɔŋa Dɪ tee nɪ. ⁶ Kɔ maa yɪ dɪbam Vɪrɔb Zezi Krisi ŋwaani mɔ Wɛ tɔŋɪ Dɪ Joro kum Dɪ pa dɪbam zaani, ⁷ sɪ dɪ wani dɪ na cɪga Dɪ tee nɪ Dɪ zaani dɪm ŋwaani, sɪ dɪ daari dɪ na Wɛ wo-laaru tum dɪ na yɪ Dɪ biə yɪ dɪ jɪgɪ tɪna nɪ dɪ wɔ na ŋwɪa kalɔ na ba ti Dɪ tee nɪ tɪn ŋwaani.

⁸ A na tagɪ taani dɪlɔ tɪn yɪ cɪga mɔ. Kɔntɔ, a lagɪ sɪ n kwaani n brɪ wənu tum kɔntɔ lanyɪrani, sɪ kɔ pa balɔ na sɛ Wɛ tɪn tiini ba taa kɪ kəm-laaru. Kɔntɔ mɔ lana yɪ kɔ jɪgɪ kuri kɔ paɪ nɔɔna maama. ⁹ Kɔ daari n maŋɪ sɪ n cɪ n tɪtɪ dɪ kantɔgɔ dwi maama, kɔ na yɪ bitar-yɔɔrɔ baŋa nɪ dɪ dɪ kwə dwi natɔga kam baŋa nɪ dɪ Zwifə bam cullu tum baŋa nɪ, sɪ tɪ ba jɪgɪ nyɔɔrɪ tɪ yɪ kafe mɔ. ¹⁰ Nɔɔnɔ wɔlɔ na jaani kampwara o tui nɔɔna tɪtari nɪ tɪn, sɪ n kaani kɔntɔ tu nɪnɛɛnɪ kuni bilɛ te. O ta na wɔ sɛ nmɔ taani dɪm, sɪ á cɪ á tɪtɪ dɪd-o. ¹¹ Bɛŋwaani nmɔ ye nɪ, nɔɔnɔ na yɪ kɔntɔ don, o daa ba lagɪ sɪ o tɔgɪ cwəŋə. O tusim dɪm mɔ brɪ nɪ o bá na bɔra Wɛ tee nɪ.

¹² A lagɪ a tɔŋɪ Aritimasɪ naa Tisiki mɔ nmɔ tee nɪ. Ba wɔlɔ na yɪ nmɔ te tɪn, sɪ n kwaani n ba amɔ te lɪla Nikopolisi nɪ, bɛŋwaani a lɪ wɔbɔŋa sɪ a maŋɪ dáani mɔ sɪ waarɔ tum maŋa kɛ. ¹³ Nan kwaani n wəli Zenasɪ wɔlɔ na yɪ bitar-yeenu tɪn

dɪ Apolɔsɪ ba cwəŋə kam vəŋə ŋwaani, sɪ n pa-ba kɔlɔ maama na muri-ba tɪn. ¹⁴ Pa dɪ ko-biə bam taa ye nɪ kɔ maŋɪ sɪ ba tiini ba kwaani ba taa kɪ kəm-laaru mɔ, sɪ ba wani ba zəni balɔ na maŋɪ zənə tɪn. Kɔntɔ mɔ wɔ pa ba ŋwɪa taa jɪgɪ kuri nɔɔna maama tee nɪ.

¹⁵ Dɪ ko-biə balɔ na wɔ amɔ tee nɪ tɪn maama jɔɔnɪ nmɔ. Jɔɔnɪ balɔ maama na sɛ Zezi yɪ ba yɪ dɪbam cilonsonnu tɪn n pa dɪbam.

Wɛ wɔ pa abam maama yu-yoŋo.

**Tóno kulu Pooli na
pupuni o pa
FILIMÓN tun
Tóno kulu Pooli
na pupuni o pa
Filimón tun na
bri dibam kulu
tun mu tuntu**

Filimón deen yi non-kamunu mu, o na tu o ki o wu-didwa di Zezi. O yi Kolosi We kogo kum wu noonu didwa mu, o maa yi Pooli cilonj. Ku yi Pooli deen mu bri-o We ciga kam yi o se.

Filimón deen ma jigɔ gambaa, ka yiri mu Onisim, yi o gambaa kam duri ka viiri ka daar-o.

Pooli na wu puuna dige ni manja kalu tun, mu Onisim ve o te. Pooli maa njoni We taani did-o, yi o ki o wu-didwa di Zezi. Pooli laan ma tunj-o si o joori o vu o yuutu wum te.

Pooli ma pupuni tonɔ kum o pa o cilonj Filimón, o ma loor-o si o yagi kulu maama Onisim na ki tun o maa ce-o. Kantu manja kam ni, gambaa na duri ka viiri yi ka yuutu wum na joori o na-o, oo pa ka na cam zanzan mu ku ja gaali. Pooli laan ma loori Filimón si o daa yi jonj-o ni o gambaa ma te, o laan nan taa nii-o ni o yi o ko-bu mu te Zezi Kisi njwaani.

¹ Amu Pooli wulu na wu puuna dige ni Zezi Kisi ciga kam njwaani tun mu pupuni

tonɔ kuntu, yi di ko-bu Timoti wu amu tee ni. Di pupuni di pa nmu Filimón, n na yi dibam cilonj-sono yi n togɔ di dibam n tunj We titnja tun mu. ² Di jooni-m, yi di daari di jooni di ko-bu-kana Apia, di Arisipi wulu na weli di dibam o na cam We titnja yam njwaani tun. Di daari di jooni Zezi kogo kulu na yeni ku jeeri daani nmu soho ni tun maama.

³ Di Ko We di di Yuutu Zezi Kisi wu pa abam yazure di yu-yonjo.

⁴ Manja maama amu na yeni a loori We, a guli nmu gule DI yige ni, yi a ki DI le nmu njwaani. ⁵ Benjwaani amu ni ni n jigɔ wu-didwa di di Yuutu Zezi yi n soe We noona bam maama lanyirani. ⁶ We wu pa nmu na jigɔ wul-dono kulu di dibam n na ki n wu-didwa di Zezi Kisi tun pa n wani n lwarɔ wo-laaru tulu maama We na ki DI pa dibam Zezi Kisi njwaani tun. ⁷ A ko-bu-sono, nmu na soe We noona bam te tun mu pa a wu poli zanzan, yi ku pa a jigɔ baari, benjwaani n weli We noona bam yi n pa ba na baari di wupolo.

⁸ Kuntu njwaani amu lagi a loori nmu si n ki kulu na manj si n ki tun mu. Amu ya jigɔ cwajaj si a da Zezi Kisi njwaani a pa nmu ni, si n lwarɔ n na wu ki kulu tun. ⁹ A nan lagi si a loori-m di sono mu. Amu Pooli wulu na yi nankwian yi ba ki-ni puuna dige ni lele kuntu Zezi Kisi ciga kam njwaani

tɪn, ¹⁰ a lagɪ a loori-m nmɔ gambaa Onisim ŋwaanɪ mɔ. A na wɔ pɪna digə nɪ tɪn, o tu amɔ te, yɪ a bri-o Wɛ cɪga kam yɪ o sɛ. Kɔntɔ tɪn, wɔntɔ laan nyɪ nɪ a tɪtɪ bu mɔ te. ¹¹ O dɛɛn na tɔŋɪ o pa nmɔ maɲa kalɔ tɪn, o wɔ pɛ n na nyɔɔrɪ. Kɔ daari lele kɔntɔ, o laan jɪgɪ nyɔɔrɪ o pa amɔ dɪ nmɔ maama.

¹² A lagɪ a tɔŋ-o sɪ o joori o ba nmɔ te, wɔntɔ yɪ a tɪtɪ bɪcarɪ mɔ. ¹³ Amɔ na wɔ pɪna digə nɪ Wɛ kwərywəŋə kam ŋwaanɪ tɪn, a yaá ta lagɪ sɪ o maɲɪ a tee nɪ mɔ, sɪ o ləni nmɔ yuu nɪ o taa tɔŋɪ o pa-nɪ. ¹⁴ A nan ba lagɪ sɪ a kɪ kɔlɔkɔlɔ yɪ nmɔ na wɔ sɛ. A na kɪ kɔntɔ, kɔtɔ ta yɪ nɪ a fɪn nmɔ sɪ n wəli-nɪ, sɪ kɔ daɪ n tɪtɪ wɔbɔŋa.

¹⁵ Onisim na duri o yagɪ nmɔ tɪn, dɛ doŋ kɔ yɪ sɪ o pɔɔrɪ dɪ nmɔ maɲa fɪnfɪn yɪranɪ mɔ, sɪ o laan joori o ba o taa wɔ nmɔ tee nɪ maɲa maama. ¹⁶ O na duri o yagɪ nmɔ tɪn, o dɛɛn yɪ gambaa mɔ. O na joori o ba, yɪ zaɲɪ n nii-o nɪ gambaa te, sɪ o laan dwe gambaa o na jɪgɪ nmɔ ko-bu dɪ Yuutu wɔm ŋwaanɪ tɪn. Amɔ tiini a so-o. Nmɔ dɪ nan wɔ ta n tiini n so-o kɔ ja gaalɪ, o na yɪ n gambaa yɪ o kwəri o yɪ n ko-bu dɪ Yuutu wɔm ŋwaanɪ tɪn.

¹⁷ Nmɔ na sɛ nɪ dɪbam sɪnɪ dɪ yɪ ciloŋo daanɪ, sɪ n kwaanɪ n jeeri Onisim lanyiranɪ nɪɛɛnɪ amɔ tɪtɪ te. ¹⁸ O dɛɛn na maɲɪ o kɪ wɔŋo kɔlɔ o cɔgɪ dɪ, naa o na jɪgɪ nmɔ jɪnɪ, sɪ n yagɪ

kɔ maama dɪ amɔ. ¹⁹ Amɔ Pooli tɪtɪ mɔ mɛ a jɪɲa a pɔpɔnɪ tɪntɔ nɪ: Amɔ wɔ ŋwɪ jɪnɪ dɪm. (Kɔ daari nmɔ nan maɲɪ n ye nɪ, n jɪgɪ amɔ jɪnɪ zanzan, dɪ nmɔ na nɛ ŋwɪa Wɛ tee nɪ amɔ na bri nmɔ Wɛ kwərywəŋə kam tɪn ŋwaanɪ.) ²⁰ A ko-bu, kɔ yɪ cɪga mɔ, a lagɪ sɪ n kɪ wɔŋo kɔlɔ a na loori-m tɪn mɔ dɪ Yuutu sono kɔm ŋwaanɪ, sɪ n pa a taa jɪgɪ wɔpɔlo Zezi Krisi ŋwaanɪ. ²¹ Amɔ na pɔpɔnɪ tɔnɔ kɔntɔ a pa nmɔ tɪn, a ye lanyiranɪ nɪ nmɔ wɔ sɛ a wɔbɔŋa yam. A ta ye nɪ nmɔ wɔ kɪ n dwəni a na loori kɔlɔ tɪn.

²² Kɔlɔ na wəli da tɪn, a loori-m sɪ n kwaanɪ n lagɪ digə, sɪ a na tuə, sɪ a taa tigi da. Bɛŋwaanɪ a jɪgɪ tɪna nɪ Wɛ wɔ sɛ abam na loori-Dɪ amɔ ŋwaanɪ te tɪn, yɪ Dɪ wɔ pɔrɪ cwəŋə sɪ a joori a ba abam te.

²³ Epafraɪ dɪ jɔɔnɪ-m. Wɔntɔ dɪdaanɪ amɔ mɔ wɔ pɪna digə nɪ Zezi Krisi cɪga kam ŋwaanɪ. ²⁴ Marɪkɪ dɪ Arisarɪkɪ dɪ Demasɪ dɪ Luki maama dɪ jɔɔnɪ-m. Bantɔ dɪ amɔ mɔ tɔgɪ daanɪ dɪ tɔŋɪ Wɛ tɪtɔŋa yam.

²⁵ Dɪ Yuutu Zezi Krisi wɔ pa abam yu-yoŋo.

**Tɔnɔ kulsu ba na
pɔpɔni ba pa
EBRU TIINƐ tun
Tɔnɔ kulsu ba na
pɔpɔni ba pa
Ebru tiinɔ tun na
bri dibam kulsu
tun mu tuntu**

Ebru tiinɔ yi Zwifɔ bam yiri didonɔ mu. Dí yəri wulsu na pɔpɔni tɔnɔ kuntu tun. O nan pɔpɔni o pa Zezi nɔɔna balu na ne yaara zanzan tun mu. O ma pɔpɔni si ba yi yagi We cwɛɛɛ tɔɔm. O ma pa ba na baari si ba taa zigi kɛɛkɛɛ, di ba na lwarɔ ni dí Yuutu Zezi na ki kulsu tun na dwe wono maama te tun nwaani.

Tɔnɔ kum de yigɛ ku bri ni We tɔɔ DI Bu Zezi nwaani mu DI bri DI titi di nabiinɔ, yi We daa bá wɛli kulukulu kuntu banja ni. Zezi nan dwe We nijonɔ balu deen na wura tun, o dwe We malesi sim, o dwe Moyisi di Zozwe di (pɔɔrum 1-3).

Zezi dwe We kaanum tiinɔ balu deen na wura tun, o yi We kaanum tu wulsu na wura manja maama tun mu. Zezi na dwe We kaanum tiinɔ bam maama tun mu pai nɔɔna nai vrɔm ciga ciga lwarum di tuntu wɔni. Yisrayeli tiinɔ deen na yɛni ba ma varum ba kaani ba pa We tun, ku yi Zezi Krisi tuntu dum nyinyɔɔ mu (pɔɔrum 4-10).

Tɔnɔ kum tiim jɛɛɛ ni ku pɛ nɔɔna bam baari mu, si

ba taa ve yigɛ We cwɛɛɛ kam wɔni. Ku bri fanja fanja We nɔɔna bam na ki ba wudɔba di We te tun, yi ku kwe balu na wɔ karumi-ku tun si ba tigi Zezi yirani, si ba taa nii Zezi si ba taa tɔɔ-o di ba wɔ maama, si ba se cam di yaara, si ba zigi kɛɛkɛɛ si ku vu ku yi kweelim de (pɔɔrum 10-13).

We tɔɔ DI Bu Zezi nwaani mu DI nɔɔni di dibam

¹ Fanja fanja tun, We deen nɔɔni di dibam nabaara bam kuni zanzan mu. DI deen yɛni DI pa DI nijonɔ bam mu nɔɔni wɛnu dwi tɛri tɛri di ba. ² Ku daari lele kuntu na yi lugu banja kweelim manja tun, We laan pɛ DI Bu mu ba o nɔɔni DI taani di dibam. We de wuntu nwaani mu DI ki lugu banja di weyuu wɛnu maama, yi DI pa-o ni si o ba o taa te wɛnu maama. ³ We Bu wum mu jigi pooni dilu na bri We paari-zulɛ yam na yi te tun. O maa jigi o Ko We nyinyɔɔ fasti. O nitaani maa jigi dam yi di pai wɛnu maama fɔɔ ti ziga.

O ma ba o saari nɔɔna lwarum o fɔɔ-ba o pa ba ji lanyirani, yi o laan joori o di Banja-We te o vu o jɛni DI jazim ni. ⁴ Kuntu tun, Banja-We Bu dwe We malesi sim, di We na pɛ-o yiri dilu na daga di dwe sintu na jigi yira yalu tun nwaani.

Zezi Krisi dwe We malesi sim maama

⁵ Kú na yí malesí sím, Wé wú fògí DÍ ta dí maleka DÍ wí:

«Nmú mú yí amú Bu, yí zím amú dí jigi nmú Ko.»

Wé nan wú tagí maleka kalókaló taaní DÍ wí:

«Amú wú ta yí ka Ko, sí ka dí taa yí amú bu.»

⁶ Kú daari manja kaló Wé na lagí DÍ tóhí DÍ Bu-dúba kam sí o ba lógbu banja tín, DÍ tagí DÍ wí:

«Malesí sím maama maní sí sí kuni doonò mú sí zul-o.»

⁷ Kú nan na yí malesí sím, Wé tagí sí taaní DÍ wí:

Sí yí dinto tintóhna mú, yí DÍ pa sí nyí ní viú dí min-vwí te,

sí sí taa tóhí sí pa-DÍ.

⁸ Kú daari kú na yí Wé Bu wóm, DÍ tagí o taaní DÍ wí:

«Nmú yí Wé mú, n paari díw wú ta wúra sí kú taa ve manja kaló na ba tí tín.

Nmú wú ta n te n nòona bam dí ciga.

⁹ Nmú soe ciga cwəhə, yí n daari n culi baloró.

Kuntu hwaani mú n Ko Banja-Wé pé nmú na wúpolo lanyirani dí zulə n dwəni baló maama na wúra dí nmú tín.»

¹⁰ Wé ta tagí DÍ wí:

«Nmú wóló na yí wəənu maama Yuutu tín mú kí lógbu banja pulim ní, yí n ta kwəri n ma n jia n kí weyuu wəənu maama.

¹¹ Wəənu tím kuntu maama wú ba tí cògí,

kú daari nmú nan wúra mú manja maama.

Wəənu tím kuntu maama wú ba tí doori ní gərə na yəni kú doori te tín.

¹² Tí wú ba tí lúri, yí n kukuli-tí n tíji ní n na kukuli gwar-dóhó n tíji yí n daari n ləni gwar-dóhó n zú te tín.

Nmú nan ta wú ta n yí ní n na maní n yí te tín mú.

N hwa bá fògí ka tí.»

¹³ Wé deen wú fògí DÍ ta dí DÍ malesí sím kalókaló DÍ wí:

«Ba n jəni a jazim ní,

sí a kí n dúba maama n nə kuri ní sí n nò-ba ní tuga te.»

Kú yí DÍ Bu wóm yirani mú DÍ tagí kuntu.

¹⁴ Malesí sím lanja nan yí ta mú? Sí nyí ní jwəru mú te, sí ba jigi yira ní nabiinə te. Síntu yí sílú na tóhí sí pa Wé tín mú. Wé maa yəni DÍ tóhí-sí, yí sí ve sí zəni baló na wú na vrím tín.

2

Dí wú maní sí dí vin Wé vrím díw

¹ Kuntu hwaani mú kú maní sí dí kwaaní dí taá jigi Wé kwərə kaló dí na ní tín lanyirani, sí dí yí ywəri Wé cwəhə kam wóni. ² Wé na tógí DÍ malesí sím juna DÍ pa dí nabaara bam kwərə kaló tín jigi kuri lanyirani. Nòonó na wú se-ka yí o na cògí DÍ niə yam, kuntu tú maní sí o na cam mú kú maní dí o na kí te tín.

³ Kú laan nan na yí díbam baló Wé na de DÍ Bu wóm hwaani DÍ pa dí lwarí DÍ

kwərə kam tɪn, dɪ yigə na tərə dɪ o vrɪm dɪm kɔntu dɪ na dwe malesɪ sɪm na brɪ kɔlɔ tɪn, dɪ wɔ wani dɪ lu na? Dɪ Yuutu Zezi mɔ dɛ yigə o ɲɔɔnɪ Wɛ vrɪm dɪm kɔntu taanɪ o brɪ nɔɔna. Balɔ na ni-dɪ kɔntu tɪn laan ma daari ba ta ba brɪ dɪbam nɪ kɔ yɪ cɪga mɔ. ⁴ Wɛ titɪ dɪ ma brɪ nɪ kɔ yɪ cɪga, dɪ Dɪ na pɛ ba kɪ wo-kɪnkagɪla dwi tərɪ tərɪ dɪ wəənu tɪlɔ na brɪ Dɪ dam tɪn. Dɪ ma daari Dɪ pa ba maama Dɪ Joro kɔm dam, sɪ ba ma tɔɲɪ te dɪ te Dɪ wɔbɔɲa na lagɪ tɪn.

Zezi mɔ yɪ wɔlɔ na vrɪ dɪbam tɪn

⁵ Lɔ-dɔɲɔ kɔlɔ na maa buɪnɪ yɪ dɪ tɛ kɔ taanɪ tɪn, kɔ dai nɪ malesɪ sɪm mɔ Wɛ pɛ dam sɪ sɪ taa te-kɔ. ⁶ Wɛ tɔnɔ kɔm wɔnɪ nɔɔnɔ wɔdɔɲ tagɪ o wɪ:

«Nabiinu yɪ bɛɛ mɔ,
yɪ nɔmɔ Baɲa-Wɛ guli o gulə?
Nabiinu bu yɪ bɛɛ mɔ,
yɪ nɔmɔ nii o baɲa nɪ kɔntu?

⁷ Nɔmɔ pɛ o ba mai dɪ malesɪ sɪm maɲa finfɪn wɔnɪ mɔ,
yɪ n laan pa o di paari yɪ o na zulə.

⁸ N ma n daari n kɪ wəənu maama o nɛ kuri nɪ.»
Kɔ na tagɪ kɔ wɪ, «Wɛ kɪ wəənu maama o dam kuri nɪ» tɪn, kɔ lagɪ kɔ ta nɪ kɔlɔkɔlɔ tərə o na ba te-kɔ. Kɔ nan yɪ cɪga mɔ nɪ, lele kɔntu dɪ daa ta wɔ nɛ nɪ wəənu maama wɔ nabiinə dam kuri nɪ. ⁹ Dɪ nan ye nɪ, kɔ yɪ Zezi mɔ Wɛ pɛ o tu o titɪ o wɔ yɪ malesɪ sɪm maɲa finfɪn wɔnɪ mɔ, yɪ o laan ba o na paari-zulə dɪ tiə, o na sɛ o yaari o ti tɪn ɲwaanɪ.

Kɔntu mɔ Wɛ tɔɲɪ Dɪ zaanɪ dɪm ɲwaanɪ Dɪ pa Zezi ləni nabiinə maama yuu nɪ o ti ba vrɪm ɲwaanɪ.

¹⁰ Kɔ maɲɪ dɪ Wɛ dɪlɔ na kɪ wɔɲo maama Dɪ titɪ ɲwaanɪ tɪn wɔbɔɲa mɔ, sɪ Dɪ pa Zezi na yaara, sɪ o laan wani o vrɪ nabiinə zanzan sɪ ba ji Wɛ biə, sɪ ba daari ba na paari-zulə. Kɔ yɪ Zezi mɔ paɪ nɔɔna na vrɪm Wɛ tee nɪ.

¹¹ Zezi ta mɔ yɪ wɔlɔ na paɪ nabiinə jɪɲɪ wɔ-pɔɲo Wɛ yigə nɪ tɪn. Wɔntu dɪ o na pɛ balɔ maama jɪɲɪ wɔ-pɔɲo tɪn yɪ ko didba biə mɔ. Kɔntu ɲwaanɪ mɔ o bə-ba nɪ o ko-biə, yɪ kɔ ba jɪɲɪ cavɪra did-o. ¹² Mɔ kɔ kuri o tagɪ dɪ Wɛ o wɪ:

«Amɔ wɔ pa nɔmɔ yɪɪ zaɲɪ a ko-biə bam titari nɪ,
yɪ a zɪɲɪ ba wɔnɪ a leeni a zuli nɔmɔ.»

¹³ O daa ta maa wɪ:
«Amɔ wɔ kwe a wɔ maama a pa Wɛ.»

O ma daa ta ta o wɪ:
«Nii-na amɔ dɪ biə balɔ Wɛ na kɪ amɔ jɪɲa nɪ tɪn.»

¹⁴ Balɔ nan na yɪ Wɛ biə tɪn yɪ nabiinə mɔ, yɪ ba jɪɲɪ yɪra dɪ jana. Kɔntu ɲwaanɪ mɔ Zezi dɪ dɛɛn tɔɲɪ o ji nabiinu, sɪ o wani o tɔɲɪ o tɔnɪ dɪm ɲwaanɪ o cɔɲɪ wɔlɔ na paɪ tɔnɪ jaanɪ nɔɔna tɪn. Wɔntu mɔ yɪ sɪtaanɪ. ¹⁵ Zezi na wani tɔnɪ kɔntu tɪn, kɔ pɛ o wani o vrɪ balɔ na fɔna dɪ tɔnɪ tɪn o yagɪ. Bantɔ ɲwɪa kam maama wɔnɪ ba yɪ nɪ gambɛ mɔ te, ba na kwari tɔnɪ tɪn ɲwaanɪ. ¹⁶ Dɪ laan nan lwarɪ nɪ kɔ dai malesɪ

sum mu o tu si o zani. O tu si o zani Abraham dwi tiinə bam mu. ¹⁷ Mu ku kuri o jigi nabiinu yi o siini o nyi di o ko-biə bam wojo maama wuni. Kuntu mu pe-o cwəŋə, si o taa yi We kaanum yuutu wulu na jigi ba nwanja lanyirani yi o tɔŋi o pa We di ciga ba nwaani tin. Kuntu mu pe o wai o saari ba lwarim yi o pa ba fogi di We. ¹⁸ Kuntu, Zezi titi na ne manum di yaara tin, o laan wu wani o zani balu na wu yaara di manum wuni tin si ba taa jigi pu-dia.

3

Zezi dwe Moyisi

¹ A ko-biə-ba, abam yi We noona mu. DI ma bəŋi abam si á tɔŋi á na ywəəni DI soŋo ni. Nan lwaru-na ni Zezi mu yi wulu We na tɔŋi, si o ba o ji DI kaanum yuutu dibam We cwəŋə tɔŋim dim nwanu. ² We mu pe-o titɔŋi dim kuntu. O maa tɔŋi o pa We di ciga. Ku nan yi bidwi mu di Moyisi di deen na nii We noona bam banja ni di ciga te tin. ³ Zezi nan siini o manji si o na zula o dwəni Moyisi, benwaani noonu wulu na loŋi soŋo tin mu na zula o dwe soŋo kum titi. ⁴ Soŋo nan tərə yi ku dai noonu mu loŋi-ku. We nan mu yi wulu na ki wojo maama tin. ⁵ Moyisi deen yi tintɔŋnu mu, yi o tɔŋi di ciga We noona bam nwanu. O ma da yigə o bri-ba We ciga kalu na wu ba ka lwaru jaja tin. ⁶ Ku daari Zezi

Krisi mu yi soŋo kum titi bu ciga ciga, yi o te soŋo kum. Dibam mu yi soŋo kum kuntu, di di na zigi kəŋkəŋ di pu-dia yi di bri di wupolo ni di jigi tiina We tee ni.

We na wu pa DI noona bam siun te tin

⁷ Kuntu nwanu se-na We Joro kum na tagi te ku wi: «Abam zim na ni We kwərə kam,

⁸ á yi zanj á digili á bicara, ni á nabaara bam deen na vin We ni, yi ba kwəri ba manji-DI ba nii te manja kalu ba na wu kagwa kam wuni tin.»

⁹ We maa wi: «Abam nabaara bam deen ne amu na ki kulə maama di ba bina fiinna tin,

yi ba daa ta tiini ba kwaani ba manji amu si ba nii.

¹⁰ Kuntu nwanu mu amu banu zanji di noona bam kuntu,

yi a ta a wi: <Ku yi ba paali ba ywəri mu manja maama, yi ba vin si ba tɔŋi amu cwe sim.>

¹¹ Amu ban-soŋo kum ma pa a ta a du di ba a wi: <Amu bri a ba pa-ba cwəŋə si ba zu amu woro kum wu ba na siun.> »

¹² A ko-biə-ba, cu-na á titi si abam wuluwulu yi taá jigi wubɔŋ-lwaanu o bicari ni, si ku pa o yi ki o wu-didwa di Nwɔa Tu We, si o daari o yagi We cwəŋə tɔŋim. ¹³ Nan taá zani-na daani manja maama, si ku

pa á taá jıgı pu-dıa, nı We kwærə kam ta na ηcɔnı dı dıbam zım te tın, sı abam wıbwıwıbı yı pa lwarım gan-o sı o pa o bıcarı digili dı We. ¹⁴ Dıbam nan tɔgı dı Zezi Krisi dı ji We bıə mı, dı dı na zıgı kəηkəη, nı dı na puli dı kı dı wı-dıdva dı We te tın, sı kı vı kı yı kweelim.

¹⁵ Kı yı nı We tɔnɔ kım na tagı te kı wı:

«Abam zım na ni We kwærə kam,

á yı zanı á digili á bıcara,

nı á nabaara bam dɛen na vın We ni te tın.»

¹⁶ Balı dɛen na ni We kwærə kam yı ba vın Dı ni tın yı bra mı? Ba yı balı maama Moyisi dɛen na tɔgı ba yigə o ja-ba o nunı Ezipi tıw kım wıni tın mı. ¹⁷ We banı dɛen zanı dı bra mı bına fıınna tın? Kı yı nɔɔna balı na kı lwarım kagva kam wıni yı We pa ba tı da tın mı. ¹⁸ We na dugı Dı wı, dıntı brı Dı bá pa-ba cwəηə sı ba zı Dı woro kım wı ba na siun tın, kı yı bra mı Dı tea? Kı yı balı na wı sɛ Dı ni tın mı.

¹⁹ Kuntı mı pɛ dı lwarı nı, We na wı pɛ-ba cwəηə sı ba zı Dı woro kım wı tın, kı yı ba na wı kı ba wı-dıdva dı Dı tın ηwaanı mı.

4

¹ We na goni Dı ni sı Dı pa nɔɔna zı Dı woro kım wı ba na siun tın daa ta wıra. Dıbam nan manı sı dı taá yırı dı tıti mı, sı nɔɔn-nɔɔnı yı zanı o ba o darı nı

o wı zı We woro kım kuntı wı. ² Dıbam manı dı ni We kwær-ywəηə kam, nıneenı dı nabaara bam dɛen dı na ni-ka te tın. Bantı nan na ni-ka tın, ba wı pɛ ka ja kırı dı ba, beηwaanı ba wı kı ba wı-dıdva sı ba tɔgı We na tagı kılı tın. ³ Dıbam balı na kı dı wı-dıdva dı We tın mı wı ba dı na siun Dı woro kım wıni. Beηwaanı We tagı bantı taanı Dı wı:

«Amı ban-zɔηɔ kım pɛ a ta a du dı ba a wı:

«Amı brı a bá pa-ba cwəηə sı ba zı amı woro kım wı ba na siun.» »

We na tagı kuntı tın, kı daı nı Dı ba jıgı siun jəgə mı ba ηwaanı. Kı zıgı manı kalı We na kı lıgı banı yı Dı kı Dı tıtıηa yam maama Dı ti tın, mı Dı daarı Dı sin. ⁴ We tɔnɔ kım tagı da yarpe dɛ dım taanı kı wı:

«Da yarpe dɛ nı mı We sin dı Dı tıtıηa yam maama.»

⁵ We nan tagı Dı siun kım taanı Dı wı:

«Amı brı a bá pa-ba cwəηə sı ba zı amı woro kım wı ba sin.»

⁶ Kuntı tın, dı nabaara balı na dɛ yigə ba ni We kwær-ywəηə kam tın wı wanı ba zı Dı woro kım wı ba sin, ba na vın Dı ni tın ηwaanı. Kuntı ηwaanı kı laan daarı sı nɔɔna badaara mı na cwəηə ba zı. ⁷ Mı kı kırı We daa ta tıηı dɛ dıdɔη, kı na lagı kı ta nı zım, sı nɔɔna wanı ba zı Dı woro kım wı ba sin. Kuntı, bına zanzan na ke tın, We dɛen ta pɛ Davıdı mı ta kılı dıbam na manı dı ni tın o wı:

«Abam zım na ni We kwərə
kam,

á yi zanı á digili á bıcara.»

⁸ Zozwe deen ya na siunı
o ja dí nabaara bam o vu
o zu We woro kım wı sı
ba sin, We ya daa bá nıonı
siun de didonı taanı daga.

⁹ Kuntı mu dí ye ni cwəğə
daa ta wıra zım, sı We
noona na siun, ni Dı tıti na
sin da yarpe de dım ni te
tın.

¹⁰ Wıwı maama na zu
We woro kım wı tın, wıntı
wó siunı o na siun dı o
tıtını yam, ni We dı deen na
sin dı Dı tıtını yam te tın.

¹¹ Kuntı nıwaanı kwaanı-na
á pa dí zu We woro kım wı
sı dí na siun. Nıon-nıonı yı
zanı o vın We ni sı o joorı
We kwaga ni, ni dí nabaara
bam deen na kı te tın.

¹² We taanı dım jıgı nıwa
yı dı dana lanyıranı. Dı
jıgı ni dı dwe sı-lıgı kılı
na jıgı niə yale tın. Dı
maa wai dı zıwı nıonı wı
dı pıorı o joro dı o bıcarı
wənu maama daanı, yı dı
daarı dı ye o swan dı o
wıwını maama na yı te tın.

¹³ Kılıkılı bá wanı kı səgı
We yigə ni. Wıgı kılı
maama na wıra tın yı jaja
mu Dı yigə ni. Kı yı dıntı
mu dí maı sı dí ba dí zıgı
Dı yigə ni dí ta kılı maama
dí na kı tın.

*Zezi Krisi dwe We kaanım
yu tiinə bam maama*

¹⁴ Dıbam nan jıgı We
kaanım yuutu o na yı ka-
munu o diini o vu o yi We-
sıgı. Wıwı mu yı We Bu

Zezi. Kuntı nıwaanı, pa-
na dí se We cwəğə tıgım
lanyıranı dí zıgı kəngəğ.

¹⁵ We kaanım yuutu wıwı
kuntı nan dai wıwı na ba
jıgı dıbam balı na bıwənə
tın nıwaı. O tıti dı nan
ne yaara dı maıwı wıgı
maama wıwı, ni dıbam dı
na ne maıwı te tın. Nan dı
kuntı dı, o ta wı kı lıwarım.

¹⁶ Kuntı nıwaanı, pa-na dí
taá jıgı baarı sı dí wanı dí yi
Dam-fıgı Tu We jəğə je, sı dí
jıgı Dı zaanı dım. Kuntı mu
We wó duri dí nıwaı yı Dı
pa dıbam zaanı, sı kı wanı
kı zanı dıbam maıa kılı dí
na lagı tın.

5

¹ We kaanım yuutu
maama yı ba yəni ba lı-o
o donnə nabiinə wıwı mu,
sı o taa tıgı o pa We ba
nıwaanı. O nan maı sı o
taa maı pıera dı vara mu o
kaanı Baıa-We, sı Dı yagı ba
lıwarım Dı ma se-ba. ² O tıti
dı nan na bıwənə tın, o wai
o jaanı o bıcarı dı balı na
yəri We sıga kam lanyıranı
yı ba tısi tın. ³ O nan na
bıwənə kuntı tın, kı fıwı mu
sı o kaanı Baıa-We o tıti
lıwarım nıwaanı, dı noona
bam dı lıwarım nıwaanı.

⁴ Nıon-nıonı nan bá wanı
o lı o tıti sı o taa yı We
kaanım yuutu. Kı yı We mu
wó kur-o, nıneenı Dı deen
na pulı Dı kırı Aarın te tın.

⁵ Kı nan yı bıdwı mu
dı Zezi Krisi dı na yı We
kaanım yuutu te tın. Kı dai
ni wıwı mu beerı zulə yam

kuntv o pa o titi. We nan mu tagi did-o DI wi:

«Nmu mu yi amv Bu, yi zim amv di jigi nmu Ko.»

⁶ We daa ta tagi DI tɔnɔ kum wɔni jəgə kadoŋ ni DI wi:

«Nmu wó ta n yi amv kaanum tu sɪ kv taa ve maŋa kalv na ba ti tɪn, ni Melikisedeki deen na yi te tɪn.»

⁷ Zezi na wv lvgv baŋa ni maŋa kalv tɪn, o tiini o loori We di baari yi o yina nuŋə, o na ye ni We wó wani DI joŋ-o tɔvni wɔni tɪn ŋwaani. We ma sɛ o loro kum, o na tu o titi yi o sɛ-DI lanyiranu tɪn ŋwaani. ⁸ Nan di o na maŋi o yi We Bu tɪn di, o na yaari te tɪn mu pɛ o lwaru We ni sɛem na yi te tɪn. ⁹ O nan na kv kulv maama We na lagi o ti tɪn, o laan wai o vri balv maama na sɛ o ni tɪn o pa ba na ŋwɪa kalv na ba ti tɪn We tee ni. ¹⁰ We ma bri ni o sɪvni o yi DI kaanum yuutu, ni Melikisedeki deen na yi te tɪn.

Cv-na á titi sɪ á yi yagi We cwəŋə tɔgim

¹¹ Amv ya jigi wənu zanzan mu sɪ a ta a bri abam kuntv laŋa ni, kv nan tiini kv cana sɪ a pa á ni kv kuri, beŋwaani abam laan jigi yawɔɔ mu yi á bá wani á ni kv kuri lila. ¹² Kv na dai kuntv ŋwaani, kantv maŋa kam ni abam laan ya wó ta yi balv na maŋi sɪ á taá jigi We nɔɔna á zaasi tɪn mu. Kv nan na yi ciga, kv fin mu sɪ nɔɔna mu joori ba bri abam We taani dim dayigə

wv-mwaalv tɪm. Abam nyi di biə balv ta na wv yi sɪ ba di wɔdiu kulv na duunə tɪn, yi á maŋi sɪ á taá ŋɔgi yla mu ni bu-bale te. ¹³ Balv na jigi bu-bale wɔvɔŋa kuntv tɪn, kv bri ni ba ta yəri kulv na maŋi di kulv na wv maŋi tɪn daani. ¹⁴ Kv daari balv wɔvɔŋa na bɪgi di We ciga kam tɪn mu di wɔdiu kulv na duunə tɪn. Bantv mu yəni ba tɔgi We ciga kam, yi ba wai ba kuri wənu tɪlv na lana yi ti maŋi sɪ ba kv tɪn, ba daari tɪlv na wv maŋi tɪn.

6

¹ Nan pa-na dí kɛ wənu tɪlv ba na maŋi ba da yigə ba bri abam Zezi Krisi cwəŋə kam wɔni tɪn, sɪ dí daari dí zaasi wənu tɪlv na wó pa dí wɔvɔŋa bi We ciga kam wɔni tɪn. Abam daa wv maŋi sɪ á joori á puli We taani dim zaasim, beŋwaani á maŋi á zaasi á na wó ləni á wv á yagi kəm-balwaaru tɪlv na jigi abam ti ve tɔvni wɔni tɪn, di á na wó kv á wv-dɪɔva di We te tɪn. ² Á maŋi á zaasi ba na wó miisi nɔɔna na wɔni te tɪn wɔŋo, kv wəli di ba na wó zi ba jɪa nɔɔna baŋa ni ba wari We ba ŋwaani te tɪn, yi á kwəri á zaasi twa na wó bi te tɪn, kv wəli di We na wó ba DI di nabiinə sarɪya DI ma kweeli te tɪn. ³ Á nan pa-na dí gaali wənu tɪm kuntv dí kɛ, sɪ dí daari dí kwaanu dí vu yigə, sɪ We wó zəni dɪbam yi dí wani dí vu yigə.

⁴ Kv na yi balv na maŋi ba sɛ We ciga kam tɪn, ba

na paalı ba yagi We cwəŋə tɔgım, nɔɔn-nɔɔnɔ daa bá wani o joori o di-ba ka wani. Bantu manı ba na We pooni dım, yi ba lwarı ŋwi-dɔŋa kalɔ We na pɛ tın na yi te tın. Ba manı ba na We Joro kum dam. ⁵ Ba manı ba lwarı We taanı dım na ywəmmə te tın, yi ba nɛ We paarı dilɔ na lagi di ba tın dam na yi te tın. ⁶ Nɔɔna bantɔ dwi na yagi We cwəŋə tɔgım, nɔɔn-nɔɔnɔ daa bá wani o pa ba lani ba wɔ ba daa ta tɔgi We, bɛŋwaanı kɔ nyi nɛnɛni bam titi mu joori ba pa We Bu Zezi tɔɔn-dagara kam yuu ni ba gɔ yi ba pai nɔɔna mwan-o te.

⁷ Kɔ nyi di dɔa na nıa lanyıranı nɔɔnɔ kara ni te tın mu. Tıga kam na nyɔgi dɔ-na bam yi ka daarı ka kɔ wɔdiiru lanyıranı ka pa balɔ na dugi ka banja ni tın, We wó kɔ tıga kam kuntu lanyıranı. ⁸ Kɔ daarı tıga kam na nunji sabarı di wo-kurrɔ yıranı mu, kɔ brı ni ka yi kafe mu, yi finfin na wəli da We wó cɔgi-ka DI yagi, yi kɔ tiim ni baá zwe-ka di mini mu.

⁹ A badon-sonnu-ba, dıbam na manı dí ŋɔɔni kuntu di, dí jigi abam cıga ni á tɔgi cwə-ŋɔŋa kalɔ na wó pa á na vrım tın. ¹⁰ We yi cıga tu mu. DI nan bá swe á na manı á tɔŋi titɔŋ-ŋɔna yalɔ tın. DI ta bá swe á na soe-DI lanyıranı yi á tɔŋi á wəli DI nɔɔna bam kɔ ba kɔ yi zım maama tın. ¹¹ Amɔ nan na tiini a lagi kulɔ

tın mu yi sı abam maama kwaanı á tɔgi We lanyıranı kɔ vu kɔ yi kweelim, sı á laan na kulɔ maama á na jigi tına sı á na We tee ni tın. ¹² Á nan yi pa yawɔɔ zɔ abam. Á lwani-na balɔ na fɔgi ba zigi di pu-dia yi ba jigi wɔ-dıdɔa di We tın. Bantu laan mu wó ba ba jonji wo-laarɔ tıɔ We na goni ni sı DI pa-ba tın.

We bá fɔgi DI lani DI na goni ni sı DI kɔ kulɔ tın

¹³ We deen na goni DI ni dım di Abraham tın, kɔ yi DI dugi di DI titi mu, bɛŋwaanı woŋo daa tərə kɔ na dwe-DI sı DI du di kɔ. ¹⁴ We goni DI ni dım dıd-o DI wı:

«Amɔ wó kɔ nmɔ lanyıranı, yi aá pa n dwi puli zanzan.»

¹⁵ We na dugi kuntu tın, Abraham deen ma vɔ pu-dia o cəgi taan, yi o laan ba o na We na goni DI ni dım sı DI pa-o kulɔ tın.

¹⁶ Kɔ na yi nabiinə na yəni ba du durə, baá ma kulɔ na dwe-ba tın yiri mu ba du, sı kɔ brı ni ba taanı dım yi cıga, sı bubwɛa daa ta tərə.

¹⁷ Kɔ nan na yi We na goni DI ni dım di balɔ tın, DI di lagi sı ba lwarı lanyıranı ni DI bá fɔgi DI yiri DI ni dım. Kuntu ŋwaanı mu DI dugi durə DI wəli di DI ni-gonim dım. ¹⁸ We na ba fɔɛ vwan tın ŋwaanı, wəənu tım kuntu tile bá wani ti lani. Kuntu ŋwaanı mu dıbam balɔ na kɔ dí titi We jıŋa ni tın wó tiini dí zigi kəŋkəŋ di pu-dia, sı dí taá jigi tına ni dí wó na kulɔ

Wε na tiŋi sɪ Dɪ pa dɪbam tɪn. ¹⁹ Tɪna yam dɪ na jɪgɪ Wε tee nɪ kɔntɔ tɪn tiini ya dana, yɪ ya b́a wantɪ ya cɔgɪ. Ya maa paɪ dɪ wɔbɔŋa tigi jɔgɔ dɪdɔa, yɪ ya paɪ dɪ yɪ Wε tɪtɪ jɔŋɔ je mε na cɪgɪ dɪ gɔrɔ sɪ nabiinɔ yɪ zɔ tɪn. ²⁰ Zezi nan mɔ maŋɪ o da yigɔ o zɔ jɔgɔ kam kɔntɔ dɪbam ŋwaanɪ. Wɔntɔ mɔ jigi Wε kaanum yuutu sɪ kɔ taa ve maŋa kalɔ na ba ti tɪn, nɪ Melikisedeki dɛen na yɪ te tɪn.

7

Melikisedeki dɛen yɪ pε mɔ yɪ o ta yɪ Wε kaanum tu

¹ A laan lagɪ a ŋɔɔnɪ Melikisedeki wɔŋo mɔ a brɪ abam. Wɔntɔ dɛen yɪ Salem tiinɔ pε mɔ, yɪ o kwɛri o yɪ Yuutu Baŋa-Wε kaanum tu. Abraham na kɪ jara o wantɪ pwa yɪ o laan ma joori maŋa kalɔ tɪn, mɔ Melikisedeki jeer-o cwɔŋɔ nɪ o sɔɔli Wε o pa-o. ² Abraham laan ma kwe wɔɔnu tɪlɔ maama o na nε jara yam je nɪ tɪn o cε kuni fugɔ, o kwe kuni bɪdɔwɪ dɪm o pa Melikisedeki. Melikisedeki yɪri dɪm kuri mɔ yɪ pε wɔlɔ na yɪ Cɪga Tu tɪn. Kɔ wɔli da, o na yɪ Salem pε tɪn, kɔ dɪ kuri mɔ yɪ Yazurɔ Pε. ³ Dɪbam nan wɔ nɪ Melikisedeki kɔ dɪ o nu ŋwa, yɪ dɪ yɔri o kuri na puli mε tɪn. Dɪ nan yɔri o lɔra dε dɪ o tɔɔnɪ maŋa. Kɔntɔ mɔ pε o nyɪ dɪ Wε Bu Zezi, yɪ o yɪ Wε kaanum tu sɪ kɔ taa ve maŋa kalɔ na ba ti tɪn.

⁴ Bɔŋɪ-na á nii Melikisedeki dɛen na yɪ kamunu te tɪn. Dɪbam nabaarɔ Abraham dɛen ma cε wɔɔnu tɪlɔ o na nε jara yam je nɪ tɪn kuni fugɔ, yɪ o lɪ kuni bɪdɔwɪ o pa-o. ⁵ Kɔ na yɪ balɔ na nuŋi Leevi dwi dɪm wɔnɪ yɪ ba yɪ Wε kaanum tiinɔ tɪn, Wε nɪ dɪm pε-ba cwɔŋɔ sɪ ba jɔŋi kuni kuri fugɔ wɔnɪ kuni bɪdɔwɪ dɪm ba donnɔ Yisɪrayeli tiinɔ bam tee nɪ wɔŋo maama wɔnɪ, yɪ bantɔ dɪ nan yɪ Abraham dwi tiinɔ mɔ. ⁶ Melikisedeki nan wɔ nuŋi Leevi dwi dɪm wɔnɪ. Nan dɪ kɔntɔ dɪ, o ta jɔŋi o wɔɔnu tɛri Abraham tee nɪ. O ma daari o sɔɔli Wε o pa Abraham, yɪ Abraham nan ya mɔ yɪ wɔlɔ Wε na goni Dɪ nɪ dɪd-o tɪn. ⁷ Kɔ nan ba jɪgɪ bɔbɔwεa nɪ, nɔɔnɔ na sɔɔli Wε o pa o donj, wɔntɔ mɔ yɪ kamunu o dwe o na sɔɔli o pa wɔlɔ tɪn.

⁸ Wε kaanum tiinɔ balɔ na nuŋi Leevi dwi dɪm wɔnɪ tɪn dɛen yɔni ba jɔŋi ba wɔɔnu tɛri mɔ, bantɔ nan yɪ balɔ na tɔ tɪn mɔ. Kɔ daari kɔ nan na yɪ Melikisedeki, wɔntɔ ŋwɪ mɔ taan, nɪ Wε tɔnɔ kɔm na tagɪ te tɪn. ⁹⁻¹⁰ Abraham na cε o wɔɔnu yɪ o pa Melikisedeki o tɛri tɪn, ba ta wɔ lɔgɪ Leevi, yɪ o nan wɔ o nabaarɔ Abraham jana kam wɔnɪ. Leevi nan mɔ yɪ wɔlɔ dwi tiinɔ na jɪgɪ cwɔŋɔ sɪ ba jɔŋi ba wɔɔnu tɛri ba donnɔ Yisɪrayeli tiinɔ bam tee nɪ tɪn. Nan dɪ kɔntɔ dɪ, kɔ nyɪ dɪ Leevi tɔgɪ Abraham ŋwaanɪ mɔ o pa Melikisedeki o tɛri.

¹¹ Wε dɛen tɔgɪ Leevi dwi

tiinə kaanım dım ηwaanı m̄ DI pa DI cullu tım Yisrayel̄ tiinə. Bant̄u nan na yəni ba kaanı Baṇa-We te tın ya na maṇı faı, We ya daa bá kuri kaanım tu w̄doṇ w̄l̄b na daı Leevi dwi tu tın. We nan kuri w̄l̄b na yı kaanım tu nı Melkisedekı deen na yı te tın, yı o w̄b nuṇı Aar̄on dwi dım w̄nı. ¹² K̄ont̄u, We na ləni Dı kaanım tu dwi dıdoṇ w̄nı tın, k̄u maṇı sı DI cullu tım dı t̄oḡı tı ləni m̄. ¹³⁻¹⁴ Taanı dınt̄u maama nan brı dı Yuutu Zezi Krisi woṇo m̄. W̄ont̄u daı Leevi dwi tu. Dı ye nı ba l̄g-o Zuda dwi dım w̄nı m̄. Dwi dım k̄ont̄u w̄nı n̄oṇ-n̄oṇb nan w̄b f̄oḡı o ji We kaanım tu. K̄u na yı We cullu tılb DI na kı Moyisi juṇa nı tın, tı w̄b p̄e Zuda dwi tiinə cwəṇə sı ba ji We kaanım tiinə.

We ləni kaanım tu w̄doṇ m̄, sı o taa nyı nı Melkisedekı deen na yı te tın

¹⁵ Dı nan sıntı dı lwarı jaja nı We ləni kaanım tu w̄doṇ m̄, o na nyı dı Melkisedekı deen na yı te tın. ¹⁶ Zezi na jigi We kaanım tu te tın w̄b t̄oḡı dwi dım cullu tım ηwaanı, k̄u t̄oḡı o ηwıa kal̄b t̄uṇı na ba jıḡı dam ka baṇa nı tın ηwaanı m̄. ¹⁷ We nan tagı o taanı Dı wı:

«Nm̄ m̄ w̄ ta n yı am̄ kaanım tu sı k̄u taa ve maṇa kal̄b na ba ti tın, nı Melkisedekı deen na yı te tın.»

¹⁸ K̄u ma brı nı We yaḡı cwə-doṇə kam m̄, ka na

bwəṇə yı ka ba zəni n̄oṇa tın ηwaanı. ¹⁹ Cullu tılb We na kı Moyisi juṇa nı tın warı tı pa n̄oṇa maṇı faı We yıḡə nı. K̄u daarı lele k̄ont̄u, dı laan jıḡı tına lanyıranı dı We na tıṇı cwə-laa kal̄b DI pa dıbam sı dı ma wanı dı t̄oḡı-ka dı vu dı yı DI te tın.

²⁰ We nan dugi durə m̄ DI w̄l̄ı da. Leevi dwi tiinə bam deen nan na jigi We kaanım tiinə tın, DI w̄b dugi durə kam k̄ont̄u doṇ dı ba. ²¹ K̄u daarı, Zezi nan na jigi We kaanım tu tın, We dugi durə m̄ dıd-o Dı wı:

«Am̄ Yuutu Baṇa-We m̄ dugi a durə,

yı a bá f̄oḡı a za a nı.

Nm̄ w̄ ta n yı am̄ kaanım tu sı k̄u taa ve maṇa kal̄b na ba ti tın.»

²² We na dugi DI durə kam k̄ont̄u tın, k̄u brı nı Zezi ηwaanı m̄ DI tıṇı cwə-laa DI pa dıbam, yı kant̄u garı cwə-doṇə kam.

²³ K̄u na yı Leevi dwi tiinə bal̄b deen na yı We kaanım tiinə tın, ba yı zanzan, t̄uṇı na yəni dı jaanı-ba yı ba ləni daanı tın ηwaanı m̄. ²⁴ K̄u daarı Zezi m̄ yı w̄l̄b na jıḡı ηwıa sı k̄u taa ve maṇa kal̄b na ba ti tın. N̄oṇ-n̄oṇb nan daa bá ləni o yuu nı o ji We kaanım tu. ²⁵ K̄ont̄u tın, o wat o vrı bal̄b na t̄oḡı o ηwaanı ba yı We te tın maṇa maama, o na jıḡı ηwıa kal̄b na ba ti yı o loori We o pa-ba tın ηwaanı.

²⁶ Zezi nan m̄ yı We kaanım yuutu w̄l̄b na maṇı tın dıbam ηwaanı. O jıḡı

wu-porjo, o yi non-ηum We yigə ni, o ba jigi lwarim. We ma li-o non-balwaarv titari ni, yi DI zəη-o DI ja DI di weyuu DI səηo ni. ²⁷ Kɔ na yi We kaanum yuu tiinə bam dɛen na yi te tin, de maama ba yəni ba kaanv Baŋa-We mu sɪ DI yagi ba titi lwarim DI ma ce-ba, yi ba laan daari ba kaanv We ba donnə bam di lwarim ηwaanv. Kɔ nan na yi Zezi, wuntv kwe o titi mu o ma kaanv We kuni bidwɪ yiranv, yi kuntv jigi kuri sɪ kɔ taa ve maŋa kalv na ba ti tin. ²⁸ Cullu tilv We na kɪ Moyisi jɪŋa ni tin pa nabiinə jiri We kaanum yuu tiinə yi ba daa ta bwənə mu. Kɔ nan na yi We ni-gonim dilv DI na dugi durə di ηwaanv tin, dintv laan mu ləni Moyisi cullu tum yuu ni, yi di pa We titi Bu wum ji DI kaanum yuutu wulv na maŋi fasi sɪ kɔ taa ve maŋa kalv na ba ti tin.

8

Zezi Krisi mu yi We ni-dɔvri dim kaanum yuutu

¹ Taana yantv maama wɔni taanv dilv na yi kamunu tin mu yi sɪ dɪbam jigi We kaanum yuutu wum kuntv doŋ. Wuntv mu je We-səηo ni, Dam-Paŋwa Tu We paarv jangəŋo kum jazim ni. ² O maa wu We di-laa cɪga cɪga wɔni o tɔŋi o pa-DI. Jəgə kam kuntv yi Yuutu Baŋa-We titi səηo mu, kɔ dai lɔgv baŋa vwe dilv nabiinə na pugi sɪ ba taa zuli-DI da tin.

³ Wulv maama na yi We kaanum yuutu tin titɔŋi yi sɪ o taa mai pɛera di vara mu o kaanv Baŋa-We. Dɪbam We kaanum yuutu Zezi di nan maŋi sɪ o taa jigi kulv o na wɔ pa We tin. ⁴ Zezi nan ya ta na wu lɔgv baŋa ni, o bá ta yi We kaanum tu. Bɛŋwaanv We kaanum tiinə maŋi ba wu lɔgv baŋa ni, yi ba yəni ba mai pɛera ba ma kaanv We, kɔ maŋi di Moyisi cullu tum na bri te tin. ⁵ Bantv na yəni ba tɔŋi ba pa We te tin yi wəənu tilv na wu We-səηo ni tin nyinyɔgv di ti luluŋu mu. Moyisi dɛen na lagɪ o pu vwe dilv nɔɔna na wɔ ta pai We zulə di wɔni tin, We dɛen bri-o o na wɔ kɪ te, yi DI ta DI wɪ: «Kwaanv n kɪ wəənu tum maama sɪ ti taa nyɪ ni amv na maŋi a bri-m piu kum yuu ni te tin.»

⁶ Kɔ daari lele kuntv, Zezi na tɔŋi o pa We te tin tini kɔ jigi kuri lanyiranv kɔ dwe kaanum tiinə bam titɔŋa yam maama, ni ni-dɔvri dilv We na togi Zezi ηwaanv DI go DI pa dɪbam tin na lana di dwe dayigə ni-gonim dim na yi te tin. Bɛŋwaanv We na goni ni-dɔvri dim sɪ DI pa dɪbam kulv tin tiini kɔ lana kɔ dwe DI ni-doori dim. ⁷ Dayigə ni dilv We na goni DI pa DI nɔɔna bam tin ya na maŋi fasi, DI ya daa bá go ni didoŋ DI ləni dintv yuu ni. ⁸ We dɛen nan bri ni DI nɔɔna bam kɪ ba tusi mu. Kuntv mu DI tagɪ DI wɪ:

«Maŋa maa bɪna, yɪ amu
wó go ni-dɔɔri a pa a
nɔɔna bam,

ku nan yɪ Yisrayelɪ dwi tiinə
dɪ Zuda dwi tiinə bam
maama mu.

⁹ Ni-dɔɔri dɪntu bá ta nyɪ dɪ
dayigə ni dɪɓ amu na
goni a pa ba nabaara
bam

maŋa kalu a na jaanɪ ba jɪŋa
a pa ba nunɪ Ezipi tu
kum wɔni tɪn.

Bantu dɛen wɔ sɛ ba toɔɪ ni
dɪɓ amu na goni dɪ ba
tɪn.

Kuntu mu pa a yigə daa tɛri
ba wɔni.»

Mu Yuutu Baŋa-Wɛ na tagɪ
kulu tɪn.

DI daa ta ma ta DI wɪ:

¹⁰ «Kantu maŋa kam na kɛ,
amu wó go ni a pa Yisrayelɪ
dwi tiinə bam nɪ:

<Amu wó pa a ni-taana yam
zu ba wɔɔɔŋa,

yɪ a pa ya pɛni ba bicara nɪ.

Amu wó ta yɪ ba Tu Wɛ,

yɪ ba dɪ wó ta yɪ amu nɔɔna.

¹¹ Bantu nabwənə dɪ ba
dɪdɛera maama wó
lwarɪ amu na yɪ wɔɔɔ
tɪn.

Ba wɔɔwɔɔ daa wɔ maŋɪ sɪ
o brɪ o doŋ nɪ amu mu
yɪ ba Yuutu.

¹² Maŋa kam kuntu nɪ amu
wó duri ba nwanɪ dɪ
ba lwarɪm dɪm,

yɪ a daa bá guli ba kəm-
balwaarɔ tɪm.> »

¹³ Wɛ na nɔɔni DI ni-dɔɔri
dɪm taanɪ kuntu doŋ tɪn, ku
brɪ nɪ DI dayigə ni dɪm laan
jigi ni-doori mu. Wɔɔɔ kulu
nan na doori yɪ ku wɔra ku
cɔɔɪ tɪn lagɪ ku kɛ lele mu.

9

*Nɔɔna na zuli Wɛ te lɔɔɔ
baŋa vwe dɪm wɔni tɪn*

¹ A lagɪ a ta dayigə ni-
gonim dɪm dɪ nɔɔna na toɔɪ
dɪ nwanɪ ba zuli Wɛ te tɪn
wɔɔɔ mu. Ku yɪ nabiinə
mu pugɪ vwe lɔɔɔ baŋa nɪ
sɪ ba taa zuli Wɛ da, yɪ
cullu brɪ ba na wó ta zuli-
DI te tɪn. ² Vwe dɪm kuntu
wɔ nan cɛ dɪ sɪle mu. Dɪ
kwaga digə kam yɪrɪ mu Wɛ-
di-laa, yɪ ka jɪɔ min-zwən-
kamunu. Taabulu maa zigɪ
da, yɪ dɪpɛ dɪɓ na yɪ Wɛ
nyɪm tɪn tigi ku baŋa nɪ.

³ Yigə digə dɪ maa wɔra, ka
yɪrɪ mu Wɛ-di-laa cɪga cɪga,
yɪ ba lə gar-jalɪ ba ma cɪ-
ka. ⁴ Kaanum bimbim maa
zigɪ da, dɪ yɪ sɛbu-sɪŋa mu
ba mɛ ba zi, dáanɪ mu ba
zwe wəənu tɪɓ lwəm na
ywəmmə tɪn ba pa-DI. Wɛ
ni-gonim daka kam dɪ maa
wɔra ba na mɛ sɛbu-sɪŋa ba
ma zi-ka. Ka wɔ kum maa
jɪɔ sɛbu-sɪŋa zɔŋa, ka dɪ
wɔ na jɪɔ wɔdiu kulu yɪrɪ
na yɪ Maanɪ tɪn. Nacəgə
kalu na yɪ Aaron nyɪm yɪ ka
dɛen puli vɔɔɔ tɪn dɪ maa
wɔ daka kam wɔni, ku wəli
dɪ kandwa-pɪɛ sɪle Wɛ cullu
tɪm na pɔpɔni sɪ baŋa nɪ tɪn.

⁵ Ba dɛen ma kɪ malesɪ sɪle
nyɪnyɔɔ ba zigɪ da, yɪ sɪ
vwana yam kwəli daka kam
baŋa, mu jəgə kalu Wɛ na
saari nabiinə lwarɪm da tɪn.
Malesɪ sɪm nyɪnyɔɔ kum
brɪ nɪ Baŋa-Wɛ mu wɔ jəgə
kam kuntu nɪ dɪ DI paari-
zulə yam.

Ku nan dai lele kuntu mu
a lagɪ sɪ a nɔɔni wəənu tɪm

kuntv taan zanzan a bri abam.

⁶ Vwe dim di di wv wænu tim na fõgi ti kwe kuntv tin, We kaanum tiinæ bam yæni ba zõvri kwaga digæ kam wv de maama mv ba tõi ba pai We. ⁷ Kv nan na yi yigæ digæ kam, We kaanum yuutu wvm yiran mv jigi cwæjæ sï o zv ka wv biðwi bvm maama wvni. Wvntv nan na lagi o zv, o mañi sï o ja varvm jana mv o zv o ma kaanv Baña-We o titi tusim di nõona bam di tusim ñwaanv, sï We yagi DI ma cæ-ba.

⁸ Kuntv, We Joro kvm laan bri dïbam ni, maña kalv dayigæ vwe dim ya ta na zigv tin, cwæjæ deen ya tæra sï nõona wantv ba zv We-di-laa cigæ cigæ kam wvni. ⁹ Kv maa yi nyinyvgv mv kv na bri dïbam zvm wænu tim na yi te tin. Kv bri ni pæera di vara balv maama nabiinæ na kwe ba ma kaanv We tin bá wantv ya pa wvsv na mæ-ya o ma zuli We tin bicarv kwe fastv di We. ¹⁰ Ba zaastv-ba wænu tilv ba na wv di yi ba nyv tin, di n na wv kv te sï n ta n yi lanyiranv tin cullu mv. Ti maama nan yi lvgv baña wænu cullu mv, yi ti jigi kurv sï kv taa ve maña kam We na wv fõgi DI tinjv DI cwæ-dvña kam tin yiranv má mv.

Zezi Krisi na pæ dí na cwæjæ sï dí zuli We te tin

¹¹ Zezi Krisi laan mv nan tu o ji kaanum yuutu dïbam ñwaanv. Kv ma pa dí jõi o ñwi-dvña wo-laarv tilv na

mañi ti wvra tin. Zezi na zv We te dïbam ñwaanv tin, kv yi We-sõjv cigæ cigæ mv o zva, yi kuntv tiini kv lana kv dwe lvgv baña vwe dim. O na zv mæ tin dai vwe dïlv nabiinæ na pugv tin. ¹² O ma vu o zv We-di-laa kvm wvni. Kv yi biðwi yiranv mv o zva, maña kalv na ba ti tin ñwaanv. O nan wv mæ bubalv naa nabalv jana o zv o ma kaanv Baña-We. Kv yi o titi jana mv o mæ o ñwi dïbam lwarvm junv, yi o yri dïbam lwarvm wvni sï kv taa ve maña kalv na ba ti tin. ¹³ We ni-doori dim bri ni nõonv wvsv na cõgi culu tin, ba mañi sï ba ma bõni di nabe jana mv di na-pwala kalv ba na zve tin tintwarvm ba misi nõonv wvm yira ni. Ba na kv kuntv mv, kv kwe nõonv wvm sï kv mañi di cullu tim na bri te tin. ¹⁴ Vara jana na wai nõona ka kwe tin, Zezi na tigi yi o jana kam nuñi tin, kv bá tiini kv fõgi nõona kv kwe di We kv dwæni na? Zezi tõgi We Joro kulv na wvra sï kv taa ve maña kalv na ba ti tin ñwaanv o ji kaanum dïlv na lana fastv tin We yigæ ni. O na kaanv Baña-We dïbam ñwaanv kuntv tin, kv ma pa dí bicara kwe fastv di kæm-balwaarv tilv ya na jigi dïbam ti ve tõvni wvni tin, yi dí daari dí zuli ñwia Tu Baña-We.

¹⁵ Kuntv ñwaanv Zezi mv yi wvsv We na de o ñwaanv DI tinjv DI ni-dõvri dim di nabiinæ tin. O na sè o ti o

ma ηwi ba lwarim jini tun, o wai o vri-ba di ba na ki kulɔ ba cɔgi We dayigə ni-gonim dum tun. Kuntu ηwaanɔ balu maama We na kuri si ba taa yi DI biə tin wai ba jɔŋi DI wo-laaru tɔlɔ na ba ti tin, ni DI na goni ni si DI pa-ba te tin.

16-17 Kɔ nyi di nɔɔnɔ na pe ni ni, o na tɔga o daari, ba na wɔ ce o wəənu te tin mu. Maŋa kalɔ o ta na ηwi tin, o ni dum kuntu ba jigi kuri. Kɔ daari o nan na tɔga, ba laan wɔ ce o wəənu tum si ku maŋi di o ni dum na tagi te tin. 18 Kuntu, We na goni DI dayigə ni dum DI pa DI nɔɔna bam tin, ba me vara jana mu ba ma bri ni DI ni-gonim dum jigi kuri. 19 Moyisi deen toɔli We niə yam maama na yi te tin mu o bri Yisrayeli tiinə bam. O laan ma kwe nabali di bubali jana o wəli di na, yi o kwe daa, ka yiri mu Yisopi, o vɔ gungun-sɔŋɔ ka ni ni o lu jana kam wɔni o ma misi tɔnɔ kulɔ We niə yam na pɔpɔni ku wɔni tin baŋa ni, yi o daari o misi Yisrayeli tiinə bam maama yira ni. 20 O deen na ki kuntu tin, o ma ta di ba o wi: «Jana kantɔ bri ni We ni-gonim dum jigi kuri si á taá tɔgi-di.»

21 Moyisi daa ta ma kwe jana kam o ma misi vwe dum di wəənu tɔlɔ maama na wɔ di wɔni yi ba ma zuli We tin. 22 Kɔ yi cɔga mu, We cullu tum bri ni nɔɔna maŋi si ba ma vara jana mu ba ma fɔgi ba kwe wəənu tɔlɔ maama na jigi digiru We yigə ni tin.

Wəənu tɔlɔ ba na ba mai jana ba kwe tin yi finfin yirani mu. Jana nan ya na wɔ nunji, We bá yagi nɔɔna lwarim DI ma ce-ba.

Zezi Kriŋi kaanum dum mu saari nɔɔna lwarim

23 Lɔgu baŋa vwe dum wəənu yi We-sɔŋɔ wəənu tɔlɔ na yi cɔga tin nyinyɔgu mu, yi ti maŋi si ti fɔgi ti kwe di jana kuntu don mu. Kɔ daari We-sɔŋɔ wəənu tum titi na wɔ fɔgi ti kwe te tin, ku fin mu si ba ki kaanum dɔlɔ na wɔ ta dwe faŋa nyim dum tin ba pa We. 24 Zezi Kriŋi nan na zu We te tin, ku dai vwe dɔlɔ nabiinə na pugi yi di lwəni We-sɔŋɔ na yi te cɔga cɔga tin mu o zɔa. O nan suni o zu We te DI sɔŋɔ ni mu, yi o zigi We yigə ni dɔbam zənə ηwaanɔ. 25 Zwifə kaanum yuutu wɔm deen yəni o mai vara jana mu o zu We-dilaa kum wɔ bini maama o ma kaanɔ Baŋa-We. Kɔ nan na yi Zezi, wɔntɔ na zu We te tin, o me o titi mu o ki kaanum kuni bidwi o pa-DI. 26 Kɔ ya na dai kuntu, Zezi ya wɔ ta yaari o tu kuni zanzan mu, ku na zigi lɔgu baŋa pulim ni si ku ba ku yi zim. Kɔ nan na yi te tin, o laan tu lɔgu baŋa kweelim maŋa ni mu. O tu bidwi mu, yi o ba o ti o kaanɔ Baŋa-We si ku pa nabiinə lwarim saari si ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti tin. 27 Nɔɔnɔ maama maŋi si o ti kuni bidwi mu, si We laan di o sarɔya. 28 Kuntu, Zezi Kriŋi di nan tu o ti bidwi mu o ma kaanɔ Baŋa-We, si o li nɔɔna

zanzan lwarım o yagı. O nan ta wó joori o ba lɔgɔ banja. Kɔ nan daa dai nɔɔna lwarım saarım ɲwaanı, kɔ laan yı sı o jonji balɔ na jıgı tına sı o joori o ba tın ɲwaanı mu.

10

¹ Kɔ na yı Wɛ cullu tıɔ DI na kɔ Moyisi jıɲa nı tın, tı lagı tı brı wo-laarɔ tım dı na wó ba dı jonji Wɛ tee nı tın na yı te tın mu. Tı nan yı lulunnu mu, tı dai nı Wɛ-sɔɲɔ wænu tım tıtı na yı te tın. Tı paı nɔɔna joori ba kaanı Banja-Wɛ mu bım maama taan taan. Kuntɔ ɲwaanı tı bá wanı tı pa balɔ na tɔgı tı ɲwaanı ba zuli Wɛ tın bicara kwe fastı. ² Wɛ cullu tım ya na wai tı paı balɔ na zuli-DI tın lwarım saarı dı tiə, ba ya daa bá buɲı nı ba lwarım ta wɔ ba yuu nı, yı ba ya daa bá ta kaana. ³ Ba nan na kaanı Wɛ bım maama wɔnı tın, kɔ paı ba joori ba guli nı ba lwarım dım ta wɔ ba yuu nı mu. ⁴ Beɲwaanı nabiinə lwarım bá wanı dı saarı dı nabalı dı bubalı jana.

⁵ Kuntɔ ɲwaanı mu Zezi deen na lagı o ba lɔgɔ banja maɲa kalɔ tın, o tagı dı o Ko Wɛ o wı:

«Nmɔ ba lagı nabiinə na maı vara dı pɛera ba kaanı-m te tın.

Nmɔ nan pɛ amɔ nabiinu yıra mu,

sı a ma-ya a kɔ nmɔ wɔbuɲa lɔgɔ banja nı.

⁶ Kɔ na yı nɔɔna na yəni ba gɔ vara ba zwe ba ma kaanı-m te tın, naa ba na kaanı te sı kɔ ma saarı ba lwarım tın, kikiə yam kuntɔ maama ba poli nmɔ wɔ.

⁷ Amɔ maa wı:

«A Ko Wɛ, nii amɔ da, sı a kɔ nmɔ wɔbuɲa na lagı te tın,

nı kɔ na pɔpɔnı amɔ taanı nmɔ tɔnɔ kum wɔnı faɲa faɲa te tın.»

⁸ Zezi maɲı o da yigə o ta o wı: «Nmɔ ba lagı sı nabiinə ma vara dı pɛera ba ma kaanı nmɔ, naa ba gɔ vara ba zwe ba ma kaanı nmɔ, naa ba kaanı sı kɔ ma saarı ba lwarım. Wænu tıntu maama ba poli nmɔ wɔ.» Nan dı tı na maɲı tı tɔgı Wɛ cullu tım na brı te tın dı. ⁹ O laan ma daarı o ta o wı: «Nii amɔ da, sı a kɔ nmɔ wɔbuɲa na lagı te tın.» Kuntɔ brı nı Wɛ saarı DI dayigə kaanım ni dım DI yagı, yı DI daarı DI ləni kaanım dıdonɲ mu.

¹⁰ Dıntu mu yı Zezi Krisi na kɔ o Ko Wɛ wɔbuɲa na lagı te tın maama, yı o ma o tıtı yıra o ma kaanı kuni bıdwi, yı kɔ jıgı kuri sı kɔ taa ve maɲa kalɔ na ba ti tın, sı kɔ pa dı taá jıgı wɔ-pɔɲo Wɛ yigə nı.

¹¹ Lɔgɔ banja kaanım tiinə yəni ba zıgı weenı mu ba tıɲı de maama, ba gɔ vara ba ma kaana maɲa maama, yı ba kaanım dım kuntɔ nan warı lwarım dı saara. ¹² Kɔ nan na yı Zezi, wɔntu kwe o tıtı o ma kaanı Banja-Wɛ bıdwi yıranı má mu, yı kɔ saarı nabiinə lwarım sı kɔ

taa ve manja kalu na ba ti tin. O na ki kuntu o ti tin, o ma vu o joni Baṅa-We jazim ni, ¹³ yi o laan cegi manja kalu We na wu ki o duna maama o ne kuri ni si o no-ba ni tuga te tin. ¹⁴ Kuntu, o kaani We kuni bidwi mu, si ku pa noona taa jigi wu-pono si ba bicara kwe fasti si ku taa ve manja kalu na ba ti tin.

¹⁵ We Joro kum di nan bri dibam jaja ni wænu tum kuntu yi ciga mu. Ku de yigæ ku ta ku wi:

¹⁶ «Amu Yuutu Baṅa-We tagi a wi:

«Kantu manja kam na ke, amu wu go ni a pa a noona bam ni:

Amu wu pa a ni-taana yam zu ba bicara,

yi a pa ya pæni ba wubuna ni.» »

¹⁷ DI daa ta ma ta DI wi:

«Amu daa ba guli ba lwarim di ba kæm-balwaaru tum.»

¹⁸ We nan na yagi nabiinæ kæm-balwaaru tum DI ma ce-ba tin, ku daa wu manji si ba gu vara ba ma kaani-DI ba lwarim saarim nwaani.

Di na manji si di zigɔ di baari We cwæŋæ kam wuni te tin

¹⁹ A ko-biæ-ba, di laan jigi ni si di zu We-di-laa ciga ciga kam wuni, Zezi Krisi na tuga yi o jana nunji tin nwaani. ²⁰ Wuntu nan mu puri cwæ-dunja o pa dibam, yi kantu mu pai nwa. O maa kaari gar-jali dum di ya na wu dibam di We laja ni tin, di o na kwe o yira yam o kaani Baṅa-We tin nwaani. ²¹ Kuntu, dibam

jigi We kaanum tu ciga ciga o na nii We titi noona bam baṅa ni. ²² Kuntu nwaani, pa-na di fufu di twe We te di wubun-nuna di baari dilu na bri ni di jigi wu-didba fasti di We tin. We kwe di bicara ku pa di daa ba bunji ni di lwarim ta wu di yuu ni, yi DI zari dibam di na-nuna.

²³ Pa-na di bri ni di jigi tina We tee ni yi bubwea tæra, DI na goni ni DI pa dibam yi DI ba fɔgi DI kwani-di tin nwaani. ²⁴ Pa-na di taá ye da-ni ni, si di taá zæni daani, si di taá soe daani, si di taá ki kæm-laarv.

²⁵ Á yi pa di yagi da-kikilim We zule nwaani ni badaara na yagi te tin. Nan kwaan-na á tiini á taá wæli daani kuntu, si ku pa á na baari, á na lwaru ni di Yuutu wum de dum twe tin nwaani.

²⁶ Noonu wulu na lwaru We ciga kam tin, o ta na paali o ki lwarim, kaanum daa tæra di na wu pa o lwarim dum saari. ²⁷ Ku laan nan daari si fɔnu mu taa jigi kuntu tu di We na wu ki-o te tin. We na di o sarɔya, DI laan wu pa o zu min-fɔro kulv na wu cogi balv maama na vin We tin wu. ²⁸ Ku na yi We cullu tilv DI na ki Moyisi juna ni tin, noonu na cogi-ti, yi noona bale naa batv na yi maana tiinæ, baá gu kuntu tu mu o kæm-lonjo kum nwaani yi nwanja ba ta wura. ²⁹ Ku daari noonu wulu nan na yaali We titi Bu wum tin, kuntu tu ba tiini o na cogim ku gaali We tee ni na? Kuntu tu pai Zezi jana

kam We na de ka n̄waani DI tiŋi DI ni-d̄buri d̄im t̄in yi kafe mu, yi ku nan yi jana kam kuntu mu We me DI f̄ogi DI kwe n̄ɔɔnu wum kuntu bicari. Kuntu tu daa ta twi We Joro kum ku na pai n̄ɔɔna We zaani d̄im t̄in mu. Kuntu t̄in, o bá tiini o na cam na? ³⁰ D̄ibam nan maŋi dí ye wulɔ wum o na tagi o wi:

«Amu mu yi wulɔ na wó c̄ogi n̄ɔɔna di ba k̄em-balwaarɔ t̄in.

Amu wó pa ba joori ba na kulɔ na maŋi di ba t̄in.»

Ku ta pupuni ni:

«Baŋa-We wó di DI n̄ɔɔna sariya.»

³¹ Ku nan wó ta tiini ku yi l̄eɛrɔ di wulɔ na ki o c̄ogi yi N̄wɔa Tu Baŋa-We j̄iŋa zu-o si DI pa o na cam t̄in.

³² Nan guli-na abam d̄een na de yiḡa á na We pooni d̄im c̄iga c̄iga yi á yaari zanzan te t̄in. Cam d̄im nan wu wani abam á na w̄ogi pu-d̄ia t̄in n̄waani. ³³ Maŋa kadoŋ ni ba ȳeni ba twi abam yi ba beesi abam n̄ɔn-k̄oḡo yiḡa ni. Maŋa kadoŋ ni di, á ȳeni á se si á t̄ogi á w̄eli balɔ di na ne abam yaara yam doŋ t̄in, ³⁴ ku pe á t̄ogi á na yaara di balɔ na wu piuna diḡa ni t̄in. N̄ɔɔna maa ȳeni ba v̄ri abam w̄aenu yi á cim di w̄upolo, beŋwaani á ye ni á maŋi á j̄igi kulɔ na tiini ku lana ku dwe, yi kúv̄ ta wu abam tee ni si ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti t̄in. ³⁵ Á yi yagi á na j̄igi baari te t̄in, si kúv̄ pa á na nȳɔɔri zanzan We tee

ni. ³⁶ Á nan maŋi si á taá j̄igi pu-d̄ia, si á taá ma ki We w̄obuŋa na lagi te t̄in, si á daari á j̄oŋi wo-laaru t̄ilɔ DI na goni ni si DI pa abam t̄in.

³⁷ Ku nan pupuni We t̄oŋo kum w̄oni ku wi:

«Ku daari fun mu si wulɔ na lagi o ba t̄in laan ba.

O bá daani.

³⁸ Wulɔ maama na j̄igi c̄iga amu Baŋa-We tee ni t̄in mu yi wulɔ na ki o wu-d̄id̄ba di amu t̄in,

oó na n̄wɔa c̄iga c̄iga.

O nan na joori kwaga, amu bá ta j̄igi w̄upolo did̄o.»

³⁹ D̄ibam nan dai balɔ na joori kwaga yi ba ga n̄wɔa We tee ni t̄in. Dí yi balɔ na ki dí wu-d̄id̄ba di We yi dí wó na n̄wɔa DI tee ni t̄in mu.

11

Wu-d̄id̄ba k̄em di We na yi te t̄in

¹ Nmu na j̄igi wu-d̄id̄ba di We, ku kuri mu n ye lanyirani ni nmu wó suni n na w̄aenu t̄ilɔ n na t̄ini t̄in. Ku kuri mu n ta n j̄igi c̄iga ni w̄aenu t̄ilɔ n na ba nai di n yiə t̄in suni ti w̄ura. ² N̄ɔɔna balɔ na de We cw̄əŋə faŋa faŋa t̄in, ku yi ba na ki ba wu-d̄id̄ba di We t̄in n̄waani mu pe ba yiri zani.

³ Ku yi d̄ibam di na ki dí wu-d̄id̄ba di We t̄in n̄waani mu pai dí l̄wari ni, We me DI ni-taani mu DI ki l̄uḡu baŋa di weyuu maama. Kuntu mu dí se ni We kwe w̄aenu t̄ilɔ na ba nai di yiə t̄in mu DI ma ki t̄ilɔ dí na wai dí nai di yiə t̄in.

⁴ Abeli dēen na jigi wu-didba di We tin nwaani mu pe o kaanum dim ja kuri di dwani Kayin nyum dim. O wu-didba kam mu pe We wi, o yi ciga tu, We na se o peera yam tin nwaani. O daa tere yi o wu-didba kam nwaani nan pai o taani ta wura.

⁵ Enoki di na jigi wu-didba di We tin nwaani mu pe DI kwe-o DI ja DI di DI soho, yi tsoni wu jaan-o. We na kwe-o kontu tin, noon-noonu daa wu ne o je. Ku nan na wu loori kontu tin, ku manji ku ta We tona kum wuni ku wi, o poli We wu. ⁶ Noonu nan na ba jigi wu-didba di We, o ba wanti o pa We wu poli. Wulu maama na twe We tin, ku fin mu si kontu tu taa jigi wu-didba o se ni We suni DI wura yi DI ki balu na lagi si ba yi DI te tin lanyirani.

⁷ Nowe di dēen na jigi wu-didba di We tin mu pe o se DI ni. We dēen tagi did-o kulub na lagi ku ba ku ki yi nabiine yi ta wu ne-ku tin. O ma se We ni yi o pa naboro kamunu, yi o di o soho tiine zu ku wu, yi We pa ba lu na-fara bam. O kam dim kontu ma bri ni lugu banja noona balu na wu se We ni tin ba jigi bura. We ma pa o na ciga DI tee ni o na ki o wu-didba di We tin nwaani.

⁸ Abraham dēen na jigi wu-didba di We tin mu pe o nunji o titi tiv kum ni, o vu jagə kalu We na goni ni ni DI wu pa-o si o dwi tiine taa te tin. We na beo-o ni o nunji kontu tin, o suni o se o maa ve, yi o manji o

yari je sim o na ve tin. ⁹ O na jigi wu-didba di We tin nwaani mu pe o vu o zuri tiv kum We ya na manji DI go ni si DI wu pa-o tin wuni ni vuru te. O dēen zuri vwe wuni mu. Yizaki di Zakobi balu We na goni DI ni dim kontu di ba di tin di zuri vwe wuni mu. ¹⁰ Ku bri ni Abraham dēen cegi si o zu tiv kulub kuri na fogi ku cwi lanyirani tin mu. Ku yi We titi mu begi ku kuri, yi dinto mu yi ku lwaru.

¹¹ Abraham kaani Sara dēen yi ka-dugu mu yi o ke lura. Di kontu di, o na jigi wu-didba di We tin mu pe o se ni We ba kwanu DI ni dim DI na goni tin yi o wanti o lu bu. ¹² Kontu, ku zigi non-dua kalu na yi Abraham yi o tiini o kwın zanzan tin yira ni mu We pe o lu dwi tiine kogo kogo, ni calcwi na dagi weyuu ni naa nuni ni kasulu-wia na dagi yi ku wari ku ga te tin.

¹³ Noona balu dēen na ki ba wu-didba di We kontu tin nan tigi yi ba wu ne wənu tiv We na goni ni si DI pa-ba tin. Ba dēen manji ba maani ni wənu tim de wu daani yi ti laan ba, yi ba nan ya ta jigi wupolo ku nwaani. Ba ma ta jaja ni ba yi vərə mu, ba kugu je təri lugu banja ni. ¹⁴ Balu maama na te kontu doji tin bri ni ba daa ta jigi tuna, si baá na tiv kulub na wu ta yi ba kugu je tin mu. ¹⁵ Ba daa ba jigi tiv kulub ba na nunji ku wuni tin wubnja ba yuu ni. Ba ya na jigi ku wubnja, ba ya wu wanti ba

na cwəŋə sɪ ba joori. ¹⁶ Kɔ nan na yɪ te tɪn, ba wɔbɔŋa tiini ya zɔ tɪv kɔlɔ na lana kɔ ja gaaltɪ tɪn. Kɔntɔ mɔ yɪ Wɛ tɪtɪ sɔŋɔ kɔm. Kɔ ma pa Baŋa-Wɛ jɪgɪ wɔpɔlo dɪ ba na bə-DI nɪ ba Tu Wɛ tɪn. DI nan maŋɪ DI jɪgɪ tɪv kɔlɔ DI na ti kɔ yigə sɪ DI pa-ba tɪn.

¹⁷⁻¹⁸ Kɔ yɪ Abraham na kɪ o wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ te tɪn mɔ pɛ o dɛɛn sɛ o kwe o bu Yizakɪ sɪ o ma kaanɪ Baŋa-Wɛ maŋa kam DI na maŋ-o sɪ DI nii tɪn. Wɛ nan maŋɪ DI go ni DI pa-o nɪ: «Kɔbɔ zɪgɪ Yizakɪ yɪra nɪ mɔ sɪ n dwi tiinə ma puli.» Dɪ kɔntɔ dɪ, o dɛɛn ta sɛ sɪ o ya ma o bu-dɔba kam o kaanɪ Wɛ, nɪ Wɛ na brɪ-o te tɪn. ¹⁹ O dɛɛn jɪgɪ cɪga nɪ Wɛ wɔ wanɪ DI bi Yizakɪ DI pa o yagɪ tɔvɪ. Kɔ nan na sɪnɪ kɔ kɪ te tɪn nyɪ dɪ DI bi-o tɔvɪ wɔnɪ mɔ.

²⁰ Yizakɪ dɪ na jɪgɪ wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ tɪn mɔ pɛ o sɔɔlɪ Wɛ o pa o biə Zakɔbɪ dɪ Ezayu wəənu tɪlɔ na lagɪ tɪ ba ti kɪ tɪn ŋwaanɪ.

²¹ Zakɔbɪ dɪ na tu o ga fɪn sɪ o tɪ tɪn, o na jɪgɪ wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ tɪn mɔ pɛ o sɔɔlɪ Wɛ o pa o bu Zuzɛfɔ biə bam maama bale. O dɛɛn ma zi o nacəgə o zanɪ yɪ o zuli Wɛ.

²² Zuzɛfɔ dɪ maŋa na twe sɪ o tɪ tɪn, o na jɪgɪ wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ tɪn mɔ pɛ o ta dɪ Yisrayelɪ tiinə bam nɪ baá nuŋɪ Ezipi tɪv nɪ. O ma pa-ba ni nɪ, ba na ma nuŋə, sɪ ba guri o kwi sɪm Ezipi nɪ ba ja vu ba tɪtɪ tɪv.

²³ Moyisi ko dɪ o nu dɪ dɛɛn na jɪgɪ wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ

tɪn mɔ pɛ ba kwe-o ba səgi canɪ sitɔ ba na lɔg-o maŋa kalɔ tɪn. Ba ma na nɪ bu wɔm yɪ bu-laa, yɪ ba wɔ kwari fɔvɪnɪ sɪ ba vɪn pa-farɔ wɔm ni.

²⁴ Moyisi dɛɛn na kɪ nɔɔnɔ tɪn, kɔ yɪ o na jɪgɪ wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ tɪn ŋwaanɪ mɔ pɛ o wɔ sɛ sɪ ba taa bə-o nɪ Pa-farɔ wɔm bukɔ bu. ²⁵ O dɛɛn maa bɔŋɪ nɪ, o na tɔgɪ dɪ Wɛ nɔɔna bam o na yaara, kɔbɔ ta garɪ o na yagɪ Wɛ cwəŋə yɪ o daari o di ywəəni dɪlɔ na bá daanɪ tɪn. ²⁶ O nan bɔŋɪ nɪ, nɔɔna na goon-o nɪ ba na wɔ gooni Krisi wɔm Wɛ na lagɪ DI tɔŋɪ tɪn, kɔ garɪ o na nɛ jɪjɪgɪrɔ zanzan Ezipi nɪ, bɛŋwaanɪ o wɔbɔŋa dɛɛn tigi pɛɛrɪ dɪlɔ o na wɔ ba o jonɪ Wɛ tee nɪ tɪn baŋa nɪ mɔ.

²⁷ Moyisi na jɪgɪ wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ tɪn ŋwaanɪ mɔ pɛ o nuŋɪ Ezipi nɪ yɪ o wɔ kwari pa-farɔ wɔm ban-zɔŋɔ kɔm. O maa jɪgɪ baari yɪ o wɔ sɛ sɪ o joori kwaga, bɛŋwaanɪ o ye nɪ Wɛ dɪlɔ na ba natɪ dɪ yɪə tɪn wɔ o yigə nɪ. ²⁸ O na jɪgɪ wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ tɪn mɔ pɛ o pa Yisrayelɪ tiinə bam dɪ Pakɪ candiə ba sam nɪ. O ma pa ba kɪ jana ba misi ba di sɪm niə nɪ, sɪ tɔvɪnɪ maleka kalɔ na wɔ ba sɪ ka gɔ bəkəri-kwɪn sɪm maama tɪn daa yɪ kɪ ba tɪtɪ biə bam kɔlɔkɔlɔ.

²⁹ Yisrayelɪ tiinə bam na kɪ ba wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ tɪn mɔ pɛ nɪnɔv kɔlɔ ba na bəi nɪ Bu-sɪŋa tɪn na bam pɔɔrɪ bile ba daari tɪ-kɔra, yɪ Yisrayelɪ tiinə bam tɔgɪ

da ba be. Ezipi tiinə bam na kwaanɩ sɩ ba tɔɔɔ ba kwaga ba be tɩn, na bam ma joori ba tɩ ba naagɩ daanɩ, yɩ kɔ pa ba maama li na ba tɩ.

³⁰ Wɛ nɔɔna bam na jigi wɔ-dɩɖba dɩ Wɛ tɩn mɔ pɛ ba vu ba kaagi Zeriko tɩv kum da yarpe, yɩ kɔ kɛbri sɩm laan tɩ tɩga nɩ. ³¹ Kɔ nan daa ta na yɩ Rahabɩ wɔlv ya na yɩ ka-boro yɩ o zɔvri Zeriko nɩ tɩn, o na kɩ o wɔ-dɩɖba dɩ Wɛ tɩn mɔ pɛ o deen jeeri Yisrayelɩ nɔɔna balɔ na ve sɩ ba daanɩ tɩv kum ba nii tɩn lanyiranɩ. Kuntɩ nɔɔna mɔ pɛ ba wɔ gv-o ba wɛli dɩ balɔ na vɩn Wɛ tɩn.

³² Amɔ ya jigi taanɩ zanzan sɩ a ta a wɛli da, yɩ pwɛlɛ daa tɛrɛ sɩ a nɔɔnɩ nɔɔna badaara taanɩ a wɛli da. Amɔ ya wɔ manɩ Zidɩɔn dɩ Barakɩ dɩ Samson dɩ Zefite dɩ Davidi dɩ Samwɛli dɩ fana fana Wɛ nijonɔnə bam maama na yɩ te tɩn. ³³ Bantu maama deen jigi wɔ-dɩɖba mɔ dɩ Wɛ, yɩ ba magɩ jara ba wanɩ tɩnɩ zanzan. Ba ma kwɛri ba kɩ kulɔ na yɩ cɩga tɩn, yɩ ba daari ba jonɩ kulɔ Wɛ na goni ni sɩ Dɩ pa-ba tɩn. Ba ma pa nywɛənu niə pu yɩ tɩ daa wɔ jaanɩ-ba. ³⁴ Ba ma pa min-vɔrv dwe yɩ tɩ daa wɔ di-ba, yɩ ba wanɩ ba lu nɔɔna jɩa nɩ kɔ pa ba daa wɔ gv-ba dɩ sɩ-lwaanɩ. Ba ya bwənə mɔ yɩ ba na dam. Ba ma tiini ba na baari, yɩ ba magɩ jara ba wanɩ ba zɛli dwi-gɛ tiinə balɔ na yɩ ba dɔna tɩn ba pa ba viiri. ³⁵ Kaana dɩ ma na ba nɔɔna balɔ ya na tɩga

tɩn na joori ba bi. Nɔɔna badonnə ma wɔ se sɩ ba vɩ ba tɩtɩ nɔɔna balɔ na jigi-ba ba yaari tɩn jɩŋa nɩ. Ba se sɩ ba tɩ, sɩ ba joori ba bi ba na nɔɔna kalɔ na lana ka dwe tɩn Wɛ tee nɩ.

³⁶ Ba ma yáali Wɛ nɔɔna badaara dɩ ba na mwanɩ-ba yɩ ba daari ba magɩ-ba te tɩn. Ba ma vɔ nɔɔna badonnə dɩ capɔnnɩ yɩ ba kɩ-ba pɩna digə nɩ. ³⁷ Ba ma dɔli ba badonnə dɩ kandwa ba gv. Ba ma sɩri badaara yɩra kuni bɩle. Ba ma kwe sɩ-lwaanɩ ba ma gv ba badonnə.

Wɛ nɔɔna badonnə maa beerə jəgə maama, yɩ ba zɩ peeni dɩ bunɩ tankwaalɩ yɩranɩ. Zɩri dɩ cam ma jigi-ba, yɩ nɔɔna dɩ beesi-ba. ³⁸ Wɛ nɔɔna bam deen beeri kagva yuu nɩ dɩ pweeru yum nɩ mɔ, yɩ ba zɩvri ba tigi pweeru gugwəuru nɩ dɩ bɔɔna wɔnɩ. Lɔgv banja nan ya wɔ manɩ sɩ kɔ taa jigi nɔn-nɔna bam kuntɩ dwi donɩ.

³⁹ Nɔɔna bam kuntɩ maama yɩri deen zanɩ ba na kɩ ba wɔ-dɩɖba dɩ Wɛ tɩn nɔɔna mɔ. Nan dɩ kuntɩ dɩ, ba wɔ nɛ Wɛ ya na goni ni sɩ Dɩ kɩ-ba lanyiranɩ te tɩn. ⁴⁰ Wɛ deen nan bunɩ sɩ Dɩ kɩ kulɔ na tiini kɔ lana tɩn mɔ dibam nɔɔna, Dɩ na lagɩ sɩ Dɩ pa dɩ maama tɔɔɔ daanɩ dɩ ji lanyiranɩ fastɩ Dɩ yigə nɩ tɩn nɔɔna.

12

Wɛ vai dɩ zwe dɩ na yɩ Dɩ biə tɩn nɔɔna mɔ

¹ Dɔ́bam nan lwarɔ́ nɔ́ fana fana We nɔ́n-kɔ́ɔ́ kum kuntu ba na bri nɔ́ ba jigi wu-dɔ́ɔ́ dɔ́ We tin gilimi dɔ́bam ba bri cwɛ́ɔ́. Kuntu nwaanɔ́, pa-na dí yagɔ́ wo-yɔ́ɔ́ɔ́ tɔ́ɔ́ maama na cu dɔ́bam tɔ́ pa dí warɔ́ dí tɔ́ɔ́ We lanyiranɔ́ tin, dɔ́ lwarum dɔ́ɔ́ na jigi dɔ́bam tin, sɔ́ dí daari dí kwaanɔ́ dí duri dɔ́ pu-dɔ́a cwɛ́ɔ́ kalɔ́ We na pɛ dɔ́bam tin wɔ́nɔ́. ² Pa-na dí yɔ́ɔ́ɔ́ dí taá nii Zezi. Wɔ́ntu mu pɛ dɔ́bam puli dí kɔ́ dí wu-dɔ́ɔ́ dɔ́ We, yɔ́ o ta wó pa dí taá jigi wu-dɔ́ɔ́ dɔ́ We sɔ́ ku vu ku yɔ́ gurim. O deen ma vɔ́ pu-dɔ́a yɔ́ o yaari o ti tɔ́ɔ́n-dagara bana nɔ́. O wu kwarɔ́ cavura sɔ́ o ti tɔ́ɔ́nɔ́ dɔ́m kuntu dwi, beɔ́nwaanɔ́ o ne nɔ́ We tinji ywɛ́ɔ́ni mu sɔ́ DI pa-o. O laan ma daari o vu o jani Bana-We paarɔ́ jangɔ́ɔ́ kum jazum nɔ́.

³ Nan bunɔ́-na á nii Zezi na tiini o vɔ́ pu-dɔ́a dɔ́ nɔ́n-balwaarɔ́ na cul-o yɔ́ ba yaar-o te tin. Á nan yɔ́ zanɔ́ á ga baari sɔ́ á yagɔ́ We cwɛ́ɔ́ɔ́ tɔ́ɔ́m. ⁴ Abam na yɛni á kwaanɔ́ sɔ́ á janɔ́ á cɔ́ɔ́ɔ́ lwarum dam te tin, á wu nɔ́ɔ́n-nɔ́ɔ́nɔ́ daa ta wu tigi ku nwaanɔ́. ⁵ We tɔ́ɔ́ kum nan jigi taanɔ́ dɔ́ɔ́ na wó wanɔ́ ku pa abam na baari tin, á na yɔ́ We biɔ́ tin nwaanɔ́. Nan guli-na ku na bri abam te ku wɔ́:

«Amu bu, n Yuutu We na vanɔ́ nmu zwe,
sɔ́ n yɔ́ zanɔ́ n kwe-ku n ma n ji kafe.

We na kaanɔ́-m,

sɔ́ n yɔ́ pa n wu cɔ́ɔ́ɔ́.

⁶ Beɔ́nwaanɔ́ Bana-We na soe balɔ́ tin mu DI yɛni DI vanɔ́ ba zwa sɔ́ DI pa ba kɔ́rɔ́sɔ́.

Wuɔ́ɔ́ maama We na jonɔ́ sɔ́ o taa yɔ́ DI bu tin,

DI yɛni DI ma cam mu DI kwe-o.»

⁷ Á na ne yaara, ku yɔ́ sɔ́ ku ma kwe abam mu. Á na yɔ́ We biɔ́ tin mu paɔ́ DI kwe abam kuntu donɔ́. Bu tɛrɛ o ko na ba vanɔ́ o zwe sɔ́ o kɔ́rɔ́sɔ́. ⁸ We nan ya na wu vanɔ́ abam zwa nɔ́ DI na kɔ́ DI biɔ́ bam maama te tin, ku bri nɔ́ abam daɔ́ DI biɔ́ cɔ́ga cɔ́ga mu, á yɔ́ bu-tampirɛ mu.

⁹ Dɔ́bam kwɛ́ bam lɔ́ɔ́ bana nɔ́ tin yɛni ba vanɔ́ dí zwa mu, yɔ́ dí nɔ́ɔ́-ba. Ku nan na yɔ́ dí Ko We dɔ́ɔ́ na te dí jwɛ́ru tin, ku manɔ́ sɔ́ dí tiini dí se DI ni, sɔ́ dí laan na nwaɔ́ DI tee nɔ́. ¹⁰ Dí kwɛ́ bam lɔ́ɔ́ bana nɔ́ tin yɛni ba vanɔ́ dí zwa bɔ́na finfin yanɔ́ mu, sɔ́ ku manɔ́ dɔ́ ba wɔ́bunɔ́ na lagi te tin. Dí Ko We titɔ́ nan kɔ́ kuntu sɔ́ ku wɛ́li dɔ́bam mu, sɔ́ dí wanɔ́ dí tɔ́ɔ́ dí na dɔ́ntu wu-pɔ́ɔ́ kum donɔ́. ¹¹ Manɔ́ kalɔ́ ba na yɛni ba vanɔ́ dí zwa tin, ku yɛni ku pa dí wu cɔ́ɔ́ mu yɔ́ dí ba jigi wu-polo. Kuntu kwaga nɔ́, zwa vanɔ́m dɔ́m laan wó zɛni balɔ́ dɔ́ na kwe-ba tin dɔ́ pa ba na nyɔ́ɔ́ɔ́, dɔ́ ba nwaɔ́ na tɔ́ɔ́ cɔ́ga yɔ́ ba jigi bɔ́carɔ́-zuru tin.

¹² Kuntu nwaanɔ́, na-na dam dɔ́ baari sɔ́ á taá tɔ́ɔ́ We cwɛ́ɔ́ɔ́. ¹³ Á taá ve cwɛ́ɔ́ɔ́ kalɔ́ na yɔ́ɔ́ɔ́ tin wɔ́nɔ́, sɔ́

balu na ve yi ba duə tɪn yi saari ba tu ba wəli da, si ku wani ku pa ba ne sim je.

Dí wu maɲi si dí vɪn We zaani dɪm

¹⁴ Kwaan-na si á taá zura, si ywəni taa wu á di noonu maama titari ni, si á kwəri á taá jigi wu-ponjo We yigə ni, beɲwaani noonu na ba jigi wu-ponjo, o bá wani o na Yuutu Baɲa-We. ¹⁵ Fɔgi-na á ci á titi si noon-noonu yi ga We zaani dɪm, si noon-noonu bicari yi zari di ji ni vian na cana te tɪn, si ku pa ku loɲi noona zanzan si ku cɔgi-ba We cwəɲə kam wɔni. ¹⁶ Á yi pa á wɔlwɔlu tɔgi boorim kikiə, naa o taa gooni wənu tɪlɔ na yi We nyim ni Ezayu deen na yi te tɪn. Wɔntu yigə tərə di o na yi o ko bu-kwian tɪn. O kana maa wɔɛ, yi o kwe o nakwum dɪm o ma ləni o nyaani wum zɔɲa wɔdiu o di. ¹⁷ Abam nan maɲi á ye kulɔ na ki-o ku kwaga seeni tɪn. O joori o ba o lagɪ si o ko wum sooli We o pa-o, o na yi o bu-kwian tɪn ɲwaani. O ma kwaan o loori o ko wum di yi-na. O ma wu ne cwəɲə, beɲwaani o daa wari o joori o kwan o kəm dɪm.

¹⁸ Abam na twe We te tɪn dai nɪnɛni Yisrayeli tiinə bam deen na zigɪ piu kulɔ təɲə ni yi ba yiə na-ku yi ba kwəri ba wai ba dwe-ku di ba jia te tɪn. Min-fɔɔ di lim deen mu wura, dɔa ma mumunə ku yuu ni. ¹⁹ Ba ma ni nabɔno wum di kwərə na ɲɔni. Balu na ni kwərə kam kuntu tɪn ma loori si

ka daa yi ɲɔni ka wəli da, ²⁰ beɲwaani ka na maɲi ka kaani-ba te tɪn tiini ku dana ku pa-ba, di ka na tagɪ di ba ka wɪ: «Wɔlu maama na dwe piu kum tɪn, ku zi na yi varim mu di, si á dul-o di kandwa á gu.» ²¹ Wənu tɪlɔ ba na ne tɪn ma tiini ku soori ba yira, yi Moyisi titi ta o wɪ: «Fɔni tiini di zu-ni yi a yira sai.»

²² Ku nan dai kuntu abam tee ni. Abam laan twe piu kulɔ yiri na yi Siyon tɪn mu. Ku maa yi ɲwɪa Tu Baɲa-We tu-kamunu Zeruzalem kulɔ na wu We-sɔɲɔ ni tɪn. We malesɪ kɔɔ kɔɔ ma jeeri daani jəgə kam kuntu ni. ²³ Abam nan tu á wəli We kɔɔ kum wɔni mu. Ku yi DI bu-kwɪn sim kɔɔ kum ba yira na pɔpɔni ya tɪɲi We-sɔɲɔ tɔno kum wɔni tɪn candiə mu. Ku yi We dɪlɔ na wú di nabiinə maama sarɪya tɪn te mu á tu á yi. Ku maa yi balu na ne ciɲa DI yigə ni yi DI laan pa ba bicara fɔgi ya kwe fasi tɪn jwəru tɪm na wu me tɪn mu á yiə. ²⁴ Ku nan yi Zezi wɔlu We na de o ɲwaani DI go DI ni-dɔuri dɪm tɪn te mu á yiə. Ku yi Zezi jana kam ɲwaani mu pe á fɔgi di We. O jana kam nan bri dɪbam wɔɲo kulɔ na lana ku dwe kulɔ Abeli jana kam na bri tɪn.

²⁵ Á taá ye si á yi zari á vɪn taani dɪm Zezi na ɲɔni di abam tɪn. Noona balu deen na vɪn wɔlu na bri-ba We kwərə lɔɔ baɲa ni tɪn, ba wu lugi cam wɔni. Dɪbam di nan na vɪn Zezi, o na wu We-

sonjo ni yi o njooni di dibam tun, di wó wani di lu na?
 26 Faña faña tun, We kwərə deen pe tɔga baɲa sisinji, yi DI laan go DI ni DI wɔ:

«Amu daa ta wó joori a pa tɔga baɲa sisinji bidwi, yi ku dai kantɔ yirani, ku laan wó wəli di weyuu maama mu.»

27 We na tagi DI wɔ, DI ta wó joori DI ki kontɔ donj bidwi tun, ku bri ni wənu tilɔ DI na ki tun mu DI laan lagi DI sisinji-ti DI li ti zɔga je ni, si ti daa yi taa wɔra. Wənu tilɔ na bá wani ti sisinji tun yirani laan mu wó daari.

28 We nan pe di tɔgi di di paari dilɔ na bá wani di sisinji si di cɔgi tun mu. Kontɔ njwaani di wó ki We le, yi di daari di pa-DI zulə yalɔ na tɔgi DI wɔbɔɲa tun, si di tɔɲi di pa-DI, si di taá kwar-DI lanyirani,
 29 beɲwaani dibam Tu We nyi di min-fɔrɔ mu, yi di di wənu tilɔ maama na ba tɔgi DI wɔbɔɲa tun.

13

Di na wó ki te si ku poli We wɔ tun

¹ Yi zanɔ á yagi da-sono á na yi da-ko-biə Zezi njwaani tun. ² Taá ye-na si á taá ki vərə voro. Nɔona badonnə deen na ki kontɔ tun, ku pe ba jeeri We malesi mu ba sam ni, yi ba wɔ lwarɔ ba na yi balɔ tun. ³ Guli-na balɔ na wɔ pɔna digə ni tun wonjo, nɔneeni abam di tɔgi á wɔ pɔna digə ni mu te, si á zəni-ba. Guli-na

balɔ nɔona na beesi-ba tun di wonjo, nɔneeni abam di tɔgi á yaari mu te.

⁴ Baaru di o kaani maama manɔ si ba taa zɔvri daani mu di sono di zulə. Baru wɔm di kaani wɔm maama manɔ si ba taa jigi cɔga mu da-tee ni. We nan wó di balɔ maama na ki wo-zɔona di boorim kikiə tun sarɔya.

⁵ Á yi pa á njwɔ taa tɔgi səbu-lagi. Taá jigi-na wɔpolo di á na jigi kulɔ tun. Beɲwaani We manɔ DI ta DI wɔ:

«Amu bá fɔgi a yagi abam manɔ di manɔ.»

⁶ Kontɔ njwaani dibam wó ta jigi baari si di taá wɔ:

«Baɲa-We mu yi di zənnu, di bá ta kwarɔ fɔvni. Nɔon-nɔonɔ bá wani o ki dibam kulukulɔ.»

⁷ Taá guli-na nɔona balɔ na yi á yigə tiinə yi ba deen tɔɔli We kwərə kam ba bri abam tun wonjo. Maani-na á nii ba njwɔ deen na yi te si ku vu ku yi ba tɔvni tun, si á daari á lwəni ba na ki ba wɔ-dɔɔva di Zezi te tun. ⁸ Manɔ maama Zezi Krisi yi ni o na manɔ o yi te tun mu, diin di zɔm maama si ku taa ve manɔ kalɔ na ba ti tun. ⁹ Yi pa-na nɔona ma zaasɔm-ge ba ganɔ abam di wənu dwi təri təri si ku pa á ywəri We cwəɲə ni. Ku yi We zaani dim njwaani mu pai di na baari We cwəɲə kam wɔni, si ku dai wɔdiiru culim njwaani. Balɔ na tɔgi wɔdiiru culim cwəɲə tun nan wɔ ne zənə ku njwaani.

¹⁰ Zezi Krisi na kwe o titi o ma kaani Baŋa-We dɔbam ŋwaani te tin dai kaanum dilɔ doŋ nɔɔna na wó di di nwana yam tin. Balɔ na tɔŋi We vwe dim woni ba pa-DI tin, ba ba jigi cwəŋə sɩ ba twəri kaanum dim kuntu wəənu ba di. ¹¹ Kɔ na kɩ te tin, We kaanum yuutu wum yəni o gu vara mu, yɩ o ja ba jana kam o zɔ We-di-laa kum wɔ o ma saari nɔɔna bam lwarim. Kɔ daari vara bam titi, baá ja nunji tuw kum daa mu ba zwe maama. ¹² Zezi tɔbni dim di nan de kuntu doŋ mu. O yaari mu o ti tuw kum daa ni, yɩ o ma o titi jana kam o saari nɔɔna bam lwarim.

¹³ Kuntu ŋwaani, pa-na dí nunji dí vu o te tuw kum daa ni, sɩ dí tɔgi dí se o goonə yam doŋ. ¹⁴ Beŋwaani, lɔgu baŋa yo seeni dɔbam ba jigi tuw kulɔ na wó ta yɩ dí kugu je maŋa maama tin, dí nan tɔbni tuw kulɔ na lagɩ ku ba tin mu.

¹⁵ Pa-na dí tɔgi Zezi ŋwaani dí taá zuli We maŋa maama. Kuntu mu yɩ kulɔ dí na wó kwe dí ma kaani-DI tin. Dí ni-taani na bri We dam te tin mu yɩ pɛera yalɔ dí na wó pa-DI tin. ¹⁶ Á yɩ swe sɩ á taá kɩ kəm-laaru, sɩ á daari á taá zəni daani, sɩ kuntu mu yɩ kaanum dilɔ na poli We wɔ tin.

¹⁷ Taá nigi-na á yigə tiinə, sɩ á daari á taá se ba ni, sɩ bantɔ mu nii abam na wó ta ŋwi di We te tin baŋa ni, yɩ baá ba ba zigi We yigə ni sɩ ba bri ba na tɔŋi kulɔ abam ŋwaani tin. Nan taá

nigi-ba sɩ ba wantɩ ba tɔŋi di wɔpolo. Kɔ na dai kuntu, kú pa ba wɔ cɔgi, yɩ ku daa bá ta jigi zənə ku pa abam.

¹⁸ Taá loori-na We á pa dɔbam. Dɔbam ye dí bicara ni, ni dí wɔ kɩ kulɔ na yɩ balɔɔ tin, yɩ dí lagɩ sɩ dí taá kɩ kulɔ na lana tin mu maŋa maama. ¹⁹ Amɔ nan tiini a loori abam sɩ á taá wari We á pa-ni, sɩ ku pa a na cwəŋə a joori abam te lele.

²⁰ Wɔ-zuru Tu Baŋa-We mu bi dí Yuutu Zezi DI pa o yagi tɔbni, yɩ DI pa o yɩ nayir-ŋum ciga ciga, sɩ o taa nii dɔbam balɔ na nyɩ di o peeni te tin baŋa ni, di o na tigi dɔbam ŋwaani tin. We ma da o jana kam ŋwaani DI go ni dilɔ na wó ta wɔra sɩ ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti tin. ²¹ We wó zəni abam sɩ á wantɩ á kɩ wo-laaru tɩɔ maama na tɔgi DI wɔbɔŋa tin, yɩ DI wó tɔgi Zezi Krisi ŋwaani DI kwe dɔbam ni ku na wó poli DI wɔ te tin.

Zezi mu maŋi di zulə sɩ ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti tin. Amina.

²² A ko-biə-ba, a loori abam sɩ á zuri á yira á cəgi amɔ na pɔpɔni kulɔ sɩ a ma pa á na baari tin. Amɔ na pɔpɔni taani dilɔ tin nan ba dwara.

²³ Amɔ lagɩ sɩ a pa abam lwarɩ ni ba yagi dí ko-bu Timoti yɩ o nunji pɩna digə ni. O nan na tu amɔ te lɩla, a laan wó pa dí tɔgi daani dí ba dí na abam.

²⁴ Joɔni-na á yigə tiinə bam di We nɔɔna bam

maama á pa dɔ́bam. Yitali
tiinə bam dɔ́ jɔ́ɔni abam.
²⁵ Wε wú pa abam maama
yu-yoŋo.

**Tɔnɔ kulu
ZAKI
na pupɔni tin
Tɔnɔ kulu Zakı
na pupɔni tin na
bri dibam kulu
tin mu tuntu**

Dí bɔɲi ni ku yi Zakı wulu na yi Zezi nyaani tin mu pupɔni tɔnɔ kuntu. O deen pupɔni o pa We nɔɔna balu maama na jagı lugu baɲa ni tin mu, o ma bri-ba ba na maɲi si ba taa ɲwi te maɲa maama wɔni tin.

Zakı ɲɔɔni wænu dwi tæri tæri taani mu:

ku na yi nadunni di yinige woɲo,

naa ku na yi maɲim na yi dibam woɲo.

O bri ni dí na wi dí tɔgi We, ku maɲi si dí ki We taani dum na bri dibam si dí ki te tin mu (pɔɔrim 1).

O ma bri ni ku wu maɲi si dí kuri nɔɔna daani, yi o bri ni wu-didwa di kəm-laaru tɔgi daani mu (pɔɔrim 2).

O wi dí taá cu dí titi di dí ni-taani, yi o bri dibam swan cıga cıga na yi te tin (pɔɔrim 3).

O laan ma kaani balu na magı kantɔɔ tin, di wo-swæn-nyına, di balu na co daani tin, di balu na ki kamunni, di balu na yi nadunə tin (Zakı 4:1—5:6).

Tɔnɔ kum kweelim jægə ni, o kwe We nɔɔna si ba taa jigı wu-zuru si ba taa wari We, ku na yi cam, naa

ku na yi wɔpolo, naa ku na yi yawuru maɲa ni di (Zakı 5:7-20).

Zakı tɔnɔ kum bri ni, n na suni n ki n wu-didwa di We n titɔɲa maama di bri kuntu mu, yi «nɔɔnu na wi o ki o wu-didwa di We yi o ba ki kəm-laaru, ku yi kafe mu» (Zakı 2:26).

1 Amu Zakı wulu na yi We tuntuɲu di dibam Yuutu Zezi Krisi tuntuɲu tin mu pupɔni tɔnɔ kuntu. A jɔɔni abam balu maama na yi We nɔɔna yi á jagı á wu lugu baɲa je maama ni tin.

Dí na maɲi si dí taá jigı wɔpolo di We te tin

²⁻³ A ko-biə-ba, maɲa kalu maama cam na tu abam baɲa tin, si á taá jigı-na wɔpolo lanyıranı, beɲwaani abam ye ni yaara dwi tæri tæri na tui abam te, ku yi si ya maɲi abam mu ya nii á na ki á wu-didwa di We te tin. Kuntu kwaga ni, ku laan wu pa á taá zıgi kəɲkəɲ di pu-dıa. ⁴ Kwaani-na á tiini á zıgi kəɲkəɲ di pu-dıa si á yi joori kwaga, si ku laan wu pa á ji nɔn-ɲɔna yi á wɔbuɲa bu fasi di We tɔgım, si á yi ga kulokulu.

⁵ Abam wulu maama nan na yəri kulu na lana si o ki tin, kuntu tu maɲi si o loori swan mu We tee ni. We yəni Dı pai nɔɔna maama di wɔpolo mu, yi Dı ba vin nɔɔn-nɔɔnu. Nmɔ na loori swan Dı tee ni, Dı wu pam. ⁶ Nmɔ nan na loori woɲo We tee ni, si n ta n ki n wu-didwa ni nı na-ku. Yi

ta n jıgı búbwea kú banya nı, beŋwaanı búbwea tu nyı nı viú na fulı na kú pa ba ve yigə dı kwaga te tın mu. 7-8 Kuntú tu jıgı wórv tıle mu, yı o za o wúbunja dı kulú maama o na bunı sı o kı tın. Nóonv wóm kuntú doŋ yı taa bunı nı oó na woŋo dí Yuutu wóm tee nı.

Yinigə tiinə dı nadunə na maŋı sı ba taa kı te tın

⁹ Nmú wulv na toŋı Zezi yı yinigə jıgı-m tın, sı n ta n jıgı wópolo dı Wε na pe n jıgı yırı Dı tee nı tın ŋwaanı. ¹⁰ Nmú wulv nan na yı nadum tın, sı n dı ta n jıgı wópolo dı Wε na pe n tu n tıti Dı tee nı tın ŋwaanı. Nabiinə ba daanı yı ba tva, ba na maŋı ba yı nadunə te dı. Kú nyı nı gaarv na kı punnu yı tı lamma te tın mu. ¹¹ Wıa nan na bıga, tı wó kwaarı mu tı siiri tı tı, yı tı lam dım je. Kú nan yı bıdwtı mu dı nadunə na wó ba ba tı ba jıjıgırv tım lagım wónı te tın.

Kulv na maŋı nóona sı ba kı lwarım tın

¹² Nóonv wulv na wú cam wónı yı o zıgı kəŋkəŋ dı pu-dıa sı kú vú kú yı kweelim tın mu jıgı yu-yoŋo. Beŋwaanı, cam dım na ke, o laan wó na peeri dılv na yı ŋwıa cıga cıga tın Wε tee nı. Ŋwıa kam kuntú mu Wε goni ni sı Dı pa balv maama na so-Dı tın.

¹³ Nóonv na ne maŋım, o yı zaŋı o ta nı Wε mu maŋ-o, sı kulúkulú tərə kú na wó wanı kú maŋı Wε sı

Dı tusi, yı Wε tıti bá maŋı nóonv sı o tusi. ¹⁴ Woŋo kulv na maŋı nóonv tın yı o tıti wúbunja mu. Yantv mu paı o fra zúvı wo-balwaarv, yı ya gan-o ya paı o tvi cıgırv wónı. ¹⁵ Nmú na se n toŋı n wúbun-balwaarv tım, tı laan wó pa n kı wo-lwaanv mu, yı wo-lwaanv tım na pulı tı daga, tı laan wó ja-m tı zv túbvı wónı mu.

¹⁶ A ko-bu-sonnu-ba, á yı zaŋı á ganı á tıti. ¹⁷ Peeri dılv maama na lana dı wəənu tılv na maŋı fastı tın nuŋı dí Ko Wε tee nı mu. Dıntv mu kı wəənu tılv maama na wú weyuu nı yı tı paı pooni tın. Wəənu tım kuntú mu yəni tı wai tı pipiri wıa dı tıti. Wε nan ba jıgı lim dı finfın dı, Dı ba læni nı tıntv wəənu tım te. ¹⁸ Wε tıti mu lı wúbunja Dı toŋı Dı cıga kwər-ywəŋə kam ŋwaanı Dı pa dí na Dı ŋwı-dunja kam, sı dí taá yı balv na yı dayigə tiinə wəənu tılv maama Dı na kı tın wónı.

Dı maŋı sı dí kı Wε kwər-ywəŋə kam na wı dí kı te tın mu

¹⁹ A ko-bu-sonnu-ba, á ye nı a na te kulv dı abam tın yı cıga mu. Nóonv maama maŋı sı o zuri o yıra mu o taa cəgi o doŋ taanı, sı o yı taa garı o lərə. O maŋı sı o ja o banı mu. ²⁰ Beŋwaanı nóonv wulv bam na zaŋı tın bá wanı o kı wo-laarv tılv na suı Wε wú tın.

²¹ Kuntú ŋwaanı, lı-na wo-dıgırv tılv maama na wú á wónı tın á yagı, sı á cı á

titi di tituŋ-balwaaru dwi maama kəm. We manı Dİ kwe Dİ taanı dım Dİ ki abam bıcara nı. Nan tu-na á titi á se-di lanyıranı, sı di wu wani di vri abam di yagi.

²²⁻²³ Á nan taá kı-na We taanı dım na wı te tın, sı ku ta dai cəgim yıranı. Nöönü na cəgi We taanı dım yı o ba ki di na bri te tın, o gani o titi mü. O nyı nı nöönü na kwe niu o ma nii o titi te tın mü. ²⁴ O na nii o yibiyə na yı te tın yı o laan viiri, o da swe o yibiyə kam na yı te tın. ²⁵ Ku nan na yı We taanı dım, dıntu lana fastı yı di wai di jonı nöona di pa ba na ba titi. Nöönü na zaastı di yı o jıgi-di o yuu nı maŋa maama, o bá ta nyı di wulu na garı o swe cıga kalu o na lwarı tın. Kuntu tu yı wulu na sıntı o ki We cıga kam na bri te tın mü, yı oó na wupolo lanyıranı o tituŋa maama baŋa nı.

²⁶ Abam wulu na buŋı nı o togi We yı o warı o nı-taanı o ja, kuntu tu gani o titi mü yı o We togım dım yı kafe mü. ²⁷ Dı Ko We nan na lagı sı dı se-Dİ te tın mü yı sı dı taá zəni bıtara di kadənə balu na yaarı tın, sı dı kwaanı dı cı dı titi di lıgu baŋa wo-yöörü tım. We togım dım kuntu doŋ mü tiini ku lamma yı tusim təri ku wıntı.

2

Dı wu manı sı dı taá kuri nöona daanı

¹ A ko-biə-ba, abam yı balu na sıntı á se dı Yuutu Zezi Krisi wulu na jıgi paarı zula tın mü. Kuntu ŋwaanı, ku wu manı sı á taá kuri nöona daanı di á na zuli-ba te tın. ² Abam na jeeri daanı sı á warı We, ku ba dwe sı nöona bale ba abam te. Dıdva maa yı nadum o zu gwar-ŋınnu, yı o ki səbu-sıŋa jafulu o jıŋa nı. O doŋ wum maa yı yinigə tu, yı o zu gan-zwaanu. ³ Ku wai sı á jeeri nadum wum lanyıranı yı á pa-o jəŋə je, á daarı á ta di yinigə tu wum nı, o taa zıgi daa nı, naa o jəni tıga nı á ne niə nı. ⁴ Á na pöörı-ba daanı kuntu doŋ, ku bri nı á kuri nöona daanı mü. Ku nan yı wubıŋ-lwaanu mü paı á pöörı nöona daanı kuntu.

⁵ A ko-bu-sonnu-ba, fögi-na á cəgi. We mü sıntı Dİ kuri balu na yı yinigə tiinə nabiinə yibiyə nı tın, sı ba taa yı nadunə Dİ tee nı ba na ki ba wu-dıdva di Zezi tın ŋwaanı, sı ba togi ba wəli Dİ paarı dılu Dİ na manı Dİ go nı sı Dİ pa balu na so-Dİ tın wıntı. ⁶ Ku nan na yı kuntu tın, bəe mü kıa yı á gooni yinigə tiinə bam? Ku dai nadunə bam mü jıgi abam ba beesı na? Bantu mü yəni ba ja abam di dam ba ja vu ba sanı sarıya dim je nı. ⁷ Bantu mü jıgi Zezi yıŋ-ŋum dılu ba na bə abam nı o biə tın ba twıa.

⁸ Abam na se Baŋa-We ni dılu na pıpıntı We tönö kım wıntı di wı: «Ta n soe n doŋ nı n titi te» tın, á ki

lanyıranı. ⁹ Kú daarı, á na pöört nööna daanı dı á na zuli-ba te tın, kú brı nı á kı lwarım mu, yı Wε niä yam brı nı á kı á cögi mu. ¹⁰ Nöönu na se Wε niä yam maama yı o daarı o cögi ya didva yıranı, kú brı nı o cögi ya maama mu. ¹¹ Wε mu pe Dı ni Dı wı: «Yı zanı n kı boorım.» Dıntu nan ta mu wı: «Yı gı nöönu.» Mu kú kuri, n na maıı n wı kı boorım, yı n na gı nöönu, kú brı nı n ta cögi Wε ni mu.

¹² Taá pa-na á ni-taanı dı á kikiä maama taa tögi Wε ni, sı dıntu mu wai dı vri nööna dı pa ba nai ba titı, sı Wε wú tögi Dı ni dım kuntu ηwaanı mu Dı ma di dıbam sariya. ¹³ Beηwaanı, nöönu na ba jıgi o donnə ηwanı, Wε na wú di kuntu tu sariya maıı kalı tın, Dı bá duri o dı yibwənə. Wılv nan na jıgi o donnə ηwanı tın, Wε dı wú duri o yibwənə sı o yı na cam.

Wılv na jıgi wı-dıdva dı Wε tın kı kəm-laarv mu

¹⁴ A ko-biä-ba, nöönu na te o wı, wım kı o wı-dıdva dı Wε, yı o laan ba kı Wε na lagı te tın, kú jıgi kuri na? O Wε tögım dım kuntu wú wanı dı vri-o dı yagi na? ¹⁵ De dılv n ko-bu didva na tu nmı te yı o ba jıgi gırcı sı o zv dı o ni-wıduı sı o dı, ¹⁶ yı nmı na tagı did-o n wı, o ve sı Wε wú zən-o Dı pa o na gırcı dı o ni-wıduı, yı n laan daarı n wı pe-o kulı o na lagı tın, kú jıgi kuri na? ¹⁷ Wε tögım dı yı kuntu

mu. Nmı na te nı n kı n wı-dıdva dı Wε, yı n laan daarı n ba kı kəm-laarv, kú brı nı n Wε tögım dım yı kafe mu.

¹⁸ Nöönu wai o te nı, nööna babam kı ba wı-dıdva mu dı Wε, yı badaara kı kəm-laarv. Amı nan na læri te tın mu tıntu: «Nmı na ba kı kəm-laarv tın, nı kı ta mu n brı nı n sıntı n kı n wı-dıdva dı Wε? Kú nan na yı amı, aá ma a kəm-laarv tım mu a brı nı a sıntı a kı a wı-dıdva dı Wε.»

¹⁹ Nmı se nı Wε yı didva yıranı mu na? N na se kuntu, kú lana. Ciciri titı dı ye kuntu, yı kú pai sı yıra sai. ²⁰ N ba jıgi wıbvııa mu na? N yəri nı, n na wı n kı n wı-dıdva dı Wε yı n ba kı kəm-laarv, kú yı kafe mu na? ²¹ Nan guli-na dıbam nabaarv Abraham deen na yı te tın. Kú kı ta mu yı o na cıga Wε tee nı? Kú yı o titııa yam ηwaanı mu, dı o na se o kwe o bu Yızakı sı o ma kaanı Wε nı Dı na tag-o te tın. ²² Kú brı nı o na kı o wı-dıdva dı Wε te tın didaanı o kəm-laarv tım maama tögi daanı mu. O kəm-laarv tım mu pe o Wε tögım dım ja kuri. ²³ Kuntu mu, kulı na pıpvııı Wε tıncı kım wıntı tın sıntı kú kı dı kú na wı: «Abraham kı o wı-dıdva dı Wε, yı Dı pa o na cıga kú ηwaanı». Ba maa bæ-o nı «Wε cılonı».

²⁴ Kuntu wú pa á lwarı nı, kú yı nöönu titııa mu wəli da kú pai o na cıga Wε tee nı, sı kú dai o na kı o wı-dıdva dı Wε tın yıranı ηwaanı. ²⁵ Kú deen nan kı kuntu dı mu dı ka-tıla

kalı yırı na yı Rahabı tın. Yıstrayelı tiinə bam dēen na tıñı ba daan-daana bam yı ba da o te tın, o jeeri-ba lanyıranı yı o brı-ba cwəñə sı ba tıgı da ba ma lu ba dına bam jıña nı. O tıtıña yam kıntı mü pē o na cıga Wē tee nı.

²⁶ Kıntı maama brı nı, nıñnı na wı o kı o wı-dıdva dı Wē yı o ba kı kəm-laarv, kú yı kafē mü. Kú yı bıdwi mü dı nıñnı yıra na ba jıgı joro, wıntı yı tı mü.

3

Dı na mañı sı dı yırı dı tıtı dı dı ni-taanı te tın

¹ A ko-biə-ba, abam zanzan yı zañı á taá kwaana sı á jı karanyına tiinə. Berwaanı á ye nı, Wē sarıya dē dım nı kú ta tiini kú cana kú pa dıbam balı na yı karanyına tiinə tın kú dwe nıñnı maama. ² Dıbam maama yəni dı kı dı tıse mü. Kú daarı nıñnı wılv nan na ba kı o tıse o nı-taanı wıntı tın yı nıñ-nıñm mü, yı o wai o tıtı o jaanı lanyıranı.

³ Nıñnı na yəni o lagı o dı sıseñə, oó kwe gara mü o kı ka nı nı, sı o wanı o pa ka vı me dı me o na lagı tın. ⁴ Nan bıñı-na á nii, naboro na yı kamunu te yı vu-dıv ta yəni kú jıgı-kú kú maga, yı wılv na co-kú tın ta wai o ma nanyıñ-balaña o maa paı kú ve o na lagı me tın. ⁵ Kú nan ta yı bıdwi mü dı nıñnı dındəlimi na yı te tın. Dı yı balañ-lañ mü, yı dı wai dı te wo-kamunnu dı paı dı tıtı.

Nan ta bıñı-na á nii kagva na mai te, yı min-cıño na tı ka wıntı, kú dı ka maama mü. ⁶ Nıñnı dındəlimi dı nan nyı dı mini mü, yı dı su dı lıgv baña wo-lwaanı tım dı maama. Dı yı yıra yam daa dıdva mü, yı dı wo-lwaanı tım laan wai tı lıñı yıra yam maama. Dındəlimi jıgı mini mü dı maa zwe nıñnı dı o ñwıa maama dı pa ka ba lana. Mini dım kıntı nan nıñı sutaanı te mü.

⁷ Nabiinu wai wənu dı maama. Kú na yı ga-vara dı zunə dı tıga wo-vəlu dı kale, o sıntı o wanı tı maama. ⁸ Kú nan na yı dındəlimi, nıñnı-nıñnı tərə o na wai o dındəlimi. Dı yı wo-lıñı kúlv na wai kú cı tın mü, yı dı kwəri dı jıgı cıño kúlv na gıv nıñna tın. ⁹ Dı yəni dı ma dıntı mü dı maa tee Wē dılv na yı dı Yuutu dıdaanı dı Ko tın, yı dıntı mü dı ta maa sıñlı dı cıgı dı donnə balı Wē na kı nı Dı nyınyıgv te tın. ¹⁰ Kıntı tın, tıə dı cıgım maama nıñı nı dım kıntı dıdva wıntı mü. A ko-biə-ba, kú wı mañı sı kú taa yı kıntı. ¹¹ Bulı-yı dıdva bá wanı dı taa burı na-ywəne dı na-cēera dı wıntı. ¹² A ko-biə-ba, kapırv bá wanı kú lə swan. Kakañı dı nan bá wanı kú lə mıola. Kú nan yı bıdwi mü dı n na bá wanı n mı na-ñına bwəru wıntı te tın.

Swan yalı na nıñı Wē te tın

¹³ Nıñnı na wı abam wıntı yı o jıgı swan dı yəno,

kuntv tu manı sı o taa tıgı cwə-laa mv, sı o tu o titı o kı kəm-laarv, sı kv brı nı o jıgı swan. ¹⁴ Abam nan na jıgı wv-gvb dı pu-sıŋa yı á lagı á yıranı zənə, sı á yı zanı á brı á titı nı á jıgı swan. Á na kı kuntv, á fıgı vwan mv sı kv dai cıga. ¹⁵ Swan yantv donj dai swan yalv na nunjı We te tın. Ya yı lvgv baŋa nyım mv. Ya maa yı nabiinə swan yalv na nunjı svtaanı te tın mv. ¹⁶ Beŋwaanı, jəgə kalv maama nɔɔna na lagı ba titı yıranı zənə yı ba jıgı wv-gvb dı ba donnə tın, dáanı mv vuvugə dı kəm-lwaanv dwi maama wura.

¹⁷ Kv daarı nɔɔnv wvıv na jıgı swan yalv na nunjı We te tın jıgı wv-ponjo mv. O maa pai ywəəni wv nɔɔna titarı nı, yı o jıgı wv-bono, yı o nıgı nɔɔna. O maa jıgı o donnə ŋwanja lanyıranı, yı o kı kəm-laarv dı o wəli da. O ba kuri nɔɔna daanı, o nan dai pipiri-nyım. ¹⁸ Balv na jıgı wv-zuru yı ba pai ywəəni wv nɔɔna titarı nı tın wó ta yı cıga tiinə We yigə nı.

4

Dı wv manı sı dı pa lvgv baŋa wəənu fra zv dibam

¹ Bεε mv pai jara dıdaanı kantogv yəni kv wv abam titarı nı? Kv yı á fra na zıvrı wo-balwaarv tım mv te kv jıgı á bıcara kv yaara, yı kv pai jara wv á wvıvı. ² Abam yəni á pai á fra mv zıvrı wəənu yı á nan ba na-tı. Kv ma pa á lagı

sı á gv nɔɔna. Á yı tiini dı su wəənu zanzan yı á warı-tı á na. Kuntv mv pai kantogv dı jara tui. Á ba jıgı wəənu tılv á na lagı tın, beŋwaanı á wv loori We sı Dı pa abam. ³ Abam nan na manı á loori We dı, Dı bá pa abam, beŋwaanı á ma wvıvıv-lwaanv mv á loorə. Á loori sı á taá ma kı á fra na zıvrı wo-balwaarv tılv tın mv.

⁴ Abam ba tıgı We dı cıga. Á yəri nı á fra na zv lvgv baŋa wəənu á yı We dvna mv na? Wvıv maama na pe o fra zv lvgv baŋa wəənu tım tın jıgı We dım mv. ⁵ Á yı taá bıvı nı kvıv na pıpvıvı We tıvıv kım wvıv tın yı kafə mv, dı kv na wı: «Joro kvıv We na kı dı bıcara nı tın lagı sı kv yıranı mv taa te dibam.» ⁶ We nan mv kı dibam yu-yonjo kv ja gaalı. Kv daa ta pıpvıvı We tıvıv kım wvıv kv wı: «We vın balv na yı kamun-nyına tın, yı Dı daarı Dı zəni balv na tu ba titı tın.»

⁷ Kuntv tın, kwe-na á titı á kı We jıŋa nı, sı á daarı á vın svtaanı, sı dıvıv wó duri dı viiri á tee nı. ⁸ Fıfı-na á twe We, sı Dı dı wó twe abam. Abam lwarım-kərə-ba, lı-na á jıa wo-lwaanv dwi maama baŋa nı. Abam pipiri-nyına-ba, zarı-na á bıcara sı á daa yı taá jıgı wıvıv tıle. ⁹ Á pa-na á wv cıgı á lwarım dım ŋwaanı, sı á nywanı á yigə á taá keerə. Pa-na á mwaaıv tım ləni tı jı kərə, sı á wıvıvıv kım ləni kv jı wv-

cɔgɔ. ¹⁰ Tu-na á títı dí Yuutu wɔm yigə nı, sı oó ja abam o pa á zanı.

A yı zanı á taá co daanı

¹¹ A ko-biə-ba, á yı taá ɲɔɔnı wo-balwaarɔ da-yıranı. Wɔlɔ maama na ɲɔɔnı wo-balɔrɔ o ko-bu yıra nı naa o cog-o tın, kuntu tu ɲɔɔnı o cɔgı Wε niə yam mu yı o yáalı-ya. Nmɔ nan na yáalı Wε niə yam, kɔ brı nı n daa n ba tɔgı-ya mu, yı n ta kwəri n brı nı nmɔ mu yı sarıya-diru. ¹² Wε yıranı mu te Dı niə yam, yı Dı tɔgı-ya Dı ma di nɔɔna taanı. Dıntu yıranı mu wai Dı vrı nɔɔna Dı yaga, naa Dı cɔgı-ba ba vıɔn ɲwaanı. Nmɔ nan bɔɲı nı n yı wɔɔ mu, sı n di n doɲ taanı?

Yı kı-na kamunni á swe Wε ni nı

¹³ Fɔgı-na á cəgi, abam balɔ na yəni á tɛ á wı: «Zım naa jwaanı dí wó vu tıv kudonj dí kı pipiu da bım dí na səbu» tın. ¹⁴ A yəni á tɛ kuntu doɲ yı á yəri tıga na wó pɔvrı sı á ɲwıa taa yı te. A ɲwıa kam nan nyı dı kunu na li yı kɔ bá daanı kɔ ke te tın mu. ¹⁵ Kɔ ya maɲı sı á taá tɛ nı: «Dı Yuutu Wε na se yı dí jwa ta ɲwı, dí wó kı kulɔ dí na bɔɲı tın.» ¹⁶ Kɔ nan yı á pa á tıtı kamunni mu dí á na wó kı wəənu tıv tın. Kamunni dım kuntu dwi maama nan ba lana.

¹⁷ Kuntu tın, nɔɔnɔ wɔlɔ na ye kulɔ na lana sı o kı tın, o na wɔ kı, kɔ tu kı lwarım mu.

5

Zakı na kaanı nadunə te tın

¹ Kɔ daarı abam balɔ na yı nadunə tın, fɔgı á cəgi-na. Taá keeri-na á coosə dı lɛərɔ tıv na lagı tı ba abam baɲa tın. ² Abam jıjıgırv tım maama wó pɔ, yı camburı dı wó di á gwaarɔ tım. ³ Abam səbu-sıɲa kam dı á səbu kım maama wó sɔɲı. Sarıya de dım nı kɔ sɔɲım dım kuntu mu wó brı nı á kı á tusi, yı dıntu ta wó di abam yıra yam nı mini te. Lɔgɔ baɲa tım da yam nan twe, yı abam ta fɔgı á tıɲı á jıjıgırv tım mu. ⁴ Abam ta pini balɔ na tɔɲı á karı sım nı ba pa abam tın, á ba se sı á ɲwı-ba. Cəgi-na á nii ba na pɔvna te tın. Balɔ na kı abam wodiiru tım ba kı digə nı tın kərə kam tı Yuutu Baɲa-Wε zwe nı. ⁵ A ɲwı lɔgɔ baɲa nı paarı wɔnı mu, yı á kı á wɔbɔɲa na lagı te. A di á nuə nı ba na kɔnı varım sı ba gɔ te tın. ⁶ A ta kwəri á paı balɔ na jıgı cıga tın ga bɔra, yı á daarı á gɔ-ba, yı ba nan warı á yigə ba cı.

Dı maɲı sı dí taá jıgı wɔ-zuru mu sı dí daarı dí taá warı Wε

⁷ A ko-biə-ba, taá jıgı-na wɔ-zuru á maa nii maɲa kam dí Yuutu wɔm na wó joori o ba tın. Taá nii-na valɔ na yəni o zuri o yıra te o maa cəgi maɲa kam o faa na wó ba kɔ bı lanyıranı tın. O yəni o zuri o yıra mu o maa cəgi duum dɔa dı fa-ni dɔa.

⁸ Kuntu, ku manı sı abam di taá jıgı wu-zuru mu sı á vó á wu lanyıranı, sı dí Yuutu wum bá daanı yı o ba.

⁹ A ko-biə-ba, á yı taá puɓni daanı, sı ku pa á ga buɓa We tee ni. Nii-na, ku twe ku ti sı We di dibam taanı. ¹⁰ A ko-biə-ba, guli-na We nijorɓə balɓ deen na tɔɔli DI kwərə kam tın woɓo. Ba deen ne yaara zanzan yı ba vó ba wuru di wu-zuru. Kuntu tın, ku manı sı abam di lwəni bantı na kɩ te tın mu. ¹¹ Ku na yı balɓ na jıgı pu-dia kantı don tın, dí ye ni ba ne wɔpolo We tee ni. Abam nan manı á ye Zobi deen na kɩ pu-dia o yaara yam wɔni te, yı á kwəri á ye We na pe-o kulɓ ku kweelim ni tın. A lagı a ta cıga mu di abam sı, dí Yuutu We tiini DI jıgı dibam ɓwaja, yı DI duri dibam yibwənə lanyıranı.

¹² A ko-biə-ba, ku na dwe didi, á yı taá te á duə. Yı du-na di We naa tıga naa di kulɓkulɓ di. Á pa-na á een taa yı een, sı á awo taa yı awo, sı ku yı pa We di á sariya.

¹³ Abam wulɓ na wu cam wɔni, sı o loori We. Abam wulɓ nan na jıgı wɔpolo, sı o taa leeni o zuli We.

¹⁴ Abam wulɓ nan na ba jıgı yazurə, sı o bəɓi Zezi kɔgo kum nakwa bam, sı ba ba ba kɩ nugə o yuu ni ba loori We ba pa-o dí Yuutu Zezi yıri ɓwaaɓi. ¹⁵ Ba na kɩ ba wu-didɓa ba loori We kuntu don, nɔɔɓ wum wó sɩni o

na yazurə. Dí Yuutu wum wó pa o wəri, yı o na kɩ lwarım dilɓ maama tın, We wó yagi DI ma ce-o. ¹⁶ Kuntu ɓwaaɓi, ku manı sı á taá yıri á te á lwarım mu á bɩ daanı, sı á daarı á taá loori We á pa daanı, sı We wó pa abam yazurə. Non-ɓum We-loro tiini ku dana lanyıranı, ku wai ku pai wo-kamunə kɩa. ¹⁷ Guli-na Eli deen na kɩ te tın. O di yı nabiinu mu ni dibam te, yı o loori We di o wu maama sı dɓa yı zanı ka ni, yı ka sɩni ka wu nigı bɩna yatɔ di canı sɩɓɓ. ¹⁸ O daa ma joori o loori We, yı ka laan ba ka ni, yı tıga baɓa wəɓnu maama joori ti puli ti nuɓi ti kɩ lanyıranı.

¹⁹ A ko-biə-ba, abam wulɓ na ywəri cıga cwəɓə kam wɔni yı o don na wantı o pa o joori o ba ka wɔni, ku lana. ²⁰ Á nan taá ye ni, wulɓ na wantı o pa lwarım kəru joori o ba cıga cwəɓə kam wu tın, nɔɔɓ wum kuntu vri lwarım kəru wum tɔɓni jıɓa ni, yı We yagi o wo-lwaanɓ tɩɓ zanzan o na kɩ tın DI ma ce-o.

**Dayigə tɔnɔ kulɔ
PIYEEɪ
na pɔpɔni tɪn
Dayigə tɔnɔ kulɔ
Piyeerɪ na
pɔpɔni tɪn na bri
dɪbam kulɔ tɪn
mɔ tɪntɔ**

Piyeerɪ dɛɛn pɔpɔni tɔnɔ kɔntɔ o pa Wɛ nɔɔna balɔ na jagɪ ba wɔ Azi-balaŋa nɪ tɪn mɔ. Kɔ wai kɔ yɪ Pooli naa balɔ na tɔgɪ dɪd-o ba tɔŋɪ tɪn mɔ bri-ba Wɛ kwɛrɛ kam. Ba ma na yaara ba na kɪ ba wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi tɪn ŋwaani.

Piyeerɪ nan pɔpɔni sɪ o pa ba na baari mɔ Zezi cwɛŋɔ kam wɔnɪ, sɪ ba zɪgɪ kɛŋkɛŋ yaara yam maŋa nɪ, nɪ Zezi tɪtɪ dɪ na yaari sɪ o pa dɪbam na vrɪm te tɪn.

Piyeerɪ dɛ yigɔ o guli-ba ba na jɪgɪ tɪna yalɔ Wɛ tee nɪ Zezi na tɪgɪ yɪ o joori o bi tɪn ŋwaani.

O kaani-ba sɪ ba taa ŋwɪ dɪ wɔ-pɔŋo nɪ Zezi nɔɔna na maŋɪ sɪ ba taa ŋwɪ te tɪn. Ba maŋɪ sɪ ba lwɛni Zezi na kɪ te o yaara yam wɔnɪ tɪn. O kwe-ba kwɪɔ dwɪ tɛri tɛri sɪ ba lwarɪ ba na wɔ kɪ te wɔŋo maama wɔnɪ, sɪ balɔ na yɛri Zezi tɪn na ba kɛm-laaru tɪm sɪ ba dɪ ba ba zuli Wɛ.

¹ Amɔ Piyeerɪ wɔlɔ na yɪ Zezi Krisi tɪntɔŋnɔ tɪn mɔ pɔpɔni tɔnɔ kɔntɔ, sɪ a pa abam balɔ Wɛ na kuri sɪ á taá yɪ Dɪ nɔɔna yɪ á jagɪ á

vu á yɪ vɛrɛ yɪ á zɔvri Pɔn tɪ-niɔ yam wɔnɪ, dɪ Galatɪ dɪ Kapadɔsɪ dɪ Azi dɪ Bitini tɪ-niɔ yam maama wɔnɪ tɪn. ² Dɪ Ko Wɛ mɔ dɛ yigɔ Dɪ kɪ Dɪ wɔbɔŋa nɪ sɪ Dɪ kuri abam kɔntɔ, yɪ Dɪ tɔgɪ Dɪ Joro kɔm ŋwaani Dɪ pa á jɪ nɔn-ŋɔna balɔ na yɪ Dɪ nyɪm tɪn. Wɛ nan kɪ kɔntɔ sɪ kɔ pa á taá sɛ Zezi Krisi nɪ mɔ, sɪ Dɪ fɔgɪ abam Zezi jana kam na nuŋɪ tɪn ŋwaani.

Wɛ wɔ pa abam yazurɔ dɪ yu-yoŋo kɔ ja gaali.

Dɪ na jɪgɪ tɪna Wɛ tee nɪ te tɪn

³ Pa-na dɪ taá kɪ Wɛ dɪlɔ na yɪ dɪbam Yuutu Zezi Krisi Ko tɪn le. Dɪntɔ mɔ tiini Dɪ yɪ ŋwana tu, yɪ Dɪ pa dɪ jɪgɪ ŋwɪ-dɔŋa, dɪ Dɪ na pɛ Zezi Krisi bi o yagɪ tɔvri tɪn, yɪ dɪ taá jɪgɪ tɪna Dɪ tee nɪ maŋa maama. ⁴ Kɔntɔ mɔ dɪ ye nɪ dɪ wɔ ba dɪ jɔŋɪ wo-laaru tɪlɔ Wɛ na tɪŋɪ sɪ Dɪ pa Dɪ biɔ tɪn. Wɛanu tɪm kɔntɔ nan ba pɔɛ, yɪ tɪ ba cɔga, tɪ nan ba lɪrɪ dɪ. Wɛ tɪŋɪ tɪntɔ mɔ Dɪ sɔŋɔ nɪ sɪ Dɪ pa abam. ⁵ Dɪ maa maɪ Dɪ dam dɪm Dɪ yɪrɪ abam, á na kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪ Dɪ tɪn ŋwaani, sɪ kɔ vu kɔ yɪ lɔgɔ baŋa tiim da yam, sɪ Dɪ laan jɔŋɪ abam jaja.

⁶ Kɔntɔ maa paɪ á jɪgɪ wɔpɔlo lanyɪrani, dɪ cam dwɪ tɛri tɛri ya zɪ maŋɪ abam zɪm yɪ kɔ pa á wɔ cɔgɪ maŋa finfɪn yɪrani dɪ. ⁷ Kɔ na yɪ cana yam kɔntɔ, kɔ yɪ sɪ ya maŋɪ abam mɔ ya nii á na kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪ

Wε te tɪn. Kɪ na yɪ sɛbu-sɪja, ba yɛni ba maɪ mini mu ba ma maɪi-ka sɪ ba nii ka lana na? Abam nan na kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪ Wε te tɪn tiini kɪ dwe sɛbu-sɪja kalɔ na wɔ ba ka cɔgɪ tɪn. Kuntɔ tɪn, cam na maɪi abam yɪ á ta na zɪgɪ kɛɲkɛɲ, kɔvɔ pa á na zulɔ dɪ tɪɔ Wε tee nɪ maɪa kalɔ Zezi Kriisi na wɔ joori o ba tɪn. ⁸ Abam yɪ ta wɔ nɛ-o, yɪ á nan so-o. Á maa kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪd-o, yɪ á nan daa ta ba na-o lele kuntɔ. Kɪ ma pa á tiini á jɪgɪ wɔpɔlo zanzan yɪ kɪ bá wanɪ kɪ ta dɪ nabiinɔ taani, ⁹ Wε na vrɪ abam ɲwɪa yɪ kuntɔ mu yɪ kulɔ á na maɪi á kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪ Wε sɪ á na tɪn ɲwaanɪ.

¹⁰ Faɲa faɲa Wε niɲɔɲnɔ bam dɛɛn tiini ba kwaanɪ ba tɔgɪ kɪ nɛ lanyɪranɪ sɪ ba lwarɪ Wε na wɔ vrɪ Dɪ nɔɔna bam te tɪn. Ba dɛɛn ma maɪi ba wuuri ba ta Wε na wɔ pa abam pɛɛrɪ dɪlɔ tɪn. ¹¹ Zezi Kriisi Joro kum maa wɔ ba tee nɪ yɪ kɪ pa ba wuuri ba lwarɪ nɪ Kriisi wɔm wɔ ba o na yaara sɪ o laan daari o na paari-zulɔ Wε tee nɪ. Ba maa tiini ba kwaanɪ sɪ ba lwarɪ maɪa kam kuntɔ dɪ kɪ na wɔ kɪ te tɪn. ¹² Wε dɛɛn ma pa Dɪ niɲɔɲnɔ bam lwarɪ nɪ, Dɪ na pɛ-ba kwɛrɛ kalɔ tɪn, kɪ dai ba tɪtɪ ɲwaanɪ, kɪ yɪ abam ɲwaanɪ mu. Ba dɛɛn na brɪ cɪga kalɔ tɪn mu yɪ Zezi kwɛr-ɲwɛɲɔ kalɔ o tɪntɔɲna bam laan na tɔɔlɪ ba brɪ abam zɪm tɪn. Baɲa-Wε mu pɛ Dɪ Joro kum ba bantɔ

te, yɪ ba wanɪ ba brɪ abam kwɛr-ɲwɛɲɔ kam kuntɔ. Wε malesɪ sɪm dɪ nan lagɪ sɪ sɪ lwarɪ cɪga kam kuntɔ kuri na yɪ te tɪn.

Wε na lagɪ sɪ dí taá jɪgɪ wɔ-pɔɲo te tɪn

¹³ Abam nan fɔgɪ á ja á wɔbɔɲa, sɪ á taá ma tɔɲɪ á pa Wε. Pɪtɪnɪ-na á tɪtɪ sɪ á tɪɲɪ á tɪna maama wɔɲo kulɔ Wε na wɔ ba Dɪ pa abam zaanɪ tɪn baɲa nɪ, maɪa kalɔ Zezi Kriisi na wɔ joori o ba tɪn. ¹⁴ Taá sɛ-na á Ko Wε nɪ. Á daa yɪ taá ɲwɪ nɪ á dɛɛn na wɔ lwarɪ Wε cɪga kam yɪ á fra zɔvɪrɪ wɔ-yɔɔrɔ tɪlɔ tɪn. ¹⁵ Á nan taá ɲwɪ dɪ wɔ-pɔɲo wɔɲo maama wɔnɪ, nɪ á Ko Wε dɪlɔ na bɛɲɪ abam sɪ á taá yɪ Dɪ nɔɔna tɪn na jɪgɪ wɔ-pɔɲo te tɪn. ¹⁶ Kɪ nan maɪi kɪ pɔpɔnɪ Wε tɔnɔ kum wɔnɪ kɪ wɪ:

«Á taá yɪ wɔ-pɔɲo tiinɔ, sɪ amɔ Baɲa-Wε yɪ wɔ-pɔɲo tu mu.»

¹⁷ Abam na yɛni á loori Wε, á bɛ-Dɪ nɪ á Ko mu, yɪ dɪntɔ nan mu wɔ dɪ nabiinɔ maama sarɪya sɪ kɪ maɪi dɪ ba tɪtɔɲa na yɪ te tɪn, yɪ Dɪ ba kuri nɔɔna daanɪ. Kuntɔ, á ta na wɔ lɔgɔ baɲa nɪ maɪa kalɔ tɪn, kɪ maɪi sɪ á taá kwarɪ Wε kulɔ maama á na kɪ tɪn wɔnɪ. ¹⁸ Á ye nɪ Wε vrɪ abam sɪ á daa yɪ taá tɔgɪ cullu tɪlɔ na nunɪ á nabaara bam juɲa nɪ tɪn mu. Wε na lɪ abam wɔ-yɔɔrɔ tɪm kuntɔ wɔnɪ tɪn, kɪ dai lɔgɔ baɲa sɛbu naa sɛbu-sɪja, wɛɛnu tɪlɔ na wai tɪ cɔgɪ tɪn, mu

DI me DI ηwi DI vri abam.
 19 We nan me Zezi Krisi jana kam mu DI ma vri abam, yi kantv tiini ka jigi dam. Zezi na jigi kaanum kuntv tin, o nyi di pælbv wolv na tiini o lana fasti yi kulvkvlv tære kv na yi balvrv o yira ni tin mu.

20 We manj DI kuri wvntv mu kv loori lvgv pulim, sv o vri ncvna ba lwarim wvni. Kv daari lvgv banja kweelim manja kam laan nan na yi tin, We pe á lwar-o, sv o vri abam. 21 Á nan de Zezi ηwaani mu á kv á wv-didva di We. Dvntv mu bi-o DI pa o yagi tvvni, yi DI daari DI pa o na paari-zulæ. Kv ma pai á svni á jigi wv-didva di tina We tee ni.

22 Abam na se We ciga kam tin mu pe á bicara fvgi ya kwe, kv pa á jigi sono ciga ciga di á ko-biæ balv na yi We ncvna tin. Kuntv tin, á taá tiini á soe daani di á bicara maama. 23 Abam na jigi We ηwi-dvija kam tin, ka kuri wv nunji nabiinæ balv na tv tin te, ka nan ba cvga. Kv yi We kvære kam na pai ηwia yi ka wvra manja maama tin ηwaani mu á ne ηwi-dvija kam kvntv. 24 Kv nan pvpvni We tvnv kv m wvni kv wv:

«Kv na yi nabiinæ,
 bantv nyi di gaa mu yi ba ba daani ba tvæ.
 Ba nunwanja maa ba daani ka kvæ,
 nvnæni ga-punnu tim na yi te tin.

Gaa kv m na yæni kv kvaari,
 kv punnu tim wv siiri mu.

25 Kv nan na yi We kvære kam,
 kantv wv ta wvra sv kv taa ve manja kalv na ba ti tin.»
 Kvære kam kvntv mu yi kvære-ywævæ kalv ba na vri abam tin.

2

1 Kvntv ηwaani á ja á titv di pu-svja dvi maama di svsvna, sv á yi taá yi pipirinyina, naa á taá jigi wv-gvv, naa á taá yi bivari-nyina. 2 Pa-na á fra taa zvrv We kvære kam yvranv, ni busvsvja fra na zvrv o nu ylv te tin. Kvntv mu wv pa á wvbvija bi di We ciga kam, sv á na vrim fasti. 3 Kv pvpvni We tvnv kv m wvni kv wv: «Abam manj á maani di Yuutu wvm na tiini o yi lanyvranv te tin.»

Balv na se Zezi tin mu yi We ncvna

4 Nan tve-na di Yuutu Zezi, sv wvm mu yi ηwia tv, yi o nyi di kandwe div nabiinæ na vin tin. We nan manj DI kuri wvntv mu, yi o jigi kuri di DI kv ja gaalv. 5 Abam di na jigi We ηwi-dvija kam tin, yagi-na sv We kwe abam nvnæni kandwa yalv DI na wvra DI maa lv DI digæ kalv DI Joro kv m na wv ta zvrv ka wvni tin. Kvntv, á laan wv ta yi We kaanum tiinæ, yi á na wv ta kaani-DI te tin mu yi sv á taá zuli-DI di á bicara maama, yi kv poli DI wv á na ηwi di Zezi Krisi tin ηwaani.

6 Kv manj kv pvpvni We tvnv kv m wvni kv wv:

«Nii-na, amɔ We lagɪ a cwi
kandwe dɪlɔ na tiini
dɪ lana tɪn,
sɪ a ma lɔ sɔŋɔ Siyɔn nɪ.

Amɔ kuri kandwe dɪm
kuntɔ,
yɪ dɪntɔ mɔ yɪ kandwe dɪlɔ
na paɪ digə kam zɪga
lana tɪn.

Wɔlɔ nan na kɪ o wɔ-dɪdɔba
dɪ wɔlɔ na yɪ kandwe
dɪm kuntɔ tɪn,
cavɪra bá fɔgɪ ya ja kuntɔ
tu.»

7 Kɔ na yɪ abam balɔ na kɪ
á wɔ-dɪdɔba dɪd-o tɪn, o jɪgɪ
kuri zanzan dɪ abam. Kɔ
daarɪ, kɔ na yɪ balɔ na vɪ-o
tɪn, kɔ nyɪ dɪ kɔ na pɔpɔnɪ
We tɔnɔ kɔm wɔnɪ kɔ wɪ:

«Kandwe dɪlɔ lwara na vɪn
tɪn laan mɔ joorɪ dɪ ba
dɪ jɪ kandwe dɪlɔ na
paɪ digə kam dana yɪ
ka zɪga lana tɪn.»

8 Kɔ na yɪ balɔ na vɪ-o tɪn,
kɔ pɔpɔnɪ kɔ wɪ:

«O yɪ kandwe dɪlɔ ba na wɔ
magɪ ba tɪtɪ dɪ dɪ ba tɔ
tɪga nɪ tɪn.»

Kɔ yɪ ba na wɔ sɛ We kwərə
kam tɪn ŋwaanɪ mɔ baá tɔ
kuntɔ. Kɔ maa maŋɪ sɪ kɔ
kɪ-ba kuntɔ mɔ.

9 Kɔ daarɪ kɔ na yɪ abam,
abam yɪ dwi dɪlɔ We tɪtɪ na
kuri tɪn.

Dɪ maa pa á yɪ Dɪ kaanɪm
tiinə balɔ na tɔŋɪ Dɪ
paarɪ dɪm ŋwaanɪ tɪn.

Á maa kwəri á yɪ dwi tiinə
balɔ We tɪtɪ na lɪ sɪ á
taá yɪ nɔɔna balɔ na
yɪ Dɪ nyɪm tɪn.

We bəŋɪ abam Dɪ pa á nuŋɪ
lim wɔnɪ, yɪ Dɪ daarɪ Dɪ pa
á ŋwɪ Dɪ poonɪ dɪlɔ na lana
tɪn wɔnɪ, sɪ á laan wantɪ á

pa nɔɔna lwarɪ wo-kamunə
yalɔ Dɪ na kɪ tɪn. ¹⁰ Abam
dɛɛn ya daɪ We nɔɔna, yɪ á
laan ba á jɪ Dɪ nɔɔna. Abam
dɛɛn ya daɪ balɔ We na jɪgɪ
á ŋwəŋa tɪn, yɪ Dɪ laan ba Dɪ
duri á ŋwəŋa.

*Dɪ na maŋɪ sɪ dɪ ŋwɪa taa
yɪ te nɔɔna maama yigə nɪ
tɪn*

¹¹ A badon-sonnu-ba,
abam na yɪ vərə lɔgɔ baŋa
nɪ yɪ á ba jɪgɪ kugu je tɪn,
a loori abam sɪ á ja á tɪtɪ
dɪ á fra na zɔvɪ lɔgɔ baŋa
wo-yɔɔrɔ tɪlɔ tɪn. Tɪntɔ mɔ
kwaanɪ sɪ tɪ cɔgɪ á ŋwɪa.

¹² Á pa-na á kikiə maama
taa lana balɔ na ba tɔgɪ We
tɪn tɪtarɪ nɪ. Kuntɔ mɔ, ba
na yáalɪ abam ba wɪ á yɪ wo-
lwaanɔ kərə, ba laan wɔ ba
ba lwarɪ á kəm-laarɔ na yɪ
te tɪn, yɪ ba daarɪ ba zuli We
maŋa kalɔ Dɪ na lagɪ Dɪ ba
tɪn.

¹³⁻¹⁴ Kɔ na yɪ nɔɔna balɔ
maama na jɪgɪ nɪ sɪ ba taa te
ba donnə tɪn, sɪ á taá sɛ ba
nɪ á na tɔgɪ dɪ Yuutu wɔm
tɪn ŋwaanɪ. Kɔ na yɪ Pa-farɔ
wɔlɔ na te tɪtɔ kɔm maama
tɪn, dɪ o dɪdɛera balɔ o na
pɛ-ba dam tɪn, sɪ á taá nɪgɪ
ba maama. O tɪŋɪ bantɔ sɪ
ba taa vanɪ balɔ na kɪ balɔɔ
tɪn zwa mɔ, sɪ ba daarɪ ba
taa tee balɔ na kɪ lanyɪranɪ
tɪn. ¹⁵ We wɔbɔŋa na lagɪ te
tɪn mɔ yɪ sɪ á pa á kikiə taa
lana, sɪ kɔ wantɪ kɔ pa nɔn-
jwəru pu ba niə dɪ ba bɪtar-
yɔɔrɔ tɪlɔ ba na ŋɔɔnɪ abam
baŋa nɪ tɪn.

¹⁶ Abam yɪ balɔ na te á tɪtɪ
tɪn mɔ, yɪ á ŋwɪa kam maŋɪ á

sɪ ka taa yɪ kuntu donj mu. Á nan yɪ toɟɪ kuntu ŋwaani á buɲɪ nɪ á jɪɟɪ cwəŋə sɪ á kɪ kəm-balwaarɔ. Á nan pa-na á kikiə taa lana, á na yɪ Wɛ tintuŋna tɪn ŋwaani.

17 Á taá zuli nɔɔna maama. Á taá soe balɔ maama na yɪ á ko-biə Zezi cwəŋə kam wɔni tɪn.

Taá kwarɪ-na Wɛ.

Á taá zuli-na Pa-farɔ wɔm.

*Dɪbam manjɪ sɪ dí lwəni
Zezi mu dí yaara wɔni*

18 Abam balɔ na yɪ tintuŋna tɪn manjɪ sɪ á taá sɛ á yum tiinə niə, sɪ á taá niɟɪ-ba lanyɪrani, kɔ na yɪ balɔ na jɪɟɪ wɔ-bono yɪ ba kɪ abam lanyɪrani, naa kɔ zɪ yɪ balɔ kəm na cana dɪ abam tɪn dɪ. 19 Ba na yaari abam vwan yaara á na sɛ Wɛ tɪn ŋwaani yɪ á vɔ pu-dɪa, kuntu yɪ kulɔ na lana tɪn Wɛ yigə nɪ. 20 Abam nan na kɪ balɔɔ yɪ ba vanjɪ á zwe kɔ ŋwaani, yɪ á na manjɪ á vɔ á wɔ dɪ yaara yam kuntu dɪ, kɔ jɪɟɪ kuri na? Kɔ daari á na kɪ lanyɪrani yɪ ba ta yaari abam, yɪ á na vɔɟɪ á wɔ, kuntu lana Wɛ yigə nɪ.

21 Wɛ na bəŋjɪ abam sɪ á taá toɟɪ-Dɪ tɪn, kɔ yɪ sɪ á vɔ á wɔ mu yaara wɔni. Zezi Krisi tɪtɪ dɛɛn manjɪ o yaari abam ŋwaani, sɪ kɔ pa á taá toɟɪ o na-bwərə mu á lwəni o dɛɛn na kɪ te tɪn:

22 Wɔntɔ nan wɔ kɪ lwarɪm dɪ finfɪn dɪ,
yɪ o ni-taani ba jɪɟɪ vwan.

23 Nɔɔna dɛɛn maa jɪɟ-o ba twɪa,
yɪ o wɔ toɟɪ o twɪ-ba.

Ba ma kwəri ba bɛɛs-o,
yɪ o wɔ ləri-ba balɔɔ.

O nan kɪ o tɪtɪ mu Wɛ jɪɟa nɪ,

dɪntɔ mu yɪ dɪlɔ na toɟɪ cɪga
Dɪ ma di nɔɔna sariya tɪn.

24 Zezi Krisi mu jonjɪ dɪbam lwarɪm o tɪ tɔun-daa yuu nɪ dɪbam ŋwaani. O kɪ kuntu sɪ kɔ pa lwarɪm daa mu yɪ taa te dɪbam. Kuntu, kɔ na yɪ lwarɪm jəgə nɪ, dɪbam nyɪ nɪ twa mu te, yɪ dí laan daari dí taá jɪɟɪ ŋwɪa kalɔ na toɟɪ cɪga tɪn Wɛ yigə nɪ. Ba na pogili Zezi yɪra yam tɔun-dagara baŋa nɪ tɪn mu pɛ abam na yazurə. 25 Abam ya nyɪ dɪ peeni sɪlɔ na je tɪn mu. Á laan ma joori á ba á kɪ á tɪtɪ Zezi jɪɟa nɪ, wɔlɔ na yɪ abam nayɪrɔ yɪ o nii abam baŋa nɪ tɪn.

3

*Kaana dɪ ba banna na
manjɪ sɪ ba taa niɟɪ daani te
tɪn*

1 Abam balɔ na yɪ kaana tɪn, abam dɪ manjɪ sɪ á taá sɛ á banna ni kuntu, sɪ kɔ pa á banna bam badaara ya na vɪn Wɛ taani dɪm, sɪ ba laan na á kəm-laarɔ tɪm, sɪ kɔ pa ba ba ba sɛ Wɛ, dɪ á na manjɪ á wɔ puri á ni dɪ. 2 Ba nan wɔ maani ba lwarɪ nɪ á niɟɪ-ba yɪ á sɪntɪ á toɟɪ cɪga cwəŋə. 3 Abam yɪ zanjɪ á kwe á wɔbɔŋa á tinjɪ nunwanja zɪla baŋa nɪ, kɔ na yɪ á na wɔ kwe á yuni te, dɪ á na wɔ kɪ sɛbu-sɪŋa zwa-kwana dɪ sɛbu-sɪŋa wəənu á yɪra nɪ te tɪn, dɪ á na wɔ

ta zɔvɾi gwar-laarɔ te tɪn.
 4 Abam nan maɲi sɪ á kwe á bɪcara mu lanyɪranɪ, sɪ á taá jɪgi wɔ-bono dɪ wɔ-zuru. Á na fɔgi á kwe á bɪcara yɪ ya lamma kɔntɔ doɲ, ya lam dɪm daa bá cɔgi, yɪ kɔv ta jɪgi kuri lanyɪranɪ We tee nɪ.
 5 Faɲa faɲa kaana balɔ ya na yɪ We nɔɔna yɪ ba jɪgi tɪna dɪ We tɪn dɪ deen kwe ba bɪcara kɔntɔ doɲ mu, dɪ ba na se ba banna ni tɪn. 6 Sara deen kɪ kɔntɔ mu, yɪ o se o barɔ Abraham ni, dɪ o na bɔ-o nɪ o yuutu tɪn. Abam dɪ nan yɪ wɔntɔ biə mu, dɪ á na kɪ kəm-laarɔ yɪ á wɔ pe fɔvɪ zɔ abam dɪ kulɔkulɔ.

7 Abam balɔ dɪ na yɪ kan-banna tɪn maɲi sɪ á taá nɪgi á kaana bam kɔntɔ doɲ mu. Á na zɔvɾi dɪ á kaana bam tɪn, á taá ye nɪ ba ba dana nɪ abam te. Ba nan wó wəli dɪ abam ba na We ɲwɪ-dɔɲa kam dɪ Dɪ zaanɪ dɪm. Kɔntɔ tɪn, taá zuli-na-ba, sɪ kulɔkulɔ yɪ cɔ abam We-loro.

Dí taá kɪ lanyɪranɪ dɪ dí zɪ maɲi dí yaari dɪ

8 A na lagu a ta kulɔ a ma kweeli tɪn mu yɪ sɪ abam maama taá jɪgi wɔbɔɲ-dɪdwɪ, sɪ á taá jɪgi da-ɲwaɲa, sɪ á taá soe daanɪ á na yɪ da-ko-biə Zezi ɲwaanɪ tɪn. Á taá duri da-yibwənə, sɪ á daari á taá tu á tɪtɪ da tee nɪ. 9 Nɔɔnɔ na kɪ abam wo-lɔɲɔ, sɪ á dɪ daa yɪ joori á kɪ-o wo-lɔɲɔ á ma ɲwɪ. Nɔɔnɔ na twɪ abam, á dɪ daa yɪ tɔgi á twɪ-o, sɪ á daari á loori We á pa-o sɪ Dɪ

kɪ-o lanyɪranɪ, sɪ kɔ yɪ kɔntɔ ɲwaanɪ mu We bəɲi abam sɪ á taá tɔgi-Dɪ, yɪ abam dɪ wó ba á jɔɲi lanyɪranɪ We tee nɪ.
 10 Kɔ pɔpɔnɪ We tɔnɔ kum wɔnɪ kɔ wɪ:

«Nɔɔnɔ wɔlɔ maama na lagu sɪ o na o ɲwɪa ywəni dɪ wɔpolo tɪn maɲi sɪ o ja o tɪtɪ dɪ wo-balwaarɔ taanɪ dɪ vwan fɔm mu.

11 Kɔntɔ tu maɲi sɪ o yagi kəm-balwaarɔ, sɪ o daari o taa kɪ lanyɪranɪ, sɪ o kwaanɪ o taa jɪgi ywəni dɪ nɔɔna maama.

12 Bɛɲwaanɪ dí Yuutu Baɲa-We nii balɔ na tɔgi cɪga tɪn baɲa nɪ mu, yɪ Dɪ cəgi ba loro.

Kɔ nan na yɪ balɔ na kɪ kəm-balwaarɔ tɪn, Dɪ yigə tərə dɪ ba.»

13 Wɔɔ mu wó wanɪ o kɪ abam wo-lɔɲɔ dɪ á na tiini á kwaanɪ á kɪ lanyɪranɪ?

14 Abam nan na maɲi á na yaara á na kɪ lanyɪranɪ tɪn ɲwaanɪ mu dɪ, á daa ta jɪgi yu-yoɲo. Á nan yɪ taá fɔna dɪ ba, naa á pa á wɔbɔɲa vugimi. 15 Taá zuli-na á Yuutu Zezi Krisi dɪ á bɪcara maama. Nan ti-na á yigə maɲa maama, sɪ á wanɪ á ləri nɔɔnɔ wɔlɔ maama na wó bwe abam sɪ o lwarɪ tɪna yalɔ á na jɪgi dɪ We tɪn na yɪ te tɪn. 16 Á nan ləri kɔntɔ tu dɪ wɔ-bono dɪ zulə. Á taá kɪ wənu tɪlɔ á na ye á bɪcara nɪ nɪ tɪ lana tɪn, sɪ kɔ pa cavɪra ja balɔ na culi abam dɪ á kəm-laarɔ tɪm Zezi Krisi ɲwaanɪ tɪn. 17 Á na kɪ lanyɪranɪ yɪ

ba yaari abam ku njaani yi ku yi We wubɔɔa, ku gari á na ki kám-balwaaru yi á yaari ti njaani. ¹⁸ Zezi Krisi deen nan tigi bidwi mu o ma saari nabiinə lwarim. Ku maa yi non-nɔm mu leri non-balwaaru yuu ni o ti, yi o wani o ki-ba We jɔɔa ni. Ba gu-o mu, yi We Joro kum joori ku pa-o nɔɔa. ¹⁹ O laan ma togi DI Joro kum kuntu dam njaani o vu nɔɔna balɔ jwæru ba deen na pi curu ni tin te, yi o tooli We kwærə kam o bri-ba. ²⁰ Ku yi nɔɔna balɔ deen na vin We ni tin jwæru mu kuntu. Ku yi maɔa kalɔ We na piɔni DI bani yi Nowe wɔra o pai naboro kamunu kum si o ma jɔɔi o nɔɔa tin mu. Nɔɔna balɔ deen na zu naboro kum wɔ tin yi nana má má mu, yi We togi na bam baɔa DI vri ba nɔɔa. ²¹ Kuntu yi nyinyɔɔ mu, ku na me ku bri ni abam di na pe ba miisi abam na wɔni tin mu pe We vri abam Zezi Krisi na bi o yagi tɔɔni tin njaani. Ba na miisi abam na wɔni tin, ku dai si á ma swe á yira digiru. Ku nan yi á goni ni mu di We, si á taá togi-DI di wɔ-ponɔ. ²² Zezi Krisi mu diini We-sɔɔo o jɔni We jazim ni, yi malesi di didɛera di wænu tilɔ maama na jigi dam tin wɔ o dam kuri ni.

4

Dí maɔi si dí taá nɔɔi ni We wubɔɔa na lagi te tin mu

¹ Kuntu, abam maɔi á lwarɩ Zezi Krisi na ne yaara o yira wɔni te tin. Ku maɔi si abam di taá jigi wɔntu wubɔɔa yam don, si á ma fɔgi á ci á titi yaara wɔni. Benjaani, nɔɔnu wɔɔ na ne yaara o yira wɔni tin, lwarim daa ba te kuntu tu. ² Kuntu, abam daa ta na jigi nɔɔa lɔɔu baɔa ni tin, á daa wɔ maɔi si á taá togi wo-yɔɔru tilɔ nabiinə fra na zuuri tin. Á maɔi si á taá togi We wubɔɔa na lagi kulɔ tin mu. ³ Abam deen cɔgi á nɔɔa kam maɔa zanzan, di á na yəni á togi cwe silɔ balɔ na yəri We tin na lagi si ba taa togi tin. Abam deen yəni á ki wo-digiru kikiə di wo-yɔɔru tilɔ maama á fra na zuuri tin. Á deen maa yi sa-nyɔra, yi á yi non-kwælu á nyɔ sana á bugə. Á maa kwəri á togi jwənə kaanum, mu kulɔ We wubɔɔa na vai tin. ⁴ Ku daari lele kuntu, á daa na ba togi di balɔ na yəri We á ki wo-zɔɔna kikiə kuntu don tin, ku ki-ba yəu mu, ku pa ba jigi abam ba twia. ⁵ Bantu nan wɔ ba ba zigi We yigə ni yi ba tɔli ba kwəri. Dintu nan ti DI yigə si DI di nabiinə sarɩya, ku na yi balɔ na nɔɔi di balɔ na maɔi ba ti tin di. ⁶ Ku yi kuntu njaani mu ba deen tooli We kwær-ywəɔə kam ba bri balɔ na tigi tin di. Bantu yira yam mu tiga, nɔɔeni nabiinə maama na maɔi si ba ti ba lwarim njaani te tin. Ba nan na ni We kwær-ywəɔə kam tin, ku

yi si ba jwæru tum laan mu na We ηwi-dɔŋa kam.

⁷ Lugu baŋa di ku wænu maama tiim twe. Nan fɔgi-na á ja á wɔbɔŋa si á taá jigi yawala di We-loro. ⁸ Kulɔ na dwe maama tin yi si á taá soe daani di á wɔ maama. Beŋwaani, á na soe daani, kú pa á donnə na ki kəm-balwaarɔ tɔlɔ zanzan tin daa bá ta wɔ á wɔbɔŋa ni. ⁹ Taá ki-na vərə voro, si pupɔna taa təri á titari ni. ¹⁰ Abam didɔba didɔba na jonji pɛɛri dilɔ We tee ni tin, á taá ma-di á tɔŋi á wəli daani. Kuntɔ, á taá yi tintɔŋ-ŋɔna balɔ na jonji We pɛɛra yam dwi təri təri á ma tɔŋi Dɪ na lagi te tin. ¹¹ Abam wɔlɔ We na pɛ-o pɛɛri si o taa wai o ŋɔɔni o bri nɔɔna tin maŋi si o taa ŋɔɔni We kwərə kam mu. Wɔlɔ We na pɛ si o taa tɔŋi o wəli o donnə tin di maŋi si o taa mai dam dilɔ We na pɛ-o tin mu o ma tɔŋa. Kuntɔ wó pa nɔɔna taa zuli We wɔŋo maama wɔni Zezi Krisi yiri ŋwaani. Wɔntɔ nan mu te zulə di dam si ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti tin. Amina.

Wɔlɔ na yaari Zezi Krisi ŋwaani tin jigi yu-yoŋo

¹² A badon-sonnu-ba, á yi pa ku sɔ abam di cankamunu na yi abam. Á nan yi pa ku sɔɔri abam, nɪɛɛni ku yi wo-kɪnkagɪ mu te. ¹³ Taá ki-na wɔpolo di abam na tɔgi á na Zezi Krisi yaara yam doŋ tin. Kuntɔ, Zezi Krisi na joori o ba yi o paari zulə yam na

wó ba ya bri jaja maŋa kalɔ tin, á wɔpolo kum laan wó tiini ku gaali. ¹⁴ Nɔɔna nan na twi abam á na yi Zezi Krisi nɔɔna tin ŋwaani, á jigi yu-yoŋo, beŋwaani We Joro kum na jigi paari-zulə tin wɔ abam tee ni. ¹⁵ Abam wɔlɔ na ne yaara, si ku yi zanɪ ku taa yi nɔn-gura ŋwaani, naa ŋwiɪni naa wɔ-balwaarɔ kəm naa bɪbara ŋwaani. ¹⁶ Abam wɔlɔ nan na yaari o na yi Zezi Krisi nɔɔnɔ tin ŋwaani, o yi pa cavura taa jig-o ku ŋwaani. Kuntɔ tu nan maŋi si o pa We zulə di nɔɔna na bə-o ni Krisi bu tin.

¹⁷ Maŋa kam yiə si We di nabiinə sariya. Ku nan yi Dɪ titi nɔɔna bam baŋa ni mu Dɪ lagi Dɪ puli. Ku nan na wó puli dɪbam tee ni mu tin, ku laan na tu ku yi balɔ na vɪn We kwər-ywəŋə kam tin, kú ta yi ta mu di bantɔ? Ku bá tiini ku ki cam di ba cɪga? ¹⁸ Ku pupɔni We tɔnɔ kum wɔni ku wɪ:

«Ku na ce mu, yi nɔn-ŋɔna na ŋwɪa We tee ni tin, balɔ laan na vɪn We yi ba yi nɔn-balwaarɔ tin, kú ki-ba tɛ?»

¹⁹ Kuntɔ, balɔ na ne yaara ni We wɔbɔŋa na lagi te tin maŋi si ba taa ki lanyɪranɪ mu, si ba ki ba titi ba naanɔ We juŋa ni. Dɪ bá kwanɪ Dɪ ni dɪm Dɪ na goni tin.

5

We nɔɔna na maŋi si ba taa ŋwi daani te tin

¹ Amɔ lagi a ŋɔɔni di balɔ na yi Zezi kɔgɔ kum nakwa

abam titari ni tin mu. Amu di yi nakwi mu. Amu yi deen ne Zezi Krisi na yaari te o ti tin, yi a laan bri noona o ciga kam. Amu nan wu togi a na o paari-zulə yam ya na wu ba ya bri jaja tin. ² A nan loori abam balu na yi nakwa tin, si á taá nii We non-kogó kum DI na ki á jija ni tin banja ni, ni nayira na nii ba peeni banja ni te tin. Ku nan dai di fifun mu á wu ta maa nii-ba, ku yi si á wubnja mu taa lagɪ titɔni dɪm ni We na lagɪ te tin. Ku dai si á taá tɔni sɛbu-lagɪ ŋwaani. A pa ku taa yi á na soe titɔni dɪm tin ŋwaani. ³ Á yi taá ki dam di balu á na nii ba banja ni tin, á nan taá jigi nyinyogu kulɔ na lana tin, si ba wani ba taa lwani abam na yi te tin. ⁴ Kontu tin, abam Nayiri-pe wum na joori o ba, o laan wu pa abam peeri dilɔ lam na bá fogɪ di ti yi di jigi paari-zulə tin.

⁵ Abam balu di na yi non-dunnɔ tin manɪ si á taá se á nakwa bam ni mu. Ku nan manɪ si abam maama taá tu á titi mu á pa daani, si á taá tɔni á wəli daani. Benwaani ku pupɔni We tɔnɔ kum wɔni ku wi:

«We culi balu na ki kamunni tin,

yi DI daari DI ki balu na tu ba titi tin lanyiranɪ.»

⁶ Kontu ŋwaani, taá tu-na á titi, si á daari á ki á titi Dam-Panwa Tu We jija ni, si dɪntɔ manɪ kam na tu ka yi, DI laan wu zəni abam

DI pa á na zulə. ⁷ Liə yalu maama na jigi abam tin, á kwe-ya á pa We, si dɪntɔ mu nii abam banja ni.

⁸ Nan ja-na á wubnja lanyiranɪ, si á fogɪ á ci á titi, si sutaani na yi abam dum tin kari di kaagi mu di lagɪ cwəŋə si di cogɪ abam, nɪneeni kana na jigi nyonjo yi ku kari ku kaagi ku lagɪ varim si ku zi te tin. ⁹ Nan zigɪ-na kəŋkəŋ di wu-dɪdɔ si á vi-di, si á lwarɪ ni á ko-biə balu na wu lɔgɔ banja je sim maama ni tin di jigi yaara yantɔ don mu. ¹⁰ Abam nan na yaari manɪ finfin, We dilɔ na zəni nabiinə di DI zaani dilɔ na daga tin laan wu pa á bicara fogɪ ya kwe. DI wu pa abam dam, si á taá zigɪ kəŋkəŋ wɔŋo maama wɔni. Dɪntɔ mu bəŋi abam si á togi á na DI paari-zulə yalu na ba ti tin, á na ŋwi di Zezi Krisi tin ŋwaani. ¹¹ Dɪntɔ mu jigi dam si ku taa ve manɪ kalɔ na ba ti tin. Amina.

Tiim kwərə

¹² Amu pe Siliven mu pupɔni tɔnɔ kontu, si a pa abam. Wuntɔ mu yi di ko-bu wulɔ amu na ye ni o yi ciga tu We cwəŋə kam wɔni tin. A pupɔni taani dɪntɔ finfin mu si a ma pa abam na baari, si a daari a pa á lwarɪ ni ciga kalɔ á na se tin mu yi We zaani dɪm ciga ciga. Nan fogɪ-na á taá jigi ciga kam kontu.

¹³ We kogó kulɔ na wu Babiloni ni yi We kuri-ba ni

Dl na kuri abam di te tun
jooŋi abam. Mariki wulɔ na
yi amɔ bu We cwəŋə kam
ŋwaanɔ tun di jooŋi abam.

¹⁴ A na jeeri daanɔ, si á taá
jooŋi daanɔ di sono.

Abam balɔ maama na yi
Zezi Krisi noona tun, We wó
pa abam yazurə.

**Tɔno kulu
PIYEEɩ
na pɔpɔni o ki bile
tun
Tɔno kulu
Piyeerɩ na
pɔpɔni o ki bile
tun na bri dɩbam
kulu tun mu tuntu**

Piyeerɩ deen pɔpɔni tɔno kuntu balu maama na toɔɔ Zezi tun n̄waani mu. Vwan zaasum tiin̄a zanzan deen tu ba zu Zezi noona bam wɔni. Ba zaasum dim ma pa noona ki wo-digiru kikiə dwi maama.

Dí na manɩ si dí ki te si dí vin zaasum dim kuntu tun, ku yi si dí taa ve yigə Zezi cwəŋə kam wɔni si dí lwarɩ o ciga kam dí wəli da, ni balu yi na n̄e Zezi tun na bri dɩbam te tun.

Piyeerɩ de yigə o bri We noona ni ba manɩ si ba taa n̄wi ni We na lagi te tun mu, si ba taa zigɩ kəŋkəŋ ciga kalu Zezi tintuŋna bam na bri-ba tun wɔni (pɔɔrim 1).

O ma daari o ci vwan zaasum tiin̄a bam di wo-balwaarɩ tilu ba na jaani ba zu We noona bam titari tun (pɔɔrim 2).

O laan ma bri ni noona balu na te ba wi: «Zezi daa bá joori o ba» tun, ku yi vwan mu. Zezi na daani yi o ta wu tu tun, ku yi o ki wo-zuru mu di noona, si ku pa ba maama na cwəŋə ba ləni ba wɔru ba yagi kəm-balwaarɩ si We vri-ba (pɔɔrim 3).

¹ Amu Simɔn Piyeerɩ mu pɔpɔni tɔno kuntu. A yi Zezi Krisi gamba-sono mu, yi a kwəri a yi o tintuŋu wulu o na kuri tun. Amu pɔpɔni a pa abam balu We na pe á jigɩ wu-didua di Zezi Krisi ku manɩ di dɩbam di na jigɩ wu-didua did-o te tun, o na yi ciga tu tun n̄waani. Wuntu mu yi dɩbam Tu We di dí Vɩru.

² We wó pa abam yu-yoŋo di yazurə ku ja gaali, di á na tu á lwarɩ-DI yi á ta kwəri á lwarɩ dí Yuutu Zezi tun.

Dí manɩ si dí taá n̄wi si ku manɩ di We na lagi te tun

³ We dam tu Zezi Krisi pe dɩbam woŋo kulu maama na pai dí jigɩ n̄wia We tee ni yi dí daari dí toɔɔ DI cwəŋə lanyiranɩ tun, di o na pe dí lwarɩ Baŋa-We dilu na kuri dɩbam si dí toɔɔ dí na DI paari-zulə, si dí taá ki lanyiranɩ ni dintu na ki lanyiranɩ te tun. ⁴ Ku toɔɔ DI zənə yam kuntu n̄waani mu, yi DI pa dɩbam wo-laaru tilu na tiini ti jigɩ kuri yi DI ya go ni si DI pa dɩbam tun. DI zəni abam kuntu, si DI pa á wani á lu lugu baŋa wo-yoɔru tilu fra na ganɩ noona ku pai ba wubɔŋa cogɩ tun mu, si á daari á taá jigɩ We n̄wia kam á bicara ni.

⁵ Kuntu n̄waani, á tiini á kwaanɩ

si á pa lanyiranɩ kəm toɔɔ di wəli á wu-didua kam á na manɩ á ki di We tun ni,

si á wəli yəno á lanyiranɩ kəm dim di wɔni,

6 SI á daari á ja á titi á wæli
á yeno kum wõni,

SI á wæli pu-dia á na jigi á
titi te tin wõni,

SI á taá tɔgi WE cwəŋə
lanyirani á wæli á pu-
dia kam di wõni,

7 SI á taá jigi á ko-biə ŋwana
á wæli á na tɔgi WE
cwəŋə lanyirani te tin
wõni,

SI á taá soe nɔɔna á wæli á na
jigi da-ŋwana te tin di
wõni.

8 Abam na sɔni á jigi wo-
laaru tum kuntu ku ja gaali,
ti wó ci abam si á yi taá
yi yawɔri-nyina, yi kú pa á
fɔgi á tiini á lwaru dí Yuutu
Zezi Kriisi á wæli da. 9 Nɔɔnu
wɔlu nan na ba jigi wo-laaru
tum kuntu tin, kuntu tu wari
o lwaru WE ciga kam, o nyi
di lilwe mu te. O swe ni o
deen na ki lwarma yalu tin
manj ya saari.

10 Kuntu ŋwaan, a ko-biə-
ba, WE na bəŋi abam si á
taá tɔgi-DI yi DI kuri abam
si á taá yi DI nɔɔna tin,
kwaan-na á pa á na tɔgi-
DI te tin tiini ku taa jigi
kuri lanyirani. Á na kwaan
á ki kuntu don, á daa bá
ywəri WE cwəŋə kam wõni.

11 Kuntu, WE wó yagi cwəŋə
DI pa abam fasi, si á na jəŋə
je Zezi Kriisi paari dum wõni.
Wõntu mu yi dibam Yuutu
di dí Vɪru, yi o paari dum
ba jigi tiim manja di manja.

12 Mu ku kuri amu joori
a pai á guli wo-laaru tum
kuntu wɔŋo manja maama.
Abam nan manj á ye-ti, yi
á sɔni á tɔgi ciga kalu á na

lwaru tin. 13 A nan buŋi ni
ku lana, si amu ta na wu
luɔu banja ni tin, si a taa guli
abam kuntu don, si ku pa
á taá jigi ti wɔbuŋa. 14 A
ye ni ku daa bá daani si a
ti, ni dí Yuutu Zezi na pe a
lwaru te tin. 15 Amu nan wó
kwaan a ki wɔŋo kulɔ na
wó pa á taá wai á guli wənu
tum kuntu gule manja maama
amu tɔni kwaga ni tin.

*Dí na sɔni dí lwaru Zezi
ciga kam te tin*

16 Dibam deen pe á lwaru
dí Yuutu Zezi na tu di dam
nabiinə titari ni te tin. Dí na
pe á lwaru o ciga kam kuntu
tin, ku dai sunswali mu dí
me dí bri abam ni nɔɔna na
mai ba titi swan ba bri te
tin. Dibam titi yi nan mu
ne o na jigi WE paari-zulə
ciga ciga te tin. 17 Dí ma na
Zezi na jɔŋi tiə di zulə o Ko
WE tee ni manja kalu o yibiyə
na ləni yi Paŋwa Banja-WE
ŋɔɔni DÍ wɪ:

«Amu Bu mu tintu, a so-o di
a wu maama.

Amu tiini a jigi wɔpolo did-
o.»

18 Dibam titi ni kwərə kam
kuntu na ŋɔɔni WE-sɔŋɔ ni
manja kalu dibam di Zezi
deen na wu piu kulɔ WE na
ŋɔɔni ku yuu ni tin.

19 Kuntu, dí nan ta ye fasi
ni taani dilu WE nijɔŋnə
bam na bri faŋa faŋa tin
sɔni di yi ciga mu. Ku manj
si á taá maani á nii di na yi
te tin. Taani dintu nyi di ba
na tarigi kanja ba zigi lim je
ni yi ka pai pooni wɔra si
ku vu ku yi ti-pura te tin mu.
Zezi Kriisi pooni dum laan wó

ba dɪ taa wɔ á bɪcara nɪ, nɪ nanɔɔ na funjɪ yɪ pooni wɔra te tɪn. ²⁰ Kɔlɔ na dwe didɪ sɪ á lwarɪ tɪn mu tɪntɔ: Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanɪ o ma o tɪtɪ wɔbɔŋa yɪranɪ o brɪ Wɛ kwɛrɛ kalɔ na pɔpɔnɪ Dɪ tɔnɔ kɔm wɔnɪ tɪn kuri. ²¹ Bɛŋwaanɪ Wɛ kwɛrɛ kam Dɪ nijɔŋnɛ bam dɛɛn na tɔɔlɪ tɪn wɔ nunjɪ nabiinɛ wɔbɔŋa wɔnɪ. Kɔ nan yɪ Wɛ Joro kɔm mu pɛ nɔɔna jɪgɪ dam yɪ ba wai ba tɔɔlɪ Wɛ tɪtɪ kwɛrɛ kam.

2

Vwan zaasɪm tiinɛ na wɔ ba ba ganɪ nɔɔna te tɪn
(Zudi 4-13)

¹ Faŋa faŋa tɪn, nɔɔna dɛɛn mu wɔ Wɛ nɔɔna bam wɔnɪ ba na brɪ nɪ ba yɪ Wɛ nijɔŋnɛ yɪ ba yagɪ ba dai. Vwan zaasɪm tiinɛ dɪ wɔ ŋɔ ba zɔ abam wɔnɪ kɔntɔ, yɪ ba kɪ swan ba brɪ abam zaasɪm dɪlɔ na dai Wɛ nyɪm yɪ dɪ cɔgɪ nɔɔna tɪn. Bantu mu vɪn ba Yuutu Zezi wɔlɔ na ŋwɪ ba lwarɪm junɪ sɪ ba taa yɪ o nɔɔna tɪn. Kɔntɔ ŋwaanɪ ba kikiɛ yam wɔ pa Wɛ cɔgɪ-ba lɪla. ² Nɔɔna zanzan nan wɔ sɛ ba tɔgɪ ba na brɪ kɔlɔ tɪn, yɪ ba dɪ kɪ ba wo-digiru kikiɛ yam kɔntɔ don. Ba na kɪ wɛnɛnɪ tɪlɔ tɪn wɔ pa nɔɔna taa yáalɪ Wɛ zaasɪm dɪlɔ na yɪ cɪga tɪn. ³ Vwan zaasɪm tiinɛ bam kɔntɔ na yɪ wo-swɛn-nyɪna tɪn, baá kwaanɪ ba ma bitar-ywe ba ganɪ abam, sɪ ba ma na nyɔɔrɪ abam baŋa nɪ. Wɛ nan manjɪ Dɪ tɪ Dɪ yigɛ faŋa faŋa sɪ Dɪ dɪ

bantu sariya, yɪ cam wɔ ba ba baŋa lɪla.

⁴ Kɔ nan na yɪ malesɪ sɪlɔ dɛɛn na cɔgɪ tɪn dɪ, Wɛ wɔ yagɪ-sɪ. Dɪ dɪ-sɪ Dɪ yagɪ min-tɪv nɪ mu, mɛ ba na kwaanɪ-sɪ lim wɔnɪ, sɪ sɪ taa wɔra taan, sɪ kɔ vu kɔ yɪ Dɪ sariya dɛ dɪm tɪn. ⁵ Wɛ dɛɛn wɔ yagɪ faŋa faŋa nɔɔna balɔ na wɔ lɔgɔ baŋa nɪ yɪ ba kɪ lwarɪm tɪn. Nowe mu Wɛ vrɪ Dɪ wɛlɪ dɪ nɔɔna barpe, dɪ wɔntɔ na tɔɔlɪ Wɛ cɪga kam o brɪ nɔɔna te tɪn. Wɛ ma daari Dɪ cɔgɪ balɔ na vɪn Dɪ ni tɪn, Dɪ pa dɔa tiini ka nɪ yɪ na li lɔgɔ baŋa, yɪ ba maama tɪ.

⁶ Kɔ daa ta na yɪ nɔɔna balɔ dɛɛn na zɔvɪrɪ Sodɔm dɪ Gomɔɔrɪ nɪ tɪn, Wɛ pɛ mini mu dɪ ba je sɪm kɔntɔ kɔ daari tɪntwarɪm yɪranɪ, sɪ kɔ brɪ nɪ ba ba jɪgɪ bɔra. Dɪ cɔgɪ-ba kɔntɔ sɪ kɔ taa yɪ maana mu kɔ paɪ balɔ maama na bɔŋɪ sɪ ba vɪn Dɪ ni tɪn. ⁷ Dɪ ma daari Dɪ vrɪ Lotɪ ba wɔnɪ. Wɔntɔ dɛɛn mu sɛ Wɛ cɪga kam, yɪ o wɔ tiini kɔ cɔgɪ dɪ nɔn-balwaarɔ tɪm na kɪ wo-digiru kikiɛ te tɪn. ⁸ O na yɪ nɔn-ŋɔm yɪ o zɔvɪrɪ dɪ ba tɪn, o nai ba kɛm-lwaanɔ tɪm dɛ maama yɪ o ni ba niɛ-bitari sɪm na yɪ te tɪn. Kɔ maa tiini kɔ jɪgɪ wɔ-cɔgɔ did-o dɪ ba na tɔŋjɪ ba cɔgɪ Wɛ cullu tɪm te tɪn.

⁹ Kɔntɔ, dɪ Yuutu Baŋa-Wɛ wai Dɪ vrɪ balɔ na tɔgɪ-Dɪ tɪn sɪ ba yɪ cɔgɪ dɪ manjɪm dɪlɔ na yi-ba tɪn. Kɔ nan na yɪ balɔ na vɪ-Dɪ tɪn, Dɪ wai Dɪ pɪna yɪ Dɪ cɔgɪ-ba sɪ kɔ vu kɔ yɪ Dɪ sariya dɛ dɪm, sɪ Dɪ

laan pa ba na cam. ¹⁰ Ku na dwe dɪdɪ balɔ na tɔgɪ wo-digiru kikiə yalɔ ba fra na zɔɔrɪ yɪ ba ba lagɪ sɪ ba sɛ wɔlɔ na jɪgɪ ni ba banja nɪ tɪn, Wɛ wɔ pa ba na cam kɔ ba gaali.

Wwan zaasum tiinə bam kuntu ba kwarɪ caviura, ba nan ba nɪgɪ nɔɔn-nɔɔnɔ dɪ. Ba maa ba kwarɪ fɔɔnɪ sɪ ba ɲɔɔnɪ ba twɪ dɪdɛera balɔ na wɔ weyuu tilampolo nɪ tɪn. ¹¹ Nan dɪ Wɛ malesɪ sum na tiini sɪ jɪgɪ dam sɪ dwe vwan zaasum tiinə bam kuntu tɪn, sɪ ba sɛ sɪ twɪ dɪdɛera bam kuntu sɪ ɲɔɔnɪ ba wonjo dɪ Yuutu wɔm yigə nɪ. ¹² Wwan zaasum tiinə bam yəni ba ɲɔɔnɪ ba twɪ wəənu tɪlɔ ba na yəri tɪ kuri tɪn mɔ. Ba ma kɪ yɔɔ yɔɔ nɪ ga-vara na ba jɪgɪ wɔbɔɲa yɪ ba kɪ te tɪn. Ga-vara wɔra sɪ nɔɔna mɔ taa jaanɪ-ba ba gɔɪ. Nɔɔna bam kuntu dɪ nan wɔ cɔgɪ nɪ ga-vara mɔ te. ¹³ Wɛ wɔ pa ba na yaara sɪ kɔ manɪ dɪ ba dɪ na pɛ nɔɔna na yaara te tɪn. Ba ma kɪ wɔpɔlo dɪ wo-digiru tɪlɔ ba fra na zɔɔrɪ tɪn, yɪ ba kɪ-tɪ jaja wɪa titari nɪ. Ba kəm dɪm yɪ digiru dɪ caviura mɔ abam titari nɪ, manja kalɔ á na yəni á la daanɪ sɪ á dɪ wɔdiu yɪ ba ta kɪ wɔpɔlo dɪ ba lwarɪm dɪm tɪn. ¹⁴ Bantu wɔbɔɲa zɔ boorim kikiə yɪranɪ mɔ. Ba brɪ ba ba jɪgɪ siun dɪ wɔ-balwaarɔ kəm, yɪ ba sugɪ balɔ wɔbɔɲa dɪ na bwənə tɪn ba paɪ ba tusə. Ba maa tiini ba yɪ wo-swən-nyina dɪ. Wɛ nan wɔ cɔgɪ-ba. ¹⁵ Bantu

ma yagɪ cwə-laa tɔgɪm, yɪ ba ywəri ba vu ba tɔgɪ Bo-zori bu Balam cwəɲə kam. Wɔntɔ yɪ dɛɛn ma su səbu kulɔ o na wɔ na o kəm-balɔrɔ kɔm ɲwaanɪ tɪn. ¹⁶ O na vɪn Wɛ ni tɪn, Dɪ ma pa varɪm na ba ɲɔɔnɪ tɪn ɲɔɔnɪ nɪ nabiinu te. O tɪtɪ bɪnaga mɔ ɲɔɔnɪ ka kaan-o, sɪ kɔ cɪ Balam na yɪ Wɛ nijɔɲnu tɪn dɪ jwərim dɪlɔ o na lagɪ o kɪ tɪn.

¹⁷ Nɔɔna bam kuntu nyɪ dɪ buli-yiə yalɔ na ba buri tɪn mɔ, yɪ ba ta nyɪ dɪ kunkwəənu tɪlɔ vu-fɔrɔ na kalɪ kɔ pa tɪ jagɪ tɪn. Wɛ nan lɪ jəgə kalɔ na tiini ka yɪ lim tɪn mɔ sɪ Dɪ kɪ-ba da. ¹⁸ Ba maa tiini ba ɲɔɔnɪ kamunni-bitari sɪlɔ na ba jɪgɪ kuri tɪn, yɪ ba mai wo-yɔɔrɔ tɪlɔ nabiinə fra na zɔɔrɪ yɪ tɪ yɪ wo-digiru tɪn ba ma ganɪ balɔ laan na pɔɔrɪ ba tɪtɪ dɪ nɔɔna balɔ na yəri Wɛ cwəɲə tɪn. ¹⁹ Ba maa te dɪ nɔɔna nɪ, ba na dɛ bam cwəɲə kam, baá ta te ba tɪtɪ. Balɔ nan na te kuntu tɪn tɪtɪ yɪ gambɛ mɔ, dɪ ba kikiə yam na jɪgɪ-ba ya ve cɔgɪm wɔnɪ tɪn. Benwaanɪ, wonjo kulɔ maama nɔɔnɔ na paɪ kɔ te-o tɪn, o yɪ kɔ gambaa mɔ. ²⁰ Nɔɔna balɔ na lwarɪ Zezi Krisi wɔlɔ na yɪ dɪbam Yuutu dɪ dɪ Vɪrnɔ tɪn, ba lugi lɔgɔ banja wo-digiru tɪm mɔ. Ba laan nan na joori ba pipiri ba sɛ ba paɪ tɪ te-ba, ba kweelim je wɔ tiini kɔ taa yɪ lɛɛrɔ dɪ ba kɔ dwəni pulim nɪ. ²¹ Benwaanɪ, ba ya na wɔ lwarɪ Wɛ cɪga cwəɲə kam, kɔ ya wɔ ta lana kɔ pa-ba

ku dwe ba na lwarı-ka yı ba laan pipiri ba za ba wubɔɔa dı WE ni dıɔ DI na pe-ba sı ba taa tɔɔı tın. ²² Bantu na kı te tın nyı dı bıtar-dındıa kalı na tagı cıga ka wı:

«Kakurə joori ka di ka titwaanu.»

Bıtar-dındıa kadoɔ dı ta wı:

«Nmu na jaanı tərı n swe o yıra,

o ta wó joori o bibili bwəru wɔni mu.»

3

Dı Yuutu Zezi wó sıni o joori o ba ni o na tagı te tın

¹ Amu badon-sonnu-ba, tɔɔ kuntu amu na pɔpɔni a pa abam tın laan kı tıle mu. Twaanu tum kuntu maama wɔni amu kwaanı sı a guli abam WE cıga kam na yı te tın, sı ku pa á taá jıɔ wubɔɔ-ɔɔna mu. ² Ku yı sı a ma guli abam faɔa faɔa WE nijɔɔnə bam na maɔı ba brı kulı tın mu, sı á daarı á guli dı Yuutu dı dı Vıru Zezi ni dım o tıntɔɔna bam na brı abam tın.

³ Kulı na dwe dıdı tın, á taá ye ni, lıɔu baɔa tiim da yam na yıə, nɔɔna badonnə wó ta wɔra ba na tɔɔı wo-yɔɔru tıɔ ba tıti fra na zıbrı tın, yı baá ta jıɔı abam ba mwana ba wı: ⁴ «WE goni ni ni DI Bu wum ta wó joori o ba lıɔu baɔa. BEE mu nan kıa yı o ta wɔ tu? Dı kwə maɔı ba tı, yı wəənu maama nan taa yı ni tı na maɔı tı yı te lıɔu baɔa pulim ni tın mu.»

⁵ Balı na ɔɔɔni kuntu tın paalı ba swe mu. Ba ba lagı

sı ba se ni weyuu dı tıga baɔa maɔı tı wɔra faɔa faɔa mu, yı WE ni dım mu pe tı wɔra kuntu. WE deen pe tıga kam nunı na wɔni mu, yı na bam ɔwaanı pa lıɔu baɔa ta wɔra. ⁶ Ku nan ta yı na mu WE deen me DI cɔɔı faɔa faɔa lıɔu kum, dı DI na pe dı-fara kam ni yı ka na bam li-ku tın. ⁷ Ku nan ta yı WE ni dım kuntu mu paı zım weyuu dı tıga baɔa kam ta wɔra, sı ku taa ve maɔı kam DI na wó pa mini cɔɔı-tı tın. Kuntu, WE tıɔı-tı sı ku vu ku yı de dıɔ DI na wó di nabiinə sarıya, yı DI daarı DI cɔɔı balı na vı-DI tın mu.

⁸ A badon-sonnu-ba, á maɔı sı á lwarı woɔo kuntu ni ni, ku na yı dı dı Yuutu Baɔa-WE, de dıdwi nyı dı bına mɔru mu, yı bına mɔru dı nyı dı de dıdwa mu te WE tee ni. ⁹ Nɔɔna badaara bɔɔı ni dı Yuutu wum daanı yı o wɔ tu ni o na goni ni te tın. O nan kı wɔ-zuru mu dı abam, beɔwaanı o ba lagı sı nɔɔn-nɔɔnu cɔɔı, o lagı sı nɔɔna maama mu na cwəɔə ba ləni ba wɔru ba yagı kəmbalwaarı tum. ¹⁰ Dı Yuutu Zezi tum de dım nan wó ba dı dari dıbam ni ɔwınu na yəni o ba te tın mu. De dım kuntu ni sɔɔ zanzan wó kı weyuu ni, yı weyuu kum wó ba ku je maama. Ku daarı mini mu wó di wəənu tıɔ maama na wɔ weyuu ni, yı tıga dı wəənu tıɔ maama na wɔ ka baɔa ni tın je.

¹¹ Wəənu tıntı maama nan na lagı tı ba tı cɔɔı kuntu tın, á ye á laan na

maɲi si á taá yi te. Á maɲi si á taá tɔgi We di wu-poɲo mu, si á taá ki Di wubɔɲa na lagi te tin. ¹² Abam nan na cɔgi de dim We na wú pa Zezi joori o ba tin, si á kwaaní á taá ki te na wú pa o ba lila tin. De dim kuntu na yiə, mini mu wú di weyuu maama di cɔgi, yi kú pa ku wəənu maama lɔni yi ti nyuni ti cɔgi. ¹³ We nan goni ni si Di ki weyuu-duɲɔ di ti-duɲa mu. Dáani mu Di wú pa wəənu maama taa tɔgi ciga. Tintu wəənu tum mu dibam nan cəgə yi dí tina.

¹⁴ Kuntu ɲwaaní, a badon-sonnu-ba, á na cɔgi wəənu tum kuntu si ti ba ti ki tin, á kwaaní á pa á wɔru taa lana, si á yi taá jigí tusim We yigə ni, si á daari á taá ɲwi di ywəəni di We. ¹⁵ Dí Yuutu wɔm nan na ki wu-zuru yi ku daani tin, lwarí-na ni ku yi si ku ma pa nɔɔna mu na cwəɲə ba na vrɔm. Dibam ko-bu-sono Pooli maɲi o pɔpɔni kuntu doɲ mu o pa abam, ku nan tɔgi di We na pɛ-o swan yalɔ tin mu. ¹⁶ O na pɔpɔni twaanɔ tɔlɔ maama o ma bri wəənu tum kuntu ciga kam tin, o yəni o tɛ kuntu doɲ mu ti wɔni. O nan pɔpɔni wəənu tidonnə ti na dana si nɔɔna wani ba ni ti kuri, ku pa balɔ na yəri We ciga kam lanyiraní yi ba wubɔɲa bwənə tin jigí o zaasim dim kuntu ba pipirə, ni ba na yəni ba pipiri We twaanɔ tɔdaara di te tin. Ku nan wú ja ba titi cɔgim mu ku ba.

¹⁷ Ku nan na yi abam, a badon-sonnu-ba, á laan ye ku na wú ba ku taa yi te tin. Kuntu ɲwaaní, taá cu-na á titi, si á yi pa nɔn-balwaarɔ na cwəɲə ba di abam ba tusim dim wɔni si ku pa á ga jəgə kalɔ á ya na zigí da tin. ¹⁸ Á nan ta ve yigə, si á taá ɲwi Zezi Krisi zaani dim wɔni, si á fɔgi á lwar-o á wəli da.

Wɔntu mu yi dibam Yuutu di dí Vɔrvɔ. Zulə yi wɔntu nyim mu lele kuntu si ku taa ve maɲa kalɔ na ba ti tin. Amina.

Dayigə tɔnɔ kulɔ
ZAN
na pɔpɔni tɪn
Dayigə tɔnɔ kulɔ
Zan na pɔpɔni
tɪn na brɪ dɪbam
kulɔ tɪn mɔ tɪntɔ

Zezi kɔgɔ kɔm nakwɪ Zan dɛɛn pɔpɔni tɔnɔ kɔntɔ o pa Wɛ nɔɔna balɔ na jɪgɪ bɔbwea vwan zaasɪm tiinɛ na zɔ ba kɔgɔ kɔm wɔni tɪn ɲwaani mɔ. Bantɔ vɪn nɪ Zezi yɪ Baɲa-Wɛ Bu mɔ, yɪ ba daa ta ɲwɪ lwarɪm wɔni.

Zan ma pɔpɔni o brɪ-ba nɪ Zezi sɪntɔ o yɪ Wɛ Bu mɔ yɪ o jɪ nabiinu o ba lɔgɔ baɲa.

Baɲa-Wɛ yɪ pooni tu mɔ, yɪ Dɪ yɪ sono tu. Dɪbam na yɪ Dɪ biə tɪn, dɪ maɲɪ sɪ dɪ taá ɲwɪ pooni wɔni mɔ, sɪ dɪ taá soe daani.

Kɔ nan daa na yɪ lwarɪm jɔgɔ nɪ, Zan brɪ dɪbam nɪ dɪ maɲɪ sɪ dɪ ta dɪ lwarɪm dɪ Wɛ mɔ, sɪ Wɛ yagɪ Dɪ ma cɛ dɪbam Zezi na tɪgɪ dɪbam ɲwaani tɪn. Wɔlɔ nan na ɲwɪ dɪ Zezi tɪn maɲɪ sɪ o yagɪ lwarɪm kɛm mɔ.

Zezi mɔ yɪ Bitara kalɔ na paɪ nabiinɛ ɲwɪa tɪn

¹ Dɪbam pɔpɔni tɔnɔ kɔntɔ sɪ dɪ pa á lwarɪ wɔlɔ na maɲɪ o wɔra pulim nɪ tɪn mɔ. Dɪbam dɛɛn nɪ o kwɛrɛ mɔ, yɪ dɪ na-o dɪ dɪ yɪə dɪ. Dɪ ma fɔgɪ dɪ nii-o, yɪ dɪ ta kwɛri dɪ dwe-o dɪ dɪ jɪa. Kɔ yɪ ɲwɪa Bitara woɲo

mɔ dɪ lagɪ dɪ ɲɔɔni dɪ abam. ² ɲwɪa kam kɔntɔ nan tu ka naɪ jaja. Dɪ ma na-ka, yɪ dɪ lagɪ dɪ maɲɪ ka na yɪ te tɪn dɪ brɪ abam. Wɛ ɲwɪ-dɔɲa kalɔ na ba ti tɪn taani mɔ dɪ lagɪ dɪ ta. ɲwɪa kam kɔntɔ ya wɔ dɪbam Ko Wɛ tee nɪ mɔ, yɪ Dɪ laan pa dɪ lwarɪka. ³ Dɪ na nɛ kulɔ yɪ dɪ kwɛri dɪ nɪ kulɔ tɪn mɔ dɪ lagɪ dɪ ta dɪ brɪ abam, sɪ kɔ pa abam taá jɪgɪ wɛl-dɔnɔ dɪ dɪbam, dɪ maama na ɲwɪ dɪ dɪ Ko Wɛ dɪ Dɪ Bu Zezi Krisi tɪn ɲwaani.

⁴ Dɪ pɔpɔni wəɛnu tɪm kɔntɔ dɪ brɪ abam, sɪ kɔ pa dɪbam maama tiini dɪ taá jɪgɪ wɔpɔlo mɔ.

Baɲa-Wɛ mɔ yɪ pooni tu

⁵ Kwɛrɛ kalɔ dɪbam na nɪ Wɛ Bu Zezi tee nɪ yɪ dɪ lagɪ dɪ ta dɪ brɪ abam tɪn mɔ tɪntɔ: Baɲa-Wɛ yɪ pooni tu mɔ, lim tɛri Dɪ tee nɪ dɪ finfɪn dɪ. ⁶ Dɪ na tɛ dɪ wɪ, dɪ ɲwɪ dɪ Wɛ, yɪ dɪ ta na wɔ lim wɔni, kɔ brɪ nɪ dɪ fɔ vwan mɔ, yɪ dɪ kikiə ba tɔgɪ cɪga cwɛɲɛ kam. ⁷ Kɔ daari, dɪ nan na ɲwɪ pooni wɔni nɪ Wɛ na wɔ pooni wɔni te tɪn, kɔntɔ wɔ pa dɪbam maama taá jɪgɪ wɛl-dɔnɔ daani, yɪ Wɛ Bu Zezi Krisi jana kam wɔ saari dɪ lwarɪm maama.

⁸ Dɪ nan na tɛ dɪ wɪ, dɪ ba jɪgɪ lwarɪm, dɪ ganɪ dɪ titɪ mɔ, cɪga tɛri dɪ tee nɪ. ⁹ Dɪ nan na sɛ dɪ ta dɪ lwarɪm dɪ Wɛ, Dɪ laan wɔ yagɪ-dɪ Dɪ ma cɛ dɪbam, yɪ Dɪ daari Dɪ saari dɪ wo-balwaarɔ tɪm maama. Bɛɲwaani Wɛ bá kwani Dɪ ni, Dɪ yɪ cɪga tu

mu. ¹⁰ Ku daari, di na te di wi, di wo ki lwarim, di pa We yi vwa-nyim mu, yi ku bri ni di wo jɔŋi Di taani dim mu di ki di wobɔɔja ni.

2

Zezi Krisi mu fɔɔɔɔ nabiina di We daani

¹ A bu-sonnu-ba, a pupɔɔni tonɔ kuntu a pa abam, si á yi ki lwarim mu. Dibam wɔɔɔ nan na ki lwarim, di jigi wɔɔɔ na wó fɔɔɔɔ dibam di di Ko We daani tin. Wɔɔɔ mu yi Zezi Krisi wɔɔɔ na ba jigi lwarim di finfin di tin. ² Wɔɔɔ mu me o titi o kaani Baɔɔa-We, yi Di yagi dibam lwarim Di ma ce dibam. Ku nan dai dibam yirani lwarim má, ku yi lɔɔɔ baɔɔa nɔɔna maama lwarim ɔɔɔɔni mu.

³ Dibam na se We niə yam mu, kuɔ bri ni di suni di ye-Di. ⁴ Nɔɔɔɔ nan na te o wi, wɔɔm ye We, yi o na ba se We niə yam, kuntu tu yi vwa-nyim mu, yi ciga tɔri o tee ni. ⁵ Ku daari, nɔɔɔɔ wɔɔɔ nan na se We taani dim tin, kuntu tu yi wɔɔɔ na jigi We sono kum ciga ciga tin mu. Kuntu mu wó bri ni di suni di ɔɔɔ di We. ⁶ Nɔɔɔɔ wɔɔɔ nan na te o wi, o ɔɔɔ di We, kuntu tu maɔɔ si o taa ɔɔɔ ni Zezi Krisi deen na ɔɔɔ te tin mu.

We ni dim na bri te tin

⁷ A badon-sonnu-ba, ni dilɔ a na pupɔɔni a pa abam tin dai ni-dɔɔɔɔ. Di yi ni-doori mu, di maɔɔ di wɔra di abam mu pulim ni. Ni dim kuntu yi taani dilɔ

abam na maɔɔ á ni tin mu. ⁸ Ku daari, di nan daa ta yi ni-dɔɔɔɔ mu amu na pupɔɔni a pa abam, beɔɔɔɔni Zezi mu bri ni dim kuntu ciga kam, yi abam di bri ciga kam kuntu. Ku maa pa lim maa kea, yi pooni dilɔ na yi ciga tin laan zɔɔɔɔ.

⁹ Nɔɔɔɔ wɔɔɔ maama na te o wi, o ɔɔɔ pooni wɔɔni, yi o na culi o donnə, kuntu tu ta wo lim wɔɔni mu di zim maama. ¹⁰ Ku daari, nɔɔɔɔ wɔɔɔ nan na soe o donnə tin, kuntu tu mu ɔɔɔ pooni wɔɔni. Kulɔkulɔ tɔri o ɔɔɔ wɔɔni, ku na wó pa nɔɔɔɔ tu lwarim wɔɔni. ¹¹ Nɔɔɔɔ wɔɔɔ nan na culi o donnə tin wo lim wɔɔni mu o veə, o yəri o na ve me tin, beɔɔɔɔni lim dim mu pe o yiə daa ba nai.

¹² A bu-sonnu-ba, a pupɔɔni tonɔ kuntu a pa abam, beɔɔɔɔni We yagi á lwarim Di ma ce abam Zezi yiri ɔɔɔɔni mu.

¹³ A pupɔɔni a pa abam balɔ na yi kwə tin, beɔɔɔɔni á maɔɔ á ye wɔɔɔ na maɔɔ o wɔra pulim ni tin.

A pupɔɔni a pa abam nɔɔ-dɔɔɔɔ tim, beɔɔɔɔni á wani wo-lwaanu tu sutaani.

¹⁴ A biə-ba, a pupɔɔni a pa abam, beɔɔɔɔni abam maɔɔ á ye di Ko We.

A pupɔɔni a pa abam balɔ na yi kwə tin, beɔɔɔɔni abam maɔɔ á ye wɔɔɔ na maɔɔ o wɔra pulim ni tin.

Nɔɔ-dɔɔɔɔ tim, a pupɔɔni a pa abam, beɔɔɔɔni abam dana. We taani dim maa wo á wɔni, yi á wani wo-lwaanu tu sutaani.

15 Yí zanjí-na á taá soe lɔgɔ baɲa dɪ kɔ wo-yɔɔrɔ tɪm. Nɔɔnɔ wɔlɔ na soe lɔgɔ baɲa wo-yɔɔrɔ tɪm tɪn, kɔntɔ tu daa ba jɪgɪ dí Ko Wɛ sono o bɪcarɪ nɪ. 16 Bɛɲwaanɪ lɔgɔ baɲa wəənu tɪm maama, kɔ na yɪ nabiinə fra na yəni ya zɔɔrɪ wo-yɔɔrɔ tɪlɔ tɪn, naa nabiinə yɪə na sui wəənu tɪlɔ tɪn, naa nabiinə na magɪ ba nyɔɔna dɪ ba jɪjɪgɪrɔ te tɪn, tɪntɔ maama dai dí Ko Wɛ nyɪm, tɪ yɪ lɔgɔ baɲa nyɪm mɔ. 17 Lɔgɔ baɲa dɪ kɔ wo-yɔɔrɔ tɪm nabiinə fra na zɔɔrɪ tɪn lagɪ tɪ kɛ mɔ. Kɔ daari wɔlɔ nan na kɪ kɔlɔ Wɛ wɔbɔɲa na lagɪ tɪn mɔ wó ta ɲwɪ sɪ kɔ taa ve maɲa kalɔ na ba ti tɪn.

Zezi Krisi Dɔm wɔm na wó ba te tɪn

18 A biə-ba, lɔgɔ baɲa kweelim da yam tɔwɛ ya ti. Abam nan maɲɪ á ni nɪ Zezi Krisi Dɔm wɔm maa biina. Lele kɔntɔ, Zezi Krisi dɔna zanzan mɔ laan nan tu ba wɔra. Kɔ ma pa dí ye nɪ da yam kɔntɔ tɔwɛ ya ti. 19 Nɔɔna bam kɔntɔ pɔwɛ ba tɪtɪ mɔ dɪbam kɔgɔ kɔm wɔnɪ, ba nan maɲɪ ba dai dɪbam kɔgɔ kɔm nɔɔna cɪga cɪga. Ba ya na yɪ dɪbam kɔgɔ kɔm nɔɔna, ba ya bá yagɪ dɪbam te. Ba nan pɔwɛ ba tɪtɪ kɔntɔ, sɪ kɔ brɪ lanyɪranɪ nɪ bantɔ wɔlɔwɔlɔ ya maɲɪ o dai dɪbam kɔgɔ kɔm wɔ nɔɔnɔ mɔ.

20 Kɔ nan na yɪ abam, á maɲɪ á jonɪ Wɛ Joro kɔm Krisi na pɛ abam tɪn, yɪ kɔ pa á maama lɔwari Wɛ

cɪga kam. 21 Kɔntɔ, a nan na pɔpɔnɪ a pa abam tɪn, kɔ dai nɪ a wɪ, á yəri cɪga mɔ. Wɔɲo kɔlɔ ɲwaanɪ a na pɔpɔnɪ tɪn mɔ yɪ sɪ á maɲɪ á ye kɔlɔ na yɪ cɪga, yɪ á ye nɪ kɔlɔ maama na yɪ vwan tɪn bá wanɪ kɔ nunɪ cɪga wɔnɪ.

22 Wɔɔn nan yɪ vwa-nyɪm tɪn? Kɔ yɪ wɔlɔ na tɛ nɪ Zezi dai Krisi wɔm Wɛ na tɔɲɪ tɪn mɔ. Kɔntɔ tu yɪ Zezi Krisi dɔm mɔ, yɪ o vɪn dí Ko Wɛ dɪ DI Bu wɔm dɪ. 23 Wɔlɔ maama nan na vɪn Wɛ Bu wɔm tɪn, o vɪn o Ko Wɛ dɪ mɔ. Kɔ daari, wɔlɔ maama na brɪ nɪ o sɛ Wɛ Bu wɔm tɪn, o Ko Wɛ dɪ wɔra dɪ kɔntɔ tu.

24 Kɔntɔ, á taá jɪgɪ zaasɪm dɪlɔ á na maɲɪ á ni pulim nɪ tɪn á bɪcara nɪ. Á na sɛ á jɪgɪ zaasɪm dɪm kɔntɔ, kɔbɔ pa abam dɪ Wɛ Bu wɔm dɪ o Ko Wɛ taa ɲwɪ daanɪ. 25 Mɔ Wɛ Bu wɔm na goni ni sɪ o pa dɪbam kɔlɔ tɪn, kɔ yɪ Wɛ ɲwɪ-dɔɲa kalɔ na ba ti tɪn mɔ.

26 Amɔ pɔpɔnɪ wəənu tɪm kɔntɔ a pa abam, sɪ á wanɪ á lɔwari balɔ na lagɪ ba ganɪ abam tɪn wɔɲo mɔ. 27 Kɔ nan na yɪ abam, Wɛ Joro kɔm Zezi na pɛ abam tɪn wɔ á bɪcara nɪ, yɪ á daa wɔ maɲɪ sɪ nɔɔn-nɔɔnɔ zaasɪ abam. Wɛ Joro kɔm brɪ abam wɔɲo maama kuri. Kɔ zaasɪm dɪm yɪ cɪga mɔ, dɪ dai vwan. Kɔntɔ tɪn, á taá ɲwɪ dɪ Zezi, nɪnɛnɪ kɔ na brɪ abam te tɪn.

28 A bu-sonnu-ba, pa-na dí taá ɲwɪ dɪd-o, sɪ maɲa kam o na wó joori o ba tɪn, dí

wó na baari yi cavura bá ja dɔbam o yigə ni. ²⁹ Abam na ye ni Zezi yi ciga tu tin, lwarɩ-na ni wɔɔɔ maama kikiə na togi ciga We cwəŋə ni tin yi We bu mu.

3

Dɔbam yi We biə mu

¹ Nan buɔɩ-na á nii, dí Ko We na tiini Dɩ soe dɔbam te yi Dɩ mai dɔbam Dɩ bæ ni Dɩ biə tin. Dí nan suni dí yi kuntu mu. Kuntu mu nɔɔna balu na yi lugu baɲa nyum tin yigə tərə di dɔbam, ba na yəri We tin ɲwaani.

² A badon-sonnu-ba, dɔbam laan yi We biə mu. Dí nan na wó ba dí taá yi te tin daa ta wó bri fasti. Dí nan na ye kulɔ tin mu yi: Zezi na wó joori o ba maɲa kalɔ tin, dí laan wó ta yi ni wóm titi na yi te tin, beɲwaani dí wó na o na yi te tin fasti. ³ Wɔɔɔ maama na jigi tɩna yantu di Zezi tin, kuntu tu maɲi si o taa ɲwi di wó-ponjo, ni Zezi na yi wó-ponjo tu te tin mu.

⁴ Wɔɔɔ maama na ki lwarim tin vin We ni mu. Lwarim kəm yi We ni vɩɩn mu. ⁵ Abam ye ni, Zezi Kriɩ na tu lugu baɲa tin, ku yi si o saari nabiinə lwarim mu o yagi. Wuntu nan ba jigi lwarim di finfin di. ⁶ Kuntu, wɔɔɔ maama na ɲwi did-o tin yagi lwarim kəm mu. Wɔɔɔ maama nan ta na ki lwarim tin, ku bri ni o ta wó lwarɩ Zezi mu, yi o kwəri o yəri o na yi wɔɔɔ tin.

⁷ A bu-sonnu-ba, yi pa-na nɔɔn-nɔɔnɔ na cwəŋə o gani abam. Wɔɔɔ maama

tɩtɩɲa na togi ciga tin mu jigi ciga We tee ni, ni Zezi na jigi ciga te tin. ⁸ Ku daari, wɔɔɔ maama nan ta na togi lwarim kəm tin, ku bri ni o yi sutaani nɔɔnɔ mu, beɲwaani sutaani maɲi di ki lwarim ku zigi pulim ni mu. We Bu wóm nan tu lugu baɲa si o cɔgi sutaani tɩtɩɲa mu. ⁹ Wɔɔɔ maama na yi We bu tin yagi lwarim kəm mu, beɲwaani We dam dilɔ na pai ɲwia tin wó o tee ni. Kuntu tin, o daa bá wani o ta taa ki lwarim, o na yi We bu tin ɲwaani. ¹⁰ Kuntu mu yi kulɔ na pɔɔri balu na yi We biə di balu na yi sutaani biə tin daani. Wɔɔɔ maama kikiə na ba togi ciga yi o ba soe o donnə tin dai We nɔɔnɔ.

¹¹ Ku yi ciga mu, dí maɲi si dí taá soe daani. Kuntu mu yi We kwərə kam abam na maɲi á ni pulim ni tin. ¹² Dí nan wó maɲi si dí ki nɩnɩni Kayin na ki kulɔ faɲa faɲa tin. Wuntu deen yi wo-lwaanɩ tu sutaani jɩɲa nɔɔnɔ mu, yi o gu o nyaani. Bɛɛ nan mu ki yi o gu-o? Ku yi wóm titi kikiə na ba lana, yi o nyaani wóm kikiə togi ciga tin ɲwaani mu.

Dí maɲi si dí taá soe daani mu

¹³ A ko-biə-ba, lugu baɲa nɔɔna bam na culi abam, á yi pa ku su abam. ¹⁴ Ku na yi dɔbam, dí ye ni dí maɲi dí yagi tɩɩni cwəŋə, yi dí daari dí togi We ɲwi-dɩɲa kam cwəŋə mu. Dí na soe dí donnə tin mu pai dí lwarɩ

kuntu. Wulɔ maama nan na ba soe o donɔ tin ta wɔ tɔvɔɔ jɔɔa ni mu. ¹⁵ Wulɔ maama na culi o donnɔ tin yi nɔn-gurɔ mu. Abam nan ye ni nɔn-gurɔ bá wanti o taa jigi We ɔwɔ-dɔɔa kam o bicari ni.

¹⁶ Zezi na tiini o soe dibam tin mu te o se si o ti dibam ɔwaaɔ. Kuntu mu pe dí lwarɔ sono cɔga cɔga na yi te tin. Mu kɔ kuri dibam di maɔ si dí se si dí ti dí donnɔ ɔwaaɔ. ¹⁷ Nɔɔɔ wulɔ maama na yi jigiɔɔ tu tin na ne ni o donɔ ba gara, yi o na wɔ pe o ɔwaaɔ zɔ-o, kɔ bri ni We sono kum tɔri kuntu tu bicari ni mu.

¹⁸ A bu-sonnu-ba, dí kikiɔ mu maɔ si ya bri ni dí sono kum dí na jigi tin dai nitaani yirani, si kɔ yi sono kulɔ na yi sono cɔga cɔga tin mu.

¹⁹ Dí na jigi sono kum kuntu donɔ, kɔ pa dí lwarɔ ni dí suni dí tɔgi cɔga cwɔɔɔ kam, yi kɔ pa dí bicara taa tigi jɔgɔ didɔa We yigɔ ni.

²⁰ Kuntu, dí bicara nan na pe dí lwarɔ ni dí ki dí tusi, dí ye ni We ye DI dwe dí bicara yam na ye te tin, yi dintɔ mu ye wɔɔnu maama.

²¹ A badon-sonnu-ba, dibam bicara nan na bá wanti ya cɔgi dibam tin, dí wó ta jigi baari We yigɔ ni. ²² Dí wó na woɔo kulɔ maama dí na wó loori DI tee ni tin, dí na se DI ni yi dí ki kulɔ na poli DI wɔ tin ɔwaaɔ. ²³ Ni dilɔ We na pe dibam tin mu tintɔ: Dí maɔ si dí ki dí wɔ-didɔa di DI Bu Zezi Krisi, si dí kwɔri dí taá

soe daani, niɔɔɔni wɔntɔ na pe dibam ni si dí taá soe-da te tin. ²⁴ Wulɔ maama na se We niɔ yam tin ɔwɔ di DI mu, yi We di wɔra di kuntu tu. We Joro kum DI na pe dibam tin mu pe dí lwarɔ ni We suni DI wɔra di dibam.

4

Dí na wó ki te dí lwarɔ We Joro di svtaani joro daani tin

¹ A badon-sonnu-ba, yi zaɔi-na á se nɔɔɔ wulɔ maama na te o wɔ We Joro kum wɔ o tee ni tin. Á nan maɔ si á maasi mu á nii, si á lwarɔ kɔ na yi We Joro kum naa kɔ na dai. Beɔwaaɔ vwa-We-niɔɔɔ zanzan tu ba kari lɔgɔ baɔa ni ba ganɔ nɔɔna. ² A nan lagɔ a bri abam á na wó ki te, si á lwarɔ kɔ na yi We Joro kum naa kɔ dai tin mu. Nɔɔɔ wulɔ maama na se o wɔ, Zezi Krisi deen jigi nabiinu o ba lɔgɔ baɔa tin, We Joro kum wɔ kuntu tu tee ni. ³ Kɔ daari, nɔɔɔ wulɔ maama na vin Zezi tin, We Joro kum tɔri kuntu tu tee ni, yi joro kulɔ na wɔ o tee ni tin yi Zezi Krisi Dum wum nyim mu. Abam maɔ á lwarɔ ni Dum wum kuntu lagɔ o ba lɔgɔ baɔa. Lele kuntu o nan maɔ o ba o wɔra.

⁴ A bu-sonnu-ba, abam yi We nɔɔna mu, yi á wanti vwa-nyina bam kuntu, beɔwaaɔ We Joro na wɔ á wɔntɔ tin, kɔ dam dwe joro kulɔ na wɔra di lɔgɔ nɔɔna bam tin dam. ⁵ Vwa-nyina bam kuntu kugu je wɔ lɔgɔ

baɲa ni mu. Kuntu ɲwaani ba na yəni ba ɲooni kulu tin nunji lugu baɲa mu, yi ku noona bam yəni ba se bantu na te kulu tin. ⁶ Ku nan na yi dɪbam, dɪ yi We noona mu. Wulu maama na ye We tin mu wu se dɪbam na te kulu tin. Wulu nan na dai We noonu tin ba sea. Kuntu mu dɪ wu wani dɪ lwarɪ Joro kulu na yi ciga dɪ vwan joro kum daani.

We yi sono tu mu

⁷ A badon-sonnu-ba, pa-na dɪ taá soe daani, beɲwaani sono nunji We te mu. Wulu maama na soe o donnə tin, kuntu tu yi We bu mu, yi o kwəri o ye We. ⁸ Wulu maama nan na ba soe o donnə tin ta wu lwarɪ We, beɲwaani We yi sono tu mu. ⁹ We nan bri ni DI soe dɪbam, dɪ DI na tɔɲɪ DI Bu-dua si o ba lugu baɲa si dɪ wani dɪ na DI ɲwi-duɲa kam wum ɲwaani tin. ¹⁰ Sono kum nan na yi te tin mu tintu: Ku dai ni dɪbam mu soe We, ku yi We mu soe dɪbam. Dintu sono kum mu pe DI tɔɲɪ DI Bu wum si o ba o ti o ma o jana kam o saari dɪ lwarim.

¹¹ A badon-sonnu-ba, We na tiini DI soe dɪbam kuntu tin, ku maɲɪ si dɪbam dɪ ta soe daani mu. ¹² Noonu tərə o yi na ne Baɲa-We. Nan dɪ ku dɪ, dɪ na soe daani, We wu ta wura dɪ dɪbam, yi DI sono kum wu dɪ bicara ni ciga ciga.

¹³ We na pe dɪbam DI Joro kum tin mu pai dɪ ye ni dɪ ɲwi dɪ We, yi We dɪ wura

dɪ dɪbam. ¹⁴ Dɪbam ne ni dɪ Ko We tɔɲɪ DI Bu wum si o ba lugu baɲa o ji nabiinə Vɪrnu mu. Ciga kam kuntu mu dɪbam nan jɪɟɪ dɪ bri noona. ¹⁵ Wulu maama na bri jaja ni Zezi yi We Bu mu tin, We wura dɪ kuntu tu, yi wuntu dɪ ɲwi dɪ We. ¹⁶ Dɪbam titi lwarɪ We na soe dɪbam te tin, yi dɪ se DI sono kum kuntu. We yi sono tu mu. Wulu maama na ɲwi sono wuni tin, kuntu tu ɲwi dɪ We mu, yi We dɪ wura did-o.

¹⁷ We sono kum na wu dɪbam bicara ni ciga ciga, ku pa dɪ na baari de dim We na wu ba DI di nabiinə sariya tin. Beɲwaani dɪbam ɲwi dɪ We lugu baɲa ni, ni Zezi dɪ na ɲwi dɪ DI te tin mu. ¹⁸ Fɔɔni bá wani dɪ taa wu sono wuni. Sono kulu na yi ciga tin mu wu zeli fɔɔni ku pa dɪ viiri. Zwe vanɪm mu pai fɔɔni wura. Kuntu tin, noonu wulu na kwari fɔɔni tin, ku bri ni We sono kum tərɪ o bicari ni ciga ciga mu.

¹⁹ We na de yigə DI soe dɪbam tin mu pai dɪbam dɪ jɪɟɪ sono. ²⁰ Noonu na te o wi, wum soe We, yi o ta na culi o donnə, kuntu tu yi vwa-nyum mu. Beɲwaani, nmu yi na nai n donɪ yi n ba so-o tin, n bá wani n ta n soe We yi n yi ba na-DI. ²¹ Ni dɪl We na pe dɪbam tin mu tintu: Wulu maama na soe dintu tin maɲɪ si o ta soe o donnə dɪ mu.

5

Zezi na pe dɪbam wɔnɔ

lɔgv baŋa ni te tin

¹ Wɔlv maama na ki o wɔ-dɔdɔa o se ni Zezi yi Krisi wɔm We na tɔŋi tin, kuntu tu yi We bu mu. Wɔlv maama nan na soe ko tin soe ko wɔm biə di mu. ² Kuntu, dí na soe We yi dí se DI niə yam, dí ye ni dí soe DI biə di mu. ³ Dí na wó ta soe We te tin mu yi si dí taá se DI niə yam. DI niə yam tɔgim nan bá ta cana di dɔbam, ⁴ beŋwaani wɔlv maama na yi We bu tin wani lɔgv baŋa wo-balwaarv tin. Ku yi dɔbam na ki dí wɔ-dɔdɔa di Zezi tin mu pe dí wani wo-balwaarv tin kuntu. ⁵ Nɔɔn-nɔɔnv tərə o na wó wani lɔgv baŋa wo-balwaarv tin, ku na dai wɔlv maama na se ni Zezi yi We Bu tin yirani.

Baŋa-We bri ni Zezi yi DI Bu mu

⁶ Zezi Krisi mu yi wɔlv deen na tu lɔgv baŋa, yi Baŋa-We bri ni o yi dɔntu Bu maŋa kalv ba na miiso na wɔni di maŋa kalv o na tɔga yi o jana nunji tin. Ku nan dai na yirani, ku yi na di jana mu. We Joro di nan bri jaja ni wəənu tim kuntu yi ciga mu, ku na yi ciga tu tin ŋwaani. ⁷ Kuntu, We de wəənu titv ŋwaani mu DI pa dí lwarɪ ni DI zɔgi DI Bu wɔm ciga kam kwaga ni. ⁸ Ku yi DI Joro kum di na bam di jana kam mu. Wəənu tim kuntu maama bri ciga dɔdɔa mu. ⁹ Dɔbam yəni dí se nabiinə na te kulv ni ku yi ciga tin. Ku nan na yi We na zɔgi ciga kalv kwaga ni tin, ka tiini ka

jigi kuri ka dwe nabiinə na te kalv tin. Dɔntu nan mu yi dilv na zɔgi Zezi kwaga ni yi DI bri ni o yi DI Bu tin. ¹⁰ Kuntu ŋwaani, wɔlv maama na ki o wɔ-dɔdɔa di We Bu wɔm tin, kuntu tu jigi We ciga kam kuntu o bicari ni. Ku daari, wɔlv maama na wɔ se We tin, kuntu tu bri ni We yi vwanym mu, beŋwaani o wɔ se ciga kalv We na tagi DI Bu wɔm ŋwaani tin. ¹¹ Ciga kam kuntu mu yi We na pe dɔbam ŋwɪa kalv na ba ti tin. Ŋwɪa kam kuntu nan yi DI Bu wɔm ŋwaani mu. ¹² Wɔlv maama na ŋwɪ di We Bu wɔm tin, kuntu tu mu jigi We ŋwɪa kam kuntu. Wɔlv nan na ba ŋwɪ di We Bu wɔm tin, kuntu tu ba jigi We ŋwɪa kam kuntu.

¹³ Amv pupɔni wəənu tintu a pa abam balv na ki á wɔ-dɔdɔa di We Bu wɔm tin, si á lwarɪ ni á suni á na ŋwɪa kalv na ba ti tin We tee ni. ¹⁴ Kuntu mu dí ye fasi We yigə ni ni, dí na loori woŋo DI tee ni yi ku tɔgi DI wɔbɔŋa, DI wó cəgi dí loro kum. ¹⁵ Dí nan na ye ni We cəgi dɔbam loro kum, dí ye ni dí wó na woŋo kulv dí na loori DI tee ni tin.

¹⁶ Nmu na ne n don wɔra o ki lwarim, yi ku dai lwarim dilv na jig-o di ve tɔvni wɔ tin, ku maŋi si n loori We mu n pa-o. N na loori We kuntu, DI laan wó pa n don wɔm na ŋwɪa. Ku nan yi balv na ki lwarim dilv na ba jigi-ba di ve tɔvni wɔ tin ŋwaani mu. Ku daari,

lwarım dıdonj wɔra dı na wɔ
 pa tɔnı ja wɔlɔ na kɪ-dı
 tın. Amɔ nan wɔ tagı nı
 á loori Wε á pa kuntu tu.
 17 Kəm dıɔ maama na ba
 togi cıga tın yı lwarım mɔ.
 Lwarım nan wɔra dı na ba
 jaanı nɔɔnɔ dı ve tɔnı wɔ.
 Kɔ yı dıntɔ taanı mɔ a tɛa.
 18 Dı ye nı wɔlɔ maama na yı
 Wε bu tın daa ba paalı o ta
 kɪ lwarım, beɲwaanı Wε Bu
 wɔm tıtı mɔ nıi wɔntɔ baɲa
 nı, yı o baá pa wo-lwaanɔ
 tu sɔtaanı wan-o. 19 Dıbam
 ye nı dı yı Wε nɔɔna mɔ.
 Kɔ daarı balɔ maama na jıgı
 kugu je lɔgɔ baɲa nı tın wɔ
 wo-lwaanɔ tu sɔtaanı jıɲa nı
 mɔ. 20 Dı ye nı Wε Bu wɔm
 mɔ tu lɔgɔ baɲa, yı o vıırı
 dı swan yı dı wanı dı lwarı
 Baɲa-Wε cıga cıga. Dı nan
 ɲwı dı Cıga Tu Baɲa-Wε, dı
 na ɲwı dı Dı Bu Zezi Krisi tın
 ɲwaanı. Wɔntɔ mɔ yı Wε
 cıga cıga, o yı ɲwıa kalɔ na
 ba tı tın tu.

²¹ A bu-sonnu-ba, á taá cɔ
 á tıtı sı á yı togi jwənə.

**Tɔnɔ kɔlɔ
ZAN
na pɔpɔni o ki bile
tin
Tɔnɔ kɔlɔ Zan
na pɔpɔni o ki
bile tin na bri
dɔbam kɔlɔ tin
mɔ tintu**

Zan daa ta mɔ pɔpɔni tɔnɔ kɔntu o pa Zezi kɔgɔ kum jɔgɔ didva ni o na bɛ-kɔ ni nu di o biɛ tin.

O kwe-ba si ba taa ηwi ciga wɔni si ba daari ba taa soe daani mɔ. O ma ta kwɛri o kaani-ba si ba ci ba titi di vwan zaasum tiinɛ bam.

¹ Amɔ wɔlɔ na yi Zezi kɔgɔ kum nakwi tin mɔ pɔpɔni tɔnɔ kɔntu a pa dɔbam nu wɔlɔ Wɛ na kuri tin, di biɛ balɔ na wɔ nmɔ kɔgɔ kum wɔni tin.

A soe abam ciga ciga. Ku nan dai amɔ yirani mɔ soe abam, kɔ yi di balɔ maama na lwarɔ Wɛ ciga kam tin di mɔ. ² Bɛηwaani dɔbam maama sɛ Wɛ ciga kam, yi ka daa bɔ fɔgi ka ti dɔbam tee ni.

³ Dɔ Kɔ Wɛ di DI Bu Zezi Krisi wɔ pa dɔbam yazurɛ di yu-yonɔ, yi DI daari DI duri dɔ ηwana, dɔbam balɔ na sɛ Wɛ ciga kam yi dɔ soe daani tin.

Ciga di sono taani

⁴ Amɔ wɔ poli lanyirani di a na lwarɔ ni nmɔ biɛ bam badaara tɔgi ciga cwɛηɔ kam, nɔnɛni dɔbam Ko Wɛ

na pɛ dɔbam ni si dɔ taá ki te tin. ⁵ A nu, a lagi a ta di nmɔ si dɔ maama manɔ si dɔ taá soe daani. A na pɔpɔni kɔlɔ tin dai ni-dɔuri, kɔ manɔ kɔ yi Wɛ ni dɔm dɔ na ni pulim ni tin mɔ. ⁶ Dɔ na wɔ ta soe daani te tin mɔ yi si dɔ taá ηwi ni Wɛ niɛ yam na bri te tin. Wɛ ni dɔm nan yi si á taá tɔgi sono cwɛηɔ mɔ. Abam nan manɔ á lwarɔ DI ni dɔm kɔntu pulim ni mɔ.

⁷ Vwa-nyina zanzan mɔ tu ba kari lɔgɔ baɔa ni ba gani nɔɔna. Vwa-nyina bam kɔntu maa ba sɛ ni Zezi Krisi jigi nabiinu mɔ o ba lɔgɔ baɔa. Nɔɔnɔ wɔlɔ nan na te kɔntu tin yi vwa-nyim mɔ, yi o yi Zezi Krisi dɔm mɔ. ⁸ Kɔntu ηwaani, á fɔgi á ci á titi, si á na tɔni kɔlɔ Wɛ ηwaani tin yi zanɔ ku ji kafe, si á wani á na ηwuru tɔlɔ maama Wɛ na wɔ pa abam tin.

⁹ Taá ye-na ni, nɔɔnɔ wɔlɔ maama na yagi Zezi Krisi zaasum dɔm yi o daari o bri wɛənu tɔdonnɔ o wɛli da tin, Wɛ tɛri kɔntu tu tee ni. Ku daari, nɔɔnɔ wɔlɔ nan na sɛ o tɔgi Zezi zaasum dɔm tin, dɔ Ko Wɛ di DI Bu wɔm wɔra di kɔntu tu. ¹⁰ Kɔntu, nɔɔnɔ na tu abam te, yi o zaasum dɔm na dai Zezi Krisi nyim dɔm, á yi sɛ á pa o zɔ á sam. Nan bri á yi zaan-o di. ¹¹ Nɔɔnɔ wɔlɔ na zaan-o tin, kɔntu tu di tɔgi o wɛli o kɛm-balwaarɔ tum wɔni mɔ.

¹² Amɔ ya jigi wɛənu zanzan si a ta a bri abam. A nan ba lagi si a pɔpɔni a ki

tɔnɔ nɪ. A nan bɔŋɪ nɪ, aá
ba abam te sɪ a laan ŋɔɔnɪ
dɪdaanɪ abam jaja, sɪ kɔ pa
dɪbam wɔpɔlo kɔm tiini kɔ
gaali.

¹³ Dɪbam balɔ na yɪ nmɔ
cɔrɔ biə yɪ Wɛ kuri dɪbam
dɪ tɪn mɔ jɔɔnɪ nmɔ.

**Tɔnɔ kulu
ZAN
na pɔpɔni o ki bitɔ
tin
Tɔnɔ kulu Zan
na pɔpɔni o ki
bitɔ tin na bri
dɔbam kulu tin
mu tintu**

Zezi kɔgɔ kum nakwi Zan daa ta mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu o pa nɔɔnɔ wɔdonɔ o yiri mu Gayusi.

O pɔpɔni o tee Gayusi dɔ o na tɔgi Wɛ cɔga kam yi o zani Wɛ nɔɔna badonnɔ te tin nɔwaani mu.

Zan ma daari o ta nɔɔnɔ wɔdonɔ taani o yiri mu Diyotrefi o wi, o wɔ ki lanyirani dɔ o na wɔ jɔŋi wɔm taani yi o wɔ jeeri Wɛ nɔɔna bam lanyirani tin.

O daa ta ma daari o tee nɔɔnɔ wɔdonɔ o yiri na yi Demetrisi, wuntu yi nɔn-ɔm mu nɔɔna maama yigɔ ni.

Tɔnɔ kuntu bri dɔbam si dɔ yi lwani nɔn-balwaaru kikiɛ, si dɔ taá ki lanyirani dɔ tɔgi Wɛ cɔga kam dɔ sono, dɔ dɔ na wɔ jeeri dɔ ko-biɛ lanyirani te tin.

¹ Amu wulu na yi Zezi kɔgɔ kum nakwi tin mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu a pa a cilon-sono Gayusi. Amu soe nmu cɔga cɔga.

² A cilon-sono, Wɛ wɔ ki lanyirani wɔŋo maama wɔni. A loori Wɛ mu a pa nmu, si n yira taa jigi

yazurɛ, ni n bicari na tɔgi Wɛ cwɛŋɛ kam lanyirani te tin. ³ Dɔ ko-biɛ badaara tu ba ta nmu taani, yi ku pa a tiini a na wɔpolo dɔ a na lwarɔ ni n tɔgi cɔga cwɛŋɛ kam lanyirani tin. A nan ye ni n sɔni n tɔgi cɔga kam kuntu mu. ⁴ Kulukulu tɛrɛ ku na wɔ wanti ku pa a ja wɔpolo ku dwani a na lwarɔ ni a biɛ bam sɔni ba tɔgi cɔga cwɛŋɛ kam tin.

⁵ A cilon-sono, nmu ki lanyirani dɔ n na yɛni n zani dɔ ko-biɛ bam te tin, dɔ ku na manɔ ku yi vɛrɛ dɔ. ⁶ Dɔ ko-biɛ bam tagi Zezi kɔgɔ kum yigɔ ni nmu na ki-ba lanyirani te tin. Ku lana si n ta n wɛli-ba ba cwɛŋɛ kam vɛŋɛ wɔni, si ku manɔ dɔ Wɛ wɔbɔŋa na lagi te tin. ⁷ Bɛnɔwaani nɔɔna bam kuntu nunɔ si ba tɔɔli Zezi Krisi kwɛr-ywɛŋɛ kam mu. Ba nan ba jɔŋi kulukulu balu na ba tɔgi Zezi cɔga kam tin jɔŋa ni. ⁸ Kuntu nɔwaani ku manɔ si dɔbam mu zani nɔɔna bam kuntu dwi si ba wanti ba tɔŋi, si ku bri ni dɔbam dɔ tɔgi dɔ tɔŋi Wɛ cɔga kam nɔwaani.

⁹ Amu deen pɔpɔni tɔnɔ a pa abam Zezi kɔgɔ kum. Diyotrefi wulu nan na lagi si o taa yi á yigɔ tu tin ba lagi si o jɔŋi kulu dɔbam na te tin. ¹⁰ Kuntu nɔwaani, a na tu abam te, aá ta wo-balwaaru tɔlɔ maama o na ki tin á maama yigɔ ni jaja. Wuntu yɛni o nɔɔni ta-balwaaru mu o pai dɔbam. Kuntu nan ta ba poli o wɔ. Kulu na wɛli da

tɪn, o yəni o ba sɛ sɪ o jeeri dɪ ko-biə bam lanyuranɪ, yɪ o daartɪ o cəŋi balɔ na lagɪ sɪ ba jeeri-ba lanyuranɪ tɪn dɪ, yɪ o ta zəli-ba Zezi kɔgɔ kum wɔnɪ.

¹¹ A cilon-sono, yɪ sɛ n lwəni nɔn-balwaarɔ kikiə, nmɔ za n kwaanɪ n ta n kɪ lanyuranɪ. Wɔlɔ maama na kɪ lanyuranɪ tɪn yɪ Wɛ nɔɔnɔ mɔ. Wɔlɔ nan na kɪ kəm-balwaarɔ tɪn ta wɔ lwarɪ Wɛ. ¹² Kɔ nan na yɪ Demetrisi, nɔɔna maama tɛ o na yɪ nɔn-ŋɔm tɛ tɪn, yɪ o na tɔgɪ cɪga kam tɛ tɪn dɪ brɪ nɪ o yɪ nɔn-ŋɔm mɔ. Dɪbam dɪ nan brɪ nɪ kɔ yɪ cɪga mɔ, yɪ abam ye nɪ dɪ na tɛ kɔlɔ tɪn sɪnɪ kɔ yɪ cɪga mɔ.

¹³ A ya jɪgɪ wəənu zanzan sɪ a ta a brɪ abam. A nan ba lagɪ sɪ a pɔpɔnɪ a kɪ tɔnɔ nɪ.

¹⁴ A nan buŋɪ sɪ aá ba abam tɛ lele, sɪ dɪ laan ŋɔɔnɪ daanɪ jaja.

¹⁵ Wɛ wɔ pa-m yazurə.

Nmɔ cilonnə balɔ na wɔ yo seeni tɪn maama jɔɔnɪ nmɔ. N dɪ jɔɔnɪ dɪ cilonnə bam dɪdɔa dɪdɔa ba na wɔ nmɔ tee nɪ tɪn n pa dɪbam.

**Tɔnɔ kulo
ZUDI
na pɔpɔni tin
Tɔnɔ kulo Zudi
na pɔpɔni tin na
bri dibam kulo
tin mu tuntu**

Zudi deen pɔpɔni Zezi nɔɔna bam maama nɔwaaɔni mu. O tɔnɔ kum bitari sim tiini si nyi di tɔnɔ kulo Piyɛeri na pɔpɔni o ki bile tin bitari sim. Twaanɔ tuntu tile maama cu balu na bri vwan zaasum yi ba kwɛri ba togi wo-digiru kikiɔ yalu ba fra na zɔuri tin mu.

Zudi bri vwan zaasum tininɔ bam na tiini ba ki wɔ-balwaarɔ te tin, yi o bri ni We wɔ cɔgi-ba.

O ma daari o kwe We nɔɔna bam si ba taa ki ba wɔ-didɔa di Zezi ba zigi kɛɔkɛɔ We cwɛnɔ kam wɔni di DI Joro kum dam, si ba taa soe daani, si Zezi Krisi pa-ba We nɔwɔ-dɔnɔ kalu na ba ti tin.

¹ Amɔ Zudi wɔlu na yi Zezi Krisi tuntuɔnɔ yi a yi Zaki nyaani tin mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu, si a pa abam balu We na bɛɔi si á taá yi DI nɔɔna tin. Abam mu yi balu dí Ko We na soe yi Zezi Krisi nii á baɔa ni tin.

² We wɔ duri abam nɔwaaɔni yi DI pa abam yazurɔ di sono ku ja gaali.

*Balu na pipiri We ciga kam tin na ki te tin
(2 Piyɛeri 2:1-17)*

³ Amɔ badon-sonnu-ba, amɔ ya maɔi a tiini a lagɔ si a pɔpɔni tɔnɔ mu a pa abam a ma nɔɔni vrim dilu dibam maama na ne We tee ni tin wɔnɔ na yi te tin. Amɔ laan nan ne ni ku yi fifiɔn mu si a pɔpɔni tɔnɔ a ma pa abam baari, si á kwaani á zigi kɛɔkɛɔ We ciga kam nɔwaaɔni. Ku yi ciga kam kuntu mu We maɔi DI ki DI nɔɔna bam jɔnɔ ni, yi ka bá fɔgi ka lani. ⁴ Bɛnɔwaaɔni nɔn-balwaarɔ mu nɔɔi ti zu ti gwaanɔ abam kɔɔo kum wɔni. Ba maa yɛni ba pipiri We ciga kam, si ku pa ba na cwɛnɔ ba taa togi wo-digiru kikiɔ yalu ba fra na zɔuri tin, yi ba ta buɔi ni We wɔ duri ba nɔwaaɔni DI na yi nɔwaaɔni tu tin nɔwaaɔni. Ba maa vin Zezi Krisi wɔlu yirani na yi dibam Pe di dí Yuutu tin. Faɔa faɔa tin We tɔnɔ kum maɔi ku bri ni We wɔ di nɔɔna bantu dwi sariya.

⁵ Amɔ nan lagɔ a guli abam wɛnɔni tɔlu á na maɔi á ye ti ni ni lanyirani tin mu. Á ye ni dí Yuutu Baɔa-We deen vri DI nɔɔna Yisɔrayeli tiinɔ bam DI pa ba nunɔi Ezipi tɔlu kum wɔni, yi DI laan daari DI pa balu na wɔ ki ba wɔ-didɔa di DI tin ti. ⁶ Á maɔi á ye We na ki te di malesɔ silu na lagɔ si si dam taa dwe We ya na pe-si te tin. Si ma yagi jɔgɔ kam We na pe-si tin. We ma vɔ-si di capɔnnɔ DI di je silu na yi lim yirani tin wɔni DI yagi da, si si taa wɔra taan, si DI sariya de kamunu kum na yiɔ, si DI

laan pa si na cam. ⁷ Nan guli-na nɔɔna balɔ dɛɛn na zɔvri Sodɔm di Gomɔori ni tin di tɔni dɔlɔ na batwari da tin woɔo. Bantu di dɛɛn tɔgi boorim wo-digiru kikiə mu, yi ku dai di nabiinə yiranu má mu ba kia. Wɛ ma pa ba na cam di mini dɔlɔ na ba di di dwe tin, si ku taa yi maana ku bri nɔɔnu maama.

⁸ Vwan zaasum tiinə bam kuntu na gwaanu abam wɔnu tin, ba di tɔgi kikiə yantu doŋ mu. Ba maa dwe dɔndwɔa yalɔ na pai ba ki lwarim ba cɔgi ba yira tin. Ba maa ba lagɔ si ba se wɔlɔ na jigɔ ni ba banɔ ni tin, yi ba twi didɛera balɔ na wɔ weyuu tɔlampolo ni tin. ⁹ Wɛ malesɔ didɛeru Misɛɛli titi nan wɔ se o ki kuntu. O dɛɛn na magɔ kantɔgɔ di sɔtaanu Moyisi yira yam kəm ɲwaanu tin, o wɔ se o twi-di o ɲɔɔni di woɔo. O nan na tagɔ kulɔ tin mu yi si: «Wɛ wú pa n na cam.» ¹⁰ Ku daari vwan zaasum tiinə bam nan ɲɔɔni ba twi woɔo kulɔ maama ba na yəri ku kuri tin mu. Ba na ye wəənu tɔlɔ maama tin, ba yi ni ga-vara na ba jigɔ wɔbɔɲa yi ba ki yɔɔ yɔɔ te tin mu. Ba nan wú da tɔntɔ kwaga mu ba na cɔgum. ¹¹ Wɛ nan wú pa ba na lɛɛrɔ, si ba titɔɲa ba tɔgi cwəɲə ni Kayin titɔɲa dɛɛn na ba tɔgi cwəɲə te tin mu. Ba yi ma su səbu kulɔ ba na wú na ba kəm-balwaarɔ tum banɔ ni tin, ni Balam dɛɛn na ki te tin. Ba ma vin Wɛ ni yi ba cɔgi, ni Kore di dɛɛn na vin

Wɛ ni yi o cɔgi te tin.

¹² Abam na yəni á la daanu si á di sono wɔdiu kum tin, nɔɔna bam kuntu nyi di kandwa na wɔ soonə wɔnu te tin mu abam dim dum manɔ ni. Ba nan ba kwari cavura di ba na tiini ba di te tin. Ba nyi di dɔa na tɔni yi ka da viu ka saagi te tin mu. Ba ma ta nyi di tweeru tɔlɔ na ba ləri biə tin mu, ku ya zi manɔ ku yi ti lərim manɔ di. Ba nyi di tweeru tɔlɔ ba na gɔgi di ti kurə maama tin mu. Ba ba jigɔ ɲwɔa di finfin di. ¹³ Ba nyi di nafa na pɔgɔlɔ te tin mu, yi ba cavura kikiə yam nyi di na na pɔgɔla yi ba zanɔ puɲə te tin. Ba ba jigɔ jəɲə je, ni calɔwɔ na kari si beeri te tin. Wɛ nan li jəgə kalɔ na tiini ka yi lim tin mu, si DI ki-ba da si ku taa ve manɔ kalɔ na ba ti tin.

¹⁴ Enɔki wɔlɔ na ki Adam naarɔ tum kuni birɔv tu tin dɛɛn manɔ o ta nɔɔna bam kuntu taanu o wɔ: «Dí Yuutu Banɔ-Wɛ wú ba di DI malesɔ kuni murrɔ murrɔ, si DI di nabiinə maama sariya. ¹⁵ Wɛ laan wú pa balɔ maama na ba tɔgi-DI tin na cam di ba kəm-balwaarɔ tɔlɔ maama ba na ki ba vin Wɛ ni dum tin, di ta-balwaarɔ tɔlɔ maama lwarim kərə bam kuntu na ɲɔɔni ba gooni Wɛ tin.»

¹⁶ Nɔɔna bam kuntu yəni ba pɔvni mu, yi ba ba fɔgi ba jigɔ wɔpɔlo di ba na yi te tin. Ba maa tɔgi wo-yɔɔrɔ tɔlɔ maama ba fra na zɔvri tin. Ba maa ɲɔɔni kamunni ba pa ba titi, yi ba sɔɲi ni

dí nɔɔna sɪ ba na nyɔɔrɪ ba
baɲa nɪ.

*Wɛ nɔɔna na maɲɪ sɪ ba
yɪrɪ ba tɪtɪ te tɪn*

¹⁷ Amɔ badon-sonnu-ba,
abam nan maɲɪ sɪ á guli
dí Yuutu Zezi Krisi tɪntɔɲna
bam dɛɛn na maɲɪ ba ta
kɔlɔ dɪ abam tɪn mɔ. ¹⁸ Ba
dɛɛn wɪ: «Lɔgɔ baɲa kwee-
lim da yam na yiə, nɔɔna
badonnə wó ta wɔra ba na
yáali Wɛ cɪga kam yɪ ba vɪn
Dɪ ni, yɪ ba daari ba tɔgɪ wo-
yɔɔrɔ tɪlɔ ba tɪtɪ fra na zɔvɪrɪ
tɪn.» ¹⁹ Nɔɔna bam kɔntɔ
dwi mɔ yəni ba paɪ nɔɔna
pɔɔrɪ daani. Ba wɔbɔɲa tɔgɪ
lɔgɔ baɲa wo-yɔɔrɔ mɔ, yɪ
Wɛ Joro kɔm təri ba bɪcara
nɪ.

²⁰ A badon-sonnu-ba, kɔ
nan na yɪ abam, á kwaanɪ
á taá wəli daani sɪ á bɪ
lanyɪranɪ dɪ Wɛ cɪga kam á
na kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪ ka tɪn.
Á taá warɪ Wɛ dɪ Dɪ Joro
kɔm dam. ²¹ Á taá ŋwɪ dɪ
Wɛ sono kɔm Dɪ na pɛ abam
tɪn, sɪ á taá cəgi dí Yuutu
Zezi Krisi na wó ba o pa á
na Wɛ ŋwɪ-dɔɲa kalɔ na ba
ti tɪn, o na jɪgɪ abam ŋwanɪ
tɪn ŋwaanɪ.

²² Á taá duri balɔ na jɪgɪ
bɔbwea tɪn ŋwanɪ, sɪ á taá
wəli-ba. ²³ Badaara wɔra á
na maɲɪ sɪ á vrɪ-ba mini dɪlɔ
na lagɪ dɪ cɔgɪ-ba tɪn wɔnɪ
mɔ. Kɔ daari balɔ wo-yɔɔrɔ
kikiə na pɛ ba jɪgɪ digiru tɪn,
sɪ á taá jɪgɪ ba ŋwanɪ, á nan
taá yɪrɪ á tɪtɪ dɪ ba wo-digiru
tɪn, sɪ á daari á taá culi kɔlɔ
maama na yɪ lwarɪm nyɪm
tɪn.

²⁴ Zuli-na Wɛ dɪlɔ na jɪgɪ
dam sɪ Dɪ taa cɔ abam sɪ
á yɪ tɔ tusim wɔnɪ tɪn. Dɪ
laan wó pa abam ba á zɪgɪ
Dɪ yigə nɪ yɪ tusim tərə, sɪ
á na Dɪ paari-zulə yam dɪ
wɔpolo. ²⁵ Dɪntɔ yɪranɪ mɔ
yɪ Wɛ, Dɪ doɲ daa tərə. Dɪ dɛ
dí Yuutu Zezi Krisi ŋwaanɪ
mɔ Dɪ vrɪ dɪbam lwarɪm
wɔnɪ. Dɪntɔ mɔ maɲɪ dɪ
zulə dɪ yɪrɪ kamunu dɪ paari
dɪ dam, kɔ na zɪgɪ pulim nɪ
kɔ ba kɔ yɪ zɪm, sɪ kɔ taa
ve maɲa kalɔ na ba ti tɪn.
Amina.

**WÆNU TILU WÆ
NA BRI ZAN
DI ma guri tin
Wænu tilu Wæ
na bri Zan DI ma
guri tin na bri
dibam kulu tin
mu tintu**

Zan deen pupuni tono kuntu manja kalu Rom tiine pa-faru wum na beesu Zezi noona bam zanzan, ba na wɪ Zezi yiranu mu yi ba Yuutu yi ba wɔ zuli pa-faru wum di zula yalu na yi Wæ nyim tin nwaani mu.

Manja kalu Zan na pupuni tin o wɔ Patimost zono kulu na na kaagi tin yuu ni mu. Ba deen jaan-o ba vu ba yagi jægə kantu ni, o na toolu Wæ kwər-ywəŋə kam tin nwaani mu.

Zan nan pupuni si o pa Zezi noona bam na baari si ba ta jigi tina, Zezi na wani woŋo maama tin nwaani mu.

Tono kuntu wuni nyinyuru zanzan wura ti na nunji fana fana Wæ twaanu tum wuni. Nimwæru zanzan wura ti na jigi nyinyuru. Nimoro barpe lagi ku bri nneeni Wæ yi lanyiranu fasi mu.

Zan de yigə o bri ni Zezi mu vuri o titi did-o yi o pa o pupuni wænu tintu (pɔɔrim 1).

O laan ma pupuni twaanu tirpe o pa Wæ kəgə kulu na wɔ Azi-balaja tuni dirpe dim wuni tin (pɔɔrim 2-3).

O ta ma bri o na ne Wæ-sonjo wænu te tin (pɔɔrim 4-5).

O ma daari o bri Zezi na dwani maaru tirpe tono kum ni ni te tin (pɔɔrim 6-8),

di malesi na wugi nabwaanu tirpe te tin (pɔɔrim 8-11),

di o na ne nyinyuru tirpe weyuu ni te tin (pɔɔrim 12-15).

O ta ma bri Wæ ban-zono kum na su zwi sirpe te tin (pɔɔrim 16).

O ma na tu-kamunu Babiloni na cogi te tin, didaani ba na cogi sutaani di di kwaga noona te tin (pɔɔrim 17-20).

O ta ma daari o na Wæ ludoŋu kum na yi te tin, yi o ta o wɪ, Zezi ma buni lele (pɔɔrim 21-22).

Wænu tilu Zan na ne tin yi dwi təri təri mu, ti maama nan zu da-wuni mu. Noona nan na ni tono kum kuntu wænu tum kurə te tin yi yira yira mu. Nan di kuntu di, ku kwər-yu-kamunu kum yi fasi mu: Zezi Kri si mu wani woŋo maama.

Ku nan na yi sutaani na ki wo-balwaarɔ tilu maama tin, ku kweelim ni Wæ wɔ cogi-di di di wo-balwaarɔ tum maama, yi balu na ki ba wɔ-didwa di Wæ tin wɔ ta di ywæni DI ludoŋu kum wuni.

¹ Tono kuntu wɔ wænu tum yi kulu Wæ na bri Zezi Kri si o ma bri o tintuŋna, si ba wani ba lware kulu na manji si ku ki lele tin mu. Zezi pe o maleka mu ba Zan wulu na yi o tintuŋu tin te,

yi ka bri-o wænu tum kuntu.
 2 Zan laan maa pɔpɔni kulɔ
 maama o na ne tin o tiŋi, yi
 o bri ni ku yi We kwərə mu
 ni Zezi Kriŋi na viir-o te tin.

3 Nɔɔɔɔ wulɔ na karimi
 tɔɔɔ kuntu di balɔ na cɛgi
 tɔɔɔ kum wɔ wænu tum yi
 ba kwəri ba sɛ-ti tin jigi yu-
 yoŋo. Ku siini ku yi We
 kwərə mu, yi maŋa kam yiə
 si wænu tum kuntu siini ti
 ki.

4 Amɔ Zan mu pɔpɔni
 tintɔ a pa Zezi kɔgɔ kuni
 birpe kulɔ na wɔ Azi ti-niə
 yam wɔni tin.

We dilɔ na maŋi DI wɔra
 pulim ni yi DI ta wɔra
 zim si ku taa ve maŋa
 kalɔ na ba ti tin,
 di DI didɛera barpe balɔ na
 bri DI Joro kum dam
 yi ba zigi DI paari yi-
 tuŋu kum yigə ni tin,
 wɔ pa abam yazurə di yu-
 yoŋo.

5 Zezi Kriŋi di wɔ pa abam
 yazurə di yu-yoŋo.

Wɔntɔ mu yi wulɔ na bri
 We kwərə kam di ciga
 tin.

Wɔm mu de yigə o bi o yagi
 tɔɔni.

Wɔntɔ nan ta mu yi
 lɔgɔ baŋa pwa bam
 maama yuufu.

Zezi soe dɔbam yi o viir
 dɔbam di lwarim wɔni, o na
 tɔga yi o jana kam nuŋi tin
 ŋwaani. 6 O ma daari o pa
 dɔbam di tɔgi di paari, yi
 di zigi o Ko We yigə ni di
 zuli-DI.

Zezi Kriŋi maŋi zulə di dam
 si ku taa ve maŋa kalɔ
 na ba ti tin. Amina.

7 Nii-na, o maa biini
 kunkwænu wɔni.
 Nɔɔɔɔ maama yi wɔ na-o,
 di balɔ na zɔg-o di cicwe tin
 di,

yi lɔgɔ baŋa dwi maama wɔ
 ta keerə o tum dim
 ŋwaani.

Ku yi ciga mu. Amina.

8 Yuutu Baŋa-We mu
 wi: «Amɔ mu yi pulim di
 gurim.»

Dintɔ mu yi dilɔ na maŋi DI
 wɔra pulim ni,
 yi DI ta wɔra zim
 si ku taa ve maŋa kalɔ na ba
 ti tin.

*Zezi na viiri o titi di Zan
 te tin*

9 Amɔ Zan yi abam ko-
 bu mu, yi a tɔgi a na yaara
 nɔɔɔɔ abam di na ne yaara
 te tin. A nan ta tɔgi di
 abam di a wəli We paari
 dim wɔni, yi a tɔgi a na
 baari, di na ŋwi di Zezi
 tin ŋwaani. A na tɔɔli We
 kwərə kalɔ Zezi na viiri-ni
 tin ŋwaani mu ba jaani amɔ
 ba vu ba yagi Patimɔsi zoŋo
 kulɔ na na kaagi tin yuu ni.

10 De dilɔ na yi siun de tin
 ni mu We Joro kum tu amɔ
 te di dam. Amɔ ma ni kwər-
 dia na ŋɔɔni a kwaga ni,
 ni nɔɔɔɔ na wui nabɔɔ te tin.
 11 Kwərə kam ma ŋɔɔni
 ka wi: «Pɔpɔni kulɔ maama
 nmɔ na wɔ na tin n ki tɔɔɔ
 wɔni, si n tɔŋi-ku n pa Zezi
 kɔgɔ kulɔ na wɔ tɔni dirpe
 dim wɔni tin. Tɔni dim
 kuntu yira mu yi:

Efɛɛzi, Simirini, Pɛergam,
 Tiyatiiri,
 Saridɛsi, Filadɛlfi, di La-
 wodise.»

12 Amu ma pipiri si a nii wɔɔ mu ɲɔɔni di amu. A ma na sɛbu-sɔɲa min-zwænu turpe, ti ziga. 13 Wɔɔ na zigi ti titari ni tun nyi di nabiinu mu.

O ma zu gwar-dɔdɔɔ o di o napra ni,
yi o daari o vɔ sɛbu-sɔɲa kilɔ o nyɔɔni ni.

14 O yuuywe maa tiini si puri cari cari ni loɲo te.

O yiə maa nyi ni min-vɔgu te.

15 O napra maa nyuna ni ba na ki can-na mini ni yi ku nyuni te tin.

O kwərə maa dwana ni na-fara na cuuri te tin.

16 O maa ze calɔwɔ sirpe o jazim ni.

Sɔ-loɲo kulɔ na tiini ku jigi ni yi ku yi niə yale tin maa nunji o ni ni.

O yibiyə maa nyuna ni wɔa na tiini ka nyuni te tin.

17 Amu na ne-o kuntu tin, a ma tu o yigə ni, ni a tigi mu te. O ma kwe o jazim o danɔ a banya ni yi o wɔ:

«Yi ta n kwari fɔɔni,
si amu mu yi pulim di gurim.

18 Amu yi ɲwɔa tu mu.

Amu ya tigi mu,
yi a joori a bi a jigi ɲwɔa si ku taa ve manja kalɔ na ba ti tin.

A jigi dam tɔɔni di curu banya ni.

19 Nan pɔpɔni wænu tilɔ nmɔ na ne tin. Ku na yi wænu tilɔ na wɔra ti ki lele tin, di tilɔ na lagi ti ba ti ki tin di, pɔpɔni ti maama n tinji. 20 Amu wɔ bri nmɔ

calɔwɔ sirpe sim nmɔ na ne amu jazim ni tin di sɛbu-sɔɲa min-zwænu turpe tum kuri na yi te tin. Calɔwɔ sirpe sim bri We tintɔɲna balɔ na nii We-di sirpe sim nɔɔna bam banya ni tin mu. Ku daari min-zwænu turpe tum di bri We-di sirpe sim nɔɔna bam titi mu.»

2

Kwərə kalɔ Zezi na pe Efɛzi tiina kɔgɔ kum tin

1 Wɔɔ na nyi di nabiinu tin daa ma ta di amu o wɔ: «Nan pɔpɔni tɔɔɔ n pa We tintɔɲnɔ wɔɔ na nii Zezi kɔgɔ kulɔ na wɔ Efɛzi ni tin. Pɔpɔni ni:

Taani dɔntɔ nunji wɔɔ na ze calɔwɔ sirpe sim o jazim ni yi o kwəri o wɔ sɛbu-sɔɲa min-zwænu turpe tum titari ni o ve tin te mu.

2 Amu ye kulɔ maama abam na ki tin. Amu ye abam na tiini á ce di titɔɲi dɔm di pu-dia yi á wɔ yagi te tin. Amu ta ye ni abam ba se si nɔn-balwaarɔ na lanja ba zu abam titari. Ku na yi balɔ na pai ba yi We tintɔɲna yi ba yagi ba dai tin, a ye ni abam yəni á maani-ba á nii, yi á lwarɔ ni ba yi vwa-nyuna mu. 3 Abam jigi pu-dia lanyirani. Abam ne yaara amu ɲwaanɔ, yi á tiini á vɔ á wɔ si á yi ga baari.

4 Ku daari, amu nan lagi a ta abam yira wonjo kulɔ na wɔ manji tin mu. Abam daa ba soe amu ni pulim ni ku na yi te tin. 5 Bɔɲi-na á nii, abam deen ya na yi te yi á

daa dai kuntu tun. Ləni-na á wubɔŋa, si á daari á taá ki lanyiranı nı abam na puli á ki te tun. Kɔ na dai kuntu, amɔ wó ba a li á min-zoŋo kum kɔ jəgə nı. Nan ləni-na á wɔ, si kɔ yi ki kuntu. ⁶ Kɔ daari abam kwaanı dı á na culi kikiə yalɔ nɔɔna balɔ ba na bæi nı Nikolayiti tun na ki tun. Amɔ titi dı culi ba na ki te tun.

⁷ Nɔɔnɔ maama nan kwaanı o purı o zwa, si o cəgi Wε Joro kum na te kulɔ dı Zezi nɔɔna bam tun. Wulɔ maama na wani balɔɔ tun, amɔ wó pa kuntu tu cwəŋə si o zɔ Wε-sɔŋo kum wɔ o di tiu kulɔ biə na pai ŋwıa tun.»

Kwərə kalɔ Zezi na pε Simirini tiinə kɔgɔ kum tin

⁸ «Pɔpɔnı tɔnɔ n pa Wε tuntɔŋnɔ wulɔ na nii Zezi kɔgɔ kulɔ na wɔ Simirini nı tun. Pɔpɔnı nı:

Taanı dıntɔ nunji wulɔ na yi pulim dı gurim tun te mɔ. Wɔntɔ nan ta mɔ yi wulɔ na tıgı yi o joori o bi o jıgı ŋwıa tun.

⁹ Amɔ nan ye abam na yaari te tun. A ye nı yinigə jıgı abam. Kɔ daari abam yi nadunə mɔ Wε yigə nı. Kɔ na yi balɔ na pai ba yi Zwifə yi ba yagı ba dai tun, amɔ ye ba na yaalı abam te tun. Bantɔ nan yi sɔtaanı nɔɔna mɔ. ¹⁰ Yi taá kwarı fɔnı dı abam na wó na cam te tun. Nii-na, sɔtaanı lagı dı pa ba ja abam badaara ba pi, si dı manji abam dı nii. Abam nan wó na cam si kɔ manji dı da fugə. Ba na manji

ba ki abam si kɔ yi á tɔnı dı, si á ta taá jıgı wɔ-dıdɔa dı amɔ. Abam na ki kuntu, amɔ wó pa abam pεeri, kɔ na yi ŋwıa kalɔ na ba ti tun Wε tee nı.

¹¹ Nɔɔnɔ maama nan kwaanı o purı o zwa, si o cəgi Wε Joro kum na te kulɔ dı Zezi nɔɔna bam tun. Wulɔ maama na wani balɔɔ tun, tɔnı dıɔ na yi bile tu tun daa bá wan-o dı ja.»

Kwərə kalɔ Zezi na pε Pεergam tiinə kɔgɔ kum tin

¹² «Pɔpɔnı tɔnɔ n pa Wε tuntɔŋnɔ wulɔ na nii Zezi kɔgɔ kulɔ na wɔ Pεergam nı tun. Pɔpɔnı nı:

Taanı dıntɔ nunji wulɔ na jıgı sɔ-lɔŋo kulɔ na tiini kɔ jıgı ni yi kɔ yi niə yale tun te mɔ.

¹³ Amɔ ye abam na zɔurı mε tun. Sɔtaanı mɔ te je sım kuntu. Nan dı kuntu dı, abam ta wɔ yagı amɔ. Antipası deen kwaanı o bri nɔɔna amɔ cıga kam dı o wɔ maama mɔ. Ba ma gu-o abam tee nı, sɔtaanı na zɔurı je sılɔ nı tun. Nan dı kuntu na manji kɔ ki tun dı, abam daa ta wɔ yagı amɔ.

¹⁴ Amɔ nan lagı a ta abam yıra wɔŋo mɔ. Nɔɔna mɔ wɔ abam wɔnı, ba na se zaasım dıɔ na yi Balam nyım tun. Faŋa faŋa tun wɔntɔ mɔ bri Pε Balakı yi o sugı Yıstrayelı tiinə o pa ba tɔ tusım wɔnı. Ba ma di jwənə wɔdiiru, yi ba daari ba cɔgı nɔɔna kaana. ¹⁵ Nikolayiti zaasım dım dı nan yi kuntu mɔ. Nɔɔna badaara mɔ wɔ á wɔnı ba

dɪ na tɔgi zaasɪm dɪm kɔntɔ.
 16 Nan læni-na á wɔrɔ. Kɔ na
 dai kɔntɔ, amɔ wɔ ba abam
 te lɪla, yɪ aá lɪ sɔ-lɔŋɔ kɔlɔ
 na wɔ a ni nɪ tɪn a ma kɪ jara
 dɪdaani ba.

17 Nɔɔnɔ maama nan
 kwaani o pɔrɪ o zwa, sɪ
 o cɛgi Wɛ Joro kɔm na te
 kɔlɔ dɪ Zezi nɔɔna bam
 tɪn. Wɔlɔ maama na wani
 balɔrɔ tɪn, amɔ wɔ pa kɔntɔ
 tu Wɛ wɔdiu kɔlɔ yɪrɪ na yɪ
 «Maani» yɪ kɔ sɛgi nabiinɛ
 yigɛ nɪ tɪn sɪ o di. Kɔ wɛli da,
 amɔ wɔ kwe kandwɛ-pɔŋɔ
 a pa kɔntɔ tu, yɪrɪ-dɔɔrɪ na
 pɔpɔnɪ kandwɛ dɪm kɔntɔ
 baŋa nɪ yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ yɛri-
 dɪ, kɔ na dai wɔlɔ na jɔŋi-dɪ
 tɪn yɪrani.»

*Kwɛrɛ kalɔ Zezi na pɛ
 Tiyatiiri tiinɛ kɔgɔ kɔm tɪn*

18 «Pɔpɔnɪ tɔnɔ n pa Wɛ
 tɪntɔŋnɔ wɔlɔ na nii Zezi
 kɔgɔ kɔlɔ na wɔ Tiyatiiri nɪ
 tɪn. Pɔpɔnɪ nɪ:

Taani dɪntɔ nunji Wɛ Bu
 wɔm te mɔ. Wɔntɔ yɪɛ mɔ
 nyɪ dɪ min-vɔgɔ, yɪ o napra
 nyɪtɪna nɪ can-na te.

19 Amɔ ye kɔlɔ maama
 abam na kɪ tɪn. Amɔ ye
 abam na jɪgi sono yɪ á kwɛri
 á jɪgi wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ te tɪn.
 Amɔ ye abam na tɔŋɪ á wɛli
 nɔɔna, dɪ á na jɪgi pu-dɪa te
 tɪn dɪ. A nan ta ye abam na
 tiini á tɔŋɪ te lele kɔntɔ kɔ
 dwɛni á ya na maŋɪ á tɔŋɪ
 tɪte pulim nɪ tɪn.

20 Kɔ daari a lagɪ a ta
 abam yɪra wɔŋɔ mɔ. Abam
 yɛni á yagɪ cwɛŋɛ á pa kaani
 wɔlɔ yɪrɪ na yɪ Zezabelɪ yɪ
 o paɪ o yɪ Wɛ nijɔŋnu tɪn

mɔ ganɪ amɔ nɔɔna bam o
 paɪ ba tusɛ. O ma pa ba
 kɪ boorim, yɪ ba daari ba
 di jwɛnɛ wɔdiiru. 21 Amɔ
 nan pɛ wɔntɔ maŋa mɔ sɪ o
 læni o wɔ dɪ o kikiɛ yam. O
 ma wɔ sɛ sɪ o yagɪ o kikiɛ
 yam. 22 Nii-na, amɔ wɔ pa
 o tɔ yawɔlɔ yɪ o daa bá wani
 o zaŋɪ wɛɛnɪ. Balɔ maama
 na kɪ boorim dɪd-o tɪn wɔ
 yaari sɪ kɔ cɛ ba yɪra nɪ.
 Ba na wɔ læni ba wɔrɔ dɪ
 ba kikiɛ yam ba na tɔgi dɪd-
 o ba kɪ tɪn, amɔ wɔ cɔgi-
 ba. 23 Aá pa tɔɔnɪ ja balɔ na
 sɛ o zaasɪm dɪm tɪn, sɪ Zezi
 nɔɔna bam maama lwarɪ nɪ
 amɔ mɔ yɪ wɔlɔ na sɪtɪn a ye
 nabiinɛ bɪcara dɪ ba wɔbɔŋa
 tɪn. Amɔ wɔ kɪ abam dɪdɔba
 dɪdɔba sɪ kɔ maŋɪ dɪ á kikiɛ
 na yɪ te tɪn.

24 Kɔ daari, abam
 badonnɛ balɔ na wɔ Tiyatiiri
 nɪ yɪ á wɔ tɔgi kaani wɔm
 kɔntɔ zaasɪm dɪm, yɪ á
 ba lagɪ sɪ á lwarɪ sɪtaani
 zaasɪm dɪlɔ na sɛgi tɪn, amɔ
 daa ba jɪgi kɔlɔkɔlɔ sɪ a ta
 dɪ abam nɪ á kɪ. 25 Á nan taá
 jɪgi abam na maŋɪ á jɪgi te
 tɪn, sɪ kɔ vu kɔ yɪ maŋa kalɔ
 a na wɔ ba tɪn.

26 Wɔlɔ maama na wani
 balɔrɔ yɪ o tɔgi amɔ cwɛŋɛ
 kam yɪ o wɔ yagɪ-ka tɪn, amɔ
 wɔ pa kɔntɔ tu dam sɪ o
 taa te lɔgɔ baŋa dwi tiinɛ
 maama. 27 Oó ta nii ba baŋa
 nɪ, yɪ o jɪgi luu nacɛgɛ o
 jɪŋa nɪ sɪ o maa cɔgi nɔn-
 balwaarɔ, nɪnɛɛnɪ nɔɔnɔ na
 magɪ kambɪ o cɪcɔgɪ te tɪn.
 28 Kɔntɔ mɔ yɪ dam dɪlɔ amɔ
 Ko na maŋɪ o kwe o kɪ a jɪŋa
 nɪ tɪn. Amɔ wɔ daari a pa-o

títítí calícua kalv na nyúni tìn.

²⁹ Nɔɔnɔ maama nan kwaani o puri o zwa, si o cəgi We Joro kum na te kulv di Zezi nɔɔna bam tìn.»

3

Kwərə kalv Zezi na pɛ Saridesi tiinə kɔgɔ kum tìn

¹ «Pɔpɔni tɔnɔ n pa We tintɔɔnɔ wɔlv na nii Zezi kɔgɔ kulv na wɔ Saridesi ni tìn. Pɔpɔni ni:

Taani dɔntɔ nunji wɔlv na te We didɛera barpɛ bam yi o kwəri o jigi calícwɔ sirpɛ sɔm o jɔɔa ni tìn te mu.

Amu ye kulv maama abam na ki tìn. Abam yiri zaɔi kv pa nɔɔna buɔi ni á jigi ɔwɔa mu We tee ni, yi abam nan nyi di twa mu te We yigə ni. ² A nɛ ni abam na ɔwɔa te tìn daa ta wɔ yi We wɔbɔɔa. Kuntɔ ɔwaaɔi, kwaani-na á zaɔi si á ci á títí, si á ta na jigi kulv finfin tìn daa yi zaɔi kv ba kv cɔgi kv ti.

³ Nan guli-na ba na bri abam We cwəɔə di á na ni kulv ka wɔni tìn, si á kwaani á taá tɔgi-ka. Ləni-na á wɔrv di á kəm-balwaarv tɔm. Kv na dai kuntɔ, amu wó ba a dari abam ni ɔwɔnɔ te, yi á bá lwarɔ maɔa kam amu na wó ba tìn.

⁴ Kv daari abam badaara na wɔ Saridesi kɔgɔ kum wɔni tìn ki lanyiranɔ. Ba ciɔi ba títí di wo-digiru. Amu wó pa ba zɔ gwar-pwəənu yi ba taa tɔgi di amu. Bantɔ yi balv na maɔi di kuntɔ tìn mu. ⁵ Wɔlv

maama na wani balɔv tìn wó zɔ gwar-pwəənu tintɔ doɔ. Amu daa bá saari kuntɔ tu yiri We-sɔɔɔ ɔwɔa tɔnɔ kum wɔni. Amu nan wó ta jaja a Ko We di Di malesi sɔm yigə ni, ni wɔntɔ yi amu nɔɔnɔ mu.

⁶ Nɔɔnɔ maama nan kwaani o puri o zwa, si o cəgi We Joro kum na te kulv di Zezi nɔɔna bam tìn.»

Kwərə kalv Zezi na pɛ Filadelfi tiinə kɔgɔ kum tìn

⁷ «Pɔpɔni tɔnɔ n pa We tintɔɔnɔ wɔlv na nii Zezi kɔgɔ kulv na wɔ Filadelfi ni tìn. Pɔpɔni ni:

Taani dɔntɔ nunji wɔlv na yi wɔ-pɔɔɔ tu di ciɔa tu tìn te mu. Wɔntɔ mu ze borbu wɔlv We dɛɛn na goni ni si Di pa Pɛ Davidi naa tìn. O na puri, nɔɔn-nɔɔnɔ bá wani o pi. O nan daa na pi di, nɔɔn-nɔɔnɔ bá wani o puri.

⁸ Amu ye kulv maama abam na ki tìn. Nii-na, amu puri cwəɔə mu abam yigə ni, yi nɔɔn-nɔɔnɔ bá wani-ka o ci. Amu ye ni abam dam ba daga, yi á taá kwaani á ki amu zaasɔm dɔm á bicara ni, yi á wɔ səgi amu yiri dɔm. ⁹ Kv na yi balv na paɔ ba yi Zwifə yi ba yagi ba dai tìn, ba wɔ sɔtaani cwəɔə wɔni mu yi ba fɔ vwan. Amu wó pa ba ba ba kuni doonə abam yigə ni, yi baá lwarɔ ni amu soe abam. ¹⁰ Abam na sɛ amu ni dɔm di pu-dia á cam wɔni tìn ɔwaaɔi, amu wó li abam yaara yalv na wó ba ya maɔi lɔgv baɔa nabiinə maama tìn wɔni.

¹¹ Amu ma buini lele. Á nan fōgi á taá jigi á na manj á jigi te tin, si nōon-nōonbu yi wani o ci pēeri dilu á na lagu á jonji We tee ni tin. ¹² Wulu maama na wani baloro tin, amu wu pa kuntu tu ji nūneni dige wu ywe amu Ko We soho kum ni, yi o daa bá nunji da manja di manja. Amu wu daari a pupuni amu Ko We yiri dim di Di tiu kum yiri dim kuntu tu yira ni. We tiu kum kuntu mu yi Zeruzalem-dunju kulb na lagu ku nunji weyuu ni amu Ko We te ku ba tin. Amu ta wu pupuni amu yiri-duburi dim kuntu tu yira ni.

¹³ Nōonbu maama nan kwaanu o puri o zwa, si o cegi We Joro kum na te kulb di Zezi nōona bam tin.»

Kwera kalu Zezi na pe Lawodise tiina kogo kum tin

¹⁴ «Pupuni tōno n pa We tintunbu wulu na nii Zezi kogo kulb na wu Lawodise ni tin. Pupuni ni:

Taanu dintu nunji wulu yiri na yi <Amina> yi o tooli We kwera kam di ciga tin te mu. We na ki kulb maama tin de wuntu juna mu.

¹⁵ Amu ye kulb maama abam na ki tin. Abam ba togi amu di á wu maama, á nan bá yagi-ni di. Á ya na togi cwəŋə didua, kus ta lana ku garu á na togi si maama tin. ¹⁶ Á nan na ba jigi wubun-didwi di amu tin, a lagu a vin abam, nūneni nōonbu na twi nabulu o ni ni o yagi te tin mu. ¹⁷ Abam yəni á te ni,

á yi nadunə mu kulbku lu wu muri abam. Á nan wu lwaru ni á yi zura mu ŋwaja yiranu. Á nyi di loorə mu, yi yinigə jigi abam, yi á kwəri á yi lilwə. Á maa ta yi kalambwəlu di. ¹⁸ Kuntu ŋwaanu, ba-na amu te si á yəgi səbu-siŋa kalu ba na wəgi mini ni yi ka nyuni tin. Kuntu mu wu pa á sunu á taá yi nadunə ciga ciga We yigə ni. Ba-na á yəgi gwar-pwənu di amu tee ni á zu si ti kwəli á cavura yam, di yiə tiu kulb á na wu di á yiə ni si ya taa nai tin. ¹⁹ Amu na soe balu tin, a yəni a kaanuba mu, yi a daari a vanji ba zwa. Nan ləni-na á wuru á yagi kəm-balwaaru tin, si á daari á taá togi We cwəŋə lanyiranu. ²⁰ Nii-na, amu zigi dige ni ni mu a kukoga.

Wulu maama nan na ni amu kwera yi o ba o puri cwəŋə o pa-ni tin, amu wu zu kuntu tu te, yi di jəni daanu di di wodi. ²¹ Wulu maama na wani baloro tin, amu wu pa kuntu tu cwəŋə si o togi o jəni amu paari jəŋə kam je ni, nūneni amu di na wani baloro yi a togi a jəni a Ko We paari jəŋə kam je ni te tin.

²² Nōonbu maama nan kwaanu o puri o zwa, si o cegi We Joro kum na te kulb di Zezi nōona bam tin.»

4

Zan yi na ne wənu tibu We-soho ni tin

¹ Kuntu kwaga ni amu daa na ne kulb a wəli da tin mu yi a ne dige ni mu na puri

Wε-sɔŋɔ nɪ. A daa ma ni kwərə kalɔ ya na maŋɪ ka ŋɔɔnɪ dɪ amɔ tɪn, yɪ ka nyɪ dɪ ba na tiini ba wui nabɔɔ te tɪn. Kwərə kam ma ta ka wɪ: «Diini n ba yoba seeni, sɪ a brɪ nmɔ wəənu tɪlɔ na lagi ti ba ti kɪ tɪn.»

² Kwərə kam na tagɪ kuntu tɪn, Wε Joro kum ma da ku ba amɔ te dɪ dam. Amɔ ma na paari jangɔŋɔ na zɪgɪ Wε-sɔŋɔ nɪ, yɪ a na wɔlɔ na je ku baŋa nɪ tɪn.

³ Wɔlɔ na je da tɪn maa tiini o nyɪna, nɪ kandwa-ŋɔna yalɔ na nyɪnɪ pɪlɔ pɪlɔ yɪ ya yɪrɪ yɪ Zasɪrɪ tɪn, dɪ yalɔ na sunɪ cwen cwen yɪ ya yɪrɪ yɪ Sardɔvanɪ tɪn. Manlaa-taŋa maa kaagɪ paari jangɔŋɔ kum, yɪ ka nyɪna nɪnɛnɪ kandwa-ŋɔna yalɔ na nyɪnɪ yɪ ya yɪrɪ yɪ Emerɔdɪ tɪn.

⁴ Jangwaanɔ fiinle-tɪna laan maa zɪgɪ tɪ gilimi paari jangɔŋɔ kum kuntu. Nakwa fiinle-bana maa je ti baŋa nɪ ba na zɔ gwar-pwəənu, yɪ ba daari ba pu səbu-sɪŋa yɪpwi.

⁵ Pooni dɪ sɔɔ ma nunɪ paari jangɔŋɔ kum na wɔ mɛ tɪn, nɪ dɔa na pɪpɪla ka baga ka wuuri te tɪn. Min-vɔrɔ turpɛ maa wɔ paari jangɔŋɔ kum yigə nɪ tɪ di bilim bilim. Tɪntɔ mɔ brɪ Wε dɪdɛɛra barpɛ bam na yɪ te tɪn. ⁶ Ku maa nyɪ dɪ nɪnɔ mɔ tigi paari jangɔŋɔ kum yigə nɪ, yɪ ku nyɪna nɪ niu na yɪ te tɪn.

Wəənu tɪna ti na ŋwɪ maa zɪgɪ tɪ gilimi paari jangɔŋɔ kum. Tɪ yigə dɪ tɪ kwaga maama maa yɪ yɪə yɪranɪ.

⁷ Dayigə wonɔ kum ma nyɪ nɪ nyonɔ te.

Kulɔ na kɪ tile tɪn maa nyɪ dɪ nabala.

Kulɔ na kɪ tɪtɔ tɪn yigə maa nyɪ dɪ nabiinu yigə te.

Kulɔ na kɪ tɪna tɪn maa nyɪ dɪ kalon-zɔŋɔ na jaanu te tɪn.

⁸ Wəənu tɪm kuntu maama jɪgɪ vwana yardɔ yardɔ mɔ. Tɪ yura yam maama maa yɪ yɪə yɪranɪ, tɪ yigə dɪ tɪ kwaga maama. Wɪa dɪ tɪtɪ maama tɪ ba dɔa, yɪ tɪ zuli Wε tɪ wɪ: «Dam-fɔrɔ Tu Baŋa-Wε mɔ yɪ wɔ-pɔŋɔ tu, wɔ-pɔŋɔ tu, wɔ-pɔŋɔ tu.

O maŋɪ o wɔra pulim nɪ mɔ, yɪ o ta wɔra zɪm

sɪ ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti tɪn.»

⁹ Wəənu tɪna tɪlɔ na ŋwɪ tɪn yəni tɪ zuli wɔlɔ na je paari jangɔŋɔ kum baŋa nɪ tɪn, yɪ tɪ tee-o, yɪ tɪ kwəri tɪ kɪ-o le. Wɔntɔ mɔ yɪ wɔlɔ na jɪgɪ ŋwɪa sɪ ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti tɪn.

¹⁰ Wəənu tɪm na yəni tɪ kɪ kuntu, nakwa fiinle-bana bam dɪ yəni ba kuni doonə wɔlɔ wɔm o na je paari jangɔŋɔ kum baŋa nɪ tɪn yigə nɪ ba zul-o. Wɔntɔ mɔ jɪgɪ ŋwɪa sɪ ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti tɪn. Ba ma daari ba purɪ ba səbu-sɪŋa yɪpwi sɪm ba tɪŋɪ o paari jangɔŋɔ kum yigə nɪ ba ma zul-o, yɪ ba te ba wɪ:

¹¹ «Dɪbam Yuutu Baŋa-Wε, nmɔ sunɪ n maŋɪ dɪ zulə dɪ tɪə dɪ dam.

Benwaanɪ nmɔ mɔ kɪ wəənu maama,

yɪ ku yɪ nmɔ wɔbɔŋa mɔ laga yɪ n kɪ-tɪ,

yi n pa ti wbra.»

5

Zezi Krisi na yi We Palbu wum tin mu wani tɔnɔ kum o puri

¹ Amu laan ma na tɔnɔ ku na pri ku wu wulɔ wum na je paari jangɔɔ kum banja ni tin jazim ni. Tɔnɔ kum yigɔ di ku kwaga maama pupuni mu. Ba ma mæni ku ni dum di maaru kuni burpe. ² A ma daari a na We maleka kalu na dana tin, yi ka tooli di kwær-dia ka wi: «Wɔɔ mu yi si o wani o dwani maaru tɔnɔ na mæni tɔnɔ kum ni dum ni tin, si o daari o puri-ku?»

³ Nɔɔn-nɔɔnɔ tæri We-sɔɔɔ ni naa tɔga banja ni naa curu ni, o na wu wani o puri tɔnɔ kum si o daari o karimi-ku. ⁴ A wu ma tiini ku cɔgi di ba na wu ne nɔɔnɔ wulɔ na yi si o puri tɔnɔ kum si o daari o karimi-ku tin. ⁵ Nakwa fiinle-bana bam wu didua ma ta di amu o wi: «Yi pa n wu cɔgi. Nii, Zuda dwi tu wulɔ ba na bæi ni Zuda nyonjo yi o yi Pɛ Davidi naa tin mu wani o dɔna maama, yi wɔntɔ yi si o puri tɔnɔ kum ni maaru tirpe tum.»

⁶ Amu daa ma na Pɛlbu, o na zigɔ paari jangɔɔ kum di wænu tina tɔnɔ na ŋwi tin di nakwa bam titari ni. O maa nyi ni ba ya gu-o mu te. O jigɔ nya yarpe mu didaani yiæ yarpe. O yiæ yarpe yam mu bri We didæera barpe bam, yi bantɔ mu We tɔɔɔ lɔɔɔ banja je sim maama ni.

⁷ Pɛlbu wum laan ma vu wulɔ na je paari jangɔɔ kum banja ni tin te, o jɔɔɔ

tɔnɔ kum na wu o jazim ni tin. ⁸ O na jɔɔɔ-ku kuntu tin, wænu tina tɔnɔ na ŋwi tin didaani nakwa fiinle-bana bam ma kuni doonɔ o yigɔ ni. Ba maama didua didua maa jigɔ kɔɔɔ, yi ba ze sæbu-sɔɔɔ zwi si ni na su di wænu tɔnɔ ba na zwe yi ti lwæm ywænɔ tin. Lwæm dum kuntu mu bri We nɔɔna bam na wari-DI te tin.

⁹ Ba ma daari ba leeni læɔ-dɔɔɔ ba zuli Pɛlbu wum ba wi:

«Nmu yi si n jɔɔɔ tɔnɔ kum, si n daari n dwani ku maaru tum.

Bɛɔɔɔɔɔ ba ya gu nmu, yi nmu jana kam na nunji tin ŋwaani mu n mɛ n ŋwi nabiinɔ lwarim jini,

yi n jɔɔɔ-ba n ku We jɔɔɔ ni. Balu nmu na jɔɔɔ tin nunji nabiinɔ dwi maama wuni, di taana dwi maama wuni, di tɔni dwi maama wuni, di je tæri tæri mu,

¹⁰ yi nmu pa ba tɔgi ba di paari,

yi ba zigɔ di Yuutu We yigɔ ni ba zuli-DI.

Ba ma wu ta te nabiinɔ lɔɔɔ banja ni.»

¹¹ Amu daa ma nii a na We malesi kɔɔɔ zanzan, yi a ni si kwæri. Si daga lanyirani, si yi kuni murrɔ zanzan murrɔ yirrr mu. Si maa zigɔ si gilimi paari jangɔɔ kum, didaani wænu tina tɔnɔ na ŋwi tin di nakwa bam. ¹² Si laan ma leeni banja banja si wi:

«Pɛlbu wum ba na gu tin sɔni o manɔ si o jɔɔɔ paari di dam di

nadunni di swan di baari,
 ku wæli di zulæ di tiæ.»

¹³ Amu daa ma ni wænu tɩɩ maama na wu Wɛ-sɔɔɔ ni di tɩɩ maama na wu lɔɔɔ baɔa ni di curu ni tin, ku wæli di tɩɩ maama na wu na-fara wɔni tin di. Wænu tɩɩ maama Wɛ na ki tin ma leeni ti wi:

«Wuɩ na je paari jangɔɔɔ kum baɔa ni tin di Pælu wum maɔi di paari di tiæ di zulæ di dam,

si ku taa ve maɔa kalu na ba ti tin.»

¹⁴ Wænu tina tɩɩ na ŋwi tin ma wi: «Amina, ku yi kuntu mu.» Ku daari nakwa bam ma kuni doonæ ba zuli Wɛ.

6

Pælu wum na puli si o puri tɔɔɔ kum te tin

¹ Amu daa ma nii a na Pælu wum laan na puli si o puri tɔɔɔ kum tin. O ma dwani dayigæ maa kulɩ na mæni tɔɔɔ kum ni dim tin. Amu ma ni wænu tina tɩɩ na ŋwi tin didua kwæræ na dwana ni dɩa na mumunæ te tin, yi kwæræ kam ta ka wi: «Ba yo.»

² Amu ma nii a na sisɔɔɔ-pwæɔæ. Wuɩ na dɔɔi ka baɔa ni tin maa ze taɔa. Ba ma pu paari yipugæ o yuu ni. O ma nunji di dam, si o vu o magi jara o wanti.

³ Pælu wum daa ma dwani maa kulɩ na ki tile tin. A ma ni wænu tina tɩɩ na ŋwi tin tile tu wum na tagi o wi: «Ba yo.»

⁴ Amu daa ma na sisɔɔɔ kadoɔi ka na nunji, yi ka yi nasɔɔa muri muri. Wuɩ na dɔɔi ka baɔa ni tin ma jɔɔi dam si o ba o li ywæni lɔɔɔ baɔa ni, si nɔɔna bam taa magi jara ba gu daani. Ba ma kwe sɩ-lɔɔɔ ba ki o jɔɔa ni.

⁵ Pælu wum daa ma dwani maa kulɩ na ki tito tin. A ma ni wænu tina tɩɩ na ŋwi tin tito tu wum na tagi o wi: «Ba yo.» A ma nii a na sisɔɔɔ-zwænæ. Wuɩ na dɔɔi ka baɔa ni tin maa ze luu kulɩ ba na maa maɔi duuni ba nii tin. ⁶ Amu ma ni dwani wænu tina tɩɩ na ŋwi tin titari ni ni kwæræ te ka wi:

«Ní ma n de wɔni ŋwiɩ maama mu n yægi muna zɔɔ-biæ yi didua yirani má,

yi n ta wó daari n kwe n de wɔni ŋwiɩ maama di mu n ma n yægi kamaana zɔɔ-bi sitɔ má má.

Ku daari ku na yi nugæ di sana,

yi danɩ tintu sæbu.»

⁷ Pælu wum daa ma dwani maa kulɩ na ki tina tin. A ma ni wænu tɩɩ na ŋwi tin tina tu wum na tagi ku wi: «Ba yo.»

⁸ A ma nii a na sisɔɔɔ-fufunu. Wuɩ na dɔɔi ka baɔa ni tin yiri mu yi Tɩɩni. Curu titi maa tɔɔi o kwaga. Ba ma jɔɔi dam si ba vu lɔɔɔ baɔa ba gu nɔɔna bana maama wɔni nɔɔnu didua. Ba jigi dam si ba pa nɔɔna ki jara ba gu daani, yi baá pa kana di gu badaara, si

yawuru di gu badaara, yi ba daari ba pa jwaanu di gu noona badonnə.

⁹ Pəlbū wum laan daa ma dwani maa kulə na ki tinu tin.

Amu ma na We kaanum bimbim dim, yi a na balu ba deen na gu We cwəŋə kam togim ŋwaani tin jwəeru na wu di təŋə ni. Ba deen gu bantū ba na kwaanu ba bri We ciga kam tin ŋwaani mu.

¹⁰ Ba ma ŋoonu baŋa baŋa ba wɪ:

«Dam-foro Tu Baŋa-We,
nmu yi wu-pono tu mu di
ciga tu.

Nmu lagi si ku yi maŋa koo
mu,

si n di balu na wu lugu baŋa
ni tin taani,

si n daari n pa balu na gu
dibam tin na cam.»

¹¹ Ba laan ma kwe gwar-pwən-didwaaru ba pa ba maama. Ba ma ta-ba ba wɪ: «Á taá wu yo á siə, si á kogo kum laan ba ku puli ku ti. Beŋwaani á donnə ta daari lugu baŋa ni, balu na maŋi si ba wəli á kogo kum wɔni tin. Bantū yi balu di na tɔŋi ba pa We tin mu, yi noona wu gu-ba ni ba na gu abam te tin.»

¹² A ma na Pəlbū wum daa na dwani maa kulə na ki turdu tin.

Tiga kam laan maa tiini ka
sisiŋi.

Wɪa kam ma ji nazono tim
tim ni gwar-zono te.

Cana kam ma tiini ka ji
nasuŋu cwən cwən ni
jana te.

¹³ Calcwɪ sum ma siiri si tu
tiga ni,

ni vu-duu na sugi kapira ku
pa ya siiri te tin.

¹⁴ Weyuu kum ma pri ku ke,
ni ba na pri sara te tin.

Ku daari lugu baŋa pweeru
maama di tiga kalu
maama na wu ninu
titari ni tin ma foori
ti tigə je ni.

¹⁵ Fɔnu laan ma zu noona
maama lugu bana ni, ku na
yi pwa di didera di pa-
maŋna yigə tiinə di nadunə
di non-kamunə, ku wəli di
gambe di balu na te ba titi
tin maama. Ba maama laan
ma duri ba vu ba səgi ba
titi pweeru wɔni di kandwa-
gugwəeru wɔni. ¹⁶ Ba laan
ma loori kandwa yam di
pweeru tum ba na səgi ti
wɔni tin, si ti tu ba baŋa
ni ti kwəli-ba. Ba maa
wɪ: «Kwəli-na dibam, si
wulə wum na je paari yi-
tunju kum baŋa ni tin daa
yi na dibam, si Pəlbū wum
ban-zoŋo kum yi zaŋi ku yi
dibam. ¹⁷ Beŋwaani de dim
yie si ba banu zaŋi nabiinə
baŋa ni, yi noon-noonu daa
bá wani o lu.»

7

*We noona na jigɪ DI
nyinyugv te tin*

¹ Kuntu na ke tin, a ma
na We malesi sina na zigu
tiga baŋa sapala yana yam
ni. Malesi sum maa jigɪ lugu
baŋa viu kum maama, si ku
yi taa fuli ku pai je di je tiga
baŋa ni naa ninu wɔni, di
tweeru di lugu baŋa ni.

² A daa ma na We maleka
kadoŋ na nuŋi wa-puli je ni
ka maa bina. Ka ma jigɪ

Ŋwɩa-Tu Baŋa-Wɛ nyinyɔɔɔ,
 si ka pa balɔ na yi DI nɔɔna
 tun. Ka ma tɔɔli di kwɛr-dia
 ka ta di Wɛ malesi sina sɩm,
 Wɛ na pɛ-si dam si si wani si
 cɔɔɔ tɩga baŋa di nɩnɩ kɩm
 tun, ka wɩ: ³ «Zɩɔi-na. A ta
 yi cɔɔɔ tɩga baŋa naa nɩnɩ
 kɩm naa tweeru tɩm di. A
 cɔɔɔ si di ba di ki balɔ na
 tɔɔɔ di Tu Wɛ tun nyinyɔɔɔ
 kɩm ba trɛ ni, si di daari.»

⁴ Amɩ laan ma ni balɔ na
 jɩɔi Wɛ nyinyɔɔɔ kɩm tun ni
 na ma te. Ku yi nɔɔna mɔrrɩ
 bi di finna-tɩna (144.000)
 mɩ jɩɔi DI nyinyɔɔɔ kɩm
 Yisrayeli tiinɔ dwi fugɛ-ble
 kɩm maama wɩni. ⁵ Nɔɔna
 bam kɩntɩ maa yi:

nɔɔna mɔrrɩ fugɛ-tile
 (12.000) Zuda dwi dɩm
 wɩni,

nɔɔna mɔrrɩ fugɛ-tile
 (12.000) Ruban dwi
 dɩm wɩni,

nɔɔna mɔrrɩ fugɛ-tile
 (12.000) Gadɩ dwi dɩm
 wɩni,

⁶ nɔɔna mɔrrɩ fugɛ-tile
 (12.000) Aseeri dwi
 dɩm wɩni,

nɔɔna mɔrrɩ fugɛ-tile
 (12.000) Nefitali dwi
 dɩm wɩni,

nɔɔna mɔrrɩ fugɛ-tile
 (12.000) Manasi dwi
 dɩm wɩni,

⁷ nɔɔna mɔrrɩ fugɛ-tile
 (12.000) Simeyon dwi
 dɩm wɩni,

nɔɔna mɔrrɩ fugɛ-tile
 (12.000) Leevi dwi
 dɩm wɩni,

nɔɔna mɔrrɩ fugɛ-tile
 (12.000) Yisakaari dwi
 dɩm wɩni,

⁸ nɔɔna mɔrrɩ fugɛ-tile
 (12.000) Zabulon dwi
 dɩm wɩni,

nɔɔna mɔrrɩ fugɛ-tile
 (12.000) Zuzefɩ dwi
 dɩm wɩni,

nɔɔna mɔrrɩ fugɛ-tile
 (12.000) Benzamen
 dwi dɩm wɩni.

*Zan na nɛ kɔ-fɔɔ Wɛ-
 sɔɔɔ ni te tin*

⁹ Kɩntɩ na kɛ tun, a ma daa
 na nɔn-kɔɔɔ, ku na tiini ku
 daga yi nɔɔn-nɔɔnɩ bɩ wani
 nɔɔna bam o ga o ti.

Nɔɔna bam kɩntɩ nunɩ
 tɩni dwi tɛri tɛri maama
 wɩni,

di nabiinɔ dwi maama wɩni,
 di je tɛri tɛri,
 di taana dwi maama wɩni
 mɩ.

Ba maa zɩɔi paari jangɔɔɔ
 kɩm di Pɛlbu wɩm yigɛ ni.

Ba zɩ gwar-pwɛn-dɩdwaaru
 mɩ, yi ba daari ba ze kɩru-
 vɔɔru ba jɩa ni. ¹⁰ Ba laan
 maa nɔɔni baŋa baŋa di
 kwɛr-dia ba wɩ:

«Dɩbam Tu Wɛ mɩ je paari
 jangɔɔɔ kɩm baŋa ni.

Dɩntɩ di Pɛlbu wɩm mɩ vrɩ
 nɔɔna sutaani jɩŋa ni
 ba yagi.»

¹¹ Wɛ malesi sɩm maama
 maa zɩɔi si gilimi paari
 jangɔɔɔ kɩm di nakwa bam,
 dɩdaani wɛɛnu tɩna tɩɩ na
 nɩwɩ tun. Si maama laan
 ma kuni doonɔ si cɔɔli si
 yuni tɩga ni si yɔɔri paari
 jangɔɔɔ kɩm si zuli Wɛ si
 wɩ:

¹² «Ku yi cɩga mɩ. Dɩbam Tu
 Wɛ manɩ di tiɔ di zulɔ
 di swan di le kɛm,
 ku wɛli di paari di dam di
 baari,

si ku taa ve manja kalu na ba ti tin. Amina.»

¹³ Kuntu na ke tin, nakwa bam didwa ma bwe amu o wi: «Nɔɔna balu na zu gwar-pwɛn-didwaaru tum tin yi bra mu? Ba nunji yɛn mu?»

¹⁴ A ma lɛr-o a wi: «Amu tu, ta n bri-ni, si nmu mu ye-ba.»

O laan ma ta o bri amu o wi: «Nɔɔna bantu mu yi balu na nunji can-kamunɛ wɔni lugu banja ni tin. Ba zari ba gwaaru tum di Pɛlbu wɔm jana kam mu yi ti puri cari cari. ¹⁵ Kuntu nan mu pɛ bantu ba ba zigi We paari jangɔɔ kum yigɛ ni, yi ba tɔɔi ba pa-DI wia di titi maama DI sɔɔɔ kum ni. Wɔlu wɔm o na je paari jangɔɔ kum banja ni tin wɔ pa ba jɛni o woro ni.

¹⁶ Kana daa bɔ fɔɔi ka ja bantu.

Na-nyɔm di nan bɔ ja-ba.

Wia nan daa bɔ ja-ba,

naa fɔnyɔɔ.

¹⁷ Bɛɔwaaɔ Pɛlbu wɔm o na wɔ paari jangɔɔ kum je sum titari ni tin wɔ ta nii ba banja ni ni nayiru te.

O nan wɔ tɔɔi ba yigɛ o ja-ba o vu o pa ba nyɔ na buli-yi dilu na paɔ ɔwia tin wɔni,

yi We wɔ guguni ba yi-na maama.»

8

Pɛlbu wɔm na dwani maa kulɔ o ma kweeli tin

¹ Pɛlbu wɔm laan ma dwani maa kulɔ na ki tirpe tin. Ku ma ki yirititi

We-sɔɔɔ ni mumaɔa finfin nɔnɛni luu cicoro te.

² A laan ma na malesi sirpe sum si na zigi We yigɛ ni tin. Ba ma kwe nabwaanu tirpe ba pa si maama.

³ Maleka kadoɔ laan ma ba ka zigi We kaanum bim-bim dum tee ni, yi ka ze sɛbu-sɔɔa zuɔ-tanlaɔa. Ba ma kwe wɛɛnu zanzan tilu lwɛm na ywɛnɛ tin ba ki maleka kam zuɔa kam wɔni, si ka wɛli di We nɔɔna bam maama loro kum. Ba pɛ-ka kuntu, si ka kwe ka ja vu sɛbu-sɔɔa bimbim dum di na zigi paari jangɔɔ kum yigɛ ni tin mu ka zwe ka pa We. ⁴ Ka na kwe ka zwe kuntu tin, wɛɛnu tum nyɔa kam maa tɔɔi di We nɔɔna bam loro kum ka nunji maleka kam jia ni ka yɔɔri ka diini We te. ⁵ Maleka kam ma daari ka pɛ mini bimbim dum banja ni ka su zuɔa kam ni. Ka laan ma kwe ka dilu ka lo lugu banja ni. Ka na logi kuntu tin, dɔa ma pipili yi ka бага ka wuurɛ. Sɔɔ ma tiini ku gaali, yi tɔga kam di sisinji.

Malesi sum na wugi si nabwaanu tum te tin

⁶ Malesi sirpe sum maama laan ma ti si yigɛ, si si wu si nabwaanu tum. ⁷ Maleka kalu na yi dayigɛ tu tin ma wu ka nabɔɔ kum. Ka na wugi-ku tin, du-kambana di mini di jana na gwaanu daanu tin ma cuuri lugu banja ni. Lugu banja pɔɔrum kuni bitɔ wɔni kuri bidwa ma di mini. Tweeru tum di pɔɔrum kuni bitɔ wɔni kuri

bɪdwi dɪ ma di mini, dɪ ga-
lɛɛrɔ maama.

⁸ Maleka kalɔ na saɲɪ tɪn
dɪ ma wu ka nabɔnɔ kɔm.
Ka na wugi kɔntɔ tɪn, ba
ma kwe wɔɲɔ, kɔ na nyɪ dɪ
pu-kamunu yɪ kɔ jɪɠɪ mini,
bɑ dɔlɪ ba dɪ lɔɠɔ baɲa na-
fara bam wɔnɪ. Na-fara bam
pɔɔrɪm kuni bitɔ wɔnɪ kuri
bɪdwi ma jɪ jana. ⁹ Wænu
tɪlɔ maama na ŋwɪ na wɔnɪ
tɪn pɔɔrɪm kuni bitɔ wɔnɪ
kuri bɪdwi ma tɪ, yɪ ba nab-
wæru tɪm dɪ pɔɔrɪm kuni
bitɔ wɔnɪ kuri dɪdɔba ma
cɔɠɪ.

¹⁰ Maleka kalɔ na kɪ sɪtɔ
tɪn ma wu o nabɔnɔ kɔm.
Calɪcɔ-kamunu ka na jɪɠɪ
mini nɪ mɔɔlɪ mini te tɪn
laan ma nuɲɪ weyuu nɪ ka
tɔ lɔɠɔ baɲa bu-tɔlɪ sɪm
pɔɔrɪm kuni bitɔ kuri bɪdwi
wɔnɪ, dɪ bulɪ sɪm dɪ wɔnɪ.
¹¹ Calɪcɔba kam kɔntɔ yɪrɪ mɔ
Calɪcɔ-cɪa. Bwi sɪm kɔntɔ na
bam ma jɪ na-cɛɛra. Nɔɔna
zanzan maa nyɔ-ba yɪ ba
tɔa.

¹² Malesɪ sɪna tu wɔm
dɪ laan ma wu o nabɔnɔ
kɔm. Wɪa kam pɔɔrɪm kuni
bitɔ wɔnɪ kuri bɪdwi ma
cɔɠɪ. Cana kam pɔɔrɪm
kuni bitɔ wɔnɪ kuri bɪdwi dɪ
ma cɔɠɪ, kɔ wɛlɪ dɪ calɪwɪ
sɪm dɪ kɔntɔ. Kɔntɔ ma
pa tɪ maama pɔɔrɪm kuni
bitɔ kɔm kuri bɪdwi yɪ lim.
Kɔntɔ ŋwaanɪ pooni ma daa
tɛrɪ dɛ wɔnɪ pɔɔrɪm kuni
bitɔ kuri bɪdwi wɔnɪ, wɪa dɪ
tɪtɪ maama.

¹³ Amɔ laan ma nii a na
kalɔɲ-zɔɲɔ na tɪini kɔ jaanɪ
baɲa baɲa. A ma nɪ kɔ
na tagɪ baɲa baɲa kɔ wɪ:
«Lɛɛrɔ! Lɛɛrɔ! Lɛɛrɔ lagɪ tɪ

ba balɔ na zɔɔrɪ lɔɠɔ baɲa
nɪ tɪn baɲa. Malesɪ sɪtɔ
sɪlɔ na daari tɪn na wugi sɪ
nabwaanɔ tɪm sɪ pa tɪ kwɛrɪ
zaɲɪ, lɛɛrɔ tɪm kɔntɔ wɔ ba
nabiinɔ baɲa.»

9

¹ Maleka kalɔ na yɪ banu
tu tɪn laan ma wu ka nabɔnɔ
kɔm. Amɔ ma na calɪcɔba
na kwɛrɪ weyuu nɪ ka ba
ka tɔ lɔɠɔ baɲa nɪ. Ba
ma kwe borbu ba pa-ka,
sɪ ka ma pɔrɪ goɲ-canluɲu
kɔm nɪ dɪm. ² Ka na pɔrɪ
goɲɔ kɔm nɪ dɪm tɪn, nyɔba
maa yɔɔrɪ ka pi ka nuɲɪ
goɲɔ kɔm wɔnɪ, nɪ mini na
daga yɪ dɪ jɪɠɪ nyɔba te tɪn.
Nyɔba kam ma nuɲɪ ka li wɪa
kam dɪ weyuu kɔm maama.
³ Kayɪra laan ma nuɲɪ nyɔba
kam wɔnɪ ka jagɪ tɪga baɲa
je maama. Ka ma jɔɲɪ dam
sɪ ka na dɔnɪ-m, sɪ kɔ taa
wɔɛ nɪ nɔɲɔ na wɔɛ te tɪn.
⁴ Ba ma kaanɪ kayɪra kam sɪ
ka yɪ cɔɠɪ lɔɠɔ baɲa gaarɔ
dɪ tweeru naa vɔɔrɔ dwɪ
maama, sɪ ka daari ka yaari
nɔɔna balɔ na ba jɪɠɪ Wɛ
nyɪnyɔɠɔ kɔm ba trɛ nɪ tɪn
yɪranɪ. ⁵ Ba nan wɔ pɛ-ka
cwɛɲɔ sɪ ka ɠɔ nɔɔna bam
kɔntɔ. Kɔ yɪ sɪ ka pa nɔɔna
bam yɪra mɔ taa wiirɔ, sɪ
kɔ vu kɔ yɪ canɪ sɪnu. Ba
yɪra yam wɔ ta wiirɔ nɪ nɔɲɔ
dɔnɔm na wiirɪ te tɪn mɔ.
⁶ Maɲa kam kɔntɔ nɪ nɔɔna
bam wɔ ta lagɪ sɪ ba tɪ, yɪ
tɔnɪ bɑ ja-ba. Baá ta beeri
tɔnɪ, yɪ tɔnɪ ba lagɪ-ba.

⁷ Kayɪra kam maa nyɪ dɪ
ba na vɔɠɪ sise sɪ sɪ vu

jara je te tɔn. Ka yuni nyɛ di ka pugɛ sɛbu-sɛja yipwi mu te. Ka yibiyɛ maa yi nɛnɛnɛ nabiinɛ yibiyɛ na yi te tɔn. ⁸ Ka yuuywe maa nyɛ di kaana yuuywe te, yi ka yɛlɛ nyɛ di nywɛɛnu yɛlɛ te. ⁹ Kayira kam nyɔɔna maa nyɛ di lu-pɔlwarɔ mu kwɛli-ya te. Ka vwana yam wuurim dɔm maa ki sɔɔ zanzan, nɛnɛnɛ sisɛŋ-kɔgɔ mu vai trɛkooru si duri si maa ve jara je te. ¹⁰ Ka maa jigi nabilɛ ni nwaanɔ nabilɛ te. Ka mai nabilɛ yam kuntu mu ka dɔni nɔɔna ni nɔŋɔ na dɔni te tɔn. Ka nabilɛ yam mu pai ka jigi dam si ka wani ka yaari nɔɔna, si ba yira taa wiirɛ taan, si ku vu ku yi canɛ sɔnu. ¹¹ Kayira kam maa jigi pɛ o na nii ka banja ni. Wɔntɔ mu yi maleka kalɔ na nii goŋ-canlɔnu kɔm banja ni tɔn. Ka yiri di Zwifɛ tiinɛ taani mu yi Abadɔn. Ka yiri dɔm di Greki tiinɛ taani maa yi Apolijon. Yiri dɔm kuntu kuri mu yi Cɔginɔ.

¹² Mu dayigɛ lɛɛrɔ tɔm. Ku nan ta daari lɛɛrɔ kuni bile mu.

¹³ Maleka kalɔ na ki sɔrɔ tɔn laan ma wu ka nabɔnɔ kɔm. Amɔ ma ni kwɛrɛ na nunji sɛbu-sɛja bimbim dɔm na zigi Wɛ yigɛ ni tɔn nyɛa yana yam wɔni. ¹⁴ Kwɛrɛ kam ma ta di malesɛ sɔrɔ tu wɔlɔ na ze nabɔnɔ kɔm tɔn ka wɛ: «Ve, n bwɛli malesɛ sina sɔm ba na lɛgɛ ba zigi Efratɔ bu-kamunu kɔm ni ni tɔn n yagɛ.»

¹⁵ Maleka kam laan ma vu ka bwɛli malesɛ sina sɔm ka

yagɛ. Sɔntɔ ya maŋɛ si ti si yigɛ mu si ma cɛgi maŋa kam kuntu nɔɔ, si ka ba ka yi. Si laan ma zanɛ si si vu si gu nabiinɛ pɔɔrim kuni bitɔ wɔni kuri bidwi. ¹⁶ Amɔ ma lwarɛ malesɛ sina sɔm jara tiinɛ bam kɔgɔ kɔm ni na mai te tɔn. Ku yi miliyɔɔrɔ biɛ-yale mu (200.000.000), yi ba maama dɔgi sise. ¹⁷ A ma na sise sɔm di si diinɛ bam na yi te tɔn. Sise diinɛ bam maama jigi lu-pɔlwarɔ tɔlɔ ba na maa kwɛli ba nyɔɔna ba ki jara tɔn mu. Luguru tɔm kuntu maa tiini ti sɔni ni mini na yi te tɔn. Tɔdaara maa yi nazom-pupweeru. Tɔdonnɛ di maa yi nasɔnnɔ ni sun-muni te. Sise sɔm yuni tɔm maa nyɛ ni nywɛɛnu yuni te. Mini di nyɔa maa nunji si niɛ ni. Ciribi dɔlɔ lwɛm na dana tɔn di maa nunjɛ. ¹⁸ Wɛɛnu tɔm kuntu tɔtɔ ma tɔ lɔgu banja nabiinɛ wɔni, yi ti gu ba pɔɔrim kuni bitɔ wɔni kuri bidwi. Ku nan yi mini dɔm di nyɔa kam di ciribi dɔm na nunji sise sɔm niɛ ni tɔn mu gu-ba. ¹⁹ Sise sɔm niɛ yam mu pai si jigi dam, di si nabilɛ yam di. Si nabilɛ yam nyɛ di bisankwi mu te, yi ya jigi yuni ya maa yaari nɔɔna.

²⁰ Nabiinɛ balɔ na daari yi wɛɛnu tɔm kuntu dam wɔ gu-ba tɔn nan wɔ sɛ si ba lɛni ba wɔrɔ ba yagɛ wɔ-balwaarɔ tɔlɔ ba wɔbɔŋa na lagɛ tɔn. Ba ta yɔɔrɛ ba zuli sɔtaana mu, yi ba kwɛri ba zuli wɛɛnu tɔlɔ ba tɔti na ki di ba jia tɔn, ku na yi jwɛnɛ

yalɔ ba na mɛ sɛbu-sɪja naa sɛbu-pwɛnɛ naa can-na naa kandwa naa dɛ ba ma kɪ tɪn. Jwɛnɛ yam kɔntɔ nan ba nai, yɪ ya kwɛri ya ba ni, yɪ ya warɪ ya vu dɪ. ²¹Nɔɔna bam kɔntɔ ma wɔ sɛ sɪ ba lɛni ba wɔ dɪ ba nɔn-gura kam dɪ ba liri kikiɛ yam. Ba ta ma wɔ yagɪ ba boorim kɛm dɪm dɪ ba ŋwɪnɪ dɪm.

10

Zan na nɛ maleka kam na ze tɔn-balaŋa te tɪn

¹ Amɔ daa ma nii a na Wɛ maleka kalɔ na dana tɪn. Ka ma nuŋi Wɛ-sɔŋɔ nɪ ka maa tuɛ. Ka mɛ kunkwɛnu mu ka ma kukwɛri ka titɪ, yɪ manlaa-taŋa kɪkarɪ ka yuu nɪ. Ka yibiyɛ nyɪ dɪ wɪa mu, yɪ ka nɛ sɪm nyɪ dɪ min-vɔgɔ na yɪ te tɪn. ² Maleka kam maa ze tɔn-balaŋa kalɔ na puri tɪn ka juja nɪ. Ka ma cwi ka jazɪm naga na-fara bam baŋa nɪ. Ka daari ka cwi ka jagwiɛ naga kam tɪga baŋa nɪ. ³ Ka laan ma daari ka bagɪ baŋa baŋa, yɪ ka kwɛrɛ kam kɪ sɔɔ nɪ nyoŋo na suuri te tɪn. Maleka kam na bagɪ kɔntɔ tɪn, dɔa dɪ ma bagɪ kuni birpɛ. ⁴ Dɔa kam na bagɪ kɔntɔ tɪn, amɔ maa lagɪ sɪ a pɔpɔnɪ ka na tagɪ kulɔ tɪn a tɪji. Amɔ laan ma ni kwɛrɛ na ŋɔɔnɪ Wɛ-sɔŋɔ nɪ ka wɪ: «Ta n cɪm, yɪ zanɪ n pɔpɔnɪ dɔa kam na bagɪ ka ta kulɔ tɪn.»

⁵ Maleka kalɔ amɔ ya na manɪ a na ka na kwe ka naga ka nɔ na-fara bam baŋa nɪ yɪ ka nɔ kadoŋ tɪga baŋa nɪ tɪn laan ma zɛŋi ka jazɪm

juja wɛɛnɪ, ⁶⁻⁷ yɪ ka du dɪ Wɛ yɪrɪ ka wɪ: «Kɔ daa bɔ daanɪ sɪ Wɛ wɔbɔŋa yalɔ ya na sɛgi yɪ Dɪ manɪ Dɪ ta dɪ Dɪ niŋɔŋnɛ bam tɪn laan kɪ, manɪ kalɔ maleka sirpɛ tu wɔm na wɔ wu ka nabɔnɔ kɔm tɪn.

Baŋa-Wɛ nan mu jɪgɪ ŋwɪa sɪ kɔ taa ve manɪ kalɔ na ba ti tɪn.

Dɪntɔ mu kɪ wɛyuu dɪ wɛɛnu tɪlɔ maama na wɔ kɔ wɔnɪ tɪn,

yɪ Dɪ kwɛri Dɪ kɪ tɪga baŋa dɪ ka wɛɛnu tɪm maama.

Dɪntɔ daa ta mu kɪ na-fara dɪ wɛɛnu tɪlɔ maama na wɔ ba wɔnɪ tɪn.»

⁸ Maleka kam na tagɪ kɔntɔ tɪn, amɔ daa ma joori a ni kwɛrɛ kalɔ ya na ŋɔɔnɪ Wɛ-sɔŋɔ nɪ tɪn. Ka daa ma ta dɪ amɔ ka wɪ: «Ve maleka kalɔ na zɪgɪ na-fara bam baŋa nɪ dɪ tɪga kam baŋa nɪ tɪn te, sɪ n jɔni tɔn-balaŋa kalɔ na puri ka wɔ ka juja nɪ tɪn.»

⁹ A ma vu a ta maleka kam sɪ ka pa-nɪ tɔn-balaŋa kam. Ka ma ta-nɪ ka wɪ: «Jɔni tɔnɔ kɔm n di. Kɔ na wɔ nmɔ ni nɪ, kɔɔ ta sɔna nɪ tɔɔrɔ te. N nan na ligi-kɔ, kɔ laan wɔ ta cana mu n kana nɪ.»

¹⁰ Amɔ ma jɔni tɔn-balaŋa kam maleka kam juja nɪ a dɪ a ni nɪ. Ka maa sɔna nɪ tɔɔrɔ te. Kɔ daari, amɔ na ligi-ka tɪn, ka ma lɛni ka ji cam yuranɪ a kana nɪ.

¹¹ Ba laan ma ta ba bri-nɪ ba wɪ, amɔ daa ta manɪ sɪ a tɔɔlɪ Wɛ kwɛrɛ kam a bri wɔŋo kulɔ na lagɪ kɔ kɪ lɔgɔ baŋa dɔwi tiinɛ zanzan wɔnɪ, didaanɪ tɪnɪ zanzan

dı taana dwi zanzan tiinə dı wɔni, dı ba pwa dı wɔni tın mu.

11

Wε maana tiinə bale na bɾi DI cıga kam te tın

¹ Ba laan ma kwe miu kulɔ ba na maa maŋi wəənu tın ba pa-nı. Ba ma ta amɔ ba wı, a zaŋi a maŋi Wε-di-kamunu kum dı ku kaanım bimbim dım a nii, sı a daari a lwarı nɔɔna ni tite na wɔ Wε-di-kamunu kum wɔni ba zuli-DI tın. ² Ba ma daari ba ta amɔ, sı a yı maŋi kunkɔɔ kulɔ na wɔ pooni ni Wε-digə kam yigə ni tın, beŋwaani ba kwe je sım kuntu ba kɪ dwi-gε tiinə bam jıŋa ni mu. Bantu nan mu wó ba ba taa kari tıw kulɔ na yı Wε nyım tın wɔni, ba nwanı wəənu ba cɔgi sı ku vu ku yı canı fiinna-sile (42). ³ Wε daa ma ta-nı DI wı: «Amɔ lagı a tıŋi nɔɔna bale mu sı ba ba ba bɾi amɔ cıga kam. Bantu wó tɔɔli amɔ kwərə kam sı ku yı da mɔrv dı biə yale dı fusırdɔ (1.260), yı baá zu gwar-zınzwara sı ku bɾi ba na yaari te tın.»

⁴ Wε maana tiinə bam kuntu mu bɾi Olivi tweeru tile tım, dı min-zwəənu tile tıɔ na zıgi dí Yuutu wɔɔɔ na te lɔgɔ baŋa maama tın yigə ni. ⁵ Mini mu wó nuŋi ba niə ni dı cɔgi ba dɔna balɔ na kwaani sı ba kɪ-ba balɔɔ tın. Wɔɔɔ maama na lagı sı o kɪ-ba balɔɔ tın, baá gɔ-o kuntu doŋ mu. ⁶ Bantu nan jıgi dam sı ba ja weyuu kum, sı dɔa daa yı ta nıa maŋa kam ba na wɔra ba tɔɔli Wε kwərə kam tın. Ba

nan daa ta jıgi dam sı ba pa na ji jana. Ba ma ta jıgi dam sı ba pa yaara dwi maama ba nabiinə baŋa maŋa kalɔ maama ba na lagı tın.

⁷ Ba na tɔɔli Wε kwərə kam ba ti, varım wɔɔɔ na zuuri goŋ-canluŋu kum wɔni tın laan wó nuŋi o ba o ja jara dıdaani ba, yı o wani-ba o gɔ. ⁸ O na gɔ-ba, ba yıra yam wó ta tigi pooni yigə ni tıw kamunu kum wɔni. Yıra yalɔ na bɾi tıw kum kuntu kuri cıga cıga tın mu yı Sodɔm dı Ezipi. Ku yı dáani mu ba jaani ba Yuutu wum ba pa tɔun-dagara baŋa ni ba gɔ.

⁹ Nɔɔna laan wó nuŋi tıni dwi maama wɔni, dı nabiinə dwi maama wɔni, dı taana dwi maama wɔni, dı je təri təri, ba ba ba nii bantu yıra yam na tigi da tın.

Baá ta nii ba yıra yam sı ku vu ku yı da yatɔ dı cicoro, yı ba bá se sı ba kwe-ba ba kɪ. ¹⁰ Balɔ na zuuri lɔgɔ baŋa ni tın wó ta jıgi wɔpɔlo dı bantu bale tɔunı dım. Ba ma wó kɪ kweera, yı ba daari ba paı-da peera. Baá ta jıgi wɔpɔlo, Wε niŋɔŋnə bam kuntu bale ya na yaari nabiinə lɔgɔ baŋa ni dı Wε taani dım ba na ŋɔɔni tın ŋwaani. ¹¹ Da yatɔ dı cicoro kum na ke, Wε wó pa DI siun kulɔ na paı ŋwıa tın laan ba ku zu ba yıra yam, yı ba joori ba bi ba zaŋi. Fɔunı ma wó tiini dı ja balɔ maama na wó na-ba tın. ¹² Wε niŋɔŋnə bam bale laan ma ni kwərə

na ηooni We-sɔɔɔ ni ka wɔ:
«Diini-na á ba yo.»

Kunkoɔo ma ba ku kwe-ba ku jigi ku ma diini weyuu, yi ba dɔna bam zigi ba nii-ba. ¹³ Kantu maɔa kam ni nɔɔ, tɔga baɔa maama wó tiini ka sisinji. Ku ma pa tɔv kum pɔɔrum kuni fugə wɔni kuri bidwɔ cɔgi maama. Tɔga kam sisinjim dɔm maa gu nɔɔna murr-tirpe (7.000). Fɔɔni ma wó ja nɔɔna balu na daari tin, yi ba se ni Yuutu Baɔa-We mu tiini Di jigi dam. ¹⁴ Mu leeru tɔlv na ki bile tu tin. Ku nan ta daari leeru tɔlv na wó ki bito tu tin. Ti lagi ti ba lele mu.

Nabɔɔo kulv na wugi ku ma kweeli tin

¹⁵ Maleka kalu na yi sirpe tu tin laan ma wu ka nabɔɔo kum. Kwəri ma ηooni We-sɔɔɔ ni baɔa baɔa si wɔ: «Lugu baɔa paari dɔm laan wó dí Yuutu We jɔɔa ni mu, di Krisi wɔm Di na tɔɔi tin jɔɔa ni. Paari dɔm kɔntu wó ta wɔra si ku taa ve maɔa kalu na ba ti tin.»

¹⁶ Nakwa fiinle-bana bam ba na je We yigə ni ba paari jangwaanu tum baɔa ni tin laan ma kuni doonə ba cɔɔli ba yuni tɔga ni ba zuli We, ¹⁷ yi ba wɔ:

«Dam-fɔɔɔ Tu Baɔa-We,
nmv maɔi n wɔra mu pulim
ni,
yi n daa ta wɔra maɔa
maama.
Dí ki nmv le,
di n laan na kwe n dam-fɔɔɔ
kum
n ma n te lugu baɔa tin.

¹⁸ Dwi-ge tiinə balu na dau nmv nɔɔna tin tiini ba jigi ban-zɔɔɔ di nmv.

Ku daari lele kɔntu nmv banu nan wó zanɔ di ba.

Ku laan yi maɔa kalu nmv na wó di twa sariya tin,

yi nmv wó pa balu maama na se nmv tin na pɛera.

Ku na yi nmv nijoɔnə bam di balu maama na yi nmv nɔɔna yi ba kwari n yiri dɔm tin, ku na yi nɔn-kamunə naa nabwənə di.

Ku nan na yi balu na cɔgi lugu baɔa tin, maɔa yiə si nmv laan cɔgi-ba di.»

¹⁹ Ba na zuli We kɔntu ba ti tin, We di-kamunu kulv na wó Di sɔɔɔ ni tin ni laan ma pɔri. We cullu tum na pɔpɔni kandwa yira ni ti tinji daka kalu wɔni tin ma nai jaja. Dɔa laan maa pɔpɔla, yi ka bagɔ ka wuurə. Tɔga ma sisinji, yi dɔ-kambana tiini ya tɔi zanzan.

12

Prənyoɔ-kɔnkagɔli na zəli kaani te tin

¹ Wo-kɔnkagɔli laan ma nunji weyuu ni. Amv ma na kaani o na me wɔa o kukwəri o titi ni gɔɔ te. Cana maa wó o napra kuri ni. Ku daari o ma pu yipugə kalu na jigi calicwɔ fugə-sɔle tin o yuu ni. ² Kaani wɔm yi ka-puə mu, yi o pugə kam vri si o lv. Ku na cana tin, o ma kaasi bagɔ bagɔ.

³ Wo-kɪnkagɪli dɪdoŋ daa ma nuŋi weyuu ni. Amu ma na prənyoŋ-kɪnkagɪli, ku yi nasuŋu mu yi ku jigi yuni turpe di nyia fugə. Yipwi ma pu ku yuni tin maama baŋa ni. ⁴ Ku ma kwe ku nabili ku ma vani calicwi sim pɔɔrim kuni bito wunti kuri bidwi ku kwəri weyuu ni ku di tɪga ni. Ku ma ba ku zigi kaanti wulɔ na lagi o lu tin yigə ni, si o na lugi bu wum, si ku kwe ku di. ⁵ Kaanti wum ma lu o bu wum, o yi bəkərə mu. Wuntu mu wó ta te lugu baŋa dwi tiinə maama di o dam. Kaanti wum na lugi kuntu tin, ba ma kwe bu wum ba ja vu We te, DI paari yitunju kum na wu me tin. ⁶ Kaanti wum laan ma duri o vu kagva yuu, jəgə kalu We na manɪ DI kwe si DI pa-o tin. DI wó ta nii o baŋa ni je sim kuntu ni da muru di biə yale di fustɔdu (1.260).

⁷ Jara deen ma tu We-sɔŋo ni. We malesi didээрu wulɔ yiri na yi Miseli tin didaanti o kwaga malesi tiinə bam mu di jara di prənyoŋ-kɪnkagɪli dum di di kwaga malesi tiinə bam. ⁸ Prənyoŋ-kɪnkagɪli dum ma wu wanti jara yam. Ku di ku kwaga malesi tiinə bam ma daa wu ne jəŋə je We-sɔŋo ni. ⁹ Ba ma zəli-ku We-sɔŋo ni ba duli ba yagi lugu baŋa ni, di ku kwaga malesi tiinə bam maama. Prənyoŋ-kɪnkagɪli dum kuntu mu yi bisankwia kalu na manɪ ka wura faŋa faŋa tin. Ka yiri nan mu yi Vwa-nyina pe, di Sutaanti, yi ka gani lugu baŋa noona

maama.

¹⁰ Amu laan ma ni kwər-dia na ŋoɔni We-sɔŋo ni ka wi: «Lele kuntu dibam Tu We vri DI noona sutaanti juna ni. We ma bri DI dam di DI paari dum na yi te tin. Krisi wum We na tunɪ tin di ma bri DI dam dum. Beŋwaanti wulɔ na yəni o ŋoɔni o cɔgi dí ko-biə bam We yigə ni tin daa tərə. Wuntu mu yəni o zigi dí Tu We yigə ni o ŋoɔni o cɔgi ba yigə titi di wia maama. Ba laan nan di-o ba yagi. ¹¹ Dí ko-biə bam nan wan-o Pəlbu wum jana kam nuŋim dum ŋwaanti, di ba na bri We ciga kam tin ŋwaanti mu. Ba ma se si ba kwe ba ŋwia ba ma ləni tɔɔni. ¹² Kuntu, abam balu maama na zuri We-sɔŋo ni tin, á taá jigi wupolo. Ku daari, ku na yi lugu baŋa di ku na-fara bam, leeru wó ba abam baŋa, beŋwaanti vwanyna pe wum tu abam te, yi o tiini o jigi ban-zɔŋo lanyirani, beŋwaanti o ye ni o da yam ge fin mu.»

¹³ Prənyoŋ-kɪnkagɪli dum na lwarɪ ni ba zəli-ku ba yagi lugu baŋa ni tin, ku ma pe kaanti wulɔ na lugi bəkərə kam tin kwaga ku pu. ¹⁴ Ba ma kwe kalon-zɔŋo vwana yale ba pa kaanti wum, si o ma jaanti weeni o vu o yi kagva kam yuu, jəgə kalu o na manɪ si o taa wura tin. Daa ni mu We wó ta nii o baŋa ni bina yato di cicoro, si prənyoŋo kum daa yi zanɪ ku ja-o. ¹⁵ Prənyoŋo kum ma twi na zanzan si ba vu ba pe kaanti wum ba ja viiri,

ni bugə na na duri te tɪn.
 16 Tɪga kam ma zəni kaani wɔm, yɪ ka pɔri ka ni ka nyo na balɔ maama prənyoŋo kum na twɪ tɪn. 17 Kɔ ma pa kɔ banɪ tiini dɪ zaŋɪ dɪ kaani wɔm. Kɔ laan ma vu sɪ kɔ kɪ jara dɪ kaani wɔm dwi tiinə balɔ na daari tɪn. Bantu mu yɪ balɔ na sɛ Wɛ niə yam yɪ ba bri ni ba tɔgi Zezi cɪga kam tɪn. 18 Prənyoŋ-kɪnkagɪli dɪm laan ma vu dɪ zɪgi na-fara bam ni ni.

13

Varim wɔlv na nunji na-fara wɔni tɪn

1 Amɔ daa ma na varim wɔdon o na nunji na-fara wɔni. O jɪgi nyɪa fugə dɪ yuni tɪrpe mu. O nyɪa yam maama baŋa maa jɪgi yipwi. Ba ma pɔpɔni yɪra yalɔ na twɪ Wɛ tɪn o yuni tɪm yɪra ni. 2 Amɔ na nɛ varim wɔm tɪn, o nyɪ dɪ gweeru mu. O nɛ maa nyɪ dɪ faa nɛ, yɪ o ni nyɪ dɪ nyoŋo ni. Prənyoŋ-kɪnkagɪli dɪm laan ma kwe kɔ paari dɪm dɪ kɔ dam-fɔrɔ kum kɔ kɪ varim wɔm kɔntɔ jɪŋa ni. 3 O yuu kum didɔa maa tiini kɔ pogili ni o ya lagɪ o tɪ mu te, yɪ kɔ laan ba kɔ je. Kɔ maa sɔ nabiinə maama, yɪ ba tɔgi varim wɔm kɔntɔ kwaga. 4 Nɔɔna maama maa kuni doonə ba zuli prənyoŋ-kɪnkagɪli dɪm, dɪ kɔ na kwe kɔ dam dɪm kɔ pa varim wɔm kɔntɔ tɪn. Ba ma daari ba zuli varim wɔm dɪ, yɪ ba te ba wɪ: «Nɔɔnɔ tərə o na mai dɪ varim wɔm. Nɔɔn-nɔɔnɔ nan bá wani o kɪ jara did-o.»

5 Ba ma pa varim wɔm cwəŋə sɪ o ŋɔɔni kamunni o pa o tɪti, yɪ o daari o twɪ Wɛ yɪri. O ma jɔŋi dam sɪ kɔ vu kɔ yɪ canɪ fiinna-sɪle (42). 6 O ma puli o ŋɔɔni o gooni Wɛ, yɪ o twɪ Wɛ yɪri dɪ Dɪ sɔŋɔ kum, kɔ wəli dɪ balɔ na zɔɔri Dɪ sɔŋɔ kum ni tɪn. 7 Varim wɔm ma kwəri o jɔŋi dam sɪ o kɪ jara dɪ Wɛ nɔɔna bam, sɪ o wani-ba. O ma jɔŋi dam sɪ o taa te lɔgɔ baŋa dwi tiinə maama, dɪ tɪni dwi maama tiinə, dɪ taana dwi maama tiinə, dɪ je təri təri maama tiinə. 8 Nɔɔna balɔ maama na zɔɔri lɔgɔ baŋa ni tɪn wɔ ta zuli varim wɔm kɔntɔ, kɔ na dai balɔ yɪra na pɔpɔni ya tɪŋi ŋwɪa tɔnɔ kum wɔni maŋa kam lɔgɔ baŋa daa ta na tərə tɪn yɪrani má mu bá zul-o. Kɔ nan yɪ Pəlbu wɔm ba na gɔ tɪn mu te tɔnɔ kum kɔntɔ.

9 Nan pɔri-na á zwa sɪ á cəgi amɔ taani dɪm: 10 Wɔlv maama na tu sɪ o dɔna ja-o ba kɪ ba na lagɪ te tɪn, baá ja kɔntɔ tu mu, o bá lu. Wɔlv maama dɪ nan na tu sɪ ba ma sɔ-zɔɔ ba gɔ-o tɪn, baá ma-kɔ mu ba ma gɔ-o, o bá wani o lu. Kɔntɔ ŋwaani Wɛ nɔɔna bam maŋi sɪ ba ta vɔ pu-dɪa mu, sɪ ba daari ba kɪ ba wɔ-didɔa dɪ Wɛ.

Varim wɔlv na nunji tɪga ni tɪn

11 Amɔ laan ma na varim wɔdon o na nunji tɪga ni. O jɪgi nyɪa yale mu ni pibala nyɪa na yɪ te tɪn. O maa ŋɔɔni ni prənyoŋ-kɪnkagɪli dɪm na ŋɔɔni te

tɩn. ¹² Dayigə varım wɔm ma pa-o wɔm dam-fɔrɔ kɔm sɩ o ma tɔŋɩ, yɩ o daari o zɩgɩ o nii-o. O ma ma-di o fin balɔ maama na zɔvri lɔgɔ baŋa nɩ tɩn o pa ba zuli dayigə varım wɔlɔ yuu kɔm ya na pogili yɩ kɔ laan je tɩn. ¹³ Varım bile tu wɔm kuntu ma tiini o kɩ wo-kɩnkagɩla yalɔ na dana tɩn. O ma pa mini nuŋi weyuu nɩ dɩ ba tɩga baŋa, yɩ nɔɔna maama na-di. ¹⁴ O na nɛ cwəŋə sɩ o kɩ wo-kɩnkagɩla yantɔ doŋ dayigə varım wɔm yigə nɩ tɩn, kɔ ma pa o wantɩ o ganɩ nɔɔna balɔ na zɔvri lɔgɔ baŋa nɩ tɩn. O ma ta-ba sɩ ba mɔ kamɔgɔ, sɩ kɔ taa nyɩ dɩ dayigə varım wɔlɔ ba na mɛ sɩ-lɔŋɔ ba zagɩ o yuu ba pogili yɩ o ta ŋwɩ tɩn. ¹⁵ O ma daari o na cwəŋə sɩ o kɩ siun kamɔgɔ kɔm kuntu wɔnɩ, sɩ kɔ taa ŋwɩ. O na kɩ kuntu tɩn, kamɔgɔ kɔm maa wai kɔ ŋɔɔna, yɩ kɔ jɩgɩ dam sɩ kɔ pa balɔ maama na vɩn sɩ ba zuli-kɔ tɩn tɩ. ¹⁶ O ma pa nɔɔna maama kɩ nyɩnyɔgɔ ba jazɩna nɩ naa ba trə nɩ, kɔ na yɩ nabwənə dɩ nɔn-kamunə, naa nadunə dɩ yinigə tiinə, kɔ wəli dɩ gambɛ dɩ balɔ na te ba titɩ tɩn dɩ. ¹⁷ Nɔɔnɔ na ba jɩgɩ nyɩnyɔgɔ kɔm kuntu, o bá wantɩ o yəgi wɔŋo naa o kwe wɔŋo o yəgi. Nyɩnyɔgɔ kɔm kuntu nan mu bri varım wɔm yɩri dɩm, naa nimoro kɔlɔ na bri o yɩri dɩm tɩn.

¹⁸ Yo seeni kɔ manɩ sɩ n ta n jɩgɩ swan mu. Wɔlɔ na buŋɩ lanyɩranɩ tɩn, oó

wantɩ o lwarɩ varım wɔm nimoro kɔm kuri na yɩ te tɩn. Nimoro kɔm bri nabiinu yɩri mu. Kɔ nan yɩ biə yardɔ dɩ fusɩrdɔ bardɔ mu (666).

14

Pəlbu wɔm dɩ o nɔɔna bam

¹ Amɔ laan ma nii a na Pəlbu wɔm o na zɩgɩ Siyɔn piu kɔm yuu nɩ. Nɔɔna murrɔ bi dɩ finna-tɩna tɩm (144.000) maa tɔgɩ ba wɔ o tee nɩ, yɩ Pəlbu wɔm yɩri dɩm dɩ o ko yɩri pɔpɔnɩ ba trə nɩ. ² A ma ni kwərə na ŋɔɔnɩ Wɛ-sɔŋɔ nɩ. Ka maa dwana nɩnɛnɩ na-fara na wuurə yɩ dɔa bagɩ te tɩn, yɩ ka nyɩ dɩ kwan-magɩna na magɩ ba kwaanɔ te tɩn. ³ Nɔn-kɔgɔ kɔm maa zɩgɩ kɔ yɔvri Wɛ paari jangɔŋɔ kɔm dɩ wənu tɩna tɩlɔ na ŋwɩ tɩn dɩ nakwa bam. Ba maa leeni ləŋ-dɔŋa kalɔ nɔɔn-nɔɔnɔ na bá wantɩ o zaasɩka tɩn, kɔ na dai nɔɔna murrɔ bi dɩ finna-tɩna tɩm yɩranɩ (144.000). Bantɔ mu yɩ balɔ Zezi na ŋwɩ ba lwarım jɩnɩ lɔgɔ baŋa nabiinə maama wɔnɩ tɩn. ⁴ Bantɔ nan mu cɩgɩ ba titɩ dɩ wo-diguru kəm, yɩ ba wɔ kɩ boorim. Bantɔ yəni ba tɔgɩ Pəlbu wɔm kwaga mu ba ve je sɩlɔ maama o na wó vu tɩn. Zezi mu ŋwɩ ba lwarım jɩnɩ nabiinə maama wɔnɩ, sɩ bantɔ da yigə ba jɩ Wɛ nɔɔna dɩ Pəlbu wɔm dɩ nɔɔna. ⁵ Bantɔ nan wɔ fɔgɩ ba fɔ vwan. Ba ba jɩgɩ tusim.

Wɛ malesɩ sɩtɔ na tagɩ wənu tɩlɔ tɩn

⁶ Amu laan ma na maleka kadoŋ ka na jaani weyuu ni. Ka maa jigi We kwərywəŋə kalu na ba luru maŋa di maŋa tin ka toohi ka bri balu na zuru lugu baŋa ni tin,

ku na yi je təri təri wɔni,
di nabiinə dwi maama,
di taana dwi maama tiinə,
di tɔni dwi maama tiinə.

⁷ Ka maa ŋɔɔni di kwər-dia ka wi: «Kwari-na We, si á daari á taá pa-DI zulə, beŋwaani maŋa kam yiə si DI di nabiinə sarɔya. Nan kuni-na doonə á zuli We dɔlu na ki weyuu di tɔga baŋa di na-fara didaani buli tin.»

⁸ Maleka kadoŋ ma saŋi ka kwaga, yi ka te ka wi: «Tu-kamunu kulɔ yiri na yi Babiloni tin tua. Ku tu ku ti. Kuntu deen mu yəni ku pa nabiinə dwi maama tɔgi ba ki ku boorim kikiə yam, ni ba na nyɔgi sa-deera ba su te tin.»

⁹ Maleka kalu na ki sɔtu tin di daa ma saŋi, yi ka te di kwər-dia ka wi: «Nɔɔna balu maama na zuli varum wɔm di o kamɔgo kum yi ba daari ba jigi o nyinyɔgu kum ba trə ni naa ba jɔŋa ni tin, ¹⁰ We ban-zɔŋɔ kum wɔ ba bantɔ baŋa, ninɛeni ba logi sa-deera balu na wɔ pugi tin mu ba su zɔŋa ba pa ba nyɔ ba su te. Balu maama na se varum wɔm kuntu tin, mini di ciribi mu wɔ di-ba ku pa ba na cam zanzan. Baá yaari kuntu We malesi sum yigə ni di Pəlbɔ wɔm yigə ni mu. ¹¹ Mini dɔm wɔ ta di-ba yi ku pai nyɔa zaŋi taan, baá yaari si ku taa ve maŋa kalu

na ba ti tin. Balu maama na zuli varum wɔm di o kamɔgo kum tin, di balu maama na jigi nyinyɔgu kulɔ na bri o yiri dɔm tin, ba bá na siun wia di titi maama.»

¹² Kuntu ŋwaani balu maama na yi We nɔɔna yi ba se DI niə yam yi ba ki ba wɔ-dɔɔba di Zezi tin maŋi si ba zigi di pu-dia mu.

¹³ Amu laan ma ni kwərə na ŋɔɔni We-sɔŋɔ ni ka wi: «Nan pɔpɔni tintu: Ku na zigi zɔm si ku taa ve tin, balu na se di Yuutu wɔm yi ba ba ba ti tin wɔ ta jigi yu-yoŋo.»

We Joro kum ma ləri ku wi: «Ku yi cɔga mu. Bantu wɔ sin di ba titɔŋ-cɛera yam, beŋwaani ba kəm-laaru mu wɔ ta tɔgi-ba.»

We sarɔya maŋa kam na yi te tin

¹⁴ Amu laan ma nii a na kunkoŋo ku yi naponɔ, yi wɔlu na nyi di nabiin-bu tin je ku baŋa ni. Səbu-sɔŋa yipugə ma pu o yuu ni, yi o daari o ze sukɔɔ kulɔ na jigi ni tin. ¹⁵ Maleka kadoŋ daa ma nunji We di-kamunu kum wɔni. Ka toohi baŋa baŋa ka ta di wɔlu na je kunkoŋo kum baŋa ni tin ka wi: «Lugu baŋa faa kum laan biɔi ku ti. Ma n sukɔɔ kum n ma n gwe faa kum, si ku maŋa kam yiə.» ¹⁶ Wɔlu na je kunkoŋo kum baŋa ni tin laan ma vuvugi o sukɔɔ kum lugu baŋa ni o ma gwe faa kum.

¹⁷ Amu daa ma na maleka kadoŋ na nunji We-sɔŋɔ di-kamunu kum wɔni, yi ka di

jɔɔ sʊkɔɔ kʊlɔ na jɔɔ ni tɪn. ¹⁸ Maleka kalɔ dɪ na nii mini baɲa ni tɪn ma nuɲi Wɛ kaanɪm bimbim dɪm ni, ka tɔɔli dɪ kwɛr-dɪa ka ta dɪ maleka kalɔ na ze sʊkɔɔ kʊm tɪn ka wɪ: «Ma n sʊkɔɔ kʊm n ma n gwɛri tiu-biɛ balɔ ba na maa kɪ sana tɪn, sɪ lʊɔ baɲa tiu-biɛ bam kʊntʊ laan biɔ ba ti.»

¹⁹ Maleka kam laan ma ma ka sʊkɔɔ kʊm ka ba maa gwɛri lʊɔ baɲa tiu-biɛ bam. Ka ma kwe-ba ka dɪ kazɔ-zɔɲɔ wɔni sɪ ka tɛ, sɪ kʊ brɪ Wɛ ban-zɔɲɔ na wɔ ba nabiinɛ baɲa te tɪn. ²⁰ Kazɔɔ kʊm zɪɔ tɪv kʊm daa ni mʊ. Ba maa tɛ tiu-biɛ bam kʊ wɔni sɪ ba nyɔa kam taa nuɲɛ. Ba nyɔa kam kʊntʊ yɪ jana mʊ. Jana kam ma nuɲi ka pɛɛli tɪga ka duri ka vu nɪnɛni kilomɛtra biɛ-yatɔ (300), yɪ ka na luunɛ te tɪn, sisɛɲɛ na zɪga ka wɔni, ka yuu yɪranɪ mʊ wɔ ta nai pooni ni.

15

Malesɪ sɪrpe na jaanu yaara dwi tɛri tɛri sɪ ba lʊɔ baɲa te tɪn

¹ Amʊ laan ma na wɔkɪkagɪ didɔɲ weyuu ni, dɪ na tiini dɪ dana yɪ dɪ ba jɔɔ doɲ. A ma na Wɛ malesɪ sɪrpe, sɪ didɔa didɔa jɔɔ yaara dwi tɛri tɛri mʊ, sɪ sɪ pa ya ja nɔɔna. Yaara yarpe yam kʊntʊ mʊ lagɪ ya ma kweeli, bɛɲwaanɪ yantʊ na kɪ ya ti, Wɛ ban-zɔɲɔ kʊm laan wɔ ti. ² Amʊ ma daari a na wɔɲɔ kʊ na nyɪ dɪ nɪnɔ. Kʊ maa nyɪna ni

niu na nyɪnɪ te tɪn, yɪ kʊ nyɪ ni kʊ gwaanɪ dɪ mini mʊ te. Amʊ ta ma na balɔ na wanɪ varɪm wɔm dɪ o kamɔɔ kʊm kʊ wɛli dɪ o yɪri dɪm nimoro kʊm dam dɪm tɪn. Ba zɪɔ nɪnɔ kʊlɔ na nyɪna lanyɪranɪ tɪn ni ni, yɪ ba ze kwaanɔ tɪv Wɛ na pɛ-ba tɪn. ³ Ba maa leeni lɛɲɛ kalɔ na yɪ Wɛ tuntʊɲnɔ Moyisi lɛɲɛ dɪ Pɛlbu wɔm lɛɲɛ tɪn. Ba ma leeni ba zuli Wɛ ba wɪ:

«Dam-fɔɔ Tu Baɲa-Wɛ,
nmʊ titʊɲa yam tiini ya yɪ
titʊɲ-kamunɛ,
ya ba jɔɔ doɲ.

Lʊɔ maama Pɛ,
nmʊ cwe sɪm yɔɔri
lanyɪranɪ,
sɪ tɔɔi cɪga.

⁴ Yuutu Baɲa-Wɛ,
nɔɔn-nɔɔnɔ tɛrɛ o na bɔ
kwarɪ nmʊ.

Nɔɔna maama nan wɔ ta
zuli nmʊ yɪri dɪm.

Nmʊ yɪranɪ mʊ yɪ wɔ-pɔɲɔ
tu cɪga cɪga.

Lʊɔ baɲa dwi maama tiinɛ
wɔ ba ba kuni doonɛ
nmʊ yigɛ ni ba zuli-m,

bɛɲwaanɪ nɔɔna maama wɔ
na nmʊ titʊɲa yam na
jɔɔ cɪga te tɪn.»

⁵ Kʊntʊ kwaga ni amʊ ma na Wɛ-sɔɲɔ digɛ kam ni na pɔri, yɪ ka yigɛ digɛ kam ni dɪ pɔri. ⁶ Wɛ malesɪ sɪrpe sɪm sɪ na jɔɔ yaara dwi tɛri tɛri kuni birpe tɪn ma nuɲi digɛ kam wɔni. Sɪ ma zɔ gwar-pwɛɛnu tɪv na tiini tɪ nyɪnɪ tɪn, yɪ sɪ daari sɪ vɔ sɛbu-sɪɲa kili sɪ nyɔɔna ni. ⁷ Wɛɛnu tɪna tɪv na ɲwɪ tɪn didɔ laan ma zanɪ kʊ kwe

səbu-sija zwi sɪrpe kɔ pa
malesɪ sɪrpe sɪm. Zwi sɪm
kuntɔ nan mɔ su dɪ Wɛ ban-
zɔŋɔ kɔm. Dɪntɔ nan mɔ jɪgɪ
ŋwɪa sɪ kɔ taa ve maŋa kalɔ
na ba ti tɪn. ⁸ Wɛ dam dɪm
dɪ Dɪ paari-zulə yam ma pa
nyɔa nunjɪ ka su Dɪ digə kam
ni maama. Nyɔa kam ma pa
noɔn-noɔnɔ warɪ digə kam
wɔ o zɔ, sɪ kɔ taa ve maŋa
kam malesɪ sɪrpe sɪm na wɔ
pa yaara kuni bɪrpe kɔm na
wɔ ba kɔ kɪ kɔ ti tɪn.

16

*Baŋa-Wɛ ban-zɔŋɔ kɔm
na wɔ ba te tɪn*

¹ Amɔ laan ma ni kwər-
dɪa na ŋɔɔnɪ baŋa baŋa Wɛ
digə kam wɔnɪ ka ta dɪ
Wɛ malesɪ sɪrpe sɪm ka wɪ:
«Kwe-na zwi sɪrpe sɪlɔ Wɛ
ban-zɔŋɔ kɔm na wɔ sɪ wɔnɪ
tɪn á ja vu á lo á yagɪ lɔgɔ
baŋa nɪ.»

² Dayigə maleka kam ma
kwe ka zɔŋa kam ka ja vu
ka lo ka yagɪ lɔgɔ baŋa nɪ.
Ka na logɪ kuntɔ tɪn, ŋwan-
cɛera ma ja balɔ na jɪgɪ
varɪm wɔm nyɪnyɔgɔ kɔm
yɪ ba zuli o kamɔgɔ kɔm tɪn.

³ Maleka kalɔ na saŋɪ tɪn
ma lo ka zɔŋa kam ka yagɪ
na-fara bam wɔnɪ. Na bam
ma jɪ nɪ tɔ jana na yɪ te tɪn.
Wɔŋɔ kɔlɔ maama na zɔvɪ
na-fara bam wɔnɪ tɪn ma tɪ.

⁴ Malesɪ sɪtɔ tu wɔm ma
lo o zɔŋa kam o yagɪ bu-
tɔlɪ sɪm wɔnɪ dɪ bulɪ sɪm dɪ
wɔnɪ. Na bam ma jɪ jana.

⁵ Amɔ ma ni Wɛ maleka kalɔ
na nii bwi sɪm baŋa nɪ tɪn na
wɪ:

«Wɔ-ponɔ Tu Baŋa-Wɛ,

nmɔ maŋɪ n wɔra pulim nɪ
mɔ,

yɪ n daa n ta wɔra maŋa
maama,

nmɔ kɪ cɪga dɪ n na vanɪ ba
zwa te tɪn.

⁶ Bɛŋwaaɪ bantɔ mɔ gɔ n
noɔna bam dɪ n ni-
jɔŋnə bam ba pa ba
jana nunjɪ.

Kuntɔ mɔ nmɔ laan pɛ na jɪ
jana sɪ ba dɪ nyɔ.

Mɔ kɔlɔ na maŋɪ dɪ ba kəm
dɪm tɪn.»

⁷ Amɔ ma daari a ni kwərə
kadoŋ na ŋɔɔnɪ Wɛ kaanɪm
bimbim dɪm tee nɪ ka wɪ:

«Dam-fɔrɔ Tu Baŋa-Wɛ,
nmɔ sariya yam yɔɔrɪ
lanyiranɪ,

yɪ ya tɔgɪ cɪga mɔ.»

⁸ Maleka kalɔ na kɪ sɪna
tɪn ma kwe ka zɔŋa kam
ka lo ka yagɪ wɪa kam yɪra
nɪ. Wɪa kam ma jonjɪ dam sɪ
ka pa ka wulim dɪm baanɪ
noɔna. ⁹ Ka wulim dɪm na
tiini dɪ baanɪ noɔna bam
kuntɔ tɪn, ba ma ŋɔɔnɪ ba
twɪ Wɛ yɪrɪ dɪ Dɪ na pɛ yaara
yam kuntɔ ja-ba tɪn. Ba nan
wɔ ləni ba wɔ dɪ ba kikiə
yam sɪ ba daari ba zuli Wɛ.

¹⁰ Maleka kalɔ na kɪ sɪnu
tɪn ma lo ka zɔŋa kam
varɪm wɔm paari jangɔŋɔ
kɔm baŋa nɪ. Lim ma ba
dɪ li varɪm wɔm paari dɪm
jəgə kam maama. Noɔna
ma dɔnɪ ba yələ dɪ ba
yaara yam. ¹¹ Ba ma ŋɔɔnɪ
ba twɪ Baŋa-Wɛ ba yɪra
ŋwana yam dɪ ba yaara yam
ŋwaaɪ. Ba nan daa ta wɔ
ləni ba wɔ dɪ ba kikiə yam.

¹² Maleka kalɔ na kɪ sɪrdɔ
tɪn ma lo ka zɔŋa kam ka
yagɪ bu-zɔŋa kalɔ yɪrɪ na yɪ

Efrati tin wɔnɩ. Ka na bam ma wɩ, yɩ kɔ daari cwɛŋə kɔ pa pwa balɔ na nuŋi wapulɩ jəgə nɩ tin sɩ ba wanɩ ba bɛ. ¹³ Amɔ ma daari a na ciciribiə batɔ, ba nyɩ dɩ yoorə te. Ba dɩdɔa ma nuŋi prənyon-kɩnkagɩ dɩm ni nɩ. Wɔdon dɩ ma nuŋi varɩm wɔm ni nɩ, yɩ dɩdɔa kam dɩ nuŋi varɩm wɔlɔ na pa o yɩ Wɛ nijonnu yɩ o yagɩ o dai tin ni nɩ. ¹⁴ Ciciribiə bam kuntu yɩ sutaani nɔɔna mu yɩ ba wai ba kɩ wokɩnkagɩla. Ba ma zanɩ ba vu lɔgɔ banja pwa bam maama te, sɩ ba maama la daani ba ti ba yigə ba kɩ jara dɩ Dam-fɔrɔ Tu Banja-Wɛ Dɩ dɛ kamunu kum dɛ nɩ.

¹⁵ Amɔ laan ma ni Zezi na ŋɔɔnɩ o wɩ: «Cəgi-na. A lagɩ a ba nɩ ŋwɩnɩ na dari o ba te tin mu. Wɔlɔ na fɔgɩ o cɩ o titɩ tin wú ta jigɩ yu-yonɔ. Wɔlɔ na zɔ o gwaaru yɩ o yɩ tin, amɔ na tuə, cavura bá ja-o nɔɔna yigə nɩ o na bá ta yɩ kalambolo tin ŋwaanɩ.»

¹⁶ Ciciribiə batɔ bam ma pa lɔgɔ banja pwa bam la daani jəgə kadoŋ nɩ. Ba maa bə jəgə kam kuntu dɩ Zwifə tiinə taani ba wɩ, Amagɩdɔn.

¹⁷ Maleka kalɔ na kɩ sirpe tin laan ma lo ka zɔŋa kam viu wɔnɩ. Kwər-dɩa laan ma ŋɔɔnɩ Wɛ digə kam paari jangɔŋɔ kum jəgə kam nɩ ka wɩ: «Kɔ kɩ kɩ ti.» ¹⁸ Ka na tagɩ kuntu tin, dɔa maa pɩpɩlɩ ka bagɩ ka wuurə. Sɔɔ ma tiini kɔ gaalɩ, yɩ tɩga kam dɩ sisinə. Tɩga kam na tiini ka sisinɩ te tin ba jigɩ donɩ. Kɔ na pulɩ manja kalɔ

Wɛ na kɩ nabiinə tin, tɩga ta manɩ ka wɔ sisinɩ kuntu donɩ. ¹⁹ Tɩ-kamunu kulɔ yɩ na yɩ Babilonɩ tin ma yarɩ kuni bitɔ kɔ cɔgɩ. Lɔgɔ banja dwi tiinə tɩnɩ dɩm maama ma cɔgɩ. Wɛ ma wɔ swe tɩ-kamunu Babilonɩ ni nɩ yɩ Dɩ waari-kɔ. Dɩ ban-zɔŋɔ kum ma tiini kɔ ba tɩv kum banja, nɩnɛnɩ Dɩ logɩ sa-dɛera mu Dɩ su zɔŋa Dɩ pa kɔ nyɔ kɔ su te. ²⁰ Tɩga kalɔ maama na wɔ na-fara titari nɩ tin ma fɔɔrɩ ka tigə je nɩ, yɩ pweeru tum dɩ je, ba daa ba na-tɩ. ²¹ Dɔ-kamban-kamunə na duunə nɩ luuru te tin maa nuŋi weyuu nɩ ya tɩ nɔɔna banja nɩ. Nɔɔna bam ma ŋɔɔnɩ ba twɩ Wɛ, dɩ-kambana yam na pɛ ba na yaara zanzan tin ŋwaanɩ.

17

Ka-boro na dɔgɩ varɩm te tin

¹ Malestɩ sirpe sɩlɔ na jigɩ zwɩ sirpe sɩm tin dɩdɔa ma ba ka ta dɩ amɔ ka wɩ: «Ba, sɩ a bri-m Wɛ na lagɩ Dɩ pa ka-bor-zɔŋɔ kum na cam te. Ka-boro kum kuntu mu maa bri tɩv kulɔ na lɔgɩ bwi zanzan ni nɩ tin. ² Lɔgɔ banja pwa bam yəni ba kɩ boorim dɩ kuntu mu. Balɔ na zɔvri lɔgɔ banja nɩ tin maa tiini ba kɩ boorim dɩ kɔ, nɩ nɔɔnɩ na nyɔgɩ sana o bugi te tin.»

³ Wɛ Joro kum ma ba amɔ te dɩ dam, Wɛ maleka kam ma ja-nɩ ka vu kagɔa yuu. Je sɩm kuntu nɩ mu amɔ nɛ kaani o dɔgɩ varɩm na yɩ nasɔŋɔ cwɛn cwɛn tin banja

ni, yi yira yalɔ na twi We tin pupɔni varim wɔm yira ni. O maa jigi yuni tirpe di nya fugə. ⁴ Kaani wɔm ma zu gwaaru tilɔ na yi nasɔn-pupweeru di nasɔnnu cwɛn cwɛn tin. O yira maa jigi wəənu zanzan ti na nyina, ti yi sɛbu-sɛja di kandwajɔna mu. O ma ze sɛbu-sɛja zuja, yi ka ni su di wo-zɔɔna yalɔ na bri o boorim kikiə yam. ⁵ Ba ma pupɔni yiri dilɔ kuri na ba lwarɔ jaja tin o tri ni, yi di wi:

«Babilɔni kɔlɔ na yi tu-kamunu tin mu yi ka-bwæru maama nu, di lɔgɔ baɔa wo-zɔɔna maama nu.»

⁶ Amu ne ni kaani wɔm nyɔgi We nɔɔna balɔ ba na gu Zezi cɔga kam ηwaaɔni tin jana mu o su, ni o nyɔgi sana mu o bugi te.

Amu na ne-o kuntu tin, ku ma tiini ku su-ni. ⁷ Maleka kam ma bwe-ni ka wi: «Ku su nmu si beɛ mu? Ku na yi varim wɔlɔ na jigi yuni tirpe tum di nya fugə kam tin, di kaani wɔlɔ na doɔgi o baɔa ni tin, amu wɔ pa n lwarɔ ba kuri na yi te tin. ⁸ Varim wɔlɔ nmu na ne tin ya ηwi mu, o nan daa tərə. Ku daari si o nunji gon-canlɔɔni kum wɔni mu, si o laan vu o cɔgim jəgə. Ku na yi balɔ na zɔuri lɔgɔ baɔa ni yi ba yira maɔi ya wɔ pupɔni ya tini We ηwɔa tɔnɔ kum wɔni maɔa kam lɔgɔ baɔa ta na tərə tin, ba na ne varim wɔm, kuu su ba maama. Beɔwaaɔni o deen ya ηwi mu, o nan daa tərə.

O nan wɔ joori o ba o nunji nabiinə yigə ni.

⁹ Nmu nan maɔi si n ta n jigi wɔbɔɔna mu di swan, si n wani n lwarɔ wəənu tintu kuri. Varim wɔm yuni tirpe tum bri pweeru tirpe mu. Tintu mu yi pweeru tilɔ kaani wɔm na je ti baɔa ni tin. Yuni tirpe tum di bri pwa barpe woɔo mu. ¹⁰ Pwa bam kuntu banu maɔi ba tu mu. Ba diduɔ mu wɔra lele. Wɔlɔ na kweeli tin ta wɔ tu. O na tuə, o paari dum ba daani zanzan. ¹¹ Varim wɔlɔ ya na ηwi yi o laan daa tərə tin bri pe wɔlɔ na ki ba wɔni nana tin mu. Wuntu yi pwa barpe balɔ na de yigə tin wɔ nɔɔnu mu. O nan na tuə, o di laan wɔ vu o cɔgim jəgə.

¹² Nya fugə yalɔ nmu na ne tin bri pwa fugə mu. Pwa bam kuntu ta wɔ joni ba paari dum. Ba nan wɔ ba ba joni dam, si ba toɔgi di varim wɔm ba taa te nɔɔna si ku maɔi di maɔa finfin yirani. ¹³ Pwa fugə kam maama jigi wɔbɔɔni diduɔ mu. Ba ma wɔ kwe ba dam maama ba ki varim wɔm jɔɔa ni. ¹⁴ Ba ma wɔ ki jara di Pɛlbu wɔm. Pɛlbu wɔm nan wɔ wani-ba, o na yi wɔlɔ na yi yum tiinə maama Yuutu di pwa maama Pe tin ηwaaɔni. Balɔ na toɔgi di wuntu yi ba wani jara yam tin mu yi balɔ o na maɔi o kuri si ba taa yi o nɔɔna tin. Bantu mu toɔ-o di cɔga.»

¹⁵ Maleka kam daa ma ta di amu ka wi: «Ku na yi bwi silɔ nmu na ne yi ka-

boro kum je da tin, si brɔ
 lɔgɔ baɲa tɪni dwi maama
 di di non-biə bam maama,
 ba na zɔuri je dwi təri təri
 yi ba ɲɔoni taana dwi təri
 təri tin mu. ¹⁶ Nyia fugə
 yalɔ nmu na ne tin di varum
 wɔm titi wɔ ta culi ka-boro
 kum. Ba nan wɔ vri o
 wəənu tum maama o tee ni
 ba daar-o kalambolo, yi ba
 di o ya-nwana yam, ba daari
 ba zwe-o di mini. ¹⁷ Baá cɔg-
 o, beɲwaanɪ We maɲi Di pa
 ba wɔbɔɲa yi kuntu mu. Ku
 yi We mu lagɪ si ba ki ni-
 didwi ba ki ba dam maama
 varum wɔm ɲɲa ni. Ku jigi
 si ku taa yi kuntu mu, si ku
 vu ku yi maɲa kalɔ We taani
 dim na tagɪ kulɔ tin na wɔ
 sunɪ ku ba ku ki tin. ¹⁸ Ku
 daari kaani wɔlɔ nmu na ne
 yi o yi ka-boro tin mu yi
 tu-kamunu kulɔ na te lɔgɔ
 baɲa pwa bam maama tin.»

18

*Tv-kamunu Babiloni na
 cɔgɪ te tin*

¹ Maleka kam na tagɪ
 kuntu ka ti tin, amu ma na
 maleka kadoɲ na nuɲi We-
 sɔɲɔ ni ka maa biɪni lɔgɔ
 baɲa. Ka maa jigi dam, yi ka
 tiini ka nyuna ka pa pooni
 zəɲi lɔgɔ baɲa maama ni.
² Ka ma tɔɔli baɲa baɲa di
 kwər-dia ka wɪ:
 «Tv-kamunu kulɔ yiri na yi
 Babiloni tin tva.

Ku tu ku ti.

Tu kum laan jigi ciciri-
 balwaarɔ jəgə mu,
 yi ciciri-zɔɔna dwi maama
 zɔuri da.

Zunə balɔ nɔɔna na culi
 yi ba ba lai tin dwi
 maama laan zɔuri
 daani mu.

³ Lɔgɔ baɲa dwi maama
 ma tu tu kum kuntu
 boorim cwe sim wɔni,
 ni ba nyɔgɪ ku sa-dɛera mu
 ba su te.

Lɔgɔ baɲa pwa bam ma tɔgɪ
 ba ki boorim di ku.

Lɔgɔ baɲa pipimpiinə ma
 tiini ba ji nadunə tu
 kum kuntu ɲwaanɪ,
 beɲwaanɪ ku nɔɔna bam soe
 si ba taa cɔgɪ səbu
 zanzan.»

⁴ Amu laan ma ni kwərə
 kadoɲ na ɲɔoni We-sɔɲɔ ni
 ka wɪ:

«Amu nɔɔna-ba,
 nuɲi-na tu kum wɔni,
 si á yi tɔgɪ ku wo-balwaarɔ
 cwe sim,

si á yi tɔgɪ á na ku cam dim.

⁵ Beɲwaanɪ ku wo-balwaarɔ
 tum daga zanzan,
 ti daɲi da-baɲa ni ti yi
 weyuu.

We nan ye ku kəm-lwaanɔ
 tum maama ni ni.

⁶ Cɔgɪ-na tu kum si ku
 maɲi di kuntu na cɔgɪ
 nɔɔna badonnə te tin.
 Pa-na ku cɛ ku yira ni si ku
 dwəni ku na pɛ ku cɛ
 nɔɔna yira ni te tin.

Fɪ-na-ku si ku nyɔ sa-dɛera
 balɔ na tiini ba dana
 ba dwe kuntu sana
 kam ku na pai nɔɔna
 nyɔ tin.

⁷ Pipiri-na tu kum ywəəni
 dim di ku wo-laaru
 tum,

si ti joori ti ji cam di yaara
 ku titi ɲwaanɪ.

Beɲwaani tɩv kum nyɩ di
kaani wɔlv na yɛni o
tɛ o wɩ:

«Amɔ di paari mu,
yɩ kulɔkulɔ bá yaari-nɩ.

Amɔ dai kadəm,
yɩ a yigə bá fɔgi ka nywani.»

⁸ Tɩv kum na bri ku titi
kamunni tɩn ɲwaani,
yaara dwi maama wó da yi-
ku bidwi baɲa ni.

Yawi-balwaaru di yi-
nywana di kana wó
ba ti ja-ku.

Mini di ma wó di-ku.
Yuutu Baɲa-Wɛ jigi dam-
fɔrɔ,

yɩ dintv mu lagi DI di tɩv
kum sariya.»

⁹ Ku na yɩ lɔgv baɲa pwa
balv na togi ba ki tɩv kum
boorim kikiə yam yɩ ba di
ywəni daani tɩn, ba na nɛ
tɩv kum na jigi mini tɩn, baá
ta keerə yɩ ba fri ba titi ku
ɲwaani. ¹⁰ Ba na kwari ku
yaara tɩn ɲwaani, baá ta zigi
yigə yigə yɩ ba nii ku nyɔa
kam. Baá ta coosə ba wɩ:

«Ei. Lɛɛrv, lɛɛrv!
Babilɔni yɩ tɩ-kamunu mu,
yɩ ku tiini ku jigi dam.

Ku laan nan tu ku cɔgi lɩla,
maɲa finfun wɔni.»

¹¹ Lɔgv baɲa pipimpiinə
bam di wó ta keerə yɩ
ba nywani ba yigə tɩv
kum cɔgim dɩm ɲwaani,
beɲwaani nɔɔn-nɔɔnv daa
tərə sɩ ba taa yəgi ba zɩla
yam. ¹² Zɩla yalv ba na
jigi ba yəgi tɩn yɩ səbu-
sɩɲa wənu di can-na-poɲo

wənu di kandwa-ɲɔna, ku
wəli di gwaaru dwi təri təri,
ku na yɩ gwar-ɲɔnnv tɩlv na

yɩ fifali, di gwaaru tɩlv na
nyɩna, di gwar-sɔnnv tɩlv
na yɩ cwɛn cwɛn tɩn. Ba ta
maa jigi da-ɲwi dwi maama,
di wənu tɩlv zanzan ba na
mɛ tuu yələ di da-laaru di
can-na di luguru di kandwa
yalv kaana na pui ba jia ni
ba ki tɩn. ¹³ Ba ta maa kwəri
ba jigi trali dwi maama,
di wənu tɩlv ba na zwe
yɩ ti lwəm ywənə tɩn, ku
wəli di sana di nugə di dɩpe
muni di kamaana, ku wəli di
naani di peeni di sise di sɩ
trəkooru. Ba ta jigi gambe
di ba yəgə da.

¹⁴ Ba laan ma wó ta di tɩv
kum ba wɩ: «Wo-laaru tɩlv
maama nmɔ fra na zɩ tɩn
daa tərə. Nmɔ jɩjiguru tɩm di
n nɩnwaɲa kam maama laan
je. Nmɔ daa n bá na wənu
tɩm kuntu maɲa di maɲa.»

¹⁵ Pipimpiinə balv na tiini
ba na nyɔɔri tɩv kum baɲa
ni tɩn wó ta zigi yigə yigə, ba
na kwari ku yaara yam tɩn
ɲwaani. Ba ma wó ta keerə,
¹⁶ yɩ ba coosi ba wɩ:

«Ei. Lɛɛrv, lɛɛrv!
Tɩ-kamunu kuntu tiini ku
jigi nɩnwaɲa.

Ku nɔɔna bam maa zɔvri
gwaaru tɩlv na nyɩni
tɩn,

di tɩlv na yɩ nasɔnnv cwɛn
cwɛn tɩn,

yɩ ba pu səbu-sɩɲa wənu di
kandwa-ɲɔna ba yɩra
ni.

¹⁷ Ku jɩjiguru tɩm maama
laan ma ba ti cɔgi lɩla,
maɲa finfun má wɔni.»

Ku nan na yɩ balv maama
na co nabwəuru tɩn di ba
yum tiinə, di balv na togi
nabwəuru tɩm ba pipi tɩn, di

balu na zɔuri nabwæru ba ve je tin, ba maama wó ta zigi yigə yigə mu ba nii tiv kum. ¹⁸ Bantu na ne nyɔa kam na zaŋi tiv kum baŋa ni tin, baá ta di kwər-dia ba wɪ: «Tɔ-kamunu kuntu ya ba jigi don.» ¹⁹ Ba ma wó ta pe puuri ba lo ba yum ni, yi ba keeri ba coosi ba wɪ: «Ei. Læru læru!

Tɔ-kamunu kuntu jijigru tum ɲwaani mu pe balu maama na te nabwæru tin ji nadunə.

Ku nan cɔgi maŋa funfun má wɔni.»

²⁰ Abam balu na zɔuri Wɛ-sɔŋɔ ni tin taá ki-na wɔpolo tiv kum cɔgum dum ɲwaani. Abam balu na yi Wɛ nɔɔna tin, taá ki-na wɔpolo, ku wəli di Wɛ tintɔŋna bam di DI nijɔŋnə bam. Wɛ mu di tiv kum sariya, yi DI pa abam bura.

²¹ Wɛ maleka kadoŋ kalu na tiini ka dana tin laan ma kwe kandwe kamunu ni nɔŋ-zɔŋɔ na yi te tin. Ka ma duli-ku ka yagi na-fara bam wɔni yi ka wɪ:

«Baá kwe tɔ-kamunu Babilɔni di ba duli ba yagi kuntu don mu, yi nɔɔn-nɔɔnu daa bá na ku je.

²² Nɔɔna daa bá ta wɔ ku wɔni si ba taa magi kwaanu naa ba taa leenə, naa ba taa wui wi naa nabwaanu.

Gɔgɔ naa titɔŋi dwi maama di daa bá ta wɔ ku wɔni,

yi nɔŋɔ kwəri di daa bá ta zaŋi ku wɔni.

²³ Min-zɔŋɔ mini di daa bá tarigi ku wɔni.

Kadiri sɔɔ di daa bá ki ku wɔni.

Tɔ-kamunu Babilɔni pipimpiinə bam deen mu yi lɔgu baŋa didɛera yigə tiinə.

Ku maa ma ku liri kikiə yam ku ganɩ lɔgu baŋa dwi tiinə maama.

²⁴ Ku na yi Wɛ nijɔŋnə di Wɛ nɔɔna balu maama ba na gu tin,

ba tɔni dum zigi tiv kum kuntu yira ni mu.

Balu maama ba na gu lɔgu baŋa ni tin caa wó jəni tiv kum kuntu yuu ni mu.»

19

Nɔɔna na zuli Wɛ te Wɛ-sɔŋɔ ni tin

¹ Amu laan ma ni kwər-dia ka na nyi di nɔn-kɔgɔ zanzan na ɲɔni baŋa baŋa Wɛ-sɔŋɔ ni ba wɪ:

«Aleluya.

Vrum di paari-zulə di dam yi dɔbam Tu Wɛ nyum mu.

² DI sariya yam yɔɔri lanyirani, yi ya tɔgi ciga.

Ku na yi ka-bor-zɔŋɔ kum, Wɛ di ku sariya yi ku na cam,

di ku na pe ku boorim kikiə yam jagi je maama ya cɔgi lɔgu baŋa tin.

Wɛ ma waari-ku di ku na gu DI tintɔŋna bam tin ɲwaani.»

³ Ba daa ma ta ba wɪ:

«Aleluya.

Mini na di-ku tin,

ku nyɔa kam wɔ ta zaŋi mu taan,
si ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti tin.»

4 Nakwa fiinle-bana bam di wænu tɔna tɔlɔ na ŋwi tin laan ma kuni doonɔ Wɛ yigɛ ni ba zuli-DI DI paari jangɔŋɔ kum baŋa ni ba wɔ: «Ku yi cɔga mu. Aleluya.»

5 Kwɛrɛ kadoŋ laan ma ŋɔɔni paari jangɔŋɔ kum jɛgɛ kam ni ka wɔ:

«Abam balɔ maama na yi Wɛ tintɔŋna tin,
taá zuli-na dɔbam Tu Wɛ.
Abam balɔ maama na kwarɔ-DI tin,
ku na yi nɔn-kamunɔ di nabwɛnɔ,
á taá zuli-DI.»

6 Amu laan ma ni kwɛri si na nyi di nɔn-kɔgɔ zanzan na ŋɔɔni baŋa baŋa, yi ku dwana ni na-fara mu wuurɛ yi dɔa baga te. Ku maa ŋɔɔni ku wɔ:

«Aleluya.
Dɔbam Tu, Dam-fɔrɔ Tu Baŋa-Wɛ mu te paari.

7 Pa-na dí taá ki wɔpolo dí cakɔ dí zuli Wɛ,
Pɛlbu wɔm kadiri dɔm maŋa laan na yi tin ŋwaani.
O kaani wɔm ti o yigɛ si o zu-o.

8 Ba kwe gwar-ŋɔnnu tɔlɔ na ba jɔgi digiru yi ti tiini ti nyɔna tin ba pa kaani wɔm zu.»

Gwaarɔ tum kuntu nan mu bri Wɛ nɔɔna bam kɛmlaarɔ tum na yi te tin.

9 Maleka kam laan ma ta di amu ka wɔ: «Pɔpɔni tintu n tiŋi: Ku na yi balɔ ba na bɛŋi si ba tɔgi ba di Pɛlbu wɔm kadiri candiɔ kam tin, bantɔ jɔgi yu-yoŋo.»

Ka daa ma ta ka wɔ: «Nmu na ni kulɔ maama tin yi Wɛ kwɛrɛ mu, yi ka yi cɔga mu.»

10 Amu ma kuni doonɔ ka yigɛ ni si a zuli-ka. Ka ma ta ka wɔ: «Yi ki kuntu. Amu di yi Wɛ tintɔŋnu mu, ni nmu di n ko-biɔ balɔ maama na bri ni ba tɔgi Zezi cɔga kam tin di na yi te tin. N maŋi si n zuli Wɛ mu.»

Ku yi Zezi cɔga kam kuntu mu pai Wɛ niŋɔŋnɔ bam tɔɔli DI kwɛrɛ kam.

Nɔɔnu na dɔgi sisɛŋ-pwɛŋɔ baŋa ni te tin

11 Amu laan ma nii a na Wɛ-sɔŋɔ ni na pɔri. A ma na sisɛŋ-pwɛŋɔ. Wulɔ na dɔgi ka baŋa ni tin yiri mu Wu-dɔdɔa Tu di Cɔga Tu. O na di nɔɔna sariya di o na kwɛri o jaani jara te tin yɔɔri ku tɔgi cɔga mu. 12 O yiɔ maa sɔni ni min-vɔgɔ te. Sɛbu-sɔŋa yipwi zanzan ma pu o yuu ni. Yiri dɔdoŋ ma pɔpɔni o yira ni, yi nɔɔn-nɔɔnu yɛri-di, ku na dai o titi yirani.

13 Gwar-dɔdɔrɔ kulɔ o na zu tin ma bugi di jana. Ba maa bɛ-o ni Wɛ Bitara kam.

14 Wɛ-sɔŋɔ pamaŋ-kɔgɔ kum ma pu o kwaga. Ba ma dɔgi sise-pwɛɛnu baŋa ni, yi ba zu gwar-pwɛɛnu tɔlɔ na lana yi ti ba jɔgi digiru tin. 15 Su-lɔŋɔ kulɔ na tiini ku jɔgi ni tin maa nunji o ni ni. O nan wɔ ma-ku o ki jara di lɔgɔ baŋa dwi tiinɔ bam maama o wani, yi o daari o taa te-ba di dam. O ma wɔ pa Dam-fɔrɔ Tu Baŋa-Wɛ ban-zɔŋɔ kum tiini ku ba ba baŋa, nɔnɛni o kanɔ tiu-biɔ mu si o ma ki sana te. 16 Yiri

didoŋ ma pɔpɔni o gwar-
didɔɔ kum yira ni di o cwe
ni di wi: Pwa maama Pɛ, di
yum tiinə maama Yuutu.

¹⁷ Amu laan ma na maleka
kadoŋ ka na zigi wia kam
titari ni. Ka ma tooli di
kwər-dia ka ta di duurə
di kalwənu di zunə balu
maama na di nwana tin ka
wi: «Ba-na á la daani á di
Wɛ candi-fara kam. ¹⁸ Ba-
na á di pwa ya-nwana, di
paman-didɛera di non-bibe
ku wəli di sise di si diinə
bam di nwana, di noona dwi
maama, ku na yi gambe di
balu na te ba titi tin di,
ku wəli di non-kamunə di
nabwənə di nwana.»

¹⁹ Amu ma daari a na
varim wum di lugu bana
pwa bam maama di ba
paman-kogo kum na lagi
daani, si ba ki jara di
wɔlu na dogi sisəŋə kam
bana ni tin di o paman-kogo
kum. ²⁰ Ba ma ja varim
wum ba vɔ, di wɔlu na bri
ni o yi Wɛ nijonnu yi o
yagi o dai tin. Wuntu ya
mu ki wo-kinkagila dayigə
varim wum yigə ni o ma
o ganu balu na jigi varim
wum nyinyugu yi ba zuli o
kamogo kum tin. Ba ma kwe
bantɔ bale ŋunni ba ja vu
ba di min-nunɔ wɔni. Ku
yi ciribi mim mu. ²¹ Wɔlu
na dogi sisəŋə kam yuu ni
tin maa ma sɔ-lɔŋɔ kulɔ na
nunji o ni ni tin o gu paman-
kogo kulɔ maama na daari
tin. Zunə balu maama na di
nwana tin ma ba ba di ba ya-
nwana yam ba su.

20

*Ba ki sutaani piina digə
ni bina muru*

¹ Amu laan ma na maleka
kadoŋ ka na nunji Wɛ-sɔŋɔ
ka maa tu lugu bana. Ka
maa ze borbu si ka ma puri
goŋ-canluŋu kum ni dum, yi
ka kwəri ka ze capun-zɔŋɔ.

² Ka ma ja prənyoŋ-kinkaguli
dum ka vɔ, si ka ja vu ka di
goŋ-canluŋu kum wɔni, si
ku taa wɔ daani bina muru.
Prənyoŋo kum kuntu mu yi
bisankwɔa kalu na manɔ ka
wɔra faja faja tin. Kantu
kam mu yi vwa-nyina pɛ, yi
ka kwəri ka yi sutaani titi.

³ Maleka kam ma di-ku goŋ-
canluŋu kum wɔni ka pi.
Ka ma daari ka kwəni booni
dum ni, si ku yi wani ku nunji
ku daa ganu lugu bana dwi
tiinə bam, si ku vu ku yi
bina muru kum na wó ti tin.
Manɔ kam kuntu na ke, ku
manɔ si ba bwəli-ku ba yagi
manɔ finfin yirani.

⁴ Amu ma daari a na paari
jangwaanɔ yi noona je ti
bana ni. Wɛ ma pa-ba dam
si ba di noona taani. A ma
daari a na ba na goni balu
yuni Zezi ciga kam di Wɛ
kwərə kam toolum ŋwaanɔ
tin jwəru Wɛ tee ni. Bantu
mu yi balu na wɔ sɛ ba zuli
varim wum naa o kamogo
kum tin. Ba nan wɔ sɛ ba ki
varim wum nyinyugu kum
ba trə ni naa ba jia ni. Ba
ma joori ba bi ba na ŋwɔa,
yi ba togi ba di paari di Zezi
Krisi si ku yi bina muru.

⁵ Twa biim dum kuntu mu
yi dilu na de yigə di ki tin.
(Twa balu maama na daari
tin ta wɔ bi manɔ kam kuntu

ni. Bina mörö kum na tu ku ba ku ke mü bantu di laan wó bi.)⁶ Balu maama na togi ba weli dayigə twa biim dım wóni tın jıgı yu-yonjo, yı baá ta yı We titi nɔɔna. Tıbni dıb na lagı di kı bile tın daa bá ja-ba. Bantu wó ta zıgı We di Zezi Krisi yigə ni mü ba zuli-ba, yı baá togi di Zezi ba di paarı sı ku yı bina mörö kum.

Ba cɔgı sutaanı dam maama

⁷ Bina mörö kum na tu ku ke, ba laan wó bweli sutaanı ba yagı, sı di nunji gon-canlunju kum ba na pi-di da tın wóni. ⁸ Di ma wó vu di ganı dwi tiinə balu na wó lıgı ba ja je sım maama ni tın. Tıbni dım kuntu yıra mü yı Gɔgı di Magɔgı. Sutaanı ma wó pa ba la daanı sı ba kı jara, yı ba kɔgɔ kum nɔn-biə wó ta dagı ni bugə ni kasullu na yı te tın. ⁹ Ba ma wó nunji lıgı ba ja je maama ni ba vu ba gilimi We nɔɔna bam kɔgɔ kum na lagı daanı me tın. Tıb kum kuntu mü yı kulı We na soe zanzan tın. Mini laan ma nunji weyuu ni di ba di cɔgı We dına bam kɔgɔ kum maama. ¹⁰ Ba ma daarı ba dıli sutaanı na ganı-ba tın ba di min-nunıv kulı na jıgı ciribi tın wóni. Kuntu mü yı min-nunıv kulı ba na manı ba di varım wóm di wılv na brı ni o yı We nijonnu yı o yagı o dai tın ba yagı ku wóni tın. Ba maama wó ta wó mini dım wóni ba yaarı wıa di titı maama mü, sı ku taa ve ma ja kalı na ba ti tın.

We na wó di nɔɔna sariya Di ma kweeli te tın

¹¹ Amı daa ma na paarı jangon-kamunu kulı na yı naponjo tın di wılv na je ku ba ja ni tın. Tıga ba ja di weyuu maama ma duri ti ke o yigə ni, yı ti daa tərə. ¹² Amı ma na balı na tıgı tın, dıdɛera di nabwənə maama, ba zıgı paarı jangonjo kum yigə ni. Ba ma puri twaanı sı ba niı. Ba ma daarı ba puri tonɔ kulı na yı We nıwı-dınja kam tonɔ kum tın. Ba ma di twa bam taanı sı ku manı di ba na kı kulı tın, nınɛni ku na pıpıni ku tinı twaanı tım wóni te tın. ¹³ Curu di tıbni ma yagı balı di na jaanı tın. Na-fara bam di ma pa twa balı na manı ba wóni tın cwənjə sı ba nunji. Ba ma di twa bam kuntu maama sariya sı ku manı di ba na kı kulı tın. ¹⁴ Ba laan ma ja Tıbni di Curu ba dıli ba di min-nunıv kum wóni. Min-nunıv kum kuntu yı tıbni bile tu mü. ¹⁵ Nɔɔnv wılv maama yıri na manı di wı pıpıni di kı We nıwı-dınja tonɔ kum wóni tın, baá dıli kuntu tu ba di min-nunıv kum kuntu wóni mü.

21

Zan na ne lv-dınyı te tın

¹ Amı laan ma na weyuu-dınyı di ti-dınja. Dayigə weyuu kum di dayigə tıga ba ja kam ma ke, yı na-fara di daa tərə. ² Amı ma daarı a na We titi tıv kum ku yıri na yı Zeruzalem nadınyı tın. Ku ma nunji weyuu We tee ni

ku maa tu lugu banja. We ma kwe-ku lanyirani ni kaani na ti o yigə si o zu baru te tin. ³ Amu ma ni kwər-dia na ɲɔɔni paari jangɔɲɔ kum seeni ka wɔ: «We titi sɔɲɔ laan mu wɔ nabiinə titari ni. Di nan wɔ ta wɔra di ba, yi baá ta yi Di nɔɔna. We titi wɔ ta wɔ ba tee ni yi Di nii-ba. ⁴ We wɔ guguni ba yi-na maama. Tɔɔni di wɔ-cɔɔ di kərə di yaara daa bá ta wɔra. Dayigə wo-dwənu tim kɛ.»

⁵ Wɔlu na je paari jangɔɲɔ kum banja ni tin laan ma ta o wɔ: «Nii, amu laan pɛ wənu maama ji wo-dɔnnɔ mu.»

O daa ma ta di amu o wɔ: «Pɔpɔni wənu tintu n tinji, bɛɲwaani taani dintu yi ciga mu yi di manji si nɔɔna sɛ-di.»

⁶ O ma daari o wɔ: «Wənu tim ki ti ti. Amu mu yi pulim di gurim. Amu nan ta mu yi dayigə tu di tiim tu. Nanyom na jigi wɔlu maama, amu wɔ pa kuntu tu nyɔ buli-yi dilɔ na na pai ɲwɔa tin zaani. ⁷ Wɔlu maama na wani balɔɔ tin mu wɔ jɔɲi wo-laaru tim kuntu. Amu We wɔ ta nii-o, yi o taa yi a bu. ⁸ Ku daari, ku na yi balu na kwari cam tin, di balu na pipiri ba kwaga ba ya Zezi tin, di balu na ki wo-zɔɔna, di balu na yi nɔn-ɔɔra, di balu na boori tin, ku wəli di liri kərə, di balu na kaani jwənə tin, ku wəli di vwa-nyina dwi maama, bantɔ jəgə mu yi min-nɔɔlu kulu ciribi na di ku wɔni tin. Kuntu mu yi tɔɔni bile tu.»

Zeruzalem nadɔɲɔ kum na yi te tin

⁹ Maleka kadoɲ laan ma ba amu te. Ka nunji malesi sirpe sim wɔni mu, silɔ na jigi zwi sirpe sim di si wɔ yaara yarpe yalu na lagɔ ya ba ya ki ya ma kweeli tin. Ka ma ta di amu ka wɔ: «Ba, si a bri-m ka-dɔɔru wɔlu na yi Pɛlbu wɔm kaani tin.»

¹⁰ Maleka kam na tagɔ kuntu tin, We Joro kum ma ba amu te di dam, yi ka janɔ ka vu pu-zɔɲɔ kulu na yi banja banja tin yuu. Ka ma bri-ni We titi tiv kum, ku yiri na yi Zeruzalem yi ku nunji weyuu We te ku bɔni lugu banja tin. ¹¹ We paari-zulə yam ma pa tiv kum nyuni lanyirani, ni kandwe-ɲɔni dilɔ yiri na yi Zasɔɔ yi di nyuni pili pili ni niu na nyuni te tin. ¹² Kəbri-kamunu kulu na dwara tin ma lo ku kaagi tiv kum. Kəbrə kam maa jigi niə fugə-yale. We malesi fugə-sile maa zigɔ niə yam kuntu didɔa didɔa ni. Yisɔrayeli tiinə dwi fugə-bile kum yira ma pɔpɔni niə yam banja ni. ¹³ Tiv kum sɛ sim maama jigi niə yatɔ yatɔ mu. Yatɔ yɔɔri wa-puli seeni. Yatɔ maa wɔ wa-puli jagwiə seeni. Yatɔ maa wɔ wa-puli jazim seeni. Yatɔ maa daari ya wɔ wa-zɔɔri seeni. ¹⁴ Tiv kum kəbrə kam kuri ma cwi kandwapulwaarɔ fugə-tile banja ni. Pɛlbu wɔm tintɔɲna fugə-bale bam yira ma pɔpɔni pulwaarɔ tim kuntu yira ni.

15 Maleka kalu na njoni di amu tun maa ze sabu-suja nacogə si ka ma manj tu kum na mai te tin, di ku niə yam di ku kəbrə kam di na mai te tin. 16 Tu kum se sina sim maama mara si mara mu. Maleka kam ma kwe ka nacogə kam ka ma manj tu kum. Ku saja maama dwarim maa yi kilometra murr-tile di biə yale (2.200). Ku se sim di ku weyuu maama dwarim mai daani mu. 17 Ka ma daari ka ma ka jija ka manj tu kum kəbrə kam. Ka yi kantia kuni bi di finna-bina mu (144). Maleka kam na manj te tin yi bidwi mu di nabiinu na manj kantia te tin. 18 Ba logi kəbrə kam di kandwa-ɲona yalu yiri na yi Zasiri tin mu. Ku daari ba logi tu kum titi di sabu-suja kalu na tiini ka lana fast ni niu na nyuni te tin mu. 19-20 Kandwapulwaaru tulu tu kum kəbrə kam na cwi ti banja ni tin, ba me kandwa-ɲona dwi maama mu ba ma pupuri ti yira. Puloro maama jigi ku kandwe-nyinu mu, yi ya yira mu tintu:

- 1. Zasiri 2. Safiri
- 3. Kalsidvan 4. Emerodi
- 5. Sardonisi 6. Sardvan
- 7. Krisolidi 8. Berili
- 9. Topazi 10. Krisopasi
- 11. Yasinti 12. Ametisi.

21 Ku daari ba me kandwa-ɲona yalu yiri na yi pɛerili tin mu ba ki tu kum niə fugə-yale yam bwæru tum. Ku bwæru tum maama yi pɛerili didva didva mu ba me ba ki. Tu kum pumpali

dum maa yi sabu-suja kalu na tiini ka lana ni niu na nyuni te tin.

22 Amu ma na ni We-digə təri tu kum wuni, beɲwaani Dam-foro Tu Banja-We titi di Pəlbu wum mu wura yi noona zuli-ba. 23 Ba daa ba lagi si wia di cana daa ta zəɲi tu kum banja ni, We paari-zulə yam pai tu kum jigi pooni, yi Pəlbu wum di pai ku jigi pooni. 24 Lugu banja dwi tiinə maama wó taa ɲwi pooni dum kuntu wuni. Lugu banja pwa bam ma wó ja ba jijiguru ba ba ba ki tu kum wuni. 25 De maama ba ma daa bá pi tu kum niə yam, beɲwaani tiga daa bá yi jəgə kam kuntu ni. 26 Ba ma wó kwe lugu banja dwi tiinə zulə di ba jijiguru maama ba ja ba ba ki da. 27 Ku daari kulə maama na jigi digiru tin bá zu ku wu. Noonu wulu maama na ki wo-zoonə tin di wulu maama na yi vwa-foru tin bá zu ku wu. Balu yira na pupuni ya tiji Pəlbu wum ɲwia tɔnɔ kum wuni tin yirani má mu wó zu tu kum kuntu wu.

22

1 Maleka kam ma daari ka bri-ni bu-tula kalu na na pai ɲwia tin. Na bam tiini ba lana yi ba nyuni ni niu te. Bu-tula kam na bam maa burə ba nunji We di Pəlbu wum paari jangonɔ kum tee ni ba duri tu kum titari ni. 2 Tiu kulə biə na pai ɲwia tin maa zigi bu-tula kam jazim di jagwiə ni. Tiu kum

kuntu maa yəni ku ləri biə kuni fugə-bile bım maama wɔni. Cana maama wɔni ku ləri biə mu. Ku vɔɔru tum ma mai ku sooni lɔgɔ bəja dwi tiinə yi ba nai yazurə.

³ Wɔŋo kulɔ maama Wɛ na culi tin daa təri tiv kum kuntu wɔni. Wɛ di Pəlbw wɔm paari jangɔŋo kum mu wɔ ta wɔ tiv kum wɔni, yi DI tintɔŋna bam zuli-DI. ⁴ Baá ta nai Wɛ yibiyə, yi DI yiri dım wɔ pɔpɔni ba trə ni. ⁵ Tıga daa bá yi tiv kum ni. Ba bá ta lagı kanı sı sı taa zəŋi pooni, naa wıa di. Bɛŋwaanı Yuutu Baŋa-Wɛ titi wɔ ta yi pooni DI pa-ba. Baá ta tɔgı ba di paari sı ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti tin.

⁶ Maleka kam daa ma ta di amu ka wı: «Taani dıntu maama yi cıga mu, di maŋı sı nɔɔna se-di. Yuutu Baŋa-Wɛ mu yi dilɔ na zəni DI nijɔŋnə bam di DI Joro kum yi ba tɔɔli DI kwərə kam tin. Dıntu mu tɔŋı DI maleka sı ka ba ka brı DI nɔɔna bam, sı ba lwarı kulɔ na lagı ku kɔ lele tin.»

Zezi ma bıni lele

⁷ Cəgi-na, Zezi tagı o wı: «Amu ma bıni lele. Balɔ na se Wɛ kwərə kalɔ na pɔpɔni tɔɔ kuntu wɔni tin jıgı yu-yoŋo.»

⁸ Amu Zan mu sıni a ni wənu tum kuntu, yi a kwəri a na-tı. Ku maama na tu ku ba ku ti tin, a laan ma kuni doonə maleka kalɔ na brıni wənu tum kuntu tin yigə ni sı a zuli-ka. ⁹ Ka ma ta di amu ka wı: «Yı kɔ kuntu. Amu yi Wɛ tintɔŋnɔ mu, ni

nmu di n ko-biə balɔ na tɔɔli Wɛ kwərə kam tin di balɔ maama na se kulɔ na pɔpɔni tɔɔ kuntu wɔni tin di na yi te tin. N maŋı sı n zuli Wɛ mu.»

¹⁰ Ka daa ta ma ta di amu ka wı: «Yı zanı n səgi Wɛ kwərə kalɔ na pɔpɔni tɔɔ kuntu wɔni tin, pa nɔɔna lwarı-ka. Bɛŋwaanı maŋa yıə sı wənu tum kuntu sıni ti kɔ. ¹¹ Kuntu,

wɔlɔ maama na kɔ balɔɔ tin,

o di nan ve yigə di o titɔŋ-balwaarɔ.

Wɔlɔ maama na kɔ wɔdigıru tin,

o di nan ve yigə di o wɔdigıru kəm.

Ku daari wɔlɔ na se o kɔ lanyıranı tin,

o tiini o kwaanı o taa kɔ lanyıranı.

Wɔlɔ na yi Wɛ nɔɔnɔ tin,

o tiini o kwaanı sı o taa kɔ Wɛ wɔbɔŋa na lagı te tin mu.»

¹² Cəgi-na, Zezi tagı o wı: «A ma bıni lele. A na tuə, a laan wɔ pa nɔɔnɔ maama ŋwıru tıɔ na maŋı di o titɔŋa tin.

¹³ Amu mu yi pulim di gurim.

Amu ta mu yi dayigə tu di kwaga tu,

amu mu pulə yi a gurə.»

¹⁴ Balɔ na zarı ba gwaarɔ ba pa ti purı partı partı tin jıgı yu-yoŋo. Bantu jıgı cwəŋə sı ba di tiu kulɔ biə na pai ŋwıa tin, yi ba kwəri ba jıgı cwəŋə sı ba zu Wɛ titi tiv kum wɔ. ¹⁵ Ku daari, balɔ na wɔ maŋı tiv kum cıcwəŋə ni tin mu yi balɔ na

kɪ wo-zɔɔna dɪ liri kərə, kɪ wəli dɪ balɔ na boori tɪn, dɪ balɔ na yɪ nɔn-gura tɪn, dɪ balɔ na kaanɪ jwənə tɪn, kɪ wəli dɪ balɔ na soe vwa-fɔm yɪ ba kɪ vwan kikiə tɪn.

16 Zezi tagɪ o wɪ: «Amɔ mɔ tɔŋɪ a maleka sɪ ka ba ka bri abam balɔ na yɪ amɔ kɔgɔ kɔm nɔɔna tɪn wəɛnu tɪntɔ maama. Amɔ yɪ wɔlɔ kuri na nunɪ Pɛ Davidi dwi dɪm wɔnɪ tɪn. Amɔ yɪ tɪtɪtɪ calɪcɔba kalɔ yɪrɪ na yɪ nanɔgɔ yɪ ka nyɪnɪ tɪn.»

17 Wɛ Joro kɔm dɪ Zezi nɔn-kɔgɔ kɔm na nyɪ nɪ o ka-dɔɔrɔ te tɪn ma ta ba wɪ: «Nan ba.»

Wɔlɔ maama na ni kwərə kantɔ tɪn, sɪ o dɪ ta nɪ: «Nan ba.»

Na-nyɔm na jɪgɪ wɔlɔ maama tɪn, sɪ o ba. Wɔlɔ maama na lagɪ sɪ o nyɔ na balɔ na pai ŋwɪa tɪn, sɪ o ba o jonɪ o nyɔ zaanɪ.

18 Amɔ Zan nan lagɪ a kaanɪ balɔ maama na cɛgi wəɛnu tɪlɔ na pɔpɔnɪ tɔnɔ kuntɔ wɔnɪ yɪ tɪ yɪ Wɛ kwərə tɪn. Nɔɔnɔ na wəli woŋɔ tɔnɔ kuntɔ taanɪ dɪm wɔnɪ, Wɛ wɔ pa o na yaara yalɔ tɔnɔ kɔm na bri tɪn. 19 Nɔɔnɔ wɔlɔ nan na li woŋɔ tɔnɔ kuntɔ wɔnɪ dɪ o yagɪ tɪn, Wɛ wɔ li o dɪ yigə Dɪ yagɪ, sɪ o yɪ da o dɪ tiu kulɔ biə na pai ŋwɪa tɪn naa o tɔgɪ o zɔ Wɛ tɪtɪ tɪw kɔm wɔ nɪ tɔnɔ kuntɔ na bri te tɪn.

20 Wɔlɔ na zɪgɪ wəɛnu tɪm kuntɔ cɪga kam kwaga nɪ tɪn mɔ te o wɪ: «Kɔ yɪ cɪga mɔ. A ma biɪnɪ lele.»

Amina. Dɪ Yuutu Zezi, nan ba.

21 Dɪbam Yuutu Zezi yu-woŋɔ kɔm wɔ ta wɔ abam maama tee nɪ.